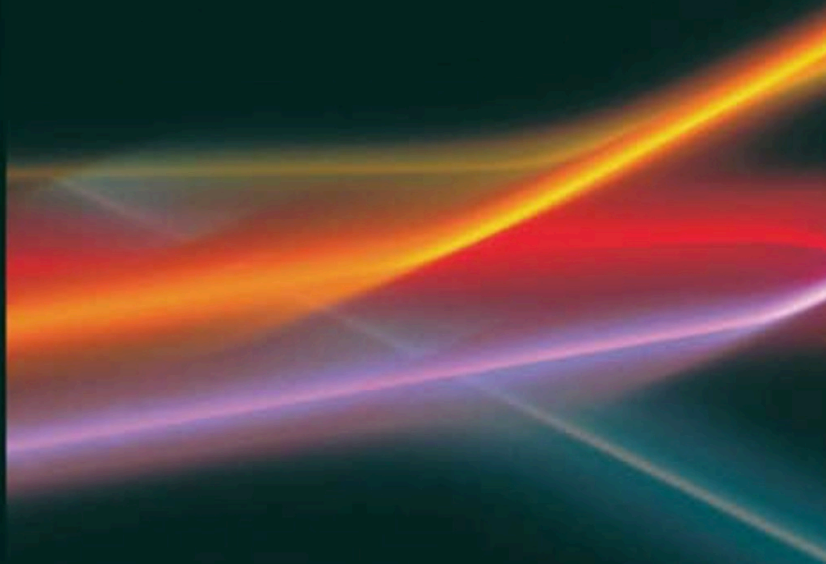

WILLIAM MACDONALD

K O M E N T A R

S T A R O G A

Z A V J E T A



William MacDonald

Komentar Staroga Zavjeta

Prvi Svezak

EUROliber

William MacDonald

Komentar Staroga Zavjeta

Prvi Svezak
Postanak – Knjiga o Jobu

EUROliber

Prvo izdanje 2011

© EUROLiber d.o.o.

Trg Mihovila Pavlinovića 1; HR 21000 Split; Tel.: 00385/21/489-201
www.euroliber.info, mail@euroliber.info

Naslov izvornika: Believer's Bible Commentary – Old Testament

Izdavač: EUROLiber d.o.o.

Prijevod: Aleksandra Striković

Lektura: Svjetlana Brezo

Korektura: Davor Edelinski

Dizajn naslovnice: Ottendesign.de, Gummersbach, Njemačka

Prijelom teksta: "Veren", www.veren.bg

[CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 785419

ISBN 978-953-6423-18-7 (cjelina)

ISBN 978-953-6423-17-0 (Sv. 1)]

Sadržaj

PREDGOVOR	7
AUTOROV PREDGOVOR	9
UVODNA RIJEČ UREDNIKA	11
KRATICE	13
UVOD U STARI ZAVJET	19
UVOD U PETOKNJIŽJE	27
POSTANAK	33
IZLAZAK	85
LEVITSKI ZAKON	131
BROJEVI	163
PONOVLJENI ZAKON	193
UVOD U POVIJESNE KNJIGE	223
JOŠUA	227
SUCI	249
RUTA	275
PRVA KNJIGA O SAMUELU	283
DRUGA KNJIGA O SAMUELU	311
PRVA KNJIGA O KRALJEVIMA	339
DRUGA KNJIGA O KRALJEVIMA	373
PRVA KNJIGA LJETOPISA	405
DRUGA KNJIGA LJETOPISA	425
KNJIGA EZRINA	451
KNJIGA NEHEMIJINA	461
KNJIGA O ESTERI	473
KNJIGA O JOBU	485

PREDGOVOR

Poštovani čitatelju, uvjeravamo Vas da pred Vama nije obična knjiga. Kada je otvorite i počnete pretraživati nećete se zaustaviti na retku koji Vas je zanimao. Ono što do tada pročitate potaći će Vas da tragate dalje. Nailazit ćete na ohrabrenje, pomoć, utjehu, objašnjenje, pouku, radost... Katkad će Vas možda nešto i naljutiti, ali ubrzo ćete dobiti priliku za pokajanje, kada se sjetite onoga što ste davno zaboravili na svom putu kao kršćanin. To će Vam donijeti neopisiv smiraj i pouzdanje.

Autor je virtuoz. Istraživao je sve postojeće grane znanosti. Nema terena na kojem nije bio – kako bi Vam približio Bibliju i otkrio Vam je još dublje i jasnije. No ono što ga osobito obilježava jeste činjenica da se neprestano vraća u

podnožje križa. Na mjestima na kojima Vi ne biste ni pomislili da je moguće tražiti otkupljenje, on ga nalazi i potvrđuje i veliča Spasitelja. U gotovo svakom retku Svetoga pisma on prepoznaje Mesiju, obećanje Mesije ili pripremu za njegov dolazak. Naposljetku, to i jeste tako. Zbog toga su ovi *Komentari* drukčiji od svih koje ste možda imali u rukama.

Mi Vam želimo radosnu plovidbu ovim morem. Kada je mirno uživajte i radujte se. Kada dođu bure i oluje pođite pod križ i opet se radujte. Svjetlo nam je obećano zauvijek.

Pozdravljamo Vas u našem Gospodinu Isusu Kristu. Njemu neka je vječna slava, hvala i čast.

Izdavač na hrvatskom jeziku

AUTOROV PREDGOVOR

Svrha ovih *Komentara Biblije (Believers Bible Commentary – BBC)* jest pružiti prosječnom kršćaninu osnovno znanje o tome o čemu se radi u Bibliji.

Osim toga, nakana im je potaći takvu ljubav i sklonost prema biblijskim knjigama da će vjernik poželjeti što dublje zaroniti u njihovo neiscrpno blago. Iako se nadamo da će i znanstvenici ovdje naći hranu za svoju dušu, obzirno im napominjemo, uvjereni da će shvatiti, da ova knjiga nije priređena prvenstveno za njih.

Sve knjige imaju uvod, bilješke i bibliografiju.

S iznimkom Psalama, Izreka i Propovjednika, izlaganje Starog zavjeta je općenito predstavljeno ulomak po ulomak, a ne stih po stih. Komentarima teksta pridodana je praktična primjena duhovnih istina te proučavanje tipologije tamo gdje je to bilo pogodno.

Mjesta koja upućuju na dolazak Isku-

pitelja istaknuta su i objašnjena sa svim potankostima.

Psalmi, Izreke i Propovjednik obrađene su stih po stih, dijelom zato što nisu podesne za sažimanje, a dijelom zato što većina vjernika želi studioznije proučavati ove knjige.

Nastojali smo se suočiti s tekstovima koji izazivaju dilemu i dati alternativna objašnjenja gdje god je to bilo moguće. Mnogi su ulomci uzrok očajja za pisce komentara, te moramo priznati da, što se ovoga tiče, još uvijek “gledamo u zamagljeno zrcalo”.

Ali imajmo na umu da je od svih komentara na svijetu važnija *sama Božja riječ*, budući da je rasvjetljava Božji Sveti Duh. Bez nje nema života, rasta, svetosti, niti zadovoljavajuće službe. Trebamo je čitati, proučavati, pamtit, razmišljati o njoj i, nadasve, biti joj poslušni. Kao što je netko rekao: “Poslušnost je ključ za stjecanje duhovnog znanja.”

UVODNA RIJEČ UREDNIKA

“Ne prezirite komentare.” Ovo je bio savjet učitelja Biblije njegovim učenicima u biblijskoj školi *Emmaus* (sada je to koledž) kasnih 1950-ih. Barem se jedan učenik sjećao tih riječi puna tri desetljeća. Učitelj je bio William MacDonald, autor ovih *Komentara*. Učenik je bio Arthur Farstad, ovdje urednik, a u ono vrijeme neiskusni brucoš. U svome je životu do tada pročitao samo jedan komentar – *In the Heavens (Ephesians)*, (Na nebesima – Poslanica Efežanima) koju je napisao Harry A. Ironside. Dok je kao tinejdžer svake večeri jednog ljeta čitao tu knjigu, Art Farstad je saznao što su to komentari.

Što su komentari

Što su točno komentari i zašto ih ne bismo trebali prezirati? Nedavno je jedan glasoviti kršćanski nakladnik nabrojio *petnaest* vrsta knjiga povezanih s Biblijom. Ako neki ljudi ne znaju kako se točno komentari razlikuju od, primjerice, Biblije za proučavanje, ili štoviše od konkordance (abecedni registar biblijskih pojmova), atlasa, interlinearnih biblijskih prijevoda (slijedne pretrage biblijskoga teksta), ili biblijskoga rječnika – da navedem samo ovih pet vrsta – to nas ne bi trebalo čuditi.

Komentari tumače ili donose (nadajmo se) korisne primjedbe o tekstu, bilo stih po stih ili ulomak po ulomak. Neki se kršćani podsmjehuju komentarima i kažu: “Želim čuti samo živu riječ i čitati sâmu Bibliju!” Zvuči pobožno, ali nije. Komentari samo objavljuju u tiskanome obliku najbolje (i najteže!) vrste izlaganja, ili tumačenja Biblije – poučavajući i propovijedajući Božju riječ stih po stih. Neki su komentari (poput Ironsideovih)

gotovo doslovce propovijedi u tiskanome obliku. Štoviše, najčuvenija izlaganja Biblije svih vremena i na svim jezicima dostupna su na engleskome. Nažalost, mnoga među njima su tako opsežna, tako zastarjela i tako teška da se običan kršćanin obeshrabri i gotovo da se osjeća poraženo. Eto, iz tog razloga donosimo ove *Komentare*.

Vrste komentara

Teoretski, komentare bi mogao napisati svatko koga zanima Biblija. Iz tog ih razloga ima čitav spektar, od onih krajnje slobodoumnih do veoma konzervativnih – a između njih su mogobrojne nijanse u mišljenju. Ovi *Komentari Biblije* veoma su konzervativni, prihvaćaju Bibliju kao nadahnutu Božju riječ bez mane koja je posve dostatna za vjeru i primjenu u svakodnevnome životu.

Komentari mogu biti rangirani u širokom opsegu, od veoma stručnih (npr., uz potanko objašnjene pojedinosti grčke i hebrejske sintakse) do vrlo površnih. Ovi su *Komentari* negdje između. Nužna stručna objašnjenja u najvećoj se mjeri nalaze u bilješkama, ali su ozbiljne interakcije s pojedinostima teksta dane bez izbjegavanja teških dijelova ili uvjeravanja glade primjene. Gospodin MacDonald izlaže građu uz obilje objašnjenja. Njegov je cilj pomoći u stvaranju, ne tek puke, posebno odgojene vrste onih čiji bi zajednički imenitelj trebao biti kršćani, nego “učenika”.

Komentari se razlikuju i prema teološkim frakcijama – konzervativnim ili slobodoumnim, protestantskim ili rimokatoličkim, predmilenijskim ili amilenijskim. Ovi *Komentari* su konzervativni, protestantski i predmilenijski.

Kako se služiti ovom knjigom

Postoji nekoliko pristupa komentarima Biblije. Mi ti predlažemo sljedeći pristup, otprilike ovim redoslijedom:

Prelistavanje – ako ti je Biblija draga ili je voliš, uživat ćeš u prelistavanju ove knjige, čitajući tu i tamo poneke dijelove kako bi doživio djelić biblijske cjeline.

Traženje određenih dijelova – možda imaš pitanje o nekom stihu ili ulomku za koje trebaš pomoć. Potraži to na odgovarajućem mjestu u kontekstu i zasigurno ćeš naći dobru građu.

Proučavanje doktrine (nauk, princip) – ako proučavaš stvaranje, šabat (dan odmora), saveze, dispencijaciju ili spasenje, potraži mjesta koja se bave tim temama. U sadržaju su navedeni eseji (ogledi, kraći pismeni radovi)¹ koji se bave većim brojem takvih tema. Za teme koje se ne nalaze u sadržaju posluži se konkordancijom u kojoj ćeš pronaći ključne riječi koje vode do glavnih mjesta tražene teme.

Proučavanje određene biblijske knjige – možda na satima vjeronauka ili unutar tvoje zajednice proučavate određenu biblijsku knjigu. Svoje ćeš znanje uveliko

obogatiti (a možda nešto i pridonijeti ako vodite rasprave o pročitanoj) ukoliko svakoga tjedna unaprijed pročitaš ulomak koji ćete raditi. (Dakako, ako vođa grupe također rabi ove *Komentare* kao glavnu pomoć pri proučavanju, možda ćeš htjeti imati dva različita komentara!)

Proučavanje cijele Biblije – naposljetku, svaki bi kršćanin trebao pročitati cijelu Bibliju. Postoji mnogo teških tekstova razasutih širom Biblije, a temeljno urađena, konzervativna knjiga, kakvi su ovi *Komentari*, silno će poboljšati tvoje proučavanje.

Proučavanje Biblije može početi na stupnju “pšenične krupice” – “hranjive, no suhe”, ali kako budeš napredovao postat će “čokoladni kolač”!

Savjet što mi ga je gospodin MacDonald dao prije trideset godina glasio je: “Ne preziri komentare.” Budući da sam vrlo brižljivo proučio njegove *Komentare*, kako Staroga tako i Novoga zavjeta, dok sam priređivao tekst za *New King James* izdanje Biblije, sada mogu otići i korak dalje. Moj je savjet: “Uživaj!”

Bilješke

1 Kada se u komentarima opširnije raz-

matra neka tema koja je u dodiru s tekstom, to se stručno naziva *ekskurs*, u prijevodu rasprava.

KRATICE

Kratice biblijskih knjiga

Knjige Staroga zavjeta

Post	Knjiga Postanka
Izl	Knjiga Izlaska
Lev	Levitski zakonik
Br	Knjiga Brojeva
Pnz	Ponovljeni zakon
Jš	Jošua
Suci	Knjiga o sucima
Rut	Knjiga o Ruti
1 Sam	Prva knjiga o Samuelu
2 Sam	Druga knjiga o Samuelu
1 Kr	Prva knjiga o Kraljevima
2 Kr	Druga knjiga o Kraljevima
1 Ljet	Prva knjiga Ljetopisa
2 Ljet	Druga knjiga Ljetopisa
Ezr	Ezra
Neh	Nehemija
Est	Estera
Job	Job
Ps	Psalmi
Izr	Mudre izreke
Prop	Propovjednik
Pj	Pjesma nad pjesmama
Iz	Izaija
Jr	Jeremija
Tuž	Tužaljke
Ez	Ezekiel
Dn	Daniel
Hoš	Hošea
Jl	Joel
Am	Amos
Ob	Obadija
Jon	Jona
Mih	Mihej
Nah	Nahum

Hab	Habakuk
Sef	Sefanija
Hag	Hagaj
Zah	Zaharija
Mal	Malahija

Knjige Novoga zavjeta

Mt	Evangelje po Mateju
Mk	Evangelje po Marku
Lk	Evangelje po Luki
Iv	Evangelje po Ivanu
Dj	Djela apostolska
Rim	Poslanica Rimljanima
1 Kor	Prva poslanica Korinćanima
2 Kor	Druga poslanica Korinćanima
Gal	Poslanica Galaćanima
Ef	Poslanica Efežanima
Fil	Poslanica Filipljanima
Kol	Poslanica Kološanima
1 Sol	Prva poslanica Solunjanima
2 Sol	Druga poslanica Solunjanima
1 Tim	Prva poslanica Timoteju
2 Tim	Druga poslanica Timoteju
Tit	Poslanica Titu
Flm	Poslanica Filemonu
Heb	Poslanica Hebrejima
Jak	Jakovljeva poslanica
1 Pt	Prva Petrova poslanica
2 Pt	Druga Petrova poslanica
1 Iv	Prva Ivanova poslanica
2 Iv	Druga Ivanova poslanica
3 Iv	treća Ivanova poslanica
Jd	Judina Poslanica
Otk	Otkrivenje

Kratice izdanja Biblije, prijevoda i parafraziranih izdanja

ASV	American Standard Version
FWG	F. W. Grant's <i>Numerical Bible</i>
JBP	The New Testament in Modern English
JND	John Nelson Darby's New Translation

KJV	King James Version
-	Knox Version
KSW	Kenneth S. Wuest's Hebrews in the Greek New Testament
LB	Living Bible
-	Moffatt Translation
NASB	New American Standard Bible
NEB	New English Bible
NIV	New International Version
NKJV	New King James Version
NRSV	New Revised Standard Version
RSV	Revised Standard Version
RV	Revised Version (England)
-	<i>The Holy Scriptures</i> (Jewish Publication Society)
TEV	Today's English Version

Ostale kratice

aram.	aramijski	npr.	na primjer
c.	circa, oko	NU	Nestle-Aland/United Bibles Societies Greek NT
dosl.	doslovce	NZ	Novi zavjet
grč.	grčki	op. prev.	opaska prevoditelja
heb.	hebrejski	pogl.	poglavlje
ICC	<i>International Critical Commentary</i>	poglv.	poglavlja
i dr.	i drugi	po. Kr.	poslije Krista
isto	na istome mjestu	prev.	prijevod, prevedeno, prevoditelj
itd.	i tako dalje	pr. Kr.	prije Krista
izd.	izdanje, izdavač	SMM	Svici s Mrtvoga mora
izdv.	izdavači	str.	stranica, stranice
KB	Komentari Biblije	st.	stih, stihovi
LXX	Septuaginta (starogrčki prijevod Staroga zavjeta)	sv.	svezak, svesci
m.	muški	SZ	Stari zavjet
man.	manuskript, rukopis	tj.	to jest
marg.	marginna, rubna bilješka	usp.	usporedi
MT	masoretski tekst	V	Većinski tekst
n. d.	nema datuma	vs.	versus, protiv, nasuprot
n. i.	nema izdavača, nema mjesta izdanja	ž.	ženski
NIC	<i>New International Commentary</i>		

Transkripcija hebrejskih riječi

Budući da su ovi *Komentari* načinjeni po mjeri običnog kršćanina, u njima se rabi hebrejskih riječi u tekstu i poneku više u bilješkama.

Hebrejski alfabet

Oblik	Konačni oblik	Transkripcija	Naziv	Izgovor
א		ʾ	Alef	(nijemo)
ב		b/v	Bêt	B u riječi “brod”/V u riječi “voće”
ג		g	Gîmel	G u riječi “glas”
ד		d	Dalet	D u riječi “dan” (th u eng. “them”) ¹
ה		h	Hê	H u riječi “hoću”
ו		v	Vâv	V u riječi “velik” ²
ז		z	Zajin	Z u riječi “zlat”
ח		h	Hêt	H grleno – u škotskom “loch”
ט		t	Têt	T u riječi “tor”
י		J	Jôd	J u riječi “još”
כ	ך	k	Kaf	K u riječi “koljeno”
ל		l	Lamed	L u riječi “lako”
מ	ם	m	Mêm	M u riječi “mati”
נ	ן	n	Nûn	N u riječi “net”
ס		s	Sameh	S u riječi “set”
ע		ʿ	Ajin	(nijemo) ³
פ	ף	f/p	Pê	F u riječi “film”/P u riječi “pet”
צ	ץ	c	Cadê	C u riječi “cunami”
ק		q	Kôf	K u riječi “Irak” (=k)
ר		r	Rêš	R u riječi “roj”
ש		ś	Sîn	S u riječi “sol”
שׁ		š	Šîn	Š u riječi “šah”
ת		t (th)	Tâv	T u riječi “tih” (th u engleskoj riječi “thin”) ⁴

Suglasnici

Starozavjetni hebrejski jezik ima dvadeset dva znaka i svi su suglasnici. Rani biblijski svici nisu imali samoglasnike. Ove vokalne “točke”, kako su ih nazvali, pronađene su i uvrštene tijekom sedmoga stoljeća naše ere. Hebrejski se piše zdesna nalijevo, upravo suprotno od engleskog načina pisanja.

Mi smo rabili nešto jednostavniji sustav transkripcije (sličan onomu koji se primjenjuje u popularnoj izraelskoj transkripciji).

Na primjer, kad se *bêth* izgovara “v” u transkripciji pišemo to *v*, ne *b* s crtom ispod njega (*nevî ʾim*, a ne *nebî ʾim*). Budući da je razlika u glasovima između *hê* (= h) i *hêt* (= grleno h) veoma jaka, stavili smo točku ispod slova *h* kad ono predstavlja *hêt* (= h).⁵

Međutim, nismo stavljali oznake za naglašavanje manjih razlika u izgovoru (npr. englesko *sʼs* ili *tʼs*) koje su običnim čitateljima jedva primjetne.

Imena koja su anglicizirana čestom uporabom, kao što je primjerice *Elohim*, uglavnom nisu označena dijakritičkim znakovima iznad engleskih samoglasnika.

Samoglasnici

Nekoliko naznaka za izgovor samoglasnika:

Neoznačeni samoglasnici su kratki: a, e, i, o, u, izgovaraju se kao u riječima *pas*, *čep*, *kič*, *konj*, *tuš*.

Samoglasnici označeni bilo dugim (-) bilo cirkumfleksnim (^) akcentom izgovaraju se kako slijedi:

ā ili â u riječi *lađa* (npr.: *Tôrāh*)

ē ili ê u riječi *stijena* (npr.: *ʾāmēn*)

î kao u riječi *svirci* (npr.: *ʾElôhîm*)

ō ili ô u riječi *stol* (npr.: *shālôm*)

ū ili û u riječi *put* (npr.: *hallēlû Yah*)

Bilješke

- 1 U suvremenom hebrejskom jeziku (izraelskome) ovo se slovo uvijek izgovara kao “d.”
- 2 U suvremenom hebrejskom ovo se slovo naziva *vav* i izgovara se kao “v.”
- 3 U biblijska vremena glas *ʾayin* bio je grlen. Na primjer, hebrejski izvorni naziv za *Gazu* počinjao je tim slovom; očito je bio dovoljno blizu tvrdome “g” tako da su ga helenisti u svoj alfabet prenijeli kao *gama*.
- 4 U suvremenom hebrejskom ovo se slovo naziva *tav* i uvijek se izgovara kao “t.”
- 5 Ovo se obično radi u znanstvenim časopisima i drugim stručnim radovima i djelima.

Transkripcija grčkih riječi

Grčki naziv	Grčki znak	Hrvatski ekvivalent	Grčki naziv	Grčki znak	Hrvatski ekvivalent
Alfa	α	a	Ni	ν	n
Beta	β	b	Xi	ξ	x
Gama	γ	g	Omicron	ο	o (kratko)
Delta	δ	d	Pi	π	p
Epsilon	ε	e (kratko)	Ro	ρ	r
Zeta	ζ	z	Sigma	σ (ς)	s
Eta	η	e (dugo)	Tau	τ	t
Theta	θ	th	Ipsilon	υ	u, y
Jota	ι	i	Fi	φ	f
Kappa	κ	k	Hi	χ	h (tvrdo)
Lambda	λ	l	Psi	ψ	ps
Mi	μ	m	Omega	ω	o (dugo)

Razlike u broju stihova po poglavljima

	<i>Biblijske knjige (Bible books)</i>	<i>Pogl. (Chap.)</i>	<i>NKJV</i>	<i>Šarić, Kršćanska sadašnjost...</i>	
Petoknjžje (Pentateuch)	Postanak (Genesis)	31	55	54	
		32	32	33	
	Izlazak (Exodus)		7	25	29
			8	32	27/28
			21	36	37
			22	31	30
	Levitski zakonik (Leviticus)		5	19	26
			6	30	23
	Brojevi (Numbers)		6	27	26
			16	50	35
			17	13	28
			29	40	39
			30	16	17
	Ponovljeni zakon (Deuteronomy)		12	32	31
			13	18	19
			22	30	29
		23	25	26	
		28	68	69	
		29	29	28	
Povijesne knjige (Historical Books)	Jošua (Joshua)	/	/	/	
	Suci (Judges)	/	/	/	
	Ruta (Ruth)	/	/	/	
	1 Samuelova (1 Samuel)		21	15	16
			23	29	28
			24	22	23
	2 Samuelova (2 Samuel)		18	33	32
			19	43	44
	1 Kraljevima (1 Kings)		4	34	20
			5	18	32
			22	53	54
	2 Kraljevima (2 Kings)		11	21	20
			12	21	22
	1 Ljetopisa (1 Chronicles)		5	26	41
			6	81	66
			12	40	41
	2 Ljetopisa (2 Chronicles)		1	17	18
			2	18	17
			13	22	23
			14	15	14
	Ezra (Ezra)	/	/	/	
	Nehemija (Nehemiah)		3	32	38
			4	23	17
			7	73	72
			9	38	37
			10	39	40
Estera (Esther)	/	/	/		

“Biblijski se prijevodi ponegdje razlikuju po broju stihova u pojedinim poglavljima. Iz tog smo razloga napravili tabele s razlikama u stihovima za knjige Petoknjjsja i Povijesne knjige.”

UVOD U STARI ZAVJET

“Za nas je vrhovna potvrda Staroga zavjeta to što potječe od samoga Krista. ...Ono što je bilo suštinski važno Izbavitelju, mora biti suštinski važno i izbavljenima.”

Profesor G. A. Smith

I. Naziv “Stari zavjet”

Prije no što se otisnemo na pučinu proučavanja Staroga zavjeta ili razmjerno malih područja proučavanja pojedinih knjiga, bilo bi dobro ukratko izložiti neke opće činjenice o svetoj knjizi koju nazivamo “Stari zavjet”.

Naša riječ “savez” prijevod je hebrejske riječi *berîth*.¹ U Novome zavjetu i *savez* i *zavjet* prijevod su iste grčke riječi (*diathēkē*). U naslovu Pisma *značenje* “savez” čini se nedvojbeno boljim jer knjiga sadrži sporazum, savezništvo ili *savez* između Boga i njegova naroda.

Ova se knjiga naziva *Stari zavjet* ili (*savez*) da bi je razlikovali od “Novog”, iako bi “Stariji savez” vjerojatno bio bolji naslov, budući da naziv *Stari* nekim ljudima sugerira da ga ne vrijedi učiti. Bila bi to kobna pogreška s duhovnog, povijesnog i kulturnog stanovišta. Oba su Zavjeta nadahnuti od Boga i stoga korisna za sve kršćane. Iako se Kristov vjernik često okreće onom dijelu Biblije koji izričito govori o našem Gospodinu, njegovoj crkvi i načinu na koji želi da žive njegovi učenici, važnost Staroga zavjeta za potpuno izgrađenog vjernika ne može se dovoljno naglasiti.

Odnos između Staroga i Novoga zavjeta na lijep je način izrazio Augustin:

Novi je u Starome skriven,
Stari je u Novome otkriven.²

II. Kanon Staroga zavjeta

Riječ *kanon* (grč. *kanōn*) odnosi se na “pravilo” prema kojem se nešto mjeri

ili procjenjuje. Starozavjetni je kanon zbirka božanski nadahnutih, te stoga puzdanih knjiga koje su takvima priznali duhovne vođe Izraela u stara vremena. Kako znamo da su to *jedine* knjige koje trebaju biti u kanonu ili da *svih* trideset devet knjiga treba biti u njemu? Budući da su od davnina postojala i druga religijska djela (uključujući i krivovjerna), kako možemo biti sigurni da su upravo ovo ona prava?

Često se kaže da je židovsko vijeće sastavilo kanonski popis koncem prvog stoljeća naše ere. A zapravo su knjige bile *kanonske* čim su napisane. Pobožni i oštromni Židovi prepoznali su nadahnutu knjige od samoga početka. Međutim, neko je vrijeme u određenim krugovima bilo sporova zbog jednog broja knjiga (npr. Estera, Propovjednik, Pjesma nad pjesmama).

Židovi dijele Stari zavjet na tri dijela: Toru (Zakon), Proroke (rane i kasnije) i Spise (Pisce).³

Postoji nekoliko teorija zašto je, na primjer, Danielova knjiga, budući proročanstvo, uvrštena među Spise, a ne među Proroke. Opće liberalno mišljenje bilo je da je Daniel napisan isuviše kasno da bi bio uvršten u drugi dio, koji se smatrao “zatvorenim” kad je Daniel pisan (vidi: Uvod u Knjigu proroka Daniela). Konzervativno stanovište svrstava Daniela u treći dio jer on nije bio prorok po svom *položaju*, već državnik kojega je Bog upotrijebio da napiše proročanstvo. Dr. Merrill F. Unger naučavao je da je podjela knjiga u tri grupe uvjetovana položajem pisaca.⁴

Ovo je konzervativno i (uvjereni smo) ispravno mišljenje. Starozavjetne su knjige napisane s nedvojbenom nakanom da ih se drži svetima i božanski mjerodavnima. Stoga one nose pečat kanonskih od prvog trenutka svog nastanka. Do podjele knjiga u tri grupe došlo je zbog službenog položaja i statusa pisaca, a ne zbog stupnja nadahnuća, različitog sadržaja ili kronologije.⁵

Sabor koji je službeno priznao naš kanon zapravo je *potvrdio* ono što je stoljećima unatrag bilo općenito prihvaćeno. Sabor nije sastavio *nadahnuti spisak* knjiga, već spisak *nadahnutih knjiga*.

Za kršćane je još značajnija činjenica da je naš Gospodin i sâm često navodio hebrejski Stari zavjet i sva tri njegova dijela smatrao jednako mjerodavnima. Vidi, na primjer, Luku 24,27.44; bilješke 4. Nadalje, Krist nikad nije navodio takozvane apokrifne knjige.

III. Apokrifi

Pravoslavni, rimokatolički i protestantski teolozi općenito se slažu oko dvadeset sedam knjiga novozavjetnog kanona, uglavnom⁶ prema istome redosljedu, s točno 260 istovjetnih poglavlja. Međutim, sa Starim je zavjetom situacija nešto složenija.

Protestanti i Židovi slažu se oko sadržaja Staroga zavjeta, ali pravoslavci i rimokatolici⁷ prihvaćaju nekoliko židovskih povijesnih i pjesničkih knjiga koje oni nazivaju “deuterokanonske” (grč. za sporedni, drugi kanon), a koje protestanti i Židovi nazivaju “apokrifima” (grč. za “skriveno”⁸).

Trideset devet *važćih* knjiga *King James*, *New King James*⁹ i drugih doista protestantskih verzija, sadrže potpuno istu građu kao dvadeset četiri knjige hebrejske Biblije. Do razlike u broju došlo je zbog nekoliko kombinacija u židovskim nakladama. Na primjer, šest knjiga Samuela,

Kraljeva i Ljetopisa broje se u samo tri knjige, a manji proroci, nazvani “Knjiga dvanaestorice” samo su jedna knjiga.

Židovi su napisali mnogo drugih religijskih knjiga, nerijetko na nekom drugom jeziku a ne na hebrejskom, koje ni sami nisu smatrale nadahnutima niti mjerodavnima. Neke knjige, kao što su I i II Makabejcima, korisne su za proučavanje povijesti u razdoblju između dva saveza, tzv. međuzavjetnom razdoblju. Druge, kao što je “Bel i zmaj”, treba samo razborito pročitati kako bi se razotkrio njihov nekanonski status.

Najmanje vrijedne knjige među ovim židovskim spisima nazivaju se *pseudoe-pigrafi* (grč. za “lažna pisma”), dok se one nešto bolje nazivaju *apokrifi*.

Neke stare židovske i kršćanske grupe, a osobito gnostici iz Egipta, prihvatili su veći kanon, uključujući neke od ovih knjiga.

Kad je Damasus, biskup Rima, tražio znanstvenika sv. Jeronima da prevede apokrifne knjige na latinski, ovaj je to učinio samo *pod prinudom*, jer je dobro poznao *hebrejski* tekst i znao da te knjige nisu izvorni dio židovskoga kanona. Stoga je Jeronim, iako je mogao raspoznati njihov (u najmanju ruku) sporedan status, ipak preveo te knjige za latinsku Vulgatu. Danas se te knjige također pojavljuju u rimokatoličkim verzijama kao što su: *New American Bible* i *Jerusalem Bible*, te ponajviše u ekumenskim verzijama kao što su: *New English Bible*, *Revised English Bible* i *New Revised Standard Version*.

Čak ni rimokatolička crkva nije *službeno* priznavala apokriife kao kanonske knjige, sve do perioda protureformacije (do XVI stoljeća).¹⁰ Jedan od razloga zbog kojih je Vatikan ovo učinio bilo je to što se jedan dio njegova učenja – kao što je molitva za mrtve – nalazi u apokrifima. A zapravo su apokrifi, u velikoj mjeri, *židovska* književnost i povijest, te nisu izravno

bitni za kršćansku doktrinu. Iako nisu nadahnute, neke od ovih knjiga koriste su za čitanje s kulturnog i povijesnog stanovišta, no tek nakon što čovjek dobro upozna nadahnute knjige hebrejskoga kanona.

IV. Autorstvo

Božanski autor Staroga zavjeta je Sveti Duh. On je nadahnuo Mojsija, Ezru, Izaju i neimenovane pisce da pišu pod njegovim vodstvom. Najbolje i najispravnije shvaćanje nastanka knjige Staroga zavjeta naziva se *dvojno autorstvo*. Stari zavjet nije djelomice ljudski, a djelomice božanski, nego potpuno ljudski i potpuno božanski u isto vrijeme. Božanski je element čuvao ljudski element od bilo kakvih pogrešaka. Ishod je nepogrešiva ili besprijekorna knjiga u izvornim rukopisima.

Korisna analogija *pisanoj Riječi* jest dvojna narav *Žive Riječi*, našega Gospodina Isusa Krista. On nije djelomice čovjek, a djelomice Bog (poput nekog grčkog mita), nego je potpuni čovjek i potpuni Bog u isto vrijeme. Božanska je narav učinila sasvim nemogućim da ljudska narav na bilo koji način zabludi ili sagriješi.

V. Datumi

Za razliku od Novoga zavjeta, za čije je pisanje trebalo svega pola stoljeća (c. 50.–100. po. Kr.), za dovršetak Staroga zavjeta bilo je potrebno gotovo tisuću godina (c. 1400.–400. pr. Kr.).¹¹ Prva napisana knjiga bila je ili Petoknjžje (c. 1400. pr. Kr.) ili Job (datum nepoznat, ali sadržaj ukazuje na razdoblje prije no što je dan Zakon).

Usljedile su druge knjige koje su bile napisane *prije* izгона (c. 600. pr. Kr.), na primjer: od Jošue do Samuela, *tijekom* izгона (na primjer: Tužaljke i Ezekiel), ili *nakon* izгона, na primjer: Ljetopisi, Hagaj, Zaharija i Malahija (c. 400. pr. Kr.).

VI. Sadržaj

Sadržaj Staroga zavjeta, predstavljen

prema redoslijedu protestantskih verzija, može se sažeto prikazati kako slijedi:

Petoknjžje

Od Postanka do Ponovljenog zakona

*Povijesne knjige*¹²

Od Jošue do Estere

Pjesničke knjige

Od Joba do Pjesme nad pjesmama

Proročke knjige

Od Izaije do Malahije

Zasebni uvodi u ova četiri glavna dijela Staroga zavjeta, nalaze se u ovim *Komentarima* na odgovarajućim mjestima.

Kršćanin koji dobro shvati ove knjige, zajedno s kasnijim i potpunijim otkrivenjem Novoga zavjeta, bit će “potpuno pripravljen za svako dobro djelo.”

Molimo se za to da ovi komentari uveliko pomognu mnogim vjernicima kako bi bili upravo to.

VII. Jezici

1. Hebrejski

Osim nekoliko odjeljaka na aramejskom, jeziku srodnom semitskom¹³, Stari je zavjet izvorno napisan na hebrejskome jeziku.

Vjernici nisu iznenađeni da je Bog upotrijebio tako prikladan medij za prve objave svoje Riječi, jedan tako izražajan jezik bogat koloritom i idiomima, te dobro prilagođen nadahnutim pripovijestima, poeziji i Zakonu, koji čine Stari zavjet. Hebrejski spada u *stare* jezike – no jedini je jezik koji je (gotovo čudesno) ponovno oživljen kao *suvremeni*¹⁴ svakodnevni govorni jezik jednog naroda – Izraela.

Hebrejski se piše zdesna nalijevo, izvorno samo sa suglasnicima. Osoba koja bi naglas čitala hebrejski tekst dodavala je odgovarajuće samoglasnike prema svome

znanju jezika. Voljom providnosti, ovo je omogućilo da hebrejski tekst ostane čitak tijekom mnogih stoljeća, budući da su poglavito samoglasnici ti koji se mijenjaju iz stoljeća u stoljeće, od zemlje do zemlje, te od područja do područja.¹⁵

Ponekad je ono što je bilo *napisano* (zvalo se *kethîv*), kao što je primjerice Božje ime,¹⁶ smatrano odveć svetim da bi se smjelo izgovoriti te je stoga bilješka napisana na rubu svitka pokazivala što se smije *naglas pročitati* (*qerē*). Isto je bilo i s greškama prepisivača te s riječima koje su se, tijekom stoljeća, počele smatrati vulgarnim.

U prvim stoljećima kršćanstva pojavila se grupa židovskih znanstvenika nazvana masoreti (od hebrejske riječi za *tradiciju*, *usmeno predanje*). Uvidjevši da hebrejski postaje zastario jezik, a u želji da očuvaju točno čitanje svetih starozavjetnih spisa, razvili su profinjen fonetski sustav točkica i crtica koje su pisali iznad i unutar, ali ponajviše ispod dvadeset dva hebrejska suglasnika kako bi naznačili kakva je prihvaćena vokalizacija riječi. Čak i danas, ove drevne "vokalne točke", kako su ih nazvali, znanstvenije su i preciznije nego engleski, francuski, *pa čak* i njemački pravopis!

Ti tekstovi sačinjeni samo od suglasnika također su izvor osporavanih štiva, budući da se grupa suglasnika ponekad može čitati s drukčijim *samoglasnicima*, pa prema tomu imati i drukčije *značenje*. Obično se prema kontekstu može odrediti što je izvorno, ali ne uvijek. Do odstupanja u ortografiji (pravilu pisanja) imena u Ljetopisima (vidi komentare za tu knjigu) koja se razlikuju, na primjer, od onih u Postanku, došlo je djelomično i zbog ovog fenomena.

Sve u svemu, tradicionalni ili masoretski tekst, ipak je izvanredno dobro sačuvan. Taj je tekst živi svjedok židovskoga dubokog strahopoštovanja prema Božjoj riječi. Često nam drevne verzije (Targu-

mi, Septuaginta i Vulgata), kad se pojavi problem, pomažu izabrati ispravnu varijantu. Sredinom dvadesetog stoljeća svici s Mrtvog mora dali su nam dodatne informacije o hebrejskome tekstu – ponajviše u vidu potvrde točnosti masoretskoga teksta.

Na sreću po nas koji čitamo Stari zavjet u engleskome prijevodu, hebrejski se veoma lijepo prevodi na engleski – mnogo bolje nego što je to slučaj, na primjer, s latinskim, kao što je ukazao istaknuti prevoditelj iz šesnaestoga stoljeća reformacije, William Tyndale.

Verzija na kojoj su zasnovani ovi *Komentari* potječe izravno od Tyndaleove početne faze u radu na Starome zavjetu. On je uspio završiti prijevode, počevši od Knjige Postanka do Ljetopisa, te nekoliko poetskih i proročkih dijelova Pisma, prije no što ga je inkvizicija spalila na lomači zbog njegova djelovanja (1536. godine). Njegov su rad na Starome zavjetu završili drugi, te ga osuvremenili u nakladama *King James Version* 1611. godine, a kasnije i u nakladi *New King James Version* iz 1982. godine.

2. Aramejski

Kao i hebrejski, aramejski je također semitski jezik, ali poganski. Bio je rasprostranjen širom staroga svijeta tijekom mnogo stoljeća. Kako je hebrejski jezik postao mrtav za Židove, Stari zavjet im se morao protumačiti na aramejskome, tijesno povezanom, ali drukčijem jeziku, koji su vremenom usvojili. Slovnici znakovi hebrejskoga jezika kakve poznajemo vjerojatno su posuđeni iz aramejskog negdje oko 400. godine pr. Kr. te razvijeni u umjetnička četvrtasta slova, kakva danas poznaju studenti hebrejskoga jezika.¹⁷

Većina podataka koje smo već pomenuli glede hebrejskoga jezika točni su i za dijelove Staroga zavjeta koji su pisani na aramjeskom. Takvih ulomaka je svega nekoliko i razumljivo je da se tiču poglavito

izraelskog kontakta s njegovim poganskim susjedima, kao što je odlazak u sužanjstvo u Babilon i period nakon toga.¹⁸

VIII. Prijevod

Engleski je jezik obdaren s mnogo (možda i previše!) prijevoda. Međutim, postoji daleko manje prijevoda Staroga zavjeta nego Novoga. Svi oni pak spadaju u četiri opće vrste:

1. Veoma doslovan

“Novi” prijevod J. N. Darbyja iz 1882. godine (NZ još i ranije), zatim *English Revised Version* (Englesko izmijenjeno izdanje) iz 1881. godine, te njegova američka varijanta *American Standard Version* (Američko standardno izdanje) iz 1901. godine, krajnje su doslovni prijevodi. To ih čini korisnim za temeljito proučavanje, no slabima za korištenje na bogoslužju, za javno čitanje i pamćenje. Stoga se mase vjernika nikad nisu odrekle veličanstvenosti i ljepote *Tyndale-King James* prijevoda u korist ovih pozornosti vrijednih – ali ipak prilično krutih – izdanja.

2. Optimalna (najpovoljnija) istoznačnost

U verzije koje su prilično doslovne i koje vjerno slijede hebrejski ili grčki izvornik tamo gdje to engleski jezik dopušta, a koje ipak dopuštaju slobodniji prijevod svaki put kad to zahtijeva bolji stil i jezička osobenost, spadaju KJV, RSV, NASB i NKJV. Nažalost, iako je RSV općenito pouzdan u Novome zavjetu, vezan je uz takav prijevod Staroga zavjeta koji potcjenjuje mnoga mesijanska proročanstva. Ovaj se opasni trend danas može vidjeti čak i među nekad pouzdanim stručnjacima. Ovi su *Komentari* priređeni tako da vjerno prate NKJV, koji još održava položaj negdje između prekrasnog (ali zastarjelog) KJV-a i današnje uporabe, a da ipak ne rabi zastarjele oblike riječi i izraza.¹⁹

3. Dinamička istoznačnost

Ova je vrst prijevoda slobodnija od potpune istoznačnosti i katkad pribjegava parafraziranju (slobodnom prijevodu, prepričavanju), tehnici koja ima svoje opravdanje sve dok je čitatelj toga svjestan. U ovu kategoriju spadaju NEB, NIV i *Jeruzalemska Biblija*. Pri ovakvim se prijevodima zapravo pokušava cijele misli smjestiti u jezičku strukturu kakvu bi uporabili Mojsije i Izaija da pišu danas – i to na engleskome. Ova metodologija može biti korisna ako se postupa umjereno i oprezno. Opasnost leži u odveć labavoj teologiji mnogih prevoditelja koji primjenjuju ovu metodu.

4. Parafraziranje – slobodan prijevod, prepričavanje

Parafraziranjem se tekst nastoji prenijeti misao po misao, međutim, često se dopušta prevelika sloboda u *dodavanju* građe. Budući da se takvim formulacijama previše udaljuje od izvornoga teksta, uvijek postoji opasnost *pretjeranog tumačenja*. Na primjer, *The Living Bible* (Biblija živim riječima), iako evandeoska, donosi previše interpretacijskih rješenja koja su, u najmanju ruku, sporna.

Dobro je imati po jednu Bibliju iz najmanje tri od ove četiri kategorije, u svrhu mogućnosti usporedbe. Međutim, mi smatramo da je prijevod potpune ili optimalne istoznačnosti najsigurniji za posebno proučavanje Biblije kakvo je predočeno u ovim *Komentarima*.

IX. Nadahnuće

Usred ove zbrke povijesnih i tehničkih pojedinosti dobro će nam doći da promislimo o riječima velikoga engleskog baptističkog propovjednika, Charlesa Haddona Spurgeona:

Ova je knjiga djelo živoga Boga: svako je slovo napisao prst Svemogućega; svaka je riječ sklznula s vječnih usana; svaku

je rečenicu diktirao Sveti Duh. Iako je Mojsijeva služba bila napisati ovaj dio povijesti svojim ognjenim perom, Bog je vodio to pero. Može biti da je David dotaknuo svoju harfu i umilni su zvuci psalama kliznuli s njegovih prstiju; ali Bog je pokretao njegove ruke preko živih struna njegove zlatne harfe. Možda je Salomon pjevao hvalospjeve ljubavi ili govorio riječi savršene mudrosti, ali Bog

je upravljao njegovim usnama i učinio propovjednika rječitim. Dok pratim gromoglasnog Nahuma kad govori o konjici koja oko sebe sije smrt; ili Habakuka dok gleda nesreću kušanskih šatora; kad čitam u Malahiji kako zemlja gori poput užarene peći; ...čujem Božji glas, ne ljudski; riječi su Božje, riječi Vječnoga, Nevidljivoga, Svemogućega, Jahve Boga, vladara sve zemlje.²⁰

Bilješke

- 1 Pojavljuje se u nazivu židovske organizacije, „B'nai B'rith“ („Sinovi saveza“)
- 2 Njegove su riječi (na latinskome) još prevedene:

Novi se u Starome sadržava;
Stari se u Novome objašnjava.
- 3 Redoslijed dvadeset četiri knjige Staroga zavjeta onako kako su poredane u Hebrejskoj Bibliji ili u židovskim prijevodima sljedeći je:

I. Zakon (*Tôrāh*)

Postanak
Izlazak
Levitski zakonik
Brojevi
Ponovljeni zakon

II. Proroci (*Neví'im*)

1. Rani proroci

Jošua
Suci
Samuel
Kraljevi

2. Kasniji proroci

Izaija
Jeremija
Ezekiel

Knjiga Dvanaestorice (Od Hošee do Malahije)

III. Spisi (*Pisci*) (*Ketûvîm*)

Psalmi
Job
Izreke
Ruta
Pjesma nad pjesmama
Propovjednik
Tužaljke
Estera
Daniel
Ezra-Nehemija
Ljetopisi

- 4 Merrill F. Unger, *Introductory Guide to the Old Testament*, str. 59.
- 5 *Isto*
- 6 Međutim, ruski Novi zavjet ima, na primjer, nešto drukčiji raspored nakon evanđelja.
- 7 Vidi The Introduction to the New Revised Standard Version with Apocrypha za knjige dodane kanonu od strane ovih grupa. (Oni se ni međusobno ne slažu o svim ovim knjigama.)
- 8 S ovim se izrazom počeo povezivati pojam “lažnog, podmetnutog”.
- 9 Rane naklade KJV u sedamnaestom stoljeću sadržavale su apokriife, ali umetnute između SZ-a i NZ-a kako bi se naznačio njihov manje značajan status. Mnogi ljudi koji smatraju KJV jedinom istinitom Biblijom

- ostanu šokirani kad (i ako) otkriju da je ta verzija nekoč doista sadržavala *čitave knjige* koje nisu božanskoga podrijetla!
- 10 Na Koncilu u Trentu, u Italiji, održanom 1545 i 1563 (s prekidima).
 - 11 Manje konzervativni znanstvenici pomiču ovaj datum nešto kasnije, ali završavaju opet sa sličnim vremenskim razdobljem.
 - 12 Mnogi teolozi više vole sastaviti ova dva dijela (od Postanka do Estere) te ih označiti *povijesnima*.
 - 13 Semitske jezike u velikoj su mjeri govorili *Šemovi* potomci. Ova skupina jezika obuhvaća još i arapski, feničanski, akadijski, kao i hebrejski jezik.
 - 14 Jezični stručnjaci su, rabeći francuske i engleske riječi, te nove kovanice zasnovane na starohebrejskim korijenima, kao i nove konstrukcije, pomogli da se ovaj drevni jezik uvede u dvadeseto stoljeće.
 - 15 Na primjer, osoba s engleskoga govornog područja svjesna je koliko drukčije zvuči riječ *past* kad se izgovara u Oxfordu, Bostonu, Dallasu ili Brooklynu. Zvuk suglasnika ostaje isti, ali "a" se u svakome gradu izgovara prilično drugačije!
 - 16 Na primjer, tamo gdje u engleskim verzijama KJV/NKJV piše *LORD* (sve su velika slova jer predstavljaju *javno čitanu* hebrejsku riječ *Adōnai*), *pisani* je oblik zapravo sveti "tetragram" (četiri slova: YHWH) koji čini zavjetno Božje ime, *Jahve* (*Yahweh*), ili u engleskoj tradiciji *Jehova* (*Jehovah*).
 - 17 Unger, *Introduction*, str. 124
 - 18 Aramejski dijelovi su: Ezra 4,8-6,18; 7,12-26; Jeremija 10,11; Daniel 2,4-7,28.
 - 19 Na primjer, sličan (ali manje književan) NASB zadržao je zastarjele oblike nekih riječi u molitvi i u jednom dijelu poezije.
 - 20 Charles Haddon Spurgeon, *Spurgeonove propovijedi*, I:28. Riječ "diktirao" ne treba shvaćati u suvremenome tajničkom smislu. Kao što pokazuje ostatak navoda, Spurgeon je vjerovao u pravovjerno naučavanje o nadahnuću, tj. u dvostruko autorstvo (ljudsko i božansko) svake knjige.

UVOD U PETOKNJIŽJE

“Suvremena se kritika drznula potkopati i napasti gotovo sve knjige Svetoga pisma, ali nijednu tako odvažno i bestidno kao što to čini s Petoknjižjem, osim ako ne nasrće na Danielovo proročanstvo. . . Mi pak zauzmimo svoj stav utemeljen na činjenici – nedvojbenoj, dubokoj i konačnoj – da je autoritet Kristov dao konačan odgovor na to pitanje svima koji priznaju da je on bio i Bog i čovjek.”

William Kelly

“Petoknjižje je suštinski uvod u cijelu Božju riječ. Ono nam nagovještava nešto što će se potom otkriti i neprekidno nas vodi u nadi ka cilju koji je, iako dalek, sasvim izvjestan.”

Samuel Ridout

Prije nego što počnemo komentirati svaku Mojsijevu knjigu pojedinačno, budući da je ovo doista osnovni dio biblijskoga otkrivenja, htjeli bismo iznijeti nekoliko činjenica o Petoknjižju kao cjelini.

I. Nazivi Petoknjižja

Prvih pet biblijskih knjiga obično se nazivaju Petoknjižje. U davna vremena knjige nisu imale stranice povezane u “kodeks” (oblik knjige), nego su bile u obliku svitaka. Ti se svici na grčkome nazivaju *teuchoi*¹ i bili su pohranjeni u kutije slične koricama. *Pentateuchos* je grčka riječ za “pet svitaka”, odakle potječe i engleska “Pentateuch”, odnosno Petoknjižje.

Židovi Petoknjižje nazivaju *Tora* (heb. *tôrâ*, “zakon” ili “uputa, poduka”) i prema njemu se odnose kao prema najvažnijem dijelu svoje Biblije.

Treći, veoma čest naziv za Petoknjižje je i “Knjige Mojsijeve”. Ironično je da Biblije izvjesnih sjevernoeuropskih zemalja, koje u većini slučajeva odbacuju Mojsijevo autorstvo Petoknjižja, ne nazivaju ove knjige Postanak, Izlazak, itd. nego Prva knjiga *Mojsijeva*, Druga knjiga *Mojsijeva*, itd..

Osim Brojeva, čiji je naziv prijevod grčke riječi *arithmoi* i latinske *numeri*,

engleski je jezik zadržao nazive grčke Septuaginte za ovih pet knjiga, ali je anglizirao pravopis i izgovor. Na engleskom su prevedeni grčki nazivi knjiga. (Vidi pojedinačne knjige u ovim *Komentarima* što se značenja pojedinih naziva knjiga tiče.)

Židovi često biblijske knjige nazivaju prema prvih nekoliko riječi koje se nalaze u hebrejskome tekstu. Prema tome i Postanak se naziva *Berēshîth* (“U početku”).

II. Sadržaj Petoknjižja

Uporaba engleske riječi *zakon* ograničena je od značenja hebrejske riječi *tôrâ*, te stoga je izraz Petoknjižje idealan za kršćansku uporabu, kako bi se izrazio veoma velik značaj ovog sveska od pet knjiga.

A. Postanak

Postanak (*genesis*) ima dobar naziv, budući da je to prijevod grčke riječi za *početak, nastanak*. Prva biblijska knjiga prati nastanak svemira, zemlje, čovjeka, braka, grijeha, istinite vjere, narodâ, različitih jezika, te izabrana naroda. Prvih jedanaest poglavlja daju opis šireg opsega ljudske povijesti, ali se od dvanaestog do pede-

setog poglavlja ta priča sužava i svodi na obitelj Abrahama, Izaka, Jakova i njegovih sinova.

B. Izlazak

Exodus, grčki za *izlaz*, *izlazak*, opisuje kako je tijekom četiri stotine godina, pod teškim prinudnim radom na koji su je prisiljavali egipatski faraoni, Abrahamova obitelj izrastala u narod, te njihovo izbavljenje iz ropstva pod Mojsijevim vodstvom. Mojsijev Zakon i detaljan opis Prebivališta sačinjavaju ostatak ove knjige.

C. Levitski zakonik

Levitski zakonik je priručnik za Levite, tako da odatle potječe i naziv. Ova knjiga opisuje obrede, u to doba nužne kako bi grešnici mogli ostvariti zajedništvo s svetim Bogom. Knjiga sadrži slikovite opise i obilježja Kristove žrtve.

D. Brojevi

Brojevi, kao što sam naziv govori, obuhvaćaju prebrojavanje ljudi ili popis – jedan na početku knjige i drugi na kraju. Hebrejski naziv za knjigu, *bemidbār*, ili u prijevodu “u pustinji”, bio bi izražajni, budući da Knjiga Brojeva donosi prikaz povijesnih događaja koje su Izraelci iskusili u svome lutanju pustinjom.

E. Ponovljeni zakon

Deuteronomy, grčki za *drugi zakon*, više je od čistog prepričavanja zakona novome naraštaju, premda je on upravo to. Ova je knjiga spona s povijesnim knjigama koje dolaze nakon nje, budući da govori o Mojsijevoj smrti i Jošuinom dolasku na njegovo mjesto njegovog nasljednika.

Griffith Thomas, svojim uobičajeno jasnim i sažetim stilom, rezimira sadržaj Mojsijevih knjiga kako slijedi:

Pet knjiga Petoknjižja bilježe uvođenje vjere u Boga u svijet. Svaka knjiga donosi po jedan stadij Božjega nauma i za-

jedno sačinjavaju svojevrsno jedinstvo i sklad. Postanak govori o podrijetlu vjere te o ljudima koje je Bog izabrao da budu posrednici u prijenosu te vjere. Izlazak bilježi kako se od tih ljudi formirao narod, te kako je Bog ustanovio vezu s tim narodom. Levitski zakonik pokazuje različite načine na koje je ta veza održavana. Brojevi pokazuju kako su ljudi bili organizirani radi započinjanja života vjere u Boga u Obećanoj zemlji. Ova knjiga govori još i o padu naroda, te o posljedichome odlaganju ulaska u Obećanu zemlju, uz preustroj. I na kraju, Ponovljeni zakon pokazuje kako su se ljudi, stojeći na granici Obećane zemlje, pripremali za predstojeći ulazak u nju.²

III. Značaj Petoknjižja

Budući da je cijeli Stari zavjet, kao i cijela Biblija, zasnovan na ovih prvih pet knjiga, značaj Petoknjižja za otkrivanje vjere ne može se dovoljno naglasiti. Kad bi racionalistički, skeptični učenjaci mogli potkopati povjerenje u pouzdanost i vjerodostojnost ovih knjiga, podrijetlo judaizma izgubilo bi se u moru neizvjesnosti. Ni mi kršćani ne bismo smjeli misliti da je naša vjera imuna na takve napade, budući da i Novi zavjet i naš Gospodin osobno navode Mojsijeve knjige kao točne i vjerodostojne.

Dr. Merrill Unger o ovoj temi govori bez uvijanja:

Temelj cjelokupne razotkrivene istine i Božjeg plana za otkupljenje zasniva se na Petoknjižju. Ako je taj temelj nepouzdan, cijela Biblija je nepouzdana.³

IV. Autorstvo Petoknjižja

Osim nekolicine ljudi koji su se u rano kršćansko doba odlučili za Ezru⁴ kao autora Tore, u judaističko-kršćanskom pravovjerju (opće prihvaćeno uvjerenje) stolje-

ćima se zadržalo uvjerenje da je Mojsije autor Petoknjižja, a tako je i danas.

A. Mojsijevo autorstvo

Prije no što ukratko ispitamo dokumentiranu teoriju koja u velikoj mjeri *osporava* Mojsijevo autorstvo, obratimo pozornost na pozitivne dokaze koji idu *u korist* tome autorstvu.

1. Mojsijeve sposobnosti

Njemački kritičar iz devetnaestog stoljeća, Hartmann, osporavao je Mojsijevo autorstvo na temelju tvrdnje da je to bilo doslovce nemoguće – pisanje jednostavno još nije bilo izumljeno. (Ili su mnogi tako tada mislili!) No, arheološka su istraživanja pokazala da je Mojsije mogao pisati ranim hebrejskim znakovima, egipatskim hijeroglifima, ili akadiskim klinastim pismom. Dakako, Djela 7,22 obznanila su vjernima, davno prije no što je arheologija to potvrdila, da je Mojsije bio poučen “u svoj mudrosti egipćanskoj”. Kad kažemo da je Mojsije “napisao” Petoknjižje, uzima se u obzir i njegova uporaba prethodnih objava u Postanku. Također se vodi računa i o nadahnutom uredničkom ažuriranju, budući da su se hebrejski znakovi mijenjali tijekom stoljeća. Dakako, činjenica da je Mojsije *mogao napisati* Petoknjižje ne dokazuje i *da ga jest napisao*. Međutim, kao otac židovske vjere, za očekivati je da bi svakako načinio trajan zapis Božjeg otkrivenja za buduće naraštaje. A tako mu je i Bog zapovjedio.

2. Tvrdnje Petoknjižja

Tekst u Tori izričito tvrdi da je Mojsije *zapisivao* Božje zapovijedi u svakoj prilici kad je Bog to od njega zahtijevao. Vidi, na primjer: Izlazak 17,14; 24,4; 34,27; Brojevi 33,2; Ponovljeni zakon 31,19.

3. Kasnije biblijske tvrdnje

Ostatak Božje riječi također prihvaća

Mojsijevo autorstvo Petoknjižja. Vidi, na primjer: Jošua 1,7 i 1. Kraljevima 2,3; te u Novome zavjetu, Luka 24,44 i 1. Korinćanima 9,9.

4. Kristovo svjedočenje

Za kršćane bi činjenica da je naš Gospodin osobno prihvaćao Mojsijevo autorstvo Petoknjižja trebala biti odlučujuća za ovo pitanje. Ideja da je Isus u svojoj ljudskosti bio neuk po pitanju znanosti i povijesti, ili da je mogao učiniti više od puke prilagodbe neznanju i predrasudama svojih zemljaka, nedostojna je vjernikova razmatranja.

5. Arheologija i Petoknjižje

Za mnoge običaje, riječi, nazive, te pojedinosti vezane za povijest i kulturu za koje su mnogi liberalni kritičari nekoć rekli da su se događali “prekasno” da bi bili Mojsijevi, sad je ustanovljeno da vremenski *prethode* Mojsiju, i to stoljećima. Mada ovo ne “dokazuje” Mojsijevo autorstvo, daleko se bolje poklapa s tradicionalnim mišljenjem nego s teorijom prema kojoj su “izdavači” ili redaktori koji su živjeli stoljećima kasnije znali za sve te (do tada u velikoj mjeri izgubljene) pojedinosti, te ih na prikladan način lijepo sastavili.

B. Hipoteza o dokumentiranju

Godine 1753. Jean Astruc, francuski liječnik, izložio je teoriju po kojoj je Mojsije sastavio Knjigu Postanka iz dva dokumenta. Prvi ulomci koji su za Boga rabili ime *Jahve* potjecali su iz jednog izvora, napisao je Astruc, a oni koji su rabili ime *Elohim*, potjecali su iz drugoga. Ove tobožnje izvore, Astruc je označio slovom “J” za prvi, odnosno slovom “E” za drugi izvor.

Kasnije su liberalni učenjaci nadalje razvijali ovu teoriju, da bi naposljetku uvrstili sve svoje tobožnje izvore u doba daleko poslije Mojsija. Drugi predloženi dokumenti bili su “D” (*Deuteronomic* ili

onaj koji se odnosi na Ponovljeni zakon) i "P" (*Priestly* ili onaj koji se odnosi na svećenike). Na Petoknjžje se gledalo kao na gomilu zakrpa, prikupljenih od različitih izvora te prišivenih između devetoga i šestoga stoljeća pr. Kr. Ova je pretpostavka među najširim slojevima postala poznata kao "JEDP teorija".

Nekoliko je stvari ovu hipotezu učinilo privlačnom znanstvenicima devetnaestoga stoljeća. Prije svega, odlično se uklapala u Darwinovu teoriju evolucije koja se, osim u biologiji, primjenjivala i u mnogim drugim područjima. Zatim, opće raspoloženje toga doba u protivljenju prema nadnaravnom našlo je zadovoljštinu u nastojanju da se Bibliju spusti na čisto ljudsku razinu. I treće, humanistički trend koji je božansko otkrivenje zamijenio čovjekovim trudom i naporima, uspješno se sjedinio s ovom teorijom.

Julius Wellhausen je popularizirao ovu teoriju 1878. godine, veoma je vješto i na osobito obmanjiv način čineći vjerovatnom.

Mi, u ovom kratkom uvodu, možemo spomenuti tek nekoliko glavnih točaka protiv nje.⁵

Ozbiljni problemi s ovom teorijom jesu sljedeći:

1. Nedostatak dokaza iz rukopisa

Nikad se nije pojavio nijedan dokaz u rukopisima koji bi potvrdio postojanje bilo kakvih uređivačkih zahvata predloženog u JEDP teoriji.

2. Proturječnost i subjektivno usitnjavanje

Znanstvenici dijele Petoknjžje na ulomke potpuno različite, što razotkriva krajnje osobna stanovišta i nedostatak konkretnih objektivnih dokaza za ovu teoriju.

3. Arheologija

Što se Petoknjžja tiče, arheologija naginje potvrđivanju velike starosti njegovog

pisma, običaja, vjerskih spoznaja, itd.. Definitivno ne potvrđuje tako kasan period njegova nastanka kakav predlaže Wellhausenova teorija.

4. Lingvistika

Navodni "kasni" jezični oblici i osobna imena koje nalazimo u Petoknjžju otkriveni su u mnogim izvorima koji su postojali davno prije Mojsijevog vremena. Jedan od primjera su nedavno iskopane ploče iz Eble, koje sadrže mnoga imena iz Petoknjžja.

5. Jedinstvo Petoknjžja

Urednički gledano, pet Mojsijevih knjiga veoma se dobro uklapaju međusobno te prikazuju takvo jedinstvo, povezanost i usklađenost kakve bi bilo veoma teško pomiriti s navodnim evolucijskim "izreži/zalijepi" podrijetlom istih.

6. Duhovno siromaštvo

Naposljetku, s duhovne točke gledišta, teorije o dokumentiranju, čak i kad su prilagođene arheologijom i sličnim teorijama, nedostojne su velikih i prekrasnih istina koje se, kao u svetištu, čuvaju u ovim knjigama. Kad bi te teorije bile točne, Petoknjžje, prema riječima dr. Ungera, ne bi bilo "ni vjerodostojno, ni povijesno, ni pouzdano, bilo bi ljudska izmišljotina, a ne Božje djelo."⁶

V. Datum Petoknjžja

Sadržaj Petoknjžja vraća nas na stvaranje, ali do stvarnog nastanka djela je, dakako, došlo tisućama godina kasnije. Očito je da datiranje za koje se odlučimo ovisi o tomu *tko* ga je pisao.

Liberalni znanstvenici u velikoj mjeri datiraju različite pretpostavljene stadije ovog djela kako slijedi: takozvani "J dokument" datiran je oko 850. godine pr. Kr.; "E dokument" oko 750. godine pr. Kr.; "D dokument" oko 621. godine pr. Kr.;⁷ te "P dokument" oko 500. godine pr. Kr.

Konzervativni znanstvenici općenito datiraju Petoknjižje negdje u vrijeme Izlaska, tijekom petnaestoga stoljeća pr. Kr. Neki radije datiraju ovaj događaj stoljeće i pol kasnije.

Vjerojatno najbolji datum, koji se uklapa u sve biblijske podatke, negdje je između 1450. – 1410. pr.Kr. Radi više pojedinosti o ovome vidi pojedinačne knjige u ovim *Komentarima*.

VI. Zaključak

Završit ćemo naš Uvod u Stari zavjet riječima istaknutoga kanadskog stručnjaka za SZ:

Bilješke

- 1 Riječ *teuchos* izvorno je značila alat, sredstvo ili oruđe, a tek kasnije je poprimila značenje svitka, smotuljka materijala na kojemu se piše.
- 2 W. H. Griffith Thomas, *The Pentateuch*, str. 25.
- 3 Merrill F. Unger, *Unger's Bible Handbook*, str. 35.
- 4 Židovski je filozof Spinoza također držao da je Ezra autor Petoknjižja.
- 5 Kršćanski se pristup može naći u knjizi R. K. Harrisona, *Introduction to the Old Testament* (Grand Rapids:

Petoknjižje je istorodan skup od pet djela, a ne gomila zasebnih i možda samo uzgred povezanih knjiga. Ono, nasuprot službeno potvrđenom povijesnom podrijetlu, opisuje način na koji se Bog očitovao ljudima, te izabrao Izraelce za posebnu službu i svjedočenje u svijetu i kroz ljudsku povijest. Mojsijeva uloga u sustavnom izlaganju ovoga književnog korpusa čini se nadmoćnom i nije bez razloga to što mu je doista trebalo odati veliku počast za epski rast izraelskoga naroda, te što je poštovan, kako od Židova tako i od kršćana, kao veliki posrednik u prijenosu drevnoga Zakona.⁸

Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1966.). Američki spisatelj židovskoga podrijetla, Hermann Wouk, izlaže ovu teoriju u svojoj knjizi *This Is My God* (Garden Citx, NY: Doubleday & Co., 1959.).

- 6 Unger, *Handbook*, str. 35.
- 7 Mnogi liberali stavljaju tako specifične nadnevke iz kriva uvjerenja da je Jošija prikladno "otkrio" (izmislio) to što se danas naziva Ponovljeni zakon, kako bi promovirao glavno svetište u svojoj prijestolnici, Jeruzalemu.
- 8 Harrison, *Introduction*, str. 541.

POSTANAK

“Prva knjiga Biblije iz nekoliko je razloga jedan od najzanimljivijih i najfascinantnijih dijelova Pisma. Njezino mjesto u kanonu, povezanost s ostatkom Biblije te raznolik i upadljiv karakter njezina sadržaja tako su ukomponirani da je čine jednim od najistaknutijih dijelova Svetoga pisma. Iz tog se razloga Božji narod iz svih epoha istinskim duhovnim uvidom vezao za ovu knjigu i posvetio joj najozbiljniju pozornost.”

W. H. Griffith Thomas

Uvod

I. Jedinstveno mjesto u kanonu

Postanak (grč. *genesis* što znači “početak”), ili kako ga Židovi zovu *bereshith* (heb. “u početku”), dobar je naziv. Ova uzbudljiva knjiga daje jedini točan izvještaj o stvaranju i to od strane onoga jedinog koji je tada bio prisutan – Stvoritelj!

Posredstvom svoga sluge Mojsija, Sveti Duh prati postanak muškarca, žene, braka, doma, grijeha, žrtvenoga prinosa, gradova, trgovine, poljoprivrede, glazbe, bogoslužja, jezika, te rasâ i narodâ svijeta. Sve se to nalazi u prvih jedanaest poglavlja.

Potom, od 12 do 50 poglavlja vidimo nastanak Izraela, Božjeg izabranog naroda koji će biti duhovna slika u malome svih ljudi svijeta. Životi patrijarhâ Abrahamâ, Izaka i Jakova, te njegovih dvanaest sinova – osobito zanimljivo pobožnog Josipa – nadahnuli su nebrojene milijune, od male djece pa sve do najnaprednijih znanstvenika, poznavatelja Staroga zavjeta.

Što potpunije razumijevanje Postanka nužno je za razumijevanje ostalih šezdeset pet biblijskih knjiga. Sve one su sazidane na tom prekrasnom, skladnom načinjenom književnom temelju.

II. Autorstvo

Mi prihvaćamo staro židovsko i kršćansko učenje da je Postanak napisao i sastavio Mojsije, čovjek Božji i čovjek koji je

Izraelu prenio Zakon. Budući da su se svi događaji u Postanku odigrali prije Mojsija, praktički je sigurno da je Mojsije rabio drevne spise i vjerojatno usmena predanja dok ga je u tome vodio Sveti Duh. Za raspravu o Mojsijevom autorstvu vidi Uvod u Petoknjžje.

III. Datum

Najkonzervativniji znanstvenici općenito datiraju Izlazak negdje oko 1445. godine pr. Kr. Otuda proizilazi da je Postanak vjerojatno mogao biti napisan negdje između tog datuma i Mojsijeve smrti, oko četrdeset godina kasnije. Dakako, uvijek postoji mogućnost da je ova knjiga Petoknjžja napisana prije Knjige Izlaska, budući da svi događaji u Postanku prethode tom velikom događaju.

Radi više pojedinosti o ovoj temi vidi Uvod u petoknjžje.

IV. Povijesna pozadina i teme

Osim onih koji su u sebi stvorili krajnje snažne predrasude prema Bibliji, judaizmu ili kršćanstvu, gotovo svi se slažu da je Postanak fascinantan izvještaj iz veoma starih vremena, te da sadrži pripovijesti velike ljepote, kao što je, na primjer, priča o Josipu.

Ali što čini *povijesnu pozadinu* ove prve biblijske knjige? Ukratko, što ta knjiga *jest*?

Oni koji odbacuju osobnoga Boga skloni su svrstati Postanak u zbirku *mitova* prilagođenih iz poganskih mezopo-

tamskih mitova, a zatim “pročišćenih” od najgorih mnogobožičkih elemenata koje su sadržavali, da bi se uklopili u hebrejsku monoteističku poduku.

Drugi, koji nisu baš toliko skeptični, vide Postanak kao zbornik *saga* odnosno *legendi*, s izvjesnom količinom povijesne vrijednosti.

Treći, pak, vide ove priče kao objašnjenja nastanka svih stvari u prirodi i kulturi (ovo se stručno naziva *etiologija*). U Starome zavjetu doista *ima* etiologije, osobito u ovoj, prvoj knjizi (podrijetlo grijeha, duge, hebrejskoga naroda, itd.), ali to ni na koji način ne čini ova objašnjenja nepovijesnim.

Postanak je *povijest*. I baš kao i svaka druga povijest može se tumačiti. To je *teološka* povijest, ili priče ispričane u okviru božanske nakane. Dobro je rečeno da je povijest njegova priča (“history is His story” u engleskome igra riječi – history = povijest; his = njegov; story = priča – op. prev.)

Iako je Postanak prva knjiga zakona, u njemu je malo *pravnoga* materijala. On jest “*Zakon*” (*Tora*, hebrejski za “uputu, poduku”) u smislu da postavlja temelje od Izlaska do Ponovljenog zakona i Božjeg davanja Zakona preko Mojsija. Zapravo Postanak postavlja temelje za sveukupnu biblijsku povijest, ili za povijest samu po sebi.

Dvostruka *tema* blagoslova i prokletstva pomno je utkana u tkaninu Postanka i, zaista, u cijelu Božju riječ. Poslušnost donosi bogatstvo blagoslova, a neposlušnost suprotno.

Velika *prokletstva* kazne su za pad, opći potop i brkanje jezika u Babilonu.

Veliki *blagoslovi* jesu obećanja o Iskupitelju, spasenje onih koji su preživjeli potop, te odabir posebnoga naroda koji će biti kanal Božje milosti – Izrael.

Ako je Postanak samo činjenična povijest, kako je onda Mojsije mogao znati cjelokupno drevno rodoslovlje, konver-

zaciju među ljudima, te događaje i točno tumačenje istih?

Prije svega, valja reći da je arheologija podržala (ne “dokazala” nego potvrdila i ilustrirala) izvještaj iz Postanka na mnogim područjima, osobito glede patrijarhâ i njihovih običaja.

Neki liberalni učenjaci iz devetnaestoga stoljeća, kao što je Hartmann¹, naučavali su da Mojsije nije mogao napisati Petoknjžje jer u to vrijeme pisanje još nije bilo izumljeno! Ali mi sada znamo da je Mojsije mogao pisati na nekom od drevnih pisama, budući da je bio podučen “u svoj mudrosti egipćanskoj”.

Nema dvojbe da se Mojsije služio izvještajima što ih je ostavio Josip, te pločice, pergamente, kao i usmene prijevode koje su Abraham i njegovi potomci donijeli iz stare Mezopotamije. Ovo bi obuhvaćalo rodoslovlje, glavne dijelove, poznate kao “Adamov naraštaj”, itd.

Za konačnu analizu ovo ipak nije dostatno. Božji je Sveti Duh nadahnio Mojsija da izabere samo ispravan materijal, a da zanemari sve ostalo. Vjerojatno ga je pojedinostima o razgovorima i o svemu drugome opskrbio izravnom objavom.

Sve se to svodi na pitanje *vjere*. Ili je Bog kadar proizvesti takvo djelo preko svojih slugu ili nije. Vjerni iz svih naraštaja, od prastarih vremena do danas, uvjerali su se da je Bog istina.

Arheologija nam može pomoći pri rekonstruiranju kulture patrijarhâ kako bismo biblijska izvješća vidjeli živopisnije,² ali samo Sveti Duh može rasvijetliti istinu Postanka u našim srcima i u svakodnevnom životu.

Dok čitaš *Komentare Biblije* na temu Postanka – ili bilo koje knjige Staroga zavjeta – moraš se osloniti na Svetog Duha koji će ti rasvijetliti *svetu riječ* kako bi se doista okoristio ovim *Komentarima*. Pravi komentar nije neko neovisno sredstvo, nego je strijela koja pokazuje na ono što “govori Gospodin”.

Pregled

- I. Najranije doba Zemlje (pogl. 1-11)
 - A. Stvaranje svijeta (pogl. 1, 2)
 - B. Kušnja i pad (pogl. 3)
 - C. Kajin i Abel (pogl. 4)
 - D. Šet i njegovi potomci (pogl. 5)
 - E. Rasprostranjenost grijeha i opći potop (pogl. 6-8)
 - F. Noa nakon potopa (pogl. 9)
 - G. Tablica narodâ (pogl. 10)
 - H. Babilonska kula (pogl. 11)
- II. Izraelski patrijarsi (pogl. 12-50)
 - A. Abraham (12,1-25,18)
 1. Abrahamov poziv (12,1-9)
 2. Do Egipta i natrag (12,10-13,4)
 3. Iskustva s Lotom i Melkisedekom (13,5-14,24)
 4. Abraham i obećani nasljednik (pogl. 15)
 5. Jišmael, sin tijela (pogl. 16, 17)
 6. Sodoma i Gomora (pogl. 18, 19)
 7. Abraham i Abimelek (pogl. 20)
 8. Izak, sin obećanja (pogl. 21)
 9. Žrtvovanje Izaka (pogl. 22)
 10. Ukopno mjesto obitelji (pogl. 23)
 11. Nevjesta za Izaka (pogl. 24)
 12. Abrahamovi potomci (25,1-18)
 - B. Izak (25,19-26,35)
 1. Izakova obitelj (25,19-34)
 2. Izak i Abimelek (pogl. 26)
 - C. Jakov (27,1-36,43)
 1. Jakov vara Ezava (pogl. 27)
 2. Jakovljevi bijeg u Haran (pogl. 28)
 3. Jakov, njegove žene i njegova djeca (29,1-30,24)
 4. Jakov nadmudruje Labana (30,25-43)
 5. Jakovljevi povratak u Kanaan (pogl. 31)
 6. Pomirenje Jakova i Ezava (pogl. 32, 33)
 7. Grijesi u Šekemu (pogl. 34)
 8. Povratak u Betel (pogl. 35)
 9. Potomci Jakovljeva brata, Ezava (pogl. 36)
 - D. Josip (37,1-50,26)
 1. Josip rođan u Egiptu (37,1-36,43)
 2. Josip rođan u Egiptu (37,1-36,43)
 3. Josip rođan u Egiptu (37,1-36,43)
 4. Josip rođan u Egiptu (37,1-36,43)
 5. Josip rođan u Egiptu (37,1-36,43)
 6. Josip rođan u Egiptu (37,1-36,43)
 7. Josip rođan u Egiptu (37,1-36,43)
 8. Josip rođan u Egiptu (37,1-36,43)
 9. Josip rođan u Egiptu (37,1-36,43)
 10. Josip rođan u Egiptu (37,1-36,43)
 11. Josip rođan u Egiptu (37,1-36,43)
 12. Josip rođan u Egiptu (37,1-36,43)

Komentari

I. Najranije doba Zemlje (pogl. 1-11)

A. Stvaranje svijeta (pogl. 1, 2)

1,1 “U početku stvori Bog...” Ove prve četiri riječi u Bibliji jesu temelj vjere. Vjeruj ovim riječima i vjerovat ćeš u sve što slijedi u Bibliji. Postanak daje jedino mjerodavno izvješće o stvaranju svijeta, značajno za ljude svih naraštaja, ali koje nitko ne može do kraja razumjeti i protumačiti. Božanski spisi prije podrazumijevaju Božje postojanje nego što ga nastoje dokazati. Biblija ima posebno ime za one koji odluču zanijekati Boga. To ime je *bezumnik* (Ps 14,1 i 53,1). Baš kao što Biblija počinje s Bogom, on bi jednako tako trebao biti prvi i u našim životima.

1,2 Jedno od nekoliko konzervativnih tumačenja izvješća o stvaranju svijeta u Postanku, ili procjena rekonstruiranja stvaranja svijeta, kaže da se između prvoga i drugoga stiha dogodila golema katastrofa, možda i sotonin pad (vidi Ez 28,11-19).³ Ovo je dovelo do toga da Božja prvotna, savršena tvorevina bude pusta i prazna (*tōhū wāwōhū*). Budući da Bog nije *stvorio* Zemlju pustu i praznu (vidi Iz 45,18), samo bi snažna kataklizma mogla objasniti kaotično stanje iz stiha 2. Pristaše ovog stanovišta ukazuju da je riječ koja je prevedena kao “bijaše” (heb. *hāyethā*), mogla biti prevedena i kao “postala”.⁴ Prema tome, Zemlja je “postala pusta i prazna.”

Duh Božji lebdio je nad vodama, pripravan za veliko djelo stvaranja i ponovne izgradnje koji će uslijediti. Ostali stihovi opisuju šest dana stvaranja i ponovne izgradnje, što je pripremio Zemlju za naseljavanje ljudima.

1,3-5 Prvoga je dana Bog zapovjedio svjetlu da sija iz tame te ustanovio ciklus dana i noći. Ovaj čin ne treba brkati sa

stvaranjem sunca, mjeseca i zvijezda četvrtoga dana. U 2 Korinćanima 4,6 apostol Pavao povlači paralelu između prvotnoga odvajanja dana od noći i obraćenja grešnika.

1,6-8 Čini se da je prije drugoga dana Zemlja bila okružena debelim slojem vode, možda u obliku guste pare. Drugoga je dana Bog razdvojio ovaj sloj, te jednim njegovim dijelom pokrio Zemlju vodom, a od drugoga stvorio oblake, dok je između njih postavio atmosferski sloj (svod ili “kupolu”). Taj je svod Bog nazvao nebo – to jest, prostranstvo u svemiru neposredno iznad Zemlje (ne zvjezdani nebeski svod, niti treće nebo gdje Bog prebiva). Stih 20 sasvim jasno govori da je nebo ovdje sfera kojom lete ptice.

1,9-13 Potom je Bog učinio da se kopno pojavi iz vode koja je prekrivala površinu planeta. Tako je rođena zemlja i more. Trećega je dana Bog učinio da iz zemlje izniknu biljke i drveće svake vrste.

1,14-19 Tek četvrtoga dana Bog je postavio na nebo sunce, mjesec i zvijezde da osvijetljavaju Zemlju te da budu sredstvo za ustanovljenje kalendara.

1,20-23 Petoga su se dana vode ispunile ribama, a zemlja pticama i kukcima. Riječ prevedena kao ptice znači “oni koji lete” tako da to uključuje i šišmiše i vjerojatno leteće kukce.

1,24-25 Šestoga je dana Bog prvo stvorio životinje i gmazove. Zakon razmnožavanja više je puta davan svakome prema njegovoj vrsti. Postoje značajne varijacije unutar “vrsta” biološkoga života, ali ne postoji prijelaz od jedne vrste do druge.

1,26-28 Vrhunac Božjega djela bilo je stvaranje čovjeka na Božju sliku, sličnoga njemu. To znači da je čovjek postavljen na zemlju kao Božji predstavnik te da na stanovit način sliči Bogu. Baš kao što je Bog Trojstvo (Otac, Sin i Sveti Duh), tako je i čovjek trojno biće (duh, duša i tijelo). Poput Boga i čovjek ima um, moralnu prirodu, snagu komuni-

ranja s drugima te emocionalnu prirodu koja prevazilazi nagon. Moramo znati da ovdje nema ni pomisli o tjelesnoj sličnosti. Nasuprot životinjama, čovjek je u stanju služiti Bogu, sposoban je izraziti se riječima i stvarati.

U stihu 26 postoji pretpostavka, ili štoviše, nagovještaj Trojstva: "I reče (u hebrejskome glagol u jednini) Bog (*Elohim*, množina): 'Načinimo (množina) čovjeka na svoju sliku...'"

Biblija opisuje podrijetlo spolova kao stvaralačko Božje djelo. Evolucija nikad nije bila kadra objasniti kako su nastali različiti spolovi. Čovječanstvu je zapovjeden da se plodi i množi.

Bog je čovjeku dao ovlasti da sve što je stvoreno podloži sebi i da vlada nad tim – da to uporabi, ali ne i zlouporabi. Do suvremene krize u zemaljskom okolišu došlo je zbog čovjekove pohlepe, sebičnosti i nesavjesnosti.

1,29-30 Iz ovih se stihova jasno vidi da su životinje prvotno bile biljojedi i da je čovjek bio vegetarijanac. Do promjene je došlo nakon potopa (vidi 9,1-7).

Je li šest dana stvaranja doslovce značilo razdoblje od 24 sata jednoga dana, ili su to bila geološka razdoblja? Ili su to bili dani "dramatične vizije" tijekom koje je Mojsiju *otkriveno* izvješće o stvaranju svijeta? Nijedan znanstveni dokaz nikad nije opovrgnuo koncept da se doslovce radilo o solarnim danima. Izraz "večer, pa jutro" ukazuje na dane koji traju 24 sata. Na svim drugim mjestima u Starome zavjetu ove riječi znače normalne dane. Adam je doživio i preživio sedmi dan, te umro u svojoj 930-oj godini, prema tome sedmi dan nije mogao biti geološko razdoblje. Svaki put kad se u Starome zavjetu "dan" rabi s brojem ("dan prvi", itd.) to doslovce znači dan. Kad je Bog Izraelu dao zapovijed da se odmara u subotu (*šabat* ili sedmi dan, dan poćinka), tu je zapovijed utemeljio na činjenici da se on odmarao sedmoga dana, nakon šest

dana rada (Izl 20,8-11). Ovdje dosljedno tumaćenje zahtijeva istovjetno znaćenje za riječ "dan".

Teškoća, pak, može nastati jer je moguće da solarni dan kakav mi poznajemo nije nastao sve do četvrtoga dana (st. 14–19).

Što se Biblije tiče, stvaranje neba i zemlje nije datirano. Ni stvaranje čovjeka nije datirano. Međutim, data su rodoslovlja, i stoga, čak i da uzmemo u obzir moguće propuste u tim rodoslovljima, čovjek nije mogao postojati na zemlji milijunima godina kako to zahtijevaju pristaše teorije evolucije.

Iz Evandjelja po Ivanu 1,1.14, Poslanice Kološanima 1,16, i Hebrejima 1,2 saznajemo da je Gospodin Isus bio aktivna sila pri stvaranju. On je zbog neiscrpnoga čuda svoje tvorevine dostojan beskonačnoga štovanja.

1,31 Nakon šest dana stvaranja Bog je vidio sve što je učinio i doista je sve bilo veoma dobro.

2,1-3 Sedmoga je dana Bog počinio od svoga djela. Ovdje se ne radi o odmoru zbog umora, nego o poćinku što ga čini zadovoljstvo i ispunjenje zbog dobro obavljena posla. Iako u to vrijeme Bog nije zapovjedio čovjeku da drži subotu, poučio ga je načelu o jednom danu odmora u tjednu.

2,4-6 Ime Jahve Bog ili Gospodin Bog (*Elohim*) prvi se put pojavljuje u stihu 4, ali tek nakon stvaranja čovjeka (1,27). Kao *Elohim*, Bog je Stvoritelj. Kao Jahve u savezu je s čovjekom. Kako to nisu uspjeli vidjeti, neki su biblijski kritičari došli do zaključka da ta različita imena za Boga mogu biti objašnjena jedino promjenom autorstva.

Ćetvrti stih koji zapoćinje riječima "to je postanak neba i zemlje" odnosi se na početke opisane u prvome poglavlju. Peti stih u kojemu piše: "još nije bilo nikakva poljskoga grmlja po zemlji, još ne bijaše niklo nikakvo poljsko bilje" opisuju stanje zemlje iz Postanka 1,10 kad se kopno

pojavi iz vode, ali prije no što se pojavila vegetacija. Zemlju je vjerojatno navodnjavala izmaglica, a ne kiša.

2,7 Ovdje se daje puniji izvještaj o stvaranju čovjeka. Bog ga je napravio od zemaljskoga praha, ali tek ga je dah Božji, kojeg mu je Bog udahnuo u nosnice učinio živim bićem. Adam ("crveni" ili "zemljan") je dobio ime po crvenoj zemlji od koje je načinjen.

2,8-14 Vrt što ga je Bog zasadio u Edeu bio je okrenut prema istoku, odnosno prema istoku Palestine, glavnoj orijentacionoj odrednici za biblijske smjerove. Vrt je bio smješten u oblasti Mezopotamije, u blizini rijeka Hiddekel (Tigris) i Eufrat. Stablo spoznaje dobra i zla nalazilo se tamo radi provjere čovjekove poslušnosti. Jedini razlog zbog kojega je bilo pogrešno jesti ploda od toga stabla, jest to što je Bog tako rekao. Taj plod je, u u drugačijem obliku, i *damas s nama*.

2,15-23 Kazna za kršenje zapovijedi bila je smrt (st.17) – trenutna duhovna smrt i postupna fizička. U procesu davanja imena životinjama i pticama, Adam je opazio da ima mužjaka i ženki. Svaka je životinja imala svoga parnjaka, sličnoga sebi a opet drugačijega. Ovo je pripremila Adama za pomoćnicu koja će biti onakva kao što je on. Njegova je nevjesta načinjena od rebra koje je Bog uzeo Adamu dok je ovaj spavao. Tako je s Kristove strane njegova nevjesta zajamčena prolijevanjem njegove krvi u neizrecivoj agoniji. Žena nije uzeta s Adamove glave da bi dominirala nad njim, niti s njegovih nogu da bi bila tlačena, nego ispod njegove ruke da bi bila zaštićena, i iz blizine njegova srca da bi bila voljena.

Bog je povjerio vlast muškarcu prije no što je grijeh ušao u svijet. Pavao dokazuje ovu činjenicu prema redosljedu stvaranja (prvo je stvoren muškarac), te prema svrsi stvorenja (žena je stvorena radi muškarca) (1 Kor 11,8-9). Također, iako je Eva prva sagriješila, grijeh je ušao

u svijet po Adamu, glavi. On je bio stariješina, te prema tome i odgovoran.

Stih 19 je jasniji u pluskvamperfektu (davno prošlom vremenu)⁵: "Jahve Bog *bijaše* načinio... ..sve životinje", to jest, prije no što je stvorio čovjeka.

2,24 Riječima iz ovoga stiha Bog je utemeljio jednoženstvo. Baš kao i svaki božanski utemeljen poredak i ovaj je bio ustanovljen radi čovjekova dobra i ne može nekažnjeno biti prekršen. Bračna veza ilustrira odnos koji postoji između Krista i njegove crkve (Ef 5,22-32).

2,25 Iako su Adam i Eva živjeli u Edenskom vrtu bez odjeće na sebi, nisu osjećali stid.

B. Kušnja i pad (pogl. 3)

3,1-6 Za zmiyu koja se pojavila pred Evom, kasnije se ispostavilo da nije bila nitko drugi do sâm sotona (vidi Otk 12,9). Oni koji nastoje Bibliju "osloboditi mitova" smatraju da je ovaj izvještaj o padu slikovit, a ne doslovan. Kao dokaz u prilog svojoj tvrdnji pozivaju se na to što zmija ovdje govori. Može li se priča o zmiји koja vara Evu prihvatiti kao nepobitna činjenica? Apostol Pavao je bio uvjeren da je tako (2 Kor 11,3). Također i apostol Ivan (Otk 12,9; 20,2). Osim toga, ovo nije jedini primjer u Svetome pismu gdje životinja govori. Bog je otvorio usta Bileamovoj magarici da bi spriječio prorokovo ludilo (Br 22), a apostol Petar ovo prihvaća doslovce (2 Pt 2,16). Ova tri apostola, u svemu što su zapisali, nadahnua je Sveti Duh. Prema tome, ne priznavati izvještaj o padu kao doslovan znači ne priznavati nadahnua Svetoga Duha. U Bibliji, dakako, ima alegorija, ali ovo nije jedna od njih.

Obrati pozornost na korake koji su gurnuli ljudsku rasu u grijeh. Sotona je prvo nagovijestio sumnju u Božju riječ: "Zar vam je Bog rekao?" Izvrnuo je Božje riječi i netočno ih prikazao kao da je Bog rekao Adamu i Evi da ne smiju jesti ni s

jednog drveta u vrtu. Zatim je Eva rekla da im je zabranjeno jesti ili dotaći "samo plod stabla što je nasred vrta." Ali Bog nije rekao ništa o doticanju stabla. Potom je sotona kategorično protuslovio Bogu o neizbježnosti suda za sve one koji su neposlušni, baš kao što sotonini sljedbenici i danas niječu činjenicu pakla i vječne kazne. Sotona je lažno prikazao Boga kao onoga koji nastoji sakriti od Adama i Eve nešto što bi im bilo blagotvorno. Eva je popustila pred trostrukom kušnjom: pohlepa tijela (dobro za jelo), pohlepa očiju (zamamljivo za oči), gordost života (poželjno za mudrost). Pritom je postupila neovisno od Adama, svoje glave. Trebala se posavjetovati s njim umjesto što je prisvojila njegov autoritet. U riječima "ubere ploda njegova i pojede" leži objašnjenje za sve bolesti, žalost, patnju, strah, krivnju i smrt koji od tada muče ljudsku rasu. Netko je rekao: "Uropašten život na zemlji i milijun bilijuna grobova svjedoče da je Bog istina, a sotona lažac." Eva je bila prevarena (1 Tim 2,14), ali Adam je postupio samovoljno i u hotimičnoj pobuni protiv Boga.

Svjetovni je humanizam ovjekovječio sotoninu laž: "Bit ćete kao bogovi."

3,7-13 Prva posljedica grijeha bio je osjećaj srama i straha. Pregače od smokvina lišća govore o čovjekovom nastojanju da spasi sam sebe beskrvnom religijom satkanom od dobrih djela. Kad ih je Bog pozvao na odgovornost, grešnici su se pravdali. Adam je rekao: "Žena koju si stavio uza me..." kao da krivi Boga (vidi Izr 19,3). Eva je rekla: "Zmija..." (st. 13).

Bog je u ljubavi i milosrđu tražio svoja pala stvorenja pitajući: "Gdje si?". Ovo pitanje dokazuje dvije stvari – da je čovjek bio izgubljen i da ga je Bog došao tražiti. Osim toga dokazuje čovjekov grijeh i Božju milost.⁶ Bog preuzima inicijativu u spasenju, pokazujući upravo ono u što je sotona natjerao Evu da posumnja – svoju ljubav.

3,14 Jahve Bog je prokleo zmiju na poniženje, sramotu i poraz. Činjenica da je zmija bila prokleta među svim životinjama i među svim divljim zvjerima, nagovještava da se ovdje prvenstveno radi o gmazovima, a ne o sotonini.

3,15 Ali zato se stih petnaest okreće na đavla osobno. Ovaj je stih poznat kao *protevangeliium*, što znači "prvo evanđelje." On predskazuje vječno neprijateljstvo između sotone i žene (koja predstavlja cjelokupno čovječanstvo), te između sotonina sjemena (njegovih zastupnika) i njezina sjemena (Mesije). Ženinino će Sjeme satirati đavlovu glavu – smrtonosna rana koja govori o apsolutnom porazu. Ova se rana pokazala na Golgoti, kad je Spasitelj slavio presudnu pobjedu nad đavlom. Sotona će, zauzvrat, Mesiji vrebat (ujedati) petu. Rana na peti ovdje govori o patnji i štoviše o fizičkoj smrti, ali ne o konačnome porazu. Tako je Krist stradao na križu, štoviše, umro je, ali je ustao iz mrtvih, pobijedio grijeh, pakao i sotonu. Činjenica da je nazvan *ženinim* sjemenom može biti aluzija na njegovo djevičansko rođenje. Obrati pozornost na Božju dobrotu jer obećava Mesiju prije no što će izreći kaznu u narednim stihovima.

3,16-19 Grijeh ima neizbježne posljedice. Žena je osuđena na muke pri rađanju. Bit će potčinjena mužu. Čovjek je osuđen da za život zarađuje od zemlje koja je prokleta trnjem i korovom. Za njega će to značiti težak rad i znoj. A na kraju svoga života, čovjek će se vratiti u prah. Ovdje valja zapaziti da rad sam po sebi *nije* prokletstvo; dapače, rad je češće blagoslov. Žalost, mučenje, razočaranje, znoj i umor povezani s radom jesu to što predstavlja prokletstvo.

3,20-21 Adam je pokazao vjeru navzavši svoju ženu Evom – majkom svima živima, budući da do tada još nijedno dijete nije bilo rođeno. Zatim je Bog za njih načinio odjeću od krzna, od ubijene životinje. Ovo je slika odjeće pravедnosti

koja je koja je dana krivim grešnicima u prolivenoj krvi Božjega Janjeta, a nama dostupna na osnovu vjere.

3,22-24 U sotoninoj laži što ju je izrekao Evi, da će postati kao bogovi (st. 5), nalazilo se zrno istine. Ali su i ona i Adam na teži način, putem iskustva, naučili razlikovati dobro i zlo. Da su potom jeli i sa stabla života živjeli bi vječno u tijelima podložnim bolesti, degeneraciji i slabosti. Bilo je to, dakle, Božje milosrđe koje ih je spriječilo od povratka u Eden. Kerubini su nebeska stvorenja čija je dužnost “obraniti Božju svetost od drske gordosti paloga čovjeka.”⁷

Adam i Eva su morali odlučiti tko laže, Bog ili sotona. Njihov je izbor pao na Boga. “A bez vjere nemoguće mu je (Bogu) ugoditi.” Stoga njihovih imena nema u počasnome popisu onih koji su pokazali vjeru, zabilježenog u Hebrejima 11.

Idealna sredina Edena nije spriječila ulazak grijeha. Povoljna sredina nije odgovor na čovjekov problem.

C. Kajin i Abel (pogl. 4)

4,1 Adam je poznao svoju ženu u smislu da je s njom imao spolne odnose. Kada je rodila Kajina, Eva priznaje da se to rođenje dogodilo samo zato jer je Gospodin to omogućio. Dajući mu ime Kajin (“onaj koji je stečen”) možda je mislila da je rodila obećano sjeme.

4,2-6 Vremenski period (“I jednog dana”) spomenut u stihu 3a uzima u obzir značajno povećanje svjetske populacije. Moralo je postojati vrijeme kad su Kajin i Abel bili poučeni da grešnik može pristupiti svetom Bogu samo na temelju krvi zamjenske žrtve. Kajin je odbacio ovo otkrivenje te prinio beskrvnu žrtvu sačinjenu od voća i povrća. Abel je vjerovao božanskoj odredbi te prinio na žrtvu zaklane životinje, pokazujući tako svoju vjeru u opravdanje koje Bog daje (Heb 11,4). Prinio je prvinu od svoje stoke, čime je zapravo pokazao da Gospodin

zaslužuje najbolje. Abelova žrtva ukazuje na zamjensku smrt Božjega Janjeta koje odnosi grijeha svijeta.

4,7 Budući da je Kajinova ljubomorna srdžba predstavljala začetak ubojstva, Bog mu se obratio opominjući ga u ljubavi. Stih 7 može se shvatiti na nekoliko načina:

1. “Jer ako pravo radiš [tako što ćeš se pokajati], moći ćeš se popraviti i ponovno biti slobodan od ljutnje i krivnje. Ako ne radiš pravo [tako što ćeš i dalje mrziti Abela], grijeh ti čuči pred vratima (na pragu) i spreman te je uništiti. Njegova [Abelova] želja je za tobom [tj., on će priznati tvoje vodstvo] i ti ćeš vladati nad njim” [tj., ako pravo radiš].

2. “Ako pravo radiš (ili, kako stoji u Septuaginti “Ako ispravno prinosisi žrtvu”) nećeš li biti prihvaćen?” Pravo raditi odnosi se na ispravan žrtveni prinos. Abel je učinio dobro sklanjajući se iza prihvatljive žrtve. Kain je učinio krivo prinoseći žrtvu u kojoj nije bilo krvi tako da svo njegovo ponašanje nakon toga nije bilo ništa drugo do legitimna posljedica krivoga bogoštovlja.⁸

3. RSV kaže: “Ako pravo radiš, zar nećeš biti prihvaćen? Ali ako ne radiš pravo, grijeh te vrebja pred vratima; žudnja je njegova na tebe okrenuta, ali ti ga moraš savladati.”

4. F. W. Grant u svojoj Numeričkoj Bibliji (*Numerical Bible*) kaže: “Ako ne radiš pravo, grijeh žrtvovanja čuči ti (ili leži) pred vratima.”⁹ Drugim riječima, providenje je bilo tu ako ga je htio.

4,8-12 Kajinov zao stav ljubomorna gnjeva ubrzo se izrodio u zlo djelo, ubojstvo brata. Iako mrtav, Abel nam i dalje svjedoči da je jedino život vjere život koji vrijedi (Heb 11,4). Kad je Gospodnje pitanje puno ljubavi dobilo nepokajan i drzak odgovor, Bog je Kajinu izrekao presudu – više neće moći živjeti od zemlje, nego će kao skitnica (bjegunac) lutati pustinjom.

4,13-16 Kajinova žalopojka prije otkri-va žaljenje zbog posljedica svoga grijeha nego zbog njegove krivnje. Ali čak i tada Gospodin umiruje bjegunčeve strahove za njegov život tako što stavlja zaštitini znak na Kajina i proklinje onoga tko bi ga ubio. Kajin je tako otišao ispred lica Jahvina – najtužniji od svih odlazaka.

4,17-24 Kajin se oženio svojom sestrom ili nekom drugom rođakom. Kao što smo već rekli, Postanak 4,3 daje neko vrijeme da se stanovništvo na zemlji poveća, a u Postanku 5,4 jasno piše da je Adam imao sinove i kćeri. U to vrijeme brakovi među bliskim krvnim srođnicima nisu bili zabranjeni (niti genetski rizični).

Stihovi 17-24 nabrajaju Kajinovo potomstvo te čitav niz *prvih*: prvi grad, nazvan Henok; prvi slučaj mnogoženstva; početak organiziranoga stočarstva; začetke umjetnosti glazbe i kovačkoga zanata; a na kraju i prvu pjesmu koja je govorila o nasilju i krvoproliću. U toj pjesmi, Lamek objašnjava svojim ženama da je u samoobrani ubio čovjeka, ali kako to ubojstvo nije bilo s predumišljajem, poput Kajinova bratoubojstva, Lamek će biti daleko imuniji na odmazdu.

4,25-26 Sada nam je, uz primjetno olakšanje, predstavljena pobožna Šetova loza. Iz te loze će se naposljetku roditi Mesija. Kad se rodio Enoš (što znači “krhak” ili “smrtan”) ljudi su počeli zazivati ime Gospodnje (Jahve), ili su možda počeli zazivati ime Jahve u javnim bogoslužjima.

D. Šet i njegovi potomci (pogl. 5)

Peto je poglavlje nazvano “zvonjava posmrtnih zvona” zbog često ponavlanog izraza “potom umrije”. Ovo poglavlje bilježi mesijansku lozu, od Adama do Noina sina, Šema (usp. Luka 3,36-38).

5,1-17 Adam je stvoren na sliku Božju. Šet je rođen sličan Adamu. U međuvremenu se dogodio pad i Božji je lik u čovjeku bio narušen grijehom. Peti stih

bilježi *fizičko* ispunjenje onoga što je Bog u Postanku 2,17 rekao da će se dogoditi; *duhovno* se ispunjenje dogodilo onoga istog dana kad je Adam sagriješio.

5,18-24 Henoka i Lameka koji se ovdje pominju ne bi trebalo brkati s onima iz četvrtoga poglavlja. Henok iz stiha 18 sedmi je od Adama (Jd 14), a ne treći. On je vjerom hodio s Bogom 300 godina i ugodio je Bogu (Heb 11,5). Čini se da je rođenje njegova sina imalo posvećujući, oplemenjujući utjecaj na njegov život (st. 22a). Dobro je dobro početi, ali je još bolje nastaviti postojano do kraja. Riječ hoditi nastaviti postojano do kraja. Riječ hoditi podrazumijeva čvrst, postojan progresivan odnos, a ne tek nemarno poznanstvo. Hoditi s Bogom radnja je koja traje čitav život, a ne predstava koja traje jedan sat. Henok je prenesen na nebo prije potopa baš kao što će i crkva biti uznesena na nebo prije no što počne period velike nevolje (1 Sol 4,13-18; Otk 3,10).

5,25-32 Metušalah je živio duže od bilo kojega čovjeka (devet stotina i šezdeset i devet godina). Ako, kao što kaže Williams, ime Metušalah znači “bit će poslan”¹⁰ ovo bi moglo biti proročanstvo jer je potop stigao u godini njegove smrti. Možda se Lamekovo predskazanje, kad je davao ime Noi, odnosilo na utjehu koja će doći u svijet preko Noinoga slavnog Sina, Gospodina Isusa Krista. Noino ime znači “odmor”. Kako su godine prolazile duljina ljudskoga života se smanjivala. Psalam 90,10 govori o prosjeku od sedamdeset godina kao normalnom.

E. Rasprostranjenost grijeha i opći potop (pogl. 6-8)

6,1-2 Postoje dva glavna tumačenja drugoga stiha. Jedno je da su sinovi Božji bili anđeli koji su ostavili svoje pravo boravište (Jd 6) i miješali se sa ženama na zemlji, što je bio Bogu najomraženiji oblik seksualnog izgredda. Oni koji se drže ovoga stanovišta ukazuju da se izraz “sinovi Božji” u Jobu 1,6 i 2,1 odnosi na

anđele koji su imali pristup Bogu. Također, "sinovi Božji" kao termin koji se koristi za anđele, standardni je semitski izraz. Ulomak iz Judine poslanice, šesti i sedmi stih, navodi da su anđeli koji su ostavili svoje boravište bili krivi za bludno seksualno vladanje. Obrati pozornost na riječi "Sodoma i Gomora" u prvome dijelu sedmoga stiha, koje dolaze odmah nakon opisa palih anđela.

Glavni prigovor ovome stanovištu je da se anđeli spolno ne razmnožavaju, barem koliko mi znamo. Matej 22,30 često se koristi kao dokaz Isusovu naučavanju da se anđeli ne žene. Međutim, ono što ovaj stih zapravo govori jest da se anđeli *na nebu* niti žene niti udaju. Anđeli su se u ljudskome obliku pojavili pred Abrahamom (Post 18,1-5), a iz teksta se čini da su i ona dvojica što su otišli u Sodomu imali ljudske udove i emocije.

Drugo stanovište kaže da su sinovi Božji pobožni Šetovi potomci, a da su kćeri ljudske bezbožni Kajinov naraštaj. Dokazi u prilog ovome mišljenju su sljedeći: prethodna se poglavlja bave Kajinovim potomcima (pogl. 4) i Šetovim potomcima (pogl. 5). Postanak 6,1-4 opisuje mješovite brakove između ove dvije loze. Riječ anđeli ne nalazi se nigdje u kontekstu. Treći i peti stih govore o pokvarenosti *ljudi*. Ako su anđeli bili ti koji su sagriješili, zašto bi onda *ljudska* rasa trebala biti uništena? Pobožni su ljudi nazivani "sinovima Božjim" iako ne u točno jednakim hebrejskim formulacijama kao što je to slučaj u Postanku 6,2 (vidi: Pnz 14,1; Ps 82,6; Hoš 1,10; Mt 5,9).

Postoji nekoliko problema i u vezi sa ovim stanovištem. Zašto bi svi *muškarci* iz Šetove loze bili pobožni, a sve *žene* iz Kajinova roda bezbožne? Osim toga, nema naznaka da je Šetova loza *ostala* pobožna. Ako jest, zašto bi onda bili uništeni? Osim toga, zašto bi takav spoj između pobožnih muškaraca i bezbožnih žena rezultirao rađanjem divova?

6,3 Gospodin je upozorio da njegov Duh neće ostati u čovjeku (preparati se) dvi deset godina prije suda koji će doći u obliku potopa. Bog je strpljiv, ne želi da itko propadne, ali postoji granica. Petar nam kaže da je Krist bio taj koji je Noinim posredstvom, po Svetome Duhu, propovijedao ljudima iz staroga svijeta u predpotopno vrijeme (1 Pt 3,18-20; 2 Pt 2,5). Oni su odbacili poruku i sad su u tammici.

6,4-5 Glede divova (heb. *nephilim*, "oni koji su pali") Unger objašnjava:

Nefile mnogi smatraju orijaškim polubogovima, neprirodnim porodom iz divljih brakova između "ljudskih kćeri" (smrtnih žena) i "Božjih sinova" (anđela). Ovaj, krajnje protuprirodan spoj, koji je narušio Božji poredak bića kakvima ih je on stvorio, predstavljao je do te mjere šokantnu perverziju da je učinio nužnom presudu sveopćeg potopa.¹¹

6,6-7 Jahvina žalost ne upućuje na proizvoljnu promjenu mišljenja, iako se to čovjeku čini baš takvim. Prije bismo mogli reći da se radi o drukčijem stavu s Božje strane, koji je nastao kao rezultat nekih promjena u ljudskome ponašanju. Budući da je Bog svet, on mora reagirati na grijeh.

6,8-22 Noa je našao milost u Jahvinim očima te bio unaprijed upozoren da sagradi lađu. Mjere su dane u laktima (1 lakat = 45,72 cm). Prema tome lađa je bila duga 137 m, široka 23 m i visoka 14 m. Imala je tri palube, a prozor iz stiha 16 doslovice se zove "otvor za svjetlo", koji je vjerojatno otvor kroz koji će ulaziti svjetlost i zrak, a koji se pružao punom dužinom lađe.

Noa je bio spašen po milosti, činom božanskog suvereniteta. Njegov je odgovor bio da izvrši sve kako mu je Bog naredio (st. 22), što je čin čovjekove odgovornosti. Noa je sagradio lađu da spasi svoju

obitelj, ali *Bog* je bio taj koji je zatvorio i zapečatio vrata. Božanski se suverenitet i čovjekova odgovornost međusobno ne isključuju, nego se dopunjuju.

Noa (st. 9) i Henok (5,22) jedini su ljudi da su koje u Pismu piše da su hodili s Bogom. Ako je Henok simbol za crkvu koja će biti uzdignuta u nebo, Noa simbolizira ostatak vjernoga židovskog naroda, sačuvanog tijekom perioda velike nevolje, koji će živjeti na zemlji za vrijeme tisuć-godišnje Kristove vladavine.

U stihu 18 prvi se put pominje savez u Bibliji. Scofield nabraja osam saveza: Edenski (Post 2,16); Adamov (Post 3,15); Noin (Post 9,16); Abrahamov (Post 12,2); Mojsijev (Izl 19,5); Palestinski (Pnz 30,3); Davidov (2 Sam 7,16) i Novi savez (Heb 8,8). Ovih osam, plus Salomonov savez, predstavljeni su u eseju na sljedećih nekoliko stranica. Suvišno je reći da su temu tako složenu kakva je tema saveza, različite teološke škole tumačile na različite načine. Ono što je ovdje izloženo predstavlja stanovište predmilenijalizma i dispencijacije. (Predmilenijalizam smješta Isusov povratak u razdoblje prije početka milenija – Kristovog tisućgodišnjeg kraljevstva. Dispencionalno stanovište pretpostavlja da je Bog u različitim razdobljima biblijske povijesti na različite načine postupao s ljudima, što se odnosi i na razdoblja kušnje, na specifičan položaj Izraela itd. Sama riječ dispencijacija znači upravljanje. – op. pre.)

GLAVNI SAVEZI U PISMU

Edenski savez (Post 1,28-30; 2,16-17)

Edenski je savez učinio čovjeka, nedužnoga kakav je tad bio, odgovornim da se plodi, množi, napuni zemlju i potčini je sebi. Dana mu je vlast nad čitavim životinjskim carstvom. Trebao je obrađivati vrt, te jesti od svakoga ploda iz vrta osim ploda sa

stabla spozna je dobra i zla. Neposluh ovoj drugoj zapovijedi donijet će smrt.

Adamov savez (Post 3,14-19)

Nakon čovjekova pada, Bog je prokleo zmiju i predskazao neprijateljstvo između nje i žene, te između sotone i Krista. Sotona će Krista ozlijediti, ali Krist će uništiti sotonu. Žena će rađati djecu u mukama i bit će podčinjena muževljevoj vlasti nad njom. I zemlja je bila prokleta. Čovjek će se morati boriti s trnjem i korovom dok je obrađuje. Njegov će mukotran trud imati za posljedicu znoj i umor i naposljetku će se čovjek vratiti u prah od kojega je i postao.

Noin savez (Post 8,20-9,27)

Bog je obećao Noi da nikad više neće prokleti zemlju niti je cijelu uništiti potopom. Kao zalog ovome obećanju dao je dugu. Ali ovaj savez također uključuje ustanovljenje ljudske vladavine sa snagom smrtno kazne. Bog je zajamčio redovitost vremenskih razdoblja i godišnjih doba, uputio čovjeka da ponovno naseli zemlju, te iznova potvrdio čovjekovu vlast nad nižim stvorenjima. Sad je čovjek mogao dodati i meso svojoj, prethodno vegetarijanskoj, prehrani. Što se Noinih potomaka tiče, Bog je prokleo Hamova sina, Kanaana, da bude sluga Šemu i Jafetu. Šemu je dao odabran položaj, koji je, kao što znamo, između ostaloga značio i da će biti u lozi iz koje će doći Mesija. Jafet će se silno raširiti i boraviti će pod Šemovim šatorima.

Abrahamov savez (Post 12,1-3; 13,14-17; 15,1-8; 17,1-8)

Abrahamov je savez bezuvjetan. Samo je Bog, očitujući se kao “zadimljena peč i ognjeni plamen”, prošao između dijelova žrtvovanih životinja u Postanku 15,12-21. Ovo je osobito značajno. Kad dvoje ljudi sklopi (heb. “presječe”) ugovor (savez), *oboje* bi zajedno prošli između nadvoje

presječenih dijelova žrtvovane životinje kako bi pokazali da će ostati dosljedni uvjetima toga ugovora. Ali Bog nije Abrahamu postavljao uvjete; zato će se (i jesu) providenja koja dalje navodimo ostvariti unatoč tomu koliko bi se vjernima Abrahamovi potomci mogli pokazati.

Oni koji za Božji drevni narod ne vide nikakvu budućnost, često nastoje ovaj savez prikazati uvjetovanim, ako nikako drukčije, ono barem glede zemlje, a potom svojataju blagoslove za crkvu, ostavljajući Izraelu ili malo toga ili ništa.

Ovaj savez obuhvaća sljedeća obećanja dana Abrahamu i njegovim potomcima: velik narod (Izrael); osobne blagoslove Abrahamu; uzveličano ime; sâm će biti blagoslov drugima (12,2); božansku milost njegovim prijateljima i prokletstvo njegovim neprijateljima; preko njega će biti blagoslovljeni svi narodi – ovo je ispunjeno u Kristu – (12,3); vječno vlasništvo nad zemljom znanom kao Kanaan, a kasnije Izrael i Palestina (13,14.15.17); mnogobrojno potomstvo, prirodno i duhovno (13,16; 15,5); bit će otac mnogim narodima i kraljevima – kroz Jišmaela i Izaka – (17,4.6); poseban odnos s Bogom (17,7b).

Mojsijev savez (Izl 19,5; 20,1-31,18)

U svome najširem smislu, Mojsijev savez obuhvaća Deset zapovijedi koje opisuju obveze prema Bogu i bližnjima (Izl 20,1-26); brojne odredbe koje se odnose na društveni život Izraela (Izl 21,1-24,11); te detaljne propise koji se bave vjerskim životom (Izl 24,12-31,18). Sve je ovo dano izraelskom narodu, a ne poganima. Bio je to uvjetovan savez, koji je zahtijevao čovjekovu poslušnost te je stoga “zbog tijela bio nemoćan” (Rim 8,3a). Nakana Deset zapovijedi nikad nije bila pribaviti spasenje, nego izazvati osvjedočenje o grijehu i padu. Devet od tih deset zapovijedi ponovljene su u Novome zavjetu

(subota je izuzeta), ali ne kao zakon radi čijega neizvršenja slijedi kazna, nego kao ponašanje prikladno za one koji su spašeni milošću. Kršćanin je pod milošću, ne pod zakonom, i kao takav povezan sa Kristom, ali ljubavlju – višim poticajem.

Palestinski savez (Pnz 30,1-9)

Ovaj se savez odnosi na, još uvijek buduće, zauzimanje zemlje koju je Bog obećao Abrahamu “od Rijeke u Egiptu [to jest, od egipatske vode, ne rijeke Nil], do Velike rijeke, rijeke Eufrata” (Post 15,18). Izrael još nikad nije posve zauzeo tu zemlju. Tijekom Salomonove vladavine zemlje u istočnom dijelu plaćale su danak. (1 Kr 4,21.24), ali to se ne može računati kao posjed ili zauzimanje.

Palestinski savez predviđa rastjerivanje Izraelaca među druge narode zbog neposlušnosti, njihov povratak Gospodinu, Gospodnji drugi dolazak, njihovo ponovno okupljanje u obećanoj zemlji, blagostanje u toj zemlji, promjenu njihovih srca (voljet će Boga i biti mu poslušni) te kaznu za njihove neprijatelje.

Davidov savez (2 Sam 7,5-19)

Ne samo da je Bog obećao Davidu da će njegovo kraljevstvo vječno trajati, nego i da će imati potomka izravno iz svoje loze koji će zauvijek sjediti na prijestolju. Bio je to bezuvjetan savez, posve neovisan o Davidovoj poslušnosti ili pravednosti. A zakoniti nasljednik na prijestolju, od Davida do Salomona, jest Krist, kao što se vidi iz Josipova rodoslovlja (Mt 1).

On potječe izravno iz Davidove loze preko Natana, kao što se vidi iz Marijina rodoslovlja (Lk 3). Zato što živi vječno i njegovo je kraljevstvo vječno. Njegova tisućgodišnja vladavina na zemlji stopit će se s vječnim kraljevstvom.

Salomonov savez (2 Sam 7,12-15; 1 Kr 9,4-5; 2 Ljet 7,11-22)

Savez sa Salomonom bio je bezuvjetan,

barem što se tiče vječnoga kraljevstva, ali i uvjetovan što se tiče Salomonovih potomaka koji će sjediti na prijestolju (1 Kr 9,4-5; 2 Ljet 7,17-18). Jednom od Salomonovih potomaka, Koniji (poznatom i kao Jekonija), nije bilo dano imati fizičke nasljednike koji bi sjeli na Davidovo prijestolje (Jr 22,30). Isus nije Salomonov potomak, kao što je ranije naznačeno. U protivnom bi potpao pod Konijinu kletvu.

Novi savez (Jr 31,31-34; Heb 8,7-12; Lk 22,20)

Novi je savez nedvojbeno sklopljen s domom Izaelovim i domom Judinim (Jr 31,31). Kad je Jeremija ovo pisao govorio je o budućnosti (Jr 31,31a). Ovo nije bio uvjetovan savez poput Mojsijevog, koji je Izrael prekršio (Jr 31,32). U tom savezu Bog bezuvjetno obećava (obratiti pozornost na ponavljanje riječi "ću"): Izraelov preporod (Ez 36,25); stalnu nazočnost Svetoga Duha u njima (Ez 36,27); srce koje je spremno tvoriti Božju volju (Jer. 31:33a); jedinstven odnos između Boga i njegova naroda (Jr 31,33b); sveopću spoznaju Boga Izraelova (Jr 31,34a); oproštenje i zaborav grijeha (Jr 31,34b); vječno trajanje izraelskoga naroda (Jr 31,35-37).

Izraelski narod još nije primio blagodat Novoga saveza, ali hoće pri Gospodinu drugom dolasku. U međuvremenu istinski vjernici doista imaju udjela u nekim blagoslovima toga Saveza. Činjenica da je crkva povezana s Novim savezom vidi se u Gospodnjoj večeri, gdje kalež predstavlja Savez i krv kojom je ovjerena (Lk 22,20; 1 Kor 11,25). Također, Pavao govori o sebi i o drugim apostolima kao o službenicima Novoga saveza (2 Kor 3,6).

U lađu je trebalo uvesti po par od svih životinja te unijeti hranu. Kritičari tvrde da lađa nije bila dovoljno velika da bi mogla primiti sve vrste životinja i dostatnu količinu hrane za godinu i sedamnaest

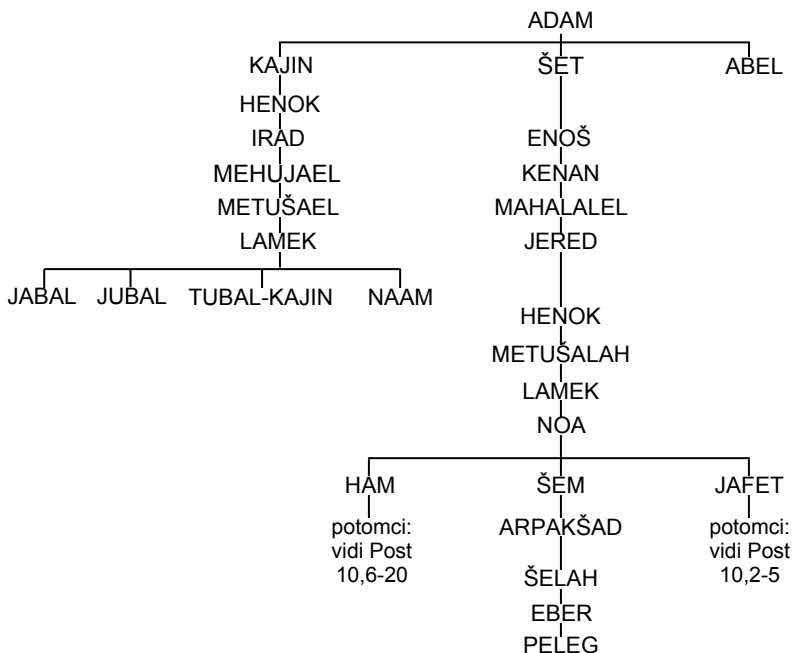
dana. No vjerojatnije je da su u lađu uvedene samo glavne vrste životinja i ptica, a da su mnoge varijacije nastale nakon toga. Za ovo je lađa bila i više nego velika.

7,1 Riječ "uđi" pojavljuje se prvi put u stihu 1 – milostiv evandeoski poziv: "Uđi u lađu spasenja."

7,2-18 Ne navodi se nijedan razlog zašto je Noi zapovijedeno da uzme sa sobom po sedam parova čistih životinja, a samo po jedan par nečistih. Možda je to bilo za hranu ili u očekivanju da će čiste životinje zatrebati za žrtveni prinos (vidi: 8,20). Lađa je napunjena svojim stanovnicima sedam dana prije no što je počela padati kiša a podzemne vode počele bujati. Pljusak je trajao četrdeset dana i četrdeset noći – četrdeset je u Bibliji broj kušnje ili ispitivanja.

7,19-24 Je li ovo bio lokalni potop, kao što neki tvrde? Razmisli o sljedećem: sva najviša brda pod nebom bila su prekrivena vodom (st. 19). Bog nije morao reći Noi da sagradi lađu duljine jednog i pol nogometnog igrališta i opsega koji bi mogao primiti 800 željezničkih vagona, kako bi izbjegao lokalni potop. Jednostavno je lako mogao preseliti osam osoba i životinje na drugo mjesto. Predanje o općem potopu potječe iz svih krajeva svijeta. Brda Ararata dosežu do 5.181 m visine. A potopne su se vode dizale gotovo sedam metara (685,8 cm) iznad potonulih brda (st. 19, 20). Kakvim se to čudom sva ta voda zadržala na jednom ograničenom području? U Postanku 9,15 Bog je obećao da nikad više neće potopnim vodama uništiti sva živa bića. Od tada je bilo mnogo lokalnih poplava, ali nikad više nije bilo općeg potopa. Da je potop bio lokalan tad je prekršeno Božje obećanje – što je nemoguć zaključak. Petar navodi uništenje svijeta vodom kao simbol budućega uništenja Zemlje vatrom (2 Pt 3,6).

Lađa simbolizira Krista. Vode oslikavaju Božji sud. Gospodin Isus je sišao pod vodu Božjega gnjeva na Golgoti. Oni



Adamovi potomci

koji su u Kristu spašeni su. Oni koji su vani, osuđeni su (vidi: 1 Pt 3,21).

8,1-19 Kronologija potopa dogodila se kako slijedi:

1. 7 dana – od trenutka kad je Noa ušao u lađu do početka potopa (7,10).
2. 40 dana i noći – trajanje pljuska (7,12).
3. 150 dana od trenutka kad je pljusk počeo do trenutka kad su se vode počele povlačiti (8,3), a lađa se zaustavila na brdima Ararata (usp. 7,11 i 8,4).
4. 224 dana od početka potopa do trenutka kad su se vrhovi brda ponovno pojavili (usp. 7,11 i 8,5).
5. 40 dana – od trenutka kad su se vrhovi brda ponovno mogli vidjeti do trenutka kad je Noa pustio van gavrana (8,7).
6. 7 dana – od slanja gavrana do prvoga slanja golubice (8,6-10; st. 10, “počeka još sedam dana”).

7. Još 7 dana – do drugoga slanja golubice (8,10).

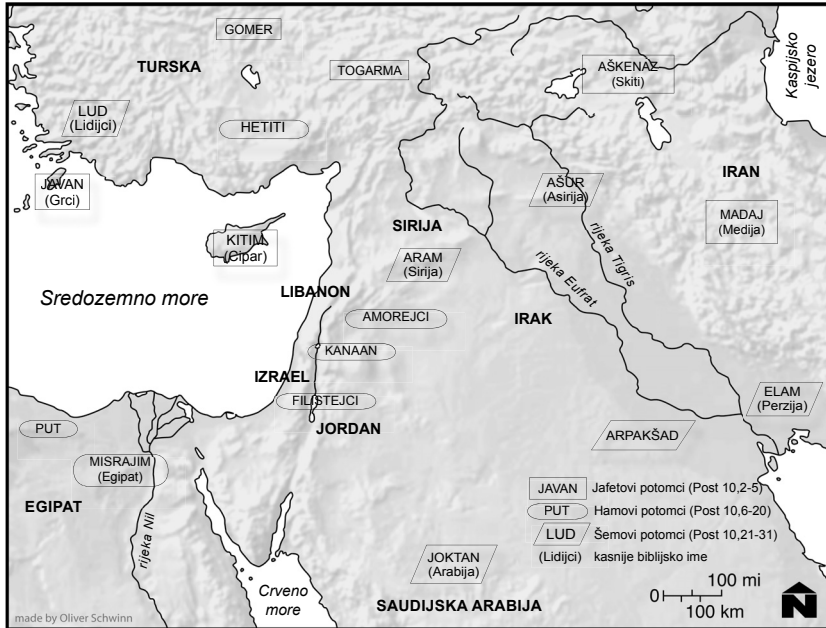
8. Još 7 dana – do posljednjega slanja golubice (8,12).

9. 314 dana od početka potopa do trenutka kad je Noa skinuo pokrov s lađe (usp. 7,11 i 8,13).

10. 371 dan – od početka potopa do trenutka kad se zemlja osušila (usp. 7,11 i 8,14). Tad je Noi zapovijedeno da izađe iz lađe (st. 16)

Nečisti gavran (st. 7) i čista golubica (st. 8) dobre su ilustracije vjernikove stare i nove prirode. Stara se priroda voli hraniti smećem i lešinama, dok nova priroda ne može naći zadovoljstvo u prizoru smrti i osude. Ne nalazi odmora dok ne stane na tlo uskrснуća.

8,20-22 Noa je na Božju milost spašenja odgovorio podizanjem žrtvenika. Oni među nama koji su spašeni od Božjega budućeg gnjeva trebali bi isto tako



Narodi iz Postanka 10

prinositi Bogu iskreno, najdublje štovanje. Jer to je Bogu jednako prihvatljivo i ugodno danas kao što je bilo u Noino vrijeme. Gospodin je sklopio savez s ljudima obećavši da nikad više neće prokleti zemlju niti uništiti sva živa bića, kao što je učinio; osim toga, osigurat će redovito smjenjivanje godišnjih doba sve dok Zemlja postoji.

U Postanku 6,5 i ovdje u stihu 21 Bog govori o opakoj zloči čovjekova srca. U prvom slučaju nije bilo prinošenja žrtve i uslijedila je presuda. Ovdje imamo žrtveni prinos i Bog postupa milosrdno.

F. Noa nakon potopa (pogl. 9)

9,1-7 U trećem se stihu navodi da je nakon potopa ljudima po prvi put bilo dopušteno jesti meso. Međutim, jesti meso u kojemu je krv bilo je zabranjeno jer je krv život tijela, a život pripada Bogu.

Ustanovljenje smrtno kazne pretpo-

stavlja ustanovljenje državne vlasti. Bio bi kaos kad bi se svi i svatko mogli osvetiti za počinjeno ubojstvo. To mogu činiti samo valjano postavljene vlasti. Novi je zavjet smrtnu kaznu učinio trajnom kad je glede vlasti rekao: "...jer ona (vlast) ne nosi uzalud mača." (Rim 13,4).

9,8-17 Duga je dana kao zalog da Bog nikad više neće uništiti zemlju potopom.

9,18-23 No unatoč Božjoj milosti prema Noi, on je sagriješio tako što se napio te tako pijan ležao gol u svome šatoru. Kad je Ham izvijestio svoju braću o tome što se dogodilo, oni su pokrili sramotu svoga oca ali tako da nisu gledali u njegovo golo tijelo.

9,24-25 Kad se probudio, Noa je prokleo Kanaana. Sad se postavlja pitanje: "Zašto je kletva pala na Kanaana umjesto na Hama?" Jedno od mogućih objašnjenja bilo bi da je opaka sklonost koja se ispoljila u Hamu bila još istaknutija u

Kanaanu. Prema tome, kletva je bila pročanstvo o njegovome nemoralnom ponašanju uz koje ide odgovarajuća kazna. Drugo bi objašnjenje bilo da je Kanaan osobno počinio neko gnusno djelo protiv svoga djeda, a da je Noa kasnije postao toga svjestan. Noa je znao što mu je učinio mlađi sin. Moguće je da se stih 24 odnosi na Kanaana, kao Noina *najmlađeg unuka*, a ne na Hama kao *mlađega sina*. U Bibliji "sin" često znači "unuk" ili neki drugi potomak. U ovome slučaju Kanaan nije bio proklet zbog očeva grijeha, nego svoga vlastitoga. Ali ipak, postoji još jedna mogućnost da je Božja milost dopustila Noi prokleti samo jedan manji dio Hamovih potomaka, a ne potencijalnu većinu čovječanstva.

9,26-29 Kanaan je bio proklet da služi Šemu i Jafetu. Kanaansko robovanje Izraelcima može se vidjeti u Jošui 9,23 i Sucima 1,28. Ovaj je ulomak korišten kako bi se opravdalo odvođenje crnaca u ropstvo, ali za takvo stanovište nema apsolutno nikakva oslonca. Kanaan je bio predak, praotac Kanaanaca koji su naseljavali Svetu zemlju prije no što je Izrael došao. Nema nikakvih dokaza da su Kanaanci bili crne boje kože. Šem i Jafet su bili blagoslovljeni vlašću. Stih 27 bi mogao ukazivati da je Jafet sudjelovao u duhovnim blagoslovima preko Šemovih potomaka, Izraelaca.

Postoji neslaganje oko toga tko je bio Noin najstariji sin, Šem ili Jafet. Dvadeset prvi stih desetoga poglavlja može se, ovisno o prijevodu, shvatiti kao "Šemu bratu Jafeta najstarijeg" ili "Šemu... starijem bratu Jafetovu". Prioritet bismo ipak dali ovom drugom tumačenju. Šem se prvi pojavljuje u rodoslovlju u Postanku 5,32 i u 1 Ljetopisa 1,4.

G. Tablica naroda (pogl. 10)

10,1-32 Šem, Ham i Jafet postal su očevi narodâ.

Šem: Semitski narodi – Židovi, Ara-

pi, Babilonci, Asirci, Aramejci, Feničani.

Ham: Hamitski narodi – Etiopljani, Egipćani, Kanaanci, Filistejci, vrlo moguće afrički i orijentalni narodi, mada mnogi znanstvenici vide Orijent (istok) kao Jafetov.

Jafet: Jafetski narodi – Medijci, Grci, Ciprani, itd. Vjerojatno i kavkaski narodi iz Europe i sjeverne Azije. Mnogi će znanstvenici ovdje ubrojati i Orijent.

Prema redosljedu u ovom poglavlju prvo su navedeni Jafetovi sinovi (st. 2-5), zatim Hamovi (st. 6-20) i na kraju Šemovi (st. 21-31). U ostatku Staroga zavjeta Božji će se Duh usredotočiti na Šema i njegove potomke. Različiti jezici pomenuti u petom stihu vjerojatno se odnose na period nakon izgradnje babilonske kule (11,1-9).

Obрати pozornost na tri primjedbe u ovom poglavlju koje govore o podjeli naroda. Peti stih opisuje podjelu Jafetovih plemena na različita područja. Stih 25 kaže nam da se podjela zemlje (kod Babela) dogodila u Pelegovo vrijeme. Stih 32 služi kao uvod u izgradnju babilonske kule u poglavlju 11, kad su se obitelji Noinih sinova podijelile na različite narode od kojih je svaki imao svoj jezik.

Nimrod (st. 8-10) znači buntovnik. On stupa na scenu kao prvi "velmoža na zemlji" nakon potopa (st. 8) i kao prvi koji je ustanovio kraljevstvo (st. 10). Nimrod je, u pobuni protiv Boga, sagrađio Babel (Babilon) kao i Ninivu u Asiriji (vidi st. 11), drugoga okorjelog neprijatelja Božjega naroda.

Kao što smo već spomenuli, stih 21 govori o Šemu kao Jafetovu *starijem* bratu i započinje nabranje njegovih sinova.

Nemoguće je sa sigurnošću utvrditi mjesta na kojima su se nastanili različiti narodi, ali popis koji donosimo može biti koristan za buduća proučavanja.

Taršiš (st. 4) – Španjolska
Kitim (st. 4) – Cipar
Kuš (st. 6) – Etiopijska
Elam (st. 22) – Perzija
Misrajim (st. 6) – Egipat
Put (st. 6) – Libija
Kanaan (st. 6) – Palestina
Ašur (st. 11) – Asirija
Aram (st. 22) – Sirija i Mezopotamija

H. Babilonska kula (pogl. 11)

11,1-4 U desetome poglavlju koje *kronološki* zapravo dolazi *nakon* jedanaestoga, čovječanstvo je bilo podijeljeno prema jezicima (st. 5, 20, 31). Ovdje doznajemo što je prouzročilo tu podjelu. Umjesto da se nastane širom zemlje, što je bila Božja nakana, ljudi su sagradili grad i kulu u zemlji Šinear (Babilon). Rekli su jedan drugome: “Hajde da sebi podignemo grad i toranj s vrhom do neba! Pribavimo sebi ime, da se ne raspršimo po svoj zemlji.” Bila je to politika gordosti (pribaviti sebi ime) i prkosa (izbjeći raspršivanje). Nama ta kula može biti i slika neprekidnih nastojanja paloga čovjeka da dosegne nebo vlastitim djelima, umjesto da primi spasenje kao besplatan dar milosti.

11,5-9 Jahve je presudio ljudima pobrkavši im govor. Bio je to začetak mnogobrojnih različitih jezika koje danas imamo u svijetu. Pedesetnica (Djela 2,1-11) je bila naličje Babilona u tome smislu da su svi ljudi čuli propovijed o veličanstvenim Božjim djelima na vlastitome jeziku. Babel znači *zbrka*, što je neizbježna posljedica svakog ujedinjenja ili saveza koje izostavlja Boga ili koje se ne provodi u suglasnosti s njim.

11,10-25 Ovi stihovi prate lozu od Šema do Abrahama. Tako se povijesni opis događaja sužava s cijele ljudske rase na samo jednu njezinu granu (Semite), a potom i na samo jednoga čovjeka (Abra- ma), koji postaje starješina hebrejskoga naroda. Preostali dio Staroga zavjeta u velikoj je mjeri povijest toga naroda.

11,26-32 Abram je bio čovjek snažne vjere i jedan od najznačajnijih ljudi u povijesti. Poštuju ga tri svjetske religije – judaizam, kršćanstvo i islam. Pominje se u šesnaest knjiga Staroga zavjeta i jedanaest Novoga. Njegovo ime znači “uzvišeni otac” ili, kad je promijenjeno u Abraham, “otac mnoštva”.

U ovome ulomku postoji matematički problem. Derek Kidner objašnjava:

Problem predstavlja Terahova dob u vrijeme smrti (st. 32), budući da bi to značilo da je njegovu najstarijem sinu tada bilo 135 godina (st. 26), a činjenica je da je Abram tada imao samo 75 godina (usp. 12,4, s Djelima 7,4). Jedno od rješenja bilo bi pretpostaviti da je Abram bio najmlađi sin, rođen šezdeset godina nakon najstarijega, ali da je zbog svoga istaknutog mjesta u povijesti uveden u popis kao prvi (Post 11,26-27) (kao što je Efrajim stavljen prije Manašea). Drugo bi rješenje bilo slijediti samaritanski tekst, prema kojemu je Terahu bilo 145 godina kad je umro. Ovo se čini vjerojatnijim, ako ni zbog čega drugoga, onda zbog Abramovih riječi u Post 17,17. Teško da bi to izgovorio da ga je rođeni otac dobio u svojoj 130-oj godini.¹²

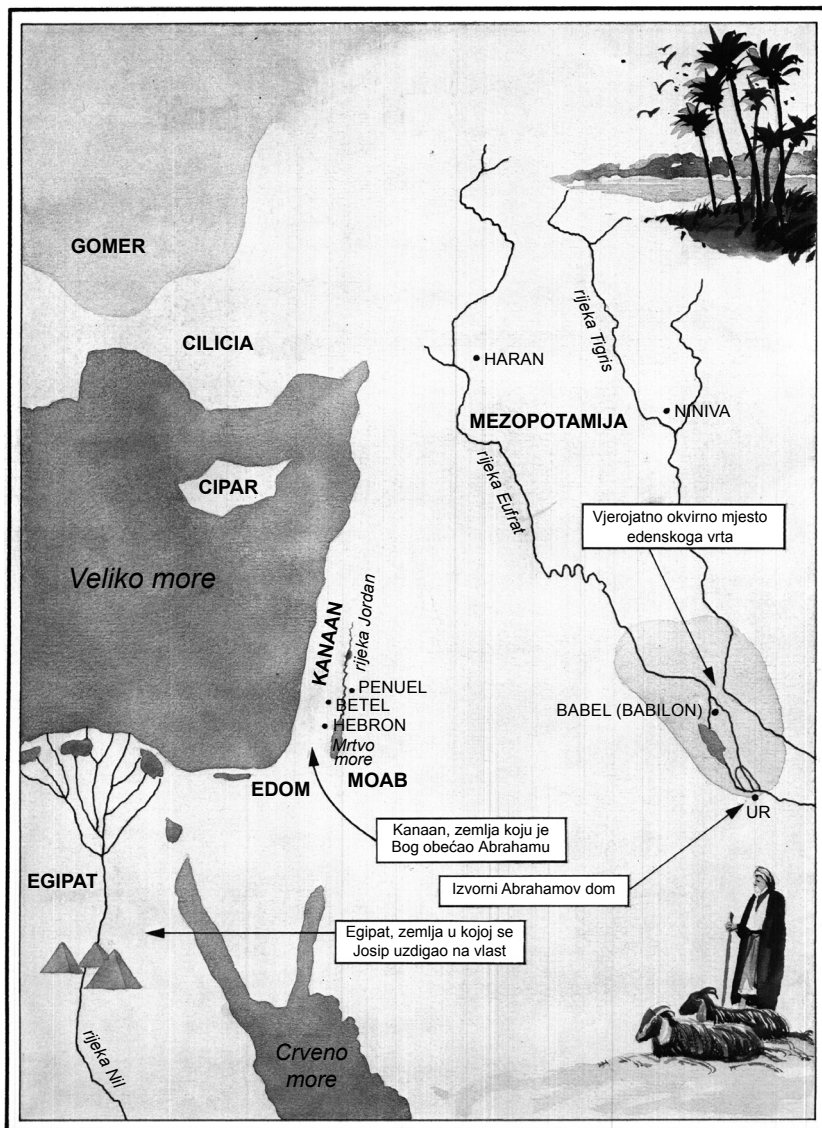
Ur Kaldejski (st. 31), u Mezopotamiji, bio je centar poganskoga idolopoklonstva. Terah je sa svojom obitelji putovao sjeverozapadno prema Haranu, uputivši se u Kanaan.

II. Izraelski patrijarsi (pogl. 12-50)

A. Abraham (12,1-25,18)

1. Abrahamov poziv (12,1-9)

12,1-3 Gospodnji je poziv došao Abramom za njegova boravka u Uru (usporedi stih 1 s Djelima 7,1-2). Abram je pozvan da napusti svoju zemlju, obitelj i očev dom



Rane biblijske zemlje

te da započne svoj životni put hodočašća u Obećanu zemlju (Heb 11,9). Bog je s njim sklopio veličanstven savez koji je uključivao sljedeća značajna obećanja:

zemlju – odnosno zemlju kanaansku; velik narod – naime, židovski narod; materijalno i duhovno blagostanje, kako samom Abramtu tako i njegovu sjemenu; veliko

ime za Abrama i njegovo potomstvo; bit će blagoslov drugima; Izraelovi prijatelji će biti blagoslovljeni, a antisemiti prokleti; sve će obitelji na zemlji biti blagoslovljene preko Abrama, ukazujući tako na Gospodina Isusa Krista, koji će biti njegov potomak. Ovaj je savez obnovljen i proširen u Post 13,14-17; 15,4-6; 17,10-14 i 22,15-18.

12,4-9 Nakon onoga što zovemo "izgubljene godine u Haranu", to jest godine bez napretka, Abram se sa svojom ženom Sarajom, svojim bratićem Lotom, drugim rođacima i svim svojim imetkom preselio u Kanaan. Prvo su došli u Šekem, gdje je Abram podigao Jahvi žrvenik. Nazočnost neprijateljski raspoloženih Kanaanaca nije bila prepreka za čovjeka koji je živio po vjeri (hodio u vjeri). Zatim se Abram preselio na mjesto između Betela (dom Božji, svetište) i Aja. I, kao što se moglo očekivati, nije postavio šator samo za sebe, nego je podigao i žrtvenik Jahvi. Ovo doista mnogo govori o prioritetima ovoga Božjeg čovjeka. U stihu 9 nalazimo Abrama kako se postupno pomiče prema jugu (Negeb).

2. Do Egipta i natrag (12,10-13,4)

12,10-20 Vjera ipak ima svoje omaške. Tijekom perioda velike gladi, Abraham je napustio mjesto koje je Bog odabrao za njega i izbjegao u Egipat, simbol svijeta. Ovaj je potez prouzročio nevolju. Abram je bio opsjednut strahom da bi ga faraon mogao ubiti kako bi se dočepao njegove prekrasne žene Saraje i uzeo je u svoj harem. I tako je nagovorio Saraju da slaže tako što će faraonu reći da mu je sestra. Saraja je doista *bila* Abramova *polusestra* (20,12), no to je svejedno bila laž, uz obmanu kao pobudu. Prijevara je Abram pomogla (bogato je nagrađen), ali je Saraji odmogla (morala se priključiti faraonovu haremu). Osim toga, odmogla je i faraonu (navukao je na sebe i svoj dom velike nevolje). Kad je saznao za obmanu,

ovaj je drugi postupio mnogo pravednije od prvoga. Nakon što je ukorio Abrama, poslao ga je natrag u Kanaan.

Ovaj nas nemio događaj opominje da ne trebamo voditi duhovni rat putenim oružjem, i da cilj ne opravdava sredstva, te da ne možemo sagriješiti i tek tako se izvući.

Bog nije napustio Abrama, ali je dopustio da grijeh učini svoje i okonča se. Faraon je Abrama javno ponizio te ga protjerao iz zemlje kao osramoćena čovjeka.

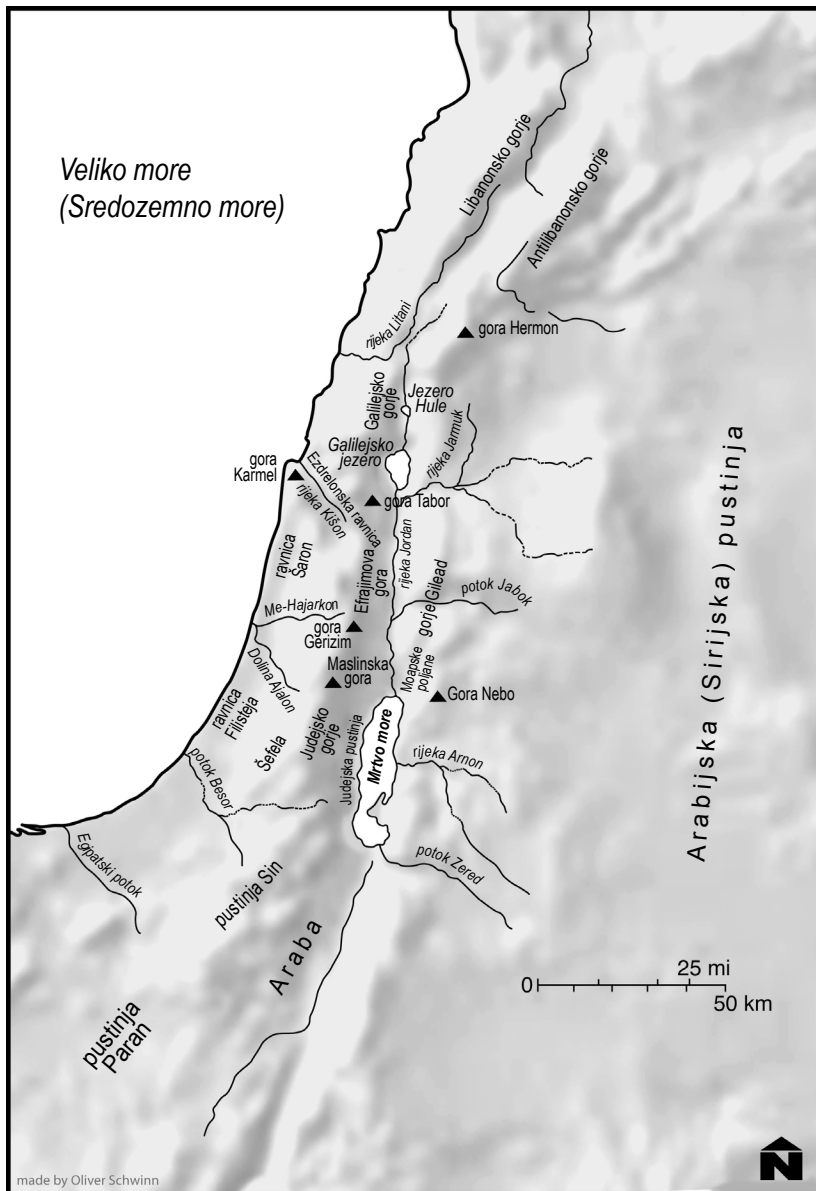
Riječ "faraon" nije vlastito ime nego titula, kao što je kralj, imperator, predsjednik, itd.

13,1-4 U pozadini Abrahamova povratka u Betel... ..iz Egipta, zapravo je bio povratak u zajedništvo s Bogom. "Povratak u Betel" pokajnički je vapaj oporavka i povratka Gospodinu za sve one koji su od njega odlutali.

3. Iskustva s Lotom i Melkisedekom (13,5-14,24)

13,5-13 Lotovi i Abramovi pastiri svađali su se zbog pašnjaka na kojima su napasali svoju stoku. Abram je u istinitoj uljudnosti, dobroti i nesebičnosti ponudio Lotu da sam izabere svoju zemlju. U poniznosti je smatrao druge većima od sebe (Fil 2,3). Lot je izabrao plodne pašnjake u Jordanskoj dolini, u blizini gradova grijeha, Sodome i Gomore. Iako je bio istiniti vjernik (2 Pt 2,7-8) živio je na rubu svjetovnoga života. Kao što je netko rekao: "Lot je dobio pašnjake za svoja stada, ali Abram je dobio milost za svoju djecu" (st. 15, 16).

Čak ni činjenica da su stanovnici Sodome bili veoma poročni i grešni pred Gospodinom nije Lota odvrtila od njegova izbora. Obrati pozornost na korake kojima je Lot srljao u svjetovnost: kod njega (među njegovim ljudima) vladala je nesloga (st. 7); vidio je (st. 10); izabrao je (st. 11); razapeo je svoje šatore do Sodome (st. 12); živio je daleko od mjesta



Obećana zemlja

na kojemu je bio Božji svećenik (14,12);
sjedio je na vratima Sodome – što je bio

položaj političke moći (19,1). Postao je
lokalni dužnosnik u Sodomi.

13,14-18 Abram se odrekao najboljih pašnjaka, ali Bog je njemu i njegovim potomcima dao svu kanaansku zemlju zauvijek. Pored toga, Gospodin mu je obećao bezbrojno potomstvo. Nakon što se nastanio u Hebronu, Abram je Jahvi podigao treći žrtvenik – uvijek *žrtvenik* Bogu, nikad *kuću* za sebe!

Primijeti da je Bog rekao Abram u da prođe zemljom i vidi svoje vlasništvo. Znači da Božja obećanja trebamo prisvojiti vjerom.

14,1-12 Trinaest godina prije glavnih događaja ovoga poglavlja, Kedor-Laomer, kralj Elama (Perzija), pobijedio je nekoliko kraljeva u dolinama pokraj Mrtvoga (Slanoga) mora. Trinaeste su se godine petorica porobljenih kraljeva digli na ustanak protiv Kedor-Laomera. Stoga se on udružio s trojicom kraljeva iz područja Babilona, te krenuo s trupama prema jugu duž istočne strane Mrtvoga mora, a zatim sjeverno, zapadnom stranom ka Sodomi i Gomori, kao i drugim gradovima u toj dolini. Bitka se odigrala u dolini Sidim, koja je bila puna provalija s paklinom. Osvajači su porazili pobunjenike te sa svojim trupama krenuli sjeverno, uzevši sa sobom svoj plijen i zarobljenike – uključujući i Lota, Abramova bratića, koji je ponovno zapao u grijeh.

14,13-16 Kad je Abram čuo što se dogodilo, skupio je borbenu silu od tri stotine i osamnaest uvježbanih ljudi te progonio pobjednike do Dana, na sjeveru. Porazio ih je konačno u blizini Damska, u Siriji, te izbavio Lota i sav plijen. Otpadnici od Boga ne nanose bol samo sebi, nego donose nevolje i drugima. Ovdje Abram oslobađa Lota mačem. Kasnije ga oslobađa posredničkom molitvom (pogl. 18, 19).

14,17-18 Dok se Abram vraćao kući, u susret mu je izašao kralj Sodome, baš kao što sotona često napastuje vjernika nakon velike duhovne pobjede. Ali tu je pri ruci, s kruhom i vinom da okrijepi Abrama,

bio Melkisedek, kralj Šalema i svećenik Boga Svevišnjega. Ne možemo čitati ovo prvo spominjanje kruha i vina, a da ne ne pomislimo na njih kao na simbole stradanja našega Spasitelja. Kad se sjetimo cijene koju je on platio kako bi nas spasio od grijeha, dobijamo snagu oduprijeti se svakom grešnom iskušenju.

U Svetome pismu imena imaju svoje značenje. Melkisedek znači *kralj pravednosti* i Šalema (kratica za Jeruzalem), što pak znači *mir*. On je dakle bio kralj pravednosti i kralj mira. Melkisedek simbolizira Krista, pravoga kralja pravednosti i mira i našega Velikog svećenika. Kada u Poslanici Hebrejima 7,3 čitamo da je Melkisedek bio “bez oca, bez majke, bez rodoslovlja, koji nema ni početka ni svršetka života”, trebamo to shvatiti isključivo *u kontekstu njegova svećenstva*. Većina je svećenika naslijedila svoju službu i prava posjedovanja svoga statusa, te služila tijekom jednog ograničenog razdoblja. Međutim, Melkisedekovo je svećenstvo, prema spisima, jedinstveno po tome što nije na njega bilo preneseno s roditelja niti je imalo kraj ili početak. Kristovo je svećenstvo “po redu Melkisedekovu” (Ps 110,4; Heb 7,17).

14,19-20 Melkisedek je blagoslovio Abrama, a Abram je tom Božjem svećeniku zauzvrat dao desetinu svoga plijena. Iz Poslanice Hebrejima 7 saznajemo da je ovaj postupak imao dubok duhovni značaj. Budući da je Abram Aronov praotac, smatra se da predstavlja Aronovo svećenstvo. To što je Melkisedek blagoslovio Abrama znači da je Melkisedekovo svećenstvo veće od Aronova, jer je onaj koji blagosilja veći od onoga koji prima blagoslov. Činjenica da je Abram dao desetinu Melkisedeku vidi se kao slikovni prikaz Aronova svećenstva koje priznaje nadmoć Melkisedekova svećenstva, jer manji daje desetinu većemu.

14,21-24 Kralj Sodome je zapravo rekao: “Meni daj ljude, sebi uzmi materijal-

ne vrijednosti.” Tako nas sotona napastuje i dan danas da se zabavimo bezvrijednim propadljivim stvarima dok ljudi oko nas ginu i stradaju. Abram je odgovorio da neće uzeti ništa, ni končića ni remena od obuće.

4. Abraham i obećani nasljednik (pogl. 15)

15,1 Prvi je stih ovoga poglavlja tijesno povezan s posljednjim dijelom čtrnaestoga poglavlja. Zato što je patrijarh odbio nagradu kralja Sodome, Jahve mu je rekao: “Ne boj se, Abrame, ja sam ti zaštitnik; a nagrada tvoja bit će vrlo velika!”, čineći tako Abrama i zaštićenim i iznimno bogatim.

15,2-6 Budući da je bio bez djece, Abram je strahovao da će njegov baštinik biti Eliezer Damašćanin, jer je u to vrijeme vladao takav zakon. Ali Bog mu je obećao sina i potomstvo brojno koliko ima zvijezda na nebu. Ovo je s ljudskoga stanovišta bilo nemoguće, jer je Saraji već prošlo vrijeme kad je mogla imati djecu. Ali Abram je vjerovao Božjem obećanju i Bog mu je to uračunao u pravednost. Istina o opravdanju vjerom, objavljena na ovome mjestu, ponovljena je u poslanicama Rimljanima 4,3, Galaćanima 3,6 i Jakovljevoj 2,23. U Postanku 13,16 Bog je Abram u obećao potomstvo brojno koliko ima praha na zemlji, a ovdje, u Postanku 15,5, koliko ima zvijezda na nebu. Prah je slikovni prikaz Abramova prirodnog potomstva – onih koji su rođeni kao Židovi. Zvijezde opisuju njegovo duhovno sjeme – one koji su opravdani vjerom (vidi Gal 3,7).

15,7-21 Da bi potvrdio obećanje potomka (st. 1-6) i zemlje (st. 7, 8, 18-21), Bog je postupio na neobičan i simboličan način (st. 9-21). David Baron objašnjava:

Sukladno drevnome istočnom načinu sklapanja ugovora ili saveza, obje bi ugovorne strane prošle između nadvoje

presječenih dijelova zaklanih životinja te tako simbolično posvjedočili da vlastitim životima jamče za ispunjenje dogovora što su ga načinili (vidi Jr 34,18-19). A sada u Postanku 15, sâm Bog, čiju nazočnost simbolizira zadimljena peč i ognjeni plamen, prolazi između polovica žrtvovanih životinja, dok je Abram tek promatrač ovoga čudesnog predočavanja Božje milosti.¹³

To je značilo da je savez bio *bezuvjentan* – njegovo je ispunjenje ovisilo jedino o Bogu.

Prema drugome mišljenju o ovome ulomku, žrtvovane polovice životinja predstavljale su izraelski narod. Grabežljivci predstavljaju poganske narode. Tuđa zemlja je, dakako, Egipat. Izrael će biti oslobođen iz egipatskog ropstva i vraćen u Kanaan za četvrtog naraštaja. Zadimljena peč i ognjeni plamen opis su nacionalne sudbine Izraela – patnja i svjedočanstvo.

Oslobođenje Izraela neće se dogoditi sve dok se ne dovrši grešnost Amorejaca. Ti poganski stanovnici Kanaana moraju naposljetku biti iskorijenjeni. No Bog često dopušta zlu da tjera po svome, katkad naizgled na štetu njegova naroda, prije no što tome zlu presudi. Bog je strpljiv i ne želi da itko postrada – pa čak ni izopачeni Amorejci (2 Pt 3,9). Osim toga Bog dopušta zlu da se ostvari, da postigne što je naumilo, kako bi strašne posljedice bezbožnosti svima bile jasne. Na taj se način njegov gnjev pokazuje apsolutno pravednim.

Stihovi 13 i 14 postavljaju kronološki problem. U tim se stihovima predskazuje da će Abrahamov narod biti u surovome ropstvu u tuđoj zemlji 400 godina, te da će na kraju toga vremena napustiti tu zemlju noseći sa sobom veliko blago. U Djelima 7,6 ponavlja se ovaj broj od 400 godina.

U Izlasku 12,40-41 čitamo da su Izra-

elci proveli u Egiptu 430 godina, točno do posljednjega dana.

Zatim u Galaćanima 3,17 Pavao veli da je od trenutka potvrde saveza s Abrahamom do davanja Zakona prošlo 430 godina.

Kako pomiriti ova dva podatka?

400 godina koje se pominju u Postanku 15,13-14 i u Djelima 7,6 odnose se na vrijeme *surovoga mučenja* Izraelaca u Egiptu. Kad su tek došli u Egipat, Jakov i njegova obitelj nisu bili u ropstvu. Dapače, prema njima se postupalo gotovo kao da su kraljevi.

430 godina koje se pominju u Izlasku 12,40-41 odnose se na ukupno vrijeme što su ga Izraelci proveli u Egiptu – do posljednjega dana. Ovo je točan broj.

430 godina iz Galaćana 3,17 pokrivaju *približno* jednako razdoblje kao Izlazak 12,40-41. To se razdoblje broji od vremena kad je Bog savez sklopljen s Abrahamom potvrdio s Jakovom, baš u trenutku kad se Jakov spremao ući u Egipat (Post 46,1-4) i proteže se do trenutka davanja Zakona, oko tri mjeseca nakon izlaska.

Četiri naraštaja iz Postanka 15,16 mogu se vidjeti u Izlasku 6,16-20: Levi, Kehat, Amram, Mojsije. Izrael još uvijek nije zauzeo zemlju obećanu u Postanku 15,18-21. Salomon je vladao nad njom (1 Kr 4,21.24), kao nad vazalnom državom, ali njegov je narod nije zauzeo. Savez će se ispuniti kad se Krist vrati da vlada. Ništa ne može zaustaviti njegovo ispunjenje. Ono što Bog obeća sigurno je kao da se već dogodilo!

Rijeka u Egiptu (st. 18) prema općem je uvjerenju bila maleni vodeni tok južno od Gaze, danas poznat kao Wadi el Arish, a ne rijeka Nil.

5. Jišmael, sin tijela (poglv. 16, 17)

16,1-6 Ovdje možemo uočiti koliko je nestrpjiva narav grijeha. Umjesto da čeka na Boga, Saraja je nagovorila Abrama da dobije dijete s njezinom sluškinjom, Ha-

garom, koju su vjerojatno stekli tijekom onoga zlosretnog boravka u Egiptu. Bog je vjeran u evidentiranju bračnih nepravilnosti svoga naroda, čak i ako ih nikad nije odobrio. Kad je Hagara zatrudnjela, počela je s prijezirom gledati na svojju gospodaricu. Saraja je reagirala tako što je krivnju pripisala Abram, a potom Hagaru otjerala iz svojega doma. Ovo oslikava sukob između zakona i milosti. Oni ne mogu živjeti zajedno (Gal 4,21-31). Iako su u to doba neki oblici ponašanja iz ovoga ulomka mogli biti kulturološki prihvatljivi, s kršćanskoga su stanovišta posve neprihvatljivi.

16,7-15 Dok je Hagara bila u pustinji pokraj Šura, na putu za Egipat, došao joj je Gospodnji anđeo. Bio je to Gospodin Isus u jednoj od svojih objava prije utjelovljenja, znanim kao kristofanije. (Vidi Suce 6 gdje ćeš naći esej o Gospodnjem anđelu.) Anđeo ju je posavjetovao da se vrati Saraji i pokori joj se, te joj obećao da će njezin sin postati otac velikoga naroda. To je obećanje, dakako, ispunjeno u arapskome narodu. Riječi: “Vrati se... i pokori se” obilježile su velike prekretnice u životima mnogih koji su imali dodira s Bogom.

Hagarin uzvik iz stiha 13 može se parafrazirati i ovako: ‘Ti si Bog koji se može vidjeti’, jer je rekla: “Vidjeh Boga i nakon viđenja – još živim!” Zdenac je nazvala “Beer Lahaj Roi” (doslovce, *zdenac Onoga koji živi i vidi me*).¹⁴

16,16 Kad je Hagara rodila Jišmaela, Abram, je bilo osamdeset šest godina. Ime Jišmael znači *Bog čuje*. U ovome je slučaju Bog čuo Hagarin jad. Čitajući ovu pripovijest trebali bismo zapamtiti da Hagara predstavlja zakon, dok Saraja predstavlja milost (vidi Gal 4).

17,1-14 Božje bi riječi upućene Abram u stihu 1 mogle biti indirektan način da mu kaže kako treba prestati sa svojim nastojanjima da vlastitom snagom dođe do rješenja, te dopustiti Svemogućem

Bogu da djeluje i pomogne mu. Odmah nakon toga, Bog obnavlja svoj savez i mijenja patrijarhovo ime Abram ("uzvišeni otac") u Abraham ("otac mnogih"). Tad je ustanovljeno i obrezanje kao znak saveza. Ovaj kirurški zahvat što se izvršavao na muškoj djeci bio je tjelesni znak da ta osoba pripada Božjem izabranom zemaljskom narodu. Iako je obrezivanje u to doba već bilo prisutno na Bliskom istoku, za Abrahama i njegovu obitelj poprimilo je novo značenje. Svako je muško u Abrahamovu domu bilo obrezano, a nakon toga svako je muško dijete, kad mu se navrší osam dana, trebalo biti obrezano, inače bi moralo biti odstranjeno od svoga roda – to jest isključeno iz izraelske zajednice (st. 9-14). Izraz "odstraniti" katkad znači pogubiti, kao u Izlasku 31,14-15. Na drugim mjestima, kao što je to ovdje, čini se da znači izopćiti ili protjerati.

Apostol Pavao oprezno napominje da je Abraham bio opravdan (15,6) prije no što je obrezan. Njegovo je obrezanje bilo "znak... kao jamstvo (pečat) pravednosti koja dolazi od vjere i koju je postigao još kad bijaše neobrezan" (Rim 4,11). Današnji vjernici nisu zapečaćeni tjelesnim znakom, nego u trenutku obraćenja primaju Svetoga Duha kao svoj pečat (Ef 4,30).

ZNAK OBREZANJA

Bog je uveo obrezanje kao tjelesni znak saveza sklopljenog između njega i njegova naroda (Post 17,10-14). Tako su svi Abrahamovi potomci postali poznati kao "obrezani" (Djela 10,45), dok su se svi pogani nazivali "neobrezani" (Ef 2,11). Obrezanje je također znak i pečat (jamstvo) pravednosti koja je Abrahamu uračunata vjerom (Rim 4,5).

Međutim, riječi "obrezanje" i "obrezan" poprimile su raznovrsna značenja. "Neobrezane usne" (Izl 6,12) označavale

su nespretnost u javnome govoru. "Neobrezane uši" i "neobrezana srca" odnose se na opiranje ili tvrdoću naroda da Gospodina čuje, da ga voli i bude mu poslušan (Lev 26,41; Pnz 10,16; 30,6; Jr 6,10; Dj 7,51). "Neobrezano tijelo" (Ez 44,7) značilo je da je osoba nečista.

U Novome zavjetu "obrezanje Kristovo" (Kol 2,11) upućuje na njegovu smrt na križu. Vjernici su obrezani svojim poistovjećenjem s Kristom. Pavao o tome govori na sljedeći način: "U njemu ste i obrezani; ne obrezanjem obavljenim rukom, nego obrezanjem Kristovim: odlaganjem tijela koje služi grijehu" (Kol 2,11). Ovo obrezanje govori o smrti tjelesne naravi. Istina, to je stav svakoga vjernika, no trebao bi biti popraćen praktičnim umrtvljivanjem grešnih djela tijela (Kol 3,5). Apostol govori o vjernicima kao o "pravo obrezanima" (Fil 3,3), za razliku od židovskih legalista poznatih kao "obrezani" (Gal 2,12).

Pored svoga simboličnog značenja, neki su Božji zakoni bili tako uređeni da bi spasili njegov narod od bolesti koje su bile svojstvene poganima. Mnogi medicinski stručnjaci danas smatraju da obrezanje pridonosi sprječavanju stanovitih oblika raka, kako kod obrezanog muškarca, tako i kod njegove žene.

17,15-17 Bog je Sarajino ime promijenio u Sara (*kneginja*) te obećao Abrahamu da će njegova devedestogodišnja žena roditi sina. Patrijarh se nasmijao, no bio je to smijeh radosna divljenja Božjemu čudu, a ne nevjerovanje. On se u vjeri nije pokolebao (Rim 4,18-21).

17,18-27 Kad je Abraham zamolio za Božju milost Jišmaelu, rečeno mu je da će Savez ipak biti ispunjen preko njegova sina Izaka. No, Jišmaela će Bog učiniti plodnim: Jišmael će se razmnožiti i od njega će postati velik narod. Izak je bio simbol Krista, u kojem Savez dobija svoje konačno ispunjenje.

Obrati pozornost na Abrahamovu brzu poslušnost: toga istog dana bili su obrezani i on i njegov sin Jišmael.

6. Sodoma i Gomora (poglv. 18, 19)

18,1-15 Nedugo nakon događaja iz poglavlja 17, pred Abrahamom su se pojavila tri čovjeka. Zapravo su dvojica među njima bili anđeli, a treći je bio sâm Gospodin. Uz gostoljubivost svojstvenu bliskoistočnoj kulturi, Abraham i Sara su ne znajući ugostili anđele (Heb 13,2) i Onoga većeg od anđela. Kad je Sara naučila kako Gospodin govori da će roditi sina unutar godinu dana, njezin je smijeh odao njezino nevjerovanje. Upućen joj je prijekor kroz pitanje: “Zar je Jahvi išta nemoguće?” Ali obećanje je ipak ponovljeno unatoč njezinoj sumnji (st. 9-15). Hebrejima 11,11 ukazuje da je Sara u biti bila žena vjere, unatoč tom trenutačnom propustu.

18,16-33 Nakon što je Jahve otkrio Abrahamu da će uništiti Sodomu, a dok su dvojica anđela išla prema gradu, počinje Abrahamovo posredničko odbrojanje – pedeset... četrdeset pet... četrdeset... trideset... dvadeset... deset. Ako se ondje slučajno nađe samo deset pravednika, Jahve neće uništiti Sodomu! Abrahamova je molitva čudesan primjer učinkovita posredovanja. Bila je zasnovana na pravednu karakteru Suca svega svijeta (v. 25) i pokazivala je onu vrst odvažnosti, a ipak duboke poniznosti, kakvu može dati samo priso poznavanje Boga. Tek kad je Abraham prestao moliti, Jahve je završio razgovor i otišao (st. 33). Postoji mnogo nepoznanica u životu na koje istina iz stiha 25 daje jedini zadovoljavajući odgovor.

Svakako primijeti kako je Jahve odao priznanje Abrahamu kao osobito istaknutom obiteljskom čovjeku (st. 19). Za tim vrijedi žudjeti!

19,1-11 Ime grada Sodome postalo je sinonim za grijeh homoseksualnosti ili

sodomije. No seksualna izopačenost nije bila jedini uzročnik propasti toga grada. U Ezekielu 16,49-50, Gospodin opisuje grijeh Sodome kao “gordost, izobilje kruha i bezbrižan život (tj. obilje lijenosti).”

Lot je primio dvojicu anđela te ostao ustrajan da prenoće u njegovoj kući, budući da je veoma dobro znao s kakvom će se opasnošću suočiti u suprotnom. Čak su i tada građani Sodome pokušali počinuti homoseksualno silovanje nad nebeskim posjetiteljima. U očajničkome naporu da spasi svoje goste, Lot im je besramno ponudio svoje dvije kćeri. Samo ih je čudo spasilo; anđeli su, naime, izazvali privremenu, zbnunujuću sljepoću kod građana Sodome.

HOMOSEKSUALNOST

I u Starome (Post 19,1-26; Lev 18,22; 20,13) i u Novome zavjetu (Rim 1,18-32; 1 Kor 6,9; 1 Tim 1,10), Bog osuđuje grijeh homoseksualnosti. Svoj je gnjev protiv toga očitovao uništenjem Sodome i Gomore. Pod Mojsijevim zakonom sodomija je bila kažnjavana smrću. Nijedan homoseksualac neće baštiniti kraljevstvo Božje.

Takozvani “gayevi” plaćaju visoku cijenu za svoj nemoralan način života. Pavao kaže da oni na sebi primaju “pravednu plaću za svoje zablude” (Rim 1,27b). Ovo uključuje venerične bolesti, pneumocistitis, Kaposijev sarkom (oblik raka), te AIDS. Osim toga, uključuje i opsjednutost krivnjom, mentalne i emocionalne smetnje te abnormalne promjene karaktera.

Baš kao i svi drugi grešnici, tako i homoseksualci i lezbijke mogu biti spašeni ako se pokaju od svoga grijeha i prime Gospodina Isusa Krista za svoga osobnog Spasitelja. Bog voli *gay* osobe, mada mrzi njihov grijeh.

Postoji razlika između prakticiranja homoseksualizma i homoseksualnih

sklonosti. Upražnjavanje je to što Biblija osuđuje, a ne orijentacija. Ima mnogo onih koje privlače pripadnici istoga spola, ali koji odbijaju tome se predati. Takvi su ljudi, silom Svetoga Duha, sebe disciplinirali da odole iskušenju i žive u čistoti. Mnogi su kršćani homoseksulane orijentacije...

...gledali na svoje stanje s tugom i kajanjem, no nemoćni promijeniti se crpjeli su snagu za uzdržavanje i neporočnost od Svetoga Duha, što je doista posvećenje... U predanosti Kristu, ponudili su svoj trajni unutarnji nedostatak Bogu na raspolaganje, da se božanska sila pokaže savršenom u čovjekovoj slabosti.¹⁵

Neki ljudi krive Boga pa vele da su rođeni s tom sklonošću, ali mana se ne oslanja na Boga nego na čovjekovu grešnost. Svako palo Adamovo dijete ima zle sklonosti. Neki su slabi u jednome području, drugi u drugome. Grijech ne leži u postojanju iskušenja, nego u popuštanju kušnji.

Kao što postoji oslobođenje od bilo kojega oblika pohote, tako postoji oslobođenje od homoseksualizma ili lezbijstva. Međutim, u gotovo je svakom slučaju veoma važna stalna pobožna pomoć u savjetovanju.

Kršćani bi trebali prihvatiti homoseksualce i lezbijke kao osobe, ali bez odobravanja njihova načina života. Budući da su oni ljudi za koje je Krist umro, vjernici bi trebali tražiti svaki mogući način na koji će ih pridobiti za život u "posvećenju, bez kojega nitko neće vidjeti Gospodina" (Heb 12,14).

19,12-29 Anđeli su uporno tražili da Lot i njegova obitelj napuste grad. Ali kad je Lot pokušao u to uvjeriti svoje (buduće) zetove, oni su mislili da zbija šalu. Njegov je raniji život u grijehu osujetio njegovo svjedočanstvo kad je došla kriza.

Kad je svanulo, anđeli su iz grada izveli Lota, njegovu ženu i njegove kćeri. Čak i tad je Lot odugovlačio, tražeći da ostane u Soaru, jednom od obližnjih malih gradova, također punom grijeha. U Sodomi se nije moglo naći ni deset pravednika, i tako ju je Bog uništio. No Abrahamova molitva nije ostala neuslišena jer se Bog sjetio Abrahama i uklonio Lota pred propašću.

Iako je Lotova žena izašla iz grada, njezino je srce ostalo u njemu te je pala pod Božju osudu. U riječima "Sjetite se Lotove žene" (Lk 17,32), Krist navodi njezin slučaj kao upozorenje svima koji se neozbiljno ophode s njegovom ponudom spasenja.

19,30-38 Napuštajući Soar, Lot je pobjegao u brda i nastanio se u pećini. Tamo su ga njegove kćeri opile vinom i namamile ga da s njima počini incest. Starija je kći potom rodila sina i dala mu ime Moab. I mlađa je rodila sina te mu dala ime Ben-Ami. Tako su nastali Moabci i Amonci, koji su postali stalan trn u oku Izraelskoga naroda. Upravo su Moapke bile te koje su namamile Izraelce na nemoral (Br 25,1-3), a Amonke one koje su naučile Izrael štovati Moleka, uključujući i žrtvovanje djece (1 Kr 11,33; Jr 32,35).

Iz 2 Petrove poslanice 2,7-8 znamo da je Lot bio pravednik, ali je zbog svoje svjetovnosti izgubio svoje svjedočanstvo (st. 14), svoju ženu (st. 26), zetove, prijatelje, zajedništvo s drugim pravednicima (nije bilo nijednog u Sodomi), svoj imetak (ušao je u Sodomu bogat, no izašao je veoma siromašan), svoj karakter (st. 35), sve što je do tada u životu postigao, a umalo i svoj život (st. 22). Izopačeno ponašanje njegovih kćeri pokazuje da su bile pod utjecajem bezbožnih sodmoskih standarda. Pobjeći se ne može (Heb 2,3).

7. Abraham i Abimelek (pogl. 20)

20,1-18 Čini nam se nevjerojatnim da bi Abraham ponovno pokušao predstaviti

Saru kao svoju sestru, i to ni dvadeset godina od iste greške što ju je načinio s faraonom – nevjerojatno, ali samo dok se ne prisjetimo vječite vlastite sklonosti grijehu! Događaj s Abimelekom u Geraru gotovo da je ponovni prikaz Abrahamove dvoličnosti kakvu smo vidjeli u Egiptu (12,10-17). Bog se umiješao kako bi dovršio svoj naum u Izakovu rođenju, koji bi inače bio osujećen. Zaprijetio je Abimeleku smrću. On je više od pukoga gledatelja na marginama povijesti. Moćan je nadvladati zlo svoga naroda čak i kroz živote neprepođenih. U ovome je događaju pogani Abimelek postupio pravednije nego Abraham, “prijatelj Božji”. (Abimelek je titula, a ne vlastito ime.) Sramota je kad vjernika mora opravdano ukoriti svjetovan čovjek! Kad se poluistina prikaže kao cjelokupna istina, onda je to neistina. Abraham je, štoviše, pokušao prebaciti dio krivnje na Boga, prije svega jer ga je udaljio od očeva doma. Bio bi mudriji da je ponizno priznao svoju krivnju. No, i pored svega toga, Abraham je još uvijek bio Božji čovjek. Stoga mu je Jahve poslao Abimeleka kako bi se Abraham molio za iscjeljenje njegova doma od neplodnosti.

Izraz “neka ti budu koprenom pred očima” (st. 16) doslovce znači “pokrivalo očiju”, što pak znači dar koji je dan radi smirivanja, pomirbe. Prema tome, ovaj stih može glasti i ovako: “ovo ti je dano radi isplate zadovoljštine, kao dokaz svima koji su s tobom i svim ljudima, da je načinjena nepravda ispravljena.”

8. *Izak, sin obećanja (pogl. 21)*

21,1-10 Kad se Abrahamu i Sari rodio obećani sin, ushićeni su mu roditelji dali ime Izak (“smijeh”), kako im je Bog zapovjedio (17,19.21). Ovo je označavalo njihovu radost, ali i radost svih koji će čuti tu vijest. Izak je vjerojatno imao između tri i pet godina kad je odbijen od prsiju. Jišmaelu je tad moglo biti između trinaest

i sedamnaest godina. Kad je Sara vidjela da se Jišmael ruga njezinu sinu Izaku na gozbi priređenoj povodom njegovog odbijanja od prsiju, tražila je Abrahama da otjera Hagaru i njezina sina. Pavao taj postupak tumači kao dokaz da zakon progoni milost, da se zakon i milost ne mogu miješati, te da se duhovni blagoslovi ne mogu dobiti na temelju zakonskih načela (Gal 4,29).

21,11-13 Abraham je tugovao zbog gubitka Hagare i Jišmaela, ali Bog ga je utješio obećanjem da će Jišmael postati otac velikoga naroda. No ipak mu je Jahve jasno stavio do znanja da je Izak obećani sin preko kojega će se ispuniti Savez.

21,14-21 Hagara i dječak gotovo su umrli od žeđi lutajući pustinjom južno od Kanaana, kad joj je Bog otvorio oči da nađe studenac, te su tako bili pošteđeni. Jišmael je u to vrijeme morao biti u tinenjdzerskim godinama, te stoga stih 15 vjerojatno znači da je toliko onemoćao da ga je Hagara ostavila pod jednim grmom. Jišmaelovo ime “Bog čuje” nalazimo dvaput u stihu 17 – “Bog ču” i “Bog je čuo.” Stoga djeca i mladi trebaju biti potaknuti na molitvu. Bog čuje i odgovara!

21,22-34 Abimelek iz stiha 22 ne mora nužno biti isti onaj iz dvadesetoga poglavlja. Sluge ovoga vođe prisvojili su sebi zdenac vode od Abrahamovih ljudi. Kad su Abimelek i Abraham sklopili prijateljski savez, patrijarh je rekao Abimeleku za oteti zdenac. Ishod je bio savez kojim se zdenac dodjeljuje Abrahamu. On ga je odmah nazvao Beer Šeba (“zdenac zakletve”). To je mjesto kasnije postalo grad, obilježavajući najjužniju granicu te zemlje. Abraham je tu kao spomen zasadio tamarisku.

9. *Žrtvovanje Izaka (pogl. 22)*

22,1-10 Ako izuzmemo samu Golgotu, u Bibliji vjerojatno nema dirljivijeg ni bolnijeg prizora od ovoga, niti išta drugo jasnije navješćuje smrt Božjega jedino-

rodnog, ljubljenog Sina na križu. Najviša je provjera Abrahamove vjere došla kad mu je Bog naložio da prinese Izaka kao žrtvu paljenicu u krajini Moriji. Zapravo Bog uopće nije kanio dopustiti Abrahamu da dovrši taj pothvat; Jahve se oduvijek protivio žrtvovanju ljudskih bića. Morija je gorski vijenac gdje je smješten Jeruzalem (2 Ljet 3,1) i gdje je Golgota. Božje su riječi: "Uzmi sina svoga, jedinca svoga Izaka koga ljubiš", morale probijati Abrahamovo srce kao najdublje rane. Izak je bio Abrahamov jedini sin u smislu jedinoga sina obećanja – jedinstveni sin, sin čudesnoga rođenja.

Prvo pojavljivanje neke riječi u Bibliji često postavlja obrazac za njezinu uporabu u cijelome Pismu. Riječi ljubav (st. 2) i "klanjanje" (st. 5) pomijnu se prvi put na ovome mjestu. Abrahamova ljubav prema njegovome sinu slika je Božje ljubavi prema Gospodinu Isusu. Žrtvovanje Izaka bila je slika većeg čina štovanja – Spasiteljeva dobrovoljnog prinosa na žrtvu sebe samoga kako bi izvršio Božju volju.

22,11-12 "Abrahame! Abrahame!", prvo je od deset dupliciranih imena u Bibliji. Od toga se broja sedam puta takvim pozivom Bog obraća čovjeku (Post 22,11; 46,2; Izl 3,4; 1 Sam 3,10; Lk 10,41; 22,31; Dj 9,4). Ostala tri su: Matej 7,21-22; 23,37; Marko 15,34. Tako duplicirana imena predstavljaju teme od osobite važnosti. Anđeo Gospodnji (st. 11) bio je zapravo Bog (st. 12).

22,13-15 Nema sumnje da je Izakovo žrtvovanje bila najviša moguća provjera Abrahamove vjere. Bog je obećao dati Abrahamu bezbrojno potomstvo preko njegova sina. Izaku je u to vrijeme moglo biti oko dvadeset pet godina i još nije bio oženjen. Ako ga Abraham ubije, kako će se obećanje ispuniti? Prema Poslanici Hebrejima 11,19, Abraham je vjerovao da će Bog uskrsnuti Izaka iz mrtvih, čak i ako ga ovaj ubije. Ova je vjera osobito vrijedna pozornosti jer do toga doba u po-

vijesti svijeta nije bio zabilježen nijedan slučaj uskrsnuća. Obrati pozornost i na njegovu vjeru očitovanu u Postanku 22,5: "ja i dječak odosmo gore da se poklonimo, pa ćemo se vratiti k vama." Abraham je prvo opravdan vjerom (15,6), a potom je opravdan (oslobođen optužbe) djelima (vidi Jakovljevu 2,21). Njegova je vjera bila sredstvo njegova spasenja, dok su njegova djela bila dokaz stvarnosti njegove vjere. Kad je Izak upitao: "Gdje je janje za žrtvu?", njegov je otac odgovorio: "Bog će već providjeti janje za žrtvu." Ovo obećanje nije u konačnici ispunjeno u ovnu iz stiha 13, nego u Jaganjcu Božjem (Ivan 1,29).

U ovome poglavlju nalazimo dva osobita simbola Isusa Krista. Prvi je Izak: jedini je sin, otac ga veoma voli, spreman je vršiti volju svoga oca, slikovito je vraćen iz mrtvih. Druga je ovan: nevina žrtva umire kao zamjena za drugoga, njezina je krv prolivena i, naposljetku, radilo se o žrtvi paljenici koja je u potpunosti pripadala Bogu. Netko je rekao da je, providajući ovna kao zamjenske žrtve za Izaka, Bog poštedio Abrahamovo srce boli kakve nije poštedio ni svoje vlastito srce. Anđeo Jahvin iz stihova 11 i 15, kao što je slučaj u cijelome SZ, jest Gospodin Isus Krist. Abraham je tome mjestu dao ime "Jahve provida" (Jahve-jireh) (st. 14). Ovo je jedno od sedam složenica za Božje ime u Starome zavjetu. Ostalih šest su:

Jahve-Rophekha – "Jahve koji daje zdravlje" (Izl 15,26).

Jahve-Nissi – "Jahve mi je stijeg" (Izl 17,8-15).

Jahve-Shalom – "Jahve-Mir" (Suci 6,24).

Jahve Roi – "Jahve je pastir moj" (Ps 23,1).

Jahve-Cidekenu – "Jahve, Pravda naša" (Jr 23,6).

Jahve-Šammah – "Jahve je ovdje" (Ez 48,35).

22,16-19 Jahve se zakleo samim sobom

jer se nije mogao zakleti nekim većim (Heb 6,13). Na ovome mjestu, njegovo obećanje, potvrđeno zakletvom, obuhvaća i blagoslov poganskih naroda po Kristu (vidi Gal 3,16). U stihu 17c Bog na već golem obećani blagoslov pridodaje još nešto: Abrahamovi će potomci osvajati vrata svojih neprijatelja. Ovo znači da će njegovi potomci “zauzeti mjesto vlasti nad onima koji im se suprotstavljaju. Osvajanje gradskih vrata značilo je pad samoga grada.”¹⁶

22,20-24 Abrahamov je brat, Nahor, imao dvanaestoro sinova, dok je Abraham imao samo dvojicu – Jišmaela i Izaka. Kakva je ovo morala biti kušnja za Abrahamovu vjeru u Božje obećanje da će imati potomaka koliko ima zvijezda na nebu! Možda ga je baš to potaknulo da pošalje Eliezera u potragu za ženom za Izaka (pogl. 24). Obrati pozornost na ime Rebeka u 22,23.

10. Ukopno mjesto obitelji (pogl. 23)

23,1-16 Kad je Sara umrla, u svojoj stotinu dvadeset i sedmoj godini, Abraham se pogađao s Hetitima, stanovnicima Hebrona, kako bi kupio špilju Makpeli koja bi tako postala njegovo vlasništvo i ukopno mjesto obitelji – bila je to njegova prva kupovina nekretnine tijekom njegova dugoga života provedenog na putu u Obećanu zemlju. Ovaj ulomak daje neprocjenjivo vrijedan opis pogađanja tako svojstvenoga za istočne zemlje. Hetiti su u početku predlagali Abrahamu da izabere bilo koji od njihovih grobova. Abraham je s osobitom uljudnošću to odbio te ostao ustrajan da plati punu cijenu za špilju što pripada Efronu. Efron mu je prvo ponudio ne samo špilju nego cijelu poljanu – i sve to na dar. No, Abraham je shvatio da je ovo bila samo ljubazna gesta. Vlasnik zapravo nije imao namjeru darovati svoj posjed. Kad je Abraham to odbio ostavši ustrajan u svojoj želji da posjed kupi, Efron je predložio cijenu od

četiri stotine šekela (1 šekel = 11,4g) srebra, hineći kako je to odlična cijena. Bila je to zapravo iznuđivačka, previsoka cijena i kupac bi se redovito nastavio cjenjkati. Zato su svi nazočni bili iznenađeni kad je Abraham pristao na prvu Efronovu predloženu cijenu. Abraham nije htio biti dužan nevjerniku, a ne bismo ni mi.

23,17-20 Kasnije je špilja u Makpeli postala grob gdje su pokopani Abraham, Izak, Rebeka, Jakov i Lea. Na ovome se tradicionalnome mjestu danas nalazi muslimanska džamija.

11. Nevjesta za Izaka (pogl. 24)

24,1-9 Abraham je zakletvom obvezao svoga najstarijeg slugu da Izaku neće dopustiti da se oženi Kanaankom niti da živi u Mezopotamiji. Prastari oblik zakljinjanja opisan u stihovima 2-4, te u stihu 9, objašnjava Charles F. Pfeiffer:

U skladu s biblijskim idiomima, za djecu se kaže da dolaze iz “stegna, bedra” ili “slabine” svoga oca (usp. Post 46,26). Stavljanje ruke pod stegno značilo je da će se djeca koja su iz toga “stegna” izašla – ili će izaći – u slučaju da se zakletva prekrši, osvetiti za taj čin neloyalnosti. Ovo se nazivalo “zakletva potomstvom”, a na ovome je mjestu osobito primjenjiva jer je slugin zadatak bio osigurati potomstvo Abrahamu preko Izaka.¹⁷

24,10-14 Sluga je slika (simbol) Svetoga Duha kojega je Otac poslao da nađe nevjestu za “nebeskoga Izaka”, Gospodina Isusa. Pripovijest pomno bilježi pripreme za put, darove što ih je sluga ponio, te znak po kojemu će poznati ženu koju je Jahve odabrao. Murdock Campbell ovo detaljnije obrazlaže na sljedeći način:

Bio je to znak predviđen da što bolje rasvijetli i karakter i narav djevojke vrijedne sina njegova gospodara. On je samo trebao zatražiti “gutljaj” – kako bi se

hebrejska riječ mogla prevesti – vode za sebe; no ona koju je Bog odabrao da bude majka velikog naroda i daleka pramajka Isusa Krista, očitovat će svoju darežljivu prirodu i svoju spremnost da služi drugima nudeći mu, ne samo običan “gutljaj” vode, nego izobilno “piće”. Ovome je još trebala dodati zadivljujuću ponudu da će napojiti i njegove deve. E sad, kad uzmemo u obzir da je ovih deset životinja, nakon što su prešle dugačku pustinju i to pod tovarom, bilo spremno isprazniti najmanje četiri bačve vode do posljednje kapi, spontana spremnost djevojke iz njegove molitve da služi i čovjeku i životinji ukazivala bi na ljubaznu i nesebičnu narav kao i na karakter najvišega reda.¹⁸

24,15-52 Ona koja je ispunila uvjete i stoga primila darove od sluge, bila je dakako prekrasna Rebeka. Dok ga je vodila u dom njezina oca, Abrahamov je sluga znao da je njegova potraga završena. Kad je Rebeka objasnila svome bratu, Labanu, što se dogodilo, srdačno je dočekao i ugostio slugu i pobrinuo se za njegove deve, a zatim saslušao njegovu zamolbu da uzme Rebeku Izaku za ženu. Čudesni skup okolnosti koji je došao u odgovor na sluginu molitvu uvjerio je Labana i Betuela, Rebekina oca, da je sve to uredio Gospodin.

24,53-61 Zatim je sluga izvadio darove za Rebeku, Labana, te za njezinu majku, stavljajući tako pečat na zaruke. Ujutro je obitelj nastojala odgoditi njezin odlazak, no Rebekina je spremnost da pođe riješila problem, tako da je otišla s njihovim blagoslovom.

24,62-67 Izaka prvi put vidimo, nakon iskustva na gori Moriji, kad dolazi u susret Rebeki. Tako ćemo prvi put vidjeti Spasitelja, nakon njegove smrti, ukopa, uskrsnuća i uznesenja, kad se vrati da traži svoju odabranu nevjestu (1 Sol 4,13-18). Izakov susret s Rebekom nježan je i prekrasan. Iako je nikad prije nije ni

vidio, oženio ju je i volio je, te, za razliku od ostalih patrijarhâ, nije imao drugih žena osim nje.

12. Abrahamovi potomci (25,1-18)

25,1-6 U 1 Ljetopisa 1,32 Keturâ se naziva Abrahamovom priležnicom (nevjenčanom ženom). Čini se da stih 6 to potvrđuje. Prema tome, bila je *manje značajna* žena, ona koja nije uživala sve privilegije zakonite žene. I još jednom Bog evidentira bračne nepravilnosti koje nikad nije odobrio.

25,7-18 Abraham je preminuo u svojoj stotinu sedamdeset petoj godini i, kao druga osoba po redu, pokopan je u špilji u Hebronu. Dvanaest Jišmaelovih sinova pobrojanih u stihovima 12-16 ispunjenje su Božjega obećanja danog Abrahamu: “dvanaest će knezova od njega postati” (17,20). Jišmaelovom smrću Izak dolazi u središte zbivanja cijele pripovijesti.

B. Izak (25,19-26,35)

1. Izakova obitelj (25,19-34)

25,19-26 Prošlo je gotovo dvadeset godina od njezine udaje, a Rebeka je još uvijek bila nerotkinja. Zatim je, kao odgovor na Izakovu molitvu, začela. Borba dvojice sinova u njezinoj utrobi zbunjivala ju je dok joj nije rečeno da će njezini sinovi postati preci dva suparnička naroda (Izrael i Edom). Prvorođenome su blizancu dali ime Ezav (*kosmat, maljav*). Drugome su dali ime Jakov (*onaj koji će istisnuti koga*). Čak je i na rođenju Jakov pokušao steći prvenstvo nad svojim bratom uhvativši se Ezavu za petu! Kad su blizanci rođeni Izaku je bilo šezdeset godina.

25,27-28 Kad su dječaci odrasli, Ezav je postao čovjek koji voli biti na otvorenome i koji je vješt lovac. Jakov je pak bio krotak, kućni tip i boravio je u šatorima. Izak je više volio Ezava, no Rebeka je više voljela Jakova. Možda je Jakov bio ono što zovemo “mamin sin”.

25,29-34 Ezav je kao prvorođenac imao pravo na dvostruk dio od očeva imetka – to znači dvaput više od onoga što bi mogao naslijediti bilo koji sin. Osim toga postao bi poglavar plemena, odnosno obitelji. Ovo je bilo poznato kao pravo stečeno rođenjem ili pravo prvorodstva. U Ezavovu bi slučaju to pravo uključivalo i da će biti praotac Mesije. Jednog dana, kad se Ezav vratio iz lova, vidio je da Jakov kuha neko crveno varivo. Zatražio je od njega tog crvenog variva i to tako molećivo da je dobio nadimak “Crveni” (Edom), a taj se nadimak prilijepio za njega i njegove potomke, Edomce. Kad mu je Jakov ponudio zdjelu variva u zamjenu za Ezavovo prvorodstvo, ovaj je nerazborito pristao. “Nijedno jelo, osim zabranjena voća, nije plaćeno tako skupo kao ova zdjela variva.”¹⁹ Proročanstvo iz stiha 23 djelomično je ispunjeno u stihovima 29-34. Bog nije tek tako oprostio Jakovljevo nepošteno trgovanje, no jedna je stvar očita – Jakov je cijenio pravo prvorodstva i mjesto u božanskoj lozi, dok je Ezav više volio ugoditi svojim tjelesnim nagonima nego dati prednost duhovnim blagoslovima.

Poglavlje završava većim isticanjem Ezavova postupka prema svojemu prvorodstvu nego Jakovljevega odnosa prema bratu. Ezavovi su potomci bili ljuti neprijatelji Izraela. Konačna je presuda Edo mu izrečena u Obadiji.

2. Izak i Abimelek (pogl. 26)

26,1-6 Izak je na nestašicu hrane reagirao isto kao i njegov otac (pogl. 12 i 20). Dok je putovao na jug, Jahve mu se ukazao u Geraru i upozorio ga da ne ide u Egipat. Gerar je bio neka vrsta središnje točke na putu za Egipat. Bog je Izaku rekao da se privremeno nastani²⁰ u Geraru, no Izak je tamo ipak ostao. Bog mu je, također, ponovno potvrdio svoj bezuvjetni Savez što ga je sklopio s Abrahamom.

26,7-17 Izak je i na strah reagirao isto

kao njegov otac. Svoju je ženu mještanim Gerara lažno predstavio kao svoju sestru. Tužna je to priča kako se očeva slabost ponovila u njegovome sinu. Kad je prijevara otkrivena i kad je za nju ukoren, Izak je priznao. Priznanje je rezultiralo blagoslovom. Izak je postao veoma bogat u Geraru – toliko bogat da ga je kralj Abimelek, koji je tada vladao Gerarom, zamolio da ode. Tako se Izak preselio iz Gerara i nastanio u gerarskoj dolini, ne tako daleko.

26,18-25 Filistejci su zatrpali sve bunare koje je Abraham iskopao – bio je to neprijateljski čin koji je označavao da pridošlice nisu dobro došle. Izak je te bunare očistio. Prijepor je s Filistejcima nastala kod Eseka (*svađa*) i Sitne (*neprijateljstvo*). Naposljetku se Izak odselio od Filistejaca. Ovoga puta nije bilo svađe kad je iskopao bunar te ga je nazvao Rehobot (*širok prostor* ili *mjesto*). Odatle je otišao u Beer Šebu, gdje ga je Jahve ponovno uvjerio u obećane blagoslove i gdje je Izak podigao žrtvenik (*štovanje*), postavio svoj šator (*trajnost*) i iskopao bunar (*okrepljenje*). Baš kao što je voda osnovna potreba na fizičkom području, tako je i s vodom Riječi na duhovnom području.

26,26-33 Glede stihova 26-31, Williams kaže:

Tek kada se Izak definitivno odvojio od naroda Gerara, oni su došli k njemu tražeći blagoslov od Boga... Kršćani najbolje pomažu svijetu kad žive odijeljeno od toga svijeta...²¹

Izakove su sluge našli vodu onoga istog dana kad je Izak sklopio sporazum o nenapadanju s Abimelekom. Abraham je prethodno tome mjestu dao ime Beer Šeba jer je tamo sklopio savez sa svojim suvremenikom, Abimelekom (21,31). Sada, pod sličnim okolnostima, Izak mijenja mjestu ime u Šiba ili Beer Šeba.

26,34-35 Ezavova ženidba Juditom i

Basematom, dvjema poganskim ženama, pričinila je veliku žalost njegovim roditeljima, baš kao što su to učinili mnogi drugi nejednaki jarmovi od tada. To je, također, još više produbilo njegovu nepodobnost na pravo prvorođstva.

C. Jakov (27,1-36,43)

1. Jakov vara Ezava (pogl. 27)

27,1-22 Prošlo je otprilike trideset i sedam godina od događaja iz prethodnoga poglavlja. Izaku je sada 137 godina, vid mu je oslabio i smatra da će uskoro umrijeti, možda zato jer je njegov brat Jišmael umro u tim godinama (Post 25,17). No, živjet će još četrdeset i tri godine.

Kad je Izak poželio da mu Ezav ulovi divljači za jelo, obećavajući mu zauzvrat blagoslov, Rebeka je skovala plan kojim će prevariti svoga muža i dobiti blagoslov za Jakova, kojega je više voljela. Njezino je lukavstvo bilo nepotrebno jer je Bog već obećao blagoslov Jakovu (25,23b). Skuhala je kozje meso tako da ima okus slasne divljači, a oko Jakovljevih ruku obmotala kozju kožu kako bi se mogao predstaviti kao Ezav. Izak je načinio grešku pouzdajući se u svoje osjećaje; kosmata se ruka na dodir "osjećala" poput Ezavove. Ni mi se ne bismo smjeli pouzdati u naše emocije kad se radi o duhovnim stvarima. Kao što je Martin Luther primijetio:

Osjećaji dolaze i prolaze, osjećaji osim toga varaju; naše je jamstvo Božja riječ, ništa drugo nije vrijedno vjerovanja.²²

Iako je Rebeka ta koja je isplanirala prijevaru, Jakov je jednako kriv jer ju je sproveo u djelo. Stoga je i poželjeo što je posijao. C. H. Mackintosh primjećuje da:

...svatko tko promatra Jakovljevo život, nakon što je potajno dobio očev blagoslov, opaziti će da je uživao veoma malo

ovozemaljskoga blaženstva. Brat ga je nastojao ubiti; da bi to izbjegao bio je primoran pobjeći iz očeva doma; njegov ga je ujak Laban prevario... Od njega je kradom morao pobjeći... Doživio je pokvarenost svoga sina Rubena... potom podmuklost i okrutnost Šimuna i Levi-ja u Šekemu; zatim je morao trpjeti bol zbog gubitka voljene žene... podnijeti preranu Josipovu smrt (ne znajući da se to nije dogodilo); i da se sve upotpuni, zbog gladi je bio primoran otići u Egipat, te umrijeti tamo u tuđoj zemlji...²³

27,23-29 Izak je blagoslovio Jakova blagostanjem, vlašću i zaštitom. Zanimljivo je da su blagoslovi što su ih izgovorili patrijarsi bili proročanski – ostvarivali su se doslovce, jer su, u pravome smislu te riječi, ovi ljudi govorili nadahnuti od Boga.

27,30-40 Kad se Ezav vratio i saznao za prijevaru, u suzama je molio očev blagoslov. No, blagoslov je već darovan Jakovu i nije se mogao opozvati (Heb 12,16-17). Izak je, međutim, imao što reći i Ezavu. Glasilo je ovako:

Daleko od plodna tla dom tvoj će biti, daleko od rose s neba. Od mača svoga ćeš živjeti, brata svoga ćeš služiti. Ali jednom, kada se pobuniš, jaram ćeš njegov stresti sa svog vrata (st. 39, 40).

Ovo nagovještava da će Edomci živjeti u pustinjskim krajevima, da će biti ratnici, te da će biti podanici potčinjeni Izraelcima, ali da će se jednog dana pobuniti protiv te vladavine. Ovo potonje proročanstvo bilo je ispunjeno u vladavini Jorama, kralja Judeje (2 Kr 8,20-22).

27,41-46 Ezav je kanio ubiti svoga brata Jakova čim njihov otac umre i kad prođe razdoblje žalosti. Kad je Rebeka ovo saznala, rekla je Jakovu da bježi u dom njezina brata Labana u Haranu. Nije se bojala samo da će Jakov biti ubijen, nego

i da bi Ezav nakon toga mogao pobjeći ili biti ubijen u krvnoj osveti, tako da bi tad izgubila oba sina u isti mah. Međutim, da bi Jakovu objasnila Izakov odlazak, rekla mu je kako se boji da bi i Jakov mogao oženiti Hetitkinju, kao što je učinio Ezav. Jakov je očekivao da će se uskoro vratiti, ali to se neće dogoditi više od dvadeset godina. Njegov će otac tad još uvijek biti živ, ali majka će umrijeti.

2. Jakovljevi bijeg u Haran (pogl. 28)

28,1-9 Izak je pozvao Jakova i blagoslovio ga, te mu naložio da pođe u Padan Aram, područje u Mezopotamiji, kako bi tamo našao sebi ženu među narodom svoje majke, a ne među Kanaankama. Ovo je potaklo Ezava da pokuša ponovno steći blagoslov svoga oca tako što će se oženiti Jišmaelovom kćerkom. Bio je to slučaj činjenja zla (umnožavanje žena) nadajući se dobru.

28,10-19 U Betelu je Jakov usnio čudesan san u kojemu je vidio ljestve ili stepenice koje se protežu od zemlje do neba. Ovo ukazuje na “činjenicu zbiljskog, neprekidnog i bliskog zajedništva između neba i zemlje, a poglavito između Boga u njegovoj slavi i čovjeka u njegovoj samoći.”²⁴ U svome susretu s Natanaelom, Gospodin Isus očito aludira na ovaj događaj te to povezuje sa svojim drugim dolaskom i tisućgodišnjom slavom (Ivan 1,51). Ali vjernici mogu već sada, od trenutka do trenutka, uživati zajedništvo s Gospodinom. U to vrijeme, kad je Jakovljevo srce jamačno bilo ispunjeno žaljenjem zbog prošlosti, usamljenošću u sadašnjosti i nesigurnošću zbog budućnosti, Bog je milostivo s njim sklopio savez, baš kao što je učinio s Abrahamom i Izakom. Obrati pozornost na obećanje *prijateljstva*: “ja sam s tobom”; *sigurnosti*: “čuvat ću te kamo god pođeš”; *vodstva*: “te ću te dovesti natrag u ovu zemlju”; i *osobnoga jamstva*: “i neću te ostaviti dok ne izvršim što sam ti obećao.” Svjestan

da je tu susreo Boga, Jakov je promijenio ime mjesta iz Luz (*razdvojenost*) u Betel (*dom Božji*).

“Prije Betela, gdje je bio ‘iznenađen od radosti’ i ‘paraliziran od strahopoštovanja’, Jakov nije imao osobnih kontakata s Bogom. Sve što je primao dolazilo je iz druge ruke” (*Daily Notes of the Scripture Union*).

28,20-22 Nadalje se čini da se Jakov pogađa s Bogom. A zapravo se pogađao za manje nego što je Bog obećao (st. 14). Njegova vjera nije bila dovoljno jaka da bi vjerovao Bogu na riječ, tako da je svoju desetinu učinio uvjetovanom u skladu s Božjim učinkom na njegovoj strani sporazuma. Drugo tumačenje, međutim, kaže da je ono “ako” naprosto neodvojiv dio svake hebrejske prisege te da se Jakov obvezao na bezuvjetno davanje desetine (vidi Br 21,2; Suci 11,30-31; 1 Sam 1,11 za slične hebrejske prisege).

3. Jakov, njegove žene i njegova djeca (29,1-30,24)

29,1-14 Jakovu je bilo sedamdeset sedam godina kad je iz Beer Šebe otišao u Haran. Provest će dvadeset godina služeći svoga ujaka Labana, trideset i tri će godine proživjeti ponovno u Kanaanu i posljednjih sedamanest godina njegova života bit će u Egiptu. Po dolasku u Padan Aram otišao je baš na ono polje na kojemu su pastiri iz Harana čuvali svoja stada. Božji je izbor trenutka bio savršen jer je Rahela upravo u tome času, dok je Jakov razgovarao s pastirima, stigla sa svojim stadam. Budući da je bio dobar pastir, Jakov se pitao zašto su svi čekali pokraj studenca, kad je još uvijek bio dan te su mogli napojiti svoja stada i otjerati ih na pašu. Objasnili su mu da se kamen ne sklanja sa studenca dok se svi pastiri ne skupe. Bio je to veoma emotivan trenutak za Jakova kad je ugledao svoju rodicu Rahelu, a nešto

kasnije i za Labana kad je upoznao svoga sestrića Jakova.

29,15-35 Laban se složio dati Rahelu Jakovu za ženu u zamjenu za sedam godina Jakovljeve službe kod njega. Jakovu su se te godine učinile kao nekoliko dana zbog ljubavi što ju je osjećao prema njoj. Tako bi trebalo biti i u našoj službi Gospodinu.

Lea je imala slabe oči i nije bila privlačna. Rahela je bila prekrasna.

Prema običaju, nevjesta je trebala doći mladoženji prve bračne noći pokrivena velom i vjerojatno dok je soba bila u mraku. Možeš zamisliti kako je samo Jakov bio bijesan kad je ujutru otkrio da mu je nevjesta zapravo Lea! Laban ga je prevario, no svoju je prijevaru opravdao na temelju lokalnoga običaja prema kojemu se starija kći treba udati prije mlađe. Potom je Laban rekao: "Završi s njom ovu ženidbenu sedmicu (što znači, provedi do kraja svadbenu ceremoniju s Leom), a onda ću ti dati i drugu (Rahelu), za drugih sedam godina službe kod mene." Po završetku svadebenoga veselja koje je trajalo cijeli tjedan Jakov se oženio i Rahelom te služio za nju Labanu još sedam godina. Jakov je posijao prijevaru i sada ju je morao požnjeti! Kad je Jahve vidio da Lea nije voljena (to jest da je voljena manje od Rahele) to je nadoknadio tako što je Lei dao djecu. Ovaj zakon božanske nadoknade (dovođenja u ravnotežu) djeluje i danas: ljudima kojima što nedostaje u jednome području daje se više u drugome. Lea je to priznala Gospodinu kad je davala imena svojoj djeci (st. 32, 33, 35). Od nje potječe svećenstvo (Levi), kraljevska loza (Juda) i naposljetku Krist. U ovome poglavlju čitamo o prva četiri Jakovljeva sina. Cjelokupan spisak Jakovljevih sinova je sljedeći:

Sinovi koje je Lea rodila Jakovu:

Ruben - (*vidi, sin*) (29,32)

Šimun - (*slušanje*) (29,33)

Levi - (*pripojen*) (29,34)

Juda - (*hvaliti*) (29,35)

Jisakar - (*unajmiti*) (30,18)

Zebulun - (*stanovati*) (30,20)

Sinovi koje je Rahelina sluškinja Bilha rodila Jakovu:

Dan - (*dosuditi*) (30,6)

Naftali - (*hrvanje*) (30,8)

Sinovi koje je Leina sluškinje Zilpa rodila Jakovu:

Gad - (*trupa ili dobra sreća*) (30,11)

Ašer - (*sretan*) (30,13)

Sinovi koje je Rahela rodila Jakovu:

Josip - (*pridodati*) (30,24)

Benjamin - (*sin desne ruke*) (35,18)

30,1-13 U očajničkoj želji da dobije dijete koje će joj se igrati na krilu, Rahela je dala Jakovu svoju sluškinju Bilhu za ženu, odnosno prilježnicu. Iako su takvi dogovori bili uobičajeni u to vrijeme, bili su u suprotnosti s Božjom voljom. Bilha je Jakovu rodila dva sina, Dana i Naftalija. Da je ne bi Rahela nadmašila, Lea je dala Jakovu za ženu svoju sluškinju Zilpu, tako da su mu se rodila još dva sina, Gad i Ašer.

30,14-24 Ljubavčice (mandragore, koločepi) što ih je Ruben našao u polju bile su neka vrst ljubavne hamajlije, afro-dizijaka, za koju su praznovjerni ljudi vjerovali da donosi plodnost. Budući da je Rahela bila neplodna, žudjela je za tim mandragorama. U zamjenu za njih složila se dopustiti Lei da živi s Jakovom kao njegova žena. (Iz nekog neobjašnjenog razloga, Lea je očito izgubila svoje privilegije zakonite supruge.) Nakon ovoga, Lea je rodila još dva sina – Jisakara i Zebuluna – ali i kćer, Dinu. Najzad je i Rahela rodila svoga prvog sina i dala mu ime Josip, izražavajući vjeru da će joj Bog dati još jednoga sina.

4. Jakov nadmudruje Labana (30,25-43)

30,25-36 Kad je Jakov rekao Labanu da se želi vratiti svome domu u Kanaan, njegov ga je ujak molio da ostane. Laban je rekao da je iz iskustva vidio kako ga je Jahve

blagoslovio zbog Jakova, te da će mu, ako ostane plaćati nadnicu koliko god bude tražio. Jakov se složio da nastavi služiti Labanu ako mu ovaj da sve garave ovce te sve šarene i naprugane koze. Sve bi druge životinje u stadu bile priznate kao Labanove. Laban je pristao na takav sporazum, govoreći: “Dobro, neka bude kako si kazao.” Laban je odvojio većinu životinja namijenjenih Jakovu te ih dao svojim sinovima da ih čuvaju, uvidjevši da će se vjerojatno razmnožavati tako da će mladi imati biljege koje će pokazivati da pripadaju Jakovu. Zatim je vlastita stada povjerio Jakovu odvojivši ih od svojih sinova na udaljenost od tri dana hoda. Zbog toga je bilo nemoguće da se životinje s biljegama iz stada što su ih napasali Labanovi sinovi pare s neobilježenim životinjama iz stada koja je napasao Jakov.

30,37-43 Kad su se Labanova stada parila, Jakov je pred njih, bilo da su životinje bile jednobojne ili obilježene, stavljao pručke koje je izgulio kako bi bilo šareno. Janjad se kotila prugasta, šarena i pjegava. Ovo je, dakako, značilo da pripadaju Jakovu. Je li to pručke zaista određivalo šare na životinjama? Za ovu metodu može i ne mora postojati znanstvena osnova. (Novi genetski dokazi ukazuju na to da bi je moglo biti.) Kako su inače životinje mogle biti rođene sa šarama kakve je Jakov želio?

Prije svega, ovo je moglo biti čudo (vidi 31,12).

Ili je moglo biti domišljato lukavstvo s Jakovljeve strane. Ima natuknica u ovoj pripovijesti da je Jakov poznao znanost selektivnog uzgoja stoke. Pažljivim rasplodom, ne samo da je proizveo životinje sa željenim šarama, nego je povrh toga bio u stanju proizvesti snažnije životinje za sebe, a slabije za Labana. Možda je oguljeno pručke bio samo njegov trik pomoću kojega je sakrio svoje tajno znanje o rasplodu stoke od drugih. Kakvo god bilo objašnjenje, Jakovljevo se bogatstvo

silno umnožilo tijekom posljednjih šest godina njegove službe kod Labana.

5. Jakovljeve povratke u Kanaan (pogl. 31)

31,1-18 Nakon što je Jakov otkrio da Laban i njegovi sinovi postaju sve ljubomorniji i kivni na njega, Jahve mu je rekao da je došlo vrijeme da se vrati u Kanaan. Jakov je prvo pozvao Rahelu i Leu te s njima razmotrio to pitanje, podsjetivši ih kako ga je Laban prevario i deset puta mu mijenjao plaću, kako je Bog pokazao svoju nadmoćnost tako da su se stada uvijek plodila njemu u korist, kako ga je Bog podsjetio na zavjet što ga je učinio prije dvadeset godina (28,20-22), te kako mu je Jahve rekao da se vrati u Kanaan. Njegove su se žene složile da njihov otac nije postupio pošteno i da trebaju otići.

Griffith Thomas na ovome mjestu upućuje na nekoliko zanimljivih principa za raspoznavanje Božjeg vodstva. Prvo, Jakov je imao *želju* (30,25). Drugo, *okolnosti* su zahtijevale neku vrst promjene. Treće, primio je jasnu Božju riječ. I naposljetku, imao je *pristanak i potporu* svojih žena, unatoč njihovoj prirodnoj povezanosti s Labanom...²⁵ Primijeti kako je Božji anđeo (st. 11) zapravo Bog koji se Jakovu ukazao u Betelu (st. 13).

31,19-21 Prije njihovog potajnog odlaska, Rahela je ukrala kućne kumire svoga oca i sakrila ih pod sedlo svoje kamile. Posjedovanje ovih kućnih kumira podrazumijevalo je vodstvo obitelji i, u slučaju udate kćeri, jamčilo njezinu mužu pravo na očevu imovinu.²⁶ Budući da je Laban imao svoje sinove kad je Jakov pobjegao u Kanaan, samo oni su imali pravo na kućne kumire (terafime). Rahelina je krađa stoga bila veoma ozbiljna stvar, usmjerena na to da će njezin muž ponijeti glavnu titulu nad Labanovom imovinom.

31,22-30 Kad je Laban saznao da su pobjegli, progonio ih je sa svojim ljudima

sedam dana, ali ga je Bog u snu opomenuo da ne dira Jakova i njegovu karavanu. Kad ih je naposljetku sustigao, samo se požalio da mu je uskraćena privilegija kraljevski ih ispratiti te da su mu ukradeni kumiri.

31,31-35 Na prvu je pritužbu Jakov odgovorio rekavši da je otišao potajno jer se bojao da bi Laban mogao silom oteti svoje kćeri (Rahelu i Leu). Na drugu je žalbu zanijekao da su kumiri kod njega i brzopleto odlučio da se krivac kazni smrću. Laban je temeljito pretražio karavanu, no uzalud. Rahela je sjedila na njima ispričavajući se što ne može ustati sa sjedala svoje deve kako bi iskazala poštovanje ocu jer je upravo imala mjesečnicu – ili je barem tako rekla.

31,36-42 Sad je bio red na Jakova da se naljuti. Prekorio je Labana jer ga optužuje za krađu i jer je s njim postupao veoma nepošteno dvadeset godina, unatoč Jakovljevoj vjernoj i velikodušnoj službi. Ovaj ulomak otkriva da je Jakov bio vrijedan radnik i da je Gospodnji blagoslov bio nad njim u svemu što je radio. Jesmo li mi vjerni svojim poslodavcima? Stoji li Božji blagoslov nad našim radom?

31,43-50 Laban je izbjegao razgovarati na tu temu, šeptrljivo prosvjedujući kako on ne bi nikad audio svojim kćerima, unucima i praunucima i stoci, a potom je predložio da bi njih dvojica trebali napraviti ugovor. Nije to bio velikodušan, prijateljski sporazum gdje se Gospodina moli da ih čuva dok su razdvojeni. Bio je to prije sporazum dvojice varalica koji traže Boga da osigura da će i jedan i drugi činiti što je pravo kad ne budu jedan drugom na očima! Bio je to zapravo ugovor o nenapadanju, ali je također obezivaio Jakova da ne postupa loše s Labanovim kćerima i da uz njih ne uzima druge žene. Laban je stup kamenja koji je označavao svjedočanstvo sklopljena ugovora nazvao Jegar sahaduta, što je aramejski izraz. Jakov ju je nazvao Gal-ed, hebrejskim

izrazom. I jedno i drugo znači “gomila svjedočanstva”. Nijedan od njih dvojice nije smio prijeći preko te gomile kamenja da bi napao onoga drugog.

31,51-55 Laban se zakleo Bogom Abrahamovim, bogom Nahorevim i bogom njihovoga oca, Teraha. Pisanje velikoga slova za boga u NKJV (također kod Moffatta, NIV, itd.) pokazuje da su prevoditelji smatrali da Laban upućuje na jedinog istinitog Boga kojega je upoznao Abraham. Međutim, kako hebrejski jezik nema velika i mala slova, ne možemo reći je li Laban možda ipak upućivao na poganske bogove koje su ti ljudi štivali u Uru. Jakov se zakleo Strahom svoga oca Izaka, tj. Bogom kojega se Izak bojao. Izak nikad nije bio idolopoklonik. Jakov je prvo prinio žrtvu, a tek onda priredio gozbu za sve nazočne i tu su noć proveli u brdima.

Rano ujutru Laban je izljubio svoje kćeri i unuke, pozdravio se s njima i zaputio se k svome domu.

6. Pomirenje Jakova i Ezava (pogl. 32, 33)

32,1-8 Na putu za Kanaan, Jakov je susreo grupu anđela i to je mjesto nazvao Mahanajim (*dvije vojske* ili *dvostruko taborište*). Dva taborišta bi mogla biti Božja vojska (st. 2) i Jakovljeva pratnja. Dvije bi vojske mogle biti slikovit izraz za veliko mnoštvo (st. 10). Dok se približavao zemlji, Jakov se sjetio svojega brata Ezava i bojao se osвете. Hoće li Ezav još uvijek biti ljut jer mu je prijevarom oduzet blagoslov? Jakov mu je prvo poslao glasnike s pozdravima mira. Ali, kad je čuo da mu Ezav dolazi u susret s grupom od četiri stotine momaka, toliko se uplašio da je svoju obitelj podijelio na dva tabora, računajući da ako prvi tabor bude uništen, drugi može pobjeći.

32,9-12 Jakovljeva je molitva rođena iz očajničkog osjećaja potrebe za božanskom zaštitom. Bila je zasnovana na te-

melju savezničkog odnosa što ga je Gospodin ustanovio s njim i njegovim praocima, a molio ju je poniznoga duha. Svoju je molbu temeljio na Gospodnjoj riječi, pozivajući se pritom na Božja obećanja.

Najbolja molitva potječe iz snažne unutarnje potrebe. Svojim ljudskim sigurnosnim sustavom često sebe štitimo od dinamičnoga molitvenog života. Zašto sami sebi činimo takvu nepravdu?

32,13-21 Potom je Jakov u tri uzastopna krda poslao Ezavu na dar ukupno 580 grla stoke, nadajući se da će ga time odobrovoljiti. Ezav će dar primiti u tri rate. Jakovljeve je manevar pokazao njegovo nevjerovanje ili, u najmanju ruku, mješavinu vjere i nevjerovanja.

32,22-32 Nakon što je svoju užu obitelj preveo preko vodenoga toka koji se zvao Jabok (*ispraznit će se*), Jakov je noć proveo sam u Penuelu, što će postati jedno od najvećih iskustava u njegovu životu. Jedan se čovjek hrvao s njim. Taj je čovjek bio anđeo (Hoš 12,4), anđeo Jahvin, odnosno sâm Gospodin. Gospodin je Jakovu uganuo bedro pri zglobu tako da mu se kuk iščlašio, zbog čega će hramati do kraja svoga života. Iako je Jakov izgubio u ovome okršaju fizički, izborio je veliku duhovnu pobjedu. Naučio je slaviti pobjedu u porazu te biti jak u slabosti. Oslobođen od svoga ega, od pouzdanja u vlastitu oštroumnost i vještinu, priznao je da je bio Jakov, onaj koji je istisnuo drugoga, "prevarant". Potom mu je Bog promijenio ime u Izrael (različito prevedeno kao "Bog vlada", "onaj koji se bori s Bogom", ili "knez Božji"). Jakov je tome mjestu dao ime Penuel (*lice Božje*) jer je shvatio da je tu vidio Boga. Pfeiffer ukazuje da se i dan danas Židovi točno drže onoga što piše u stihu 32:

Kod pravovjernih Židova, kukovna tetiva, ili butna žila, mora se ukloniti iz ubijene životinje prije nego što se taj komad mesa smije pripremiti za obrok.⁷²⁷

33,1-11 Kako se Ezav približavao, Jakova je ponovno obuzeo strah i čisto spontano ponašanje, pa je rasporedio svoje kućanstvo tako da pruži maksimalnu zaštitu onima koje je najviše volio. Kad se primakao svome bratu, Jakov se poklonio do zemlje sedam puta. Za razliku od njega, Ezav je bio opušten, srdačan, te ponesen osjećajima dok se prvo pozdravljao s Jakovom, a zatim s Jakovljevim ženama i djecom. Blago je prosvjedovao zbog ekstravagantnoga dara od tolikog stada stoke, no naposljetku ga je prihvatio. Čini se kao da se Jakov ovdje pretjerano ulagivao svome bratu jer govori o sebi kao da je Ezavu sluga. Neki smatraju da je pribjegao lukavstvu i preuveličavanju govoreći Ezavu da je vidjeti njegovo lice bilo kao da je vidio Boga. Drugi, pak, smatraju da na ovome mjestu Božje lice znači lice pomirenja.

33,12-17 Kad je Ezav predložio da se zajedno vrate kući, Jakov je hinio kako bi to bilo nemoguće zbog spora hoda djece i mladih životinja. Jakov je obećao Ezavu da će se sastati u Seiru (Edom), ikao uopće nije kanio poći tamo. Čak i kad je Ezav pokušao ostaviti nekoliko svojih ljudi da putuju s Josipovim kućanstvom, ovaj drugi je odbio i tu ponudu a da pritom nije otkrio prave razloge – strah i nepovjerenje.

33,18-20 Umjesto da se uputi na jug ka gori Seir, Jakov je krenuo na sjeverozapad. Naposljetku je stigao u Šekem i nastanio se tamo, podižući žrtvenik koji je (možda već pretpostavljajući) nazvao El Elohe Izrael (*Bog, Bog Izraelov*). Dvadeset godina ranije, kad mu se Bog ukazao u Betelu, Jakov se zavjetovao da će Jahve biti njegov Bog, da će Bogu davati desetinu svoga bogatstva, te da će utvrditi Betel kao Božju kuću (28,20-22). Ali sada, umjesto da se vrati u Betel, nastanjuje se pedesetak kilometara dalje na plodnome području Šekema, vjerojatno zbog stoke. (Šekem predstavlja svijet.) Bog mu se neće

izravno obratiti sljedećih nekoliko godina, nakon čega će ga pozvati da ispuni svoj zavjet (pogl. 35). U međuvremenu će doći do tragičnih događaja iz poglavlja 34.

7. Grijesi u Šekemu (pogl. 34)

34,1-12 U ovome se poglavlju ne spominje Božje ime. Dok su Jakov i njegova obitelj živjeli u Šekemu, njegova se kći Dina počela družiti s poganskim ženama – prekršaj propisa o odvajanju od bezbožnika. Jednom takvom prigodom, ugledao ju je Hamorov sin, Šekem, te je seksualno napastvovao, a potom je silno želio oženiti. Shvaćajući da su Jakov i njegovi sinovi veoma bijesni, Hamor je predložio miroljubivo rješenje: sklapanje mješovitih brakova između Izraelaca i Kanaanaca, te sva prava Izraelcima kao građanima te zemlje. (Na deveti se stih može gledati kao na mnoge sotonine pokušaje da uprlja božansku lozu.) Šekem je također ponudio platiti miraz koliko oni hoće i sve darove koje zatraže.

34,13-24 Jakovljevi sinovi nisu kanili dati Dinu Šekemu za ženu, no lagali su da će to učiniti ako se svi muškarci toga grada obrežu. Sveti znak Božjeg saveza sad će se uporabiti na izopačen način. Uvjereni u dogovor, Hamor, Šekem i svi muškarci njihovoga grada ispunili su traženi uvjet.

34,25-31 Ali dok su se građani Šekema oporavljali od obrezanja, Šimun i Levi su ih mučki poubijali te opljačkali njihovo blago. Kad im je Jakov uputio blag prijekor, Šimun i Levi su odgovorili da prema njihovj sestri nitko neće postupati kao da je bludnica. Zapravo se doima da je Jakov bio zabrinutiji za vlastito blagostanje negoli za užasnu nepravdu učinjenu građanima Šekema. Obrati pozornost na njegovu čestu uporabu zamjenice me, mene, mojim u stihu 30.

8. Povratak u Betel (pogl. 35)

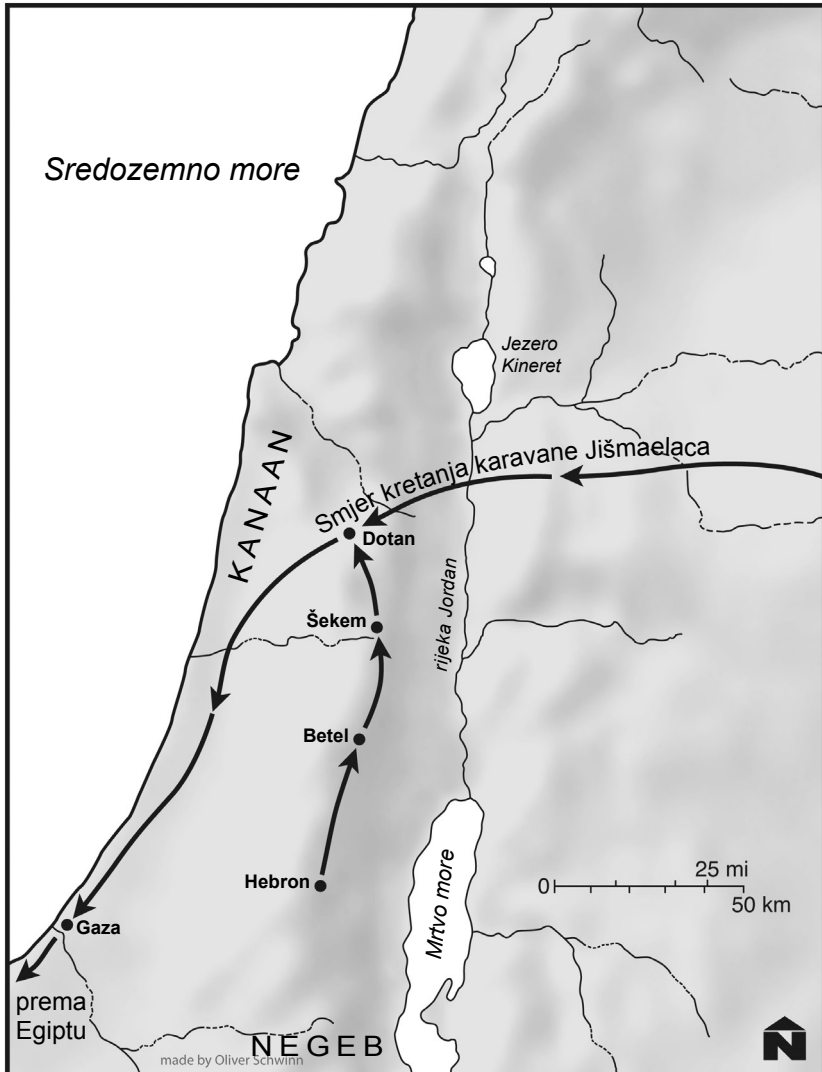
35,1-8 Poglavlje 35 počinje Božjom za-

povijedi Jakovu da ispuni zavjet što ga je dao prije trideset godina (28,20-22). Gospodin je iskoristio tragične događaje iz prethodnoga poglavlja kako bi pripremio patrijarha da to učini. Primijeti da se Bog u ovome poglavlju obraća oko dvadeset puta, za razliku od poglavlja 34 gdje se uopće ne obraća. Prije no što će ispuniti Božju zapovijed da se vrati u Betel, Jakov je prvo naložio svojoj obitelji da odbace tuđe kućne bogove te da obuku čistu odjeću. Čim su to učinili, njihove je poganske susjede spopao strah od Boga. Bilo je određeno da Jakov podigne žrtvenik u “El Betelu” i iskaže štovanje Bogu koji ga je obranio od njegova brata Ezava.

35,9-15 Još jednom je Bog potvrdio da je Jakovljevo ime sada Izrael, te obnovio Savez što ga je slopio s Abrahamom i Izakom. Patrijarh je to sveto mjesto obilježio stupom od kamena i ponovno to mjesto nazvao Betel.

35,16-20 Dok je Jakovljeva obitelj putovala južno od Betela, Rahela je umrla na porođaju. Djetetu je dala ime Ben Oni (*sin moje žalosti*), no Jakov je tom dvanaestom sinu dao ime Benjamin (*sin moje desne ruke*). Ova dva imena daju predsluku Kristova stradanja i slave koja će uslijediti. Tradicionalno (ali vjerojatno ne i izvorno točno) mjesto Rahelina groba i danas se može vidjeti na putu iz Jeruzalema u Betlehem. Zašto Rahela nije pokopana s Abrahamom, Sarom i Rebekom u špilji u Hebronu? Možda zato što je unijela kumire u obitelj.

35,21-29 Ovdje imamo kratku bilješku o Rubenovu grijehu s Bilhom, priležnicom svoga oca. Bio je to grijeh zbog kojega je svojom krivnjom izgubio pravo prvorodenca (49,3-4). Posljednjom rečenicom stiha 22 počinje novi pasus: “Izrael je imao dvanaest sinova.” Sljedeća četiri stiha nabrajaju tih dvanaest sinova. Iako u stihu 26 piše da su se oni rodili Jakovu u Padan Aramu, Benjaminu (st. 24) valja izuzeti s toga popisa. On je rođen u



Josipov put u Egipat

Kanaanu (st. 16-19). Jakov se na vrijeme vratio u Hebron, tako da je uspio vidjeti svoga oca Izaka prije no što je ovaj umro. Njegova je majka, Rebeka, umrla nekoliko godina ranije. U ovome su poglavlju zabilježena tri sprovoda: Rebekine dojilje

Debore (st. 8); Rahelin (st. 19) i Izakov (st. 29).

9. *Potomci Jakovljeva brata, Ezava (pogl. 36)*

36,1-30 Ovo je poglavlje posvećeno Eza-

ovim potomcima koji su se nastanili u Edomu, jugoistočno od Mrtvog mora. Rodoslovlje predstavlja ispunjenje obećanja da će Ezav biti otac jednog naroda (25,23). Ezav je imao tri, a vrlo moguće i četiri žene, ovisno o tomu da li su neke među njima imale dva imena (usporedi 26,34; 28,9; 36,2-3). U stihu 24 Ana je našao vodu ili "vruća vrela".

36,31-43 Mojsije, autor Postanka, božanskim je otkrivenjem (vidi 35,11) znao da će Izrael naposljetku imati kralja. I baš kao što je u četvrtome poglavlju navedeno sedam generacija bezbožne Kajinove loze, tako se i ovdje (st. 33-39) navodi sedam generacija kraljeva iz bezbožne Ezavove loze. Sedam je broj potpunosti i vjerojatno označava cjelokupnu lozu. U Božjem se popisu vjernih ne pominje niti jedan od Ezavovih potomaka, svi su izgubljeni u tami onih koji su otišli od živoga Boga. Imali su privremena bogatstva i prolaznu slavu ovoga svijeta, no ništa nisu sabrali za vječnost.

D. Josip (37,1-50,26)

1. Josip prodan u ropstvo (pogl. 37)

37,1-17 Ove riječi "Evo nasljedstva Jakovljeva" čine se nepovezano. Povijest o Jakovu (pogl. 25-35) prekinuta je pričom o Ezavovu naraštaju (pogl. 36), a potom se nastavlja od 37 poglavlja pa do kraja ove knjige, s naglaskom na Jakovljevu sinu Josipu.

Josip predstavlja jednu od najljepših slika (simbola) Gospodina Isusa Krista u Starome zavjetu, mada ga Biblija nikad ne se odnosi kao takvoga. A. W. Pink nabraja 101 asocijaciju koje povezuju Josipa i Isusa²⁸, a Ada Habershon 121. Na primjer, otac je veoma volio Josipa (st. 3); predbacivao je braći zbog grijeha (v. 2); braća su ga mrzila i prodala ga neprijateljima (st. 4, 26-28); nepravedno je kažnjen (pogl. 39); bio je uzvišen i postao spasitelj svijetu jer je sav svijet morao

dolaziti k njemu po kruh (41,57); u razdoblju tijekom kojega je bio odbačen od svoje braće dobio je za nevjestu pripadnicu poganskoga naroda (41,45).

Kićena je haljina (ili "duga haljina s rukavima" kako kaže RSV) bila znak osobite ljubavi njegova oca prema njemu i uskomešala je zavist i mržnju njegove braće. U Josipovu prvome snu, jedanaest se snopova žita poklonilo dvanaestom, što je bilo proročanstvo da će se njegovo jedanaestoro braće jednoga dana pokloniti njemu. U sljedećem su se snu Josipu poklonili Sunce, Mjesec i jedanaest zvijezda. Sunce i Mjesec predstavljali su Jakova i Leu (Rahela je već umrla), a jedanaest zvijezda bili su Josipova braća (st. 9-11).

37,18-28 Kad je Josip poslan da obiđe braću oni su se počeli dogovarati da ga ubiju, ali su pristali na Rubenov prijedlog da ga bace u čatrnju u blizini Dotana. Potom su sjeli da ručaju i u tom času ugledali povorku Jišmaelaca na putu za Egipat pa su, na Judin prijedlog, odlučili prodati Josipa. U ovome se ulomku Jišmaelci nazivaju još i Midjanci, kao u Sucima 8,22-24. Dok su midjanski trgovci prolazili, braća su Josipa izvadili iz čatrnje i prodali ga njima.

37,29-36 Dok se sve ovo događalo Ruben nije bio nazočan. Kad se vratio i vidio da Josipa nema, preplašio se, budući da je on bio taj koji će ocu morati objasniti nestanak brata. I tako su braća umočila Josipovu haljinu u kozju krv te je potom bešćutno vratili Jakovu koji je, dakako, pretpostavio da je Josip mrtav. Jakov je nekoć prevario svoga oca kozjim mesom i kožom kojom je omotao svoje ruke da bi se na dodir činile kao kosmate ruke njegova brata (27,16-23). Sada je i sâm bio okrutno prevaren kozjom krvlju na Josipovoj haljini. "I ponovno se spoznaje bol zbog prijekare." Midjanci su i ne znajući ispunili Božju nakanu pružajući Josipu besplatan prijevoz do Egipta i prodajući

ga Potifaru, faraonovu dvoraninu. Doista Bog čini da se i gnjev ljudski obraća u slavu njemu, a ono što ga neće slaviti on zadržava (vidi Ps 76,10).

2. Juda i Tamara (pogl. 38)

38,1-11 Prljava priča o Judinom grijehu s Tamarom služi da uzveliča Božju milost kad se sjetimo da Gospodin Isus vodi podrijetlo od Jude (Lk 3,33). Tamara je jedna od pet žena pomenutih u rodoslovlju u Mateju 1, od kojih su tri bile kri-ve za nemoral – Tamara, Rahaba (st. 5), i Bat-Šeba (st. 6). Ostale dvije su Ruta, poganka (st. 5) i Marija, pobožna djevica (st. 16). Pink bilježi dublje značenje ove priče o moralnome padu:

Postanak 37 završava izvještajem o tome kako su Jakovljevi sinovi prodali svoga brata Josipa Midjancima a oni ga potom prodali u Egipat. Ovo slikovito govori o Kristu koji će biti odbačen od strane Izraela i predan poganima. Od trenutka kad su židovski vođe predali svoga Mesiju u ruke Pilatu, Židovi kao narod nisu više imali nikakvoga dodira s njim; a Bog se također okrenuo od njih poganima. Otuda proistječe da u ovoj etapi imamo važan zaokret u događanjima. Josip je sada u *rukama pogana*. Ali prije no što doznamo što se dogodilo s njim u Egiptu, Sveti Duh nam, u tipičnim glavnim crtama, prikazuje povijest Židova, dok je netipični Josip *odsutan iz zemlje*.²⁹

Nije nimalo slučajno što se priča o Josipu prekida u ovome poglavlju. Ozloglašeno ponašanje drugih članova Josipove obitelji čini da njegovo vladanje, nasuprot njihovom, sjaji poput sjajna svjetla u prljavome svijetu.

Judina je prva greška bila ženidba s Kanaankom, kćerkom Šua. Ona mu je rodila tri sina – Era, Onana i Šela. Er se oženio Kanaankom koja se zvala Tamara, ali Era je Jahve pogubio zbog nekog opa-

kog djela koje nam nije saopćeno. U to je vrijeme bio običaj da se brat ili neki drugi blizak rođak oženi udovicom kako bi podigao djecu onome koji je umro. Onan je to odbio učiniti jer bi u tom slučaju prvorodeno Tamarino dijete bilo Erov legalni nasljednik, a ne njegovo zakonito dijete. Njegov grijeh nije toliko bio seksualne naravi koliko je to bila sebičnost. I nije to bilo samo jedanput, nego se, kako otkriva hebrejski tekst, radilo o upornom odbijanju. A to je odbijanje utjecalo na rodoslovlje po kojemu će Krist baštiniti legalno pravo na Davidovo prijestolje. To je tako uvrijedilo Jahvu da je pogubio Onana. Vidjevši što se događa, Juda je rekao Tamari da se vrati domu svoga oca i ostane tamo dok njegov treći sin, Šela, ne stasa za ženidbu. Bila je ovo zapravo samo taktika za odvlačenje pozornosti. On uopće nije želio da Šela oženi Tamaru; već je bio izgubio dvojicu sinova te je smatrao Tamaru “ženom koja donosi nesreću”.

38,12-23 Kad je Šela odrastao, a Juda i dalje nije dogovarao njegov brak s Tamarom, ona je odlučila “upecati” Judu tako što će ga namamiti u stupicu. Obukla se kao bludnica i sjela na otvoreno mjesto na putu u Timnu, kamo će Juda doći da bi se pridružio ostalima u striži ovaca. I, nepotrebno je reći, on je došao i imao s njom nezakonit spolni odnos, ne znajući da mu je to snaha. Dogovorena je cijena bila jedan kozlič iz stada, ali dok joj to ne bude mogao poslati, “bludnica” je zahtijevala jamčevinu, njegov pečatnjak, privezan vrpcom, i štap. Vrpca je vjerojatno bila neka uzica o koju je bio obješten pečatni prsten. Zatim je Juda pokušao dostaviti kozlića i vratiti jamčevinu, no nije mogao pronaći “bludnicu”.

38,24-26 Tri mjeseca kasnije, Tamara je optužena da se odala bludničtvu jer je, kao udovica, bila trudna. Juda je zapovjedio da je spale. Tad je Tamara vratila jamčevinu obznanjujući da je vlasnik te

jamčevine otac njezina djeteta. Pečatnjak o vrpci i štap bili su nesumnjivi dokazi da je Juda s njom imao spolni odnos. Walter C. Wright veoma živo opisuje ovu scenu:

Judi su poznanici javili da se njegova snaha, Tamara, odala bludničanju. Njegova je presuda brza i odlučna: neka se spali. Nema ni oklijevanja ni kompromisa. Dok izgovara ovu strašnu presudu, ne možemo otkriti čak ni drhtaj u njegovu glasu. Izraelsko društvo mora biti obranjeno od takve ludosti i poročnosti. Riječi su izrečene; dan pogubljenja određen, pripreme su u tijeku, lomača postavljena; hrpa drva dopremljena; formira se povorka; svjetina se okuplja; žena pristupa svome očiglednom mjestu propasti. Ali nosi sa sobom dokaze; s njom je njezina jamčevina; nosi u ruci štap i prsten. A štap je štap Judin, i prsten je prsten njegov! Jamčevina je postala optužnica za njezina suca. Kakvu li će težinu sada imati njegova kazna?³⁰

38,27-30 Kad je Tamara rađala, a nosila je blizance, jedno dijete je pružilo ruku van i babica mu je oko ruke vezala crven konac misleći da će se ono prvo roditi. No dijete je ruku uvuklo tako da je prvi izašao njegov brat. Prvorođenome je dala ime Peres (*proboj, prodor*) a drugome Zerah. Oba se blizanca pominju u Mateju 1,3 budući da Mesijanska loza ide preko Peresa. Zerah je praotac Akana (Jš 7,1). “Jednostavno je zadivljujuće”, komentira Griffith Thomas, “kako Bog može uzeti niti ove veoma zamršene pređe, te ih uplesti u vlastitu šaru.”³¹

Judina ženidba Kanaankom (st. 2) bila je prvi korak u miješanje Božjeg naroda s rasom koja je bila poslovično poznata po golemu nemoralu. Izrael će se zaraziti užasnim gnusobama razvratnoga štovanja. A Bog je Bog odvajanja; kada se bratimimo sa svijetom, plaćamo strašnu cijenu.

3. *Josipova kušnja i pobjeda* (*pogl. 39*)

39,1-19 Priča se sada vraća u Egipat gdje je Josip već postavljen za upravitelja Potifareva doma. Potifar je bio faraonov dvoranin i zapovjednik njegove tjelesne straže. Jahve je bio s Josipom i on je postao veoma uspješan čovjek - NKJV (Tyndale je, 1534. godine, ovo “uspješan čovjek” preveo kao “srećković” st. 2). (Kod nas je ili sretan ili imao u svemu sreću – op. prev.) Potifareva je žena u više navrata nastojala zavesti Josipa, no on ju je postojano odbijao. Nije htio izdati povjerenje svoga gospodara niti sagriješiti protiv Boga. Ali ona ga je jednog dana uhvatila za ogrtač. Josip se izmigoljio iz njega i pobjegao ostavljajući ogrtač u njezinoj ruci. Izgubio je ogrtač, ali je spasio svoj karakter i naposljetku stekao krunu. Potifareva je žena uporabila ogrtač kao “dokaz” da ju je Josip pokušao silovati.

Vjernici se uče pobjeći od preljuba, idolopokonstva i mladenačke požude. Bolje je pobjeći nego pasti.

39,20-23 Bez provođenja odgovarajuće istrage, Josipa je gospodar bacio u tamnicu; ali čak je i tamo Jahve blagoslovio Josipa tako da je i u tamnici došao na odgovoran položaj. Činjenica da Josip nije bio pogubljen mogla bi upućivati na to da Potifar nije posve vjerovao svojoj ženi – pa morao je poznavati njezin pravi karakter. Istina iz Poslanice Rimljanima 8,28 čudesno se očitovala u ovome poglavlju. Bog je iza kulisa djelovao u Josipovu korist. A Josip se opirao kušnjim i nastojao izbjeći prigode u kojima bi sagriješio (st. 8-10). Unatoč tome, njegovo ga je tobožnje zavodništvo optužilo. I tako se Josip po drugi put u životu našao u okovima (Ps 105,17-19), pod okolnostima pod kojima trebao je biti uzrujan. Ali on nije bio “pod okolnostima”; bio je iznad njih i u njima vidio Božju ruku. Njegovo je vrijeme provedeno u tamni-

ci bilo “obučavanje za vladanje”. Prema tome, ono što su drugi smislili kako bi mu nanijeli zlo, okrenulo se na dobro.

4. *Josip tumači snove peharnika i pekara (pogl. 40)*

40,1-19 Među ostalim zatvorenicima našli su se i glavni peharnik i glavni pekar egipatskoga kralja (st. 1-4). Obojica su iste noći usnili san i Josip se ponudio da im snove protumači (st. 5-8). Peharnikov je san o vinovoj lozi značio je da će ga faraon za tri dana pomilovati i vratiti na njegovo mjesto glavnoga peharnika (st. 9-15). No pekarev je san o tri bijele košare peciva značio da će ga faraon za tri dana pogubiti vješanjem o drvo (st. 16-19).

Primijeti da Josip nije čekao da se njegove okolnosti promijene. Slavio je Boga i služio drugima u okolnostima u kakvima se našao.

40,20-23 Kad je glavni peharnik pomilovan, ipak je zaboravio na Josipa i nije se zauzeo za njega kao što je obećao (st. 23). Ali Gospodin nije zaboravio. “Kad ti opet bude dobro sjeti se da sam i ja bio s tobom” (st. 14). Spasitelj je izgovorio nešto slično one noći kad je bio izdan – bile su to riječi spomena, a pokoravamo im se simboličnim uzmanjem kruha i vina.

5. *Josip tumači faraonove snove (pogl. 41)*

41,1-13 Kad nijedan čarobnjak niti mudrac u Egiptu nije uspio protumačiti faraonove snove o sedam lijepih i debelih krava i sedam ružnih i mršavih, te o sedam punih i jedrih klasova i sedam malih i šturih, glavni se peharnik sjetio Josipa i njegove sposobnosti tumačenja snova. Dvije godine spomenute u prvome stihu mogu se odnositi ili na vrijeme što ga je Josip proveo u tamnici, ili na razdoblje proteklo od peharnikova pomilovanja.

41,14-32 Kad je pozvan pred faraona, Josip je objasnio da će nastupiti sedam

godina velikog obilja u Egiptu, nakon kojih će uslijediti sedam gladnih godina koje će opustošiti zemlju. Ponavljanje ili dupliciranje faraonaova sna znači da se Bog doista na to odlučio te da će odluku ubrzo sprovesti u djelo. Nešto slično vidimo i u Josipova dva sna o njegovoj budućnosti (37,6-9) te u Danielovim objavama u drugom i sedmom poglavlju te knjige. U Bibliji je broj dva broj svjedočanstva. Josip je dao isti odgovor faraonu u kraljevskoj dvorani kao i faraonovim slugama u tamnici. “Ništa ja ne mogu... nego će Bog dati pravi odgovor faraonu” (st. 16; usp. 40,8). Upravo je Josipova poniznost to što je omogućilo Bogu da mu povjeri tako golemu odgovornost bez straha da bi ga to moglo iskviriti.

41,33-36 Josip je posavjetovao faraona da uskladišti rezerve žita koje će sakupljati tijekom sedam godina obilja te će tako imati dostatno za godine gladi. Njegov je projekt postao nešto što se od toga doba naziva “opći standard za žitnice”.

41,37-46 Faraon je bio toliko zadovoljan da je učinio Josipa drugim najodgovornijim čovjekom postavljanjem ga za upravitelja cijeloga projekta (st. 40), jamčeći mu da bez njegova odobrenja nitko neće ništa poduzimati (st. 44), a dao mu je i novo ime: Safenat Paneah (st. 45a). Ne zna se pouzdano kakvo je značenje toga imena. Neki pretpostavljaju da je to *spasitelj svijeta*; drugi da vjerojatno znači *Bog govori i Bog živi*. Osim toga, faraon je Josipu dao Asenatu, poganku, za ženu (st. 45). Kako je uopće faraon mogao postaviti hebrejskoga zatvorenika nad egipatskom zemljom i to na temelju tumačenja snova a da prethodno ne sačeka i uvjeri se je li tumačenje točno? Odgovor se nalazi u Izrekama 21,1: “Kraljevo je srce u ruci Jahve.” Vrhnje se skuplja na površini. Josip je bio prvi od mnogih pobožnih Židova postavljenih na istaknute položaje u vladanju nad poganima. Kada je stupio u ovu službu bilo mu je trideset

godina (st. 46); prošlo je dakle trinaest godina od kada su ga njegova braća prođali (usp. 37,2).

41,47-52 Izobilan urod žita iz prvih sedam godina bio je tako velik da je bilo nemoguće izmjeriti ga i sačuvati točan zapis. Tijekom tih godina obilja Josipu su se rodila dvojica sinova – Manaše (*dano mi je da zaboravim*) i Efrajim (*plodonosan*). Zaboravljajući zlo koje je učinjeno protiv njega, Josip je postao rođan.

41,53-57 Kad je počelo razdoblje od sedam gladnih godina, izgladnjeli je narod iz Egipta i svih drugih zemalja dolazio k Josipu kupiti žito. Ovdje je Josip Kristova slika (simbol), jer po Kristu će Bog izliti svoje blagoslove gladnim ljudima svega svijeta. Božje je providenje bilo u tome što je Josipa dovelo u Egipat kako bi spasio svoj narod od gladi, ali i kako bi ih odvojio od moralnog onečišćenja u Kanaanu. Poglavlje 38 daje slikovit opis onoga što se događalo s Izraelcima u Kanaanu. Božji je lijek bio skloniti ih u Egipat, gdje će praktički biti odsječeni od neznabožaca (43,32).

6. Josipova braća u Egiptu (poglv. 42-44)

42,1-5 Mjesto radnje se sad premješta kod Jakova, u Kanaan, gdje je vladala žestoka glad. Kako je čuo da u Egiptu ima žita u izobilju, no ne znajući da je Josip tamo, Jakov je poslao desetoricu svojih sinova da odu u Egipat u nabavku. Samo je Benjamin ostao kod kuće. Koliko je Jakov znao, Benjamin je bio jedini sin koji mu je ostao od njegove voljene Rahele.

42,6-25 Kad su se braća pojavila pred njim, Josip je prema njima postupao oštro, optužio ih da su uhode, bacio ih u zatvor, a potom zahtijevao da mu dovedu njihovog najmlađeg brata, Benjamina. Naposljetku je Šimun ostavljen kao talac u zatvoru dok su se devetorica preostalih vratili u Kanaan po Benjamina. Josip ih

je dobro opskrbio žitom, namircicama, ali i njihovim vlastitim novcem koji im je potajno stavio u vreće. Vidimo da iz pozadine ove priče sija Josipova ljubav i samilost prema braći (st. 24a, 25) ali i da kod njih raste osvjeđočenje o grijehu zbog onoga što su učinili svome “nestalom” bratu prije više od dvadeset godina (st. 21, 22). Josip je, dakako, nastojao naterati ih da priznaju krivnju.

Vjerujemo da Josip ovdje predstavlja sliku Krista koji se suočava sa svojom židovskom braćom tijekom predstojećega razdoblja Velike nevolje. Događaji koji vode pomirenju između Josipa i njegove braće jesu jedan od najdirljivijih dijelova Biblije. Gotovo nijedna druga priča nije tako topla i temeljita niti do te mjere upotunjuje Kristovu sliku.

TIPOLOGIJA

Stanovite osobe, događaji i stvari iz Staroga zavjeta nedvojbeno se prepoznaju kao slike ili simboli u Novome. Stoga je rečeno da je Adam slika Kristova (Rim 5,14). Što se ostalih tiče, na njih se ne upućuje izričito kao na slike, ali usporednih crta ima toliko mnogo i toliko su očigledne da ih se ne može poreći. Na Josipa se, na primjer, nikad ne upućuje kao na sliku Gospodina Isusa, no ipak postoji više od stotinu asocijacija između Isusa i Josipa.

Kad je Gospodin Isus razgovarao s dvojicom svojih ožalošćenih učenika na putu u Emaus, “protumači im što se na njega odnosilo u svim Pismima [naglasak dodan]” (Lk 24,27). Utjelovljeni je Krist rekao: “o meni je... u svitku, to jest knjizi, pisano...” (Heb 10,7). Stoga nam je dano za pravo tražiti Krista u cijelome Pismu.

Glede Izraelovih iskustava u Starome zavjetu, Pavao nam kaže: “Sve se to njima dogodilo da bude za primjer (grč. *tupoi*), a napisano je za opomenu nama

kojima je zapalo da živimo u posljednjim vremenima” (1 Kor 10,11). Ovo snažno podupire stanovište da je, osim izričito navedenih slika, punovažno još mnogo toga drugoga.

Pavao opominje Timoteja da je svo Pismo korisno za pouku (2 Tim 3,16). Ima mnogo duhovnih lekcija koje treba naučiti, samo kad bismo imali oči da ih možemo vidjeti.

Poslanica Hebrejima vrlo opsežno obrazilaze tipologiju svetišta i njegove opreme. Iako je točno da će previše uzak pogled na tipologiju ograničiti vjernikovo duhovno uživanje u velikom dijelu Staroga zavjeta, treba izbjeći i drugu krajnost stvaranja slika od gotovo svega ili, štoviše, pretvaranja sveukupne povijesti u alegoriju.

Nategnuta i izmišljena objašnjenja slika iznijela su ovu temu na zao glas. Ne smijemo dopustiti ekstremizmu da nam ukrađe duhovno bogatstvo Staroga zavjeta. Ako neko tumačenje veliča Krista i/ili poučava njegov narod i/ili prenosi evanđelje izgubljenima, te ako je dosljedno sveukupnom nauku Riječi, onda je to u najmanju ruku punovažna *primjena* istine.

42,26-28 Na putu kući, jedan je od braće našao svoj novac u vreći. Ovo ih je bacilo u paničan strah, bojali su se naime da bi ih sad mogli optužiti da su lopovi (st. 26-28).

42,29-38 Kad su stigli kući i ispričali svoju priču, ostali su također našli svoj novac u vrećama, tako da se njihov strah umnožio. Jakov je bio neutješan. Unatoč tome što mu je Ruben kao zalog ponudio živote svoja dva sina, patrijarh se bojao pustiti Benjamina da ode s njima u Egipat da ga ne bi na putu snašla kakva nesreća.

43,1-15 No, Jakov je naposljetku, zbog strašne gladi u zemlji, bio prisiljen nešto poduzeti. Braća se nisu mogla vratiti u Egipat bez Benjamina – to je

bio uvjet što im ga je postavio namjesnik, Josip. I tako se Juda složio da on bude jamstvo za Benjamina, a Jakov je prihvatio ponudu. I evo, barem u ovom jednom pogledu, Juda nas podsjeća na svoga potomka, Gospodina Isusa, koji je postao naše Jamstvo na križu na Golgoti. Jakov je namjesniku u Egiptu poslao darove: balzam, med, začine, mirisnu smolu, lješnjake i bademe – stvari na koje nestašica nije utjecala. Također je ostao ustrajan da ponesu dvostruko više novca ako se ispostavi da je onaj vraćeni novac bio zabuna.

43,16-25 Josip je bio duboko ganut kad je ponovno vidio svoju braću, ali i dalje im nije htio otkriti tko je. Naložio je svojim slugama da prirede gozbu. Kad su ih uveli u Josipovu kuću, braća su mislili da su na tapetu zbog onoga novca što su ga našli u svojim vrećama. Stoga su upravitelju Josipova doma sve objasnili a on ih je zauzvrat uvjeravao da se nemaju za što brinuti. Njegova je evidencija pokazivala da je sve plaćeno. Šimun je pušten iz zatvora i pridružio im se u pripremi za gozbu. Spremili su i darove što ih je poslao njihov otac kako bi ih dali Josipu kad u podne stigne kući.

Ako bismo se zapitali je li vraćeni novac zapravo otkriven *na putu u Kanaan* (42,27; 43,21) ili *kad su stigli kući* i kad je Jakov bio nazočan (42,35), odgovor je *i jedno i drugo*. Pronalaženje novca odvijalo se u dvije etape. Jedan je brat otkrio svoj novac *na putu*, a ostali *po dolasku kući*. Razumljivo je da su, objašnjavajući događaje upravitelju Josipova doma (43,21), dali sažet izvještaj (*Daily Notes of the Scripture Union*).

43,26-34 Kad je Josip stigao, braća su mu se poklonila do zemlje ispunjavajući tako njegov san (37,7). Josip je bio preplavljen osjećajima dok je pitao za obitelj i kad je ugledao Benjamina. Na gozbi je Josip jeo sam; jedanaestorica su braće bila posluživana odvojeno; dok su Egipćani

također jeli sami. Braća su bila nemalo iznenađena kad su ih postavili da sjede prema starosti. Kako je itko u Egiptu mogao znati redosljed njihova rođenja? A osobita je naklonost ukazana Benjaminu, Josipovu jedinom pravom bratu.

44,1-13 Kad su se braća spremala za povratak u Kanaan, Josip je zapovijedio da se njegov srebrni pehar sakrije u Benjaminovu vreću. Nije to bio samo pehar iz kojega je pio, nego i onaj što ga je rabio za proricanje – vjerojatno se to odnosi na tumačenje snova.

Božjem narodu je kasnije zabranjeno baviti se proricanjem (Pnz 18,10-12). Ali čak i u ovome ranom razdoblju, malo je vjerojatno da je Josip prakticirao egipatske oblike proricanja sudbine. Njegova je intuicija i predviđanje dolazilo od Gospodina, no moguće je da je uporabom pehara kao pribora želio uvjeriti svoju braću da je Egipćanin.

Nakon toga, kad su Josipova braća optužena za krađu pehara, prosvjedovali su tvrdeći da su nevinu, te brzopleto ponudili život onoga kod kojega se pehar pronađe. Josipov se upravitelj složio da krivac bude njegov rob. Kad je pehar pronađen u Benjaminovoj vreći, braća su se slomila i vratila se u grad.

44,14-17 Kad ih je Josip ukorio, Juda je predložio da svi budu njegovi robovi, no Josip je rekao da će Benjamin biti dovoljan, a da se ostali mogu vratiti kući. Njegov je čin skrivanja pehara u Benjaminovu vreću i zadržavanja Benjaminu bio namjerno osmišljen kako bi od svoje braće izvukao priznanje krivnje za krvo-proliće. George Williams piše:

On je postupio tako da bi ih podsjetio na njihov grijeh, da bi ih natjerao da ga priznaju vlastitim ustima... Zadržavanje Šimuna, a kasnije i Benjaminu, bilo je vješto osmišljeno kako bi se otkrilo jesu li još uvijek ravnodušni prema vapajima zarobljenog brata i prema suzama

ožalošćenog oca. Njegov je plan izvrsno uspio; njegova neumoljivost i njegova ljubaznost udružili su se da ih uznemire; a njegova je dobrota omogućila da ih se privede k pokajanju.³²

Cijeli ovaj prizor navješćuje predstojeći dan kad će ostatak Izraela priznati svoju krivnju zbog Mesijine smrti, te ga oplakivati onako kako čovjek oplakuje jedinca sina (Zah 12,10).

44,18-34 Juda je stao bliže Josipu te iscrpno izložio kako se Benjamin uopće našao upleten u ove događaje – kako je Josip zahtijevao da mu se dovede najmlađi sin, kako njihov otac i dan danas tužuje za sinom kojega je izgubio, kako je prigovarao da Benjamin ne ide u Egipat i kako je on (Juda) ponudio sebe kao jamčevinu za Benjaminovu sigurnost. Juda je rekao da će njihov otac umrijeti ako se braća vrate bez Benjaminu, te je predložio da on ostane u Egiptu i bude njegov rob umjesto Benjaminu.

Kakva se samo promjena odigrala u Judi! U 37. poglavlju nemilosrdno je prodao Josipa da ostvari dobit, a da ga nimalo nije bilo briga što će ocu slomiti srce. U 38. poglavlju je bio upleten u prijevaru i nemoral. Ali Bog je djelovao u njegovu srcu tako da je u 43. poglavlju postao jamčevina za Benjaminu. Sada, u 44. poglavlju izliva svoje srce u posredovanju pred Josipom, nudeći samoga sebe za roba samo da ne nanese svome ocu poražavajuću žalost zbog gubitka Benjaminu. Od prodavanja brata u roblje do njegove ponude da postane rob umjesto brata; od bešćutnosti prema ocu do požrtvovne brige za njegovu dobrobit – ovo je napredak Božje milosti u Judinu životu!

7. Josip se očituje braći (pogl. 45)

45,1-8 U jednom od najpotresnijih prizora u cijeloj Bibliji, Josip zapovijeda svome osoblju da izađe iz prostorije dok se, uz golemo emocionalno oslobođenje,

očituje svojoj braći. Rekao im je da ne žale zbog načina na koji su postupili prema njemu jer je Bog to izveo na dobro.

45,9-15 Sad su trebali otići po oca, njegovu cijelu obitelj i svu njegovu imovinu te sve preseliti u Gošen, u Egiptu, da bi nekako prebrodili preostalih pet godina gladi. “Kažite ocu mojemu svu slavu koju imate u Egiptu” – zapovijed kojoj bismo se i mi mogli pokoriti kad pred Bogom izričemo svu slavu njegovoga voljenog Sina. Bio je to dirljiv prizor kad je Josip zagrljio Benjamina i izljubio svu braću.

Ovo je sretan prikaz radosti koja čeka izraelski narod kad se Krist s Golgote pojavi pred njima i očituje im se kao njihov Mesija i Kralj.

45,16-24 Kad je faraon čuo što se događa, rekao je Josipovoj braći da dovedu svoga oca i svu obitelj iz Kanaana, ali da se ne zamaraju prenošenjem svojih teških stvari i dobara jer će ih on opskrbiti svime što im je potrebno. Tako su se vratili u Kanaan kolima koja su im dana po faraonovoj zapovijedi i s prekrasnom odjećom, životinjama i namirnicama koje su dobili od Josipa. Benjamin je dobio novčani dar i osobitu odjeću. Strahujući da bi se njegova braća mogla međusobno optuživati za loše postupanje prema njemu prije mnogo godina, Josip ih je opomenuo da se ne svađaju na putu kući.

45,25-28 Po dolasku kući saopćili su vijest Jakovu. Za njega je to u prvi mah bilo previše. Ali kad je čuo cijelu priču i vidio natovarene dvokolice, znao je da je to istina – Josip je živ i ponovno će se sresti!

Josip u ovome poglavlju spominje svoga oca pet puta. Ovo otkriva njegovu kristolikost uz oproštenje što ga ukazuje svojoj braći. Ljubav našega Gospodina prema njegovu Ocu i njegova želja da izvrši Očevu volju bilo je to što ga je dovelo u svijet da otkupi palo čovječanstvo. Josipova ljubav prema Jakovu nije ništa drugo do sjena te ljubavi.

8. *Josip se ponovno sastaje sa svojom obitelji (pogl. 46)*

46,1-7 Izrael na putu za Egipat zaustavlja karavanu na povijesnome mjestu, Beer Šebi, kako bi iskazao štovanje Bogu svoga oca Izaka. Bilo je to mjesto na kojemu se Bog objavio Abrahamu kad je Abraham trebao žrtvovati Izaka (21,31-22,2). Također je to bilo mjesto na kojemu se Bog ukazao Izaku (26,23-24). Sad se ukazuje Jakovu kako bi ga ohrabrio. Ovo je posljednja od sedam Božjih objava Jakovu. Čini se da drugo obećanje iz stiha 4 nagovještava da će se Jakov vratiti u Kanaan. A zapravo je jasno da je Jakov umro u Egiptu. No ovo je obećanje ispunjeno na dva načina. Njegovo je tijelo preneseno u Kanaan da bi tamo bilo pokopano i u određenom se smislu vratio kad su se vratili njegovi potomci za Jošuinu vremena. Izraz “Josip će ti svojom rukom oči sklopiti” predskazuje mirnu smrt. Atkinson krasno objašnjava ovaj idiom:

...Josip će svojom rukom sklopiti oči u trenutku njegove smrti. Josip će dakle biti s njim kad bude umirao. Obrati pozornost na to osobno obećanje, milostivo dano Jakovu, koje će mu nadoknaditi sve te duge godine provedene u žalosti i tugovanju za Josipom. Bog se brine za osobne potrebe svojih slugu (1 Pt 5,7).³³

I tako je Jakov stigao u Egipat sa svim svojim potomcima, sa svojom stokom i osobnim dobrima.

46,8-27 U stihovima 8-27 pratimo obiteljsku evidenciju, popis Jakova i njegovih sinova. S njim je u Egipat došlo šezdeset šest članova obitelji (st. 26). Moramo priznati da ovdje imamo poteškoća – kako uskladiti ovaj broj s brojem sedamdeset iz stiha 27 i iz Izlaska 1,5 te s brojem sedamdeset pet koji nalazimo u Djelima 7,14. Najočitiye bi objašnjenje

bilo da se brojevi protežu od izravnih potomaka do širega kruga rodbine.

46,28-34 Epski se susret između Izraela i Josipa dogodio u Gošenu, najplodnijem području u Egiptu, u blizini ušća rijeke Nil. I Jakov i njegovi sinovi više su željeli ostati tu, u tome kraju, jer je tu bilo najboljih pašnjaka za njihova stada. Dogovoreno je da faraonu kažu da su pastiri. Budući da su Egipćani prezirali pastire, faraon bi im tako dopustio da se nastane u gošenskom kraju, daleko od kraljevske palače. Tu, u Gošenu, bit će onemogućeni u održavanju društvenih veza s Egipćanima, prije svega zbog svoje nacionalne pripadnosti (43,32), a onda i zbog svoga zanimanja. Bog ih je ostavio u tom inkubatoru dok ne postanu snažan narod, sposoban zauzeti zemlju što ju je obećao njihovim precima.

9. Josipova obitelj u Egiptu (pogl. 47)

47,1-6 Kad su petorica Josipove braće saopćila faraonu da su pastiri, on je reagirao kako se i očekivalo, rekavši im da se nastane na plodnim pašnjacima u Gošenu. Osim toga, tražio je Josipa da nađe nekoliko prikladnih ljudi među svojim rođacima koji bi čuvali kraljevska stada.

47,7-12 Josip je uredio da njegovog oca, kojemu je tada bilo stotinu i trideset godina, dovedu pred faraona. Činjenica da je Jakov blagoslovio faraona znači da je ovaj stari, nepoznati Židov bio veći od egipatskoga vladara, jer veći blagosilja manjega (Heb 7,7). Jakov je rekao da je njegovih godina bilo malo i da su bile nesretne. A zapravo je veći dio te nesreće nanio sam sebi! Josip je nastanio svoju obitelj na najboljem području u Egiptu i opskrbio ih svime što su trebali. Doista su živjeli u izobilju.

47,13-26 Kad je narod, i u Egiptu i u Kanaanu, potrošio sav svoj novac na hranu, Josip je prihvatio da mu žito plaćaju svojom stokom. Kasnije je kupio svu ze-

mlju, osim imanja egipatskih svećenika, te dao narodu sjeme kojim će zasijati polja, zaduživši ih da jednu petinu ljetine daju faraonu kao najamninu, što je bio veoma pošten dogovor.

47,27-31 Kako se Izrael približavao kraju svoga života, tražio je od Josipa obećanje da će ga sahraniti u Kanaanu. Zatim se duboko prignuo (poklonio) na uzglavlju (ili "oslonivši se na vrh svoga štapa" Heb 11,21). Zapravo se istovjetni hebrejski suglasnici mogu čitati i kao "krevet, postelja" i kao "štap" ovisno o tome kojim se samoglasnicima dopune. U tradicionalnom hebrejskom tekstu piše krevet, ali ovdje u Septuaginti, navedenoj u ulomku Poslanice Hebrejima, piše štap. Kidner komentira:

Dok u obje verzije u Postanku 48,2 piše "krevet/postelja", trenutne prilike govore o Jakovljevoj posljednjoj bolesti (usp. 48,1), tako da bi ispravno značenje doista moglo biti "štap". Bio bi to odgovorajući predmet koji se pominje kao simbol njegova hodočasničkog života (usp. njegove zahvalne riječi u Postanku 32,10), i u tome smislu vrijednog istaknutoga mjesta koje mu se daje u novozavjetnome ulomku.³⁴

I tako će onaj koji je nekad nosio ime osobe koja će istisnuti drugoga okončati svoj život činom štovanja. On je jedini heroj vjere u Poslanici Hebrejima 11 koji je hvaljen kao bogoštovatelj. Božjom je milošću prevaleo dug put i uskoro će otići u bljesku slave.

10. Jakovljeve blagoslov Josipovim sinovima (pogl. 48)

48,1-7 Kad je Josipu rečeno da mu je otac bolestan, požurio je njegovoj postelji vodeći sa sobom Efrajima i Manašea. Patrijarh, koji je bio na samrti, sjeo je na svoju postelju i posvojio svoja dva unuka kao da su njegova vlastita djeca. Na

taj je način uredio da Josipovo pleme dobije dupli dio kanaanske zemlje kad se za mnogo godina potom zemlja bude dijelila među plemenima. Tako je Josip primio pravo prvorodstva, barem što se tiče teritorija. Svi potomci koji se Josipu rode nakon ove dvojice sinova, bit će Josipovi a ne Jakovljevi i nastanjivat će se na teritoriju dodijeljenom Efrajimu ili Manašeu. Sedmi stih objašnjava zašto je Jakov želio posvojiti Josipove sinove – oni su bili unuci njegove voljene žene Rahele koja je, kako je on osjećao, umrla prerano.

48,8-22 Potom je Jakov blagoslovio svoje unuke, dajući pravo prvorodstva Efrajimu, koji je bio mlađi. Josip je ovo pokušao ispraviti u korist Manašea, prvorođenoga, no Jakov je rekao da je to učinio namjerno. Kakva su samo sjećanja morala proći kroz njegov um dok je, vjerom, davao blagoslov mlađemu unuku. Godinama ranije, njegov je otac u neznanju blagoslovio njega, mlađega. Ali on sada nije blagosiljao mlađega zbog neznanja, nego zbog toga što je bio u dodiru s Bogom koji budućnost drži u svojim rukama. Izrael je imao vjeru da će se njegovi potomci jednoga dana vratiti u Obećanu zemlju. Jakov je Josipu ostavio padinu (Šekem) koju je osvojio od Amorejaca. Možda se ovo odnosi na područje na kojemu se nalazi izvor koji je postao poznat kao "Jakovljev zdenac" (Iv 4,5).

11. Jakovljevo proročanstvo o njegovim sinovima (pogl. 49)

49,1-2 Jakovljeve su posljednje riječi bile i proročanstvo (st. 1) i blagoslov (st. 28).

49,3-4 Ruben je, kao prvorođeni, predstavljao prvenca muževne snage svoga oca u razmnožavanju, te držao položaj snage i dostojanstva. Pravo prvorodstva, s dvostrukim dijelom, pripadalo je njemu. Ali izgubio je svoju prevlast vlastitom krivnjom jer je planuo mračnom straću

i sagriješio s Bilhom, priležnicom svoga oca (35,22).

49,5-7 Dvojica braće, Šimun i Levi okrutno su poubijali ljude u Šekemu i sakatili bikove i zato će biti razdijeljeni po Jakovu i raspršeni širom Izraela. Do vremena kad se obavio drugi popis (Br 26) ova su dva plemena bila najmanja. Ovo se također ispunilo kada je Šimunovo pleme u velikoj mjeri dodijeljeno Judi (Jš 19,1-9), dok je Levijevo pleme raspoređeno na 48 gradova širom zemlje. Jakov je prokleo okrutnu prijearu, ali ne i sâm narod ova dva plemena.

49,8-12 Judu će (znači hvala) braća slaviti i poštovati zbog njegovih pobjeda nad neprijateljima. Uspoređuje ga se s lavom koji kreće uloviti plijen a potom se vraća na zasluženi odmor koji se nitko ne usuđuje ometati. Baš kao što je Josip naslijedio pravo prvorodstva što se tiče teritorija, tako je Juda naslijedio isto pravo što se tiče vladavine. Ta će se vladavina nastaviti u njegovu plemenu dok ne dođe onaj kojemu vlast pripada (Šiloh) (Mesija), i taj će vladati zauvijek. Na taj dan njegov će mu se narod svojevoljno pokoriti. Značenje imena "Šiloh" nije posve poznato. Neki pretpostavljaju da znači: *Knez mira; mir, odmor; sjeme, rod (Judin); njegov potomak; onaj čije je* (usp. Ez 21,27).

49,13 Zebulun će uživati blagostanje od pomorske trgovine. Budući da je teritorij ovoga plemena u Starome zavjetu bio okružen kopnom, ovo se proročanstvo možda odnosi na period milenija.

49,14-15 Jisakar se uspoređuje s koščatim magarcem, toliko zadovoljnim odmorom u ugodnoj seoskoj sredini da uopće nema volje boriti se za neovisnost te tako postaje predmetom neprijateljeva jarma.

49,16-18 Dan, vjeran imenu plemena, sudit će narodu. Stih 17 predstavlja teškoću. Možda aludira na Danovo uvođenje idolopoklonstva, što je prouzročilo moralni pad naroda (Suci 18,30-31). Mnogi

smatraju da je ovo prikriven nagovještaj da će antikrist potjecati od Dana te da se zato ovo pleme ne pominje u 1 Ljetopisa 2,3; 8,40 i Otkrivenju 7,3-8. U stihu 18 Jakov ubacuje molitvu za konačno oslobođenje njegova naroda od neprijatelja ili za njegovo vlastito oslobođenje.

49,19 Gad, nezaštićen na svome teritoriju istočno od Jordana, bit će izložen čestim neprijateljskim pljačkama. Ali pleme će pregaziti trupe svojih neprijatelja.

49,20 Na sreću po Ašera (*sretan*), ovo pleme će imati plodnu zemlju koja će davati hranu tako slasnu da će biti dostojna kraljeva.

49,21 Naftali se uspoređuje s košutom koja je puštena na slobodu i koja govori lijepe riječi. Ovo se odnosi na veliku brzinu prenošenja radosne vijesti. Svi Kristovi učenici, osim izdajnika, potjecali su s Naftalijeve zemlje, a veći se dio Gospodnje službe također odvijao na tom području (Mt 4,13-16).

49,22-26 Zbog opsega područja koje je pripalo Efrajimu i Manašeu, Josip je plodno stablo koje šalje blagoslove daleko izvan svojih granica. Bit će predmetom neprijateljskih ljutih napada ali neće se predati jer će ga osnažiti Svesilni Bog Jakovljevi – Onaj od kojega će potjecati Pastir, Stijena Izraelova (to jest Mesija). Bog će Josipa blagosloviti izobilnom kišom, ljekovitim vrelima i bogatim izvorima te mnogobrojnim potomstvom. Jakov je ponizno osjetio da je i sâm bio blagoslovljen obilnije od svojih predaka. Sada želi da isti takav blagoslov siđe na Josipa, onoga koji je odvojen od svoje braće.

49,27 Benjamin, pleme boraca, neprestano će osvajati i dijeliti plijen. Netko je rekao da se Benjamin dokazao kao najsmjelije i najratobornije među svim plemenima.

49,28-33 Završavajući, Jakov je uputio svoje sinove da ga pokopaju u špilji Makpeli u blizini njegova doma u Hebronu – u grobnici u kojoj su pokopani Abraham i

Sara, Izak i Rebeka i Lea. Zatim se povukao natrag na postelju i izdahnuo.

12. Smrt Jakovljeva a potom i Josipova u Egiptu (pogl. 50)

50,1-14 Čak su i Egipćani oplakivali Jakova sedamdeset dana. Njegovo su tijelo balzamirali kraljevi liječnici. Faraon je dopustio Josipu da ode i sahrani oca u Kanaanu. Povorka je bila velika i činili su je faraonovi službenici, dostojanstvenici njegova dvora, sva obitelj, rodbina i sluge. Zaustavili su se istočno od Jordana i tako ga duboko oplakivali sedam dana, da su Kanaanci prozvali to mjesto Abel-Misrajim, egipatska livada (ili žalost). Nakon što je sahranio oca u špilji Makpeli u Hebronu, Josip se sa svojom pratnjom vratio u Egipat.

50,15-21 Sad kad je Jakov bio mrtav, Josipova su braća strahovali da bi im se Josip mogao pokušati osvetiti. Zato su mu poručili, tvrdeći da je njihov otac tako tražio, da im oprost. Josip je porekao bilo kakvu da želju da se osveti ili da im sudi budući da je to isključivo Božje pravo. Zatim ih je oslobodio straha riječima koje vrijedi upamtiti: "Iako ste vi namjeravali da meni naudite, Bog je bio ono okrenuo na dobro..."

50,22-26 Čini se da je Josip bio prvi od Jakovljevihi dvanaest sinova koji je umro. To se dogodilo pedeset i četiri godine nakon smrti njegova oca. Njegova vjera da će Bog vratiti izraelski narod u Kanaan pohvaljena je u Poslanici Hebrejima 11,22. Dao je naredbu da se njegove kosti sahrane u toj zemlji.

Primijećeno je da Postanak počinje Božjim savršenim stvaranjem, a završava se lijesom u Egiptu. Ovo je knjiga biografijâ. Dok su dva poglavlja posvećena stvaranju neba i zemlje, njih četrdeset i osam u velikoj se mjeri bavi životima muškaraca i žena. Bog se prije svega zanima za ljude. Kakva je to samo utjeha i izazov za one koji ga poznaju!

Bilješke

- 1 (Uvod) Anton Hartmann (1831). Vidi: Merrill F. Unger, *Introductory Guide to the Old Testament*, str. 244.
- 2 (Uvod) Vidi, na primjer: Gleason Archer, *Archaeology an the Old Testament*.
- 3 (1,2) Drugi smještaju katastrofu prije stiha 1 i na taj stih gledaju kao na rezimirajuću izjavu.
- 4 (1,2) Međutim, hebrejski glagol *hayah* obično prati pridjelog le kad taj glagol ima značenje "postati", a to ovdje nije slučaj.
- 5 (2,15-23) Hebrejski jezik ima samo dva glagolska vremena (uz participe – glagolske pridjeve): perfekt (prošlo vrijeme) i imperfekt (nesvršeno vrijeme). Točan glagolski oblik koji je najbolji za prijevod određuje se prema kontekstu.
- 6 (3,7-13) C. H. Mackintosh, *Genesis to Deuteronomy*, str. 33.
- 7 (3,22-24) Merrill F. Unger, *Unger's Bible Dictionary*, str. 192.
- 8 (4,7) Mackintosh, *Genesis to Deuteronomy*, str. 42.
- 9 (4,7) F. W. Grant, "Genesis," *The Numerical Bible*, I,38.
- 10 (5,25-32) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, str. 12.
- 11 (6,4-5) Unger, *Bible Dictionary*, str. 788.
- 12 (11,26-32) Derek Kidner, *Genesis*, str. 112.
- 13 (15,7-21) David Baron, *The New Order of the Priesthood*, str. 9-10, bilješke.
- 14 (16,7-15) F. Davidson, *The New Bible Commentary*, str. 90.
- 15 (Excursus) Bennett J. Sims, "Sex and Homosexuality," *Christianity Today*, 24. veljače, 1978., str. 29.
- 16 (22,16-19) Charles F. Pfeiffer, *The Book of Genesis*, str. 6.
- 17 (24,1-9) isto, str. 62.
- 18 (24,10-14) Murdoch Campbell, *The Loveliest Story Ever Told*, str. 9.
- 19 (25,29-34) D. L. Moody, *Notes From My Bible*, str. 23.
- 20 (26,1-6) Glagol "nastaniti se" iz stiha 3 u hebrejskome se jeziku razlikuje od glagola uporabljenoga u stihu 6 i znači kraće razdoblje boravka na nekom mjestu.
- 21 (26,26-33) Williams, *Student's Commentary*, str. 31.
- 22 Martin Luther, dalja dokumentacija nije dostupna.
- 23 (27,1-22) Mackintosh, *Genesis to Deuteronomy*, str. 114.
- 24 (28,10-19) H. D. M. Spence and J. S. Exell, "Genesis," in *The Pulpit Commentary*, str. 349-50.
- 25 (31,1-18) W. H. Griffith Thomas, *Genesis: A Devotional Commentary*, str. 288.
- 26 (31,19-21) Unger, *Bible Dictionary*, str. 550.
- 27 (32,22-32) Pfeiffer, *Genesis*, str. 80.
- 28 (37,1-17) Arthur W. Pink, *Gleanings in Genesis*, str. 343-408.
- 29 (38,1-11) Pink, *Gleanings*, str. 343-408.
- 30 (38,24-26) Walter C. Wright, *Psalms*, II:27.
- 31 (38,27-30) Griffith Thomas, *Genesis*, str. 366.
- 32 (44,14-17) Williams, *Student's Commentary*, str. 39.
- 33 (46,1-7) Basil F. C. Atkinson, *The Pocket Commentary of the Bible, The Book of Genesis*, str. 405.
- 34 (47,27-31) Kidner, *Genesis*, str. 212.

Bibliografija

Atkinson, Basil F. C. *The Pocket Commentary of the Bible. The Book of Genesis*. Chicago: Moody Press, 1957.

Campbell, Murdoch. *The Loveliest Story Ever Told*. Inverness: Highland Printers Ltd., 1962.

Grant, F. W. *Genesis in the Light of the New Testament*. New York: Loizeaux Bros. Inc., n.d.

_____. "Genesis." In *The Numerical Bible*, Vol. 1. Neptune, NJ: Loizeaux Brothers, 1977.

Keil, C. F. and Delitzsch, F. "Genesis." In *Biblical Commentary on the Old Testament*, Vol. 3. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1971.

Kidner, Derek. *Genesis*. The Tyndale

Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1973.

Pfeiffer, Charles F. *The Book of Genesis*. Grand Rapids: Baker Book House, 1976.

Pink, Arthur W. *Gleanings in Genesis*. Chicago: Moody Press, 1922.

Ross, Allen P. "Genesis." In *The Bible Knowledge Commentary*. Wheaton: Victor Books, 1985.

Spence, H. D. M., and Exell, J. S. "Genesis." In *The Pulpit Commentary, Genesis*. New York: Funk and Wagnalls, n.d.

Thomas, W. H. Griffith. *Genesis: A Devotional Commentary*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1973.

Yates, Kyle M., Sr. "Genesis." In *The Wycliffe Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1968.

IZLAZAK

“Onima koji teologiju u osnovi vide kao pripovijest o Božjem djelu spasenja, Izlazak 1-15 daje vrhunski primjer oko kojega se može okupiti ostatak biblijske priče. Onima koji Stari zavjet vide kao plod bogoštovlja i molitvenog života zajednice, u središtu Knjige Izlaska leži izvještaj o ustanovljenju Pashe, najvećem i osobito karakterističnom izraelskom blagdanu... Onima koji Božju Tôru, Zakon, vide kao ključan element za život i način razmišljanja tadašnjeg Izraela, Izlazak je sačuvao davanje Zakona i sadrži sâmu njegovu jezgru u obliku Deset zapovijedi.”

R. Alan Cole

Uvod

I. Jedinstveno mjesto u kanonu

Exodus (izlaz, izlazak na grčkome) nastavlja s pričom o Izraelcima nakon Josipove smrti. Temelji židovske vjere postavljeni u Pashi, ukorijenjeni su u Izraelovu bijegu iz, četiri stoljeća dugog, ropstva u Egiptu – ali tek nakon što se tvrdoglavi faraon uporno suprotstavljao hebrejskome Bogu te morao podnijeti deset strašnih pošasti koje su došle na njegov narod, što je biblijska slika svijeta.

Pripovijest o prelasku preko Crvenoga mora, mnoštvo drugih veličanstvenih čuda, davanje Zakona na Sinajskoj gori, te detaljne upute za Prebivalište, dovršavaju ovu čudesnu knjigu.

II. Autorstvo

Mi se držimo tradicionalnoga židovskog i kršćanskog stanovišta da je Knjigu Izlaska, baš kao i ostatak Petoknjžja, doista napisao Mojsije. Radi obrane ovoga stanovišta vidi Uvod u Petoknjžje.

III. Datum

Biblijski znanstvenici smatraju da se Izraelov izlazak iz Egipta mogao dogoditi najranije 1580. godine pr. Kr., a najkasnije 1230. godine pr. Kr. 1 Kraljevima 6,1 kaže da se izlazak dogodio 480 godi-

na prije no što je Salomon počeo graditi Hram. S obzirom da se ovo dogodilo oko 960. godine pr. Kr., to izlazak smješta u 1440. godinu pr. Kr., što bi bio konzervativniji datum. Mnogi znanstvenici tvrde da arheologija više podupire kasniji datum (c. 1290. pr. Kr.), no čini se da se druga arheološka otkrića bolje uklapaju u raniji. Mi, dakako, ne možemo biti posve sigurni koji datum je točan, ali kad se sve uzme u obzir, za sam događaj izlaska najboljim se čini rani datum 1440. godine, te nešto kasnije za pisanje Knjige Izlaska.

IV. Povijesna pozadina i tema

Na samom početku Knjige Izlaska zatičemo Izraelce u Egiptu, gdje smo ih ostavili na kraju Knjige Postanka. No okruženje i okolnosti u potpunosti su se promijenili. Radnja se događa četiri stoljeća kasnije; nekada omiljeni Hebreji sad su robovi i prave opeke za faraonov golemi program gradnje.

Teme Izlaska jesu izbavljenje i utemeljenje izraelske nacije. Već preko 3 400 godina Židovi širom svijeta u blagdanu Pashe proslavljaju ovaj događaj – bijeg iz Egipta silom i krvlju, te začetak stvaranja Izraelaca u sadašnji narod.

Kršćanska Gospodnja večera (Euharistija) također proslavlja izbavljenje Božjeg naroda silom i krvlju, a izrasta iz Pashe, kako povijesno tako i teološki. Kruh i

vino iz pričesti donekle podsjećaju na iste osnove pashalnoga obreda.

Nakon izlaska iz Egipta mjesto radnje premješta se u pustinju, gdje Mojsije prima Božji Zakon za njegov narod. Gotovo polovica knjige odnosi se na Svetište i njegovo svećenstvo (pogl. 25-40). Sve te pojedinosti nisu tek povijesne naravi.

Da bismo doista uživali u Knjizi Izlaska, trebamo u njoj tražiti Krista. Mojsije,

pashalno janje, stijena, Prebivalište, samo su nekoliko slika (simbola) Gospodina Isusa, od kojih većina upućuje na neko drugo mjesto u Pismu (vidi, na primjer, 1. Kor 5,7; 10,4; Heb poglv. 3-10). Neka bi Gospodin učinio za nas što je učinio za svoju dvojicu učenika na putu u Emaus – neka nam protumači “što stoji pisano o njemu u svim Pismima” (Lk 24,27).

Pregled

- I. Izraelsko ropstvo u Egiptu (pogl. 1)
- II. Mojsijevo rođenje, bijeg i osposobljenje (pogl. 2)
- III. Poziv Mojsiju (pogl. 3, 4)
 - A. Jahvina objava Mojsiju (pogl. 3)
 - B. Mojsijevo oklijevanje (4,1-17)
 - C. Mojsijev povratak u Egipat (4,18-31)
- IV. Mojsijeva suočavanja s faraonom (5,1-7,13)
 - A. Prvo suočenje (5,1-7,6)
 - B. Drugo suočenje (7,7-13)
- V. Prvih devet pošasti (7,14-10,29)
 - A. Prva pošast – Nil se pretvara u krv (7,14-25)
 - B. Druga pošast – Žabe (8,1-15)
 - C. Treća pošast – Komarci (8,16-19)
 - D. Četvrta pošast – Obadi (8,20-32)
 - E. Peta pošast – Pomor stoke (9,1-7)
 - F. Šesta pošast – Čirevi (9,8-12)
 - G. Sedma pošast – Tuča i munje (9,13-35)
 - H. Osma pošast – Skakavci (10,1-20)
 - I. Deveta pošast – Tri dana tame u Egiptu (10,21-29)
- VI. Pasha i smrt prvorodenaca (11,1-12,30)
- VII. Izlazak iz Egipta (12,31-15,21)
 - A. Bijeg prema moru (12,31-13,22)
 - B. Prelazak preko Crvenoga mora (pogl. 14)
 - C. Mojsijeva pjesma (15,1-21)
- VIII. Putovanje ka Sinaju (15,22-18,27)
 - A. Pustinja Šur (15,22-27)
 - B. Pustinja Sin (pogl. 16)
 - C. Refidim (pogl. 17)
 - D. Mojsije i Jitro (pogl. 18)
- IX. Davanje Zakona (pogl. 19-24)
 - A. Pripreme za Bogojavljenje (pogl. 19)
 - B. Deset zapovijedi (pogl. 20)
 - C. Knjiga Saveza (pogl. 21-24)
 - 1. Zakon o robovima (21,1-11)
 - 2. Zakon o ubojstvu i tjelesnim ozljedama (21,12-36)
 - 3. Zakon o krađi i oštećenju imovine (22,1-6)
 - 4. Zakon o nepoštenju (22,7-15)
 - 5. Zakon o zavodjenju (22,16-17)
 - 6. Zakon o građanskim i vjerskim obvezama (22,18-23,19)
 - 7. Zakon o zauzimanju Obećane zemlje (23,20-33)
 - 8. Sklapanje Saveza (24,1-8)
 - 9. Očitovanje Božje slave (24,9-18)
- X. Svetište i svećenstvo (pogl. 25-40)
 - A. Upute za izgradnju Svetišta (pogl. 25-27)
 - 1. Doprinosi za Svetište – sakupljanje materijala za gradnju (25,1-9)
 - 2. Kovčeg Saveza (25,10-16)

3. Pomirilište (25,17-22)
4. Stol za prinesene kruhove (25,23-30)
5. Zlatni svijećnjak i prateći pribor (25,31-40)
6. Šator – Prebivalište (pogl. 26)
7. Mjedeni žrtvenik za paljenice (27,1-8)
8. Dvorište, zavjese i zastor (27,9-19)
9. Ulje za svijećnjak (27,20-21)
- B. Svećenstvo (pogl. 28, 29)
 1. Svećenička odjeća (pogl. 28)
 2. Posvećenje svećenika (pogl. 29)
- C. Dalje upute o Prebivalištu (pogl. 30, 31)
 1. Kadioni žrtvenik (30,1-10)
 2. Otkupni novac (30,11-16)
 3. Umivaonik (30,17-21)
 4. Ulje za pomazanje (30,22-33)
 5. Miomirisni kâd – tamjan (30,34-38)
 6. Nadareni umjetnici – graditelji Svetišta (31,1-11)
 7. Znak subote (31,12-18)
- D. Nastup idolopoklonstva (pogl. 32, 33)
 1. Zlatno tele (32,1-10)
 2. Mojsijevo zastupanje i gnjev (32,11-35)
 3. Pokajanje naroda (33,1-6)
 4. Mojsijev Šator sastanka (33,7-11)
 5. Mojsijeva molitva (33,12-23)
- E. Obnova Saveza – nove ploče (34,1-35,3)
- F. Pripreme Prebivališta, pribor i oprema (35,4-38,31)
 1. Ljudski darovi i nadareni ljudi (35,4-36,7)
 2. Zastori prekrivaju Prebivalište (36,8-19)
 3. Daske za tri strane Šatora (36,20-30)
 4. Prijevornice za povezivanje dasaka (36,31-34)
 5. Zastori na ulazu u Svetinju nad svetinjama (36,35-36)
 6. Zavjesa na ulazu u Svetinju (36,37-38)
 7. Kovčeg Saveza (37,1-5)
 8. Pomirilište (37,6-9)
 9. Stol za prinesene kruhove (37,10-16)
 10. Zlatni svijećnjak i prateći pribor (37,17-24)
 11. Kadioni žrtvenik (37,25-28)
 12. Ulje za pomazanje i miomirisni kâd – tamjan (37,29)
 13. Žrtvenik za paljenice (38,1-7)
 14. Umivaonik (38,8)
 15. Dvorište, zastori i zastor (38,9-31)
- G. Izrada svećeničke odjeće (pogl. 39)
- H. Postavljanje Prebivališta – Šatora sastanka (pogl. 40)

Komentari

I. Izraelsko ropstvo u Egiptu (pogl. 1)

1,1-8 Prve riječi ove knjige: “Ovo su imena” (hebrejski: *we’ellah shemôth*), čine naslov knjige Izlaska u židovskoj tradiciji. Kako je samo Bog osoban! Nema brojeva niti recki na kompjutor-

skoj karti, nego imena. Isus je o dobrom pastiru rekao: “On ovce svoje zove imenom te ih izvodi van” (Iv 10,3). Savršeno prikladno baš na ovome mjestu. Izraelci su u Egipat sišli kao pastiri – a sad su robovi. Ali Bog, dobri pastir, kani ih “izvesti van”.

Za objašnjenje o sedamdeset osoba, Jakovljevih potomaka, vidi bilješke za Postanak 46,8-27. Do trenutka kad je ži-

dovski narod bio spreman napustiti Sinaj i krenuti u Kanaan (Br 1,46), tih sedamdeset osoba preraslo je u nekoliko milijuna, među kojima 603 550 muškaraca sposobnih za borbu.

Stihovi 6 i 7 nagovještavaju da je između završnih događanja u Knjizi Postanka i događaja u Knjizi Izlaska proteklo mnogo godina. Značenje stiha 8 je da je zavladao novi kralj koji *nije blagonaklono gledao* na Josipove potomke; Josip je, dakako, već bio mrtav.

1,9-10 Izraelci su postali tako brojni i moćni da se faraon bojao da će predstavljati prijetnju u slučaju rata, te je stoga odlučio od njih načiniti robove, poubijati svu mušku djecu i tako, naposljetku, potpuno uništiti hebrejsku rasu. Tri su opaka vladara u Svetome pismu naredila pokolj nedužne djece: faraon, Atalija (2. Kr 11) i Herod (Mt 2). Cilj ovih, sotonski nadahnutih zvjerstava, bilo je istrijebljenje mesijanske loze. Sotona nije zaboravio Božje obećanje u Postanku 3,15.

1,11-14 Faraon je iskoristio porobljene Židove da mu sagrade gradove skladišta: Pitom i Ramzes. Međutim, umjesto da zbog njegova tlačenja budu zbrisani s lica zemlje, oni su se množili još više! Faraonova je nakana tlačenja teškim radovima bila na zlo, ali Bog ju je kanio upotrijebiti na dobro. Sve to je Židovima pomoglo pripremiti se za težak put koji su imali proći od Egipta do Obećane zemlje.

1,15-19 Kad su Šifra i Pua, koje su vjerojatno bile glavne hebrejske babice, pomagale židovskim majkama dok su rađale na kamenim sjedalima, nisu ubijale mušku djecu, iako im je faraon to zapovjedio. Svoje su nedjelovanje opravdale objašnjenjem da se hebrejska djeca redovito rađaju prebrzo – odnosno prije nego što bi babice uopće uspjele doći do roditelja. U ovoj tvrdnji vjerojatno ima neke istine.

1,20-22 Komentar *Daily Notes of the Scripture Union* o babicama:

Nagrada dana babicama u smislu procvata obiteljskog života (st. 21) nije im bila dodijeljena za neistinu, nego za humanost. Ovo nikako ne znači da cilj opravdava sredstva, a još manje da ne postoje apsolutni standardi morala. Ali u svijetu tako bremenitom grijehom i posljedicama grijeha, kakvim je postao naš svijet, može se dogoditi da poslušnost većoj dužnosti bude moguća samo nauštrb poslušnosti onoj manjoj. U ovome je, baš kao i u svemu drugome, “strah Gospodnji početak mudrosti”.

Budući da su mu hebrejske babice osujetile planove, faraon je izdao zapovijed vlastitom narodu da provede njegov na-log.

II. Mojsijevo rođenje, bijeg i osposobljenje (pogl. 2)

2,1-2 Čovjek od Levijeva koljena u stihu 1 bio je Amram, a djevojka Levijka je Jokebeda (6,20). Prema tome, Mojsijevi su roditelji, i otac i majka, potjecali od svećeničkog plemena Levita. Vjerom su Mojsija, kad se rodio, roditelji sakrivali tri mjeseca (Heb 11,23). Ovo mora značiti da su primili neko otkrivenje da je Mojsije dijete providenja, jer vjera se mora zasnivati na otkrivenoj Božjoj riječi.

2,3-8 Jokebedina košarica, baš kao i Noina lađa, slika je Kristova. Mojsijeva sestra zvala se Mirjam (Br 26,59). Ovo je poglavlje puno prividnih slučajnosti. Na primjer; zašto se dogodilo da se faraonova kći kupa baš na mjestu na kojem je plutala košarica? Zašto je dijete zaplakalo i tako izazvalo njezino sažaljenje? Zašto je faraonova kći prihvatila za Mojsijevu dojilju upravo njegovu majku?

2,9-10 Kršćanski bi roditelji trebali shvatiti riječi iz stiha 9 kao svetu službu i neiscrпно obećanje. Na egipatskom, “Mojsije”, ime koje je je djetetu dala faraonova kći, vjerojatno znači *dijete* ili *sin*. Na hebrejskom isto ime znači “izva-

đen” – to jest *izvađen iz vode*.¹ Mackintosh ovo komentira na svoj, uobičajeno pronicav, način:

Đavao je ovdje osujećen vlastitim oružjem, pošto je faraona, kojega je đavao upotrijebio da onemogući Božju nakanu, Bog upotrijebio da odgoji i othrani Mojsija, koji će biti njegovo oruđe u poražavanju sotonine sile.²

2,11-12 Iz Djela 7,23 znamo da je Mojsije imao četrdeset godina kad je otišao posjetiti svoj narod. Ubojstvo Egipćanina kojeg je on počinio bilo je nepromišljeno. Njegova je revnost nadvladala njegovu razboritost. Bog će jednog dana upotrijebiti Mojsija da oslobodi svoj narod od Egipćana, ali to vrijeme još nije došlo. On će prvo morati provesti četrdeset godina u pustinji učeći u Božjoj školi. Bog je predskazao da će njegov narod robovati u Egiptu 400 godina (Post 15,13), tako da je Mojsijevo djelovanje došlo četrdeset godina prerano. Trebalo mu je još obuke u osami pustinje. A narodu je trebalo još obuke u ciglani. Gospodin uređuje sve stvari u skladu sa svojom beskrajnom mudrošću. On ne žuri, ali neće ni ostaviti svoj narod u nevolji niti jedan trenutak dulje nego što je nužno.

2,13-15a Kad je izašao van i sutradan, Mojsije je pokušao prekinuti tuču između dva Hebrejca, ali oni su odbacili njegovo vodstvo, baš kao što će Hebreji kasnije odbaciti onoga većeg od Mojsija. Kad je otkrio da ovi ljudi znaju da je on ubio Egipćanina, Mojsije se uspaničio. Kad je faraon dočuo o tom ubojstvu, htio je ubiti Mojsija i zato je on pobjegao u midijansku zemlju – to jest u Arabiju ili područje Sinaja.

2,15b-22 Pokraj studenca u midijanskoj zemlji, Mojsije je obranio sedam kćeri midijanskog svećenika od nekolicine nabusitih pastira, te napojio njihovo stado. Midijanski je svećenik imao dva imena –

Jitro (3,1) i Reuel (st. 18). Midijanci su bili daleki rodnici Hebreja (Post 25,2), a Jitrova je kćer Sipora postala Mojsijevom ženom. Dobili su sina Geršona (što znači *stranac u tuđoj zemlji*).

2,23-25 Bog nije zaboravio riječ danu svome narodu. Kad je na prijestolje došao novi kralj, Bog je čuo vapaje svoga naroda, spomenuo se svoga Saveza te pogledao na Izraelce i zauzeo se za njih. Njegova je nakana bila vratiti svoga slugu u Egipat (pogl. 3) kako bi on izveo njegov narod iz te zemlje u najmoćnijem očitovanju sile od postanka svijeta.

III. Pozivanje Mojsija (pogl. 3, 4)

A. Jahvina objava Mojsiju (pogl. 3)

3,1-4 Čuvajući stada svoga tasta Jitra, Mojsije je naučio dragocjenu lekciju o vođenju Božjega naroda. Kad je otišao na Horeb (gora Sinaj), Gospodin mu se objavio u grmu koji je gorio ognjenim plamenom, no nije izgarao. Grm ukazuje na Božju slavu, pred kojom mu je rečeno da stane bez obuće na nogama. Ovo bi također moglo nagovještavati Jahvino prebivanje među njegovim narodom, ali tako da narod ne sagori. Neki, štoviše, u ovome vide sudbinu Izraela koji će biti kušan vatrom nevolja, ali neće sagorjeti. Svi bismo mi trebali biti poput tog gorućeg grma – vatreno gorjeti za Boga, ali ne sagorjeti.³

3,5 Gospodin je obećao Mojsiju da će osloboditi svoj narod iz Egipta i odvesti ih u zemlju izobilja – odnosno Kanaan – koju nastanjuje šest neznabožičkih naroda pobrojanih u stihu 8. Riječ “sveto” prvi put se u Bibliji pojavljuje baš na ovome mjestu. Izuvanjem svoje obuće, Mojsije je priznao da je to mjesto sveto.

3,6 Bog uvjerava Mojsija da je on Bog njegovih praotaca – Abrahama, Izaka i Jakova. Cole ukazuje na značaj ove objave:

Mojsije ne donosi svome narodu neka-kvog novog ili nepoznatog boga, nego potpuniju objavu Onoga kojeg već poznaju. Čak ni Pavlove riječi upućene Atenjanima na Areopagu ne mogu ovdje povući odgovarajuću paralelu (Dj 17,23). Jedina točna paralela jest neprestana Božja objava u kasnijim stoljećima koja svoj vrhunac doživljava u Kristovom dolasku. A ipak, u to je doba Božja objava Mojsiju, iako je bila ispunjenje obećanja danoga patrijarsima, Izraelu bila nova i poražavajuća, kao što se kasnije ispostavilo da će to biti i s Mesijinim dolaskom.⁴

3,7-12 Mojsije je prigovarao što ga Bog šalje faraonu, navodeći vlastitu nedoraslost. Ali Bog je zajamčio Mojsiju da će on biti s njim i obećao mu da će na toj gori (gori Sinaj) Bogu iskazati štovanje s oslobođenim narodom. J. Oswald Sanders opaža:

Njegov popis nepodobnosti obuhvaća nedostatak vrsnoće (3,11), nedostatak poruke (3,13), nedostatak nadležnosti (4,1), nedostatak rječitosti (4,10), nedostatak posebne prilagodbe (4,13), nedostatak prethodnoga uspjeha (5,23), te nedostatak prethodnoga prihvaćanja (6,12). Teško da bi bilo moguće smisliti potpuniji popis nesposobnosti. Ali umjesto da udovolji Bogu, njegova tobožnja poniznost i ustezanje uskomešali su Božji gnjev. "Sada se razljuti Gospodin na Mojsija" (4,14). Istini za volju, upravo su Mojsijeve isprike kojima je nastojao dokazati svoju nesposobnost bile pravi razlog zbog kojega je Bog baš njega odabrao za tu zadaću.⁵

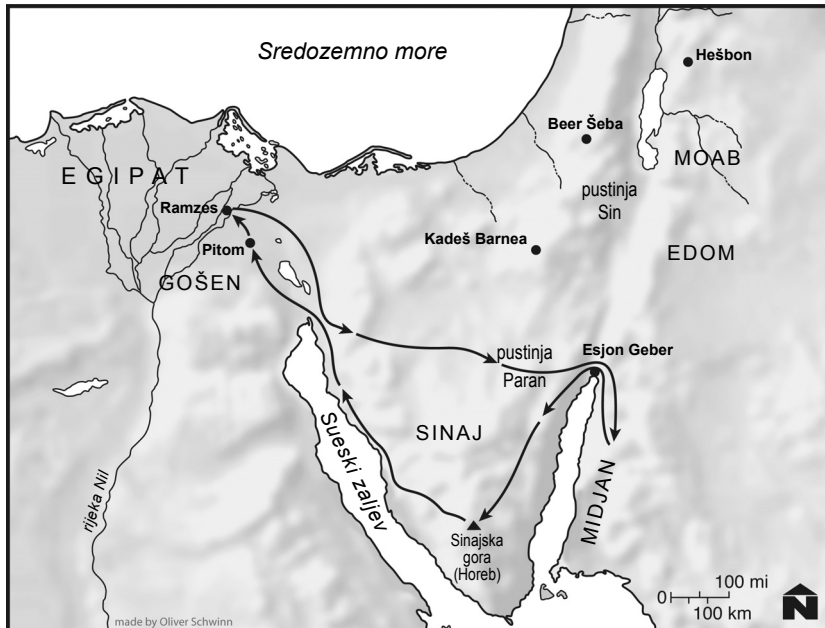
3,13-14 Mojsije je upozorio na pitanja koja će Izraelci postavljati kad dođe k njima kao Gospodnji izaslanik te je želio biti u stanju reći im tko ga je poslao. Tad se Bog prvi put objavljuje kao Jahve, veliki Ja jesam. Riječ Jahve (ili Jehova) potječe od hebrejskoga glagola "biti", *hāyāh*.

Ovo sveto ime poznato je kao *tetragram* ("četiri slova"). Podrijetlo vodi od hebrejskoga *JHVH*, a za ime *Jehova* dodani su samoglasnici iz riječi Elohim i Adonaj, drugih Božjih imena. Nitko pouzdano ne zna točan izgovor *JHVH* jer stari hebrejski pravopis nije rabio sadašnje samoglasnike u svojem alfabetu. No čini se da je, po svoj prilici, izgovor *Jahve* najtočniji. Židovi ime *JHVH* drže presvetim da bi se izgovaralo. To ime objavljuje Boga kao samopostojećeg, samodostatnog, vječnog⁶ i suverenog. Puno ime *Ja sam koji jesam* može značiti "Ja sam jer Ja jesam" ili "Ja ću biti jer ću Ja biti".

3,15-22 Okrijepljen ovim otkrivenjem da je Bog doista nazočan i spreman doći u pomoć svome narodu, Mojsiju je rečeno da objavi Izraelcima da će uskoro biti slobodni. Također je trebao iskušati faraona tako što će tražiti od njega da dopusti Izraelcima da pođu na put koji će trajati tri dana hoda, kako bi primijeli žrtvu svome Bogu. Nije ovo bio pokušaj prijevare, nego minimalna provjera faraonove dragovoljnosti. Osim toga, ovo će spriječiti da Egipćani budu svjedocima ubijanja životinja koje su za njih svete. Bog je znao da faraon neće popustiti, sve dok ga na to ne primora božanska sila. Čudesa iz stiha 20 jesu pošasti (ili zla, kazne) koja će Bog poslati na Egipat. Do trenutka kad Bog završi s njima, Egipćani će biti sretni da daju Židovima sve što ovi zatraže! Bogatstvo koje će tako nagomilati bit će samo pravična odšteta za sav mukotrpan rad što su ga Židovi, kao robovi, morali obavljati pod egipatskim nadzornicima. Izraelke nisu "posudile" dragocjenosti i odjeću (kao što piše u KJV; u nekim našim prijevodima stoji "izmolile" – op. prev.) nego su ga "zatražile" od njih (NKJV). Nije bilo, dakle, nikakve prijevare – samo pravična isplata zaslužene plaće.

B. Mojsijevo oklijevanje (4,1-17)

4,1-9 Mojsije je i dalje sumnjao da će ga



Mojsijev bijeg i povratak u Egipat

narod prihvatiti kao Božjeg izaslanika. Možda se razočaranje iz Izlaska 2,11-15 urezalo preduboko u njegovu dušu. Zato mu je Bog dao tri znaka, ili čuda, kojima će potvrditi svoje božansko poslanje. (1) Njegov će štap, kad ga baci na zemlju, postati zmija. Kad je primi za rep, zmija će ponovno postati štap. (2) Njegova će ruka, kad je stavi u njedra, postati gubava. Ista ta ruka, kad je još jedanput stavi u njedra, očistit će se od gube. (3) Kad uzme malo vode iz Nila i prolije je na suho tlo, ta će se voda pretvoriti u krv.

Nakana je ovih znakova bila uvjeriti izraelski narod da je Mojsija poslao Bog. Oni svjedoče o Božjoj vlasti nad sotonom (ovdje zmija) i grijehom (slikovno prikazanim kao guba), te o činjenici da će Izrael biti izbačvan i od jednog i od drugog putem krvi.

4,10-17 Mojsije još nije bio voljan poslušati Gospodina, izgovarajući se da nije

dovoljno rječit. Nakon što ga je podsjetio da je Gospodin taj koji je čovjeku stvorio usta, te ga stoga može učiniti i rječitim, Bog je odredio Arona, Mojsijeva brata, da govori umjesto njega. Mojsije je trebao poslušati Gospodina u jednostavnom pouzdanju, znajući da su Božje zapovijedi istodobno i i ono mu daje sposobnost. Bog od nas nikad ne zahtijeva da nešto učinimo, a da nam pritom ne da snagu za to. Budući da Mojsije nije bio zadovoljan Božjim najboljim, morao je primiti Božje drugo najbolje – u ovom je slučaju to značilo da će Aron biti njegov glasnogovornik. Mojsije je mislio da će u Aronu imati pomoć, no kako se kasnije ispostavilo Aron je bio smetnja jer je naveo narod na štovanje zlatnoga teleta (pogl. 32).

C. Mojsijev povratak u Egipat (4,18-31)

4,18-23 Četrdeset godina nakon svoga

bijega u Midjan, Mojsije se, na Božju zapovijed i s Jitrovim blagoslovom, vratio u Egipat. Mojsijeva žena se zvala Sipora, a sinovi Geršon i Eliezer (18,2-4). Štap iz stiha 2, u 20. je stihu postao štap Božji. Gospodin rabi obične stvari da bi učinio neobična djela, kako bi se jasno vidjelo da sila dolazi od Boga. Čuda koja je Bog naložio Mojsiju da ih izvrši pred faraonom bila su pošasti što su uslijedile. Bog je otvrdnuo faraonovo srce, ali tek nakon što je nasilni vladar to učinio sam sebi. "Prvorodenac" se ponekad odnosi na redoslijed prema fizičkome rođenju, ali ovdje znači počasni položaj koji inače pripada prvorodnom sinu, baštiniču prava prvorodstva. Faraon je, dakle, unaprijed upozoren da će, ukoliko ne poslušna, Bog ubiti njegova sina.

4,24-26 Ali prije nego što uspije prenijeti poruku, Mojsije će se i sâm morati naučiti poslušnosti. Naime, propustio je obrezati svoga sina (Geršona ili Eliezera), vrlo vjerojatno zbog Sipurina protivljenja. Kad je Bog zaprijetio da će ubiti Mojsija, vjerojatno nekom ozbiljnom bolešću, Sipora je gnjevno obrezala svoga sina i tako osigurala muževljevo razrješenje. Nazvala ga je "krvavi zaručnik" (u nekim prijevodima "krvavi muž"). Ovaj bi događaj, kao i Sipurin očigledan nedostatak vjere u Gospodina, mogli biti razlog što ju je Mojsije, zajedno s djecom, poslao natrag očevoj kući (18,2-3).

4,27-31 Dok se Mojsije vraćao u Egipat, Aron mu je izašao u susret. Zajedno su stali pred izraelski narod, prenijeli Gospodnju poruku, te je potvrdili s tri znaka koja je Gospodin dao Mojsiju. A narod je povjerovao, pali su na koljena i poklonili se Gospodinu.

IV. Mojsijeva suočavanja s faraonom (5,1-7,13)

A. Prvo suočenje (5,1-7,7)

5,1 U Izlasku 3,18 Bog je rekao Mojsiju

da sa sobom povede izraelske starješine kad pođe pred faraona. U međuvremenu, Gospodin je imenovao Arona za Mojsijeva glasnogovornika (4,14-16). Tako je, umjesto starješina, Aron otišao s Mojsijem. Gospodnja je poruka bila nedvosmislena: "Pusti moj narod da ide."

5,2-14 Kad su Mojsije i Aron prvi put predstavili ultimatum faraonu, on ih je optužio da odvrćuju narod od posla. Također im je promijenio radnu normu, zahtijevajući da sami idu i skupljaju slamu za opeke, a da istovremeno naprave istu količinu opeka kao i prije. Faraon je stvarao nemoguću situaciju za Židove, koja podsjeća na neki od nacističkih postupaka prema Židovima u koncentracijskim logorima. Morali su ići po cijelom Egiptu kako bi sakupili strnjiku namjesto slame. Hebrejski tekst pokazuje s kakvim se prijezirom postupalo prema ovom potlačenom narodu. Cole ukazuje da je strnjika loša zamjena za slamu jer je gruba i nejednaka.⁷

5,15-23 Do sada je Izraelcima slama bila dostavljana. Rabili su je za pojačanje opeke i kako bi zadržale oblik u koji su načinjene. Židovske su nadzornike tukli te su oni otišli prosvjedovati kod faraona, no njihov problem uopće nije uzet u razmatranje. Oni su potom okrivili Mojsija i Arona, a Mojsije je pak okrivio Gospodina. Protivljenje koje dolazi iz reda Božjeg naroda često je teže podnijeti nego prgon *izvana*.

6,1-12 Gospodin je milostivo odgovorio na Mojsijev čangrizavi govor, prvo ga uvjeravajući da će faraon doista pustiti Izraelce da idu, jer će na to biti prisiljen Božjom jakom rukom. Zatim je podsjetio Mojsija da se patrijarsima objavio kao El Šadaž, Bog Svemoguću, a ne prvenstveno kao Jahve, svojim osobnim Božjim imenom, čuvara Saveza. Stječe se dojam da će se Bog sada objavititi na nov način, odnosno u novoj sili koja će se očitovati u izbavljenju njegova naro-

da. Sklopio je s njima Savez i evo, samo što ga nije ispunio, tako što će osloboditi Izraelce iz Egipta i uvesti ih u Obećanu zemlju. Obrati pozornost na sedam puta ponovljeno “(Ja) ću” u stihovima 6-8. Ime Jahve korišteno je i ranije, ali sad je poprimilo nov značaj. Primijeti oko 25 osobnih zamjenica što ih Bog rabi u ovim stihovima, naglašavajući što je učinio, što čini i što će učiniti. Stječe se dojam da je, zbog svoje zaokupljenosti vlastitom manjkavošću, Mojsije ovdje promašio bit. Nakon dodatnih uvjeravanja, Mojsije je doista poslušao Božju riječ (pogl. 7). “Neobrezane usne”, kako stoji u nekim prijevodima, u stihovima 12 i 30 znače nespretnost u govoru. Mojsije očito nije sebe držao za velikog govornika.

6,13-30 Rodoslovlje u stihovima 14-25 ograničeno je na Rubena, Šimuna i Levi-ja, prvu trojicu Jakovljevih sinova. Autor nije htio davati potpuno rodoslovlje nego samo pratiti trag loze do Mojsija i Arona. Stoga je brzo prešao preko Rubena i Šimuna da bi došao do svećničkoga plemena.

7,1-6 Na kraju šestoga poglavlja Mojsije se pitao zašto bi moćni faraon poslušao tako slabog govornika kakav je on. Gospodnji je odgovor bio da će Mojsije stajati pred faraonom kao Božji izaslanik. Mojsije će govoriti Aronu, a Aron će prenijeti poruku faraonu. Faraon ih neće poslušati, ali Bog će u svakom slučaju osloboditi svoj narod!

7,7 Mojsije i Aron su imali osamdeset, odnosno osamdeset i tri godine kad je počela njihova veličanstvena služba oslobođanja Izraela. Čak i u dobu koje bi se i danas zvalo “starost” Bog može upotrijebiti muškarce i žene za svoju slavu.

B. Drugo suočenje (7,8-13)

Faraon je bio unaprijed upozoren na nevolju koja će ga sigurno snaći. Kad je Aron bacio svoj štap pred faraona, štap se pretvorio u zmiju, no faraonovi su mu-

draci i vračari uspjeli učiniti isto pomoću demonskih sila. Iz 2. Poslanice Timoteju 3,8 saznajemo da su se egipatski čarobnjaci zvali Janes i Jambres. Oni su se usprotivili Mojsiju podražavajući ga, ali Mojsije je štap progutao njihove štapove. Bog je otvrdnuo faraonovo srce, ali ne tek tako, proizvoljno, nego zbog njegove tvrdoglavosti. Sad je bilo vrijeme za prvu pošast.

V. Prvih devet pošasti (7,14-10,29)

A. Prva pošast – Nil se pretvara u krv (7,14-25)

7,14-18 Jahve je zapovjedio Mojsiju da se osobno suoči s faraonom na obali Nila kad njegovo veličanstvo izađe na rijeku. (Vjerojatno se kupao u “svetoj” rijeci Nil.) Mojsije je trebao upozoriti kralja da će ribe pocrkati, da će rijeka zasmrdjeti i da će se gaditi Egipćanima nakon što se pretvori u krv, a to će se dogoditi kad Mojsije udari po njoj štapom iz svoje ruke.

7,19-25 Mojsije i Aron su učinili kako im je Bog naložio. Pružili su štap povrh egipatskih voda. Voda se u Nilu, ali i posvuda u zemlji, pretvorila u krv, ribe su pocrkale, a rijeka zasmrdjela. Čarobnjaci su ponovili i ovo čudo, s vodom koju su našli na nekom drugom mjestu, ne na Nilu. Ovo je vjerojatno ohrabrilu faraona da se usprotivi Mojsijevu zahtjevu i ne pusti narod da ide. Tijekom sedam dana, dok je Nil bio zagađen, narod se opskrbljivao vodom kopanjem izvora oko rijeke tražeći pitku vodu.

B. Druga pošast – Žabe (8,1-15)

Pošast sa žabama koje su prekrile sav Egipat bila je tako mučna da se činilo kako će faraon popustiti. Kad je tražio od Mojsija da ukloni pošast, ovaj mu je rekao: “Odredi mi samo točno kad da zamolim za te, za tvoje sluge i narod, da se uklone žabe od tebe i od tvojih kuća i da ostanu samo u Nilu.” Čarobnjaci su također bili

u stanju učiniti da se pojave žabe – kao da ih već nije bilo dovoljno! To su vjerojatno učinili demonskom silom, no nisu se usuđivali *uništiti* ih jer je žaba bila štovana kao božica plodnosti! Kad su žabe sutradan pocrkale, od njihovih se crkotina zemljom širio nesnosan smrad. Faraon je još jednom otvrdnuo svoje srce.

C. Treća pošast – Komarci (8,16-19)

U trećoj se pošasti prah sa zemlje pretvorio u komarce (ili uši). Ovoga puta čarobnjaci nisu bili u stanju učiniti isto, te su upozorili faraona da je na djelu veća sila od njihove, no faraon je bio odveć tvrdokoran. Što je više on otvrdnjavao svoje srce, Bog je tu tvrdoću više umnožavao.

D. Četvrta pošast – Obadi (8,20-32)

8,20-24 Stoga je Bog poslao i četvrtu pošast – rojeve obada (ili pasjih muha). Kao što ukazuje italik u NKJV (*swarms of flies* = rojevi *muha* – op. prev.), hebrejski tekst doslovce znači rojevi (ili “mješavina”), dok su nazive za pojedine kukce (*flies*) dopunili prevoditelji. Možda su rojevi bili mješavina mnogobrojnih vrsta. Budući da su većina, ili sve pošasti, bile usmjerene na pale egipatske bogove (Nil, kao i praktički svako biće, bili su božanstvo u Egiptu!), moguće je da se mislilo na skarabeja. Bio bi to onda napad na Khepri, božicu svetog skarabeja.⁸

8,25-32 Faraon je sad pristao dopustiti narodu da prinesu žrtvu Bogu, ali tu, u Egiptu. Međutim, to nije moglo tako, jer Izraelci žrtvuju životinje koje Egipćani štiju, tako da bi to moglo potaći pobunu. Faraon im je tad učinio još jedan ustupak: Židovi mogu otići u pustinju da prinesu žrtvu, ali ne smiju ići predaleko. Ni ovo nije bilo u redu jer je Bog zapovjedio Izraelcima da odu tri dana hoda daleko u pustinju. Čim se Egipat oslobodio pošasti, faraon se predomislio i zabranio narodu da ide.

E. Peta pošast – Pomor stoke (9,1-7)

Nakon što je faraon upozoren, Bog je poslao sljedeću pošast, vjerojatno crni prišt, koji je poubijao svu egipatsku stoku na poljima. Životinje koje su pripadale Izraelcima nisu bile pogođene ovim pomorom. Bila je to, dakle, selektivna presuda koja je pravila razliku među životinjama i koja se ne može objasniti nikakvom iznimnom prirodnom pojavom. Svi pokušaji da se pošasti objasne na temelju prirodoslovlja razbili su se na komadiće. Nisu sve životinje koje su pripadale Egipćanima bile uništene, budući da se neke spominju u stihu 19, a neke su ubijene kasnije u noći Pashe (12,29b). Također je jedan broj životinja utjeran u kuće (st. 20). Prema tome, sva stoka iz stiha 6a znači “sva stoka u polju” ili “sve vrste stoke”. Ovnovi, jarčevi i bikovi bili su u Egiptu svete životinje. Sad su njihove lešine, koje su se raspadale, zagađivale okoliš.

F. Šesta pošast – Čirevi (9,8-12)

S obzirom da je faraon bio sve tvrdokorniji, Bog je učinio da se pepeo pretvori u čireve koji su prekrili ljude i životinje u Egiptu. Čak su i čarobnjaci bili zaraženi. Što je više faraon otvrdnjavao svoje srce, to je ono postajalo sve tvrđe pod sudom Božjim.

G. Sedma pošast – Tuča i munje (9,13-35)

Izraz “sva moja zla” vjerojatno ukazuje na punu snagu Božjih pošasti. Gospodin podsjeća faraona da je mogao uništiti i njega i sve Egipćane prethodnim pomorom, ali ga je ipak poštedio kako bi pokazao svoju moć i kako bi se njegova slava raširila po svojoj zemlji. Nema ni nagovještaja od zamisli u stihu 16 da je faraon bio predodređen za prokletstvo. Prokletstvo nije biblijska doktrina (nauk). Jahve je upotrijebio faraona kao primjer na koje-

mu je pokazao što se događa s osobom koja je čvrsto riješena opirati se Božjoj moći (vidi također Rim 9,16-17).

Sljedeća se pošast sastojala od tuče i munja ili vatre, a sve su to pratile gromovi. Tuča je uništila ljude, životinje, te lan i ječam koji su bili spremni za žetvu (usp. st. 31, 32); ali pšenica i raž nisu propali jer su to ozimi usjevi (dolaze kasnije). Izraelce, koji su nastanjivali gošenski kraj, ni ova pošast nije dotakla. Odgovarajući na faraonovu molbu, Mojsije se pomolio i pošast je prestala. Ali, baš kao što je Mojsije i očekivao, faraon je postao još nepopustljiviji i nije htio pustiti Hebreje da idu.

H. Osma pošast – Skakavci (10,1-20)

Mojsije i Aron upozorili su faraona na predstojeću pošast, skakavce, ali faraon se složio da samo muškarci odu i održe svetkovinu Jahvi. Žene će i djeca morati ostati. Ali Bog nije htio da muškarci izađu u pustinju, a da im obitelji ostanu u Egiptu. Pošast je bila iznimno jaka, bez presedana, sa skakavcima koji su prekrili površinu cijele zemlje i pojeli sve što je bilo jestivo. Ovo je pokazalo da je bog Serapis bio nemoćan obraniti ih od skakavaca. Činilo se da je faraon bio voljan popustiti, no ipak nije htio pustiti Izraelove sinove da odu.

I. Deveta pošast – Tri dana tame u Egiptu (10,21-29)

10,21-28 Deveta je pošast bila tri dana tame koja se mogla opipati. Samo je u mjestima gdje su živjeli Izraelci sijala svjetlost – očito čudo. Egipatski je bog Sunca, Ra, razotkriven kao nemoćan. Faraon je rekao Mojsiju da mogu ići u pustinju sa ženama i djecom, ali da njihove ovce i goveda moraju ostati. Mislio je da će ovo zajamčiti njihov povratak. (A možda je želio dopuniti vlastita stada.) Ali, u tom slučaju ne bi imali što žrtvo-

vati Jahvi, a žrtveni je prinos bio razlogom za njihov odlazak iz Egipta. Kako Mojsije nije bio spreman načiniti traženi kompromis, faraon ga je otjerao od sebe, naredivši mu da više nikad ne dolazi.

10,29 Mojsijeova snažna izjava, “Dobro si kazao! Lica tvoga više neću vidjeti”, čini se proturječnom s Izlaskom 11,8 gdje se kaže da Mojsije “otide od faraona s velikim gnjevom”. Matthew Henry ukazuje da “više neću” znači “nakon ovoga puta”, a stih iz Izlaska 11,8 uključen je u isti skup razgovora. On piše:

S nakanom da, nakon ovog razgovora, Mojsije više ne dolazi dok ga se ponovno ne pošalje. Primijeti: kad ljudi odbacuju od sebe Božju riječ, on pravedno dopušta njihove opsjene i odgovara im u skladu s mnoštvom njihovih idola. Kad su Gadareni (Gerasa; Mk 5,1 op. prev.) željeli da Krist ode, on ih je odmah napustio.⁹

VI. Pasha i smrt prvorođenaca (11,1-12,30)

11,1-10 Mojsije još uvijek nije otišao od faraona. U stihovima 4-8 on i dalje razgovara s egipatskim vladarom. Prva bismo tri stiha mogli shvatiti kao dodatni komentar. Imajući u vidu desetu i posljednju pošast, Bog je rekao Mojsiju da Izraelci zatraže (ne “posude” kao što stoji u KJV (ili “izmole” kako piše u nekim našim prijevodima – op. prev.)) od Egipćana zlatnih i srebrnih dragocjenosti. Mojsije je upozorio faraona da će točno određenoga dana (vidi 12,6), u ponoć, u Egiptu umrijeti svi prvorođenci, da Izraelci neće biti pogođeni tom pošasću, te da će tad faraonovi dvorani doći pred Mojsija, pokloniti mu se do zemlje i moliti Hebreje da svi do jednog odu od njih jednom zauvijek. Tad je Mojsije otišao od egipatskog vladodršca u velikom gnjevu. Upozorenje je naišlo na gluhe uši, a Jahve je otvrdnuo faraonovo srce još i više.

12,1-10 Jahve je Aronu i Mojsiju dao veoma detaljne upute kako će se pripremiti za prvu Pashu. Pashalno janje je, dakako, slika Gospodina Isusa Krista (1. Kor 5,7). Ono mora biti bez mane, predstavljajući tako Kristovu bezgrešnost; muško, staro godinu dana, što možda nagovještava da će život našeg Gospodina biti presječen u najboljim godinama; moraju ga čuvati do četrnaestoga dana toga mjeseca, što ukazuje na Spasiteljevih trideset godina privatnoga života u Nazaretu, tijekom kojih ga je provjeravao Bog, a potom tri godine javnoga života kad ga je pod punim ispitivačkim pogledom držao čovjek; mora ga ubiti izraelska zajednica, baš kao što je Krist odveden i ubijen bezbožničkom rukom (Dj 2,23); trebaju ga ubiti predvečer, kad se spusti suton, između devetog i jedanaestog sata, kao što je Isus bio ubijen devetoga sata (Mt 27,45-50). Njegovom krvlju treba pomazati vrata, što će donijeti spasenje od uništenja (st. 7), baš kao što nama Kristova krv, prisvojena vjerom, donosi spasenje od grijeha, našega ega i sotonne. Meso treba ispeći na vatri, što je slikovni prikaz Kristove muke pod Božjim gnjevom zbog naših grijeha. Jest će ga s beskvasnim kruhom i gorkim zeljem, što simbolizira Krista kao hranu njegovu narodu. Mi bismo trebali živjeti iskreno i u istini, bez trunke kvasca pakosti i poročnosti, te u istinitom pokajanju, uvijek se sjećajući gorkoga okusa Kristove muke i stradanja. Nijedna kost na janjetu nije se smjela slomiti (st. 46), što je uvjet koji je bio doslovce ispunjen u slučaju našega Gospodina (Iv 19,36).

12,11-20 Narod će prvu Pashu proslaviti kad se već sprema za put, što bi nam trebalo podsjećati da hodočasnici na svome dugom putu trebaju putovati bez teške prtljage. Pasha (heb. *Pesah*) nosi takav naziv jer je Jahve prošao mimo kuća na kojima je bila krv. (U engleskome prijevodu ovoga blagdana kao *Passover*

doslovce, raščlanjeno na dvije riječi, znači proći mimo = *pass over* – op. prev.). Izraz “*passover*” ne znači “prijeći preko, previdjeti, na engleskome *pass by*.” Cole objašnjava:

Bilo da se radilo o ispravnome etimološkom značenju ili igri riječi, *pesah* je Izraelu značio “proći mimo, mimoići” ili “preskočiti” i vrijedio je za Božje djelo u povijesti, točno ovim povodom – pošteđi Izraela.¹⁰

Pasha se svetkovala četrnaestoga dana Izraelske vjerske kalendarske godine (st. 2). Tijesno povezan s Pashom bio je Blagdan beskvasnih kruhova. Narod je prve pashalne noći napustio Egipat u takvoj žurbi da tijesto za kruh nije moglo nakvasati (st. 34, 39). Nakon toga će se, slaveći svetkovinu beskvasnih kruhova sedam dana, prisjećati užurbanošću kojom su morali otići. Ali, budući da kvasac predstavlja grijeh, također će se sjetiti da oni koji su otkupljeni krvlju trebaju ostaviti grijeh u svijetu (Egipat), iza sebe. Tko bi god jeo bilo što ukvasano, morao bi biti uklonjen (odsječen) – što znači isključen, izopćen iz izraelske zajednice i svih povlastica koje uz nju idu. Na određenim mjestima, prema kontekstu, izraz “ukloniti” ili “odsjeći” znači osuditi na smrt.

12,21-27 Sad već čujemo Mojsija kako prenosi upute starješinama naroda, a nadalje se daju pojedinosti o načinu na koji će se krvlju poškopiti vrata. Izop bi mogao predstavljati vjeru koja pak predstavlja osobnu primjenu Kristove krvi. Pasha će tako postati odskočna daska za podučavanje budućih naraštaja o otkupljenju, kad budu pitali što znači ta svetkovina.

12,28-30 U ponoć je nesreća konačno stigla onako kako je i zapriječeno. U toj je noći nastao strašan jauk u Egiptu jer nije bilo kuće u kojoj nije ležao mrtvac. Izrealcima je konačno dopušteno da idu.

VII. Izlazak iz Egipta (12,31-15,21)

A. Bijeg prema moru (12,31-13,22)

12,31-37 Ovo što čitamo u stihu 31 ne mora nužno značiti da se Mojsije sastao s faraonom lice u lice (vidi 10,29). Ono što sluga kaže ili učini često se pripisuje njegovome gospodaru. Mojsije je već predvidio da će faraonove sluge moliti Izraelce da odu (11,8).

Izraelci su se zaputili u Sukot, područje u Egiptu, koje ne treba miješati s gradom istoga imena koji se nalazi u Palestini (Post 33,17). Egipćanima je bilo i više nego drago dati svoje dragocjenosti Izraelcima, samo da ih se riješe. Za Izraelce je pak to bila samo pravična odšteta za sav teški rad što su ga morali obavljati za faraona. To im je priskrbilo opremu za put, te sredstva za službu Bogu. Oko šest stotina tisuća ljudi napustilo je Egipat, osim žena i djece. Točan je broj muškaraca bio 603 550 (38,26), dok je ukupno bilo oko dva milijuna Izraelaca.

12,38-39 Oko datuma samog izlaska postoji značajno neslaganje. Opće prihvaćeno konzervativno stanovište datira izlazak oko 1440. godine pr. Kr. Drugi znanstvenici smještaju izlazak u 1290. godinu pr. Kr., ili čak kasnije (vidi Uvod). Mnogo drugoga naroda (odnosno stranaca) pošlo je za Izraelcima kad su napuštali Egipat. O njima se u Brojevima 11,4 govori kao o "svjetini" (NASB ovu riječ prevodi kao "tulja, ološ"), gdje ih vidimo kako se žale na Gospodina unatoč njegovoj dobroti prema njima.

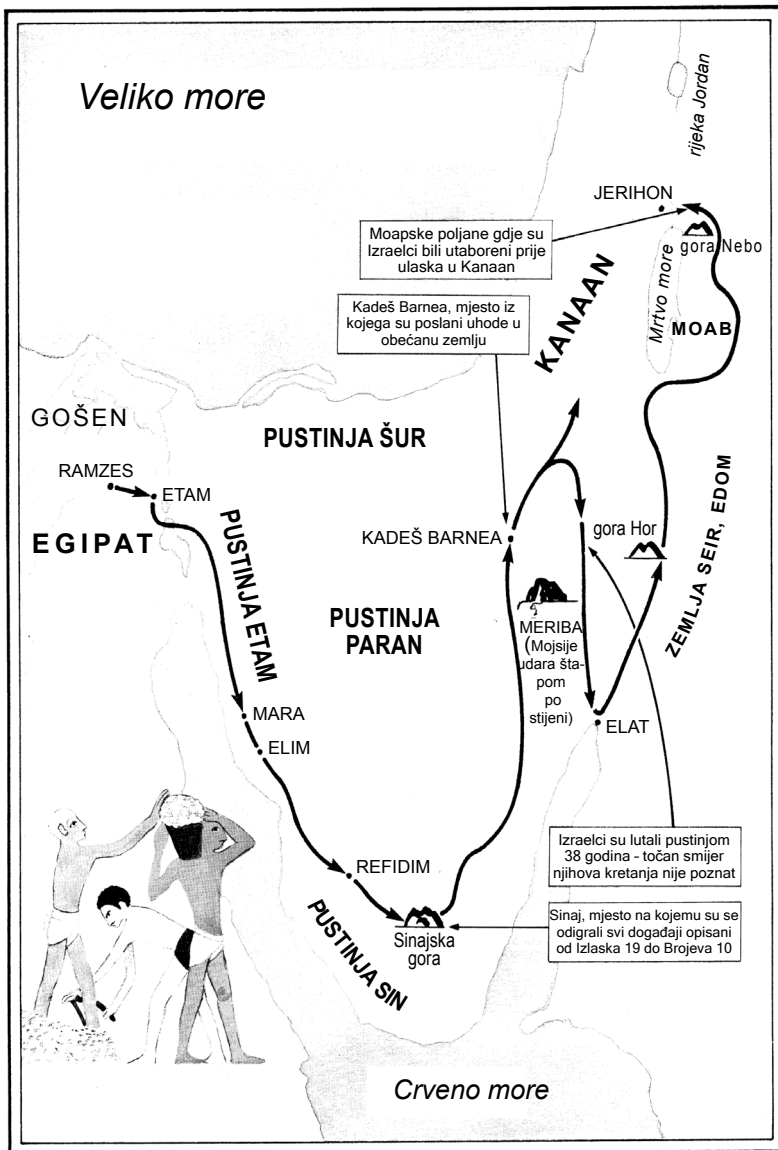
12,40-42 Što se kronologije iz stiha 40 tiče, vidi komentare za Postanak 15,13-14. Četiri stotine i trideset godina koje se ovdje spominju pokrivaju ukupno vrijeme što su ga Izraelci proveli u Egiptu. To je točan broj – do posljednjega dana. Važno je primijetiti da Gospodin nije zaboravio svoje obećanje dano stoljećima ranije. Izvođeci svoj narod iz Egipta ispu-

nio je svoju riječ. Jednako tako, Bog nije nemaran ni po pitanju svoga obećanja o *našem* otkupljenju (2. Pt 3,9). U predstojećem danu, Mojsijeva će "protuslika", Gospodin Isus, izvesti svoj narod iz ovoga svijeta u vječnu Obećanu zemlju.

12,43-51 Propisi o Pashi, onako kako će je trajno morati držati, točno su odredili da je samo obrezanima dopušteno u njoj sudjelovati, bili oni stranci, susjedi ili sluga. "Nijedan tuđinac ne smije od nje jesti... Došljak i najamnik ne smije od nje jesti."

13,1-15 Bog je spasio izraelske prvorođence od smrti u Egiptu, stoga sve što je prvorođeno, i kod ljudi i kod životinja, mora biti posvećeno Bogu, jer njemu pripada. Prvorođeni su sinovi postajali Božji svećenici sve dok za ovu službu nije odvojeno pleme Levija. Prvine od čistih životinja morale su biti žrtvovane Bogu unutar jedne godine. Prvine od nečistih životinja, kao što je magarac, nisu se mogle žrtvovati Jahvi, te su stoga morale biti otkupljene smrću janjeta, što znači da je janje umiralo umjesto njih. Ako magarac nije bio otkupljen, onda su mu morali slomiti vrat. Bio je to izbor između otkupljenja i uništenja. Kasnije su propisi omogućavali da se magarac otkupi novcem (Lev 27,27; Br 18,15). Prvorođeno dijete koje je rođeno u grijehu također je moralo biti otkupljeno s pet šekela srebra (Br 18,16). Bio je to važan podsjetnik na čovjekovo nečisto moralno stanje pred Bogom.

Baš kao što posvećenje prvorođenaca govori o predanosti Bogu, tako i Blagdan beskvasnih kruhova govori o moralnoj čistoti koja se očekuje od otkupljena naroda. Sedam je dana narod trebao jesti beskvasne kruhove, a u njihovim se kućama nije smjelo naći kvasca. I posvećenje prvorođenaca, kao i Blagdan beskvasnih kruhova, trebali su biti predmetom poduke budućim naraštajima ne bi li ih naučili kako je Jahve oslobodio njihov narod iz Egipta.



Izlazak i putovanje izraelskoga naroda

13,16 Židovi su kasnije doslovce shvatili riječi iz stihova 9 i 16, tako da su pravili “molitveno remenje” ili malene kož-

ne kutijice koje su sadržavale ulomke iz Božje riječi, te ih vezivali sebi oko čela i zapešća. Ali, *duhovno* je značenje ovih

stihova, da sve što činimo (ruka) i sve što želimo (čelo – oči) treba biti u skladu s Božjom riječi.

13,17-20 Izravan pravac od Egipta do Kanaana vodio je preko filistejske zemlje. Bilo bi to putovanje od oko dva tjedna, duž priobalne ceste poznate kao “Horusov put”. No bio je to prometan put koji se nalazio pod stalnim nadzorom egipatske vojske. Da bi spasio svoj narod od napada i obeshrabrenja koje bi uslijedilo, Bog ih je poveo južnijim putem prema Sinajskom poluotoku. Izraelci su iz Egipta otišli u vojničkom poretku. Sa sobom su nosili i Josipove kosti, natrag u njegov rodni Kanaan, u skladu sa svečanom zakletvom njihovih predaka da će tako učiniti. C. F. Pfeiffer piše:

Biblijski izraz za more koje se razdvojilo pred Izraelcima je “*Yam Suph*”, što doslovce prevedeno znači “More trstike” (Izl 13,18). Područje koje danas poznajemo kao Gorka jezera moglo bi biti povezano s Crvenim morem iz starih vremena, što bi objasnilo tradicionalno prevođenje “Mora trstike” u “Crveno more” (u engleskome “Reed Sea” i “Red Sea”). Postoji mnoštvo teorija o točnom mjestu prijelaza, ali nijedna nije bezuvjetno prihvaćena.¹¹

13,21-22 Gospodnja se nazočnost u njegovom narodu očitovala stupom od oblaka koji je pred njima išao danju, te stupom od ognja koji ih je vodio noću. “Bila su to”, kako kaže Matthew Henry, “čuda koja su se stalno ponavljala.”¹² Ovaj je oblak slave poznat kao *Šekinah*, od hebrejske riječi za *prebivanje, boravljenje*. Stup predstavlja Božje vodstvo njegova naroda i zaštitu od neprijatelja (Izl 14,19-20). U oba je slučaja ovo dobra slika Gospodina Isusa Krista.

B. Prelazak preko Crvenoga mora (pogl. 14)

14,1-9 Četrnaesto je poglavlje jedno od

najdramatičnijih dijelova u Bibliji. Bog je naložio Izraelcima da krenu na jug i utabore se pred Pi-Hahirotom, zapadno od Crvenoga mora. Zbog ovoga se činilo da je bijeg nemoguć, ali je zato čudo koje je uslijedilo bilo još slavnije. Faraon je mislio da su Izraelci upali u stupicu, te je krenuo za njima sa svojom vojskom od šest stotina izabраниh bojnih kola i uz to je sa sobom uzeo sva kola koliko ih je bilo u Egiptu i na svima njima najbolje borce. Faraonovo sustizanje dva milijuna, naizgled bespomoćnih Izraelaca koji su taborovali pokraj mora, opkoljenih i zarobljenih s dvije strane, vjerojatno je ishodište općepoznate fraze za užasnu nedoumicu kad se nađemo između dva zla ili između dvije vatre, a koja doslovce prevedena glasi: “Između vraga (faraon) i dubokog plavog (Crvenog!) mora.”

14,10-14 Kada su Izraelci opazili da egipatska vojska ide za njima, logično je bilo da su se skamenili od straha, ali mudro su zapapili Jahvi za pomoć. No i pored toga, nije im bilo teško požaliti se vođi kojega im je dao Gospodin, Mojsiju, baš kao što su već jednom učinili (5,21), govoreći mu da bi im bilo bolje da služe kao robovi Egipćanima, nego da izginu u pustinji. Bilo je to čisto nevjerovanje s njihove strane, ali ništa i posljednji takav slučaj. Kako više nije bio bojažljiv, Mojsije im je rekao: “Stojte čvrsto pa ćete vidjeti što će vam Jahve učiniti da vas danas spasi.”

14,15-18 I evo, samo što se nije dogodilo jedno od najvećih čuda u svoj povijesti:

Gospodin reče Mojsiju: “...Zapovijedi sinovima Izraelovim neka krenu na put! A ti digni svoj štap gore, pruži svoju ruku na more i razdijeli ga, da mogu sinovi Izraelovi ići kroz more po suhu!”

Matthew Henry o Božjim riječima da će otvrdnuti srce Egipćanima i pokazati

svoju moć nad faraonom, nad svom njegovom vojskom i sveukupnom vojnom silom, piše:

Pravedno je s Božje strane kad pokaže svoj gnjev prema onima koji su se dugo suprotstavljali njegovoj milosti. Ovdje se o tome govori u smislu pobjede nad ovim tvrdoglavim i drskim buntovnikom.¹³

14,19-28 Božji je anđeo (Krist; za razmatranje vidi Suce 6), koji je išao pred Izraelom, promijenio svoje mjesto i stao iza njih u stupu od oblaka, štiteći ih tako od Egipćana. Taj je stup od oblaka Izrealcima donosio svjetlo, a Egipćanima tamu. Za to je vrijeme Mojsije držao ispruženu ruku nad morem dok je Jahve razdvajao vode, stvarajući tako dva vodena zida, a između njih suhu stazu. Izraelci su sigurno prošli posred mora po suhu, ali kad je faraonova vojska pokušala krenuti za njima, Jahve ih je omeo te onesposobio njihova bojna kola, tako da su se jedva mogli kretati naprijed. Prije nego što su se uspjeli povući, Mojsije je na Jahvinu zapovijed ponovno pružio ruku nad more i ono se zatvorilo, potopivši tako svu egipatsku vojsku. Ni jedan jedini među njima nije preživio. Ista ta vjera koja je otvorila Crveno more omogućuje i nama da učinimo nemoguće kad povlačimo poteze u skladu s Božjom voljom.

14,29-31 Prelazak preko Crvenoga mora navodi se kao najveće očitovanje Božje sile u *Starome zavjetu*, ali najveća je sila *svih vremena* ona koja je uskrsnula Krista iz mrtvih.

C. Mojsijeva pjesma (15,1-21)

Baš kao što Pasha svjedoči o otkupljenju putem *krvi*, tako Crveno more govori o otkupljenju *silom*. Mojsijeva pjesma slavi ovo drugo. Dr. H. C. Woodring razlaže taj hvalospjev kako slijedi:¹⁴
Preludij (st. 1) – Jahvina pobjeda.

Strofa br. 1 (st. 2-3) – *Što je Bog*: snaga, pjesma, izbavitelj (spasenje).

Strofa br. 2 (st. 4-13) – *Što je učinio*: pobjeda nad bivšim neprijateljima, oslobođenje njegova naroda iz Egipta.
Strofa br. 3 (st. 14-18) – *Što će tek učiniti*: pobjeda nad budućim neprijateljima; dovođenje njegova naroda na mjesto koje će baštiniti.

Postludij (st. 19) – Suprotnost između poraza Egipta i oslobođenja Izraela.
Antifoni odgovor Mirjam i svih drugih žena (st. 20, 21).

Gotovo tri stoljeća ranije, engleski je pisac komentara, Matthew Henry, na sljedeći način izrazio svoju zahvalnost i shvaćanje ove veličanstvene duhovne ode:

Što se ovoga hvalospjeva tiče, mogli bismo primijetiti da je to: (1.) prije svega pradavna pjesma, najstarija za koju smo ikad čuli. (2.) Skladba je izvrsna, bolja nego i jedna druga, stil uzvišen i čaroban, slike živopisne i osobene, a cijeli je hvalospjev veoma dirljiv. (3.) Ovo je sveta pjesma, posvećena štovanju Boga s nakanom da uzveliča njegovo ime i proslavi njegovu i samo njegovu slavu, nipošto čovjekovu: u nju je duboko urezana Gospodnja svetost i za njega su načinili melodiju po kojoj su je pjevali. (4.) Ovo je karakteristična pjesma. Slavodobitnost evanđeoske crkve, u propasti njezinih neprijatelja, izražena je u pjesmi Mojsijevoj i pjesmi Janjetovoj koje su sastavljene u jednu i za koju se kaže da su je pjevali nad staklenim morem, kao što je ova pjevana nad Crvenim morem – Otk 15,2-3.¹⁵

VIII. Putovanje ka Sinaju (15,22-18,27)

A. Pustinja Šur (15,22-27)

Stih 22 počinje s praćenjem putovanja od Crvenoga mora do Sinajske gore. Svaki je korak toga puta ispunjen duhovnom

poukom za vjernike svih epoha. Na primjer, Mara, što znači *gorko*, svjedoči o gorkim životnim iskustvima. Drvo nago-vještava križ na Golgoti koji gorke stvari u životu pretvara u slatke. Kod Mare se Gospodin očitovao kao “Jahve koji daje zdravlje” (*JHVH Rōphekā*). Tu je Bog obećao izbaviti svoj narod od bolesti koje su zadesile Egipćane. Elim, gdje se nalazilo dvanaest izvora i sedamdeset palmi, ukazuje na pokoj i okrepljenje koje nam pripada nakon što smo bili pod križem.

B. Pustinja Sin (pogl. 16)

16,1-19 Putujući na jugoistok narod je stigao u pustinju Sin.¹⁶ Tamo su ogorčeno mrmrljali zbog nestašice hrane, uzdišući za prehranom kakvu su imali u Egiptu, zaboravljajući pri tom, kako se čini, strašno robovanje koje je išlo ruku pod ruku s tom hranom. Bog je milostivo odgovorio na njihove pritužbe dajući im obilje prepelica uvečer, a mane ujutro. Prepelice su primili samo dvaput, ovdje i u Brojevima 11,31, dok im je mana davana neprestano. “Mana” znači “Što je to?” Bila je to hrana koju je za njih čudesno providio Bog; nijedan pokušaj da se ovo objasni na znanstvenoj osnovi nije uspio. Mana je bila malena, okrugla, bijela i slatka (st. 31) i predstavljala je poniznost, savršenstvo, čistotu i dobrotu Kristovu, Kruha Božjeg (Iv 6,48-51). Spuštanje mane na neki je način bilo povezano s jutarnjom rosom, podsjećajući nas da je Sveti Duh taj koji dvori Krista u našim dušama. Izraelcima je bilo dopušteno nakupiti jedan gomer (oko litru i pol) po osobi. Bez obzira na to koliko malo ili mnogo nakupili, uvijek su imali dostatno i nikad previše. Ovo ukazuje na Kristovu dostatnost da izađe u susret svakoj potrebi njegova naroda i na postignute rezultate kada kršćani daju onima koji su u potrebi (2. Kor 8,15). Manu se moralo sakupljati rano ujutro, dok je sunce ne rastopi. Tako se i mi trebamo nahraniti kod Krista na počet-

ku svakoga dana, prije nego što se na nas nagomilaju pritisci kojima smo izloženi u svakodnevnom životu. Mana se morala sakupljati svakoga dana, baš kao što bismo se i mi svakoga dana trebali hraniti kod Gospodina. Osim toga, sakupljali su je prvih šest dana u tjednu; sedmoga dana nije bilo mane.

16,20-31 Šestoga je dana narodu naloženo da nakupe dvostruko više mane nego drugih dana kako bi je sačuvali za subotu. Ako bi nekog drugog dana pokušali sačuvati nešto za sutra, mana bi se ucerala i usmrđjela. Mana je bila bijela kao sjeme korijandrovo i okus joj je bio kao od medena kolača. Mogli su je peći i kuhati. Mojsije je ukorio one koji su je izašli skupljati u subotu.

16,32-34 Nešto je mane stavljeno u zlatnu posudu i čuvano kao spomen koji će se kasnije staviti u Kovčeg saveza (Heb 9,4). Bog se sedmog dana po stvaranju svijeta odmarao (Post 2,2), ali u to vrijeme nije naložio čovjeku da čini to isto. No sada je izraelskom narodu dao zakon subote. Kasnije će to postati jedna od Deset zapovijedi (20,9-11). Bio je to znak Saveza što ga je Bog načinio s Izraelom na Sinajskoj gori (31,13) i tjedni podsjetnik na njihovo oslobođenje iz ropstva u Egiptu (Pnz 5,15). Poganim nikad nije naloženo da drže subotu. Devet od Deset zapovijedi ponovljeno je u Novome zavjetu u smislu uputa za pravednost crkve. Jedina zapovijed koja nije ponovljena jest zakon subote. A ipak, postoji pravilo od šest dana rada i jednog dana odmora za svo čovječanstvo. Za kršćane je to prvi dan u tjednu, Gospodnji dan. Nije to dan pravne obveze, nego dan milostive povlastice, kad se, oslobođeni svjetovnih djelatnosti, možemo u cijelosti posvetiti štovanju i službi Gospodnjoj.

“Svjedočanstvo”, što znači Kovčeg saveza, pominje se ovdje prije nego što je uopće postojalo. Ovo je ilustracija pret-

hodno spomenutog zakona. “Svjedočanstvo” također može značiti i Deset zapovijedi, ovisno o kontekstu.

16,35-36 To što su jeli manju četrdeset godina predskazanje je razdoblja tijekom kojega će Izraelci lutati pustinjom. Mana je prestala padati onoga dana kad su stigli do Gilgala, upravo unutar granica Kanaan (Jš 5,12).

C. Refidim (pogl. 17)

17,1-7 U Refidimu se narod svađao s Mojsijem jer nisu imali vode. Jahve je uputio Mojsija da krene dalje ka području poznatom kao Horeb (što znači pusto mjesto) te da tamo udari svojim štapom po stijeni. Kad je to učinio, iz stijene je potekla voda – slika Svetoga Duha koji je sišao na dan Pedesetnice (Duhovi) kao plod udara što ga je Krist primio na Golgoti. Masa (znači kušanje ili provjera) je mjesto na kojemu su Izraelci kušali ili provjeravali Boga. Meriba (znači gundati ili svađati se) je mjesto na kojemu su se Izraelci svađali s Mojsijem.

17,8-16 Ovdje, po prvi put, na scenu stupa Jošua (*Jahve je spasenje*). On se kao Mojsijev sluga borio protiv Amalečana u Refidimu. Sve dok je Mojsije držao ruke uzdignute, u posredovanju i pouzdanju u Boga, pobjeđivali su Izraelci. Ali kad bi mu ruke klonule, nadjačavali bi Amalečani. Amalek, Ezavov potomak, slika je tijela – što predstavlja zlu, iskvarenu, Adamovu prirodu u čovjeku. Obrati pozornost na sljedeće usporedne crte između tijela i Amaleka: (1) Nakon što čovjek, po obraćenju, primi Svetoga Duha, tijelo je to koje se bori protiv Duha; (2) Jahve će ratovati s tijelom od naraštaja do naraštaja; (3) Neće biti iskorijenjeno iz vjernika sve do dana njegove smrti ili uznesenja Crkve; (4) Navedena su dva načina na koja se pobjeđuje tijelo – molitva i Riječ.

Prema starovjekovnom židovskom povjesničaru Josephusu, Hur je bio muž Mojsijeve sestre, Mirjam. Isti taj Hur kasnije je

ostavljen s Aronom da pazi na narod, dok je Mojsije bio na Sinajskoj gori (24,14).

Jahve mi je stijen (heb. *JHVH Nissi*) jedno je od složenih Božjih imena.

D. Mojsije i Jitro (pogl. 18)

18,1-12 Osamnaesto poglavlje označava osobit odjeljak Knjige Izlaska. Do sada smo imali manju, udarac o stijenju i izvor vode – sve ovo govori o Kristovu utjelovljenju, njegovoj smrti i silasku Svetoga Duha. Sad se čini da gledamo odsjaj Kristove buduće slave. Mojsije je slika Krista koji vlada nad svom Zemljom. Također vidimo Židove koje predstavljaju Mojsijevi sinovi; zatim pogane koje predstavlja Jitro; a potom i Crkvu, slikovno prikazanu u Mojsijevoj nevjesti poganki, Sipori. Svi će oni uživati blagoslove Tisućgodišnjeg Kristovog kraljevstva – Židovi i pogani kao podanici u tomu Kraljevstvu i Crkva koja će vladati nad svom Zemljom zajedno s Kristom.

Ovi događaji nisu dani prema kronološkom redosljedju. U stihu 5 spominje se Jitro kako dolazi Mojsiju na Sinajsku goru, ali Izraelci nisu došli na Sinajsku goru sve do događaja o kojima čitamo u Izlasku 19,2. Jedan pisac komentara navodi da su događaji grupirani na ovakav način da bi se očistio put za neprekinut izvještaj o susretu s Jahvom i davanju Zakona. Mojsije je jamačno ostavio svoju ženu i dvojicu svojih sinova u Midjanu kad se vraćao u Egipat. Sada Jitro dovodi Siporu, Geršona i Eliezera (moj Bog je moja pomoć) Mojsiju, na radost ponovnog okupljanja obitelji. Čini se da je Jitro ovdje postao obraćenik jedinoga istinitog Boga, iako neki znanstvenici drže da je već bio Jahvin štovatelj.

18,13-27 Kad je Jitro vidio kako je golemu zadaća pala na Mojsija jer je morao suditi narodu, posavjetovao je svoga zeta da izabere iz naroda ljude visokih karakternih osobina, bogobožne, pouzdane i nesebične (koji mrze mito), kako bi mu

pomogli. Jitrov je prijedlog uključivao i glavare (predstojnike) koji će suditi nad tisuću ljudi, nad stotinu, nad pedeset i nad deset. Ovo će olakšati Mojsijev teret, ali i omogućiti da se posao obavlja brže. Neki smatraju da je Jitrov savjet dan od Boga, te da se zalagao za razumno povjeravne upravljanja drugima. Međutim, drugi nas podsjećaju da Bog nikad ne dodjeljuje zaduženja a da nas pritom ne opskrbi svojom milošću, kako bismo ih bili u stanju obaviti. Sve do tog trenutka Bog je razgovarao s Mojsijem onako kako čovjek razgovara s prijateljem i niti jednom nije rabio posrednika. Stoga je Mojsije trebao i dalje vršiti svoju dužnost, sve dok Bog osobno ne napravi drukčiji raspored.

IX. Davanje Zakona (poglv. 19-24)

A. Pripreme za Bogojavljenje (pogl. 19)

19,1-9 Sad su Izraelci stigli podno Sinajske gore. Ostatak Knjige Izlaska, cijeli Levitski zakonik i prvih devet poglavlja Knjige Brojeva bilježe događaje koji su se odigrali na ovome mjestu.

Od Adama pa sve do ovoga trenutka (dolaska u Sinaj) nije bilo izravnog Božjeg zakona danog ljudima. Bog je s narodom postupao pretežno po milosti. Sad im je ponudio uvjetovan savez zakona: "Ako sada budete vjerno slušali moju riječ i držali moj zavjet (Savez), bit ćete moja osobita svojina između svih naroda, jer moja je sva zemlja, i bit ćete mi svećeničko kraljevstvo i svet narod." Ako oni poslušaju, on će blagosloviti. Ne shvaćajući vlastitu grešnost i bespomoćnost, narod se odmah složio. D. L. Moody tu-mači:

"Sve što zapovijeda Gospodin, činit ćemo." Smione i samouvjerene riječi. Zlatno tele, razbijene ploče, zanemarivanje propisa, kamenovani Božji glasnici,

odbačen i raspeti Krist, poražavajući su dokazi čovjekovih nečasnih zavjeta.¹⁷

DISPENZACIJA

Na ovome mjestu dolazi do najznačajnije promjene u povijesti Božjeg postupanja s čovječanstvom, osobito s njegovim izabranim narodom, Izraelom. Ta promjena u božanskom uređenju ljudskog stanja i pitanja koja se tiču čovjeka, ovdje i na drugim mjestima, ukazuje na promjenu u *dispenzaciji* ili upravljanju (administraciji).

Augustin je jednom rekao: "Nauči razlikovati različita doba i Biblija će se uskladiti." Bog je ljudsku povijest podijelio na razdoblja: "...po kojemu je (Isusu) stvorio i vijekove" (Heb 1,2 RV, marg. dosl. pr.). Ta razdoblja mogu biti duža ili kraća. Ono što ih razlikuje nije njihova duljina, nego način na koji Bog postupava s ljudima unutar njih.

Iako se Bog *osobno* nikad ne mijenja, njegove se *metode* mijenjaju. On u različita vremena djeluje na različite načine. Te različite načine na koje Bog postupava s ljudima tijekom stanovitog razdoblja nazivamo *dispenzacijama*. Formalno, dispenczacija ne znači doba, razdoblje, nego upravljanje, vođenje poslova, naredak, uredba ili *ekonomija* (naša riječ "ekonomija" potječe od *oikonomia*, novozavjetne grčke riječi za "dispenczaciju" ili "upravljanje"). No teško je razmišljati o dispenczaciji a da se ne razmišlja o vremenskom razdoblju. Na primjer, povijest Sjedinjenih Država podijeljena je na različite uprave (administracije). Tako govorimo o Kennedyjevoj administraciji, Bushovoj administraciji. Dakako, kad to kažemo, mislimo na način na koji je vlada upravljala svojim poslovima dok su ti predsjednici bili na vlasti. Glavna je točka politika koje su se pridržavali, ali, htjeli mi to ili ne, ipak povezujemo tu politiku sa stanovitim vremenskim razdobljem.

Stoga, dakle, na dispencijaciju gledamo kao na *način na koji Bog postupa s ljudima tijekom svakog perioda u povijesti*. To bi se Božje dispencijaisko postupanje moglo usporediti s načinom na koji se vodi kućanstvo. Kad su tu samo muž i žena, pridržavaju se jednog programa. Ali kad taj par ima malu djecu, uvodi se posve nova skupina pravila. Kako djeca odrastaju, iznova se uvode novi načini vođenja kućanstva. Isti taj obrazac vidimo u Božjem postupanju s ljudima (Gal 4,1-5).

Na primjer, kada je Kajin ubio svoga brata Abela, Bog je na Kajina stavio znak da ga onaj tko ga nađe ne ubije (Post 4,15). A ipak, nakon potopa je Bog ustanovio smrtnu kaznu, objavljujući: "Tko prolije čovječju krv, njegova se krv ima također proliti" (Post 9,6). Do razlike je došlo uslijed promjene u dispencijaciji.

Još jedan je primjer Psalam 137,8-9, gdje pisac zaziva žestoku osudu nad Babilonom: "Kćeri babilonska, pustošiteljice! Blago onome koji ti uzvрати za tvoje djelo što si ga nama učinila! Blago onome koji zgrabi i o kamen razbije tvoju djecu!"

A opet je Gospodin kasnije poučavao svoj narod: "Ljubite svoje neprijatelje, blagosiljajte one koji vas proklinju, činite dobro onima koji vas mrze i molite za one koji vam krivo čine i progone vas" (Mt 5,44).

Čini se jasnim da izražavanje koje je bilo prikladno za psalmista, koji je živio pod zakonom, nije više prikladno za kršćanina, koji živi pod milošću.

U Levitskom zakoniku 11 *stanovita su jela označena kao nečista*. Ali u Evanđelju po Marku 7,19b Isus *sva jela* proglašava čistim.

U Ezri 10,3 Židovima je rečeno da *otpušte* svoje žene tuđinke, kao i djecu koju su imali s njima. U Novom su zavjetu vjernici poučeni da ih *ne otpuštaju* (1 Kor 7,12-16).

Pod Zakonom je *samo veliki svećenik*

mogao ući u Božju nazočnost (Heb 9,7). Pod milošću *svi vjernici* imaju pristup Svetinji nad svetinjama (Heb 10,19-22).

Sve te promjene jasno pokazuju da je došlo do promjena u dispencijaciji.

Ne slažu se svi kršćani s brojem dispencijacija, kao ni s nazivima koje bi im trebalo dati. Istini za volju, neki kršćani uopće ne prihvaćaju postojanje dispencijacija.

No mi smo kadri predočiti postojanje dispencijacija kako slijedi. Prije svega, postoje najmanje dvije dispencijacije – Zakon i milost: "Po Mojsiju bio je dan Zakon, po Isusu Kristu dođe milost i istina" (Iv 1,17). Činjenica da je naša Biblija podijeljena na Stari i Novi zavjet upućuje da je došlo do promjene u upravljanju. Slijedeći je dokaz činjenica da se od vjernika našeg doba ne traži da na žrtvu prinesu ubijenu životinju. Ovo također pokazuje da je Bog uveo novi poredak. Teško da bi ijednom kršćaninu uspjelo ne primijetiti ovaj značajan prijelom među zavjetima.

Ali, ako se slažemo da postoje dvije dispencijacije, onda smo primorani vjerovati da postoje i *tri*, jer dispencijacija Zakona nije postojala sve do ovoga dijela u Izlasku 19, stotine godina nakon stvaranja svijeta. Stoga je morala postojati makar jedna dispencijacija prije Zakona (vidi Rim 5,14). To je ukupno tri.

A onda bismo se mogli složiti i o *četiri* dispencijacije, jer Pismo govori o vijeku (svijetu) koji će doći (Heb 6,5). To je razdoblje u kojemu će se Gospodin Isus Krist vratiti da vlada nad svom zemljom, inače poznato kao Milenij.

Pavao također razlikuje *sadašnji vijek od vijeka koji će doći*. Prvo govori o dispencijaciji (službi upravljanja) koja je povjerena njemu u vezi s istinom evanđelja i crkvom (1. Kor 9,17; Ef 3,2; Kol 1,25). To je sadašnji vijek. Ali onda također ukazuje na budući vijek (Ef 1,10) kad govori o Božjoj volji i odluci koju je odredio "da je izvrši u punini vremena."

Iz ovog se opisa jasno vidi da to doba još nije došlo.

Stoga znamo da ne živimo u posljednjem vijeku ljudske povijesti.

Dr. C. I. Scofield navodi sedam dispencijacija, kao što slijedi:

1. Nevinost (Post 1,28). Od stvaranja Adama do njegova pada.
2. Savjest ili moralna odgovornost (Post 3,7). Od pada do kraja potopa.
3. Ljudska vladavina (Post 8,15). Od završetka potopa do poziva Abrahamu.
4. Obećanje (Post 12,1). Od poziva Abrahamu do davanja Zakona.
5. Zakon (Izl 19,1). Od davanja Zakona do Pedesetnice.
6. Crkva (Dj 2,1). Od Pedesetnice do uznesenja.
7. Kraljevstvo (Otk 20,4). Tisućgodišnja Kristova vladavina.¹⁸

Iako nije osobito važno složiti se oko svih pojedinosti, veoma je korisno uvidjeti da postoje različite dispencijacije. Napose, važno je uvidjeti makar razliku između Zakona i milosti. U suprotnom ćemo preuzeti dijelove Pisma koji se odnose na druga razdoblja i primjenjivati ih na sebe. Iako je sve Pismo *korisno za nas* (2. Tim 3,16), nije sve napisano izravno *nama*. Ulomci koji se bave drugim razdobljima imaju primjenu i na nas, no njihovo je primarno tumačenje namijenjeno razdoblju za koje su napisani. Na primjer, već smo opazili ograničenja u propisima o ishrani u Levitskom zakonu 11. Iako ova zabrana nije obvezujuća za kršćane današnjeg doba (Mk 7,18-19), njezino osnovno načelo i dalje stoji – da trebamo izbjegavati moralnu i duhovnu nečistotu.

Bog je izraelskom narodu obećao da će ih učiniti materijalno imućnim, ako mu budu poslušni (Pnz 28,1-6). Naglasak je u tom razdoblju stavljen na materijalne blagoslove na zemlji. Ali danas to nije točno. Bog danas ne obećava da će našu poslušnost nagraditi financijskim blago-

stanjem. Umjesto toga, blagoslovi ove dispencijacije jesu duhovne naravi i na nebu (Ef 1,3).

Iako ima razlike među razdobljima, postoji nešto što se nikad ne mijenja, a to je evanđelje. Spasenje je uvijek dolazilo, dolazi i uvijek će dolaziti po vjeri u Gospodina. A temelj je spasenja, za sva razdoblja, dovršeno Kristovo djelo na križu.¹⁹ Ljudi su u Starome zavjetu spašavani po vjeri u otkrivenje kakvo su u tome času primili od Gospodina. Na primjer, Abraham je spašen po vjeri u Božje obećanje da će njegovo potomstvo biti brojno koliko su i zvijezde na nebu (Post 15,5-6). Abraham jamačno nije znao mnogo, ako je uopće nešto znao, o tome što će se dogoditi stoljećima kasnije na Golgoti. Ali Bog je znao. I kad mu je Abraham povjerovao, Bog mu je uračunao svu cijenu budućega Kristovog djela na Golgoti.

Kao što je netko rekao, starozavjetni su sveti spašeni “na kredit”. Odnosno, spašeni su na temelju cijene što će je Gospodin Isus platiti mnogo godina kasnije (to je pravo značenje Poslanice Rimljanima 3,25). Mi smo pak spašeni na temelju djela što ga je Krist dovršio prije 1 900 godina. No u oba slučaja spasenje je po vjeri u Gospodina.

Moramo se ipak dobro čuvati i od pomisli da su ljudi u dispencijaciji Zakona bili spašeni držanjem toga zakona ili čak prinošenjem životinja na žrtvu. Zakon može samo osuditi; ne može spasiti (Rim 3,20). A krv bikova i jaraca ne može ukloniti niti jedan jedini grijeh (Heb 10,4). Ne, Božji je put spasenja samo i jedino po vjeri! (vidi Rim 5,1)

Još jedna valjana misao koju bismo trebali upamtiti jest i ova: kad govorimo o sadašnjem dobu Crkve kao o Dobi milosti, ne mislimo time reći da Bog nije bio milostiv u prošlim dispencijama. Samo hoćemo reći da Bog danas ispituje čovjeka pod milošću, a ne pod zakonom.

Važno je također razumjeti da Bog ne zatvara razdoblja u djeliću sekunde. Često dobijamo preklapajući ili prijelazni period. Na primjer, nešto takvo vidimo u Djelima. Novoj je crkvi trebalo neko vrijeme da skinе sa sebe neke "rekvizite" iz prethodnih dispensacija. Tako je vrlo lako moguće da će postojati i neko razdoblje između perioda uznesenja crkve i Velike nevolje tijekom kojega će se pojaviti Čovjek grijeha, te biti sagrađen hram u Jeruzalemu.

I da zaključimo. Baš kao i sve dobre stvari, i proučavanje dispensacija može biti zloporabljeno. Ima kršćana koji su usvojili tako ekstremna stanovišta o dispensacionalizmu da prihvaćaju samo poslanice apostola Pavla, pisane iz zatvora, kao primjenjive na današnju crkvu! Kao posljedicu toga oni ne prihvaćaju krštenje ili Gospodnju večeru,²⁰ jer se ovo ne nalazi u poslanicama koje je pisao iz zatvora. Osim toga, naučavaju da Petrova evanđeoska poruka nije ista kao Pavlova. (Vidi Gal 1,8-9 gdje se ovo jasno poriče.) Ove se ljude ponekad naziva ultradispenzacionalistima ili Bullingeristima (prema imenu njihova učitelja koji se zvao E. W. Bullinger). Njihove bi ekstremne poglede na dispensacije trebalo odbaciti.

19,10-20 Narodu je rečeno da se pripremi za Bogojavljenje tako što će oprati odjeću i uzdržati se od seksualnih odnosa. Nakana je ove zapovijedi bila poučiti narod o nužnosti čistote pred Bogom. Gora Sinaj bila je zabranjeno mjesto. Ni čovjek ni životinja nisu je se smjeli dotaći, pod prijetnjom smrću. Onoga koji se ogriješi o ovo pravilo nije se smjelo dotaći rukom nego je morao biti ustrijeljen strijelom ili kamenovan iz daljine. Samo je Mojsiju i Aronu bilo dopušteno popeti se na goru (st. 24), a i njima tek kad se oglasi zvuk ovnova roga. Nad goru se spustio gust oblak; prolamala se grmljavina i sijevale su munje; gorio je oganj i dim se dizao

kao iz peći; cijela se gora silno tresla. Sve ovo govori o užasu susreta s Bogom, osobito na temelju držanja zakona.

19,21-25 Jahve je ponovio Mojsiju upozorenje da narod ne smije ni dotaći goru. Mojsije je prvo mislio da nije nužno podsjećati narod na Božju zapovijed, no kasnije je poslušao. Svećenici iz stihova 22 i 24 vjerojatno su bili prvorodeni sinovi.

B. Deset zapovijedi (pogl. 20)

Gospodin Isus je Deset zapovijedi podijelio na dva dijela; prvi govori o ljubavi prema Bogu, a drugi o ljubavi prema bližnjemu (Mt 22,37-40). Neki navode da prve četiri zapovijedi poučavaju ljubav prema Bogu, dok drugi na to dodaju i petu. Izraz "Gospodin (Jahve), Bog tvoj" nalazi se u prvih pet zapovijedi.

I.

20,1-3 Nemoj imati drugih bogova. Ovo je zabrana štovanja više bogova (politeizam ili mnogoboštvo), ili zabrana štovanja bilo kojeg drugog boga osim Jahve.

II.

20,4-6 Ne pravi sebi rezana lika niti kakve slike. Nije zabranjeno samo štovanje idola, nego i njihova izrada. Ovo uključuje slike, likove i kipove koji se rabe na bogoslužjima. Međutim, ne odnosi se na sve slike i kipove, budući da je Prebivalište sadržavalo likove kerubina. Također je Bog rekao Mojsiju da načini od mjedi lik otrovne zmiје i postavi je na stup (Br 21,8). Ova zapovijed, dakle, nedvojbeno upućuje na slike ili likove božanstava.

Bog je ljubomoran Bog – što znači ljubomoran na štovanje i ljubav njegovoga naroda. Kažnjava grijeh otaca na djeci do trećeg i četvrtog koljena, preko naslijeđenih slabosti, siromaštva, bolesti i skraćene dužine životnoga vijeka. Ali Božje se milosrđe iskazuje na tisućama (naraštaja) onih koji ga vole i vrše njegove zapovijedi.

III.

20,7 Zabranjeno je uzalud uzimati (izgovarati) ime Božje. Ovo znači da je zabranjeno zaklinjati se Božjim imenom da je lažna tvrdnja zapravo istina. Također može uključivati psovke i vulgarne riječi, kletve, prekršene zavjete, te obećanja, odnosno danu riječ da će se nešto učiniti, a onda to ne ispuniti.

IV.

20,8-11 Sjeti se da svetkuješ dan subotni. Prvi put spomenuta u Postanku 2,1-3, a potom propisana u vezi sa sakupljanjem mane (Izl 16), subota je sad i formalno dana izraelskome narodu za strogo svetkovanje. Bila je to slika počinka što ga danas kršćani uživaju u Kristu i što će ga otkupljeno stvorenje uživati u Mile-niju. Subota je (u smislu šabata, dana odmora) sedmi dan u tjednu i počinje zalaskom sunca u petak, a završava zalaskom sunca u subotu. Kršćanima nigdje u Novome zavjetu nije naloženo da drže subotu.

V.

20,12 Poštuj oca svoga i majku svoju. Poštovati ovdje znači slušati, pokoravati se. Ovaj stih naučava da je život u poslušnosti roditeljima takva vrst života koja, općenito, jamči duljinu dana, odnosno dugog života. S druge pak strane, život u neposlušnosti i grijehu često vodi u preranu smrt. Ovo je prva zapovijed uz koju dolazi i obećanje (Ef 6,2). Uči nas poštovanju autoriteta.

VI.

20,13 Ne ubij. Ovo se izričito odnosi na ubojstvo; ne na smrtnu kaznu niti na ubojstvo bez predumišljaja. Zapovijed nas uči poštovanju ljudskoga života.

VII.

20:14 Ne čini preljuba. Ova zabrana na-

učava poštovanje braka i opominje da se ne smije iskorištavati tijelo druge osobe. Tu mogu spadati svi oblici nezakonitoga seksualnog ophođenja.

VIII.

20,15 Ne kradi. Ovo se odnosi na svaki čin kojim neka osoba bespravno liši drugu osobu njezine imovine. Naučava nas poštovanju privatne imovine.

IX.

20,16 Ne svjedoči lažno. Ova zapovijed zabranjuje nanošenje štete karakteru druge osobe tvrdnjama koje nisu točne i koje bi eventualno mogle prouzročiti kažnjavanje te osobe ili, štoviše, njezino pogubljenje. Naučava nas poštovanju čovjekova ugleda.

X.

20,17 Ne poželi. Deseta zapovijed prelazi s djela na misli i pokazuje da je grijeh žudjeti za nečim što nam Bog nikad nije kanio dati. Pavao kaže da je ova zapovijed u njegovu životu proizvela duboko osvjeđenje o grijehu (Rim 7,7).

20,18-21 Nakon što su zapovijedi dane, narod je bio preplašen očitovanjem Božje nazočnosti. Bojali su se da će pomrijeti bude li im Bog izravno govorio, te je stoga Mojsije postao njihov posrednik.

20,22-26 Nakana je Mojsijeva Zakona bila pokazati narodu njegovu grešnost. Ali Bog im je potom milostivo dao upute o podizanju žrtvenika, podsjećajući ih tako da grešnici mogu prići Bogu samo putem prolivene krvi. Žrtvenik govori o Kristu kao putu kojim se može pristupiti Bogu. Čovjek ne može ničim pridonijeti Kristovu savršenstvu, ni dlijetom osobnih napora ni stubama ljudskih dostignuća. Kad se svećenici penju uz stepenice u svojim dugim gracioznim haljinama, mogli bi se nenamjerno otkriti na način koji bi bio neumjestan u tako svečanoj prigodi.

C. Knjiga Saveza (poglv. 21-24)

1. Zakon o robovima (21,1-11)

21,1-6 Nakon Deset zapovijedi Bog je Izraelcima dao još mnogo raznih zakona ili propisa o ponašanju. Hebrej je mogao postati robom kako bi otplatio dug, platio naknadu za krađu, ili ako je rođen u obitelji hebrejskih robova. Rob Hebrej morao je raditi za svoga gospodara šest godina, ali je sedme godine morao biti oslobođen. Ako je već bio oženjen kad je postao rob, tada je njegova žena morala biti puštena na slobodu s njim. Ali ako se oženio tijekom svoje službe, onda su njegova žena i njezina djeca pripadali gospodaru. U takvim je slučajevima mogao odlučiti da ostane rob tako što će ga gospodar dovesti k vratima ili do vratku i tu mu probušiti uho šilom. Na taj se način rob po vlastitoj želji poistovjećivao s gospodarevim domom. Od tada je bio obilježen znakom svojine na uhu. Ovo je prekrasna slika Krista, savršenoga Sluge, koji nas je toliko volio da nije htio biti oslobođen, nego je radije otišao na križ na Golgoti. S obzirom na to što je Spasitelj učinio za nas, mi bismo trebali biti njegovi dragovoljni robovi. Rečeno riječima biskupa Moulea:

Gospodaru moj, vodi me do vrata, probuši po mojoj želji ovo uho još jednom. Tvoji su okovi sloboda; pusti me da ostanem s tobom, da ti budem rob, da trpim i slušam.²¹

21,7-11 Kad se radi o ženi ropkinji, ona nije mogla biti puštena na slobodu sedme godine ako bi je njezin gospodar uzeo sebi za ženu ili priležnicu, te bio spreman ispuniti svoje obveze prema njoj. Ako na to nije bio spreman, ropkinja se morala otkupiti, ali je nije smio prodati poganima. Ako ju je gospodar htio uzeti za ženu svome sinu, onda je prema njoj morao postupati po pravu kćeri. Ako bi gospodar uzeo drugu ženu, i dalje je bio

odgovoran zbrinuti ropkinju i dati joj puna bračna prava. Ovo drugo vjerojatno znači ni manje ni više nego smještaj i sve životne pogodnosti. U suprotnom, ropkinja je morala biti puštena na slobodu bez plaćanja otkupnine. Činjenica da je Bog dao zakonske propise o robovima ne znači da je odobravao ropstvo. Samo je štitio građanska prava porobljenih.

2. Zakon o ubojstvu i tjelesnim ozljedama (21,12-36)

21,12-14 Stih 12 iznosi opće pravilo po kojemu ubojstvo druge osobe donosi smrtnu kaznu počinitelju. Iznimka je predviđena samo u slučaju ubojstva bez predumišljaja; ako je smrt nastupila nenamjerno, počinitelj je mogao pobjeći k Božjem žrtveniku, ili kasnije u posebne gradove utočišta. Međutim, u slučaju hotimičnoga ubojstva, Božji žrtvenik nije pružao sigurnost ubojici.

21,15-17 Roditeljstvo je bilo posebno zaštićeno tako što je udarac nanesen ocu ili majci bio zločin koji se kažnjavao smrću. Otmica i proklinjanje roditelja također su bili krivična djela koja su za posljedicu imala smrtnu kaznu.

21,18-19 Ako bi neki čovjek ozlijedio drugoga u svađi, bio je odgovoran platiti njegov gubitak vremena na poslu, te troškove liječenja.

21,20-21 Gospodar je mogao kazniti roba, ali ga nije imao pravo ubiti. Ako bi rob umro neposredno nakon batina, gospodar je bio kriv; ali ako bi rob preživio dan ili dva, gospodar tad nije podlijezao kazni jer očito nije kanio ubiti roba koje-ga je kupio vlastitim novcem.

21,22 Ako bi se muškarci posvađali i tijekom svađe udarili trudnu ženu tako da ona zbog toga pobaci, ali s tim da ne bude druge ozbiljne ozljede, tad bi njezin muž zatražio određenu novčanu naknadu štete, a krivac platio kako presude suci.

21,23-25 Opće pravilo o tjelesnim ozljedama bilo je: život za život, oko za

oko, zub za zub, itd. Kazna je trebala biti po mjeri zločina, čime se izbjegavala blagost kao i krajnja strogost. U praksi, svi su slučajevi krivičnoga djela, osim ubojstva, mogli biti riješeni plaćanjem novčane kazne (vidi Br 35,31).

21,26-36 Ako bi netko svome robu ili ropkinji ozlijedio oko ili zub, morao bi ih pustiti na slobodu. Ako bi vol neočekivano ubio čovjeka ili ženu, morali su ga kamenovati, ali njegovo se meso nije smjelo jesti. Ako je vlasnik znao da je njegov vol i prije bio opasan i ako je bio o tome obaviješten, onda je i on morao biti kažnjen smrću. Ali vlasniku je bilo omogućeno platiti novčanu kaznu kao otkupnu cijenu za svoj život. Ista se globa morala platiti ako bi vol usmrtio sina ili kćer (dječaka ili djevojčicu). Za smrt je roba globa bila trideset šekela srebra, a vol je morao biti kamenovan. Obrati pozornost na sljedeće: Juda je izdao Isusa za istovjetnu cijenu, traženu za roba kojega je ubio vol, cijeneći tako vrijednost Isusova života kao vrijednost mrtvoga roba. Ako bi čovjek ostavio bunar otvoren, bio je odgovoran za štetu zbog životinje koja bi u njega upala, te je vlasniku imao platiti naknadu u novcu. Ako bi vol jednog čovjeka ubio vola drugog čovjeka, vrijednost je obje životinje bila dijeljena ravnopravno. Ako je vlasnik znao da je njegov vol i ranije imao opasne navike, onda je morao platiti punu odštetu (vola za vola) dok bi ubijena životinja pripala njemu.

3. Zakon o krađi i oštećenju imovine (22,1-6)

Lopov je bio dužan nadoknaditi štetu za ono što je ukrao, a visina naknade je ovisila o naravi krađe. Ako bi lopov bio ubijen dok provaljuje u kuću noću, njegov ubojica tad nije bio odgovoran; nije naime mogao znati je li pobuda bila krađa ili ubojstvo. Međutim, ubojstvo lopova tijekom dana donosilo je krivnju ubojici. Ako lopov, koji se spominje u stihu 1, nije

mogao nadoknaditi štetu, bio je prodan u roblje. Ako bi ukradena životinja bila pronađena živa, lopov je morao vratiti dvostruko. Ako bi seljak pustio svoju stoku u tuđu njivu ili vinograd, morao je nadoknaditi štetu onim što je najbolje na njegovoj njivi ili u njegovu vinogradu. Onaj tko bi nemarno zapalio vatru koja bi uništila tuđe usjeve morao je nadoknaditi štetu.

4. Zakon o nepoštenju (22,7-15)

22,7-13 Stihovi 7-9 odnose se na krađu novca ili imovine koje je jedna osoba povjerala drugoj na čuvanje. Onaj tko je to ukrao morao je platiti dvostruko. Ako se lopov nije mogao pronaći, onaj kojemu je novac bio povjeren na čuvanje morao je doći pred sud kako bi se provjerilo nije li on krivac. U svakom slučaju pronevjere, suci su donosili odluku je li kriv optuženi ili tužitelj, te zahtijevali dvostruku odštetu. Ako životinja povjerena na čuvanje uquine, osakati se ili je tko odvede, a povjerenik se zakune pred Jahvom da je ono što se dogodilo bilo van njegove moći, tako da to nije mogao spriječiti, tad nije bio dužan nadoknaditi štetu. Ali ako je životinja ukradena jer povjerenik nije na nju dobro pazio, onda je morao nadoknaditi štetu. Odšteta nije zahtijevana ako je životinju povjerenu na čuvanje rastrgala zvijer i lešina se predoči kao dokaz.

22,14-15 Ako bi posuđena životinja bila ozlijeđena ili ubijena, onda je pozajmljivač morao platiti odštetu. Ali ako je vlasnik bio nazočan kad se to dogodilo, pa stoga kadar zaštititi je, odšteta više nije bila nužna. Također, odšteta se nije plaćala u slučaju unajmljene životinje, budući da je rizik od gubitka bio uračunat u cijenu najamnine.

5. Zakon o zavođenju (22,16-17)

Ako bi muškarac zaveo djevojku (djevicu) koja nije zaručena i ona bi sagriješila s njim, bio je obavezan oženiti se njome i platiti uobičajen miraz. Ako bi otac odbio

dati kćer za ženu zavodniku, zavodnik je svejedno morao platiti ocu miraz za djevicu, s obzirom da je mogućnost da će se ta kćerka ikad udati sada bila svedena na minimum.

6. Zakon o građanskim i vjerskim obvezama (22,18-23,19)

22,18-20 Tri krivična djela za koja je bila predviđena smrtna kazna, pored ubojstva, bili su vraćanje ili čaranje, spolno općenje sa životinjama i idolopoklonstvo.

22,21-24 Židovi su morali biti samilosni prema strancima u svojoj zemlji jer su nekoć i sami bili stranci u tuđoj zemlji. Također su bili dužni milosrdno postupati s udovicama i siročadi. Bog je na sebe preuzeo provođenje ove zapovijedi. Čovjek je postavljen za izvršitelja kazni za većinu drugih prijestupa, ali u ovome slučaju, Bog kažnjava izravno. On nije promijenio svoj stav o bespomoćnima. I dalje se brine za udovice i siročad, a mi bi, kao vjernici, trebali činiti isto.

22,25-27 Na novac pozajmljen Izraelcu nije se smjela obračunavati kamata, no poganima se mogla naplatiti (Pnz 23,20). Ogrič uzet u zalog morao se vratiti prije zalaska sunca, budući da se ogrič koristio kao pokrivač.

22,28-31 Bilo je zabranjeno psovati Boga i proklinjati vladara (poglavara svog naroda) (usp. Dj 23,5). Gospodinu se morao dati njegov dio, bilo od usjeva, sinova ili životinja. Prvorodne su se životinje imale prinijeti na žrtvu osmoga dana. Bilo je zabranjeno jesti meso životinje koju je rastrgala zvijer. U takvim slučajevima krv ne bi odmah otekla, a onaj tko jede krv bio je kriv za kršenje Božjeg zakona (Lev 17). Također je postojala opasnost zaraze od različitih bolesti što ih prenose životinje (kao npr. bjesnilo), od kojih je Bog štitio svoj narod.

23,1-12 U sudskim je pitanjima bilo zabranjeno davati lažne izjave, kovati zavjere sa zlikovcima kako bi se obranio

krivac, povoditi se za zlim mnoštvom ili pokazivati pristranost prema siromahu. Nije se smjela pokazivati pakost prema životinji koja je pripadala neprijatelju. Ako bi se takva životinja izgubila, trebalo ju je vratiti vlasniku; ili ako bi pala pod teškim teretom, trebalo joj je pomoći da ustane. Sa siromašnima se moralo postupati pravično, a nedužne i pravedne nije se smjelo osuditi pomoću opakih pravnih smicalica. Bilo je zabranjeno uzimati mito i zlostavljati stranca. Sedma je godina bila subotna, godina odmora, tijekom koje je zemlja trebala počivati neobrađena. Siromasima je bilo dopušteno uzeti ono što uzraste samo od sebe te godine. Sedmi je dan bio dan odmora, kako gospodar, tako i slugama i životinjama. Primijeti kako je Bog Staroga zavjeta bio milosrdan i pravedan, unatoč optužbama koje protiv njega iznose skeptični suvremeni kritičari.

23,13-17 Židovima je bilo zabranjeno spominjati druge bogove (idole) osim ako ih eventualno ne kane osuditi, kao što su činili proroci. U čast Jahvi trebalo je držati tri velike svetkovine: (1) Blagdan beskvasnih kruhova. Slavio se na početku godine, odmah nakon Pashe. Govori o značaju čišćenja naših života od pakosti i poročnosti. (2) Blagdan žetve (prvina iz polja) koji se naziva još i Duhovi ili Blagdan sedmicâ. On je svjedočio o predstojećem dolasku Svetoga Duha na dan Pedesetnice i stvaranju crkve. (3) Blagdan berbe, poznat kao Blagdan sjenica (prebivališta). Simbolizira Izrael koji će sigurno boraviti u svojoj zemlji tijekom Milenija. Od odraslih se muškaraca zahtijevalo da nazoče ovim blagdanima; za druge je to bilo dragovoljno. U Novome zavjetu vidimo da u Jeruzalem na blagdan Pashe nije išao samo Josip, nego i Marija i dječak Isus (Lk 2,41).

23,18-19 Ukvasani kruh (kvasac simbolizira grijeh) nije se smio prinostiti zajedno s krvlju žrtve koja se žrtvuje Bogu

u čast, to jest kod Pashe. Salo od žrtve pripadalo je Gospodinu jer je označavalo njezin najbolji dio; nije ga se smjelo ostaviti do jutra, već je vjerojatno trebalo biti spaljeno. Najbolje od prvine sa zemlje trebalo je donijeti u Kuću Jahvinu. Životinju se nije smjelo kuhati u mlijeku njezine majke. Ovo je, po svoj prilici, bilo usmjereno protiv obreda plodnosti što su ga upražnjavali idolopoklonici. Današnji Židovi koji se strogo pridržavaju ove zapovijedi uzdržavaju se od kuhanja mesa i mliječnoga jela u istome loncu. Također se čuvaju da ne jedu meso u umaku od mliječnih proizvoda, itd.²²

7. Propisi o zauzimanju Obećane zemlje (23,20-33)

Ovdje Bog obećava da će poslati anđela (Gospodina osobno) pred Izraelcima, koji će ih odvesti u Obećanu zemlju i iz nje istjerati pogane koji već tamo žive. Ako se Židovi suzdrže od idolopoklonstva i budu poslušni Gospodinu, on će za njih učiniti velike stvari. Glede upozorenja o neposlušnosti, Henry piše:

Sjajan ćemo uspjeh postići pazimo li da ne izazivamo našega zaštitnika i dobrotvora, jer ako naša obrana odstupi od nas i bujice njegove dobrote prestanu teći, izgubljeni smo.²³

Njihova će se zemlja prostirati od Crvenoga do Filistejskog mora (Sredozemno more) te od pustinje (Negev, južno od Kanaana) do Rijeke (Eufrat).

Obrati pozornost na zapovijed koja im nalaže da *otjeraju* stanovnike te zemlje. Nije smjelo biti ni sporazuma, ni idolopoklonstva, ni miješanja. Bog je već obećao uništiti (istrijebiti) bezbožne Kanaance, ali Izrael je morao surađivati. Ovdje vidimo važno duhovno načelo: Bog će nam dati pobjedu nad neprijateljima (svijet, tijelo i đavao), no on očekuje od nas da vojujemo u dobrom boju vjere.

Stih 33 ima svoj odgovarajući pandan u 2. Korinćanima 6,14-18. Odvajanje od

svijeta oduvijek je bila Božja volja za njegov narod. Izraelov neposlušnost ovoj zapovijedi doveo je do njegova pada. I dalje je točno da “loše društvo kvari dobro ćudoređe.”

8. Sklapanje Saveza (24,1-8)

24,1-2 Mojsije je bio na Sinajskoj gori kad mu je Bog dao zakone i propise o kojima čitamo u Izlasku 20-23. Prije nego što je Mojsije sišao s vrha gore, Bog mu je rekao da se vrati s Aronom i njegova dva sina, Nadabom i Abihuom te sa sedamdeset izraelskih starješina. Međutim, samo je Mojsije smio pristupiti Jahvi; ostali su se morali držati podalje. Pod zakonom se morala održavati razdaljina između grešnika i Boga. Pod milošću “snagom krvi Isusove otvoreno možemo ući u Svetinju nad svetinjama” (Heb 10,19). Zakon kaže: “Oni ne smiju bliže pristupiti.” Milost kaže: “pristupajmo” (Heb 10,22).

24,3-8 Potom je Mojsije sišao k narodu i objavio im Zakon. Oni su se odmah složili da će ga držati, ne shvaćajući koliko su nemoćni to učiniti. Da bi potvrdio ovaj uvjetovani Savez između Boga i Izraela, Mojsije je prvo podigao žrtvenik s dvanaest stupova (za dvanaest izraelskih plemena). Zatim je uzeo krv žrtvovanih životinja te polovinom poškropio žrtvenik (ovo predstavlja Božju stranu u Savezu) a drugom polovinom, koju je prethodno ulio u žrtvene posude, poškropio narod (ovo predstavlja njihovu riješenost da će se držati svoga dijela sporazuma).

9. Očitovanje Božje slave (24,9-18)

24,9-11 Nakon ovoga, Mojsije se s ostalima ponovno popeo na Sinajsku goru, kao što mu je rečeno u prvom i drugom stihu. Ondje su vidjeli Boga u njegovoj slavi. Kad bi čovjek vidio Boga, to bi redovito bilo dostatno da ga ubije, ali ovdje nije bilo tako. Oni nisu bili uništeni; gledali su Boga, jeli i pili. Drugim riječima, vi-

djeli su Boga i preživjeli tako da su jeli žrtvu pričesnicu (mirotvorna žrtva).

U Bibliji postoji prividan paradoks u odnosu na pitanje može li se Boga vidjeti ili ne. S jedne strane, imamo stihove koji govore da je Boga nemoguće vidjeti (Izl 33,20; Iv 1,18; 1 Iv 4,12). S druge pak strane postoje ulomci koji govore o ljudima koji su vidjeli Boga, kao što su: Postanak 32,30; Izlazak 24,10; 33,23. Objasnjenje je sljedeće: dok je Bog u svojoj otkrivenoj slavi oganj što proždire, koji bi zbrisao s lica zemlje svakoga tko ga pogleda, ipak se može očitovati u obliku čovjeka, anđela ili oblaka slave (Pnz 5,24), koje čovjek može vidjeti, a ipak preživjeti.

24,12-18 Ovdje je očito opisan drukčiji odlazak na Sinajsku goru. Ovoga je puta Mojsija pratio Jošua, svakako s određene udaljenosti. Odlazeći, Mojsije je imenovao Arona i Hura da služe kao suci narodu. Šest je dana Mojsije čekao na obronku gore dok je oblak slave prekrivao njezin vrh. Zatim se, na Božji poziv, popeo na vrh i ušao u oblak gdje će ostati narednih četrdeset dana i četrdeset noći. Četrdeset je broj ispitivanja ili provjere. Na ovome se mjestu ta provjera odnosila više na narod nego na Mojsija. A narod je pao na provjeri sruvši u grijeh. Prema tome, Bog je kroz Zakon pokazao što se nalazi u čovjekovu srcu.

Upute što ih je Mojsije primio tijekom ovog boravka na gori zabilježene su sve do Izlaska 31,18.

X. Svetište i svećenstvo (pogl. 25-40)

Sljedećih se sedam poglavlja odnosi na upute za izgradnju Svetišta (Prebivalište je dio Svetišta. Njegov je izgled potanko opisan u poglavlju 26, a u njemu su se nalazili predmeti o kojima čitamo u poglavlju 25 – op. prev.), osnivanje svećenstva i odgovarajućih zakona s tim u vezi. U Bibliji je punih pedeset poglavlja posve-

ćeno Svetištu, čime se pokazuje koliko je ono važno s Božjeg stanovišta.

Svetište je bilo šator u kojemu će boraviti Bog, stanujući tako među svojim narodom. Svaki nas dio Svetišta poučava duhovnim lekcijama o Osobi i djelu Isusa Krista, te o načinu na koji se se čovjek može približiti Bogu. Svećenstvo je podsjećalo narod da je grijeh stvorio razdaljinu između Boga i čovjeka, te da mu se možemo približiti samo preko ovih predstavnika koje je on postavio i osposobio.

A. Upute za izgradnju Svetišta (pogl. 25-27)

1. Doprinosi za Svetište – sakupljanje materijala za gradnju (25,1-9)

Mojsiju je rečeno da sakupi od naroda prilog u materijalu koji će biti potreban za podizanje Svetišta. Nema sumnje da su svi ti plemeniti metali, fine tkanine, koža, ulje, začini i drago kamenje bili plaća što su je Izraelci primili od Egipćana kad su od njih odlazili. Oni su za to radili – točno, kao robovi – i naradili se. Sad su sve to davali kao žrtveni prinos. Bog je zahtijevao da se Prebivalište načini strogo prema uzorku koji im on pokaže. Ako je ovo točno za fizički object, koliko li je tad važnije sagraditi Kristovu zajednicu (vjerni narod) prema novozavjetnom božanskom uzorku!

2. Kovčeg Saveza (25,10-16)

Kovčeg je bio načinjen od drveta, a iznutra i spolja je bio obložen čistim zlatom. Na svakoj su strani bili pričvršćeni zlatni kolutovi kroz koje su se provlačile poluge kako bi se Kovčeg mogao nositi. U njega je trebalo položiti Svjedočanstvo – odnosno ploče Saveza (st. 16), a kasnije i Aronov štap i zlatnu posudu s manom (Heb 9,4).

3. Pomirilište (25,17-22)

Poklopac na Kovčegu zvao se Pomirili-

šte. Bila je to površina od čistog zlata na koju su mogle stajati dvije figure anđela. Ti su anđeli bili kerubini,²⁴ licem okrenuti jedan prema drugom, s krilima podignutim uvis tako da su se u zraku sastajali i zaklanjali Pomirilište. Bog se tu objavljivao u oblaku slave, između dva kerubina, a iznad Pomirilišta. Kerubini se spominju u najmanje trinaest knjiga Biblije. Povezuju se, prije svega, s Jahvinom svetošću i pravednošću, a često ih se spominje u vezi s Božjim prijestoljem. Opisani su u Ezekielu, poglavlja 1 i 10.

4. Stol za prinesene kruhove (25,23-30)

Stol za prinesene kruhove bio je načinjen od drveta i obložen čistim zlatom. Oko njega je izrađen ukrasni pojas (vijenac) i za dlan širok obrub, ili okvir, oko kojega je dolazio još jedan, završni, ukrasni zlatni vijenac. Poput Kovčega, i stol se mogao nositi pomoću poluga provučenih kroz kolutove koji su bili pričvršćeni na četiri donje strane, odnosno na noge stola. Na stol je postavljano dvanaest kruhova (st. 30) za dvanaest izraelskih plemena. Tu su bile još razne zdjele, čaše, vrčevi i pehari za izlijevanje prinosa.

5. Zlatni svijećnjak i prateći pribor (25,31-40)

25,31-39 Svijećnjak je bio načinjen od čistoga zlata. Na vrhu je imao sedam krakova, a na svakom se kraku nalazila mala svjetiljka spojena na čašicu u kojoj su se nalazili ulje i fitilj. Uz njih su stajali usekači i pepeljare da bi držali ono što otpadne (st. 38, 39).

25,40 Važan i jedini zahtjev za izradu ovih predmeta bio je da se sve načini prema uzorku što ga je Bog dao na gori. Nije bilo mjesta čovjekovu improviziranju. Isto je tako i kad se radi o duhovnim stvarima: moramo slijediti Božje upute i ne odstupati od uzorka što nam ga je Bog, u svojoj mudrosti, dao.

Sav je namještaj u Svetišću govorio o Kristu u slavi: Kovčeg je simbolizirao njegovu božansku (zlato) i ljudsku stranu (drvo). Pomirilište je oslikavalo Krista kao naše Pomirilište ili žrtvu pomiricu (Rim 3,25). Stol za prinesene kruhove predstavljao je Krista kao Kruh života. Svijećnjak je opisivao Krista kao Svjetlo svijetu. Mjedeni žrtvenik za paljenice (pogl. 27) simbolizirao je Krista kao Žrtvu paljenicu koja u cijelosti pripada Bogu. Kadioni je ili zlatni žrtvenik (pogl. 30) oslikavao Kristov ugodni miris Bogu. Umivaonik (pogl. 30) je simbolizirao Krista koji čisti svoj narod pranjem u vodi Riječi (usp. Tit 3,5; Iv 13,10; Ef 5,26).

6. Šator – Prebivalište (pogl. 26)

26,1-6 Poglavlje 26 opisuje Prebivalište. Bilo je dugačko oko 14 m, široko 4,5 m i isto toliko visoko (pretpostavljajući da 1 lakat ima oko 45 cm). Dvije strane i zadnji dio Prebivališta sastojali su se od uspravno postavljenih dasaka, koje su bile postavljene u podnožja i međusobno povezane. Na prednjem su se dijelu (ulazu) nalazili stupovi.

Prvi je pokrov, ovdje nazvan prebivalište, bio načinjen od fino prepređenog lanenog platna, a na platnu su bili izvezeni likovi kerubina – što su ih načinili umjetnici – protkani modrim (ljubičastim), crvenim i tamno crvenim predivom. Sastojao se od dva kompleta od po pet zavjesa koje su bile sastavljene jedna s drugom. Ova su dva kompleta međusobno bila povezana kopčama od zlata koje su očito bile pričvršćene za pedeset petlji od ljubičaste vune. Ukupna je veličina ovoga pokrova bila 12 x 18 m. On je oblikovao strop te pokrivao strane do nekih 45 cm od zemlje.

26,7-13 Sljedeći je pokrov, nazvan šator, načinjen od kostrijeti. Komplet od pet zavjesa bio je spojen s kompletom od šest zavjesa kopčama od mjedi, koje su pak bile zakačene za pedeset petlji. Ukupna je veličina ovoga pokrova mjerila 13 x 20

m, i prekrivala je sve strane Prebivališta, osim pročelja. Na tom je mjestu jedan dio bio podvostručen.

26,14 Treći je pokrov načinjen od ovnujskih koža, a četvrti od finih koža (također prevedeno kao kože morske krave, morskog praseta, dupina. NKJV kaže jazavičjih koža).²⁵ Mjere nisu dane; ovaj je pokrov vjerojatno bio iste veličine kao onaj od kostrijeti.

26,15-30 Uspravno postavljene daske koje su oblikovale tri strane Prebivališta opisane su u stihovima 15-25. Svaka je daska bila oko 4,5 m duga i oko 70 cm široka. Bile su načinjene od bagremova drveta i obložene zlatom, a svaka je imala po dva klina na dnu kako bi se uklopile u podnožja. Sa svake je strane postavljeno po dvadeset dasaka, a na stražnjoj je strani bilo njih šest. Za stražnje uglove bile su načinjene dvije posebne daske. Daske su bile sastavljene pomoću priječnica (prijevoznica) načinjenih od drveta i obloženih zlatom, koje su bile provučene kroz zlatne kolutove pričvršćene za daske. Srednja je priječnica bila iz jednog dijela i išla je sredinom dasaka, s jednog kraja na drugi. Dvije kraće priječnice nejednake duljine vjerojatno su bile povezane kako bi se načinila jedna na vrhu, a dvije druge, također povezane, kako bi se oblikovala jedna na dnu. Neki misle da su daske bile okviri u obliku rešetki od letava.

26,31-37 Prebivalište je bilo podijeljeno na dvije prostorije – prva se zvala Svetinja i bila je velika 9 x 4,5 m; druga se zvala Svetinja nad svetinjama i njezina je veličina bila 4,5 x 4,5 m. Te su dvije prostorije bile odijeljene zavjesom načinjenim od fino prepredenog lanenog platna na kojemu su bili izvezeni kerubini. Zavjesa je bila obješena o četiri stupa. Kovčeg Saveza i Pomirilište trebalo je staviti u Svetinju nad svetinjama, dok će stol za prinesene kruhove i zlatni svijećnjak biti postavljeni u Svetinju. U Svetinji se nalazio još samo kadioni žrtvenik

(pogl. 30) i bio je postavljen ispred zavjese. Svijećnjak je stajao na južnoj strani Svetinje, a stol za prinesene kruhove na sjevernoj. Na ulazu u Prebivalište stajao je zastor načinjen od prepredenog lana, sličan zavjesi, samo što je visio na pet stupova načinjenih od bagremovog drveta obloženih zlatom. Stupovi su stajali na mjedenim podnožjima.

7. Mjedeni žrtvenik za paljenice (27,1-8)

Žrtvenik za paljenice, poznat još i kao mjedeni žrtvenik, bio je načinjen od bagremovog drveta i okovan u mjed. Bio je četvrtastog oblika, veličine 2,25 x 2,25 m, a visok 1,35 m. Na njegova četiri ugla stajali su rogovi. Nošen je pomoću poluga koje su bile provučene kroz kolutove, pričvršćene na obje donje strane žrtvenika.

8. Dvorište, zavjese i zastor (27,9-19)

Oko Prebivališta se prostiralo veliko područje, poznato kao dvorište. Bilo je ograđeno zastorima od prepredenog lana koje su bile raširene između mjedenih stupova. Dvorište je u duljinu mjerilo 45 m, u širinu 22,5 m, a u visinu 2,25 m. Vrata su s istočne strane bila široka 9 m. Na njima se nalazio vezen zastor od prepredenog lanenog platna, sličan zavjesama na Prebivalištu. Osim ako nije drugačije predviđeno, sve su potrepštine u Prebivalištu bile načinjene od mjedi.

9. Ulje za svijećnjak (27,20-21)

Za svijećnjak je doneseno čisto ulje od tučenih maslina, što je simbol Svetoga Duha. Svjetlo je u svijećnjaku moralo gorjeti neprestano – što znači svako večer, “od večeri do jutra”. Izraz “Šator svjedočanstva” ili “Šator sastanka” ovdje znači šator u kojemu će boraviti Bog, dok na isti izraz nailazimo i u Izlasku 33,7 za šator što ga je za privremenu uporabu podigao Mojsije.

B. Svećeništvo (pogl. 28, 29)

1. Svećenička odjeća (pogl. 28)

Ova replika naprsnika za presuđivanje što ga je nosio veliki svećenik prekrivena je s dvanaest dragulja koji predstavljaju dvanaest izraelskih plemena. Na svakom je dragulju bilo urezano ime jednog plemena.

28,1-2 Dvadeset osmo poglavlje govori o odjeći velikog svećenika i njegovih sinova. Ta odjeća, njezine boje, nakit i sve ostalo govori o mnogostranoj slavi Isusa Krista, našeg Uzvišenog velikog svećenika. Aronova je loza bila odabrana za svećeničku obitelj.

28,3-29 Veliki je svećenik imao dva kompleta odjeće: (1) odjeću časti i ukrasa, bogatih boja i vještoga umjetničkog veza; (2) i običnu odjeću od lanenog platna, bijele boje. Ovdje je opisana ova prva odjeća (st. 2-4). Oplećak (ili *efod*) (st. 6, 7) bio je sličan pregači, imao je dva plećna komada koji su bili sastavljeni na ramenima i otvoreni sa strane. Umjetnički upletena tkanica (st. 8) bio je pojas koji se obavijao oko struka, točno iznad ruba oplećka. Okviri (st. 13) su bili načinjeni od zlatnog filigrana kako bi držali drago kamenje. Na svakom se ramenu nalazio po jedan dragi kamen oniks a na svakom je bilo urezano po šest imena izraelskih plemena (st. 9-12). Na oplećku se nosio naprsnik na kojem je bilo poredano dvanaest dragulja, a na svakom je dragulju bilo urezano jedno ime plemena. Naprsnik je bio pričvršćen za oplećak zlatnim lančićima (st. 13-28). Tako je veliki svećenik donosio pred Boga izraelska plemena na svojim ramenima (st. 12 – mjesto snage) i na svome srcu (mjesto ljubavi; st. 29).

28,30 Taj se naprsnik zvao naprsnikom za presuđivanje (st. 15, 29, 30), vjerojatno zato što su u njega bili stavljeni ‘Urim i Tumim’ koji su pak bili rabljeni za određivanje Gospodnjih presuda (Br 27,21).

Izraz “Urim i Tumim” znači svjetlost i savršenstvo. Ne znamo točno što je

to bilo, ali znamo (kao što je maloprije objašnjeno) da su bili povezani s naprsnikom te da ih se rabilo za odgovore i vodstvo od Gospodina (1. Sam 28,6).

28,31-35 Ogртаč za oplećak bio je napravljen od modrog (ljubičastog) prediva i nosio se ispod oplećka. Duljina mu je dosegala do ispod koljena. Na rubu ogrtača bili su izvezeni mogranji i prikačeni maleni zvončići, što je govorilo o svjedočanstvu i istini. Zvuk zvončića morao se čuti kad bi Aron ulazio ili izlazio iz Svetišta.

28,36-38 Veliki je svećenik na glavi imao kapu, ili mitru, na kojoj je uzicom bila pričvršćena zlatna pločica s urezanim riječima “Posvećen Gospodinu”. Ta je pločica stajala na prednjoj strani kape i morala je uvijek biti na njegovu čelu. Služila je za preuzimanje nedostataka ili grijeha koje Izraelci počine tijekom prinošenja svetih darova, što je pak bio podsjetnik da su čak i naša najsvetija djela uprljana grijehom. Kao što je nadbiskup Beveridge jednom rekao: “Ne mogu se moliti nego griješim... Moje pokajanje treba biti pokajano, a moje suze trebaju biti oprane krvlju moga Iskupitelja.”²⁶

28,39-43 Tkana košulja, išarana kockicama, bila je načinjena od prepredenog lanenog platna, a veliki ju je svećenik nosio ispod modrog (ljubičastog) ogrtača. Ova je košulja imala i tkani pojas. Aronovi su sinovi nosili obične bijele haljine, pojaseve i turbane, na čast i ukras (st. 40). Kao donje rublje nosili su lanene hlače. Bili su obučeni od glave do gležnjeva, ali na nogama nisu imali obuću. To je zato jer su stajali na svetoj zemlji kad su služili Gospodinu (3,5). Riječ prevedena kao “posvetiti” (st. 41) doslovce znači napuniti ruku (misli se na prinose).

2. Posvećenje svećenika (pogl. 29)

29,1-9 Bog je Arona i njegove sinove rukopoložio za prve svećenike. Nakon toga je jedini način da netko postane svećenik bilo da se rodi u svećeničkom plemenu i

obitelji. U crkvi je jedini način da se postane svećenikom putem novoga rođenja (Otk 1,5-6). Čovjekovo rukopolaganje svećenika čista je ljudska pretpostavka.

Obred opisan na ovome mjestu proveden je u Levitskom zakoniku 8. Posvećenje svećenika na neki je način slično čišćenju gubavaca (Lev 14). U oba je slučaja žrtvena krv morala biti namazana na samu osobu, naučavajući nas tako nužnosti okajanja prije nego što grešnik može pristupiti Bogu.

Sadržaj žrtvenoga prinosa naveden je u stihovima 1-3, dok su opširne upute o njihovoj uporabi navedene kasnije. Prvi korak u posvećenju svećenika bilo je pranje Arona i njegovih sinova u vodi, na ulazu u Šator sastanka (v. 4). Zatim je Aron bio obučen u odjeću opisanu u prethodnom poglavlju (st. 5, 6), a nakon toga pomazan uljem (st. 7). Naposljetku su Aronovi sinovi obučeni u njihove svećeničke košulje (st. 8, 9).

29,10-21 Uslijedila su tri žrtvena prinosa: junac kao žrtva okajnica (st. 10-14); ovan kao žrtva paljenica (st. 15-18); te još jedan ovan za posvećenje (st. 19-21). Polaganje ruku na glavu žrtvovane životinje označavalo je poistovjećivanje s tom žrtvom i ukazivalo da će životinja umirjeti umjesto onoga koji je prinosi (st. 10). Krv je, dakako, bila slika Kristove krvi koja je prolivena za oprostjenje grijeha. Loj je smatran najboljim dijelom životinje te je stoga prinošen Gospodinu (st. 13). Prvi je ovan cijeli bio spaljen na žrtveniku (st. 15-18). Ovo govori o Kristovoj potpunosti predanosti Bogu i njegovom sveukupnom žrtvenom prinosu Bogu. Krvlju drugoga ovna (ovna za posvećenje) namazana je resnica desnoga Aronovog uha, resnice desnoga uha Aronovih sinova, palac na njihovoj desnoj ruci, palac na njihovoj desnoj nozi (st. 20), a zatim je njome poskropljena i njihova odjeća (st. 21). Ovo je označavalo nužnost čišćenja od grijeha u svakom području ljudskoga života –

uho za poslušnost Božjoj riječi, ruka za postupke ili službu i noga za hod ili ponašanje. Moglo bi se doimati čudnim da se svećenička prekrasna odjeća škropila krvlju; krv izmirenja možda ne izgleda privlačno ljudskim očima, ali je prijeko potrebna s Božje točke gledišta.

29,22-34 Zatim je Mojsiju naređeno da stavi svećenicima u ruke sve što je bilo potrebno za žrtvovanje i na taj ih način ovlasti da prinesu žrtvu (st. 22-28). Prvu je žrtvu (st. 22-25) trebalo primicati i odmicati pred Jahvom a zatim je spaliti na žrtveniku za žrtvu paljenicu. Ovujska prsa morala su se odmicati i primicati pred Jahvom, vjerojatno vertikalno, a stegno ili but podizalo se i spuštalo pred Gospodinom, bez sumnje, okomito. Ova su dva obroka potom davana svećenicima za hranu (st. 26-28). Odmicana i primicana prsa govore o Božjoj naklonosti prema nama, a podizano i spuštano stegno trebalo bi simbolizirati njegovu moć koja doseže do nas. Aronova je odjeća nakon njega postajala vlasništvo njegovih sinova, budući da je svećeništvo prelazilo s oca na sina (st. 29, 30). Svećenička hrana i način na koji se pripremala opisani su u stihovima 31-34.

29,35-46 Svečanost posvećenja trajala je sedam dana, žrtve su prinošene svakoga dana, a žrtvenik čišćen krvlju i pomazivan uljem (st. 35-37). Od tada pa nadalje od svećenika se zahtijevalo da svakoga dana, bez prekida, prinese na žrtvenik kao žrtvu paljenicu dva janjeta, stara godinu dana – jedno janje ujutro a drugo uvečer, u suton (st. 38-42). Bog je potom obećao da će se sastajati s narodom u Šatoru sastanka, da će prebivati među njima i biti njihov Bog (st. 43-46).

C. Dalje upute o Prebivalištu (pogl. 30, 31)

1. Kadioni žrtvenik (30,1-10)

Kadioni je žrtvenik bio načinjen od drve-

ta i obložen zlatom, a stajao je u Svetinji. Bio je pravokutnog oblika, dug i širok četrdeset pet, a visok devedeset centimetara. Bio je poznat i kao zlatni žrtvenik. Na ovome je žrtveniku paljen kâd (tamjan) ujutro i uvečer, oslikavajući tako Kristovo posredničko djelo u naše ime. Iako se ovaj žrtvenik nalazio u Svetinji, bio je tako blisko povezan sa Svetinjom nad svetinjama, da ga pisac Poslanice Hebrejima po svoj prilici spominje kao da se nalazio iza druge zavjese (Heb 9,4, KJV;), iako se hebrejska riječ na ovome mjestu može prevesti i kao *kadionica* (NKJV;).²⁷ Žrtvenik se nosio pomoću poluga koje su bile provučene kroz kolutove koji su se pak nalazili ispod završnog pojasa (vijenca), postavljeni na dvije suprotne strane.

2. Otkupni novac (30,11-16)

Bog je naložio da svaki muškarac, Izraelac, od dvadeset godina starosti pa na više, mora plaćati pola šekela otkupnine za sebe. Ova naknada, ista i za bogate i za siromašne, ubirala se kao porez svaki put kad se pravio popis Izrealaca za novačenje i korištena je za financiranje potreba i službe u Šatoru sastanka. Jamčila je zaštitu od nevolje (st. 12). U početku je taj novac rabljen za izradu srebrnih podnožja koja su držala daske na Prebivalištu. Srebro je slikovni prikaz otkupljenja, što je temelj naše vjere. Otkupljenje je potrebno svima i dostupno je svima pod istim uvjetima.

3. Umivaonik (30,17-21)

Mjedeni je umivaonik stajao između ulaza u Šator sastanka i žrtvenika. Bila je to posuda u kojoj su svećenici mogli oprati ruke i noge. Bila je načinjena od mjedenih zrcala što su ih darivale žene (38,8). Dimenzije nisu dane. Svećenik koji bi uhvatio neki sveti predmet prije nego što bi se oprao bio bi osuđen na smrt. Ovo je svečani podsjetnik da moramo biti du-

hovno i moralno čisti prije nego što pristupimo bilo kojoj službi Gospodinu (vidi Heb 10,22).

4. Ulje za pomazanje (30,22-33)

Sveto ulje za pomazanje koristilo se za pomazanje Šatora, njegova namještaja i samih svećenika. Nije ga se smjelo rabiti ni u koju drugu svrhu. Ulje je u Svetome pismu često *slika Svetoga Duha*. Pomazanje svećenika ukazuje na nužnost zaodjevanja u Svetoga DUha u svakoj božanskoj službi.

5. Miomirisni kâd – tamjan (30,34-38)

Miomirisni je kâd, ili tamjan, bio načinjen od različitih mirodija i palio se na zlatnome kadionom žrtveniku ujutro i uvečer. Poput ulja, nije ga se smjelo podražavati niti rabiti na nekom drugom mjestu.

6. Nadareni umjetnici – graditelji Svetišta (31,1-11)

Bog je imenovao nadarene umjetnike-obrtnike, Besalela²⁸ i Oholiaba da sagrađe Svetište i sav namještaj u njemu. Oni su nadzirali druge radnike koji su radili na ovoj svetoj dužnosti (st. 6b). Često ponavljanje glagolskoga oblika koji upućuje na prvo lice jednine u ovome ulomku pokazuje da tamo gdje postoji božanska zapovijed postoji i božansko osposobljenje. Gospodin imenuje svoje radnike, daruje ih sposobnošću i talentima i daje im posao koji će obaviti na njegovu slavu (st. 6). Taj je posao u potpunosti Gospodnji, ali on ga obavlja preko ljudi, kao preko svoga oruđa, a potom te svoje izvršitelje radova (opunomoćenike) nagrađuje.

7. Znak subote (31,12-18)

31,12-17 Držanje subote bio je znak između Boga i Izraela. Sedmoga se dana nije smio obavljati nikakav posao, pa čak ni gradnja Šatora. Neposlušnost ovoj zapovijedi kažnjavana je smrću.

31,18 U ovome je trenutku Jahve dao Mojsiju dvije kamene ploče na kojima je bio ispisan Božji Zakon – odnosno, Deset zapovijedi (usp. Pnz 10,4).

PREBIVALIŠTE: BOŽJA SLIKA KRISTA

Prebivalište, u biti, simbolizira Krista; Riječ koja je postala tijelo i nastanila se među nama (uselila se u sred nas) (Iv 1,14 grč. – *skenoō*, što je riječ koja ima isti korijen kao i *skene*, što doslovce znači “šator” i odnosi se na Božje privremeno useljavanje među ljude u osobi Isusa Krista, kao nekad u pustinji u Prebivalištu - op. prev.).²⁹

Također može služiti i kao opis Božjeg puta spasenja i potonjeg života i službe vjernika.

No, iako ono predstavlja sliku puta spasenja, dano je narodu koji je već bio u savezu s Bogom. Stoga Prebivalište nije samo slika puta spasenja, već pruža načine na koje se čovjek može očistiti od vanjskog, obrednog prljanja, te prema tome biti kadar pristupiti Bogu i iskazati mu štovanje.

Prebivalište i službe povezane s njim bili su slike nebeskih stvari (stvarnosti) (Heb 8,5; 9,23-24). Ovo ne znači da mora postojati strukturalna ili arhitektonska sličnost u nebu, nego da Prebivalište oslikava duhovne stvarnosti u njemu. Obrati pozornost na sljedeće podudarnosti:

Zemaljsko Svetište (Heb 9,1-5)	Nebesko Svetište (Heb 8,2; 9,11-15)
Svetinja nad svetinjama (Heb 9,3b)	Svetinja nad svetinjama, Božja prisutnost (Heb 10,19)
Zastor (Heb 9,3a)	Zastor, Kristovo tijelo (Heb 10,20)
Krv životinja (Heb 9,13)	Krv Kristova (Heb 9,14)

Žrtvenik (Heb 7,13; Izl 27,1-8)

Krist, naš žrtvenik (Heb 13,10)

Veliki svećenik (Heb 5,1-4)

Krist, naš Uzvišeni veliki svećenik (Heb 4,14-15; 5,5-10; 7,20-28; 10,12)

Žrtveni prinosi (Heb 10,1-4.11)

Krist, naš žrtveni prinos (Heb 9,23-28; 10,12)

Kovčeg (Heb 9,4)

Priestolje milosti (Heb 4,16)

Zlatni kadioni žrtvenik (Heb 9,4)

Zlatni kadioni žrtvenik u nebu (Otk 8,3)

Lanene zavjese koje su tvorile ogradu oko dvorišta (45 m x 22,5 m)

Zastori su bili načinjeni od bijelog, fino prepredenog lanenog platna, simbolizirajući tako Božju savršenu pravednost. Bili su visoki 2,25 m tako da su stvarali zapreku koja je onemogućavala ljudima da vide preko njih. Ovo govori o čovjekovu neuspjehu da dosegne Božji standard pravednosti (Rim 3,23) te o grešnikovoj nesposobnosti da vidi ili razumije Božje stvari (1. Kor 2,14). Zavjese je uspravnicama držalo 56 stupova koji su stajali u mješanim podnožjima i bili povezani srebrnim kukama i šipkama.

Vrata

Da bi ušla u dvorište, osoba je morala proći kroz ulaz ili vrata. Postojao je samo jedan put kojim se moglo ući, baš kao što je i Krist jedini put k Bogu (Iv 14,6; Dj 4,12). Vrata su bila široka 9 m, predstavljajući tako Kristovu dostatnost za svo čovječanstvo (Iv 6,37; Heb 7,25).

Zastori koji su činili ulaz (vrata) na Šatoru bili su načinjeni od bijelog lanenog platna, izvezenog modrim (ljubičastim), crvenim i tamnocrvenim predivom. Ovo oslikava Krista onako kako je prikazan u četiri evanđelja:

Crveno	Matej	Kralj (Matej 2,2)
Tamnocrveno	Marko	Ponizni Sluga koji strada za grijeh, uspoređuje se sa skerletom u Izaiji 1,18
Bijelo	Luka	Savršeni čovjek (Luka 3,22)
Modro (ljubičasto)	Ivan	Onaj koji je sišao s neba (Ivan 3,13)

Mjedeni žrtvenik za paljenice (četvrtasog oblika 2,25 x 2,25 m, visok 1,35 m)

Prvi je predmet u unutarnjem dvorištu bio žrtvenik. Bilo je to mjesto žrtvenoga prinosa koje simbolizira Kristov križ na Golgoti (Heb 9,14,22). To je mjesto s kojega grešnik mora početi svoj pristup Bogu. Žrtvenik je bio načinjen od mjedi i bagremova drveta – drveta pustinje koje nije bilo podložno truljenju. Mjed simbolizira sud, a bagremovo je drvo slikovni prikaz Kristove bezgrešnosti, čovjeka koji se ničim nije dao pokvariti. On koji nije znao za grijeh ponio je Božju osudu za naše grijeh (2. Kor 5,21).

Žrtvenik je bio šupalj, a ispod njega, do pola visine, imao je mrežastu rešetku na koju se stavljala životinja. Na sva četiri ugla žrtvenika nalazio se po jedan rog, okovan mjedi (Izl 27,2). Očito je žrtva bila privezivana za te robove (Ps 118,27b). Našega Spasitelja na križ nisu privezali konopci, pa čak ni prikovali klinovi, nego njegova vječna ljubav što je ima za nas.

Kad bi Izraelac prinosiso žrtvu paljenicu, polagao bi ruku na glavu žrtve poistovjećujući se s njom i na taj način priopćavajući da će životinja umrijeti umjesto njega. Bila je to zamjenska žrtva. Životinja je bila ubijena, a njezina krv prolivena, ukazujući tako unaprijed na Kristovu krv bez koje nema oprosta grijeha (Heb 9,22).

Sve je, osim kože, bilo spaljivano na žrtveniku. Ovdje se, kao što to često biva,

slika rastavlja, jer je Krist bio *u cijelosti* predan volji svoga oca na Golgoti.

Bio je to žrtveni prinos ugodna mirisa koji nas podsjeća na Božje potpuno zadovoljenje Kristovim djelom. A onome koji tu žrtvu prinese donosilo je pomirenje.

Umivaonik

Umivaonik je bio načinjen od mjedi i to od zrcala žena (Izl 38,8). J. H. Brown primjećuje: “Žene su predale ono što su rabile za povlađivanje svome egu, ono što je, prema nekim mjerilima, služilo udovoljenju tijela.” Samoprosuđivanje mora prethoditi iskazivanju štovanja Bogu (1. Kor 11,31).

Umivaonik je bio namijenjen svećenicima. Opisivao je nužnost čišćenja za službu (Iz 52,11). Svećenici su se prali jedanput prije ulaska na službu (Lev 8,6). Nakon toga, od njih se zahtijevalo da redovito peru ruke i noge. Jedno pranje – mnogo čišćenja. Danas su svi vjernici svećenici (1. Pt 2,5,9). Sve što trebamo kupelj je ponovnog rođenja i to samo jednom (Iv 3,5; 13,10; Tit 3,5). Ali moramo neprestano prati ruke (za službu) i noge (za pobožan hod (život)) (Iv 13,10). Ovo činimo vodom riječi (Ps 119,9-11; Iv 15,3; Ef 5,26).

Umivaonik je mogao imati gornju posudu za pranje ruku i donju za pranje nogu. Biblija ne daje opis točnog oblika ili veličine umivaonika.

Prebivalište (4,5 x 14 m)

Ovaj je objekt s vanjske strane izgledao prilično jednostavno, no s unutarnje je strane bio prekrasan. Sve je u njemu bilo obloženo zlatom ili vezeno. To ukazuje na Krista koji se nastanio među nama (Ivan 1,14); koji nije imao vanjsku ljepotu da bismo ga poželjeli (Iz 53,2b), ali je u svojojnutrini bio savršeno prekrasan.

Na Prebivalištu su se nalazila četiri pokrova i to sljedećim redosljedom, počevši iznutra prema van:

Fino prepre- deno laneno platno	Pravednost i ljepota Kristova
Kostrijet	Trpljenje Krista, koji je postao našom žrtvom pomirnicom (usp. Lev 16)
Ovnujske kože obojene u crveno	Posvećenje Kristom (usp. posvećenje ov- nujskom krvlju, Izl 29,19-22)
Fine kože	Također prevedeno kao kože morske krave, morskog pra- seta, dupina, jazavičje kože. Ove su kože štitile Prebivalište od prirodnih nepogoda, što nagovještava da će Krist štititi svoj narod od vanjskoga zla

Daske

Neki misle da su ovo bili okviri u obliku rešetki od letava, a ne daske od čvrstog drveta. U svakom slučaju, one oslikavaju vjernike koji tvore sjedinjeno Božje boravište u Duhu (Ef 2,22). Daske su bile načinjene od bagremova drveta i obložene zlatom, predstavljajući tako našu ljudsku stranu i naš položaj u Kristu. Bog nas vidi u njemu. Daske su bile 4,5 m duge i bile su sastavljene pomoću 5 vodoravno postavljenih priječnica (prijevornica), načinjenih od drveta i obloženih zlatom (Izl 26,26-28). Srednja je prijevornica išla sredinom dasaka, što je vjerojatno slika Svetoga Duha. Svaka se daska držala na mjestu pomoću klinova postavljenih u dva srebrna podnožja. Srebro simbolizira otkupljenje (usp. Izl 30,15 gdje je srebrni šekel bio otkupni novac). Vjernikova je zaklada Kristovo djelo otkupljenja (1. Pt 1,18-19).

Svetinja

Zavjesa koja je stajala na ulazu u Svetinju upućuje na Krista kao put kojim možemo pristupiti k Bogu (Ef 2,18; 3,12). U Svetinji nije bilo stolca jer svećenički posao nikad nije mogao biti dovršen. Uspoređi ovo s jednom zavijek završenim Kristovim djelom (Heb 10,12).

Stol s prinesenim kruhovima (90 cm dug, 45 cm širok i 67 cm visok; stajao je na sjevernoj strani)

Ovaj je stol bio načinjen od bagremova drveta i obložen zlatom, oslikavajući tako i ljudsku i božansku stranu našega Gospodina. Na njemu je prinošeno dvanaest beskvasnih kruhova, što je simboliziralo Božji narod dok pristupa Bogu u zajedništvu s Kristom. Kruh je bio okružen s dva zlatna vijenca, baš kao što ovjenčani i proslavljeni Krist nas čuva na sigurnom.

Svijećnjak (Težio je 34 kg; dimenzije nisu dane; stajao je na južnoj strani)

Bio je načinjen od kovanoga zlata, a imao je podnožje i stablo iz kojega je izlazilo sedam krakova s uljanim svjetiljkama na vrhu svakoga kraka. Svijećnjak je bio jedini izvor svjetlosti u Prebivalištu. Mogao bi predstavljati sliku Svetoga Duha u njegovoj službi proslavljanja Krista (Iv 16,14) ili bi mogao govoriti o Kristu kao Onome koji je svjetiljka s neba (Otk 21,23) i izvor sveukupne duhovne svjetlosti (Iv 8,12). Čisto zlato govori o božanstvu.

Svjetiljke su gorjele od večeri do jutra (Izl 27,21; 1. Sam 3,3).

Kadioni žrtvenik (četvrtastog oblika 45 cm dug, 45 cm širok i 90 cm visok; stajao je ispred zavjese u centru)

Bio je načinjen od bagremova drveta i zlata, slikovno prikazujući Kristovu ljud-

sku i božansku stranu. Ovaj je žrtvenik slika proslavljenog Krista koji posreduje za svoj narod (Heb 7,24-26; Otk 8,3-4). Tamjan simbolizira miomiris Kristove osobe i djela. Vatra je smjela dolaziti samo sa žrtvenika za paljenice, što je ugodan miris Kristove žrtve bez mane prinesene Bogu.

Miomirisni je kâd (tamjan) bio načinjen od više mirodija: stakta, oniha, galbana (natafe, šeheleta i helebene) i čisto-ga tamjana – sve pomiješano u jednakim dijelovima kako bi stvorilo jedan miomiris – ugodan miris Kristov (Ef 5,2).

Svetinja nad svetinjama

Zastor koji je vodio u Svetinju nad svetinjama svjedoči o Kristovu tijelu (Heb 10,19-22), razderanom u smrti na Golgoti (Lk 23,45). Dok su samo svećenici smjeli ući u Svetinju, a samo veliki svećenik u Svetinju nad svetinjama i to jedanput godišnje, vjernici danas imaju pristup Bogu u svako doba (Heb 10,19-22).

Kovčeg (114 cm dug i 68 cm širok i visok)

Kovčeg je bio načinjen od bagremovog drveta, a iznutra i spolja bio je obložen zlatom. On simbolizira Božje prijestolje. O njegovu se sadržaju može razmišljati na dva načina, od kojih je prvi usredotočen na čovjeka i donekle negativan, dok je drugi usredotočen na Krista i veoma pozitivan:

Prvo, Kovčeg je sadržavao tri uspomenne na pobune (mana, Izl 16,2-3; Zakon (ploče Saveza), Izl 32,19 i Aronov štap, Br 17,1-13) te bi stoga mogao oslikavati Krista koji je podnio prokletstvo zbog naše pobune.

Ili bi mana mogla oslikavati Krista kao Kruh Božji; Zakon bi mogao biti izraz Božje svetosti koju je Gospodin uveličao i proslavio; a Aronov štap kao slika Krista u njegovu uskrsnuću, Božjeg Svećenika kojega je sâm Bog odabrao.

Pomirilište

Pomirilište je bilo poklopac na Kovčegu. Na njegovu su vrhu bila dva kerubina, načinjena od kovanoga zlata, kao čuvari Božjega prijestolja i branitelji njegove pravednosti. Gledali su dolje na krv koja je škropljena pred Kovčegom i preko Pomirilišta. Kristova krv zadovoljava Božju pravednost i uklanja naše prijestupe tako da se više ne vide. Tako je sudnica postala pomirilište. Krist je naše Pomirilište (ista riječ kao *žrtva pomirnica*, 1. Iv 2,2). Bog susreće grešnika u Kristu.

Oblak slave

Kad je Šator – Prebivalište dovršen, Jahve se pojavio na Pomirilištu u oblaku slave, također poznatom kao *Šekinah*, od hebrejske riječi za *nastaniti, boraviti*. Bio je to vidljiv znak njegove slave.

D. Nastup idolopoklonstva (pogl. 32, 33)

1. Zlatno tele (32,1-10)

Nestrpljivi zbog toga Mojsije zadržao na gori i još se nije vratio, narod je tražio od Arona da im napravi idola. On im je pokorno udovoljio tako što je rastopio njihove zlatne naušnice i od toga napravio zlatno lijevano tele, učinivši na taj način nešto što je izričito bilo zabranjeno (Izl 20,4). Narod se potom odao razuzdanoj gozbi, štovali su idola, jeli, pili i razvratno plesali. Ispovijedali su vjeru u Jahvu (st. 5), ali posredstvom teleta. Bog je blagoslovio svoj narod zlatom kad su izlazili iz Egipta (12,35-36), ali blagoslov se pretvorio u prokletstvo zbog grešnih srca naroda. Tad je Bog priopćio Mojsiju što se događa u podnožju gore (st. 7, 8) i zaprijetio da će uništiti taj narod (st. 9, 10).

2. Mojsijevo zastupanje i gnjev (32,11-35)

32,11-13 Odgovarajući, Mojsije je istupio

kao jedan od najvećih zagovornika u Bibliji. Primijeti samo kako navodi snažne dokaze: Taj je narod bio Božji (st. 11, 12). Bog se toliko brinuo za njih da ih je izbavio iz Egipta (st. 11). Egipćani će likovati ako im Bog učini ono što oni nisu mogli (v. 12). Bog mora biti vjeran svome Savezu što ga je načinio s patrijarsima (st. 13).

32,14 "I Jahve odustane da na svoj narod svali nesreću..." (st. 14). Riječi *nesreća* ili *zlo* u ovom kontekstu znače kaznu. Odgovarajući na Mojsijevo zagovaranje Gospodin se okrenuo od kazne koju bi inače sručio na svoj narod.

32,15-20 Mojsije je sišao s gore noseći dvije ploče Svjedočanstva, usput je sreo Jošuu i došao k narodu koji je nastavljao sa svojom pohotnom idolopokloničkom gozбом. U pravednome gnjevu, Mojsije je razbio ploče Zakona kao svjedočanstvo tome što je narod već učinio. Potom je razbio zlatno tele u prah, te prah razbacao po vodi i natjerao Izraelce da je piju (st. 20) – možda bi ovo moglo biti podsjećanje da nam se naši grijesi vraćaju kao gorak napitak.

32,21-24 Kad je Mojsije upitao Arona što je narod učinio te je zaslužio takav postupak, Aron mu je objasnio što se dogodilo, no dajući mu naslutiti da je zlatno tele nekako tajanstveno izašlo iz vatre, a ne da ga je on načinio (st. 24). Gospodin nije ubio Arona samo zato jer se Mojsije založio za njega (Pnz. 9,19-20).

32,25-29 Neki su ljudi i dalje nastavili s razuzdanim ponašanjem. Kad je Mojsije pozvao odane sljedbenike, odazvalo se Levijevo pleme i postupilo po zapovijedi, tako da su mačem ubili one koji su "izmakli kontroli" (NASB). Nisu bili pošteđeni čak ni bliski rođaci (st. 25-29). Na ovome je mjestu kršenje Zakona donijelo smrt za tri tisuće ljudi. Na dan Pedesetnice, evanđelje je milosti donijelo spasenje za tri tisuće ljudi. Junačka odanost Levita mogla bi biti razlog zbog kojega su odabrani za svećeničko pleme (vidi st. 29).

32,30-35 Mojsije se ponovno popeo na goru kako bi se sastao s Jahvom, nadajući se da će uspjeti izmoliti oprostjenje za grijeh naroda (st. 30-32). Gospodnji je odgovor bio dvojak. Prvo, kaznit će one koji su načinili tele (ovo je učinio šaljuci na njih pošast – st. 35) i drugo, poslat će svoga anđela da ide pred Mojsijem koji će voditi narod u Obećanu zemlju. Mojsijev karakter doista blista iz stiha 32 – bio je voljan umrijeti za svoj narod. "I mene izbriši iz svoje knjige" zapravo je na slikovit način rečeno "okončaj moj život".³⁰ Bog je poštedio Mojsija, ali nije poštedio svoga ljubljenog Sina. Potpuno nalik našem Gospodinu koji je umro, Pravedan za nepravedne!

3. Pokajanje naroda (33,1-6)

Bog je odbio pridružiti se grešnim Izraelcima na njihovom putu u Kanaan, kako ne bi bio prisiljen uništiti ih tijekom putovanja. Umjesto toga, poslat će pred njima anđela kao svoga izaslanika. Kad je narod čuo tu zlu vijest, počeo je tugovati i svi su skinuli svoj nakit sa sebe, budući da je bio rabljen za pravljenje zlatnog teleta, te ga od gore Horeba nadalje nisu nosili.

4. Mojsijev Šator sastanka (33,7-11)

Šator sastanka koji se pominje u stihu 7 nije isto što i Šator – Prebivalište koje još nije bilo podignuto, nego privremeni šator što ga je razapeo Mojsije i nazvao ga "Šator sastanka (ili objavljenja)". Oni koji su htjeli tražiti Gospodina mogli su ići tamo, izvan tabora. Sam je tabor bio uprljan grijehom naroda, stoga je Šator postavljen izvan njega. Kad bi Mojsije ušao u Šator na njega se spuštao stup od oblaka, ukazujući na Božju nazočnost. Stih 11 ne može značiti da je Mojsije vidio Boga u njegovom suštinskom biću. Ovaj stih prosto govori da je Mojsije imao izravno zajedništvo s Bogom, kontakt licem u lice koji ničim nije bio ometen. Vrijedi zapaziti da se *Jošua*, tada mladić, nije

micao od Šatora. Možda u tome leži tajna njegovog kasnijeg duhovnog uspjeha.

5. Mojsijeva molitva (33,12-23)

33,12-17 Mojsije je zamolio Boga da vodi svoj narod u Kanaan, a Gospodin mu je milostivo obećao da će on osobno ići s njima. Mojsije je bio ustrajan u tvrdnji da ništa manje od toga neće vrijediti. Poput Noe, i Mojsije je našao milost u Božjim očima i Bog je udovoljio njegovoj molbi. “Sigurnost se ne sastoji u nepostojanju opasnosti, nego u Božjoj nazočnosti.”

33,18-23 Zatim je Mojsije zamolio za objavu Božje slave. Bog mu je odgovorio obećavši da će se očitovati kao Bog milosti i milosrđa (vidi Izl 34,6-7). Mojsije nije mogao vidjeti Božje lice i ostati živ, no bilo mu je dozvoljeno stati na stijenu dok Božja slava bude prolazila, tako da će vidjeti Boga s leđa. Ovo je, dakako, slikovito izražavanje, budući da Bog nema tijela (Iv 4,24). Ili, kako bi Hywel Jones rekao: “Mojsije je trebao vidjeti naknadni sjaj, što je pouzdan znak kakva je zapravo puna krasota.”³¹

Boga nitko ne može vidjeti i ostati živ (st. 20). To znači da nitko ne može gledati otkrivenu Božju slavu; On je Bog koji boravi “u nepristupačnoj svjetlosti, kojega nitko od ljudi nije vidio i ne može vidjeti” (1. Tim 6,16). U tome smislu Boga nitko nikad nije vidio (1. Iv 4,12). Kako onda objasniti ulomke u Bibliji koji kažu da su neki ljudi vidjeli Boga, a nisu umrli? Na primjer, Hagara (Post 16,13); Jakov (Post 32,30); Mojsije, Aron, Nadab, Abihu i sedamdeset Izraelovih starijehina (Izl 24,9-11); Gideon (Suci 6,22-23); Manoah i njegova žena (Suci 13,22); Izaija (Iz 6,1); Ezekiel (Ez 1,26, usp. 10,20); Ivan (Otk 1,17).

Odgovor je da su svi ti ljudi vidjeli Boga onako kako ga je objavio Gospodin Isus Krist. Ponekad se očitovao kao anđeo Jahvin (vidi Suce 6 gdje je obrazložena ova doktrina), katkad kao Čovjek, a jed-

nom se objavio kao Glas (Izl 24,9-11; usp. Prnz 4,12). Jedinorođenac – Bog, koji je u krilu Očevu, on ga je objavio (Iv 1,18). Krist je odsjaj Božje slave i odraz njegova bića (Heb 1,3). Zato je mogao reći: “Tko je vidio mene, vidio je i Oca” (Iv 14,9).

E. Obnova Saveza – nove ploče (34,1-35,3)

34,1-9 Mojsije je ponovno pozvan da se sam popne na Sinajsku goru, ali ovoga puta s dvije kamene ploče koje će osobno pripremiti. Tu se Bog objavio kao Bog koji je milosrdan i milostiv, spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću (st. 6, 7).

U stihu 7 primjećujemo tri različite riječi za činjenje zla. Opačina se odnosi na izopačenje Gospodnjih puteva. Prijestup se odnosi pobunu protiv Boga. Grijeħ je doslovce “prekršaj”, prvenstveno u propuštanju ostvarivanja standarda što ih je Bog postavio. Sve te riječi prenose isti pojam lišavanja Božje slave (Rim 3,23). Svi su Izraelci trebali umrijeti jer su prekršili Božji Zakon, ali Bog ih je pošteđio zbog svoga milosrđa. Mojsije se poklonio Gospodinu te molio za njegovu nazočnost i milost prema njegovom nedostojnom narodu (st. 8, 9).

34,10-17 Potom je Bog obnovio svoj Savez obećavajući da će učiniti čuda za Izrael, te da će protjerati ispred njih stanovnike Kanaana. Opomenuo ih je da se ne miješaju s poganima, te da ne usvajaju njihove idolopokloničke običaje. Ašeri su bili sramotni likovi, odnosno falički kulturni idoli, simboli plodnosti. S obzirom da je Bog sklopio Savez sa svojim narodom, oni nisu smjeli praviti savez sa stanovnicima zemlje u koju su išli. Nemoguće je biti pridružen Bogu i idolima u isto vrijeme (vidi 1. Kor 10,21).

34,18-27 Zatim im je Bog ponovio upute o Blagdanu beskvasnih kruhova (st. 18); o posvećenju prvorođenaca (st. 19, 20); o suboti (st. 21); o Blagdanu sedmicâ i Blagdanu berbe (st. 22). Svi muškarci

morali su se pojaviti pred Jahvom tri puta u godini na svetkovinama pomenutim u Izlasku 23,14-17 (st. 23,24). Primijeti, u stihu 24, kako Bog obećava da će upravljati voljom Kanaanaca, da ne bi pokušali oteti imovinu Židova kad ovi budu išli u Jeruzalem tri puta u godini. Nakon što im je ponovio ostale propise (st. 25, 26), Jahve je naložio Mojsiju da zapiše riječi što ih je upravo izgovorio u stihovima 11-26 (st. 27). A zatim je Gospodin osobno na kamene ploče napisao Deset zapovijedi (st. 28; usp. st. 1 i Pnz 10,1-4).

34,28-35 Nakon četrdeset dana i četrdeset noći provedenih na gori, Mojsije je sišao, noseći u rukama dvije kamene ploče (st. 28,29a). Nije bio svjestan da njegovo lice sija, što je bila posljedica njegova boravka kod Gospodina (st. 29b, 30). Narod se bojao prići mu bliže. Nakon što je Izraelu predao Gospodnje zapovijedi, Mojsije je navukao koprenu na lice (st. 31-33). Stih 33 (NKJV) kaže: "I kad im je Mojsije prestao govoriti...", umjesto "Dok..." (KJV). Pavao objašnjava u 2. Korinćanima 3,13 da je Mojsije pokrio svoje lice kako ljudi ne bi mogli vidjeti nestajanje slave zakona (svršetak onoga što prestaje), odnosno dispencijacije Zakona.

35,1-3 Zatim je Mojsije okupio svu izraelsku zajednicu i ponovio im zakon subote.

F. Pripreme Prebivališta, pribor i oprema (35,4-38,31)

1. Ljudski darovi i nadareni ljudi (35,4-36,7)

35,4-20 Mojsije je dao upute narodu za dragovoljno davanje prinosa Jahvi, koji se trebao sastojati od materijala za gradnju Šatora (st. 4-9). Također je pozvao sve nadarene umjetnike i vješte obrtnike da načine različite dijelove (st. 10-19). Postojala su dva zdanja za iskazivanje štovanja Bogu, Prebivalište i hram. Oba

su plaćena unaprijed. Bog je potakao srca svoga naroda kako bi dostavili što je bilo potrebno (st. 5, 21, 22, 26, 29). Naše davanje i naša služba trebali bi, jednako tako, biti dragovoljni i bez gundanja.

35,21-36,1 Mnogi su se ljudi odazvali velikodušno, prinoseći blago što su ga donijeli iz Egipta (st. 21-29). Oni koji su dali svoje zlato za tele, izgubili su sve. Oni koji su uložili u Prebivalište imali su radost jer su mogli vidjeti svoje bogatstvo kako se koristi za Jahvinu slavu.

Mojsije je javno imenovao Besalela i Oholiaba kao one koje je Bog opremio da vješto obavljaju sve radove. Također su imali sposobnost poučavanja drugih (35,30-36,1).

36,2-7 Vješti su radnici započeli svoju zadaću izgradnje Svetišta, ali ljudi su svako jutro donosili tako mnogo materijala da ih je Mojsije morao zaustaviti kako više ne bi donosili.

Od osmog stiha poglavlja 36 do kraja poglavlja 39 nalazimo potanko opisan izvještaj izgradnje Šatora i njegova namještaja. Ponavljanje tolikog broja potankosti podsjeća nas da se Bog nikad ne umara od onoga što govori o njegovom ljubljenom Sinu.

NAMJEŠTAJ U ŠATORU SA-STANKA

Kovčeg Saveza

(Izl 25,10-12)

Kovčeg je bio jedan od najsvetijih dijelova namještaja u Prebivalištu. Tu su Hebreji čuvali primjerak Deset zapovijedi koje su sažimale cijeli Savez.

Umivaonik

(Izl 30,17-21)

Svećenici su dolazili upravo k ovome mjedenom umivaoniku da bi se očistili.

Morali su biti čisti kako bi ušli u Prebivalište.

Mjedeni žrtvenik za paljenice

(Izl 27,1-8)

Na ovome su žrtveniku prinošene životinje, a stajao je u dvorištu, ispred Prebivališta. Krv životinje koristila se za škropljenje rogova žrtvenika.

Zlatni svijećnjak

(Izl 25,31-40)

Svijećnjak je stajao u Svetinji, nasuprot stolu za prinesene kruhove. Imao je sedam svjetiljki, na svakoj je bila čašica, a u njoj fitilj s jednim krajem uronjenim u ulje, dok je drugi, upaljeni dio, visio iz čašice.

Stol za prinesene kruhove

(Izl 25,23-30)

Stol za prinesene kruhove služio je kao mjesto na koje su donošeni darovi. Na njemu je uvijek pred Bogom moralo stajati 12 kruhova, koji su predstavljali 12 plemena.

Kadioni žrtvenik

(Izl 30,1-10)

Kadioni žrtvenik, koji je stajao u Prebivalištu, bio je daleko manji od žrtvenika za paljenice koji se nalazio vani, u dvorištu. Tamjan koji se palio na tom žrtveniku bio je bio je kâd ugodna mirisa.

2. Zastori prekrivaju Prebivalište (36,8-19)

Unutarnji zastori, načinjeni od finog lanenog platna, zvali su se "prebivalište" (st. 8). Za njima su dolazili zastori od kostrijeti ili "šator" (st. 14). Zastori od ovnujske kože i od finih koža (ili eventualno

morske krave, morskog praseta, dupina) zvali su se "pokrov" (st. 19).

3. Daske za tri strane Šatora (36,20-30)

Daske su bile načinjene od bagremova drveta, jedine vrste drveta rabljene u Šatoru. Bagrem raste na suhim mjestima, veoma je lijep i daje drvo koje je praktički neuništivo. Na sličan je način i Gospodin Isus bio korijen koji je rastao iz suhe zemlje (Iz 53,2), moralno prekrasan i Vječan.

4. Prijevornice za povezivanje dasaka (36,31-34)

Četiri su prijevornice bile vidljive, a jedna nevidljiva jer je prolazila po sredini dasaka. Nevidljiva je prijevornica slika Svetoga Duha koji povezuje vjernike u "sveti hram u Gospodinu" (Ef 2,21-22). Ostale četiri prijevornice mogle bi predstavljati život, ljubav, službu i ispovijedanje vjere, sve to što je zajedničko Božjemu narodu.

5. Zastor na ulazu u Svetinju nad svetinjama (36,35-36)

Ovaj zastor predstavlja tijelo Gospodina Isusa (Heb 10,20), razderano na Golgoti kako bi nama otvorilo put za pristup Bogu. Za kerubine na zastoru vjeruje se da predstavljaju čuvaru pravednog Božjeg prijestolja.

6. Zastor na ulazu u Svetinju (36,37-38)

Ovaj je zastor bio načinjen od istoga materijala kao i zastor na ulazu u dvorište i zastor na ulazu u Svetinju nad svetinjama, a oslikava Krista kao put k Bogu.

7. Kovčeg Saveza (37,1-5)

Kovčeg Saveza bio je načinjen od bagremova drveta, a iznutra i izvana obložen čistim zlatom. Ukazivao je na ljudsku i božansku stranu našega Gospodina. U njemu su se nalazile ploče Saveza, zlat-

na posuda s manom i Aronov štap koji je prolistao. Ovo se odnosi na Krista, a sve to što se nalazilo u Kovčegu govori o njemu kao o onome koji je rekao: "Zakon tvoj duboko u srcu ja nosim" (Ps 40,8b); kao o kruhu Božjem koji je sišao s neba (Iv 6,33); kao o Božjem odabranom Svećeniku koji je uskrsnuo od mrtvih (Heb 7,24-26). Ako ovo primijenimo na izraelski narod, onda su sve te stvari spomen na pad i pobunu.

8. Pomirilište (37,6-9)

Pomirilište je bilo Božje prijestolje, mjesto na kojemu je on boravio na zemlji. Dok su zlatni kerubimi gledali u njega, nisu vidjeli Zakon (koji je Izrael prekršio) niti posudu s manom i Aronov štap, jer sve je ovo bilo povezano s pobunom izraelskog naroda. Kerubini su vidjeli poškropljenu krv koja je omogućila Bogu da bude milosrdan neposlušnim grešnicima. Pomirilište je slika Krista kao Onoga "kojega je Bog izložio da svojom krvi bude *Pomirilište*" (Rim 3,25)³² Pomirilište je bilo poklopac Kovčega.

9. Stol za prinesene kruhove (37,10-16)

Na ovome je stolu prinošeno dvanaest kruhova, što je posve "svojevstveno izraelskom mjestu pred Bogom u Kristovu prihvaćanju, koji, kao pravi Aron, i dan danas vodi o njima računa pred Bogom."³³ Kruhovi također mogu simbolizirati Božju providnost za svako od dvanaest plemena.

10. Zlatni svijećnjak i prateći pribor (37,17-24)

Neki svijećnjak od čistoga zlata vide kao sliku Krista, istinitog svjetla svijeta (Iv 8,12). Drugima je draže gledati na njega kao na sliku Svetoga Duha, čija je služba proslaviti Krista, budući da on rasvjetljava sve što na svetome mjestu govori o Kristu. Ostali pak vide svijećnjak kao

slikovni prikaz Krista sjedinjenog s vjericima. Njegov je stalak, koji se nalazio u sredini, jedinstven, jer iz njega izlazi šest krakova, tri sa svake strane; a ipak, sve je to napravljeno od jednoga komada zlata.

11. Kadioni žrtvenik (37,25-28)

Kadioni žrtvenik simbolizira Krista, koji je vječni ugodni miris Bogu. Također upućuje na sadašnju službu Gospodina Isusa koji posređuje za nas u nebu.

12. Ulje za pomazanje i miomirisni kad – tamjan (37,29)

Ulje je slika Svetoga Duha, a tamjan govori o vječno mirisnim savršenstvima našega Gospodina koji donosi ushićenje svome Ocu.

13. Žrtvenik za paljenice (38,1-7)

Žrtvenik za paljenice predstavlja križ na kojemu je Gospodin Isus sam sebe prinio na žrtvu Bogu i to kao potpunu žrtvu. Ne može biti pristupa Bogu bez njegove žrtvene smrti.

14. Umivaonik (38,8)

Umivaonik svjedoči o sadašnjoj službi Isusa Krista, koji čisti svoj narod u vodenoj kupelji riječi (Ef 5,26). Od svećenika se zahtijevalo da operu ruke i noge prije nego pristupe bilo kojoj službi. Tako i naši postupci i naš hod moraju biti čisti prije nego što možemo učinkovito služiti Gospodinu. Umivaonik je bio načinjen od mjedenih zrcala što su pripadala ženama koje su posluživale na vratima Šatora. Proslavljanje svoga ega ustupilo je mjesto službi za Boga.

15. Dvorište, zavjese i zastor (38,9-31)

38,9-20 Dvorište koje se prostiralo oko Šatora sastojalo se od zavjesa načinjenih od lanenog platna, od pedeset i šest stupova s mjedenim podnožjima i srebrnim kukama i šipkama, te od vezenog

zastora na ulazu (vratima). Bijelo laneno platno simbolizira pravednost koja zadržava prolaz približavanja Bogu za nevjernje grešnike, ali koja također odvaja i štiti vjernika koji je unutra. Jedini ulaz u dvorište bio je kroz ta vrata, načinjena od fino tkanog lanenog platna, izvezenog ljubičastim (modrim), crvenim i tamnocrvenim predivom. Ovo upućuje na Krista ("Ja sam vrata" Iv 10,9) kao jedini put kojim se može pristupiti k Bogu. Fino laneno platno slika je njegove neokaljane čistote; plavo (ljubičasto) predstavlja njegovo nebesko podrijetlo, crveno njegovu kraljevsku slavu, a tamnocrveno njegovo stradanje za grijeha.

38,21-23 Ovdje se ponovno navode imena graditelja. Svaki put kad Bog ima zadaću koju treba obaviti, on podiže ljude koji će to učiniti. Za Šator je pozvao i osposobio Besalela i Oholiaba. Za gradnju hrama pozvao je Hirama koji je obavljao materijal. Za gradnju crkve angažirao je svoje odabrane radnike, Petra i Pavla.

38,24-31 Sav materijal uporabljen za gradnju Šatora pomno je popisivan. Prema današnjoj valuti, sve bi to bilo procijenjeno na milijune dolara. I mi možemo svoju imovinu posvetiti radu za Gospodina, govoreći time: "Uzmi moje srebro i moje zlato; ni jedan novčić ne želim zadržati."³⁴

G. Izrada svećeničke odjeće (pogl. 39)

39,1-7 Sad dolazimo do izrade svećeničke odjeće. Na samom početku zatiče nas ponavljanje četiri boje. Neki to vide kao očitovanje mnogostrukke Kristove slave kakvu vidimo u četiri evanđelja: crveno – Matej – kralj; tamnocrveno – Marko – sluga koji strada za grijeha; bijelo – Luka – bezgrešni čovjek; modro (ljubičasto) – Ivan – Božji Sin koji je sišao s neba. Zlatne niti na oplećku svjedoče o Kristovu božanstvu (st. 3). Na svakoj se naramenici oplećka nalazio po jedan ka-

men oniks i na njima su bila urezana imena svih dvanaest izraelskih plemena (na svakom kamenu po šest).

39,8-21 Naprsnik je bio optočen s dvanaest dragulja, po jedan za svako od dvanaest plemena (st. 10-14). Isto je i s našim Uzvišenim velikim svećenikom. Evanđeoski propovjednik Peter Pell izrazio je to na veoma lijep način: "Snaga njegovih ramena i ljubav njegova srca na taj način donose imena Božjeg naroda pred Boga."

39,22-26 Ogrtač za oplećak bio je modre (ljubičaste) boje i nosio se ispod oplećka. Na njegovu su rubu bili zvončići načinjeni od čistoga zlata te izvezeni mognanji plavim (ljubičastim), crvenim i tamnocrvenim predivom. Ovo simbolizira duhovne plodove i svjedočanstvu, kakve nalazimo u našem Uzvišenom velikom svećeniku i kakve bismo i mi trebali radati.

39,27-29 Košulja od prepredenog lana bila je prvi komad odjeće što su je svećenici oblačili (Lev 8,7). Potom je dolazila odjeća slave. Bog pokajanog grešnika prvo oblači u svoju pravednost (2. Kor 5,21). Kada se gospodin Isus vrati, obući će svoj narod u odjeću slave (Fil 3,20-21). Pravednost mora prethoditi slavljenju.

39,30-31 Na zlatnoj pločici koja se nalazila na mitri (kapi) velikog svećenika bile su, kao na pečatnom prstenu, ugravirane riječi "Posvećen Gospodinu", kako bi svećenik mogao preuzeti na sebe nedostatke ili grijeha koje Izraelci počine tijekom prinošenja svetih darova (Izl 28,38). Sve što čovjek učini uprljano je grijehom, ali naše je štovanje, kao i našu službu, od svake nesavršenosti očistio naš Uzvišeni veliki svećenik prije nego što ih uputimo k Ocu.

39,32-43 Kad su ljudi završili posao i donijeli Mojsiju dijelove Šatora sastanka, on je sve pregledao i utvrdio da je sav posao obavljen točno prema Božjim propisima. Tad je Mojsije blagoslovio narod.

H. Postavljanje Prebivališta – Šatora sastanka (pogl. 40)

40,1-8 Bog je zapovjedio da se Šator podigne prvoga dana u godini (st. 1, 2); ovo je bilo oko godinu dana nakon izlaska i osam i pol mjeseci od dolaska Izraelaca u Sinaj. Osim toga, Bog je označio kamo treba postaviti svaki dio namještaja sljedećim redom:

40,9-17 U stihovima 9-15 ponovljene su upute o pomazanju Prebivališta, sveg namještaja u njemu, kao i velikog svećenika i njegovih sinova. Upute su provedene u djelo prvoga dana prvoga mjeseca, gotovo godinu dana nakon što su Izraelci izašli iz Egipta (st. 16, 17).

40,18-33 “Ovako Mojsije namjesti Prebivalište...” Ovaj nam ulomak govori kako je veliki donositelj zakona proveo u djelo sve potankosti uputa onako kako mu je Jahve naredio i to za svaki dio zdajnja kao i za svaki komad namještaja.

Naposlijetku, kad je sve drugo bilo

gotovo, Mojsije je podigao dvorište oko Prebivališta. Potom dolaze velike riječi o završetku važne zadaće, i to dobro obavljene: “Tako Mojsije završi taj posao.”

40,34-38 Oblak se spustio na Šator sastanka i slava je Jahvina ispunila Prebivalište, tako da Mojsije nije mogao ući u Šator sastanka. Ovaj će oblak pratiti narod na putu. Polaziti će kad se oblak podigne. Kad oblak stane, i oni će stati (st. 34-38). Kao pripadnik Levijeva plemena, Mojsije je očito bio ovlašten vršiti svećeničku službu sve dok Aronu i njegovim sinovima nije povjerena ova odgovornost (Lev 8).

Prema tome, Izlazak je povijest Božjeg naroda koja govori o razdoblju od godinu dana, između njihova oslobođenja od ropstva u Egiptu i podizanja Šatora sastanka na Sinajskoj gori. Ova je knjiga puna prekrasnih slika Krista i njegovoga moralnog savršenstva. Naša je dužnost štovati Krista slave i živjeti u svjetlu njegove svetosti.

Bilješke

- 1 (2,9-10) Hebrejska mješavina “izvaditi van” zapravo može biti dvojezična igra riječi. U hebrejskom se rabe takve igre riječi čak i u ozbiljnim situacijama, kao što je davanje imena djetetu. (Vidi, na primjer, davanje imena Jakovljevim sinovima u Postanku, poglavlja 29 i 30)
- 2 (2,9-10) C. H. Mackintosh, *Genesis to Deuteronomy*, str. 144.
- 3 (3,1-4) Prikladno tome, škotski su Covenantersi usvojili gorući grm za svoj simbol, ispod kojega na latinskome jeziku piše: “*Nec consummaretur*” (“A ipak ne izgara”).
- 4 (3,6) R. Alan Cole, *Exodus: An Introduction and Commentary*, str. 66.
- 5 (3,7-12) J. Oswald Sanders, *On to Maturity*, str. 56.
- 6 (3,13-14) Neke Biblije, kao što je Moffattova verzija, Božje ime prevode kao “Vječni” (usp. također francusku verziju Louisa Segonda: “l’éternel”).
- 7 (5,2-14) Cole, *Exodus*, str. 82. Autor na engleskome jeziku nastoji oživjeti prezriv stav zapovjednika (nadglednika) prevodeći tekst “da skuplja strnjiku namjesto slame” (Kršćanska sadašnjost) kao “stubby themselves stubble” dosl. “da krči sebi strnjiku” (st. 12).
- 8 (8,20-24) Septuaginta koja je napisana u Egiptu, te može odražavati lokalno znanje i židovsku tradiciju, naziv za kukce iz ovoga ulomka prevodi kao *pasje muhe* (*kynoumia*),

- obade koji imaju veoma bolan ubod. Vidi : Cole, *Exodus*, str. 93, 94, za više pojedinosti.
- 9 (10,29) Matthew Henry, "Exodus," in *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, I:314.
- 10 (12,11-20) Cole, *Exodus*, str. 108.
- 11 (13,17-20) C. F. Pfeiffer, *Baker's Bible Atlas*, str. 73, 74.
- 12 (13,21-22) Henry, "Exodus," I:328.
- 13 (14,15-18) Henry, "Exodus," I:332.
- 14 (15,1-21) Dr. H. C. Woodring, neobjavljene bilješke, Emmaus Bible School.
- 15 (15,1-21) Henry, "Exodus", I:335,336.
- 16 (16,1-19) Ime ove pustinje nije povezano s engleskom riječju "sin", što znači *grieh*.
- 17 (19,1-9) D. L. Moody, *Notes From My Bible*, str. 33, 34.
- 18 (Esej) *The New Scofield Study Bible, New King James Version*, str. 4.
- 19 (Esej) Stara uvjerenja kojih su se držali dispencacionisti o "sedam različitih načina (puteva) spasenja" u cijelosti su netočna.
- 20 (Esej) Neki ipak prihvaćaju jedan od tih propisa.
- 21 (21,1-6) Biskup Handley C. G. Module, druga strofa njegove pjesme "My Glorious Victor, Prince Divine," *Hymns of Truth and Praise*, br. 535.
- 22 (23,18-19) Pravovjerni Židovi imaju dva kompleta porculana: jedan za meso i proizvode od mesa, a drugi za mlijeko i proizvode od mlijeka. Kako bi odvratili Židove od jedenja mesnih i mliječnih proizvoda u istom obroku, neki restorani u Izraelu primoravaju ljude da pri uzimanju hrane prođu kroz dva reda, kako bi uzela i jedno i drugo. Jedan je jeruzalemski restoran što ga je posjetio urednik ove knjige zapravo imao mesne i mliječne proizvode na različitim katovima!
- 23 (23,20-33) Henry, "Exodus," I:376.
- 24 (25,17-22) Riječ *kerubin* vjerojatno potječe od semitskoga korijena koji znači "blagosloviti", "hvaliti", "obožavati", no opći je i češći stav da potječe od hebrejske riječi *karav*, što znači "približiti se". U skladu s tim, kerubin je "onaj koji pokriva", odnosno onaj koji se približava kao zaštitnik.
- 25 (26,14) Razlog različitim prijevodi-ma u tome je što ne znamo zasigurno na koju životinjsku kožu upućuje hebrejska riječ.
- 26 (28,36-38) Nadbiskup Beveridge, dalja dokumentacija nije dostupna.
- 27 (30,1-10) Grčka riječ *thumiateurion* doslovce znači "mjesto (ili predmet, svar) za tamjan ili za kađenje". Otuda može upućivati na kadioni žrtvenik ili na kadionicu koja se unosila iza zavjese na Dan pomirenja, a punila se tamjanom sa žrtvenika.
- 28 (31,1-11) Vrijedno je pozornosti to što je nacionalna umjetnička akademija u suvremenome Izraelu dobila ime po Besalelu.
- 29 (Esej) Tipologija Prebivališta naširoko je prihvaćena među evandeoskim vjernicima, iako očito ne postoji postpuna suglasnost o svim potankostima. Neki kršćani prihvaćaju samo one slike koje se pominju izričito u Novome zavjetu, ponajviše u Poslanici Hebrejima. Vidi Postanak 42, gdje se nalazi kratak esej o tipologiji.
- 30 (32,30-35) Neki vjeruju da je Mojsije, poput Pavla petnaest stoljeća kasnije, bio spreman biti proklet i izgubljen ako bi to spasilo njegove sunarodnike, Izraelce.
- 31 (33,18-23) Hywel R. Jones, dalja dokumentacija nije dostupna.
- 32 (37,6-9) Ista grčka riječ, *hilastērion*, znači i *pomirna žrtva* (*zadovoljenje putem žrtve*) i *mjesto pomirenja* (tj., pomirilište)

- 33 (37,10-16) G. Morrish, *New and Concise Bible Dictionary*, str. 754.
- 34 (38,24-31) Divna duhovna pjesma "Take My Life and Let It Be" (Uzmi

moj život i neka bude tako) koju je napisala Frances Ridley Havergal. Ovaj je stih daleko lakše *pjevati* nego *ga upražnjavati!*

Bibliografija

Borland, James A. "Exodus." In *Liberty Bible Commentary*. Lynchburg, VA: The Old-Time Gospel Hour, 1982.

Cole, R. Alan. *Exodus: An Introduction and Commentary*. The Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1973.

Dennett, Edward. *Typical Teachings of Exodus*. Reprint. Denver: Wilson Foundation, n.d.

Henry, Matthew. "Exodus." In *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. 1. *Genesis to Deuteronomy*. McLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.

Keil, C. F. and Delitzsch, F. "Exodus." In *Biblical Commentary on the Old Testa-*

ment. Vols. 1, 2. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1971.

Lange, John Peter. "Exodus." In *Commentary on the Holy Scriptures, Critical, Doctrinal and Homiletical*. Vol. 2. Reprint (24 vols. in 12). Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1980.

Pell, Peter, Jr. *The Tabernacle* (Correspondence Course). Oak Park, IL: Emmaus Bible School, 1957.

Ridout, Samuel. *Lectures on the Tabernacle*. New York: Loizeaux Brothers, Inc., 1973.

Rosen, Moishe and Ceil. *Christ in the Passover*. Chicago: Moody Press, n.d.

Sanders, J. Oswald. *On to Maturity*. Chicago: Moody Press, 1962.

LEVITSKI ZAKONIK

“Ne postoji knjiga, u cjelokupnom opusu ovoga nadahnutog djela što nam ga je dao Sveti Duh, koja sadrži više izravnih Božjih riječi, nego što je to Levitski zakonik. Upravo je Bog, na gotovo svakoj stranici ove knjige, izravni govornik, a njegove su milostive riječi zabilježene u obliku u kojemu su izrečene. Ovakav stav ne može, a da nas ne uputi u njezino proučavanje s osobitim zanimanjem i pozornošću.”

Andrew Bonar

Uvod

I. Jedinstveno mjesto u kanonu

J. N. Darby jednom je upozorio na porazne stvari koje se događaju kad vjernicima svetost postane dosadna. Svetost je glavna tema Levitskog zakonika, a ova je knjiga mnogim kršćanima, zacijelo, najteža za čitanje. Dakako, ako se njezine upute shvate samo kao potanko opisani obredi žrtvenih prinosa kad starih Židova i zakona za očuvanje svetosti u svakodnevnom životu, te odvajanju Židova od poganskih naroda, blagoslovi će biti ograničeni. Međutim, kad jednom uvidimo da je svaka pojedinost žrtvenoga prinosa slikovni opis savršenstva Kristova bića i djela, naći ćemo mnogo toga o čemu vrijedi razmišljati. Dodatni blagoslovi proistječu iz uzajamne veze Levitskog zakonika i njegova novozavjetnog pandana, Poslanice Hebrejima.

II. Autorstvo

Dvadeset od dvadeset sedam poglavlja Levitskog zakonika i oko trideset i pet drugih ulomaka počinje riječima: “Jahve reče Mojsiju...” ili nekim sličnim, jednako vrijednim izrazom. Gotovo sve do suvremenih vremena, većina ljudi koji ispovijedaju judaizam ili kršćanstvo primali su ovo kao nominalno točno. Sâm naš Gospodin upućuje na Levitski zakonik 13,49 – kad kaže gubavcu da ode i pokaže se svećeniku, te da prinese na žr-

tvu “ono što propisa Mojsije” (Mk 1,44). Danas je, međutim, u mnogim krugovima moderno nijekati, ili u najmanju ruku dovesti u pitanje, Mojsijevo autorstvo, i to ne samo Levitskog zakonika, nego cijelog Petoknjžja.

Budući da mi vjerujemo kako tradicionalno stanovište nije samo točno, nego i važno, ovo pitanje je u nekoliko pojedinosti izneseno u našem Uvodu u Peto-knjžje, koje bi trebalo pomno pročitati.

III. Datum

Prihvaćajući Mojsijevo autorstvo Levitskog zakonika i dokaze što ih nalazimo u samom Petoknjžju, smatramo da je Mojsiju ova knjiga otkrivena tijekom razdoblja od pedeset dana nakon podizanja Prebivališta (Izl 40,17), a prije nego što su Izraelci napustili Sinaj (Br 10,11). Točna godina pisanja ove knjige nije poznata, ali ukazuje na datum koji bi bio negdje između 1450. i 1410. godine pr. Kr.

IV. Povijesna pozadina i tema

Jedan od lakših načina da upamtimo sadržaj Knjige Levitskog zakonika jest da povežemo njezin naziv s riječju “leviti” ili “svećenici”, a potom zamislimo ovu knjigu kao priručnik za svećenike. Knjiga Izlaska završava postavljanjem Svetišta u pustinji. Sad su svećenici i leviti trebali upute kako obavljati žrtvene prinose povezane s tim zdanjem, kao i s nekim drugim obredima (npr. čišćenjem “gubavih” kuća).

U Izlasku vidimo oslobođenje Izraela iz Egipta i njegovo odvajanje kao Božjeg posebnog naroda. U Levitskom zakoniku vidimo kako će se Izraelci odvojiti od grijeha i nečistoće kako bi mogli pristupiti Bogu u Svetišću. Svetost je postala pravilo tabora. I u Starome i u Novome zavjetu Bog zahtijeva od svoga naroda da bude svet jer je on svet. To je ozbiljan problem,

budući da je čovjek, i po svojoj naravi i po svojim postupcima, grešan. Rješenje leži u pomirenju putem krvi (Lev 17,11). U Starome su zavjetu na žrtvu prinošene životinje, što je ukazivalo na buduću žrtvu Božjeg Janjeta, koja će se prinijeti jednom zauvijek, kao što nam otkriva Novi zavjet, osobito Poslanica Hebrejima.

Pregled

- I. Vrste žrtava (1,1-6,7)
 - A. Žrtva paljenica (pogl. 1)
 - B. Žrtva prinosnica ili brašnjenica (pogl. 2)
 - C. Žrtva pričesnica (pogl. 3)
 - D. Žrtva okajnica (4,1-5,13)
 - E. Žrtva naknadnica (5,14-6,7)
- II. Propisi o žrtvenim prinosima (6,8-7,38)
- III. Posvećenje svećenika (poglv. 8-10)
 - A. Svečano ustoličenje svećenika (pogl. 8)
 - B. Prve Aronove žrtve (pogl. 9)
 - C. Svetogrđe Nadaba i Abihua (pogl. 10)
- IV. Čistoća i nečistoća (poglv. 11-15)
 - A. Čiste i nečiste životinje (jela) (pogl. 11)
 - B. Očišćenje žene poslije poroda (pogl. 12)
 - C. Dijagnosticiranje gube (pogl. 13)
 - D. Čišćenje od gube (pogl. 14)
 - E. Čišćenje od tjelesnih izljeva (pogl. 15)
- V. Dan pomirenja (pogl. 16)
- VI. Zakoni o žrtvenim prinosima (pogl. 17)
- VII. Čudoredni i moralni zakoni; uredbe za svećenike (poglv. 18-22)
 - A. Zakoni o seksualnoj čistoti (pogl. 18)
 - B. Zakoni o svakodnevnom životu (pogl. 19)
 - C. Kazne za teške prekršaje (pogl. 20)
 - D. Ponašanje svećenika (poglv. 21, 22)
- VIII. Gospodnje svetkovine (pogl. 23)
 - A. Subota (šabat) (23,1-3)
 - B. Pasha (23,4-5)
 - C. Blagdan beskvasnih kruhova (23,6-8)
 - D. Blagdan prve žetve (23,9-14)
 - E. Blagdan sedmicâ (23,15-22)
 - F. Blagdan truba (23,23-25)
 - G. Dan pomirenja (23,26-32)
 - H. Blagdan sjenicâ (šatora) (23,33-44)
- IX. Obredni i moralni propisi (pogl. 24)
- X. Subotna i jubilara godina (pogl. 25)
- XI. Blagoslovi i prokletstva (pogl. 26)
 - A. Blagoslovi za poslušnost Bogu (26,1-13)
 - B. Prokletstva za neposlušnost Bogu (26,14-39)
 - C. Obnova kroz priznanje i pokajanje (26,40-46)
- XII. Zavjeti i desetine (pogl. 27)

Komentari

I. Vrste žrtava (1,1-6,7)

A. Žrtva paljenica (pogl. 1)

Levitski zakonik započinje s Jahvinim pozivom Mojsiju dok mu se obraćao iz Šatora sastanka. Kao što je Bonar primijetio u našem uvodnom navodu, doista ne postoji neka druga knjiga “koja sadrži više izravnih Božjih riječi nego što je to Levitski zakonik”, što bi nam trebao biti pokazatelj da je vrijedi proučavati “s osobitim zanimanjem i pozornošću”. Na samom početku Gospodin propisuje pet žrtvenih prinosa, paljenicu, prinosnicu, pričesnicu, okajnicu i naknadnicu. Prve tri bile su poznate kao žrtve paljene Bogu na ugodan miris, a posljednje dvije kao žrtve za prijestup ili grijeh. Prve tri bile su dragovoljne; posljednje dvije obvezatne.

Prva poruka koju je Bog imao za Izraelce bilo je da trebaju Jahvi prinositi žrtve od svoje stoke – kako od krupne tako i od sitne.

Prvo se poglavlje odnosi na žrtve paljenice (heb. *‘ōlah’*). Postojala su tri stupnja ovoga žrtvenog prinosa, ovisno o tomu što si prinositelj može priuštiti: junca iz stada goveda, odnosno krupne stoke (st. 3; usp. st. 5), muško bez mane; ovcu ili kozu iz stada sitne stoke (st. 10), muško bez mane; i naposljetku grlice ili golubove (st. 14). Sve su ovo bile miroljubive životinje; Gospodinu se na žrtvenik nije prinosilo ništa divlje.

Peter Pell navodi da junac simbolizira našeg Gospodina kao strpljivog i neumornog radnika, koji uvijek vrši Očevu volju tijekom života u savršenoj službi i smrti u savršenom žrtvenom prinosu. Ovca prikazuje Gospodina kao krotkog i poniznog, onoga koji se pokorava Božjoj volji i nikad joj se ne protivi, nego joj se potpuno predaje. Koza svjedoči o Kristu kao našoj zamjenskoj žrtvi. Grlice ukazuju na njega

kao na nebesko biće, ali također i kao na čovjeka boli (golub koji tuguje).²

Pogledaj! Stradalnik bez mane umire,
moje je Jamstvo na drvetu;
Janje Božje, Žrtva,
koja je dala sebe za mene!

Autor nepoznat

Dužnosti prinositelja: Dovodio bi žrtvu do ulaza u Šator sastanka, blizu mjedenog žrtvenika (st. 3); stavljao bi ruku na glavu žrtve (st. 4) (ili, “polagao je ruku u pouzdanju”); ubio bi junca (st. 5) ili ovcu ili kozu (st. 11); zatim bi oderao životinju i isjekao je na dijelove (st. 6, 12); drob i noge životinje oprao bi u vodi (st. 9, 13). U trećem stihu, izraz “drage volje”, u nekim se verzijama prevodi kao “da bude primljen”. Vidi stih 4.

Dužnosti svećenika: Oni su krvlju životinje škropili sve strane žrtvenika (st. 5, 11); ložili su vatru na žrtveniku i na nju stavljali drva (st. 7), a potom su na drva što su bila na žrtveniku naslagali dijelove životinje (st. 8, 12). Na žrtveniku se spaljivalo sve osim kože životinje (st. 13; 7,8); a u slučaju kad su na žrtvu prinošene ptice, svećenik bi joj zavrnuo vratom, otkinuo joj glavu, njezinu bi krv iscijedio sa strane žrtvenika, a gušu (jednjak) i perje pobacao na istočnu stranu žrtvenika. Zatim bi rasporio tijelo ptice duž obaju krila, ali ne bi je sjekao na dijelove, i onda bi je spalio na žrtveniku. Riječ *spaliti* ista je kao riječ za paljenje kâda (tamjana); kad se radi o žrtvenim prinosima za grijeh, rabi se posve druga riječ.

Raspodjela žrtve: Sve što je spaljivano na žrtveniku, pripadalo je Bogu; koža životinje davana je svećenicima (7,8); prinositelj nije primao niti jedan jedini dio ove žrtve.

Osoba koja je prinosila žrtvu paljenicu izražavala je time svoju potpunu predanost i odanost Gospodinu. Na drugim mjestima saznajemo da se ovakva žrtva

prinosila iz mnogo različitih povoda. (Za više pojedinosti vidi biblijski rječnik.)

Žrtva paljenica u pravilu oslikava Krista kao žrtvu bez mane prinesenu Bogu. Na žrtveniku Golgote, Janje je Božje u potpunosti sažeglo ognjem božanske pravednosti. Pjesma Amelie M. izražava samu srž ove tvrdnje:

Bila sam kod žrtvenika i svjedočila
kako se Janje cijelo sažeglo
da se pretvori u pepeo za mene;
i gledala sam kako se njegov ugodni
miris uzdiže visoko,
prihvaćen, Oče, pred tobom.

B. Žrtva prinosnica ili brašnjenica (pogl. 2)

Žrtva prinosnica (heb. *minhāh*) sastojala se od najboljeg, bijelog brašna ili od klasova žita.³

Žrtveni prinos: Postojalo je nekoliko vrsta žrtve prinosnice, kao što slijedi: od najboljega, bijelog brašna, polivenog uljem i okađenog kâdom (tamjanom) (st. 1). Ovaj prinos se nije kuhao, nego je pregršt mješavine spaljivan na žrtveniku (st. 2). Osim toga, postojale su tri različite vrste kruha ili pogāča: (a) pečen u peći (st. 4); (b) pečeno u tavi (st. 5); (c) kuhan u kotliću (st. 7; KJV i RSV kažu "tava", no neki vjeruju da je ova žrtva kuhana u vodi, kao što se kuhaju valjuške). Postojale su još i prinosnice od klasova prženih na vatri, što je predstavljalo prinos od prvine ploda (st. 14). Stih 12 odnosi se na posebnu žrtvu brašnjenicu (23,15-21), koju se nije smjelo spaljivati na žrtveniku jer je sadržavala kvasac.

Nijedna žrtva prinosnica nije se smjela pripravljati ni s kvascem ni s medom (st. 11). Ovo je podrazumijevalo vrenje i prirodan ugodan miris. Ali sol je trebalo dodati, kao znak Saveza između Boga i Izraela. Ta se sol zvala sol Saveza (st. 13) i značila je da je savez neraskidiv. Vidi Brojeve 18,19;

2. Ljetopisa 13,5; Ezekiel 43,24 radi drugih napomena o "soli Saveza".

Dužnosti prinositelja: Prinositelj je pripremao žrtveni prinos kod kuće i donosio ga svećenicima (st. 2, 8).

Dužnosti svećenika: Svećenik je žrtvu prikazivao na žrtveniku (6,14); a zatim bi uzео punu šaku prinosa i spalio ga na žrtveniku kao spomen-žrtvu (st. 2, 9).

Raspodjela žrtve: "Spomen-žrtva", spaljivana na žrtveniku sa *svim* tamjanom, bila je Gospodnja; svećenicima je bilo dopušteno uzeti sav preostali dio prinosa sebi za hranu (st. 3, 10). Svećenik koji je prinosio žrtvu imao je pravo na sve što je pečeno u peći, te pripravljano u kotliću ili u tavi (7,9). Sve što je bilo zamiješano s uljem i sve suho pripadalo je ostalim svećenicima (7,10); prinositelj nije primao nijedan dio ovoga žrtvenog prinosa.

Osoba koja je prinosila žrtvu prinosnicu tim je činom priznavala Božju darežljivost, kao onoga koji daje sve što je dobro u životu, a što je prikazano u brašnu, tamjanu i ulju (i u vinu, u slučaju prinošenja žrtve ljevanice).

Simbolički, ova žrtva svjedoči o moralnom savršenstvu u životu našeg Spasitelja (bijelo brašno), neuprljanog zlom (nema kvasca), ugodnog mirisa Bogu (tamjan) i ispunjenog Svetim Duhom (ulje). Autor ovoga hvalospjeva izražava to na lijep način:

Život, život ljubavi, izliven je mirisan
i svet!

Život, posred surovog zemaljskog trnja,
neukaljan i ugodan!

Život, iz kojega sija Božje lice ljubavi,
slavno ali ponizno,

Sija na nas da se poklonimo, Gospodine,
ničice pred tvojim nogama!

F. Allaben

C. Žrtva pričesnica (pogl. 3)

3,1-15 Žrtva pričesnica, žrtva zajedništva

ili mirotvorna žrtva (heb. *šelem*⁴) slavila je mir s Bogom, utemeljen na djelotvornosti krvi izmirenja. Bila je to svetkovina radosti, ljubavi i zajedništva.

Žrtveni prinos: I što se ovoga žrtvenog prinosa tiče, postojala su tri stupnja: životinja iz stada krupne stoke (govedo ili vol), muško ili žensko (st. 1-5); životinja od sitne stoke, muško ili žensko, na primjer ovca (st. 6-11); ili koza (st. 12-17).

Dužnosti prinositelja: prinositelj bi dovodio životinju pred Jahvu na ulazu u Šator sastanka (st. 1, 2, 7, 12); polagao ruku na glavu žrtve (st. 2, 8, 13); a potom bi je ubio na ulazu u Šator (st. 2, 8, 13); zatim je vadio određene dijelove životinje – salo, bubrege, cijeli pretili rep i mrežicu na jetrima – koji su se spaljivali na žrtveniku (st. 3, 4, 9, 10, 14, 15).

Dužnosti svećenika: Oni su krvlju životinje škropili sve strane žrtvenika (st. 2, 8, 13); a zatim spaljivali Gospodnji dio (salo, itd.) povrh žrtve paljenice (st. 5).

Raspodjela žrtve: Gospodnji dio, koji se *zva*o hrana vatre u čast Jahvi ili jelo od ognjene žrtve Gospodinu (st. 11), sastojao se od sala, bregra, mrežice na jetrima i pretilog repa; u Levitskom zakoniku 7,32-33 saznajemo da je svećenik koji je prinosisio žrtvu primao desni but, nakon što je ovaj bio podizan pred Jahvom tijekom prinosa žrtve pričesnice; drugim su svećenicima pripadala prsa životinje (7,31). Ovo se prvo primicalo i odmicalo pred Gospodinom (7,30); prinositelj je primao sve ostalo (7,15-21). Ovo je jedini žrtveni prinos od kojega je dio pripadao i prinositelju. On je vjerojatno pripremao gozbu za svoju obitelj i prijatelje kao neku vrst zajedničkog obroka. Stoga je ovaj žrtveni prinos promicao mir među Izralcima unutar Saveza.

Osoba koja je prinosisila ovu žrtvu izražavala je svoju radosnu zahvalnost za mir što ga je uživala u zajedništvu s Jahvom. Žrtva pričesnica mogla se prinositi i za zavjet na koji se prinositelj obvezao Gos-

podinu, ili za zahvalnost zbog neke osobite milosti.

Što se njezinog karakterističnog (simboličnog) značenja tiče, Peter Pell primjećuje:

Kristovo završeno djelo u odnosu na vjernika ogleda se u žrtvi pričesnici. Gospodin Isus naš je mir (Ef 2,14), taj je mir uspostavio krvlju njegova križa (Kol 1,20). Navješćivao je mir onima koji su bili daleko i onima koji su bili blizu (Ef 2,17), rušeći tako središnji zid koji je dijelio Židove i pogane. U Kristu se Bog i grešnik susreću u miru; neprijateljstvo što nam je bilo namijenjeno, nestalo je. Bog je stekao naklonost prema grešniku, a grešnik je izmiren s Bogom; i jedan i drugi su jednako zadovoljni Kristom i onim što je on učinio.⁵

Hvalospjev lorda Adalberta Cecila veliča ono što je Krist učinio za nas:

Oh, vječni mir teče
iz Božjih misli o njegovu Sinu!
Oh, mir je to spoznaje
da je na križu učinjeno sve.
Mir s Bogom! Krv na nebu sad govori
da mi je oprošteno.
Mir s Bogom! Gospodin je uskrsnuo!
Pravednost me sad računa u slobodne.

3,16-17 Izraelskom je narodu bilo zabranjeno jesti salo i krv, budući da su i jedno i drugo pripadali Gospodinu. Osim što je imao simbolično značenje, ovaj je propis o salu bio rani oblik preventivne medicine. Danas liječnici savjetuju smanjenje unosa masti kako bi se umanjila mogućnost obolijevanja od visokog krvnog tlaka, bolesti srca, moždanog udara, dijabetesa i plućnih oboljenja.

Prva tri žrtvena prinosa – paljenica, prinosnica i pričesnica – imala su svoje mjesto u javnom bogoštovlju naroda, ali Gospodinu ih je mogao prinositi i pojedi-

nac u bilo koje vrijeme i dragovoljno. Za sljedeća dva žrtvena prinosa zapovijedeno je da se donose kad netko sagriješi. Stoga imamo dvostruk pojam – *dragovoljnog štovanja i obvezatnog pomirenja* – koji je izložen u žrtvenim prinosima.

D. Žrtva okajnica (4,1-5,13)

Pogl. 4 Žrtva okajnica – ili žrtva zbog grijeha – (heb. *hattā'ih⁶*) bila je određena za otkupljene ljude. Ona ne svjedoči o grešniku koji dolazi Gospodinu radi *spasjenja*, nego o Izraelcu, koji je u savezu s Gospodinom i traži *oproštenje*. Odnosi se na nesvjesno ili nehotice počinjene grijeha.

Žrtveni prinos: Postojalo je nekoliko stupnjeva ovoga žrtvenog prinosa, ovisno o osobi koja je sagriješila: pomazanjem posvećeni svećenik – odnosno veliki svećenik – koji je svojim sagrješenjem navukao krivnju na narod (st. 3) morao je prinijeti na žrtvu mladog junca bez mane; sva zajednica (st. 13) koja nehotice pogriješi morala je također prinijeti na žrtvu mladog junca; glavari (st. 22) je za isti grijeh morao prinijeti na žrtvu muško jare bez mane (st. 23); a običan je čovjek (st. 27) prinosio žensko jare bez mane (st. 28), ili žensko janje bez mane (st. 32). (Hebrejski tekst na ovome mjestu upućuje na potpuno odrasle životinje.)

Dužnosti prinositelja: Prinositelj bi, općenito, dovodio životinju na ulaz u dvorište Šatora sastanka, prikazao bi je Gospodinu, položio ruku na glavu žrtve, a zatim bi je ubio. Nakon toga je uklanjao salo, bubrege, te masnu mrežicu na jetrima. Starješine su djelovale u ime zajednice (st. 15). Na smrt žrtve simbolično se gledalo kao na smrt grešnika.

Dužnosti svećenika: I za sebe i za zajednicu, veliki bi svećenik unosio krv žrtvovane životinje u Šator sastanka (u Svetinju Prebivališta), a potom bi umočio prst u krv i sedam puta poškropio prednju stranu zastora Svetišta (st. 5, 6, 16, 17), te namazao rogove zlatnog kadionog

žrtvenika (st. 7, 18). Zatim bi preostalu krv izlio na podnožje žrtvenika za žrtve paljenice (st. 7, 18). Za glavara i za obične ljude, veliki bi svećenik pomazao krvlju rogove žrtvenika za žrtve paljenice, a preostali dio krvi izlio na podnožje toga žrtvenika (st. 25, 30, 34). U svim slučajevima veliki je svećenik na žrtveniku za žrtve paljenice spaljivao salo, bubrege, masnu mrežicu na jetrima i pretili rep (st. 8-10, 19, 26, 31). U slučajevima žrtvenog prinosa za velikog svećenika ili za cijelu zajednicu, sav preostali dio životinje bio je iznošen izvan tabora i tamo spaljivan (st. 11, 12, 21).

Raspodjela žrtve: Gospodnji je dio bio onaj koji se spaljivao na žrtveniku – salo, bubrezi, masna mrežica na jetrima, itd. Svećeniku je bilo dozvoljeno jesti meso žrtava što su ih prinijeli glavari ili obični ljudi, jer krv ovih žrtvenih prinosa nije unošena u Svetište (7,30), kao što je bilo slučaj sa žrtvenim prinosima velikog svećenika i zajednice (4,5.6.16.17). Također je, iz istoga razloga, mogao jesti meso žrtve opisane u 5,6.7.11. Nijedan dio gore opisanih žrtvenih prinosa, nije odvajan za prinositelja.

Tijelo svake žrtve okajnice, čija se krv unosila u Svetinju, spaljivalo se izvan tabora. Tako je i naš Gospodin, svojom vlastitom krvlju, ušao u Svetinju nad svetinjama jedanput zauvijek (Heb 9,12), nakon što je podnio muku izvan grada Jeruzalema. A nas se opominje da izađemo “k njemu izvan tabora noseći njegovu sramotu” (Heb 13,13).

Bilješka: Čini se da izraz “grijev učinjen iz neznanja” ima veće značenje od pukog nedostataka znanja ili spoznaje o grijehu. Ovo vjerojatno znači da grijeh nije bio hotimičan, promišljen ili učinjen iz prkosa ili pobune. Nije postojao žrtveni prinos za hotimičan grijeh; u tom je slučaju zahtijevana smrtna kazna (Br 15,30).

Osoba koja je prinosila žrtvu okajnicu

priznavala je time da je nenamjerno sagriješila zbog slabosti ili iz nehata. Tražila je oprostjenje grijeha i obredno očišćenje.

Žrtva okajnica simbolično ukazuje na Krista koji je bio "učinjen grijehom" radi nas, iako sâm nije znao za grijeh, kako bismo mi mogli biti opravdani pred Bogom u njemu. Neki smatraju da žrtva okajnica svjedoči o Kristu koji se bavi *onim što jesmo*, dok žrtva naknadnica slikovito prikazuje njegovo postupanje s *onim što smo učinili*.

Svetoga Krista koji za grijeh nije znao,
Bog je učinio grijehom za nas;
Na sramnom križu Spasitelj je umro
Da zadobije naše duše, da pribavi nam spas.

Samo je njegova dragocjena krv
pomogla da se naši grijesi operu.
Slaboću je svojom nadvladao pakao
i svojom smrću odnio pobjedu.

Hannah K. Burlingham

5,1-13 Doima se da prvih trinaest stihova petoga poglavlja opisuju žrtvu naknadnicu ili, kako se još zove, žrtvu za prijestup (vidi st. 6), ali svi se općenito slažu da se ovi stihovi odnose na još dva stupnja prinosa za grijeh, odnosno žrtava okajnica. Razlog zbog kojega se na ovo ne gleda kao na žrtve naknadnice u tome je što nema ni riječi o naknadi, što je bio važan dio ove žrtve. (Pa ipak, slobodno možemo reći da su stihovi 1-13 tijesno povezani, kako sa žrtvom okajnicom tako i s naknadnicom.)

Umjesto da se bavi različitim staležima ljudi, ovaj se žrtveni prinos odnosi na različite vrste ili oblike grijeha: Stih 1 opisuje čovjeka koji zna za zločin, a ipak odbija svjedočiti, iako je čuo da ga veliki svećenik ili sudac na to zaklinje. Kao Židov koji je živio pod Zakonom, Isus je svjedočio kad ga je veliki svećenik na to prisegao (Mt 26,63-64). Stih 2 govori o oskrvnuću koje bi Židov počinio dodiru-

jući mrtvo tijelo, čak i ako u tome trenutku nije znao što dodiruje. Stih 3 opisuje nečistoću nakupljenu doticanjem čovjeka oboljelog od gube, ili nekoga na kome je rana koja curi, itd. Stih 4 odnosi se na nepromišljeno dane prisege ili obećanja za koja onaj tko ih je dao kasnije otkrije da ih ne može ispuniti.

Žrtveni prinos: Za ovakve su grijeha postojale tri vrste žrtvenoga prinosa, ovisno o platežnoj moći prinositelja: jednu ženku od sitne stoke, ovcu ili kozu – kao žrtvu okajnicu (st. 6); dvije grlice ili dva golubića – jedno kao žrtvu okajnicu, a drugo kao žrtvu paljenicu (st. 7); jednu desetinu efe najboljeg brašna u koje se nije smjelo stavljati ni ulje ni tamjan (st. 11). Ovo je i najsiromašnijima omogućavalo da prinesu žrtvu okajnicu. Slično tome, nitko nije izuzet od oprostjenja po Kristu. Iz stihova 11-13 proistječe pitanje: "Kako žrtva prinostnica (brašnjenica) može poslužiti kao žrtva okajnica (žrtva za grijeh) i dovesti do pomirenja za grijeh, kad znamo da bez prolijevanja krvi nema oprosta?" (Heb 9,22). Odgovor je u tome da je ta žrtva prinošena *povrh* paljenice na žrtveniku (koja je imala u sebi krvi), tako da je ovo davalo prinostnici vrijednost krvne žrtve.

Dužnosti prinositelja: Prinositelj je prije svega priznavao svoju krivnju (st. 5), a onda je svoj prinos donosio svećeniku (st. 8).

Dužnosti svećenika: U slučaju ženke od sitne stoke, ovce ili koze, svećenik ju je prinosio u skladu s propisima za žrtvu okajnicu iz četvrtog poglavlja. Ako su se na žrtvu prinosile dvije ptice, prvo bi prinio jednu pticu kao žrtvu okajnicu, slovio bi joj vrat, poškropio njezinom krvlju žrtvenik sa strane, a ostatak krvi iscijedio na podnožje žrtvenika (st. 8, 9). Potom bi prinio drugu pticu kao žrtvu paljenicu, spaljujući je u cijelosti na mjedenom žrtveniku (st. 10). Ako je prinos bilo bijelo brašno, svećenik bi uzeo punu šaku toga

brašna i spalio ga na žrtveniku za žrtve paljenice. Brašno je spaljivano povrh prinosa koji je uključivao prolijevanje krvi, dajući mu tako narav žrtve okajnice (st. 12).

Raspodjela žrtve: Gospodnji se dio sastojao od onoga što se spaljivalo na žrtveniku. Svećeniku je pripadalo ono što je ostalo (st. 13).

E. Žrtva naknadnica (5,14-6,7)

Žrtva naknadnica, ili žrtva za prijestup, (heb. *'āshām*⁷) opisana je u 5,14-6,7. Glavno obilježje ovoga žrtvenog prinosa sastojalo se u tome što je morala biti dana naknada za grijeh počinjen *prije* nego što je žrtveni prinos prikazan (5,16).

Postojalo je nekoliko vrsta grijeha za koje se morala prinijeti ova žrtva.

Priestupi protiv Boga: Uskraćivanje Gospodinu onoga što mu s pravom pripada – desetine i žrtveni prinosi, posvećivanje prvih plodova ili prvorođenaca, itd. (5,14), u neznanju počinjen djelo koje Gospodin zabranjuje (5,17), kao i djela koja vjerojatno zahtijevaju naknadu. “U slučajevima u kojima nije bilo moguće znati je li nekome učinjeno nešto krivo, savjesno pobožan Izraelac svedjedno bi sam od sebe ponudio žrtvu naknadnicu” (*Daily Notes of the Scripture Union*).

Priestupi protiv bližnjega: Ako netko prevari bližnjega u pologu ili pogodbi, krađom ili iskorištavanjem (6,2). Ako nađe nešto što je bilo izgubljeno pa se krivo zakune u vezi s tim (6,3). Naknadnica je zahtijevana i u slučaju nemoralnog djela s djevojkom ropkinjom, koja je bila zaručena za drugoga (19,20-22), za čišćenje gubavca (14,10-14), te za oskrnavljenje nazirejskoga zavjeta (Br 6,6-12; heb. nazirej znači odvojen od ostalih, posvećen Bogu, op. prev.).

Žrtveni prinos: Ovan bez mane (5,15,18; 6,6), ili muško janje, kad je žrtvu prinosio gubavac (14,12) ili nazirej (Br 6,12).

Dužnosti prinositelja: U slučaju prijestupa protiv Boga, prinositelj je prvo

donosio naknadu svećeniku s dodatnih dvadeset posto. Zatim je svećeniku dovedio životinju na ulaz u dvorište šatora sastanka, prikazao je Gospodinu, položio ruku na njezinu glavu i potom je ubio. Također je iz životinje uklanjao salo, pretili rep, bubrege i masnu mrežicu na jetrima. Postupak je bio isti i u slučaju prijestupa protiv bližnjega. Prinositelj je u oba slučaja morao platiti dvadeset posto kazne, što ga je trebalo opomenuti da je grijeh neunosan i skup.

Dužnosti svećenika: Svećenik je krvlju životinje škropio sve strane mjednog žrtvenika (7,2); a zatim je na žrtveniku spaljivao sve salo, pretili rep (stražnji dio, trtica), bubrege i masnu mrežicu na jetrima (7,3-4).

Raspodjela žrtve: Gospodnji je dio bilo ono što se spaljivalo na žrtveniku (7,5). Svećenik koji je prinosio žrtvu dobijao je kožu životinje (7,8). Svi ostali svećenici dijelili su između sebe meso životinje za hranu (7,6). Prinositelju nije pripadao nijedan dio žrtve okajnice, kao ni žrtve naknadnice.

Kao što je već spomenuto, osoba koja je donosila žrtvu naknadnicu nastojala je ispraviti grešku, odnosno dati odštetu za neko svoje djelo ili postupak koji je prouzročio gubitak ili štetu drugome.

Žrtva naknadnica simbolično ukazuje na onaj aspekt Kristova djela kojim je vratio ono što nikad nije oteo (Ps 69,4b). Bogu je, putem čovjekova grijeha, ukradena služba, štovanje, poslušnost i slava. Samom je čovjeku ukraden život, mir, radost i zajedništvo s Bogom. Kao naša žrtva naknadnica, Gospodin Isus nije samo vratio što je bilo ukradeno putem čovjekova grijeha, nego je na to dodao još i više. *Jer Bog je veću slavu primio Kristovim završenim djelom nego da grijeh nikad nije ušao u svijet.* A mi smo u boljem položaju i bogatiji u Kristu nego što bismo ikad mogli biti u Adamu, čak i da nikad nije pao.

Odbacio je svoj božanski vijenac i svoje božanstvo pokrio velom ilovače; u toj je odjeći čudesnu ljubav pokazao, vraćajući što nikad nije uzeo.

Autor nepoznat

II. Propisi o žrtvenim prinosima (6,8-7,38)

Dio od 6,8 do 7,38 predstavlja “zakon ili odredbe o žrtvovanju”. Ovo je umnogome veoma slično onome što smo vidjeli do sada. Međutim, ovaj se dio odnosi na svećenike, dok su se prethodne upute odnosile na Izraelce (1,2).

6,8-13 *Odredbe za žrtvu paljenicu*: Ovdje se iznose dodatne potankosti vezane za odjeću svećenika, za način na koji će odstraniti pepeo žrtve paljenice, te za brigu koju mora pokazati pazeći da se vatra na žrtveniku nikad ne ugasi. Pepeo se najprije stavljao pokraj žrtvenika, na istočnoj strani, a zatim se iznosio na čisto mjesto izvan tabora.

6,14-17 *Odredbe za žrtvu prinosnicu*: Ovdje saznajemo da su svećenici svoj dio žrtve prinosnice morali pojesti u dvorištu Šatora sastanka, te da se ona nije smjela gotoviti s kvascem jer je bila Gospodnji najsvetiji dio.

6,18 Svaki muškarac od Aronovih potomaka smio je jesti dio od žrtava prinosnica, ali *morali su biti sveti* (u našim prijevodima piše “bit će posvećeni” – op. prev.), što znači obredno čisti. Svećenici nisu postajali sveti doticanjem žrtve. Svetost se ne može primiti dodirom, ali nečistoća može (Hag 2,11-13).⁸

6,19-23 Ovi stihovi opisuju posebnu žrtvu prinosnicu koju je veliki svećenik morao prinositi neprestano, svako jutro i svaku večer. Ova je žrtva morala biti spaljena u cijelosti.

6,24-30 *Odredbe za žrtvu okajnicu*: Kao što je prethodno objašnjeno, svećeniku je bilo dopušteno jesti od nekih žrtava okajnica (onih opisanih u Levit-

skom zakoniku 4,22-5,13, kad krv nije bila unošena u Svetište). Žrtva se morala jesti u dvorištu Šatora sastanka. Primijeti da je ova žrtva bila presveta. Ako bi svjetovnjak dotakao meso žrtve, bio bi time posvećen i morao se očistiti od obredna prljanja, baš kao što je to morao činiti svećenik, iako ovaj prvi nije mogao vršiti svećeničku dužnost. Ako bi krv žrtve poprskala odjeću, taj se dio odjeće morao oprati – ne zato što je bio prljav, nego da se presveta krv ne bi iznosila iz Svetišta u svakodnevicu, te tako bila oskvrnuta. Zemljana posuda u kojoj se kuhalo meso žrtve okajnice morala se razbiti, zato što je lončarija, budući porozna, upijala jedan dio krvi te je kasnije mogla biti rabljena za svjetovne namjene. Ako se meso kuhalo u mjedenoj posudi, posudu je trebalo dobro istrljati i isprati vodom, kako bi se spriječilo da i najmanji dio presvete žrtve okajnice dođe u dodir s nečim što je obično ili nečisto. Žrtva okajnica, kao i žrtva naknadnica, trebala se klati na mjestu gdje se kolje žrtva paljenica. To je bilo na sjevernoj strani žrtvenika (1,11), na sjenovitom mjestu.

7,1-7 Prvih sedam stihova sedmoga poglavlja daju još jedan osvrt na odredbe za žrtvu naknadnicu, od kojih je većina već pregledana u 5,14-6,7.

7,8 Osmi se stih odnosi na žrtvu paljenicu, te predviđa da svećeniku koji prinosi žrtvu pripadne koža životinje.

7,9-10 Deveti stih pokazuje koji dio žrtve prinosnice treba pripasti svećeniku koji žrtvu *prinosi*, a stih 10 ono što pripada *svim drugim* svećenicima.

7,11-18 Odredbe za žrtve pričesnice dane su u 7,11-21. Postojale su tri vrste žrtava pričesnica, ovisno o pobudi ili svrsi prinosa; zbog zahvale (žrtva zahvalnica) (st. 12), kojom se slavio Bog zbog nekog osobitog blagoslova; zbog zavjeta (žrtva zavjetnica) (st. 16), “na ispunjenje obećanja ili dane riječi Bogu za uslišanje neke molbe ili molitve; na primjer, da Bog

čuva prinositelja žrtve zavjetnice na opasnom putovanju⁹; te prinos slobodnom voljom ili dragovoljna žrtva (st. 16,17). “Čini se da je ovaj žrtveni prinos imao narav spontanog proslavljanja Boga, u zahvali za njegovo očitovanje onoga što je.”¹⁰ Žrtva se pričesnica, sama po sebi, sastojala od žrtvovane životinje (pogl. 3), ali ovdje saznajemo da su uz nju bile priložene i pogače, prevrte, te kolači. Svi kolači koji su se morali prinositi uz žrtvu zahvalnicu navedeni su u stihovima 12 i 13. Prinositelj je trebao donijeti po jedan kolač kod svakog prinosa kao žrtvu podignutu Gospodinu i to je davano svećeniku koji je prinosio žrtvu (st. 14). Meso žrtve zahvalnice moralo se pojesti istog dana (st. 15), dok se žrtva zavjetnica i dragovoljna žrtva mogla jesti prvog ili drugog dana (st. 16). Sve što bi ostalo nakon drugog dana moralo je biti spaljeno (st. 17); jer ako bi netko jeo to meso bio bi iskorijenjen (ili istrijebljen) iz svog naroda, što znači izopćen ili udaljen od privilegija što ih je imao izraelski narod. “Ovo pokazuje”, piše John Reid, “da zajedništvo s Bogom mora biti svježije i ne previše udaljeno od djela žrtvenika.”¹¹

7,19-21 Ako bi se meso dotaklo ičega nečistog, nije se smjelo jesti, već se moralo spaliti. Samo osoba koja je bila obredno čista smjela je jesti žrtveno meso. Onaj tko je obredno bio nečist a jeo meso od žrtve pričesnice, bio je iskorijenjen iz svoga naroda.

Činjenica da su različiti dijelovi žrtve pričesnice bili namijenjeni Gospodinu, svećenicima i prinositelju, pokazuje da je to bilo vrijeme zajedništva. Ali, budući da Bog ne može ostvariti zajedništvo s grijehom ili nečistoćom, oni koji su sudjelovali na ovoj gozbi morali su biti čisti.

7,22-27 Salo, koje se smatralo najboljim dijelom žrtve, pripadalo je Jahvi. Spaljivano je na žrtveniku i nije ga se smjelo jesti (st. 22-25). Slično tome i krv, budući da je ona život tijela, pripadala je

Bogu i nije ju se smjelo jesti (st. 26,27). Mnogi se Židovi i dan danas nastoje pridržavati ovih propisa o prehrani. Da bi meso bilo pogodno za njihovu potrošnju, odnosno da bi bilo “košer”, iz njega se morala ukloniti krv. U nastojanju da izbjegnju uporabu sala, mnoga židovska kućanstva neće rabiti sapune koji sadrže životinjsku mast. Uvjereni su da bi uporaba takvih proizvoda, čak i za pranje posuđa, učinila da to posuđe ne bude košer. Pored duhovnih razloga za prehranu bez masti, postoje i zdravstveni razlozi, kao što ističe dr. S. I. McMillen:

U posljednjih nekoliko godina medicinska je znanost postala svjesna činjenice da je prehrana bogata životinjskim mastima važan uzročnik ateroskleroze. Ova vrst masnoće oblikuje malene masne naslage kolesterola na stijenkama arterija, što ometa normalan protok krvi. Sada, u ovome desetljeću, časopisi, radio i televizija prenose dobru vijest da možemo umanjiti štetu što je nanosi svjetski ubojica broj jedan, tako što ćemo smanjiti unos životinjskih masti u organizam. Iako sretni zbog toga otkrića do kojega je došla medicinska znanost, možemo samo ostati začuđeni kad otkrijemo da naša najsuremenija istraživanja zaostaju barem tri tisuće i pet stotina godina iza Knjige nad knjigama.¹²

7,28-34 Prinositelj je primicao i odmićao prsa žrtve pričesnice pred Jahvom, a one su potom postajale svećenički dio. Desni but se podizao pred Gospodinom, a potom se davao svećeniku koji je prinosio žrtvu, za hranu njemu i njegovoj obitelji.

7,35-36 Ovi stihovi ponavljaju da su prsa i desno bedro pripadali Aronu i njegovim sinovima, od dana kad ih je Bog prvi put pomazao za svećenike. Kao što smo ranije napomenuli, prsa simboliziraju božansku ljubav, a bedro božansku moć.

7,37-38 Ovim pasusom zaključuje se dio o propisima o žrtvenim prinosima, koji je počeo sa stihom 6,8. Bog je u svojoj riječi odredio mnogo prostora žrtvenim prinosima i uredbama vezanim za njih, jer su mu žrtve bile važne. Na ove me mjestu, u prekrasnom slikovitom prizoru, osoba i djelo njegova Sina mogu se sagledati u svim potankostima. Poput različitih površina dijamanta, sve ove slike odražavaju blistavu slavu onoga “koji je po vječnom Duhu prinio sam sebe Bogu kao žrtvu bez mane” (Heb 9,14). Gospođica F. T. Wigram ovako to izražava u svome hvalospjevu:

Isus Krist, milosti pun;
nekoć ubijen,
sad ponovno živ,
u nebu traži da ga slavimo.

III. Posvećenje svećenika (pogl. 8-10)

A. Svečano ustoličenje svećenika (pogl. 8)

8,1-5 U Izlasku 28 i 29, Bog je dao Mojsiju detaljne upute za posvećenje Arona i njegovih sinova za svećenike. Sad, u Levitskom zakoniku 8-10, čitamo kako je Mojsije te upute sproveo u djelo. Skupio je svu izraelsku zajednicu – svećenike i narod – na ulazu u Šator sastanka. Bila je to posvemašnja javna služba svečanog uvođenja u službu svećenika.

8,6-9 Mojsije je oprao u vodi Arona i njegove sinove. Zatim ga je obukao u kompletnu odoru velikog svećenika: košulju, pojas, ogrtač, oplećak, tkanicu oplećka, naprsnik, Urim i Tumim, mitru i zlatnu pločicu – sveti vijenac. Mora da je ovo bio impozantan prizor.

8,10-13 A onda je Mojsije pomazao uljem pomazanja Prebivalište, i sve što je u njemu, da ih posveti.

Činjenica da je izlio (ne poškopio)

ulje Aronu na glavu, prekrasna je slika Svetoga Duha koji je izobilno izliven na Gospodina Isusa, našeg Uzvišenog velikog svećenika.

Zatim je Mojsije doveo Aronove sinove i obukao ih u košulje, opasao ih pojasevima i stavio im na glave kape.

8,14-17 Nakon što su Aron i njegovi sinovi položili ruke na glavu juncu kao žrtvi okajnici (žrtvi za grijeh)... Mojsije je žrtvu zaklao. Čak su i vjerski vođe najvišega ranga (onda, kao i danas) samo grešnici koji trebaju Božju žrtvu za pomirenje, baš kao što je to potrebno najmanje važnom članu zajednice.

8,18-21 Mojsije je doveo i ovna za žrtvu paljenicu, također za Arona i njegove sinove, te obavio propisani obred.

8,22-29 Žrtveni prinos za posvećenje Arona i njegovih sinova zvao se još i ovan za žrtvu posvetnicu, odnosno ovan posvećenja (ili, još doslovnije, ovan za “žrtvu popunjenja”). Ovaj se prinos razlikovao od uobičajene žrtve pričesnice u pogledu drukčije primjene krvi (st. 23, 24), te u spaljivanju desnoga bedra, pogače, prevrte i kolača, što bi u drugim slučajevima redovito bilo pojedeno. Budući da je Mojsije bio taj koji je prinosio žrtvu, njemu su u dio pripala prsa.

Krv je bila namazana na resu desnoga uha Aronu i njegovim sinovima, kao i na palac desne ruke i na palac desne noge, što nas podsjeća da bi Kristova krv trebala utjecati na našu *poslušnost, službu i život* (hod).

8,30-36 Mojsije je uljem za pomazanje i krvlju žrtve poškopio Arona i njegove sinove. Svećenicima je naloženo da jedu meso žrtve pričesnice zajedno s kruhom.

Ovaj obred posvećenja ponavljao se sedam dana, tijekom kojih svećenicima nije bilo dopušteno otići s ulaza u Šator sastanka.

Komentirajući ovo poglavlje, Matthew Henry zapaža nešto što nedostaje:

No nakon svih obreda obavljenih za njihovo posvećenje, postojala je jedna točka potvrde koja je bila rezervirana za počasni položaj i utemeljenje Kristova svećeništva, a koja je značila da su *oni postali svećenicima bez zakletve, a Krist sa zakletvom* (Heb 7,20-21), jer ni takvi svećenici ni njihovo svećenstvo nisu mogli potrajati, već je Krist vječno i nepromjenjivo svećeništvo.¹³

B. Prve Aronove žrtve (pogl. 9)

9,1-4 Aron i njegovi sinovi preuzeli su svoje službene dužnosti osmoga dana. Prvo su morali prinijeti žrtvu za sebe; jedno tele za žrtvu okajnicu i jednog ovna za žrtvu paljenicu. Zatim su morali prinijeti žrtvu za narod: jarca za žrtvu okajnicu; tele i janje, od godine, za žrtvu paljenicu; junca i ovna za žrtvu pričesnicu i uz to prinosnicu.

9,5-23 Sva se zajednica okupila ispred Šatora sastanka i stala pred Gospodina. Kad je u potpunosti ispunio sve Mojsijeve upute glede žrtve okajnice, paljenice, dara naroda, prinosnice, pričesnice i prikaznice (žrtvovanje primicanjem i odmicanjem) (st. 5-21), Aron je podigao ruke i blagoslovio narod (st. 22, 23).

9,24 A zatim je iz Svetinje nad svetinjama u Prebivalištu izašao oganj i spalio žrtvu paljenicu koja je stajala na mjedenom žrtveniku. Ovo je značilo da Bog prihvaća žrtveni prinos. Taj je oganj Gospodnji morao neprekidno gorjeti na žrtveniku za žrtve paljenice.

C. Svetogrđe Nadaba i Abihua (pogl. 10)

10,1-3 Nadab i Abihu, Aronovi sinovi, uzeli su svaki svoj kadionik i spalili u njemu tamjan, prinoseći pred Jahvom neposvećnu vatru – vjerojatno je to bila vatra koja nije uzeta s mjedelog žrtvenika. Budući da žrtvenik simbolizira Golgotu, bilo je to kao da su pokušali prići Bogu

nekim drugim putem osim puta Kristova djela pomirenja. Dok su stajali pokraj zlatnog žrtvenika u Svetinji, iz Svetinje nad svetinjama izašao je oganj i progutao ih. Mojsije je, u stvari, upozorio Arona da bi svaki prigovor bio pobuna protiv Božjih pravednih postupaka.

10,4-7 Nakon što su Mišael i Elsafan odnijeli leševe iz Svetišta u polje izvan tabora, Mojsije je rekao Aronu i njegovoj preostaloj dvojici sinova da ne smiju tugovati, nego da ostanu kod ulaza u Šator sastanka dok sva izraelska zajednica bude oplakivala one koje je progutao oganj Božjega gnjeva.

10,8-11 Neki su iz zabrane ispijanja vina i opojnoga pića u Šatoru sastanka izveli zaključak da su Nadab i Abihu možda bili pijani kad su prinijeli Jahvi čudnu vatru.

10,12-18 Mojsije je naložio Aronu, Eleazaru i Itamaru, Aronovim preživjelim sinovima, da jedu preostali dio žrtve prinosnice (st. 12, 13) i prsa od žrtve prikaznice (st. 14, 15). Kad je Mojsije počeo tražiti jarca koji bi se trebao prinijeti na žrtvu kao žrtva okajnica za grijeh naroda, otkrio je da su Eleazar i Itamar, Aronovi sinovi, već spalili žrtvu, umjesto da je pojedu na svetom mjestu. (Možda su se bojali Božjeg gnjeva koji je nedugo prije pao na njihovu braću.) Pravilo je bilo: ako se krv žrtve okajnice donese u Svetište, onda se žrtva morala spaliti (6,30). Ali ako ne, trebalo ju je pojesti (6,26). Mojsije ih je podsjetio da u ovome slučaju krv nije bila unesena unutar Svetišta; stoga su je trebali jesti (st. 16-18).

10,19-20 U odgovoru na Mojsijev ukor, Aron je objasnio da su oni toga dana prinosili žrtvu okajnicu i žrtvu paljenicu, kao što je bilo zahtijevano, ali s obzirom na strogu Gospodnju kaznu kojom je kaznio Nadaba i Abihua, Aron se pitao bi li Jahvi bilo po volji da je on jeo od žrtve okajnice. Mojsije je prihvatio ispriku.

Desetim poglavljem zaključuje dio o svećenstvu.

IV. Čistoća i načistoća (pogl. 11-15)

Sljedećih se pet poglavlja bavi pitanjima obredne čistoće i nečistoće. Kod Židova su postojala djela i postupci koji nisu bili moralno pogrešni, no koji su ih unatoč tomu isključivali iz sudjelovanja u judaističkim obredima. Oni koji bi se uprljali bili su obredno nepodobni dok se ne očiste. Sveti ljudi moraju biti sveti u svakom području svoga života. A Bog je, štoviše, rabio hranu kako bi pokazao razliku između čistog i nečistog.

A. Čiste i nečiste životinje (jela) (pogl. 11)

11,1-8 Čiste su životinje bile one koje su imale potpuno razdvojene papke i koje su preživale. Čini se da izraz “sve što ima papke razdvojene, i to papke posve razdvojene” govori istu stvar na dva različita načina. No, poanta je u tome da su papci morali biti *sasvim* razdvojeni. Čiste su životinje bile goveda, stoka, ovce, koze, srne, itd. Nečiste su životinje bile svinje, deve, jazavci, kunići, itd. Duhovna je primjena u tome da kršćani trebaju razmišljati o Božjoj riječi (preživljanje) i živjeti posebnim životom (odvojenim hodom) (razdvojeni papci).

Ali Bog je, osim toga, štutio i zdravlje svoga naroda, zabranjujući meso koje bi moglo prenijeti zarazne bolesti u razdoblju kad je rashlađivanje namirnica bilo rijetko ili ga uopće nije bilo, a uporaba antibiotika u stočarstvu nepoznata.

11,9-12 Čista riba bila je ona koja je imala i peraja i ljuske. Ribe kao što je skuša, jegulja i školjke bile su nečiste. Za ljuske se često drži da oslikavaju kršćaninov oklop koji ga štiti u neprijateljski raspoloženom svijetu, dok peraja oslikavaju božansku silu koja ga osposobljava da plovi svijetom, a da ga taj svijet ne obuzme.

11,13-19 Ptice koje su napadale druga živa bića bile su nečiste – npr. orao, jastreb, strvinari, šišmiš. (Šišmiši nisu ptice, ali je hebrejska riječ prevedena kao *ptice* širega značenja nego engleska i znači doslovce “ono što leti”.)

11,20-23 Stihovi 20-23 odnose se na stanovite oblike kukaca. Čisti su bili samo oni kukci koji su imali “na svojim nožicama listove za skakanje po zemlji” – i to sve vrste skakavaca, proždrljivih skakavaca, cvrčaka i zrikavaca.

11,24-28 Doticanje strvine bilo koje od gore navedenih nečistih životinja činilo je osobu koja ih se dotakla nečistom do večeri. Posebno su spomenute životinje koje hodaju na četiri šape, kao što su mačke, psi, lavovi, tigrovi, medvjedi, itd.

11,29-38 Nadalje su opisani gmizavci – krtica, miš, sve vrste guštera, gekon, rovkva, zelembač, daždevnjak i kameleon. Osoba koja bi dotakla njihovu strvinu bila je nečista do večeri. Ako bi strvina neke od ovih životinja upala u posudu, ta se posuda morala oprati u vodi i bila je nečista do večeri, osim što se zemljano suđe u tom slučaju moralo razbiti. Sva bi jestiva hrana u zemljanoj posudi postala nečista, a samim tim i nejestiva. Dana su i dva izuzetka – izvori s tekućom vodom nisu postajali nečisti putem dodira sa strvinom neke od ovih životinja, a tako ni sjeme koje je trebalo posijati, osim ako nije bilo namočeno u vodu.

11,39-40 Ako bi čovjek dotakao strvinu čiste životinje koja je uginula (znači da nije bila ubijena) ili nenamjerno pojeo takvo meso, bio bi nečist do večeri. Njegova se odjeća morala oprati.

11,41-47 Stihovi 41-43 odnose se na crve, zmijske, glodavce i kukce. Onaj tko bi ih jeo postajao bi obredno nečist. Dajući ovaj zakon o čistim i nečistim životinjama, Bog je poučavao narod o svojoj svetosti i potrebi da i njegov narod bude svet (st. 44-47).

U Evanđelju po Marku 7,18-19, Gos-

podin Isus je sva jela proglasio obredno čistim. A Pavao je poučavao da nijedno jelo ne treba odbaciti ako se uzima sa zahvalnošću (1. Tim 4,1-5). Međutim, čak ni to ne uključuje hranu koja je zaražena, kulturološki neprihvatljiva, ili koja ne odgovora probavi neke osobe.

B. Očišćenje žene poslije poroda (pogl. 12)

12,1-4 Poglavlje 12 bavi se nečistoćom povezanom s porodom. Žena koja je rodila muško dijete bila je nečista sedam dana, baš kao što je sedam dana trajala i njezina nečistoća zbog mjesečnice. Muška djeca obrezivana su osmoga dana (st. 3). Osmi je dan bio najsigurniji što se tiče zgrušavanja krvi. Danas se taj problem rješava injekcijom vitamina K. Nakon toga, žena je ostajala kod kuće još trideset i tri dana, a tijekom tog perioda nije smjela dirati ništa posvećeno, niti ulaziti u Svetište – to jest u dvorište što je okruživalo Šator sastanka.

12,5 U slučaju da rodi djevojčicu, majka je bila nečista dva tjedna, a potom je ostajala kod kuće još dodatnih šezdeset i šest dana.

12,6-8 Kad bi se vrijeme njezina čišćenja završilo, majka je trebala donijeti jednogodišnje janje za žrtvu paljenicu i jednog golubića ili grlicu za žrtvu okajnicu. Ako je bila previše siromašna da bi si mogla priuštiti janje, mogla je donijeti dvije grlice ili dva golubića – jedno za žrtvu paljenicu, a drugo za žrtvu okajnicu. Majka našega Gospodina također je donijela dvije ptice (Lk 2,22-24), što je znak siromaštva u kakvom je Isus rođen.

Moglo bi nam se učiniti čudnim da se nečistoća povezivala s rođenjem djeteta, jer je brak ustanovljen prije nego što je grijeh ušao u svijet, jer Pismo naučava da je brak svet i jer je Bog zapovjedio čovjeku da se množi. Nečistoća je vjerojatno trebala biti podsjetnik da smo svi, osim našega Gospodina, rođeni u bezakonju i

začeti u grijehu (Ps 51,5). Produženo vrijeme nečistoće u slučaju rođenja ženskoga djeteta vjerojatno je bio namjeran podsjetnik da je muškarac stvoren prije žene, da je žena stvorena za muškarca, da je ženi dodijeljen potčinjeni položaj (što ne znači da je njezin položaj niži) u odnosu na muškarca, te da je žena prva sagriješila.

Williams u ovim zakonima vidi nježnu Božju brigu za majku, jer ju je tim zakonima štitio od posjetitelja tijekom razdoblja u kojemu su njezina slabost i opasnosti od infekcija bili najveći.¹⁴

C. Dijagnosticiranje gube (pogl. 13)

Trinaesto se poglavlje bavi dijagnosticiranjem gube, a četrnaesto čišćenjem od nje. Što se tiče naravi biblijske gube, mišljenja su podijeljena. Biblijski su gubavci obično bili pokretni, nisu bili unakaženi, bili su bezopasni kad ih guba potpuno prekrije i katkad su bili izliječeni.

Svećenici su na neki način ispunjavali ulogu liječnika, možda da bi se vješto podsjetilo na blisku povezanost između duhovnog i tjelesnog. Čovjek je trojno biće i kad nešto napadne jedan njegov dio, napadnuta su i preostala dva.

Trinesto je poglavlje, po općem priznanju, prilično teško, budući da se bavi stručnim opisima gube i drugih kožnih bolesti, te “gubom” u kućama i na odjeći. Dr. R. K. Harrison, znanstvenik koji ima naobrazbu i iz medicine i iz hebreistike, ukazuje da “ne postoji zadovoljavajući prijevod za sva stanja što ih pokriva hebrejska riječ, ali da bismo trebali dobiti dostatno široko značenje uključimo li u ova oboljenja ono što danas zovemo Hansenovom bolešću.”¹⁵

On rezimira poznate činjenice o tom hebrejskom izrazu i njegovome grčkom prijevodu (odakle potječu i engleski izrazi *leprosy*; *leper*; *leprous* = *lepra*, *guba*; *oboljeli od lepre*, *gubavac*; *prekriven leprom*, *gubav*):

Hebrejski izraz *sāra'at* potječe od korijena koji znači "oboljeti na koži" i prije je općeg nego određenog opisa. U starozavjetnoj je uporabi njegovo značenje bilo tako široko da se protezalo i na plijesan na tkanini, kao i na izbijanje minerala na zidovima kuća, a vjerojatno i na suhu trulež u materijalu takvih građevina. U Septuaginti je ovaj hebrejski izraz preveden grčkom riječi *lepra*, koja je i po svome značenju i po naravi neodređena. Grčki su autori medicinskih djela rabili ovu riječ kako bi opisali bolest koja je površinu kože činila pahuljičastom ili ljuskavom, dok ju je Herodot spominjao u vezi s oboljenjem poznatim kao *leuke*, vrstom kožnog osipa za koji se čini da je isto što i grčko *elephantiasis*, te stoga veoma slično suvremenoj kliničkoj slici gube (Hansenova bolest).¹⁶

13,1-3 Prvi stihovi ovoga poglavlja govore o tome kako svećenik pregledava čovjeka koji ima simptome biblijske gube.

13,4-8 Zatim se potanko opisuje odgovorajući postupak u sumnjivim slučajevima. Takva je osoba bila zatvarana na sedam dana. Ako se pjega nakon toga nije proširila po koži, osoba je bila zatvarana na još sedam dana. Potom, ako bi se činilo da se bolest zaustavila, svećenik bi osobu proglašavao čistom. Ako bi se kožni osip nakon drugoga pregleda proširio, svećenik bi tad proglašavao takvu osobu nečistom.

13,9-11 Ako je guba bila zastarjela ili kronična, svećenik je gubavca proglašavao nečistim.

13,12-13 Začudo, ali ako bi guba prekrila čitavo tijelo i osoba sva pobijeljela, bolest više nije bila aktivna i svećenik bi gubavca proglašavao čistim.

13,14-15 Kad bi se na osobi pojavilo divlje meso, svećenik ju je proglašavao nečistom. Bila je to guba.

13,16-17 U slučajevima gube gdje je

divlje meso zacijelilo i mjesto postalo bijelo, osoba je ponovno bila čista.

13,18-23 Nadalje su prikazane tri moguće dijagnoze čira. Kad bi svećeniku postalo očito očigledno da je mjesto na koži na kome se nalazi čir udubljenije od kože i da je dlaka pobijeljela, morao bi proglasiti pacijenta nečistim (st. 18-20). Ako bi se u karanteni čir proširio po koži tijekom provjere u razdoblju od sedam dana, bila je to guba (st. 21, 22). Ali ako se bolest ne bi širila po koži, osoba je proglašavana čistom (st. 23).

13,24-28 Ovdje je opisan slučaj moguće leprozne opeklina. Ako se iz simptoma opeklina nedvojbeno zaključilo da se radi o gubi, svećenik je proglašavao osobu nečistom (st. 24, 25). Ako bi se u razdoblju od sedam dana provjere ustanovilo da se bolest širi, bila je to guba (st. 26, 27). No, ako bi se radilo samo o otoku od opeklina, tad to nije bila guba (st. 28).

13,29-37 Na ovome se mjestu razmatra slučaj šuge (osipa) na glavi ili na bradi. Kad su muškarac ili žena imali očite simptome gube, proglašavani su nečistim (st. 29, 30). Ali ako stanje nije bilo posve jasno (st. 31-37), bolesnik je morao biti izoliran na sedam dana. Ukoliko se bolest ne bi proširila, osoba bi se obrijala i čekala još sedam dana. Ako se šuga proširila, osoba je bila nečista. Ako se pak zaustavila, bila je čista.

13,38-39 Muškarac ili žena koji su imali bijele svijetle pjege po koži bili su proglašavani obredno čistima. Prema Harrisonovu polustručnom prijevodu bile su to "šare koje su se pojavile na koži."¹⁷

13,40-44 Obična se čelavost razlikovala od one izazvane gubom.

13,45-46 Gubavac je bio ubog čovjek. Boravio je izvan izraelskog tabora, morao je nositi poderanu odjeću, a kosa mu je morala biti raščupana. Svaki put kad bi mu se netko približio, morao je pokriti gornju usnu i vikati "Nečist! Nečist!" I ponovno imamo rani primjer preventiv-

ne medicine. Izolacija je prihvatljiv dio medicinske procedure za sprječavanje širenja zaraze.

13,47-59 Slučajevi “gube” na odjeći vjerojatno upućuju na neku vrst gljivica ili plijesni na vuni ili lanenom platnu, ili na kožnoj odjeći. Harrison objašnjava koliko je mudro uništiti tako zaraženu odjeću:

Plijesan je gljivičasta nakupnina na mrtvim ili trulim životinjama i biljkama, a pojavljuje se u mrljama različitih nijansi.¹⁸

A potom nastavlja, izvodeći duhovnu primjenu:

Ta gljivičasta nakupina napada cijeli proizvod samom svojom nazočnošću, baš kao što mrlja izvornoga grijeha doseže do svih područja ljudske osobnosti.¹⁹

Jahvin narod mora biti čist, kako s vanjske, tako i s unutarnje strane:

Da srce moje slavi Boga,
srce od grijeha slobodno;
srce što u krv se pouzdaje,
krv prolivenu za mene.

Skromno, ponizno i skrušeno,
srce što vjeruje, čisto i odano,
koje ni život ni smrt ne mogu odvojiti
od onoga koji u njemu stanuje.

Charles Wesley

D. Čišćenje od gube (pogl. 14)

14,1-7 Ovdje je opisan obred za čišćenje gubavca nakon što je ozdravio: Prvo ga je pregledao svećenik i to izvan tabora. Ako je ozdravio, donosile su se dvije žive i čiste ptice, cedrovina, grimizno predivo i izop. Cedrovina i izop koji potječu od blagorodnog drveta i niske biljke, slikovito prikazuju Božji sud nad svim ljudima i nad svime što postoji na zemlji, od najviših do najnižih stvari. Grimiz se u

Izaiji 1,18 dovodi u vezu s grijesima, pa bi stoga i ovdje zamisao mogla biti Božja osuda grijeha. Jedna je ptica bila ubijena nad svježom (živom) vodom, dok je druga, zajedno s cedrovinom, grimiznim predivom i izopom, bila zamočena u krv zaklane ptice. Očišćeni je gubavac trebao biti sedam puta poskropljen tom krvlju i proglašen čistim. Živa se ptica potom puštala da slobodno odleti.

Guba je, na mnogo načina, slika grijeha. Činila je čovjeka nečistim, isključivala ga je iz Božjeg tabora i od Božjeg naroda, činila je žrtvu očajnom, itd. Upravo je zato, u obredu čišćenja gubavaca, bila potrebna primjena krvi (Kristove krvi) i svježe (žive) vode (obnavljajuće djelo Svetoga Duha). Danas, kad se grešnik obrati Gospodinu u pokajanju i vjeri, Kristova smrt i uskrsnuće (prikazani u dvije ptice) uračunavaju mu se kao opravdanje. Krv je primijenjena silom Svetoga Duha te je, u Božjim očima, ta osoba čista.

Vječna stijeno, razbijena zbog mene,
dopusti mi da se sakrijem u tebi.
Neka voda i nek' krv,
što iz tvog probijenog boka teku,
budu dvostruk lijek za moj grijeh,
da me očiste od njegove krivnje i njegove sile.

Augustus M. Toplady

14,8-20 Onaj tko se čistio od gube morao je oprati svu svoju odjeću, obrijati sve dlake i okupati se u vodi (st. 8). Nakon toga bilo mu je dopušteno ući u tabor, ali nije smio boraviti u svom šatoru još sedam dana. Nakon tih sedam dana ponovno je trebao oprati svoju odjeću, obrijati sve dlake i okupati se, a pošto to učini bio je proglašen čistim (st. 9). Osmoga je dana Jahvi prinosio žrtve (st. 10, 11): naknadnicu (st. 12-18); okajnicu (st. 19) i paljenicu (st. 20). Svećenik je onome koji se čisti od gube mazao krvlju resicu desnog uha, palac desne ruke i palac desne

noge (st. 14). To nam poručuje da trebamo *slušati* Božju riječ, *vršiti* Božju volju i *ići* Božjim putevima.

14,21-32 Ako je onaj koji se čistio od gube bio previše siromašan da bi dobio sve propisane životinje, bilo mu je dopušteno donijeti dvije grlice ili dva golubića, jedno za žrtvu okajnicu i drugo za paljenicu, ali je svejedno morao donijeti janje za žrtvu naknadnicu.

U svim je primjerima, uz žrtvu naknadnicu, okajnicu i paljenicu, prilagana i žrtva prinostna.

14,33-53 Naposljetku su predstavljene odredbe za otkrivanje gube u kući. Ove će se odredbe primjenjivati kad narod konačno uđe u Kanaan i nastani se u kućama, umjesto u šatorima. “Guba” je u kući vjerojatno bila neka vrst gljivica, plijesni ili suhe truleži. Gospodin je odredio da se kuća isprazni prije nego što svećenik uđe unutra, kako ne bi sve stvari koje su u njoj postale nečiste, ili stavljene u izolaciju (st. 36,38). Prvo je samo zaraženo kamenje iz zidova kuće moralo biti uklonjeno. Ali ako bi se guba proširila, onda se cijela kuća morala srušiti (st. 39-45). U slučaju da se guba u kući zaustavi, svećenik je obavljao obred čišćenja, sličan onome za čišćenje gabavca (st. 48-53).

14,54-57 Ovaj je pasus sažetak poglavlja 13 i 14.

E. Čišćenje od tjelesnih izlučina (pogl. 15)

15,1-18 Petnaesto se poglavlje bavi nečistoćom nastalom zbog izlučina iz ljudskog tijela, bilo naravnim putem, bilo zbog bolesti. Čini se da se stihovi 1-12 odnose na tekuće izlučine kod muškarca koji su posljedica bolesti, kao što je na primjer gonoreja. Obred čišćenja naveden je u stihovima 13-15. Stihovi 16-18 odnose se na lučenje sjemena, bilo nenamjerno (st. 16, 17) i namjerno (st. 18).

15,19-33 Stihovi 19-24 bave se ženim uobičajenim menstrualnim ciklusom.

Za ovo nije trebalo prinostiti žrtve. Stihovi 25-30 opisuju krvarenje kod žene koje nije povezano s mjesecom – te stoga ni nenormalno. Stihovi 31-33 rezimiraju ovo poglavlje.

V. Dan pomirenja (pogl. 16)

Najznačajniji dan u židovskome kalendaru bio je Dan pomirenja (heb. *Jom Kippur*), kad je veliki svećenik ulazio u Svetinju nad svetinjama sa žrtvenom krvlju, kako bi izvršio obred pomirenja za sebe i za narod. Padao je desetog dana, sedmog mjeseca, pet dana prije Blagdane sjenčâ. Iako se Dan pomirenja obično ubraja među Jahvine *svetkovine*, bilo je to zapravo vrijeme *posta* i svečanosti (23,27-32).

Bit će nam korisno zapamtiti da se u ovome poglavlju Svetinja nad svetinjama naziva Svetište (ranije prevedeno Svetinja), a Svetinja se zove Šator sastanka.

16,1-3 Svetogrdje Aronove dvojice sinova, Nadaba i Abihua, izgradilo je kuliše za ove odredbe. Ako bi veliki svećenik ušao u Svetinju nad svetinjama bilo kojeg drugog dana osim na Dan pomirenja, zadesila bi ga ista sudbina kao i Nadaba i Abihua. Osim toga, i na Dan pomirenja veliki je svećenik morao ući u Svetinju nad svetinjama noseći krv junca, prinosenog kao žrtvu okajnicu, i krv ovna, prinosenog kao žrtvu paljenicu.

16,4-10 Redosljed događaja nije lako pratiti, ali ovo što slijedi opći je koncept ovoga obreda. Veliki se svećenik prvo morao oprati u vodi i obući bijelu lanenu odoru (st. 4). Na početku obreda trebao je dovesti jednog junca i jednog ovna u Svetište. Njih će žrtvovati za sebe i svoju obitelj, junca za žrtvu okajnicu, a ovna za žrtvu paljenicu (st. 3). Dovodio je i dva jarca i jednog ovna koje je imao prineti na žrtvu za narod, jarčeve za žrtvu okajnicu, a ovna za žrtvu paljenicu (st. 5). Prikazivao je Gospodinu oba jarca, dovodeći ih na ulaz u Šator sastanka, i za njih bacao kocke – jednog bi kockom

(ždrijebom) odredio za Jahvu, a drugog za Azazela (u NKJV stoji *scapegoat*, ili onaj koji će odgovarati za tuđe grijehе, žrtveni jarac – *op. prev.*) (st. 7, 8).

16,11-22 Zatim je ubijao junca kao žrtvu okajnicu za sebe i svoj dom (st. 11). Nakon toga, uzimao je kadionicu koja je bila puna užarena ugljčevlja i dvije pune pregršti miomirisnoga tamjana, te sve to unio u Svetinju nad svetinjama. Tu bi izašao tamjan na ugljčevlje, a oblak od kâda prekrpio bi Pomirilište (st. 12, 13). Zatim se vraćao do žrtvenika za žrtve paljenice kako bi uzeo nešto junčeve krvi, odnio je u Svetinju nad svetinjama i poškopio tom krvlju sedam puta povrh Pomirilišta, kao i njegovu prednju stranu (st. 14). Potom je ubijao jarca odabranog za žrtvu okajnicu (st. 8) i poškopio njegovom krvlju, isto kao što je učinio s krvlju junca, ispred i preko Pomirilišta (st. 9, 15). To je bio obred pomirenja za Svetinju nad svetinjama zbog nečistoće Izraelaca (st. 16). Veliki svećenik je također škropljenjem krvi obavljao obred pomirenja nad Šatorom sastanka i nad žrtvenikom za žrtve paljenice (st. 18, 19), iako pojedinosti ovdje nisu sasvim jasne. Obred pomirenja počinjao je sa Svetinjom nad svetinjama, zatim se izlazilo van u Svetinju, gdje se također obavljao obred pomirenja, i naposljetku isto to nad mjedenim žrtvenikom (st. 15-19). Nakon što bi Aron obje ruke položio na glavu živog jarca (st. 8) i priznao grijehе naroda (st. 10, 20, 21), izabrani je čovjek odvodio jarca u pustinju (st. 21, 22). Dva su jarca simbolizirala dva različita vida pomirenja: “ono koje udovoljava Božjoj naravi i svetosti, te ono koje udovoljava potrebama grešnika u vezi s otklanjanjem grijehа.”²⁰ To što je Aron polagao obje ruke na glavu živog jarca predstavlja stavljanje grijehа Izraela (i naših grijehа) na Krista, kako bi bili zauvijek uklonjeni (st. 21).

Pisac ovoga hvalospjeva ovako je to izrazio:

Moji su grijesi položeni na Isusa,
Janje Božje bez mane;
on ih je odnio sve i oslobodio me
prokletstva tog tereta.
Isus je odnio moju krivnju;
očistio grimizne mrlje
svojom dragocjenom krvlju,
tako da ni fleka nije ostala.

Horatius Bonar, alt.

16,23-33 Veliki se svećenik prao u vodi u Svetinji, vjerojatno vodom iz umivaonika, a potom je oblačio svoju svećeničku odoru časti i ukrasa (st. 23, 24a). Židovsko predanje kaže da se bijela lanena odjeća nikad više nije nosila. Potom je veliki svećenik prinosio na žrtvu dva ovna kao žrtve paljenice, jednog za sebe, a drugog za narod (st. 24b). Salo s dvije žrtve okajnice spaljivao je na žrtveniku, dok su njihove kože, meso i sadržaj utrobe bili spaljivani izvan tabora (st. 25, 27). Čak se i koža žrtve paljenice, koja je obično pripadala svećeniku (7,8), morala spaliti. Prema židovskome Talmudu, veliki je svećenik odlazio u Svetinju nad svetinjama nakon večernje žrtve kako bi iznio kadionicu. Tijekom obreda pomirenja, narod je ispovijedao svoje grijehе i uzdržavao se od rada (st. 29).

Iz svega dosad navedenog može se vidjeti da je veliki svećenik ulazio u Svetinju nad svetinjama najmanje četiri puta. Ovo ne proturiječi Poslanici Hebrejima 9,7-12, gdje se govori o tome da je postojao samo *jedan dan u godini* kad je veliki svećenik mogao ući u Svetinju nad svetinjama.

16,34 Unatoč uzvišenoj i svečanoj obrednoj službi toga dana, njegov neuspjeh da se na odgovarajući način izbori s problemom grijehа bio je obilježen u riječima “jedanput u godini”. “Nemoćna je, naime, krv bikova i jaraca da uzme grijehе” (Heb 10,4). Kristovo je djelo u živoj suprotnosti s ovim, jer po njegovu djelu naši su grijesi uklonjeni u cijelosti,

a ne tek pokriveni na jednu godinu! Isaac Watts ovako to izražava:

Ni sva krv životinja,
na židovskom žrtveniku ubijenih,
nije mogla donijeti mir nečistoj savjesti,
ni oprati njezine mrlje.

Ali Krist, nebesko Janje,
grijehe je odnio sve;
žrtva plemenitog imena,
bogati je krvi nego što je bila njihova.

VI. Zakoni o žrtvenim prinosima (pogl. 17)

17,1-9 Tumači Biblije na različite načine gledaju na stihove 1-9. (1) Ovaj ulomak zabranjuje ubijanje životinja, bilo kojih, čak i za hranu, ako prethodno nisu donesene na ulaz u Šator sastanka da se prinesu na dar Jahvi. (2) Zabranjeno je bilo prinošenje žrtve u poljima, ili na bilo kojem drugom mjestu, osim u Šatoru sastanka. (3) Zabranjeno je bilo i ubijati za hranu životinje namijenjene za žrtvu, sve dok narod bude u pustinji. Ovo se promijenilo kad su Izraelci stigli u Obećanu zemlju (Pnz 12,15). Morgan objašnjava:

Hebrejska riječ [(st. 7, *jarci*) prevedena ‘đavli’ u KJV i ‘jarci-demoni’ u ASV] doslovce znači ‘oni dlakavi’. U Izaiji 13,21 i 34,14 prevedena je kao ‘satir’ u AV i ‘divlji jarci’ u ASV. Satir je bilo izmišljeno biće, pola čovjek a pola jarac, demonske naravi. U Egiptu je čovjek jarac, Pan, štovan kao bog. Stoga se čini da ova riječ priznaje činjenicu da su ti ljudi u Egiptu vjerojatno štovali lažne bogove.²¹

17,10-14 Također je bilo zabranjeno jesti krv. Krv je služila za pomirenje, a ne za prehranu. “Jer je život živoga bića u krvi” (st. 11). Načelo koje je stajalo iza pomirenja bilo je život za život. Budući

da je plaća za grijeh smrt, što je simboliziralo prolijevanje krvi, onda “bez prolijevanja krvi nema oprosta”. Oproštenje ne dolazi zato što je kazna za grijeh *oprostena*, nego zato što je *prenesena* na žrtvu čija je krv, koja znači život, prolivena. Stih 11 jedan je od ključnih stihova u Levitskom zakoniku i trebalo bi ga naučiti napamet. Kad bi se životinja žrtvovala, njezina se krv morala odmah iscijediti. Životinja koja je slučajno uginula bila je nečista ako se njezina krv nije odmah iscijedila.

17,15-16 Ovo se odnosi na osobu koja je u neznanju jela meso životinje iz koje nije otekla krv. Za takvu je osobu propisano čišćenje. Ali ako bi to odbila, morala je biti kažnjena.

VII. Čudoredni i moralni zakoni; uredbe za svećenike (poglv. 18-22)

A. Zakoni o seksualnoj čistoti (pogl. 18)

18,1-5 Osamnaesto se poglavlje bavi različitim oblicima nezakonitih brakova na koje su Izraelci navikli u Egiptu, ali kojih su se u Kanaanu morali posve odreći.

18,6-18 Izraz “otkriti golotinju” ovdje se odnosi spolni odnos. Stih 6 daje opće načelo. Bio je zabranjen brak između bliskih srodnika, bilo s majkom (st. 7); maćehom (st. 8); sestrom ili polusestrom (st. 9); unukom (st. 10); maćehinom kćerkom (st. 11); tetkom (st. 12, 13); stricom (strinom) (st. 14a). Suvremena medicina potvrđuje da se kod djece rođene u braku između krvnih srodnika ponekad uvećavaju fizičke ili mentalne slabosti roditelja. Ali ova je zabrana proširena i na strine, ujnje, snahe i druge srodnike po braku (st. 14b-16), poznate kao svojta. Razlog koji se katkad navodi za ovaj kodeks jest da izraz “jedno tijelo” iz Postanka 2,24 opisuje obiteljske veze koje su toliko bliske i trajne da se čak i sjedinjenje sa srodnicima po braku smatralo incestom.

Muškarac se nije smio ženiti svojom snahom ni unukom po bračnom srodstvu (st. 17), niti je smio uzeti ženu kao suparnicu njezinoj sestri (st. 18), kao što je bio slučaj s Anom i Peninom (1. Sam 1,1-8). Stih 16 kasnije je izmijenjen i dopunjen u Ponovljenom zakonu 25,5 – ako čovjek umre bez djece, njegov je brat bio dužan oženiti udovicu. Ovakav je brak bio poznat kao *leviratska ženidba*.

18,19-21 Nije bio dopušten ni spolni odnos sa ženom tijekom njezine mjesečnice. Također je bio zabranjen preljub sa ženom svoga bližnjeg. Zabranjena je bila i užasna praksa, katkad povezana sa štovanjem idola Moleka, pri čemu su novorođenčad provođena kroz vatru (2. Kr 23,10; Jr 32,35). Molek je bio amonski bog, a njegov je kip stajao u dolini Hinon. Francis Schaeffer opisuje ovaj obred:

Prema jednom predanju, na stražnjem dijelu mjedenoga kipa nalazio se otvor i nakon što bi u tom otvoru bila naložena vatra, svaki je roditelj morao prići i vlastitim rukama položiti svoje prvorođenče u bijelo usijane, raširene ruke Moleka. Prema ovom predanju, roditeljima nije bilo dopušteno pokazati osjećaje, a bubnjevi su snažno udarali kako se ne bi čuo plač djeteta dok umire na Molekovim rukama.²²

18,22-23 Sodomija ili homoseksualnost bila je zabranjena, kao i spolni odnos sa životinjama. Budući da je Bog unaprijed znao za našu suvremenu pošast AIDS-a, vjerojatno je zakonom protiv homoseksualizma nastojao spasiti narod i od toga.

18,24-30 Stihovi 1-23 govore ljudima što ne smiju činiti; a stihovi 24-30 govore im zašto to ne smiju činiti. Nije slučajno to što se nečistoća i idolopoklonstvo nalaze u istom poglavlju (vidi također pogl. 20). Moralnost neke osobe plod je njezine teologije, njezinoga shvaćanja Boga.

Kanaanci su slikovni prikaz propadanja do kojeg dovodi idolopoklonstvo (st. 24-27). Kad su Izraelci zauzeli Kanaan, ubili su tisuće pripadnika toga naroda i to na Jahvinu zapovijed. Kad uzmemo u obzir moralno propadanje Kanaanaca, onako kako je opisano u stihovima 24-30, možemo razumjeti zašto je Bog bio tako oštar s njima.

B. Zakoni o svakodnevnom životu (pogl. 19)

19,1-25 U riječima: “Jer sam svet ja, Jahve, Bog vaš” nalazi se osnova sveukupne svetosti (st. 2). Na ovome su mjestu navedeni različiti zakoni za opće ponašanje naroda, kako slijedi:

Majku i oca treba poštovati (st. 3) – peta zapovijed.

Treba držati Božje subote (st. 3) – četvrta zapovijed.

Idolopoklonstvo je bilo zabranjeno (st. 4) – druga zapovijed.

Zabranjeno je bilo jesti žrtvu pričesnicu trećega dana od dana prinosa (st. 5-8).

Nakon žetve, vlasnik je trebao ostaviti nešto žita po rubovima njive za siromašne i strance (st. 9,10). Poljski usjevi i grožđe spomenuti su samo kao primjeri, a ne kao potpun spisak.

Krađa, varanje i laganje bili su zabranjeni (st. 11) – osma zapovijed.

Lažno zaklinjanje Božjim imenom za lažnu tvrdnju bilo je nezakonito (st. 12) – treća zapovijed.

Zakidanje, pljačkanje i zadržavanje radnikove zarade bili su zabranjeni (st. 13).

Psovanje gluhoga ili postavljanje prepre pred slijepca bili su za osudu (st. 14). Ljudi su bili dužni izražavati svoje poštovanje prema Jahvi tako što će poštovati jedni druge (25,17). Oni koji se boje Boga trebali su biti dobri i ljubazni prema hendikepiranima (st. 14), starima (st. 32) i siromašnima (25,26,43).

Pokazivanje pristranosti pri presudama bilo je zabranjeno (st. 15).

Kleveta i kovanje urote za ubojstvo bližnjega bili su zabranjeni (st. 16).

Zabranjena je bila i mržnja prema bratu: "Otvoreno uputi (ukori) svojega bližnjega da zbog njega ne naprtiš krivnju na sebe" (st. 17). Sa svim problemima treba se pozabaviti otvoreno i iskreno, da ne bi postali uzrocima unutarnje zlovolje koja vodi u vanjski grijeh.

Osveta ili gajenje srdžbe prema drugome bili su zabranjeni (st. 18). Drugi dio osamnaestoga stiha, ljubi bližnjega svojega kao samoga sebe, sažetak je cijeloga zakona (Gal 5,14). Isus je rekao da je to druga od dvije najveće zapovijedi (Mk 12,31). Prva i najveća zapovijed nalazi se u Ponovljenom zakonu 6,4-5.

Opće je shvaćanje da se u stihu 19 zabranjuje križanje životinja koje dovodi do rađanja mazgi. Riječ blago na ovome mjestu znači životinje uopće.

Također je bilo zabranjeno zasijavati polja različitim vrstama sjemena, ili nositi odjeću od dvije vrste tkanine. Bog je Bog odvajanja, tako da je i u ovim fizičkim primjerima poučavao svoj narod da se odvoje od grijeha i oskrnavljenja.

Ako je muškarac imao nezakonite odnose s djevojkom ropkinjom, zaručenom za drugoga, oboje su bili kažnjeni, a od njega se zahtijevalo da prinese žrtvu naknadnicu za svoj prijestup (st. 20-22).

Izraelcima je rečeno da, kad se nastane u Kanaanu i zasade voćke, tijekom tri godine ne smiju ni brati ni jesti njihova ploda. Urod iz četvrte godine trebalo je posvetiti Jahvi, a tek su pete godine smjeli jesti plod s tog drveća (st. 23-25). Možda su plodovi četvrte godine išli levitima, ili su se, kao što navodi jedan biblijski tumač, jeli pred Gospodinom kao dio druge desetine.

19,26-37 Nadalje je bilo zabranjeno: jesti meso iz kojega nije odstranjena krv (st. 26a); baviti se gatanjem i čaranjem (st. 26b); šišati kosu i bradu prema običajima idolopokloničkih naroda (st. 27);

urezivati zareze na tijelu u znak žalosti za pokojnikom (st. 28a); stavljati ili urezivati bilo kakve biljege na svoje tijelo, kao što su to činili neznabošci (st. 28b); davati kćerku za bludnicu, kao što je bilo uobičajeno kod poganskog štovanja (st. 29); kršiti subotu (st. 30); pitati za savjet zazivače duhova i vračare (st. 31). Prema starima je trebalo pokazivati poštovanje (st. 32), a sa strancima je trebalo postupati ljubavno i gostoljubivo (st. 33, 34). Obavezno je bilo i pošteno poslovanje (st. 35-37).

C. Kazne za teške prekršaje (pogl. 20)

U ovome se poglavlju navode kazne za neke od prekršaja, pobrojanih u poglavljima 18 i 19. Osoba koja bi dala dijete da se pronese kroz vatru kao žrtva Moleku, morala je biti kamenovana na smrt (st. 1-3). Ako to ne bi učinio narod, Bog bi uništio i toga čovjeka i njegovu obitelj (st. 4, 5). Smrtna je kazna bila namijenjena i onima koji bi zatražili savjet od zazivača duhova i vračara (st. 6); onima koji prokunu svoga oca ili svoju majku (st. 9); preljubniku i preljubnici (st. 10); onome tko bi počinio rodoskrvrnuće sa ženom svoga oca (st. 11) ili sa svojom snahom (st. 12); te sodomitima (st. 13). (U svim slučajevima nezakonitih općenja morala su biti ubijena oba sudionika.) U slučaju da čovjek ima nezakonit spolni odnos s majkom i njezinom kćerkom, sve troje je trebalo spaliti (st. 14). Seksualna izopačenost u odnosima između čovjeka i životinja bio je zločin za koji se kažnjavalo smrću; i čovjek i životinja morali su biti ubijeni (st. 15, 16). Smrtna kazna (ili kako neki misle, izopćenje) bila je namijenjena i za spolni odnos sa sestrom ili polusestrom (st. 17), ili sa ženom koja ima mjesečnicu (st. 18). Spolni odnos s majčinom ili očevom sestrom povlačio je za sobom presudu "neka snose posljedice svoje krivnje", ali potan-

kosti nisu dane (st. 19). Neki misle kako ovo znači da će umrijeti bez djece, kao u stihu 20, gdje se govori o čovjeku koji je imao spolne odnose sa svojom strinom, i u stihu 21, gdje je prekršaj učinjen s bravovljenom ženom.

Navod iz stiha 21 vrijedio je samo dok je brat bio živ. Ako bi umro, a da iza sebe nije ostavio sina koji će mu sačuvati ime, bratu je umrloga bilo zapovijeđeno oženiti udovicu i prvome sinu dati ime po pokojniku (Pnz 25,5). Ovakav je brak bio poznat kao *leviratska ženidba*.

Čežnja je Božjega srca bila da ima svet narod, odvojen od sramnih djela pogana, i narod koji će uživati blagoslove Obećane zemlje (st. 22-26). Zazivači duhova i vračari morali su biti kažnjeni smrću; bili su kamenovani (st. 27).

D. Ponašanje svećenika (pogl. 21, 22)

Poglavlja 21 i 22, zajedno s poglavljima 16 i 17, odnose se na Arona i njegove sinove.

21,1-4 Svećenici se nisu smjeli uprljati doticanjem pokojnika, osim u slučaju smrti najbliže rodbine. Čak je i ulazak u šator pokojnika činio osobu nečistom na sedam dana (Br 19,14). Zbog ovoga bi svećenik bio isključen iz službe Gospodinu tijekom tog razdoblja, te bi mu stoga bilo zabranjeno onečistiti se zbog bilo koga osim svoje najbliže rodbine. Stih 4 vjerojatno znači da se, zbog svoga visokog položaja, svećenik ne smije onečistiti ni iz kojeg razloga, izuzev onih nabrojanih u stihovima 2 i 3.

21,5-9 Običaji pogana u vidu nagrđivanja tijela znacima žalosti za mrtvima bili su zabranjeni. Svećeniku nije bilo dopušteno oženiti se ženom obeščašćenom bludničenjem, kao ni razvedenom ženom. Međutim, udovicu je smio oženiti. Svećenikova kći, koja je postala bludnica, morala je biti spaljena.

21,10-15 Velikome svećeniku nije bilo

dopušteno oplakivati pokojnika na uobičajen način, niti napustiti Svetište kako bi odao počast mrtvome. Morao se oženiti Izraelkom, djevicom, a njegovu se bračnu životu nije smjela naći nikakva zamjerka.

21,16-24 Tjelesna mana isključivala je čovjeka iz svećeničke službe – sljepoća, hromost, deformacije lica, defomacije udova, povrede nogu ili ruku, grba na leđima, patuljast rast, bolesne oči, lišajevi, kraste ili povrede reproduktivnih organa. Ako bi neki Aronov potomak imao neku od ovih mana, smio je jesti sa svećenicima, ali nije smio aktivno služiti kao svećenik pred Gospodinom (st. 22,23). Sveta je hrana bila svećenički dio žrtve pričešnice. Presveta je hrana bila njihov dio od drugih žrtava. Svećenici koji su prinosili žrtve morali su biti bez mane na sebi jer su oslikavali Krista kao našeg Velikog svećenika bez mane.

22,1-9 Ako je svećenik bio obredno nečist zbog gube, tjelesnih izlučina, dodira s nečim što je uprljalo mrtvo tijelo, ako je jeo meso iz kojega nije bila odstranjena krv, ili iz bilo kojeg drugog razloga, nije smio imati udjela u svećeničkoj hrani. To se, naime, želi reći u izrazu “da sveto postupaju sa svetim prinosima” (st. 2; dosl. u NKJV “da se odvoje od svetih stvari” – op. prev.). Ako je svećenik bolovao od gube ili imao ranu koja curi, to ga je vjerojatno isključivalo iz službe na duže vrijeme. U svim ostalim navedenim slučajevima, trebalo je obaviti sljedeći obred: prvo se morao oprati u vodi, zatim čekati do večeri, kad je ponovno bio čist .

22,10-13 Prema općem pravilu, strancima, posjetiteljima i najamnicima nije bilo dopušteno jesti svetu hranu. Ali rob kojega je svećenik stekao svojim novcem, kao i djeca roba, smjeli su je jesti. Ukoliko bi se svećenikova kći udala za svjetovnoga čovjeka, nije joj bilo dopušteno jesti svetu hranu, no ako bi ostala udovicom ili se razvela a da nije imala

djece, te se vratila u očev dom, tad je smjela jesti svećeničku hranu.

22,14-16 Ako je netko iz neznanja jeo svetu hranu, mogao je platiti naknadu dajući petinu, kao u slučaju žrtve naknadnice.

22,17-30 Žrtve koje su se prinisile Jahvi morale su biti bez mane (st. 19), bilo da se radilo o žrtvi paljenici (st. 18-20), ili pričesnici (st. 21). Bolesne, osakaćene ili unakažene životinje nisu se smjele prinisiti (st. 22). Junca ili ovcu s predugim ili prekratkim udom mogli su prinijeti kao dragovoljan prinos, ali ne i kao žrtvu zavjetnicu (st. 23). Kastrirane životinje, ili one s oštećenim reproduktivnim organima, nisu bile prihvatljive (st. 24). Izraelci nisu smjeli prihvatiti nijednu od spomenutih životinja s manom ni kao prinos od stranca (st. 25). Nijedna životinja nije se smjela prinisiti na žrtvu prije nego što navrší najmanje osam dana (st. 26,27). Majka i njezino mladunče nisu se smjeli ubijati u isti dan (st. 28). Meso žrtve zahvalnice trebalo je jesti istoga dana kad je bilo prineseno na žrtvu (st. 29, 30).

22,31-33 Završni pasus objašnjava zašto su Izraelci trebali držati i vršiti sve Jahvine zapovijedi. Bilo je to zato što je Bog, koji ih je izveo iz Egipta, svet. Nekoliko izraza u ovom kratkom ulomku naglašava poruku Levitskog zakonika u cjelini: “ne oskrvnjujte” “moga svetog imena”, “neka budem proglašen svetim među Izraelcima” i “ja, Jahve, koji vas posvećujem”

VIII. Gospodnje svetkovine (pogl. 23)

A. Subota (šabat) (23,1-3)

U ovome je poglavlju tema Božjeg zakonodvstva izraelski vjerski kalendar. Jahve je preko Mojsija rekao Izraelcima da proglase Jahvine blagdane za svete zborove.

Nakon šest dana rada, sedmi je dan, ili

subota, bio dan odmora od svakog posla. Ovo je bio jedini sveti dan u tjednu.

B. Pasha (23,4-5)

Pasha u čast Jahvi održavala se četrnaestoga dana prvog mjeseca (nisan, ili abib). Taj je blagdan slavio uspomenu na izraelsko oslobođenje iz ropstva u Egiptu. Pashalno je janje bila slika Krista, Janjeta Božjeg, naše Pashe (1. Kor 5,7), čija je krv prolivena kako bi nas izbavio od ropstva grijehu. On nije umro pri stvaranju svijeta, nego u punini vremena (Gal 4,4-6).

C. Blagdan beskvasnih kruhova (23,6-8)

Blagdan beskvasnih kruhova bio je povezan s Pashom. Trajao je sedam dana, počevši od prvoga dana nakon Pashe – to jest, od petnaestog dana mjeseca nisana do dvadeset prvog dana istog mjeseca. Često dolazi do zamjene naziva ova dva blagdana. Tijekom ovoga razdoblja od Židova se zahtijevalo da uklone sav kvasac iz svojih domova. U Pismu kvasac simbolizira grijeh. Sâm Blagdan beskvasnih kruhova predstavlja sliku života iz kojega je uklonjen kvasac zloće i pokvarenosti, te života koji je obilježen “beskvasnim kruhom čistoće i čestitosti (istine)” (1. Kor 5,8). Nije bilo vremenskog razmaka između Pashe (našeg izbavljenja) i Blagdana beskvasnih kruhova (naše obveze da živimo u svetosti)... Čak i danas tijekom ove svetkovine Židovi jedu beskvasni kruh. Taj se kruh zove maces ili macat. Njegova priprema iziskuje da se kruh izbuši tako da *tijekom procesa pečenja* postane isprugan. Taj nas beskvasni kruh živo podsjeća na bezgrešnoga Mesiju. On je bio proboden zbog nas i njegovim smoranama iscijeljeni.

D. Blagdan prve žetve (23,9-14)

Prvi snop od žetve prinisio se kao žrtva prikaznica (primicanjem i odmicanjem

pred Gospodinom), drugoga dana Blagdana beskvasnih kruhova (dan nakon subote – tj. prvoga dana u tjednu). Ova je svetkovina poznata kao Blagdan prve žetve. Na taj se način obilježavao početak žetve ječma, prvoga zrna u godini. Snop se primicao i odmicao pred Jahvom u zahvalnosti za žetvu. Prinošene su također i žrtva paljenica i žrtva prinosnica. Na prvu se žetvu gleda kao na obećanje veće žetve koja će doći. To je slika Krista u njegovu uskrsnuću – “Krist... prvenac umrlih (onih koji usnuše)” (1. Kor 15,20). Njegov je uskrsnuće jamstvo da će svi koji u njega vjeruju također steći besmrtnost po uskrsnuću.

E. Blagdan sedmicâ (23,15-22)

23,15-22 Blagdan sedmicâ (heb. *šavûôt*) ili Pedesetnica (*pentekostes*; grč. pedeset), održavao se pedesetog dana nakon pashalne subote. Bila je to svetkovina žetve na kojoj se zahvaljivalo Bogu za početak žetve pšenice. Ovoga je puta prinošena žrtva prikaznica od prvine pšenice, zajedno sa žrtvom paljenicom, novom žrtvom prinosnicom i ljevanicom, te žrtvom pričesnicom. Prema židovskome predanju, na taj je dan Mojsije primio Zakon. Ova je svetkovina slikovni prikaz silaska Svetoga Duha na dan Pedesetnice, kad je zaživjela prva crkva. Žrtva primicanja i odmicanja sastojala se od dva kruha, a mijesila se od prvoga bijelog brašna. (Bio je to jedini prinos načinjen s kvascem.) Ta dva kruha slikovito prikazuju Židove i pogane koji su “stvoreni u jednoga novoga čovjeka (Krista)” (Ef 2,15).

Nakon Pedesetnice dolazio je dug vremenski razmak od oko četiri mjeseca do sljedeće svetkovine. Ovaj bi vremenski razmak mogao oslikavati doba današnje crkve, u kojemu željno iščekujemo povratak našeg Spasitelja.

F. Blagdan truba (23,23-25)

Prvoga dana sedmog mjeseca svetkovan

je Blagdan truba. Zvuk truba pozivao je Izraelce da se okupe na svečanom svetom zboru. U to je vrijeme bilo određeno i razdoblje od deset dana za samoispitivanje i pokajanje, a što je prethodilo Danu pomirenja. Ovo slikovito prikazuje vrijeme kad će se Izrael ponovno okupiti u Obećanoj zemlji, prije svog svenarodnog pokajanja. Ovo je bio prvi dan građanske godine koji se danas zove Roš Hašana (heb. *glava godine*). Neki ovu svetkovinu vide kao sliku još jednog okupljanja – okupljanja svetih, koji će se u zraku susresti s Gospodinom tijekom uznesenja crkve.

G. Dan pomirenja (23,26-32)

Dan pomirenja (heb. *Jôm Kippur*), svetkovan desetoga dana sedmog mjeseca, potanko je opisan u poglavlju 16. On predčava općenarodno pokajanje Izraela, kad će se vjerni ostatak obratiti Mesiji i primiti oprost (Zah 12,10; 13,1). Gotovo u svakom stihu koji se odnosi na Dan pomirenja, Bog ponavlja zapovijed da se toga dana ne radi nikakav posao. Jedina osoba koja je toga dana trebala biti aktivna bio je veliki svećenik. Bog je dodatno naglasio svoje upozorenje zaprijetivši da će onoga tko prekrši zapovijed istrijebiti iz naroda. Ovo je zbog toga što spasenje koje nam je pribavio naš Veliki svećenik nije “zbog pravednih djela koja smo mi učinili” (Tit 3,5). U čin uklanjanja naših grijeha ne mogu se upetljati nikakva ljudska djela. Kristovo djelo i samo Kristovo djelo jedini je izvor vječnoga spasenja. “Mučiti svoje duše” (st. 27, 29), kako stoji u nekim prijevodima, znači postiti. I dan danas vjerni Židovi drže taj dan kao dan posta i molitve. Iako se Dan pomirenja obično ubraja među Jahvine svetkovine, bilo je to zapravo vrijeme kad se postilo, prije negoli gostilo (u engleskome igra riječi, *fasting* – postiti; *feasting* – gostiti se, op. prev.). Pa ipak, nakon što je bilo riješeno pitanje grijeha, dolazilo je vrijeme radosti na Blagdanu sjenicâ.

H. Blagdan sjenicâ (šatora) (23,33-44)

Blagdan sjenicâ ili šatora (heb. *sukkôt*, "sjenice") počinjao je petnaestoga dana sedmog mjeseca. Tad su se Izraelci sedam dana nastanjivali u sjenicama (st. 42). Oslikavao je konačni odmor i konačnu žetvu, kad će Izrael u sigurnosti boraviti u Obećanoj zemlji tijekom Milenija. Ovaj se blagdan zvao još i Blagdan berbe (Izl 23,16). Bio je povezan sa žetvom. Zapravo je više svetkovina spomenutih u ovoj poglavlju povezano sa žetvom. Dvije subote mogle bi oslikavati Milenij i vječni odmor. Moiseh i Ceil Rosen opisuju tradicionalnu proslavu ovoga blagdana:

Židovi su gradili zdanja slična sjenicama i živjeli u njima tijekom ovoga blagdana, što je bio podsjetnik na njihove privremene nastambe koje su imali u pustinji. Čak i danas, mogu Židovi za ovaj blagdan grade otvorene pokrivene kolibice koje imaju tri strane. Ukrašavaju ih granjem i jesenskim plodovima; podsjetnicima na žetvu.

Oni koji su mogli, svake su godine išli u Jeruzalem na proslavu ovog Blagdana žetve. Hramsko bogoslužje na ovaj blagdan uključivalo je obred sipanja vode iz siloamskog ribnjaka, što je simboliziralo molitve za zimske kiše. Upravo je u vrijeme svetkovanja ovog blagdana Isus povikao: "Ako je tko žedan, neka dođe k meni; i neka pije" (Iv 7,37-38).

Nakon Izraelovog konačnog Dana pomirenja, Blagdan sjenicâ ponovno će se proslavljati u Jeruzalemu (Zah 14,16).²³

Gospodin je putem svetkovina nastojao, između ostaloga, poučiti svoj narod tijesnoj vezi između duhovnih i fizičkih vidova života. Vrijeme darežljivosti i blagoslova bilo je vrijeme veselja pred Jahvom. Gospodin im se prikazao kao Onaj koji izobilno provida za njihove svakod-

nevne potrebe. Reakcija čitavog naroda na njegovu dobrotu, očitovao se u svetkovinama povezanim sa žetvom.

Obrati pozornost na ponavljanje zapovijedi Izraelcima da u tim svećanim prilikama ne smiju raditi nikakva težačkog ili služinskog posla (st. 3, 7, 8, 21, 25, 28, 30, 31, 35, 36).

Preko Jahvinih svetkovina može se pratiti jasan kronološki slijed događaja. Subota nas podsjeća na Gospodnjeg odmora nakon stvaranja svijeta. Pasha i Blagdan beskvasnih kruhova svjedoči nam o Golgoti. Zatim dolazi Blagdan prve žetve, koji ukazuje na Kristovo uskrsnuće. Blagdan Pedesetnice (sedmicâ) oslikava silazak Svetoga Duha. A nakon toga, usmjeren na budućnost, dolazi Blagdan truba koji slikovno prikazuje ponovno okupljanje Izraela. Dan pomirenja predskazuje vrijeme kad će se ostatak Izraela pokajati i priznati Isusa za Mesiju. Naposljetku, Blagdan sjenicâ simbolizira Izrael koji se raduje u tisućgodišnjoj Kristovoj vladavini.

IX. Obredni i moralni propisi (pogl. 24)

U dvadeset trećem poglavlju opisane su godišnje svetkovine. Sada na red dolaze dnevne i tjedne službe pred Gospodinom.

24,1-9 U zlatnom je svijećnjaku, pred Jahvom, moralo neprestano gorjeti čisto ulje od tučenih maslina. Na stolu za prinesene kruhove trebalo je poredati u dva reda dvanest pogača i svake ih subote nadomjestiti novima. Tamjan o kojem se govori u stilu 7 pripadao je Jahvi. Prinosio se kad su se stari kruhovi uklanjali i davali svećenicima za hranu.

24,10-23 Nakon ovoga dobijamo nenađan izvještaj o sinu jedne Izraelke, čiji je otac bio Egipćanin, a koji je kamenovan na smrt jer je opsovao Boga (st. 10-16, 23). Ovaj nemio događaj pokazuje da je zakon bio isti za sve koji su živjeli u taboru, bili oni čistokrvni Židovi ili ne (st. 22).

Pokazuje i da je bogohuljenje, baš kao i ubojstvo, bilo zločin kažnjiv smrću (st. 14, 16, 17, 23). (Stih 16 vjerojatno predstavlja zakon protiv bogohuljenja, na koji su se Židovi pozivali kad su rekli: "Mi imamo Zakon i po tome Zakonu mora [Gospodin Isus] umrijeti, jer se pravio Sinom Božjim" [Iv 19,7].) No, pokazivao je i da se za neka druga nedjela mogla platiti naknada (st. 18, 21). Naposljetku, ovaj nemio događaj pokazuje da je:

...odmazda bila osnovno načelo Zakona; ono što je učinjeno krivo moralo se ispraviti. Popustljivost je zakonu donijela loš ugled. Danas se u zapadnome svijetu rugaju zakonu o odmazdi, ali obazrivi ljudi neće ga tek tako odbaciti. (a) U drevnim je društvima kazna za počinjeno nedjelo često bila nesrazmjerna tome nedjelu. Stoga je kazna putem odmazde bila golem korak prema istinskoj pravdi. (b) Nadalje, rehabilitativne kazne – alternativa koja se najčešće predlaže – podložne su subjektivizmu. Tko je taj tko može odlučiti kad je čovjek rehabilitiran tako da se može ponovno uključiti u društvo? Možda su uvjeti blagi danas, ali što će biti sutra? Istinska je pravda oko (ni manje ni više) za oko (*Daily Notes of the Scripture Union*).

U stihovima 1-9 vidimo slikoviti prikaz Božjeg nauma za Izrael. U stihovima 10-16, psovač predstavlja slikoviti prikaz Izraela kakvim je zapravo postao zbog toga što je hulio na Ime i psujući ("Njegova krv na nas i na našu djecu").

X. Subotnja i jubilarna godina (pogl. 25)

Zakoni iz poglavlja 25-27 dani su Mojsiju na Sinajskoj gori, a ne iz Šatora sastanka (25,1; 26,46; 27,34).

25,1-7 Svaka sedma godina trebala je biti godina subotnjeg počinka. Zemlja je trebala ležati na ugaru (neobrađivana). Ljudi su se hranili od onoga što uzraste

samo od sebe. Vlasnik nije smio žeti njivu, nego je zrele usjeve morao ostaviti drugima na slobodno korištenje.

25,8-17 Pedeseta je godina također bila godina subotnjeg počinka, poznata još i kao jubilarna godina. Počinjala je na Dan pomirenja, nakon ciklusa od sedam subotnih godina (četdeset i devet godina). Te su godine robovi morali biti oslobođeni, zemlju je trebalo ostaviti da odmara, ali i vratiti je njezinu prvotnom vlasniku. Cijene za roba, kao i za komad zemlje, padale su kako se primicala jubilarna godina (st. 15-17), a svi koji su imali na umu kakvu kupnju trebali su uzeti u obzir tu činjenicu. Riječi: "Proglasite slobodu u zemlji svima koji žive u njoj" (st. 10 KJV) napisane su na američkom zvonu slobode. Vjernici bi danas mogli usporediti jubilarnu godinu s Gospodnjim dolaskom. Kako se primićemo njegovu dolasku, naša materijalna bogatstva gube vrijednost. Onoga časa kad dođe, naš novac, nekretnine i ulaganja bit će nam bezvrijedni. Pouka glasi da sve to što imamo trebamo staviti njemu na raspolaganje već *danas!*

25,18-22 Što se tiče subotnje godine narod se pitao hoće li imati dovoljno hrane za tu godinu, ali i za sljedeću. Bog im je obećao da će, budu li poslušni, učiniti da šeste godine zemlja urodi rodom koji će trajati tri godine.

Jednom na svakih pedeset godina, dolazile su dvije uzastopne godine kad se nije ni sijalo ni žnjelo, što znači, nakon redovite subotne godine, poslije koje je dolazila i jubilejska. Bog je vjerojatno dao dostatno roda četrdeset i osme godine, koji je mogao trajati sljedeće četiri godine.

Neki znanstvenici vjeruju da je, po zaključnom proračunu, pedeseta godina bila zapravo četrdeset deveta. U svakom slučaju, ovo je drevni primjer dobre ekologije: očuvanje plodnosti zemlje dopuštajući joj da se odmori. U suvremeno doba, ljudi su počeli brinuti za očuvanje

resursa našega planeta. Kao što to često biva, Božja je riječ doista stoljećima ispred vremena.

25,23-28 Zemlja se mogla prodavati, ali ne zauvijek, jer je njezin vlasnik Jahve. Stoga su postojala tri načina na koja je mogla biti otkupljena (vraćena izvornome židovskom vlasniku): mogao ju je otkupiti najbliži rođak onoga koji ju je prodao (st. 25); ako bi prodavač (izvorni vlasnik), ponovno stekao sredstva i postao imućan, mogao ju je sâm otkupiti, plaćajući kupcu svotu za godine što su preostale do jubilarne (st. 26, 27); inače, zemlja se svake jubilarne godine automatski vraćala izvornom vlasniku (st. 28).

25,29-34 Ako se proda kuća u gradu koji je ograđen zidom, mogla se otkupiti u roku od godinu dana, nakon čega je trajno prelazila u vlasništvo kupca. Kuće u selima, koja nisu bila ograđena zidovima, bile su smatrane za posjede u polju, kao dio zemlje, te su se stoga u jubilarnoj godini vraćale prvotnom vlasniku. Kuće čiji su vlasnici bili leviti, a koje su se nalazile u posebnim gradovima, njima dodijeljenim, leviti su uvijek mogli otkupiti. Zemlja koja je bila dodijeljena levitima kao općinska, nije se smjela prodavati.

25,35-38 Ako bi neki Izraelac zapao u dugove i siromaštvo, njegovi ga židovski vjerovnici nisu smjeli tlačiti. Nisu mu smjeli naplaćivati kamatu na pozajmljeni novac, niti tražiti dodatnu hranu na onu koju su mu pozajmili.

25,39-46 Ako bi se neki osiromašeni Izraelac morao prodati židovskom vjerovniku jer nije mogao isplatiti dug, prema njemu se nije smjelo postupati kao prema robu, nego kao prema najamniku ili nadničaru, a u jubilarnoj je godini morao biti oslobođen, ako ta godina dođe prije navršenih šest godina njegove službe. Židovima je bilo dopušteno imati robove iz poganskih naroda, a oni su bili smatrani njihovim vlasništvom koje su mogli predati u nasljedstvo svojim po-

tomcima. Ali sâmî Židovi nisu se smjeli prodavati u roblje.

25,47-54 Ako bi Židova prodali poganinu koji živi u njegovoj zemlji, uvijek je mogao biti otkupljen i oslobođen. Otkupna je cijena određivana prema broju godina što su preostale do jubilarne godine. Rođak koji bi takvog Židova otkupio mogao ga je koristiti kao najamnika do jubilarne godine. Ako se nije mogao naći rođak koji bi ga otkupio, tad je automatski bio oslobođan u jubilarnoj godini.

25,55 Ovaj je stih snažan podsjetnik da i Izraelci i njihova zemlja (st. 23) pripadaju Jahvi i da samo njega treba priznati kao zakonit Vlasnik. Ni Božji narod ni Božja zemlja nisu se mogli trajno prodati.

XI. Blagoslovi i prokletstva (pogl. 26)

A. Blagoslovi za poslušnost Bogu (26,1-13)

U ovome je poglavlju, u odnosu na blagoslove, dvaput više mjesta posvećeno upozorenjima. Nedaće, obećani plod neposlušnosti, sredstvo je što ga Bog rabi, ne da bi se osvetio, nego da bi poveo svoj narod u pokajanje (st. 40-42). Kažnjavanje nacije žestoko će se povećavati sve dok narod ne prizna svoju opačinu. Obratiti pozornost na progresivan rast kazni u stihovima 14, 18, 21, 24 i 28.

Nakon upozorenja protiv idolopoklonstva (st. 1), kršenja subote i nepoštovanja Svetišta (st. 2), Gospodin je obećao narodu sljedeće blagoslove ako budu držali njegove zapovijedi: kišu, plodnost zemlje i drveća (st. 4), produktivne prinose, sigurnost (st. 5), mir, sigurnost (st. 6), pobjedu nad neprijateljima (st. 7, 8), mnogobrojnost i Gospodnju nazočnost među njima (st. 9-13). Knoxov prijevod stiha 13 osobito je slikovit: "Nisam li ja... bio taj koji je... pokidao lance s vaših vratova i dao vam da hodite uspravno kao slobodni ljudi?"

B. Prokletstva za neposlušnost Bogu (26,14-39)

26,14-33 Neposlušnost će za posljedicu imati strah, bolesti, poraz u borbi s neprijateljima, sušu, neplodnost, divlje zvjeri, kugu, invazije neprijatelja i ropstvo.

Stih 26 opisuje stanje opće nestašice i gladi. Kruha će biti tako malo da će ga deset žena moći ispeći u jednoj peći, koje su obično bile tek toliko velike koliko je trebalo za potrebe jedne obitelji. Još je žešća glad opisana u stihu 29, kad će zavladati kanibalizam (vidi 2. Kr 6,29 i Tuž 4,10 gdje čitamo o povijesnome ispunjenju ovoga upozorenja).

26,34-39 Uporna će neposlušnost Izraelaca rezultirati njihovim odvođenjem u sužanjstvo. Tad će zemlja uživati svoje razdoblje odmora, koje će trajati onoliko koliko je bilo subotnjih godina godina što ih Izraelci nisu ispoštovali. Točno to se dogodilo kad su Izraelci odvedeni u ropstvo u Babilon. Tijekom godina od Šaulove vladavine pa do sužanjstva Izraelci nisu poštovali subotne godine. Stoga su sedamdeset godina proveli u izgnanstvu, a zemlja se mogla odmoriti (2. Ljet 36,20-21).

C. Obnova kroz priznanje i pokajanje (26,40-46)

Posljednji dio dvadeset šestog poglavlja pruža neposlušnom narodu put obnove kroz priznanje grijeha i pokajanje. Bog neće sasvim napustiti svoj narod, već će se sjetiti svoga Saveza s njihovim precima.

XII. Zavjeti i desetine (pogl. 27)

Posljednje poglavlje Levitskog zakonika bavi se dragovoljnim zavjetima Gospodinu. Doima se da je čovjek, iz zahvalnosti Bogu za neki blagoslov, mogao zavjetovati Gospodinu neku osobu (samog sebe ili člana obitelji), životinju, kuću ili zemljište. Ono što je zavjetovano davano je svećenicima (Br 18,14). Budući da ovi

darovi nisu uvijek bili svećenicima od koristi, propisano je da osoba koja se zavjetuje može svećeniku dati novac umjesto onoga što je kanila zavjetovati.

27,1-2 Zavjet posvećenja bio je veoma poseban.

27,3-7 Ako bi Gospodinu bila zavjetovana osoba, onda je otkupna cijena koja se imala platiti svećeniku iznosila:

Muškarac od 20 do 60 godina starosti	50 šekela srebra
Žena od 20 do 60 godina starosti	30 šekela srebra
Muško u dobi od 5 do 20 godina	20 šekela srebra
Žensko u dobi od 5 do 20 godina	10 šekela srebra
Muško u dobi od 1 mjeseca do 5 godina	5 šekela srebra
Žensko u dobi od 1 mjeseca do 5 godina	3 šekela srebra
Muškarac u starosti od 60 godina i više	15 šekela srebra
Žena u starosti od 60 godina i više	10 šekela srebra

27,8 Ako je čovjek bio odveć siromašan da bi otkupio svoj zavjet prema ovoj tabeli, onda je svećenik određivao neki iznos u skladu s mogućnostima tog čovjeka.

27,9-13 Ako je zavjetovani prinos bila životinja, primjenjivana su sljedeća pravila: čista životinja, prikladna za žrtvu nije se mogla otkupiti (st. 9). Trebalo ju je na žrtveniku prinijeti Jahvi (Br 18,17); ništa se nije moglo steći zamjenom jedne životinje za drugu, jer bi u tom slučaju obje pripale Jahvi (st. 10, 33); nečista je životinja mogla biti otkupljena po cijeni koju odredi svećenik, s tim da se na to doda još jedna petina (st. 11-13).

27,14-15 Ako je čovjek zavjetovao Jahvi svoju kuću, mogao se predomisli i otkupiti je, plaćajući svećeniku procijenjenu vrijednost kuće i uz to još jednu petinu.

27,16-18 Procjena vrijednosti zemljišta bila je otežana činjenicom da se zemlja u jubilarnoj godini vraćala prvotnom vlasniku.

Stoga, ako je zemlju zavjetovao prvotni vlasnik, odnosno, ako ju je on naslijedio, onda su se primjenjivala pravila iz stihova 16-21. Zemlja se procjenjivala prema mjeri usjeva koji je na njoj posijan. Na primjer, ako je posijan jedan homer ječmena sjemena, zemljište je bilo procijenjeno na pedeset šekela srebra.

Ako je zemljište zavjetovano uoči ili tijekom jubilarne godine, onda je na snazi bila navedena procjena. Ali, ako je zemljište bilo zavjetovano nakon jubilarne godine, onda se njegova vrijednost smanjivala shodno tome. Drugim riječima, zemljište bi vrijedilo svega 30 šekela srebra ako bi bilo zavjetovano 20 godina nakon jubilejske godine.

27,19-21 Ako se zemljište otkupljivalo, onda se dodavala jedna petina svoti na koju je procijenjeno.

Ako vlasnik, nakon što ga je dao Gospodinu, nije zemljište otkupio prije jubilarne godine, ili ako ga je tajno prodao nekome drugom, onda ga više nije mogao otkupiti, nego je u jubilarnoj godini postajalo vlasništvo svećenika. Zemljište je tad vrijedilo kao “zakleto” ili “posvećeno” Jahvi.

27,22-25 Ako je zemljište zavjetovao Jahvi netko tko nije bio vlasnik, odnosno netko tko ga je kupio, tad su se primjenjivala pravila iz stihova 22-25. Svećenik je utvrđivao vrijednost imovine ovisno o tomu koliko bi se usjeva moglo na zemljištu uzgojiti do jubilarne godine. Te godine se zemljište vraćalo njegovom prvotnom vlasniku.

27,26-27 Prvina od životinja koje su se prinisile na žrtvu nije se mogla zavjetovati Gospodinu, jer mu je svakako pripadala. Prvina od nečistih životinja mogla je biti otkupljena tako što se svećeniku plaćala cijena prema procijenjenoj vrijed-

nosti, uz dodatnu jednu petinu. U suprotnom, svećenik ju je mogao prodati.

27,28-29 Ništa što je bilo osuđeno na smrt ili uništenje nije se smjelo otkupljivati. To je ono na što se misli pod “zakleto” ili posvećeno Gospodinu, ili zabranjeno. Stoga sin koji bi prokleo svoje roditelje nije mogao biti otkupljen, nego kažnjen smrću.

Treba primijetiti da postoji značajna razlika u ovome poglavlju između onoga što je posvećeno kao sveti dar (NASB), odnosno posvećeno zavjetujući što Jahvi (KJV) i zabranjeno (NASB), odnosno posvećeno u smislu izručenog Jahvi (NKJV, KJV). Ono što se posvećuje Jahvi ili daje kao zavjetovani prinos, odnosno nešto što je odvojeno za božansku uporabu – moglo je biti otkupljeno. Ono što je zavjetovano pod zakletvom, odnosno posvećeno Jahvi pod zakletvom, bilo je potpuno i konačno i nije se moglo otkupiti.

27,30-31 Desetina sa zemljišta, bilo od poljskih usjeva, bilo od voća, pripadala je Gospodinu. Ako bi netko htio zadržati svoju desetinu, onda ju je morao otkupiti, dodajući toj cijeni jednu petinu.

27,32-33 Izraz “od svega što prolazi ispod pastirskog štapa” odnosi se na način brojanja ovaca ili koza koje su tom prilikom prolazile ispod pastirskoga štapa. Leslie Flynn tumači:

„Sa štapom u ruci, (pastir) bi dotakao svaku desetinu životinju. On ni na koji način nije mogao promijeniti redoslijed po kojemu su prolazile, tako da bi dobre životinje izbjegle deseto mjesto. Ako bi pokušao izmijeniti redoslijed, onda bi i prava deseta životinja i njezina (neuspjela) zamjena bile Gospodnje.”²⁴

Ta se prva desetina nazivala levitska, jer se plaćala levitima (Br 18,21-24). Druga, jer očito se radi o nečemu drukčijem, propisana je u Ponovljenom zakonu 14,22-29.

27,34 Zapovijedi koje je Jahve izdao Mojsiju u posljednjem stihu Levitskog zakonika vjerojatno se odnose na cijelu knjigu. Nakon proučavanja brojnih potankosti u obredima i žrtvenim prinosima, možemo se radovati zajedno s Matthewom Henryjem jer...

...mi nismo pod *mračnim sjenama* Zakona, već uživamo u jasnom svjetlu Evanđelja, ...jer nismo više pod *teškim jarmom* Zakona i njegovih pohotnih propisa..., nego smo pod ugodnim i lakim predanjem Evanđelja koje istinitim vjernicima proglašava *one koji se Bogu klanjaju u duhu i istini*, samo po Kristu i u Kristovo ime, jer on je naš svećenik,

hram, žrtvenik, žrtva, očišćenje i sve. Ne mislimo stoga da, zato što nismo vezani za obredno čišćenje, svetkovine blagdana i žrtvene prinose, možemo odvojiti tek malo brige, vremena i troška koji bi bili dostatni i poslužiti da time proslavimo Boga. Ne, nego otvorimo svoja srca za dragovoljne žrtve na njegovu slavu, za rasplamsali plamen svete ljubavi i radošći, za ozbiljnu misao i iskrene namjere. *Budući da snagom krvi Isusove otvoreno možemo ući u Svetinju nad svetinjama, pristupajmo k njemu iskrena srca i sa sigurnim uvjerenjem*, klanjajući se Bogu s mnogo više radosti i ponizna pouzdanja, i dalje pak govoreći *Blagoslovljen Bog jer nam je dao Isusa Krista!*²⁵

Bilješke

- 1 (Pogl. 1) Riječ *’ōlāh* potječe od korijena riječi koja znači “dići se, rasti”. Zamisao je da se cijela životinja donese na Božji žrtvenik, te da se u cijelosti prinese na žrtvu kao dar.
- 2 (Pogl. 1) Peter Pell, *The Tabernacle*, str. 102, 103.
- 3 (Pogl. 2) Riječ prevedena kao “meso” u KJV 1611. godine odnosi se na čvrstu hranu, a ne na tekuću. To što danas (u engleskome jeziku) zovemo *mesom* (meat), u sedamnaestom se stoljeću zvalo *tijelo* (flesh). Neki znanstvenici izvode riječ *minhāh* iz korijena koji znači “predvoditi” ili “voditi”. Većina smatra da njezin korijen zapravo leži u riječi “dar”.
- 4 (3,1-15) Ova riječ, gotovo uvijek u množini, *šēlāmīm*, povezana je sa, svima dobro poznatim, hebrejskim izrazom *šālôm*. Hebrejsko je značenje ove riječi šire od pukog izostanka neprijateljstva ili odbojnosti i uključuje blagostanje i cjelovitost, kao i mir s Bogom. Drugo je značenje ove riječi žrtva pričesnica, koja se prinosi

- u Božjoj nazočnosti. Obično je, iako ne i ovdje, žrtva pričesnica ili mirotnorna žrtva prinošena posljednja po redu, a neki znanstvenici izvode ovu riječ iz njezinog netipičnog značenja: “završiti, dovršiti”. Carr na račun ovoga daje krasan komentar: “Ako je ovo mišljenje točno, tad novozavjetni navodi o Kristu kao našem *miru* (npr. Ef 2,14) postaju još značajniji, budući da je on završna žrtva prinesena za nas (usp. Heb 9,28; 10,12).” G. Lloyd Carr, “*Shelem*,” *Theological Word-book of the Old Testament*, III:932.
- 5 (Pogl. 3) Pell, *Tabernacle*, str. 92.
 - 6 (Pogl. 4) Nama se ovo može učiniti čudnim, ali ova hebrejska riječ, koja se pojavljuje gotovo 300 puta u Starome zavjetu, može značiti i “griješ” i “žrtva prinesena zbog grijeha.”
 - 7 (5,14-6,7) RSV i NEB ovo prevode kao “žrtva za krivnju”, ali je tradicionalni prijevod (NKJV – žrtva za prijestup – op. prev.) bolji.
 - 8 (6,18) Keil i Delitzsch u svome tumačenju drugoga dijela ovog stiha kažu da to znači da “svaki svjetovni čovjek koji dotakne ove najsvetije stvari po-

- staje svet putem dodira, tako da se ubuduće mora čuvati od onečišćenja na isti način na koji to čine i posvećeni svećenici." C. F. Keil i Franz Delitzsch, "Leviticus," u knjizi *Biblical Commentary on the Old Testament*, II:319.
- 9 (7,11-18) A. G. Clarke, *Precious Seed Magazine*, No. 2, Vol. 11, ožujak-travanj 1960, str. 49.
- 10 (7,11-18) *isto*.
- 11 (7,11-18) John Reid, *The Chief Meeting of the Church*, str. 58.
- 12 (7,22-27) Dr. S. I. McMillen, *None of These Diseases*, str. 84.
- 13 (Pogl. 8) Matthew Henry, *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, I:474.
- 14 (Pogl. 12) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, str. 71.
- 15 (13, Uvod) Harrison, *Leviticus*, str. 137. U svojim komentarima u dodatku A, na strani 241 Harrison daje polustručan prijevod trinaestog poglavlja koji se pokazao korisnim za one koji se zanimaju za medicinsku stranu spomenutih zdravstvenih stanja.
- 16 (13, Uvod) *isto*, str. 136, 137.
- 17 (13,38-39) *isto*, str. 245.
- 18 (13,47-59) *isto*, str. 146.
- 19 (13,47-59) *isto*
- 20 (16,11-22) G. Morrish, publisher, *New and Concise Bible Dictionary*, str. 91.
- 21 (17,1-9) G. Campbell Morgan, *Searchlights from the Word*, str. 38.
- 22 (18,19-21) Francis A. Schaeffer, *The Church at the End of the 20th Century*, str. 126.
- 23 (23,33-44) Moische i Ceil Rosen, *Christ in the Passover*, stranice označene brojevima nisu dostupne.
- 24 (27,32-33) Leslie B. Flynn, *Your God and Your Gold*, str. 30, 31.
- 25 (27,34) Henry, "Leviticus", I:562.tt

Bibliografija

Bonar, Andrew. *A Commentary on the Book of Leviticus*. 1852. Reprint. Grand Rapids: Baker Book House, 1978.

Borland, James A. "Leviticus." In *Liberty Bible Commentary*. Lynchburg, VA: The Old-Time Gospel Hour, 1982.

Coleman, Robert O. "Leviticus." In *Wycliffe Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1962.

Harrison, R. K. *Leviticus: An Introduction and Commentary*. The Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1980.

Henry, Matthew. "Leviticus." In *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*.

Vol. 1. McLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.

Jukes, Andrew. *The Law of the Offerings*. London: The Lamp Press, 1954.

Keil, C. F., and Delitzsch, F. "Leviticus." In *Biblical Commentary on the Old Testament. The Pentateuch, Vol. 4*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1971.

Lindsey, F. Duane. "Leviticus." In *The Bible Knowledge Commentary*. Wheaton, IL: Victor Books, 1985.

Smith, Arthur E. *Leviticus for Lambs*. Privately Printed, n.d.

Časopisi

Clarke, A. G. "The Levitical Offerings," *Precious Seed Magazine*, 1960.

BROJEVI

“Knjiga Brojeva na jedinstven način pridonosi životu kršćanina kad se na širi slijed njezinog povijesnog okvira gleda kao na okolnosti usporedive s kršćanskim načinom života. Pisac Poslanice Hebrejima značajno naglašava ovakvu primjenu, posvećujući Knjizi brojeva dva svoja poglavlja (Heb 3 i 4).”

Irving L. Jensen

Uvod

I. Jedinstveno mjesto u kanonu

Engleski naziv za Četvrtu knjigu Mojsijevu prijevod je Septuagintina naziva, (*arithmoi*, grč. *brojevi*), koji je očito dan zbog popisa u poglavlju 1, te ponovno u poglavlju 26, kao i zbog mnogo drugih brojčanih podataka što ih nalazimo u ovoj knjizi.

Hebrejski naziv omogućuje nam daleko bolje shvaćanje ove knjige u cjelini: “U pustinji” (*Bemidbar*). Pripovijest o četrdesetogodišnjem lutanju pustinjom obiluje zanimljivim i dobro poznatim pričama: uhode u Kanaanu, Korahova pobuna, procvjetali Aronov štap, mjedena zmija, Bileam i njegova magarica, te drugim, manje poznatim događajima.

Ne bismo trebali misliti da je ova knjiga tek “hebrejska povijest”. Sve se ovo dogodilo radi naše duhovne pouke i izgradnje. Trebali bismo učiti iz grešaka izraelskog naroda, a ne ponavljati ih. Prema tome, Knjiga Brojeva veoma je važna za nas.

II. Autorstvo

Prema židovskom i kršćanskom naučavanju, Knjigu Brojeva napisao je veliki donositelj Zakona, Mojsije. U liberalnim krugovima, ovo se stanovište naširoko odbacuje. (Vidi Uvod u Petoknjžje, gdje se nalazi sažeta obrana stava o Mojsijevu autorstvu.)

III. Datum

Racionalisti smještaju Petoknjžje u veoma kasno razdoblje židovske povijesti, dok je datum od oko 1406. godine pr. Kr. sukladan konzervativnim i vjerujućim znanstvenicima. (Vidi Uvod u Petoknjžje za više pojedinosti.)

IV. Povijesna pozadina i tema

Povijesno mjesto radnje Knjige Brojeva, kako se jasno vidi iz njezina hebrejskog naziva, jest pustinja. Putovanje i lutanje pustinjom koji su opisani u ovoj knjizi pokrivaju razdoblje od oko trideset osam godina, od Izraelovog polaska sa Sinajske gore do dolaska na Moapske poljane, koje se nalaze nasuprot Obećanoj zemlji. Do lutanja je došlo zbog nevjerovanja, zato Bog o tome ne daje nikakav plan puta. Kao što Scroggie primjećuje: “Kretanje Božjeg naroda koje je izvan njegove volje, ne nalazi se u njegovu kalendaru.”¹

Kao što Levitski zakonik kao temu ističe štovanje i duhovni položaj, tako je tema Brojeva *životni put* (hod) i duhovni *napredak* (ili nedostatak istog!). Kršćani ne bi smjeli na ovu knjigu gledati kao na suhoparnu povijest židovskoga naroda! Ona obiluje praktičnim uputama za suvremeno kršćansko iskustvo. Bilo bi lijepo misliti da svi kršćani (ili barem većina) brzo napreduju od spasenja do potpunog ulaska u Božju obećanu pobjedu; međutim, opažanja i iskustvo pokazuju koliko smo *i mi sami* slični drevnim Izraelcima

u prigovaranju, povratku starim grijesima i razini nevjerovanja.

Dobra je vijest da mi ne moramo ponoviti Izraelovo lutanje na našem duhov-

nom hodočašću. Bog nam je u potpunosti pribavio sve što je potrebno za duhovni uspjeh putem vjere. (Vidi *Komentare Novoga zavjeta*, osobito Rimljanima 6-8.)

Pregled

- I. Posljednji dani na Sinaju (1,1-10,10)
 - A. Popis i poredak plemena (pogl. 1, 2)
 - B. Broj i dužnosti Levijevaca (pogl. 3, 4)
 - C. Čistoća i priznanje grijeha (5,1-10)
 - D. Zakon o ljubomori (5,11-31)
 - E. Nazireat – propisi o nazirejstvu (pogl. 6)
 - F. Prinosi knezova (pogl. 7)
 - G. Služba u Šatoru sastanka (pogl. 8)
 - H. Pasha, oblak i srebrne trube (9,1-10,10)
- II. Od Sinaja do Moapskih poljana (10,11-22,1)
 - A. Polazak iz Sinajske pustinje (10,11-36)
 - B. Pobuna u taboru (pogl. 11)
 - C. Pobuna Arona i Mirjam (pogl. 12)
 - D. Izviđanje Obećane zemlje (pogl. 13, 14)
 - E. Razni propisi i zakoni (pogl. 15)
 - F. Pobuna Koraha (pogl. 16, 17)
 - G. Upute levitima (pogl. 18, 19)
 - H. Mojsijev grijeh (20,1-13)

- I. Aronova smrt (20,14-29)
- J. Mjedena zmija (21,1-22,1)
- III. Događaji na Moapskim poljanama (22,2-36,13)
 - A. Prorok Bileam (22,2-25,18)
 - 1. Balakov poziv Bileamu (22,2-40)
 - 2. Bileamova proročanstva (22,41-24,25)
 - 3. Bileamov utjecaj na izopačenje Izraela (pogl. 25)
 - B. Drugi popis (pogl. 26)
 - C. Kćerino pravo nasljedstva (27,1-11)
 - D. Jošua, Mojsijev nasljednik (27,12-23)
 - E. Žrtve i zavjeti (pogl. 28-30)
 - F. Uništenje Midjanaca (pogl. 31)
 - G. Nasljeđe Rubena, Gada i polovice plemena Manašea (pogl. 32)
 - H. Kratki pregled Izraelova putovanja s postajama (pogl. 33)
 - I. Granice Obećane zemlje (pogl. 34)
 - J. Levitski gradovi (35,1-5)
 - K. Gradovi utočišta i smrtno kazne (35,6-34)
 - L. Nasljeđe kćeri koje se udaju (pogl. 36)

Komentari

I. Posljednji dani na Sinaju (1,1-10,10)

A. Popis i poredak plemena (poglv. 1, 2)

1,1 Izvještaj iz Knjige Brojeva počinje godinu i jedan mjesec nakon što su Izraelci otišli iz Egipta i mjesec dana nakon što je podignuto Prebivalište (Izl 40,17). Kao što smo već napomenuli, naziv ove knjige odredio je dvaput obavljen popis izraelskih plemena (poglv. 1, 26). Popis koji se spominje ovdje nije onaj isti što je zabilježen u Izlasku 30,11-16. Ta su dva popisa obavljena u različito vrijeme i u različite svrhe. Drugi je popis (Br 1) vjerojatno bio zasnovan na prethodnome; otuda i sličan zbroj.

1,2-3 Izraelci će narod uskoro započeti svoje putovanje od Sinajske gore ka Obećanoj zemlji. Bilo je od suštinske važnosti da se organiziraju prema urednom vojničkom poretku, tako da je Bog naložio da se obavi popis. Popis je obuhvaćao sve muškarce starosti od dvadeset godina pa naviše, koji su bili borbeno sposobni.

1,4-17 Iz svakog je plemena određen po jedan čovjek koji je pomagao Mojsiju tijekom popisa. Njihova se imena nalaze u stihovima 5-16. U stihu 17 čitamo: "Mojsije i Aron onda uzmu one ljude što su po imenu bili određeni."

1,18-46 Rezultat popisa glasilo je ovako:

Pleme	Navod	Broj
Ruben	st. 20, 21	46.500
Šimun	st. 22, 23	59.300
Gad	st. 24, 25	45.650
Juda	st. 26, 27	74.600
Jisakar	st. 28, 29	54.400

Zebulun	st. 30, 31	57.400
Efrajim	st. 32, 33	40.500
Manaše	st. 34, 35	32.200
Benjamin	st. 36, 37	35.400
Dan	st. 38, 39	62.700
Ašer	st. 40, 41	41.500
Naftali	st. 42, 43	53.400
Ukupno		603.550

Primijeti da je Efrajimovo pleme veće od Manašeovog. Ovo je u skladu s Jakovljevim blagoslovom u Postanku 48,19-20. Plemena su nabrojana počevši od Rubena, prvorođenog, i njegova tabora (na jugu), zatim Jude i njegova tabora (na istoku), pa Dana i njegova tabora (na sjeveru) i naposljetku Efrajima i njegova tabora (na zapadu).

1,47-54 Leviti nisu ubrojani među Izraelce koji su trebali biti ratnici (st. 47). Oni su bili zaduženi za postavljanje i rasklapanje Šatora sastanka te za službu povezanu s njim. Postavljajući svoj tabor neposredno oko Šatora sastanka, štitali su ga od oskrnavljenja, ali su na taj način štitali i narod od kazne (st. 53).

2,1-2 Izraelskim je plemenima naređeno da razapnu svoje šatore oko Šatora sastanka, ali malo podalje (vidi dijagram), po tri plemena na svakoj njegovj strani.

2,3-16 Na istočnoj strani, pod Judinom zastavom bilo je pleme Judino, zatim Jisakarovo, pa Zebulonovo (st. 3-9). Svako je pleme imalo svoga vojskovođu (glavara). Ukupan broj upisanih u Judinu taboru bio je stotinu osamdeset i šest tisuća i četiri stotine. Na južnoj strani, pod Rubenovom zastavom bilo je pleme Rubenovo, potom Šimunovo pa Gadovo (st. 10-16). Ukupan broj upisanih u Rubenovu taboru bio je stotinu pedeset i jedna tisuća četiri stotine i pedeset.

2,17-31 Na zapadnoj strani, pod Efrajimovom zastavom, bilo je pleme Efrajimovo, zatim Manašeovo, pa Benjaminsko (st. 18-24). Ovaj je tabor brojao ukupno stotinu osam tisuća i sto. Na sjevernoj strani, pod Danovom zastavom, bilo je pleme Danovo, zatim Ašerovo pa Naftalijevo (st. 25-31). Njih je ukupno bilo stotinu i pedeset sedam tisuća i šest stotina. Plemena su trebala stupati prema danom poretku – Judin tabor prvi, pa dalje prema redosljedu. Leviti su stupali iza Gada i ispred Efrajima (st. 17).

2,32-34 Ukupan broj muškaraca sposobnih za borbu bio je šest stotina tri tisuće pet stotina i pedeset (st. 32). Ukupan broj ljudi (muškaraca), uključujući levite (3,39), bio je 625.550. Pretpostavljajući da muškarci čine jednu trećinu jedne nacije, ukupan broj Izraelaca je morao biti najmanje 1.876.650. Broj ratnika bolje pokazuje snagu crkve negoli broj onih koji su se zalijepili za crkvene klupe!

B. Broj i dužnosti Levijevaca (pogl. 3, 4)

Poglavlja 3 i 4 bave se službom levita koji nisu bili obuhvaćeni popisom iz poglavlja 1 i 2. Levijevo je pleme Bog odvojio za službu u Šatoru sastanka. U početku je zapravo za sebe odabrao prvorodene sinove, no kasnije je umjesto njih izabrao Levijevce za božansku službu (st. 12, 13). Levijevi su sinovi bili Geršon, Kehat i Merari. Njihovim je potomcima bilo povjereno da se brinu o svemu što je bilo vezano za Šator sastanka i sav namještaj u njemu.

3,1-10a Aronova je obitelj (Kehatovi potomci) bila svećenička (st. 9). Svi drugi Levijevci služili su u svemu što je bilo povezano sa Šatorom sastanka, ali nisu bili svećenici. (Izraz “svećenici, leviti”, što ga kasnije nalazimo u Petoknjžju, znači levitski svećenici. To ne znači da su svi leviti bili svećenici, nego da su svi svećenici vodili podrijetlo od Levija.) Svećenička je obitelj opisana u stihovima

1-4. Nakon što su Nadab i Abihu ubijeni zbog svetogrđa što su ga počiniili, Aronu su ostala još dvojica sinova – Eleazar i Itamar. Leviti su služili svećenicima (st. 5-9). Nitko drugi, osim Arona i njegovih potomaka, nije smio vršiti svećeničku službu (st. 10a).

3,10b-13 Posredništvo starozavjetnih svećenika nije moglo dovesti grešnika u blisko zajedništvo s Bogom. Svjetovni se čovjek, grešnik, morao držati podalje od svetih stvari pod prijetnjom smrtno kazne (st. 10b). Ali sada, posredništvo Gospodina Isusa Krista, našeg Uzvišenog velikog svećenika, ne samo da nam omogućuje pristup Bogu, nego nam daje pouzdanje da uđemo u samu njegovu nazočnost (Heb 4,16). Ova drastična promjena potječe od onog velikog događaja što stoji između Knjige Brojeva i Poslanice Hebrejima – čudotvornog djela Golgote.

3,14-39 Levijevci su bili popisani, ali ne kao ratnici nego kao oni koji će služiti Bogu (st. 15). Svakom je Levijevom sinu povjerena odgovornost nad određenim dijelom Šatora sastanka:

Pleme	Dužnosti	Navod	Broj
Geršon	Sve zavjese, pokrovi i zastori Šatora sastanka, Prebivališta i dvorišta, osim zastora ispred Kovčega Saveza.	st. 18-26	7.500
Kehat	Najsvetiji predmeti – Kovčeg Saveza, stol za prinesene kruhove, sveti pribor, zavjesa ispred Kovčega, žrtvenici, zlatni svijetljak, itd.	st. 27-32	8.600
Merarije	Daske, prijetnice, stupovi, podnožja, kočiji i užad.	st. 33-37	6.200

Levijevci su trebali razapeti svoje šatore u blizini samog Šatora sastanka, i to tako da Geršonovci budu s njegove zapadne strane (st. 23), Kehatovci s južne (st. 29), a Merarijevci sa sjeverne (st. 35). Mojsije i Aron, te njihovi sinovi, taborovali su s istočne strane, pred ulazom u Šator sastanka (st. 38, 39). (Vidi dijagram.)

Levijevo je pleme bilo najmanje među izraelskim plemenima. Prema popisu, njihov je broj, od jednog mjeseca starosti pa naviše, bio dvadeset i dvije tisuće (st. 39). Međutim, kad se zbroje iznosi navedeni u stihovima 22, 28 i 34, to je ukupno 22.300. Za ovo odstupanje ima više različitih objašnjenja. Williams navodi da su te dodatne tri stotine bili prvorodeni sinovi, rođeni nakon Izlaska, koji bi po naravi stvari bili izostavljeni kad su Levijevci odabrani da zamijene prvorodence iz ostalih plemena.²

3,40-51 Značenje ovog ulomka je sljedeće: Bog je odabrao Levijevce za sebe, umjesto svih prvorodjenih sinova među izraelskim plemenima. Bilo je ukupno 22.000 Levijevaca i 22.273 prvorodenaca (st. 39, 43). Prema tome, nije bilo dovoljno Levijevaca kako bi nadomjestili sve izraelske prvorodence, a koji su trebali vršiti službu u skladu s prvotnom nakanom. Stoga je Jahve zapovjedio da se dodatne dvije stotine sedamdeset i tri prvorodenca mogu otkupiti po cijeni od pet šekela srebra za svakog. Taj se otkupni novac ($273 \times 5 = 1365$ šekela) davao Aronu i njegovim sinovima (st. 51). Treba primijetiti da se među prvorodence spomenute u stihu 43 vjerojatno mogu ubrojati samo oni rođeni nakon izlaska iz Egipta.

4,1-3 Brojanje iz četvrtoga poglavlja trebalo je odrediti koliko ima levita koji su mogli aktivno služiti u svemu što je bilo povezano sa Šatorom sastanka. Bili su to muškarci od trideset do pedeset godina starosti.

4,4-20 U Izlasku 25,15 piše: "Poluge neka ostanu u kolutovima Kovčega i neka se nikada ne izvlače!" Ali u šestom stihu ovoga poglavlja piše da svećenici trebaju "provući poluge" na Kovčegu. Keil i Delitzsch u svojim *Komentarima* navode da bi eventualno rješenje ovog pitanja bilo prevesti шести stih tako da glasi "podesiti poluge".³

Prvo se razmatraju dužnosti Kehatovaca (st. 4-20). Aron i njegovi sinovi bili su određeni za pakiranje Prebivališta i svetog posuđa (st. 5-13). Kovčeg (st. 5, 6), stol za prinese kruhove (st. 7, 8), zlatni svijećnjak (st. 9, 10), zlatni žrtvenik (st. 11), pribor za službu (st. 12) i mjedeni žrtvenik (st. 13, 14) morali su biti pokriveni pokrivalima od fine kože. Zatim su trebali doći ostali Kehatovi potomci koji su imenovani da nose ove pokrivenne predmete. (Umivaonik se ovdje ne spominje, ali mora da su i njega nosili.) Nije im bilo dopušteno dotaći, što više ni pogledati te predmete ako nisu pokriveni, da ne bi umrli (st. 15,17-20). Eleazar je bio zadužen za Prebivalište i za sav sveti namještaj u njemu (st. 16).

Zastor koji je stajala između Svetinje nad svetinjama i Svetinje, uvijek je skrivao Kovčeg od pogleda (st. 5). Čak i kad je Izrael bio u pokretu, Kovčeg je bio pokriven istim tim zastorom, što oslikava tijelo našeg Gospodina Isusa Krista. Nitko, osim velikog svećenika, nije smio gledati na Božje prijestolje povrh Kovčega, sve do Golgote, kad se zavjesa zauvijek cijepala nadvoje.

4,21-28 Geršonovci su trebali nositi zastore Prebivališta, Šator sastanka, dvorišne zavjese i zavjesu s vrata na ulazu u predvorje. Itamar, Aronov sin, bio je zadužen za Geršonovce.

4,29-33 Merarijevci su određeni da nose daske, priječnice, stupove, podnožja, kočice i užad.

4,34-49 Rezultat popisa glasio je:

Kehatovci	2.750
Geršonovci	2.630
Merarijevci	3.200
Ukupan broj Levijevaca starosti od 30 do 50 godina	8.580

C. Čistoća i priznanje grijeha (5,1-10)

Ovaj se odjeljak odnosi na mjere predostrožnosti što su ih Izraelci trebali poduzeti kako bi sačuvali tabor od onečišćenja. Razlog za zapovijed danu u trećem stihu može se naći u Ponovljenom zakonu 23,14 – Bog je išao s njima usred tabora.

5,1-4 Gubavci, ljudi koji su imali tečenje, kao i oni koji su se onečistili doticanjem mrtvoga tijela, morali su biti odstranjeni iz tabora. Tabor se sastojao od područja na kojemu se nalazio Šator sastanka i prostora oko njega, gdje su Izraelci postavili svoje šatore.

5,5-10 Kad bi neki čovjek ili žena počinili grijeh protiv nekog drugog, od njih se zahtijevalo da taj grijeh priznaju, prinesu žrtvu naknadnicu, nadoknade štetu i na to dodaju jednu petinu. Ako je osoba kojoj je načinjena šteta umrla ili se nije znalo gdje se nalazi i ako se nije mogla naći njezina bliža rodbina, onda se naknada plaćala svećeniku.

D. Zakon o ljubomori (5,11-31)

5,11-15 Ovaj ulomak opisuje obred za otkrivanje laži poznat kao sud kod ljubomora. Nakana je ovoga obreda bila utvrđivanje krivnje ili nevinosti žene koja je osumnjičena da je bila nevjerna svome mužu. Od nje se zahtijevalo da popije vodu pomiješanu s prašinom s poda Prebivališta. Ako je bila kriva na njoj će se pokazati prokletstvo, oteći će joj trbuh i uvenuti rodnica. Ako je nedužna, neće biti nikakvog lošeg učinka. Očigledno je iz stihova 12-14 da muž nije znao je li mu žena bila nevjerna. Od njega se prvo traži-

lo da dovede svoju ženu svećeniku i uz nju donese žrtvu prinostnicu za ljubomoru.

5,16-31 Svećenik je pripremao mješavinu vode i prašine u zemljanoj posudi. Dovodio je ženu ka žrtveniku, pred Jahvu, okrio joj glavu i na ruke joj stavio žitnu prinostnicu za ljubomoru. Zatim je od nje tražio da se složi sa zakletvom po kojoj će biti prokleta ako je kriva. Nakon što bi ta prokletstva napisao na list i isprao ih u vodi gorčine, prinio bi žrtvu prinostnicu pred Jahvu kao žrtvu prikaznicu (primicanjem i odmicanjem), spalio punu pregršt prinostnice na žrtveniku, a potom bi ženi dao da popije vodu. Navod iz stiha 24 da bi dao ženi da pije vodu prokletstva i gorčine, samo je ponovljen u stihu 26. Žena je vodu pila samo jedanput. Ako je bila kriva, stigla bi je presuda kojom joj se prijetilo, uključujući i neplodnost. Ako je bila nedužna, proglašavana je čistom, bila je oslobođena kazne i mogla je živjeti normalnim bračnim životom i rađati djecu. Stihovi 29-31 rezimiraju sud kod ljubomora.

Ljubomora može uništiti brak, bilo da za nju postoje osnovani razlozi ili ne. Ovaj je obred pribavljao način da se to pitanje riješi jednom za sve kojih se to ticalo. Na ženu koja je kriva pala bi Božja osuda, a nedužna bi žena bila oslobođena sumnji svoga muža.

Neki teolozi smatraju da se ovaj ulomak osobito odnosi na sljedeći dan, kad će izraelskom narodu biti suđeno za nevjernost Jahvi.

E. Nazireat – propisi o nazirejstvu (pogl. 6)

6,1-8 Riječ “nazireat” potječe od korijena koji znači “odvojiti”. Nazirejski je zavjet bio dragovoljan, a čovjek ili žena mogli su ga položiti za točno određeno vremensko razdoblje. U Mišni se napominje da je nazirejski zavjet mogao trajati i stotitnu dana, ali je uobičajeno bilo razdoblje od trideset dana. U rijetkim su slučajevima neki ljudi bili nazireji cijeloga života – npr.

Samuel, Samson, Ivan Krstitelj. Zavjet je sadržavao tri odredbe: (1) Suzdržavanje od vina i svakog drugog opojnog pića, uzdržavanje od svega što jede i pije, a rađa vinova loza – uključujući ocat, vino, sok od grožđa, samo grožđe, ni svježe ni suho (st. 2-4); (2) neće šišati kosu (st. 5); (3) neće se približiti mrtvome tijelu (st. 6-8).

Vino simbolizira ljudsku radost. Duga kosa, kao sramota za muškarca, znak je poniznosti. Mrtvo tijelo uzrokuje onečišćenje.

Stoga je nazirej bio, i jest, zagonetka djeci ovoga svijeta. Da bi bio radostan, suzdržavao se od radosti; da bi bio jak, postajao je slab; da bi volio svoju rodbinu, 'mrzio' ju je (Lk 14,26).⁴

6,9-12 Ovaj pasus opisuje postupak koji se provodio kad bi čovjek prekršio nazirejski zavjet nehotičnim kontaktom s mrtvim tijelom. Prvo je morao proći kroz sedmodnevni proces čišćenja opisan u Brojevima 19. Sedmog je dana trebao obrijati glavu, a dan nakon toga donosio je svećeniku dvije grlice ili dva golubića, jedno za žrtvu okajnicu, a drugo za žrtvu paljenicu. Također je prinosio jednogodišnje janje kao žrtvu naknadnicu. Unatoč svim tim prinosima, dani njegova prvotnog odvajanja nisu se više računali, tako da je morao sve početi iznova. Prema tome, iako je onečišćeni nazirej mogao biti ponovno posvećen, dani tijekom kojih je bio onečišćen bili su izgubljeni. Za nas ovo znači da vjernik, koji je ponovno zapao u grijeh, može biti obnovljen, ali da je vrijeme što ga je proveo izvan zajedništva s Bogom izgubljeno.

6,13-21 Ovdje čitamo o obredu koji se provodio kad se navrši vrijeme nečijeg nazirejskog zavjeta. Tad su prinošene četiri žrtve – paljenica, okajnica, pričesnica i prinosnica (st. 14, 15). Nazirej je brijač glavu i pramenove svoje kose spaljivao na vatri koja je gorjela pod žrtvom priče-

snicom (st. 18). Svećenikov udio u obredu nalazi se u stihovima 16, 17, 19, i 20. Stih 21 odnosi se na dragovoljnu žrtvu što ju je nazirej mogao primijeti prilikom dovršenja svoga zavjeta.

6,22-27 Završni stihovi šestoga poglavlja donose prekrasan i poznat blagoslov kojim su Aron i njegovi sinovi trebali blagosloviti narod. Veliki evangelizator D. L. Moody veoma cijeni ove retke:

Evo blagoslova koji se može primijeniti diljem svijeta, u svakom razdoblju i u svako vrijeme, a da se nikad ne iscrpi. Svako ga srce može izreći: to su Božje riječi: svako se pismo može završiti s njim; svaki dan može početi s njim; svaka se noć može posvetiti s njim. Evo blagoslova – koji čuva i sija – što uzdiže nad našim bijednim životima sva nebeska radosna jutra. Sâm je Gospodin taj koji donosi ovu glazbu iz nebeskih beskonačnih hvalospjeva.⁵

F. Prinosi knezova (pogl. 7)

7,1-9 Ovo nas poglavlje podsjeća na Izlazak 40,17, kad je podignuto Prebivalište. Izraelski glavari bili su starješine, to jest knezovi nad različitim plemenima. Njihova su imena već navedena u Brojevima 1,5-16 i Brojevima 2. Oni su prije svega kao dar primijeli šest pokrivenih teretnih kola i dvanaest volova (st. 3). Mojsije je potom dvojica kola i četiri vola dao Geršonovcima, a četvorica kola i osam volova Merarijevcima, i jednima i drugima prema njihovoj službi, jer će ih rabiti za prijenos dijela namještaja Šatora sastanka koji je njima bio povjeren. Kehatovci nisu dobili ni kola ni volove, jer je njihova dužnost bila nositi svete predmete na ramenima.

7,10-83 Plemenski su glavari, tijekom dvanaest uzastopnih dana, donosili svoj prinos za posvetu žrtvenika. Ti su prinosi do u najsitnije potankosti opisani kako slijedi:

Dan	Ime kneza	Pleme	Navod
1	Nahšon	Juda	st. 12-17
2	Netanel	Jisakar	st. 18-23
3	Eliab	Zebulun	st. 24-29
4	Elisur	Ruben	st. 30-35
5	Šelumiel	Šimun	st. 36-41
6	Elijasaf	Gad	st. 42-47
7	Elišama	Efrajim	st. 48-53
8	Gamliel	Manaše	st. 54-59
9	Abidan	Benjamin	st. 60-65
10	Ahiezer	Dan	st. 66-71
11	Pagiel	Ašer	st. 72-77
12	Ahira	Naftali	st. 78-83

7,84-89 Ukupan zbroj svih darova naveden je u stihovima 84-88. Bog ne zaboravlja ništa što je učinjeno za njega. On temeljno evidentira sav naš tijekom službe. Po završetku prinošenja darova, Mojsije je otišao u Svetinju nad svetinjama. Tamo je Bog s njim govorio, odozgo s Pomirilišta, možda izražavajući zadovoljstvo zbog darova što su ih donijeli knezovi (st. 89). Iako je Mojsije bio iz Levijeve plemena, nije bio svećenik. A ipak, Bog je u njegovu slučaju načinio iznimku i, ne samo da ga je ovlastio da ulazi u Svetinju nad svetinjama, nego mu je, štoviše, to zapovijedio (Izl 25,21-22).

G. Služba u Šatoru sastanka (pogl. 8)

8,1-4 Aronu je naloženo da rasporedi svjetiljke na zlatnome svijećnjaku tako da svjetlo pada na prednju stranu svijećnjaka. Ako svjetlo simbolizira svjedočanstvo Svetoga Duha, a svijećnjak Krista, onda nas ovo podsjeća da je služba Svetoga Duha proslaviti Krista.

8,5-13 Na ovome je mjestu opisana

posveta levita. Oni su prvo očišćeni tako što su bili poškropljeni vodom očišćenja (objašnjeno u Brojevima 19), zatim su cijelo svoje tijelo obrijali britvom, oprali odjeću i okupali se (st. 7). Potom su predstavnici naroda polagali na njih ruke na ulazu u Šator sastanka, a Aron ih je kao žrtvu prikaznicu (primicanjem i odmicanjem) prinosio pred Jahvom. Ovo nas podsjeća na Poslanicu Rimljanima 12,1-2, gdje se današnjim vjernicima kaže da prinesu svoja tijela kao živu žrtvu Bogu. Mojsije je zatim prinio žrtvu paljenicu i žrtvu okajnicu.

8,14-22 Bog ponavlja da je levite odabrao za sebe, umjesto prvorođenaca koje je proglasio svojima nakon Izlaska. Leviti su bili određeni da služe kao svećenici. Njihova je posveta obavljena kako je naloženo i oni su ušli u službu Šatora sastanka.

8,23-26 Levitima je bilo rečeno da služe kad navrše dvadeset pet godina starosti, pa do pedeset (st. 24). U Brojevima 4,3 rečeno je da je početak službe s navršenih trideset godina. Neki smatraju da se navod iz četvrtoga poglavlja odnosi na one koji su nosili Šator sastanka kroz pustinju. Po njima se niža starosna dob u osmome poglavlju odnosi na službu u Šatoru nakon što se on postavi u Obećanoj zemlji. Drugi ovih pet dodatnih godina shvaćaju kao neku vrst naukovanja. Oni koji su navršili pedeset godina starosti nisu više vršili službu, ali bilo im je dopušteno pomagati u službi, u svojstvu neke vrste nadzornika (st. 25, 26). Ovi stihovi razlikuju službu u smislu rada, odnosno vršenja redovitih dužnosti, i službu u smislu posluživanja, odnosno pomaganja drugima. Ovo prvo je zamašan posao, a drugo je nadziranje.

Netko je ukazao da su leviti slika kršćana koji su otkupljeni, očišćeni i odvojeni za službu Gospodinu, bez nasljeđa na zemlji.

H. Pasha, oblak i srebrne trube (9,1-10,10)

9,1-14 Božje upute o slavljenju Pashe (st. 1-2) prethodile su događajima iz prvoga poglavlja. Nisu svi događaji u Knjizi Brojeva poredani kronološkim redom. Pasha se slavila četrnaestoga dana prvog mjeseca. Za one koji su se obredno onečistili (možda nehotice) doticanjem mrtvoga tijela, kao i za one koji su bili na putu, dane su posebne odredbe prema kojima su takvi trebali slaviti Pashu jedan mjesec kasnije – četrnaestoga dana drugoga mjeseca (st. 6-12). Ali svatko drugi tko bi propustio proslaviti Pashu bio je iskorijenjen iz svoga naroda (st. 13). Strancu (poganinu) bilo je dozvoljeno slaviti Jahvinu Pashu ako sâm tako želi, ali morao ju je slaviti po istim propisima po kojima su to činili i Židovi (st. 14).

9,15-23 Ovi su stihovi preteča narednih poglavlja. Oni opisuju oblak slave koji je prekrivao Prebivalište, Šator sastanka – danju kao oblak, a noću kao oblak od ognja. Kad god bi se oblak digao sa Šatora, Izraelci su rasturali tabor i kretali na put. Kad bi se oblak spustio na Šator, narod bi stao i tu se utaborio. Oblak je, dakako, bio simbol Božjega vodstva njegova naroda. Iako Gospodin u današnje vrijeme ne vodi svoj narod na tako vidljiv način – jer se mi krećemo u području *vjere*, a ne u području *gledanja* (2. Kor 5,7) – ovo načelo i dalje vrijedi. Kreni kad se Gospodin pokrene i nikako prije, jer “tama je polaska, svjetlo ostanka”.

10,1-10 Mojsiju je naloženo da načini dvije srebrne trube. Njih je trebalo koristiti za: (a) sazivanje zajednice koja se na zvuk truba trebala sakupiti na ulazu u Šator sastanka (st. 3, 7); (b) davanje signala za pokretanje tabora; (c) sazivanje glavara (za ovo se koristila samo jedna truba) (st. 4); (d) znak za uzbunu (juriš) u vrijeme rata (st. 9); (e) oglašavanje stano-

vitih posebnih dana, kao što su blagdani (st. 10).

Različito oglašavanje truba koristilo se u različite svrhe. Jak zvuk iz stiha 5 bio je znak za pokret. Prvo su polazila plemena utaborena na istočnoj strani Šatora. Jako trubljenje po drugi put bilo je znak za pokret plemenima utaborenim na južnoj strani. Za pretpostaviti je da su plemena na zapadnoj i sjevernoj strani slijedila isti redoslijed. Trube se nisu rabile samo za poziv na pokret u pustinji, nego su se trebale koristiti i u Obećanoj zemlji (st. 9). Obrati pozornost na riječi “u svojoj zemlji”. Bog će ispuniti svoje obećanje dano Abrahamu. Njegovim će potomcima biti dana zemlja, ali će njihova neposlušnost i nevjerovanje odgoditi njihov ulazak u tu zemlju na četrdeset godina.

II. Od Sinaja do Moapskih poljana (10,11-22,1)

A. Polazak iz Sinajske pustinje (10,11-36)

10,11 Stih 11 označava nedvojbenu podjelu ove knjige na novi odjeljak. Do sada je narod taborovao na Sinajskoj gori. Od jedanaestog stiha ovoga poglavlja, pa sve do prvoga stiha dvadeset drugog poglavlja, pratimo izvještaj njihova puta od Sinajske gore do Moapskih poljana, točno ispred Obećane zemlje. Ovo putovanje pokriva razdoblje od gotovo četrdeset godina. Nisu krenuli sve do dvadesetog dana, zbog proslave druge Pashe (vidi Br 9,10-11).

10,12-13 Prva je dionica puta bila od Sinajske gore do pustinje Paran. Međutim, prije nego su stigli do Parana zastavljali su se tri puta – u Taberi, Kibrot Hataavi i Haserotu. O dolasku u pustinju Paran zapravo čitamo tek u Brojevima 12,16.

10,14-28 Nadalje se daje poredak po kojem su putovali. Na čelu svakog pleme-

na bio je glavar toga plemena. Poredak je isti kao onaj iz drugoga poglavlja, s jednom iznimkom: prema navodu iz Brojeva 2,17, čini se da su Levijevci stupali iza Gada, a ispred Efrajima. Međutim, u Brojevima 10,17, Geršonovci i Merarijevci navedeni su nakon Zebuluna, a Kehatovci nakon Gada. Očito su se Geršonovci i Merarijevci pomakli naprijed sa svojom opremom kako bi sve mogli postaviti u taborištu prije nego stignu Kehatovci sa svetim posuđem.

10,29-32 Hobab je bio Mojsijev šogor. Reuel (isto što i Jitro) bio je Hobabov otac i Mojsijev tast. Budući Midjanac, Hobab je zasigurno dobro poznao pustinju. Možda ga je zato Mojsije pozvao da se pridruži Izraelcima – “valjat ćeš nam kao oči”. Mnogi tumači Biblije smatraju da je ovaj poziv pokazao nedostatak Mojsijeve vjere, budući da je Bog već obećao da će ih voditi.

Kurtz na ovo gleda drugačije i kaže:

Stup od oblaka određivao je opći smjer kojim treba poći, te mjesto taborovanja i duljinu boravka na svakoj postaji; ali ljudska razboritost, u pogledu uređivanja taborišta, kako bi se na najbolji način spojile najpovoljnije okolnosti mjesta na kojemu su se našli, što se tiče vode, pašnjaka, skloništa ili ogrjeva, nipošto nije bila isključena. U svim bi ovim pojedinostima, Hobabovo iskustvo i poznavanje pustinje bili neizmjerljivo korisni kao dodatak vodstvu oblaka.⁶

10,33-34 Kovčeg Saveza bio je umotan u zastor koji je odvajao Svetinju od Svetinje nad svetinjama (Br 4,5) i nosili su ga Kehatovci na čelu kolone. Put od Sinaja do Kadeš Barnee trajao je tri dana. Oblak slave lebdio je nad narodom dok je Gospodin tražio za njih mjesto odmora.

10,35-36 Nije nam rečeno je li se Hobab odista pridružio Izraelcima. Međutim, prema navodu u Sucima 1,16 i 4,11

čini se da jest, budući da se među Izraelcima pojavljuju njegovi potomci. Svaki put kad bi Kovčeg ujutru polazio, Mojsije je zazivao Jahvu moleći za pobjedu. A kad bi se uvečer Kovčeg zaustavio, Mojsije je molio Jahvu da se vrati među izraelski narod.

B. Pobuna u taboru (pogl. 11)

11,1-3 Čitatelj ne može a da ne zadržati nad spremnošću naroda da se tuži na Boga, nakon svega što je on učinio za njih. Trag nezadovoljstva nalazi se u stihu 1 – “i spali jedan kraj tabora”. Nezadovoljnici su bili udaljeni od Kovčega. Božji je oganj spalio jedan kraj tabora, što je tome mjestu donijelo ime Tabera (gorjeti, zgarište). U KJV i NKJV stoji da je oganj spalio nekolicinu onih što su mrmljali. ASV navodi samo da je oganj progutao krajnji dio tabora. Kako god da je bilo, bila je to milosrdna opomena cijelom narodu na sud koji će biti žestok.

11,4-9 Sljedeće se jadikovanje dogodilo usred tabora, ali ovoga puta razlog nalazimo u izrazu “svjetina”. S Izraelcima je iz Egipta izašao jedan broj nevjernika i ta je “svjetina” bila izvorom neprestanog bola kod Izraelaca. Njihovo se nezadovoljstvo proširilo i na Izraelce, te su počeli, obuzeti pohlepom za jelom, čeznuti za egipatskom hranom i prezirati manu. Na ovu temu vidi Psalam 78,17-33.

Ima li većeg čuda od toga

da oni koje Isus hrani manom s neba svojim zlim djelima žaloste Boga i griješe protiv njegove ljubavi.

Ali ima čudo još veće, da je onaj od kojega su odlutali bio strpljiv s neposlušnim narodom i oprao njihov grijeh.

11,10-15 Mojsije je prvo zavapio Jahvi zbog svoje nemoći da sâm skrbi za takav narod, a zatim je opisao svoju krajnju nemogućnost da pribavi mesa za toliko

mnoštvo. Naposljetku je zatražio i da umre kako bi izbjegao tim problemima.

11,16-17 Prvi Jahvin odgovor bio je da treba imenovati sedamdeset starješina koji će zajedno s Mojsijem nositi teret brige za narod. Mnogi se teolozi pitaju je li ovo bilo najbolje za Mojsija. Prema njihovu sudu, budući da Bog daje snagu da se izvrši sve što on naloži, Mojsije je pretrpio pad božanskoga osposobljenja kad su se smanjile njegove odgovornosti.⁷ Ranije je Mojsije, prema savjetu svoga tašta, imenovao ljude koji će vršiti dužnost građanske vlasti (Izl 18,25; Pnz 1,9-15). Moguće je da je ovih sedamdeset izabranih starješina trebalo pomoći Mojsiju u nošenju *duhovnoga* tereta. Ova dva zasebna imenovanja ne bi trebalo miješati.

11,18-23 Što se naroda tiče, Bog je rekao da će im dati obilje mesa da jedu. Toliko će im mesa poslati da će im od njega biti zlo. Jest će ga cijelih mjesec dana. Mojsije je posumnjao da se takvo što uopće može dogoditi, ali Gospodin je obećao da će to sprovesti u djelo. Na putu u Sinajsku goru, Bog je čuderno pribavio Izraelcima mesa (Izl 16,13). Mojsije je to trebao zapamtiti i ne dovoditi u pitanje Gospodnju sposobnost. Kako samo brzo zaboravljamo prošla Gospodnja milosrđa kad nas pritijesne nepovoljne okolnosti!

11,24-30 Kad je sedamdeset starješina službeno ustoličeno, na njih je sišao Jahvin Duh i počeli su prorokovati; što znači da su izravno penosili Božja otkrivenja. Čak su i dvojica među njima, što su ostali u taboru, počeli prorokovati. Jošua je očito mislio da to čudo predstavlja prijetnju Mojsijevu vodstvu, te ih je nastojao zaustaviti. Ali Mojsije je pokazao svoju širokogrudost plemenitim odgovorom, u stihu 29.

11,31-35 Obećano je meso došlo u obliku jata prepelica. Stih 31 može značiti da su prepelice letjele na 90 cm iznad zemlje ili da su bile nagomilane na toj visini. Ovo posljednje nije nemoguće;

poznato je, naime, da prepelice, iscrpljene tijekom seobe, znaju sletjeti na brod u tolikom mnoštvu, da su u stanju taj brod potopiti.⁸ Narod je smjesta počeo s gozdom, no ubrzo je na njih došao strašan pomor. To je mjesto prozvano Kibrot Hataava (grobovi pohlepe) jer je pohlepa narod odvela u smrt. Kao sljedeće mjesto taborovanja navodi se Haserot (st. 35).

C. Pobuna Arona i Mirjam (pogl. 12)

12,1-2 Sljedeće tužno poglavlje u povijesti Izraela odnosi se na dvoje vođa naroda, Mirjam i Arona. Iako je Mirjam bila Mojsijeva sestra, a Aron njegov brat, govorili su protiv Mojsija jer je oženio Etiopljanku. Barem je to bio njihov izgovor. No čini se da je pravi razlog dan u stihu 2; Mirjam i Aron su se pobunili protiv Mojsijeva vodstva i htjeli su u tome vodstvu sudjelovati – bili su ljubomorni na Mojsija. U to vrijeme nije bilo zakona koji je zabranjivao bračnu vezu s Etiopljanima, iako je Izraelcima, kad su došli u Obećanu zemlju, doista bilo zabranjeno stupanje u brak s nežidovima.

12,3 Mojsije se nije ni pokušao opravdati, nego se pouzdao u Boga koji ga je postavio za vođu. Njegova obitelj (pogl. 12), vođe (pogl. 16) a naposljetku i cijela zajednica (16,41-42) osporavali su njegov autoritet. A ipak, kad je Božja osuda pala na njegove protivnike, Mojsije se nije naslađivao, nego je posredovao za njih. Doista je bio skroman, skromniji od svih ljudi što su živjeli na zemlji. Činjenica da je ovo napisao sâm o sebi ne osporava njegovu skromnost; prije bi se moglo reći da oslikava 2. Petrovu 1,21b; pisao je, naime, kako je bio potaknut od Svetoga Duha.⁹

12,4-8 Bog je pozvao Mojsija, Arona i Mirjam da dođu na ulaz Šatora sastanka, ukorio je Mirjam i Arona i podsjetio ih da se Mojsije nalazio na položaju čovje-

ka koji je najbliži Bogu, položaju što ga nikad nije imao nijedan prorok. Bog je s drugima govorio posredno, u vizijama i snovima, ali s Mojsijem je govorio neposredno, iz usta u usta, ili licem u lice. (U NKJV riječ *plainly* u stihu 8 znači "izravno", to jest, bez posrednika.) Izraz Jahvin lik znači neki oblik otkrivene pojave ili vidljiva očitovanja. Iako je Mirjam bila proročica (Izl 15,20), Gospodin je jasno naznačio razliku između njegova odnosa s Mojsijem, s jedne strane, i odnosa sa svim drugim prorocima, s druge strane. Jedino što je o Mirjam zabilježeno nakon ovog događaja, jest njezina smrt (Br 20,1).

12,9-10 Jahve se razgnjevio na njih i otišao. Za kaznu zbog svoje pobune, Mirjam je ogubavila. Budući da Aron nije bio kažnjen, neki drže da je Mirjam bila kolovođa. Oni ukazuju da je glagol iz prvoga stiha u ženskom rodu jednine. Drugi vjeruju da je Aronova kazna bilo to što je svoju sestru vidio kako postaje gubava. Aron je bio veliki svećenik, tako da više ne bi mogao vršiti službu u ime naroda da je ogubavio. Možda ga je upravo njegov položaj spasio od poniženja kroz koje je morala proći Mirjam.

12,11-16 Aron je priznao svoj grijeh Mojsiju i zamolio da Mirjam ne ostane "kao mrtvo dijete kojemu je već na izlasku iz majčine utrobe meso napol uništeno."¹⁰ Odgovarajući na Mojsijevo posredovanje, Bog je iscijelio Mirjam od gube, ali je ustrajao da mora proći kroz uobičajeno sedmodnevno razdoblje čišćenja gubavca. Gospodin je podsjetio Mojsija da bi Mirjam morala biti isključena iz tabora kao nečista, da joj je njezin otac pljunuo u lice.

D. Izvidanje Obećane zemlje (pogl. 13, 14)

13,1-20 U omejevanju je poglavlju slanje uhoda bila Jahvina zapovijed. U Ponovljenom zakonu 1,19-22 to je predložio narod. Nema sumnje da su Božje upute bile

odgovor na zahtjev naroda, unatoč tomu što je njihov stav bio nevjerovanje. Imena dvanaesterice uhoda navedena su u stihovima 4-15. Obrati pozornost osobito na Kaleba (st. 6) i Hošeu (st. 8). Mojsije je Hošeu prozvao Jošuum (st. 16) i tražio je od uhoda da se vrate s potpunim izvještajem o zemlji i njezinim stanovnicima (st. 17-20). Prvo su trebali otići u Negeb, na jug, a potom u brdovitu provinciju u središnjem dijelu zemlje.

13,21-29 Uhode su izvidale zemlju od pustinje Sin na jugu, do Rehoba na sjeveru (st. 21). Stihovi 22-24 opisuju izviđanje na jugu. U Hebronu su vidjeli trojicu Anakovih potomaka, koji su prema Ponovljenom zakonu 2,10-11 bili divovi. U blizini Hebrona naišli su na dolinu vinograda. Odrezali su jedan velik grozd, objesili ga preko motke koju su nosila dvojica ljudi između sebe i tako se vratili u izraelski tabor, noseći sa sobom još i morganj i smokve. To je mjesto prozvano Dolina Eškol, što znači "grozd". Veći dio izvještaja uhoda govorio je o prekrasnoj zemlji s opasnim stanovnicima. Uhode su sumnjale u sposobnost Izraela da pobijedi njezine stanovnike (unatoč Božjemu obećanju da će te ljude tjerati pred njima).

13,30-32 Navod o Nefilima (st. 33, heb. *nephilim*; tj. div; usp. Postanak 6,4 – op. prev.) ne znači da su ti divovi preživjeli potop. Izraelci su čuli za Nefile koji su živjeli prije potopa, pa su te divove, koje su sada vidjeli u Kanaanu, poistovijetili s njima. Kaleb je (govoreći u Jošuiu i u svoje ime) izrazio uvjerenje da bi Izrael pobijedio. Ali ostali su to izričito porekli. Izraz "zemlja što proždire svoje stanovništvo" znači da je to zemlja u kojoj živi stanovništvo koje će uništiti svakoga tko se tamo pokuša nastaniti.

13,33 Desetero od dvanaest uhoda imali su kriv pogled na sebe. Vidjeli su sebe onako kako su na njih gledali stanovnici Kanaana (kao skakavce). Jošua i Kaleb su gledali na Izrael s Božje točke gledišta;

vidjeli su ga kao narod koji može lako zauzeti zemlju. Za desetoro nevjerujućih uhoda, problem divova bio je nepremostiv. Za dvojicu je vjernih uhoda nazočnost divova u zemlji bila beznačajna.

14,1-10 Sva se zajednica počela ogorčeno tužiti na Mojsija i Arona, optužujući Gospodina da ih je izveo iz Egipta kako bi umrli u Obećanoj zemlji i tražeći novoga vođu koji će ih vratiti u Egipat (st. 1-3). Kad su Jošua i Kaleb pokušali uvjertiti narod da će sigurno pobijediti neprijatelja, Izraelci su ih htjeli kamenovati (st. 6-10).

Stihovi 3 i 4 veoma slikovito prikazuju glupost nevjerovanja. Vratiti se u Egipat! Vratiti se u zemlju koju je njihov Bog opustošio! Vratiti se u zemlju koja još uvijek oplakuje svoje prvorođence! Vratiti se u zemlju koju su oplijenili uoči svoga izlaska! Vratiti se pokraj Crvenoga mora u kojemu se utopila egipatska vojska koja je ih gonila! A kakvu bi im tek dobrodošlicu priredio faraon? A ipak se ovo činilo sigurnije nego vjerovanje Bogu da će ih povesti u pobjedu u Kanaanu. Jahve je udario Egipat strašnim pošastima, razdvojio more, hranio ih kruhom s neba i proveo ih kroz pustinju, a oni i dalje nisu mogli vjerovati u njegovu moć da savlada nekoliko divova! Njihovi su postupci jasno otkrivali što misle o Bogu. Sumnjali su u njegovu moć; je li Bog doista dorastao divovima? Nisu uspjeli uvidjeti ono što im je tako očito bilo otkriveno u godini što je bila za njima – naime, narav i puteve Jahvine. Kriva predodžba o Bogu može razoriti samu osobu ili cijeli jedan narod, baš kao što je to ovdje tako bolno prikazano.

14,11-19 Gospodin je zaprijetio da će se odreći Židova i podići nov narod od Mojsijevih potomaka (st. 11, 12). Ali Mojsije je posredovao za njih, podsjećajući Gospodina da će pogani onda reći kako je Jahve bio nemoćan dovesti svoj narod u Obećanu zemlju (st. 13-19). U

pitanju je bila Božja čast, a Mojsije je zastupao taj argument nevjerojatno snažno. Gospodin se objavio Mojsiju u Izlasku 34,6-7. U stihu 18, Mojsije gotovo doslovce ponavlja Božji opis samoga sebe, temeljeći na tome svoju molitvu. Kako je samo drukčija Mojsijeva teologija od teologije naroda! Njegova se teologija temelji na božanskom otkrivenju; njihova na ljudskoj uobrazilji.

14,20-35 Iako je Bog odgovorio da neće uništiti narod, objavio je da će među svim ljudima starijim od dvadeset godina koji su izašli iz Egipta i bili sposobni za borbu (Br 26,64-65; Pnz 2,14), samo Jošua i Kaleb ući u Obećanu zemlju. Narod će lutati pustinjom četrdeset godina, sve dok nevjerni naraštaj ne umre. Sinovi će trpjeti zbog nevjere njihovih otaca (st. 33). Ipak, njima će nakon četrdeset godina biti dopušteno ući u Obećanu zemlju. Određeno je baš četrdeset godina, jer su uhode provele četrdeset dana u zemlji istražujući je (st. 34). Četrdeset je ovdje zaokružen broj; Izraelci su zapravo proveli u pustinji oko trideset osam godina, a četrdeset je godina prošlo od izlaska iz Egipta do dolaska u Kanaan. Narod je odbio dobro koje im je Gospodin htio dati, te su umjesto toga morali pretrpjeti zlo. Međutim, činjenica da su bili isključeni iz ulaska u zemlju ne znači da su bili zauvijek izgubljeni. Mnogi su među njima bili spašeni po vjeri u Gospodina, iako su u ovome životu, zbog svoje neposlušnosti, morali podnijeti njegovu kaznu.

Nije sasvim jasno koja je bila točna trasa kojom su izraelci išli tijekom svoga lutanja pustinjom. Također postoji dvojba koliko su dugo ostajali na svakome mjestu. Neki, na primjer, vjeruju da su preko trideset sedam godina bili u Kadešu, a da su jednu godinu proveli na putovanju južno od obale Crvenoga mora, danas poznatom kao zaljev Akaba. Nazive mnogih mjesta na putu između Sinaja i Moapskih poljana više nije moguće identificirati.

Slava Jahvina u stihu 21 odnosi se na njegovu slavu kao pravednoga Suca koji kažnjava neposlušni izraelski narod. Izraelci su iskušavali Boga deset puta (st. 22) i to na sljedeći način: kod Crvenoga mora (Izl 14,11-12), kod Mare (Izl 15,23), u pustinji Sin (Izl 16,2), dvije pobune zbog mane (Izl 16,20,27), kod Refidima (Izl 17,1), u Horebu (Izl 32,7), u Taberi (Br 11,1), u Kibrot Hataavi (Br 11,4 ff.) i u Kadešu (gundanje na izvještaj uhoda – Br 14).

Od 603.550 muškaraca sposobnih za borbu, koji su izašli iz Egipta, samo su Jošua i Kaleb ušli u Obećanu zemlju (st. 29, 30; Pnz 2,14).

14,36-38 Desetero nevjerujućih uho-da koje su dale lažan izvještaj o zemlji, pomrli su pred Jahvom od nagle smrti i samo su Jošua i Kaleb preživjeli.

14,39-45 Kad su čuli presudu što im je izrečena, narod je rekao Mojsiju da će poslušati Boga i ući u zemlju, vjerojatno želeći krenuti izravno, sa sjeveta, od Kadeš Barnee (st. 40). Ali Mojsije im je rekao da je za to prekasno, da je Gospodin odstupio od njih i da će pri tom pokušaju biti poraženi. Ne obazirući se na Mojsijev savjet, narod se počeo penjati na vrh brda, gdje su ih neznabožački stanovnici te zemlje napali i primorali da se razbježe (st. 45).

E. Razni propisi i zakoni (pogl. 15)

15,1-2 Ne znamo koliko je vremena proteklo između događaja u četrnaestome i petnaestome poglavlju, ali suprotnost je veoma upadljiva. “Neće vidjeti zemlje...” (14,23). “Kad uđete u zemlju” (15,2). Božje nakane, iako katkad ometene grijehom, ne mogu biti onemogućene. On je Abrahamu obećao kanaansku zemlju i ako je jedan naraštaj njegovih potomaka bio odveć nevjeran kako bi je primio, dat će je sljedećemu.

15,3-29 Prvih 29 stihova ovoga poglavlja opisuje žrtve što ih Izraelci trebaju prinijeti kad se nastane u zemlji. Većina je

ovih prinosa već opisana do u najsitnije pojedinosti. No ovdje se osobito naglašava prinos za nehотиčne grijehе što ih počinі zajednica (st. 22-26), ili pojedinac (st. 27-29). Stih 24 spominje dva žrtvena prinosa; junca i jarca. Međutim, u Levitskom zakoniku 4, kaže se da zajednica za žrtvu okajnicu treba prinijeti samo jednog junca. Također, u Levitskom zakoniku 4 stoji da glavar, kad sagriješі, treba prinijeti za žrtvu okajnicu jednog jarca. Moguće je da ovaj izvještaj u Brojevima spominje ta dva prinosa zajedno, dok su u Levitskom zakoniku navedeni odvojeno. U stihovima 20 i 21 nalazimo jednu, često ponavljанu, zapovijed u Pismu: “Od prvina... dajte Jahvi”. Bili to prvorodenci ili prvine od plodova, Gospodinu je trebalo dati najbolje od svega. Ovo je također služilo i kao podsjetnik narodu da sve što imaju dolazi od Jahve, te stoga Jahvi u potpunosti i pripada.

15,30-36 Nije bilo prinosa za grijeh počinjen hotimično – što znači za samovoljnu prkosnu pobunu protiv Gospodnje riječi. Svatko tko bi počinio takav grijeh morao je biti istrijebljen iz svoga naroda (st. 30, 31). Jedan primjer hotimična grijehа naveden je u stihovima 32-36. Izraelci su, naime, našli jednog čovjeka kako kupi drva u subotu, što je bilo očito kršenje Zakona. Znalo se da ga treba pogubiti (Izl 31,15), ali ne i na koji način, jer to nikad nije bilo navedeno. Sad je Gospodin objavio da ga treba kamenovati na smrt izvan tabora.

15,37-41 Židovima je naređeno da prave rese na skutovima svojih haljina i da na resu svakog skuta privezuju vrpcu od plavoga grimiza. Plavo je nebeska boja i nakana je bila da ih to podsjeća na svetost i poslušnost, što im je pristajalo kao Božjoj djeci.

F. Pobuna Koraha (poglv. 16, 17)

16,1-3 Korah, Aronov rođak (Izl 6,18-21), bio je Levijevac, ali ne i svećenik.

On se očito pobunio protiv činjenice da je Aronova obitelj imala isključivo pravo na svećeničku službu. Datan, Abiram i On bili su iz Rubenova plemena, i oni su se također pobunili protiv Mojsijeva vodstva nad njima. Nakon prvoga stiha, On se više ne spominje, tako da je nemoguće znati je li on dijelio presudu izrečenu drugima. Dvije stotine i pedeset knezova – izraelskih glavara – pridružilo se pobuni protiv svećenstva i građanske vlasti (st. 2). Oni su tvrdili da je sav izraelski narod svet, te da stoga ne bi trebali biti isključeni iz prinošenja žrtava (st. 3).

16,4-11 Da bi smirio situaciju, Mojsije je naredio Korahu i njegovoj družini da se sljedećeg dana pokažu pred Jahvom s kadionicima (st. 6, 7). Paljenje tamjana bila je svećenička dužnost; ako ih dakle Bog ne prepozna kao svećenike, pokazat će svoje nezadovoljstvo.

16,12-15 Kad ih je Mojsije pozvao, Datan i Abiram su odbili izaći iz svojih šatora, ali su prigovarali Mojsiju na njegovu vodstvu. Njih su se dvojica pozivali na ranije dano obećanje (Izl 3,8) da će ih Bog odvesti u “zemlju kojom teče med i mlijeko” i ovdje su se tužili (prilično zajedljivo) da ih je Mojsije umjesto toga *izveo* iz zemlje kojom teče med i mlijeko (Egipat) i *doveo* ih u zemlju kojom *ne* teče med i mlijeko (pustinja).

Prema navodu u stihu 14, moguće je da je njihova nakana bila prikazati Mojsija kao čovjeka koji nije uspio ispuniti svoje obećanje, te sad nastojao zasljepiti narod da ne vidi njegov neuspjeh, ili da ne vidi njegove prave namjere. Mojsije je na to podsjetio Gospodina da sâm nikad nije tražio danak, kao što vladari obično čine.

16,16-22 Sljedećeg su se dana Korah, Aron i dvjesta i pedeset pobunjenika pojavili pred ulazom u Šator sastanka s kadionicima. Okupila se cijela izraelska zajednica, moguće iz naklonosti prema Korahu. Onda se svoj zajednici pokazala slava Jahvina. Jahve je rekao Mojsiju

i Aronu da se odvoje od zajednice prije nego što je uništi. Ta presuda nije provedena u djelo zbog Mojsijeva i Aronova posredovanja.

16,23-35 Mjesto radnje sada se premešta na šatore u kojima su živjeli Korah, Datan i Abiram (st. 24). Mojsije je upozorio ostatak naroda da odstupe od njihovih šatora. A zatim je objavio sljedeće: ako ti ljudi umru prirodnom smrću, ili ako ih pohodi sudbina kakva pohodi sve ljude, onda će na njega, Mojsija, pasti sramota. Ali ako Jahve učini nečuveno čudo i otvori zemlju da su ti ljudi bili krivi za pobunu (st. 30). Tek što je izgovorio te riječi, zemlja se otvorila i progutala Datana i Abirama, koji mora da su se pridružili pobuni, te njihove obitelji i sve što su imali (st. 32, 33). Ostaje značajno pitanje kad je umro Korah. Neki smatraju da ga je progutala zemlja zajedno s Datanom i Abiramom (st. 32, 33). Drugi vjeruju da je nastradao od onoga istog ognja koji je progutao dvije stotine i pedeset pobunjenika (st. 35). No prema navodu iz Brojeva 26,10 čini se da ga je progutala zemlja, zajedno s Datanom i Abiramom. Stih 11 istoga poglavlja pokazuje da su njegovi sinovi bili pošteđeni. Sljedeći Izraelov veliki prorok, Samuel, bio je Korahov potomak (1. Ljet 6,22-23.28). Šeol iz stiha 30 znači grob, ali također može značiti “rastavljen od tijela”.

U stanovitim razdobljima u povijesti, Bog je pokazivao krajnje nezadovoljstvo zbog određenih grijeha tako što ih je trenutno osuđivao. Osudio je Sodomu i Gomoru (Post 19,24-25); Nadaba i Abihua (Lev 10,1-2); Mirjam (Br 12,10); Koraha, Datana i Abirama te uz njih 250 glavara (ovo poglavlje); Ananiju i Safiru (Dj 5,5.10). Jasno je da on ovo ne čini svaki put kad netko počini takve grijeha, ali katkad djeluje na takav način u odabranim prilikama u povijesti, radi upozorenja budućim naraštajima.

Korahovi ljudi (st. 32) mogu biti njegove sluge ili njegovi sljedbenici.

16,36-40 Sveti kadionici što su ih rabili grešnici bili su prekovan i pločice za oblaganje žrtvenika za žrtve paljenice. Ovo je bio posredovnik da samo Aronova obitelj ima svećeničke ovlasti. Vatra iz tih kadionika bila je rasuta na određenoj udaljenosti.

16,41-50 Dan nakon ovih važnih događaja, narod je optužio Mojsija i Arona da su pobili Božji narod. Gospodin je, u gnjevu, zaprijetio da će ih uništiti, ali su Mojsije i Aron otišli pred Šator sastanka, bez sumnje kako bi posredovali za njih. No Gospodin je već udario narod strašnim pomorom. Tek kad je Aron požurio među zajednicu s tamjanom u kadioniku i obavio pomirenje nad narodom, pomor se zaustavio. Ali do tada je već stradalo četrnaest tisuća i sedam stotina ljudi. Glavari su, zajedno sa svom zajednicom, osporavali Aronovo svećenstvo. A sad je upravo Aronovo svećeničko posredovanje zaustavilo pomor. Mojsije i Aron nisu pobili Božji narod, upravo suprotno, oni su ga spasili!

17,1-9 Kako bi narodu jasno stavio do znanja da je svećenstvo povjereno samo Aronovoj obitelji, Bog je naredio da se štap svakog izraelskog plemena stavi preko noći u Šator sastanka, pred Svjedočanstvo. Na štapu Levijeva plemena bilo je Aronovo ime. Pravo na svećeničku službu pripast će onome čiji štap propupi. Ujutru, kad su štapovi pregledani, otkriveno je da je Aronov štap propupio; potjerao je mladice, procvjetao cvijet i sazreli bademi. Aronov štap oslikava uskrsnuloga Krista kao Božjeg odabranog Svećenika. Baš kao što je bademovo drvo prvo koje procvjeta u proljeće, tako je i Krist prvi-jenac uskrsnuća (1. Kor 15,20.23). Zlatni svijećnjak u Svetinji bio je načinjen tako da su na njegovim krakovima stajale “čaše u obliku bademova cvijeta, svaka s čaškom i laticama” (Izl 25,33-34). Sve-

ćenička je dužnost bila svakodnevno se brinuti za zlatni svijećnjak. Aronov se štap po konstrukciji i plodu podudara sa svijećnjakom, označavajući tako da je Bog odabrao Aronovu obitelj da služe kao svećenici.

17,10-13 Od tada se Aronov štap trebao čuvati u Kovčegu Saveza kao simbolično znamenje za buntovnike. Nakon ovoga, narod je bio obuzet užasnim strahom, te su se bojali prići blizu Šatoru sastanka.

G. Upute levitima (pogl. 18, 19)

18,1-7 Osamnaesto je poglavlje tijesno povezano s posljednja dva stiha prethodnog poglavlja. Da bi ublažio strah naroda, Gospodin je ponovio propise o službi u Šatoru. Ako te propise budu poštovali, neće se morati bojati njegovoga gnjeva. Stih 1 ima dva dijela. “Ti, tvoji sinovi i tvoj pradjedovski dom s tobom” odnosi se na sve levite, uključujući i svećenike. “Ti i tvoji sinovi s tobom” odnosi se samo na svećenike. Prvo je nosilo odgovornost za grijeh u Svetištu, a drugo odgovornost za grijeh svega svećenstva. Nositi odgovornost za grijeh znači biti odgovoran za svako zanemarivanje ili propust u povinovanju svetim dužnostima. Leviti su bili pomoćnici svećenika, ali nisu smjeli ući u Svetište na svećeničku službu, da ne umru.

18,8-20 Svećenicima je kao nadoknada pripadao dio od različitih prinosa (st. 8-11). Također su imali pravo na prvine od ulja, vina, žita i prvih plodova koji su rasli u zemlji (st. 12, 13); na sve što je Jahvi bilo zavjetovano pod zakletvom (određeno za herem) (st. 14), te na prvorodence svih živih bića. U slučaju prvorodjenih sinova i nečistih životinja, svećenici su primali otkupni novac, umjesto djece i životinja. A kad se radilo o žrtvenim životinjama, prvenci su žrtvovani Jahvi, a svećenici su primali dio od te žrtve (st. 17-19). Zasoljen zavjet (ili savez) (st. 19) znači da je bio nepovrediv i trajan.

Svećenici nisu primali zemlju u vlasništvo, jer je Gospodin bio njihova posebna baština i njihova baština (st. 20).

18,21-32 Leviti su od naroda primali desetinu, ali su zauzvrat bili dužni i sami davati desetinu svećenicima. Ta se deseti-na prinosila Jahvi kao žrtva podizanica.

19,1-10 Devetnaesto se poglavlje bavi jednim od najjačih simbola čišćenja u Starome zavjetu – pomoću pepela od crvene junice. Ova se žrtva prevashodno odnosila na uklanjanje nečistoće nastale od dodira s mrtvim tijelom. Izraelci su se samo malo prije ovoga, u Kadešu, pobunili protiv Gospodina. Sad su bili poslani u pustinju da umru zbog svoga nevjerovanja. U razdoblju od trideset osam godina umrijet će preko 600.000 ljudi, ili više od četrdesetoro na dan. Zato nije teško shvatiti potrebu primjene pepela od crvene junice, jer tko bi mogao izbjeći dodir s mrtvim tijelom na jednom takvom putovanju?

Junica je odvođena izvan tabora i tamo ubijena (st. 3). Eleazar, svećenik, škropio je njezinom krvlju sedam puta pročelje Šatora sastanka, a onda je junica bila spaljena – koža, meso i sve ostalo – zajedno s cedrovinom, izopom i crvenim predivom. Isti se materijal koristio i za čišćenje gubavaca (Lev 14,4.6). Svećenik i čovjek koji je spalio junicu bili su nečisti do večeri. Zatim je čist čovjek pažljivo skupljao pepeo od junice i pohranjivao ga izvan tabora za sljedeće korištenje (st. 9); potom je on bio nečist do večeri.

19,11-19 Ovaj nam pasus govori kako će se pepeo primjenjivati. Ako bi netko postao obredno nečist zbog dodira s mrtvim tijelom ili boravka u šatoru u kojemu je netko umro, čista bi osoba uzela malo pepela i pomiješala ga sa živom (tekućom, svježom) vodom. Zatim bi čista osoba umočila izop u tu vodu i njome poškropila nečistu osobu ili onečišćen predmet, trećega i sedmoga dana. Sedmoga je dana nečista osoba morala

oprati svoju odjeću, okupati se u vodi i te je večeri postajala čista (st. 19).

Williams navodi da crvena junica simbolizira Krista: bez mrlje izvana i bez mane iznutra; slobodan od svakoga jarma grijeha i odjeven u crvenu zemlju zrele dobi.¹¹ Ali moramo biti obazrivi da ne odemo predalekosa slikovitim prikazima.

Jedan povijesni zapis o primjeni pepela od crvene junice nalazi se u Brojevima 31. Mantle kaže da se:

...na pepeo gledalo kao na koncentrat osnovnih značajki žrtve okajnice, prinisene za grijeha, kojoj se moglo pribjeći u svako doba, s razmjerno malo truda i bez gubljenja vremena. Jedna je crvena junica mogla poslužiti stoljećima. Zna se da ih je zahtijevano svega šest u cjelokupnoj židovskoj povijesti; jer je i najmanja količina pepela imala moć očišćenja jednaku čistoj izvorskoj vodi.¹²

Pisac Poslanice Hebrejima kaže da, dok pepeo crvene junice ne može učiniti ništa više nego tek posvetiti osobu čišćenjem od vanjske, obredne nečistoće, Kristova krv ima beskonačnu snagu proizvesti unutarnje očišćenje naše savjesti od mrtvih djela (Heb 9,13-14). Jedan nepoznati autor primjećuje:

Crvena je junica Božje providenje za neizbježan, nezaobilazan kontakt s duhovnom smrću što je oko nas. Vjerojatno se osobito odnosi na krivnju Izraela za krvoproliće što su ga nanijeli Mesiji. Ona nalikuje žrtvi naknadnici, no ne može je zamijeniti.

Ono što Stari zavjet propisuje o pranju vodom, katkad živom vodom (ovo živom, prevodi se i kao svježom ili tekućom vodom, a znači da se nisu smjeli prati kišnicom, nego vodom s izvora ili iz studenca – op. prev.) (Lev 15,13), danas je opće prihvaćena medicinska metoda dezinfekcije.

19,20-22 Za nečistoga čovjeka koji

nije uzeo vodu očišćenja kazna je bila neizbježna. Osim toga, Bog je odredio da će svaka osoba koja dotakne vodu očišćenja ili njome poškropi drugoga biti nečista do večeri, a također i svatko koga on dotakne bio je nečist do kraja toga dana.

H. Mojsijev grijeh (20,1-13)

20,1 S početkom ovoga poglavlja prošlo je četrdeset godina od izlaska Izraelaca iz Egipta i trideset i osam godina od kad su poslali uhode u Obećanu zemlju. Narod je trideset i osam godina lutao pustinjom i sad su se vratili u Kadeš, u pustinju Sin – na isto mjesto s kojega su poslali uhode. Nisu bili ništa bliže Obećanoj zemlji nego prije trideset i osam godina! Na ovome je mjestu Mirjam umrla i tu je pokopana. Više od 600.000 ljudi umrlo je tijekom uludo izgubljenih godina između poglavlja 19 i 20. Gorke plodove nevjerovanja poznaje je u tišini cijeli jedan naraštaj.

20,2-9 Ljudi koji su se tužili na Mojsija i Arona jer nisu imali vode, bili su pripadnici posve novoga naraštaja, ali ponašali su se jednako kao i njihovi očevi (st. 2-5). Jahve je rekao Mojsiju da progovori stijeni i da će iz nje poteći voda. Štap što ga je trebao uzeti bio je Aronov, inače pohranjen u Prebivalištu (st. 9; usp. 17,10), iako se u stihu 11 kaže "Mojsije dvaput udari... svojim štapom". Aronov je štap bio svećenički štap; Mojsijev je štap bio štap presude i vlasti.

20,10-13 Nekad prije, u mjestu koje je prozvano Masa (i Meriba), narod je gundao zbog vode. U to je vrijeme Gospodin rekao Mojsiju da *udari* po stijeni (Izl 17,1-7). Ali sada je Mojsijevo strpljenje bilo na samom kraju. Prvo je govorio nesmotreno, nazivajući narod buntovnicima (st. 10). Drugo, dvaput je udario po stijeni umjesto da joj progovori. Stijena po kojoj je udario u Izlasku 17 bila je slika Krista, koji je morao pretrpjeti udarac smrti na Golgoti. Ali Krist je taj smrtni udarac trebao pretrpjeti samo jedanput.

Nakon njegove smrti, doći će Sveti Duh, a voda u stihu 11 ovoga poglavlja, upravo je slika Svetoga Duha. Zbog Mojsijeva i Aronova grijeha u ovom slučaju, Bog je odredio da neće ući u Obećanu zemlju. Mjesto je prozvano Meriba, ali to nije ona ista Meriba iz Izlaska 17. Ova je nekoć bila poznata kao Meriba-Kadeš. G. Campbell Morgan primjećuje:

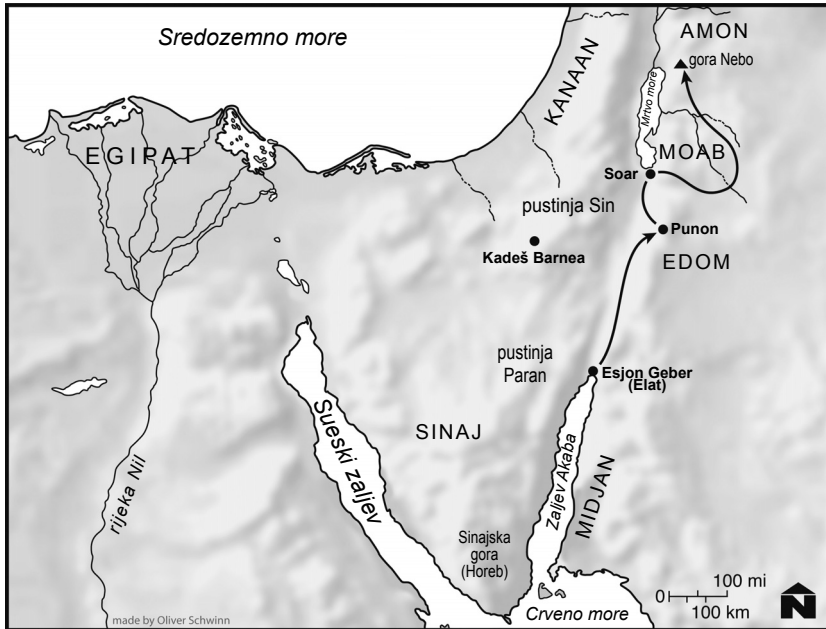
Svojim ispoljavanjem gnjeva, koji je, kako smo već primijetili, bio veoma prirodan, sluga je Božji netočno prikazao Boga narodu. Do njegova je propusta došlo uslijed činjenice da na trenutak njegova vjera nije uspjela dosegnuti najvišu razinu djelovanja. Mojsije je i dalje vjerovao i u Boga i u njegovu moć: ali nije mu vjerovao *da će ga posvetiti u očima njegova naroda*. Ova je pouka doista nešto što treba duboko istražiti. Ispravne se stvari mogu učiniti na tako krivi način, da ishod bude krajnje loš. Evo jednoga hvalospjeva, čije bismo duboko značenje lako mogli propustiti ako nismo obazrivi:

Govori mi Gospodine,
da ja mogu govoriti
živim odjekom tvoga glasa.

Ovo je daleko više od molitve u kojoj molimo da budemo kadmri prenositi Božju poruku. Doista bismo je trebali navješćivati njegovim glasom, u njegovoj naravi i volji. Točno je tu Mojsije pao i zbog tog pada nije mogao ući u Obećanu zemlju.¹³

I. Aronova smrt (20,14-29)

20,14-21 Plan za ulazak u zemlju nije bio ići izravno na sjever iz pustinje, nego putovati istočno preko edomske teritorije, a potom sjeverno, duž istočne obale Mrtvoga mora. Zatim bi narod prešao preko rijeke Jordan. Međutim, edomski je kralj odbio osigurati Izraelu siguran prolaz preko njegova područja – i to una-



Od pustinje do Kanaana

toč jamstvu Židova da neće jesti, piti niti oštetiti bilo što u edomskoj zemlji. Kasnije u povijesti Izrael se pod Šaulom borio i pobijedio Edomce, potomke Jakovljeva brata, Ezava.

20,22-29 Kad je narod, putujući od Kadeša, stigao do brda Hor na granici edomske zemlje, Aron je umro i zamijenio ga je njegov sin Eleazar (st. 22-29). Matthew Henry piše:

Iako je Aaron umro zbog svoga prijestupa, ipak nije usmrćen kao zločinac, nekom pošasću, ili ognjem s neba, nego umire spokojno i dostojanstveno. Nije *istrijebljen* ili *iskorijenjen iz svoga naroda*, kao što se obično govorilo za one koji su umirali pod rukom božanske pravde, nego je *pridružen svojim precima*, kao onaj koji umire u naručju božanske milosti... Mojsije, koji je prvobitno obukao Arona u svećeničku odoru, sad je skida s njega; jer, iz pošto-

vanja prema svećeničkoj službi, nije bilo prikladno da umre u toj odori.¹⁴

J. Mjedena zmiya (21,1-22,1)

21,1-3 Kralj Arada živio je u južnom dijelu Obećane zemlje. Kad je čuo da su se Izraelci utaborili u pustinji i da kane zauzeti zemlju, napao ih je, ali je poražen kod mjesta zvanog Horma (st. 1-3).

21,4-9 Crveno more (st. 4) nije onaj isti zaljev što su ga Izraelci prešli kad su bježali iz Egipta, nego dio Crvenoga mora, danas poznatog kao zaljev Akaba. Put prema Crvenome moru mogao bi biti naziv trase kojom su išli; sasvim je moguće da Izraelci u ovom trenutku nisu išli ka zaljevu Akaba.

I ponovno su se Izraelci tužili na uvjete u kojima žive, što je za posljedicu imalo da je Bog poslao na njih zmiye otrovnice. Mnogo je ljudi umrlo, a još više tek umi-

ralo, od njihova ujeda. Odgovarajući na Mojsijevo posredovanje, Bog im je rekao da da naprave zmiju otrovnicu od mjedi i postave je na stup, uz obećanje da će svatko tko pogleda u mjedenu zmiju ozdraviti od ugriza. Gospodin Isus je podsjetio na ovaj događaj kad je poučavao Nikodema da Krist mora biti podignut na stup (križ), kako bi grešnici koji s vjerom pogledaju u njega mogli imati vječni život (Iv 3,1-16).

Ta je mjedena zmija kasnije postala kamenom spoticanja narodu i napoljetku je, u vrijeme Ezekije, uništena (2. Kr 18,4).

21,10-20 Putovanje Izraelaca od brda Hor do Moapskih poljana ne može se više točno pratiti. Međutim, postaje su navedene u Brojevima 21,10 do 22,1. “Knjiga Gospodnjih ratova” (st. 14) vjerojatno je bila povijesni zapis ranih izraelskih ratova. Ta nam knjiga više nije na raspolaganju. Gospodin je u Beeru (st. 16-18) čudesno dao narodu vodu iz bunara, što su ga narodni knezovi iskopali svojim štapovima u suhoj pustinji.

21,21-26 Kad su stigli nadomak amorejske zemlje, Izraelci su zatražili dozvolu da prijeđu preko nje, ali su bili odbijeni. Zapravo je Sihon, amorejski kralj, objavio rat Izraelu, no potučen je do nogu. Ovome je amorejskome kralju, baš kao i faraonu prije njega, Bog otvrdnuo srce kako bi Izrael porazio i njega i njegov narod (Pnz 2,30). Mjera se “zlodjela amorejskih” (Post 15,16) navršila, a Izrael je bio Jahvino oruđe osude.

21,27-30 Čini se da pjesma iz stihova 27-30, inače veoma slična izrekama, govori sljedeće: Hešbon su tek nedavno zauzeli Amorejci od Moabaca. Sad je Hešbon pao u ruke izraelskome narodu. Ako oni koji su osvojili ovaj moapski grad i sami budu osvojeni, onda bi Moab morao imati treću vlast po redu. Osim toga, ova je izreka vjerojatno navedena i kao dokaz da je ova zemlja bila u potpunosti u vlasništvu amorejskoga kralja Sihona, te da

više nije bila moapsko područje. Važno je bilo utvrditi ovu činjenicu, jer je Izraelu bilo zabranjeno zauzimati zemlju Moabaca (Pnz 2,9).

21,31-22,1 Točnu trasu kojom su se Izraelci kretali teško je rekonstruirati. Pretpostavlja se da su se u biti kretali istočno od brda Hor, a onda sjeverno, van zapadnih granica Edoma, do rijeke Zered. Pratili su Zered ka istoku, između Edoma i Moaba, a potom krenuli sjeverno, duž moapske istočne granice, do Arnona i zatim zapadno do Kraljevskoga puta. Pobijedili su Sihona, amorejskoga kralja, a potom skrenuli na sjever, kako bi zauzeli Bašan, Ogovo kraljevstvo. Bašan je bila zemlja bogata pašnjacima, istočno od Jordana i sjeverno od mjesta na kojemu će Izrael prijeći Jordan, kako bi ušao u zemlju. Zauzevši Bašan, Izraelci su se vratili na Moapske poljane i utaborili se nasuprot Jerihonu (st. 1). Ove su poljane Amorejci uzeli od Moaba (Br 21,26), ali se naziv Moab zadržao.

III. Događaji na Moapskim poljanama (22,2-36,13)

A. Prorok Bileam (22,2-25,18)

1. Balakov poziv Bileamu (22,2-40)

22,2-14 Kad su Moapci s juga čuli kako su Amorejci pobijeđeni, obuzeo ih je strah (nepotrebno, vidi Pnz 2,9). Stoga je Balak, kralj, nastojao nagovoriti proroka Bileama da prokune Izrael. Iako je bio neznabožački prorok, čini se da je Bileam imao neku spoznaju o istinitome Bogu. Gospodin ga je upotrijebio da otkrije svoje nakane o Izraelovu odvajanju, opravdanju, ljepoti i slavi. Prvi pokušaj da se Bileama nagovori da dođe i prokune Izrael zabilježen je u stihovima 7-14. Balakovi su glasnici došli Bileamu s nagradom za vraćanje – to jest, s nagradom što će je primiti ukoliko uspješno prokune Izrael. Ali Bog mu je rekao da ne smi-

je prokleti taj narod, jer ga je Gospodin blagoslovio. Balak znači “besposličar, rasipnik”. Bileam znači “onaj koji guta narod”, ili “onaj koji zbuñuje narod”.

22,15-21 Na ovome je mjestu zabilježen drugi pokušaj unajmljivanja Bileama. On je znao kakva je Božja volja, a ipak se usudio stati pred Gospodina, vjerojatno u nadi da se ovaj predomislio. Gospodin je rekao Bileamu da pođe s Balakovim ljudima, ali da čini samo ono što mu Gospodin kaže. Bileamov je razlog za odlazak kod Balaka jasno naznačen u 2. Petrovoj 2,15-16. Bio je potaknut svojom ljubavlju prema “plaći koja se daje za nepravednost”. On je tipičan “prorok-plaćenik”, koji za novac obeščaćuje sposobnosti primljene od Boga.

22,22-27 Anđeo je Jahvin (st. 22) bio Krist, u svojoj objavi prije utjelovljenja. Tri je puta stao pred Bileama i njegovu magaricu kako bi ga spriječio, jer je znao kakve su njegove pobude. Prvi je put magarica vidjela anđela, te skrenula sa staze i pošla preko polja. Zbog toga je sirota životinja dobila batine od Bileama. Drugi je put anđeo stao na uzak prolaz između vinograda. Preplašena je magarica, sklanjajući se uza zid, pritisnula Bileamovu nogu o zid i ponovno je dobila batine. Treći ih je put anđeo presreo na uskom mjestu. Izmučena je magarica sad legla na zemlju i zato primila treće batine od Bileama. Čak je i magarica – a magarac je simbol tvrdoglavosti – znala kad treba prestati, ali ne i tvrdoglavi, samovoljni prorok!

22,28-40 Magarici je Jahve dao moć da progovori Bileamu, predbacujući mu da okrutno postupanje (st. 28-30). Tad je Bileam opazio Jahvina anđela kako stoji s isukanim mačem u ruci. Anđeo mu je rekao da ga je došao spriječiti u neposlušnosti (st. 31-35), a onda mu je dopustio da ode Balaku, ali da govori samo ono što mu Bog kaže (st. 35). Nakon što je dočekao Bileama, Balak je prinio žrtvu svome bogu.

2. Bileamova proročanstva (22,41-24,25)

22,41-23,12 Sljedećeg je dana Balak odveo Bileama na uzvišenje (gora Pisga), odakle je mogao vidjeti izraelske šatore. Kasnije će Mojsije, s ove iste gore, jedan jedini put vidjeti Obećanu zemlju i potom će umrijeti (Pnz 34,1.5). Ovo i sljedeće poglavlje sadrže četiri nezaboravne Bileamove besjede o Izraelu. Kod prve tri prethodilo je žrtvovanje po sedam junaca i sedam ovnova kao žrtava paljenica. Prvo je proroštvo pokazalo Bileamovu nemoć da prokune narod kojega Bog nije prokleo. To je proroštvo navješćivalo odvajanje Izraela od poganskih naroda i bezbrojno potomstvo. Oslikavalo je Izrael kao pravedan narod, čija je konačna sudbina nešto što bi se samo moglo poželjeti (st. 7-10). Balakovi prigovori zbog ovoga blagoslova nisu bili ni od kakve koristi. Prorok je morao govoriti ono što mu kaže Jahve.

23,13-15 Potom je Balak odveo Bileama na drugo mjesto, malo boljeg položaja, u nadi da će prorok ovoga puta vidjeti Izrael u nepovoljnijem svjetlu (st. 13, 14).

23,16-26 Drugo je proroštvo zajamčilo Balaku da je Božji prvotni blagoslov Izraela nepromijenjen (st. 18-20). Prvi dio stiha 21 opisuje položaj naroda, ne njegove postupke. Narodu se vjera računala u pravednost. Tako i današnji vjernici stoje pred Bogom u savršenstvu njegova ljubljenog Sina. Gospodin je bio s Izraelom, tako da je narod mogao klicati, jer je on kao Kralj vladao među njima (st. 21b). On ih je izbavio iz Egipta i dao im snagu. Nikakva vraćanja, zaklinjanja ni čaranja protiv njih neće se ostvariti. Umjesto toga, pobjede do kojih će Izrael uskoro doći prouzročit će da narod kaže: “Što radi Bog?” (st. 22-24). Budući da je Bileam odbio prokleti narod, Balak mu je naložio da ga barem ne blagoslovi (st.

25), no prorok je prigovorio rekavši da može činiti samo ono što mu Jahve kaže.

23,27-30 I trećega je puta Balak pokušao iznuditi proklinjanje Izraela od Bileama, ovoga puta s vrha gore Peor.

24,1-2 Shvaćajući da je Bog riješen blagosloviti Izrael, Bileam nije ni pokušao dobiti objavu o prokletstvu. Jednostavno je prešao pogledom preko izraelskoga tabora i na njega je sišao Božji Duh i nagnao ga da govori ono što je bilo van njegove mudrosti i volje.

24,3-9 Treće je proroštvo govorilo o ljepoti izraelskih šatora, navješćujući izvanrednu plodnost, rasprostranjeno blagostanje, slalom ovjenčano kraljevstvo i razornu silu nad svim neprijateljima. Agag (st. 7) je vjerojatno ime uobičajeno za mnoge Amalečane. Nitko se neće usuditi probuditi ovoga lava koji je legao na počinak (st. 9). Oni koji budu blagoslivljali Izrael bit će blagoslovljeni, a oni koji ga budu proklinjali bit će prokleti. Ovaj je dio Bileamova proročanstva odjek Saveza sklopljenog s Abrahamom: “Blagoslivljat ću one koji te blagoslivljali budu, koji te budu kleli, njih ću proklinjati” (Post 12,3).

24,10-14 Do sada već temeljno potresen jer su mu osujećeni planovi, Balak otkazuje Bileamu gostoprimitstvo, jer ovaj nije htio surađivati. Ali prorok ga podsjeća da je već na samome početku rekao da će moći govoriti samo ono što mu kaže Jahve. Prije nego što će napustiti Balaka i vratiti se u svoj kraj, Bileam je ponudio da kaže kralju što će sve Izrael učiniti Moapcima u danima koji će doći.

24,15-19 Četvrto se proročanstvo odnosi na kralja (“zvijezda” ili “žezlo”) koji će se podići u Izraelu, kako bi pobijedio Moaba i sve Šetove sinove (sinove nemira) (st. 17; usp. Jr 48,45). Taj će vladar pokoriti i Edom. Ovo je proročanstvo djelomično ispunjeno dolaskom na vlast kralja Davida, ali će do njegova potpunog ispunjenja doći za Kristova drugog dolaska.

24,20-25 Bileam je navijestio slična obećanja o propasti Amalečana, Kenijaca, Asiraca (Ašur) i heberskoga naroda (st. 20-24). Amalečani će biti potpuno uništeni. Kenijci će postupno opadati u broju sve dok ih Asirci konačno ne zarobe. Čak će i Asirce zarobiti oružane snage s Cipra (heb. *Kittim*, u užem smislu znači Cipar, no ovdje vjerojatno predstavlja Grčku i snage Aleksandra Velikog). Riječ Heber se vjerojatno odnosi na nežidovske potomke ovog, poslije potopnog starješine.

Prije nego što je Bileam otišao od Balaka, pokrenuo je kolo koje će prouzročiti tragične događaje u poglavlju 25.

3. Bileamov utjecaj na izopačenje Izraela (pogl. 25)

25,1-3 Iako se u ovome poglavlju Bileamovo ime uopće ne spominje, iz Brojeva 31,16 saznajemo da je upravo on bio odgovoran za užasno izopačenje Izraelaca koje je ovdje opisano. Svi Balakovi darovi nisu mogli navesti Bileama da prokune Izrael, ali su ga naposljetku nagovorili da ih iskvari, zbog čega su se neki Izraelci upustili u blud i idolopoklonstvo s Moapkama. Sa sotonom je često tako - kad ne uspije u izravnom napadu, uspjjet će u neizravnom.

Ovdje na površinu izlazi Bileamova prava narav. Sve do ovoga trenutka mogli smo o njemu misliti kao o pobožnome proroku koji je odan Božjoj riječi i koji je poklonik Božjega naroda. Ali iz Brojeva 31,16 i 2. Petrove 2,15-16 saznajemo da je zapravo bio bezbožni otpadnik koji je više volio plaću što se daje za nepravdu. Bileam je posavjetovao Balaka kako će natjerati Izraelce da se spotaknu: rekao mu je naime da zavede Izraelce “da jedu od mesa žrtvovanog idolima i da bludno griješe” (Otk 2,14). Njegov je savjet sproveden u djelo, što je odvelo u odvratno idolopoklonstvo Izraelaca kod svetišta Baala peorskog

25,4-8a Bog je naložio da se svi gla-

vari koji su sagriješili objese vani prema suncu. Prije nego što je presuda izvršena, glavar je Šimunova plemena doveo jednu Midjanku u izraelski tabor i odveo je u svoj šator (st. 14). Pinhas, sin velikog svećenika (Eleazara), ubio je i muškarca i ženu svojim kopljem. Samuel Ridout primjećuje:

Ime Pinhas, "mjedena usta", tako osebnjano odgovara ovome čovjeku koji je nepopustljivo bio vjeran Bogu i koji je svojom nemilosrdnom osudom grijeha osigurao trajnu svećeničku službu za sebe i svoju obitelj.¹⁵

25,8b-13 Bog je na izraelski tabor poslao pošast koja je, tijekom svoga trajanja, ubila ukupno dvadeset i četiri tisuće okrivljenih (23.000 u jednom danu – 1. Kor 10,8). Pomor je zaustavio upravo Pinhasov herojski čin. Budući da je Pinhas bio revan za svoga Boga, Jahve je objavio da s njime sklapa savez vječnog svećenstva, koje će se produljiti u njegovoj obitelji.

25,14-15 Zimrijevi istaknuti položaj u plemenu, te činjenica da je i žena bila kći midjanskog glavarara, mogli su zaustaviti suce od izvršenja presude nad njima, ali to nije zaustavilo Pinhasa. On je bio revan radi Jahve.

25,16-18 Jahve je naložio Mojsiju da krene u rat protiv Midjanaca (koji su u to vrijeme bili pomiješani s Moapcima). Ova je zapovijed izvršena u poglavlju 31.

B. Drugi popis (pogl. 26)

26,1-51 I ponovno Mojsije dobija zapovijed da obavi popis Izraelaca, budući da je došlo vrijeme da uđu u zemlju, ratuju protiv njezinih stanovnika i prime svoj dio nasljeđa. Kao što se može vidjeti iz ove tabele, došlo je do smanjenja broja Izraelaca za 1.820, u odnosu na prvi popis:

Pleme	Popis (pogl. 1)	Popis (pogl. 26)
Ruben (st. 5-11)	46.500	43.730
Šimun (st. 12-14)	59.300	22.200
Gad (st. 15-18)	45.650	40.500
Juda (st. 19-20)	74.600	76.500
Jisakar (st. 23-25)	54.400	64.300
Zebulun (st. 26, 27)	57.400	60.500
Josip (st. 28-37)		
- Manaše (st. 34)	32.200	52.700
- Efrajim (st. 37)	40.500	32.500
Benjamin (st. 38-41)	35.400	45.600
Dan (st. 42, 43)	62.700	64.400
Ašer (st. 44-47)	41.500	53.400
Naftali (st. 48-51)	53.400	45.400
Ukupno	603.550	601.730

Evidentirajući smanjenje broja Izraelaca tijekom dugog vremenskog razdoblja sa 603.550 ljudi iz poglavlja 1, na 601.730 na ovome mjestu, Moody primjećuje:

Izraelov se rast zaustavio na četrdeset godina. Isto se može dogoditi i nama i našim crkvama, ako nismo vjerni.¹⁶

Najupadljivije smanjenje populacije vidimo kod Šimunovaca, čiji je broj pao za gotovo 37.000. Šimunovo je pleme u najvećem broju bilo uključeno u događaj kod Peora iz prethodnoga poglavlja (Zimri je bio glavar jedne od obitelji iz toga plemena), tako da su ubijeni u najvećem broju bili Šimunovci. Stih 11 kaže nam da Korahovi sinovi nisu umrli sa svojim ocem.

26,52-56 Zemlja je trebala biti podijeljena prema broju ljudi u svakom plemenu, a ipak kockom (ždrijebom). Ovo može značiti jedino da je *veličina* područja svakog plemena ovisila o njegovome broju, ali da je *lokacija* bila određena kockom.

26,57-65 Levijevci su posebno popisani i bilo ih je dvadeset i tri tisuće. Samo su

Jošua i Kaleb bili uključeni u oba popisa. Svi drugi muškarci, sposobni za borbu, nabrojani u prvome popisu, do sada su umrli u pustinji. Stihovi 64 i 65 odnose se na muškarce sposobne za borbu. Leviti i žene u to nisu bili uključeni, iako su neki među njima jamačno umrli tijekom trideset osmogodišnjeg putovanja.

C. Kćerino pravo nasljedstva (27,1-11)

Selofhadovih pet kćeri, iz Manašeova plemena, došlo je k Mojsiju tražeći svoj posjed pri raspodjeli zemlje, iako nisu imale muških članova obitelji među popisanim Izraelcima, među kojima je Kanaan trebao biti podijeljen (26,53). Njihov je otac umro, ali ne kao jedan od okrivljenih iz Korahove družine. Jahve je odgovorio da trebaju naslijediti dio svoga oca. U principu, Božja je volja bila da zemlju prvo naslijede sinovi, zatim kćeri, onda braća, pa braća njegovova oca ili najbliža rodbina. Na taj će način zemlja trajno ostati u posjedu obitelji (st. 1-11).

D. Jošua, Mojsijev nasljednik (27,12-23)

27,12-14 Bog je opomenuo Mojsija da će uskoro umrijeti i naložio mu da se popne na goru Abarim (zapravo je ovo gorski lanac istočno od Mrtvog mora). Gora Nebo, gdje je Mojsije umro, bila je dio ovoga lanca (vijenca).

27,15-23 Mojsije je nesebično mislio na nasljednika koji će voditi narod i tako je umjesto njega imenovan Jošua, Nunov sin. Svećeništvo je, a kasnije i kraljevstvo, u Izraelu obično prelazilo s jednog naraštaja na drugi, unutar iste obitelji. Međutim, Mojsijev nasljednik nije bio njegov sin, nego njegov sluga (Izl 24,13).

E. Žrtve i zavjeti (poglv. 28-30)

Poglv. 28, 29 U ovim se poglavljima narod podsjeća na žrtvene prinose i svetkovine koje će držati u Obećanoj zemlji.

Dnevni prinosi:

Stalni prinosi žrtve paljenice, ujutru i uvečer, zajedno sa žrtvom prinosnicom i ljevanicom (28,3-8).

Svaki dan, ujutru i uvečer, sve dok postoji hram, morale su se prinostiti sljedeće žrtve (Br 28,3-8).

Svako jutro i svaku večer prinostilo se jedno jednogodišnje janje, bez mane, kao *žrtva paljenica*. S tom je žrtvom prinošena i *prinosnica* koja se sastojala od jedne desetine efe najboljega brašna, zamiješena u četvrtini hina čistoga ulja. Uz to se donosila još i *ljevanica*, koja se sastojala od četvrtine hina vina.

Svako jutro, prije ovih žrtvenih prinosa i svaku večer nakon njih, obavljao se kadioni prinos. Od kada postoji židovski hram, i sve dok je postojao, ova rutina prinošenja žrtava nastavljala se. Bila je to neka vrst svećeničkog ergometra prinesenih žrtava. Moffatt govori o "levitskim mukotornicima" koji su, iz dana u dan, vršili žrtveni prinos. Tome procesu nije bilo kraja, a na koncu, ljudi su i dalje ostajali svjesni svoga grijeha i otuđenosti od Boga.

Tjedni prinosi:

Tjedna žrtva paljenica, svake subote, zajedno s prinosnicom i ljevanicom (28,9-10).

Mjesečni prinosi:

Žrtva paljenica, prvoga dana svakoga mjeseca, zajedno sa žrtvom prinosnicom i ljevanicom (28,11-14).

Žrtva okajnica (za grijeha) (28,15).

Jahvine svetkovine:

Pasha – četrnaestoga dana prvoga mjeseca (28,16).

Blagdan beskvasnih kruhova – od petnaestoga dana prvoga mjeseca, do dvadeset prvoga dana istoga mjeseca (28,17-25).

Blagdan sedmicâ (28,26-31).

Bilješka: *Dan* prvina (st. 26) ne treba

miješati s *Blagdanom* prve žetve (Lev 23,9-14).

Blagdan truba (Dan sazivanja) – prvo-ga dana sedmoga mjeseca (29,1-6).

Dan pomirenja – deseti dan sedmoga mjeseca (29,7-11).

Blagdan sjenicâ – od petnaestoga dana sedmoga mjeseca, do dvadeset prvoga dana istoga mjeseca (29,12-34). Tijekom ovoga blagdana postojala je i posebna subotna svetkovina osmoga dana (29,35-39).

30,1-5 Trideseto poglavlje sadrži posebne upute o zavjetima. Čovjek koji je Jahvi dao zavjet morao ga je do kraja izvršiti i nije smio prekidati zavjet. Ako je zavjet dala mlada žena, koja je još uvijek u očevu domu, a otac ju je čuo, onda se on mogao usprotiviti njezinu zavjetu – to jest, zabraniti ga – istog onog dana kad za njega čuje i zavjet bi tad bio opozvan. Ako bi otac sačekao nakon što je čuo za kćerin zavjet, ili ako ne bi rekao ništa, zavjet je bio valjan i morao se izvršiti.

30:6–16 Čini se da stihovi 6-8 opisuju zavjet što ga je žena dala prije udaje. Iako njezin muž, dakako, nije mogao čuti za taj zavjet onoga dana kad ga je dala, imao je pravo usprotiviti se onoga dana kad za njega čuje i njezin bi zavjet bio ukinut. Zavjeti što su ih dale udovice ili razvedene žene, bili su obvezujući (st. 9). Zavjete udane žene muž je mogao poništiti istog onog dana kad za njih čuje (st. 10-15). Ovo je održavalo muževljeve vodeći položaj. Ako bi muž poništio ženin zavjet nakon onoga dana kad je za njega čuo, morao je snositi njezinu krivnju – odnosno, on je bio taj koji je morao prinijeti zahtijevanu žrtvu ili podnijeti Gospodnju kaznu (st. 15).

F. Uništenje Midjanaca (pogl. 31)

31,1-11 Bog je naložio Mojsiju da uništi Midjance, jer su potakli njegov narod na razvratan život, bludničenje i idolopoklonstvo pred Baalom peorskim. Dvanaest je tisuća Izraelaca krenulo u boj protiv neprijatelja i pobili su sve muškarce. U

rat je pošao i Pinhas (st. 6), a ne njegov otac, veliki svećenik, vjerojatno zato što je Pinhas bio taj koji je odvratio Jahvin gnjev tako što je ubio Zimrija i ženu, Midjanku (pogl. 25). Sad je trebao povesti vojsku živoga Boga, kako bi se dovršila Gospodnja osuda nad Midjancima. Navod “i pobiju sve muškarce” (st. 7) odnosi se na sve midjanske vojnike, a ne na sve Midjance koji su postojali, jer su ovi u Gideonovo vrijeme ponovno postali prijjetnja za Izrael (Suci 6). Sur (st. 8) je vjerojatno bio otac Kozbi, midjanskoj ženi ubijenoj u izraelskome taboru (25,15). (Možda Bileam nikad nije stigao kući, ili se iz nekog razloga vratio u Midjan, jer i on je ovdje bio ubijen.)

31,12-18 Iako su ubili sve midjanske vojnike, Izraelci su pošteđeli njihove žene i djecu, te ih ponosito doveli u tabor s prilično velikom količinom plijena. Mojsije se razljutio jer su pošteđeli upravo one koje su izazvale Izrael da sagriješi, te je naložio da se ubiju sva muška djeca, kao i svaka žena koja je legla s muškarcem. Mlade su djevojke pošteđene, vjerojatno da bi ih uzeli za kućne pomoćnice. Ova je kazna bila pravedna i nužna kako bi se Izrael sačuvao od daljeg izopačenja.

31,19-54 I od ratnika i od zarobljenika zahtijevalo se da se podvrgnu uobičajenoj sedmodnevnoj proceduri čišćenja (st. 19). I plijen se morao očistiti, bilo vatrom ili pranjem vodom (st. 21-24). Plijen je podijeljen među ratnicima i cijelom zajednicom (st. 25-47). Vojskovođe su toliko bile zahvalne što nitko od njihovih ljudi nije stradao, da su Jahvi prinijeli golemu količinu darova (st. 48-54).

G. Nasljeđe Rubena, Gada i polovice plemena Manašea (pogl. 32)

32,1-15 Kad su Rubenovi i Gadovi sinovi vidjeli kako je zemlja istočno od Jordana bogata pašnjacima, zamolili su da se tamo trajno nastane (st. 1-5). Moj-

sije je pomislio kako to znači da nemaju namjeru prijeći Jordan i boriti se protiv poganskih stanovnika Kanaana zajedno sa svojom braćom (st. 6-15). Njihovi su očevi nekoč, kod Kadeš Barnee, odvrtili Izraelce od ulaska u Obećanu zemlju.

32,16-42 Ali kad su mu Rubenovci i Gadovi sinovi zajamčili tri puta da se namjeravaju boriti za zemlju zapadno od Jordana (st. 16-32), Mojsije im je dao dopuštenje da se tu nastane. Tako su Rubenovci, Gadovci i polovica plemena Manašea, Josipova sina, dobili kraljevstvo amorejskoga kralja Sihona i kraljevstvo bašanskog kralja Oga. Oni su sagradili utvrđene gradove i torove za svoja stada, a zauzeli su i neke manje gradove i sela (st. 33-42).

Mnogi smatraju da Rubenovci i Gadovci nisu donijeli mudru odluku, jer iako je zemlja bila plodna, to je područje bilo izloženo neprijateljskim napadima. Nisu imali nikakvu zaštitu sa strane rijeke Jordana. Kasnije će Rubenovo i Gadovo pleme (kao i polovica Manašeova plemena, koja im se pridružila) prvi biti zarobljeni te odvedeni u sužanjstvo. S druge pak strane, što je trebalo učiniti sa zemljom istočno od Jordana ako se nijedno izraelsko pleme tu ne naseli? Bog im je dao tu zemlju i rekao da njome zagospodariti (Pnz 2,24.31; 3,2).

H. Kratki pregled Izraelova putovanja s postajama (pogl. 33)

33,1-49 U ovome je poglavlju prikazan kratki pregled Izraelova putovanja od Egipta do Moapskih poljana. Kao što smo ranije napomenuli, u današnje vrijeme nije moguće točno odrediti položaj svakoga grada. Ovo bi se poglavlje moglo podijeliti na sljedeći način: od Egipta do Sinajske gore (st. 5-15); od Sinajske gore do Kadeš Barnee (st. 16-36); od Kadeš Barnee do gore Hor (st. 37-40); od gore Hor do Moapskih poljana (st. 41-49). Ovaj popis nije potpun, što se može vidjeti us-

poređivanjem s drugim popisima postaja, kao što je onaj iz poglavlja 21.

33,50-56 Božja naredba o zauzimanju zemlje bila je da izraelski vojnici potpuno istrijebe stanovnike Kanaana. Ovo bi danas ljudima moglo zvučati okrutno, ali Kanaanci su zapravo bili među najiskvarenijim, najnemoralnijim, najizopačenijim stvorenjima što ih je ovaj svijet ikad upoznao. Bog je strpljivo postupao s njima više od 400 godina, ali s njihove strane nije bilo nikakve promjene. Znao je: ako ih njegov narod ne ubije, Izrael će se zaraziti njihovim nemoralom i idolatrijom. Izraelci nisu imali zadatak samo da ih sve ubiju, nego i da unište svaki trag njihova idolopoklonstva (st. 52).

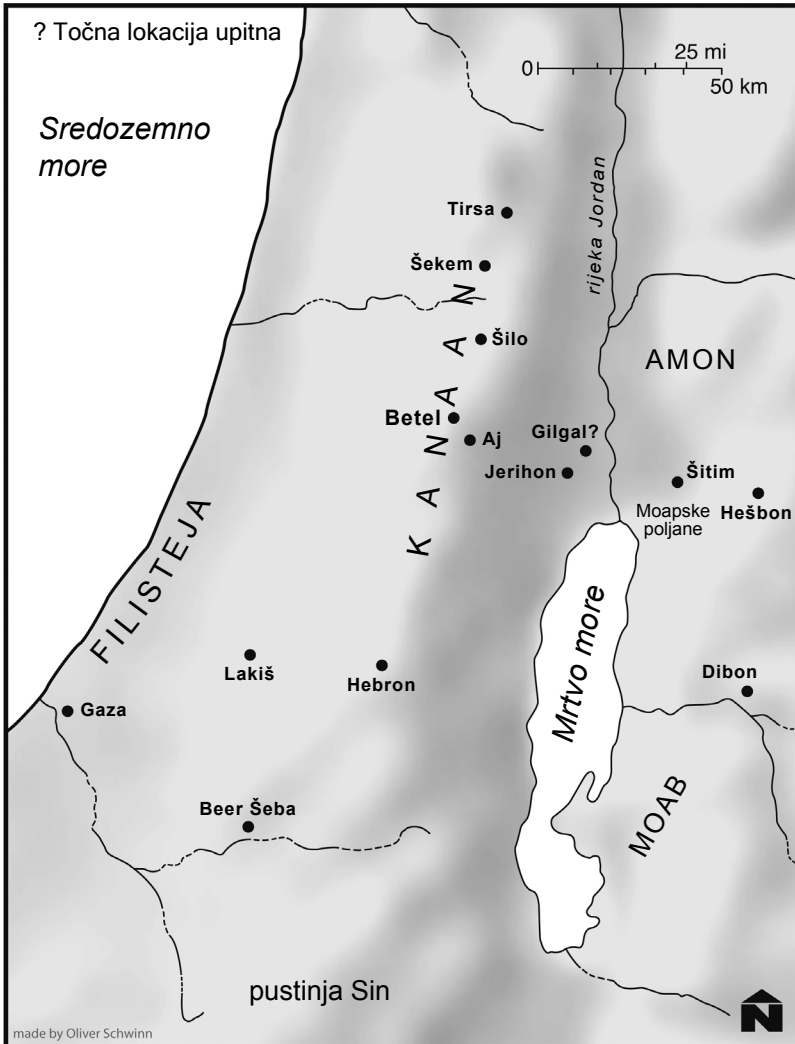
I. Granice Obećane zemlje (pogl. 34)

34,1-15 Granice zemlje što ju je Bog obećao Izraelu navedene su u stihovima 1-15. Općenito, južna se granica protezala s južnog kraja Slanoga (Mrtvoga) mora do egipatskog potoka (ovo nije Rijeka) i Sredozemnog mora (st. 3-5). Zapadna je granica bilo Veliko (Sredozemno) more (st. 6). Sjeverna se granica protezala od Sredozemnoga mora do gore Hor (ovo nije ona gora koja je spomenuta tijekom Izraelova putovanja), pa do ulaza u Hamat, a završavala se kod Hasar Enana (st. 7-9). Istočna se granica protezala od juga Hasar Enana do Kineretskoga jezera¹⁷ (Galileja), a zatim se spuštala niz Jordan do Slanoga (Mrtvoga) mora (st. 10-12). Devet i pol plemena trebalo je naslijediti ovu zemlju, budući da je za dva i pol plemena već bila obećana zemlja istočno od Jordana (st. 13-15).

34,16-29 Imena ljudi koji su bili određeni da podijele zemlju po plemenima navedena su u stihovima 16-29.

J. Levitski gradovi (35,1-5)

Budući da Levijevo pleme nije primilo nasljedstvo s drugim plemenima, Bog je



Kanaan i okolica

odredio da se za njih mora odvojiti četrdeset osam gradova. Prilično je teško razumjeti mjere navedene u stihovima 4 i 5, ali u najmanju je ruku jasno da su ti gradovi bili okruženi pašnjacima na kojima se mogla napasati stoka. (Možda je dvije tisuće lakata (900 m) spomenutih u stihu

5 uključivalo u sebe onu jednu tisuću lakata (450 m), već spomenutu u stihu 4.)

K. Gradovi utočišta i smrtne kazne (35,6-34)

35,6-8 Šest je levitskih gradova određeno da budu gradovi utočišta. Osoba koja je

nehotice nekoga ubila mogla je pobjeći u neki od ovih gradova i tamo sigurno boraviti do suđenja. Ona plemena koja su imala velika područja trebala su levitima ustupati gradove u skladu s tim. Od onih koji su imali malo nije se očekivalo da daju isto toliko gradova.

35,9-21 Od šest gradova utočišta, tri su trebala biti s jedne strane Jordana, a tri s druge. Ubojicu bi redovito progonio najbliži rođak žrtve, poznat kao krvni osvjetnik. Ako bi ubojica uspio pobjeći u grad utočište, tamo je bio na sigurnom sve dok se slučaj ne iznese pred sud zajednice (st. 12). Gradovi utočišta nisu pružali sklonište hotimičnim ubojicama (st. 16-19). Zločini počinjeni iz mržnje ili zlobe i neprijateljstva bili su kažnjavani smrću (st. 20, 21).

35,22-28 No ako bi se ubojstvo dogodilo iz nehata, ubojici je sudila zajednica (st. 22-24). Ako bi bio oslobođen optužbe, morao je ostati u gradu utočištu do smrti velikog svećenika. Potom mu je bilo dopušteno vratiti se kući (st. 28). Ako bi riskirao i izašao iz grada utočišta prije smrti velikog svećenika, krvni ga je osvjetnik smio ubiti, a da ne navuče na sebe krivnju za krvoproliće (st. 26-28).

Smrt velikog svećenika donosila je slobodu onima koji su pobjegli u gradove utočišta. Krvni osvjetnici više im nisu mogli naškoditi. Smrt našeg Uzvišenog velikog svećenika nas je oslobodila zahtjevnoga suda Zakona. Kako bi ova odredba besmisleno zvučala kad ne bismo bili kadri vidjeti u njoj simbol djela našega Gospodina na križu!

Unger prenosi neke pojedinosti vezane za ovu tradiciju:

Prema rabinima, jedna je od dužnosti Sahnedrina bila držati puteve koji su vodili u gradove utočišta u najboljem mogućem stanju, kako bi se pomoglo bjeguncima da što lakše stignu do njih. Nikakve uzvisine nisu ostavljene, svaka je rijeka

bila premošćena, a sami su putevi morali biti široki najmanje 32 lakta (14,4 m). Na svakoj su okuci stajali stupovi-smjernice na kojima je stajao natpis "Utočište"; a dvojica su učenika Zakona bila određena da prate čovjeka koji je bježao i ako je moguće da umire krvnoga osvjetnika, ukoliko bi sustigao bjegunca.¹⁸

Što se simbolična naučavanja tiče, izraelski je narod nehotični ubojica, budući da su ubili Mesiju. A ipak, to su učinili iz neznanja (Dj 3,17). Gospodin Isus se molio: "Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine!" (Lk 23,34). Baš kao što je nehotični ubojica bio progнан iz svoga doma te je morao živjeti u gradu utočištu, tako i Izrael, sve od tada, živi u izgnanstvu. Do potpune obnove izraelskoga naroda i povratka na njihov izvorni posjed doći će, ali ne kad umre Uzvišeni veliki svećenik, jer on ne može umrijeti, nego kad se vrati uspostaviti svoju vladavinu.

35,29-34 Smrtna je kazna bila propisana za hotimična ubojstva; u tom slučaju nije bilo moguće pobjeći ili dati zadovoljštinu (st. 30, 31). Ubojica koji je pobjegao u grad utočište nije mogao pribaviti oslobođenje iz grada utočišta otkupninom (st. 32). Krv koja se prolje u ubojstvu oskvrnjuje zemlju, tako da je takva krv zahtijevala smrt ubojice (st. 33, 34). Razmisli o tome kako je to povezano sa smrću Isusa Krista!

L. Nasljeđe kćeri koje se udaju (pogl. 36)

Predstavnici polovice Manašeova plemena, koji su se nastanili u Gileadu, istočno od Jordana, došli su Mojsiju kako bi mu izložili svoj problem (vidi Br 27,1-11). Naime, ako se Selofhadove kćeri udaju za ljude koji pripadaju drugome pleмену, njihov će posjed tad prijeći na drugo pleme. Jubilarna će godina, u tome slučaju, zaključiti prijenos vlasništva na drugo pleme (st. 4). Rješenje je bilo da

se žene koje naslijede zemlju udaju unutar vlastitog plemena, pa tako neće biti prijenosa vlasništva nad zemljom iz plemena u pleme (st. 5-11). Selofhadove su kćeri poslušale ovu zapovijed i udale se u Manašeovo pleme (st. 10-12). Stih 13 rezimira dio iz poglavlja 26.

Tri se glavne točke ističu u Knjizi Brojeva:

1. Dosljedna zloća i nevjera ljudskoga srca.
2. Jahvina uzvišena svetost, ublažena njegovim milosrđem.
3. Božji čovjek (Mojsije) koji pred-

stavlja posrednika između grešnih ljudi i svetoga Boga.

Ljudska se srca nisu promijenila od kada je napisana Knjiga Brojeva. A nije se promijenila ni svetost ni milosrđe Božje. Samo je Mojsija zamijenila njegova protuslika, Gospodin Isus Krist. U njemu imamo snagu izbjeći grijeh što je obilježavao Izrael, a time izbjeći i Božje nadovoljstvo koje su oni navukli na sebe. Da bismo se okoristili ovim što smo proučavali moramo shvatiti da se sve to "njima dogodilo da bude za primjer, a napisano je za opomenu nama" (1. Kor 10,11).

Bilješke

- 1 (Uvod) W. Graham Scroggie, *Know Your Bible, Vol. 1, The Old Testament*, str. 35.
- 2 (3,14-39) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, str. 80.
- 3 (4,4-20) C. F. Keil i F. Delitzsch, "Numbers", u knjizi: *Biblical Commentary on the Old Testament*, III:25.
- 4 (6,1-8) Williams, *Student's Commentary*, str. 82.
- 5 (6,24-26) D. L. Moody, *Notes from My Bible*, str. 41.
- 6 (10,29-32) Navod Johna W. Haleya, *Alleged Discrepancies of the Bible*, str. 431.
- 7 (11,16-17) U Mojsijevu obranu valja primijetiti sljedeće: (1) Bog ne predbacuje Mojsiju; (2) Naprotiv, ohrabruje ga obećavajući mu da će sedamdeset starješina, nakon što im Bog da od svoga Duha, biti u stanju nositi s Mojsijem teret brige za narod; (3) Bog osobno nalazi rješenje za njegove potrebe; (4) Mojsije je vodio gotovo 2.000.000 ljudi koji su se tužili i nisu bili duhovni; (5) Stih 17 ne upućuje na umanjenu prisutnost Duha

- 8 kod Mojsija, nego prije na raspodjelu od istoga Duha sedamdesetorici.
- 8 (11,31-35) Vidi *International Standard Bible Encyclopedia* pod "Quails", IV:2512.
- 9 (12,3) Uvijek ostaje mogućnost da je neki nadahnuti urednik (kakav je bio Jošua) naknadno dodao ove riječi.
- 10 (12,11-16) Keil i Delitzsch, "Numbers," III:81.
- 11 (19,11-19) Williams, *Student's Commentary*, str. 88.
- 12 (19,11-19) J. G. Mantle, *Better Things*, stranice označene brojevima nisu dostupne.
- 13 (20,10-13) G. Campbell Morgan, *Searchlights from the Word*, str. 47-48.
- 14 (20,22-29) Matthew Henry, "Numbers," u knjizi: *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, I:662.
- 15 (25,4-8a) Samuel Ridout, *The Pentateuch*, str. 253.
- 16 (26,1-51) Moody, *Notes*, str. 43.
- 17 (34,1-15) Kineret (izgovara se Kin-) hebrejska je riječ za *harfu*, a naziv je dan prema obliku Galilejskoga mora.
- 18 (35,22-28) Merrill F. Unger, *Unger's Bible Dictionary*, str. 208

Bibliografija

Harrison, R. K. "Numbers." In the *Introduction to the Old Testament*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1969.

Henry, Matthew. "Numbers." In *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. I. McLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.

Jensen, Irving L. *Numbers*. Chicago: Moody Press, 1964.

Keil, C. F. and Delitzsch, F. "Numbers." In *Biblical Commentary on the Old Testament. The Pentateuch*. Vol. 3. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1971.

Lange, John Peter. "Numbers." In *Commentary on the Holy Scriptures, Critical, Doctrinal and Homiletical*. Vol. 3. Translated by Philip Schaff. Reprint. Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1980.

Merrill, Eugene H. "Numbers." In the *Bible Knowledge Commentary*. Wheaton: Victor Books, 1985.

Ridout, Samuel. *The Pentateuch*. New York: Bible Truth Library, n.d.

Wenham, Gordon J. *Numbers: An Introduction and Commentary*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1981.

PONOVLJENI ZAKON

“Ponovljeni je zakon jedna od najistaknutijih knjiga u Starome zavjetu. Njezin utjecaj, kako na vjeru unutar židovskoga naroda, tako i na vjeru samoga pojedinca svih epoha, nije mogla nadmašiti nijedna druga biblijska knjiga. U Novome je zavjetu navođena više od osamdeset puta, te stoga spada u malu grupu od četiri starozavjetne knjige (Postanak, Ponovljeni zakon, Psalmi i Izaija) na koje su rani kršćani često upućivali.”

J. A. Thompson

Uvod

I. Jedinstveno mjesto u kanonu

Sotona je kušao našega Gospodina Isusa Krista četrdeset dana i četrdeset noći u pustinji. Od svih tih kušnji tri su posebno navedene u evanđeljima radi naše duhovne koristi. Krist, ne samo da je uporabio starozavjetni “mač Duha” tri puta, nego je svaki put rabio istu stranu “oštrice” – Ponovljeni zakon! Vjerojatno je ova knjiga bila jedna od Isusu najomiljenijih – pa bi isto to trebala biti i nama. Ponovljeni je zakon, nažalost, bio zanemarivan u mnogim krugovima, možda i zbog svoga, pomalo neprikladnog naziva na engleskome, koji dolazi iz grčke Septuaginte. Značenje toga naziva, “drugi zakon”, dao je ljudima krivu predodžbu da je ova knjiga, manje više, sažeto ponavljanje građe, već izložene od Knjige Izlaska do Knjige Brojeva. Bog nikad ništa ne ponavlja tek da bi ponovio – uvijek se naglašava nešto drugo ili ima novih potankosti. Tako je i s Ponovljenim zakonom, veličanstvenom knjigom, dostojnom pozornom proučavanju.

II. Autorstvo

Mojsije je autor Ponovljenog zakona u cjelini, iako je moguće da je Gospodin upotrijebio nadahnute urednike koji su o ponečemu izvijestili opširnije i ažurirali neke pojedinosti. Posljednje poglavlje,

u kojemu je zabilježena Mojsijeva smrt, mogao je proročki napisati sam Mojsije, ali ga je mogao naknadno dodati i Jošua, ili netko drugi.

Liberalna kritika samouvjereno tvrdi da je Ponovljeni zakon zapravo “Knjiga Zakona”, što je otkrivena za Jošijine vladavine (oko 620. g. pr. Kr.). Oni drže da je Ponovljeni zakon zapravo “pobožna prijevara”, napisana u to vrijeme *kao da ju je napisao Mojsije*, s nakanom da se židovsko bogoštovlje objedini oko središnjeg svetišta u Jeruzalemu.

A istini za volju, ne postoji takva kategorija kao što je “pobožna prijevara”; jer ako je prijevara, onda nije pobožna, a ako je pobožna, onda nije prijevara.

Isto tako, nema nikakvih naznaka da se “Knjiga Zakona” iz 2. Kraljevima 22 ne odnosi na *cijelo Petoknjžje*. Jošijini pretходnici, Manaše i Amon, bili su bezbožni kraljevi. Zapravo su ustalili idolatriju u samom Jahvinom svetištu, kamo je Mojsijev Zakon očito sakrila neka pobožna osoba, ili više njih.

Ponovno otkriće Božje riječi kao i pokoravanje toj riječi, uvijek donosi buđenje vjere i obnovu, baš kao što se dogodilo tijekom velike protestantske reformacije.

Radi sažete obrane Mojsijeva autorstva, vidi Uvod u Petoknjžje.

III. Datum

Ponovljeni je zakon u najvećoj mjeri napisan do 1406. g. pr. Kr., ali kao što smo

već primijetili, jedan je dio materijala, jednako nadahnut, mogao biti dodan nakon Mojsijeve smrti.

Radi opširnijega razmatranja datiranja vide Uvod u Petoknjžje.

IV. Povijesna pozadina i tema

Ponovljeni je zakon zapravo *ponovno izricanje i potvrđivanje* (a ne tek ponavljanje) Zakona novome naraštaju koji je izrastao tijekom putovanja pustinjom i koji je upravo trebao ući u Obećanu zemlju. Da bi u toj zemlji uživali Božji blagoslov, morali su upoznati Zakon i izvršavati ga.

Knjiga se, prije svega, sastoji od duhovnoga tumačenja izraelske povijesti od Sinaja pa nadalje (pogl. 1-3). Zamisao je da su oni koji odbiju učiti iz povijesti

osuđeni ponovno je proživjeti. Glavni dio predstavlja osvrt na važne karakteristike zakonskih propisa što ih je Bog dao svome narodu (pogl. 4-26). Zatim slijedi pregled saveza s Bogom – namijenjene milosti i vlasti – od Izraelova ulaska u zemlju pa sve do drugoga Mesijina dolaska (pogl. 27-33). Knjiga završava Mojsijevom smrću i imenovanjem Jošue za njegova nasljednika (pogl. 34).

Apostol Pavao nas podsjeća da ova knjiga ima poruku i za nas, baš kao što je ima za Izrael. Tumačeći navod iz Ponovljenog zakona 25,4, Pavao kaže da je sve to napisano za nas (1. Kor 9,10).

Knjiga obiluje poticanjem, koje bi se moglo rezimirati u glagolima iz Ponovljenog zakona 5,1: “Čuj... naučite... držite... vršite.”

Pregled

- I. Mojsijev prvi govor – približavanje Obećanoj zemlji (pogl. 1-4)
 - A. Uvod (1,1-5)
 - B. Od Horeba do Kadeša (1,6-46)
 - C. Od Kadeša do Hešbona (pogl. 2)
 - D. Osigurana Transjordanija (pogl. 3)
 - E. Poticanje na poslušnost (pogl. 4)
- II. Mojsijev drugi govor – čistoća u zemlji (pogl. 5-28)
 - A. Osvrt na Sinajski Savez (pogl. 5)
 - B. Upozorenja protiv neposlušnosti (pogl. 6)
 - C. Poduke o držanju prema idolo-pokloničkim narodima (pogl. 7)
 - D. Pouke iz prošlosti (8,1-11,7)
 - E. Nagrade za poslušnost (11,8-32)
 - F. Uredbe o bogoslužju (pogl. 12)
 - G. Kazna za lažne proroke i idolo-poklonstvo (pogl. 13)
 - H. Čista i nečista hrana (14,1-21)
 - I. Desetina (14,22-29)
 - J. Postupanja prema dužnicima i robovima (pogl. 15)
 - K. Tri godišnja blagdana (pogl. 16)
 - L. Suci i kraljevi (pogl. 17)
 - M. Svećenici, leviti i proroci (pogl. 18)
 - N. Kazneni zakon (pogl. 19)
 - O. Ratni zakon (pogl. 20)
 - P. Različiti zakoni (pogl. 21-25)
 - Q. Obredi i potvrda Saveza (pogl. 26)
 - R. Prokletstva i blagoslovi (pogl. 27, 28)
- III. Mojsijev treći govor – Savez s Bogom; Obećana zemlja (pogl. 29, 30)
 - A. Sklapanje Saveza u Moabu (29,1-21)
 - B. Kazna za kršenje Saveza (29,22-29)
 - C. Obnova za povratak u Savez (pogl. 30)
- IV. Mojsijevi posljednji dani – smrt izvan Obećane zemlje (pogl. 31-34)
 - A. Mojsijev nasljednik (pogl. 31)
 - B. Mojsijeva pjesma (pogl. 32)
 - C. Mojsijev blagoslov (pogl. 33)
 - D. Mojsijeva smrt (pogl. 34)

Komentari

I. Mojsijev prvi govor – približavanje Obećanoj zemlji (poglv. 1-4)

A. Uvod (1,1-5)

1,1-2 Na početku knjige Ponovljenog zakona zatičemo Izraelce utaborene na Moapskim poljanama, do kojih su stigli u Knjizi Brojeva 22,1. U Ponovljenom zakonu 1,1 kaže se da su se nalazili u pustinji nasuprot Sufu. Ovo znači da se pustinja, čije su Moapske poljane bile produžetak, protezala prema jugu, ka onome dijelu Crvenoga mora poznatom kao zaljev Akaba. Za putovanje od Horeba (Sinaj), preko Seirske gore do Kadeš Barnee, na pragu Kanaana, potrebno je samo *jedanaest dana*, ali u ovome je slučaju prošlo *trideset i osam godina*, prije nego što su Izraelci bili spremni ući u Obećanu zemlju!

1,3-5 Mojsije je održao Izraelcima govor koji slijedi, pripremajući ih za ulazak u Kanaan, četrdesete godine nakon njihova izlaska iz Egipta. Bilo je to nakon što su savladani i amorejski kralj Sihon i bašanski Og (Br 21).

B. Od Horeba do Kadeša (1,6-46)

U Ponovljenom zakonu 1,6-3,28 pratimo pregled razdoblja od izraelskoga boravka na Sinajskoj gori do dolaska na Moapske poljane. Budući da je veći dio ovih događaja već opisan u Knjizi Brojeva, ovdje ćemo ih samo kratko izložiti: Božja zapovijed Izraelcima da krenu ka Obećanoj zemlji i zauzmu je (st. 6-8); postavljanje sudaca koji će rješavati građanska pitanja (st. 9-18); putovanje od Sinaja do Kadeš Barnee (st. 19-21); slanje uhoda i potonja pobuna (st. 22-46). S izuzetkom Jošue i Kaleba, nikome iz onoga naraštaja, od ljudi sposobnih za borbu koji su izašli iz Egipta, nije bilo dopušteno ući u Obećanu zemlju (st. 34-38).

C. Od Kadeša do Hešbona (pogl. 2)

2,1-23 Na putu od Kadeš Barnee do granica Edoma (st. 1-7) izbjegnuto je sukob s Edomcima, a na putu od granica Edoma do potoka Zereda (st. 8-15) izbjegnuto je sukob s Moapcima. Jahve je naložio Izraelcima da ne napadaju Amonce jer je on tu zemlju već predao u posjed Lotovim potomcima (st. 16-19). Bog je već, pred Amoncima, uništio neke Refaimce¹, koje su Amonci zvali Zamzumijcima, baš kao što je pred Ezavovim potomcima uništio Horijske, Avijske i Kaftorce (st. 20-23).

2,24-37 U ostatku drugoga poglavlja potanko se opisuje nadmoćna Izraelova pobjeda nad Amorejcem Sihonom, kraljem Hešbona. Stih 29 ukazuje da su Ezavovi potomci, Edomci, prodavali hranu i vodu Izraelcima dok su ovi drugi išli duž granica edomske zemlje. Ali izvještaj u Brojevima 20,14-22 navodi da edomski kralj uopće nije htio surađivati. Bio je nepokolebljiv u svome odbijanju da pomogne Izraelu, no čini se da su neki pripadnici njegovoga naroda prodavali hranu i vodu Izraelcima, iako ovo nije posve izvjesno. Stihove 10-12 i 20-23 vjerojatno je dodao netko nakon Mojsija, ali to ne znači da su išta manje nadahnuti dio Pisma.

D. Osigurana Transjordanija (pogl. 3)

3,1-11 Bašanski je kralj, Og, imao šezdeset gradova i svi su bili utvrđeni visokim zidinama, vratima i prijevornicama, kao i mnoštvo otvorenih zaselaka. Jahve Bog je i ove neprijatelje predao u ruke njegova naroda. Og se pamti kao div (Refaim) koji je imao golem željezni krevet (odar), dug devet, a širok četiri lakta (oko 4m x 1,80m). Thompson kaže da je taj krevet bio njegovo posljednje počivalište, a ne običan ležaj:

Kraljevo se tijelo nakon smrti polagalo u masivan sarkofag (engl. *bedstead*, dosl. krevetsko postolje; značenje je hebrejske riječi “mjesto za odmor, počivalište”) načinjen od bazalta, a ovdje nazvan *željezni* zbog svoje boje... Prema navodu na ovome mjestu taj se sarkofag u vrijeme kad se Ponovljeni zakon počeo pisati mogao vidjeti u Rabat Amonu (suvremeni Amman).²

3,12-20 Osvojena zemlja istočno od Jordana dodijeljena je Rubencima, Gadovcima i polovici Manaševima (st. 12-17). Mojsije je naložio svojim hrabrim ratnicima da prijeđu naoružani preko rijeke kako bi pomogli svojoj braći da zauzmu područje zapadno od Jordana. Potom će se moći vratiti na svoje posjede, svojim ženama, djeci, stoci i gradovima što su ih osvojili.

3,21-29 Mojsije je također naložio Jošui da se sjeća prošlih pobjeda i da se pozuda u Boga za sve buduće (st. 21, 22).

Ali Jahve je zbog Izraelaca i Mojsijeve neposlušnosti bio ljut na Mojsija i rekao mu da neće prijeći Jordan. Ipak mu je dopustio da s vrha gore Pisge vidi Obećanu zemlju u svim smjerovima u kojima se prostirala (st. 23-29).

E. Poticanje na poslušnost (pogl. 4)

U četvrtome poglavlju Mojsije podsjeća narod na držanje Zakona. Prije svega opominje ih na štovanje jedinog istinitog Boga kao i na kazne koje će uslijediti za svaki oblik okretanja idolopoklonstvu.

4,1-24 Izraelu je naređeno da poštuje zakone i uredbe Jahve Boga, kad uđu u Kanaan (st. 1). Na te zakone i uredbe nisu smjeli ništa dodavati niti što oduzimati (st. 2). Božja kazna što su je pretrpjeli za idolopoklonstvo Baalu Peoru trebala je služiti kao stalna opomena (st. 3, 4). (Možda je ovaj konkretan slučaj Božjega gnjeva zbog idolopoklonstva ovdje

spomenut jer se dogodio nedavno jer im je bio svjež u pamćenju.) Bude li Izrael poštovao Zakon, pogani će im se diviti kao velikom narodu (st. 5-8). Izrael je iz svoga iskustva trebao pamtili blagoslove što su ih primali kad su slijedili Gospodina (st. 8). Posebno ih se poziva da se sjećaju kako su primili Deset zapovijedi na Sinajskoj gori (Horeb) (st. 9-13). Tad nisu vidjeli Božji lik; to jest, iako su vidjeli Božju objavu, nisu vidjeli fizički oblik koji bi se mogao uobličiti u kip, sliku ili idola. Bilo im je zabranjeno praviti bilo kakav lik, kip ili obličje kojima bi predstavljali Boga, kao što im je bilo zabranjeno štovati sunce, mjesec i zvijezde (st. 14-19). Izraelcima se napominje da ne zaborave svoje oslobođenje iz Egipta, Mojsijevu neposlušnost i osudu koja je uslijedila, te Božji gnjev zbog idolopoklonstva (st. 20-24). “Zato pazi i dobro se čuvaj da ne zaboraviš” (st. 9); “Pazite dobro... da se ne biste pokvarili” (st. 15, 16); “Zato pazite da ne zaboravljate” (st. 23). Mojsije je samo predobro poznao prirodnu sklonost ljudskoga srca pa je s najvećom ozbiljnošću opominjao narod da dobro paze i čuvaju se.

4,25-40 Ako se narod kasnije okrene idolima, bit će poslan u ropstvo (st. 25-28). Ali čak i tad, ako se pokaju i obrate Jahvi svim svojim srcem, on će ih vratiti (st. 29-31). Nikad nijedan narod nije imao takve povlastice kakve je imao Izrael, pogotovo nitko nije doživio takva čudesa kakva su se odigravala tijekom njihova oslobođenja iz Egipta (st. 32-38). Stoga trebaju biti poslušni Bogu i prema tome uživati njegove neprestane blagoslove (st. 39, 40). Tužna je činjenica iz židovske povijesti da je cijeli taj narod bio podvrgnut strahovitom čišćenju u zarobljeništvu, zbog svoje neposlušnosti i neuspjeha da Jahvine opomene shvate ozbiljno. Božja upozorenja nisu prazne riječi. Nijedan čovjek i nijedan narod ne može ih odbaciti i proći nekažnjeno.

4,41-43 Mojsije je izabrao tri grada na istočnoj strani Jordana koji će biti gradovi utočišta – Bezer, Ramot i Golan (st. 41-43).

4,44-49 Na ovome mjestu počinje Mojsijev drugi govor na Moapskim poljanama, istočno od Jordana. Stih 48 jedino je mjesto na kojemu se gora Hermon naziva Sion.³

II. Mojsijev drugi govor – čistoća u zemlji (poglv. 5-28)

A. Osvrt na Sinajski Savez (pogl. 5)

5,1-6 U petom poglavlju iznosi se pregled Deset zapovijedi danih na Sinajskoj gori (Horeb). U stihu 3, dodaj riječ “samo” prije “s našim očevima”. Savez je *bio* sklopljen s njihovim očevima, ali namijenjen je bio i *budućim* izraelskim naraštajima.

5,7-21 Deset zapovijedi:

1. Ne smiju se obožavati drugi bogovi (st. 7).
2. Ne smiju se praviti likovi ni obličja, niti ih se smije štovati (st.8-10). Ova zapovijed nije ponavljanje prve. Ljudi su katkad štovali mitska bića, ili sunce i mjesec, a da se nisu služili kipove, slike i idole. Naraštaj koji na taj način mrzi Boga podnijet će istu kaznu što su je podnijeli i njihovi očevi (st. 9).
3. Jahvino se ime ne smije uzimati uzalud (st. 11).
4. Subotu je trebalo držati svetom (st. 12-15). Na ovome je mjestu naveden drukčiji razlog za držanje subote nego što je to bilo u Izlasku 20,8-11 (Božji počinak nakon stvaranja svijeta). Židovi su trebali zapamtiti da su i sami bili robovi u Egiptu (st. 15). Ova se dva razloga dopunjuju i nisu protuslovna.
5. Roditelje treba poštovati (st. 16).
6. Ubojstvo je zabranjeno (st. 17).
7. Zabranjen je preljub (st. 18).

8. Krađa je zabranjena (st. 19).

9. Zabranjeno je lažno svjedočenje protiv bližnjega (st. 20).

10. Zabranjeno je poželjeti išta što pripada bližnjemu (st. 21).

5,22 J. A. Thompson o ovom stihu kaže:

Izraz *ništa nije dodavao*, pomalo je neobičan i mogao bi ukazivati da su Zapovijedi bile to te mjere potpun sažetak osnovnih zahtjeva Saveza, da nijedan drugi zakon na to nije trebalo dodavati. Svi su drugi zakonski propisi bili tek tumačenja i proširenja osnovnih načela. Po drugoj varijanti, ovaj bi se izraz mogao odnositi na stanovitu prigodu kad je Gospodin objavio baš ovih deset zakona. Mora da su drugi zakoni davani u nekim drugim prigodama, budući da je zbroj svezaka Zakona kakvoga Izrael poznaje i kakav potječe od Boga prilično velik.⁴

5,23-33 Kad je Zakon predan, narod je bio preplašen očitovanjem Božje nazočnosti i ljudi su strahovali za svoje živote. Poslali su Mojsija da govori s Gospodinom i zajamči mu da će narod držati sve što je rekao. (Nisu shvaćali vlastitu grešnost i nemoć kad su dali tako brzoplet zavjet.) Prema tome, ostatak zakona i uredaba dan je preko Mojsija koji je bio posrednik. Iz svega ovoga, čini se da je ovih Deset riječi, odnosno Deset zapovijedi, usmeno preneseno svemu narodu dok su stajali u podnožju Sinajske gore (st. 30, 31).

U stihu 28, Jahve nije pohvalio narod zato što su obećali da će držati Zakon, nego zato što su izrazili strah i strahopoštovanje (usporedi 18,16-18). Bog je znao da njihova srca nisu takva da bi mogli držati njegove zapovijedi. Želio je da jesu, jer bi ih tad mogao izobilno blagosloviti (st. 28-33).

B. Upozorenja protiv neposlušnosti (pogl. 6)

6,1-9 Bog je htio da Izrael bude moral-

no prav kad uđe u Obećanu zemlju. Da bi uživali u toj zemlji onako kako je Bog kanio, moraju biti poslušni. Zato im je Mojsije dao praktične upute za vođenje odgovarajućeg način života u Kanaanu. (st. 1, 2). Izraelci su bili ti koji su trebali nositi svjedočanstvo istine da je Jahve Bog jedini istiniti Bog (st. 3, 4). Njega su trebali voljeti najviše i držati njegovu riječ (st. 5, 6). Svoju djecu su trebali ustrajno poučavati Gospodnjim zapovijedima koje će biti njihov vodič i smjernice u svim područjima u životu.

Mnogi kršćanski roditelji shvaćaju ovaj ulomak kao ovlaštenje da sami poučavaju svoju djecu, ne samo vjeri, nego i takozvanim svjetovnim predmetima, umjesto da ih šalju u humanističke škole.

Židovi su, zapravo, u Kristovo vrijeme, nosili ulomke Zakona privezane oko ruke i pričvršćene na čelu, odnosno između očiju (st. 8). No Gospodnja je nakana jamačno bila da zapravo njihovi postupci (ruke) i njihove želje (oči) budu pod prevladavajućim utjecajem Zakona.

Stihovi 4-9 poznati su kao “*šema*” (heb. za “čuti, slušati”) a pobožni su ih Židovi svakodnevno recitirali kao simbol vjere, zajedno s navodom iz Ponovljenog zakona 11,13-21 i Knjige Brojeva 15,37-41.

Hebrejska riječ za “jedan” u stihu 4, vema je karakteristična, osobito kad se promatra u svjetlu punijeg otkrivenja Novoga Zavjeta. Ona ne simbolizira apsolutno jedinstvo nego sjedinjeno, složeno jedinstvo, te je stoga u skladu s oba Božja imena rabljena u ovom stihu. Jahve (Gospodin) ističe jedinstvo. Elohim (Bog) ističe njegove tri osobe. Isti tajnoviti nagovještaj trojstva kao jedinstvena bića pojavljuje se i na samom početku Biblije, u prvome stihu, gdje ispred riječi Elohim stoji glagol u jednini (stvori) i u Postanku 1,26 gdje, nakon osobnih zamjenica u množini *nas* i *našu* (ili glagola u prvome licu množine *načinimo* i

povratnih zamjenica *svoju* i *sebi*), slijede imenice u jednini *sliku* i *priliku* (*Daily Notes of the Scripture Union*).

6,10-15 Postojala je opasnost da će narod, kad uđe u Obećanu zemlju i počne uživati svo njezino blagostanje, zaboraviti onoga koji im je dao Zakon ili da će krenuti za drugim bogovima. Poslušnost Zakonu nije toliko bila sredstvo za stjecanje *Jahvine naklonosti*, koliko je zapravo bila *pokazivanje ljubavi* prema njemu. Biblijska ljubav nije tek topla sentimentalnost, nego predviđen obrazac usklađenosti s otkrivenom Božjom voljom. Ljubav nije moguća opcija, nego nešto što je nužno za dobrobit. Božja će ljubomora (revnost za njegovu slavu) uništiti narod ako zbog neposlušnosti prekrše njegov Savez.

6,16 Gospodin Isus je naveo ovaj stih u Evanđelju po Mateju 4,7 i Evanđelju po Luki 4,12, kako bi odgovorio na napasnikov prijedlog da skoči s vrha hrama. U Masi nije bilo dovoljno vode za piće te je narod počeo sumnjati je li Jahve uopće među njima (Izl 17). Sumnjati u Božju skrb i dobrotu znači kušati Boga.

6,17-25 Poslušnost će Izraelu donijeti pobjedu nad neprijateljima (st. 17-19). Buduće će naraštaje trebati poučiti kako je Bog oslobodio svoj narod iz Egipta i kako im je dao Zakon radi njihova dobra i blagoslova (st. 20-25). Usporedi stih 25 s Rimljanima 3,21-22. Zakon kaže da će čovjekova pravednost biti: “držati i vršiti sve ove zapovijedi”; milost kaže da je pravednost: “za sve koji vjeruju”. Današnji su vjernici zaodjenuti u pravednost na kojoj je bio zasnovan Zakon, naime, u pravednost Božju (2. Kor 5,21), i to po vjeri, ne po djelima (Rim 4,5).

C. Poduke o držanju prema idolo-pokloničkim narodima (pogl. 7)

7,1-5 Izraelski je narod snažno opomenut da se ne miješa s poganskim, idolo-pokloničkim narodima koji su u to vrijeme na-

stanjivali Kanaan. Da bi kaznio tih sedam naroda – Hetite, Girgašane, Amorejce, Kanaance, Perižane, Hivijce i Jebusejce – zbog njihova neopisiva grijeha i da bi sačuvao Izrael od onečišćenja, Bog je naredio da svi ti pogani moraju biti potpuno iskorijenjeni, te da se svaki trag idolo-poklonstva mora uništiti. Možda stih 3 predviđa da Židovi neće poslušati zapovijed iz stiha 2, jer ako bi istrijebili sve stanovnike Obećane zemlje, tad očito ne bi više postojala opasnost od mješovitih brakova.

7,6-11 Bog je izabrao Izrael da bude njegov odvojeni narod. Nije htio da budu slični drugim narodima. Niti ih je izabrao zbog njihovoga velikog broja (zapravo su bili najmanji od svih naroda). Izabrao ih je jednostavno zato jer ih je volio i htio je da mu budu poslušni u svemu. Tisuće koljena znači zauvijek. Gospodin je mrzio Kanaance zbog njihovih opakih djela. Izraelski je narod volio, ne zato što su bili dobri, nego jednostavno zato što ih je volio i zato što će održati zakletvu kojom se zakleo njihovim očevima. Tko je taj koji može razumjeti milostivu odluku suverena Boga!

7,12-26 Ako Izrael bude vjeran Bogu u zemlji koju im je obećao, on će ih blagosloviti mnoštvom djece, bogatim usjevima i obilnom žetvom, brojnim stadima, zdravljem i pobjedom nad neprijateljima (st. 12-16). Ako ikad padnu u kušnju i počnu strahovati od neprijatelja, samo će se trebati sjetiti moćnih Božjih oslobađanja iz prošlosti, osobito svoga oslobađanja iz Egipta (st. 17-19). Baš kao što je učinio nekoć, Bog će i ovo učiniti ponovno, poslat će stršljene da unište njihove neprijatelje. Ovo može biti doslovno, a može biti i ilustracija za pobijeđenu voj-sku (st. 20-24). Bog neće sve njihove neprijatelje uništiti odjednom, da zemljom ne bi zavladao zvijeri (st. 22). (Nenase-ljena se područja pretvaraju u rasplodna mjesta divljih životinja, dok urbana po-

dručja služe za kontroliranje njihova broja.) Još jedan razlog zbog kojega pobjeda neće biti trenutna može se naći u Suci-ma 2,21-23: Bog će upotrijebiti preostale poganske narode kako bi iskušao Izrael. Svi su idoli trebali biti potpuno uništeni, da narod njima ne bi bio zaveden (st. 25, 26). Najozbiljnija prijetnja za Izrael nisu bili Kanaanci, već njihovi idoli, te sve-ukupan nemoral povezan s tim idolima. Bitke za koje su se najviše trebali pripremati bile su duhovne, a ne fizičke.

D. Pouke iz prošlosti (8,1-11,7)

Što se tiče poglavlja 8 i 9, J. A. Thomp-son sažeto ističe:

Ovdje se upućuje na dvije važne pouke iz prošlosti. Prvo, iskustvo Božje skrbi ti-jekom boravka u pustinji, kad su Izraelci bili nemoćni sami sebi pomoći, poučilo ih je poniznosti, jer ih je Bog po svome providenju odgajao i popravljao. Sjeća-nje na sve što su tad doživjeli trebalo ih je sačuvati da se ne uzohole zbog vlasti-tih dostignuća, dok budu boravili u sigur-nosti i blagostanju nove zemlje (8,1-20). Drugo, svaki uspjeh koji bi mogli postići u predstojećim pobjedama, ne trebaju tumačiti kao znak Božjeg odobrenja nji-hove pravednosti (9,1-6). Zapravo se i u slučaju zlatnog teleta (9,7-21) i u mnoš-tvu drugih slučajeva (9,22-29) Izrael po-kazao kao veoma tvrdoglav narod, sklon pobunama.⁵

8,1-5 Ponovno je Mojsije poticao nar-od na poslušnost Bogu, navodeći kao motiv Božju ljubav i zaštitničku skrb. Gospodin je na njih pustio teškoće kako bi ih ponizio, provjerio što im je u srcu i iskušao njihovu poslušnost. Ali ih je zato hranio manom s neba, dao im odjeću koja se nije izderala i obuću u kojoj im noge nisu oticale tijekom četrdesetogodišnjeg lutanja pustinjom.

Bog je znao što se nalazi u srcu naro-

da. On nije nastojao nešto naučiti kušaju-ći Izrael u pustinji (st. 2), već je narodu očitovao njih same, da se vide kakvi su, da vide svoju buntovničku prirodu, te da još više cijene Božju milost i milosrđe. Druga pouka koju je Izrael trebao naučiti kroz svoje lutanje pustinjom, bio je strah Gospodnji.

8,6-20 Mojsije nije iznio ovaj slučaj samo na temelju onoga što je Bog učinio, već i na temelju onoga što se upravo spremao učiniti (st. 6, 7). Blagoslovi dobre kanaanske zemlje potanko su opisani u stihovima 7-9. No blagostanje bi moglo odvesti u zaborav, a zaborav u neposlušnost, zato je narod opomenut da se čuva ovih opasnosti (st. 10-20). Na vjernost s Božje strane, Izrael će morati odgovoriti odgovarajućom vjernošću sa svoje strane. Bog se držao Saveza sklopljenog s patrijarsima (st. 18); narod se zauzvrat trebao držati riječi dane Bogu (Izl 19,8). Ako narod zaboravi Božja silna djela što ih je Bog učinio za njih i sebi pripiše moć za bogatstvo što ga je stekao, Jahve će ih uništiti onako kako je uništio poganske narode u Kanaanu.

9,1-3 Deveto poglavlje počinje prikazom narodâ s kojima će se Izrael uskoro suočiti u bici. Izrael ne treba strahovati, kao što je učinio prije četrdeset godina, jer će se Bog boriti za njih. “*On će ih oboriti... A ti ćeš ih onda rastjerati i ubrzo pobiti.*” Primijeti kako se djelo Božje suverenosti i čovjekovo prateće djelovanje nadopunjuju. I jedno i drugo bili su od suštinske važnosti za zajamčen ulazak u Obećanu zemlju.

9,4-7 Nakon što Bog porazi stanovnike Kanaana, Izrael se ne smije hvastati. Narod je tri puta opomenut da uspjeh ne pripisuje vlastitoj pravednosti (st. 4-6). Bog će im predati tu zemlju zbog opačine njezinih tadašnjih stanovnika (st. 4) i zato jer se na to zakleo Abrahamu, Izaku i Jakovu (st. 5), a ne zato jer je Izrael to zaslužio. Istina je zapravo bila da je Izra-

el narod tvrde šije (tvrdoglav) (st. 6), da izaziva Boga i opire mu se (st. 7).

9,8-23 Mojsije kao primjer navodi ponašanje naroda na gori Horeb (Sinaj) (st. 8-21). U stihovima 22 i 23 spominju se druga mjesta u kojima je narod sagriješio: Tabera (Br 11,3); Masa (Izl 17,7); Kibrot Hataava (Br 11,34); Kadeš Barnea (Br 13,31-33). Primijeti kako je zlatno tele uništeno tako da se ne može ponovno napraviti (st. 21).

9,24-29 Jedino što je na Sinajskoj je gori spasilo narod od Jahvina gnjeva bilo je Mojsijevo posredovanje. On svoj zagovor nije temeljio na pravednosti naroda (za koju se kasnije pokazalo da je uopće nije imao), nego na *svojini*: “Na uništavaj naroda svoga, baštine svoje” (st. 26); *obećanju*: “Sjeti se slugu svojih: Abrahama, Izaka i Jakova” (st. 27); *moći* (Egipćani će ismijavati Božju moć): “da se ne rekne u zemlji iz koje si nas izbavio: ‘Jahve ih nije mogao uvesti’” (st. 28).

U prve stihu desetoga poglavlja priča se vraća na događaje na Sinajskoj gori, te se stoga nadovezuje na stih 29 iz poglavlja 9. Biblijski događaji nisu uvijek ispričani po kronološkom redu; često redoslijed događaja ima duhovni ili moralni poredak koji je važniji od čisto kronološkog redosljeda. Čini se da bi daleko prikladnije mjesto za novo poglavlje⁶ bilo ono nakon stiha 11, jer se prvih jedanaest stihova odnosi na događaje na Sinajskoj gori (s prekidom u 10,8), dok se od dvanaestoga stiha nadalje narod potiče na poslušnost zasnovanu na Božjem izobilnom milosrđu.

10,1-5 U ovome je ulomku zabilježeno drugo davanje Zakona i polaganje ploča u Kovčeg Saveza. Navod iz stiha 3 ne znači da je Mojsije osobno načinio Kovčeg, nego samo da ga je trebao načiniti. Često se kaže za neku osobu da je obavila nešto što je naložila da se obavi.

10,6-9 Doima se da stihovi 6 i 7 u ovome trenutku predstavljaju naglu pro-

mjenu u pripovijedanju, a oni su zapravo umetak i bilježe nešto što se dogodilo kasnije, kao što ukazuje NKJV. No, ovi stihovi vode čitatelja, kroz nekoliko događaja, do Aronove smrti. (NKJV stavlja stihove 6-9 u zagradu, što ovaj ulomak čini razumljivijim.)

Mosera je vjerojatno bilo područje na kojem se nalazila gora Hor, budući da je to gora na kojoj je Aron umro (Br 20,25-28). Točno mjesto na kojemu se nalazila Mosera danas nije poznato. Možda je ovo spominjanje Aronove smrti dovelo do toga da Mojsije počne razmišljati o svećeništvu, te se stoga vratio na izbor Levijeva plemena za svećeničku službu (st. 8, 9). Trostruke dužnosti svećeništva navedene su u stihu 8: (1) da nose Kovčeg Saveza; (2) da stoje pred Jahvom u njegovoj službi; (3) da blagoslivljaju u njegovo ime. Za ovaj naraštaj, koji se upravo spremao ući u Kanaan, upute o svećenstvu bile su veoma važne.

10,10-11 Na ovome mjestu Mojsije ponovno podsjeća narod na svoj drugi boravak na Sinaju, kad je tijekom četrdeset dana i četrdeset noći posredovao za njih. Bog ga je čuo, uzdržao se od osude i rekao im da uđu i zaposjednu zemlju.

10,12-22 Ono što je Jahve želio od svoga naroda sažeto je u riječima: “da se bojiš... da hodiš... da ga ljubiš... da služiš... da držiš” (st. 12, 13). Sve su Božje zapovijedi bile namijenjene za dobro naroda (st. 13b). Mojsije ih je poticao da budu poslušni Bogu jer je Bog velik (st. 14), jer je on, kao suvereni vladar, odabrao Izrael da bude njegov osobit narod (st. 15), zbog njegove pravde i pravednosti (st. 17-20), te zbog velike milosti što ju je do sada iskazao svome narodu (st. 21, 22). Obrezano je srce (st. 16) ono koje je poslušno.

11,1-7 Na ovome se mjestu Mojsije ponovno osvrće na povijest Izraela, kako bi iz nje izvukao duhovne pouke. On se u drugome stihu obraća preživjelima iz starijega naraštaja, razlikujući ih od onih

koji su rođeni u pustinji. Muškarci, sposobni za borbu, kojima je bilo dvadeset i više godina kad su izašli iz Egipta, bili su isključeni iz ulaska u Kanaan (2,14; Jš 5,6). Bog je oslobodio svoj narod iz Egipta i proveo ih kroz pustinju, ali nije dopustio da Datanova i Abiramova pobuna prođe nekažnjeno. Njegova osuda idolopoklonstva Egipćana, kao i oštra osuda buntovnika unutar samoga izraelskog naroda, trebala je poslužiti kao pouka narodu, da shvate kakva je ludost navući na sebe Božji gnjev.

E. Nagrade za poslušnost (11,8-32)

11,8-17 Nasuprot tome, da bi dugo živjeli u Obećanoj zemlji (st. 9), trebali su držati sve Božje zapovijedi (st. 8). Zemlja čije će blagodati uživati, budu li poslušni, opisana je u stihovima 10-12. Izraz “natapati nogom” vjerojatno se odnosi na uporabu neke naprave kojom se pomoću pedala pumpala voda, ili možda na otvaranje vodenih ustava nogom. Egipatska je zemlja bila neplodna i da bi rađala morala se navodnjavati, no Obećana je zemlja uživala osobitu Božju naklonost iz prirode (st. 11, 12). Izobilne kiše i bogate ljetine bit će nagrada za poslušnost (st. 13-15), ali ako zaborave Boga ili se okrenu idolopoklonstvu, uslijedit će suša i neplodnost.

11,18-21 Božja je riječ trebala biti temom svagdanjega razgovora u obitelji. Trebalo ju je voljeti i živjeti po njoj. Nagrada za život po riječi bit će dug život u Obećanoj zemlji, tako dug kako dugo bude stajalo nebo nad zemljom (st. 21).

Kasnije su Židovi navod iz stiha 18b shvatili doslovno, te su nosili malene kutijice s ulomcima Pisma pričvršćene na čelu, a stavljali su ih i na dovratke svojih kuća (kao što neki među njima i danas čine). Ali stih 19a upućuje na točnu nakanu prethodnoga navoda – riječ na ruci znači par ruku koje nikad neće podržati opaku

ili nedostojnu izradbu; riječ među očima predstavlja Božju prevlast nad našim vidom – kamo gledamo i za čim žudimo; riječ na dovratku označava dom i obiteljski život koji se odvija pod zahtjevom na odgovornost Bogu, osobito za mlade živote što su nam povjereni na staranje (st. 19) (*Daily Notes of the Scripture Union*).

11,22-25 Gospodin će protjerati nezna- božičke Kanaance pred onima koji budu išli njegovim putovima i oni će zauzeti svu zemlju na koju stupe svojom nogom. Pravilo za zauzimanje zemlje dano je u stihu 24. Sva je zemlja bila njihova po obećanju, no morali su ući u nju i učiniti je svojom, baš kao što i mi moramo prisvojiti Božja obećanja. Granice navedene u stihu 24 Izrael nikad u povijesti nije ostvario. Točno je da se Salomonovo kraljevstvo prostiralo od rijeke (Eufrat) do egipatske granice (1. Kr 4,21), no Izraelci nikad nisu doista posjedovali taj teritorij. Zapravo je to područje uključivalo države koje su *plaćale danak* Salomonu, ali koje su sačuvalе vlastitu unutarnju vladavinu. Navod iz stiha 24, kao i navodi iz mnogo drugih stihova, posve će se ispuniti tijekom tisućgodišnje vladavine Gospodina Isusa Krista.

11,26-32 Zato će ovo za Izrael biti blagoslov ili prokletstvo – blagoslov budu li poslušni, a prokletstvo ako ne poslušaju. Ovu su činjenicu predstavljale dvije gore u Kanaanu – gora Gerizim predstavljala je blagoslov, a gora Ebal prokletstvo. Između ove dvije gore, koje su se nalazile u blizini Šekema, prostirala se mala dolina. Polovica je plemenâ trebala stati na goru Gerizim, dok svećenik bude proglašavao riječi blagoslova koji će uslijediti za poslušnost. Ostalih šest plemena trebali su stati na goru Ebal dok svećenik bude izgovarao riječi prokletstva koje će prosteći iz neposlušnosti. Narod je u oba slučaja trebao reći "Amen!" Vidi Ponovljeni zakon 27,11-26, za više potankosti glede značaja ove dvije gore.

Hrast More vjerojatno je isti onaj što se spominje u Postanku 35,1-4. Na tom je mjestu, nekoliko stoljeća ranije, Jakov očistio svoj dom od idolatrije. Možda nakan ova aluzije nije bila samo davanje zemljopisnih smjernica, nego i duhovnih.

F. Uredbe o bogoslužju (pogl. 12)

12,1-3 Zapovijed dana Božjem narodu kad uđe u zemlju bila je da mora uništiti sve idole i sva idolopoklonička svetišta, sva mjesta na kojima se iskazivalo lažno štovanje. Drveni kipovi, ašeri (heb. *ašērîm*), bili su simbol božica (ženskoga roda), dok su stupovi simbolizirali bogove (muškoga roda).

12,4-14 Bog je odvojio mjesto na kojemu će se vršiti bogoslužje, kamo će se donositi žrtve, prinosi i darovi. Bilo je to mjesto na kojemu je prvo podignut Šator sastanka (Šilo – Jš 18,1), a kasnije sagrađen Hram (Jeruzalem). Bogoslužje je bilo odobreno samo na ovome, točno određenom mjestu. Kršćansko je središte bogoslužja osoba, Gospodin Isus Krist, vidljiva objava nevidljivoga Boga. Bog je prešao preko nekoliko nepravilnosti u pustinji, koje se neće smjeti upražnjavati kad uđu u Kanaan (st. 8, 9).

12,15-28 U Levitskom zakoniku 17,3-4, Bog je naredio da se svaka ubijena žrtvena životinja, kao što je vol, ovca ili koza, mora donijeti pred Šator sastanka. Ali sada, kad će se narod nastaniti u Kanaanu, ovaj zakon se morao promijeniti. Židovi će odsada moći ubijati i jesti meso domaćih životinja, koje su se obično koristile za žrtveni prinos, baš kao što će moći jesti meso gazele (srne) i jelena (čiste životinje koje nisu bile određene za žrtvu). Ovo je odobreno i onima koji su obredno bili nečisti i onima koji su bili čisti. Međutim, ponovno ih se više puta opominje da ne smiju jesti krv, jer je krv život tijela, a život pripada Bogu.

12,29-32 Izraelci su ozbiljno upozoreni da, štoviše, ne smiju ni istraživati ido-

lopokloničke običaje pogana, kako ne bi došli u iskušenje da uvedu te bezbožne običaje u bogoslužja na kojima se štuje istiniti Bog. Stih 31 upućuje na jezive običaje povezane sa štovanjem Moleka i Kemoša. Pavao nam u Novome zavjetu kaže da je poticajna sila što stoji iza idolatrije demonska (1. Kor 10,20). Trebamo li se čuditi okrutnosti i bijedi idolopoklonstva kad shvatimo njegovu pravu narav? Činjenica da ljudsko srce lakše teži ka ovoj vrsti tame nego što traži svjetlo istinitoga Boga, oslikana je u narodu kojemu je Ponovljeni zakon upućen. Salomon, izraelski treći kralj, doista je podigao žrtvenik Kemošu i Moleku (Milkom), i to baš u Jeruzalemu, gradu u kojemu je Gospodin pripremio prebivalište svojemu imenu (1. Kr 11,7).

G. Kazna za lažne proroke i idolopoklonstvo (pogl. 13)

Pojedinci ili grupe koje bi pokušale navesti Božji narod da se oda idolartiji morali su biti kamenovani na smrt, bilo da se radi o proroku (st. 1-5), bliskom rođaku (st. 6-11), ili cijeloj zajednici (st. 12-18). Proroka koji bi poticao narod na idolopoklonstvo nije trebalo slijediti, čak i ako bi se neka čuda što ih je predskazao ispunila. Takva je osoba bila lažni prorok i trebalo ju je pogubiti. Štoviše, ako bi neki blizak srodnik namamio svoju obitelj na idolopoklonstvo, i on je morao biti ubijen.

Ništarije (nevaljali ljudi) iz stiha 13 bili su pokvareni ljudi, ili “sinovi beznačajnosti” (heb. *belijja’al*). Svaka takva skupina, koja bi narod iz svoga grada odvuclala od Boga i povela idolima, morala je biti ubijena, zajedno sa stanovnicima toga grada, a sâm grad je morao biti spaljen.

Nad idolopokloničkim izraelskim gradovima, kao i nad kanaanskim, morao se provesti isti postupak – što znači potpuno uništenje. Bog nije pristran; oštro će se pozabaviti s grijehom, čak i među svojim izabranim narodom. No njegove se

pobude razlikuju. Stoga, kad se radilo o židovskim gradovima, njegova je pobuda bila očinski odgoj stegom, s nakanom da se popravi sav narod.

H. Čista i nečista hrana (14,1-21)

14,1-2 Ova dva stiha zabranjuju idolopokloničke obrede nakaženja tijela u znak žalosti za mrtvima. Židovi su, kao Božja stvorenja, morali imati više obzira prema svojim tijelima nego što su ga imali pogani.

14,3-21a U ovom se ulomku ponovno razmatra tema čiste i nečiste hrane, bilo životinja (st. 4-8), riba (st. 9, 10), letećih kukaca (st. 19), ili ptica (st. 11-18, 20). (Za iznimke iz stiha 19, vidi Lev 11,21-22.) Sličan je popis naveden u Levitskom zakoniku 11. Ova dva popisa nisu istovjetna u svakoj pojedinosti, što im nije ni bila nakana. Neke su životinje proglašene nečistima čisto iz higijenskih razloga, a neke zato jer su rabljene u idolopokloničkim obredima ili zato jer su ih pogani štovali.

Novozavjetna načela glede hrane nalaze se u Evanđelju po Marku 7,15, Poslancima Rimljanima 14,14 i 1. Timoteju 4,3b-5. Pogani su smjeli jesti meso životinje koja je uginula sama od sebe, ali Židovi nisu (st. 21a). Kad bi to učinili, prekršili bi zapovijed iz Ponovljenog zakona 12,23, jer krv iz životinje nije bila uklonjena na propisan način.

14,21b Kozlić se nije smio kuhati u mlijeku njegove majke (st. 21b). (Čini se da je ovo bio kanaanski običaj. U Pektoknjižju se zabranjuje tri puta.) S prirodnjačkoga stanovišta, ovo bi pravilo spasilo narod od trovanja do kojega tako često dolazi kad se tako dobiveno vrhnje i meso pokvare. Osim toga, postoje dokazi da se vrijednost kalcija poništava kad se meso i mlijeko jedu zajedno. Iz ovoga su se ograničenja razvila pomno izrađena rabinska pravila, koja su nalagala da svatko posjeduje dva različita servisa, jedno za meso, a drugo za mliječne proizvode.

I. Desetina (14,22-29)

14,22-27 Stihovi 22-29 bave se temom desetine. Neki pisci biblijskih komentara smatraju da se ovaj ulomak ne odnosi na prvu desetinu (Lev 27,30-33), koja je pripadala isključivo Bogu, koju je trebalo dati levitima i koju Izraelci nisu smjeli jesti. Stoga bi ovo mogla biti druga desetina po redu, koja se nazivala blagdanskom i čiji je dio prinositelj i sâm mogao jesti. Uopćeno govoreći, ovu je desetinu trebalo donijeti u mjesto koje je Bog odredio kao središte bogoslužja. Međutim, ako je prinositelj živio predaleko od mjesta što ga je Bog odabrao da u njemu nastani svoje ime, te stoga nije bio kadar donijeti svoju desetinu, mogao je svoje proizvode prodati za novac, odnijeti taj novac u Božje svetište, tamo kupiti hranu i piće, te blagovati i veseliti se u nazočnosti Jahve. Obrati pozornost da Biblija u stihu 26 ne naučava potpuno uzdržavanje. Međutim, ona naučava umjerenost, samoobuzdavanje, nestvaranje navike i uzdržavanje od svega što bi moglo prouzročiti štetu drugome. Razlika između vina i opojnoga pića u tome je što se vino pravi od grožđa, a opojna pića od žitarica, voća ili meda. Od prinositelja se zahtijevalo da dvije godine zaredom ide u Božje svetište, noseći sa sobom svoju desetinu ili njezinu novčanu protuvrijednost.

14,28-29 Treće je godine trebao odvojiti svoju desetinu kod kuće i njome nahraniti levita, stranca, sirote i udovice. I ponovno vidimo da se siromašni i potrebiti nalaze na vrhu ljestvice prioriteta, što se Jahve tiče. "Jahvi pozajma tko je siromahu milostiv, i on će mu platiti dobroćinstvo" (Izr 19,17).

J. Postupanja prema dužnicima i robovima (pogl. 15)

15,1-3 Na završetku sedme godine, svi su dugovi među Izraelcima morali biti poništeni. Sedma se godina vjerojatno poklapala sa subotnom godinom. No, od Židova se nije tražilo da ponište dugove

stranaca; ovaj se zakon odnosio samo na dugove nastale među Židovima. Matthew Henry tumači:

Svaka je sedma godina bila godina razriješenja, godina u kojoj se zemlja odmara od obrađivanja, a sluge bili oslobođani službe koju su vršili; osim toga, uz sva druga milostiva djela, ovo je nalagalo da se onima koji su pozajmili novac i nisu ga dotad mogli vratiti, te godine dug oprost; premda je takve dužnike, ako su bili kadri vratiti dug, savjest obvezivala da to i učine, no od sedme godine nadalje vjerovnik više nikad nije mogao izvršiti povrat novca po zakonu.⁷

U Svetome pismu sedam je broj punine ili cjelovitosti. Bog je u punini vremena poslao svoga Sina i po njemu proglasio oprostjenje grijeha – "oprosnu godinu", i to ne samo za Židove (st. 3) nego za sve ljude.

15,4-6 Doima se da je stih 4 protuslovan stihu 11. Stih 4 navješćuje vrijeme kad neće biti siromaha u zemlji, dok stih 11 kaže da će siromaha uvijek biti. Ovdje bi nam moglo pomoći Bullingerovo objašnjenje. On navodi da stih 4 zapravo znači da "neće biti siromaha među vama."⁸ Drugim riječima, Židovi su svake sedme godine trebali otpustiti svojoj braći dugove, *kako* među njima nitko ne bi bio u trajnom siromaštvu. Vjerovnik zbog toga neće trpjeti, jer će ga Bog izobilno blagosloviti. Zamisao u stihu 11 jest da će uvijek biti siromaha u zemlji, djelomično radi kazne, a djelomično kako bi se drugi poučili samilosti, tako što će svoj imetak dijeliti s drugima.

15,7-11 Činjenica da su sedme godine svi dugovi bili otpušteni nije smjela navesti čovjeka da odbije pozajmiti novac siromašnom Izraelcu, kako se sedma godina približavala. Odbiti znači imati tu pokvarenu ili opak misao iz stiha 9. U skladu s navedenim, židovski je na-

rod zaslužen dobro poznat po brizi za svoje sunarodnjake tijekom povijesti. Slično onome što Mojsije govori Izraelu u desetome stihu, Pavao govori nama u 2. Korinćanima 9,7: “Bog ljubi vesela darovatelja.” Ovaj stih nije samo zapovijed nego i obećanje, jer Bog neće ostati dužan nijednom čovjeku. “Podašna duša nalazi okrepu, i tko napaja druge, sam će se napojiti” (Izr 11,25).

15,12-15 Sedme je godine morao biti oslobođen i svaki rob Hebrej (st. 12-18). Međutim, njegov ga gospodar nije smio otpustiti a da ga prethodno bogato ne dariva. Bog je izobilno darivao svoj narod kad ih je izveo iz ropstva u Egiptu (Izl 12,35-36) i, iz tog razloga, oslobođeni rob nije smio otići praznih ruku. Gospodin želi da njegov narod slijedi njegov primjer, ili, da preformuliramo ono zlatno pravilo: “Čini svome bratu ono što je Gospodin učinio za tebe.”

15,16-18 Međutim, rob je mogao odbiti slobodu i odabrati da bude “vječni sluga iz ljubavi”. Ovo je pokazivao tako što bi mu uho probušili šilom na vratima kuće njegova gospodara. Robov je rad vrijedio dvostruko više od rada unajmljenog sluge.

15,19-23 Počevši od stiha 19 ovoga poglavlja pa sve do stiha 17 šesnaestoga poglavlja, navedene su odredbe o stanovitim dužnostima što će se vršiti na mjestu koje je Jahve odabrao da u njemu nastani svoje ime:

1. Odvajanje prvinâ među životinjama (15,19-23).
2. Pasha i Blagdan beskvasnih kruhova (16,1-8).
3. Blagdan sedmicâ, ili Pedesetnica (16,9-12).
4. Blagdan sjenicâ (16,13-17).

Prvine od čistih životinja trebalo je posvetiti Jahvi, a narodu je bilo dopušteno jesti njihovo meso, ali ne i krv. Te su životinje morale biti bez mane – za Boga samo najbolje.

K. Tri godišnja blagdana (pogl. 16)

16,1-8 Šesnaesto poglavlje donosi pregled tri godišnja blagdana na koja su muškarci u Izraelu trebali ići u središnje svetište svake godine. Glede njihove namjene, Moody piše:

Svetkovine su (uopćeno) ustanovljene radi sljedećeg:

1. Da bi se Božji narod razlikovao od drugih naroda.
2. Da bi se održalo sjećanje na već primljene blagodati.
3. Da bi predstavljale slike i ilustracije blagodati koje će u budućnosti dobiti od Krista.
4. Da bi se Božji narod ujedinio u svetom bogoslužju.
5. Da bi se očuvala čistoća svetog bogoslužja kakvoga je Bog propisao.⁹

Pasha i Blagdan beskvasnih kruhova bili su tijesno povezani. Pasha je opisana u stihovima 1, 2 i 5-7; a Blagdan beskvasnih kruhova u stihovima 3, 4 i 8. Ove su svetkovine trebale podsjećati Božji narod na djelo otkupljenja koje je Bog učinio za njih. Za novozavjetnog je vjernika Gospodnja večera tjedna svetkovina spomena na Krista, našu Pashu žrtvovanu za nas. Blagdan beskvasnih kruhova slikovno prikazuje kakvim bi životom otkupljeni trebao živjeti – pun hvale “prema blagoslovu koji ti je udijelio Jahve, Bog tvoj” (st. 17) i oslobođen od zloće i pokvarenosti (1. Kor 5,8).

Potankosti dane na ovome mjestu glede P Ashe razlikuju se u nekoliko točaka od onih danih u Izlasku 12 i 13. Na primjer, što se može prinijeti i kamo, drukčije je u svakom ulomku.

16,9-12 Blagdan sedmicâ (Pedesetnica) počinjao je s prvim plodovima žetve pšenice i simbol je dara Svetoga Duha. Ne treba ga miješati s Blagdanom prvinâ

žetve (od ječma), koji se održavao drugoga dana Blagdana beskvasnih kruhova. Dragovoljni prinos, baš kao i u 2. Korinćanima 8 i 9, trebao je biti razmjerni Gospodnjim blagoslovima nad čovjekovim trudom, u ovome slučaju njegovim usjevima.

16,13-15 Blagdan sjenicâ svetkovao se na kraju sezone žetve i navješćivao je vrijeme kad će se Izrael ponovno okupiti u Obećanoj zemlji pod Kristovom vladavinom.

16,16-17 Tripot u godini svi su se muškarcu u Izraelu trebali pokazati pred Jahvom, s darom primjerenim mogućnostima svakoga od njih. Moody upućuje na duhovno značenje ova tri blagdana kojima su morali nazočiti:

Pasha, Pedesetnica i Blagdan sjenicâ oslikavaju dovršeno djelo otkupljenja:

1. Stradanjem na križu: Trpljenje.
2. Silaskom Svetoga Duha: Milost.
3. Konačnom pobjedom budućega Kralja: Slava.¹⁰

16,18-20 Suci su morali biti poštenu, pravedni i nepristrani. Nisu smjeli primati mito, jer mito čovjeku onemogućuje pravedan sud.

16,21-22 Ašeri su (heb. *ʾašērāh*) bili drveno kolje, sađeno oko poganskih žrtvenika i predstavljali su pogansku božicu. Gospodnji će žrtvenik u svoje vrijeme biti postavljen u Hramu u Jeruzalemu, oko kojega neće biti lako saditi drveće, ali gdje će se idolopoklonički simbol moći postaviti, kao što se naposljetku i dogodilo (2. Kr 23,6).

L. Suci i kraljevi (pogl. 17)

17,1 Žrtvene su životinje morale biti bez mane. One su bile simbol bezgrešnog i neokaljanog Božjeg Janjeta.

17,2-7 Osoba na koju se sumnjalo da se odala idolatriji trebala se ispitati, a slučaj istražen. Zahtijevao se iskaz dvojice

ili trojice svjedoka. Ako bi takva osoba bila osuđena, moralo je se kamenovati na smrt.

17,8-13 Ako je neki pravni slučaj bio pretežak da bi ga riješili gradski glavari, trebali su otići sucu. Usporedimo li navod iz Pnz 17,9 s navodom iz Pnz 17,12 i 19,17, čini se da je postojala grupa svećenika i grupa sudaca čija je dužnost bila saslušati ove teže slučajeve. Veliki svećenik i vrhovni sudac bili su zasebne mjerodavne vođe, što se daje naslutiti iz gramatičkoga oblika određenih članova, rabljenih u stihu 12. Ovaj je sud vijećao na mjestu na kojemu se nalazilo Božje svetište. Bio je to Vrhovni sud u Izraelu i njegova je odluka bila konačna. Onaj tko bi odbio poslušati svećenika ili suca, morao je biti pogubljen (st. 12, 13).

17,14-20 Bog je 400 godina unaprijed znao da će narod htjeti kralja, te je odredio kakvim će se osobinama morati odlikovati jedan takav vladar: (1) Budući kralj mora biti čovjek kojega Bog izabere (st. 15). (2) Mora biti Izraelac – netko od braće (st. 15). (3) Ne smije držati mnogo konja – ovo zapravo znači da ne treba ovisiti o prirodnim sredstvima za pobjedu nad svojim neprijateljima (st. 16). Umjesto toga, mora se pouzdati u Gospodina. (4) Ne smije slati narod u Egipat misleći da će ih spasiti konji koje bi odande mogao pribaviti (st. 16). (5) Ne smije imati mnogo žena (st. 17). Ovo nije bilo samo upozorenje protiv mnogoženstva i opasnosti od žena koje bi ga mogle navesti na idolatriju, nego i zabrana brakova osmišljenih da stvore političke saveze (st. 17). (6) Ne smije sebi gomilati srebra i zlata, jer bi ga ovo moglo namamiti da prestane ovisiti o Gospodinu (st. 17). (7) Mora prepisati, čitati i poštovati Gospodnji Zakon, da se ne bi uzoholio i postao samovoljan (st. 18-20). Neprekidno se držeći Zakona, kralj bi trebao postati uzorom narodu. (8) Ne smije se oholo uzdići nad svojom braćom (st. 20).

Salomon, koji je vladao Izraelom tijekom njegova zlatnog razdoblja, prekršio je gotovo sve ove naredbe – na vlastitu propast i propast svoga kraljevstva (1. Kr 10,14-11,10).

M. Svećenici, leviti i proroci (pogl. 18)

18,1-8 Na ovome mjestu ponovno vidimo Božju skrb za svećenike i levite. Budući da oni nisu primili plemensko nasljeđe pri podjeli zemlje, trebao ih je uzdržavati narod. Njihov dio od žrtava bili su: plečka, obje vilice i želudac, te prvine od žita, vina, ulja i vune. Stihovi 6-8 govore o levitu koji je prodao svoju kuću i preselio se u mjesto u kojemu je Bog nastanio svoje ime, kako bi tu služio Bogu. Zajedno s drugim levitima imao je pravo na dio od žrtava, pored onoga što je primio od prodaje očevine. (Leviti su mogli imati vlastitu imovinu, iako nisu naslijedili plemenski posjed.)

18,9-14 Izraelcima je bilo zabranjeno stupati u vezu s onima koji su tvrdili da komuniciraju s nevidljivim svijetom, a Bog kaže da mu se gade oni koji to čine i da je njihovo djelo odvratno. Navedeno je osam vrsta posrednika u komuniciranju sa svijetom duhova, u što spadaju: oni koji se bave gatanjem (vještice i vješci), oni koji se bave čaranjem (vidovnjaci; lažni proroci), oni koji se bave vraćanjem (čitači iz dlana; oni koji proriču sudbinu; astrolozi), oni koji se bave čarobnjaštvom (vračevi), oni koji bajaju (istjerivači duhova, čarobnjaci), oni koji zazivaju duhove (mediji), oni koji zazivaju duše predaka (vođe spiritističkih seansi), oni koji se obraćaju mrtvima (nekomanti). Neka se “zanimanja” među ovima poklapaju.

Na nesreću, ova zabrana, stara gotovo 3 400 godina, potrebna je u ovo “prosvjetljeno” suvremeno doba jednako koliko je bila potrebna nekad davno. Henry G. Bosch piše:

Sotonizam, demoni, okultizam, mračna su i zlokobna zbilja, a ne obmana. Jedan od znakova da se primičemo kraju ovoga doba jest široko rasprostranjeno zanimanje za vraćanjem, astrologijom i drugim oblicima okultizma... Tisuće ljudi, svaki dan, čitaju horoskope, pohađaju spiritističke seanse ili nastoje stupiti u vezu sa svojim mrtvima. Postoji i golemo zanimanje za sotonizam i demone. Biblija opetovano upozorava na te običaje (Lev 19,31; 20,27; 2. Ljet 33,6; Jer 10,2; Gal 5,19-20).

Kako su samo neodgodiva i suvremena upozorenja što nam ih daje Biblija! Ne igravimo se s nečim što bi se lako moglo pretvoriti u poljubac smrti.¹¹

Biti vjeran ili predan Bogu (st. 13) glede ovih zabranjenih “komunikacija” znači da treba slušati samo Božji glas.

18,15-19 U oštrm kontrastu sa zlom vôđa okultizma, stih 15 predstavlja prekrasno proročanstvo o Kristu, istinitom Božjem Proroku (Dj 3,22-23). Obrati pozornost na karakteristike dane u stihovima 15, 18 i 19: (1) “Prorok” – odnosno onaj koji govori Božju riječ; (2) “iz tvoje sredine” – uistinu čovjek; (3) “od tvoje braće” – bit će Izraelac; (4) “kao što sam ja” – poput Mojsija, u smislu da će ga podignuti Bog; (5) “Stavit ću svoje riječi u njegova usta” – punina nadahnuća; (6) “da im kaže sve što mu zapovjedim” – punina otkrivenja; (7) svi su dužni slušati što govori i poslušati ga.

Osim toga, ovaj ulomak naučava da će Prorok biti posrednik između Boga i čovjeka. Narod je bio toliko uplašen kod Sinajske gore, da su ljudi molili neka im Bog više ne govori izravno i da više ne gledaju oganj, da ne bi pomrli. Odgovarajući na tu molbu, Bog im je obećao Krista kao posrednika. Činjenica da u ovom ulomku nalazimo mesijansku nadu za Židove, jasno se vidi u evanđeljima (Iv 6,14; 7,40).

18,20-22 Lažni se proroci mogu otkriti na različite načine. Već smo naučili da je prorok lažan ako nastoji odvući narod od štovanja istinitoga Boga (13,1-5). Evo još jednog načina za razotkrivanje proroka: ako se njegovo proročanstvo ne ispuni, taj se prorok mora pogubiti i nitko se ne treba bojati njegovih kletvi.

N. Kazneni zakon (pogl. 19)

19,1-10 Tri su grada utočišta već bila odvojena istočno od rijeke Jordan. Na ovome mjestu, Mojsije podsjeća narod da odvoje još tri grada na drugoj strani rijeke, te da ti gradovi moraju biti na pogodnom mjestu kako bi ubojica mogao onamo pobjeći od krvnoga osvetnika (st. 1-7). Prethodnim uputama na ovu temu dodana su još tri grada utočišta, i to ako narod ikad zauzme svo područje što im je prvotno obećano (st. 8-10). U Bibliji nema daljnje spominjanja ovih dodatnih gradova utočišta, jer Izrael nikad nije u potpunosti zauzeo zemlju obećanu u Postanku 15,18. Tri grada *zapadno* od Jordana bili su Ke-deš, Hebron i Šekem (Jš 20,7).

19,11-13 Gradovi utočišta nisu pružali sigurnost onima koji su ubili hotimično. Čak i ako bi takav ubojica pobjegao u jedan od ovih gradova, gradske su starješine bile dužne istražiti dokaze i, ako se nađe da je kriv, predati ga u ruke krvnome osvetniku.

19,14 Međaš je bio kamen postavljen na polju, kako bi se označila granica nečije zemlje. Čovjek je takav kamen noću mogao tajno pomjeriti kako bi proširio svoj posjed, istodobno varajući svoga bližnjeg. Zašto je ovaj, jedan jedini stih, stavljen usred dijela koji se bavi sudskom praksom – to jest, gradovima utočištima, te lažnim i istinitim svjedocima – teško je reći, no mjesto na kojemu se nalazi ne čini nejasnim njegovo naučavanje.

19,15-21 U pravnim slučajevima nije bio dovoljan iskaz jednog svjedoka. Moralo ih je biti dvoje ili troje. Lažnoga su

svjedoka morali provjeriti svećenici i suci (17,8-9) i kazniti ga kaznom koja je propisana za zločin za koji je on optužio drugoga (st. 16-21).

Načelo “oko za oko” i “zub za zub” u zapadnoj se kulturi naziva *lex talionis* (latinski: zakon osvete) i općenito ga se netočno predstavlja kao osvetnički, no on to nije. Ovaj zakon nije *dozvola* za okrutnost, nego *ograničavanje* okrutnosti. Iz konteksta se jasno vidi kakvom je kaznom trebao biti kažnjen krivi svjedok.

O. Ratni zakon (pogl. 20)

20,1-8 Dvadeseto je poglavlje priručnik Božjega naroda za vođenje rata. Svećenici su bili zaduženi ohrabrivati narod dok se bori protiv neprijatelja. Nekoliko je slojeva stanovnika bilo oslobođeno vojne službe: (1) oni koji su upravo sagradili novu kuću; (2) oni koji su tek zasadili vinograd i još nisu probali od njegova roda; (3) oni čiji brak još nije bio konzumiran; (4) oni koji su se bojali i bili malodušni.

Židovski se esejisti slažu da je ova sloboda povratka bila dopuštena samo u onim ratovima koje su Židovi vodili po vlastitoj želji... a ne u ratovima koje su vodili po Božjoj zapovijedi protiv Amalečana i Kanaanaca u kojima se svaki muškarac morao boriti.¹²

20,9 Budući da u svakoj dobroj vojsci mora postojati ustroj i činovi, nadglednici su postavili vojne zapovjednike na čelo naroda.

20,10-20 Za razliku od ostalih naroda, Izrael se morao odlikovati drukčijim načinom ratovanja pod Jahvinim upravljanjem. Te će razlike dodatno pokazati Izrael kao sveti Božji narod. Rat je bio nužan, ali Bog će kontrolirati zlo koje bi prouzročio. Trebalo bi samo malo bolje proučiti okrutne postupke drugih naroda, kao što su Asirci,¹³ da bismo doista ci-

jenili ove smjernice. Navode se upute o načinu vođenja rata. Obrati pozornost na sljedeće razlike:

1. Gradovi... blizu i daleko (10-18). Gradovi u zemlji predstavljali su neposrednu opasnost, bili su u cijelosti ispunjeni okorjelim grešnicima i trebalo ih je sasvim uništiti. Gradovima izvan zemlje, ali unutar ostalog područja obećanoga Abrahamu, prvo je trebalo ponuditi mir. Ako odbiju, tad je trebalo ubiti samo muškarce; žene i djecu trebalo je poštediti. Ovi gradovi nisu predstavljali tako golemu opasnost da očistite Izrael kao što je bio slučaj s gradovima unutar izraelskih granica.
2. Vočke i drveće s plodom koji se ne jede (st. 19 i 20). Glavno je načelo ovdje da Izrael nije trebao voditi takozvani "rat pustošenja." Trebali su sačuvati ono što je korisno umjesto da se bave masovnim uništenjem zemlje.

P. Različiti zakoni (pogl. 21-25)

1. Okajanje za neriješena ubojstva (21,1-9)

Ako bi se u zemlji našao čovjek ubijen u polju, a ubojica bio nepoznat, starješine najbližega grada bili su dužni izvršiti obred pomirenja. Odvodili su junicu na potok u kojemu je stalno tekla voda i tamo je ubili. Perući ruke u potoku nad junicom objavljivali su svoju nevinost za počinjen zločin, te tražili da im se ne pripisuje krivnja za prolivenu krv. Čak i kad krivnja pojedinca nije mogla biti utvrđena i dalje je postojala krivnja zajednice a to je trebalo riješiti; zemlja je morala biti očišćena od oskvrnuća krvlju. Ovo je postala odgovornost najbližega grada.

Netko je ovaj ulomak iz stihova 1-9 nazvao velikim Božjim očevitom o ubojstvu njegova Sina. Izrael nosi krivnju za krvoproliće glede Kristove smrti i mora biti očišćen na pravedan način.

2. Žene, ratne zarobljenice (21,10-14)

Izraelcu je bilo dopušteno oženiti se lijepom ženom zarobljenom u ratu nakon što ta žena prođe obredno čišćenje i odvajanje. (Ovaj se ulomak *ne* odnosi na žene koje su nastanjivale Kanaan.) Takav je brak bio pokusne naravi; muškarac je nakon toga mogao pustiti ženu da ode ako mu više nije bila po volji. Međutim, nije je smio prodati niti s njom postupati okrutno.

3. Pravo prvorodstva (21,15-17)

Sinu nevoljene žene nije se moglo uskrtati pravo prvorodstva ako je rođen prvi. Ovaj stih nije dokaz da je Bog ikad odobrio mnogoženstvo, nego da je štiti pravo prvorodstva čak i u slučaju kad čovjek uzme više žena. Katkad Bog u svojoj suverenoj vladavini skloni na stranu prorođenoga u obitelji, da bi blagoslovio mlađega – npr. Jakov i Ezav, Efrajim i Manaše. Ovo su, ipak, bile samo iznimke, zasnovane na Božjemu selektivnom odabiru, a ne pravilo koje se ovdje propisuje.

4. Samovoljan i nepokoran sin (21,18-21)

Nepokorni je sin morao biti kamenovan na smrt, nakon što su gradski starješine utvrdili njegovu krivnju. Usporedi ovo s dočekom izgubljena sina koji se kaje u Evanđelju po Luki 15.

5. Tijela obješenih zločinaca (21,22-23)

Ovaj navod nedvojbeno ukazuje na Krista. Iako nedužan, bio je obješen na drvo. Podnio je prokletstvo što smo ga *mi* zaslužili. Nije bilo dopušteno ostaviti njegovo tijelo preko noći na križu (vidi Ivan 19,31).

Njemu koji je stradao na drvetu,
po cijenu svoje da naše duše zadobije,
blagoslov, hvala i slava neka je;
dostojnom Janjetu ubijenom za nas!

Njemu, ustoličenom po pravu sinovstva,
što svu vlast na nebu i na zemlji ima,
čast, veličanstvo i moć,
dostojnom Janjetu ubijenom za nas!

James Montgomery

6. Devet propisa o ponašanju (22,1-12)

22,1-3 Dvadeset drugo poglavlje nadovezuje se na navod iz Levitskog zakonika 19,18, detaljnije opisujući opću zapovijed: "ljubi bližnjega svoga." Čovjek je čak i prema svojim neprijateljima trebao postupati prijateljski i brižno (Izl 23,4-5). Izraelac nije smio biti ravnodušan prema nečemu što je izgubio njegov bližnji (brat). Bila to životinja, ogrtač ili nešto treće, bio je dužan odnijeti izgubljeno svojoj kući i čuvati ga dok vlasnik ne traži svoje.

22,4 Izraelci su bili dužni pomoći životinji svoga bližnjega koja je pala.

22,5 Muškarac nije smio nositi žensku odjeću i obratno. Bog mrzi transvestizam.

22,6-7 Ptiće su smjeli uzeti iz gnijezda, ali majku su morali pustiti na slobodu, vjerojatno da bi se nastavila razmnožavati.

22,8 Oko ravnoga krova kuće morala se napraviti ogradna kako bi se spriječilo da netko odozgo padne. Krov je bio mjesto zajedništva. A zajednicu je važno čuvati, osobito kad se radi o mladim, nehatnim osobama.

22,9-11 Židovima je bilo zabranjeno: (1) saditi u vinogradu različite vrste usjeva; (2) uprezati u plug vola (čista životinja) i magarca (nečista životinja) zajedno; (3) nositi odjeću tkanu od vune i lana zajedno. Prva se zabrana odnosi na dodavanje bilo čega čistome nauku Bož-

je riječi. Druga opisuje nejednak jaram u službi. Treća zabrana govori o mješavini pravednosti i nepravednosti u praktičnom životu vjernika.

22,12 Židovi su, na četiri kraja svojih ogrtača, trebali napraviti rese – ovo su bili stalni podsjetnici na poslušnost Gospodinu (Br 15,37-41). Razlog za nošenje resa naveden je u Brojevima 15,37 i dalje.

7. Prijestup protiv djevojičine čednosti (22,13-30)

22,13-21 Ovaj se ulomak odnosi na slučaj kad se čovjek oženi djevojkom, a potom posumnja u njezino djevičanstvo. Znakovi djevičanstva vjerojatno su se sastojali od tragova krvi na plahti s bračne postelje nakon ženina prvoga seksualnog iskustva.¹⁴ Ako su otac i majka mogli pružiti dokaz djevojičine nevinosti, sumnjičavi je muž bio kažnjen, morao je platiti globu od stotinu srebrnjaka i od njega se zahtijevalo da nastavi živjeti s njom. Međutim, ako je mlada žena imala spolne odnose prije braka, bila je kamenovana na smrt.

22,22-30 Preostali stihovi iz ovoga poglavlja odnose se na različite vrste seksualnoga nemoralna: (1) I muškarac i žena uhvaćeni u preljubu morali su biti pogubljeni. (2) Ako je čovjek silovao zaručenu ženu u gradu, a ona nije zvala u pomoć, onda su oboje bili krivi za preljub i morali su biti pogubljeni. (3) Ako je čovjek silovao zaručenu ženu u polju, gdje njezino zapostavljanje nitko nije mogao čuti, onda je čovjek morao biti ubijen, no žena je bila nedužna. (4) Od čovjeka koji je imao spolni odnos s djevicom, koja nije bila zaručena, tražilo se da njezinu ocu plati pedeset šekela srebra i da djevojku oženi. (5) Stih 30 zabranjuje incest, tj. spolni odnos s nekim članom obitelji.

8. Isključenje i zabrana ulaska u zajednicu (23,1-8)

Raznim je osobama bio zabranjen pristup

u Jahvinu zajednicu, što znači da su bili lišeni punih prava kao građani i bogoštovaitelji: (1) čovjek čiji su reproduktivni organi bili oštećeni ili ih nije imao; (2) mješanac ili izrod – odnosno osoba rođena izvan braka¹⁵; (3) Amonac i Moabac; (4) Edomac i Egipćanin. Stih 4 kaže da Moapci nisu izašli pred Izraelce s kruhom i vodom, dok navod iz Ponovljenog zakona 2,29 upućuje da su im neki Moapci prodavali namirnice. Izaći pred nekoga s kruhom i vodom idiomatski je izraz i znači gostoljubiv doček. To je to što Moapci nisu učinili.

Uškopljenik je bio isključen iz zajednice. Djetetu rođenom van legalne institucije braka, zatim Moapcu i Amoncu bio je zabranjen pristup u zajednicu do desetoga koljena. Edomac i Egipćanin mogli su ući nakon trećega koljena. Međutim, postojale su iznimke u odnosu na ovo opće pravilo, i to kad bi neka osoba doista tražila Jahvu. Među Davidovim hrabrim ljudima našao se i Amonac i Moabac (1. Ljet 11,39.46). Neki drže da su se pravila o izuzimanju iz zajednice odnosila isključivo na muškarce, te da stoga nisu bila primijenjena u slučaju Rute, na primjer. Također vlada i mišljenje da je izraz “deseto koljeno” idiom, koji znači neodređeno vrijeme.

9. Čistoća u taboru (23,9-14)

Deveti stih upozorava na kušnje s kojima se muškarci suočavaju kad su daleko od kuće u vojnoj službi. (Ili možda služi kao uvod u stihove 10-14.)

Propis o noćnim izlučinama pokazuje koliko se svetom smatrala reprodukcija života.

Od svakoga se vojnika zahtijevalo da sa svojom opremom nosi i lopaticu radi sanitarno-zdravstvenih mjera u taboru. Sav se izmet morao trenutačno zatrpiti zemljom. Da su sve vojske tijekom povijesti slijedile ovo jednostavno pravilo, mnogo bi se puta izbjeglo širenje zaraze.

10. Društveni i vjerski zakoni (23,15-25)

23,15-16 Rob, stranac, koji je pobjegao na slobodu, nije se smio vraćati priješnjem gospodaru. Tako je Izrael trebao biti utočište za potlačene.

23,17-18 Ni bludnici ni bludnice neće se trpjeti u zemlji, a novac što potječe od tako nemoralna općenja ni u kojem se slučaju nije smio donijeti u Dom Jahvin, kako bi se njime platilo za zavjet. “Pas” znači muškarac koji se prostituirao.

23,19-20 Židovi nisu smjeli tražiti kamatu ni za što što su dali u zajam drugome Židovu, iako im je bilo dopušteno tražiti je od stranaca. Ovo je ujedno i daljnje proširenje načela već navedenog u Izlasku 22,25, gdje se zabranjivalo uzimanje kamate od siromašnih.

23,21-23 Zavjeti su bili dragovoljni. Čovjek se nije morao zavjetovati Jahvi, ali ako bi to učinio onda je bio obavezan ispuniti što je rekao.

23,24-25 Putnicima koji su se našli u vinogradu svoga bližnjega bilo je dopušteno poslužiti se grožđem koliko im je u tome času trebalo, no nisu smjeli ni zrno staviti u svoju posudu. Slično tome, bilo im je dopušteno uzeti žita, ali samo onoliko koliko mogu ubrati rukom, a ne srpom. Kad je naš Gospodin bio na zemlji, njegovih je dvanest učenika iskoristilo ovo pravo (Mk 2,23).

11. Rastava braka i ponovna ženidba/udaja (24,1-4)

Čovjek se mogao rastaviti od žene ako je našao kod nje što ružno, tako što joj je napisao otpusno (rastavno) pismo i uručio joj ga. Tad je žena bila slobodna udati se za drugoga. No, ako bi njezin drugi muž umro ili se rastavio od nje, prvi je muž nije smio ponovno oženiti. I Jahve je dao Izraelu otpusno pismo (Jr 3,1-8); a ipak će u budućim danima ponovno uzeti svoju bludnicu k sebi, dok je ne očisti od nje-

zine nevjere. O, dubino bogatstva ljubavi Božje; kako se samo nisko sagnuo da bi volio one koje je nemoguće voljeti!

12. Razni društveni zakoni (24,5-25,4)

24,5 Od čovjeka koji se nedavno oženio nije se zahtijevalo da ide u rat tijekom prve godine braka. To mu je davalo vremena da izgradi svoju bračnu zajednicu, osnaži je i zasnue obitelj. Da je morao ići u rat i tamo poginuo, njegovo bi ime bilo iskorišteno iz Izraela, ukoliko mu rođak koji duguje otkup ne bi podigao potomke. Taj je "rođak otkupitelj"¹⁶ bio najbliži srodnik koji je mogao, i bio voljan, oženiti udovicu. Prvo muško dijete rođeno u takvoj bračnoj zajednici postajalo je nasljednikom umrloga muža. Ovaj je običaj omogućavao da se sačuva obiteljsko ime, te da zemlja ostane u obitelji.

24,6 Budući da je mlinski kamen bio sredstvo nužno za život, nije ga se smjelo tražiti u zalag tijekom bilo kakve kupnje. Uzeti od čovjeka donji ili gornji mlinski kamen značilo bi oduzeti mu sredstvo kojim je mljeo žito.

24,7 Otmičar ili trgovac robljem morao je biti pogubljen.

24,8-9 U slučaju pojave gube morale su se provoditi osobite mjere opreza, kad su se sljedile upute koje su već dane levitima. Mirjam se ovdje spominje kao upozorenje.

24,10-13 Nije se smjelo upasti u čovjekovu kuću da bi se od njega uzeo zalag. Ako je čovjek bio toliko siromašan da je kao zalag dao svoju odjeću, morala mu je biti vraćena svaku večer, kako bi u njoj mogao spavati.

24,14-15 Plaća unajmljenom radniku morala se platiti odmah.

24,16 Nijedan čovjek nije smio biti pogubljen zbog grijeha druge osobe.

24,17-22 Strancu, siroti i udovici morala se ukazivati pravica. Njive nije trebalo potpuno požnjati. Pabirci su trebali biti

ostavljeni siromašnima i bespomoćnima. Isto se načelo primjenjivalo i kod branja maslina i grožđa. Ronald Sider primjećuje:

Sjećanje na vlastito siromaštvo i ugnjetavanje u Egiptu, trebalo ih je potaknuti da velikodušno ostavljaju pabirke za siromašne strance koji su boravili kod njih, za udovice i siročad.¹⁷

Kad je John Newton nanovo rođen, tiskao je stih 22 krupnim slovima i objesio ga iznad okvira svoga kamina, odakle ga je neprekidno trebao podsjećati što mu je činiti.

25,1-3 Ako bi se za optuženoga postavilo da je kriv i ako bi bio osuđen na kaznu šibanjem, nije smio primiti više od četrdeset udaraca. Židovi su obično davali trideset devet udaraca, da se ne bi zabrojali i tako prekršili ovu odredbu (vidi 2. Kor 11,24).

25,4 Volu koji vrše nije trebalo vezivati usta; naprotiv trebalo ga je pustiti da zoba žito. Pavao navodi ovaj stih u 1. Korinćanima 9,9-11, kako bi nas poučio da se trebamo postarati za materijalne potrebe čovjeka koji radi u duhovnoj službi. Tako nam Pavao ukazuje da postoji i duhovna strana Zakona. Ovo ne umanjuje doslovno značenje; samo pokazuje da se ispod površine često nalazi duhovna pouka. Prilježan će učenik tražiti ovakve duhovne pouke i vodit će računa o njima.

13. Zakon leviratske ženidbe (25,5-10)

Ako bi neki Izraelac umro i ostavio svoju udovicu bez sina, postojala je opasnost da njegovo ime izumre, a imovina se razdijeli izvan obitelji. Stoga je brat pokojnika trebao oženiti udovicu. Praksa "leviratske" (ili djeverske) ženidbe postojala je kod mnogih drevnih naroda. Ako brat pokojnika ne bi pristao na ovaj brak, udovica bi otišla starješinama grada i priopćila

ovu činjenicu. Djever bi zatim bio pozvan pred starješine, koji bi mu dali priliku da potvrdi kako nije voljan to učiniti. Ako bi bio uporan u odbijanju, udovica bi mu izula jednu sandalu i pljunula mu u lice. Otada je nosio prezreno ime, jer nije htio podići dom svome bratu.

Levitski zakonik 20,21 *zabranjivao* je čovjeku ženidbu s bratovljevom ženom; ovdje mu se *zapovijeda* da je oženi. Nema sumnje da se navod iz Levitskog zakonika odnosi na situaciju u kojoj je muž još živ, dok se navod iz Ponovljenog zakona odnosi na razdoblje kad je muž umro i ostavio udovicu bez muškoga nasljednika.

14. Tri osobita zakona (25,11-19)

25,11-12 Ako bi se žena umiješala u tuču u koju je upleten njezin muž, te nepriстойno uhvatila drugoga čovjeka, morala joj je biti odsječena ta ruka. Njezin je čin mogao dovesti toga čovjeka u opasnost da ne dobije nasljednika; otuda tako žestoka kazna.

25,13-16 Zahtijevali su se poštenu težu i mjere. Ljudi su često imali jednu mjernu jedinicu za kupovinu, a drugu za prodaju. Jahvi je ovo bilo odvratno.

25,17-19 Amalekove je potomke trebalo potpuno iskorijeniti, zbog njegove podmuklosti i okrutnosti (Izl 17,8-16). Izraelu je rečeno da ne zaboravi uništiti Amalečane, no čini se da ipak jesu zaboravili. Šaul nije poslušao Gospodina i nije ih iskorijenio tijekom svoje vladavine (1. Sam 15). Zapravo su tek u vrijeme kralja Ezekije pobili "posljednje ostatke Amalečana" (1. Ljet 4,43).

Q. Obredi i potvrda Saveza (pogl. 26)

1. Obred prigodom prinošenja prvih plodova (26,1-11)

Nakon što bi se Izraelci nastanili u zemlji, trebali su otići u Božje svetište i prinijeti prvine od svih poljskih plodova, uz rado-

snu zahvalu i priznanje za sve što im je Bog učinio. Potom su se trebali prisjetiti Gospodnjega milostivog ophođenja prema njima, počevši od njihovoga praoca Jakova (aramejski lualica), preko ropstva u Egiptu, do Božjega moćnog oslobođenja, i naposljetku zauzimanja zemlje kojom teče med i mlijeko. Phillip Keller objašnjava ovaj živopisni izraz:

U Bibliji je Obećana zemlja, u koju je Bog tako ustrajno nastojao odvesti Izrael iz Egipta, prikazana kao "zemlja kojom teče med i mlijeko." Ovo nije tek figurativno izražavanje, nego je u biti znanstvena terminologija. Među terminima što se rabe u poljoprivredi, postoje izrazi "priljev mlijeka" i "priljev meda". Pod tim podrazumijevamo vrhunac sezone u proljeće i ljeto, kad su pašnjaci u najplodnijem stadiju. Za stoku koja se hrani krmom, te za pčele koje pohode cvijeće, kaže se da proizvode odgovarajući "priljev" mlijeka, odnosno, meda. Prema tome, zemlja kojom teče med i mlijeko jest zemlja bogatih, zelenih, bujnih pašnjaka. A kad je Bog govorio o takvoj zemlji za Izrael, predviđao je isto tako bogat život, pun radosti, pobjede i zadovoljstva za svoj narod.¹⁸

2. Obred prigodom trogodišnje desetine (26,12-15)

Pored prinosa prvih plodova, Židovi su trebali donijeti i drugu desetinu, koja se nazivala blagdanska i koju je svake treće godine trebalo dati levitu, strancu, siroti i udovici. Ovu je desetinu, svatko u svoje gradu, trebao razdijeliti potrebitima. Potom je narod trebao posvjedočiti pred Jahvom da su poslušali sve njegove zapovijedi glede desetine.

3. Potvrda Saveza (26,16-19)

Budući da se narod složio da će ići Gospodnjim putovima, Bog ih je zauzvrat pri-

znao kao svoj izabrani narod i obećao da će ih uzdići nad svim drugim narodima. Izraelci su bili sveti narod, jer ih je Bog odvojio od drugih naroda – ne zbog nekih suštinskih zasluga s njihove strane. Razlikovali su se od svih drugih naroda na zemlji, jer su bili Jahvino posebno blago. Njihova je reakcija na takvu čast trebala biti poslušnost njegovim zapovijedima.

R. Prokletstva i blagoslovi (poglv. 27, 28)

27,1-8 Nakon što prijeđu rijeku Jordan na ulasku u Obećanu zemlju, Izraelcima je naloženo da podignu golem spomenik od kamenja, da ga oliče vapnom i na njemu ispišu sve riječi Zakona. Taj je spomenik trebao biti podignut na gori Ebalu, zajedno sa žrtvenikom, koji je trebalo načiniti od neisklesana kamena.

27,9-10 Židovi su jedanput bili Božji narod po njegovome izboru, ali sada, kad su se spremali ući u Obećanu zemlju, postali su njegov narod u osobitom smislu. Za milost koju im je ukazivao, Bog je od njih tražio samo poslušnost u ljubavi.

27,11-13 Šest je plemena određeno da stanu na goru Gerizim, kako bi potvrdili blagoslove. Pripadnici ovih plemena bili su potomci Lee i Rahele. Preostalih šest plemena trebalo je stati na goru Ebal, kako bi potvrdili prokletstva. Primijeti da Efrajim i Manaše nisu spomenuti ponosob, nego je umjesto njih naveden Josip. Ruben, Izraelov prvorodenac (koji je izgubio svoje pravo prvorodstva), te Zebulun, Lein najmlađi sin, bili su na gori Ebalu, sa sinovima sluškinja. Omiljena plemena bila su na gori Gerizimu.

27,14-26 Leviti (vidi st. 9) su trebali stati u dolinu između dvije gore. Dok su oni izgovarali blagoslove ili prokletstva, narod je odgovarao "Amen!" Prokletstva su navedena u stihovima 15-26 i odnose se na idolopoklonstvo; nepoštovanje roditelja (st. 16); nepoštovanje u pomicanju granice (st. 17); varanje slijepih (st. 18);

iskorištavanje siromašnih i bespomoćnih (st. 19); različite oblike rodoskvrnuća (st. 20, 22, 23); spolne odnose sa životinjama (st. 21); ubojstvo bližnjega iz potaje; ubojstvo nevinoga za mito (st. 24, 25) i, naposljetku, na neposlušnost Božjemu Zakonu (st. 26). Povijesni prikaz ovoga obreda može se naći u Jošui 8,30 i dalje. Primijeti kako Jošua pozornost slijedi Mojsijeve upute.

Veoma je značajno to što su u poglavlju 27 navedena samo prokletstva. Nije moglo biti drukčije, jer kako nas Pavao podsjeća: "Svi, naime, koji se pouzdavaju samo u vršenje Zakona nalaze se pod prokletstvom" (Gal 3,10). Nije se radilo samo o tome da bi Izraelci mogli *prekršiti* Zakon, nego su bili pod Zakonom *kao životnim načelom*.

28,1-14 Stih 1 upućuje na kraj poglavlja 26 s istim riječima, "Jahve, Bog tvoj, uzvisit će te nad sve narode". Zbog ovoga se čini kao da je poglavlje 27 umetnuto. Mnogi teolozi smatraju da blagoslovi navedeni u stihovima 3-6 nisu isto što i oni blagoslovi upućeni šesterima plemenima što su se nalazili na gori Gerizimu, nego da je cijelo ovo poglavlje Mojsijev govor o onome što u budućnosti čeka Izrael. U prvih četrnaest stihova govori se o blagoslovima koji će uslijediti za poslušnost, dok se u posljednja pedeset četiri stiha opisuju prokletstva što će pasti na narod, ako napuste Gospodina. Obećani blagoslovi obuhvaćaju nadmoćnost među narodima, materijalno blagostanje, plodnost, rodnu zemlju, obilje usjeva, pobjedu u ratu i uspjeh u međunarodnoj trgovini.

28,15-37 Prokletstva su obuhvaćala oskudicu, neplodnost, jalov urod, pošasti, bolesti, razaranja, sušu, poraz u ratu, ludilo, strah, nedaće, propast i bespomoćnost (st. 15-32). Stihovi 33-37 predskazuju ropstvo u stranoj zemlji, što se ostvarilo u Asiriji i Babilonu.

Izrael će postati predmetom zgražanja, poruge i rugla među svim narodima.

28,38-46 Židovi će biti prokleti upropaštenim urodom usjeva, grožđa i maslina. Djeca će im biti odvedena u ropstvo, a svo drveće i usjeve uništiti će kukci. Stranci u njihovoj zemlji uzdati će se nad njima sve više i više, a Izraelci će padati sve niže i niže. Ne postoji proturječnost između stihova 12 i 44. Ako budu poslušni, Židovi će postati međunarodne vođe. Budu li neposlušni morat će pozajmljivati od stranaca.

28,47-57 Užas opsade od stranoga osvajača opisan je u stihovima 49-57 i bit će tako žestok da će ljudi jesti jedni druge. Ovo se ostvarilo kad su, prvo Babilonci, a kasnije i Rimljani, opkolili Jeruzalem. U oba je slučaja kanibalizam bio široko rasprostranjen. Ljudi koji su inače bili plemeniti i nježni, postali su agresivni i ljudožderi.

28,58-68 Pošasti i bolesti svest će izraelski narod na veoma mali broj. Preživjeli će biti razbacani diljem zemlje i na svim će tim mjestima živjeti u stalnom strahu od progona. Štoviše, Bog će svoj narod na galijama vratiti u Egipat. Prema Josephusu, proročanstvo da će Izrael ponovno otići u Egipat djelomično se ispunilo u Titovo vrijeme, kad su Židovi prevezeni tamo na galiji i prodani u roblje. No riječ "Egipat" ovdje bi mogao značiti i ropstvo općenito. Bog je izbavio Izrael iz ropstva u Egiptu u prošlosti, ali ako ga Izrael ne bude volio i ako ne prizna njegovo suvereno pravo na njegovu poslušnost, ako se ne bude držao čistim, kako bi trebala biti čista Gospodnja nevjesta, ako ne pristane biti njegovo osobito blago, nego umjesto toga odluči postati isti kao svi drugi narodi, bit će ponovno prodan u roblje. No, dotad će biti tako slomljen da ga nitko neće htjeti ni kao roba.

"Komu je mnogo dano, od njega će se mnogo tražiti" (Lk 12,48). Izraelu su dane povlastice kakve nije dobio nijedan drugi narod, zato je njegova odgovornost veća, a kazna žešća.

Kad čovjek dobro promisli o ovim prokletstvima, ostaje bez daha pred ovakvim izljevom Božjega gnjeva. Nijedna riječ nije ublažena, nijedna pojedinost nije prepuštena mašti. Mojsije slika tu sliku smionim, potpunim realizmom. Izrael mora znati što će mu donijeti neposlušnost, da bi naučio bojati se slavnoga i strašnoga imena, Jahve, Boga svoga.

III. Mojsijev treći govor – Savez s Bogom; Obećana zemlja (pogl. 29, 30)

A. Sklapanje Saveza u Moabu (29,1-21)

29,1 Prvi stih poglavlja 29 logički bi mogao pripadati i prethodnome poglavlju, kako stoji u Hebrejskoj Bibliji. Keil i Delitzsch ga, međutim, vide kao "naslov" za besjedu iz poglavlja 29 i 30.¹⁹

29,2-9 Narod je prekršio Savez što ga je Bog sklopio s njime na Sinajskoj gori. Sada ih Mojsije poziva da potvrde ovaj Savez iz Ponovljenog zakona, sklopljen na Moapskim poljanama, uoči njihova ulaska u Obećanu zemlju. Narod nije bio kadar spoznati Gospodina i nakanu koju je on imao za njih. Jahve im je želio dati razum (srce) da shvate, oči da vide i uši da čuju, no oni su se svojim stalnim nevjerovanjem i neposlušnošću pokazali nesposobnima da sve to prime. Izrael je od Boga primao manu s neba i vodu iz stijene; za svoj opstanak nije ovisio o onome što proizvede čovjek (tj. kruh, vino, opojna pića). Sve se to događalo da bi upoznali Jahvu, Boga svoga, u svoj njegovoj vjernosti i ljubavi.

Potičući ih da drže ovaj Savez, Mojsije se još jedanput osvrće na svu Božju dobrotu prema Izraelu – na čuda u Egiptu, moćno Božje oslobođenje, na četrdeset godina lutanja pustinjom, na poraz Sihona i Oga i podjelu Transjordanije na Rubena, Gada i polovicu plemena Manašeova.

29,10-21 Mojsije poziva narod da stu-

pe s Jahvom u Savez koji je potvrđen zakletvom (st. 10-13) i podsjeća ih da se taj Savez odnosi i na njihove potomke (st. 14, 15). Ne budu li držali Savez, navući će na sebe žestoku kaznu. Buntovnici se moraju čuvati svake kušnje da služe idolima poganskih naroda, ili da pomisle kako će izbjeći Božji gnjev iako čine krivo (st. 16-21). Stih 19 u RSV glasi: "Neka nitko, čuvši riječi ovoga, pod zakletvom sklopljenoga Saveza, ne blagoslovi sebe u svome srcu rekavši: 'Siguran sam, iako živim po tvrdokornosti svoga srca'. Jer ovo će odvesti u brisanje mokroga sa suhim." (doslovan prijevod – op. prev.) Nitko se neće spasiti.

B. Kazna za kršenje Saveza (29,22-29)

29,22-28 Budući će naraštaji, kao i strani narodi, biti zapanjeni zbog opustošenja Izraela i pitat će zašto se prema toj zemlji postupilo kao prema srušenim građevinama – Sodomi i Gomori, Admi i Sebojimu. Odgovor će biti: "Jer su ostavili Savez što ga je Jahve, Bog otaca njihovih, bio sklopio s njima... i jer su otišli da iskazuju štovanje drugim bogovima i njima se klanjali."

29,29 Iako postoji ponešto sakriveno što pripada Jahvi, osobito ono što se tiče suda, Mojsije podsjeća narod da je njihova odgovornost jasno otkrivena – trebaju čuvati Gospodnji Savez. Ovo nam govori da otkrivenje donosi odgovornost. Ljudi su dužni slušati, a ne suditi o Gospodnjoj riječi. Ovo se načelo često može naći i u Novome zavjetu. "Tko dakle može dobro činiti (otkrivenje), a ne čini (odgovornost), počinja grijeh" (Jak 4,17).

C. Obnova za povratak u Savez (pogl. 30)

30,1-10 U tridesetome se poglavlju unaprijed uzima u obzir da će narod prekršiti Savez i biti otjeran u progonstvo. Daka-ko, točno to se i dogodilo. Ali Bog će im

se čak i tad smilovati i obnoviti ih, ako poslušaju njegov glas i pokaju se. Ponovno će ih sabrati i vratiti ih u zemlju. Pored ove fizičke obnove, dogodit će se i duhovna ("Jahve, Bog tvoj, obrezat će tvoje srce" – st. 6). Tad će narod uživati blagoslove koji su posljedica poslušnosti, dok će se sva prokletstva svaliti na njihove neprijatelje. Savjeti Svevišnjega nikad neće pasti iako *objekti* toga savjetovanja često padaju. Bog će ispuniti svoju riječ danu patrijarsima i dati Obećanu zemlju njihovim potomcima zauvijek. Nakon progona, za koje je Bog znao da je neizbježno, on će ih obnoviti, sabrati i promijeniti. Takvo što može biti samo djelo bezuvjetne ljubavi Onoga koji je kadar tako silno voljeti! Šesti se stih dotiče teme koju su stotinama godina kasnije razvili proroci – naime, Novoga zavjeta (Jr 32,39 i dalje; Ez 36,24 i dalje). Ovaj Savez, iako otkriven u Starome zavjetu, nije potvrđen sve do Kristove smrti, jer je to bio Novi savez u njegovoj krvi (Lk 22,20).

30,11-14 Mojsije je podsjetio narod da ovaj Savez nije pretežak (zagonetan) da bi ga razumjeli, niti je predaleko (nepriступaćan) da bi ga mogli dokučiti. Od njih se nije tražilo da učine nemoguće, kako bi ga našli. Gospodin im ga je donio, a njihova je odgovornost bila poslušati ga. Ove stihove Pavao navodi u Poslanici Rimljanima 10,5-8, govoreći o Kristu i Evanđelju. Ovaj Savez nije bilo lako održati, ali Bog je donio mjere, nužne u slučaju neuspjeha. Tad se od naroda tražilo da se pokaje i prinese propisane žrtve. Budući da su žrtve bile slika Krista, pouka je u tome da se onaj koji sagriješi treba pokajati i pozudati u Gospodina Isusa Krista.

30,15-20 Narod je pozvan da izabere između života i sreće, s jedne strane, te smrti i nesreće, s druge – života za poslušnost i smrti za neposlušnost. Mojsije ih je žarko poticao da izaberu život i blagoslov. Željani će odgovor donijeti dobre rezultate, uključujući i dugi vijek

i izobilan duhovni život, što se očituje u riječima “prijanjajući uz njega (Jahvu, Boga svoga)”. Jedina preostala varijanta bilo je prokletstvo.

IV. Mojsijevi posljednji dani – smrt izvan Obećane zemlje (pogl. 31-34)

A. Mojsijev nasljednik (pogl. 31)

31,1-8 Mojsiju je sada bilo stotinu i dvadeset godina. Znao je da, prema Božjoj odluci, njemu nije dopušteno prijeći Jordan s narodom, ali je podsjetio Izrael da će Jahve Bog ići s njima, da će Jošua biti njihov vođa, te da im je pobjeda nad neprijateljima zajamčena. Zatim je javno ohrabrio Jošuu zbog njegova imenovanja i uvjerio ga da će Gospodin biti s njima (st. 7, 8).

31,9-13 Pisani je Zakon povjeren levitima na čuvanje. Trebalo ga je čuvati uz Kovčeg Saveza. Dvije ploče s Deset zapovijedi stavljene su *unutra*, u Kovčeg (Izl 25,16; Heb 9,4). Ovaj je primjerak Zakona stavljen *pokraj* Kovčega. Svake ga je sedme godine trebalo čitati u nazočnosti svega Izraela.

Tužna je činjenica da je danas čitanje Svetoga pisma zanemareno, čak i u, prema nauku, konzervativnim krugovima. Sljedeće, nimalo uvijene, ali veoma korisne riječi C. H. Mackintosha, u današnje su vrijeme nažalost točnije nego što su to bile prije jednoga stoljeća kad su napisane:

Božja se riječ ne ljubi niti proučava, ni privatno ni javno. Privatno se halapljivo guta šund literatura, a javno se požudno juri za isto takvom glazbom, ritualnim obredima i impozantnim ceremonijama. Tisuće će se sjetiti da čuju glazbu i plate ulaznicu, a kako je malo onih kojima je stalo do sastanka na kojemu se čita Sveto pismo! Ovo su činjenice, a činjenice su jaki dokazi. Ne možemo tek tako prijeći preko njih. U porastu je žed za re-

ligijskim uzbuđenjem, a k tome raste i nenaklonost za smirenim proučavanjem Svetoga pisma i duhovne prakse kršćanskog sastanka. Savršeno je beskorisno to poricati. Ne možemo se praviti da ne vidimo. Na dokaze o tome nailazimo na svakom koraku.

Ali hvala Bogu, tu i tamo postoji neko licina onih koji doista ljube Božju riječ i koji s veseljem iščekuju susrete u svetom zajedništvu, kako bi proučavali njezine dragocjene istine. Neka bi Gospodin uvećao broj takvih i blagoslovio ih, “dok se dani putovanja ne navrše”.²⁰

31,14-18 Kako se Mojsijeva smrt približavala, Bog je pozvao njega i Jošuu da dođu u Šator sastanka i tamo im se pokazao u stupu od oblaka. Prvo je otkrio Mojsiju da će se Izraelci uskoro predati idolatriji, te podnijeti Božji gnjev.

31,19-22 Zatim je naložio Mojsiju da napiše pjesmu i nauči Izraelce toj pjesmi, kao svjedok protiv njih u danima koji će doći.

31,23 Bog je osobno naložio Jošui da uvede njegov narod u Obećanu zemlju i potaknuo ga da bude hrabar i odlučan. Mora da je Jošua bio osnažen Jahvinim riječima. Naime, netom prije ga je čuo kako govori o nacionalnom otpadničtvu (st. 16), tako da ga je svakako trebalo uvjeriti, a ne obeshabriti, za zadaću što je bila pred njim.

31,24-27 Knjiga Zakona, tj. Ponovljeni zakon, povjeren levitima, služiti će i kao svjedočanstvo protiv Izraelaca kad napuste Gospodina.

31,28-30 Zatim je Mojsije, onako kako mu je Bog naložio, predao starješinama plemenâ i nadglednicima sljedeću pjesmu.

B. Mojsijeva pjesma (pogl. 32)

32,1-3 Ova se pjesma može sažeti na sljedeći način: Svemir se poziva da čuje Gospodnju riječ. Ona osvježava i krijepi

poput kiše i rose. U stihu 3 (koji bi mogao poslužiti i kao naslov pjesme) Mojsije nalaže narodu da veliča svoga Boga. Pjesma otkriva Božju veličinu u kontekstu povijesnog odnosa s njegovim narodom.

32,4-9 Unatoč Božjoj veličini, pravčnosti, vjernosti i svetosti, izraelski ga je narod napustio i sagriješio protiv njega. Na ovome je mjestu prikazana slava svega što je svojstveno Jahvi, nasuprot mračnim kulisama Izraelova izopačenja i bezbožnosti. Malo je zahvale Bog primio od Izraela, a bio je njihov Otac i Stvoritelj. Kad je Višnji dijelio zemlju među poganskim narodima, prvo se pobrinuo za potrebe svoga naroda. Takva je bila njegova ljubav i skrb za njih.

32,10-14 U stihu 10 opisani su rođenje i rani dani izraelske nacije. Nakon izlaska iz Egipta, Bog je vodio, odgajao i čuvao svoj narod, ljubeći ga kao što majka orao ljubi svoje ptice (st. 11). Nije bilo nekog tuđeg boga koji je imao udjela u očuvanju Izraela. Zašto bi se onda narod okrenuo idolopokonstvu i Jahvinu dobrotu pripisao nekome drugom? Počevši od trinaestoga stiha, pjesma postaje proročka. Bog ih je doveo u blagoslove Obećane zemlje.

32,15-20 Ali se Ješurun (pjesnički naziv za izraelski narod, a znači "častan narod"; u smislu "ljubimac") pobunio protiv Jahve, obraćajući se idolima. Odlučili su žrtvovati zlodusima, mnogo puta prinoseći vlastitu djecu. Štoviše, potonuli su u glupost štovanja novih bogova. Na taj su način zanemarili svoju istinitu Stijenu; zaboravili svoga pravoga Oca. Zbog toga je Jahve sakrio svoje lice od njih. To skrivanje Božjeg lica od Izraela ispunilo se kad su prodani u ropstvo.

32,21-33 Nakon što je ostavio Izrael po strani na neko vrijeme, Bog je počeo milostivo postupati prema poganima, kako bi učinio Izrael ljubomornim (kao u sadašnje doba Crkve). Izrael će u međuvremenu biti rasijan diljem svijeta i progonjen. Međutim, neće biti sasvim

uništen jer Jahve nije želio da izraelski neprijatelji krivo protumače slom njegova naroda. Nije stvar bila u tome da je stijena njihovih neprijatelja bila jača, nego da ih je njihova Stijena predala uništenju zbog njihove bezbožnosti.

32,34-43 Ovaj dio govori o Božjoj osveti prema narodima preko kojih je djelovao kako bi kaznio Izrael. Osveta (st. 35) i pravica (st. 36) pripadaju Gospodinu. On se zakleo sobom (jer ne postoji nitko veći) da će se pozabaviti svojim dušmanima. Primijeti kako će se ova presuda ispuniti u potpunosti (st. 41,42). Kao rezultat toga, Božji narod i svi drugi narodi radovat će se, jer je Bog izvršio osvetu i očistio od grijeha zemlju svoga naroda.

32,44-47 Prema tome, ova pjesma daje povijesni i proročki pregled onoga što će se dešavati s Izraelom. Nakon što je pročitao pjesmu, Mojsije je svečano poticao narod da slijedi Gospodina: "Jer to nisu za vas prazne riječi. To je vaš život!"

32,48-52 Zatim je Jahve pozvao Mojsija da se popne na vrh gore Nebo, odakle će mu biti dopušteno da vidi Obećanu zemlju. Neće mu biti dopušteno da uđe u Kanaan, zbog grijeha što ga je počinio kod Meribe Kadeša, nego će umrijeti na gori Nebo i biti pokopan u dolini u Moabu (usp. 34,6).

C. Mojsijev blagoslov (pogl. 33)

Hebrejski je tekst na više mjesta u ovome poglavlju nejasan, te nam stoga razni pisci biblijskih komentara nude različita mišljenja i tumačenja. U djelokrugu našega rada nije odlaženje u potankosti mogućih hebrejskih slika i prijevoda; stoga ćemo navesti samo kratko, proročko gledište u odnosu na svaki blagoslov.

33,1-5 U okviru svoga završnog zvaničnog djelovanja, Mojsije, Božji čovjek, blagoslovio je svako izraelsko pleme. Stihovi 2-5 slave Božju ljubav i skrb za njegov narod. Na Sinaju im je dao Zakon. Seir i gora Paran bili su na putnom prav-

cu od Sinaja do Kanaana. Mojsije pje-sničkim jezikom opisuje Gospodina kao kralja u Ješurunu, koji je vodio svoj narod u pobjedu. Potom slijede pojedinačni blagoslovi:

33,6 *Ruben*. Smješten istočno od rijeke Jordan i neposredno na sjever od Moaba, Ruben će biti ranjiv i izložen napadima; otuda molitva da pleme ne izumre, nego da opstane.

Šimun se ne spominje. Njegovo je pleme postalo tijesno povezano s Judom, pa je moguće da je uključen u taj blagoslov.

33,7 *Juda*. Ovo će pleme biti vodeće u zauzimanju Kanaana. Gospodinu se uznosi molitva da pomogne ratnicima i sigurno ih vrati njihovu narodu.

33,8-11 *Levi*. Božji Urim i Tumim pripadao je Leviju, plemenu kojemu je narod zamjerao u Masi i kod meripskih voda. Osim toga, Levijevo je pleme bilo ono koje je stalo na Božju stranu protiv vlastitoga naroda, kad su ovi potonji iskazivali štovanje zlatnomu teletu. Bili su odvojeni za poučavanje naroda i prinošenje žrtava. Mojsije se moli da Jahve blagoslovi Levijevo snagu, da mu bude ugodna njegova služba te da slomi one koji ga mrze.

33,12 *Benjamin*. Hram, Božje prebivalište na zemlji, nalazit će se na Benjaminovu području, okruženom bregovima. Zato se Benjaminovo pleme prikazuje kao voljeno pleme, "ljubimac" koji uživa prisno zajedništvo s Gospodinom.

33,13-17 *Josip*. Područje Josipova plemena navodnjavat će nebeska rosa i izvori iz bezdana. Njegova će zemlja biti neobično plodna i uživati dobru volju neoga koji se očitovao u gorućem grmu. Josipova će dvojica sinova veličanstveno i moćno pokoravati narode. Pravo prvorođstva pripalo je Efrajimu, te mu se s toga pripisuje "mnoštvo tisuća", dok se Manašeu određuju samo "tisuće".

33,18-19 *Zebulun* i *Jisakar*. Uspješni i kod kuće i izvan nje, oni će voditi narod

na bogoslužja u Jeruzalem, na Gospodnju goru. Ova će plemena uživati bogatstva mora Obećane zemlje. Budući da nema bilješki o njihovu vodstvu naroda na bogoslužja i budući da su oba plemena u prošlosti bila okružena kopnom, ovaj se blagoslov vjerojatno odnosi na buduće dane tijekom Milenija.

33,20-21 *Gad*. Bog je ovome plemenu dao golemo područje istočno od Jordana. Gadovo se pleme borilo poput lava kako bi osvojilo to područje i sačuvalo ga. Bilo je to područje probраних pašnjaka što ga je Gad izabrao za sebe – dio pripravljen čelniku. Osim toga, on se priključio narodnim glavarima kako bi osvojili zemlju zapadno od Jordana, izvršavajući tako Gospodnju pravednu volju.

33,22 *Dan* se uspoređuje s lavićem, divljim i snažnim, što iznenada napada iz zasjede. Danovo je prvotno područje bilo na jugozapadu Kanaana, no Danovci su kasnije migrirali na sjeveroistok i zauzeli dodatno područje na granici s Bašanom.

33,23 *Naftali* je bio smješten na sjeveroistoku Kanaana i proširio se na jug do Galilejskoga mora. Jahve je ovo pleme odlikovao svojom milošću i blagoslovi-ma.

33,24-25 *Ašer* će biti blagoslovljen brojnim potomstvom, dobrim odnosima s drugim plemenima, te zemljom kojom će teći maslinovo ulje. Čini se da su željezo i mjed čudni materijali za sandale (NKJV); (kod nas prijevodnice, zasuni, ili pod obućom – op. prev.). Keil ovu riječ prevodi kao *tvrdave*.

F. W. Grant daje zanimljiv alternativu za prijevod posljednjega retka stiha 25:

Ljudi suvremenoga doba, za razliku od onih iz staroga, kažu "mir", umjesto "snaga". I jedno i drugo dvostruko izražava njihovu trajnu sigurnost: i mada vjerojatno nismo voljni odustati od nečega što nam je tako poznato, kao što je stih "tvoja snaga neka traje s tvojim danima",

ipak ne može biti neprikladno da na završetku ovoga čudesnog blagoslova stoji, “nek ti *mir* traje koliko i život.”²¹

33,26-29 Završni stihovi proslavljaju Božju veličinu koja djeluje u korist svoga naroda. Ješurunov je Bog jedinstven na nebesima i dolazi u pomoć. Milijuni su ljudi bili okrijepljeni riječima iz stiha 27: “Bog vječni tvoje je utočište, a na zemlji drevna njegova mišica.”

Mojsijeva se pjesma završava Božjim budućim uništenjem Izraelovih neprijatelja, te obećanjem sigurnosti, mira, blagostanja i pobjede.

D. Mojsijeva smrt (pogl. 34)

34,1-8 Čak iako je Mojsijevu smrt zabilježio netko drugi, to nimalo ne utječe na činjenicu da je Mojsije autor ostatka Petoknjžja.²² Nakon što je vidio zemlju, Mojsije je umro na gori Nebo, a ukopao ga je Jahve u tajnom grobu. Nema sumnje da je razlog za ovu tajanstvenost bilo sprječavanje naroda da od groba donositelja Zakona načini svetište i tu mu počne iskazivati štovanje. Mojsiju je bilo stotinu i dvadeset godina kad je umro, ali je još uvijek bio snažan, hitar i oštrouman. Ova tvrdnja nije u suprotnosti s navodom iz Pnz 31,2. Razlog zbog kojega Mojsije više nije mogao voditi narod nije bio tjelesni nego duhovni. Bog mu je rekao da

zbog njegovoga grijeha neće uvesti narod u Kanaan (31,2), iako je fizički bio kadar to učiniti.

34,9 Nakon ovoga, Jošua je preuzeo svoju dužnost vrhovnoga zapovjednika. Mojsije je prema Gospodnjoj riječi osobno rukopoložio Jošuu za svoga nasljednika, o čemu smo čitali u Brojevima 27,18-23. Tako je njegov sluga postao njegov nasljednik, što dodatno svjedoči u prilog Mojsijevoj poniznosti.

34,10-12 Jedva da bi se mogao naći još netko za koga bi se moglo reći da mu je odana takva počast, kakva je odana Mojsiju. Dakako, kad su pisani ovi završni stihovi, Mesija se još nije bio pojavio. Deseti je stih bio točan samo do Kristova prvoga dolaska.

“I Mojsije je, istina, bio vjeran u svoj kući Božjoj u svojstvu *sluge*“ (Heb 3,5). Umro je zbog svoga grijeha, a njegov je grob ostao nepoznat. No, njegova je protuslika, Gospodin Isus Krist, bio “vjeran u svojstvu *Sina* i stoji nad kućom Božjom” (Heb 3,5-6). *On* je umro zbog *naših* grijeha, a njegov je grob prazan, jer je uznesen i sjedi Ocu s desne strane na nebu. “Zato, sveta braćo, koji ste dionici nebeskoga poziva, *promatrajte poslanika i velikog svećenika naše vjere, Isusa*... Ovaj je usitinu smatran dostojnim toliko veće slave od Mojsija koliko veću čast ima graditelj od kuće” (Heb 3,1,3).

Bilješke

- 1 (2,1-23) “Divovi” (u NKJV prijevodu u italiku), ili Refaimci, bili su pradavna rasa gorostasa, od kojih podrijetlo vodi i Og. Značenje riječi Refaim istovjetno je onome što će se reći za bilo kojeg čovjeka ili naroda golema stasa.
- 2 (3,1-11) J. A. Thompson, *Deuteronomy: An Introduction and Commentary*, str. 93.

- 3 (4,44-49) U sirijskome prijevodu stoji Sirjon.
- 4 (5,22) Thompson, *Deuteronomy*, str. 119.
- 5 (8, Uvod) *Isto*, str. 134.
- 6 (10, Uvod) Do podjele na poglavlja i stihove u Bibliji došlo je stoljećima nakon što su nastali izvorni rukopisi.
- 7 (15,1-3) Matthew Henry, “Deuteronomy,” *Matthew Henry’s Commentary on the Whole Bible*, I:786.

- 8 (15,4-6) E. W. Bullinger, *The Companion Bible*, str. 259.
- 9 (16,1-8) D. L. Moody, *Notes from My Bible*, str. 44, 45.
- 10 (16,16-17) Isto, str. 45.
- 11 (18,9-14) Henry G. Bosch, *Our Daily Bread*, Grand Rapids: Radio Bible Class, lipanj-srpanj-kolovoz 1989. 31. kolovoz.
- 12 (20,1-8) Henry, "Deuteronomy," I:806.
- 13 (20,10-20) Radi više pojedinosti vidi Uvod u Knjigu proroka Jone.
- 14 (22,13-21) "Postoji drugo moguće značenje izraza 'znakovi djevičanstva' i tad bi ga trebalo prevesti kao 'znakovi mladenaštva', što bi značilo da je djevojka imala redovitu mjesečnicu. Čovjek koji se oženi takvom djevojkom očekivao bi da nakon vjenčanja ima takve dokaze, ukoliko, dakako, ona nije odmah ostala trudna s njim. Ono što je zapravo bilo nužno jest dokaz da u trenutku udaje djevojka nije bila trudna i da je imala mjesečnicu. Ako je bila kriva za nedolično spolno vladanje nakon svojih zaruka, te ostala trudna prije braka, to bi se u svoje vrijeme razotkrilo i dijete bi bilo rođeno prije nego što

- bi isteklo devet mjeseci. Stoga bi se propisi navedeni u stihovima 13-21 mogli odnositi na nevjestino stanje tijekom zaruka i prije braka, a 'znakovi mladenaštva' mogli su biti test za utvrđivanje trudnoće." (Thompson, Deuteronomy, str. 236. Vidi i raspravu na str. 235.)
- 15 (23,1-8) Ova bi se kategorija mogla specifično odnositi na potomstvo iz rodoskrvnih veza među Židovima ili miješanih brakova s poganima.
- 16 (24,5) "Rođak otkupitelj", stariji je izraz iz KJV-a.
- 17 (24,17-22) Ronald Sider, *Rich Christians in an Age of Hunger*, str. 92.
- 18 (26,1-11) Phillip Keller, *A Shepherd Looks at Psalm 23*, str. 46, 47.
- 19 (29,1) C. F. Keil i F. Delitzsch, "Deuteronomy". U *Biblical Commentary on the Old Testament*, III:446.
- 20 (31,9-13) C. H. Mackintosh, "Deuteronomy," u *Notes on the Pentateuch*, str. 895.
- 21 (33,24-25) F. W. Grant, "Deuteronomy," u *The Numerical Bible*, I:622.
- 22 (34,1-8) Vidi "Uvod u Petoknjžje", radi obrane Mojsijeva autorstva Peto-knjžja.

Bibliografija

Grant, F. W. "Deuteronomy." In *The Numerical Bible*. Vol. I. Neptune, NJ: Loizeaux Brothers, 1977.

Henry, Matthew. "Deuteronomy." In *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. I. MacLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.

Keil, C. F. and Delitzsch, F. "Deuteronomy." In *Biblical Commentary on the Old Testament. The Pentateuch*, Vol. III.

Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1971.

Kline, Meredith G. "Deuteronomy." In *The Wycliffe Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1962.

Mackintosh, C. H. "Deuteronomy." In *Notes on the Pentateuch*. Neptune, NJ: Loizeaux Brothers, 1972.

Shultz, Samuel J. *Deuteronomy: The Gospel of Love*. Everyman's Bible Commentary. Chicago: Moody Press, 1971.

Thompson, J. A. *Deuteronomy: An Introduction and Commentary*. The Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1974.

Towns, Elmer L. "Deuteronomy." In the *Liberty Bible Commentary*. Lynchburg, VA: The Old-Time Gospel Hour, 1982.

UVOD U POVIJESNE KNJIGE

Za milijune ljudi koji vole dobru priču, osobito *istinitu* priču, drugi je skup knjiga iz Staroga zavjeta neobično primamljiv. Ovaj dio nastavlja s pričom o Božjemu narodu tamo gdje je ona u Ponovljenom zakonu prekinuta i vodi nas tisuću godina dalje, do kraja starozavjetne povijesti. (Pjesničke i proročke knjige uklapaju se u ovaj isti okvir, no ne pripovijedaju ni jednu *priču*.)

Onima koji *ne* vole “povijest” (bilo po svojoj naravi ili zahvaljujući pogrešnome nastupu profesora povijesti, koji su ovaj predmet učenicima učinili nezanimljivim) možemo samo reći da je *ova* povijest jedinstvena. Prije svega, biblijska je povijest doista ono što se naziva njegovom (Božjom) pričom^{1*} u svakome smislu te riječi. Ovo nije cjelokupno izvješće o nekome razdoblju iz hebrejske povijesti, nego božanski odabrana priča koja se ne prekida. Drugo, ovo je povijest s *nakanom* – ne služi, dakle, samo za podučavanje ili zabavu, nego joj je cilj načiniti od nas bolje vjernike. Recimo to riječima apostola Pavla iz Novoga zavjeta, koji kaže: “Sve što je neko napisano, napisano je nama za pouku” (Rim 15,4).

Iako se sve što je ovdje zabilježeno doista dogodilo, nakana je odabira i izlaganja autora povijesnih knjiga, koje je Bog odredio kako bi pisali nadahnuti od njegova Duha, da olakšaju čitatelju uvidjeti pouku kojoj ga Bog želi poučiti; npr. nešto iz Davidova života, iz podjele Kraljevstva, ili iz povratka ostatka Židova nakon progona.

1 * *Njegova priča*, odnosno *His story* – Vidi objašnjenje u Komentarima Knjige Postanka pod brojem IV. *Povijesna pozadina i teme*, peti pasus – op. prev.

I. Kronologija

Povijesne knjige obuhvaćaju razdoblje od 1400. do oko 400. godine pr. Kr., ili puno tisućljeće hebrejske povijesti. Ovo se dugo razdoblje prirodno dijeli na tri glavna doba: doba teokracije (1405–1043 pr. Kr.), doba monarhije (1043–586 pr. Kr. ili od Šaula do razaranja Jeruzalema) i doba obnove (od 536. g. do 420. g. pr. Kr.).

II. Teokratske knjige

Baš kao što bi *demokracija* (grčki za *vladavinu naroda*) trebala biti vladavina kojom upravlja narod, tako bi *teokracija* trebala biti vladavina kojom izravno upravlja Bog. Stari Izrael, od Jošue do Šaula (1405–1043 pr. Kr.) odlikovao se takvom Božjom vladavinom.¹

Tri biblijske knjige obuhvaćaju teokratsko razdoblje: Jošua, Suci i Ruta.

A. Jošua

Ova knjiga nastavlja s pričom o Izraelu nakon Mojsijeve smrti, kad na njegovo mjesto dolazi Jošua koji je bio i vojni i duhovni vođa. Jošua nastavlja poticati Izraelce, ne samo da zauzmu Palestinu, nego i da slijede Gospodina. Prva polovica knjige donosi izvješće o osvajanju Obećane zemlje, dok druga potanko opisuje raspodjelu te zemlje između dvanaest izraelskih plemena.

B. Suci

Budući da Izraelci nisu poslušali Božje zapovijedi, te su ostavili grupe pogana na životu rasute diljem Palestine, morali su prema tome pretrpjeti buru za burom napada poganskih tlačitelja – ukupno sedam.

Knjiga o Sucima sadrži nekoliko prilično strašnih – te jednu ili dvije jezive – priče koje ilustriraju ono što donosi neposlušnost Božjoj riječi.

C. Ruta

Događaji izloženi u ovoj dražesnoj, malenoj knjizi nisu se odigrali nakon razdoblja što ga opisuje Knjiga o Sucima, nego tijekom toga istog razdoblja duhovne tame, pokazujući da ostatak pobožnih može služiti Bogu na prekrasan i prihvatljiv način, čak i u vrijeme velikoga duhovnog pada.

III. Monarhističke knjige

Nakon teokratskih, slijede tri knjige koje obuhvaćaju razdoblje monarhije (1043–586 god. pr. Kr.), ali da bi se olakšalo praćenje događaja one su u svim suvremenim verzijama podijeljene na šest knjiga.

A. Samuelove knjige

Prva i Druga Samuelova mogle se sažeti u tri imena: Samuel, Šaul, David. Ove su knjige dobile naziv po *Samuelu*, proroku koji je pomazao prvoga izraelskog kralja *Šaula*, kao i njegova nasljednika *Davida*, čija su iskušenja i uspjesi zabilježeni u nekoliko pojedinosti.

B. Knjige o Kraljevima

Salomon, Davidov sin, iako mudar i izuzetan vladar, izgubio je svoju duhovnu moć oženivši čitavu vojsku poganki. Njegov je sin Roboam izazvao podjelu kraljevstva na Judu na jugu (ovo je kraljevstvo imalo i dobre i opake vladare), te na Izrael na sjeveru (ovo je kraljevstvo imalo samo opake vladare). Godine 722. pr. Kr. Sjeverno je kraljevstvo palo u ropstvo, a negdje između 605. i 586. godine porobljeno je i Južno kraljevstvo.

C. Knjige Ljetopisa

U hebrejskoj je Bibliji ovo posljednja knjiga i ona pripovijeda židovsku povijest od Adama (manje-više putem rodoslovlja), sve do propasti Južnoga kraljevstva. Budući da je u pitanju duhovno pripovijedanje hebrejske povijesti, u njemu se

naglašavaju pozitivni elementi (štoviše, izostavljajući Davidov golemi grijeh, te u cijelosti zanemarujući buntovno Sjeverno kraljevstvo).

IV. Knjige obnove

Nakon sedamdesetogodišnjega sužanjstva u Babilonu, narod koji je nekoć imao *teokratsku* vlast, a zatim *monarhističku*, postao je tek *provincija* poganskih svjetskih sila – prvo Perzije, potom Grčke i onda Rima. Razdoblje što ga obuhvaćaju ove knjige jest od 536. do 420. godine pr. Kr.

A. Ezra

Godine 536. pr. Kr. perzijski je kralj Kir izdao proglas kojim je dopuštao Židovima da se vrate u svoju domovinu. Oko 50.000 Židova (neznatna manjina) vratilo se pod Zerubabelovim vodstvom da ponovno izgradi Hram. Svećenik Ezra poveo je sa sobom oko 2 000 Židova, 458. godine pr. Kr.

B. Nehemija

Godine 444. pr. Kr. Nehemija je dobio dopuštenje perzijskoga kralja da popravi jeruzalemske zidine oko ponovno izgrađenoga Hrama. Kad su zidine izgrađene, Ezra i Nehemija su vodili preustroj i preporod u židovskoj zemlji.

C. Estera

Knjiga o Esteri nije posljednja od triju knjiga obnove, barem što se kronološkoga redosljeda tiče, budući da su se ovi događaji odigrali u Perziji, tijekom razdoblja između šestoga i sedmoga poglavlja Ezrine knjige. Možda je ova knjiga stavljena kao posljednja jer pripovijeda o životima onih koji se nisu ustručavali suočiti se s problemom i vratiti se u Svertu zemlju, čim su to mogli učiniti. Knjiga o Esteri ilustrira kako Bog djeluje iza kulisa (a njegovo ime nije spomenuto niti jedan jedini put) da bi zaštitio svoj drevni

narod od antisemitskoga progona, dapače od genocida. Oruđe kojim se služio bila

je prekrasna i hrabra kraljica, Židovka, te njezin lukavi rođak, Mordokaj.

Bilješke

1 Calvinova Geneva (1500-te) i puri-

tanska Nova Engleska (1600-te) bile su, u biti, pokušaji reformiranih protestanata da se uspostavi teokracija.

JOŠUA

“Ovdje nam sveti kanon predočava knjigu povijesti i povijesti umjetnosti, a naš se naraštaj, plodonosan u pisanju povijesti, no unatoč tomu slab u spoznajni i osjećaju za nju, nalazi u prijeko potrebi za takvom knjigom.”

Paulus Cassel

Uvod

I. Jedinstveno mjesto u kanonu

Jošua je taj prijeko potrebni most između Mojsijevih knjiga i povijesti Izraela u kanaanskoj zemlji. I prema kanonu hebrejske Biblije, kao i prema suvremenome kršćanskom kanonu, Jošua je peta knjiga Staroga zavjeta. Za kršćane je ovo i prva od dvanaest “povijesnih knjiga” (od Jošue do Estere); dok je za Židove Jošua prva od grupe knjiga koju oni nazivaju “Rani proroci” (od Jošue do Knjiga o Kraljevima, dok se Knjiga o Ruti, Knjige Ljetopisa, Ezra-Nehemija kao jedna knjiga, te Estera svrstavaju u “Spise” i nalaze se na kraju hebrejskoga Starog zavjeta).

Jensen sljedećim riječima naglašava važnost ove knjige:

Jošuina je knjiga u pravome smislu te riječi *vrhunac* progresivne povijesti, kao što je i *svečani početak* novoga života za Izrael. Stoga joj njezina povijesna spona daje strateško mjesto u starozavjetnome Pismu.¹

II. Autorstvo

Iako je autor ove knjige neimenovan, mnogo toga ide u prilog starome predanju, koje autorstvo u najvećem opsegu pripisuje samome Jošui, s tim što su ovu knjigu nakon Jošuiine smrti dovršili Eleazar, svećenik, i njegov sin Pinhas. Jošua sadrži živopisnu građu, što pokazuje da je autor bio očevicidac. Osim toga, u ovoj

se knjizi nalaze ulomci očito napisani u prvome licu jednine ili množine (ja, mi, nama), kao što je 5,1.6. Knjiga također izričito bilježi da je Jošua napisao nekoliko spisa (18,9; 24,26). Činjenica da je Rahaba još uvijek bila živa (6,25) u vrijeme pisanja ovoga djela, dobro se uklapa s pretpostavkom da je Jošua njegov glavni autor.

III. Datum

Datum nastanka Jošuiine knjige donekle je uvjetovan samim datumom Izlaska (petnaesto ili trinaesto stoljeće pr. Kr.). Ova se činjenica bolje uklapa s ranim, konzervativnijim datumom, oko sredine 1400. godine pr. Kr. Nastanak Jošuiine knjige u razdoblju između 1400. i 1350. godine pr. Kr. čini se vjerojatnijim iz sljedećih razloga: Knjiga je morala nastati prije Salomona (usp. 16,10 s 1. Kr 9,16), ali i prije njegova oca Davida (usp. 15,63 s 2. Sam 5,5-9). Budući da se u Jošui 13,4-6 Feničani nazivaju “Sidonci”, knjiga je morala nastati prije 1100. g. pr. Kr., kad je tirski kralj pokorio Sidon, i prije 1200. g. pr. Kr., jer su Filistejci zauzeli Palestinu nakon toga vremena, ali u Jošuiino vrijeme nisu predstavljali problem.

IV. Povijesna pozadina i tema

Baš kao što je Knjiga Izlaska priča o Bogu koji izvodi svoj narod iz Egipta, tako je Jošuina knjiga priča o Bogu koji uvodi svoj narod u Obećanu zemlju. Bog će dovršiti veličanstveno djelo koje je započeo, unatoč nevjeri naroda. Kao što ćemo vidjeti, narod se nije promijenio – i

dalje nisu imali vjere. I pored toga, Gospodnja će se riječ ispuniti i Abrahamovo će sjeme biti posijano u Obećanoj zemlji (Post 15,13-16), gdje će pustiti korijenje i početi rasti.

Događaji iz ove knjige odigravaju se nakon onih opisanih u posljednjem poglavlju Ponovljenoga zakona. Izraelci su bili utaboreni na Moapskim poljanama, istočno od Jordana. Mojsije je umro i Jošua je postao vrhovni zapovjednik. Upravo se spremao povesti narod preko Jordana i uvesti ga u Obećanu zemlju. Zakon, onako kako je predstavljen po Mojsiju, ne može uvesti Božji narod u njegovu baštinu. Samo Krist u svojem uskrsnuću, kojega oslikava Jošua, može to učiniti.

Ovdje bismo trebali napraviti stan-ku i ponoviti nekoliko važnih činjenica o Jošui. Mojsije je promijenio njegovo ime iz Hošea u Jošua (Br 13,16). Bio je

Efrajimovac (Br 13,8) i Mojsijev osobni sluga (Jš 1,1). Od svojih najranijih dana bio je čovjek koji se borio u Gospodnjim bitkama. Vodio je Izraelce u njihovu prvu bitku protiv Amalečana (Izl 17) i bio jedini vojni zapovjednik za kojega su znali od izlaska iz Egipta. Ali ono što je Jošuu činilo sposobnim da zamijeni Mojsija na čelu naroda nije bila njegova vojna vještina niti junaštvo, nego njegova duhovna životna snaga i vjera. Još kao mlad momak stalno je posjećivao Šator sastanka (Izl 33,11). Bio je na Sinajskoj gori s Mojsijem (Izl 32,17). On i Kaleb bili su jedini koji su vidjeli Obećanu zemlju očima vjere kad je narod, prije trideset osam godina, bio utaboren kod Kadeš Barnee (Br 14,6-10). Nekad ga je obučavao Mojsije, ali sada mu odgovornost dodjeljuje Jahve, iako mu je u tome času bilo više od devedeset godina.

Pregled

I. Osvajanje Obećane zemlje (poglv. 1-12)

- A. Pripreme za prijelaz preko Jordana (pogl. 1)
- B. Uhode u Jerihonu (pogl. 2)
- C. Prijelaz preko Jordana (3,1-5,1)
- D. Obredi u Gilgalu (5,2-12)
- E. Osvajanje Jerihona (5,13-6,27)
- F. Pohod na Aj (7,1-8,29)
- G. Potvrda Saveza kod Ebala i Gerizima (8,30-35)
- H. Sporazum s Gibeoncima (pogl. 9)
- I. Pohod na jug (pogl. 10)
- J. Pohod na sjever (pogl. 11)
- K. Pregled osvojenih područja (pogl. 12)

II. Naseljavanje Obećane zemlje (poglv. 13-21)

- A. Još neosvojena područja (13,1-7)

B. Podjela zemlje (13,8-19,51)

1. Dio što je pripao Rubenu, Gadu i polovici Manašeova plemena (13,8-33)
 2. Judin dio (poglv. 14, 15)
 3. Josipov dio (poglv. 16, 17)
 4. Dio preostalih plemena (poglv. 18, 19)
- ### C. Gradovi utočišta (pogl. 20)
- Rasprava o gradovima utočištima
- D. Levitski gradovi (pogl. 21)
 - E. Žrtvenik istočno od Jordana (pogl. 22)
 - F. Jošuin oproštajni govor, upućen izraelskim vođama (pogl. 23)
 - G. Jošuin oproštajni govor, upućen izraelskome narodu (24,1-15)
 - H. Obnova Saveza u Šekemu (24,16-28)
 - I. Jošuin smrt (24,29-33)

Komentari

I. Osvajanje Obećane zemlje (pogl. 1-12)

A. Pripreme za prijelaz preko Jordana (pogl. 1)

1,1-9 Jahve je prvo dodijelio Jošui, Nunovu sinu, uzvišenu službu zaduživši ga da uvede narod u Kanaan. Izraelcima je zemlja bila obećana, ali su je oni je morali zaposjesti, od Negeba na jugu do Libana na sjeveru i od Sredozemnog mora na zapadu, do rijeke Eufkrat na istoku (vidi st. 3, 4). Jošua će morati biti odvažan, hrabar i poslušan. Danas je nama, kao i njima onda, zajamčena sreća i uspjeh kad ispunimo svoja srca i misli Božjom riječju i poslušamo je (st. 8).

Tri puta je Gospodin ponovio Jošui da bude odvažan i hrabar (st. 6, 7, 9). Veličina i trajanje zadaće što je bila pred njim, pritisak vodstva tako tvrdoglava naroda, te odsustvo njegovog duhovnog učitelja, Mojsija, vjerojatno su u to vrijeme predstavljali prilično veliko breme na Jošuinim plećima. No Gospodin ga nije pozvao, a da ga istodobno nije i osposobio. Jošua je doista mogao biti odvažan, iz nekoliko jakih razloga: tu je, kao prvo, *Božje obećanje* (st. 5, 6) za sigurnu pobjedu; zatim *Božja riječ* (st. 7, 8), koja je pouzdan vodič; i naposljetku *Božja nazočnost* (st. 9), koja će im biti podrška.

T. Austin Sparks piše:

Na ovome se mjestu odigrava prava borba vjere. Ne dakle ono što smo mi, nego ono što je Bog! Ne ono što mi osjećamo, nego Božje istine.²

1,10-18 Narodu je naloženo da pripremi brašnjenice za put u Kanaan. Što se tiče dva i pol plemena koja su već bila nastanjena na istočnoj strani Jordana, Jošua je podsjetio sve njihove muškarce,

ratnike, da moraju pomoći u zauzimanju zemlje, a da će se potom moći vratiti svojim obiteljima (st. 12-15). Oni su se spremno složili (st. 16-18). Onaj tko bi odbio poslušnost bio bi pogubljen.

U nekim se pjesmama prelazak preko Jordana uspoređuje sa smrću, dok Kanaan predstavlja nebo. No, u Kanaanu će doći do sukoba, a u nebu sukobi ne postoje. Kanaan zapravo oslikava naše trenutačno duhovno nasljeđe. Ono nam u potpunosti pripada, no moramo ga zaposjesti tako što ćemo biti poslušni Božjoj riječi, pozivati se na dana obećanja i boriti se u dobroj borbi vjere.

B. Uhode u Jerihonu (pogl. 2)

2,1a Pripremajući se za osvajanje, Jošua, Nunov sin, poslao je iz Šitima dvojicu uhoda u Jerihon. Ovo nije bio znak nedostatka vjere s Jošuine strane, već se radilo o čisto vojnoj strategiji. Uhodama zadaća nije bila izvidjeti cijelu zemlju, kao što se dogodilo prije mnogo godina, nego su trebali izvidati stanje korak po korak.

2,1b-24 Uhode su našle sklonište u kući bludnice koja se zvala Rahaba. A kao što Keil i Delitzsch ističu: "Ulazak u kuću takve osobe nije mogao izazvati veliku sumnju."³ Iz priče se jasno vidi da je Rahaba čula za veličanstvene pobjede što ih je Jahve dao Židovima (st. 8-11). Stoga je zaključila da njihov Bog mora biti pravi Bog, tako da se pouzdala u njega i postala prava obraćenica. Istinitost svoje vjere dokazala je tako što je zaštitila uhode, iako je to značilo da će izdati vlastitu zemlju.

Uhode su obećale da će poštediti Rahabu i njezinu obitelj ako priveže crvenu vrpcu za prozor svoje kuće, a njezina obitelj tijekom napada na Jerihon ostane unutra, u kući (st. 6-21). Crvena nas vrpca podjeća na kuće koje su bile zaštićene krvlju tijekom prvotne Pashe (Izl 12).

Kad su glasnici jerihonskoga kralja upitali Rahabu gdje su uhode, rekla im je da su već napustili grad (st. 5). I dok su ih

ljudi iz Jerihona tražili na putu prema Jordanu, Rahaba je uhode poslala na zapad u goru. Nakon što su se u gori skrivali tri dana, pobjegli su preko Jordana, noseći Jošui pouzdano izvješće (st. 22-24).

Rahabu su opravdala njezina djela, a ne riječi (Jak 2,25). Biblija ne hvali prevaru kojom se poslužila (st. 4,5) ali hvali njezinu vjeru (Heb 11,31). K tomu, Jakov njezino djelo naziva djelom vjere (Jak 2,25). Rahaba je riskirala vlastiti život kako bi spasila živote uroda, jer je vjerovala u moć i vlast njihova Boga. Tako je bilo i u vrijeme kad je naš Gospodin bio na zemlji, kad su neki, koji nisu pripadali izraelskoj zajednici, pokazali su više vjere od onih koji su bili očevici njegove slave (Lk 7,2-9). Velika vjera, kad god bila otkrivena, uvijek će biti nagrađena (vidi pogl. 6), jer je ugodna Bogu (Heb 11,6).

C. Prijelaz preko Jordana (3,1-5,1)

3,1-13 Došlo je vrijeme za prijelaz preko rijeke Jordan, koja je tad bila na visokome vodostaju i prelijevala se preko obala. Svećenicima je bilo naloženo da idu naprijed, noseći Kovčeg saveza. (Kovčeg su obično nosili Kehatovci, kao što je navedeno u Brojevima 4,1-15, ali u ovoj osobitoj prigodi ta je dužnost pripala svećenicima.) Narodu je naređeno da prate Kovčeg saveza s određene udaljenosti, ali da ga nikako ne izgube iz vida. Kovčeg saveza simbolizira Krista, kojega bismo i mi trebali pratiti s pristojne udaljenosti, iskazujući mu poštovanje, između ostaloga i tako što nećemo bezobzirno nastojati riješiti zagonetke o njegovome biću koje su preduboke da bi ih ljudski um mogao dokučiti. Najgora su krivovjerja u kršćanskoj povijesti nastala zbog bestidnih nastojanja da se učini upravo to. Ali Krista nikako ne smijemo izgubiti iz vida. To nam jamči pobjedu.

3,14-17 Čim su svećenici zagazili u Jordan, dogodilo se čudo. Rijeka se zaustavila kod grada Adame, nekoliko kilo-

metara uzvodno prema sjeveru. Tamo se voda nagomilala i stala kao nasip, a sva preostala voda u riječnome koritu, koja je tekla ispod te točke, otekla je u Slano (Mrtvo) more.

Sličan zastoj Jordana u blizini mjesta na kojemu se nesumnjivo nalazio grad Adama dogodio se 1267. Godine, kad se rijeka zaustavila na deset sati, a zatim i 1927., kad se zaustavila na dvadeset i jedan sat. *Oba je puta uzročnik ove pojave bio potres.*⁴ Međutim, D. K. Campbell tvrdi da ovdje ima mnogo toga što valja napomenuti i što ne govori samo o savršenome odabiru trenutka nego i o svojevrsnome čudu:

Ovdje su se sjedinili mnogi nadnaravni elementi: (1) Sve se dogodilo onako kako je predskazano (3,13.15). (2) Odabir vremena bio je točan (st. 15). (3) Događaj se odigrao u trenutku kad je rijeka bila na kritično visokome vodostaju (st. 15). (4) Vodenii zid stajao na mjestu satima, vrlo vjerojatno cijeli jedan dan (st. 16). (5) Meko, mokro dno rijeke odmah se osušilo (st. 17). (6) Voda se vratila u korito čim je narod prešao na drugu stranu, a svećenici izašli iz rijeke (4,18). Stoljećima kasnije, proroci Ilija i Elizej prešli su preko iste rijeke po suhu, uputivši se na istok (2. Kr 2,8). Ubrzo nakon toga, Elizej se vratio preko nje, ponovno prešavši po suhu. Ako je za objašnjenje prelaska Izraelaca preko Jordana pod Jošuinim vodstvom bila nužna prirodna pojava, tad bismo morali zaključiti da su se u slučaju Ilije i Elizeja dogodila dva potresa, gotovo jedan za drugim, što se ipak čini malo previše.⁵

Bog, slikovito prikazan u Kovčegu saveza, poveo je narod u Jordan, onako kako će ih povesti i u pobjedu zapadno od Jordana. Pokazivao im je da je njegova nazočnost, zbog koje su se i vode sklanjale pred Izraelom, njihova nada u pobjedu, a ne nešto što bi mogli pripisati sami sebi.

Svećenici su ušli u sredinu riječnoga korita i ostali tamo stajati dok je Izrael prelazio preko rijeke po suhu.

4,1-24 Jahve je naložio da izaberu dvanaest ljudi (po jednoga iz svakog plemena) i da svaki od njih iznese po jedan kamen iz sredine Jordana, koji će ponijeti sa sobom i postaviti kao spomen na mjestu na kojem će prenočiti i napraviti prvi tabor zapadno od Jordana. Shodno tome, spomen-kamenovi postavljeni su u Gilgalu, kao trajni podsjetnici budućim naraštajima, da upamte kako je Bog čudesno zaustavio Jordana da bi Izraelci mogli prijeći preko njega po suhu.

Plemena što su primila svoje naslijeđe istočno od Jordana – Ruben, Gad i polovica Manašeova plemena – poslali su svoje naoružane ratnike da pomognu svojoj braći zauzeti Kanaan. Iako je združena sila dva i pol plemena iznosila više od 100.000 ljudi (vidi Br 26), samo je četrdeset tisuća prešlo preko Jordana; ostatak je vjerojatno zauzeo položaje u pozadini, kako bi osigurali svoju zemlju i zaštitili obitelji.

Nakon što je sav narod prešao preko rijeke, uključujući i ljude iz dva i pol plemena, te pošto je dvanaest kamenova izneseno iz Jordana, Jošua je postavio drugih dvanaest usred Jordana, na mjesto na kojemu su stajali svećenici. Poslije toga, čim su svećenici izašli na zapadnu obalu noseći Kovčeg saveza, jordanske su se vode vratile u korito i potekle kao i prije, preko svojih obala.

Kamenje u koritu rijeke govori o postojecivanju s Kristom u *njegovoj smrti*, dok ono na zapadnoj obali govori o postojecivanju s Kristom u *njegovu uskrsnuću*.

Razdvajajući jordanske vode, Jahve je uzvisio Jošuu pred svim Izraelom, baš kao što je nekoć uzvisio Mojsija. Sve dotad Jošua je bio sluga, koji je ponizno vršio svoju službu u Mojsijevoj sjeni, dok je učio o Božjim putevima. Sad je došlo

vrijeme da bude uzvišen, jer “svaki koji se ponizi, bit će uzvišen” (Lk 14,11).

Narod je prešao preko Jordana desetoga dana prvoga mjeseca, pet dana prije nego što će se navršiti punih četrdeset godina od izlaska iz Egipta i točno na vrijeme da se pripreme za Pashu (vidi Izl 12,2-3).

5,1 Neznabožačke stanovnike Kanaanu obuzeo je silan strah kad su čuli kako je hebrejska vojska na čudesan način prešla preko Jordana.

D. Obredi u Gilgalu (5,2-12)

5,2-9 U ovome se poglavlju govori o događajima u Gilgalu, prvome taboru što ga je Izrael podigao u Kanaanu. Tamo su se Izraelci obrezali (st. 2-9) i tamo su održali svoju prvu Pashu u Kanaanu (st. 10). Tu je mana prestala padati (st. 11, 12) i tu je Jošua susreo vrhovnoga zapovjednika Gospodnje vojske, Isusa Krista (st. 13-15).

Jahve je u to vrijeme zapovijedio Jošui da obnovi obred obrezanja. Svi Izraelci koji su izašli iz Egipta bili su obrezani, ali oni koji su bili sposobni za borbu u međuvremenu su umrli (Pnz 2,16). Četrdeset godina među Izraelcima nije bilo obrezanja. Tijekom četrdesetogodišnjega lutanja pustinjom izrastao je novi naraštaj koji je sad trebao biti podvrgnut ovome obredu, što je bio znak njihova povratka u Savez, čije će blagoslove potpuno uživati. Sve dok su lutali pustinjom Egipćani su ih ismijavali, jer nisu dobili Obećanu zemlju. Ali sad, kad su ušli u zemlju, s njih je skinuta ta sramota (st. 9). Obrezati “ponovno” ili “po drugi put” (st. 2) znači da je narod ponovno počeo provoditi običaj obrezivanja.

5,10 Pasha je održana četiri dana nakon prelaska preko Jordana (četnaestoga dana toga mjeseca). Obrati pozornost na Jošuinu vjeru: iako se nalazio na neprijateljskom teritoriju, poslušao je Boga, te obrezao svoje vojnike i proslavio Pashu. Njegov je postupak postao poznat kao “čin koji je bio sve samo ne vojni.”

Putem obrezanja i Pashe Gospodin je pozivao svoj narod da se vrati na same osnove odnosa s njim. I jedan i drugi obred bili su zanemareni u pustinji.

Obrezanje je bio znak Saveza između Boga i Abrahama, a Bog je, u svojoj vjernosti, održao svoje bezuvjetno obećanje i dao im zemlju (Post 15,18-21). Osim toga, ono je oslikavalo i osuđivanje vlastitoga ega, te odbacivanje prljavštine tijela, što je nužno za pobjedu. Pasha ih je podsjećala na njihovo izbavljenje. Jahve ih je izveo i oslobodio od ropstva u Egiptu. Proslavljajući Pashu, Židovi su pokazivali poslušnost Gospodnjoj riječi koja im je dana preko Mojsija, u vrijeme prve Pashe prije četrdeset godina (Izl 13,5). Božji je motiv za poziv i izvođenje njegova naroda bila milost; a jamstvo da će ih uvesti u Obećanu zemlju bila je njegova vjernost.

5,11-12 Mana simbolizira Krista u njegovu utjelovljenju, kruhu što je sišao s neba kao Božje providenje za ispunjenje naših potreba u pustinji u kojoj se nalazimo. Plodovi zemlje ilustriraju Krista u uskrснуću, nakon ulaska u posjed blagoslova Kanaana. Mi se hranimo i jednim i drugim. Mana je prestala padati jutro nakon što su prvi put jeli prženo zrnje. “Čudesan je Božji odabir vremena i njegovo providenje koje uvijek dolazi u pravi čas!”

E. Osvajanje Jerihona (5,13-6,27)

5,13-14a “Čovjek” iz stiha 13 bio je Jahvin anđeo – Gospodin Isus Krist, u jednome od svojih očitovanja prije utjelovljenja. Predstavio se kao vođa Jahvine vojske. Krist ne dolazi samo da bi nam pomogao, a zacijelo ne da bi nam naškodilo – on dolazi da preuzme potpunu vlast.

5,14b-15 Na ovome se mjestu nalazi uvjerljiv dokaz da je Jošua stajao pred Bogom i da je toga bio svjestan. Obični anđeli nikad ne prihvaćaju štovanje, ali ovdje Jahvin anđeo *zapovijeda* štovanje, dokazujući na taj način svoju božansku

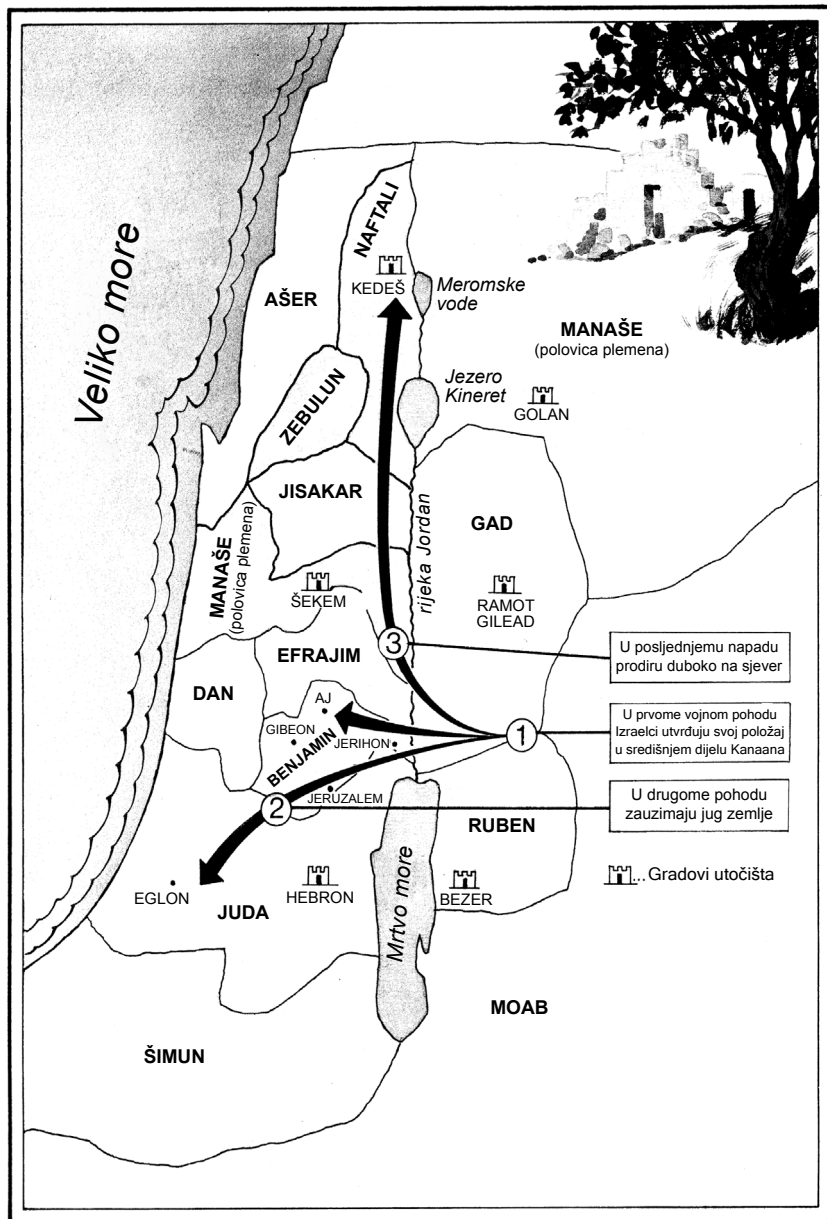
narav. Mora da je Jošua iz prve ruke saznao ono što i Mojsije na početku svoje službe (Izl 3) – naime, što je svetost i vrhovna vlast Gospodnja.

6,1-21 Osvajanje Kanaana ostvareno je u tri vojna pohoda – središnjem, južnom i sjevernom. Središnji se pohod, osmišljen da podijeli i zauzme, sastojao od dvije glavne bitke – jedne za Jerihon i druge za Aj.

Jerihon je bio utvrđen grad, ali su njegove zidine, kao i njegova vrata, služile samo da zadrže stanovnike unutra, gdje će ih stići osuda; izvjesno je da Izraelci nisu uspjele zadržati van. Bio je to grad na niskome stupnju, i topografski (više od 240 m ispod razine mora) i moralno. Bio je i grad osuđen na propast, jer su njegovi pravi stanovnici došli tražiti svoje vlasništvo. Mnogo toga u našim životima doima se poput Jerihona i ometa naš napredak u posjedovanju onoga što nam pripada. Možda smo obeshrabreni golemom strmom nizbrdicom naših kušnji. Ali, ako se samo pozovemo na pobjedu što je daje Gospodin i pokrenemo se naprijed u vjeri, pouzdajući se u Boga za uspjeh, i mi ćemo doživljavati čuda.

Strah od Židova doveo je do toga da se stanovnici Jerihona zabarikadiraju unutar gradskih zidina, prije nego što su osvajači stigli. Šest su dana Izraelci obilazili oko grada, po jedanput svakoga dana, a noću su se vraćali u Gilgal. Sedmoga su dana obišli oko grada sedam puta. Kad su svećenici zatrubili u trube od ovnujskih rogova, Izraelci su podigli silnu bojnu viku. Gradske su se zidine srušile i Božji je narod mogao ući u grad.

Neki teolozi smatraju da su se zidovi spustili u zemlju poput dizala, omogućujući tako Izraelcima da uđu u grad preko njihovih vrhova. Kako god se to dogodilo, proisteklo je iz vjere Božjega naroda (Heb 11,30). Primijeti da se Kovčeg saveza spominje sedam puta između stiha 6 i 12.



Zauzimanje Kanaana i podjela zemlje

Sve je u gradu bilo "herem", zakleto za Gospodina – što znači da ga je Jahve predao uništenju kao prvine iz Kanaana. Svo stanovništvo (osim Rahabe i njezine obitelji) i svu stoku trebalo je uništiti, samo je srebro i zlato, te mjedeno i željezno posuđe, pohranjeno u Jahvinu riznicu. Nitko nije smio uzeti ništa za sebe.

Kada čovjek shvati koliko su Kanaanci bili moralno izopačeni, bit će mu prilično lako uvidjeti zašto je Bog zapovjedio potpuno uništenje života u Jerihonu. Umjesto da zamjeramo Gospodinu zato što je proveo zasluženu osudu nad bezbožnicima, trebali bismo se diviti njegovoj milosti koja je sačuvala Rahabu i njezinu obitelj od te osude.

6,22-27 Ista vjera koja je srušila jerihonske zidine (Heb 11,30) izvela je Rahabu i njezinu obitelj van (Heb 11,31). Božja joj milost nije samo pružila zaštitu, nego ju je uzdigla na mjesto Davidova pretka, a naposljetku i pretka Gospodina Isusa Krista (Mt 1,5-6). Milost nas ne spašava samo od uništenja, nego nam jamči da ćemo biti proslavljeni (Rim 8,29-30). Vjera je ruka koja se drži za milost.

Nakon što su Rahaba i njezina obitelj izvedeni na sigurno, grad je spaljen. Jošua je izrekao kletvu nad svakim tko bi pokušao ponovno izgraditi Jerihon kao utvrdu, prorokujući da će takovom čovjeku, postavi li temelje Jerihonu, umrijeti prvorodenac, a kad podigne vrata, umrijet će mu najmlađi sin. Što se tiče ispunjenja ovoga prokletstva, vidi 1. Kraljevima 16,34.

F. Pohod na Aj (7,1-8,29)

Sedmo se poglavlje bavi pitanjem grijeha u Kanaanu. Iako je narod prešao preko Jordana, i dalje je bio sklon grijehu. Tako ovdje imamo priču o Izraelovu *porazu* kod Aja i *pobjedi* nad grijehom kod Akora.

7,1-5 Uhode koje je Jošua poslao u Aj vratile su se s pouzdanim izvješćem da je

grad loše zaštićen, te da neće biti nužno slati na njega više od dvije do tri tisuće vojnika. No kad je vojska od oko tri tisuće ljudi krenula na Aj, umjesto pobjede, suočila se s porazom.

7,6-10 Nakon pobjede često dolazi poraz; jer tad ga najmanje očekujemo. Tad se osjećamo najjače. Narod se nije molio prije pohoda na Aj, niti im je Gospodin naložio da idu, kao što je učinio sa zauzimanjem Jerihona. Stoga su na vlastitoj koži osjetili da baš i nije sve u redu; nešto se promijenilo. Kanaanci nisu bili ništa jači, ali Izraelci su bili slabiji, a razlog tomu bio je grijeh što je ušao u tabor. Iako je samo jedan čovjek sagriješio, kriv je bio sav narod (st. 11) i zato je umrlo trideset i šest ljudi (st. 5). Jahve je tad rekao Jošui da nije vrijeme za molitvu, nego za djelovanje (st. 10).

7,11-26 Jošua je saznao da je do poraza došlo zbog grijeha u taboru. Netko, tijekom zauzimanja Jerihona, nije poslušao Gospodina i prisvojio je sebi plijen. Nije nam rečeno kojom su se metodom poslužili da bi razotkrili krivca; možda su se poslužili ždrijebom. U svakom slučaju, djelokrug je prvo sužen na jedno pleme, potom na jednu obitelj, zatim na jedan dom i na koncu na jednoga čovjeka – Akana. On je priznao da je ukrao šinearški plašt, dvije stotine srebrenjaka i zlatnu šipku. Priznao je i da je sve to zakopao u zemlju u svome šatoru.

"Vidjeh... polakomih se i uzeh" (st. 21). Priča o Akanu daje živopisnu ilustraciju navoda iz Jakovljeve poslanice 1,14-15: "Svakoga napastuje njegova vlastita požuda. Ona ga izvlači i mami. Zatim požuda, pošto začne, rađa grijeh, a grijeh, kad je gotov, rađa smrt."

Akan je, uzevši ono što je bilo prokletu, i sam postao proklet (Pnz 7,26). Može se činiti surovim što je sva Akanova obitelj dijelila njegovu sudbinu, ali grijeh je ozbiljna stvar. Rahabina je vjera spasila cijelo njezino kućanstvo. Akanov je

grijev njegovo kućanstvo osudio. Osim toga, morali su biti svjesni svojih postupaka, budući da je sve što je ukrao bilo zakopano u zemlji usred njihova šatora. Možda su čak i njegova djeca sudjelovala u njegovu grijehu. Pouka kojoj je Bog želio poučiti svoj narod bila je jasna: Grijev prlja cijeli tabor i svaki put kad se pojavi mora biti sasvim iskorijenjen.

Kao kaznu za njegov zločin, Akan i cijelo njegovo kućanstvo kamenovani su na smrt, a zatim spaljeni. Spaljena je i sva njegova imovina, kao i ukradena dobra. H. J. Blair primjećuje:

Akanovom je smrću okajano svetogrđe, a prizorište tragedije, dolina Akor, postala je vrata nade, jer se narod još jedanput okrenuo napretku.⁶

8,1-29 Jošua i njegova vojska osvojili su Aj u drugome pokušaju, taktikom postavljanja zasjede. Iako je potankosti te zasjede prilično teško jasno shvatiti, čini se da se opći plan odvijao prema sljedećem rasporedu: Jedna je grupa Izraelaca prošla pored Aja pod plaštom noći, te se sakrila zapadno od grada. Ujutro je ostatak vojske napao grad sa sjevera. Kad su ljudi iz Aja prešli u protunapad, Jošua je sa svojim ljudima namjerno počeo odstupati, odvlačeći tako stanovnike iz njihova grada. Potom je podigao koplje, što je bio znak za one koji su bili u zasjedi, da uđu u grad i spale ga. Kad su Ajani vidjeli svoj grad kako gori, obuzela ih je panika. Tad Izraelcima više nije bilo teško opkoliti ih s obje strane i uništiti ih.

Treći stih kaže da je trideset tisuća ljudi poslano u zasjedu protiv grada, dok se u dvanaestome stihu govori o pet tisuća ljudi. Moguće je da su postojale dvije zasjede. No trideset se tisuća doima kao nepotrebno velik broj ljudi u zasjedi. Neki smatraju da bi trideset tisuća trebalo tumačiti kao trideset *zapovjednika*, budući da se hebrejska riječ za tisuću može pre-

vesti i kao poglavar, vođa. Drugi vjeruju da je trideset tisuća greška prepisivača i da je zapravo trebalo napisati pet tisuća. Moguće je i da je pet tisuća ljudi (st. 12) poslano odbiti eventualni napad iz Betela, koji se nalazio na oko tri kilometra zapadno od Aja.

Židovima je u ovoj stanovitaj bici bilo dopušteno zadržati stoku i plijen za sebe. Kamo sreće da je Akan samo malo sačeka, mogao je dobiti toliko željeni plijen a da zbog njega ne izgubi život!

Izrael je u prvoj bici izgubio trideset šest ljudi; ovoga puta, barem što se biblijskoga izvješća tiče, nije izgubio nikoga. Očistivši se od oskvrnuća, ponovno su bili sigurni i usred rata. Pobjeda u kršćanskome životu ne podrazumijeva *odsustvo* sukoba, nego Božju nazočnost i zaštitu *usred* njega.

G. Potvrda Saveza kod Ebal i Gerizima (8,30-35)

8,30-35 Jošua je poslušao Božju riječ (Pnz 27,2-6), te podigao žrtvenik na gori Ebalu i prepisao na kamenju Mojsijev Zakon. Plemena su se okupila, jedna polovina prema gori Gerizimu, a druga polovina prema gori Ebalu. Jošua je stajao u dolini između njih, a potom je, ili pročitao blagoslove i prokletstva koji su se nalazili u Knjizi Mojsijeva zakona, ili je naložio levitima da to učine (Pnz 27,14). “Često se za neku osobu u Bibliji kaže da je izvršila nešto za što je samo zapovijedila da se izvrši.”⁷

H. Sporazum s Gibeoncima (pogl. 9)

9,1-27 Vijesti o vojnim uspjesima Izraelaca dovele su do toga da se svi kraljevi u Kanaanu udruže protiv Jošue i Izraela (st. 1, 2). No stanovnici Gibeona, kao i triju drugih gradova, Kefire, Beerota i Kirjat Jearima (st. 3, 17), zaključili su da je uzaludno suprotstavljati se ovim osvajačima. Znali su, naime, da je Izraelcima naređeno

istrijebiti sve neznabožačke stanovnike te zemlje. Ali, znali su i da takva zapovijed nije izdana glede narodâ izvan Kanaana (Pnz 20,10.15). Uspiju li uvjeriti Jošua i njegovu vojsku da su došli s dugog puta, iz daleke zemlje, možda neće poginuti.

Stoga su se prurušili u dronjavu, staru odjeću i rabljenu, pokrpanu obuću. Sa sobom su ponijeli i suh, razdrobljen kruh, te poderane i zakrpane vinske mješine. Rekli su Jošui da dolaze iz vrlo daleke zemlje, a sve na njima govorilo je u prilog toj tvrdnji.

Izraelci su, ne pitajući Jahvu za savjet o toj stvari, sklopili s njima ugovor. Tri dana kasnije prijevara je izašla na vidjelo i Židovi su počeli tražiti da se prevaranti ubiju. No glavari su odlučili poštovati sporazum i poštediti Gibeonce, s tim što će odsada služiti izraelskoj zajednici i Gospodnjem žrtveniku, kao drvosječe i vodonoše.

Jošua i knezovi mudro su postupili ispunivši zakletvu, iako su bili prevareni. Kasnije je Šaul pokušao istrijebiti Gibeonce, no bio je kažnjen zbog toga (2. Sam 21).

I. Pohod na jug (pogl. 10)

10,1-6 U desetome je poglavlju zabilježen pohod na jug. Kad su kraljevi pet kanaanskih gradova čuli da su Gibeonci prešli na stranu Izraela, shvatili su da je ovo središnje gorsko područje izloženo lakom napadu, te su stoga odlučili napasti Gibeon. Gibeonci su poslali Jošui poziv, moleći ga za vojnu pomoć.

10,7-8 I ponovno je Jošua iz Jahvinih usta čuo one ohrabrujuće riječi: "Ne boj se!" Iste je te riječi čuo prije pobjede u Jerihonu i prije uspješne zasede kod Aja. Te su riječi jamčile pobjedu, unatoč veličini protivnika.

10,9-11 Budući da mu je pobjedu zamjčio Gospodin, Jošua je napao neprijateljske snage kod Gibeona i natjerao ih u bijeg. Tijekom uništenja neprijateljâ do-

godila su se dva čuda. Najprije je nastala strahovita oluja s tučom kamenja, koja je pobila više ljudi nego što su Izraelci ubili mačem. Ali primijeti da je ova nepogoda znala razlučiti tko je tko – tuča kamenja ubijala je samo neprijatelje.

10,12-15 Zatim su se, na Jošuin zahtjev, sunce i mjesec zaustavili (u NKJV stoji "stali mirno", a u nekim drugim verzijama "stali čekajući"), produžavajući svoj boravak na nebu, kako bi Izraelci nastavili goniti i uništavati neprijatelje, prije nego što ovi uspiju pobjeći u sigurnost izo zidina svojih gradova. Kada kažemo da su sunce i mjesec stali (mirno) govorimo doslovce opisnim jezikom. Takav jezik rabimo kad govorimo o suncu koje izlazi ili zalazi. Što se ovoga događaja tiče, navođena su razna prirodna objašnjenja koja su pokušavala protumačiti što se zapravo dogodilo.⁸ No, dostatno je znati da je ovo bilo čudo, čiji je ishod bio produljen dan za borbu. Spurgeon kaže:

Kako je Jošua ovo učinio, nije pitanje što bismo ga trebali postavljati... Nije na nama istraživati niti ublažavati čuda, nego proslaviti Boga u njima.⁹

Knjiga Pravednika (st. 13) može značiti i "Knjiga junaka" (riječ je o Knjizi Jašera, zbirci pjesama koja je slavila izraelske junake – op. prev.). Danas više nije moguće pronaći knjigu takva imena, te se zacijelo ne radi o nadahnutu djelu.

Ova je bitka bila golem pothvat za Izrael. Stupali su svu noć, a potom se borili tijekom najduljega dana u povijesti. Naprezali su se do krajnjih granica, no pobjeda je i dalje bila samo Gospodnja (st. 10,11). Na svoj, uobičajeno pronicav način, Matthew Henry primjećuje:

Ali zašto je Jošua sebe i svoje ljude morao izložiti takvome pritisku? Zar mu Bog nije obećao da će mu sasvim sigurno *predati neprijatelje u ruke*? Doista jest;

ali Božja su obećanja dana s nakanom, ne da nas oslabe ili nadomjestite, nego da po-priješe i potaknu naša nastojanja.¹⁰

10,16-27 Pet je kraljeva bilo uhvaćeno u stupicu u pećini kod Makede, potom su ubijeni i obješeni na pet stabala, a naposljetku i pokopani u istoj toj pećini.

10,28-39 Nakon ovoga, Jošua je osvojio sljedeće kanaanske gradove: Makedu (st. 28), Libnu (st. 29, 30), Lakiš (st. 31, 32), Gezer (st. 33), Eglon (st. 34, 35), Hebron (st. 36, 37) i Debir (st. 38, 39). Kralj Hebrona iz stiha 37 bio je nasljednik onoga ubijenog iz stiha 26.

10,40-43 Ovaj ulomak donosi sažetak pohoda na jug.

Kako Haley primjećuje, uništenje o kojemu se govori u ovome poglavlju treba shvatiti općenito:

...Jošua je pomeo ovo područje prebrzo da bi potpuno iskorijenio njegove stanovnike... Koga god je gonio toga je i uništio, no nije se zaustavljao kako bi pretražio svako moguće skrivalište. Ovo je za dovršenje ostavljeno svakom plemenu kad primi svoje nasljeđe.¹¹

J. Pohod na sjever (pogl. 11)

11,1-9 Vijesti o izraelskim uspjesima na jugu nagnale su kraljeve sa sjevera da stupe u savez. Okupili su se na vodama Meroma, sjeverno od Galilejskoga mora. Jošua i njegova vojska napali su ih i porazili. Potom je Jošua, poslušavši Gospodina, osakatio njihove konje i spalio im kola. Osakitati ovdje znači presjeći tetivu na nozi i tako onesposobiti konja.

11,10-15 Glavni je grad, Hasor, spaljen; a svi ostali gradovi koji su se dizali na brežuljcima, uništeni su, no nijedan nije spaljen. Možda je Jošua smatrao da će gradovi koji stoje na uzvišicama biti od koristi Izraelcima koji će se u njima nastaniti. Stanovnici svih tih gradova po-

bijeni su, a Izraelci su odnijeli sav plijen. Potpuna poslušnost donosi potpunu pobjedu (st. 15).

11,16-20 U ovim se stihovima izlaže pregled Jošuinog osvajanja zemlje od Edoma (Seir) na jugu, do gore Hermon na sjeveroistoku, te libanonske ravnice na sjeverozapadu. Gibeon je izbjegao uništenje, a Jeruzalem je ostao neosvojen sve do Davidova vremena. (Gošen što se spominje u stihu 16 nije onaj u Egiptu, nego područje na jugu Palestine.)

11,21-23 Posebno se spominje podatak da su Anakovci uništeni u svim gradovima, osim u Gazi, Gatu i Ašdodu. "I konačno zemlja počinu od rata" (st. 23) znači da su glavne bitke bile izvojevane, iako je ostao još golem dio područja koje je trebalo "pročešljati".

K. Pregled osvojenih područja (pogl. 12)

12,1-6 Prvih šest stihova vraća nas na pobjede što ih je Bog dao Mojsiju nad Sihonom, amorejskim kraljem i Ogom, bašanskim kraljem. Ove se pobjede smatraju dijelom sveukopnoga osvajanja, budući da su to područje zauzela dva i pol plemena istočno od Jordana.

12,7-24 Bog je dao Izraelcima obećanje prije nego što su prešli Jordan: "I njihove će kraljeve predati u tvoje ruke, da zatreš ime njihovo pod nebom. Nijedan se neće održati pred tobom dok ih ne uništiš" (Pnz 7,24). I evo, pred nama je trideset i jedan primjer Božje vjernosti (st. 7-24); Jošua je zapadno od Jordana pobijedio trideset i jednoga kralja.

II. Naseljavanje Obećane zemlje (pogl. 13-21)

A. Još neosvojena područja (13,1-7)

13,1-6 Jošua je već bio star, a zemlja obećana Izraelcima još nije bila osvojena u cijelosti. U stihovima 2-6 navedena su

područja na jugozapadu i sjeveroistoku koja su još uvijek naseljavali pogani. Znamo i da je zemlja istočno od Eufrata bila obećana Židovima, no oni je nikad nisu zaposjeli.¹²

13,7 Gospodin je naložio Jošui da razdijeli zemlju, koja je dotad osvojena, među devet plemena i polovicom Manašeova plemena.

B. Podjela zemlje (13,8-19,51)

1. Dio što je pripao Rubenu, Gadu i polovici Manašeova plemena (13,8-33)

13,8-33 Dva i pol plemena već su primila zemlju istočno od Jordana. Ovo je prikazano sljedećim redom: sveukupno područje koje je pripalo Rubenu, Gadu i polovici Manašeova plemena (st. 8-13); Rubenov dio (st. 15-23); Gadov dio (st. 24-28) i dio polovice Manašeova plemena (st. 29-31).

Levijevo pleme nije primilo plemensku baštinu (st. 14), budući da su Levijevci bili svećeničko pleme i da je Jahve bio njihova posebna baština (st. 33).

Kad se Levijevo pleme izostavi, ostaje samo jedanaest plemena. No Josipova su dva sina, Efrajim i Manaše ubrojani na njegovo mjesto, tako da to ponovno podiže broj na dvanaest. Josipovi su sinovi uračunati jer ih je Jakov, prije svoje smrti, posvojio kao vlastite sinove (Post 48,5).

Posebno se spominje podatak da je među pogubljenima u Transjordaniji bio i Bileam (st. 22). Gospodin nije zaboravio užasnu nesreću koju je ovaj bezbožni prorok prouzročio njegovu narodu (vidi Br 23-25). "Znajte da će vas stići kazna za vaš grijeh" (Br 32,23).

U stihu 25 nailazimo na zanimljiv problem. Gadovo je pleme primilo jedan dio zemlje Amonaca, što je prema Ponovljenom zakonu 2,19 bilo zabranjeno. Međutim, ovu je zemlju od Amonaca još ranije uzeo amorejski kralj Sihon, učinivši je

dijelom svoga kraljevstva. Prema tome, u vrijeme kad su je Izraelci uzeli od Sihona, ona više nije pripadala Amoncima.

Debir (Lo-Debar) koji se spominje u stihu 26, nije onaj isti grad iz prethodnoga poglavlja. Taj je grad bio istočno od Jordana, dok je ovaj što ga je zauzeo Jošua bio zapadno od rijeke.

2. Judin dio (pogl. 14, 15)

14,1-5 U ovome poglavlju pratimo raspodjelu zemlje zapadno od Jordana na devet i pol plemena. Jahve je odredio preko Mojsija da se zemlja razdijeli ždrijebom. Ovo vjerojatno znači da je opće područje plemenskoga dijela bilo određeno ždrijebom, ali da je veličina određivana prema brojnosti stanovitoga plemena (Br 26,53-56).

14,6-15 Prvo je na popisu bilo Judino pleme (14,6-15,63). Njegovi su ljudi vodili izraelsku vojsku (vidi Br 10,14) i bili su najveće i najmoćnije pleme koje se moglo pohvaliti brojem od čak 76.000 ratnika.

Prije nego što će nam predstaviti granice teritorija, Božji nam Duh predstavlja pravedan Kalebov zahtjev da mu se dodijeli grad Hebron. Iako mu je tad bilo već osamdeset i pet godina, njegova vjera, hrabrost i snaga nisu popustili. Čeznuo je za još više duhovnih pobjeda, te je primio Hebron u baštinu.

Pod Hebronom se nije podrazumijevao samo grad, nego i sva zemlja oko njega (st. 12). Šam je grad Jošua osvojio ranije (10,36-37). Kasnije je dodijeljen svećenicima, no Kaleb je zadržao svo okolno područje kao svoju baštinu.

Kaleb je bio pošteđen pomora što je odnio živote nevjernućih uhoda prije četrdeset i pet godina (Br 14,36-38). Njegov je život sačuvan tijekom lutanja pustinjom. Preživio je nekoliko ratnih godina u Kanaanu. Znao je da ga Bog ne bi sačuvao u životu, obećavajući mu nagradu za vjernost, samo da bi ga predao

Anakovcima. Pa što ako su Anakovci divovi? Bili su u njegovoj zemlji i on će ih protjerati Božjom snagom. Kaleb je i dalje na stvari oko sebe gledao očima vjere, a ne po njihovom vanjskom izgledu. To je bila tajna njegove trajne snage i nevjerovatna uspjeha. Nije bio spreman povući se (iako mu je bilo već osamdeset i pet godina), sve dok ne zauzme svoj posjed.

15,1-12 Granice Judina plemena opisane su u stihovima 1-12. Danas im je gotovo nemoguće točno ući u trag. Zbog ovoga bi se netko mogao zapitati zašto su onda sve te potankosti uvrštene u Bibliju. Odgovor je, dakako, da su one važne u Božjim očima. Nadahnute su i korisne, prepune bogatih duhovnih poduka.

15,13-20 Kalebovo osvajanje Hebrona zabilježeno je u stihu 14. Onome tko zauzme Kirjat Sefer (Debir) nudi svoju kćer Aksu (st. 16). To je uspjelo Kalebovu nećaku, Otnielu. Zauzeo je grad i dobio nevjestu (st. 17). Otniel je kasnije postao prvi sudac u Izraelu (Suci 3,9). Aksa ga je nagovorila da od njezina oca zatraži polje (st. 18). Njezine riječi “kad si mi dao suhe zemlje” daju naslutiti da je Otniel to i učinio i dobio polje. Zatim je Aksa od oca zatražila vodene izvore, gornje i donje.^{1*}

Neki gradovi, poput Debira i Hebrona, morali su biti zauzamani više puta, zbog gerilskoga rata što su ga vodili Kanaanci (vidi bilješke za poglavlje 10). Također

treba napomenuti da je bilo više gradova s istim nazivima (npr. Debir).

15,21-63 Gradovi s Judina područja nabrojani su u stihovima 21-63. Neki među tim gradovima poznati su nam iz proučavanja o patrijarcima: Hebron (st. 54) (također nazvan Kirjat Arba i Mamra) je bio blizak Abrahamu, Izaku i Jakovu (Post 13,18; 35,27), a tamo su svi oni i pokopani (Post 23,17-20). Možda ga je to činilo tako dragocjenim duhovno mudrome Kalebu. Beer Šeba (st. 28) znači “izvor zavjeta”; a patrijarsi su tamo proveli mnogo vremena. Bilo je to mjesto obnove, okrepe i odmora (Post 21,31; 26,33; 46,1). Jeruzalem (st. 63) su držali Jebusejci, koji su konačno odande protjerani tek u vrijeme kralja Davida (2. Sam 5,6-7).

Ovi su gradovi pribavili Judi bogato naslijeđe i moćan poticaj za jačanje vjere. Bog Abrahamov, Izakov i Jakovljevo bio je među njima i ispunjavao je svoje davno obećanje.

Prebrojimo li gradove navedene u stihovima 21-32, otkrit ćemo da ih ima ukupno trideset i osam, iako stih 32 kaže da ih je bilo samo dvadeset i devet. Devet gradova među nabrojanimi pripalo je Šimunu, čija je baština bila unutar Judinih granica (19,1-9), što znači da je Juda u vlasništvo primio dvadeset i devet gradova. Na sličan problem u numeriranju nailazimo i u stihovima 33-36; nabrojano je petnaest gradova, ali možda su Hagedera i Gederotajim bila dva naziva za iste gradove, što bi nas dovelo do ukupnoga zbroja četrnaest, navedenoga u stihu 36.¹³

Osobito obrati pozornost na posljednji stih. Gornji dio grada, gora Sion, nije bila osvojena sve do Davidova vremena. Donji grad, Jeruzalem, zauzeo je Juda (Suci 1,8), a kasnije su ga ponovno osvojili Jebusejci (Suci 1,21). Jeruzalem je naveden kao grad koji je pripadao Benjaminu (18,28), ali i Judi; zapravo je bio smješten na granici između tih dvaju plemenâ.

1 * Ovaj je prijevod prema NKJV (na našim prostorima slični Daničić i Bakotić). Prema Šarićevu prijevodu, Aksa je nagovorila svojega oca i izmolila od njega komad oraće zemlje. Ne kaže da je primila “suhu zemlju”, nego da ju je otac udao u južnu zemlju. Nadalje, prema prijevodu Kršćanske sadašnjosti, Otniel je nagovorio Aksu da od oca zatraži polje, a prema njezinim riječima otac joj je dao zemlju u Negebu – op. prev.

3. Josipov dio (poglv. 16, 17)

16,1-4 Dalje se razmatra baština Josipova plemena. Josipu je bilo dano pravo prvorođstva (to jest, dvostruki dio, 1. Ljet 5,1) koje je Ruben izgubio (Post 49,4). Opće granice Josipova područja navedene su u stihovima 1-4. Ova je zemlja, razumljivo, podijeljena između Efrajima i polovice Manašeova plemena, koja se naselila zapadno od Jordana.

16,5-10 Efrajimove granice opisane su u stihovima 5-10. Osobito obrati pozornost na stih 10. To što nisu uspjeli otjerati Kanaance donijelo je veliku bol Izraelcima kasnije u povijesti.

17,1-13 Manašeova se baština jednim dijelom nalazila u Gileadu i Bašanu, na istočnoj strani Jordana (st. 1), a drugim dijelom na zapadnoj strani (st. 7-11). Područje zapadno od Jordana bočno se, na sjeveru, naslanjalo na šest kanaanskih tvrđava – Bet-Šean, Jibleam, Dor, Endor, Taanak i Megid (st. 11, 12).

Nekoliko Efrajimovih gradova nalazilo se na Manašeovu području, dok je nekoliko Manašeovih gradova bilo smješteno na Ašerovu u Jisakarovu području (st. 7-12).

Selofhadove su kćeri primile baštinu s Manaševim sinovima, kao što je Bog naredio Mojsiju (st. 3, 4), (Br 27,1-7). Ovo je učinjeno kako bi se osiguralo da Selofhadov dom primi svoj dio, iako nije imao muških nasljednika. Njegove su se kćeri morale udati unutar vlastitoga plemena, kako se zemlja što je pripadala Manašeu ne bi mogla prenijeti na neko drugo pleme sklapanjem mješovitih brakova (Br 36,1-13).

17,14-18 Nakon što su Efrajim i Manaše primili svoja područja, tik jedno uz drugo, zapadno od Jordana, požalili su se kako su imali samo jedan ždrijeb (st. 14) i kako su sa sjeverne strane opkoljeni utvrđama (st. 16). Jošua je sve njihove argumente okrenuo protiv njih. Kad su rekli da trebaju više zemlje jer su brojani narod

(st. 14), on im je odgovorio da iskoriste svoju snagu u ljudstvu i raskrče šumu na svome području, kako bi se tamo mogli nastaniti (st. 15). Kad su se požalili da se unutar njihovih granica nalaze Kanaanci koji imaju željezna kola (st. 16), on ih je uvjerio da imaju silnu snagu kojom će ih istjerati (st. 18). “Jedan ždrijeb” iz stiha 14 znači spojena područja Efrajima i Manaše, zapadno od Jordana. Kad je Jošua rekao: “Zato nećeš dobiti samo jedan ždrijeb” (st. 17b), nije pod tim mislio da im treba dati još zemlje nego da trebaju zauzeti svu zemlju koju su već primili.

4. Dio preostalih plemena (poglv. 18, 19)

18,1 Izraelski se tabor sad premjestio iz Gilgala u Šilo. Tamo su razapeli Šator sastanka i tu je ostao sve do Samuelovih dana. Na ovome se mjestu nastavlja s raspodjelom zemlje.

18,2-10 Juda i Josip primili su svoju baštinu bacanjem ždrijeba, ali ostalo je još sedam plemena zapadno od Jordana, koja je nisu primila. Stoga je Jošua poslao grupu ljudi, po tri iz svakoga plemena, da popišu preostalu zemlju koju će potom ždrijebom podijeliti na ovih sedam plemena.

18,11-28 Benjaminove granice navedene su u stihovima 11-20, a njegovi gradovi u stihovima 21-28. Benjaminov je dio bio malen, ali tako je odlučeno. Zauzimao je samo srce zemlje i unutar svojih granica raspolagao prvim plodovima Izraelskoga rada u Kanaanu.

Na Benjaminovu području nalazio se i *Gilgal*, prvo Izraelovo taborište zapadno od Jordana. Na tome je mjestu stajalo spomen-kamenje, kako bi svjedočilo o čudesnom prelasku preko Jordana. Tu je narod proslavio prvu Pashu u Kanaanu i tu se počeo hraniti plodovima zemlje. U Gilgalu su Izraelci ponovno obrezani i s njih je skinuta egipatska sramota. Teško da bi se našlo povijesno značajnije mje-

sto u cijelome Kanaanu, jer niti jedno drugo nije sadržavalo tako mnogo duhovnih poduka.

Jerihonske su ruševine još uvijek bile vidljive na Benjaminovoj zemlji. Njegovе zidine, za koje se nekad mislilo da su neosvojive, sad su ležale srušene sa zemljom. Dio što je pripadao Rahabinu domu stajao je na svome mjestu, kao svjedočanstvo Božje milosti koja se uvijek odaziva na vjeru. Kad god bi osjetili potrebu nanovo se podsjetiti da je bitka bila Gospodnja, Benjaminovci su mogli doći na to mjesto.

Betel (*kuća Božja*) je bio razlog da se Benjaminovci sjećaju vjere svojih očeva i vjernosti Izraelskoga božanskog Oslobođitelja (Post 28,18-22; 35,1-15).

Jeruzalemu je bilo određeno da bude glavni grad, ali sve dok na prijestolje ne dođe Jišajev sin, Jebusejci neće biti otičani iz svoje tvrđave u gori.

Benjaminova je zemlja obilovala dokazima i znakovima prošlih, tadašnjih i budućih blagoslova. Kako je bogat ždrijeb pao na Jakovljeva najmlađeg sina!

19,1-9 Šimunova je baština bila usred baštine Judina plemena. Čini se da je Judina zemlja bila toliko velika, da pleme nije bilo kadro zauzeti predano im područje, te je stoga dio pripao Šimunu. Ovo je svakako ispunjenje Jakovljeve proročke riječi o Šimunu: "Razdijelit ću ih po Jakovu, Izraelom raspršiti" (Post 49,7).

Nazivi Beer Šeba i Šeba (st. 2) vjerojatno se odnose na isto mjesto; otuda je ukupan zbroj gradova trinaest, kako stoji u stihu 6. Neki su gradovi navedeni kao dio granicâ pojedinih područja, iako se nisu nalazili unutar zemlje, te se stoga navedeni broj gradova katkad ne podudara s brojem prikazanim u tekstu (npr. st. 15, 30, 38).

19,10-39 U ovome su ulomku navedene granice preostalih pet plemena: Zebulun (st. 10-16); Jisakar (st. 17-23); Ašer (st. 24-31); Naftali (st. 32-39) i Dan (st.

40-48). Dan je primio i nekoliko Judinih gradova (usp. st. 41 s 15,33).

19,40-48 Prvotno područje dodijeljeno Danu bilo je na jugozapadu, s granicom na Sredozemnom moru, i uključivalo je gradove Jafu i Ekron (st. 40-46). Kasnije, kad se ispostavilo da je ovo područje za njih premaleno, dio je plemena otišao u Lajiš (Lešem) na sjeveroistoku i promijenio ime grada u Dan (st. 47, 48; usp. Suci 18).

19,49-51 Sa stihom 51 završava se dio ba zemlje. Još je trebalo odvojiti gradove utočišta (pogl. 20) i imenovati levitske gradove (pogl. 21), no Jošuin je posao bio gotovo završen. Po zapovijedi Jahvinoj primio je Timnat-Serah u baštinu (st. 50).

C. Gradovi utočišta (pogl. 20)

Sljedeći je korak bio odvojiti gradove utočišta, po tri na svakoj strani Jordana, da bi onamo, od krvnoga osvjetnika, mogao pobjeći ubojica koji je ubio nehotice i nenamjerno. Krvni je osvjetnik obično bio netko od uže rodbine ubijenoga, a njegova je dužnost bila osvetiti smrt. Ubojica koji je uspio pobjeći u grad utočište bio je na sigurnome sve do smrti velikoga svećenika. Nakon toga mogao se bez opasnosti vratiti u svoj grad.

GRADOVI UTOČIŠTA

Gradovi utočišta zanimljivi su i teološki veoma značajni. MacLear donosi neke tradicionalne pojedinosti o ovim gradovima:

Židovski tumači kažu nam da se u kasnijem razdoblju, kako bi gradovi koji su pružali utočište nehotičnim ubojicama bili što sigurniji, strogo vodilo računa o sljedećem: (a) putevi što su u njih vodili temeljito su održavani, a zahtijevalo se da budu široki najmanje 32 lakta (oko 14,4 m); (b) uklonjena je svaka zapreka koja se mogla naći bjeguncu na putu ili koja bi ga

mogla usporiti; (c) nikakve uzvisine nisu ostavljene, a svaka je rijeka premošćena; (d) na svakome su skretanju bili podignuti stupovi na kojima je stajao natpis "Utočište" i služili su kao smjernice nesretnome čovjeku tijekom bijega; (e) pošto se nastanio u takvome gradu, ubojici je dodjeljivano odgovarajuće prebivalište, a građani su bili dužni poučiti ga nekom zanatu kako bi se mogao uzdržavati.¹⁴

Ovi gradovi slikovito prikazuju izrael-ski narod i njegovu krivnju, glede ubojstva Mesije. Krist je Grad Utočište, u koji pokajnički Izrael može pobjeći kako bi tu našao sklonište. D. L. Moody navodi da su "gradovi utočišta slika Krista, te da su njihova imena, u skladu s tim, veoma značajna."¹⁵

Gradovi utočišta i značenje njihovih imena sljedeći su:

Zapadno od Jordana

Kedeš – svetost

Šekem – snaga

Kirjat-Arba ili Hebron – zajedništvo

Istočno od Jordana

Ramot-Gilead – ohrabrenje

Golan – sreća

Beser – sigurnost

Prema tome, Krist donosi svaki blagoslov na koji upućuju imena gradova. Već letimičan pogled na zemljovid pokazuje da su ti gradovi bili strateški raspoređeni, tako da nijedna točka u zemlji nije bila na većoj udaljenosti od 48 km od jednoga od njih. Moody pojašnjava:

Baš kao što su gradovi utočišta bili raspoređeni kako bi bili dostupni iz svakoga kraja zemlje, tako je i Krist veoma dostupan potrebitim grešnicima (1. Iv 2,1-2).¹⁶

Obrati pozornost na usporedne crte između privremenoga spasenja, ponuđe-

nog ubojici u gradu utočištu i vječnoga spasenja, ponuđenog grešniku u Kristu. Putevi ka gradu utočištu bili su čisti i dobro označeni, baš kakav je i put spasenja, kako nitko ne bi pogriješio i izgubio svoj život. Gradovi su bili raspoređeni diljem zemlje i svima lako dostupni, kao što je i Krist dostupan svim ljudima. Ubojice je u grad utočište tjerala nevolja, a mnogo je puta ona nužna da bi ljude privukla Gospodinu Isusu Kristu, kako bi kod njega potražili utočište. Nije bilo neutralnoga područja za krivca – mogao je biti na sigurnome u gradu ili izložen gnjevu krvnoga osvetnika. Tako je i sa svakim pojedincem – ili je siguran u Kristu ili je pod Božjom osudom (Iv 3,36).

D. Levitski gradovi (pogl. 21)

21,1-42 Četrdeset osam gradova (st. 41) s okolnim pašnjacima, uključujući i gradove utočišta, dodijeljeno je levitima, onako kako je Gospodin zapovijedio (Br 35,2-8).

Kehatovci:

- a.) Aronovi sinovi (to jest svećenici) – trinaest gradova od Jude, Šimuna i Benjamina.
- b.) Ostalim Kehatovcima – deset gradova od Efrajima, Dana i polovice Manašeova plemena.

Geršonovci:

Trinaest gradova od Jisakara, Ašera, Naftalija i polovice Manašeova plemena.

Merarijevci:

Dvanaest gradova od Rubena, Gada i Zebuluna.

Svako je pleme dalo po četiri grada, osim Jude i Šimuna koji su dali zajedno devet gradova, te Naftalija koji je dao tri.

Gradovi utočišta, budući da su pripadali levitima (st. 13, 21, 27, 32, 36, 38), bili su rasijani diljem svih izraelskih plemena, kako bi se ispunilo Jakovljevo proročanstvo (Post 49,5-7), ali i da bi se

na bolji način odvijala njihova služba poduke naroda.

21,43 Ovaj se stih mora čitati u svjetlu ostatka Pisma. Navod ne znači da je Izrael zauzeo svu zemlju od egipatske rijeke do Eufrata; nego da je zemlja što ju je Jošua razdjelio dobivena da bi se ispunilo Božje obećanje da će Izralcima dati svako mjesto na koje stupi njihova noga (Jš 1,3).

21,44 Jednako tako, stih 44 mora se oprezno tumačiti. U zemlji je još uvijek bilo neprijateljâ; nisu svi Kanaanci bili uništeni. No to nije bila Božja greška; on je ispunio svoje obećanje i porazio svakog neprijatelja protiv kojega se Izrael borio. Ako je ostalo još neporaženih protivničkih snaga i žarišta otpora, bilo je to jer se Izrael nije pozivao na Božje obećanje.

21,45 Obrati pozornost na stih 45. Jahve je ispunio sva obećanja. Nijedno nije ostalo neispunjeno. Kakvu bi samo počast trebalo odati Božjoj vjernosti! Ali Izrael nije prisvojio sva obećanja.

E. Žrtvenik istočno od Jordana (pogl. 22)

22,1-9 Kad je zemlja zapadno od Jordana podijeljena, Jošua je dopustio Rubenovcima, Gadovcima i polovici Manaševa plemena da se vrate na svoje područje istočno od Jordana, kako je prvotno i bilo dogovoreno. Rekao im je i da ponesu svoj dio plijena iz bitaka u kojima su se borili.

Prošlo je već više od sedam godina otako su napustili svoje voljene da bi se borili protiv Kanaanaca. Podnijeli su nevolje vojevanja, sve dok zemlja nije bila osvojena. I nas je naš Vrhovni zapovjednik pozvao da podnesemo nevolje bitaka i borimo se u dobroj borbi vjere, kako bi se unaprijedilo Božje kraljevstvo na zemlji (1. Tim 6,12; 2. Tim 2,3). Ova vrst žrtve nije laka, ali predstavlja osnovni sastojak u životu koji je ugodan Bogu. Na današnjemu su bojištu nužni ljudi vatrene revnosti:

Zar da ja budem prenesen u nebo na cvjetnome krevetu spokoja, dok se drugi bore za nagradu i krvavim morima plove?

Ako ću vladati, bez sumnje se moram boriti; uvećaj moju hrabrost, Bože, podnijet ću umor, izdržati bol, jer pomoć mi je tvoja Riječ.

Isaac Watts

22,10-11 Na putu kući, ovi su ljudi odlučili podići žrtvenik na obali Jordana. Kad je preostalih devet i pol plemena čulo za taj događaj, veoma su se razgnjevili. Bojali su se da je to suparnički žrtvenik onome u Šilu, ali i da bi se s vremenom mogao pretvoriti u idolopoklonički, te da će Bog radi toga kazniti sav narod.

22,12-20 Prije nego što su plemenima na istočnoj strani Jordana objavili rat, Izraelci su im poslali izaslanike kako bi raspravili stvar s njima i ponudili im zemlju na zapadnoj strani Jordana, ako vlastito područje smatraju nečistim (st. 19).

U razgovoru s ljudima koji su podigli žrtvenik, Pinhas i ostali izaslanici podsjetili su ih na stradanje Izraelaca zbog zločina iz Peora (st. 17; usp. Br 25), te na Akanov grijeh (st. 20; usp. pogl. 7).

Na novi su žrtvenik gledali kao na još jednu prijetnju svojoj dobrobiti; otuda tako žestoka reakcija na njega. Do sad su, kao narod, naučili da grijeh prlja cijeli tabor, te da je Bog sav narod držao odgovornim za vladanje pojedinca.

22,21-29 Potom su ljudi iz Rubenova, Gadova i polovice Manaševa plemena objasnili da taj žrtvenik uopće nije bio namijenjen prinošenju žrtava. Samo su htjeli podići spomen žrtvenik koji će svjedočiti budućim naraštajima da su plemena istočno od Jordana doista dio izraelskoga naroda.

22,30-34 Ostala su plemena bila zadovoljna ovim odgovorom i rat je izbjegnuto. Istočna su plemena žrtvenik nazvala *Svje-*

dočanstvo, što je značilo da je on svjedočanstvo između plemenâ s obje strane Jordana da je Jahve istiniti Bog.

F. Jošuin oproštajni govor upućen izraelskim vođama (pogl. 23)

Ovo je prvi od dva Jošuina oproštajna govora i upućen je izraelskim vođama.

Jošuina zapovijed da budu hrabri i drže Zakon (st. 6) bila je odjek Gospodnjih riječi upućenih njemu mnogo godina ranije (1,7). Od tada je, kroz teške životnekušnje, dokazao njihovu istinitost, te je sad bio kadar pouzdano ih prenijeti sljedećemu naraštaju.

Podsjetio ih je na Božju vjernost u ispunjenju obećanja o zemlji i njezinim neznabožačkim stanovnicima. Bog će i dalje pred njima tjerati neprijatelje, ali narod mu mora biti poslušan. Nadasve se moraju čuvati od idolatrije tih naroda i ne smiju s Kanaancima sklapatı brakove. U suprotnome, ti će pogani biti neprestanim izvorom nevolje za Izrael.

Nijedno Božje obećanje nije ostalo neispunjeno (st. 14). To ne znači da je sva zemlja već bila u posjedu Židova, jer je i sâm Gospodin rekao da neće pred njima protjerati sve stanovnike Kanaanaca odjedanput, nego da će to učiniti postupno (Pnz 7,22). Činjenica da nijedno Gospodnje obećanje nije ostalo neispunjeno bila je snažno ohrabrenje što ga je Jošua spominjao kako bi potakao vođe naroda da završe posao koji je on započeo. Ovome je poticaju dodao i upozorenje (st. 5, 16) da će Jahve, baš kao što je ispunio svako obećanje glede Kanaanaca, ispuniti i svaku prijetnju, te da će ih istrijebiti iz zemlje koju im je dao ako zaborave njegov Savez i okrenu se idolima.

Novozavjetna usporedna crta ovoga poglavlja nalazi se u 2. Korinćanima 6,14-18. Odvajanje je nužno za Božjeg čovjeka. Ne možemo ostati vjerni Bogu i vezati se za njegove neprijatelje u isto vrijeme.

G. Jošuin oproštajni govor upućen izraelskome narodu (24,1-15)

24,1-14 Jošuin drugi oproštajni govor bio je upućen narodu i održan je u Šekemu.

Jošua se osvrnuo na povijest Božjega naroda, počevši od Teraha, preko Abrahama, pa sve do Izaka i Jakova. Podsjetio je narod kako ih je Bog moćnom rukom oslobodio iz Egipta, potom na njihovo lutanje pustinjom, na pobjedu nad Moapcima na istočnoj strani Jordana; zatim na njihov ulazak u Obećanu zemlju, pobjedu u Jerihonu i uništenje kanaanskih kraljeva (st. 2-13). Tama (ili magla) iz stiha 7 odnosi se na navod u Izlasku 14,19-20, kad je stup od oblaka Izraelcima postao svjetlo, a Egipćanima tama.

U ovome kratkom pregledu povijesti od Postanka do Jošue, ističe se jedna osobita činjenica: Božja suverenost. Obrati pozornost na način na koji pripovijeda: Uzeo sam (st. 3), dao sam (st. 4), poslao sam (st. 5), izveo sam, uveo sam (st. 6-8), ne htjedoh poslušati (st. 10), predao sam ih (st. 11), poslao sam (st. 12), dao sam vam (st. 13). Jahve djeluje u skladu sa svojom vječnom nakanom i tko je taj koji može zaustaviti njegovu ruku? Takvoga se Boga treba bojati i slušati ga (st. 14).

24,15 Ovdje se ne radi o izboru između Jahve i idola; Jošua je pretpostavio da se narod već odlučio protiv služenja Bogu, te ih stoga izaziva da izaberu između bogova kojima su njihovi preci služili u Mezopotamiji i amorejskih bogova, što su ih našli u Kanaanu. Jošuina plemenita odluka glede samoga sebe i svoga doma vječno je nadahnuće svim naraštajima vjernika nakon njega: "Ja i moj dom služit ćemo Jahvi."

H. Obnova Saveza u Šekemu (24,16-28)

24,16-28 Kad je narod obećao da će služiti Jahvi, Jošua je rekao okupljenima:

“Vi ne možete služiti Jahvi” (st. 19). Ovo znači da ne mogu služiti Bogu i štovati idole u isto vrijeme. Jošua je jamačno uvidio da će narod odlutati u idolatriju, jer su čak i tad u svojim šatorima imali tuđe bogove (st. 23). Narod je ustrajao u obećanju da će biti vjeran svome Bogu i Jošua je tad postavio golem kamen pod hrast, koji će biti svjedokom Saveza sklopljenog s Izraelom (Jahvino svetište koje se spominje u stihu 26 ne odnosi se na Prebivalište, koje se nalazilo u Šilu, nego samo na sveto mjesto.)

Glede problema idola, Carl Armerding piše:

Čini se da je idolatrija bila jedan od Izraelovih opsesivnih grijeha. Kao što smo vidjeli, njihovi najraniji preci služili su drugim bogovima (st. 2). Kad je Jakov sa svojom obitelji odlazio od Labana, Rahela je ponijela kućne bogove svoga oca (Post 31,30-34). Ali kad su stigli u zemlju, Jakov je svome domu naredio da ukloni “tuđe bogove”, a potom ih je zakopao pod hrastom kod Šekema (Post 35,2,4). Na tom istom mjestu Jošua je poticao svoj naraštaj da ukloni bogove kojima su služili njegovi očevi (st. 14).¹⁷

I. Jošua smrt (24,29-33)

24,29-33 Jošua je umro u dobi od stotinu i deset godina, te je pokopan u gradu svoje baštine. Izraelci su ostali vjerni Jahvi sve dok su na životu bili ljudi iz Jošua naraštaja. Ne znamo tko je napisao posljednje stihove ove knjige, niti je to znanje za nas nužno, jer da jest, zacijelo bi ime pisca bilo navedeno.

Josipove kosti, koje je narod na njegov zahtjev iznio iz Egipta, sad su bile pokopane u Šekemu (Post 50,24-25; Izl 13,19).

Naposljetku je umro i Eleazar, Aronov sin, i pokopan je u Efrajimovoj gori.

U posljednjih pet stihova ove knjige spominju se tri ukopa: Jošuin (st. 29-31), Josipov (st. 32) i Eleazarov (st. 33). Sva trojica su pokopani na Josipovu području. Svi su dobro služili i svome Bogu i svojoj zemlji. Jošua i Josip bili su veliki osloboditelji svoga naroda tijekom života, ali i Eleazar je postao osloboditelj u svojoj smrti – budući da je bio veliki svećenik, njegova je smrt oslobodila sve one koji su do tad pobjegli u neki grad utočište (20,6). Poput Knjige Postanka i Ponovljenog zakona, i Jošua se knjiga završava zvonjavom posmrtnih zvona nad velikim, pobožnim ljudima. “Bog sahranjuje svoje djelatnike, ali nastavlja svoja djela.”

Bilješke

- 1 (Uvod) Irving L. Jensen, *Joshua, Rest-Land Won*, str. 14.
- 2 (1,1-9) T. Austin Sparks, *What Is Man?* str. 104.
- 3 (2,1) C. F. Keil i Franz Delitzsch, “Joshua,” u *Biblical Commentary on the Old Testament*, VI:34.
- 4 (3,14-17) Donald K. Campbell, “Joshua,” u *The Bible Knowledge Commentary*, I:335.
- 5 (3,14-17) *Isto*.

- 6 (7,11-26) Hugh J. Blair, “Joshua,” *The New Bible Commentary*, str. 229.
- 7 (8,30-35) R. Jamieson, A. R. Fausset i D. Brown, *Critical and Experimental Commentary*, II:23.
- 8 (10,12-15) Tri stanovišta koja priznaju da se dogodilo jedinstveno čudo i koja objašnjavaju (više nego što nastoje objašnjenjem opravdati) ovaj navod, sljedeća su:
 1. Da je Bog zapravo zadržao (ili zaustavio) okretanje Zemlje oko svoje osi dok je Sunce bilo iznad

- Jošue, učinivši tako da dan traje četrdeset osam sati. Postoje usporedne crte u drugim drevnim kulturama koje govore o “dugome danu”, a što je vrlo lako mogao biti upravo Jošuin dugi dan.
2. Zbog prijevoda riječi “stati” (heb. *dōm*), kao “odmoriti se” ili “prestati” (kao što je u 2. Kr 4,6 i Tuž 2,18), neki ovaj navod vide kao molitvu za olakšanje zbog sunca koje je pržilo nad Jošuinim trupama, te da je dugotrajna oluja s tučom kamenja bila Božji odgovor na Jošuinu molitvu.
 3. Budući da je Jošua izveo napad rano ujutro, neki smatraju da je molio neka sunce “zastane”, a polutama ostane. U tom bi slučaju oluja bila također Božji odgovor na molitvu.
Čini se da se prvo stanovište najbolje uklapa u kontekst: “I stade sunce nasred neba i nije se nagnulo k zapadu gotovo cio dan” (st. 13b).
- 9 (10,12-15) C. H. Spurgeon, *Spurgeon's Devotional Bible*, str. 168. Kratku, ali korisnu obradu znanstvenih vidova ovoga ulomka naći ćeš u desetome poglavlju knjige *Difficulties in the Bible*, koju je napisao R. A. Torrey (Chicago: Moody Press, 1907.).
 - 10 (10,12-15) Matthew Henry, *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, II,59.
 - 11 (10,40-43) John Haley, *Alleged Discrepancies of the Bible*, str. 324.
 - 12 (13,1-6) Kraljevstvo je pod Salomonom doista dosežalo do toga dijela rijeke Eufrat na sjeverozapadu, barem što se tiče plaćanja danka, ali ako se cijela rijeka smatra istočnom granicom, onda to mora biti nešto što će se tek dogoditi.
 - 13 (15,21-63) Keil i Delitzsch drže da je ovaj problem, kao i drugi slični numerički problemi u Starome zavjetu, obična greška prepisivača (“Joshua” str. 163-164). Radi podrobnije rasprave o prividnim odstupanjima ili protuslovlju u Bibliji, vidi Komentar za Drugu knjigu Ljetopisa.
 - 14 (Esej) MacLear, *The Cambridge Bible for Schools and Colleges, The Book of Joshua*, str. 183.
 - 15 (Esej) D. L. Moody, *Notes from My Bible*, str. 48, 49.
 - 16 (Esej) *Isto*, str. 49.
 - 17 (24,16-28) Carl Armerding, *The Fight for Palestine*, str. 149.

Bibliografija

Blair, Hugh J. “Joshua.” *The New Bible Commentary*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1953.

Campbell, Donald K. “Joshua.” *The Bible Knowledge Commentary*. Wheaton, IL: Victor Books, 1985.

Freedman, H. “Joshua.” *Soncino Books*

of the Bible, Vol. 2. London: The Soncino Press, 1967.

Grant, F. W. “Joshua.” *The Numerical Bible*, Vol. 2. Neptune, N.J.: Loizeaux Bros., 1977.

Henry, Matthew. “Joshua.” *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. 2. McLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.

- Jensen, Irving L. *Joshua: Rest-Land Won*. Everyman's Bible Commentary. Chicago: Moody Press, 1966.
- Keil, C. F., Franz Delitzsch. "Joshua." In *Biblical Commentary on the Old Testament*. Vol. 6. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1971.
- Kroll, Woodrow Michael. "Joshua." In *the Liberty Bible Commentary. Old Testament*. Lynchburg, VA: The Old Time Gospel Hour, 1982.
- MacLear, G. F. *The Cambridge Bible for Schools and Colleges, The Book of Joshua*. London: C. J. Clay and Sons, 1888.
- Pink, Arthur W. *Gleanings in Joshua*. Chicago: Moody Press, 1964.

SUCI

“Mnogo je toga u Knjizi o Sucima što će ražalostiti srce čitatelja; možda nijedna druga knjiga u Bibliji ne svjedoči tako jasno o ljudskoj slabosti. Ali tu su i nedvojbjeni znakovi Božje samilosti i strpljivosti... I dok se razmatraju životi ovih, malih izbavitelja, možda će netko shvatiti potrebu suvremenoga doba za velikim Izbaviteljem, onim čiji je život neokaljan i bez mane, i koji je kadar provesti savršeno oslobođenje, ne samo na neko vrijeme, nego za vječnost.”

Arthur E. Cundall

Uvod

I. Jedinствeno mjesto u kanonu

U ovoj čarobnoj knjizi na jedinstven je način zabilježeno kako Bog izvodi snagu iz ljudske slabosti. Zapravo je Knjiga o sucima na neki način tumačenje sljedeća tri stiha: “Što je ludo u očima svijeta, izabra Bog da posrami mudre; što je slabo u očima svijeta, izabra Bog da posrami jake; što je nplemenito i prezira vrijedno u očima svijeta – i čak ono čega nema – izabra Bog da uništi ono što jest, da se ni jedan čovjek ne može ponositi pred Bogom” (1. Kor 1,27-29). Na primjer, Ehud je bio lijevoruki Benjaminovac (3,12-30), a lijeva se ruka smatrala slabijom od desne. Šamgar je iskoristio volovski ostan, ne baš glasovito oruđe, kojim je ubio 600 neprijatelja (3,31). Debora je bila pripadnica “slabijega spola” (iako osobno baš i nije bila slaba!) (4,1-5,31). Barakovih je 10.000 pješadinaca s ljudske točke gledišta bio slab pandan u usporedbi s 900 Siserinih željeznih bojnih kola (4,10.13). Jaela, također pripadnica slabijega spola, ubila je Siseru tako što mu je zabila šatorski klin kroz sljepoočnice (4,21). Klin je držala lijevom rukom (5,26, Septuaginta). Gideon je krenuo u borbu protiv neprijatelja s vojskom koju je Gospodin s 32.000 sveo na svega 300 ljudi (7,1-8). Ječmeni kruh, hrana siromašnih, ukazuje na bijedu i slabost (7,13). Neuobičajeno oružje Gideonove vojske bili su zemljani

vrčevi, baklje i trube (7,16), a vrčeve su morali razbiti (7,19). Abimeleka je oborila jedna žena tako što mu je bacila mlinški kamen na glavu i razbila mu lubanju (9,53). Ime “Tola” znači crv (10,1). Kad upoznajemo Samsonovu majku, nailazimo na bezimenu ženu, nerotkinju (13,2). A Samson je magarećom čeljusti pobio tisuću Filistejaca (15,15).

II. Autorstvo

Iako je autor Knjige o sucima neimenovan, židovski Talmud i rano kršćansko predanje drže da je Suce, Rutu i Knjige o Samuelu napisao Samuel. Ovo bi stanovište moglo biti potkrijepljeno navodom iz 1 Samuelove 10, 25, koje ovoga proroka označava kao autora. Osim toga, naznake unutar knjige o datumu njezina nastanka uklapaju se u Samuelovo vrijeme.

III. Datum

Knjigu o sucima najbolje je staviti u prvu polovicu stoljeća monarhije (1050-1000 pr. Kr.) iz sljedećih razloga:

Prije svega, više puta ponovljeni izraz: “U ono vrijeme (kad još) u Izraelu nije bilo kralja” (17,6; 18,1; 19,1; 21,25) navodi na pomisao da je u vrijeme pisanja ove knjige *postojao* kralj.

Drugo, budući da 1,21 pokazuje da su Jebusejci još uvijek bili u Jeruzalemu, treba nam datum prije nego što je David osvojio taj grad. I na kraju, Gezer, koji se spominje u 1,29, kasnije je faraon dao Salomonu kao vjenčani dar, što ukazuje na



Suci u Izraelu

datum prije tog događaja. Stoga se razdoblje Šaulove vladavine, ili rane godine Davidove vladavine, čine vrlo vjerojatnim za datum nastanka ove knjige.

IV. Povijesna pozadina i tema

Knjiga o sucima nadovezuje se na povijest izraelskoga naroda nakon što su svi iz Jošua naraštaja umrli. Narod nije uspio

protjerati sve neznabožačke stanovnike Kanaana. Zapravo su se u međuvremenu pomiješali s poganima i odali se idolatriji. Zbog toga je Bog više puta predavao svoj narod u ruke poganskih tlačitelja. To je sužanjstvo vodilo Židove u pokajanje i skrušenost. Kad su zavapili Bogu da ih izbavi, on im je podigao suce. Knjiga je dobila ime upravo po ovim vođama.

Događaji u Knjizi o sucima obuhvaćaju razdoblje od oko 325 godina, od Otniela do Samsona.

Suci su više bili vojni vođe nego zakonski savjetnici. Herojskim u djelima vjere izvršavali Božje presude ili rušili ugnjetače Izraelaca, te na taj način ponovno uspostavljali odgovarajuću razinu mira i slobode u narodu. U to je vrijeme radi izbavljenja Izraelaca podignuto dvanaest sudaca. Nekima je u ovoj knjizi dano mnogo prostora i o njima se opsežno izvještava, dok se drugi spominju u samo jednom ili dva stiha. Potjecali su od devet različitih plemena i oslobodili su svoj narod od Mezopotamaca, Moabaca, Filistejaca, Kanaanaca, Midjanaca i Amonaca. Nijedan sudac nije vladao nad svim narodom, sve do Samuela.

Knjiga o sucima nije uređena po strogo kronološkom redosljedju. Prva dva poglavlja sadrže uvodnu građu, kako povijesnu tako i proročku. Ni popis samih sudaca (poglv. 3-16) nije nužno kronološki. Neki suci su mogli svladati svoje neprijatelje u isto vrijeme, ali u drugome dijelu zemlje. Ovo je veoma važno zapamtiti, jer ako bi se godine što se spo-

minju u knjizi zbrajale uzastopce kako se pojavljuju, dovele bi nas do zbroja od preko 400 godina, što je dulje od vremena koje Biblija određuje za ovo razdoblje (Dj 13,19-20; 1 Kr 6,1).

Završna poglavlja (17-21) bilježe događaje koji su se odigrali tijekom razdoblja sudaca, no stavljeni su na kraj knjige kako bi dali sliku vjerskoga, moralnog i građanskog izopačenja u Izraelu tijekom toga razdoblja. Narav toga doba izvrsno je opisana u ključnome stihu (17,6): "U to vrijeme u Izraelu nije bilo kralja, i svatko je radio po miloj volji."

Ako vjerujemo da je sva Božja riječ besprijeborna i korisna za poduku, tad slijedi da Knjiga o sucima sadrži važne duhovne teme i poduke za nas. Neke od tih poduka skrivene su i u imenima poganskih tlačitelja i u imenima sudaca koji su izbacili Izrael. Tlačitelji oslikavaju sile ovoga svijeta koje nastoje odvesti Božji narod u ropstvo. Suci pak simboliziraju sredstva pomoću kojih se borimo u duhovnome ratu.

U naše smo komentare uključili i neke praktične savjete, a mnoge među njima preuzeli smo iz klasičnih djela.¹

Uvijek postoji opasnost da proučavanje slike i ilustracija ode u krajnost, te da se pretjera. Nastojali smo izbjeći svaku vrst tumačenja koja su prilično nategnuta ili malo vjerojatna. Osim toga, mora se priznati da značenja nekih imena nisu sasvim izvjesna. U takvim slučajevima, dali smo alternativna značenja na svakome mjestu na kojemu je to bilo moguće.

Pregled

- I. Povijesni i proročki pregled događaja (1,1-3,6)
 - A. Osvrt na prošle događaje (1,1-2,10)

- B. Navješćivanje budućih događaja (2,11-3,6)
- II. Razdoblje sudaca (3,7-16,31)
 - A. Otniel (3,7-11)
 - B. Ehud (3,12-30)
 - C. Šamgar (3,31)

- D. Debora i Barak (poglv. 4, 5)
- E. Gideon (6,1-8,32)
- F. Abimelek prisvaja vlast (8,33-9,57)
- G. Tola i Jair (10,1-5)
- H. Jiftah (10,6-12,7)
- I. Ibsan, Elon i Abdon (12,8-15)
- J. Samson (poglv. 13-16)

III. Vjersko, moralno i političko propa-

- danje (poglv. 17-21)
- A. Mikajehuovo ustanovljenje religije (pogl. 17)
- B. Mikajehu i Danovci (pogl. 18)
- C. Levit i njegova prilježnica (pogl. 19)
- D. Rat protiv Benjaminovaca (poglv. 20, 21)

Komentari

I. Povijesni i proročki pregled događaja (1,1-3,6)

A. Osvrt na prošle događaje (1,1-2,10)

1,1-3 Nakon Jošuline smrti (usp. 2,8), Judino je pleme preuzelo vodstvo u ratu protiv Kanaanaca na jugu. Unatoč Božjemu obećanju pobjede, Juda je tražio pomoć od Šimunova plemena, pokazujući na taj način da je njihovoj vjeri nedostajalo potpuno pouzdanje u Božju riječ.

1,4-7 Prvu su pobjedu odnijeli nad stanovnicima Bezeka. Nakon što su pobili deset tisuća ljudi, kralju su odsjekli palce na rukama i nogama, upravo onako kako je on činio svojim neprijateljima. Taj je kralj trebao biti ubijen, onako kako je Gospodin naredio (Pnz 7,24), ali oni su ga umjesto toga samo osakatili. Potom su ga odnijeli u Jeruzalem, gdje je kasnije umro. Ovo predskazuje Izraelovu neposlušnost u vladanju prema neznaošcima u njihovoj zemlji. Umjesto da ih potpuno slome, Izraelci su ih samo osakatili. Takva djelomična poslušnost zapravo je neposlušnost i skupo će koštati Židove u danima što su bili pred njima.

1,8 Juda je imao stanovitoga uspjeha u osvajanju Jeruzalema, budući da su ga u to vrijeme spalili. Ali ni Juda ni Benjamin nisu uspjeli protjerati Jebusejce iz njihove utvrde (vidi komentare za Jš 15,21-63),

niti je to kome uspjelo sve do vremena kralja Davida (2. Sam 5,6-7).

1,9-15 Zasluga za osvajanje Hebrona ovdje se pripisuje Judi, dok nam Jošua 14 i 15 kaže da je Kaleb bio zadužen za zauzimanje toga grada. Ipak, ovdje nema nedosljednosti, budući da je Kaleb bio iz Judina plemena. Stihovi 9 i 10 jamačno se odnose na Kalebovo zauzimanje grada (usp. st. 20), a ne na neki naknadni pohod na Hebron nakon Jošuline smrti; baš kao što je Otmielovo zauzimanje Kirjat Sefera ponovljeno u stihovima 11-15, iako se dogodilo ranije (Jš 15,16-19).

1,16 Kenijci su nastavili boraviti među Judinim plemenom, iako nikad nisu bili doista obraćeni.

1,17-21 Dalja Judina osvajanja uključuju još Hormu, Gazu, Aškelon i Ekron, ali pobjeda nije bila potpuna. Stanovnici u nizini imali su željezna kola, a Juda nije imao vjere kako bi protiv njih poduzeo napad. Nisu bili spremni ustrajati u teškim okolnostima. Stih 21 upućuje na to da je Knjiga o sucima napisana prije nego što je David zauzeo Jeruzalem.

1,22-26 Ostale se pobjede pripisuju još samo dvama Josipovim plemenima. (Ovi se stihovi vjerojatno odnose na zauzimanje Betela još za Jošuinu života [Jš 12,16], baš kao što se prethodni stihovi o zauzimanju Hebrona i Kirjat Sefera vraćaju na dane toga velikog vojskovođe.) Oni su napali Betel, koji se nekoć zvao Luz, i uništili ga. Međutim, pogriješili su obećavši sigurnost suučesniku. On je otišao u

zemlju Hetita i odmah počeo graditi novi grad po imenu Luz. Neosuđeni grijeh preživi i s njim se kad-tad moramo suočiti.

1,27-36 U ostatku poglavlja imenovano je sedam plemena iz središnjega dijela zemlje i sa sjevera, koji nisu uspjeli protjerati Kanaance sa svoga područja: Benjamin (st. 21), Manaše (st. 27, 28), Efrajim (st. 29), Zebulun (st. 30), Ašer (st. 31, 32), Naftali (st. 33) i Dan (st. 34-36).

2,1-5 Jahvin je anđeo (Gospodin Isus Krist) ukorio stanovnike Bokima (“oni koji plaču”) zbog neposlušnosti. Prvi stih kaže da je anđeo došao iz Gilgala (“mjesto blagoslova”) u Bokim (“mjesto plača”). Izrael je iz mjesta pobjede otišao u mjesto žalosti. Niti su otjerali Kanaance niti su uništili njihove idolopokloničke žrtvenike. Zato ni Gospodin neće otjerati stanovnike Kanaana pred njima, nego će im dopustiti da tlačé Izraelce. Prema tome, stihovi 1-5 ukazuju na osnovni razlog za ugnjetavanje koje će uslijediti. Nije ni čudo da je narod zakukao i zaplakao, te nazvao to mjesto Bokim!

2,6-10 Stihovi 6-10 donose osvrt na kraj Jošua života i naraštaj koji ga je nadživio. U Ponovljenom zakonu 6, Gospodin je svome narodu dao određene zapovijedi. Oni ih nisu poslušali i to ih je dovelo u žalosno stanje opisano u stihu 10, gdje se vidi kako je nedostatak duhovnoga vodstva za posljedicu imalo odgovarajući nedostatak poslušnosti Božjega naroda. Prethodni naraštaj nije naučio svoju djecu da se boje Jahve i drže njegove zapovijedi. Nemar očeva odveo je u otpadništvo njihove sinove.

B. Navješćivanje budućih događaja (2,11-3,6)

2,11-19 S druge pak strane, preostali stihovi navješćuju cjelokupno razdoblje sudaca. Oni prate četverostruki ciklus koji je obilježavao to doba:

Grijeh (st. 11-13)

Ropstvo (st. 14, 15)

Vapaj Bogu (ovdje se ne navodi, ali vidi 3,9; 3,15; 4,3; itd.)

Spasenje (st. 16-18)

Ovaj se obrazac ponašanja prikazuje još i kao:

Pobuna

Kazna

Pokajanje

Odmor

Ovaj sažet pregled Knjige o sucima (st. 11-19), kao što primjećuje Jensen, donosi u središte pozornosti dvije odvojene istine, očigledne od prve do posljednje stranice ove knjige:

(1) Beznadnu zloću ljudskoga srca, otkrivajući njegovu nezahvalnost, tvrdoglavost, pobunu i ludost; (2) Božju nesebičnost, strpljivost, ljubav i milosrđe. Nijedna druga knjiga u Bibliji ne prikazuje ove istine u oštrijoj oprečnosti – potpun pad Izraela i ustrajnu Jahvinu milost!²

2,20-23 Budući da je Izrael uporno ostao neposlušan, Bog je odlučio dopustiti narodima Kanaana da ostanu u zemlji, kako bi na taj način kaznio svoj narod (st. 20-23). No kazna za neposlušnost nije bila jedini razlog zbog kojega Gospodin nije otjerao sve Kanaance. Ostavio ih je i da bi *iskušao Izrael* (st. 22; 3,4), ali i da bi buduća pokoljenja *naučio* vještini ratovanja (3,1-2). Iz ovoga možemo uvidjeti zašto Gospodin dopušta da vjerni prolaze kroz probleme i kušnje. “Želi znati “hoće li se ili neće držati Jahvinih putova” (st. 22).

3,1-4 Narodi koji su ostavljeni kao iskušenje Izraelu navedeni su u stihu 3: pet filistejskih knezova, svi Kanaanci, Sidonci i Hivijci koji su živjeli na gori Libanonu.

I sad počinje prvi ciklus: grijeh (st. 5-7); ropstvo (st. 8); vapaj Bogu (st. 9a); spasenje (st. 9b-11).

3,5-6 Na ovome je mjestu navedeno šest od sedam poganskih naroda među kojima su Izraelci živjeli. Narodima nabrojanim u stihu 3 pridodani su: Hetiti, Amorejci, Perizani, Hivijci i Jebusejci. Sedmi su bili Girdašani (Jš 3,10; 24,11).

Dr. Cohen veoma sažeto i točno određuje početak svakoga opadajućeg ciklusa:

Izraelci su se oglušili o Mojsijeva upozorenja (Pnz 7,3 i dalje) i pomiješali se s poganskim narodima među kojima su živjeli, sklapajući s njima brakove, a posljedica toga bilo je prisvajanje njihovih izopačenih vjerskih obreda.³

II. Razdoblje sudaca (3,7-16,31)

A. Otniel (3,7-11)

3,7-8 Narod je činio ono što Jahvi nije bilo po volji; sklapali su brakove s poganima a onda štovali njihove idole. Nečistoća i nemoral (st. 6) odveli su ih u idolopoklonstvo (st. 7). Bog ih je unaprijed upozorio na ozbiljne posljedice, budu li se miješali sa stanovnicima Kanaana. Izraelci su bili svet narod i morali su ostati odvojeni od prljanja, ako su htjeli upoznati Božji blagoslov (Pnz 7,3-6). Bog je kaznio Izrael tako što je predao narod u ruke Kušana Rišatajima, kralja Mezopotamije (Edom), na osam godina. Njegovo ime znači *kuš*, ili *čovjek dvostruko bezbožan*.

3,9-11 Odgovarajući na pokajnički vapaj njegova naroda, Jahve im je podigao Otniela, Kalebova nećaka, kako bi ih oslobodio od neprijatelja i uveo četrdeset godina mira. Otniel je (*lav Božji*) ranije osvojio Kirjat Sefer (*grad knjige*) i preimenovao ga u Debir (*živo proročište*). Eto što čini vjera s Božjom riječi.

B. Ehud (3,12-30)

3,12-14 U sljedećem je ciklusu Izrael podjarmio moapski kralj Eglon na osamnaest godina.

3,15-30 Vojskovođa kojega je Bog dao Izraelu ovoga puta bio je Ehud, ljevak iz Benjaminova plemena. Njega je narod ovlastio da odnese danak kralju Eglonu. Osim danka, Ehud je ponio i bodež s dvije oštrice i sakrio ga pod svoju haljinu. Nakon što je primio danak, kralj se jamačno osjećao ugodno glede stava svojih židovskih podanika. A onda je Ehud zamolio da ga kralj primi nasamo jer mu želi saopćiti jednu tajnu. Kad je kralj otpustio slugu, Ehud mu je prišao, ubio ga i pobjegao. Do trenutka kad je njegov čin otkriven, Ehud je već okupio Izraelce, krenuo na Moab i pobio oko deset tisuća vojnika koji su odstupali. Potom je Izrael uživao mir osamdeset godina.

Kada *razmišljanje* (Gera, st. 15) rodi *slavu*, (Ehud) *svjetovnome vladaru* (Eglon) biva presuđeno oštrim, dvosjeklim *mačem* (Biblija), čak i kada tu riječ rabi ljevak.

Otniel je bio iz Judina plemena, naj-snažnijeg u Izraelu. Ehud je bio iz Benjaminova plemena, sad najmanjeg u Izraelu. Bog može upotrijebiti i najveće i najmanje kako bi odnio pobjedu, jer snaga u svakom slučaju dolazi od njega. Ljudi su samo izvršitelji izbavljenja, a ne začetnici istoga.

C. Šamgar (3,31)

3,31 Ovome je sucu posvećen samo jedan stih. On je pobio šest stotina Filistejaca volovskim ostanom (oštro, zašiljeno oruđe, rabljeno za gonjenje volova). Tako imamo još jedan primjer u Knjizi o sucima gdje Bog rabi "ono što je slabo", kako bi ostvario veliku pobjedu. *Hodočasnik* (Šamgar) koji u svojim rukama ima *Božju riječ* (volujski ostan – vidi Prop 12,11) može natjerati u bijeg *litalice* (Filistejci) među Božjim narodom.

D. Debora i Barak (pogl. 4, 5)

1. Njihova priča u prozi (pogl. 4)

4,1-3 Sljedeći je ugnjetač bio Jabin, kralj

KARTA SUDACA

Ugnjetač	Značenje imena ili slika	Godine tlačenja	Izbavitelj	Značenje imena	Godine odmora	Navod
Kušan Rišatajim Kralj Mezopotamije	Kuš – dvostruko bezbožan čovjek, Samoveličanije, gordost	8	Otniel	Lav Božji (sila Božja)	40	3,7-11
Eglon Moapski kralj	Krug Svjetovno zvanje	18	Ehud	Veličanstvo	80	3,12-30
Filistejci	Lutalice među Božjim narodom ili štovanje tijela		Šamgar	Stranac ili hodočasnik		3,31
Jabin Kralj Kanaana u Hasoru	Poimanje ili ljudski razum Naseljavanje	20	Debora	Pčela	40	4,1-5,31
Vrhovni zapovjednik Sisera	Borbeni poradak Značenje nepoznato		Barak	Munja, grom		
Midjanci	Svađa, prepirka, razdor, svijet	7	Gideon	Kosač	40	
			(Jerubaal)	Neka se Baal brani sam ili borac protiv Baala		6,1-8,35
			Uzurpator Abimelek	Moj je otac bio kralj	3	9,1-57
			Tola	Crv	23	10,1-2
			Jair	Svjetlonoša	22	10,3-5
Amonci	Racionalizam ili lažan nauk	18	Jiftah	On će otvoriti	6	10,6-12,7
			Ibsan	Neizvjesno značenje	7	12,8-15
			Elon	Neizvjesno značenje	10	
			Abdon	Služba	8	
Filistejci	Štovanje tijela	40	Samson	Mali sin	20	13,1-16,31

kanaanskoga uporišta u Hasoru. Vojskovođa njegove vojske bio je Sisera. Sa svojih devet stotina željeznih bojnih kola, držao je Izraelce pod svojom vlašću tijekom dvadeset godina.

4,4-9 Ovoga puta Bog Izraelu nije podigao muškarca, nego pripadnicu “slabijega spola”, proročicu Deboru. (Nije bilo uobičajeno da žena zauzima ovako visok položaj duhovne vlasti, ali ovo je bilo vrijeme opadanja. Debora ne bi trebala služiti kao primjer za ulogu žene u današnjoj crkvi, budući da je ona iznimka, a ne pravilo. Osim toga, ovdje se radi o Izraelu, ne o crkvi.) Debora je ovlasila Baraka da pođe na sjever i napadne Siserine snage, no on je to odbio ukoliko ona ne pođe s njim. Zbog njegova mu je opiranja da bude vođa rečeno da će pobjeda nad Siserom biti dana ženi, a ne njemu.

4,10-16 Debora je preuzela inicijativu, pozvala Baraka i rekla mu da krene u boj protiv Sisere, kako joj je Gospodin naredio. Međutim, u Poslanici Hebrejima 11,32 Barak je taj koji je pohvaljen zbog vjere, a ne Debora. Iako se u prvi mah kolebao, ipak je vjerom poslušao Gospodina i izbavio Izrael. (Prema NIV, Habab iz jedanaestoga stiha trebao bi biti imenovan kao Mojsijev *šogor*, a ne tast kako stoji u NKJV.)

Barak je na južnoj padini gore Tabor otvoreno pokazao svoju silu od svega 10.000 ljudi. Sisera je nasjeo na mamac. Sa svojim je bojnim kolima gazom prešao preko isušenoga korita Kišonskog potoka, južno od Harošeta. Jurili su ju-goistočno, duž staroga glavnog drumu, prema Tanaki. Izraelci iz Efrajimova plemena s juga su ušli u dolinu kod Jenina (5,14) i udružili snage s Barakom i njegovim trupama što ih je poveo sa sjevera, u dolini podno Tanaka, južno od Kišona. Debora je naredila napad (14). Pješadija protiv željeznih bojnih kola! U odsudnome je času pala kiša, pretvorila

polje u močvaru i potpuno pomela kola i konje (5,4). Pješadija je sad dobila apsolutnu prednost... Barak je forsirao napad. Sisera se odvojio od svojih ljudi i počeo bježati. Njegove trupe bez vođe, nenavikle na pješadijsku borbu, pokušavale su se probiti do svoje baze. Pljusak se nastavljao i Kišon je nadošao u bujicu. Oni koje Izraelci nisu ubili mačem tijekom potjere, otplavio je Kišon dok su ga nastojali prijeći gazom ka Harošetu... (st. 10-16; usp. 5,20-21). – *Daily Notes of the Scripture Union*.

4,17-24 Sisera je bježeći potražio utočište u šatoru Jaele, Kenijke, koja mu je dala hranu i konačište. Dok je spavao, Jaela mu je čekićem zabila šatorski klin kroz sljepočnice. A kad je naišao Barak, progoneći Siseru, Jaela ga je pozvala da uđe unutra i vidi leš svoga neprijatelja. Tako se ispunilo Deborino proročanstvo iz stiha 9. Bog je upotrijebio običnu pčelu (Debora) da obeshrabri ljudski razum (Jabin), koji se po svome htijenju uzvisio nad Božjim znanjem. Osuda je pala na neprijatelje poput udara groma (Barak). Jaela je (penjačica) upotrijebila šatorski klin (svjedok njezina hodočasničkog života) da sruši pretenzije silnika. Čekić govori o Božjoj riječi (Jr 23,29).

2. Njihova priča u pjesmi (pogl. 5)

5,1-5 Pjesma Debore i Baraka klasika je nadahnute književnosti. Debora započinje pjesmu slaveći Jahvu, a zatim podsjeća na Gospodnji pobjednički pokret Izraelaca s granica Edoma, kako bi ih primakao Obećanoj zemlji. Sav se otpor istopio pred veličanstvom Jahve, Boga Izraelova.

5,6-7 Zatim opisuje stanje u Šamgarovim danima. Tad su vrebale takve opasnosti da su putovi opustjeli. Oni koji su putovali rabili su zaobilazne staze kako bi izbjegli bande razbojnika. Seljani se nisu usuđivali izići iz svojih kuća – i sve to dok nije ustala ona, Debora.

5,8 Budući da se narod okrenuo idolima, zemlja je predana ratu i krvoproliću, a Izrael nije imao oružja kojim bi se borio.

5,9-15 Ali kad je Bog podigao Deboru i Baraka, neki su vladari Izraela, kao i jedan dio naroda, smjelo istupili naprijed kako bi pomogli. Bili su to Efrajimovi ljudi, Benjaminovi, Makirovi (Manašeovo pleme), te Zebulunovi, Jisakaravi i Naftalijevi.

5,16-17 Zatim Debora podsjeća na one koji nisu došli pomoći. Rubenovo se pleme dugo savjetovalo (NKJV kaže da su *imali napor srca*), ali su naposljetku ostali među torovima. Gilead (Gad) nije prešao Jordan kako bi se pridružio ratnicima u borbi. Dan je ostao na lađama, a Ašer je besposlen sjedio na obali mora.

Pismo pozorno bilježi one koji su se borili u ovome ratu i one koji su pasivno ostali po strani, nesprenni izložiti se opasnosti i riskirati svoju sigurnost radi Jahve. Tako je i danas: Gospodin zna tko se živo suočava sa svijetom i đavlom, a tko sjedi u zadnjim klupama, odmara se i naprosto promatra. No dolazi dan kad će jedni primiti nagradu, a drugi trpjeti štetu (1. Kor 3,10-15).

5,18-22 Zebulun i Naftali osobito su se istakli, riskirajući svoje živote za Jahvu a da pritom nisu dobili nikakvu plaću ("ni mrve srebra ne dobiše"). Borili su se u samome žarištu bitke protiv kanaanskih kraljeva. Sile prirode bile su na njihovoj strani, jer su oni bili na Gospodnjoj strani.

5,23-27 Meroz je izdvojen za prokletstvo, jer njegovi stanovnici nisu došli Jahvi u pomoć. Ljudi iz ovoga grada ostali su neutralni u času kad je njihova pomoć bila nužna u borbi protiv neprijatelja. Ali zato je Jaela, koja je živjela u šatoru, blagoslovljena zbog svoje hrabrosti i vješto izvedenoga ubojstva Sisere. Od žena, jedino je još majka našega Gospodina izričito nazvana blagoslovljenom među ženama (Lk 1,42).

5,28-31 Siserina je majka u međuvre-

menu motrila kroz prozor iščekujući svo- ga sina da se vrati s ratnim plijenom. Nije mogla shvatiti zašto se zadržao. Njezina ju je najmundrija dvorkinja uvjerala da vjerojatno dijeli plijen sa svojim ljudima. Ali Sisera se nikad neće vratiti. Njegova će sudbina zadesiti sve Jahvine neprijatelje.

S druge pak strane, svi koji ljube Gospodina bit će kao sunce na izlasku. Poglavlje se završava navodom da je nakon Siserine smrti zemlja bila mirna četrdeset godina.

E. Gideon (6,1-8,32)

1. Gideonov poziv u službu (pogl. 6)

6,1-6 U sljedećem su ciklusu Izraelce tlačili Midjanci. Bile su to bande pljačkaša, beduina, koji su upadali na izraelska polja te im odnosili urod i krali stoku, obrstivši zemlju poput skakavaca. Ponovni je Izraelov pad u grijeh za posljedicu imao siromaštvo, ropstvo i strah. Oni koje su jednom pobijedili, sad su im bili gospodari. Tako je i s nama; kad se kao kršćani okrenemo od Gospodina, naše nas stare navike zarobe i osiromaše.

6,7-16 Kad je Izrael zavapio Gospodinu za pomoć, prvo im je poslan prorok da ih opomene zbog idolopoklonstva. A potom se Anđeo Gospodnji, za kojega vjerujemo da je Krist u jednom od svojih očitovanja prije utjelovljenja (vidi esej odmah nakon ovoga ulomka), ukazao čovjeku iz Manašeova plemena, zvanom Gideon, dok je ovaj potajno vrhao pšenicu na trijesku kako bi je sačuvao od Midjanaca. Anđeo je ovom "hrabrom junaku" rekao da će ga Bog upotrijebiti da izbavi Izrael od Midjanaca. Unatoč Gideonovim prosvjedima, Anđeo je ponovio poziv na izvršenje te važne zadaće.

ANĐEO JAHVIN

Anđeo Gospodnji (ili Anđeo Jahvin) jest Gospodin Isus Krist u jednom od svojih

očitovanja prije utjelovljenja. Istraživanja ulomaka u kojima se Anđeo spominje jasno pokazuje da je on Bog i druga osoba Trojstva.

Prije svega, sâma Biblija naviješta da je on Bog. Kad se ukazao Hagari, ona je shvatila da se nalazi u Božjoj nazočnosti i nazvala ga El Roi ili Bog Svevid (Post 16,13). Kad je govorio Abrahamu na gori Moriji, Anđeo se predstavio kao Jahve (heb. JHVH ili Jahve, Bog; Post 22,16). Jakov je čuo Anđela kako mu govori da je on Bog koji mu se ukazao u Betelu (Post 31,11-13). Kad je blagoslivljao Josipa, Izrael je naizmjenice rabio imena “Bog” i “Anđeo” (Post 48,15-16). U gorućemu grmu Mojsiju se ukazao “Anđeo Jahvin” (Izl 3,2), ali “Mojsije zakloni lice: bojao se u Boga gledati” (Izl 3,6). Gospodin koji je išao pred Izraelom u stupu od oblaka (Izl 13,21) nije bio nitko drugi do Anđeo Božji (Izl 14,19). Gideon se bojao da će umrijeti, jer je gledajući u Anđela Jahvina gledao u Boga (Suci 6,22-23). Anđeo je Jahvin rekao Manoahu da mu je ime Čudesan (Suci 13,18), što je jedno od Božjih imena (Iz 9,6). (Kod nas ovo ime u Sucima 13,18 na isti način prevodi samo Šarić, dok u njegovu prijevodu u Izaiji 9,5 stoji “Čudo od savjetnika” – op. prev.) Kad se Jakov borio s Anđelom, borio se s Bogom (Hoš 12,3-4). Ovo su uvjerljivi dokazi da se svako spominjanje Anđela Jahvina u Starome zavjetu odnosi na Boga.

John F. Walvoord (prema Chaferovu navodu) daje četiri dokaza koja podupiru ovo tvrdnju:

“(a) Druga je osoba Trojstva vidljivi Bog Novoga zavjeta. (b) Nakon Kristova utjelovljenja, Anđeo se Jahvin iz Staroga zavjeta više ne pojavljuje. (c) I Anđela Jahvina i Krista poslao je Otac. (d) Anđeo Jahvin ne može biti ni Otac ni Sveti Duh.”⁴ Što se četvrtoga dokaza tiče, Walvoord pojašnjava da su i Otac i Sveti

Duh nevidljivi čovjeku te da oboje imaju svojstvo bestjelesnosti. On zaključuje: “Ne postoji niti jedan jedini valjan razlog kojim bi se moglo osporiti da je Anđeo Jahvin druga osoba Trojstva, jer svaka znana činjenica upućuje na njega kao na Krista Novoga zavjeta.”

Krist se kao Anđeo Jahvin izdvaja od drugih anđela budući da nije stvoren. Riječ prevedena kao *anđeo*⁵, i u Starome i u Novome zavjetu znači “glasnik”; u ovome slučaju Glasnik Jahvin. Stoga, kako kaže Chafer, on je “anđeo” samo po dužnosti.⁶

6,17-24 Očutjevši da razgovara s Gospodinom, Gideon mu je zatražio znak. Potom je zgotovio dar – jare i beskvasne kruhove. Kad je Anđeo dotaknuo dar svojim štapom i kad je dar spalio oganj, Gideon je znao da se nalazi u Gospodnjoj nazočnosti i bojao se da će umrijeti. Ali Jahve ga je razuvjerio riječima: “Mir s tobom”, a Gideon je odmah zatim na tome mjestu podigao žrtvenik Jahvi i nazvao ga Jahve-Šalom (Jahve je mir).

6,25-32 Te je noći Gideon, u poslušnosti Jahvi, razorio žrtvenik Baalu što ga je bio podigao njegov otac, te posjekao gaj što je bio oko žrtvenika i umjesto toga podigao drugi žrtvenik Jahvi. Građani su ga ujutro bili spremni ubiti zbog njegova čina. No, umiješao se Gideonov otac, Joaš, rekavši im da bi Baal, ukoliko je doista bog, trebao biti kadar obraniti sam sebe. Joaš je zapovijedio da svatko tko pristane uz Baala bude pogubljen. Tad je Gideon prozvan Jerubaal, što znači “Neka se Baal brani sam”.

Neki bi ljudi mogli kritizirati Gideona zato što je razorio žrtvenik noću jer se bojao. No ne smijemo izgubiti iz vida činjenicu da je Gideon ipak poslušao Jahvu. Njegov ga strah nije odvratilo od poslušnosti. Svi se mi bojimo, a strah, sam po sebi, nije nužno nešto loše. Ali, kad nas

taj strah ometa u poslušnosti Gospodinu, postaje zapreka vjeri i grijeh je.

6,33-35 Tad su se u ratu protiv Izraela udružili svi Midjanci, Amalečani i narodi s Istoka, te su se, prešavši Jordan, utaborili u Jizreelskoj ravnici. Na Gideona je sišao Gospodnji Duh i on je okupio vojsku sačinjenu od ljudi iz Manašeova, Ašerova, Zebulunova i Naftalijeva plemena. Abiezer (st. 34) je bio Gideonov predak. Njegovo se ime na ovome mjestu (hebrejski tekst) rabi kao obiteljsko ime (Abiezrejci, NKJV, Šarić) njegovih živućih potomaka. Vidi također 8,2.

6,36-40 Prije nego što je ušao u borbu, Gideon je zamolio Boga za znak pobjede. Prvi je znak stigao kad je rosa pala samo na ovčije runo, ali ne i na zemlju oko njega. Drugi je znak stigao sljedeće noći i tad je rosa pala samo na zemlju, ali ne i na runo.

Kršćani nerijetko krivo shvaćaju Gideonovo runo. Postoje dvije stvari glede ovoga slučaja koje bismo trebali imati na umu: Gideon nije u runu tražio *vodstvo* nego *potvrdu*. Bog mu je ranije već rekao što mora činiti. Stoga je Gideon tražio samo jamstvo uspjeha. Oni koji govore o postavljanju runa kako bi se otkrila Gospodnja volja o stanovitome pitanju krivo tumače ovaj ulomak. Drugo, Gideon je tražio *nadnaravni* znak, a ne naravni. Točnije, ono što je Gideon tražio ne bi se dogodilo bez izravne Božje intervencije. U današnje vrijeme ljudi poput "runa" rabe stvari koje se mogu dogoditi naravno, bez Božjega uplitanja. I ovo je, dakako, krivi način uporabe ove priče. Ono što ovdje vidimo, Božje je ustojenje da čovjeku slabe vjere zajamči pobjedu. Bog i danas može, i hoće, dati takva jamstva kao odgovor na molitvu.

2. Gideonove tri stotine (pogl. 7)

7,1-3 Da bi pobjeda nad Midjancima bila čisto božanska, Gospodin je prvo sveo Gideonovu vojsku s trideset i dvije tisuće na

deset tisuća, tako što je one koji se boje i strahuju (kome trne srce) poslao kući, baš kako zapovijeda Zakon (Pnz 20,8).

7,4-8 Da bi još više umanjio broj vojnika, Bog ih je iskušao na rijeci. Oni koji se nisu žurili nego su se zaustavili i kleknuli da piju vode, bili su odstranjeni. S druge pak strane, oni koji su laptali vodu jezikom kao što čine psi i žurno kretali dalje, zadržani su u vojsci. Bilo ih je ukupno tri stotine.

7,9-14 Zatim je Jahve uputio Gideona da siđe po noći do midjanskoga tabora. U pratnji svoga sluga Pura, Gideon je sišao do najbližih taborskih straža neprijatelja. Tamo je čuo jednoga Midjanca kako svoje drugu prepričava san što ga je usnio, a u kojemu se pečeni ječmeni kruh otkotrljao do midjanskoga šatora i srušio ga. Njegov je drug shvatio san kao predznak da će Izraelci poraziti Midjance. Ječmeni je kruh bio hrana običnih ljudi, ratara, i predstavlja Izrael. Šator slikovno prikazuje midjansku vojsku.

7,15-20 Možda je pomisao na njegovu umanjenu vojsku ponovno zapalila u Gideonu stare strahove, što bi bilo posve opravdano. Bog je tražio od njega da se suoči s vojskom od 135.000 vojnika, sa silom od svega 300 ljudi (8,10)! Ali ovo što je čuo iz usta svojih neprijatelja, osnažilo je njegovu vjeru. Kao odgovor na to, Gideon je prvo *pao ničice* (st. 15), a tek onda *ratovao*.

Tako uvjeren u pobjedu, Gideon se vratio u izraelski tabor i pozvao svoje ljude u rat. Nakon što je podijelio vojsku u tri čete, od kojih je svaka imala po tri stotine ljudi, naoružao je svakoga čovjeka trubom i zemljanim vrčem u kojemu je bila luč ili baklja. Potom su otišli do ruba midjanskoga tabora i na dogovoreni znak svi su zatrubili u trube, razbili vrčeve kako bi se svjetlo baklji moglo vidjeti, i povikali: "Za Jahvu i Gideona!"

Božansko je tumačenje ovoga događaja dano u 2. Korinćanima 4,7. Naša su

tijela zemljane posude. Samo onda, kad se neprestano predajem smrti radi Isusa, svjetlo spoznaje slave Božje u licu Isusa Krista (2. Kor 4,6) sjaji drugima kroz nas.

7,21-25 Zbunjeni i uspaničeni, Midjanci su počeli napadati jedan drugoga, a potom su se dali u bijeg. Prvo su ih gonili ljudi iz Naftalijeva, Ašerova i svega Manašeova plemena. Ali onda su pozvani svi iz Efrajimova plemena da im se pridruže i zauzmu sve gazove na Jordanu, te da unište neprijatelje dok budu pokušavali pobjeći preko rijeke. Efrajimovci su uspjeli uhvatiti i ubiti dva midjanska kneza: Oreba (*gavran*) i Zeeba (*vuk*).

Mnogo je pouka u Gideonovim postupcima iz kojih možemo učiti o vodstvu. Voda mora biti potpuno uvjeren u ono što radi, kako bi mogao voditi druge. A prije svega mora biti bogoštovatelj, dajući Bogu mjesto koje mu s pravom pripada (st. 15). Mora voditi svojim primjerom (st. 17). Mora voditi računa da zasluga ode tamo kamo pripada – prije svega Bogu, a potom njegovu izabranom sredstvu (st. 18).

3. Gideonova pobjeda nad Filistejcima (8,1-32)

8,1-3 U početku su Efrajimovi ljudi bili ljudi na Gideona jer ih nije pozvao u pomoć čim je pošao u boj. Ali kad ih je Gideon podsjetio da je to što su uhvatili dva kneza daleko uzvišenije od ičega što je on učinio, umirili su se. Kao što smo ranije objasnili, ime Abiezer (st. 2) upućuje na Gideona i njegove ljude.

8,4-7 Židovi iz Sukota odbili su dati hranu Gideonu i njegovoj gladnoj tri stotini ljudi, jer su se bojali osvete Midjanaca ukoliko Gideon bude poražen. Gideon je zaprijetio da će im iskidati (heb. *izmlatiti*) meso trnjem i dračem kad mu Jahve preda u ruke Zebaha i Salmunu.

8,8-9 Penuelci su, također, na Gideonov zahtjev za hranom odgovorili nega-

tivno. Prijetnja upućena njima glasila je da će im porušiti kulu kad se vrati kao pobjednik.

8,10-17 Gideon je održao riječ. Uhvatio je oba midjanska kralja i uništio im svu vojsku. Uz pomoć popisa imena što mu ga je dao mladi doušnik, Gideon je dao dobru lekciju sedamdeset sedmorici sukotskih knezova i starješina. Cohen kaže:

Ovaj je oblik kažnjavanja “opisan u Platonovoj *Republici* kao onaj koji je namijenjen najgorim prijestupnicima.”⁷

Učeni rabini Kimchi i Rashi ovo vide kao idiom koji znači “žestoko udariti.”

Drugi objašnjavaju da je [Gideon] zaprijetio da će ih gole baciti u postelju od trnja i “pomlatiti” ih, kao što se mlati žito tijekom vršidbe.⁸

Što se Penuela tiče, Gideon mu je doista porušio kulu i k tomu pobio sve građane.

“Blag odgovor ublažava jarost, a riječ osorna uvećava srdžbu” (Izr 15,1). Prva je istina oslikana u stihovima 1-3 u Gideonovu odgovoru Efrajimovcima. Druga je istina oslikana u stihovima 4-17 u riječima Sukočana i Penuelaca.

8,18-21 Zebah i Salmuna ubili su nekolicinu Gideonove braće na Taboru, te je on naredio svome najstarijem sinu, Jeteru, da sad on pogubi njih. No dječak je još bio mlad i bojao se, tako da je Gideon osobno obavio ovo pogubljenje.

8,22-23 Izraelci su tražili od Gideona da im bude kralj, jer su ih se toliko dojmili njegovi vojni podvizi. Dali su slavu čovjeku umjesto Bogu (usp. 7,2). No Gideon je ovo odlučno odbio, i u svoje i u ime svojih sinova, opominjući ih da samo Jahve ima pravo vladati nad njima.

8,24-27 Ali, nakon što je odolio jednome iskušenju, Gideon je zapao u drugo. Tražio je da mu daju zlatno prstenje što

su ga Izraelci bili uzeli od Midjanaca (također poznatih i kao Jišmaelci; usp. Izl 32,1-6). Od toga je zlata Gideon načinio efod, dio svećeničke odore nalik pregači. Taj je efod postavljen u gradu Ofri i postao je objektom idolopokloničkoga štovanja, te samim tim i zamka za Izrael, koja ih je udaljila od Šila i Prebivališta. "Gideon je odbio kraljevanje, no želio je svećeništvo."

8,28-32 Nakon pobjede nad Midjancima Izrael je uživao mir tijekom četrdeset godina.

Posebno je spomenuta činjenica da je Gideon imao mnogo žena koje su mu rodile sedamdeset sinova. Osim njih, imao je i prilježnicu u Šekemu, koja mu je rodila sina po imenu Abimelek.

U ovome se poglavlju očituju još dva obilježja Gideonove mnogostrane osobnosti. Njegova je neumorna potjera za Midjancima pokazala temeljitost i potpunost u izvršavanju naredbe. Iako je bio umoran, iako je već mnogo učinio i iako mu nitko nije htio pomoći, nije popuštao sve dok Jišmaelci nisu bili uništeni, a njihovi kraljevi mrtvi pred njegovim nogama. Sličnu je poticajnu energiju imao i apostol Pavao, samo što se njegova očitovala u duhovnome ratu (Fil 3,12-14).

Drugo je Gideonovo obilježje negativno: zatražio je i primio zlatno prstenje od plijena kao nagradu za pobjedu nad Jišmaelcima (st. 24), a to je postalo zamkom Gideonu, njegovoj obitelji i njegovoj zemlji. Usporedi ovo s Abrahamovim postupkom u Postanku 14,21-24. Trebamo se utjecati Bogu da bismo se ugledali na Gideonove vrline i izbjegli njegove poroke.

F. Abimelek prisvaja vlast (8,33-9,57)

8,33-35 Čim je Gideon umro, Izrael se okrenuo štovanju baalâ. Kako su brzo Izraelci zaboravili Gideonove junačke podvige što ih je učinio za svoj narod i to do te mjere da su počeli loše postupati

prema njegovim potomcima, a zaboravili su i Božje izbavljenje! Ali promislimo, jesmo li mi bolji u sjećanju na blagoslove što smo ih primili od Gospodina, ili štoviše od naših bližnjih? Ne, na našu sramotu, skloni smo ih zaboraviti.

9,1-6 Abimelek (*maj je otac bio kralj*), Gideonov sin, nije bio sudac u Izraelu nego uzurpator – čovjek koji je pokušao vladati Izraelom a da za to nije imao odgovarajuće ovlaštenje. Kako bi otklonio svaku moguću prijetnju svojoj vladavini, poubijao je svu svoju braću, osim Jotama, najmlađega. Djelujući preko ništavnih i pustolovnih rodaka u Šekemu, nagovorio je stanovnike toga područja da ga priznaju za kralja. Budući da je Gideon imao sedamdeset sinova (st. 2), a da među njima nisu svi bili ubijeni, broj sedamdeset iz petoga stiha treba shvatiti kao zaokruženje.

9,7-15 U evanđeljima ima mnogo usporedbi, ili priča s dubljim značenjem. Na ovome mjestu čitamo jednu od malobrojnih u Starome zavjetu. Jensen ovu basnu tumači kako slijedi:

Kad je Jotam čuo za Abimelekovu krunidbu, požurio je na vrh gore Gerizim da bi bio tamo u vrijeme kad se narod okupljao u dolini podno gore. S toga se položaja njegov glas razlijegao diljem doline, a narod je netremice slušao čudnu usporedbu koju im je govorio. Rabeći ilustraciju stabala sabranih da izaberu sebi kralja, slikovno je prikazao stanje Izraela. O Gideonu i njegovim sinovima govorio je kao o stablima masline, smokve i vinove loze, koja su mudro odbila napustiti svoja mjesta na koja ih je Bog postavio i na kojima su bila korisna, samo da bi vladali nad ostalim stablima. No Abimeleka je usporedio s glogom (ili trnom), koji ne samo da je pohlepno prihvatio ponudu, nego je zaprijetio da će uništiti libanonske cedrove ukoliko ga ne izaberu za kralja.⁹

9,16-21 Potom je Jotam hrabro rekao narodu da se mogu radovati svome novom vladaru, ukoliko su se ispravno ponijeli ubijajući njegovu braću. Ali ako nisu, onda će se svi građani Šekema i Abimelek naći u građanskoj ratu u kojemu će uništiti jedni druge.

9,22-33 Točno to se i dogodilo. Tri godine kasnije, Bog je poslao duh razdora među Abimeleka i šekemske građane. Bog nije tvorac zla, ali dopušta zlo, i što više, katkad ga rabi da bi postigao svoj cilj nad zlim ljudima (usp. 1. Sam 16,14; 1. Kr 22,19-23). Šekemski su građani pljačkali one koji su putovali trgovačkim cestama u blizini Šekema, uskraćujući na taj način Abimeleku danak koji bi inače redovito sakupljao (st. 25). Gaal, Ebedov sin, iskoristio je svetkovinu žetve kao prigodu da pozove na pobunu protiv Abimeleka, govoreći: "Tko je Abimelek i tko smo mi Šekemci da mu moramo služiti?" Zebul, Abimelekov marionetski upravitelj nad Šekemom, potajno je obavijestio Abimeleka o zavjeri i posavjetovao ga da odmah ujutro udari na grad.

9,34-40 Kada je Gaal ujutro izišao pred gradska vrata, učinilo mu je da je vidio ljude kako silaze s gorskih vrhova. Zebul je u početku hinio da su to samo sjene, nadajući se da će dobiti više vremena za Abimeleka. Naposljetku je Gaal shvatio da su to doista bili ljudi, te da je iz drugoga pravca dolazila još jedna četa. Zebul ga je tad počeo izazivati neka iziđe i pobije se s onim čiju je vladavinu prezreo. Kada je Gaal sa svojom družinom odmetnika napao neprijatelja, mnogi su njegovi ljudi pali, a on je ubrzo potjeran natrag u grad.

9,41-44 Uz Abimeleka utaborena u obližnjem Arumu, Zebul je protjerao Gala i njegovu braću iz Šekema. Sutradan su građani Šekema izašli u polje raditi, ili možda kako bi pokupili plijen od onih koji su izginuli. Kad je Abimelek čuo da je narod izašao u polje, podijelio je svoju vojsku u tri čete i razmjestio ih u zasjedu.

Dvije su čete trebale navaliti na ljude koji su bili u polju, dok je ona preostala trebala narodu presjeći odstupnicu u grad. Zasjeda je uspješno provedena.

9,45 Nakon jednodnevne opsade, grad je pao. Svi su njegovi građani pobijeni, a sam grad razoren i posut solju. (Posipanje solju čini zemlju jalovom. Ovdje je to bio simboličan čin s Abimelekove strane, koji je izražavao njegovu riješenost da to mjesto zauvijek ostane neplodna sasušena pustopoljina.)

9,46-49 U blizini je bila Šekemska kula (Migdal Šekem), u kojoj se nalazio hram boga Berita. Narod Migdal Šekema sakrio se u velikoj prostoriji toga hrama. Abimelek je sa svojim ljudima posjekao grane iz šume s obližnje Salmonske gore, a potom su zapalili vatru nad utvrdom. U tome je paklu poginulo oko tisuću muškaraca i žena.

9,50-57 Osvajanjem Tebesa, Abimelek se približio svome kralju. Dok je napadao kulu u kojoj su mnogi ljudi potražili utočište, jedna mu je žena bacila na glavu gornji mlinski kamen i razbila mu lubanju. Ozbiljno ranjen, pozvao je jednoga od svojih ljudi i zatražio od njega da ga ubije kako se ne bi pričalo da ga je ubila žena. Tako je glog sagorio u vlastitome ognju, kako je Jotam i predvidio.

Pravda ima svoj vlastiti put kojim će urediti da krivoga stigne pravična kazna za zločin. Abimelek je pobio svoju braću na kamenu (st. 5) i kamen je smrskao njegovu oholu glavu. Oni koji žive nasilno, od nasilja će i umrijeti.

G. Tola i Jair (10,1-5)

Tola, iz Jisakarova plemena, bio je sudac Izraelu dvadeset i tri godine. Živio je na Efrajimovoj gori.

Sljedeći je sudac bio Jair, Gileadčanin, koji je vladao nad Izraelom dvadeset i dvije godine. Uzgred se spominje njegovih trideset sinova koji su vladali nad trideset gradova.

H. Jiftah (10,6-12,7)

1. Izraelova nevolja (10,6-18)

10,6-9 I ponovno čitamo turobno izvješće kako su Izraelci napustili Jahvu i odali se idolatriji. Služba idolima odvela je Izraelce u ropstvo idolopoklonicima. Filistejci i Amonci ratovali su protiv Židova na istočnoj strani Jordana, a Amonci su, štoviše, prešli Jordan s nakanom da zarate protiv Jude, Benjamina i Efrajima.

Izraelci su bili nemoćni protiv Filistejaca i Amonaca jer su napustili Jahvu i nisu mu više služili, a okrenuli su se službi bogovima ovih pogana (st. 6).

10,10-16 Kad su Izraelci zavapili Jahvi za pomoć, on je u prvi mah odbacio njihove molbe. Naveo im je nekoliko primjera prošlih izbavljenja i podsjetio ih da su ga nakon svakoga izbavljenja ostavljali (st. 13). Ali kad su nastavili moliti i nakon što su odstranili tuđe idole, Bog je poslušao njihov vapaj. Šesnaesti nam stih daje stanovit uvid u Gospodnje veliko, nježno srce. Bio je, poput oca, ganut mukom njegove ćudljive djece. Njihova je patnja pobudila njegovo milosrđe.

10,17-18 Na kraju ovoga poglavlja vidimo da su se Amonci sabrali i utaborili u Gileadu, dok su se Izraelci skupili i utaborili u Mispi. Gileadani su tražili čovjeka koji će im voditi vojsku (st. 17, 18).

2. Jiftahova obrana Izraela (11,1-28)

11,1-3 Pravi čovjek za taj trenutak bio je Jiftah. Opisan je kao Gileadčanin, hrabar ratnik i sin bludnice. Budući da su ga njegovi sunarodnjaci odbacili, Jiftah je pobjegao i nastanio se u zemlji Tobu (vjerojatno u Siriji), gdje je postao vođa bande razbojnika ili odmetnika.

11,4-11 Sad su gileadski starješine tražili od Jiftaha da povede izraelsku vojsku u rat protiv Amonaca, obećavši mu da će ga priznati za poglavara ako pobijedi neprijatelje.

Jiftah nas na nekoliko načina podsjeća na Gospodina Isusa Krista: nad njegovim je rođenjem visila sjela i odbacila su ga vlastita braća. Kad su bili podjarmljeni, sjetili su ga se i pozvali ga da ih izbavi; pristankom da pomogne Gileadčanima, Jiftah je pristao biti im izbaviteljem, ali je ustrajao u zahtjevu da im pored toga bude i poglavar.

11,12-28 Jiftah je prvo poslao glasnike kralju Amonaca, dajući mu priliku da objasni napad. Kralj se potužio da su Izraelci zaposjeli njegovu zemlju kad su išli iz Egipta u Kanaan. Jiftah mu je jasno izložio da to jednostavno nije točno. Gospodin je uputio svoj narod da ne uznemirava i ne napada Edomce (Pnz 2,4-5), Moapce (Pnz 2,9) i Amonce (Pnz 2,19) – sve daleke židovske srodnike. Stoga su Izraelci, preko pustinje, zaobišli edomsku i moapsku zemlju. Međutim, kad su stigli do amonskoga područja, već su ga bili osvojili Amorejci, čiji je kralj bio Sihon. Izrael je osvojio tu zemlju tako što je porazio Amorejce.

Kad je kralj Amonaca odbio povući svoje pretenzije na tu zemlju, Jiftah se pripremio za rat.

3. Jiftahov zavjet (11,29-40)

11,29-40 Prije nego što je otišao u bitku, Jiftah se nepromišljeno zavjetovao Jahvi da će mu, ako se iz rata vrati kao pobjednik, posvetiti prvu osobu koja mu iziđe u susret iz vrata njegove kuće. Jahve mu je dao pobjedu nad Amoncima i, dok se vraćao kući, u susret mu je izišla kći. Stoga ju je Jiftah posvetio Gospodinu.

Postoje značajna neslaganja glede toga što je zapravo Jiftah učinio sa svojom kćeri. Jedno stanovište kaže da ju je ubio i prinio Gospodinu kao žrtvu paljenicu. Ovo je možda najočitije značenje samoga teksta, iako je pojam ljudske žrtve odvratan i Bog takvo što nikad nije odobrio (Pnz 18,9-14). Samo su životinje prinošene na žrtvu; ljudska su bića mogla biti

posvećena, a potom otkupljena novcem (Izl 13,12-13; Lev 27,1-8).

Drugo, prilično često stanovište, kaže da je Jiftah predao svoju kćer kao vječnu djevicu u Jahvinoj službi. Oni koji se drže ovoga stanovišta navode kako se Jiftah zavjetovao da onaj tko prvi iziđe na vrata njegove kuće... “mora pripasti Gospodinu, *ili* ću ga prinijeti za žrtvu paljenicu” (st. 31). Zamisao vječnoga djevičanstva ima snažan oslonac u stihovima 37, 38 i 39. U svakome slučaju, *pouka* je da ne bismo trebali davati nepromišljena ili prenaplajena obećanja.

4. Jiftah ubija Efrajimovce (12,1-7)

12,1-4 Ljudi iz Efrajimova plemena bili su ljubomorni na Jiftahovu pobjedu, pa su se tužili kako njima nije bilo dopušteno u njoj sudjelovati. Jiftah ih je podsjetio da im se obraćao za pomoć, ali uzalud. Efrajimovci su se izrugivali Jiftahovim ljudima, Gileadanima, govoreći im da nisu ništa drugo do Efrajimovi bjegunci. (Efrajimovci su bili izazivači nereda. Prigovarali su Gideonu kad je porazio Midjanjce [pogl. 8], a sad su izazivali svađu s Jiftahom bez nekog valjanog razloga.)

12,5-6 Jiftah je sa svojim ljudima napao Efrajimovce i presjekao im put preko jordanskih gazova tako da nisu mogli pobjeći. Kad bi neki od njih došao do Jordana nije mu bilo dopušteno prijeći dok ne kaže lozinku “Šibolet”¹⁰ (dosl. *rijeka koja teče*). Efrajimovci ovu riječ nisu mogli ispravno izgovoriti, te su odavali svoj identitet tako što bi rekli “Sibolet.” Tako je Jiftah na jordanskim plićacima ubio četrdeset dvije tisuće Efrajimovih ljudi – zastrašujući pokolj nad njegovim sunarodnjacima.

Žalosno je i zabrinjavajuće vidjeti ovu neslogu unutar Božjega naroda. Krv je Efrajimovaca sad bila pomiješana s krvlju Amonaca. Čak i svijetle točke u Knjizi o sucima umrljane su nesrećom. Ridout s tugom opaža:

Nije li činjenica da su... oni koji su se suočili s krivovjermem i srušili ga, isti oni koji su potom ukrstili koplja sa svojom braćom i svadali se oko stvari koje ni po čemu nisu bile bitne za pitanje istine?¹¹

12,7 Jiftahova je služba suca u Izraelu trajala šest godina; potom je umro i bio pokopan u Gileadu. Njegovo je ime navedeno u Poslanici Hebrejima 11,32, zajedno s Gideonovim, Barakovim i Samsonovim. Svi su ovi ljudi imali svojih mana, no svi su, prije ili kasnije, pokazali veliku vjeru.

I. Ibsan, Elon i Abdon (12,8-15)

12,8-10 Ibsan je sudio Izraelu sedam godina. Sve što znamo o njemu jest da je bio iz Betlehema, te da je imao trideset sinova koje je oženio ženama izvana (odnosno izvan njegova plemena).

12,11-12 Elon je bio iz Zebulunova plemena. Bio je sudac u Izraelu tijekom deset godina. Pokopan je u Ajalonu.

12,13-15 Abdon, Hilelov sin, potjecao je iz grada Pireatona, na gori Amalečana, u Efrajimovoj zemlji. Sudio je Izraelu osam godina. Posebno se spominje njegovih četrdeset sinova i trideset unuka.

J. Samson (pogl. 13-16)

1. Samsonovo božansko nasljeđe (pogl. 13)

13,1-3 Po sedmi put u Knjizi o sucima čitamo: “Izraelci su opet okrenuli da čine ono što Jahvi nije po volji.” I počinje novi stari ciklus; ovoga su puta Izrael porobili Filistejci na četrdeset godina. Bilo je to najduže ugnjetavanje što ga je nacija pretrpjela. I dok su Filistejci tlačili Izraelce, Andeo se Jahvin (Krist) ukazao ženi čovjeka po imenu Manoah, iz Danova plemena, i objavio joj da će, iako je bila nerotkinja, roditi sina. Neplodna je utroba često polazište za ostvarenje Božje nakane. On iz smrti stvara život i rabi “čak i ono čega nema da uništi ono što jest”.

13,4-7 Taj će sin biti nazirej od majčine utrobe do smrti. Neće piti vina niti jesti grožđe, ni svježe ni suho, a kosu neće šišati. I njegova je majka bila dužna suzdržavati se od vina i žestokih pića, te od svega nečistog.

Što se tiče biblijske pozadine nazirejskoga zavjeta, vidi Brojeve 6,2. Nazirejstvo je obično bio zavjet što ga je osoba činila po svojoj volji. No, u Samsonovom je slučaju nazirejstvo trebalo trajati od njegova rođenja pa sve do smrti.

13,8-14 Manoah se molio da im Anđeo Gospodnji dođe još jednom kako bi im dao daljne upute. Anđeo se ponovno ukazao ženi, a ona je brzo otrčala po svoga muža i dovela ga da upozna njihovog nebeskog posjetitelja. Međutim, Anđeo im u to vrijeme nije dao dodatne upute glede njihova sina.

13,15-18 Potom je Manoah, misleći da razgovara s običnim čovjekom, ponudio Anđelu da mu priredi objed. Anđeo je odbio jesti s Manoahom kao s onim koji je istog ranga. Umjesto toga, predložio mu je da pripremi kozlića i prinese ga Jahvi kao žrtvu paljenicu. Kad je Manoah upitao Anđela za ime, rečeno mu je da je to ime *Čudesan* – jedno od imena danih Isuu u Izaiji 9,6.

13,19-23 Manoah je nakon ovoga uzeo jare i prinos, te ga na stijeni, kao paljenicu, žrtvovao Jahvi. Kad se počeo dizati plamen sa žrtvenika k nebu, Anđeo se Jahvin podigao u tome plamenu, jasno pokazujući da je njegovo ukazanje bilo ukazanje samoga Jahve. Tad su Manoah i njegova žena iskazali štovanje tako što su pali ničice na zemlju, na svoja lica – čin koji bi bio veoma neprikladan da je Anđeo bio itko manji od Boga. Njih su dvoje vidjeli Jahvu, ali kao posljedicu toga viđenja neće umrijeti, budući da je Bog prihvatio njihovu žrtvu paljenicu i prinosnicu.

13,24-25 Nakon ovoga rodio im se sin i dali su mu ime Samson (*mali sin*). Ubrzo

je bilo očito da Jahvin Duh moćno djeluje u njegovu životu.

Tek se kod nekolicine ljudi u Bibliji pokazala ovakva oprečnost snage i slabosti. Kad razmišljamo o Samsonu redovito nam je na umu *njegova snaga*. Ubio je lava golim rukama (Suci 14,6). Sam je, bez ičije pomoći, ubio trideset Filistejaca (14,19). Potrgao je užad kojim su ga Judini ljudi vezali i ubio 1.000 Filistejaca magarećom čeljusti (15,14-16). Bježeći iz stupice što su mu je postavili Filistejci, odjezdio je, noseći na ramenima vrata Gaze (16,3). Tri je puta izbjegao Delilinoj izdaji – prvi je put potrgao sedam svježih, još neosušenih, žila od lûka kojima je bio vezan, drugi je put raskinuo novu, još neupotrijebljenu užad, kao da su konci i treći put tako što je strgao klin kojim je bilo prčvršćeno sedam pramenova njegove kose za tkalački stan (16,6-14). Naposljetku je porušio stupove kuće kamo su ga Filistejci doveli da ih zabavlja, ubijajući tako više neprijatelja umirući, nego što ih je ubio za života (16,30).

Ali Samsonove su *slabosti* bile još očitije. Jedna od njegovih slabih strana bile su žene, te je bio spreman ne poslušati Boga, samo da bi dobio ženu koja mu se svidjela (14,1-7). Također je bio neposluššan roditeljima (14,3). Znao je i prevariti (14,9; 16,7.11.13b). Pobratimio se s trideset Filistejaca, neprijateljâ Božjega naroda (14,11-18). Dopuštao je da ga savladaju gnjev i osvetoljubivost (14,19b; 15,4-5). Postojala je određena okrutna crta u njegovoj naravi (15,4-5). Općio je s bludnicom (16,1-2). Koketirao je sa zlom (16,6-14). Otkrio je tajnu svoje snage neprijatelju (16,17-18). Bio je odveć tašt i samouvjeren (16,20b). I posljednje po redu, ali ne i po važnosti, prekršio je svoj nazirejski zavjet (14,9).

2. Samsonova gozba i zagonetka (pogl. 14)

14,1-4 Samsonova se samovolja ubrzo

očitovala u njegovoj riješenosti da oženi Filistejku – ženu izraelskih neprijatelja. Njegovi su ga otac i majka nastojali odvratiti od toga nauma, no on je ostao ustrajan. Navod je četvrtoga stiha ne znači da je Jahve odobravao Samsonovu neposlušnost, nego da ju je dopustio s nakanom da nad njom zagospodari za Izraelovu dobrobit i kaznu izraelskih neprijatelja.

14,5-7 Dok je putovao u Timnu (filistejski grad) sa svojim roditeljima, Samsona je napao mladi lav. Tad je na njega sišao Jahvin Duh i osposobio ga da savim sam i goloruk raskida lava. Možemo pretpostaviti da je tijekom toga putovanja dogovoreno vjenčanje.

14,8-9 Kad se nakon nekog vremena Samson vratio u Timnu po svoju nevjestu, našao je med u trupli lava kojega je ubio. Uzeo je taj med, jeo i dao svojim roditeljima. Nije im rekao da je med bio onečišćen dodirom s mrtvim tijelom. (Kao nazirej, time je prekršio dio svoga zavjeta jer se dotakao lešine mrtve životinje.)

14,10-14 U Timni je priređena velika svadbena gozba i tu je Samson zadao zagonetku, nudeći svojoj tridesetorici svadbenih drugova potpunu opravu ukoliko je odgonetnu. Ako ne, onda će oni njemu morati dati to što je on obećao njima: trideset košulja (ili trideset truba finoga platna) i trideset svećanih haljina. Zagonetka je glasila:

**Od onog koji jede izišlo je jelo,
od jakoga izišlo je slatko.**

Ovo se, dakako, odnosilo na Samsonovo ubojstvo lava i nalaženje meda u njegovoj lešini.

14,15-18 Kako ljudi nisu uspjeli odgonetnuti zagonetku, prijateljima su privoljeli Samsonovu ženu da od njega izvuče odgovor. Ona je to i učinila, te rješenje zagonetke odala tridesetorici mladića,

koji su potom otišli Samsonu s odgovorom, zahtijevajući obećanu odjeću. Samson je shvatio da su bili u dosluhu s njegovom ženom.

14,19-20 Kako bi došao do odjeće kojom će platiti ljudima, Samson je gnjevno ubio trideset ljudi iz Aškelona, te uzeo njihove svećane haljine. Sedmoga dana, kad je brak trebao biti konzumiran, Samson se vratio kući. Njegovu su ženu dali njegovu drugu, onome koji je bio njegov svadbeni pratilac (kum).

3. Samsonove odmazde (pogl. 15)

15,1-6 Kad mu tast nije htio dati ženu, Samson je krenuo u osobnu osvetu. Ulovio je tri stotine lisica, uvezao im repove dva po dva, te između svaka dva repa stavio zapaljenu baklju. Potom je pustio životinje u polja, vinograde i maslinike. Filistejci su doznali tko je bio uzročnikom ovoga okrutnog i razornog čina i osvetili su se tako što su spalili njegovu ženu i njezina oca.

15,7-13 Samson je odgovorio ubojstvom mnoštva Filistejaca; potom se povukao u spilju Etamske stijene, na Judinu području i tu se nastanio. Ali, nasilje pokreće još nasilja. Kad su Filistejci krenuli za njim, Judini su ga ljudi ropski ponizno opomenuli da su Filistejci njihovi gospodari. Da bi spasili vlastitu kožu, pristali su svezati Samsona i predati ga neprijateljima. Samson se s ovim složio, ali pod uvjetom da ga vlastiti sunarodnjaci neće pokušati ubiti. Potonuli su u podanički mentalitet te odlučili izdati vlastitog sunarodnjaka i ostati odani svojim tlačiteljima, umjesto da su se udružili sa Samsonom i oslobodili se filistejskih okova.

15,14-17 Nakon ovoga slijedi jedan od najslavnijih trenutaka u Samsonovoj službi. Kad su ga doveli svezana, na njega je sišao Jahvin Duh. Potrgao je uzad i magarećom čeljusti ubio tisuću Filistejaca. Tome je mjestu dao ime Ramat Lehi (*dolina čeljusti*, NKJV marg.). U šesnae-

stome stihu nailazimo na igru riječi, kao kad bismo rekli: “Magarećom čeljusti sve sam ih namagarčio”, ili “Magarećom čeljusti naslagao sam ih na gomile! Magarećom čeljusti, napao sam napadače” (Mofatt) (doslovan prijevod – op. prev.).

Čovjek ne može, a da se ne zapita zašto je Gospodin dao tako slavnu pobjedu posredstvom tako nevjerojatnog oruđa. Samsonu je bilo zabranjeno dotaći nešto nečisto, a magareća je čeljust nedvojbeno nečista, budući da je dio tijela mrtve životinje. Ali ovo je neobično oruđe učinilo još očitijom nadnaravan karakter Samsonove pobjede, koju mu je dao Bog posredstvom nedostojnoga sredstva. Ovo je primjer da Gospodin dopušta nepravilnosti u vrijeme krajnje krize, koje u redovitim okolnostima ne bi bile dopuštene.

15,18-20 Odgovarajući na Samsonov vapaj za vodom, Bog je na čudesan način dao da potече voda iz udubine u “Dolini čeljusti”. To je mjesto nazvano En Hakkore, ili *izvor onoga koji zavapi* (NKJV marg.).

Upravo u ovome glasovitom razdoblju Samsonove službe Božji Duh bilježi da je Samson bio sudac u Izraelu dvadeset godina.

4. *Delila vara Samsona (pogl. 16)*

16,1-3 Pred sam kraj njegove vladavine, Samsona je njegova razuzdana pohota odvela u kuću bludnice u filistejskome gradu Gazi. Žitelji Gaze pomislili su da su najzad uhvatili u stupicu svoga neprijatelja. Ali Samson je ustao u ponoć, iščupao gradska vrata s oba dovratnika i prijevornicom i odnio ih na vrh gore koja je nasuprot Hebronu, što je razdaljina od oko 65 km.

16,4-10 Potom se Samson zaljubio u Filistejku koja se zvala Delila. Kad se to pročulo, filistejski su joj knezovi ponudili golemu nagradu ako namami Samsona da joj oda tajnu njegove velike snage.

Na njezin prvi pokušaj Samson je od-

govorio da bi, ukoliko ga vežu sa sedam svježih, još neosušenih žila od lûka, postao slab i bio kao običan čovjek. Ona ga je odmah zatim vezala sa sedam svježih žila od lûka i povikala da dolaze Filistejci da ga uhvate. Ali Samson je pokidao žile kao što se kida konac od kudjelje.

16,11-12 U drugome je pokušaju Delila ponovno slijedila ono što joj je Samson rekao i vezala ga novom, još neupotrijebljenom užadi, a zatim ga upozorila da se Filistejci približavaju kako bi ga ubili. I ponovno je Samson prekinuo užad kao da su konci.

16,13-14 I dalje se igrajući vatrom, Samson joj je, na njezin treći pokušaj, rekao da bi onemoćao ako bi otkala sedam pramenova njegove kose na tkalačkome stanu i potom ih zaglavila klinom. Kad ga je probudila povikom da dolaze Filistejci da ga uhvate, on je ustao te istrkao i klin i tkalački stan.

16,15-20 Naposlijetku je Samson pustio i otkrio Delili tajnu svoje snage. Njegova duga kosa, iako sama po sebi nije bila izvorom njegove snage, bila je vanjski znak njegova nazirejstva – odvojenosti za Boga. Njegov ga je odnos s Bogom činio snažnim, a ne kosa. Ali ako mu odsijeku kosu, bit će bespomoćan. Ova je puta Delila znala da je dobila pravi odgovor. Dok je Samson spavao na njezinim koljenima, pozvala je Filistejce da uđu. Jedan od njih obrijao mu je glavu i Samsona je snaga napustila.

C. H. Mackintosh primjećuje:

Delilino se krilo pokazalo prejakim za Samsonovo srce i ono što nije moglo učiniti tisuće Filistejaca, učinila je zamka postavljena pod zavodničkim utjecajem jedne žene.¹²

Kada se Samson probudio i vidio da je uhvaćen u zamku pokušao je prikupiti svoju snagu, ali nije znao da je Jahve odstupio od njega.

16,21-22 Filistejci su ga uhvatili, iskopali mu oči, okovali ga željeznim lancima i zatvorili ga u tamnicu u Gazi, gdje je bio prisiljen okretati mlin. Netko je ovo trostruko poniženje opisao riječima “jaram je grijeha ono što vezuje, melje i zasljepljuje.” Ali njegova je kosa polako počela opet rasti.

16,23-31 Kad su se filistejski knezovi skupili da prinesu veliku žrtvu u slavu svoga boga Dagona i da svetkuju veselo svetkovinu, doveli su im Samsona kao izložbeni eksponat onoga što je njihov bog učinio za njih. Također su ga primorali da ih zabavlja svojim vještinama. Tijekom svetkovine, Samson se rukama naslonio na dva srednja potporna stupa na kojima je počivalo cijelo zdanje i zavapio Jahvi, moleći ga za snagu. Potom je svom snagom gurnuo stupove i srušio svo zdanje. Sav narod što je bio tamo poginuo je. Izvješće za sjetom kaže da je Samson više ljudi ubio umirući nego što ih je pobio za života.

Budući da se tijekom svoga života prečesto družio s Filistejcima, a njihove žene smatrao neodoljivima, *sad* se i u svojoj smrti našao među njima, leš među leševima u ruinama Dagonova hrama. Odvojenost od njih donijela bi mu plemenitiju smrt. Ozbiljna je pouka koju bismo iz ovoga trebali naučiti i koju ne bismo smjeli shvatiti olako. Gubitak odvojenosti (posvećenja) vodi u gubitak snage i konačnu propast. Kad svoje udove predajemo grijehu, predajemo se samouništenju. Samsonova je obitelj odnijela njegovo tijelo na Danovo područje i tamo je pokopan.

III. Vjersko, moralno i političko propadanje (pogl. 17-21)

Posljednji dio Knjige o sucima doima se gotovo kao dodatak. Što se razdoblja tiče, poglavlja 17-21 ne vode nas dalje u ovoj priči. Umjesto toga, daju nam zastrašujuć uvid u nisko vjersko, moralno i politič-

ko stanje u koje je Izrael potonuo tijekom razdoblja sudaca. Malena Knjiga o Ruti također ne donosi daljnu povijesnu priču o sucima, barem što se vremenskoga razdoblja tiče, ali iznimno drukčije, donosi dražestan uvid u pobožan ostatak koji je postojao tijekom ovoga mračnog razdoblja hebrejske povijesti.

A. Mikajehuevo ustanovljenje religije (pogl. 17)

17,1-4 Prva se priča u ovome dijelu odnosi na vjersko izopačenje. Mikajehu (ili Mika), čovjek iz Efrajimova plemena, ukrao je tisuću i sto srebrnih šekela od svoje majke. Ona je zauzvrat proklela lopova, ne znajući da je to njezin sin. Mikajehu se, po svoj prilici, uplašio posljedica kletve te joj je vratio srebro. Majka je potom otklonila kletvu i blagosloвила sina jer je vratio srebro. Sad ga je mogla uporabiti za već unaprijed određenu svrhu. Uzela je dvije stotine srebrnih šekela i dala ih zlataru da od njih načini idole, koje će potom postaviti u svojoj kući. Jedan je idol bio rezan iz drveta i optočen srebrom. Drugi, lijevani, bio je potpuno načinjen od srebra.

17,5-6 Mikajehu je potom stavio idole u svetište koje im je sagradio, zajedno s njegovim kućnim bogovima (*terafimi*). Osim toga, odlučio je ustanoviti svećeništvo za svoju obitelj, te je načinio efod (dio svećeničke odore) i posvetio jednog od svojih sinova da mu bude svećenik. Ovo je, dakako, bilo oprečno Božjemu zakonu koji je zabranjivao Efrajimovcu službu svećenika. Zapravo je cijeli postupak bio oprečan Mojsijevu Zakonu.

17,7-13 Poslije nekog vremena jedan je levit, koji je živio u Betlehemu među Judinim plemenom, došao u Efrajimovu goru tražeći mjesto na kojemu bi se nastanio. (Zapravo je trebao raditi u Jahvinoj službi i tad bi se uzdržavao od desetine što ju je davao narod. Ali, budući da se Zakon nije poštovao, levit je bio prinu-

đen sam sebi potražiti posao.) Mika mu je punudio mjesto svećenika u njegovoj obitelji. Iako je ovaj čovjek bio levit, nije potjecao iz Aronove obitelji, te stoga nije bio pogodan za svećeničku službu. Međutim, Mika mu je ponudio plaću, hranu i odjeću, tako da se levit složio da ostane i bude mu svećenik. Levit je trebao suočiti Miku s činjenicom da je sve što je učinio bilo oprečno Božjim uputama. No on mu je umjesto toga dao prešutnu suglasnost samim tim što je prihvatio plaću i ostale posredne privilegije i na taj način sam sebi učinkovito zapečatio usne za navještanje pune Božje istine.

Najbolja riječ kojom bismo mogli opisati stanje stvari u ovome poglavlju jest “zbrka”: ukradeni je novac upotrijebljen za idole, a Gospodin zazvan da blagoslovi lopova (st. 2); osobna svetišta zamijenila su štovanje u Šatoru sastanka; levit i obični ljudi posvećivani su za svećenike; a idoli rabljeni za štovanje Jahve. I k tome je Mika bio uvjeren da će ga Gospodin, u svemu što je učinio, blagosloviti (st. 13)! Ova je zbrka potekla iz ljudskoga srca (st. 6). Da se u to doba u Izraelu poštovao Božji zakon, ništa se od ovoga ne bi dogodilo. “Neki se put učini čovjeku prav, a na koncu vodi k smrti” (Izr 14,12), baš kako ćemo vidjeti u sljedećem poglavlju.

B. Mikajehu i Danovci (pogl. 18)

18,1-6 Negdje u to vrijeme, Danovo je pleme odlučilo potražiti dodatno područje na kojemu će se nastaniti.

(To što u navodu iz prvoga stiha stoji da do tada Danovci nisu primili baštinu među izraelskim plemenima, ne znači da im zemlja uopće nije bila dana u prvotno vrijeme raspodjele kanaanske zemlje među plemenima [Jš 19,40-48], nego da je njihov dio, najmanji između dvanaesterice, bio premalen za njih.) Kad je nekolicina njihovih uhoda stigla do Mikine kuće u Efrajimovoj gori, prepoznali su glas mladoga levita i zatražili mu jam-

stvo Božjega blagoslova nad njihovim nakanama.

18,7-13 Petorica Danovih uhoda otišli su izvidjeti grad Lajiš te otkrili da narod u tome gradu živi bezbrižno, tiho i mirno. Štoviše, građani s ostalim svijetom nisu imali nikakva dodira, što znači da je to bila tiha i mirna zajednica čiji su članovi živjeli u ljubavi, ali i u kojoj “nije postojao dogovor sa susjednim narodima o međusobnoj pomoći.”¹³

Shvaćajući njihov nezaštićen položaj kao dar od Boga, šest stotina naoružanih ljudi iz Danova plemena krenulo je na Lajiš.

18,14-26 Kasnije, kad su ona petorica Danovaca što su prethodno izviđali zemlju krenuli na sjever u osvajanje Lajiša, ušli su u Mikinu kuću i dočepali se svih idola. Nakon blagog prigovora, levit se rado odazvao njihovu pozivu da dođe i služi kao svećenik u Danovu plemenu, umjesto da ostane i služi samo Mikinome domu. Kad su Mika i nekolicina njegovih sugrađana došli za Danovcima prosvjedovati zbog krađe njihovih bogova, Miki je rečeno da šuti, a potom je poslan kući praznih šaka.

18,27-31 Nakon toga, Danovci su navalili na Lajiš, na mirne i spokojne ljude. Sve su ih pobili i spalili grad kojemu su zatim promijenili ime u Dan. Tu su sebi namjestili rezani i lijevani idol te postavili Jonatana, sina Geršona, sina *Mojsijeva* (NKJV marg.) i njegove sinove za svećenike.

Opće je priznato da u Knjizi o sucima na ovome mjestu, umjesto ‘Manaše’ (KJV, NASB), treba pisati ‘Mojsije’ – ime su zamaskirali židovski pisari, kako bi spriječili tobožnju Mojsijevu sramotu koja bi bila posljedica idolopoklonstva njegova unuka.¹⁴

Lako je moguće da je ime Jonatan zapravo ime prethodno spomenutoga le-

vita. Od tog trenutka pa nadalje, Danov je grad postao idolopoklonički. Upravo će u njemu, kasnije, Jeroboam postaviti jednog od dva zlatna teleta (1. Kr 12,29). Nije poznato odnosi li se izgnanstvo spomenuto u tridesetom stihu na filistejsko zaposjedanje toga područja (npr. 1. Sam 4,11), ili na odvođenje izraelskoga stanovništva u Asiriju (2. Kr 15,29).

Nisu svi Danovci otišli u Lajiš (st. 11) niti su svi ogrezli u idolatriju. Neki su ostali u svojoj zemlji, između Jude i Efrajima. Samson, najglasovitiji pripadnik toga plemena, bio je iz ove druge grupe Danovaca.

C. Levit i njegova prilježnica (pogl. 19)

19,1-12 Sada dolazimo do priče o nevjerojatnoj moralnoj izopačenosti – priče o levitu i njegovoj prilježnici. Ovaj je stanoviti levit imao prilježnicu koja je potjecala iz Judina Betlehema. Ona ga je ostavila te se vratila domu svoga oca i tamo živjela kao bludnica (u našim prijevodima nema navoda o bludničenju ove mlade žene, no u nekim prijevodima, u drugome stihu, stoji da je bila nevjerna levitu – op. prev.). Levit je otišao za njom u kuću njezina oca kako bi je privolio da mu se vrati i tamo su ga dan za danom zadržavali i gostili. Svaki put kad je pokušao otići sa svojom inočom, njezin bi ga otac nagovorio da ostane još malo. Naposljetku je uspio otići petoga dana, uvečer, vodeći sa sobom svojega slugu, dva osamarena magarca i inoču. Bilo je kasno poslijepodne kad su stigli u Jebus (to jest Jeruzalem), ali nisu se tamo zaustavili da prenoće, jer su taj grad još uvijek nastanjivali neznabožački Jebusejci. George Williams primjećuje:

Levitu bi bilo bolje da je proveo noć s poganima nego s onima koji ispovijedaju da su djeca Božja, jer su ovi drugi u međuvremenu postali gori od prvih.¹⁵

19,13-21 Negdje oko zalaska sunca stigli su u Gibeu, na Benjaminovu području. Nitko im nije ponudio prenočište, te se levit privremeno odmarao na gradskome trgu. Tad je naišao jedan starac iz Efrajima plemena koji je živio u Gibei kao pridošlica. Ponudio im je da ih odvede u svoju kuću, što je grupa prihvatila.

19,22-24 Te je večeri banda seksualnih razvratnika opkolila kuću i zahtijevala da im se izvede levit koji je tu bio gost. Jedan jedini put kad smo čitali o ovako razvratnome ponašanju bilo je u Lotovim dani-ma (Post 19). Nažalost po mladu ženu, u Gibei nije bilo anđela čuvara, kao što je to bio slučaj u Sodomi. Međutim, oba su događaja donijela žestoke posljedice zločincima. Gospodinu se homoseksualnost gadi. Teško da bi ljudska pokvarenost mogla potonuti dublje od toga. Domaćin je pokušao zadovoljiti izopačene Benjaminovce nudeći im svoju kćer, djevicu, i levitovu prilježnicu. Arthur Cundall na sljedeći način komentira njihovo ponašanje:

U svojoj brizi za prihvaćeno i ustaljeno pravilo ponašanja glede gostoljubivosti, starac je bio spreman prekršiti drugo pravilo koje se suvremenome čitatelju čini neizmjerljivo važnijim, naime, čuvanje i zaštita slabih i bespomoćnih. Položaj žene u starome svijetu nije bio ništa drugo do položaj omalovažavanja, žena se doista slabo poštovala; istini za volju, upravo zahvaljujući pravilima židovske vjere, a osobito s prosvjetljenjem što ga je donijelo kršćanstvo, žene uživaju svoj sadašnji položaj. Ovaj je starac bio spreman žrtvovati vlastitu kćer, djevicu, i levitovu prilježnicu izopačenoj požudi opsadnika, samo da nikakvo zlo ne bi zadesilo njegova glavnog gosta.¹⁶

19,25-30 Naposljetku, strepeći za vlastitu kožu, levit je kukavički poslao van

svoju prilježnicu. Nakon stravičnog mučenja i silovanja, zlostavljana je žena tijekom noći umrla. Ne nastojeći opravdati Benjaminovce, možemo ipak ustvrditi da ova mlada žena ne bi stradala smrću bludnica, da se sama prethodno nije odala bludu (st. 2). Grijeħ nemilosrdno donosi plaću svojim sljedbenicima. Levit je pronašao njezino tijelo ujutro na kućnim vratima. Bio je toliko bijesan što se takva grozota mogla dogoditi u Izraelu, da je isjekao njezino tijelo na dvanaest dijelova i po jedan dio poslao svakome od dvanaest plemena, zajedno s izvješćem o onome što se dogodilo.

Izraelska je nacija bila šokirana!

D. Rat protiv Benjaminovaca (pogl. 20, 21)

20,1-14 Izabrani ratnici iz Izraelovih plemena (s iznimkom Benjaminova) okupili su se u Mispi, gdje im je levit ispričao što se dogodilo. Odlučili su poći u rat protiv Gibee, ali prvo su pružili Benjaminovcima priliku da im izruče opake ljude koji su počinili taj zločin, kako bi bili kažnjeni. No Benjaminovci su ovo odbili i buknoo je građanski rat.

20,15-48 Ovaj se događaj zbacio nedugo nakon što su umrli Jošua i ljudi iz njegova naraštaja, budući da je u to vrijeme Pinhas bio veliki svećenik (st. 28). Benjaminovo je pleme imalo svega 26.700 vojnika, za razliku od četiri stotine tisuća vojnika iz ostalih plemena (st. 15-17). A ipak, u prvoj su se bici Benjaminovci usmrtili dvadeset dvije tisuće ljudi (st. 18-21). U drugom je okršaju ubijeno osamnaest tisuća Izraelaca (st. 22-25). Razlog zbog kojega je Izrael imao ovakvih poteškoća, unatoč tome što je njihov povod bio pravičan, ležao je u tome što ni sami nisu živjeli u bliskom zajedništvu s Gospodinom. U stihovima 18, 23 i 26-28 vidimo da je nacija bila primorana skrušeno stati pred Gopodina, sve dok joj

naposljetku nije bila obećana pobjeda. U trećoj su bici Izraelci poslužili strategijom zasjede. Odmamili su Benjaminovce daleko od Gibee, grad su spalili, a potom pobili ukupno dvadeset i pet tisuća i sto Benjaminovih ljudi, dok su ovi bježali prema pustinji. Nakon toga su spalili sve Benjaminove gradove i pobili žene i djeću (st. 29-48).

U tri je bitke Benjamin izgubio 26.100 ljudi (usp. st. 15, 47). (Moramo zaključiti da su u prva dva dana izgubili tisuću.) Navod o broju ubijenih u stihovima 35 i 44-46 odnosi se samo na žrtve što su pale u posljednjoj bici. Šest je stotina preživjelih našlo utočište u pustinji u Rimonskoj stijeni, gdje su ostali četiri mjeseca (st. 47). Da nije bilo ovoga ostatka, pleme bi bilo potpuno zbrisano s lica zemlje.

21,1-15 Sad je jedanaest izraelskih plemena svladala žalost jer je Benjaminovo pleme bilo gotovo uništeno. Nisu željeli da ovo pleme izumre. Međutim, u Mispi su se brzopleto zakleli da neće davati Benjaminovcima svoje kćeri za žene. Prvo im je rješenje bilo krenuti u borbu protiv Jabeša u Gileadu, istočno od Jordana, jer stanovnici toga grada nisu pomagali u ratu protiv Benjaminova. Svi su ljudi u Jabešu ubijeni, osim četiri stotine mladih djevojica. One su odvedene i predane Benjaminovcima.

21,16-24 Ali bilo je očito da će morati naći još žena ako žele da se pleme oporavi. Izraelci su se zakleli da neće svoje kćeri davati Benjaminovcima za žene, a zakletvu ne smiju pogaziti. Stoga su došli na ideju da dopuste preživjelim Benjaminovcima da svaki od preostalih uzme sebi ženu između mladih djevojaka koje su plesale na Jahvinoj godišnjoj svetkovini (možda se radilo o Blagdanu sjenicâ), u Šilu. Kad su ljudi iz Šila prosvjedovali zbog ovakve odluke, ostala su im plemena objasnila da je to nužno kako bi se spriječio nestanak jednog od izrael-

skih plemena. I tako su se Benjaminovci vratili u svoju zemlju, kako bi je ponovno izgradili za budućnost.

Posljednjih nekoliko poglavlja ove knjige omogućila su nam da poblizje promotrimo dva izraelska plemena tijekom ranoga razdoblja sudaca. Ne možemo ni zamisliti što se sve događalo i ostalo nezabilježeno u ostalim plemenima! A znamo da su stvari postajale sve gore kako je vrijeme prolazilo! No ove nam jezovite priče pokazuju kako daleko čovjek može odlutati od Gospodina. Vidimo dovoljno ploda otpadništva da se na to gnušamo. Ali još bi bilo bolje kad bi sve ovo što

smo pročitali pokrenulo naša srca da tražimo Gospodina, našega Boga, i služimo mu vjerno u sve dane našega života.

21,25 Knjiga o sucima završava se tužnom tvrdnjom koja odzvanja u našim ušima: “U to vrijeme ne bijaše kralja u Izraelu, i svatko je živio kako mu se činilo da je pravo.”

Postoji jedna dobra i zdrava epizoda iz ovoga mračnog razdoblja, ali je odvojena i stoji sama sa sebe da ne bi bila uprljana pretijesnim povezivanjem s izopačenošću, opisanom u Knjizi o sucima. Tako sada svoju pozornost skrećemo na neporočnu priču o Rut.

Bilješke

- 1 (Uvod) Ovo je obilato prilagođeno od strane Granta, Jenningsa i Ridouta (vidi bibliografiju).
- 2 (2,11-19) Irving L. Jensen, *Judges/Ruth*, str. 12.
- 3 (3,5-6) A. Cohen, *Joshua • Judges*, str. 176, 177.
- 4 (Esej) Navod Lewisa Sperryja Chafera u knjizi *Systematic Theology*, V:32.
- 5 (Esej) Na hebrejskome *mal'āk*, a na grčkome *angelos* (odakle potječe i naša riječ *anđeo*).
- 6 (Esej) Chafer, *Theology*, I:328.
- 7 (8,10-17) *Isto*, str. 227.
- 8 (8,10-17) *Isto*, str. 225.
- 9 (9,7-15) Jensen, *Judges/Ruth*, str. 49.
- 10 (12,1-4) Neki jezici (uključujući grčki i latinski) nemaju glas “š”. Očito je postojalo i jedno hebrejsko narječje u kojemu također u izgovoru nije postojao glas “š” ili u kojemu se nije moglo razlikovati “š” od “s”, ako nigdje drugo, onda u najmanju ruku u ovoj riječi. Slična je situacija postojala u drugome svjetskom ratu kad su Amerikanci koji su boravili na Južnim morima izabrali riječ “lalapalooza” za lozinku. Japancima je teško razlikovati glasove l i r, pa su umjesto toga govorili “rarararooza.”
- 11 (12,5-6) Samuel Ridout, *Lectures on the Books of Judges and Ruth*, str. 177.
- 12 (16,15-20) C. H. Mackintosh, *Genesis to Deuteronomy*, str. 465.
- 13 (18,7-13) Cohen, *Joshua • Judges*, str. 291.
- 14 (18,27-31) John Haley, *Alleged Discrepancies of the Bible*, str. 338. U hebrejskome su jeziku suglasnici iz imena Mojsije i Manaše gotovo isti (*Mshh* i *Mnshh*), tako da bi ovo jednostavno mogla biti greška prepisivača.
- 15 (19,1-15) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, str. 132.
- 16 (19,22-24) Arthur E. Cundall, *Judges & Ruth*, str. 197.

Bibliografija (Suci i Ruta)

Atkinson, David. *The Message of Ruth: The Wings of Refuge*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1983.

Barber, Cyril J. *Ruth: An Expository Commentary*. Chicago: Moody Press, 1983.

Campbell, Donald K. *No Time for Neutrality*. Wheaton, IL: Scripture Press Publications, Victor Books, 1981.

Cohen, A. "Joshua • Judges." *Soncino Books of the Bible*. London: The Soncino Press, 1967.

Cundall, Arthur E. i Leon Morris. *Judges and Ruth*. The Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1968.

Fausset, A. R. *A Critical and Expository*

Commentary on the Book of Judges. London: James Nisbet & Co., 1885.

Grant, F. W. "Judges" and "Ruth." U *The Numerical Bible, Vol. 3, Joshua to 2 Samuel*. Neptune, NJ: Loizeaux Brothers, 1977.

Jennings, F. C. *Judges and Ruth*. New York: Gospel Publishing House, 1905.

Jensen, Irving L. *Judges/Ruth*. Chicago: Moody Press, 1968.

Macintosh, C. H. *Genesis to Deuteronomy*. Neptune, NJ: Loizeaux Brothers, 1989.

McGee, J. Vernon. *Ruth and Esther: Women of Faith*. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1988.

Ridout, Samuel. *Lectures on the Books of Judges and Ruth*. New York: Loizeaux Bros., 1958.

RUTA

“Malena Knjiga o Ruti, čije izlaganje obično prati ono o Sucima, sadrži samo osamdeset i pet stihova; ali ti su stihovi poput vrta od ruža, toliko mirisni i puni tajnovitih cvjetnih čašica, koliko i oni koje suvremeni putnik još uvijek nalazi kako cvjetaju, vijugaju i prepliću se preko opustjelih ruševina Izraela i Moaba, i s ove i s one strane Jordana. Značaj i ljepota ove kratke priče ne može se dovoljno naglasiti, bilo da govorimo o zamisli što je ispunjava, povijesnoj vrijednosti što je označava, ili čistome, dražesnom obliku u kojemu je ispričana.”

Paulus Cassel

Uvod

I. Jedinstveno mjesto u kanonu

Valja primijetiti da je, od dvije biblijske knjige nazvane po ženama, jedna od tih žena bila Židovka koja se udala za ugledna poganina (Estera i kralj Ahasver), a druga poganka koja se udala za ugledna Hebreja (Ruta i Boaz). Sljedeća značajka, zajednička objema ženama, u tome je da su obje bile dio Božje povijesti otkupljenja. Bog je upotrijebio Esteru kako bi spasio svoj narod od fizičkoga uništenja, a Rutu kao važnu rodoslovnu sponu u mesijanskoj lozi, prvo do Davida i naposljetku do Krista, koji će spasiti svoj narod od grijeha. U Evanđelju po Mateju 1,5 saznajemo da je Boaz bio potomak poganke Rahabe – gotovo sigurno one Rahabe iz Jerihona. A sad Ruta, još jedna poganka, ulazi u Kristovu lozu kao Boazova žena. I Rahaba i Ruta oslikavaju Božju milost, budući da bi obje bile izuzete iz Izraelske zajednice zbog svog etničkog podrijetla.

“Knjiga o Ruti”, kako primjećuje McGee, “poglavito je priča o ženi, a Bog je na tu priču stavio svoj pečat odobrenja, uključivši je u svoju božansku knjižnicu.”¹

Ljupkost i ljepota ove knjige veoma se dobro oslikavaju u jednome događaju u koji je bio uključen Benjamin Franklin, američki državnik i izumitelj. Dok

je služio na francuskome dvoru, čuo je neke aristokrate kako iznose sarkastične primjedbe o Bibliji kao knjizi koja nije dostojna čitanja, kojoj manjka stila, i tako dalje, i tako dalje. Iako sâm nije bio vjernik, tijekom svoje mladosti, koju je proveo u američkim naseljima, imao je prigodu upoznati se s odlikama Biblije kao izvrsnoga književnog djela. Stoga je odlučio poigrati se s Francuzima. Prepisao je priču o Ruti na običnom papiru za pisanje pisama, *mijenjajući sva osobna imena iz te priče u francuska*. Zatim je svoj rukopis pročitao okupljenoj francuskoj eliti. Svi su oduševljenim poklicima popratili profinjenu i jednostavnu stila ove dirljive priče.

“*Charmant!* Ali gdje ste našli taj dragulj književnosti, *monsieur* Franklin?”

“Potječe iz one Knjige koju prezirete”, odgovorio je – “*la sainte Bible!*” Te su se noći u Parizu mnoga lica crvenjela, baš kao što bi danas trebalo biti u našoj, biblijski nepismenoj kulturi, jer zanemaruje Božju riječ.

II. Autorstvo

Židovsko predanje kaže da je autor Knjige o Ruti Samuel, iako on u tekstu nigdje nije naveden po imenu. Budući da se knjiga završava s Davidom, nije mogla biti napisana prije njegova vremena. Lako je moguće da ju je priredio Samuel, koji je pomazao Davida za kralja, kako bi narodu predočio podrijetlo novoga vladara.

III. Datum

Budući da se Davidovo ime pojavljuje u Knjizi o Ruti 4,17-22 kao vrhunac prema kojemu priča o Ruti vodi, knjiga je vjerojatno napisana tijekom, ili odmah nakon njegove vladavine (oko 1011-970 pr. Kr.), a najranije nakon što ga je Samuel pomazao za kralja.

Jensen piše:

Knjiga je vjerojatno napisana prije Salomona, Davidova nasljednika na prijestolju; jer da nije tako, pisac bi jamačno naveo Salomonovo ime u rodoslovlju. Autor je, dakle, bio Davidov suvremenik.²

Neki ipak više vole staviti malo kasniji nadnevak, djelomice i zbog potrebe autora da objasni običaj izuvanja sandale pri kupovini (4,7). Ovo govori u prilog sta-

novitom vremenskom odstojanju između ovoga običaja i pisanja Knjige o Ruti.

IV. Povijesna pozadina i tema

Događaji opisani u Knjizi o Ruti odvijali su se tijekom razdoblja sudaca (1,1). Iako je u to vrijeme veći dio izraelskoga naroda odlutao od Gospodina, postojala je djevojka, poganka, čija je vjera sjajila blistavim sjajem.

Gljučna riječ u ovoj knjizi je *otkup*; a sljedeća, *rođak otkupitelj* (KJV) ili *krvni srodnik* (NKJV) i pojavljuje se dvanaest puta. Boaz je taj rođak otkupitelj koji je otkupio zemlju što je pripadala Elimeleku i podigao mu potomstvo kako bi se sačuvalo obiteljsko ime. Tako je Boaz slika Krista, pravoga Otkupitelja, dok Ruta, Moapka, oslikava crkvu kao Kristovu nevjestu, otkupljenu njegovom čudesnom milošću.

Pregled

- I. Nastanjivanje u Moabu (1,1-5)
- II. Povratak u Betlehem (1,6-22)
- III. Ruta na Boazovim njivama (pogl. 2)

IV. Rutin rođak koji duguje otkup (pogl. 3)

V. Boaz otkupitelj (4,1-12)

VI. Kraljevsko rodoslovlje od Obeda do Davida (4,13-22)

Komentari

I. Nastanjivanje u Moabu (1,1-5)

1,1-2 Na samom početku knjige upoznajemo se s obitelji koja je napustila Betlehem (*kuća kruha*) Judin (*slava*) zbog gladi, i nastanila se na Moapskim poljanama, jugoistočno od Mrtvoga mora. Otac te obitelji zvao se Elimelek (*moj je Bog kralj*), a majka Noemi (*ljupka, ljubljena*). Sinovi su bili Mahlon (*slabašan*) i Kiljon (*zanesen*). Bilo bi bolje da su ostali u zemlji i pouzdali se u Boga, nego što su se odselili u Moab. *Efrata* (korijen za Efra-

ćane), staro je ime za Betlehem i znači *plodnost*.

Razdoblje sudaca bilo je obilježeno moralnim padom. Stoga ne čudi što se zemlja našla pritisnuta glađu, jer Bog je obećao kaznu za neposlušnost. Elimelek nipošto nije trebao napuštati Obećanu zemlju, a ponajmanje nastaniti se u Moabu. Zar nikad nije pročitao navod iz Ponovljenog zakona 23,3-6? Zašto se nije nastanio kod svoje židovske braće istočno od Jordana? Odveo je svoju obitelj iz zemlje života u zemlju smrti i jalovosti (ni Mahlon ni Kiljon nisu postali očevi).

1,3-5 Nakon što je Elimelek umro,

njegovi su se sinovi oženili Moapkama. Mahlon je oženio Rutu (4,10), a Kiljon Orpu. Iako u Ponovljenom zakonu 7,1-3 Moapci nisu izričito navedeni kao narod s kojim se Izraelci ne smiju miješati, iz kasnijih je navoda jasno da i oni po zakonu spadaju u tu grupu (Ezra 9,1-2; Neh 13,23-25). Osim toga, zakonom je točno određeno da Moapci ne mogu biti primljeni u Gospodnju zajednicu do desetoga koljena (Pnz 23,3). U Rutinu je slučaju nadvladala milost, pa će, kao što ćemo vidjeti, njezinu potomku Davidu biti dopušteno da postane kraljem Izraela.

Nakon deset godina, Mehlon i Kiljon su umrli i ostavili Noemi s dvije snahe strankinje, Orpom i Rutom.

II. Povratak u Betlehem (1,6-22)

1,6-15 Noemi je odlučila vratiti se u Judinu zemlju kad je čula da tamo ima obilja hrane. Njezine su dvije snahe pošle s njom. No kad ih je ona počela nagovarati da se vrate svaka svome domu u Moabu, podsjetivši ih da ona više nema sinova koji bi im mogli biti muževi, Orpa je poljubila svoju svekrvu i vratila se.

Obрати pozornost na različita držanja ove tri udovice: Noemi je bila udovica *u žalosti*, žena koja je po Božjoj presudi bila lišena zemaljskih radosti što ih donosi muž i obitelj. Što se Orpe tiče, kad je trezveno razmislila o riječima svoje svekrve, pokazalo se da je bila udovica koja *odlazi*, budući da je odabrala najlakši i za nju najpogodniji put. Međutim, Ruta je bila *vjerna* udovica, ostala je odana Noemi unatoč tome što ju je ova druga odvrćala. Kad je odabrala novi život s Noemi, Ruta je znala da neće biti lako. Čekao ju je težak rad i siromaštvo, budući da ni ona ni njezina svekrva nisu imale muškoga skrbnika. A osim toga, čekao ju je i rastanak s domom njezinih voljenih.

1,16-17 Ali Ruta nije htjela ostaviti Noemi. U jednoj od najljepših izjava u Starome zavjetu koju je ikad dao nezna-

božac, pokazala je potpunu privrženost (prema Noemi). Izabrala je Noemino odredište, njezino mjesto stanovanja, njezin narod, njezina Boga i, štoviše, njezino ukopno mjesto.

1,18-22 Noemi i Ruta su po Božjem providenju stigle u Betlehem baš kad je počela žetva ječma, sezona prvina (što slikovno prikazuje Kristovo uskrsnuće). Sav je grad bio uzbuđen što ponovno vide Noemi. Srdačno su je pozdravljali i zvali je po imenu.

Ali ona im je rekla: "Ne zovite me više Noemi (*ljupka*), nego me zovite Mara (*gorka, žalost*); jer me Šadaj (Svemogući) gorčinom ispunio!" Iz Betlehema je otišla punih ruku (to jest s mužem i sinovima), a Jahve ju je vratio bez igdje ičega (sad je udovica i bez djece). Tako je i s nama – možemo otići, po svojoj volji, i skliznuti na staze grijeha ili propasti, ali Jahve će nas vratiti prazne i redovito kroz goraka pročišćenja.

III. Ruta na Boazovim njivama (pogl. 2)

2,1-3 Izraelcima po Zakonu nije bilo dopušteno do kraja požnjati njive. Umjesto toga, bili su dužni ostaviti jedan dio žitarica kao pabirke potrebitima, strancima, sirotama i udovicama (Lev 19,9; 23,22; Pnz 24,19).

Ruta je odlučila iskoristiti pogodnosti toga zakona i otići u polje gdje se žeo ječmam, kako bi pabirčila klasje. Božje ju je providenje, a ne sreća, odvelo na polje koje je pripadalo Boazu (*u njemu je snaga*), bogatom rođaku njezina pokojnog svekra.

2,4-12 Kad je Boaz došao iz Betlehema, htio je znati tko je ta mlada žena. Saznavši da je u pitanju Noemina snaha, srdačno ju je pozvao da ostane i nastavi pabirčiti na njegovim njivama, te da slobodno uzme i pije vode koju su zahvatile njegove sluge. Pohvalivši je za odanost i nesebičan korak što ga je poduzela, Boaz

je razgovor završio kratkom molitvom za nju: "Neka ti Jahve plati sve što si učinila, i neka ti udijeli pravu nagradu Jahve, Bog Izraelov, kad si došla da se pod krila njegova skloniš!" (st. 12).

Leon Morris primjećuje:

Na molitvu je pravodobno odgovoreno po onome koji ju je izrekao. On shvaća vjerski aspekt Rutina preseljenja u njegovu zemlju tako što govori da je *došla skloniti se* pod Jahvina krila. Najbolja bi predodžba zacijelo bila ona o sićušnoj ptičici koja se šćućurila pod krilima pomajke. Sve to pruža nam živu sliku povjerenja i sigurnosti...³

Ruta se pitala kako je moguće da on, Židov, iskazuje takvu naklonost prema njoj, poganki! Ali za to je postojao valjan razlog. Boaz je, dakako, čuo kakvu je dobrotu Ruta pokazala prema Noemi i kako se obratila na židovsku vjeru.

2,13-16 Toliko ga se dojmila da ju je pozvao da jede s njegovim žeteocima, a njih je uputio da namjerno ispuštaju klasje iz svojih rukoveti kako bi ga ona mogla sakupljati.

2,17 Na kraju dana, Ruta je ovršila što je napabirčila i ispostavilo se da je nakupila oko jedne efe ječma, što je bila veoma izdašna količina. I mi moramo učiniti isto kad proučavamo Božju riječ – moramo prisvojiti dragocjene istine i primijeniti ih u praksi.

U Boazu vidimo oslikane mnoge Kristove odlike. Boaz je bio veoma bogat čovjek (st. 1). Bio je milosrdan prema strankinji koja nije polagala nikakvo pravo na njegovu naklonost (st. 8, 9). Znao je sve o Ruti prije nego što ga je ona upoznala (st. 11), baš kao što Gospodin zna sve o nama prije nego što mi upoznamo njega. Milostivo joj je pomogao i sve su njezine potrebe bile zadovoljene (st. 14). Osigurao joj je zaštitu i boljitak u budućnosti (st. 15, 16). U svakom Boazovom

djelu milosti prema Ruti navješćuju se blagoslovi milosrda našega Otkupitelja prema nama.

2,18-23 Kad je Ruta donijela kući što je sakupila i ispričala Noemi sve što se dogodilo, mudra stara Židovka znala je da se Gospodnja nakana počela ostvarivati na veoma povoljan način. Znala je da je Boaz blizak rođak njezina pokojnog muža i oćutjela da će Gospodin na čudesan način djelovati u Rutinu korist, ali i u korist nje same. Stoga je potakla Rutu da nastavi pabirčiti na Boazovim njivama.

Noemin savjet Ruti da ostane na Boazovim njivama bio je razborit. Kad se već pokazao tako blagonaklonim, zašto bi ga Ruta uvrijedila, ili odbacila njegovu zaštitu, odlazeći na njivu nekog drugog čovjeka? Tako ni mi ne bismo trebali odlutati od Gospodnjih obećanih promisli i zaštite, na njihve svjetovnih naslada.

IV. Rutin rođak koji duguje otkup (pogl. 3)

3,1-5 Noemi je željela naći Ruti mirmo mjesto gdje će joj biti dobro – što znači muža i dom. Stoga se odrekla vlastitoga prava na brak i imovinu, te posavjetovala Rutu neka tu noć ode na gumno, gdje će Boaz vijati ječam.

Budući da je Ruta bila strankinja, svi su joj izraelski običaji bili nepoznati, tako da joj se moralo potanko objasniti kako će se kod svoga rođaka pozvati na pravo zaštite i leviratske ženidbe (*Daily Notes of the Scripture Union*).

3,6-7 I tako, nakon što je Boaz završio posao, pojeo svoj objed i povukao se na počinak, Ruta je došla, podigla kut njegova pokrivača i legla kraj njegovih nogu. U našoj se kulturi ovo može činiti veoma neprikladnim, ali zapravo je u to vrijeme ovakav čin bio sasvim prihvatljiv oblik ponašanja (vidi Ez 16,8) i u njemu nije

bilo ničega opakog, niti je navodio na krivu misao.

3,8-11 Boaz se oko ponoći probudio i otkrio da Ruta leži kraj njegovih nogu. Nije ni pomišljao da je prekori, nego ju je blagoslovio nakon što je zatražila od njega da bude njezin rođak otkupitelj (ili skrbnik). Riječ *krila* iz 2,12 množina je iste riječi, ovdje prevedene kao skut (kri- lo). Ranije je Boaz pohvalio Rutu zato što je zatražila sklonište pod Jahvinim krilima; kako bi joj sad mogao uskratiti sklonište što ga je tražila u skladu s Jahvinim zakonom? Osim toga, Ruta je bila čestita žena, jedna od onih čija je vrijednost daleko veća od vrijednosti bisera (Izr 31,10). Pohvalio ju je zbog odanosti, govoreći da je njezina potonja milost (ili ljubav) (osobna odanost njemu) veća od prve (napuštanja njezina doma i obitelji, kako bi bila s Noemi).

Mojsijev je Zakon zahtijevao da se blizak rođak oženi ženom čiji je muž umro i ostavio je bez djece (Pnz 25,5-10), te na taj način sačuva obiteljsko ime, ali i zadrži zemlju u obitelji. Osobito je bilo važno da netko oženi udovicu čiji je muž umro i ostavio je bez muškoga nasljednika, kako bi se rodio sin i ime obitelji bilo sačuvano.

Ruta je, znamo, bila udovica bez djece. Budući da je Boaz bio Elimelekov rođak, to ga je činilo podobnim za otkupitelja time što će se oženiti njome. I ne samo da je bio podoban; bio je i voljan.

3,12-13 Ali, naišli su na jedan zakonski problem: postojao je rođak još bliži od Boaza i taj je čovjek imao prvenstvo otkupa. Ako je on ne bude htio uzeti kao otkupitelj, to će učiniti Boaz. Stvar će se riješiti ujutro.

3,14-18 Ruta je ostala kraj njegovih nogu do jutra. Kad je pošla, Boaz joj je nasuo u ogrtač šest mjerica ječma. Ovo je Rutu uvjerilo u njegovu duboku ljubav, a Noemi dalo dokaz da će Boaz nastojati riješiti njezino pitanje bez odgađanja.

Ruta je bila plemenita žena, nedvojbe- no vrijedna Boazove dobrote. Ali mi smo nedostojni grešnici, a Gospodin je ipak raširio svoj skut na nas i uzeo nas takve kakvi smo. Nasuo nam je bezbroj mjerica darova i ohrabrio nas obećanjem da će se vratiti po nas, svoju nevjestu. Naše je spasenje uređeno; završen posao. Međutim, naš ulazak u potpuno blaženstvo toga sjedinjenja mora sačekati povratak Zaručnika.

Kad je Noemi čula sve što se dogodilo, rekla je Ruti da bude mirna i sačeka rasplet ovog složenog slijeda događaja.

Često je ovo najteži dio vjere – kad se više ne može poduzeti nijedan korak i kad nije ostalo više ništa osim strpljivog čekanja da Bog izvrši svoju volju. Točno tad nastaje sumnja, a tjeskoba se polako uvlači u nas (*Daily Notes of the Scripture Union*).

V. Boaz otkupitelj (4,1-12)

4,1-6 Ujutro je Boaz otišao na gradska vrata, gdje su sjedile starješine i gdje su se rješavala pravna pitanja. I ponovno se “dogodilo” – još jedna namjerna slučajnost – da je u tome trenutku pokraj njih prošao onaj rođak što je dugovao otkup. Boaz ga je pozvao⁴, zamolio ga da sjedne, a sâm je stao pred deset starješina i ispričao im Noeminu i Rutinu priču. Potom je onome rođaku dao priliku da otkupi Elimelekovu zemlju, koja je vjerojatno dana u zakup kad je Elimelek otišao u Moab. Sve do tog trenutka neimenovani je rođak bio voljan otkupiti zemlju. Međutim, kad mu je Boaz rekao da je onaj koji otkupi zemlju morao uzeti Rutu, Moapku, za ženu, rođak se povukao, objašnjavajući da bi mu to oštetilo baštinu.

Morao bi posvetiti vrijeme i energiju kako bi brinuo o Rutinoj imovini, te bi na taj način vjerojatno zanemario vlastitu. A

zemlja bi, naposljetku, pripala Rutinim nasljednicima, ne njegovim.⁵

Tumačeći izostavljanje imena najbližega rođaka, Matthew Poole piše:

Boaz je zacijelo znao njegovo ime i tim ga je imenom i oslovio, no autor ga izostavlja, djelomice i zato što ga nije nužno znati, no poglavito zbog izražavanja prezira, kako je bio običaj, te zbog pravedne kazne provedene nad njim, jer onaj koji odbije očuvati ime svome bratu, može izgubiti vlastito.⁶

Što se najbližega rođaka tiče, općenito se smatra da on oslikava Zakon. Deset svjedoka (Deset zapovijedi) potvrđuju nemogućnost Zakona da otkupi grešnika. "Zakon ne može spasiti onoga kojega osuđuje. Tad bi se sam protivio svojoj svrsi."⁷ Zakon nije mogao otkupiti jer je zbog tijela bio nemoćan (Rim 8,3).

Odbijanje najbližega rođaka dalo je slobodu Boazu, koji je bio sljedeći po redu, da se oženi Rutom.

4,7-8 U ono su se vrijeme svi trgovački pothvati koji su se odnosili na otkupljenje i razmjenu potvrđivali tako što je jedna stranka izuvala svoju sandalu i predavala je drugoj. Zapravo je zakon točno odredio da udovica izuje sandalu rođaku koji duguje otkup i pljune mu u lice (Pnz 25,9). U ovome je slučaju rođak, koji je imao dužnost otkupa, sâm izuo svoju sandalu i dao je Boazu.

4,9-12 Čim je primio sandalu, Boaz je objavio da će on otkupiti Elimelekovu zemlju i oženiti se Moapkom Rutom. Okupljeni je narod blagoslovio Boaza i svi su mu poželjeli da ima potomstvo tako brojno, kakvo je bilo Rahelino i Leino. Pominjanje Peresa, Tamarina i Judina potomka, prelazi preko ružnog aspekta te priče i usredotočuje se na činjenicu da je to bio još jedan slučaj leviratske ženidbe u koji su bili uključeni Izraelac i strančinja.

VI. Kraljevsko rodoslovlje od Obeda do Davida (4,13-22)

4,13-16 Boaz se oženio Rutom, a ona mu je rodila sina kojemu su dali ime Obed (*sluga*). Noemi je preuzela dijete i bila mu odgojiteljicom.

4,17-22 Obed je postao otac Jišaja, koji je pak bio otac Davidov. Na taj se način knjiga završava kratkim rodoslovljem kralja Davida (*ljubljeni*) koji će pak postati dijelom uzvišenog rodoslovlja njegova velikog potomka, Gospodina Isusa Krista (Mt 1). Nakana ovoga rodoslovlja nije dovršenje. Salmon je živio na početku razdoblja sudaca, a David nije rođen sve do početka razdoblja kraljeva, što je vremenski razmak od gotovo 400 godina. U biblijskim se rodoslovljima imena često hotimice izostavljaju.

S ovim kratkim rodoslovljem koje se završava s Davidom, čitatelj se priprema za razdoblje monarhije i sljedeće knjige u biblijskome kanonu, 1. i 2. Samuelovu.

Bilješke

- 1 (Uvod) J. Vernon McGee, *Ruth and Esther: Women of Faith*, str. 15.
- 2 (Uvod) Irving L. Jensen, *Judges/Ruth*, str. 80.
- 3 (2,4-12) Leon Morris (i Arthur E.

Cundall), *Judges and Ruth*, str. 276, 277.

- 4 (4,1-6) Hebrejski je jezik na ovome mjestu veoma živopisan. Naime, ne daje se čovjekovo ime, nego se u tekstu naziva ti *takav* i *takav* ili *taj* i *taj* (*pelsoni almoni*, NKJV marg.).

- 5 (4,1-6) Izvor nepoznat.
6 (4,1-6) Matthew Poole, *Matthew Poole's Commentary on the Holy Bible*, str. 511.
7 (4,1-6) Izvor nepoznat.

Bibliografija

Vidi bibliografiju za Knjigu o sucima

PRVA KNJIGA O SAMUELU

“Što se općeg zanimanja tiče, Prva knjiga o Samuelu nenadmašna je; jer ne samo da nam pripovijeda sadržajnu povijest, nego je ta povijest protkana trima živopisnim likovima – Samuelom, Šaulom i Davidom. Upravo je oko ove tri osobe grupiran cijeli sadržaj ove knjige.”

J. Sidlow Baxter

Uvod

I. Jedinствeno mjesto u kanonu

Bez 1. i 2. Samuelove u starozavjetnome bi kanonu postojala golema praznina. Izvorno jedna knjiga, Samuelova knjiga prvi put podijeljena na dvije knjige u Septuagintinom prijevodu radi lakšeg čitanja. Od tada su se svi prijevodi Staroga zavjeta, uključujući i tiskanu Hebrejsku Bibliju, držali ovog istog pravila.

Milijuni židovske i kršćanske djece odrastali su opčinjeni i poučeni pričama o Samuelu, Davidu i Golijatu, Davidu i Jonatanu, Davidovu bijegu od Šaula, Davidovoj dobroti prema Meribaalu, te Davidovoj žalosti zbog pobune i smrti njegova sina Abšaloma.

Što se znanstvene razine tiče, zreliji su čitatelji proučavali Davidov savez i strašne usporedne crte njegova grijeha s Bat-Šebom, koje su se pojavile i među njegovom djecom.

Obje knjige o Samuelu premošćuju prazninu između razdoblja sudaca i potpunog ustanovljenja Davidove kraljevske loze. Ove knjige imaju jedinstveno mjesto u povijesti Izraela.

II. Autorstvo

Iako se prema židovskoj tradiciji autorom ove knjige, koja je sada podijeljena na Prvu i Drugu knjigu o Samuelu, smatra sâm Samuel, njegovo se autorstvo može odnositi samo na događaje što su se odigrali tijekom njegova života (1,1-25,1).¹

Veći dio događaja opisanih u ovoj knjizi dogodio se *nakon* prorokove smrti.

Moguće je da je jedan od mladih proroka, koji je učio kod Samuela, napisao knjigu, objedinjujući u njoj i djela svoga učitelja. Druga je mogućnost da je Ebijatar, svećenik koji je prema uobičajenom načinu rada vodio vjerne zabilješke o događanjima, sabrao građu za ovu knjigu. On je bio tijesno povezan s Davidovom službom i, štoviše, bio je s Davidom i tijekom njegova izgnanstva.

III. Datum

Datum nastanka Knjiga o Samuelu nemoguće je točno odrediti. Najraniji dijelovi ovih knjiga mogli bi datirati negdje oko 1000. godine pr. Kr. Činjenica da se u tekstu uopće ne spominje izraelsko ropstvo (722. g. pr. Kr.), nedvojbeno zahtijeva nadnevak prije toga događaja. Neki smatraju da napomene o “Izraelu” i “Judi” zahtijevaju datum nakon 931. g. pr. Kr., kad se monarhija rascijepila na ova dva dijela. Međutim, takvi su se izrazi mogli koristiti i prije političke podjele, kao što se dogodilo u američkoj povijesti s izrazima “Sjevernjaci” (*Yankees*) i “Južnjaci” (*Southrons*), koji su bili rabljeni i prije secesije 1861. godine.

IV. Povijesna pozadina i tema

Prva i Druga knjiga o Samuelu prate Božje djelovanje u Izraelu od dvanaestoga do ranog desetog stoljeća pr. Kr. *Samuel* (prorok i sudac u Izraelu), *Šaul* (odbačeni kralj) i *David* (kralj-pastir) glavni su

likovi oko kojih je formirana cijela pripovijest.

Bog je podigao Samuela da okonča razdoblje sudaca i započne razdoblje kraljeva. Živio je u vrijeme moralnoga opadanja svećenstva (oslikanog u Eliju i njegovim sinovima) i uvođenja proročke službe. Samuel je bio posljednji sudac u Izraelu i prvi prorok u ovome razdoblju (ne i prvi prorok u Svetome pismu – vidi Post 20,7), ali i čovjek koji je pomazao prve izraelske kraljeve. Iako levit, nije potjecao iz Aronove obitelji; no ipak je služio kao svećenik, očito s Božjim odobrenjem. Njegovo je srce bilo čisto i posvećeno Bogu, dok je Elijevo srce bilo uprljano i neposlušno.

Knjige o Samuelu govore o tome kako Bog, Izraelov pravi Kralj, na zahtjev naroda, prvo povjerava kraljevsku vlast Šaulu, a potom Davidu i njegovim potomcima. Eugene Merrill veoma dobro povezuje ove knjige s temom cijele Biblije:

Kroz Davidovu kraljevsku obitelj naposljetku dolazi do rođenja njegova slavnog potomka Isusa Krista, odnosno do Kristova utjelovljenja, koji je u svome životu savršeno navijestio kraljevstvo, te svojom smrću i uskrsnućem postavio temelje na kojima svi koji vjeruju mogu vladati s njim i po njemu (2. Sam 7,12-16; Ps 89,36-37; Iz 9,7).²

Pregled

I. Samuelova služba do pomazanja

Šaula (pogl. 1-9)

A. Samuelovo rođenje i djetinjstvo (pogl. 1)

B. Anin hvalospjev (2,1-10)

C. Eli i njegovi nevaljali sinovi (2,11-36)

D. Samuelov poziv (pogl. 3)

E. Kovčeg Saveza (pogl. 4-7)

1. Zarobljavanje Kovčega (pogl. 4)

2. Moć Kovčega (pogl. 5)

3. Povratak Kovčega (pogl. 6, 7)

F. Narod traži kralja; kralj je izabran (pogl. 8, 9)

II. Šaulova vladavina do odbacivanja (pogl. 10-15)

A. Pomazanje i potvrda (pogl. 10, 11)

B. Samuelova upozorenja i opomene upućene narodu (pogl. 12)

C. Šaulova neposlušnost i odbacivanje (pogl. 13-15)

1. Šaulovo grešno prinošenje žrtve (pogl. 13)

2. Šaulove brzoplete zakletve (pogl. 14)

3. Šaulova djelomična poslušnost (pogl. 15)

III. Davidov život do Šaulove smrti (pogl. 16-30)

A. Samuel pomazuje Davida za kralja (16,1-13)

B. David u Šaulovoj službi (16,14-23)

C. Davidova pobjeda nad Golijatom (pogl. 17)

D. Davidova ženidba s Mikalom (pogl. 18)

E. Davidov bijeg od Šaula (pogl. 19-26)

1. Jonatanova odanost (pogl. 19, 20)

2. Ahimelekova dobrota prema Davidu (pogl. 21)

3. Davidov bijeg i Šaulov pokolj svećenika (pogl. 22)

4. Izdaja u Keili (pogl. 23)

5. Šaul pošteđen (pogl. 24)

6. Nabalova ludost (pogl. 25)
7. David pošteduje Šaulov život po drugi put (pogl. 26)
- F. Život u filistejskoj zemlji (pogl. 27-30)
 1. David dobija Siklag (pogl. 27)
 2. Šaul se savjetuje s vračarom – predskazanje o njegovoj propasti (pogl. 28)
 3. Akiš otpušta Davida (pogl. 29)
 4. Poraz Amalečana (pogl. 30)
- IV. Šaulova smrt (pogl. 31)

Komentari

I. Samuelova služba do pomazanja Šaula (pogl. 1-9)

A. Samuelovo rođenje i djetinjstvo (pogl. 1)

1,1-10 Prva knjiga o Samuelu počinje predstavljanjem Elkanе i njegove dvije žene, Ane (*milost*) i Penine (*biser*). Elkana je bio levit iz Ramatajim-Sufa iz Efrajimove gore, otuda se u stihu 1 imenuje kao *Efrajmljanin* (usp. 1. Ljet 6,22-28). Donoseći vjerno povijesno izvješće, Biblija bilježi običaj mnogoženstva, no nikako ga ne odobrava. I, baš kao što je bio slučaj s Leom i Rahelom, i ovdje je jedna žena bila plodna, dok je druga bila nerotkinja. To je izazvalo suparništvo u kući, jer iako Ana nije imala djece, muž ju je više volio. Svake godine kad bi obitelj putovala u Šilo na proslavu jedne od svetkovina, Ana bi od muža primila dvostruki dio žrtve pričesnice (st. 3-5; prema hrvatskim prijevodima Penina je primala od muža više žrtvenih dijelova, dok je Ana primala samo jedan – op. prev.). No ovo je dolijevalo ulje na vatru i Penina se zlorado izrugivala Ani. Godinu za godinu, Peninine su žaoke ubadale sve dublje, dok naposljetku Ana nije u očajanju iznijela svoj muku pred Jahvu u svetištu.

1,11-18 Ukoliko joj Bog podari muško dijete, Ana se zavjetovala da će ga posvetiti Jahvi. To će dijete od rođenja biti nazirej. Bishop Hall savjetuje:

Da bismo primili neku blagodat, trebamo je u svojim srcima posvetiti slavi Boga od kojega je molimo; na taj će način Bog biti bitno proslavljen i udovoljit će svome sluzi.³

Stari je svećenik, Eli, vidio kako se Anine usne miču, te je pretpostavio da je pijana. Ali čim mu je Ana objasnila svoje ponašanje, shvatio je svu ozbiljnost njezina stanja, blagoslovio ju je i rekao joj neka ide u miru svojim putem. Ana je bila zabrinuta zbog svoje *fizičke* neplodnosti. Mi bismo trebali oplakivati našu *duhovnu* neplodnost.

1,19-28 Anina je molitva uslišana, rodila je sina i dala mu ime Samuel (*od Boga uslišan; Bog me uslišio*),⁴ jer ga je “izmolila od Jahve”. Kad ga je prestala dobiti, povela ga je sa sobom u Gospodnje svetište (Jahvin Dom) i ustupila ga Jahvi, da bude njemu posvećen za sve dane njegova života. Dječak je od samoga početka pomagao svećenicima i služio pred Gospodinom. Posljednja rečenica u stihu 28 odnosi se i na Samuela: dječak je, iako veoma mlad, bio bogoštovatelj, jer je njegov život bio posvećen Jahvinoj službi.

B. Anin hvalospjev (2,1-10)

Požrtvovanost Elkanove žene i sina odudaraju od izopačenosti Elijeve obitelji. Nakon što je svoga sina predala Gospodinu, Ana je pred njim izlila svoje srce zahvaljujući mu. Njezine riječi otkrivaju duboku spoznaju o Bogu, njegovu karakteru i njegovim djelima. Čini se da ova molitva upućuje prijekor Penini zbog

mnogih pakosti što ih je izgovorila Ani, ali ona se zapravo proročki uzdiže nad tim obiteljskim prepirkama i govori o Izraelovoj pobjedi nad neprijateljima i konačnoj Kristovoj vladavini. Na Marijin je hvalospjev (*magnificat* ili pjesma slavljenja i zahvale) (Lk 1,46-55) očito utjecalo njezino poznavanje Anine pjesme.

C. Eli i njegovi nevaljali sinovi (2,11-36)

2,11-17 Priča sada skreće na Elija i njegove nevaljale sinove. Oni nisu marili za Jahvu, što znači da nisu bili spašeni vjerom. Na teret su im se stavljala tri grijeha: uzimali su od naroda njihov dio žrtve pričesnice; nisu bili zadovoljni samo s prsima i bedrom (usp. Lev 7,28-34). Zahtijevali su da im se da meso prije nego što je salo prineseno Bogu, izvrđavajući na taj način zakonske propise. I treće, htjeli su meso peći, umjesto kuhati, stavljajući svoje putene prohtjeve na prvo mjesto. Ako bi netko i pokušao prigovoriti, uzimali su meso silom. Njihov je grijeh bio vrlo velik, jer su se prema Gospodnjoj žrtvi odnosili s prezirom.

2,18-21 Nasuprot njihovu nevaljalstvu stajala je požrtvovanost dječaka Samuela i vjernost njegovih roditelja, koji su redovito dolazili na godišnju svetkovinu. Budući da je prvi plod Anine utrobe posvećen Gospodinu, bila je blagoslovljena rođenjem još tri sina i dvije kćeri. Ovo je dobra ilustracija obećanja našega Gospodina. "Dajte i dat će vam se."

2,22-26 Tek nakon što je čuo glasine o pokvarenosti svojih sinova, Eli ih je konačno prekorio. No bilo je isuviše kasno da bi njegov blagi ukor imao ikakvog učinka. Sami su otvrdnuli svoja srca koja su, po Božjoj presudi, radi toga postajala sve tvrđa – poput faraonova iz starih vremena – jer je Bog odlučio da ih pogubi. Za to je vrijeme Samuel u miru rastao, a njegove su čistoća i dobrota bile ugodne i Jahvi i ljudima. Prisjetimo li se da su

se ovi događaji odigrali tijekom razdoblja sudaca, nećemo biti iznenađeni činjenicom da svećenstvo nije uspjelo izbjeći moralno propadanje toga doba.

2,27-36 Gospodnji je prijekor upućen Eliju bio točno toliko oštar koliko je Elijev prijekor upućen njegovim sinovima bio blag. Potom je neimenovani Božji čovjek došao Eliju i navijestio mu propast koja će pasti na njegov svećenički dom. Prorok je počeo podsjećanjem na Božji poziv Aronovoj obitelji da budu njegovi svećenici i velikodušno dopuštenje da im dijelovi žrtvenoga mesa budu hranom. Zatim je ukorio Elija, jer je dopustio da prohtjevi njegovih sinova imaju prednost u odnosu na Božje zahtjeve (st. 29). Prethodno Gospodnje obećanje o svećenstvu koje će trajati do vijeka pretpostavljalo je da će svećenici biti karakterni ljudi. Ali, zbog nevaljalstva Elija i njegova doma, neće im više biti dopušteno raditi u svećeničkoj službi; nijedan član njegove obitelji neće dostići starost; svetište u Šilu propast će; Elijevo će potomstvo biti žalost i sramota. Štoviše, oba će Elijeva sina, Hofni i Pinhas, umrijeti istoga dana, što će mu biti znak da će se svaka izrečena presuda ostvariti.

Propast Elijeva doma ispunila se kad je Šaul ubio Ahimeleka i sve njegove sinove (osim Ebjataru) (st. 31; 22,16-20); kad je Salomon isključio Ebjataru iz svećeništva (st. 32, 33; 1. Kr 2,27); te pogibijom Hofnija i Pinhasa (st. 34; 4,11). Eli je potjecao iz Itamarova doma i kad je Salomon kasnije uklonio Ebjataru, svećenička služba je vraćena u Eleazarov dom, gdje je sve vrijeme i trebala biti. Pinhasa, Elijeva sina, ne treba miješati s ranije spominjanim Pinhasom, Aronovim unukom (Br 25,7-8).

Vjerni svećenik obećan u stihu 35 jest Sadok, iz Eleazarova doma, koji je služio u vrijeme Davida i Salomona. Njegovo će svećeništvo ustrajati i trajati čak i tijekom tisućgodišnje Kristove vladavine (Ez

44,15). No Elijevi će potomci željeti bilo kakvu svećeničku službu, ali ne da bi služili Gospodinu, nego samo zato da bi jeli (st. 36). Mnogi u vjernome svećeniku iz stiha 35 vide mesijanski nagovještaj, djelomice i zbog riječi uvijek (ili svagda).

D. Samuelov poziv (pogl. 3)

3,1-3 U vrijeme kad je Samuel služio Jahvi u svetištu u Šilu, Jahve je rijetko govorio ljudima; što znači da se nije često objavljivao ili govorio ljudima u viđenju. Williams u prva tri stiha ovoga poglavlja vidi sliku Izraelova moralnog stanja.

Vladala je noć; Božji se svijećnjak još nije bio ugasio u Prebivalištu; oči velikoga svećenika počele su slabiti, tako da nije jasno vidio; i on i Samuel spavali su.⁵

Božji svijećnjak (ili svjetlo, svjetiljka) isti je onaj iz Prebivališta, čije su se svjetiljke gasile nakon izlaska sunca.

3,4-9 Jedne noći, nešto prije nego što će svanuti, Samuel je čuo glas koji ga je pozivao. Mislio je da je to Eli, ali svećenik ga nije zvao. Samuel u to vrijeme još nije poznavao Jahvu, što znači da nikad prije toga nije primio izravno, osobno otkrivenje od Boga (st. 7). Nakon što je Samuel čuo isti glas još dvaput, Eli je shvatio da Jahve zove dječaka. Stari mu je svećenik rekao da na sljedeći poziv, ukoliko ga bude, odgovori riječima: “Govori, Gospodine, sluga tvoj sluša!”

3,10-14 Kad ga je Jahve pozvao po četvrti put, Samuel je odgovorio: “Govori, sluga tvoj sluša!”, očito izostavljajući riječ “Gospodine”. Jahve je u svojoj poruci potvrdio osudu što ju je ranije izrekao protiv Elija i njegova doma, a ta bi osuda mogla obuhvaćati i poraz Izraela i zarobljavanje Kovčega. Otac je bio kriv koliko i sinovi, budući da ih nije obuzdao, odnosno nije ih odvratio od grijeha što su ga činili. Zbog njihova ih je svetogrda trebalo ubiti, a ne tek ukoriti. Njihovu

krivnju neće moći iskupiti nikakva žrtva ili prinosi; sudbina im je bila zapečaćena i potvrđena Eliju iz usta dvojice svjedoka: Božjega čovjeka (pogl. 2) i dječaka proroka, Samuela (st. 14).

3,15-18 Samuel se u početku bojao prenijeti Eliju ono što mu je rekao Gospodin, ali je pod svečanom zakletvom ipak otkrio svećeniku predstojeću kaznu. Eli je pokorno primio vijesti. Jamačno je u pravorijeku uvidio Božju pravednost. Zar je Bog mogao ubiti Aronove sinove zbog njihove bezbožnosti (Lev 10), a Hofnija i Pinhasa ostaviti nekažnjene?

3,19-21 Uskoro je sav Izrael, od Dana do Beer Šebe, spoznao da je Jahve bio sa Samuelom i Izraelci su u mladiću prepoznali pravog Jahvinog proroka.

E. Kovčeg Saveza (poglv. 4-7)

1. Zarobljavanje Kovčega (pogl. 4)

4,1-4 Sljedeća tri poglavlja prate Kovčeg Jahvina Saveza na putu na neprijateljsko područje i natrag, u Izrael. Bog će svoju slavu obraniti i usred Filistejaca (pogl. 5), ali neće obraniti Izraelce, iako je boravio usred njih, jer su ga prestali poštovati. Kad su Izraelci izišli u bitku protiv Filistejaca kod Eben Haezera, izgubili su četiri tisuće ljudi. Nastojeći preokrenuti situaciju u svoju korist, starješine su tražile da se Kovčeg Saveza prenese iz Šila u njihov tabor.

4,5-11 Izraelci su se gromkim poklicima radovali kad su ugledali Kovčeg, a Filistejce je obuzeo silan strah jer su znali za Jahvinu slavu. Ali ohrabрили se i još jedanput ušli u bitku. Na njihovo zaprepaštenje, Izraelci su pobjegli, palo je trideset tisuća pješaka na izraelskoj strani, poginuli su svećenici Hofni i Pinhas, a Kovčeg je Božji otet!

4,12-22 Kad je glasnik otrčao u Šilo i obavijestio Elija da je Kovčeg otet, stari je svećenik pao naznak sa svoje sudačke stolice, slomio vrat i umro. Strašna je vi-

jest kod Pinhasove žene, koja je bila trudna i pred porodom, prouzročila trudove i ona je na porođaju umrla. Čini se da na nju nije tako snažno utjecala vijest o smrti svekra i muža, koliko ju je pogodilo to što je Kovčeg Božji pao u ruke Filistejcima. Dok je umirala, dječaku je dala ime Ikabod (*neslavan*), govoreći: “Otišla je slava od Izraela.”

2. Moć Kovčega (pogl. 5)

5,1-5 Filistejci su prenijeli Božji Kovčeg iz Eben Haezera u Ašdod i postavili ga u hram njihova nacionalnog boga Dagona. Dagon je navodno bio otac Baala, još jednoga idola kojega često susrećemo u Bibliji. Filistejci su smjestili Kovčeg pokraj Dagonova kipa, smatrajući ih jednako vrijednima. Ali, kad su sutradan ujutro ponovno došli u hram, otkrili su da je Gospodin izazvao da se Dagon sruši na zemlju pred Kovčeg. Ne uviđajući značaj ovoga događaja, podigli su Dagonov kip i ponovno ga postavili pokraj Kovčega. No sljedećega jutra više nije bilo dvojbe tko je taj koji ima silu, jer su Dagonove obje ruke i glava ležali odsječeni na pragu. Da je Dagon bio pravi bog, obranio bi sam sebe. Njegovi su se sljedbenici trebali suočiti s tom činjenicom. Ali oni su, umjesto toga, načinili praznovjerno pravilo o stajanju na prag. Dagon nije dobro prošao u suočenju s Izraelovim Bogom. Samson je uništio njegov hram u Gazi kad mu je Bog dao snagu da sruši svo zdanje na filistejske knezove (Suci 16). A sada je Jahve osobno osakatio Dagonov kip, pokazujući da u idolima nema mudrosti (glava) ni moći (ruke).

5,6-9 Ali Jahvin gnjev nije pao samo na filistejskoga idola; osjetili su ga i žitelji Ašdoda koji su stradali od zabune i čireva te naposljetku umirali. Tako su Filistejci u očajanju odlučili premjestiti Kovčeg u Gat, drugi veliki filistejski grad. No i tamo je Božja ruka udarila na građane i pojavili su im se čirevi.

5,10-12 Kad je Kovčeg naposljetku premješten u Ekron, među građanima je zavladao smrtna strava – sasvim opravdano, jer ih je Božja ruka silno pritisnula. Ljudi koji nisu pomrli bili su udareni čirevima. Ekronci su preklinjali filistejske knezove da vrate Kovčeg u Izrael.

3. Povratak Kovčega (pogl. 6, 7)

6,1-6 Tijekom sedam kratkih mjeseci, Filistejci su se propisno preplašili od Kovčega. Htjeli su ga vratiti u Izrael, ali na odgovarajući način, kako bi izbjegli daljnju osudu. Stoga su se posavjetovali s poganskim svećenicima i vračarima. Oni su predložili da se Kovčeg vrati zajedno s pomirbenim darom, odnosno žrtvom naknadnicom, koja će se sastojati od pet zlatnih čireva i pet zlatnih štakora. Među ovim je narodima bilo uobičajeno ublažavati gnjev bogova i dati naknadu, tako što bi prinijeli na žrtvu ono što je prouzročilo uništenje među njima. Spominjanje štakora navodi teologe na pomisao da je pošast koja je vladala u ovim gradovima bila bubonska kuga, koju inače prenose buhe i štakori. Svećenici su dodatno podsjetili Filistejce na sudbinu što je zadesila Egipat pod Jahvinom rukom, te su ih poticali da ne otvrđnu svoja srca kao što su svoja otvrđnuli Egipćani i faraon, nego da se potrude iz sve snage i vrate Kovčeg kamo pripada.

6,7-12 Kako bi se uvjerali da je sve što im se dogodilo bila Jahvina osuda, a ne tek slučajnost, filistejski su svećenici uredili potankosti povratka Kovčega na način koji će pokazati je li sve što ih je snašlo došlo od Boga. Dvije krave dojilice koje su bile upregnute u kola imale su telad i kad bi ih ostavile, prekršile bi sve prirodne nagone. Te krave nikad dotad nisu nosile jaram, a ipak su bez problema zajedno vukle kola, ne skrećući ni desno ni lijevo. Iako ih nitko nije vodio, krave su se uputile ravno cestom prema Bet Šemešu, na Judinu području!

6,13-18 Stanovnici Bet Šemeša upravo su želi pšenicu, kad su ugledali Kovčeg kako se približava njihovu gradu. Kakav je to bio prizor – dvije krave koje nitko nije nadzirao vraćaju Božji Kovčeg u Izrael! Nastalo je veliko veselje. Nacijepali su drvo od kola i naložili vatru, a krave su prinijeli kao žrtvu paljenicu Jahvi. Kovčeg Božji i kovčežić što je bio kraj njega, u kojemu su bili zlatni predmeti, stavili su na jedan veliki kamen.

U ovoj priči o kravama na putu u Bet Šemeš postoji i *duhovna usporedna crta*. Kršćanski misionari ostavljaju svoj dom i obitelj i nose Gospodnju poruku tamo kamo ih Gospodin vodi, ne skrećući ni desno ni lijevo. Nevjernici se raduju kad čuju za Gospodina, a misionari su spremni za službu, odnosno za žrtvovanje.

6,19-21 Ali, žitelji Bet Šemeša nisu s Jahvinim Kovčegom postupali kao sa svetinjom, već su pogledali u njega. Bog je zbog toga pobio pedeset tisuća i sedamdeset ljudi među njima. Strahujući da neće opstati ostane li Kovčeg među njima, ljudi iz Bet Šemeša poslali su poslanike stanovnicima Kirjat Jearima i poručili im da dođu i odnesu Kovčeg sebi. (Broj od 50.070 ljudi ubijenih u Bet Šemešu veoma je upitan. Josephus,⁶ Keil i Delitzsch,⁷ kao i mnogi drugi autoriteti iz ove oblasti, kažu da bi u tekstu trebalo stajati samo sedamdeset ljudi, budući da se broj od 50.000 u mnogim hebrejskim rukopisima uopće ne pojavljuje.)

7,1-6 Kovčeg je potom odnesen u Abinadabovu kuću u Kirjat Jearimu, gdje je ostao dvadeset godina. Tad je na scenu stupio Samuel koji je poticao narod da se vrati Jahvi, kako bi ih Bog izbavio od filistejskih tlačitelja. Idoli su odbačeni, a nacija se okupila kod Samuela u Mispil. Tamo su postili i kajali se pred Jahvom. Svoje su pokajanje simbolično prikazivali izlivanjem vode na zemlju.

7,7-14 Kad su čuli da su se Izraelci okupili u Mispil, te pretpostavljajući da

je u tijeku pobuna, Filistejci su ih napali. Hebreji su, nespremni za rat, bili preplašeni. Zamolili su Samuela da zastupa za njih, a on je prinio Jahvi punu žrtvu paljenicu (kako se čini, leviti su ovo smjeli raditi – 1. Ljet 23,26-31) i glasno se pomolio Jahvi za Izrael. Zatim je Bog na čudesan način natjerao neprijatelje u bijeg zagrmjevši strahovitom grmljavinom i Izrael je odnio pobjedu. Samuel je, iz zahvalnosti Bogu, uzeo jedan kamen, postavio ga kao spomen obilježje i nazvao ga Eben Haezer (*kamen kao spomen na pomoć*). Trinaesti se stih odnosi samo na privremenu pobjedu, kao što se jasno vidi iz posljednjeg dijela toga stiha i iz 9,16. No jedan je dio zemlje tada doista bio vraćen i Izrael je neko vrijeme živio u miru sa svojim susjedima.

7,15-17 Nakon ovoga, Samuel je postao sudac u Izraelu. Obilazio je izraelske gradove i u njima dijelio pravdu u skladu s Gospodnjim Zakonom. Živio je u Rami, u domu svojega oca, gdje je podigao i žrtvenik Jahvi. Nije nam rečeno zašto se nije vratio Gospodnjem žrtveniku koji je tad bio u Nobu, niti zašto je dopustio da Kovčeg ostane u Abinadabovoj kući. Ali, bili su to dani iznimki, kad se upražnjavalo mnogo toga što je Bog dopuštao, iako nije bilo u skladu s njegovom prvotnom nakanom.

Sedmo je poglavlje elaborat o preporodu. Bog je prvo podigao čovjeka, Samuela, koji je, pak, pozvao narod na pokajanje, priznanje grijeha i očišćenje. Posredovanje je obavljeno preko krvi janjeta (što je slika Janjeta s Golgote) i potom je došlo do pobjede. Ovo su nužni koraci, kako za preporod pojedinca, tako i za preporod nacije.

F. Narod traži kralja; kralj je izabran (pogl. 8, 9)

8,1-5 Kad je Samuel ostarjao, nastojao je postaviti svoje sinove za suce u Izraelu. Ali, oni su bili nevaljali ljudi koji su pri-

mali mito i izvrtali pravicu. Baš kao i Eli prije njega, ni Samuel nije odvratio svoje sinove od opakih putova kojima su išli, tako da je i njegov dom bio odbačen. Izraelski su starješine odbile prihvatiti Joela i Abija za suce; umjesto sudaca htjeli su kralja, kao što je to kod svih naroda.

8,6-18 Božja je nakana, dakako, bila da on osobno bude Kralj u Izraelu. Njegov je narod trebao biti svet i ni po čemu nalik ostalim narodima na zemlji. Ali oni nisu htjeli biti drukčiji; htjeli su se prilagoditi svijetu. Samuela je njihov zahtjev ožalostio, no Jahve mu je rekao da učini kako narod traži. Na kraju krajeva, nije prorok bio taj kojega su odbacili – odbacili su Jahvu. Stoga je Samuelu rečeno da udovolji njihovim željama, ali da ih ozbiljno opomene i pouči o pravima kralja kojega će dobiti. Ukratko, kralj će se obogatiti osiromašenjem naroda, novačit će njihove sinove u vojsku, njihove će mladiće i djevojke uzimati sebi za sluge i od svih njih načiniti će robove. Istina, Bog je u Zakonu dao propise o vladavini kralja (Pnz 17,14-20), no njegova je savršena volja bila da im on osobno bude Kralj (8,7; 12,12). Propisi, navedeni u Ponovljenom zakonu, imali su za cilj obuzdavanje zla koje će sasvim izvjesno uslijediti.

8,19-22 Budući da je narod ostao ustrajan u svojim zahtjevima unatoč upozorenju, Gospodin je ponovno rekao Samuelu da im učini kako žele i postavi nad njima kralja. Potom je prorok rekao ljudima da se svatko vrati u svoj grad. Uskoro će dobiti kralja.

9,1-14 Sada na scenu stupa Šaul, sin Kiša, Benjaminovca. Dok je zajedno sa svojim slugom tražio magarice svoga oca, odlučio je raspitati se u obližnjemu gradu kod Božjega čovjeka gdje bi životinje mogle biti. Dok su se približavali gradu, noseći malen dar za Božjega čovjeka, saznali su od grupe djevojaka da vidjelac kojega su tražili treba doći baš toga dana na jednu vjersku svečanost. Požurili su

prema gradu, a čovjek kojega su tražili došao im je u susret. Šaulu ni na kraj pameti nije bilo da je i prorok tražio njega!

9,15-21 Jahve je prethodnoga dana obećao Samuelu da će ga uputiti na čovjeka koji će biti kralj. Sada mu je objavljeno da je Šaul taj čovjek. No prorok to nije odmah rekao Šaulu. Prvo ga je pozvao na gozbu. Uzvišica (to jest mjesto odvojeno za bogoslužje) obično je bila povezana sa štovanjem idola, no u ovome je slučaju bila mjesto na kojemu će se štovanje iskazati Jahvi. Potom je Samuel rekao visokom, naočitom Benjaminovcu da će mu sljedećega jutra saopćiti važnu vijest. Iako mu, očito, nije bilo rečeno ništa o Šaulovoj potrazi za magaricama, Samuel je rekao Šaulu da su pronađene i da se oko toga više ne uznemirava. Što je, uostalom, tek nekoliko magarica? Pa uskoro će posjedovati "sve što je najdragocjenije u Izraelu". Šaul je ovu izjavu primio s očitom skromnošću. Benjaminovo je pleme doista bilo najmanje u Izraelu. U prošlosti je njihov broj bio smanjen na svega 600 ljudi, zbog opaćine što su je počinili (Suci 20).

9,22-27 Šaulu je na gozbi dano mjesto u pročelju stola (počasno mjesto), a poslužen mu je odabran komad mesa. Uvečer je Samuel dugo razgovarao s njim. Sutradan, dok je Šaul napuštao grad, Samuel ga je zaustavio i objavio mu Božju riječ.

II. Šaulova vladavina do odbacivanja (pogl. 10-15)

A. Pomazanje i potvrda (pogl. 10, 11)

10,1-6 Samuel je tajno pomazao Šaula za kneza nad Izraelom tako što mu je izlio ulje na glavu. Svećenstvo je uvedeno u službu pomazanjem (Lev 8,12), a sada je i prvi kralj pomazan na isti način. Javni će obred uslijediti kasnije. Zatim su Šaulu dana tri znaka koja će mu potvrditi Gospodnju riječ: (1) Kod Rahelina će groba

naici na dva čovjeka koji će mu reći da su magarice njegova oca pronađene; (2) Kad dođe do Taborskoga Hrasta srest će tri čovjeka, koji će biti na putu za Betel, i oni će mu dati dva kruha; (3) Kad stigne u Gibeu Božju i naiđe na grupu proroka, na njega će se spustiti Jahvin Duh i on će prorokovati.

10,7-9 Nakon što su se svi ti znakovi ispunili, Šaul je trebao otići u Gilgal i sačekati sedam dana da dođe Samuel i prinese žrtve. Svi znakovi navedeni u stihovima 2-6 ispunili su se istoga dana; događaji u Gilgalu odigrali su se kasnije (13,7-15).

Zbog navoda u stihu 9 ne bi trebalo zaključiti da je Šaul bio pravi obraćenik. Zapravo je bio čovjek koji je živio po tijelu, kao što će veoma jasno pokazati njegova kasnija povijest. Za svoju je službenu dužnost vladara nad Božjim narodom bio opremljen Duhom, iako nije poznavao Boga na osobni način koji vodi spasenju. Drugim riječima, službeno je bi Božji čovjek, iako mi držimo da nije bio pravi vjernik.⁸

10,10-16 Proroci su bili posvećeni i predani ljudi, tako da se narod iznenadio vidjevši Šaula kako prorokuje među njima. Otuda je nastala poslovice: "Zar je i Šaul među prorocima?" Postala je to opća izreka kojom se izražavalo iznenađenje, budući da je Šaul sudjelovao u nečemu što mu ni po čemu nije bilo svojstveno. Šaula je stric (a ne otac, kako bismo očekivali) ispitivao o čemu je govorio sa Samuelom. Šaul mu je rekao da je posjetio Samuela, no nije mu htio odati da je tajno poamazan za kralja.

10,17-19 Samuel je u međuvremenu okupio narod u Mispí kako bi im saopćio da će im postaviti kralja. Međutim, prije te objave, još jedanput ih je podsjetio da je njihov zahtjev za kraljem odbacivanje Boga koji ih je izveo iz Egipta i doveo u Obećanu zemlju. Kad je izbor pao na Šaula, on se sakrio, bilo zbog skromnosti ili

zbog straha. Matthew Henry navodi četiri razloga zašto je moguće da se Šaul bojao:

(1) Zato jer je bio svjestan da nije podoban za tako važnu dužnost. (2) Zato jer je znao da će ga takav položaj izložiti zavisti onih koji su svakako bili neprijateljski raspoloženi prema njemu. (3) Zato jer je iz onoga što je Samuel rekao shvatio da je narod sagriješio kad je zatražio kralja, te da je Bog u gnjevu udovoljio njihovu zahtjevu. (4) Zato jer je stanje Izraela u to vrijeme bilo veoma loše; Filistejci su bili jaki, prijetili su im i Amonci, i on će doista morati biti odvažan da bi razapeo jedra i otisnuo se na pučinu usred pobjesnjele oluje.⁹

10,20-27 Šaul je izveden pred narod i predstavljen kao njihov kralj. Što se fizičkoga izgleda tiče, teško da se u svemu narodu mogao naći ljepši i naočitiiji čovjek. Nije mu bilo ravna u Izraelu. Nekoliko se junaka pridružilo Šaulu i pošlo s njim njegovoj kući u Gibeu, ali nisu svi čvrsto stajali uz novoga vladara. Šaul se pred tim nevaljalim ljudima, koji su ga prezreli, mudro pravio da nije opazio ništa.

11,1-5 Jabeš Gileadski bio je grad na istočnoj strani rijeke Jordan, na području koje je pripadalo Gadu. Kad su Amonci, susjedi na jugoistoku, opsjeli grad, njegovi su žitelji predložili određene uvjete predaje. No Nahaš ih je htio osakatiti i učiniti ih sramotom u Izraelu tako što bi svakom od njih iskopao desno oko. Začudo, Amonci su dopustili jabeškim starješinama da pošalju po pomoć. Možda Nahaš nije bio posve spreman, ili se nije bojao da će ostatak Izraela pomoći Jabešanima. Glasnici su poslani u Gibeu, gdje je Šaul još uvijek radio u polju. Bilo je krajnje vrijeme da potvrdi svoj status novoga kralja Izraela!

11,6-11 Zaprijetivši im veoma živopisno prikazanom kaznom, u obliku isječenih komada volovske zaprege, Šaul

je pozvao narod na oružje. Narod je obuzeo Božji strah. Združene snage Izraela i Jude brojale su 330.000 ljudi koji su se postrojili u Bezeku i odande svu noć stupali ka Jabešu, gdje su do nogu potukli Amonce.

11,12-15 Opijen pobjedom, narod je htio pogubiti one koji ranije nisu prihvatili Šaulovu vladavinu. Ali Šaul ih je mudro zaustavio. Činjenica da im je Jahve donio pobjedu njemu je bila dostatna. Potom je Samuel sazvao svečani zbor u Gilgalu, gdje je Šaulovo kraljevanje potvrđeno i uspostavljeno u svemu Izraelu. Ovoga puta nije bilo otpora. Gilgal govori o duhovnoj obnovi (Jš 5,9).

B. Samuelova upozorenja i opomene upućene narodu (pogl. 12)

12,1-13 Nakon svečanosti potvrđivanja kraljevstva u Gilgalu, Samuel se obratio svemu Izraelu. Prvo ih je podsjetio na njegovu pravednu sudačku vladavinu. Nitko ga nije mogao optužiti za nepravdu. Međutim, tražeći kralja, Izrael je odbacio ovu vladavinu i Božju prevlast nad njima. Gospodin je u prošlosti bio milostiv i podizao im izbavitelje svaki put kad su im bili potrebni. U nekim prijevodima u stihu 11 stoji ime “Bedan”, koje se po svojoj prilici odnosi na Baraka (NKJV marg., Septuaginta, sirijski prijevod).¹⁰ Samuel je sebe svrstao u red izbavitelja koji je počinjao s Mojsijem. No Izrael nije bio zahvalan za sva prošla milosrđa i vadio je za kraljem. Gospodnje im djelovanje preko sudaca nije bilo dostatno, i tako im je Jahve dao Šaula.

12,14-18 Tražeći kralja, narod je počinio strahovit grijeh. Ali, budu li poslušni Jahvi, on će ih, i nakon svega što su učinili, ipak blagosloviti. Ako ne budu htjeli slušati Jahvu, iskusit će njegov gnjev. Dajući im ozbiljan dokaz, Samuel je molitvom zazvao grmljavinu i kišu, što je bio očit znak od Boga jer je takva vremenska nepogoda bila neobična u vrijeme žetve

pšenice, a i pojavila se u savršeno pravom trenutku, tako da nije mogla biti tek slučajnost ili igra prirode.

12,19-25 Narod je obuzeo silan strah, te su preklinjali Samuela da moli za njih. Njegova je molitva donijela osudu, pa prema tome može donijeti i milosrđe. On je na ovo odgovorio još jednim pozivom Izraelu da slijedi Jahvu – to je bio način da se izbjegne osuda. A što se njega osobno tiče, nije mogao prestati moliti za njih, jer bi to bio grijeh. Ova važna izjava pokazuje da se nedostatak molitve računa u *grijev*, a ne tek u nebrigi.

C. Šaulova neposlušnost i odbacivanje (pogl. 13-15)

1. Šaulovo grešno prinošenje žrtve (pogl. 13)

13,1 S ovim stihom postoje očite teškoće, što se vrlo lako može vidjeti već samim čitanjem u različitim prijevodima. KJV i NKJV kažu: “Šaul je vladao jednu godinu; a kad je vladao dvije godine nad Izraelom...” ERV kaže ovako: “Šaulu je bilo *trideset* godina kad je počeo vladati, i vladao je dvije godine nad Izraelom...” RSV navodi: “Šaulu je bilo... godina kad je počeo vladati, i vladao je ... i dvije godine nad Izraelom.” A NASB prevodi ovako: “Šaulu je bilo *četdeset* godina kad je počeo vladati, i vladao je *trideset i dvije* godine nad Izraelom.” (Prijevodi su slobodni. I u našim verzijama nailazimo na isti problem – op. prev.) Neki rukopisi Septuaginte sasvim izostavljaju ovaj problematični stih! Najvjerojatnije objašnjenje ove zabune jest da su nemarni prepisivači u kasnijim stoljećima ispustili neke znakove iz hebrejskoga teksta.¹¹ No znamo da je Šaul bio zreo čovjek kad je postao kralj jer je njegov sin, Jonatan, bio dovoljno star da je mogao ići u rat.

13,2-5 Šaul je ustanovio redovnu vojku od tri tisuće Izraelaca. Jonatan je poveo svoj odred i uspješno napao filistejski

stup (garnizon, stražu) u Gibeji, sjeverno od Jeruzalema. Ovo je potaklo Filistejce da pripreme golemu vojsku za totalni rat. (Neki prijevodi, koji prate sirijski rukopis, kao i nekoliko rukopisa Septuaginte, u petome stihu navode da je bilo tri tisuće bojnih kola, što je vjerojatniji broj koji je mogao primiti šest tisuća konjanika, odnosno ratnika na kolima.)¹²

13,6-9 Hebreji su odgovorili na izazov velikim kukavičlukom; neki su, štoviše, pobjegli preko Jordana. Tako dugo su bili pod jarmom, da im se oslobođenje činilo gotovo nemogućim; Filistejci su u svakom pogledu imali prednost. Dok je Šaul u Gilgalu čekao Samuela (vidi 10,8), svaka je prozivka pokazivala da mu nedostaje sve više i više ljudi. Došao je i sedmi dan, a Samuel se nikako nije pojavljivao. Budući da su mu se vojne snage svakoga dana sve više smanjivale, a rat očito bio na pragu, Šaula je probitačnost potakla da sâm prinese žrtvu pa-ljenicu, iako za to nije imao ovlasti jer nije bio levit. Čak i da je Samuel kasnio, to nije opravdavalo Šaulovo uplitanje u svećeničku službu.

13,10-14 Samuel je stigao odmah nakon što je Šaul prinio žrtvu i shvatio što je ovaj učinio. Ono što se doimalo kao valjano opravdanje nije promijenilo činjenicu da je Šaul bio neposlušan Bogu. I zato će izgubiti kraljevstvo. Bog je već pronašao drugoga čovjeka – čovjeka po svojemu srcu. Bio je ovo prvi od nekoliko grijeha u Šaulovu životu koji su prouzročili da izgubi prijestolje u Izraelu. Ostali Šaulovi grijesi bili su: njegova brzopleta zakletva (pogl. 14); pošteta Agaga i najboljega dijela plijena iz bitke s Amalećanima (pogl. 15); ubojstvo Ahimeleka i osamdeset četvorice drugih svećenika (pogl. 22); ope-tovani napadi na Davidov život (pogl. 18-26); i savjetovanje s vračarom u En Doru (pogl. 28).

13,15-23 Šaul se sa šest stotina svojih ljudi pridružio Jonatanu u Gibeji. Filistejci

su, utaboreni nedaleko od njih, u Mikmasu, počeli slati pljačkaše na sjever, zapad i istok. Činilo se da su Izraelci nemoćni zaustaviti ih. Filistejci su tako dugo držali Izraelce pod svojim apsolutnim nadzorom, da u svoj izraelskoj zemlji nije bilo kovača. Tako su Hebreji morali ići k njima ako su htjeli naoštriti svoje poljoprivredne alatke. Tek je nekolicina ljudi imala mačeve. Činilo se da Izraelu doista nema spasa.

2. Šaulove brzoplete zakletve (pogl. 14)

14,1-15 Vidjevši da njegov otac ne čini ništa, Jonatan se iskrao zajedno sa svojim štitonošom i napao Filistejce. Nije ovo bio tek drzak štos niti sulud odlazak u samoubojstvo. Jonatan se pouzdao u Boga da će mu on dati veliku pobjedu. Nije ga brinulo što je njih bilo svega dvoje. Jonatanovo je pouzdanje bilo u tome što “ništa ne priječi Jahvu da udijeli pobjedu, bilo mnogo ljudi ili malo.” Jonatanova će vjera biti nagrađena. Bog mu je pokazao da će uspjeti ako ga Filistejci pozovu da se popne k njima, možda misleći da je prebjeg. Čim su Filistejci rekli: “Uspnite se k nama”, Jonatan se zajedno sa svojim štitonošom popeo do filistejske straže i uskoro je njih dvadesetak ležalo u prašini. Dok su preživjeli bježali, Bog je poslao potres, koji je u filistejskome taboru izazvao opću zabunu. *Vjera* što su je pokazali Jonatan (st. 6) i njegov štitonoša (st. 7) bila je sve što je Bogu trebalo da se pozabavi Filistejcima. Šteta što je Šaulova *ludost* umanjila plodove pobjede!

14,16-23 Šaulovi su stražari opazili komešanje na neprijateljskoj strani i o tome su ga izvjestili. Kad su izvršili prozivku, vidjelo se da među njima nema Jonatana i njegova štitonoše. Šaul je brzo naložio Ahiji, svećeniku, da donese Kovčeg kako bi se posavjetovao s Gospodinom. (U NKJV marg. – kao i u nekim našim prijevodima – prema Septuaginti stoji *efod*

(oplećak), a ne Kovčeg.¹³ Kovčeg je po svoj prilici još uvijek bio u Kirjat Jearimu.) No kako je buka u neprijateljskoj taboru postajala sve glasnija, Šaul se ubrzo predomislio; rekao je svećeniku da povuče ruku – tj. da prestane tražiti Gospodnju volju (st. 19). Okupio je svoje ljude, uvjeren da mu ne treba savjetovanje s Bogom kako bi znao da mu je on predao Filistejce u ruke. I drugi su primijetili da se Bog bori za Izrael. Oni Hebreji koji su se prethodno priklonili Filistejcima, sad su se okrenuli protiv svojih gospodara; a Izraelci koji su se krili u Efrajimovoj gori, otkrili su novu hrabrost i pridružili se u boju. Svi se hoće boriti kad je pobjeda već na dohvat ruke, ali gdje su Jonatani koji će napraviti prvi korak?

14,24-30 Da bi osigurao brz uspjeh, Šaul je brzopleto zakleo svoju vojsku da ne smiju ništa jesti do večeri, dok se bitka ne okonča. Svoju je naredbu zapečatio prokletstvom. Glad je kod njegovih ljudi prouzročila umor i stoga ih stavila u nepovoljan položaj. Ne znajući ništa o ukazu svoga oca, Jonatan je pojeo malo meda kako bi povratio snagu. Kad mu je rečeno za prokletstvo, bilo mu je žao što će Izraelovu pobjedu omesti tako glupa naredba.

14,31-42 Šaulova zabrana nije samo razljutila Jonatana, nego je ugrozila sav narod. Kad je bitka bila gotova, Izraelci su se bacili na plijen, poubijali stoku i počeli jesti meso s krvlju, kršeći tako odredbe iz Levitskog zakonika 17,10-14 i Ponovljenog zakona 12,23-25. Kad je Šaul čuo za ovo, ukorio ih je i postavio velik kamen, na koji će narod dovoditi životinje i tu ih klati na propisan način. Podigao je i svoj prvi žrtvenik Jahvi. Šaul je u oduševljenju htio poći u potjeru za Filistejcima još te noći, te je ponovno razgovarao sa svećenikom kako bi se posavjetovao s Bogom. Ali Bog mu nije odgovorio. To je Šaula navelo na pomisao da se u taboru dogodio grijeh. I, kao što

se činilo u takvim slučajevima, bačen je ždrijeb koji je, na Šaulovo iznenađenje, pao na Jonatana, što znači da je na njega pokazano kao na krivca.

14,43-46 Jonatan je objasnio što se dogodilo, a Šaul je, da bi sačuvao obraz, zapovjedio ubiju. No narod je pokazao više osjećaja nego što ga je imao njihov kralj. Zar nije baš Jonatan taj koji je s Bogom izvojevao tu veliku pobjedu? Kako bi onda Bog mogao biti ljut na njega zato što je prekršio Šaulovu zakletvu, a tako ga je silno upotrijebio tijekom borbe? Ne, Jonatan neće umrijeti. Tako je junak bio pošteđen nezaslužene smrti. No dok se Šaul bavio ovim nepotrebnim glupostima, Filistejci su pobjegli. Po drugi je put njegov nedostatak mudrosti umanjio pobjedu.

14,47-52 Stihovi 47 i 48 donose sažetak nekih Šaulovih vojnih pobjeda. Sljedeća tri stiha donose pojedinosti o njegovoj obitelji. Posljednji stih bilježi ispunjenje Samuelova predskazanja da će kralj odvoditi izraelske junake u vojnu službu (1. Sam 8,11).

3. Šaulova djelomična poslušnost (pogl. 15)

15,1-3 Šaul je bio na klizavoj nizbrdici i kako se približavao podnožju, klizao se sve brže. Što god mu se dalo da uradi, nikako nije mogao biti do kraja poslušan. U ovome poglavlju čitamo kako mu je Bog zapovjedio da uništi Amalečane – narod koji je nemilosrdno napao Hebreje iz zasjede dok su lutali nakon izlaska iz Egipta na putu u Kanaan (Pnz 25,17-19). Zapovijed je bila vrlo jasna: sve što diše moralo je biti uništeno – jer je posvećeno Bogu. Bog je, u svome strpljenju, godinama trpio Amalečane, ali njegova se riječ protiv njih nije promijenila (Izl 17,14-16; Br 24,20). Zbog svoga su grijeha morali biti zbrisani s lica zemlje.

15,4-12 Šaul je okupio vojsku i krenuo južno, na glavni grad Amalečana. Prije napada, upozorio je Kenijce da se povu-

ku s toga područja, jer se ovaj nomadski midjanski narod prijateljski ponio prema Izraelu tijekom izlaska. Ovaj čin pokazuje da Šaula nije zanimao pokolj; samo je provodio Gospodnju osvetu nad bezbožnim narodom. Potpuno je porazio Amalečane i sve što diše pobio oštricom mača *osim* amalečkoga kralja i najboljeg dijela plijena. (Ostatak Amalečana, koji je vjerojatno živio na nekom drugom mjestu, također je preživio – vidi 1. Sam 30,1-6; 2. Sam 8,12; 1. Ljet 4,43.) Kilometrima dalje, Jahve je obavijestio Samuela o Šaulovoj neposlušnosti. Ovo je Samuela veoma uznemirilo i natjeralo ga da svu noć provede u molitvi. Već sljedećega jutra bilo mu je jasno što mora učiniti.

15,13-35 Na putu u Gilgal, Šaul se zaustavio i sagradio spomenik u čast svoje pobjede. No Samuel je na to gledao drukčije i prozvao je Šaula zbog neposlušnosti. Šaulu nikad nije manjkalo izgovora, ali ovoga je puta hukka njegovoga propusta stigla do prorokovih ušiju, zbog čega su Šaulovi izgovori ostali visjeti u zraku. *Odbačen!* Već je jedanput to čuo (13,14). A sada je došlo ponovno zaglušujućom silom. Šaul je neprekidno prekrajavao Božje zapovijedi, čineći ono što se njemu činilo najboljim, umjesto onoga što mu je Bog rekao da je najbolje. Napravio je predstavu od pokajanja i molio Samuela da ga ne napušta. Čak je otkinuo komad prorokova plašta dok ga je nastojao zaustaviti da ne ode. I ovo je bio znak da će kraljevstvo biti otkinuto od Šaula i predano drugome čovjeku.

Nakon što je otišao sa Šaulom da se ovaj pokloni Jahvi, Samuel je zatražio da mu dovedu Agaga. Misleći da će ipak biti pošteđen, Agag je došao k Samuelu veseo, govoreći: “Tako je dakle umakla gorčina smrti.” (st. 32; prijevodi ovoga stiha razlikuju se, ovisno o manuskriptima s kojih je prevedeno – op. prev.). Ali Samuel ga je mačem isjekao na komade. Ostarjeli je prorok do kraja svoga života

nosio na srcu teret Šaulova pada. U određenome se smislu čak i Bog pokajao što je postavio Šaula za kralja nad Izraelom.

Stih 22 klasični je dio Božje riječi i trebalo bi ga naučiti napamet. Poslušnost – prije svega, naposljetku i uvijek. Ova je riječ geslo onih koji žele služiti i udovoljiti Gospodinu. Erdmann primjećuje:

U sljedećim riječima: “Poslušnost je vrednija od najbolje žrtve”, dolazi do novoga zaokreta u pojmu žrtvenoga prinosa, jer osim onoga što je samo po sebi veoma ugodno Bogu, jedino je poslušna narav uma već u svojoj suštini nešto dobro, a žrtva bez takve naravi nije dobra, nema naime moralne vrijenosti. ...Stoga je neposlušnost i njezina posljedična pobuna, kao i prkosna ovisnost o samome sebi, u biti isto što i vanjski pokazana opačina *čaranja*, te stoji s njom u istoj moralnoj ravni, budući da se radi o “proricanju u službi bezbožnih demonskih sila” (Keil) i idolopoklonstvu.¹⁴

Stihovi 29 i 35 doimaju se proturječno. Prvi kaže da se Bog ne kaje (ne mijenja mišljenje) niti laže (ne popušta), dok drugi kaže da se Bog pokajao jer je postavio Šaula za kralja. Stih 29 prikazuje Boga u njegovoj *suštinskoj naravi*. On se ne mijenja, nepromjenjiv je i stalan. Navod iz stiha 35 znači da je promjena u Šaulovu *ponašanju* zahtijevala odgovorajuću promjenu u Božjoj *nakani i svrsi* za njega. Da bi bio dosljedan svojim osobinama, Bog mora blagosloviti poslušnost i kazniti neposlušnost.

III. Davidov život do Šaulove smrti (pogl. 16-30)

A. Samuel pomazuje Davida za kralja (16,1-13)

16,1-3 Dok je Samuel još tugovao za Šaulom, Jahve mu je bez uvijanja rekao da se suoči s činjenicom da je Šaul odbačen;

Bog je izabrao drugoga čovjeka koji će vladati nad njegovim narodom. Samuelu je rečeno da pođe u Betlehem i tamo pomaže za kralja jednog od Jišajevih sinova. Tajnovitost nije isto što i prijevara. Bog nije rekao Samuelu da laže o tome što kani učiniti u Betlehemu; on je doista tamo prinio žrtvu. No pomazanje novoga kralja morala je ostati tajna i neće se objelodaniti još mnogo godina.

16,4-13 Kad je Samuel stigao u Betlehem, starješine su mu izišle u susret drhteći. Nakon što je pozvao Jišaja i njegove sinove na žrtvenu gozbu, pogledao je svakog od njegovih sinova, jednog po jednog, svaki put uvjeren da upravo tad pred njim stoji novi kralj. Ali, nijednoga od njih Gospodin nije izabrao. Samuel je trebao već naučiti, iz svoga iskustva sa Šaulom, da vanjski čovjekov izgled nije ni približno važan koliko unutarnji (13,14). Bog prosuđuje što je u srcu (st. 7). Načelo iz sedmoga stiha oduvijek je točno: ljudi doista sude o drugima po izgledu, odjeći, i uopće po onome što se vidi. Današnji mediji potiču ovo krivo stanovište upotrebom privlačnih ljudi u reklamama, na televiziji i u časopisima, u tolikoj mjeri da se čini kako obični ljudi, obična izgleda, ne zadovoljavaju te kriterije koliko bi trebalo. Šaul je bio visok, tamnoput i veoma zgodan. Zapravo je i David bio krasna stasa (st. 12), ali činio se još uvijek premladim za tako važnu službu. Nažalost i crkva je, osobito na televiziji, često naglašavala upravo tu površnu privlačnost, a ne duhovnost, s katastrofalnim posljedicama koje su slijedile svaki put kad ti TV idoli propadnu.

Bilo je nužno dovesti Davida na gozbu. Bio je toliko beznačajan u očima svoga oca, da je Jišaj bio uvjeren kako se prorok uopće neće zanimati za njega. Ali Jahve je bio veoma zainteresiran za tog mladog pastira i Samuel je, poslušavaši Božji glas, pomazao Davida za kralja. Od toga je dana na Davida sišao Jahvin Duh

i ostao na njemu, a od Šaula je odstupio. Proći će još mnogo godina dok David ne preuzme Šaulovu krunu, ali od tada i dalje Davidu je bilo osigurano kraljevstvo.

B. David u Šaulovoj službi (16,14-23)

Negdje u to vrijeme Šaula je počela mučiti duševna bolest koju je prouzročio zao duh. Izraz "zao duh poslan od Jahve" objašnjava se činjenicom da se za ono što Bog *dopušta* često kaže da je on i *učinio*. Dr. Rendle Short analizira kraljev problem kako slijedi:

Danas bi se kralju Šaulu postavila dijagnoza tipičnoga primjera manijakalno-depresivnog ludila. Znakovi kao što su razdoblja duboke potištenosti s povremenim nastupima ubilačkog nasilja bez nekog određenog razloga, opsjena da ljudi kuju zavjeru protiv njega ... očigledni su.¹⁵

Šaulu su sluge predložile da nađe nekoga tko je nadaren za glazbu kako bi ga umirio. Netko je spomenuo Davidovo ime i Šaul je poslao po njega. Osamnaesti stih pokazuje da se David već prilično proslavio u Izraelu, čak i prije svoga suočenja s Golijatom. Sad je njegova glazba trebala izvući kralja iz depresije. Šaul ga je veoma zavolio i David je postao njegov štitonoša.

C. Davidova pobjeda nad Golijatom (pogl. 17)

17,1-11 Filistejci su skupili svoje čete za rat protiv Izraela i utaborili se u blizini Terebintske doline (dolina Elah, Ili), jugozapadno od Jeruzalema i nedaleko od Gata. Šaul i njegova vojska okupili su se u blizini, a Terebintska dolina prostirala se između njih. Iz filistejskoga je tabora svakodnevno, tijekom četrdeset dana, izlazio jedan borac koji se zvao Golijat i izazivao Izraelce da mu pošao-

lju dostojnoga protivnika. Dragovoljaca nije bilo. Taj je div bio visok oko 3 metra, a na sebi je imao bojnu opremu tešku najmanje 80 kilograma. Samo je šiljak njegova koplja bio težak preko 6 kilograma. Međutim, teško oružje nije predstavljalo problem za Golijata, budući da je sâm bio težak između 270 i 340 kilograma (vjerojatno i više, ovisno o građi njegova tijela). Ovo je uveliko umnožavalo njegovu snagu u odnosu na snagu prosječnoga čovjeka.

17,12-30 Jednom prigodom, kad je David trojici svoje starije braće donio hranu na bojišnicu, čuo je divovo izrugivanje i vidio strah na licima hebrejskih vojnika. Upitao je ljude koji su bili oko njega što će dobiti čovjek koji ušutka tog napuhanog prostaka. Eliab, njegov najstariji brat, ukorio ga je, vjerojatno da bi prikrivao vlastiti kukavištvo, no David je ustrajao u provjeravanju koja nagrada čeka čovjeka koji ubije diva.

17,31-40 Do Šaula je ubrzo stigao glas da se našao mladić koji je spreman boriti se za Izrael, i David je doveden pred kralja. Kad je ugledao Davida, Šaul je posve razumljivo posumnjao u sposobnosti mladoga momka. Ali David je već poznao Božju silu što je djelovala kroz njega kad je branio svoja stada od lava i medvjeda. Osvjedočio se o Božjoj sili dok je bio na osami; sad se može pouzdati u Boga i javno. Vidjevši njegovu odvažnost i odlučnost, Šaul mu je dao vlastitu bojnu opremu, ali David ju je odbacio jer ga je ometala. Umjesto toga, krenuo je u borbu naoružan s pet glatkih kamenova, praćkom, štapom i silom živoga Boga!

17,41-54 Kad je Golijat ugledao Davida, koji je u to vrijeme mogao imati negdje oko dvadeset godina, razjario ga je osjećaj da mu se Izraelci žele narugati šaljući mu za protivnika nekoga tko je u njegovim očima izgledao kao dijete. Ali kod Davida nije bilo ni traga od straha kad je odgovorio na orijaševe kletve.

Imao je apsolutnu vjeru da će mu Gospodin dati pobjedu. Kad je Golijat pošao prema njemu, David je zavlatao prvi kamen iz pračke i pogodio ga u čelo. Div je pao ničice na zemlju. Potom je David uzeo Filistejčev mač i ubio ga njime, odsjekavši mu glavu. Kad su Filistejci sve to vidjeli, nagnuli su u bijeg, a Izraelci su uz bojne pokliče krenuli u potjeru za njima.

17,55-58 Čini se da ovi stihovi¹⁶ predstavljaju problem: Čudno je da Šaul nije prepoznao Davida, kad ga je već ranije imenovao za svoga štitonošu (16,21). Međutim, treba primijetiti da ovaj stih ne govori kako Šaul nije znao tko je taj mladi junak *bio*; zapravo je samo pitao: "Čiji je sin taj mladić?" Šaul je lako mogao zaboraviti Davidovu obitelj i podrijetlo. Williams primjećuje:

Budući da je Šaul obećao kako će osloboditi od poreza obitelj pobjednika, a njemu dati za ženu svoju kćer uz koju je išao primamljiv miraz, za očekivati je da traži od Abnera podatke o Davidovu ocu i njegovu položaju u društvu...¹⁷

Ovakvo bi se tumačenje moglo potvrditi činjenicom da je David kasnije izrazio svoju nedostojnost da bude kraljev zet (18,18). Michael Griffiths odlično primjećuje:

I Jonatan (pogl. 14) i David poduzeli su prve korake na malenoj fronti, točno tamo gdje su se nalazili, ali je to što su učinili odvelo u velike pobjede. Slično tome, i mi trebamo poduzeti prve korake u zauzimanju vlastitoga područja. Ne možemo se nadati da ćemo zauzeti sve neprijateljske snage, ali mi to i ne moramo učiniti. Na tvojoj "fronti" te spremno čeka tvoja služba za Isusa. Pozvani smo da budemo odvažni i da poduzmemo korake točno tu gdje jesmo. A Bog će se pobrinuti za ostalo kad se, kao rezultat našega djelovanja, bitka proširi na cijelu frontu.¹⁸

D. Davidova ženidba s Mikalom (pogl. 18)

18,1-5 Između Davida i Jonatana razvilo se duboko, trajno prijateljstvo. Bili su srodne duše, od kojih je svaka posjedovala onu rijetku kvalitetu prave hrabrosti. Jonatan je bio zakonski nasljednik prijestolja svoga oca, ali kad je skinuo svoj plašt i dao ga Davidu pokazao je da je spreman odreći se svojih prava u korist Davida koji će biti krunisan umjesto njega.

18,6-16 Kako je David nastavio pobjeđivati iz bitke u bitku, Šaul je postao iznimno ljubomoran. A kad je čuo pjesme što su ih pjevale žene, pripisujući Davidu veće podvige nego njemu, pomodrio je od gnjeva. Bog katkad rabi zlo kako bi kaznio zlo; zato je i dopustio da Šaula muči zao duh (st. 10). Kralj je dvaput pokušao osobno ubiti Davida, no David mu je oba puta izmakao. Potom ga je Šaul postavio za tisućnika (zapovjednika nad tisućom vojnika), jamačno se nadajući da će David poginuti dok se bori protiv Filistejaca. (Čini se da je ranije imao veće zapovjedne dužnosti.) Ali Jahve je bio s Davidom i njegovi su uspjesi privukli pozornost sveg Izraela.

18,17-30 Čovjeku koji ubije filistejskoga orijaša bila je obećana kraljeva kći, te je stoga Davidu ponuđeno da oženi Merabu, Šaulovu najstariju kćerku. No prvo je trebalo izvojevati još bitaka. A Šaul se nadao da će David, boreći se, poginuti. Kad je David izrazio svoju društvenu nedostojnost da bude kraljev zet, Meraba je dana drugome čovjeku, što je zacijelo bio Šaulov način da pokuša poniziti Davida. Međutim, Davida je voljela Šaulova mlađa kći, Mikala, i Šaul se složio da mu je da pod uvjetom da mu kao ženidbeni dar donese stotinu filistejskih obrezaka. Ponovno se Šaul nadao da će ubiti Davida filistejskom rukom. Ali Davida se nije moglo ukloniti tako lako.

Vratio se s neobičnim ženidbenim darom u dvostrukoj mjeri i zadobio Mikalu za svoju nevjestu. Kako su neprekidni vojni uspjesi jasno pokazivali da je Jahve s Davidom, Šaulovi su mržnja i strah nastavljali rasti.

E. Davidov bijeg od Šaula (pogl. 19-26)

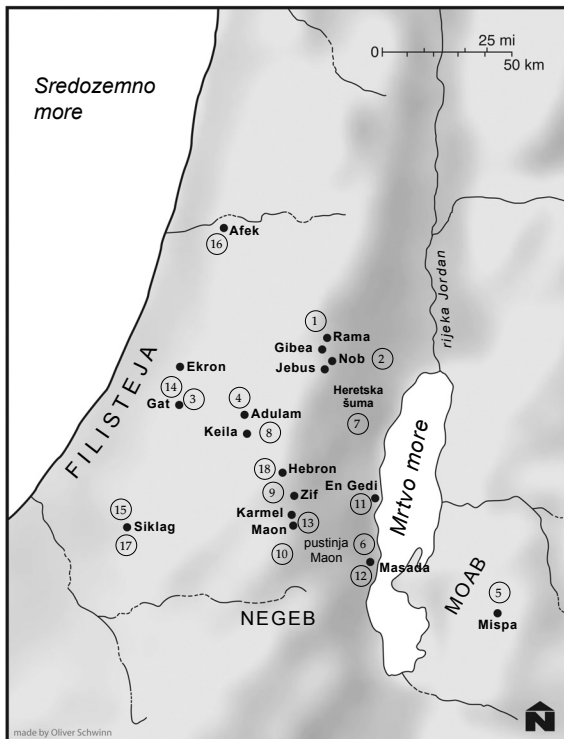
1. Jonatanova odanost (poglv. 19, 20)

19,1-7 Kad je Jonatan shvatio da njegov otac kani ubiti Davida, posavjetovao je mladića da se sakrije u polju, a on će za to vrijeme pokušati umiriti kralja. Razgovarajući sa Šaulom o Davidu, Jonatan ga je podsjetio na Davidovo junaštvo, vjernost i uspjehe protiv izraelskih neprijatelja. Nije učinio ništa čime bi zaslužio smrt. Šaul se privremeno složio i David je vraćen na svoj prijašnji položaj na kraljevskome dvoru.

19,8-10 Ali kad je rat opet buknuo, David se ponovno isticao i Šaulova se ljubomora rasplila novom snagom. Vratio se i zao duh, te je Šaul pokušao pribosti Davida uza zid svojim kopljem. I promašio je – po treći put. David je jedva izvukao živu glavu i uspio pobjeći.

19,11-17 Te iste noći Šaul je poslao glasnike Davidovoj kući s nakanom da ga ujutro ubiju. Mikala je znala za zavjeru te je pomogla Davidu u bijegu tako što je stavila kućnoga idola u njegov krevet. (Idol je zacijelo bio njezin, budući da David nikad nije bio idolopoklonik.) Kad je Šaul poslao ljude da uhvate Davida, njezino je lukavstvo otkriveno.

19,18-23 No David je do tad već pobjegao. Otišao je u Ramu k Samuelu. Božji ljudi u vrijeme nevolje idu drugim Božjim ljudima. Tri su puta Šaulovi glasnici pokušali uhvatiti Davida i nijednom nisu uspjeli, jer bi svaki put kad bi se približili prorocima koji su bili sa Samuelom, i sami počinjali prorokovati obuzeti



Šaul progoni Davida

1. David bježi iz Gibee k Samuelu u Ramu (1 Sam 19,18)
2. David odlazi u Nob (1 Sam 21,1-9)
3. David ide u Gat (1 Sam 21,10)
4. David bježi od Filistejaca i sklanja se u Adulam (1 Sam 22,1)
5. David odvodi svoju obitelj na sigurno u Moab (1 Sam 22,3)
6. David ide u Moab (1 Sam 22,4)
7. David se sklanja u Heretsku šumu (1 Sam 22,5)
8. David sa svojim ljudima napada Filistejce i plijeni Keilu (1 Sam 23,5)
9. David se sklanja u pustinju Zif (1 Sam 23,14)
10. David se povlači u pustinju Maon (1 Sam 23,24)
11. Šaulova potjera odvodi Davida u En Gedi (1 Sam 23,29)
12. David pošteduje Šaulov život i vraća se u Moab (1 Sam 24,22)
13. David se vraća u Karmel kod Maona, ženi se Abigajilom (1 Sam 25)
14. Ponovno poštedujući Šaulov život, David se vraća u Gat (1 Sam 26,1-27,2)
15. Filistejac Akiš, kralj Gata, daje Davidu Siklag (1 Sam 27)
16. David i njegovi ljudi odlaze u Afek, pridružuju se filistejskim snagama (1 Sam 29,1-3)
17. Zapovjednici filistejske vojske protive se Davidu i on je primoran vratiti se u Siklag (1 Sam 30)
18. Nakon Šaulove smrti, David se vraća u Hebron gdje je okrunjen za kralja (2 Sam 1-2)

Božjim Duhom. Kasnije je i Šaula, kad je osobno krenuo za Davidom, obuzela sila Božjega Duha. Međutim, moramo shvatiti da ovaj božanski zanos, ma koliko bio dubok, nije isto što i obraćenje.

19,24 Ljudi su još jednom ponavljali onu izreku o Šaulu među prorocima (10,11-12). Mora da ih je prilično zbunjivala njegova prevrtljiva narav. Riječ "gol" ne znači da je Šaul ležao tamo sasvim obnažen, nego da je skinuo svoj gornji plašt, tj. obilježje svoje kraljevske vlasti. I dok je Bog držao Šaula ispruženog na zemlji cijeli taj dan i cijelu noć, David je pobjegao (20,1). Stih 24 ne protuslovi 1. Sam 15,34-35, gdje stoji: "Samuel nije više vidio Šaula", odnosno nije više *došao* vidjeti Šaula. Jer ovdje je *Šaul taj koji je došao vidjeti proroka*, i to slučajno i posve neočekivano.

20,1-3 Po odlasku iz Najota, David je došao k Jonatanu i pokušao saznati zašto ga Šaul tako uporno nastoji ubiti. Jonatan očito nije znao ništa o neprekidnim nastojanjima svoga oca da ubije Davida. David mu je objasnio da kralj neće obznaničiti svoje naume Jonatanu jer je znao da njih dvojicu vezuje čvrsto prijateljstvo.

20,4-9 Naposljetku je predložena provjera koja će razjasniti je li David u opasnosti ili nije. Umjesto da zauzme svoje mjesto za kraljevskim stolom na mjesečnoj gozbi, David će izostati. Bude li se Šaul raspitivao zašto ga nema, Jonatan će objasniti da je otišao na proslavu godišnje žrtve u Betlehem. (Ovo bi doista moglo biti točno, iako odlazak na taj put u Pismu nije zabilježen. Ali, ako je to bila laž, zabilježena je samo kao činjenica koju Bog ne odobrava.) Ako se Šaul tome ne usprotivi, to će značiti da je David spašen; ali ako kralj plane gnjevom jer mu je David još jedanput iskliznuo iz šaka, tad će Jonatan znati da je David u smrtnoj opasnosti.

20,10-17 Jonatan je obećao da će trećega dana doći u polje i posredstvom do-

govorena znaka izvijestiti Davida kako je sve prošlo. Zacijelo očitjuvši kakav ih ishod čeka, Jonatan je zatražio od Davida da njemu i njegovu domu iskaže vjernu Jahvinu ljubav kad jednom dođe na vlast. Iz stihova 14-17 jasno se vidi da je Jonatan vjerovao da će David doista biti kralj; ali ipak mu je potvrdio svoju ljubav, iako je shvatio da će pravo na prijestolje, koje je pripadalo njemu, biti Davidovo. Kako nesebična odanost!

20,18-23 Ovi stihovi potanko opisuju znak kojim će Davidu biti priopćeno kakav je kraljev stav. Jonatan će izići u polje i odapeti nekoliko strijela u blizinu kame- na iza kojeg će se David kriti. Smjernice što ih bude davao svome momku koji će skupljati strijele reći će Davidu da bježi i spašava živu glavu, ili da se vrati na dvor jer nije u opasnosti. Možda će se netko pitati zašto je Jonatan priredio čitavu predstavu od komuniciranja s Davidom, kad je kasnije svejedno izišao i izravno razgovarao s njim. Međutim, u tome trenutku, vjerojatno nije znao hoće li se moći susresti s Davidom, a da ga nitko ne vidi.

20,24-34 Prvu večer gozbe, Šaul nije rekao ništa o Davidovu izostanku, misleći u sebi kako David vjerojatno nije bio obredno čist. Ali kad je drugoga dana upitao Jonatana gdje je David i kad je saznao da je ovaj otišao u Betlehem, planuo je gnjevom i optužio Jonatana da podržava čovjeka koji bi i njemu i njegovoj majci ukrao čast. Šaulove su riječi bile grube, a ponašanje još grublje, dok je vlastitoga sina pokušavao pribosti kopljem za zid, trenutačno prenoseći svoju mržnju s Davida na Jonatana.

20,35-42 Ujutro trećega dana David je primio ugovoreni znak i njegovi su strahovi bili potvrđeni. Muškarci su plakali zagrljeni; sada moraju poći na suprotne strane i više neće uživati u društvu jedan s drugim. David je otišao živjeti skrivajući se, što je bio nužni dio Božje nakane kako

bi ga pripremio za prijestolje. Jonatan se vratio u kraljevski grad, ostavši vjeran svome ocu, iako je duboko u sebi znao da neće biti sljedeći izraelski kralj. Je li trebao poći s Davidom? Je li ispravno postupio ostavši vjeran svome ocu, iako je znao da je Jahve odbacio Šaula i oduzeo mu kraljevstvo?

2. Ahimelekova dobrotu prema Davidu (pogl. 21)

I najveći ljudi imaju svojih mana. David nije bio iznimka. Ovo tužno poglavlje bilježi njegove laži pred Šatorom sastanka, koji se sada nalazio u Nobu (st. 1-9), te kako se pred Filistejcima pravio da je lud (st. 10-15).

21,1-6 Bježeći od Šaula, David je išao k Samuelu (pogl. 19), potom k Jonatanu (pogl. 20), a sad je došao k velikom svećeniku. Ahimelek je držeći (u nekim našim prijevodima stoji *radosno*, a u nekim da se *uplašio* – op. prev.) pošao Davidu u susret, pitajući ga zašto putuje sam. (Zapravo je David imao nekoliko ljudi sa sobom koji su ga čekali na nekom drugom mjestu – st. 2; Mt 12,3.) David je slagao i rekao mu da se nalazi u tajnome izaslanstvu u kraljevo ime. Potom ga je zamolio za malo kruha. Ali jedino što je veliki svećenik imao bio je sveti kruh, onaj prineseni što se rabio u Šatoru sastanka na bogoslužju. Svećenik je taj kruh ponudio Davidu pod uvjetom da su svi njegovi ljudi obredno čisti, odnosno da u posljednjih nekoliko dana nisu imali spolne odnose. David mu je rekao da su njegovi ljudi čisti, i ne samo čisti nego i sveti (odvojeni) zbog vrsnoće njihova osobitog poslanja. *Sir* Walter Scott bio je u pravu: “Kako samo zamršenu mrežu pletemo kad prvi put varamo!” I tako je David dobio svete kruhove koju su upravo bili uzeti iz Svetinje.

Gospodin Isus je u Evanđelju po Mateju 12,3-4, odobrio ovu protuzakonitu uporabu prinesenih kruhova, vjerojatno

zato jer je u Izraelu postojao grijeh, a David je predstavljao izvor pravednosti. Da se David nalazio na svome zakonitom položaju, naime na izraelskome prijestolju, ne bi ni bilo potrebe da moli kruha. Zakon što je zabranjivao svjetovnu uporabu svetoga kruha, nije imao za cilj zabranu milosrdnoga djela kao što je bilo ovo.

21,7-9 Doeg, Šaulov sluga, tog se dana zadržao pred Jahvom u Nobu. Iako Edomac, obratio se na hebrejsku vjeru, a zadržao se ili zbog zakletve, ili nečistoće, ili nekog drugog obrednog zahtjeva. Budući da je bio tamo, zapazio je Ahimelekovu suradnju s Davidom i to je, kad se vratio na dvor, saopćio Šaulu. David je u međuvremenu iznio Ahimeleku još jedan zahtjev, ovoga puta za oružjem. I ponovno je lagao, rekavši da se nalazi na hitnom zadatku u kraljevo ime. Ponuđen mu je Golijatov mač, a David ga je, jedva dočekavši, uzeo, dodajući da takvoga mača više nema. Pouzdao se u Gospodina kad je ubio orijaša, a sada je upao u grešku pouzdanja u mač svoga mrtvog neprijatelja.

21,10-15 Potom je David napustio Izrael i pobjegao u Gat, Golijatov rodni grad. Eto što se dogodilo – David, pomazani kralj Izraela, tražio je utočište među neprijateljima Božjega naroda. Kad su Filistejci postali sumnjičavi, bio je prisiljen glumiti luđaka kako bi spasio svoj život. DeRothschild primjećuje da je David dobro znao “da se luđake nije smjelo dirati, jer ih se smatralo obuzetim, ali zaštićenim od Boga.”¹⁹ I tako je izraelski psalmist puštao da mu teče slina niz bradu dok je bubnjao (u nekim prijevodima stoji *šarao* – op. prev.) po vratima. Zbog bešćutnosti Božjega naroda, ali i zbog vlastitog propusta u vjeri, David je dospio u tako sramno stanje.

Ali, on je kroz te teške kušnje naučio nekoliko dragocjenih lekcija. Prije nego što prijeđemo na sljedeće poglavlje, pročitaj Psalam 34, koji je napisan negdje

u to vrijeme. U tome Psalmu dobijamo novi uvid u Davidov karakter. Posjedovao je, naime, osobitu elastičnost koja mu je omogućavala rast u poznanju Boga unatoč padovima.

3. *Davidov bijeg i Šaulov pokolj svećenika (pogl. 22)*

22,1-2 Kad se vratio u Izrael, David je našao utočište u spilji Adulam, na Judinu području, jugozapadno od Betlehema. Ta je spilja postala mjesto na kojemu su se okupljali svi koji su bili u nevolji, zaduženi i nezadovoljni. David ovdje predstavlja sliku Krista, u njegovu sadašnjem stanju odbačenosti, koji poziva k sebi sve potištene kako bi ih spasio. Ubrzo se u Adulamu skupila mala vojska od oko četrina stotine ljudi; kasnije će se ta družina proširiti na šest stotina. Ti su ljudi, što se svijeta tiče, bili neprilagođeni, buntovnici, ali pod Davidovim su vodstvom postali junaci (2. Sam 23).

22,3-5 Davidu su se pridružili i roditelji. Ali, zabrinut za njihovu dobrobit, David je otišao u Moab kako bi uređio da njegovi roditelji ostanu tamo dok se on krije. Iako je bio potomak Rute, Moapke (Rut 4,17), krivo je postupio kad se pouzdao u Gospodnje neprijatelje. (Predanje kaže da su Moapci naposljetku ubili Davidove roditelje.) Ubrzo nakon Davidovog povratka, prorok Gad mu je rekao da ide iz Adulama i on je otišao u Heretsku šumu, također na Judinu području.

22,6-8 U Gibei, na Benjaminovoj zemlji, Šaul je nebulozno govorio Benjaminovcima i svojim slugama protiv Davida. Pitao ih je hoće li ih David tako velikodušno darivati kao što je činio on. Na kraju krajeva, David uopće nije bio iz njihova plemena. Šaul ih je optužio za prikrivanje urote skovane protiv njega. Do sada je bio sasvim paranoičan i nerazuman. U svakome je vidio neprijatelja, čak i u rođenome sinu.

22,9-15 Tada je Edomac Doeg, sa že-

ljom da što bolje iskoristi prigodu i ostavi dubok dojam na kralja, rekao Šaulu da je svećenik Ahimelek pomogao Davidu, da mu je dao hranu i tražio za njega savjet od Jahve. Svećenik i sva njegova obitelj odmah su dovedeni pred kralja i optuženi za izdaju. Ahimelek je, odgovarajući, spomenuo Davidovu vjernost kralju i vlastitu nedužnost u pružanju pomoći čovjeku za kojega je bio uvjeren da je odan Šaulu. Ukazao je da to nije bio prvi put da je tražio za Davida savjet od Gospodina. A što se tiče Šaulove optužbe da se David pobunio protiv njega te da vreba na njegov život, Ahimelek je rekao da o tome nije znao ništa.

22,16-19 Šaulovi su postupci dokazivali da je do tad već bio sasvim lud. Kad su njegovi stražari odbili dići ruke i pogubiti Jahvine svećenike, Doeg, poganski "pas" u pravome smislu te riječi, žustro se ustremio na njih, ne mareći puno što se radi o svećenicima, i tako je ubio njih osamdeset i pet. Kao da to nije bilo dovoljno, napao je i Nob, Ahimelekov grad, te poubijao sve njegove žitelje i svu stoku.

22,20-23 Preživio je samo Ebjatar; pobjegao je k Davidu i javio mu što se dogodilo. Potom je ostao s Davidom i služio kao veliki svećenik, sve dok ga Salomon nije opravdano isključio iz te službe (1. Kr 2,27). U jednome je smislu smrt svećenika bila posljedica Davidovih laži i intriga (st. 22). U drugome je smislu ta smrt bila Božja osuda nad Elijevim domom (2,31-36; 3,11-14). No naposljetku, Šaul je taj koji je osobno morao prihvatiti glavni dio krivnje za ovaj pokolj, budući da ga je on naredio.

Prorok (Gad), svećenik (Ebjathar) i kralj (David), svi zajedno u izgnanstvu, predstavljaju sliku Krista u našim danima koji sada čeka sve dok njegovi neprijatelji ne budu postavljeni za podnožje njegovim nogama, a njegovo prijestolje utvrđeno na zemlji.

4. Izdaja u Keili (pogl. 23)

23,1-5 Do Davida je stigla vijest da su Filistejci napali grad Keilu, koji se nalazio južno od Adulama. David je pod Jahvinim vodstvom potukao neprijatelje, oslobodio grad i uhvatio mnogo grla stoke.

23,6-12 Kad je Šaul čuo da je David u Keili, odlučio je postaviti mu zamku. No David je saznao za zavjeru i tražio od Jahve vodstvo glede njegova sljedećeg koraka. Hoće li biti siguran u Keili? Hoće li ga žitelji toga grada predati Šaulu u ruke, unatoč dobroti koju im je ukazao? Bog mu je preko oplečka što ga je donio Ebjatar, ili još određenije preko Urima i Tumima, otkrio da će ga nezahvalan narod doista izdati Šaulu čim ovaj dođe.

23,13-18 I tako su David i njegovi ljudi pobjegli u pustinju Zif, jugoistočno od Hebrona. Međutim, čak su i tamo bili nemilosrdno progonjeni. Bilo je to istodobno i mjesto na kojemu je Jonatan našao Davida i ohrabrio ga u Gospodinu. Ovo je danas služba koja nam je više nego potrebna! Crkva bi imala neizmjerne koristi kad bi u blizini bilo više onih koji su spremni ohrabriti bližnje. Samo oni koji su iskusili silu poticajne riječi izgovorene u pravo vrijeme, znaju kakve blagoslove to donosi duši. Jonatanova je ljubav prema Davidu bila nesebična. Ponovno je uvjeravao Davida da će Bog ispuniti nakanu koju ima za njega, unatoč Šaulu. Sretan je čovjek koji ima prijatelja kao što je Jonatan. Ali zašto nije ostao s Davidom, nego se uvijek vraćao kući, i dalje je zagonetka.²⁰

23,19-29 Zifejci su također izdali Davida; javili su Šaulu gdje se nalazi i obećali da će bjeGUNCA predati u ruke kralju. Kad je čuo da Šaul dolazi, David je pobjegao u pustinju Maon, a Šaul mu je bio za petama i progonio ga. I upravo kad se činilo da će ga opkoliti, Filistejci su napali Izrael, te je Šaul bio prinuđen odustati od potjere. Izraelski su neprijatelji nesvjesno poslužili kao saveznici

odbačenome izraelskom kralju. Jišajev je sin potom otišao u En Gedi, na zapadnoj obali Mrtvoga mora.

5. Šaul pošteđen (pogl. 24)

24,1-7 Nakon što je osujetio napad Filistejaca i vratio se iz potjere za njima, Šaul je ponovno krenuo u lov na Davida. Slijedio ga je sve do Litica divokoza u En Gediju. Tamo je ušao u jednu spilju kako bi obavio nuždu. Međutim, spilja koju je izabrao nije bila prazna. U dnu te spilje sjedio je čovjek kojega je on nemilosrdno progonio, a koji je sada pokušavao zauzavati svoje ljude da ne oduzmu kraljev život! Smatrali su, naime, da im je Bog predao Šaula u ruke. Ali David je znao da ne postoji Božja zapovijed po kojoj mu je dopušteno preuzeti kraljevstvo silom. Bio je zadovoljan čekanjem na Božje vrijeme i način. Pa čak i kad je odsjekao skut od kraljeva plašta, zapekla ga je savjest. Nije olako shvaćao činjenicu da je Šaul bio pomazan za izraelskoga kralja. Bog je taj koji ga mora ukloniti, a na Davidu je bilo da ga poštuje sve dok ga Gospodin ne skloni.

24,8-15 Kad je Šaul otišao, David je izišao iz spilje i pozvao ga. Poklonio se kralju i rekao mu da su klevetnička izvješća, koja neprekidno sluša, neistinita. Tog istog dana David je mogao ubiti kralja, ali nije, jer je Šaul bio Jahvin pomazanik. Komad plašta u Davidovoj ruci bio je dokaz njegove dobrote. Nepravедnik možda i želi osvetu za sebe, ali David nema takvih želja. Pitao je Šaula zašto vodi tako nemilosrdnu borbu protiv nekoga tko je bezopasan i beznačajan koliko i mrtav pas ili obična buha.

24,16-22 Ganut do suza Davidovim riječima, ali samo privremeno, Šaul je priznao Davidovu pravедnost i vlastitu nepravедnost. Začudo, ali priznao je i da će David jednoga dana biti kralj u Izraelu, pa je u skladu s tim zatražio da prisegne da će se dobro ophoditi prema njegovoj

obitelji. Potom je u miru otišao. No Davidov je predah bio kratkoga vijeka. Šaul je ubrzo zaboravio njegovu dobrotu.

Dok je govorio sa Šaulom, David je dvaput pozvao Jahvu za suca. Bilo mu je dovoljno ostaviti svoj slučaj u Božjim rukama, umjesto da učini ono što bi se običnom čovjeku možda činilo ispravnim. Nešto što je Petar pamtio o našem Gospodinu bilo je da "on vrijeđan nije zauzvat vrijeđao, mučen nije prijetio, nego je to prepuštao pravednome Sucu." (1. Pt 2,23) Neka bi Bog osposobio i nas da budemo jednako tako mirni i pouzdajemo se u njega unatoč nevoljama!

6. Nabalova ludost (pogl. 25)

25,1-9 Samuelovom smrću završeno je razdoblje sudaca. Izrael je sada postao monarhija. Davidovi će potomci zauvijek sjediti na izraelskome prijestolju, a Krist će doći kao ispunjenje obećanja. Duboko poštovanje što ga je uživao Samuel vidi se i u žalosti sveg Izraela i naricanju za njim kad je umro.

Nakon prorokove smrti, David je sišao u pustinju Paran, u južnome dijelu Judina područja, vjerojatno kako bi se što više udaljio od Šaula i njegovih ubojitih nakana. Karmel koji se spominje u stihu 2 nije *gora* Karmel koja je bila na sjeveru, nego *grad* nadomak Maona. Tamo je Nabal strigao ovce i David je, prema običaju, poslao grupu momaka po dar u zamjenu za zaštitu koju je pružao Nabalovim stadima.

25,10-13 Međutim, Nabal se ponio prema Davidovim slugama na tako sebičan i grub način, da se David razgnjevio i krenuo prema Karmelu sa četiri stotine ljudi kako bi kaznio Nabala i njegov dom.

25,14-22 Nabalova je prekrasna i razborita žena, Abigajila, saznala za opasnost što ju je nesmotrenost njezina muža svalila na njih. Brzo je prikupila goleme količine hrane i krenula Davidu u susret. Dok se približavao Karmelu, David se

prisjećao svega dobrog što je učinio za Nabala, ali i prezira što ga je Nabal pokazao prema njemu.

25,23-31 Kad je Abigajila ugledala Davida, bacila mu se pred noge, poklonila se do zemlje i veoma majstorski i uspješno počela zagovarati za njih. Prvo je priznala da njezin muž s pravom nosi svoje ime (Nabal znači *ludak* ili *nitkov*). Kad su Davidovi momci došli k njemu, ona o tome nije znala ništa. Dok ga je molila za oprostaj, podsjetila ga je kako ga je Jahve očuvao da ne svali na sebe krivnju za proljevanje krvi, te da je Bog taj koji će kazniti neprijatelje – dapače i Nabala. Ona je doista u duhu mogla vidjeti tko je David, Gospodnji pomazani, te ga je iskreno veličala kao onoga koji bježe Jahvine bojeve. Koliko će bolje ako se, kad postane kralj, ne bude morao osvrtni na vrijeme kad je djelovao samovoljno i pribavljao pravdu svojom rukom, umjesto da je prepustio svoje neprijatelje Gospodnjoj osveti!

25,32-35 Davida se duboko dojmio njezin diplomatski govor te joj se zahvalio što ga je spriječila da ubije Nabala. Gospodin zna kako će uvesti prave ljude u naš život da nas usmjere i upozore. Trebali bismo biti zahvalni što to čini. Abigajilin je savjet bio učinkovit, a njezin velikodušan dar prihvaćen. David je Nabala prepustio Gospodinu. A Bogu nije trebalo dugo da počne djelovati. Neki će vjerojatno ovaj slučaj pretresati, nastojeći dokazati da je Abigajila prekršila Božji propisan poredak jer se nije posavjetovala s mužem i jer je prisvojila vlast nad njim. Međutim, Biblija ni na jednom mjestu ne navodi da je ona postupila krivo. Upravo suprotno, vjerojatno je svojim brzim djelovanjem spasila od uništenja i Nabala i cijelo njegovo kućanstvo.

25,36-44 Kad se Abigajila vratila kući, zatekla je Nabala sasvim pijanog. Sačekala je do sljedećega dana i tek mu je tad saopćila što se dogodilo. Kad je čuo no-

vosti, dobio je, kako se čini, napad koji izaziva uzetost, moždani ili srčani udar. Umro je deset dana kasnije, ostavljajući za sobom sav imetak što ga je tako sebično gomilao. Ubrzo nakon što je čuo za Nabalovu smrt, David je poručio Abigaili da će je uzeti za ženu, što je ona iznimno ponizno prihvatila. Za vrijeme boravka po skrovištima David je stekao još jednu ženu, Ahinoamu. Njegova prva žena, Mikala, u međuvremenu je dana drugome čovjeku.

U ovoj priči ponovno vidimo da će svaki koji se uzvisi biti ponižen (Nabala je ubio Bog), a koji se ponizi bit će uzvišen (Abigaila je postala kraljevom ženom) (Lk 14,11).

7. David pošteduje Šaulov život po drugi put (pogl. 26)

26,1-4 Zifejci su ponovno izvijestili Šaula gdje se krije David (usp. 23,19). Šaul je žurno prikupio snage pet puta veće nego što je bila slabašna Davidova družina i s njima sišao u pustinju Zif. Nije nam rečeno što je ovoga puta nahuškalo Šaula na Davida. Kad su se nakon prošloga viđenja njih dvojica rastali, činilo se da su se izmirili (pogl. 24). Možda su opaki ljudi iznova uzburkali kraljevu mržnju (vidi st. 19).

26,5-12 David je izvidio Šaulov tabor, a noću su on i njegov rođak, Abišaj, ušli unutra i došli na mjesto na kojemu je Šaul spavao. Sve je ovo omogućio neobično dubok san od Gospodina. Abišaj je htio ubiti kralja jednim brzim udarcem, ali David mu je to zabranio jer, iako je Šaul bio opak čovjek, bio je Jahvin pomazanik. On je bio Gospodnja odgovornost i Gospodin zna kako će s nim izići na kraj. David je uzeo Šaulovo koplje i vrč za vodu, a onda otišao.

26,13-16 Kad je izišao iz tabora i došao na sigurnu udaljenost, David je pozvao Abnera, rugajući mu se zbog nesavjesnog čuvanja kralja. Takav nemar zacijelo za-

služuje smrt. A vrč za vodu i koplje što ih je David uzeo govorili su da je David još jedanput poštedio Šaulov život.

26,17-20 No Davida je još uvijek zbušnjivalo zašto ga kralj Šaul tako neumorno progoni kad mu je već dokazao da mu ne želi nikakvo zlo. Ako Jahve draži Šaula protiv Davida, tad mu David može udovoljiti tako što će prinijeti žrtvu. Ali ako ljudi potiču Šaulovo neprijateljstvo, tad će biti prokleti jer su otjerali Davida od jedinoga Svetišta u kojemu je mogao iskazivati Jahvi štovanje. Izraz: “Idi, služi tuđim bogovima” (st. 19b), nešto je što su ti opaki ljudi govorili svojim postupcima, ako ne riječima. David je tražio da njegova krv ne padne na zemlju daleko od Jahvina lica, tj., da ne umre u tuđoj zemlji (st. 20). Šaul je lovio buhu kao kad tko goni jarebicu po planini.

26,21-25 Čini se da se Šaul doista pokajao kad je shvatio da mu je David ponovno poštedio život. Priznao je da je David pravedniji od njega, jer on je bez ikakva povoda tražio Davidov život, dok je David njegov život poštedio, iako ga je mogao ubiti u samoobrani. David je uputio konačni vapaj Jahvi da vidi njegovu pravednost. Šaul je odgovorio Davidu s blagoslovom i proročanstvom o budućoj veličini njegova “sina Davida”.²¹ Potom je David otišao svojim putem, a Šaul se vratio u svoj grad.

F. Život u filistejskoj zemlji (pogl. 27-30)

1. David dobija Siklag (pogl. 27)

27,1-4 Pritisak stalnoga bježanja od mjesta do mjesta, samo jedan korak ispred smrti, naposljetku je uzeo svoj danak. Unatoč Gospodnjoj čudesnoj skrbi za njega, David se počeo kolebati u vjeri. Izgubio je iz vida činjenicu da je bio pomazani kralj Izraela. Zar bi ga Bog imenovao za kralja, a onda dopustio da bude ubijen, prije nego što je uopće počeo vladati? Zar bi

ga Bog izbavio iz Golijatove ruke, samo da bi ga predao Šaulu u ruke? Ne, ali okolnosti lako mogu iskriviti pogled na stanje u kojemu se nalazimo. Trenutačna opasnost često zamagli naš obzor, pa isпустimo iz vida Božja obećanja. David je ponovno pobjegao u zemlju Filistejaca i stupio u vezu s Akišem, kraljem Gata. Dugo je vremena prošlo od kada je bio tu posljednji put i Akiš je vjerojatno bio svjestan da je David bjegunac. Neznabožički ga je kralj toplo dočekao, budući da je vidio u njemu hrabrog ratnika i saveznika u borbi protiv Izraela. Ovaj Akiš ne mora nužno biti isti onaj kod kojega je David bio u 1. Sam 21,10 jer "Akiš" je kod Filistejaca bilo kraljevsko ime.²² Kad je Šaul čuo da je David pobjegao iz zemlje, prestao ga je progoniti.

27,5-7 Posljednji put kad je David bio u Gatu (pogl. 21), Akišove su sluge sumnjale u njega i pokušale ga ubiti. David to nije zaboravio. Stoga je sada, glumeći skromnost, odbio nastaniti se u prijestolnici i zatražio vlastiti grad. Dodijeljen mu je Siklag, grad u blizini granice s Izraelom, koji je pri raspodjeli zemlje pripao Judi (Jš 15,31).

27,8-12 Tijekom svoga šesnaestomjesečnog boravka među Filistejcima, David se borio protiv Gešuraca, Girzijaca i Amalečana. Ti su narodi bili poganski stanovnici Kanaana, čije je uništenje Bog izričito zahtijevao (Izl 17,14; Jš 13,13; 1. Sam 15,2-3). Tako se David, čak i u izgnanstvu, borio u Gospodnjim bitkama. Ovo doista predstavlja paradoks: mogao se pouzdati u Gospodina da će ga sačuvati u bitkama protiv izraelskih neprijatelja i donijeti mu pobjedu, ali ne i da će ga zaštititi od Šaula!

2. Šaul se savjetuje s vračarom – predskazanje o njegovoj propasti (pogl. 28)

28,1-2 Sada je Davidov položaj postao iznimno težak. Filistejci su polazili u rat

protiv Izraela, a kralj je naredio Davidu da im se pridruži. Čini se da se David s ovim složio, iako bi njegove riječi iz drugoga stiha mogle imati dvostruko značenje – "Sad ćeš vidjeti što može učiniti tvoj sluga" ili "Sad ćeš vidjeti kako te može *prevariti* tvoj sluga!" Akiš je očito izabrao prvo značenje i postavio Davida za svoga čuvara.

28,3-8 Suparničke su se vojske okupile na sjeverozapadu Izraela kod Ezdrelonske ravnice (dolina Armagedon). Filistejci su se utaborili kod Šunema, a Izraelci na Gilboi. Kako Šaulu nije uspjelo dobiti odgovor od Jahve – ni u snu, ni po Urimu, ni preko proroka – potražio je zazivača duhova. Ranije je naredio da se svi zazivači duhova i vračari, shodno Zakonu, ubiju ili istjeraju iz zemlje. Ali sada, kad je jedna vračara pronađena u obližnjemu gradu, En Doru, Šaul se prerušio i otišao k njoj, kako bi zatražio savjet od mrtvaca.

28,9-10 Vračara je prije svega bila zabrinuta za vlastitu sigurnost. Podsjetila je svoga posjetitelja na kraljev ukaz protiv zazivača duhova i vračara. A kako je Šaul vračari mogao obećati zaštitu u ime Jahve koji je naredio da se takvi ljudi pogube i na koji joj je način mogla biti zajamčena sigurnost zakletvom tome Bogu, ostaje zagonetka.

28,11-14 Teolozi se razilaze u mišljenju o onome što se potom dogodilo. Jedni smatraju da se neki zao duh *izdavao* za Samuela, dok drugi vjeruju da je Bog neočekivano prekinuo seansu i dopustio da se pojavi *pravi* Samuel. Po svoj prilici, u pravu su ovi drugi i to iz sljedećih razloga: vračara se uznemirila kad se umjesto znanih joj duhova s kojima je običavala komunicirati, iznenada pojavio Samuel. Osim toga, tekst izričito navodi da je to bio Samuel. I naposljetku, duh je točno rekao što će se dogoditi sljedećega dana.

28,15-19 Šaul je rekao Samuelu zašto ga je pozvao iz carstva mrtvih. Mora da je Samuelov prijekor duboko uzdrmao

kralja. Zar je doista mislio da mu Samuel može pomoći kad to nije htio učiniti *Bog* kojemu je Samuel služio? Umjesto toga, Samuel je potvrdio Šaulove najdublje strahove. Kraljevstvo će mu biti oduzeto i predano Davidu, baš kao što mu je nekoć rečeno. Filistejci će sutradan poraziti Izrael, a Šaul i njegovi sinovi pridružiti će se Samuelu među mrtvima. Ovo ne znači da su dijelili jednaku vječnu sudbinu. Ako sudimo o njima po plodovima njihovih postupaka, doći ćemo do zaključka da je Šaul bio nevjernik, dok je Jonatan bio čovjek vjere.

28,20-25 Prije nego što padne sljedeća noć, Šaula će stići svi njegovi grijesi. Teškom mukom natjerali su ga da nešto pojede prije nego što ode svojim putem. Za njega su zaklali ugojeno tele (u tovu), ali ne za potrebe proslave. Obavijen grobnom tišinom, osuđenik je jeo svoj posljednji objed prije nego što nestane u noći.

3. *Akiš otpušta Davida (pogl. 29)*

29,1-5 Dok su se Filistejci skupljali za bitku, David im se pridružio zajedno sa svojim ljudima; išli su sasvim na kraju kolone, s Akišem. Nekoliko se filistejskih knezova mudro usprotivilo Davidovoj nazočnosti. Shvatili su da bi se tijekom bitke David mogao okrenuti protiv njih. Ima li boljeg načina za pomirenje s kraljem Šaulom od toga da mu preda niz filistejskih glava? Nije li to onaj isti David kojeg su slavili kao čovjeka koji je pobio više Filistejaca nego Šaul?

29,6-11 Njihovi su argumenti bili razumni i Akiš je tražio Davida da se vrati u Siklag. Davidov se odgovor čini kao nešto nedostojno Božjega čovjeka. Prosvjedovao je da bi mu trebalo biti dopušteno ići i boriti se “s neprijateljima svoga gospodara kralja” – čak i ako je taj neprijatelj bio njegov vlastiti narod. David je već lagao Akišu (pogl. 27), pa je i ovo zacijelo bio samo još jedan pokušaj da prevari Fi-

listejce. Ako se, iako se čini malo vjerojatnim, doista kanio boriti protiv Izraela, Bog je to spriječio i spasio ga od sramote ubijanja sunarodnjaka, čime bi ojačao filistejsku ruku protiv njih. Davidu ne bi bilo dopušteno služiti se Golijatovim mačem protiv Izraela.

4. *Poraz Amalečana (pogl. 30)*

30,1-6 Dok je David išao na sjever s Akišovom vojskom, Amalečani su upali u Siklag, zarobili sve žene i djecu i odveli ih u ropstvo. Kad se David vratio, od svoga je grada našao samo zgarište na kojemu je vatra još tinjala. Je li moguće da je ovo bila Božja osuda nad njim jer se pridružio Filistejcima? Ako je tako, tad je David pokazao izvrstan uvid u Božji karakter, jer kad su svi i sve bili protiv njega, on se utjecao Bogu i kod njega tražio utjehu. Znao je da ne postoji nitko kome bi se u tako strašnoj krizi mogao obratiti za pomoć i snagu, osim Jahve za kojega je rečeno: “On je razderao, on će nas iscijeliti: on je udario, on će nam poviti rane” (Hoš 6,1).

30,7-15 Nakon što je Jahvu upitao za savjet, David je krenuo za Amalečanima, uvjeren u uspjeh. Dvije stotine njegovih ljudi (jedna trećina) nije moglo putovati dalje od potoka Besora jer su bili emocionalno iscrpljeni zbog svoga skorašnjeg gubitka i fizički su posustali, budući da su tri dana hodali do Siklaga. David ih je tu ostavio i krenuo dalje na jug s preostale četiri stotine ljudi, umornih, ali spremnih dovršiti potjeru. Ubrzo su u polju naišli na bolesnog Egipćanina kojega je njegov gospodar, Amalečanin, ostavio da umre. Dali su mu hrane i vode i on je ubrzo povratio snagu. U zamjenu za obećanu sigurnost, odveo je Davida do amalečkoga tabora.

30,16-25 Posljednje što su pijani Amalečani očekivali na proslavi svoje pobjede bili su iznenaadni gosti. David je poput leoparda skočio na razuzdane razbojнике i

potpuno porazio daleko brojnije snage od njegovih. Samo je četiri stotine momaka, koji su pobjegli na devama, umaklo njegovu maču. Hebrejski su zarobljenici oslobođeni nepovrijeđeni, a oduzeta je i golema količina plijena – sve to za manje od dvadeset i četiri sata. Davidu su u dio pripale ovce i goveda koji su oduzeti od Amalečana, ali nekolicina njegovih ljudi nije htjela dijeliti ostatak plijena s onima koji su ostali kod potoka Besora. David je donio uredbu po kojoj “oni koji ostaju kraj tovara” imaju jednak udio s onima koji idu u boj (vidi još i Br 31,27).

30,26-31 David je podijelio svoj plijen i poslao darove prijateljima s Judina područja. Ti su darovi poslani u sva ona mjesta u koja je David dolazio sa svojim ljudima za vrijeme svoga lutalačkog života. Mogli su se osvjedočiti da mu je Bog dao pobjedu nad neprijateljima. Moguće je i da je nastojao učvrstiti prijateljstvo s njima kako bi dobio potporu u borbi protiv Šaula, ne znajući da je Šaul već mrtav.

IV. Šaulova smrt (pogl. 31)

31,1-6 Dok se David radovao uspješno okončanoj bici, Šaul se suočavao s porazom. Izraelci su potisnuti, a kraljeva tri sina ubijena. Sam je Šaul bio teško ranjen strijelama. Dok je ležao umirući na gori Gilboi, molio je svoga štitonošu da ga ubije, kako ga Filistejci ne bi našli živoga i narugali mu se. Ali štitonoša se bojao ubiti kralja pa je Šaul sam sebi oduzeo

život tako što se bacio na mač. Odmah nakon toga i njegov je štitonoša poginuo na isti način.

31,7-13 Izraelci su sad bili potpuno obeshabreni i počeli su se povlačiti pred nadirućim neprijateljskim snagama. Kad su Filistejci sutradan došli da oplijene mrtve i našli Šaula i njegova tri sina gdje leže među pobijenima, odrubili su Šaulovu glavu i poslali vijest o tome diljem svoje zemlje. Šaulovo tijelo i tijela njegovih sinova odnesena su u Bet Šan i obješena o gradske zidine. Ali kad su u Jabešu Gileadskom čuli za to, hodali su svu noć (oko šesnaest kilometara) da bi uzeli njihova tijela i prenijeli ih u Jabeš. Njihovim je posmrtnim ostacima upriličen odgovorajući ukop pod tamarisom u Jabešu. Ti ljudi nisu zaboravili kako ih je Šaul izbavio od Amonaca dok se kao kralj borio u svojoj prvoj većoj bici (pogl. 11). Spaljivanje mrtvaca nije bilo uobičajeno u Izraelu. Možda je ovdje obavljeno jer su tijela bila unakažena. Osim toga, spaljivanje je onemogućilo Filistejcima da ikad više ponovno nanesu sramotu njihovim tijelima.

Božja je osuda nad Šaulom sad bila izvršena (vidi bilješke za 1. Ljet 10). Mnogo je puta Šaul nastojao urediti da Filistejci ubiju Davida, no naposljetku je on bio taj koji je pao pred njima. David je primio prijestolje kao Božji pomazanik. Šaul je primio pravičnu plaću za svoja djela, prema Gospodnjoj pravdi kojoj ga je David često predavao.

Bilješke

- 1 (Uvod) Židovski je znanstvenik Ab- arbanel na sljedeći način objasnio ovo predanje: “Sveukupni bi se sadržaj obje knjige o Samuelu mogao u određenome smislu pripisati samome

Samuelu, čak i djelima Šaula i Davida, jer su obojica, budući da ih je Samuel pomazao, bili takorekuć njegovih ruku djelo” (Erdmannov navod u knjizi “The Books of Samuel,” Lange’s *Commentary on the Holy Scriptures*, str. 1).

- 2 (Uvod) Eugene H. Merrill, "1 Samuel," *The Bible Knowledge Commentary*, str. 432.
- 3 (1,11-18) Bishop Hall, navod iz *Spurgeon's Devotional Bible*, str. 222.
- 4 (1,19-28) Gesenius i drugi hebrejski znanstvenici vjerovali su da ovo ime znači ime (*Šem*) od Boga.
- 5 (3,1-3) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, str. 140.
- 6 (6,19-21) Josip Flavije, *The Works of Flavius Josephus (Ant. vi 1:4)*, str. 178.
- 7 (6,19-21) C.F. Keil i F. Delitzsch, "The Books of Samuel," *Biblical Commentary on the Old Testament*, VII:68
- 8 (10,7-9) Neki znanstvenici evanđelističke orijentacije smatraju Šaula vjernikom, ali vjernikom koji je prvo upao u grijeh, a potom strahovito ogrezao u njemu, što je naposljetku odvelo u duševnu bolest. Tvrdi da bi bilo nevjerojatno da je Bog odabrao neprepođena čovjeka za prvoga kralja njegovog izabranog naroda.
- 9 (10,17-19) Matthew Henry, "1 Samuel," u knjizi *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, II:334, 35.
- 10 (12,1-13) U starim tekstovima, imena *Bedan* i *Barak* izgledaju veoma slično. Hebrejsko "d" (*dalet*) i "r" (*reš*) često se brkaju pri prepisivanju, kao i konačni oblici znakova "n" (*nun*) i "k" (*kaf*).
- 11 (13,1) Veći dio problema iz starozavjetnih rukopisa odnosi se na hebrejski numerički sustav, koji je bilo lako krivo prepisati. Za više pojedinosti na ovu temu vidi Komentare za Knjige Ljetopisa.
- 12 (13,2-5) Vidi prethodnu bilješku.
- 13 (14,16-23) ERV iz 1885. god., kaže: "Donesi ovamo oplećak: jer je on u to vrijeme nosio oplećak pred Izraelom." (slobodan prijevod – op. prev.)
- 14 (15,13-35) Christian F. Erdmann, "The Books of Samuel," u Langeovoj knjizi: *Commentary on the Holy Scriptures, Critical, Doctrinal and Homiletical*, III:209.
- 15 (16,14-23) Arthur Rendle Short, *The Bible and Modern Medicine*, str. 71.
- 16 (17,55-58) Septuaginta izostavlja ove stihove.
- 17 (17,55-58) Williams, *Student's Commentary*, str. 152.
- 18 (17,55-58) Michael Griffiths, *Take My Life*, str. 128.
- 19 (21,10-15) De Rothschild, daljnja dokumentacija nije dostupna.
- 20 (23,13-18) Možda je smatrao da treba biti odan položaju svoga oca, unatoč tome što je znao da je Šaul osobno bio u krivu.
- 21 (26,21-25) Ovo bi mogle biti samo obične riječi. Ali, s druge strane, ako je Šaul bio iskren, to bi mogao biti dokaz da je unatoč svome grijehu i paranoji ipak imao vjere u Boga.
- 22 (27,1-4) Keil i Delitzsch, navodeći da pedesetogodišnja vladavina "nije nemoguća", vjeruju da se u oba teksta, kao i u 1. Kr 2,39, spominje isti Akiš ("Samuel," VII:255).

Bibliografija

(za 1. i 2. Samuelovu)

Blaikie, William Garden. "The First Book

of Samuel." In *The Expositor's Bible*. London: Hodder and Stoughton, 1909.

_____. "The Second Book of Samuel." In

- The Expositor's Bible*. London: Hodder and Stoughton, 1909.
- Erdmann, Christian F. "The Books of Samuel." *Langeov Commentary on the Holy Scriptures, Critical, Doctrinal and Homiletical*. Vol. 3. Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1960.
- Grant, F. W. "Samuel." *The Numerical Bible*. Vol. 2. New York: Loizeaux Brothers, 1904.
- Henry, Matthew. "The Books of Samuel." In *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. 2, Joshua to Esther. McLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.
- Jensen, Irving L. *I & II Samuel*. Chicago: Moody Press, 1968.
- Keil, C. F. i Delitzsch, F. "The Books of Samuel." *Biblical Commentary on the Old Testament*. Vol. 7. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1971.
- Laney, J. Carl. *First and Second Samuel*. Everyman's Bible Commentary. Chicago: Moody Press, 1982.
- Merrill, Eugene H. "1 and 2 Samuel." In *The Bible Knowledge Commentary. Old Testament*. Wheaton, IL: Victor Books, 1985.
- Meyer, F. B. *Samuel*. Chicago: Fleming H. Revell Co., n.d. Reprint. Fort Washington, PA: Christian Literature Crusade, 1978.
- Short, Arthur Rendle. *The Bible and Modern Medicine*. Chicago: Moody Press, 1953.

DRUGA KNJIGA O SAMUELU

“Kralj David glavni je lik ove knjige i, svaki put kad je njegov život odlikovao hod u svjetlu, predstavlja osebniju sliku Mesije Kralja. Prvi dio knjige donosi izvješća o pobjedama što su pratile njegov život vjere i borbe. Drugi dio pak govori o porazima što ih je morao podnijeti svaki put kad bi ga blagostanje zavelo da skrene s puta vjere, te otvaralo vrata u samovolju.”

George Williams

Uvod

Vidi 1. Samuelovu

Pregled

- I. Davidov dolazak na vlast (pogl. 1-10)
 - A. Tužaljka za Šaulom i Jonatanom (pogl. 1)
 - B. Davidova krunidba za kralja Jude (2,1-7)
 - C. Sukob sa Šaulovim domom (2,8-4,12)
 - D. Davidova krunidba za kralja nad svim Izraelom (pogl. 5)
 - E. Odnosenje Kovčega Saveza u Jeruzalem (pogl. 6)
 - F. Božji savez s Davidom (pogl. 7)
 - G. Poraz Izraelovih neprijatelja (pogl. 8)
 - H. Davidova samilost prema Meribaaalu (pogl. 9)
 - I. Daljnja osvajanja (pogl. 10)
- II. Davidov grijeh (pogl. 11, 12)
 - A. Zločin protiv Bat-Šebe i Urije (pogl. 11)
 - B. Priznanje grijeha Gospodinu (pogl. 12)
- III. Davidove nevolje (pogl. 13-20)
 - A. Amnon siluje Tamaru (13,1-19)
 - B. Abšalomova osveta i bijeg (13,20-39)
 - C. Abšalomov povratak u Jeruzalem (pogl. 14)
 - D. Abšalomova pobuna i Davidov bijeg (15,1-18)
 - E. Davidovi prijatelji i neprijatelji (15,19-16,14)
 - F. Abšalomovi savjetnici (16,15-17,23)
 - G. Abšalomova smrt i Davidova žalost (17,24-19,8)
 - H. Davidov povratak iz izgnanstva (19,9-43)
 - I. Šebina pobuna i smrt (pogl. 20)
- IV. Dodatak (pogl. 21-24)
 - A. Velika glad i njezino okončanje (pogl. 21)
 - B. Davidov psalam (pogl. 22)
 - C. Davidovi junaci (pogl. 23)
 - D. Davidov popis stanovništva i posljedice (pogl. 24)

Komentari

I. Davidov dolazak na vlast (pogl. 1-10)

A. Tužaljka za Šaulom i Jonatanom (pogl. 1)

1,1-16 Prva knjiga o Samuelu u poglavlju 29, bilježi kako je Gospodin sklonio Davida iz bitke u kojoj su poginuli Šaul i Jonatan. Umjesto toga, David je bio zauzet vojnom protiv Amalečana koji su upali u Siklag (1. Sam 30). Nakon što se vratio u Siklag, došao mu je glasnik sa sjevera i donio vijest o Šaulovoj smrti. Glasnik je došao razdrtih haljina i prahom posute glave – i jedno i drugo bile su oznake žalosti. Ispričao je kako je našao Šaula gdje leži ranjen oslonjen na svoje koplje dok su se neprijateljske snage približavale. Rekao je da je Šaul zamolio njega, Amalečanina, da mu zada posljednji, smrtni udarac, te da se on pokorio kraljevu zahtjevu. Ovo izvješće o Šaulovoj smrti u očitoj je suprotnosti s onim iz 1. Samuele 31, gdje piše da je Šaul počinio samoubojstvo. Najrazboritije objašnjenje bilo bi da je Amalečanin lagao. Mislio je da će Davidu biti drago upoznati Šaulova ubojicu, te da će ga zbog toga bogato nagraditi. Ali umjesto toga David je duboko tugovao cijeli taj dan, a uvečer je zapovjedio da se Amalečanin pogubi jer je ubio Božjega pomazanika.

Amalečani su bili okorjeli izraelski neprijatelji (Izl 17). Šaul nije do kraja proveo Gospodnji gnjev nad njima i to je bio jedan od razloga zbog kojega je izgubio svoju kraljevsku vlast (1. Sam 15). Malo prije glasnikova dolaska, nekolicinu su Amalečana pobili David i njegovi ljudi, jer su ovi oplijenili Siklag. Stoga, kad je ovaj Amalečanin došao u tabor i objavio da je ubio Šaula, uopće ne čudi što ga je umjesto očekivane nagrade stigla neočekivana smrt.

1,17-18 To što se nije radovao Šaulovoj smrti nego je za njim gorko plakao, nedvojbeno je oznaka Davidove veličine.

O. pl. Gerlach na ovome mjestu vidi jednu usporednu crtu između Davida i Krista:

Jedina duboka tuga za Šaulom, s iznimkom one što su je pokazali Jabešani (1. Sam 31,11), potjecala je od čovjeka kojega je on mrzio i neumoljivo progonio dugi niz godina, dapače do samoga dana svoje smrti; baš kao što je onaj slaviji Davidov potomak plakao nad Jeruzalemom, dok se isti taj Jeruzalem spremao uništiti ga.¹

David je sastavio i dirljivu tužaljku za Šaulom i Jonatanom, naslovljenu "Pjesma o luku". Knjiga Jašerova, ili Knjiga Pravednikova, bila je vjerojatno zbirka pjesama o velikanima izraelskoga naroda (vidi također Jš 10,13). Koliko se zna, ova knjiga više ne postoji, te jamačno nije nadahnuti dio Svetoga pisma.

1,19-27 Davidova emotivna oda oplakuje smrt Šaula i Jonatana – cvijet najboljih u Izraelu. Na veličanstvenom pjesničkom jeziku upozorava da filistejskim gradovima ne treba obznaniti vijest o smrti kralja i njegovih sinova da se ne bi radovali. Na Gilbojske gore, gdje je Šaul poginuo, zaziva se stradanje od suše i neplodnosti. Tu je Šaulov štit bačen nepomazan uljem (st. 21), što znači da je odbačen i neće se više premazivati uljem za bitku. Odaje se priznanje Šaulovoj i Jonatanovoj hrabrosti (st. 22), kao i njihovim osobnim vrlinama. Bili su zajedno i u smrti kao što su bili zajedno u životu (st. 23), no ne bi trebalo insistirati da ovo obuhvaća i njihovu zajedničku vječnu sudbinu. One koji su se okoristili za vrijeme Šaulove vladavine poziva se da plaču (st. 24). Pjesma završava hvalospjevom o Jonatanu, Davidovu bliskom prijatelju. Pripjev "Kako padoše junaci"

(st. 19, 25, 27) postao je govorni dio i našega jezika.

B. Davidova krunidba za kralja Jude (2,1-7)

2,1-7 Budući da je Šaul poginuo i Izrael ostao bez kralja, David je tražio Jahvino vodstvo i on ga je uputio da ode u Hebron, jedan od Judinih gradova. Tamo su ga Judejci pomazali za svoga kralja. Kada su ga izvijestili kako su ljudi iz Jabeša u Gileadu bili milosrdni i pokopali Šaula, David im je odmah poslao poruku zahvale u kojoj ih je prilično neizravno pozvao da ga priznaju za kralja, kao što su Judejci već učinili.

C. Sukob sa Šaulovim domom (2,8-4,12)

2,8-11 Međutim, nisu sva izraelska plemena htjela priznati Davida za svoga vladara. Abner, vojskovođa pokojnoga Šaula, a također i njegov stric, uzeo je jedinoga Šaulovog sina koji je preživio, Išbaala, i proglasio ga za kralja u Izraelu. (U nekim prijevodima za ime Išbaal stoji Išbošet. Budući da je "Baal" pogansko ime, Židovi su ga kasnije zamijenili s "bošet" što znači sramota. Tako je Išbaal postao Išbošet, Jerubaal Jerubošet, Meribaal Mefibošet, itd. – op. prev.) David je, u Hebronu kao prijestolnici, kraljevao nad izolovanim Judinim plemenom sedam godina i šest mjeseci. Međutim, Išbaal je samo dvije, od ovih sedam i pol godina, vladao nad ostalih jedanaest plemena. Abneru je, po svemu sudeći, trebalo pet godina da potisne Filistejce iz Izraela i dovede Išbaala na prijestolje njegova oca.

David nikad nije potraživao svoje pravo na prijestolje. Nije to činio ni sada. Radije je odlučio to pitanje predati u Gospodnje ruke. Ako ga je Jahve pomazao za kralja, tad je Jahve taj koji će pokoriti njegove neprijatelje i predati mu kraljevstvo. Slično tome, i Gospodin Isus čeka Očevu pravo vrijeme kako bi zavladao nad ci-

jelom Zemljinom kuglom. Sada njegovu vladavinu priznaje tek manjina čovječanstva, ali dolazi točno određeni dan kad će se Isusovu imenu pokloniti svako koljeno i svaki jezik priznati da je Gospodar Isus Krist (Fil 2,10-11).

2,12-17 Tijekom vremena, Abner, Nerov sin, vojskovođa izraelske vojske (11 plemena), sreo se kod jezera u Gibeonu s Joabom, Sarvijinim sinom, vojskovođom Davidove vojske. Utaboreni na suprotnim stranama jezera, odlučili su odvojiti po grupu mladića, svaki sa svoje strane, koji će se boriti, i tako odrediti čije su snage jače. Kad je Abner predložio da mladići ustanu i pokažu se u borbi pred njima, nije očekivao sportske igre. Bila je to bitka između dvije vojske. Dvanaest Benjaminovaca borilo se protiv dvanaest Judinih ljudi i svi su pali zajedno. Kako je rezultat bio neuvjerljiv, među preostalim se ljudima zametnula vrlo žestoka bitka koja je za posljednicu imala poraz Abnerovih vojnika, koji su se u neredu i zbrci razbjegli.

2,18-23 Jedan od Joabove braće, hitronogi Asahel, jurnuo je u potjeru za Abnerom s nakanom da ga ubije. Abner je prvo pokušao uvjeriti Asahela da se zadovolji hvatanjem jednog od mladića. Čini se da je Abner shvaćao kako lako može ubiti Asahela, ali to nije želio učiniti jer bi bračtoljeva smrt dodatno razgnjevila Joaba. No kako Asahel nije htio poslušati ni Abnerovu drugu molbu da ga prestane progoniti, Abner ga je napao u samoobrani i ubio ga stražnjim krajem svoga koplja.

2,24-32 Joab i njegov drugi brat, Abišaj, nastavili su potjeru sve dok nisu stigli do brežuljka Ame. Tu je Abner zamolio Joaba da prekinu nepotreban građanski rat. Joabov bi se odgovor mogao shvatiti dvojako. Prvo je značenje: da Abner nije uputio prvotni izazov (u stihu 14), mladići bi u miru otišli kući. Drugo značenje, kao što stoji u NIV, bilo bi: da Abner nije pozvao na primirje, ljudi bi nastavili pro-

goniti svoju braću sve do jutra. U svakom slučaju, Joab se složio da okončaju borbu. Abner i njegovi ljudi prešli su u Mahanajim, na istočnoj strani rijeke Jordan, gdje je Išbaal imao svoju prijestolnicu. Izgubio je tri stotine i šezdeset ljudi. Joab i njegovi vojnici vratili su se u Hebron i utvrdili kako im nedostaje svega devetnaest ljudi.

3,1-5 Tijekom Davidove vladavine u Hebronu, koja je trajala sedam i pol godina, njegovo je kraljevstvo jačalo, dok je Šaulova kuća, kojom je upravljao Išbaal, postajala sve slabija. Rasla je i Davidova obitelj. Kad je došao u Hebron imao je dvije se još s četiri i Abigajilu. Protivno Božjemu Zakonu, oženio je još četiri – Maaku, Hagitu, Abitalu i Eglu. Tih mu je šest žena rodilo šest sinova, od kojih će mu trojica donijeti žalost – Amnon, Abšalom i Adonija. (Kasnije je dobio još sinova.)

3,6-11 Dok je javno prikazivao kako služi Išbaalu, Abner je zapravo prisvajao svu vlast u Šaulovoj kući, jačajući svoj politički položaj jer je predviđao da će se ravnoteža snaga prenijeti na Davida. Išbaal je optužio Abnera zbog veze sa Šaulovom prilježnicom, Rispom, vjerojatno tumačeći taj odnos kao znak da se Abner želi dočepati vlasti nad jedanaest plemena. Ne znamo je li Abner doista imao takvih nakana; odbacio je tu aluziju oštro i neuljudno te objavio da će svoju vjernost i vjernost izraelskih plemena prenijeti na Davida. Išbaal je bio nemoćan oduprijeti mu se. “Zar sam ja pasja glava u Judi?” (st. 8) znači “Zar sam ja ništavan, prezira vrijedan izdajnik koji je u prošlosti bio vjeran Judi?”

3,12-16 Sad je Abner poslao glasnike k Davidu, s ponudom da oko njega okupi sav Izrael. Prije nego što će se složiti s Abnerovim prijedlogom, David je zahtijevao da mu vrate Mikalu, Šaulovu kćer, nadajući se da će pomoću toga učvrstiti svoje pravo potraživanja Šaulova kra-

ljevstva. Išbaal se krotko složio i Mikala je odvedena k Davidu – na veliku žalost njezina muža, Paltielu. Time se Davidov osobni život još više zapetljao, tako da je u njegovu životopisu napisano još jedno mračno poglavlje.

3,17-21 Potom je Abner razgovarao s Benjaminovcima, kao i sa starješinama svih drugih izraelskih plemena koja su slijedila Išbaala, i rekao im da je David to Božje obećano sredstvo pomoću kojega će ih izbaviti od filistejskoga tlačenja. Njihov je odgovor očito bio povoljan, jer Abner je otišao k Davidu i rekao mu da je spreman okupiti sav Izrael oko njega, kako bi svi zajedno iskazali vjernost svome kralju.

3,22-30 Dok je Abner odlazio od Davida kako bi ovaj plan proveo u djelo, na dvor se vratio Joab i čuo što se dogodilo toga dana. Nakon što je ukorio kralja jer je tako nerazborito ugostio uohodu, potajno je poslao vojnike da vrate Abnera. Čim se Abner vratio u Hebron, Joab ga je odveo u stranu iza vrata hineći kako želi s njim nesmetano govoriti, no njegova je stvarna nakana bila ubiti ga, što je i učinio tako što mu je zadao smrtnu ranu u slabine i tako osvetio krv svoga brata Asahela, ali i uklonio potencijanog suparnika za mjesto vojnoga zapovjednika. Čini se da Joab nije mario što je Hebron bio grad utočište u kojemu je Abner u najmanju ruku imao pravo na suđenje (Br 35,22-25). Izraz “ljudi koji se podupiru na štap” (st. 29 NKJV) vjerojatno se odnosi na hrome. U NASB verziji ovaj stih glasi: “čovjek koji se laća preslice” (što bi značilo “feminiziranog muškarca”). RSV na sličan način prevodi: “ljudi koji se drže vretena”, što znači ljudi koji nisu sposobni za rat ili teške poslove.

3,31-39 David je proglasio vrijeme žalosti za Abnerom, no nije poduzeo ništa protiv njegova ubojice, Joaba. Kralja je ponajviše ožalostilo što je Abner umro tako neslavnom smrću, budući da su nje-

govo junaštvo i snaga zasluživali daleko časniju smrt. Zamisao stiha 33 može biti: “Zar je Abner umro poput neiskusne lude koja se ne bi znala obraniti?” A očekivani je odgovor: “Ne, nego je pao kao žrtva podmukle, opake zavjere.”²² Narod je zbog kraljeve žalosti znao da je Joab djelovao neovisno. Zapravo je David javno izrazio svoje nezadovoljstvo zbog okrutnosti Sarvijinih sinova (Joaba i Abišaja) i pozvao Gospodina da ih kazni. U trećem smo poglavlju vidjeli kako je Bog pomoću grijeha i ljudskih spletki predao Davidu ujedinjeno kraljevstvo. Štoviše, Bog čini da ga i bijes ljudi slavi (Ps 76,10).

4,1-7 Abnerova je smrt dodatno oslabila Išbaalovo kraljevstvo. Čim je vojska izgubila svoga moćnog vojskovođu, digla su se dva pobunjenika – Baana i Rekab – i ubili kralja. Učinili su to tako što su ušli u kuću za vrijeme najveće žege i popodnevnog počinka, dok je Išbaal spavao. Hinili su kako su došli uzeti pšenicu. RSV, prema Septuaginti, šesti stih prevodi: “A vratarica, čisteći pšenicu, bijaše zadrijemala, te je spavala. Rekab i njegov brat Baana prošuljaše se kraj nje” (Kršćanska sadašnjost). Tako je ostao samo jedan muški nasljednik na Šaulovu prijestolju, hromi mladić po imenu Meribaal.

4,8-12 Rekab i Baana odnijeli su Išbaalovu glavu Davidu, nadajući se da će time steći njegovu naklonost. Ti su opaki ljudi pokušali navesti kralja na pomisao da je Jahve potakao njihov čin. Ali David se nije dao prevariti! Bog neće navesti ljude da prekrše njegov Zakon da bi ustoličio svoga kralja. Naprotiv, vrlo je kadar ispuniti svoje obećanje dano Davidu i pritom mu nije potrebna pomoć ubojica. David im je rekao da je njihova krivnja veća od krivnje onih koji su mu došli javiti kako su ubili Šaula, te je dao zapovijed vojnicima da ih odmah pogube. Njihova su tijela obješena i izložena javnoj sramoti, dok je Išbaalova glava časno pokopana u Abnerovu grobu.

D. Davidova krunidba za kralja nad svim Izraelom (pogl. 5)

5,1-5 Izražavajući svoju vjernost i odanost, sada se i preostalih jedanaest izraelskih plemena pridružilo Judi i priznalo Davida za zakonitog kralja. Oni koji su došli na krunidbu nabrojani su u 1. Ljetopisa 12,23-40. Tako je počela njegova vladavina nad ujedinjenim narodom, koja će trajati trideset i tri godine. Davidovo je kraljevanje u cijelosti trajalo četrdeset godina.

U stihu 3 zabilježeno je Davidovo treće pomazanje. Prvi ga je put pomazao prorok Samuel (1. Sam 16,13). Zatim je pomazan za kralja nad Judinim domom u Hebronu (2,4). A sada je konačno pomazan za zakonitoga kralja nad svim narodom.

5,6-10 Jedan od prvih vojnih pohoda kralja Davida bilo je zauzimanje tvrđave na gori Sion od Jebusejaca. Ti su nezna-božački ratnici smatrali svoj grad tako neosvojivim, da bi ga mogli obraniti slijepi i hromi. No David je otkrio slabu točku u gradskome vodovodu; zapovjedio je svojim ljudima da se popnu kroz podzemni plovni kanal što su ga Jebusejci rabili za dovod vode u grad s izvora u podnožju. Strategija je uspjela i Jebus je postao Jeruzalem, nazvan još i Davidov grad, prijestolnica izraelskoga naroda. Drugi dio osmoga stiha osvrće se na jebusejski podsmijeh iz stiha 6, što je kasnije postala široko rasprostranjena izreka: “Slijep i hrom ne smije doći u kuću.” Milo je bio dio utvrde staroga grada. (Usporedno izvješće iz 1. Ljetopisa 11 otkriva da je Joab vodio taj uspješni napad na grad te time sebi osigurao mjesto vrhovnog zapovjednika Davidove vojske.)

5,11-16 Hiram, poganski kralj Tira, poslao je građevinski materijal i radnike da se za Davida izgradi palača u Jeruzalemu. David je uzeo još prilježnica i žena za vrijeme svoga boravka u Jeruzalemu,

kršeći tako odredbe iz Ponovljenog zakona 17,17, te mu se rodilo još sinova i kćeri. Kraljevska loza iz koje će doći Mesija prati se preko Salomona. Postoje još dva popisa Davidovih sinova rođenih u Jeruzalemu (1. Ljet 3,5-8; 14,3-7), a među tim popisima mogu se uočiti manje razlike (većinom u pravopisu).

5,17-21 Uznemireni viješću o Izraelovom jedinstvu i jakoj središnjoj vlasti, Filistejci su odlučili napasti. Okupili su svoje snage u Refaimskoj dolini, južno od Jeruzalema. Gospodin je Davidu zajamčio pobjedu i on je napao i porazio neprijatelja. To je mjesto nazvano Baal Perasim, što znači *Baal je razbijen* (NKJV marg.) ili *nadvladani prodorom* (NASB marg.). Tu je Gospodin prodro kroz neprijateljske redove. Idolske likove što su ih Filistejci ostavili David je zaplijenio (st. 21) i spalio (1. Ljet 14,12), kako ne bi postali kamenom spoticanja budućim naraštajima.

5,22-25 Nešto kasnije, Filistejci su se vratili na isto mjesto, u Refaimsku dolinu, i ponovno zaprijetili Izraelu. Ovoga je puta Jahve rekao Davidu da im zađe s leđa i udari na neprijateljske snage s protivne strane Bekaima (stabala duda). Kad začuje topot koraka po bekaimskim vrhovima, znat će da Jahve ide pred njim protiv Filistejaca. Tako je David pobio neprijatelje od Gibeona pa sve do Gezera. U nekim prijevodima tamo gdje bi trebalo pisati *Gibeon* stoji *Geba* (NKJV marg., Septuaginta, 1. Ljet 14,16).³ Primijeti kako David nije pretpostavljao da će Božje smjernice za jednu bitku (st. 19) biti iste i za sljedeću (st. 23). I mi moramo neprestano tražiti Božju volju u svemu. Božja je taktika u prvoj bici bio izravan napad; u drugoj zasjeda.

E. Odnosenje Kovčega Saveza u Jeruzalem (pogl. 6)

Događaji opisani u šestome poglavlju nisu se odigrali odmah nakon onih iz po-

glavlja 5. Druga knjiga o Samuelu ne slijedi uvijek strog kronološki redoslijed.

6,1-7 Prošli smo put o Božjem Kovčegu čitali u 1. Samuelovoj 7,1-2. Kad su ga Filistejci vratili, postavljen je u Abinadabovoj kući u Kirjat Jearimu. Otada su prošle mnoge godine. Sada je David odlučio donijeti ga u Jeruzalem, kako bi taj grad, osim *vjerske*, postao i *politička* prijestolnica. Skupio je trideset tisuća odabranih ljudi iz Izraela i krenuo u Baalu Judinu (isto što i Kirjat Jearim) da odande donese Kovčeg. Bog je ranije dao upute da se Kovčeg postavi na poluge i da ga na ramenima nose Kehatovci (Br 4; 7,9). Umjesto toga, David je načinio nova kola, na koja su postavili Kovčeg i uz veliko ga slavlje donijeli do Nakonova gumna (zvano još i Kidonovo gumno u 1. Ljet 13,9). Tu su volovi krenuli u stranu i umalo prevrnuli Kovčeg. Abinadabov sin Uza posegnuo je rukom kako bi ga pridržao. Budući da je čak i svećenicima bilo zabranjeno dotaći Kovčeg (Br 4,15), Gospodin je na mjestu usmrtio Uzu.

Često se postavlja pitanje zašto je Bog udario Uzu zbog toga što je dotakao Kovčeg, kad su ga Filistejci stalno doticali i ništa im se nije dogodilo. Odgovor je, čini se, da "što je čovjek bliži Bogu to će strožije i brže biti osuđen za svaku počinjenu opačinu." Osuda mora početi iz Božje kuće.

Je li Bog postupio prestrogo? Često si dajemo slobodu osuđivati Boga zato što nismo kadri potpuno shvatiti njegovu svetost koja je puna strahopoštovanja, kao ni njegovu veličanstvenost. Kovčeg je bio tako blizu vidljivom očitovanju samoga Boga, koliko su ljudi mogli vidjeti sve do Isusova dolaska. Uza je ovo zanemario. Njegova je smrt trajna pouka Izraelu da slavu svoga Boga shvate ozbiljno. Pokazuju li naše riječi i naši postupci da doista to i mislimo kad molimo: "Sveti se ime tvoje"? (*Daily Notes of the Scripture Union*).

6,8-11 Davidu je bilo žao što je Jahve tako žestoko osudio Uzu, te je privremeno odustao od svoga plana da prenese Kovčeg k sebi, u Davidov grad, nego ga je postavio u kuću Obed-Edoma iz Gata, vjerojatno u blizini Jeruzalema.

Jahve je izobilno blagoslivljao Obed-Edomovo kućanstvo tijekom tri mjeseca, koliko je Kovčeg bio u njegovoj kući.

6,12-15 Kad je čuo za te blagoslove, David je odlučio prenijeti Kovčeg Božji u Jeruzalem. Iz izvješća u Prvoj knjizi Ljetopisa 15,13-15 možemo zaključiti da je David tijekom ta tri mjeseca istraživao Pisma da vidi kako Kovčeg treba prenositi. Odustali su od novih kola i Leviti su ponijeli Kovčeg na ramenima. Nakon što su nosioci veoma oprezno krenuli, načinivši tek šest koraka kako bi se uvjerali da Gospodin više nije nezadovoljan, David je žrtvovao vola i tovnja ovna. Potom je, uz ples i klicanje po ulicama, Kovčeg prenesen u privremeno podignut šator u Davidovu gradu. (Psalam 68 zacijelo je napisan u to vrijeme.) Sam je kralj bio tako ushićen da je plesao iz sve snage pred Jahvom, ogrnut samo lanenim oplećkom umjesto svoje uobičajene kraljevske odore.

6,16-23 Njegova je žena, Mikala, gledala kroz prozor i vidjela ga odjevena samo u laneni oplećak, kako se ponaša na način koji, po njezinu mišljenju, nije priličio jednom kralju. Kad se vratio kući, krivo ga je optužila za nepristojno plesanje u javnosti. ("Otkrivanje" iz stiha 20 valja shvatiti u svjetlu stiha 14.) On je odgovorio da je njegov ples bio izraz njegove radosti u Gospodinu, te joj stavio do znanja da ne kani gušiti svoje oduševljenje svime što je Božje. Dapače, dopustit će da bude još prezreniji od ljudi i još će se dublje poniziti i biti još manji u svojim (negdje stoji "njezinim") očima, ali će zato pred "sluškinjama", o kojima je Mikala govorila, biti čašćen. Zbog svoga kritičkog stava, Mikala je ukorena tako

što nije imala poroda do dana svoje smrti. Ovo je nužan podsjetnik da duh kriticizma guši plodnost.

F. Božji savez s Davidom (pogl. 7)

7,1-5 David je smatrao kako je nepodesno da on boravi u palači od cedrovine, dok se Kovčeg Božji nalazi pod šatorskim pokrovom. Stoga je izvijestio proka Natana o svojoj nakani da sagradi kuću za Kovčeg. Natan je to isprva odobrio, očito zato jer prethodno nije tražio savjet od Gospodina. No potom mu je došla Jahvina riječ po kojoj Davidu neće biti dopušteno sagraditi hram Jahvi.

7,6-11 Jahve je podsjetio Natana da je prebivao pod šatorom od vremena kad je izveo Izraelce iz Egipta. Dok je narod neprestano bio u pokretu, odgovaralo mu je da boravi pod šatorom. Sada je došlo vrijeme da se podigne hram.

7,12-15 Potom je Jahve otkrio Natanu bezuvjetan savez što će ga sklopiti s Davidom. Taj je savez obećavao da će David dobiti sina (Salomona) koji će sagraditi hram; da će prijestolje toga sina biti utvrđeno zauvijek; da će ga Bog kazniti kada sagriješi, ali da svoju naklonost nikad neće otkloniti od njega.

7,16-17 Nadalje je savez obećavao da će Davidova kuća, njegovo kraljevstvo i njegovo prijestolje čvrsto stajati zauvijek, te da će njegovi potomci sjediti na tome prijestolju. Davidova je dinastija prekinuta još od vremena babilonskoga ropstva, ali kada se Krist, Davidovo sjeme, vrati da zavlada nad svom zemljom, bit će obnovljena. Jensen objašnjava:

David je želio Bogu sagraditi hram, ali ta je povlastica pripala Salomonu. Izvjesno je da je za Boga karakter Davidova životnog djela bilo vojevanje, a ne gradnja. No on je svojim vojevanjem čistio put drugome koji će položiti temelje za tu kuću bogoštovlja, što ju je njegovo srce tako silno željelo izgraditi. Kad je svo ratova-

nje završeno, Salomon je podigao hram od građe koju je David pripremio. David predstavlja Krista u njegovu stradanju i pobjedi nad velikim neprijateljem. Salomon pak predstavlja Krista u njegovoj slavi, nakon što su muka i sukobi okončani. Crkva, koja je pravi Božji hram, s Kristom kao svojim ugaonim kamenom, očitovat će se posljednjega dana. Sada, u danima njezina stradanja i sukoba, priprema se građa za tu slavnu Božju građevinu.⁴

7,18-29 Duboko ganut Božjim milostivim savezom, David je otišao u šator i pomolio se, zahvaljujući Bogu. Blaikie kaže da je David u toj molitvi...

...izrazio svoje čuđenje zbog prošlosti, zbog Božjeg odabira njega kao neznatnog u obitelji i neznatnog kao osobe. Čudio se David i sadašnjosti: *Tko sam ja te si me doveo dovde Gospodine?* A još se više čudi budućnosti, svemu što je Bog pribavio za stabilnost i trajnost njegova doma u svim vremenima što dolaze.⁵

“I to je običaj (‘zakon’ marg.) čovječji, Gospode Jahve” (st. 19b NASB), znači da je Bog postupao prema Davidu u istoj ljubavi i udostojenju koje zahtijeva od ljudi da pokazuju jedni drugima.

G. Poraz Izraelovih neprijatelja (pogl. 8)

8,1-2 David je kao kralj vodio politiku čišćenja kraljevine od poganskih stanovnika koji su se bunili protiv njegove vladavine. Učinak te politike bilo je proširenje izraelskoga područja.

Na primjer, porazio je Filistejce i zauzeo Meteg-Hamu – tj. Gat (vidi još i 1. Ljet 18,1). Nekoć je u Gat u izigravao ludu (1. Sam 21,10-15); sada će tamo biti kralj. Porazio je i Moapce, te uzicom odmjerio dvije trećine onih koje treba pogubiti. Mora da su Moapci u međuvremenu izdali Izrael.

8,3-8 Sljedeća se Davidova pobjeda dogodila na području Sirije. Porazio je Hadadezera, kralja Sopa, zemlje smještene između Hamata i Damaska, te zarobio tisuću i sedam stotina konjanika (u nekim prijevodima stoji tisuću bojnih kola i sedam stotina konjanika; vidi bilješku br. 6 – op. prev.) i dvadeset tisuća pješaka.

Učinio je hromima je sve konje što su bili upregnuti u bojna kola; ostavio ih je samo stotinu.⁶ Ovo znači da je konjima prerezao žile na nogama, te ih tako onesposobio za rat. Kad su Sirijci (heb. Aram) iz Damaska došli u pomoć Hadadezeru, David je pobio njih dvadeset i dvije tisuće te od njih načinio svoje podanike. Potom se vratio u Jeruzalem, noseći sa sobom mjed i zlatne štitove što ih je zaplijenio od Hadadezera.

8,9-12 Tou, kralj susjednoga Hamata, čestitao je Davidu na vojnome uspjehu protiv Hadadezera te mu poslao darove – zlatne, srebrne i mjedene predmete. Te su plemenite kovine, zajedno sa svim drugim srebrom i zlatom što ga je David zaplijenio u ratovima, posvećeni Jahvi i kasnije rabljeni u hramu.

8,13 I na ovome mjestu nailazimo na očitu (ponegdje i dvostruku) nedosljednost. Ovisno o prijevodu piše da je David ubio osamnaest tisuća *Sirijaca* (negdje stoji *Edomaca*) u Slanoj dolini. Ali u 1. Ljetopisa 18,12 stoji da je *Abišaj* ubio osamnaest tisuća *Edomaca* u istoj toj Slanoj dolini. Istina, u nekim hebrejskim rukopisima, kao i u staroj Septuaginti te u sirijskoj verziji, na ovome mjestu, u 2. Samuelovoj 8,13 doista stoji “Edomaca”.⁷

No činjenica da je David stekao sebi novu slavu pobjedom zabilježenom u 2. Samuelovoj, te da se ta slava u 1. Ljetopisa pripisuje Abišaju, neobična je. Prva knjiga Ljetopisa obično govori veoma pohvalno o Davidu. Možda je, kao što to obično biva u ratu, ova pobjeda pripisana “najvišem oficiru”, u ovome slučaju Davidu, kao vrhovnom zapovjedniku, ali

da se stvarno, izravno vođenje ove bitke odvijalo pod Abišajem, tako da je čak i ljetopisac, koji je nastojao istaći Davidovu lozu, bio vođen Svetim Duhom da obrati pozornost na vođu na terenu. Da bi se sve dodatno zakompliciralo, natpis ispred Psalma 60 kaže da je “*Joab* [Abišajev brat] na povratku potukao dvanaest tisuća Edomaca u Slanoj dolini.”⁸

Eugene Merrill daje sljedeći prijedlog:

Možda se ove razlike mogu objasniti mogućnošću da se sav vojni pohod odvijao pod izravnim Abišajevim zapovjedništvom, a da je Joab (sa svojim vojnicima) zaslužan za uništenje dvije trećine Edomaca.⁹

8,14 Činjenica da je David u cijelome Edomu postavio upravitelje (namjesnike), te da su svi Edomci postali njegovi podanici, zasigurno daje dodatnu potporu prijevodima u kojima u stihu 13 stoji “Edomci”, te ga tako treba čitati, kao i sve rukopise s usporednim ulomcima u Ljetopisima.

8,15-18 I tako su se Davidovo kraljevstvo, kao i njegova moć, vrlo uvećali, a on je vladao provodeći pravdu i pravicu. Nekolicina njegovih glavnih časnika navedena je u stihovima 16-18: Joab – vrhovni zapovjednik vojske; Jošafat – ljetopisac; Sadok i Ahimelek (vjerojatno prepisivačeva greška za Ebjatar; vidi tekst niže) – svećenici; Seraja – državni pisar; Benaja – zadužen za Davidovu tjelesnu stražu; Davidovi sinovi – namjesnici (kod nas negdje stoji svećenici, negdje knezovi – op. prev.). U stihu 17 nailazimo na problem u tekstu. Na ovome mjestu, kao i u 1. Ljetopisa 18,16 i 24,6 Ahimelek je naveden kao Ebjatarov sin, dok se u 1. Samuelovoj 22,20 Ebjatar naziva Ahimelekovim sinom. Najjednostavnije objašnjenje bilo bi da je u stihovima u kojima se Ahimelek navodi kao Ebjatarov sin prepisivač zamijenio mjesta imenima.

Međutim, postoji i druga mogućnost utemeljena na starozavjetnome običaju, po kojemu je svaki drugi naraštaj imao ista imena, što znači da su unuci nazivani po djedovima. Stoga je u svakom danom trenutku Sadokov kolega svećenik mogao biti, bilo Ebjatar, bilo Ahimelek. Ebjatar i Ahimelek obnašali su dužnosti velikih svećenika, baš kao što su to očito činili Ana i Kaifa u danima našega Gospodina (Lk 3,2).

Kad je Šaul ubio Ahimeleka i njegove sinove u Nobu, Ebjatar je bio jedini preživjeli. Kad je David postao kralj, imenovao je Ebjataru za velikog svećenika, no nije razriješio Sadoka.

H. Davidova samilost prema Meribaalu (pogl. 9)

9,1-13 David nije zaboravio svoj savez s Jonatanom (1. Sam 20,14-17), kad je obećao milost njegovu domu, te je tražio prigodu da ispuni dano obećanje. Siba, sluga pokojnog kralja Šaula, izvijestio je Davida da hromi Jonatanov sin Meribaal živi u Lo Debaru, na istočnoj strani rijeke Jordan. David je poslao po njega da ga dovedu u Jeruzalem, naredio da mu se vrati sva obiteljska imovina te uredio da zauvijek jede za kraljevskim stolom. Siba i njegovi sinovi određeni su da služe Meribaalu.

Meribaal je slika neobraćene duše koja živi na neplodnoj zemlji (Lo Debar može značiti *bez pašnjaka*¹⁰) i koja je prodana pod grijehom (Makir znači *prodan* – st. 4). Bio je prognanik iz posrnule Šaulove kuće. Nije bio kadar doći kralju i moliti za milost, jer je bio hrom na obje noge. Ali milostivi ga je vladar sam potražio kako bi ga blagoslovio. Čim je pronađen, Meribaal je dobio golemo bogatstvo i mjesto zajedništva za kraljevim stolom. Usporedne crte sa spasenjem očit su. Poput Meribaala, i mi smo bili *bespomoćni* (nemoćni doći k Bogu); naše je stanje bilo *beznadno* (budući da smo dio

paloga ljudskog roda). No milošću smo došli pod božansku naklonost. Podignuti smo na mjesto pripadnika Božje obitelji i postali smo subaštinicima Kristovim.

Čudesna ljubav, božanska,
svo moje srce traži, moj život, moje sve!
Isaac Watts

I. Daljnja osvajanja (pogl. 10)

10,1-5 Nahaš, kralj Amonaca, očito je svojedobno učinio Davidu uslugu. Ovo je isti onaj Nahaš kojega je Šaul porazio u početku svoje vladavine (1. Sam 11). Možda je Nahaš pomogao Davidu dok je ovaj bio bjegunac, budući da je Šaul neko vrijeme bio njihov zajednički neprijatelj. Sada se David htio odužiti za tu vjernost te je poslao poslanike Nahaševu sinu Hanunu, koji je nakon očevi smrti preuzeo krunu. No amonci su knezovi osumnjičili Davidove ljude da su uhode, tako da je Hanun naredio da budu izvrgnuti ruglu i sramoti. David je bio bijesan kad je vidio svoje poslanike tako ponižene.

10,6-8 Čim su Amonci za ovo saznali, spremili su se za rat protiv Izraela, unajmivši Sirijce (Aramejce) sa sjevera (vidi 1. Ljet 19). Davidovi su se ljudi, pod Jobovim zapovjedništvom, suočili s dvije vojske – Aramejcima i Amoncima.

John Haley daje sljedeće tumačenje prividne nedosljednosti između stiha 6 i 1. Ljetopisa 19,6-7:

Bet Rehob bio je maleno kraljevstvo u Mezopotamiji, kao što su Maaka, Soba i Tob bili beznačajne kraljevine u Siriji. Stoga se imena i brojevi slažu na sljedeći način:¹¹

2. Samuelova

Aramejci iz Bet Rehoba i Sobe	20.000
Aramejci iz Toba	12.000

Aramejci iz Maake	1.000
UKUPNO	33.000

I. Ljetopisa

Aramejci iz Sobe itd.	32.000
Aramjeci iz Maake (broj nije naveden)	[1.000]
UKUPNO	33.000

10,9-14 Joab je svoje ljude podijelio u dvije skupine. Osobno je stao na čelo najvrsnijih među Izraelcima i svrstao ih protiv Aramejaca. Njegov je brat, Abišaj, poveo ostatak izraelske vojske protiv Amonaca. Oba su se generala složili da jedan drugom pošalju pomoć ukoliko nekome od njih zaprijeti opasnost. Kad je Joab sa svojim ljudima napao Aramejce na otvorenom polju, oni su se razbježali. Preplašeni su Amonci potom također pobjegli i povukli se u svoj grad (vjerojatno Rabah).

10,15-19 Ubrzo nakon toga, Aramejci su preustrojili svoje snage i zatražili pomoć od ostalih sirijskih zemalja. Došli su do Helama, istočno od Jordana (točna lokacija nije poznata), gdje ih je Davidova vojska presrela i porazila. Izraelci su im uništili sedam stotina boraca s kolima i četrdeset tisuća konjanika (NKJV; dosl.). (U 1. Ljet 19,18 aramjeski se gubici broje kao “sedam tisuća kolskih boraca i četrdeset tisuća pješaka”. Williams pretpostavlja da je u toj borbi sudjelovala konjica koja se sastojala od 40.000 ljudi i 700 lakih bojnih kola, te pješadija od 40.000 ljudi i 7.000 teških bojnih kola.)¹² Ova je bitka uvjerila Aramejce u Davidovu snagu, te su sklopili mir s Izraelom i odbili ubuduće pomagati Amoncima.

II. Davidov grijeh (pogl. 11, 12)

A. Zločin protiv Bat-Šebe i Urije (pogl. 11)

11,1-5 Davidov zloglasni moralni pad prouzročile su tri stvari, piše uvažni teo-

log Matthew Henry: (1) “Zanemarivanje dužnosti”; (2) “Ljubav prema lagodnu životu i popuštanje lijenoj naravi”; (3) “Zalutali pogled.”¹³ Umjesto da ode u rat protiv Amonaca, u proljeće kad kraljevi kreću u rat, David je protiv njih poslao Joaba, dok je sâm ostao besposlen kod kuće. Vrijeme dokolice često je vrijeme najvećih kušnji. Jedne je večeri pogledao s krova svoje palače i ugledao iznimno lijepu ženu kako se kupava. Raspitivanje je otkrilo da se radi o Bat-Šebi, ženi Urije Hetita, jednog od Davidovih moćnih ratnika. David je poslao po nju, te s njom počinio preljub. Ona se očistila od obredne nečistoće i vratila se svojoj kući. No kad je otkrila da je trudna, javila je to Davidu.

11,6-13 Potom je kralj smislio kako će sakriti svoj grijeh. Prvo je pozvao Uriju da se vrati iz rata, hineći da želi čuti kako napreduju Joab i vojska. Nakon što mu je Urija odgovorio na sva pitanja, David ga je poslao kući u nadi da će ovaj imati spolni odnos sa svojom ženom, Bat-Šebom. Tako bi, kad se dijete rodi, Urija mislio da je njegovo. No Urija je omeo Davidove nakane. Umjesto da se vrati kući, ostao je spavati pred vratima kraljeva dvora; nije mogao uživati u udobnostima doma dok je njegov narod bio u ratu. U očajanju, David je napio Uriju, no vjerni je vojnici ponovno odbio otići kući. Urijina vjernost stoji u izrazitoj oprečnosti s kraljevim podmuklim postupcima.

11,14-17 A zatim se David spustio do samog dna u svome sramnom činu. Zapovjedio je Uriji da ponese Joabu pismo – pismo što je sadržavalo Urijinu smrtnu presudu. Kralj je izdao zapovijed Joabu da postavi Uriju naprijed, gdje je najžešći boj i gdje će smrt biti neizbježna. Tako Urija neće doživjeti rođenje djeteta i neće ga se moći odreći. Joab je usmjeravao bitku tako da Urija zasigurno pogine. Naredio je svojim trupama da krenu naprijed, a potom oba krila pozvao da se povuku. Dok su se Urija i njegovi ljudi

u središnjici kretali naprijed, bili su lake mete Amoncima koji su ih gađali strijelama s gradskih zidina. S vojnoga staništa ovo je bilo smiješno, no dovelo je do uklanjanja Urije, kao i mnogo drugih vjernih Davidovih ljudi.

11,18-21 Kad je Joab poslao čovjeka da ovo javi Davidu, znao je da će kralj biti ljut zbog vojnoga poraza. David će reći: “Zašto ste se primakli tako blizu gradu da navalite? Tko je ubio Abimeleka, sina Gideonova (Jerubalova)? Nije li jedna žena bacila na njega gornji mlinski kamen, ozgo sa zida?” (vidi Suci 9,50-55.) Stoga je Joab uputio glasnika da preduhitri kraljev gnjev riječima: “Poginuo je i tvoj sluga Urija Hetit.” Kad to čuje, David će zaboraviti na vojni neuspjeh.

11,22-25 Glasnik je izvijestio Davida onako kako mu je naređeno. Potom mu je rečeno da prenese Joabu poruku kako su vojni neuspjesi neizbježni, te da ga Urijina smrt ne bi trebala toliko žalostiti jer u ratu mač proždire svakoga bez razlike. Tako je David licemjerno pokušao sakriti svoju duboku krivnju “fatalističkom primjedbom o smrti kao nečemu što je neizbježno i hirovito.”

11,26-27 Nakon što je prošlo uobičajeno vrijeme žalosti, David je poslao po Bat-Šebu, uzeo ju je u svoj dom i ona mu je postala ženom. Nešto kasnije, rođeno je i njihovo dijete.

To što Sveto pismo izvještava o ovome slučaju iz Davidova života, pokazatelj je njegove vjernosti. Biblija nam donosi iskren i neprekrojen pogled na Božje ljude, onakve kakvi su doista bili sa svim njihovim manama (*Daily Notes of the Scripture Union*).

B. Priznanje grijeha Gospodinu (pogl. 12)

12,1-9 Opće je uvjerenje da je između događaja opisanih u poglavljima 11 i 12

proteklo oko godinu dana. Tijekom toga razdoblja Jahvina je ruka teško pritiskala Davida; njegova je duhovna borba opisana u Psalmima 32 i 51. Došao mu je prorok Natan sa sljedećom usporedbom, te mu zatražio da presudi o tome događaju: “Bogati čovjek, koji je imao mnogo stada, nije htio zaklati jednu od svojih ovaca da zgotovi hranu kad mu je došao posjetitelj. Umjesto toga, uzeo jednu jedinu ovčicu što ju je imao siromah, te je nju zaklao i zgotovio gostu.” Davidu je bilo mnogo lakše osuditi tuđi grijeh nego svoj. Raznjevio se i rekao da krivac mora četverostruko nadoknaditi štetu te da zbog svoga grijeha zaslužuje smrt. Natan je neustrašivo uperio prst u Davida i zapravo mu rekao: “Ti si taj čovjek! Ti si to učinio! Bog je bio više nego milostiv prema tebi, učinio te kraljem, obogatilo te, dao ti sve što ti je srce moglo poželjeti. Ali ti si uzeo Bat-Šebu od njezina muža, a njega si onda ubio kako bi sakrio svoj zločin.”

12,10-14 I tad je kralju izrečena presuda: njegova će ga djeca ožalostiti. Obitelj će mu razjediniti krvavi sukobi. Žene će mu biti oduzete i javno zlostavljane (vidi 2. Sam 16,22). Njegovo će grešno djelo postati opće poznato. Tad se David pokajao i priznao svoj grijeh kao grijeh protiv Jahve. Morgan tumači:

Obrati pozornost na “I” u stihu 13 (“I Gospodin je tebi oprostio tvoj grijeh.” Ovo nije prevedeno u svim našim Biblijama – op. prev.). Čovjek ostavlja svoj grijeh kad ga iskreno prizna. To dovodi do toga da ga i Bog ostavi.¹⁴

Natan je odmah zajamčio Davidu da je *kazna* za njegov grijeh oprostena – neće umrijeti. No *posljedice* njegova grijeha bit će neizbježne. Zapravo će morati vratiti četverostruko (Izl 22,1), baš kao što je i sâm presudio za bogataša iz usporedbe; dijete što će mu se roditi umrijet će; Amnon će biti ubijen (pogl. 13); Abšalom

će također biti ubijen (pogl. 18); Adonija će biti pogubljen (1. Kr 2).

12,15-23 Kad se dijete što mu ga je rodila Urijina žena razboljelo, David se predao molitvi i strogom postu. Bio je duboko ožalošćen. Ali kad je saznao da je dijete umrlo, ustao je i jeo, objašnjavajući da se dijete više ne može vratiti, ali da će mu se on, David, jednog dana pridružiti kada i sam umre. Stih 23 oduvijek je bio izvorom velike utjehe vjerujućim roditeljima koji su izgubili svoju djecu u najmlađem uzrastu.

Matthew Henry navodi:

Pobožni roditelji imaju golem razlog za nadu da je s dušama njihove djece, koja su umrla u ranome djetinjstvu, sve u redu na drugome svijetu; jer je *nama i našem sjemenu dano obećanje* koje će se izvršiti nad onima koji ne stavljaju zasune na svoja vrata, kao što djeca zacijelo ne čine.¹⁵

Možemo biti sigurni da djeca koja umru prije nego što dođu u godine kad su odgovorna za svoje postupke odlaze u raj, jer Isus je rekao: “Takvima pripada kraljevstvo nebesko” (Mt 19,14).

Davidovo duboko poimanje Božje naravi vidi se u načinu na koji je odgovorio na Božju osudu. Prije nego što je udar došao, on je molio, znajući da je Jahve *Bog milosrda*. A nakon udara iskazao mu je štovanje, znajući da je Jahve *Bog pravednosti*. Zaboravio je ono što je straga, prihvatio Božji ukor i usredotočio se na budućnost. Nije očajavao jer je znao da će ga Bog ipak blagosloviti. I bio je u pravu.

12,24-25 Bat-Šeba mu je rodila drugoga sina, Salomona, koji je bio određen da naslijedi svoga oca na kraljevskome prijestolju. Bog je preko proroka Natana djetetu dao još jedno ime, Jedidja (*Jahvin miljenik*; Salomon znači *dijete mira, mirotvorac* – op. prev.).

12,26-30 Sada se priča vraća na napad

na Rabu (11,1), gdje je prekinuta izvješćem o Davidovu grijehu. Čini se da je Joab zauzeo sve osim jednoga dijela grada, možda utvrde na vrhu. (Josip Flavije¹⁶ i NKJV kažu da je Joab osvojio izvor s kojega se grad opskrbljivao vodom, tako da je njegova predaja bila sasvim izvjesna.) Potom je pozvao Davida da dođe i završi posao, prepuštajući tako njemu svo priznanje za pobjedu. Bio je to izvanredan čin nesebičnosti s Joabove strane. Joab je u najboljem slučaju bio veoma nepredvidiva osoba. Katkad se činilo da pokazuje zbiljsku snagu karaktera. No ukupno uzevši, njegovo je ponašanje bilo ponašanje pametnog, bezobzirnog, opakog spletkaroša. David je uspješno zauzeo Rabu i bio je nagrađen krunom koja je bila teška jedan zlatni talenat, i uz to vrlo bogatim plijenom.

12,³¹ Teolozi se ne slažu glede posljednjega stiha - opisuje li okrutnu kaznu kojoj je David podvrgao Amonce (prijevod u KJV),¹⁷ ili samo prikazuje služinački rad u poljoprivredi ili u industriji (prijevod u NKJV). Ovo potonje čini se svojstvenijim Davidovu postupanju s neprijateljima.

III. Davidove nevolje (pogl. 13-20)

A. Amnon siluje Tamaru (13,1-19)

13,1-14 Abšalom je bio Davidov sin kojega mu je rodila Maaka, dok je Amnona rodila druga Davidova žena, Ahinoama; njih su dvojica, dakle, bili polubraća. Amnon je čeznuo za Tamarom, Abšalomovom lijepom rođenom sestrom, koja je, prema tome, bila i njegova polusestra. Nije znao kako bi joj se približio, jer je živjela povučeno i bila neokaljana. Tad mu je Jonadab (Davidov bratanac – st. 3) predložio rješenje. Hineći da je bolestan i da mu treba njega, Amnon ju je namimo u svoju spavaonicu i silovao je.

13,15-19 Kad je zločin počinjen,

Amnon ju je tako zamrzio da je njegova mržnja prema njoj bila veća od ljubavi što ju je nekoć osjećao, baš kao što nerijetko biva. Pohota i mržnja blisko su povezane. Pokušao je se otarasiti, no ona nije htjela otići. Stoga ju je naposljetku izbacio silom, nadajući se da “daleko od očiju” doista znači “daleko od srca”. Tamara je otišla, noseći na sebi oznake žalosti, a to je u Abšalomu pobudilo sumnju i znao je što se dogodilo.

B. Abšalomova osveta i bijeg (13,20-39)

13,20 Abšalom je tješio Tamaru kao da to što se dogodilo nije ništa strašno, a zapravo je već kovao plan kako će se osvetiti Amnonu.

Osramoćena i nepoželjna za brak, iako ne svojom krivnjom, Tamara je ostala osamljena u kući svoga brata Abšaloma. Ovo vjerojatno znači da je živjela i umrla neudana. Pohota donosi štetu i nevinome, baš kao i krivome.

13,21 Iako je David bio vrlo gnjevan, nije kaznio Amnona kako je trebao učiniti – zacijelo zato jer su se svi još uvijek živo sjećali njegova skorašnjeg grijeha.

Znao je što mu je dužnost, no ruke su mu bile vezane. Eto što hotimičan grijeh čini; krade nam moralnu slobodu, kao i slobodu govora i svjedočanstvo (*Daily Notes of the Scripture Union*).

Činjenica da mu je Amnon bio prvo-rođenac (1. Ljet 3,1), a samim tim i nasljednik na prijestolju, također je mogla utjecati na Davida.

13,22-29 Abšalom je čekao svoj dan osvete. I dočekao ga je, nakon pune dvije godine. Pripremala se velika proslava, kao što se to uvijek činilo u vrijeme striženja ovaca nadomak Betela. Abšalom je navaljivao na svoga oca da dođe na svetkovinu, no nije ga uspio privući, zacijelo jer je David htio poštediti svoga sina

velikog troška. Ali uspio je tamo dovesti sve kraljeve sinove i najvažnijeg od svih, Ammona, koji je kao najstariji predstavljao oca. Na unaprijed dogovoreni znak, Abšalomove su sluge ubile Ammona. Preostali kraljevi sinovi, obuzeti panikom, pobjegli su natrag u Jeruzalem.

13,30-36 U međuvremenu je do kralja stigla vijest da je Abšalom pobio sve njegove sinove! I ponovno je David uroanio u žalost. No Jonadab je ispravio krivo izvješće priopćivši kralju da je samo Amnon mrtav te da je Abšalom spremao njegovo ubojstvo još od dana kad je ovaj silovao Tamaru. Ubrzo nakon toga, potvrđujući Jonatanovo izvješće da su živi, u Jeruzalem su se vratili Davidovi sinovi koji su plakali na sav glas.

13,37-39 Abšalom je, u strahu za svoj život, pobjegao u Gešur, u Siriji, gdje mu je živjela majka i gdje je Talmaja, njegov djed po majci, bio kralj. Tamo je ostao tri godine. Amnon je bio stariji od Abšaloma i do svoje smrti bio je sljedeći na redu za krunu. Amnonovom smrću, Abšalom je vidio *sebe* na prijestolju. Nakon što je vrijeme učinilo svoje i njegova se tuga zbog Amnonove smrti stišala, kralj David je poželio ponovno vidjeti Abšaloma.

C. Abšalomov povratak u Jeruzalem (pogl. 14)

14,1 Joab je opazio da bi kralj želio da se Abšalom vrati u Jeruzalem. No narod je znao da je Abšalom kriv za ubojstvo i da treba biti pogubljen. Tako je strah od javne osude spriječio Davida da vrati Abšaloma.

14,2-7 Stoga je Joab poslao k Davidu ženu iz Tekoe (u blizini Betlehema), s izmišljenom pričom o obiteljskim prilikama sličnim Davidovim. Hineći da je u dubokoj žalosti, rekla mu je da je jedan njezin sin ubio drugoga. Sada je obitelj zahtijevala smrt njezina jedinog nasljednika. Učine li tako, potpuno će zbrisati obiteljsko ime s lica zemlje.

14,8-13 Kralj joj je prvo rekao da se vrati kući i sačeka odgovor, nadajući se možda da će izbjeći krivnju za oslobađanje ubojice. Ali ona je htjela odgovor odmah, kako bi mogla uhvatiti Davida u klopu vlastite odluke. Štoviše, ponudila je preuzeti na sebe svu krivnju što bi je mogla podrazumijevati njegova odluka. Kralj David dao je još jednu uopćenu izjavu, obećavajući joj sigurnost. Potom ga je ona otvoreno molila za jamstvo da joj sin neće biti ubijen. Čim joj je to zajamčio, imala ga je u klopci. Ako kralj može pomilovati njezina sina, zašto ne bi vratio vlastitog prognanog sina, Abšaloma?

Ženin simulirani položaj otprilike je sličan Davidovom. Jedan sin je mrtav, a rođaci za kaznu i osvetu traže smrt ubojice (st. 7). Davidova je odluka bila milosrdna i obustavila je uobičajenu krvnu osvetu, koja se na Bliskom istoku često nastavljala kroz mnoge naraštaje. Ali žena je na svaki način nastojala primijeniti tu priču na Davida i Abšaloma te je David, ponovno, kao što je bilo s Natanom, uhvaćen u mrežu vlastite moralne mudrosti. Sada je obvezan vratiti i zaštititi protjeranog i ustrašenog Abšaloma (*Daily Notes of the Scripture Union*).

14,14 Žena je očito htjela reći da se čovjek ne treba zadržavati na nečemu što je prošlo i više se ne može vratiti, baš kao što se voda koja se prolila na zemlju, što je prošlost (Amnonova smrt), više ne može ponovno skupiti. Moguće je značenje još i da je život prekratak da bi ga se uludo potrošilo u sukobima.¹⁸ Čini se da posljednji dio četrnaestoga stiha znači da Bog ne uništava krivca odmah (kao što je David vrlo dobro znao), nego ozbiljno promišlja o tome na koji bi način grešniku moglo biti oprošteno i kako ga obnoviti. Kad već Bog čini tako, zašto ne bi i kralj učinio isto?

14,15-23 Žena je rekla da je došla kra-

lju očekujući upravo takvu milost koja sliči Božjoj. Dobila ju je za svoga sina, no sad ju je molila za njegova sina. Kralj je pretpostavio da je Joab smislio tu zavjeru, a žena je bez ustručavanja priznala da jest. David je mlako naredio Joabu da dovede Abšalom natrag u Jeruzalem, unatoč činjenici da se Abšalom još nije pokajao. To što je David učinio bilo je vrlo nepravedno i skupo će za to platiti.

14,24-33 Pune dvije godine Abšalom je živio u Jeruzalemu, a da nije smio izaći ocu na oči. (Njegova prirodna ljepota i raskošna kosa spominju se samo kao čimbenici što su mu pomogli ukrasti srce izraelskoga naroda.) Nakon dvije godine Abšalom je pokušao stupiti u vezu s Joabom, kako bi mu ovaj pribavio dozvolu da posjeti kralja. Joab je dvaput odbio otići k njemu, pa je Abšalom naredio da mu zapale polje ječma. Ovo je trenutačno dovelo Joaba na njegova vrata! Tako je udovoljeno Abšalomovoj molbi za prijamom kod kralja, i njih su se dvojica ponovno sjedinili.

Prošlo je sedam godina otkako je Tamara silovana i pet godina od Ammonova ubojstva. Pet godina Abšalom nije vidio svoga oca. Iako mu je David oprostio i vratio ga u Jeruzalem umjesto da ga pogubi, odbijao je zaboraviti što se dogodilo. No kad su se njih dvojica najzad sreli, Abšalom je primio potpun oprost. Milost koju mu je njegov otac iskazao iskoristio je kao mjesto s kojega će pokrenuti pobunu (poglv. 15-18). David je poštedio život svoga sina, a on mu je zauzvrat radio o glavi.

Čini se da su Joabovi postupci u svemu ovome bili osmišljeni tako da zadbijer Davidovu, ali i Abšalomovu naklonost, jer Abšalom je prema redoslijedu trebao biti sljedeći kralj.

D. Abšalomova pobuna i Davidov bijeg (15,1-18)

15,1-6 Abšalom je sve do sada skrivao svoju želju za krunom. No sada se počeo

razmetati svojom impresivnom pratnjom. Osim toga, bestidno je odlazio na put što je vodio do gradskih vrata (tamo su se rješavala pravna pitanja), stajao tamo i nastupao kao da je on jedini čovjek u Izraelu koji se iskreno zanima za dobrobit naroda. Praktično je optužio svoga oca da nije uspio priskrbiti Izraelu odgovarajuću pravnu pomoć, tvrdeći da bi narod primao pravo kakvo zaslužuje kad bi on bio kralj. Nastojao je podilaženjem zadobiti naklonost ljudi iz raznih izraelskih gradova.

15,7-12 Nakon četiri godine¹⁹ (četiri godine, a ne četrdeset, kako stoji u nekim prijevodima; četiri je u skladu sa Septuagintinim rukopisima, sirijskom Biblijom, Josipom Flavijem, NKJV marg.) Abšalomu je bilo dopušteno otići u Hebron, tobože kako bi ispunio zavjet što ga je dao dok je bio u izgnanstvu. Hebron je po svoj prilici bio nezadovoljan s Davidom, jer je ovaj svoju prijestolnicu odande preselio u Jeruzalem. Osim toga, Hebron je bio Abšalomov rodni grad. Dvije stotine ljudi iz Abšalomove pratnje nije znalo da je njegova prava nakana bila proglasiti stvaranje nove vlasti, s njim kao kraljem! Ahitofel, jedan od Davidovih savjetnika i Bat-Šebbin djed (usp. 11,3 s 23,34), prebjegao je k Abšalomu, a u toj uroti prisvajanja kraljevske vlasti priključili su mu se i mnogi drugi. Možda se Ahitofel želio obračunati s Davidom zbog grijeha što ga je ovaj pononji počinio s njegovom unukom.

15,13-18 Čim je čuo što se dogodilo, David je zaključio da je situacija ozbiljna i da je najbolje otići iz Jeruzalema. Odmah je okupio sve svoje dvorane i pobjegao na kraj grada, do posljednje kuće. Ali, kralj je ostavio deset priležnika da čuvaju palaču.

E. Davidovi prijatelji i neprijatelji (15,19-16,14)

15,19-22 Među onima koji su išli s Davidom bila je i grupa Filistejaca koji su došli s njim iz Gata. Jedan od njih bio je i Itaj

Gićanin. Kad je krenuo za njima, kralj ga je nagovarao da se vrati. Na kraju krajeva, on uopće nije bio Židov; bio je prognanik; tek je nedavno došao; a Davidov je položaj u najmanju ruku bio neizvjestan. Ali Itaj se nije dao odvratiti. Nepokolebljivo je odlučio ostati s kraljem, koliko god cijenu morao platiti. David je nagradio vjernost ovog poganina dopuštajući njemu i svim njegovim ljudima da ga prate u progonstvu. Značajan je Itajev odgovor: "Gdje god bude moj gospodar kralj, bilo na smrt ili na život, ondje će biti i tvoj sluga." Vjernici bi trebali biti jednako odani Kralju nad kraljevima tijekom njegovog progonstva, kao što je Itaj bio odan Davidu.

15,23 Prognanici su prešli preko potoka Kidrona, istočno od Jeruzalema i uputili se ka jordsanskoj dolini. Gotovo tisuću godina kasnije, Davidov će slavni potomak proći istim tim putem, i sâm kao odbačeni Kralj (Iv 18,1). David je prešao preko Kidrona i pobjegao, kako bi *spasio* svoj život. Isus je prešao preko doline i molio u Getsemaniju, na putu da *preda* svoj život kao otkup za mnoge.

15,24-29 Sadok i Ebjatar, svećenici, izišli su iz grada noseći Kovčeg s nakonom da prate Davida u progonstvu. No on ih je poslao natrag s nadom da će mu Jahve jednog dana dopustiti da se vrati. Također je rekao svećenicima da će mu biti od veće pomoći ostanu li točno tamo, u Jeruzalemu (kao neka vrst petokolonaša među Abšalomovim ljudima). On sâm neće otići dalje od zapadne obale Jordana i tamo će sačekati dok od njih dođe glasnik i donese mu vijest kako teče Abšalomova pobuna.

Umjesto da bude ogorčen zbog progona, David se krotko pokorio onome što je Bog dopustio. Prema naslovu, Psalam 3 sastavljen je u to vrijeme. U njemu otkrivamo da je Davidovo pouzdanje u Gospodina bilo nepoljuljano dok je oluja bjesnila nad njim.

15,30-37 David se sa svojim vjernim

sljedbenicima penjao na Maslinsku goru u dubokoj žalosti i molio se da Bog obezumi svaki savjet što ga Ahitofel da Abšalomu. Na vrhu Maslinske gore u susret mu je došao Hušaj Arčanin. David je tražio od njega da se vrati u Jeruzalem i pričini se kao da je vjeran Abšalomu. Na taj će se način moći suprotstaviti Ahitofelovim savjetima. Svaku će važnu vijest moći prenijeti svećenicima Sadoku i Ebjataru, koji će potom poslati svoju dvojicu sinova da o tome izvijeste Davida. Hušaj se vratio u Jeruzalem baš kad je Abšalom stigao da preuzme vlast.

16,1-4 Kad je David prešao preko vrha Maslinske gore, u susret mu je došao Siba, Meribaalov sluga. Vodio je sa sobom dva magarca koji su nosili goleme zalihe hrane i vina. Kad ga je David upitao za Meribaala, Siba ga je lažno izvijestio (vidi 19,27) da je Jonatanov sin ostao u Jeruzalemu, nadajući se da će se sada kraljevstvo vratiti Šaulovu domu, pa prema tome i njemu kao sljedećem nasljedniku na prijestolju. David je povjerovao u ovu laž te zapovjedio da Maribaalova imovina pripadne Sibi.

16,5-14 Kad su stigli u Bahurim, na putu u Jerihon, odande je izišao Šaulov potomak koji se zvao Šimej te počeo divlje proklinjati Davida, optužujući ga da je kriv za krv Šaulova doma. Abišaj, jedan od Davidovih vojnih zapovjednika, htio je na mjestu ubiti Šimeja, ali kralj to nije dopustio. Što ako mu je Jahve zapovjedio da ga proklinje, rekao je. Ukazao je da, na kraju krajeva, pripadnik Šaulova doma ima više razloga raditi mu o glavi nego što ih ima njegov vlastiti sin, Abšalom. Osim toga, moguće je da se David sjetio Urijine smrti te shvatio da Šimejeve optužbe nisu baš posve bile bez osnove. David se nadao i da će Šimejevo prekomjerno neprijateljstvo potaći Božje milosrđe. Dok su David i njegovi ljudi išli dalje ka Jordanu, Šimej ih je slijedio, neprestano psujući, bacajući kamenje i dižući prašinu. Konačno je pro-

tjerani kralj stigao do rijeke, gdje su se on i njegova pratnja odmorili.

F. Abšalomovi savjetnici (16,15-17,23)

16,15-19 Sada se mjesto radnje ponovno premješta u Jeruzalem, kamo je upravo ušao Abšalom. Hušaj je veoma glasno i energično izrazio svoju vjernost Abšalomu. Uzurpator je isprva bio sumnjičav, no naposljetku ga je prihvatio.

16,20-23 Prvi savjet što ga je Ahitofel dao Abšalomu bilo je da uđe k prilježnicama koje je David ostavio u Jeruzalemu. Takav čin, sraman sam po sebi, bit će neopisiva uvreda Davidu, koja će njihovo izmirenje učiniti nemogućim i bit će izravnim dokazom njegovih pretenzija na prijestolje. Abšalom je prihvatio savjet i ušao u kraljevski harem naočigled cijelog Izraela, ispunjavajući tako Natanovo proćanstvo iz 12,11-12.

Ahitofelovi su se savjeti visoko cijenili u ono vrijeme. Abšalom ih je bezuvjetno slijedio, baš kao što je činio i njegov otac. No sjetimo li se da je Ahitofel bio Batšebin djed, uvidjet ćemo kako je njegova želja za osvetom lako mogla odrediti kakav savjet će dati u određenoj situaciji.

17,1-4 Kako je njegov prvi savjet bio uspješan, Ahitofel je potom rekao Abšalomu da bi trebalo skupiti dvanaest tisuća ljudi, krenuti u potjeru za Davidom, iznenaditi ga i ubiti, te njegove sljedbenike dovesti natrag u Jeruzalem.

17,5-14 Abšalomu se savjet svidio, no odlučio je pozvati još i Hušaja i čuti što on misli. Bila je to prigoda koju je Hušaj čekao. Rekao mu je da "ovaj put" Ahitofelov savjet nije dobar. Ipak su David i njegovi ljudi bili veoma ljuti zbog pobune i žestoko će se boriti. A David je bio odveć mudar da bi proveo noć sa svojim trupama; jamačno će se kriti negdje u nekoj jami. Ako prvi Ahitofelov napad bude neuspješan, kroz narod će se proširiti panika i Abšalomovi napori će biti uzaludni.

Hušaj je imao drugi plan, koji se na prvi pogled činio kao iskazivanje vjernosti Abšalomu, ali koji je u zbilji bio osmišljen tako da osigura Davidu dodatno vrijeme za bijeg i pruži mogućnost za Abšalomovu smrt. Predložio je opću mobilizaciju vojske sveg Izraela koju će voditi Abšalom. Takva će vojska biti nepobjediva. Napast će Davida, a njegov će bijeg biti nemoguć. Abšalom je presudio da je Hušajev savjet bolji i odbacio je Ahitofelov plan, baš kako je David molio (15,31).

17,15-17 Hušaj je o ovome odmah obavijestio svećenike Sadoka i Ebjatora i poručio Davidu da prijeđe Jordan i pobjegne na sigurno. Svećenici su preko jedne sluškinje prenijeli vijest svojim sinovima koji su čekali kod studenca Rogela, na periferiji grada.

17,18-22 Međutim, neki je momak vidio ovaj tajni sastanak i prijavio uhode Abšalomu. Shodno tome, dvojica su se svećeničkih sinova, Jonatan i Ahimaas, sakrili u jedan studenac (suha udubina, spremnik za kišnicu) u Bahurimu, dok ne prođe potjera. Potom su pobjegli i odnijeli vijest Davidu. David je prešao preko Jordana, ostavljajući tu prirodnu prepreku da stoji između njegovih i Abšalomovih snaga. Odatle se uputio u Mahanajim, grad u zemlji Gilead.

17,23 Ahitofela je obuzelo malodušje jer njegov savjet nije prihvaćen i jer je shvatio da će David odnijeti pobjedu. Vratio se svojoj kući, pobrinuo se za obitelj i objesio se. I u životu i u smrti, Ahitofel je predstavljao "sliku" Jude Iskariotskog.

G. Abšalomova smrt i Davidova žalost (17,24-19,8)

17,24-26 Abšalom je gonio svoga oca preko Jordana do Gileada, a za zapovjednika nad svojom vojskom postavio je Amasu. Amasin je otac po rođenju bio Jišmaelac (1. Ljet 2,17), ali je po vjeri bio Izraelac. Bio je Davidov nećak i Jonatanov rođak.

17,27-29 Dok je David taborovao u Mahanajimu, došla su tri čovjeka i donijela njemu i njegovim ljudima potrepštine i nekvarljivu hranu; bili su to Šobi, Makir i Barzilaj.

Šobi je bio sin Nahaša, pokojnog kralja Amonaca. Njegov je brat Hanun odbacio Davidovu naklonost i zbog toga stradao (pogl. 10). Pa ipak je Šobi, iako po rođenju tuđinac, više mario za izraelskoga kralja nego što su to činili mnogi Židovi. Slično tome, mnogi su pogani primili onoga kojega su "njegoviti" odbacili (Iv 1,11).

Makir je godinama skrbio za Meribala, sve dok David ovoga potonjeg nije doveo u Jeruzalem (9,3-5). Makir je služio potrebitima, bio to hromi kraljević ili svrgnuti kralj. Onima koji daju od sebe ono što imaju kako bi kroz gostoljubivost unaprijedili ostvarivanje Kristovih ciljeva, vratit će se njihova ljubaznost stotruko, kada se Isus vrati u slavi.

Barzilaj je pribavljao Davidu potrepštine za sve vrijeme njegova boravka u Mahanajimu. Bio je vrlo bogat čovjek i njegova je potpora kralju mnogo značila (19,31-39). David je na smrti rekao Salomonu da Barzilajeve sinove uzdigne na visoke položaje u kraljevju dvoru (1. Kr 2,7). Ni Krist neće zaboraviti one koji su njemu služili; bit će im dana počasna mjesta u njegovu kraljevstvu.

18,1-5 David je svoju vojsku podijelio u tri skupine, a za vojskovođe postavio Joaba, Abišaja i Itaja. Kralj je želio sudjelovati u predstojećem ratu, no narod ga je uvjerio da ostane u gradu i, ukoliko bude potrebno, pošalje pomoć. Dok je vojska izlazila iz grada, David je javno zapovjedio svojim vojskovođama da, njega radi, čuvaju Abšaloma.

18,6-9 Bitka se vodila u Efrajimovoj šumi, istočno od Jordana i u blizini Mahanajima. Abšalom je toga dana izgubio dvadeset tisuća ljudi, što je uglavnom bila posljedica pogibije vojnika u gustoj šumi koja ih je hvatala u zamku. Davidova je

vojska pobijedila. Dok je Abšalom bježao kroz šumu, kosa mu se zaplela o grane golema hrasta, a mazga na kojoj je jahao otišla je dalje bez njega. Ovo je neka vrst zaslužene kazne, jer je isti onaj dio tijela na koji je Abšalom bio tako ponosan, postao sredstvom njegove propasti.

18,10-15 Glasnika koji je donio vijest u kakvu se bespomoćnu položaju nalazi Abšalom, Joab je ukorio, jer nije ubio pobunjenika. On mu je pomno objasnio da ne postoji cijena za koju bi prekršio kraljevu zapovijed. Osim toga, da je ubio Abšaloma, kralj bi to saznao, a Joab ne bi stao u njegovu obranu. Joab je sav taj razgovor smatrao gubljenjem vremena. Zario je tri sulice u srce Abšalomu, a onda mu je njegovih deset štitonoša zadalo *coup de grâce* (prev. *posljednji udarac*). Sve je ovo bilo protiv kraljeve zapovijedi, ali je bilo najbolje za kraljevstvo. David je neprestano odbijao kazniti svoje sinove za njihove zločine, tako da je ta zadaća pripala drugome.

18,16-18 Čim je djelo učinjeno, Joab je mudro obustavio borbu, budući da je njegov glavni cilj bio ostvaren. Abšalomovo je tijelo bačeno u duboku jamu i pokriveno velikom gomilom kamenja (ovako se označavao grob zločinca – prim. prev.). Bilo je to u izrazitoj suprotnosti sa spomenikom što ga je Abšalom podigao sam sebi u Kraljevoj dolini, vjerojatno negdje u blizini Jeruzalema. Abšalom je imao tri sina (14,27), no mora da su umrli mladi i ostavili ga bez nasljednika. Stoga je izgradio "Abšalomov spomenik", da bi se sačuvalo spomen njegovu imenu za buduće naraštaje.

18,19-23 Ahimaas je ovo htio javiti Davidu, ali Joab mu nije dopustio. Čini se da je Ahimaas bio na glasu kao čovjek koji donosi dobre vijesti (st. 27b), tako da ne bi bilo u skladu s njegovom osobnošću da odnese vijest o Abšalomovoj smrti. Stoga je Joab, kao službenog glasnika, poslao jednog Etiopljanina. Ali nakon što je ovaj

otišao, Ahimaas je nagovorio Joaba da pušti i njega, pa makar i ne primio nagradu za svoju poruku. Ahimaas je uspio preteći Etiopljanina jer je trčao kraćim putem.

18,24-30 David je čekao da čuje vijesti iz bitke. Stražar mu je saopćio da stiže jedan čovjek trčeći, a potom još jedan iza njega. Kad je čuo da bi prvi glasnik mogao biti Ahimaas, David se pripremio na dobru vjest jer je Ahimaas oduvijek donosio dobre vijesti. Kada se približio kralju, Ahimaas je svečano objavio da je Jahve porazio pobunjeničku vojsku. Ali kada je David upitao za Abšaloma, Ahimaas je izgubio hrabrost te je dao neodređen odgovor kako je vidio vrevu, ali kako ne zna potankosti.

18,31-33 No, tad je stigao i Etiopljanin. Objavio je da su Davidovi neprijatelji poraženi. Na neizbježan kraljev upit o Abšalomu stigao je neuvijen odgovor da svi Davidovi neprijatelji trebaju proći tako kako je prošao taj mladić – drugim riječima, da ih stigne *smrt*. Ta je vijest bacila Davida u duboku tugu. Njegova je dirljiva tužaljka zabilježena u stihu 33. Bila je to velika, ako ne i najveća žalost u njegovu životu i nema sumnje da nikad nije oprostio Joabu za taj čin.

19,1-8 Kraljeva je tuga bila tako golema da je narod osjećao sram i krivnju. Ponašali su se kao da su oni poraženi, a ne pobjednici. Joabu je svega toga bilo dosta i oštro je ukorio kralja. Prigovorio je Davidu da se više zanima za svoje neprijatelje nego za vjerne sljedbenike, te da je nezahvalan prema onima koji su mu spasili život. Upozorio ga je da će ga narod ostaviti još te noći ukoliko smjesta ne izađe i ne pokaže prijaznost i zanimanje za njih. David mu je udovoljio, sjeo je na gradska vrata i razgovarao s narodom.

H. Davidov povratak iz izgnanstva (19,9-43)

19,9-10 U međuvremenu je po svemu Izraelu vladala zabuna. Sav se narod po-

čeo svađati između sebe. Kralj David, koji ih je izbavio od Filistejaca, bio je u progonstvu, premišljali su, a Abšalom, njihov samoproглаšeni vladar, bio je u pogovratku na prijestolje. “Zašto se dakle kolebate dovesti kralja natrag?”, prigodno je pitanje za današnju uspavanu crkvu.

19,11-15 Kad je David čuo da deset plemena razgovara o njegovu povratku na prijestolje, poslao je dvojicu svećenika judejskim starješinama, s upitom zašto bi oni, njegovi krvni srodnici, bili posljednji koji će dovesti kralja natrag. Judino je pleme snažno podržalo Abšaloma u pobuni, pa su zacijelo oklijevali zbog srdžbe ili straha.

David je odlučio ukloniti Joaba s mjesta vrhovnog vojskovođe (vjerojatno zato jer je Joab ubio Abšaloma) i na to mjesto postaviti Amasa. Amasa, Davidov nećak, tek je odnedavno bio Abšalomov vojskovođa. Mora da se neupućenima ovo činilo kao da David kažnjava vjernost a nagrađuje pobunu; politika koja teško da bi mogla stvoriti stabilnost. Međutim, ovim je postupkom pridobio srca svih ljudi od Judina roda na Davidovu stranu i oni su mu jednodušno uputili poziv da se vrati.

19,16-23 Šimej, koji je ranije proklinjao Davida, te Siba, koji je oklevetao Meribaala, pohitali su do rijeke Jordan, kako bi dočekali kralja. Šimejeva nakićena isprika vjerojatno nije bila iskrena; njegova je jedina želja bila izbjeći kaznu, sad kad je David ponovno bio na vlasti. Kako je bio obuzet oduševljenjem toga trenutka, kralj je odbio Abišajevu želju da Šimej bude pogubljen i umjesto toga obećao mu pomilovanje. Ali David nije zaboravio Šimejeve kletve. Kasnije je zapovjedio Salomonu da se nemilosrdno pozabavi s tim Benjaminovcem pogana jezika (1. Kr 2,8-9).

19,24-30 I Meribaal je sišao u susret kralju. Iz njegova je izgleda bilo očito

da je oplakivao Davidovo progonstvo od prvoga dana. Bio je doista vjeran kralju, unatoč Sibirnim lažnim optužbama protiv njega. Ali kako nije pošao s njim u progonstvo, kralj mu se obratio prilično grubo. Meribaal je objasnio da je svome sluzi Sibi rekao da mu osedla magarca, no kako Siba to nije učinio Meribaal je bio bespomoćan, jer je hrom. Otvoreno je ustvrdio da ga je Siba oklevetao, ali da ta nepravda nije važna sad, kad se kralj vratio. Kada je David, prilično nepravedno, odredio da Siba i Meribaal podijele imanje između sebe, hromi je Jonatanov sin otkrio istinitu vjernost svoga srca: "Neka uzme i sve, kad se moj gospodar kralj sretno vratio u svoj dom."

19,31-39 Barzilaj, osamdesetogodišnji Gileadanin, bio je još jedan iskreni Davidov prijatelj. Pribavljao je kralju potrepštine dok je ovaj boravio u Mahanajimu. Sada ga je pošao ispratiti preko Jordana. David ga je pozvao da pođe s njim u Jeruzalem, obećavši mu da će se dobro skrbiti za njega. Ali Barzilaj je taj poziv odbio, a kao razloge naveo je: da se njegov život bliži kraju, da više nije kadar razlikovati što je dobro a što zlo, da je izgubio osjetilo okusa te da je gluh. Ako pođe s njim, bit će mu samo na teret. Stoga se složio ispratiti kralja još komadić puta preko Jordana, a potom će se vratiti u svoj grad. Njegov prijedlog da Kimham (možda njegov sin) pođe dalje s Davidom spremno je prihvaćen.

19,40-43 Do sada se već formirala veličanstvena povorka – sav Judin narod i polovica Izraelova naroda – koja je dovela kralja natrag u Jeruzalem.

Unutarnji je sukob izbio zato što su Judejci sebi prisvojili istaknuti položaj onih koji vraćaju kralja (ovo se odnosi na prelazak preko Jordana), a da pritom nisu pozvali ostalih deset plemena da sudjeluju. Judeji su objasnili da je David njihov rod, te da ni na koji način nisu stekli korist veću od drugih time što su preuzeli

vodstvo. Deset je drugih plemena tvrdilo da imaju deset puta više prava sudjelovati u vraćanju kralja od Jude. Žestok Judin odgovor bio je naznaka ozbiljnih *nevolja* koje su ih tek čekale.

I. Šebina pobuna i smrt (pogl. 20)

20,1-2 Opak čovjek, pobunjenik po imenu Šeba, iz Benjaminova plemena (i vrlo vjerojatno Šaulov rođak), izvnuo je Judine riječi (19,42) i pretvorio ih u osnovu za pobunu. Judejci su ustvrdili da je David njihov. Sad je Šeba prkosno objavio da deset plemena nema udjela s Davidom, te da će se odvojiti. Davidu je ostalo samo Judino pleme. Kasniji će događaji pokazati da je Šeba imao razmjerno malen broj sljedbenika. Izraz "svi Izraelci" valja shvatiti u ograničenome smislu, što uključuje samo pobunjenike iz tih deset plemena.

20,3 Kad je stigao u Jeruzalem, kralj je našao svojih deset prilježnica koje je ostavio da čuvaju palaču i koje je Abšalom obeščastio. David ih je dao odvesti u posebnu kuću u kojoj su ih čuvali i gdje su ostale zatvorene do kraja života, živeti kao udovice.

20,4-7 Joabu je do sad već skinut čin, a zapovjedništvo nad Davidovom vojskom preuzeo je Amasa, Abšalomov pobunjenički vojskovođa. Kralj mu je zapovjedio da u roku od tri dana sazove Judejce, kako bi pošli u potjeru i uhvatili pobunjeničkoga vođu, Šebu. Iz nekog, nama neobjašnjenog razloga, Amasa nije obavio dužnost unutar vremena što mu ga je odredio kralj, tako da je David naredio Abišaju da preuzme zapovjedništvo i s odabranim ljudima spriječi Šebu da se domogne utvrđenih gradova. Među onima koji su otišli s Abišajem bio je i Joab.

20,8-10a Kad su došli do velikoga kamena u Gibeonu, Amasa im je izišao u susret. Joab, koji je imao na sebi ratnu haljinu, krenuo je prema Amasi i u tom mu je času mač ispao na tlo. Čini se da je

ovo učinio namjerno. Zatim je podigao mač i prišao svome rodaku, koji ništa nije slutio. Izvrsno glumeći blagonaklonost, Joab je uhvatio Amasu za bradu kao da će ga poljubiti i potom ga ubio jednim zamahom mača.

20,10b-13 Joab i Abišaj nastavili su potjeru za Šebom, no njihovi su sljedbenici nemoćno zastajali pred prizorom Amase koji leži u vlastitoj krvi nasred puta. Tek kad je njegovo tijelo uklonjeno, ljudi su pošli za Joabom.

20,14-22 Potjera za Šebom odvela ih je daleko na sjever, do grada Abel Bet Maa-ke. Ovaj se grad nalazio sjeverno od mermerskih voda i bio je na glasu po svojim mudrim ljudima. Dok je Joab opsjedao grad, pozvala ga je jedna mudra žena i upitala ga zašto želi razoriti majku gradova u Izraelu (tj., važan, matični grad), grad koji je oduvijek bio poznat po svojoj mudrosti. Kada je Joab objasnio da se nalazi u potjeri za pobunjeničkim vođom, Šebom, koji se krije u gradu, žena je obećala da će taj čovjek biti ubijen, a njegova glava bačena preko zida, što će biti dokaz o njegovoj smrti. Čim je ovo urađeno, Joab je naredio da se zatrubi u rog i vratio se u Jeruzalem, nakon uspješno obavljene zadaće. Šebina pobuna vjerojatno nije trajala dulje od tjedan dana.

20,23-26 David je Joabu skinuo čin i na njegovo mjesto postavio prvo Amasu (19,13), a potom Abišaja (20,6). No Joab je povratio svoj položaj vrhovnog vojnog zapovjednika.

Popis Davidovih visokih službenika naveden u stihovima 23-26 gotovo je isti kao onaj iz 8,15-18. Joab je bio stariji na sve vojske; Benaja je bio zadužen za Davidovu tjelesnu stražu; Jošafat je bio ljetopisac; Seraja (ponegdje stoji Ševa, no radi se o istome imenu) je bio državni pisar; Sadok i Ebjatar bili su svećenici. (Na prethodnome popisu stajalo je Sadok i Ahimelek.) Jedina preostala razlika jest da je Adoram bio nadglednik nad radovi-

ma, a Jairanin Ira svećenik kod Davida (ili Davidov zamjenik), dok se u osmome poglavlju na ovim položajima spominju Davidovi sinovi.

IV. Dodatak (pogl. 21-24)

Preostali dio Druge knjige o Samuelu doista je dodatak koji ističe različite događaje iz raznih razdoblja Davidove vladavine, što znači da to ne čini po strogo kronološkome redosljedu. (Kronološki se redosljed nastavlja ponovno s prvim poglavljem u Prvoj knjizi o kraljevima.)

A. Velika glad i njezino okončanje (pogl. 21)

21,1 Prvi je opisani događaj glad, koja je trajala tri godine. Kad je David upitao Jahvu za uzrok, rečeno mu je da je glad nastala jer je Šaul prekršio savez s Gibeoncima. Ti su poganski stanovnici Obećane zemlje prevarili Jošuu da s njima sklopi savez. Šaul je svojim pokušajem da uništi Gibeonce taj savez prekršio, što je činjenica koja dosad nije spominjana u Starome zavjetu. Izraz "na Šaulu i njegovu domu leži krvna krivnja" (ovdje na Šaulovu krvničkomu, krvožednome domu; NKJV i neki naši prijevodi – op. prev.) daje naslutiti da su Šaulovi potomci aktivno sudjelovali u pokolju Gibeonaca, a u tom je slučaju kazna što ih je stigla (st. 2-9) bila pravedna. Možda se čini pregrubim što narod mora stradati zbog zločina mrtvoga čovjeka, ali stoljećima ranije Izrael se svečano zakleo Gibeoncima (Jš 9,19-20), a glad je došla jer je ta zakletva prekršena. Vrijeme ne zamagljuje Božje sjećanje, kao ni njegov osjećaj za pravdu.

21,2-9 David je sazvao Gibeonce kako bi saznao što bi prihvatili kao zadovoljštinu za Šaulov prijestup. Oni su rekli da ne žele Šaulovo srebro ni zlato i da nemaju prava pogubiti nekog čovjeka u Izraelu. Ništa neće dostajati osim smrti sedam Šaulovih muških potomaka, i Da-

vid je na ovo pristao. Ta sedmorica bili su: dva Rispina sina – Armoni i Meribaal (ne Jonatanov sin Meribaal) – te pet sinova Šaulove kćeri Merabe, ne Mikale kako stoji u nekim prijevodima (st. 8, NKJV marg.). Mikala iz dva razloga nije mogla biti majka ovih pet sinova; prvo jer je bila udana za Paltija, a ne za Adriela (vidi 1. Sam 25,44) i drugo, nije imala djece (2. Sam 6,23). Barzilaj koji se ovdje spominje nije onaj isti koji je kasnije pomogao Davidu kad je ovaj bježao od Abšaloma (17,27).

21,10 Rispa, Šaulova vjerna prilježnica, bdjela je danonoćno pokraj tijela pogubljenih, kako ih ni ptice grabljivice ni divlje zvjeri ne bi mogli dotaći. Činila je tako od početka ječmene žetve pa sve dok Bog nije poslao kišu i tako okončao glad koja je i dovela do tih smrti.

21,11-14 Kad je David čuo za njezinu ljubav i odanost, poduzeo je korake za pristojan ukop tih sedam ljudi, ali i Šaulovih i Jonatanovih kostiju, koje su još uvijek bile pokopane u Jabešu Gileadskom. Šaulove i Jonatanove kosti položene su na vječni počinak u Kišovom grobu u Benjaminovoj zemlji.

21,15-22 U ovome su ulomku opisane različite bitke protiv filistejskih divova. U prvaj je bici Davida zamalo ubio Išibeb, no spasio ga je Abišaj i ubio Filistejca. Otada Davidu njegovi ljudi više nisu dopuštali da ide s njima u boj. U drugoj bici u Gobu (ili Gezeru) ubijen je još jedan div, a ubio ga je Sibkaj. U trećoj je bici Elhanan ubio Lahmija, brata Golijatova iz Gata (u nekim našim prijevodima piše Golijata iz Gata što je oprečno tekstu u 1. Sam 17 i najvjerojatnije bi trebalo pisati brata Golijatova iz Gata, što podupire i navod iz 1. Ljetopisa – op. prev.) – usp. 1. Ljet 20,5. Četvrta je bitka za ishod imala smrt diva koji je na svakoj ruci i nozi imao po šest prstiju. Plinije pominje neke šestoprste (*sedigiti*) Rimljane, a ta je osobitost u nekim obitelji nasljedna.²⁰

B. Davidov psalam (pogl. 22)

22,1-51 Riječima ove pjesme David je slavio Jahvu zato što ga je izbavio iz ruku njegovih neprijatelja, kao i za bezbrojne blagoslove što ih je izlio na njega. Pjesma je zacijelo napisana nakon što se David čvrsto utvrdio na prijestolju. Šaul je bio mrtav, kraljevstvo ujedinjeno pod njegovim vodstvom, a izraelski neprijatelji poraženi. Gotovo istovjetne riječi, s nekoliko razlika, nalaze se u Psalmu 18, a u Novome se zavjetu navode kao riječi koje se odnose na Mesiju (st. 3 usp. s Heb 2,13; st. 50 usp. s Rim 15,9).

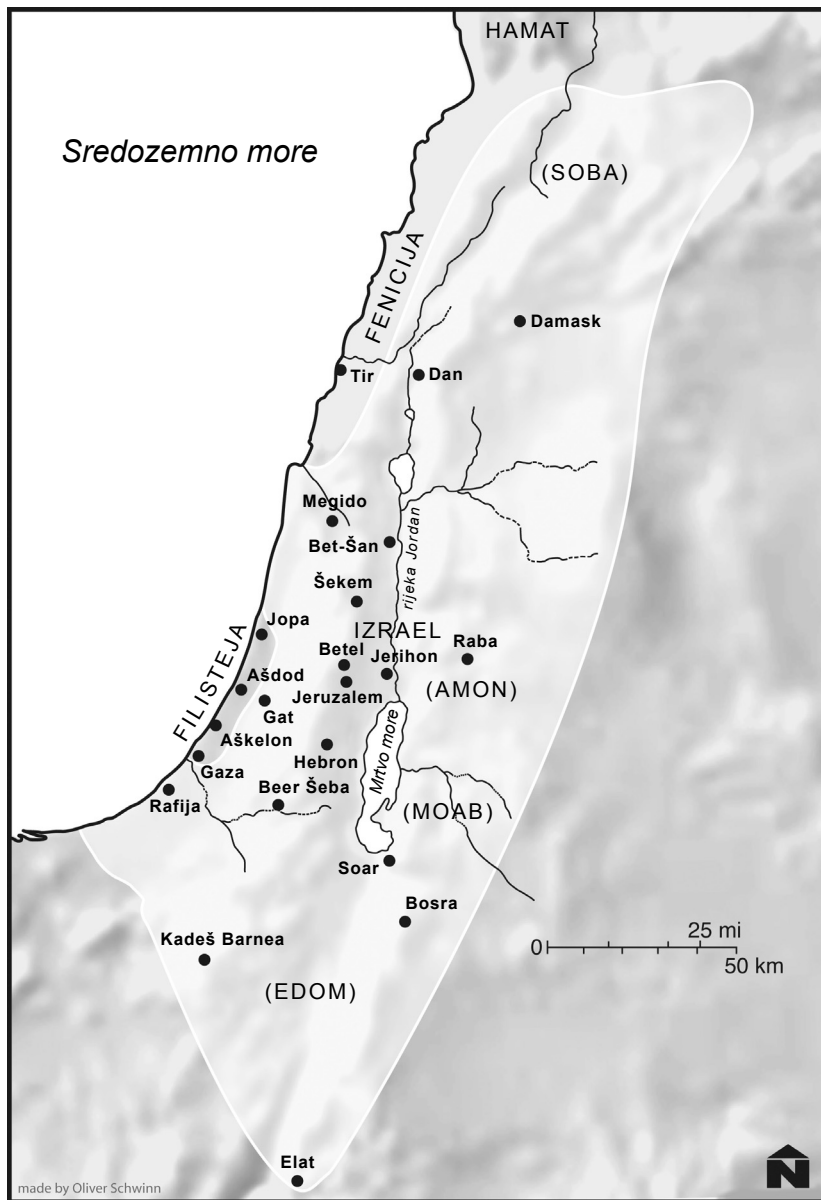
Ako na ovu pjesmu gledamo kao na mesijanski psalam, možemo je sažeti na sljedeći način:

1. Proslavljanje Boga zato što čuje i uslišava molitve (st. 2-4)
2. Smrt steže svoj obruč oko Spasitelja (st. 5-7a).
3. Bog se bori protiv sila pakla dok neuspješno nastoje spriječiti uskrsnuće (st. 7b-20).
4. Razlozi zbog kojih je Bog podigao Mesiju iz mrtvih (st. 21-30).
5. Drugi Mesijin dolazak pri kojemu će uništiti svoje neprijatelje (st. 31-43).
6. Veličanstveno Mesijino kraljevstvo (st. 44-51).

Za opširnije obrazloženje vidi komentare za Psalm 18.

C. Davidovi junaci (pogl. 23)

23,1-7 Prvih sedam stihova ovoga poglavlja donose nam Davidove prekrasne posljednje riječi – to jest njegovu posljednju nadahnutu besjedu izraženu u pjesmi. On opisuje savršenoga vladara, Mesiju, čija će vladavina biti poput veličanstvena svanuća, jutro bez oblaka nakon duge olujne noći.²¹ David shvaća da se on ne uklapa u taj opis, no nalazi utjehu u činjenici da mu je Božji Savez zajamčio da će Mesija voditi podrijetlo od njega. Stihovi



Davidovo kraljevstvo. Davidovi vojni podvizi uspješno su u izraelsko kraljevstvo uključili snage Edoma, Moaba, Amona i Sobe.

6 i 7 opisuju Kristovu osudu nad zlikovcima (Belijalovi ljudi, bezbožnici), kada se vrati da uspostavi svoje kraljevstvo.

23,8-12 Imena Davidovih junaka navedena su u stihovima 8-39. Valja zapaziti da Joabu nije odana čast u ovome spisku, vjerojatno zato jer je ubio Abšaloma (a da i ne pominjemo Abnera i Amasu!). Ovo je popis s kraja Davidove vladavine, dok se onaj usporedni u 1. Ljetopisa 11,11-47 stavlja na početak njegove vlasti. Iako nisu istovjetni, među njima ima vrlo velike sličnosti. Više podataka o ovim ljudima i njihovim podvizima nalazi se u komentarima za 1. Ljetopisa 11.

Prva tri junaka bili su:

1. Išbaal Hakmonac (ili Jošeb Bašebet, Jašobam, Hakmonijev sin, zvani još i Adino) – on je ubio osam stotina ljudi odjednom. (1. Ljetopisa kaže tri stotine, no taj je broj vjerojatno pisa-
reva greška.)
2. Eleazar – on se do kraja borio s Filistejcima kad su se njegovi suborci povukli. Vratili su se samo kako bi pokupili plijen. Kad je bitka završena, njegova je ruka bila tako ukočena, kao prirasla za mač (vjerojatno grč), da nije mogao odvojiti prste od njega.
3. Šama – stao je sam usred polja leće, protiv Filistejaca, kad su izraelski vojnici pobjegli. Borio se protiv neprijatelja, obranio polje i odnio veliku pobjedu.

23,13-17 Tri neimenovana junaka, koji se ovdje spominju, došli su k Davidu dok je ovaj bio u Adulamskoj spilji, a Betlehem se nalazio u rukama Filistejaca. Tad je David izrazio želju za vodom iz betlehenskoga studenca. Dovodeći u opasnost vlastite živote, ova su trojica ljudi prodrli kroz filistejski tabor i donijeli Davidu željenu vodu. A on je bio tako ganut njihovim požrtvovanim činom da je vodu prolio kao ljevanicu Jahvi; nije je htio popiti. Williams primjećuje:

Oni koji žive blizu Isusu čuju zov čežnje njegovu srca za gutljajem ljubavi iz Afrike, Indije i Kine; tad i oni, poput ovih junaka, ostavljaju za sobom svoj dom i bogatstvo, izlažu se opasnosti, pa čak i polažu svoj život kako bi pridobili za Krista ljubav i službu narodâ koji bespomoćno stoje u sotoninoj vlasti, poput betlehenskoga studenca u rukama Filistejaca.²²

23,18-23 Sljedeća dvojica Davidovih junaka bili su:

1. Abišaj – on je ubio tri stotine ljudi i bio glavar nad trojicom spomenutih u stihu 16, mada nije bio jedan od njih (u nekim našim prijevodima ovdje stoji “tridesetoricom” – op. prev.).
2. Benaja – on je ubio dva Ariela (Ariel znači “Lav Božji”, označava ili golemoga lava ili, ovdje vjerojatnije, velikog junaka, ratnika – op. prev.) iz Moaba. Također je, jednoga dana kad je pao snijeg, ubio lava usred jame, a onda i jednoga Egipćanina gorostasne visine koji je bio bolje naoružan od njega.

23,24-39 Ostali Davidovi junaci – njih trideset (od trideset i sedam) – nabrojani su u stihovima 24-39.

Neke bi brojeve iz ovoga poglavlja neizostavno trebalo objasniti, kao što je trideset u stihovima 13 i 24, trideset i sedam u stihu 39, itd. Trideset bi mogao biti broj vojnika elitne vojne postrojbe, no zbrajajući sve koji su u njoj svojedobno služili ukupno ih je bilo trideset i sedam. U prvoj ih je grupi bilo troje: Išbaal (ili Adino), Eleazar i Šama (st. 8-12). U drugoj su grupi bili Abišaj i Benaja (st. 18-23). Broj “trideset” u trećoj grupi (st. 24-39) mogao bi biti formalan izraz, poput izraza “dvanaest” za apostole, čak i kad jedan ili više njih nisu bili nazočni. A može se raditi i o posve doslovnom broju, s tim što dodatni broj ljudi, preko trideset, mogu biti

zamjene za one koji su poginuli, kao što je bio slučaj s Urijom Hetitom, posljednjim junakom sa spiska i Bat-Šebinin mužem.

I Gospodin Isus ima svoje junake (i junakinje!). On ih zacijelo poznaje i priznaje kao što je i David onima koji su njemu herojski služili odao priznanje. Kakav god bio naš čin, nastavimo i borimo se u dobroj borbi vjere:

Ustajte Kristovi vojnici,
uzmite oklop svoj,
budite jaki u snazi Božjoj,
u snazi novoj, Kristovoj.

Stojte čvrsto, u njegovoj sili,
ogrnuti snagom njegovom;
vaša je bitka pod Božjim oružjem,
pod Božjom bojnom opremom.

Charles Wesley

D. Davidov popis stanovništva i posljedice (pogl. 24)

William Crockett navodi da su se događaji zabilježeni u ovome poglavlju odigrali neko vrijeme nakon što je David osvojio Jeruzalem (pogl. 5), ali prije nego što je prenio Kovčeg u Sveti grad (pogl. 6).²³

24,1 Kako se čini, Bog je u svome gnjevu rekao Davidu da popiše Izrael i Judu. No, u 1. Ljetopisa 21,1 čitamo da je *sotona* bio taj koji je potakao Davida na popis. Sotona je ovo *pokrenuo*, David *izvršio* (zbog oholosti srca), a Bog *dopustio*. U Septuagintinu prijevodu prvi stih glasi: “i sotona nadraži Davida”, a ne: “i on (Bog) nadraži Davida”.

24,2-9 Kad je David zapovjedio Joabu da počne s popisom, njegov je vojni zapovjednik pokazao da je kadar prosuditi bolje od kralja. Shvatio je da je cilj popisa udovoljenje Davidovoj taštini, stoga je nagovarao kralja da odustane, no uzalud. Poslušni Davidu, Joab i njegovi ljudi

krenuli su na put diljem zemlje da broje narod. Popis je pokazao da je bilo osam stotina tisuća ratnika u Izraelu i pet stotina tisuća u Judi.

U Izlasku 30,12-13 dana je zapovijed da se pri popisu mora platiti otkupnina od pola šekela. Ovdje ne piše da je David to učinio. Oholost ga je potakla da izbroji narod, a taj ga je popis mogao navesti da se pouzda u veličinu svoje vojske, a ne u Gospodnju mišicu.

24,10-14 Nakon što je popis završen, kralj se osvjedočio o svome grijehu i zavapio Jahvi, moleći ga oprostaj. Bog mu je poslao proroka Gada, preko kojega mu je ponudio da bira između tri kazne: (1) sedam (KS kaže *tri* gladne godine – op. prev.) godina gladi u svoj zemlji; (2) da tri mjeseca bježi pred svojim neprijateljima; (3) tri dana kuge ili pomora u zemlji. David je izabrao da padne u ruke Jahvine, a ne u ljudske.

24,15-25 Jahve je pustio tri dana kuge na Izrael, koja je ubila sedamdeset tisuća ljudi. Kada je anđeo uništenja, koji se u tome času nalazio kod gumna Araune Jebusejca (zvanog još i Ornanovo gumno), pružio svoju ruku da uništi Jeruzalem, Bog ga je zaustavio. David je upitao Gospodina zašto uništava sav narod kad kad je krvi samo on, David, i njegov dom. Bog mu je odgovorio preko Gada i rekao neka podigne žrtvenik na gumnu Araune Jebusejca. I tako je kralj David odmah počeo dogovarati s Araunom da od njega otkupi to gumno. Iako je bio poganin, Arauna ne samo da je ponudio Davidu gumno kao dar, nego mu je rekao da može uzeti i volove za žrtvu, kao i kola i volovsku opremu za drvo. Kraljev je častan odgovor bio: “neću prinostiti Jahvi, svome Bogu, paljenica koje su mi poklonjene.”

Naposlijetku je David kupio gumno i goveda za pedeset srebrnih šekela. (1. Ljet 21,25 kaže da je David platio 600 zlatnih šekela za to mjesto, ali ovo nedvojbeno

obuhvaća cijelo imanje što je okruživalo gumno.) Čim su paljenice prinesene na žrtveniku, kuga je prestala (st. 25).

Araunino gumno na gori Moriji, vjerojatno je bilo isto ono na kojemu je Abraham prinio Izaka na žrtvu. Kasnije je to postalo i mjesto izgradnje Salomonova hrama i mjesto na kojemu je Herod (Veliki) u Kristovo vrijeme podigao svoj hram. Danas su ga zauzeli muslimani i drže ga za svoje svetište – zove se “Maram es Šerif” (Omarova džamija u Jeruzalemu u kojoj se nalazi središnji živi kamen koji je vjerojatno bio podnožje žtvenika za paljenice – op. prev.). Bit će to vjerojatno i mjesto na kojemu će se nalaziti hram za vrijeme Velike nevolje, a naposljetku i hram za Kristove tisućgodišnje vladavine.

Biblija je do kraja iskrena kada govori o svojim junacima vjere. David je imao svojih *mana* i sve su one spomenute zajedno s njegovom *vjerom*. Pratili smo ga od stada, preko progonstva, do uzdizanja. Tek je nekoliko ljudi bilo bliže Bogu; i tek ih je nekoliko dublje palo u grijeh. No kroz sve što je David prolazio, Gospodin

ga je održao. Svi smo izvukli korist iz Davidovih iskustava, jer ih je zabilježio u svojim Psalmima.

Matthew Henry daje primjedbu o Davidu kakvim ga vidimo u Samuelu, s jedne strane, i u Psalmima, s druge:

Mnogo je toga u njegovoj povijesti poučno; mada se za junaka koji je subjektom te povijesti - iako se u mnogo primjera čini izvršnim, veoma dobrim i u velikoj mjeri miljenikom neba - ipak mora priznati da njegova čast sjaji većim sjajem u njegovim Psalmima, nego u Ljetopisima koji govore o njemu.²⁴

Riječi iz Psalma 40 veoma prikladno sažimaju Davidov život:

Uzdah se u Jahvu uzdanjem silnim, i on se k meni prignu i usliša vapaj moj. Izvuče me iz jame propasti, iz blata kalnoga; noge mi stavi na hridinu, korake moje ukrijepi. U usta mi stavi pjesmu novu, slavopoj Bogu našem. Vidjet će mnogi i strah će ih obuzeti: uzdanje će svoje staviti u Jahvu (Ps 40,1-3).

Bilješke

- 1 (1,17-18) Navod, Keil i Delitzsch, “The Books of Samuel,” u knjizi *Biblical Commentary on the Old Testament*, VII: 286, 87.
- 2 (3,31-39) William Hoste i William Rodgers, *Bible Problems and Answers*, str. 214.
- 3 (5,22-25) Keil i Delitzsch drže da je Gibeon “nedvojbeno točan naziv, a da je *Geba* pisarska pogreška”, jer *Geba* se nalazi na krivome mjestu da bi bila dio ovoga izvješća (“Samuel,” VII:326).
- 4 (7,16-17) Irving L. Jensen, *I and II Samuel*, str. 92.

- 5 (7,18-29) William Garden Blaikie, “The Second Book of Samuel,” u *Expositor's Bible*, str. 105.
- 6 (8,3-8) Kad usporedimo stih 4 s 1. Ljetopisa 18, vidimo da ovdje ima prilične zabune. Četvrti stih kaže da je zarobljeno tisuću bojnih kola (riječi *bojnih kola* navode prevoditelji) i sedam *stotina* konjanika (u većini naših prijevoda u 2. Sam 8,4 stoji tisuću i sedam stotina konjanika ili boraca koji su vozili bojna kola; vjerojatno, u ovome slučaju, svrstavajući sve pod konjicu – op. prev.), dok se u 1. Ljetopisa 18,4 kaže da je zarobljeno sedam *tisuća* konjanika. Broj u 2. Samuelovoj može biti iz jedne

- bitke, dok onaj iz 1. Ljetopisa može biti ukupan zbroj zarobljenih tijekom sukoba. No ovo može biti i obična prepisivačeva greška.
- 7 (8,13) Ako je riječ "Sirijci" (heb. Aram) na ovome mjestu točna, tad to može značiti da su ih Edomci (heb. Edom) zvali u pomoć. No, budući da se riječi *Aram* i *Edom* u hebrejskome suglasničkom tekstu pišu gotovo jednako ("r" i "d" često se miješaju pri prepisivanju), ovo je po svoj prilici prepisivačeva greška.
 - 8 (8,13) Ne vjeruju svi konzervativni teolozi da su natpisi u Psalmima izvorni, no autor i urednik ovih Komentarata čvrsto vjeruju da jesu.
 - 9 (8,13) Eugene H. Merrill, "2 Chronicles," u *The Bible Knowledge Commentary*, str. 608.
 - 10 (9,1-13) Međutim, dok "lo" izričito znači "ne", standardni su samoglasnici za riječ "pašnjak" *döber*, a ne *de-bar*. Suglasnici "dbr" na hebrejskome mogu značiti "riječ" ili "stvar". Stoga bi mogući prijevod bio ili "nema ničeg" ili "ništa".
 - 11 (10,6-8) John Haley, *Alleged Discrepancies of the Bible*, str. 321.
 - 12 (10,15-19) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, str. 166.
 - 13 (11,1-5) Matthew Henry, "The Books of Samuel," *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, II:494.
 - 14 (12,10-14) G. Campbell Morgan, *Searchlights from the Word*, str. 91.
 - 15 (12,15-23) Henry, "Samuel," II:504.
 - 16 (12,26-30) Josip Flavije, *The Works of Josephus*, Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 1987., str. 193.
 - 17 (12,31) Keil i Delitzsch drže da je okrutnije postupanje točnije, te da tu činjenicu ne bi trebalo ublažavati ponovnim prevođenjem. Međutim, smatraju da je takva kazna određena samo zarobljenim vojnicima, ili "u najvećoj mjeri muškom dijelu pučanstva iz gornjega grada Rabe" ("Samuel," VII: 396).
 - 18 (14,14) Hoste i Rodgers, *Bible Problems*, str. 215.
 - 19 (15,7-12) Budući da je Davidova *sveukupna vladavina* trajala četrdeset godina, tradicionalni je tekst na ovome mjestu (*četrdeset*) nedvojbeno prepisivačeva greška. Brojeve je u starim hebrejskim rukopisima bilo osobito teško savršeno prepisati.
 - 20 (21,15-22) Navod, Keil i Delitzsch, "Samuel," VII:446.
 - 21 (23,1-7) Veličanstvenu glazbenu postavku za stihove 3b i 4 skladao je jedan od najranijih američkih skladatelja, Richard Billings.
 - 22 (23,13-17) Williams, *Student's Commentary*, str. 309.
 - 23 (Pogl. 24: Uvod) William D. Crockett, *A Harmony of Samuel, Kings and Chronicles*, str. 138-40.
 - 24 (24,15-25) Henry, "Samuel," II:446.

Bibliografija

Vidi Prvu knjigu o Samuelu.

PRVA KNJIGA O KRALJEVIMA

“U ovoj je knjizi zabilježena povijest izraelskoga naroda od završetka Davidove vladavine do sredine vladavine kralja Ahaza. U svojoj najvećoj slavi pod Salomonom, kraljevstvo predstavlja nagovještaj tisućgodišnju vladavinu našega Gospodina. Blagostanje naroda raste ili pada u skladu s karakternim značajkama vladara i njegova naroda, čime je za nas oslikano važno načelo, naime da je poslušnost uvjet za blagoslov.”

F. B. Meyer

Uvod

I. Jedinstveno mjesto u kanonu

Značaj Knjiga o kraljevima, koje su prvotno bile samo jedna knjiga, s povijesne se točke gledišta može vidjeti u rasponu od 400 godina izraelske povijesti što je obuhvaćaju, od vladavine kralja Salomona do babilonskoga sužanjstva. Ove knjige opisuju vladavinu kraljeva i to ne samo u Judi (kao što to čine Ljetopisi), nego i u otpadničkome narodu zvanom “Izrael”, ili “Efrajim” na sjeveru. No ove knjige nisu samo povijesne; Kraljevi nam donose duhovnu analizu vladara - jesu li služili Gospodinu ili idolima, ili su bili malodušni u vjernosti Bogu.

Većina čitatelja Biblije najkorisnijim pak nalazi uzbudljive, a ipak tako poučne, priče o službi proroka Ilije i njegova nasljednika Elizeja.

Osobito značajna pouka Knjige o kraljevima jest da Bog nagrađuje vjernost i kažnjava otpadništvo. Ezekija i Jošija najjasniji su primjeri ovoga prvog (2. Kr 18,3; 22,2). Najočitiiji primjeri ovoga drugog – na nacionalnoj razini – jesu izgnanstva, prvo Sjevernoga kraljevstva (722. god. pr. Kr.), a potom i Južnoga (586. god. pr. Kr.).

II. Autorstvo

Nije poznato tko je napisao Knjige o kraljevima. Velik je dio očito sastavljen od

spisa, no pod vodstvom Svetoga Duha. Neki drže da je autor bio svećenik, ali čovjek ne može a da se ne zapita je li u otpadničkome Sjevernom kraljevstvu bilo moguće naći prikladnoga pisca, svećenika. Vjerojatnijim se ipak čini da je autor prorok. Ezra se smatra posljednjim priređivačem ovih knjiga ako je autor bio svećenik, odnosno Ezekiel ili Jeremija ako je autor bio prorok.

III. Datum

Druga knjiga o kraljevima završava pozitivnom pomirbenom zabilješkom kako je babilonski kralj, Evil-Merodak, pomilovao i uzvisio judejskoga kralja Jojakina, nakon što je ovaj proveo trideset i sedam godina u tamnici (c. 560. god. pr. Kr.). Jedan, još poticajniji povijesni događaj, koji je upadljiv baš zato jer ga *nema* zabilježena, jest početak povratka Židova u Palestinu (536. god. pr. Kr.). Budući da je malo vjerojatno da bi tako domoljuban pisac, kakav je onaj koji je napisao Knjige o kraljevima, propustio spomenuti taj povratak ukoliko je tad počeo, čini se da bi datum završetka pisanja ovih knjiga trebalo staviti negdje između 560. god. i 536. god. pr. Kr.

IV. Povijesna pozadina i tema

Dvije najistaknutije grupe što se spominju u ovim knjigama jesu kraljevi i proroci. Presuda izrečena kralju potjecala je izravno iz njegove poslušnosti ili nepo-

slušnosti Gospodinu. Prorokova se služba, pak, bez iznimke odnosila na pozivane odlutaloga naroda na povratak Jahvi.

O. J. Gibson ovako rezimira sadržaj ovih knjiga:

U ovome se izvješću prepliću dvije kronološki poredane loze kraljeva. Izrael se, sa svojih deset plemena, katkad naziva Sjevernim kraljevstvom jer se njegova zemlja prostirala sjeverno od Jeruzalema. Od svoga prvog vladara, Jeroboama, pa do uništenja i sužanjstva u Asiriji, Izrael je neprestano živio u neposlušnosti i idolopoklonstvu pred Bogom. Takozvano Južno Judino kraljevstvo sa središtem u Jeruzalemu, teško da bi se moglo na-

zvati vjernim Bogu, no ipak je sačuvalo kakav-takav trag poslušnosti među vjernom manjinom. Najslavnije je razdoblje, dakako, bilo ono tijekom Salomonove vladavine. Na gradnju Hrama i njegovu posvećenje obraća se više pozornosti nego na sva druga razdoblja, što govori o njegovu značaju u Božjim očima. Salomonova vladavina, koja završava udaljavanjem od Boga i osudom, ozbiljno je upozorenje o tome što se dogodi kad se božanske povlastice i čast zloupotrijebe, a njegova riječ prezire. Tek kada su upornom neposlušnošću iscrpljeni svi milostivi pozivi na pokajanje, Bog je, a ne pogani, uništio prvo Sjeverno, a potom i Južno kraljevstvo.¹

Pregled

- I. Posljednji Davidovi dani (1,1-2,11)
 - A. Adonijin pokušaj da zauzme prijestolje (1,1-38)
 - B. Salomonovo pomazanje na Gihonu (1,39-53)
 - C. Davidove posljednje upute Salomonu (2,1-11)
- II. Zlatno doba vladavine kralja Salomona (2,12-11,43)
 - A. Salomon provodi čistku nad protivnicima (2,12-46)
 - B. Salomonova mudrost (pogl. 3)
 - C. Salomonovi državni službenici (4,1-19)
 - D. Sav Salomonov sjaj (4,20-34)
 - E. Salomonov Hram (pogl. 5-7)
 1. Salomonov sporazum s kraljem Hiramom (pogl. 5)
 2. Opis i gradnja Hrama (pogl. 6)
 3. Gradnja drugih objekata (7,1-12)
 4. Namještaj u Hramu (7,13-51)
 - F. Posvećenje Hrama (pogl. 8)
 - G. Salomonova slava (pogl. 9, 10)

1. Božje obećanje Saveza (9,1-9)
2. Salomonovi darovi Hiramu (9,10-14)
3. Salomonovi podanici i žrtveni prinosi (9,15-25)
4. Salomonovo brodogradnja (9,26-28)
5. Posjet kraljice od Sabe (10,1-13)
6. Salomonovo bogatstvo (10,14-29)
- H. Salomonovo otpadništvo i smrt (pogl. 11)
- III. Podjela kraljevstva (pogl. 12-22)
 - A. Roboam, kralj Jude (12,1-24)
 - B. Jeroboam, kralj Izraela (12,25-14,20)
 1. Jeroboamova idolopoklonička središta (12,25-33)
 2. Jeroboam i Božji čovjek (13,1-32)
 3. Jeroboamovo lažno svećenstvo (13,33-34)
 4. Smrt Jeroboamova sina (14,1-20)

- C. Roboam, kralj Jude (nastavak) (14,21-31)
- D. Abijam, kralj Jude (15,1-8)
- E. Asa, kralj Jude (15,9-24)
- F. Nadab, kralj Izraela (15,25-27)
- G. Baša, kralj Izraela (15,28-16,7)
- H. Ela, kralj Izraela (16,8-14)
- I. Zimri, kralj Izraela (16,15-20)
- J. Tibni, kralj Izraela (16,21-22)
- K. Omri, kralj Izraela (16,23-28)
- L. Izraelski kralj Ahab i prorok Ilija (16,29-22,40)
 - 1. Ahabovi grijesi (16,29-34)
 - 2. Ilija i suša (17,1-7)
 - 3. Ilija i udovica iz Sarfate (17,8-24)
 - 4. Ilijin izazov Baalovim svećenicima (18,1-19)
- 5. Ilijina pobjeda nad Baalovim svećenicima (18,20-40)
- 6. Ilijina molitva za kišu (18,41-46)
- 7. Ilijin bijeg na Horeb (19,1-18)
- 8. Ilija poziva Elizeja (19,19-21)
- 9. Ahabova prva pobjeda nad Sirijom (Aram) (20,1-22)
- 10. Ahabova druga pobjeda nad Sirijom (Aram) (20,23-34)
- 11. Ahabova neposlušnost (20,35-43)
- 12. Ahabovi zločini protiv Nabota (pogl. 21)
- 13. Ahabova posljednja bitka (22,1-40)
- M. Jošafat, kralj Jude (22,41-50)
- N. Ahazja, kralj Izraela (22,51-53)

Komentari

I. Posljednji Davidovi dani (1,1-2,11)

A. Adonijin pokušaj da zauzme prijestolje (1,1-38)

1,1-4 Sad je Davidu bilo već sedamdeset godina i zdravlje ga je napuštalo. Još malo i sići će s povijesne scene. Prijedlog njegovih slugu u stihu 2, na prvi se pogled čini zagonetnim, ali i šokantnim. No taj je običaj u ono vrijeme bio posve prihvatljiv jer se smatralo da donosi korist u slučaju bolesti kakva je bila Davidova. Nije to bio čin sumnjiva morala niti bi izazvao javni skandal. U jedno pouzdano možemo biti sigurni; David nije "upoznao" (u smislu spolnoga općenja) Abišagu (st. 4b). A prema navodu u drugome poglavlju čini se vjerojatnim da je ona smatrana Davidovom zakonitom ženom, jer Salomon je Adonijin zahtjev za njom protumačio kao pretenziju na prijestolje (2,21-22).

1,5-10 Adonija je očito bio Davidov nastariji živi sin (2,22) te je u skladu s tim sebe smatrao sljedećim nasljednikom na prijestolju. Amnon i Abšalom bili su mrtvi, a Kileaba je po svojoj prilici zadesila ista sudbina (2. Sam 3,2-4). Prije nego što mu je otac umro, Adonija je sebe proglasio budućim kraljem, priredio si je veličanstvenu pratnju te pridobio potporu Joaba i Ebjataru. Budući da je bio stasit i lijep, stekao je mnoštvo pristaša. Stih 6 ukazuje da je David bio vrlo popustljiv otac, a Adonija razmaženi sin. Kada je Adonija prinio na žrtvu golem broj životinja u blizini izvora Rogela, pozvao je na gozbu sve osim onih za koje je znao da su vjerni njegovu ocu – prorok Natan, Bena-ja, Davidovi junaci i Salomon.

1,11-38 Bog je prije Salomonova rođenja rekao Davidu da će Salomon biti sljedeći kralj Izraela (1. Ljet 22,9-10). Natan je želio da se Gospodnja riječ ispuni, a budući da je bio zabrinut zbog Adonijina ugrožavanja prijestolja, vješto je to pitanje iznio pred Davida kako bi privukao njegovu pozornost. Naime, poučio je Bat-

Šebu što će reći, a ona je otišla bolesnome kralju i izvijestila ga o uroti. Podsjetila ga je i na obećanje što joj ga je nekoć dao (iako to obećanje nije zabilježeno) da će Salomon, njezin sin, biti sljedeći kralj. Baš kad je završavala razgovor s Davi- dom, tražeći od njega da javno proglasi Salomona svojim nasljednikom, stigao je Natan i Bat-Šeba se povukla. Natan je ponovio vijest o Adonijinoj zavjeri i zauzimanju prijestolja, te upitao kralja je li to bila njegova želja. Kad je David pozvao Bat-Šebu, Natan se povukao. David je za- jamčio Bat-Šebi da će Salomon doista biti njegov nasljednik. Potom je uputio sveće- nika Sadoka, proroka Natana i Benaju da odvedu Salomona na kraljevoj mazgi na Gihon, izvor koji se nalazio izvan grada, te da ga tamo pomažu za kralja.

B. Salomonovo pomazanje na Gi- honu (1,39-53)

Budući da se naširoko smatra da je Sa- lomon dvije godine bio suvladar svome ocu, za što je prethodno morao biti poma- zan, ovo je bilo drugo pomazanje kojim ga se priznavalo za samostalnoga vlada- ra. To javno pomazanje što ga je obavio svećenik Sadok bilo je povod za veliku radost među Davidovim sljedbenicima, ali kod Adonije i njegovih uzvanika na gozbi izazvalo je strah. A kada su ovi po- tonji čuli da Salomon sada sjedi na kra- ljevskome prijestolju te da je David za to silno zahvalan Gospodinu, shvatili su da je Adonijina urota propala. Adonija je pobjegao u Šator i uhvatio se za rogove žrtvenika, što je bio čin koji mu je tre- bao osigurati spas od kazne. Salomon je objavio da će Adonija biti pošteđen ako se pokaže kao pošten čovjek, no uhvati li ga se ikad u nekoj budućoj opačini bit će kažnjen. Potom je poslao Adoniju kući.

C. Davidova posljednje upute Sa- lomonu (2,1-11)

Ako David u progonstvu predstavlja sli-

ku odbačenoga Krista u sadašnjem dobu milosti, Salomon ga oslikava kao Kralja koji će vladati u svojoj tisućgodišnjoj sla- vi. Kada se Krist vrati kako bi uspostavio svoje kraljevstvo, prvo će uništiti svoje neprijatelje i pročistiti svoje kraljevstvo od svega što vrijeđa. Ovo vidimo slikovi- to prikazano u drugome poglavlju.

Neposredno prije svoje smrti, David je dao posljednje upute Salomonu, opome- nuo ga da bude poslušan Gospodinu i na- ložio mu da poduzme odgovarajuće kora- ke prema određenim ljudima: Joab mora biti pogubljen jer je ubio Abnera i Ama- su; Barzilajevim sinovima treba iskazati ljubav, jer je njihov otac iskazao ljubav Davidu dok je ovaj bježao pred Abšalo- mom; Šimeja, prije ili kasnije također treba pogubiti jer je proklinjao Davida, no Salomon je taj koji po svome razboru ima razraditi potankosti. Izraz u NKJV: “prolivši u miru krv ratnu” (Bakotić) (st. 5b), NIV prevodi: “prolio krv u miru kao u ratu.” (Kršćanska sadašnjost)

David je umro nakon četrdesetogodiš- nje vladavine i pokopan je u Jeruzalemu.

II. Zlatno doba vladavine kralja Salomona (2,12-11,43)

A. Salomon provodi čistku nad protivnicima (2,12-46)

2,12-25 Salomon je sjeo na prijestolje i njegova se vlast veoma učvrstila. Adoni- ja je bio žalostan jer je lišen kraljevstva, mada je morao priznati da je ono pripalo Salomonu po Božjoj volji (st. 15b). Bilo to bezazleno ili podmuklo, tek Adonija je preko Bat-Šebe zamolio da mu Salomon da Abišagu, Davidovu njegovateljicu, za ženu. Salomon je u ovome vidio još jedan pokušaj preuzimanja kraljevstva, te je za- povjedio Benaji da ubije Adoniju.

2,26-34 Osim toga, kralj je isključio Ebjataru iz svećenstva, jamačno zato jer je ovaj podupirao Adoniju u njegovoj ne- uspjeloj uroti. Bilo je to jednim dijelom

i ispunjenje Božje osude koja je pala na Elijev dom (vidi 1. Sam 2,31-35). Kada je Joab čuo za Ebjatarovo razrješenje, pobjegao je u Šator i uhvatio se za rogove žrtvenika nadajući se da će tu naći utočište. Benaja mu je naredio da se skloni od žrtvenika, no Joab je odbio rekavši da je riješen tu umrijeti. Benaja ga je brzo ubio i dao ga pokopati u njegovu domu u pustinji. Tako je Abnerova i Amasina smrt najzad osvećena. Božji žrtvenik ne pruža zaštitu onima koji su prekršili Božji zakon.

2,35 Benaja je imenovan za vojno-ga zapovjednika, a Sadok je na mjestu svećenika naslijedio Ebjatara. Benaja je služio Davidu još od Šaulovih dana. Bio je čovjek osobito hrabar i zapovjednik Davidove tjelesne straže (2. Sam 20,23). Njegovu je nepokolebljivu odvažnost nadmašivala samo beskonačna vjernost Davidovu domu. Na isti bi način odvažnost i vjernost trebali biti obilježja onih koji služe Davidovu slavnome potomku, Gospodinu Isusu Kristu.

2,36-46 Salomon nije odmah zapovjedio Šimejevo pogubljenje. Umjesto toga, stavio ga je u neku vrst kućnoga pritvora, zabranivši mu da napušta grad. No Šimej je nakon tri godine izišao iz Jeruzalema kako bi potražio dvojicu svojih robova koji su pobjegli u Gat. Tim je činom prekršio zakletvu kojom se ranije zakleo Salomonu, te dokazao da nije nimalo vjerniji njemu nego što je bio Davidu. Kada se vratio, kralj je zapovjedio Benaji da ga ubije.

Tako je Salomon, agresivnim uklanjanjem svih čija srca nisu bila uz njega, učvrstio svoje kraljevstvo. Od toga je doba njegova vladavina bila vladavina mira. Kršćani će upoznati Božji mir kada izbace is svoga života sve ono što se suprotstavlja Kristovoj vladavini u njima.

B. Salomonova mudrost (pogl. 3)

3,1 Salomon je za ženu uzeo kćer faraona

koji je u to doba vladao Egiptom, što bi moglo značiti da se pouzdavao u političke saveze. Ovakav je brak, iako se radilo o čisto političkom dogovoru, duhovno bio porazan, a k tomu i zabranjen Zakonom. Od toga je trenutaka Salomonov harem rastao, sve dok se u njemu nije našlo na stotine žena, tuđinki. Na taj se način Salomon povezao s mnogim stranim silama, no otuđio se od Gospodina (11,1-8).

3,2-4 Uzvišice su u to vrijeme služile za štovanje Jahve. To nikako nije bilo u skladu sa Zakonom; Bogu je trebalo iskazivati štovanje samo na mjestima koja je on odredio. No ovdje je takvo štovanje bilo dopušteno jer još nije bio sazidan službeni Jahvin dom, a Šilo su razorili Filistejci, negdje oko 1050. godine pr. Kr., kada je odnesen i Kovčeg Saveza (1. Sam 4). Nakon što je sagrađen Hram, uzvišice su se i dalje koristile, ali za idolopokloničko štovanje. Iako je tada Kovčeg bio u Jeruzaelmu, Prebivalište se nalazilo u Gibeonu (1. Ljet 21,29), udaljenom oko deset kilometara od Jeruzalema. Točno tu je kralj prinio na žrtvu tisuću paljenica, zacijelo na početku svoje vladavine.

3,5-15 Tu u Gibeonu, Bog se javio Salomonu i upitao ga što bi želio više od svega. Kralj je zatražio pronicavo srce da bi mogao suditi i vladati u izraelskome narodu. Ta se molba Jahvi veoma svidjela i bila je uslišana – a uz to je dobio i što nije tražio; bogatstvo i slavu, kao i dug život ako ostane poslušan Bogu. Danas Bog svima nudi najveći dar koji bi itko ikad mogao zatražiti – Gospodina Isusa Krista, “u kome se nalazi sakriveno sve blago mudrosti i znanja” (Kol 2,3).

3,16-28 Ostatok trećega poglavlja donosi primjer velike kraljeve mudrosti. Dvije su se bludnice prepirale koja je od njih majka jednoga djeteta. Kad je Salomon zaprijetio da će mačem prepoloviti dijete na dva jednaka dijela, prava se majka razotkrila svojim vapajem da se dijete poštediti, pa makar ga ne može ona

dobiti. Takva je mudrost dovela do toga da je sav Izrael gledao na Salomona s velikim strahopoštovanjem.

C. Salomonovi državni službenici (4,1-19)

4,1-6 U ovim su stihovima nabrojani Salomonovi odličnici: Azarja, Sadokov sin (unuk), koji je, kako se čini, naslijedio Sadoka na mjestu velikoga svećenika; Elihoref i Ahija, bili su državni pisari (bilježnici, tajnici); Jošafat, savjetnik (ljetopisac); Benaja, vrhovni vojskovođa; Sadok i Ebjatar, svećenici; Azarja, nad namjesnicima (pristavima, upraviteljima); Zabud, Salomonov prijatelj (prvi vijećnik, državni upravitelj); Ahišar, upravitelj dvora; Adoram, nadstojnik za tlaku (danak). Ime "Ebatar" u stihu 4 predstavlja poteškoću ako je riječ o istome čovjeku kojega je Salomon isključio iz svećeničke službe (2,27). Možda je razriješen nakon ovoga razdoblja. Ili je pak zadržao titulu svećenika iako više nije vršio svećeničku službu. Na koncu, moglo bi se raditi i o nekom drugom Ebjataru (vidi 2. Sam 8,15-18). Matthew Poole tumači:

Neki drže da se ovdje spominju svi Salomonovi državni službenici, kako oni koji su vršili službu u to vrijeme, tako i oni koji su to činili nekoć, ali i oni koji su došli kasnije, što se može zaključiti iz stihova 11 do 15, gdje su imenovane dvije osobe koje su bile oženjene s dvije Salomonove kćeri, što se neće dogoditi još mnogo godina nakon ovoga razdoblja.²

4,7-19 Salomon je podijelio izraelsku zemlju na dvanaest pokrajina, te nad svakom postavio namjesnika, ukupno njih dvanaest, koji su skupljali hranu od naroda. Svaka je pokrajina u zemlji, sa svojim namjesnikom na čelu, bila dužna podmiriti uzdržavanje kraljevskoga dvora po jedan mjesec u godini. Juda se ovdje ne spominje.

D. Sav Salomonov sjaj (4,20-34)

4,20-21 Salomonovo se kraljevstvo prostiralo od rijeke Eufrat do filistejske zemlje i sve do egipatske granice (st. 21, 24). Veći dio ovoga područja sastojao se od kraljevstva koja su Salomonu plaćala danak, no nisu smatrana dijelom Izraela. Stoga Salomonovo kraljevstvo nije dovršeno ispunjenje palestinskoga Saveza (Post 15,18-21).

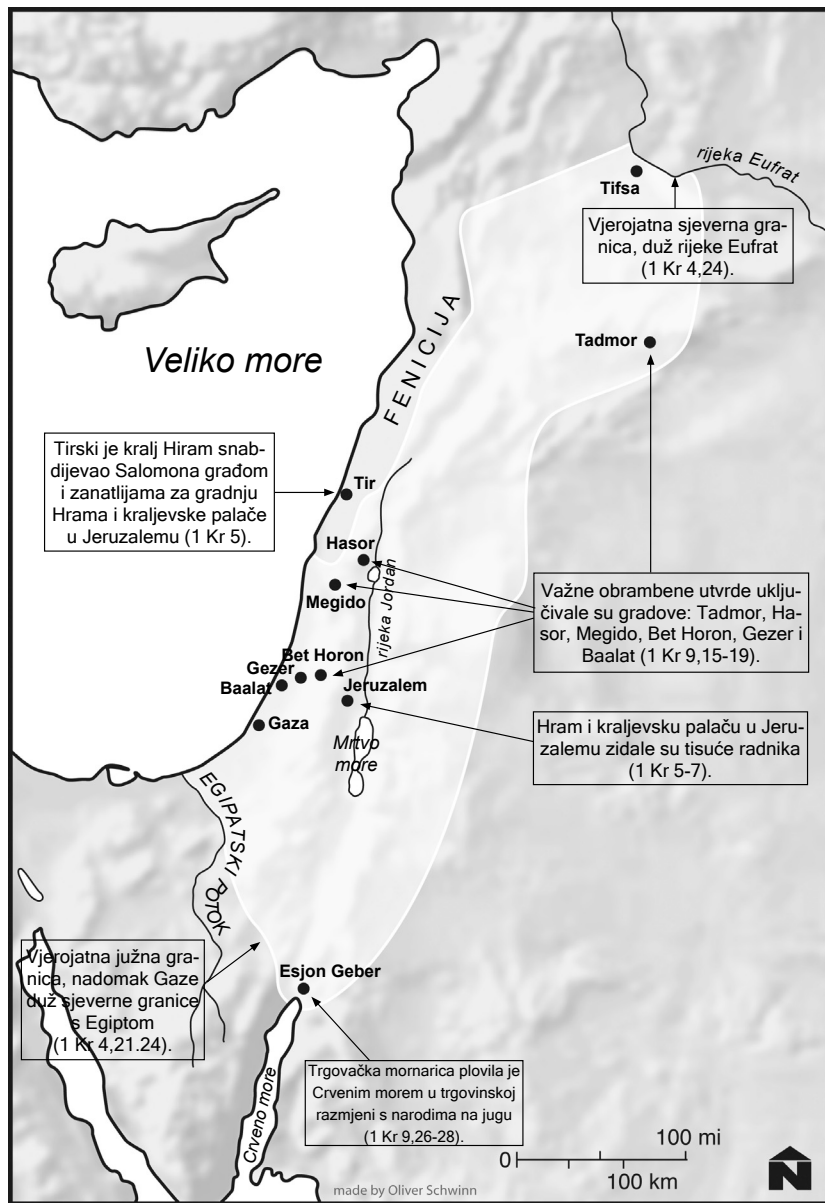
4,22-28 Ovdje je prikazana veličanstvenost Salomonove vladavine: goleme količine hrane, tisuće konja itd. No moramo imati na umu da je za opskrbu ovakve raskoši bilo nužno nametnuti vrlo visok porez narodu. Također, trebamo se prisjetiti da je Salomonovo gomilanje konja bilo kršenje Božje naredbe (Pnz 17,16). (Što se tiče očite oprečnosti između stiha 26 i 2. Ljet 9,25, vidi bilješke za to poglavlje.)

4,29-34 Sada se ponovno upućuje na kraljevu mudrost, koja je bila veća od mudrosti svih drugih ljudi. Mudraci što se spominju u stihu 31 bili su Zerahovi sinovi (1. Ljet 2,6), dok je Mahol (*plesač*) samo naziv. Etan je napisao Psalam 89, a Heman Psalam 88. O ostalim ljudima ne znamo ništa. Salomon je izrekao tri tisuće mudrih izreka, od kojih je samo dio sačuvan u knjizi Izreka. Napisao je i tisuću i pet pjesama, među kojima je najpoznatija Pjesma nad pjesmama. Stih 33 znači da mu je široko znanje iz mnogih znanstvenih oblasti omogućavalo primjenu poduka iz prirode tijekom izlaganja. Ljudi su dolazili izdaleka kako bi ga čuli.

E. Salomonov Hram (pogl. 5-7)

1. Salomonov sporazum s kraljem Hiramom (pogl. 5)

5,1-12 Neznabožac Hiram bio je kralj Tira, te je kao takav imao nadzor nad golemim prostranstvom šuma na Libanonu. Bio je vrlo prijateljski raspoložen prema Davidu, pa je istu blagonaklonost



Salomonovo carstvo: dvanaest upravnih područja

želio ukazati i Salomonu. Stoga je dogovoreno da Hiram opskrbi Salomona

drvenom građom potrebnom za gradnju Hrama. Salomon će poslati radnike na

sjever Libanona kako bi pomogli u sječi drva. Potom će debla biti dopremljena na Sredozemno more gdje će biti povezana u splav i spuštena morem do mjesta u blizini Jope, odakle će se kopnenim putem otpremiti u Jeruzalem. Kao plaću za drva Salomon će Hiramovim ljudima iz godine u godinu davati hranu.

5,13-18 Kako bi prikupio radnu snagu za orijaški tešku zadaću sječe drva, Salomon je mobilizirao trideset tisuća Izraelaca, koje je naizmjenice slao na Libanon, svakoga mjeseca po deset tisuća ljudi. Osim ovih radnika, kralj je imao još osamdeset tisuća kanaanskih robova (Gibljadi) koji su radili u izraelskim kamenolomima i pripremali kamenje za gradnju Hrama (usp. st. 15; 2. Ljet 2,17-18), te sedamdeset tisuća nosača tereta.

Salomonovi su masivni građevinski radovi uključivali svu silu robovske radne snage (usp. 9,15-22). Ali čak se i to pokazalo nedostatnim, te je kralj bio primoran zaposliti Izraelce (vjerojatno bez Jude), ali ne kao robovsku radnu snagu, nego ih je digao na prinudan rad. Tradicionalno žestoko neovisni, Izraelci su ovim bili duboko povrijeđeni i ogorčeni, a ovaj je jaram kasnije postao i glavnim uzročnikom podjele kraljevstva (12,4). Kako je važno imati božansku mudrost u svim stvarima i ne postupati bezobzirno prema drugima, ne mareći za njihovu osjetljivost i dobrobit! (*Daily Notes of the Scripture Union*).

(Za obrazloženje numeričkih neslaganja između ova dva poglavlja vidi bilješke i esej u 2. Ljet 2.)

2. Opis i gradnja Hrama (pogl. 6)

6,1 U prvome stihu piše da je gradnja Hrama počela 480 godina nakon izlaska Izraelaca iz Egipta. Ako je Salomon počeo gradnju 967./966. god. pr. Kr., to bi značilo da se izlazak dogodio 1446./1447.

god. pr. Kr. Ipak, nije moguće savršeno točno utvrditi ove datume. Među znanstvenicima postoji mnogo sporova na ovu temu, ali je 1446. god. pr. Kr. prilično blizu ranom datumu izlaska.

6,2-6 Šesto poglavlje donosi potankosti o nacrtu Hrama. Ti su opisi katkad tehničke naravi i zamršeni, pa je prilično teško steći točnu sliku njegova izgleda. Znamo, ipak, da je Hram bio oko 27 m dug, 9 m širok i 13 m visok (st. 2). Bio je podijeljen u dvije prostorije. Prva je prostorija bila Svetište (Hekal) i imala je 18 m u duljinu, 9 m u širinu i 13 m u visinu (st. 2, 17). Prozori, zatvoreni rešetkama i vjerojatno postavljeni blizu vrha, omogućavali su da u prostoriju ulazi svjetlost, ali i da izlazi dim (st. 4). Druga, unutarnja prostorija, Svetinja nad svetinjama (Debir), bila je 9 m duga, 9 m široka i 9 m visoka. Trijem na istočnoj, prednjoj strani, dodavao je 9 m u duljinu i bio je odignut 4,5 m od razine zemlje. Na sjeveru, zapadu i jugu Hrama nalazile su se tri prigradnje (hodnici ili bočne sobe), podignute na katove i služile su za svećenike. Te su prigradnje bile podignute uz zid Hrama, no nisu bile njegov sastavni dio.

6,7-10 Sva drvena građa i kamen za Hram obrađivani su u kamenolomu prema točnim opisima, kako bi se po donošenju u Jeruzalem komadi besprijekorno uklopili bez uporabe željeznog oruđa (st. 7). Tako je Hram sagrađen u tišini, baš kao što se danas gradi hram živoga Boga. Stihovi 8 i 10 donose opis ulaza u prigradnje, te visinu svakoga kata (oko 2,20 m). U stihu 9 opisuje se krov cijeloga Hrama.

6,11-22 Tijekom gradnje, Salomonu je došla Jahvina riječ s obećanjem da će Bog s njim potvrditi savez što ga je sklopio s Davidom i da će prebivati u Hramu među Izraelcima, bude li kralj poslušan (st. 11-13). Hram je iznutra bio prekriven cedrovim daskama, a potom obložen čistim zlatom; nigdje se nije vidio kamen. Svo to kamenje, tako vješto i točno okle-

sano, uopće se nije vidjelo. Spurgeon ovdje vidi duhovnu primjenu:

Dapače, ni kamenje ugrađeno u temelje Hrama nije bilo neravno i bezvrijedno, nego oklesano i probrano. Sve što se radi za Boga mora biti dobro učinjeno. Nije njemu naročito stalo do onoga što udovoljava ljudskim očima: on se raduje u ljepoti živoga kamenja njegova duhovnog Hrama – kamenja što je skriveno od moći opažanja.³

6,23-28 S obje strane Kovčega u Svetinji nad svetinjama stajala su dva izrezbarena kerubina obložena čistim zlatom. Njihova su raširena krila dopirala od jednoga do drugoga zida. Ovo nisu oni kerubini s Pomirilišta (Izl 25,18; 37,9).

6,29-30 Unutar Hrama nije se moglo vidjeti ništa osim zlata.

6,31-35 U stihovima 31 i 32 opisana su dvokrilna vrata što su vodila u Svetinju nad svetinjama. Prostorije su bile odijeljene još i zastorom obješenim unutar vrata Debira – 2. Ljet 3,14. Glavna vrata što su vodila u Svetište opisana su u stihovima 33-35.

6,36 Ispred Hrama nalazilo se unutrašnje predvorje za svećenike. Između vanjskog i unutrašnjeg predvorja bio je podignut nizak zid, načinjen od tri reda klesanoga kamena i jednoga reda tesanih cedrovih greda.

U unutrašnjem su predvorju stajali: ogroman mjedeni žrtvenik za prinositice, golem umivaonik (mjedeno more) što su ga svećenici rabili za pranje, te deset manjih umivaonika (pogl. 7). Vanjsko je predvorje bilo namijenjeno izraelskome narodu.

6,37-38 Gradnja Hrama započela je četvrte godine Salomonove vladavine, a dovršena je sedam godina kasnije.

3. Gradnja drugih objekata (7,1-12)

7,1 Priča sada prelazi na gradnju Salomo-

nova dvora i ostalih kraljevskih objekata koji su bili smješteni u golemo dvorište.

Salomonov je dom, ili kraljevska palača, građen trinaest godina. Palača se nalazila u blizini Hrama, na jugoistoku, odmah ispred zida unutrašnjega dvorišta. Neki, zbog činjenice da je gradnja palače trajala šest godina dulje od gradnje Hrama, drže da je Salomonu bio važniji vlastiti ego nego Božja slava. S druge strane, možda je gradnja Hrama trajala svega sedam godina zbog Salomonove revnosti da Bogu sagradi dom, pa su njegove tisuće radnika podigli "sveti Hram" (za Jahvu) velikom brzinom.

7,2-12 Kuća zvana Libanonska šuma (st. 2-5) nalazila se u južnome dijelu golemoga dvorišta. Isticala se osobito po mnoštvu cedrovih stupova, čime bi se možda moglo objasniti i njezino ime. Ne znamo točno kakva je bila namjena ove građevine, no prema navodu iz 1. Kr 10,17 možemo pretpostaviti da se radilo o oružarnici. Odmah pokraj kuće zvane Libanonska šuma, na sjeveru, nalazio se trijem (ili predvorje) od stupova (st. 6). Bio je to zaciјelo ulaz u prijestolni trijem gdje je kralj sudio (st. 7). Pokraj kraljevske palače nalazila se i kuća za faraonovu kćer, gdje je vjerojatno udomljen cijeli kraljev harem (st. 8). Sve su građevine bile načinjene od birana kamena, sječena po mjeri. Zid oko velikoga predvorja bio je načinjen od tri reda klesanog kamena i jednog reda cedrovih greda.

Promatrano s drugoga stanovišta, kuća Libanonska šuma, trijem od stupova te prijestolni, odnosno sudački trijem vide se kao dio palače. Kuća za faraonovu kćer graničila je s kraljevskom rezidencijom.

4. Namještaj u Hramu (7,13-51)

7,13-14 Hiram (ili heb. *Huram*) koji se ovdje spominje nije ista osoba kao kralj Tira. Ovaj je Hiram bio vještii zanatlija, umjetnik, židovskoga podrijetla koji je živio u Tiru.

7,15-22 Nadalje su opisana dva velika stupa od mjedi što su stajali na ulazu u Hram. Prvi je nazvan Jahin (*on će utvrditi*), a drugi Boaz (*u njemu je snaga*). Na vrhu svakoga stupa nalazilo se ogjavlje, vrlo lijepo ukrašeno. Iako nam je potanko opisan izgled ovih stupova, nije nam rečeno kakav je njihov duhovni značaj. No netko je dobro primijetio da su stupovi Božjega živog Hrama u današnje vrijeme vjernici svetoga karaktera (Gal 2,9). Otkrivenje 3,12 Božje je obećanje da će oni koji pobijede postati stupovi u njegovu besbeskom Hramu, zauvijek.

7,23-26 Mjedeno more od rastaljene kovine bilo je zapravo golem umivaonik što je stajao u unutrašnjem predvorju. Bio je to ogroman bazen ili rezervoar vode, a stajao je na dvanaest mjedenih volova između Hrama i žrtvenika, na južnoj strani (2. Ljet 4,10). U njemu su se čuvale zalihе vode da bi svećenici mogli oprati ruke i noge.

7,27-39 Uz ovaj golemi umivaonik postojalo je i deset manjih, a njih je držalo deset podnožja na kotačima. Mjedeni se žrtvenik ne spominje sve do 8,64, iako se i on nalazio u unutrašnjem predvorju.

7,40-47 Hiram je nadgledao sve što se radilo od sjajne uglačane mjedi, a što je bilo povezano s hramskim područjem i samim Hramom, uključujući lonce, lopate i kotliće. Svi ti mjedeni predmeti lijevani su u kalupima od ilovače, manje više na isti način na koji se to radi i danas (st. 46).

7,48-50 U predmete što su se nalazili u Svetištu ubrajali su se: zlatni kadioni žrtvenik, zlatni stol, deset zlatnih stolova za prinесene kruhove (2. Ljet 4,8), deset svijećnjaka od čistoga zlata i zlatni pribor.

7,51 David je pripremio mnogo toga za Božji dom, koji mu nije bilo dopušteno sagraditi. Sada je Salomon unio sve to blago u Hram za uporabu, ali i na čuvanje.

Razlike između ovoga poglavlja i 2.

Ljetopisa 2-4 razmatraju se u bilješkama za 2. Ljetopisa.

F. Posvećenje Hrama (pogl. 8)

8,1-5 Hram je stajao završen na gori Moriji i sada je u njega trebalo prenijeti Kovčeg Saveza iz dijela Jeruzalema poznatog kao Davidov grad, ili Sion. Ovo se vjerojatno dogodilo gotovo godinu dana nakon završetka radova (usp. st. 2 s 1. Kr 6,37-38).

Upravo uoči Blagdana sjenicâ proslavljena je veličanstvena nacionalna svetkovina, a svećenici i leviti prenijeli su Kovčeg, Šator sastanka i sav posvećeni pribor što je bio u Šatoru, u Hram. Sve je ovo pratilo žrtvovanje mnoštva ovaca i goveda.

8,6-9 Kovčeg je postavljen u Svetinju nad svetinjama. Iz nekog razloga koji mi ne razumijemo, krajevi poluga vidjeli su se iz Svetišta, ali nisu se vidjeli izvana, s trijema. Poluge nisu bile uklonjene, kako stoji u KJV (st. 8). U to su vrijeme u Kovčegu bile samo dvije kamene ploče s Deset zapovijedi. Nije nam rečeno što se dogodilo s posudom s manom i Aronovim štapom koji je procvao (Heb 9,4).

8,10-11 Čim je Kovčeg (simbol Krista) postavljen na svoje mjesto, oblak slave, koji označava Božju nazočnost, ispunio je Hram. Svećenici nisu mogli nastaviti službu jer je slava Jahvina ispunila njegov Dom.

8,12-13 Kada je sve završeno, Salomon se obratio Jahvi. Bog je rekao da će prebivati u gustoj tmini. Sada je Salomon sagradio uzvišen Dom, sa Svetinjom nad svetinjama, koji nije imao drugoga osvjetljenja osim same Božje slave.

Svojom uobičajenom duhovnom pro-nicavošću, Matthew Henry primjećuje:

Bog se pokazao spremnim čuti molitvu koju se Salomon spremao izgovoriti; i ne samo to, nego je ušao u svoje prebivalište u ovome Domu kako bi potaknuo sav svoj

narod koji mu se moli da iznese svoje molbe pred njim. Ali slava se Božja očitovala u oblaku, i to tamnome, kako bi ukazala: (1.) na tamu toga razdoblja u usporedbi sa svjetlom Evandelja, po kojemu otvorena lica promatramo, kao na staklu, slavu Gospodnju; (2.) na tamu našega sadašnjeg stanja u usporedbi s vizijom Boga, kojega ćemo s radošću vidjeti tek u nebu gdje je Božja slava nepokrivena. Sada govorimo samo o onome što on nije, ali onda ćemo ga vidjeti onakvim kakav jest.⁴

8,14-21 Potom se kralj okrenuo narodu i blagoslovio ga. U svome je govoru podsjetio na ispunjenje obećanja što ga je Bog dao Davidu o Hramu, te izrazio zadovoljstvo jer je Kovčeg Saveza sada imao utvrđeno prebivalište.

8,22-26 U stihovima 22-53 zabilježena je molitva posvećenja. Nakon veličanja Boga zato što je držao savez sklopljen s Davidom glede Hrama, tražio ga je da ispuni i svoje drugo obećanje dano Davidu – da nikada neće nestati njegova nasljednika koji bi sjedio na izraelskome prijestolju.

8,27-30 Iako je Salomon shvaćao da nema hrama na zemlji koji bi mogao obuhvatiti nebeskoga Boga, ipak je zamolio Jahvu da prizna taj Hram te da čuje i oprosti kad on, ili bilo tko iz izraelskoga naroda, uputi molitvu Bogu s toga mjesta.

8,31-53 Zatim je kralj naveo različite slučajeve za koje je osobito molio da ga Gospodin usliša.

1. U parnicama u kojima gdje se polagala prisega, vjerojatno tamo gdje nije bilo nedvojbjenih dokaza, zamolio je Boga da kazni krivca i nagradi nevina (st. 31, 32).
2. Kada izraelski narod bude poražen od neprijatelja zato što se ogriješio, neka im Bog oprost i vrati ih u njihovu zemlju kada priznaju svoj grijeh (st. 33, 34).
3. Zamolio je Boga da u vrijeme suše

pusti kišu kada se narod ponizi pred Bogom i pokaje zbog svoga grijeha (st. 35, 36).

4. Kada u zemlji zavlada glad, kuga, snijet ili rđa, kada navale kukci ili ih opsjednu neprijatelji, ili ih zadesi kakva druga nevolja, neka Bog usliši svaku molitvu koja mu bude upućena prema Hramu i neka oprost molitelju (st. 37-40).
5. Ako se poganin obraćen na judaizam pomoli Bogu, neka Bog usliši njegovu molitvu (st. 41-43).
6. Salomon je očekivao molitve za pobjede u borbi, te je zamolio Gospodina da usliši sve takve vapaje (st. 44, 45).
7. Govoreći proročki, Salomon je predvidio vrijeme kada će Izrael biti odveden u ropstvo zbog svoga grijeha. Molio je Gospodina da čuje njihove pokajničke molitve i da im se njihovi osvajači smiluju; na kraju krajeva, Izrael je bio njegov narod, kojega je on izveo iz Egipta. Ovi su se reci ispunili u babilonskome ropstvu i u potonjem povratku po odluci kralja Kira (st. 46-53).

8,54-61 Nakon molitve, Salomon je blagoslovio narod te vrlo rječito zazvao Božju nazočnost i zatražio njegovu snagu, kako bi mu bili odani i kako bi bili njegovi svjedoci među svim narodima na zemlji.

Salomonov blagoslov, kao i sva njegova molitva, pokazuje duboko shvaćanje velikih duhovnih istina: 1. *Bog je potpuno pouzdan*. "Nije propalo nijedno od njegovih obećanja" (56) – kakvo svjedočanstvo! 2. *Prošlost jamči budućnost* (57). Budući da se Bog ne mijenja (usp. Heb 13,8), i mi možemo zidati na temelju činjenice da će se Bog i prema nama pokazati istim onakvim kakvim se pokazao u prošlim vremenima (usp. Jš 1,5). 3. *Čovjek treba Božju pomoć u životu učenika*

tva (58), istina koju je Jeremija znao i za koju je naveo razlog (vidi Jr 10,23; 17,9). Čak i pobude čovjekove slobodne volje dolaze od Boga – doista paradoksalno! Usporedi djelovanje Svetoga Duha u Ivanu 16,8-11. 4. *Svakodnevno se nalazimo u potrebi za Božjom pomoći* (“kao što to iziskuje svaki dan” 59; NKJV). A onda, Bog ne drijema i ne spava (Ps 121,4)! 5. *Bog ne skrbi za svoju djecu zbog njihova sebičnog uživanja, nego kako bi ga drugi upoznali* (60). 6. S obzirom na sve ovo, *možemo li Bogu dati išta manje od svoje apsolutne odanosti i poslušnosti* (61)? (*Daily Notes of the Scripture Union*).

Ova je molitva zabilježena i u 2. Ljetopisa 6 (vidi bilješke), s dvije razlike: u 2. Ljetopisa Salomon završava svoju molitvu s tri molbe (2. Ljet 6,40-42), kojih nema u 1. Kraljevima; u 1. Kraljevima blagoslivlja narod (st. 54-61), što je u 2. Ljetopisa izostavljeno.

8,62-65 Od golemog broja životinja što su prinesene na žrtvu neke su poslužile za hranu okupljenom mnoštvu (st. 65). Budući da mjedeni žrtvenik nije bio dovoljno velik da primi sve žrtve – paljenice i ostale – Salomon je posvetio središte predvorja gdje su se Jahvi mogle prinijeti druge žrtve. Ovo su veliko slavlje obilježili radost, štovanje Boga i zahvala. Od svih životinja žrtvovanih toga dana, nijedna nije prinesena kao žrtva okajnica (žrtva za grijeh), ili naknadnica (žrtva za prijestup).

U to isto vrijeme Salomon je proslavio i Blagdan sjenicâ s Izraelcima koji su došli čak iz ulaza u Hamat, u blizini Dana na sjeveru, i od egipatskog potoka na jugu. Svečanost posvećenja Hrama i Blagdan sjenicâ trajali su zajedno četrnaest dana.

8,66 Potom su se ljudi vratili svojim kućama, veseli i zadovoljna srca. U ovom stihu pišu da je Salomon “osmoga dana” otpustio narod, dok 2. Ljetopisa 7,9 kaže da su “osmoga dana” svetkovali svečani

zbor. John Haley na sljedeći način usuglašava ova dva izvješća:

Blagdan sjenicâ počinjao je petnaestoga, a završavao dvadeset i drugoga dana u mjesecu, a svečano se zatvarao “svetim zborom” “osmoga dana” (Lev 23,33-39), na kraju kojega je Salomon i otpustio narod; što je stupilo na snagu sljedećega jutra, dvadeset i trećega dana (2. Ljet 7,10).⁵

G. Salomonova slava (poglv. 9, 10)

1. Božje obećanje Saveza (9,1-9)

9,1-5 Bog je, odgovarajući na Salomonovu molitvu, rekao da će prihvatiti Hram kao svoj dom te da će njegovo ime u tome Hramu prebivati dovijeka. Iako Salomonov Hram već dugo ne postoji, Bog će ipak prebivati u Hramu u Jeruzalemu kada se Gospodin Isus vrati kako bi uspostavio svoje kraljevstvo diljem svijeta. U međuvremenu Bog prebiva u hramu vjernikova tijela i crkvi.

9,6-9 Što se Salomonove obitelji tiče, Bog je obećao da će Salomon i njegovi sinovi uvijek imati potomke koji će sjediti na izraelskome prijestolju, ako budu poslušni. Ali ako napuste živoga Boga i okrenu se idolopoklonstvu, tada će Bog poslati narod u progonstvo, razorit će Hram, a od Izraela načiniti porugu (poslovicu, priču) i podsmijeh svim narodima. Hram će biti gomila ruševina, a tko ga vidi bit će zaprepasten njegovim opustošenjem.

2. Salomonovi darovi Hiramu (9,10-14)

Glede ovoga ulomka neki teolozi navode da je Salomon posudio stotinu dvadeset zlatnih talenata od Hirama (st. 14) kako bi financirao svoje složene građevinske radove, a da je Hiram dao dvadeset gradova u Galileji kao jamstvo. Salomon se upravo zbog prijašnje Hiramove pomoći

(st. 11a) osjećao slobodnim zatražiti zajam. No kada je Hiram vidio gradove nisu mu se sviđjeli, te je tu zemlju nazvao Kabul (znači *nešto što ne zadovoljava, prljavo, smeće*, dosl. *dobro ni za što* NKJV marg.). Prema navodu iz 2. Ljetopisa 8,2 čini se da je Salomon otkupio ove gradove otplativši zajam.

3. Salomonovi podanici i žrtveni prinosi (9,15-25)

9,15-23 Stihovi 15-22 donose izvješće (prije nego “razlog” kako stoji u KJV i NKJV) o prisilnome radu što ga je Salomon nametnuo tijekom gradnje. Hasor, Megido i Gezer, tri su grada što ih je Salomon dao utvrditi radi obrane. Hasor se nalazio na sjeveru i štito je sjeverni ulaz u Palestinu. Megido je bio...

...važan grad na sjeveru središnjega dijela Palestine, pored Ezdrelonske ravnice. Nalazio se na raskrižju važnih trgovinskih putova i bio je glavnom utvrdom za obranu Jordanske doline (s juga) i Središnje doline (sa sjevera).⁶

Gezer se nalazio zapadno od Jeruzalema na glavnome trgovinskom putu iz unutrašnjosti do priobalja Filisteje. Svi zarobljenici, pogani, nabrojani u stihu 20, bili su robovi. Izraelci pak nisu bili podjarmljeni. Svu Salomonovu gradnju nadziralo je pet stotina i pedeset nadzornika.

9,24 “Milo” što ga je Salomon sagrađio bio je neka vrst utvrde za Jeruzalem. Podignut je odmah nakon što je završena palača za faraonovu kćer.

9,25 Salomon je tri puta u godini prinosisio Jahvi žrtve, na tri glavne svetkovine: Blagdan beskvasnih kruhova, Blagdan sedmicâ (Pedesetnica) i Blagdan sjenicâ (2. Ljet 8,13).

4. Salomonovo brodovlje (9,26-28)

Kralj Salomon imao je i brodovlje u Esjon-Geberu, u Zaljevu Akaba, u blizi-

ni Elata. Hiram je na tim lađama poslao i svoje sluge u Ofir (točan položaj ovoga mjesta nije poznat – neki kažu da se nalazio u Južnoj Arabiji, drugi u Indiji, a treći u Africi), odakle je kralju Salomonu doneseno četiri stotine i dvadeset talenata zlata.

5. Posjet kraljice od Sabe (10,1-13)

Nakana je desetoga poglavlja istaknuti Salomonovu slavu. Od posuda za piće do lađa, od prijestolja načinjenog od bjelokosti do ručno izrađenih bojnih kola, Salomon je imao sve što bi ljudsko srce moglo poželjeti – i to u takvim količinama koje su prevazilazile svaku maštu. Kraljica od Sabe, ta kćer izobilja, ostala je bez daha pred Salomonovom mudrošću i sjajem njegova kraljevstva. Sve je ovo bilo ispunjenje Gospodnjega obećanja, kojemu je Salomon dugovao sve što je imao (3,11-13).

Kraljica od Sabe (vjerojatno Saba na južnome Arapskom poluotoku) došla je iskušati Salomonovu mudrost zagonetkama, no on je bio kadar odgovoriti joj na sva pitanja (st. 3a). Kada je vidjela svu krasotu i sjaj njegova kraljevstva, morala je priznati da su svi veličanstveni glasovi što ih je o njemu čula bili tek djelomični. Potom mu je dala darove: zlato i vrlo mnogo miomirisa i dragulja, a zauzvrat je, prije nego što se vratila u svoju zemlju, i ona od njega primila darove.

6. Salomonovo bogatstvo (10,14-29)

10,14-15 Hiram je iz Ofira, osim zlata, Salomonu donosio i mnogo sandalovine i dragoga kamenja. Salomon je bio genijalan u trgovinskim odnosima.

10,16-22 Zlata je bilo u takvome obilju da je Salomon od njega načinio štitive i pohranio ih u kuću zvanu Libanonska šuma. Njegovo je prijestolje od bjelokosti bilo obloženo čistim zlatom, a s obje strane sjedišta prijestolja, pokraj ručica, stajala su dva golema izrezbarena lava.

Dvanaest je lavova stajalo i s obje strane šest stepenica što su vodile do prijestolja. Srebro je u Salomonovo vrijeme imalo razmjerno malenu vrijednost. Salomonovo je taršiško (trgovačko) brodogavlje, osim zlata i srebra, dovozilo i egzotične stvari kao što su bjelokost, majmuni i panovi.⁷

10,23-25 Salomonu su bogatstvo i mudrost donijeli slavu diljem svijeta, a oni koji su mu se divili, dolazili su sa svih strana i donosili mu goleme količine darova.

10,26-29 Ovdje se spominje činjenica da je Salomon mnogo ulagao u konje i bojna kola. Keveh⁸ (vjerojatno Cilicija) bio je na glasu po svojim konjima. Salomon nije samo nabavljao bojna kola, konjanike i konje za obranu zemlje, nego ih je izvezio i u druge zemlje.

Iako se to ovdje ne spominje, za uzdržavanje tolike raskoši Salomonova kraljevanja bilo je nužno nametnuti vrlo visok porez narodu. To će kasnije dovesti do raskola u kraljevstvu (12,3-15).

“Mora da je porez”, piše J. R. Lumly, “žestoko poharao narod; a unutar svog tog orijentalnog sjaja i raskoši, stajala je trulež. Salomon je bio židovski Louis XIV.”⁹

Ovo je umnažanje bogatstva i konja kršilo Božju riječ (Pnz 17,16-17).

H. Salomonovo otpadništvo i smrt (pogl. 11)

11,1-3 Ponovljeni zakon 17,17 zabranjivao je izraelskome kralju ženidbu s pogankama. Nečuveno je do koje se mjere Salomon oglušio o ovu iznimno važnu zapovijed. Posljedice su bile točno takve kakve su najavljene: njegove su ga žene zavele na idolopoklonstvo.

11,4-8 Stih 4 znači da je srce kralja Davida bilo posve odano Jahvi, njegovu Bogu, barem što se tiče čuvanja od idolatrije, ali da Salomon nije slijedio svoga oca u toj vrlini. Sagrađio je idolopoklo-

nička svetišta na Maslinskoj gori, istočno od Jeruzalema.

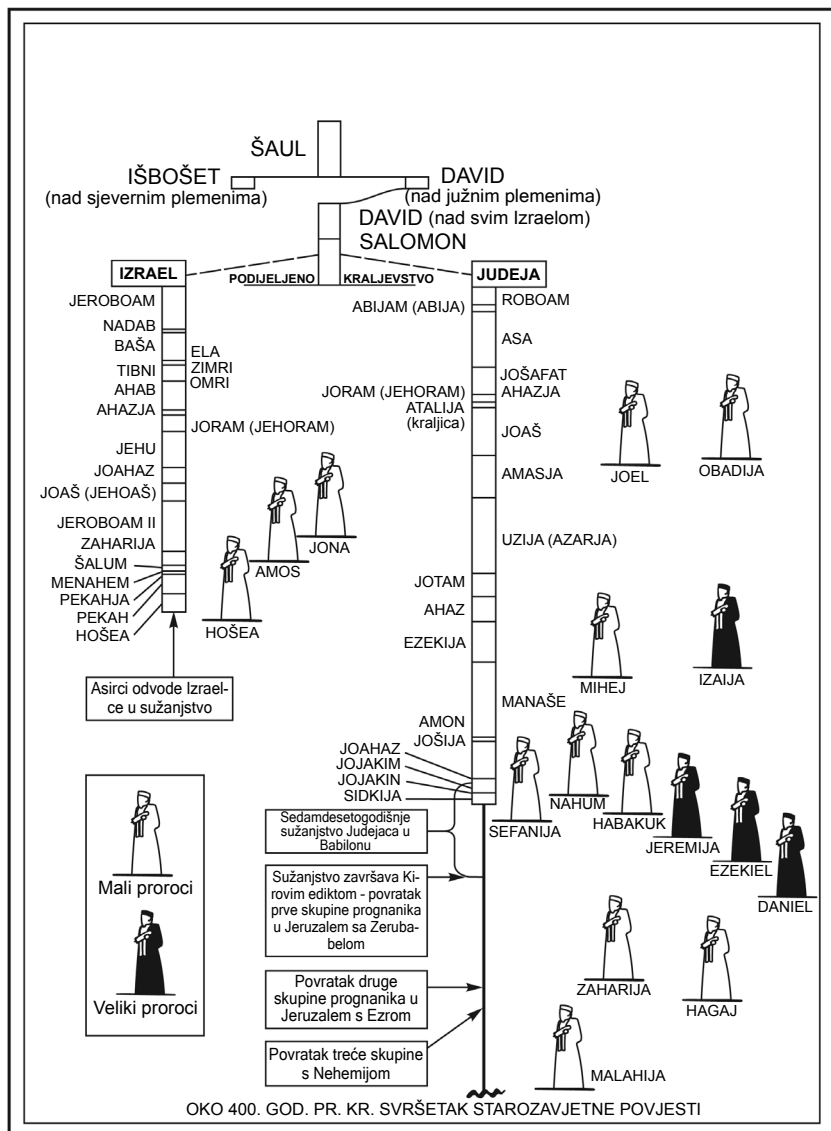
11,9-13 Bog se dvaput javio Salomonu – u Gibeonu (3,5) i u Jeruzalemu tijekom posvećenja Hrama (9,2). Sada je objavio da će Salomonu zbog idolopoklonstva kraljevstvo biti oduzeto i predano jednom od njegovih slugu. Ipak, to se neće dogoditi tijekom Salomonova života, a neće ni svih dvanaest plemena biti otrgnuto od Davidova doma. Jedno će pleme (Benjamin; Juda se podrazumijevao – 12,23) biti dano Salomonovu sinu.

11,14-22 Ovdje su označena trojica Salomonovih neprijatelja. Prvi je bio Hadad, kraljević iz Edoma koji je, još kao sasvim mali dječak, pobjegao u Egipat u vrijeme kada je Joab dao pogubiti sve muškarce u Edomu. Faraon je dobro postupao prema njemu te mu je, štoviše, dao sestru svoje žene, velike kneginje Tafnese, za ženu. A kada je Hadad čuo da su David i Joab umrli, zatražio je od faraona da mu dopusti vratiti se u Edom i ovaj mu je to, iako nevoljko, dopustio. Odatle je započeo vojne pohode na Salomona s juga.

11,23-25 Drugi je Salomonov neprijatelj bio Rezon, koji je pobjegao kada je David, ratujući protiv sopskoga kralja, počinio krvoproliće među njima. Tad je je okupio ljude oko sebe i postao vođom čete. Kasnije je uspostavio neovisno kraljevstvo u Damasku i tako postao vojnom prijetnjom Salomonu sa sjevera. Damask je bio pod izraelskim jarmom još od vremena kada je David zauzeo grad i tamo smjestio svoju vojsku (2. Sam 8,5-6).

Gubitak Damaska, sirijskog glavnog grada-države (polis), bio je osobito značajan, jer će se kraljevina Sirija pokazati trnom u Izraelovu tijelu u budućim stoljećima.

11,26-28 Treći je neprijatelj bio Salomonov sluga kojega je Bog spomenuo u stihu 11 – Jeroboam, Nebatov sin, iz Efrajimova plemena. Salomon je postavio Jeroboama na odgovoran položaj u Milu. Možda je



Proroci u Izraelu i Judeji

takva ovlast dovela do toga da Jeroboam poželi vladati nad svim Izraelom.

11,29-39 Jednog je dana Jeroboam sreo proroka koji se zvao Ahija. Bili su sami u polju i Ahija je uzeo novi plašt što ga je

imao na sebi, te ga razderao na dvanaest komada. Deset je komada dao Jeroboamu kao znak da će mu Bog dati vlast nad deset izraelskih plemena. Objasnio mu je i da će jedno pleme (Benjamin) biti ostav-

ljeno Salomonovu sinu (Juda se podrazumijevao – 12,23), te da će se kraljevstvo podijeliti tek nakon Salomonove smrti. Bude li Jeroboam poslušan Gospodinu, bit će mu zajamčen Gospodnji blagoslov i pomoć. Obrati pozornost na ograničenja što ih je Bog postavio Jeroboamu: Dobit će deset plemena, *ne cijelo kraljevstvo*; doći će na vlast *tek nakon Salomonove smrti*; Bog će mu sagraditi trajan dom *samo ako bude poslušan Gospodinu i u potpunosti slijedi sve njegove zapovijedi*.

11,40 Jeroboam se očito pobunio još za Salomonova života, tako da je morao pobjeći u Egipat kako bi umakao kraljevu gnjovu. Tamo je ostao sve do Salomonove smrti. Umjesto da se suoči sa svojim grijehom i pokaje se, Salomon je pokušao omesti ispunjenje Božje riječi tako što će ubiti Jeroboama. Uza sve to bilo je glupo boriti se protiv Jeroboama jer ga je Bog odredio za nasljednika na prijestolonasljednika će vladati nad sjevernim plemenima. Šaul je neuspješno nastojao ubiti svoga nasljednika Davida. Slično tome, ni Salomon nije imao uspjeha u nastojanjima da ubije Jeroboama.

Plemena nad kojima će Jeroboam vladati jesu: Ruben, Dan, Naftali, Gad, Ašer, Jisakar, Zebulun, Efrajim, Manaše te dijelovi Levijeva i Šimunova plemena. Salomonov će sin pak vladati nad Judom i Benjaminom, te preostalim dijelovima Levijeva i Šimunova plemena. Levi (2. Ljet 11,13-16) i Šimun su najvećim dijelom ostali vjerni Judi.

11,41 Knjiga Povijesti Salomonove vjerojatno je bila službena kronika njegova kraljevanja, no jamačno nije nadahnuti dio Pisma.

11,42-43 Salomon je umro nakon četrdesetogodišnjega kraljevanja nad svim Izraelom i pokopan je u Jeruzalemu. Naslijedio ga je njegov sin Roboam. Salomonov je početak bio bolji nego njegov kraj. Dobar polazak ne jamči dobar završetak. Bio je uzdignut do samoga vrha

slave i veličine, ali je srljao u bezdan moralnoga propadanja i idolopoklonstva. Kamo sreće da je kralj postupao onako kako je propovijedao:

“Čujmo svemu završnu riječ: ‘Boj se Boga, izvršuj njegove zapovijedi, jer – to je sav čovjek.’ Jer sva će skrivena djela, bila dobra ili zla, Bog izvesti na sud” (Propovjednik 12,13-14).

III. Podjela kraljevstva (pogl. 12-22)

A. Roboam, kralj Jude (12,1-24)

Roboam, Salomonov sin, vladao je u Judi sedamnaest godina (931/30-913 pr. Kr.; 1. Kr 12,20-24; 2. Ljet 11 i 12).

12,1-11 Roboam je otišao u Šekem gdje je trebao biti ustoličen za kralja. Kada je čuo za Salomonovu smrt, Jeroboam se vratio iz Egipta i također otišao u Šekem, zajedno sa svim Izraelovim zborom. Izraelci su postavili Roboamu ultimatum: “Ti nam sada olakšaj tešku službu svoga oca, teški jaram koji metnu na nas, pa ćemo ti služiti.” Da bi očuvao svu orijentalnu raskoš i bogatstvo svoga dvora, Salomon je žestoko pritiskao narod prisilnim radom i golemim porezom. Tako je Izrael zapravo govorio: “Snizi porez kojim nas je tvoj otac tlačio i služiti ćemo ti. U suprotnom, pobunit ćemo se.” Roboam ih je zatražio tri dana da o tome promisli. Tijekom ta tri dana prvo se posavjetovao sa starcima, savjetnicima. Oni su mu rekli da udovolji narodu te da prijateljski postupi s njima. Međutim, njegovi su mu mladi savjetnici predložili nešto posve suprotno – rekli su mu, naime, da *još* jače pritisne narod! U tome je smislu Roboamov mali prst deblji od bedara njegova oca. Ako ih je Salomon šibao bičevima, tada će ih Roboam krotiti štipavcima (što vjerojatno znači bič sa željeznim oštrim šiljcima).

12,12-20 Kada su se trećega dana Jero-

boam i sav Izraelski zbor vratili da čuju kakva je odluka, kralj im je odgovorio onako kako su ga posavjetovali mladi. Stih 15 ukazuje da je sve to upriličio Jahve, kako bi se ispunila njegova riječ, izgovorena preko Ahije iz Šila (11,30-39). Tad se Izrael pobunio protiv Roboama, mada su neki među njima još uvijek živjeli na Judinu području. Roboam je poslao Adorama, omraženog nadstojnika za tlaku, da ove potonje Izraelce potčini njegovoj službi, no oni su zasuli Adorama kamenjem i tako ga ubili. Izraelci su potom postavili Jeroboama za svoga kralja. Iako se u stihu 20 navodi da je samo Judino pleme pristalo uz Roboama, moramo imati na umu da su Benjamin (st. 21), Šimun (Jš 19,1b) i veći dio Levijeva plemena *pripadali* Judi.

12,21-24 Roboam je kanio spriječiti ove događaje objavljujući rat Izraelu, no odustao je od svojih nakana zbog Božje zapovijedi. Iako je ranije zanemario savjet staraca, sada je pazio na Jahvin savjet i poštediti živote mnogih Izraelaca. Gospodnja je riječ odlučila o podjeli i Gospodnja je riječ osigurala da se ta podjela odigra bez krvoprolića.

PODJELA KRALJEVSTVA

Povijest podijeljenoga kraljevstva počinje na ovome mjestu i nastavlja se kroz 2. Kraljevima. Jeroboam je vladao nad deset sjevernih plemena, koja su se zajednički nazivala kao "Izrael", a na koja se u proročkim knjigama katkad upućuje kao na "Efrajima". Ovo je kraljevstvo imalo *devet* dinastija u nizu i *svi* su kraljevi bili bezbožni.

Roboam je vladao nad južnim kraljevstvom, poznatim kao "Juda". Ovo je kraljevstvo imalo samo *jednu* dinastiju i *svaki* je kralj bio Davidov potomak. Kristovo se zakonito pravo na Davidovo prijestolje prati upravo preko ovoga kraljevstva do njegova poočima Josipa (vidi rodoslov-

lje u Evandelju po Mateju 1). Osim toga, Krist je bio i biološki Davidov potomak preko Djevice Marije, koja je vodila podrijetlo od Davidova sina Natana (vidi rodoslovlje u Evandelju po Luki 3). Nekolicina se ovih kraljeva može svrstati u vrlo istaknute reformatore, mada su u većini bili bezbožnici.

Kraljevi Izraela i Jude

Dinastija	Izrael	Dinastija	Juda
1	Jeroboam Nadab	1	Roboam Abijam (Abija)
2	Baša Ela		Asa [dobar] Jošafat [good]
3	Zimri		Joram (Jehoram)
4	Omri-Tibni Ahab Ahazja		Ahazja Atalija – uzurpatorka Joaš (Jehoas) [dobar]
	Joram (Jehoram)		Amasja [dobar]
5	Jehu Joahaz		Uzija (Azarja) [dobar] Jotam [dobar]
	Joaš (Jehoas)		Ahaz
	Jeroboam II		Ezekija [dobar]
	Zaharija		Manaše
6	Šalum		Amon
7	Menahem Pekahja		Jošija [dobar] Joahaz (Šalum)
8	Pekah		Jojakim (Eliakim)
9	Hošea		Jojakim (Jekonija, Konija) Sidkija (Matanija)

Povijest raskola između ova dva kraljevstva može se podijeliti u četiri stadija. U *prvome* je stadiju sukob bio otvoren i

trajao je od Jeroboama (1. Kr 12,1) do Omrija (1. Kr 16,28). U drugome stadiju, od Omrija (1. Kr 16,29) do Jehua (2. Kr 9), napetost između dva kraljevstva privremeno je popustila. Treći stadij, koji je trajao od Jehua do odvođenja Izraelaca u sužanjstvo u Asiriju (722. god. pr. Kr.), bio je obilježen relativnom neovisnošću (2. Kr 9-17). I naposljetku, četvrti stadij obilježava razdoblje kada je preostalo samo Judino kraljevstvo, pa sve dok i ono nije odvedeno u sužanjstvo u Babilon 586. god. pr. Kr. (2. Kr 18-25).

Izraelsko kraljevstvo, u smislu povratka cijele nacije, nikad više se nije vraćalo u zemlju. Juda je ostao u sužanjstvu sedamdeset godina, a potom su se u značajnom broju određene skupine ljudi vratile u Jeruzalem, kao što je zabilježeno u Ezri i Nehemiji. Na taj su se način južna plemena vratila u zemlju koja je bila pod vlašću pogana, otprilike 500 godina prije Kristova rođenja.

Koncem starozavjetne povijesti, Židovi koji su živjeli u zemlji bili su potčinjeni kralju Perzije. Kasnije je Perziju osvojila Grčka, te je nad Židovima tad zavlдалa ova svjetska sila. Naposljetku su Grke pokorili Rimljani, a kada je došao Gospodin Isus Krist, na vlasti je bila Rimska Imperija.

Proučavajući podijeljeno kraljevstvo redovito nailazimo na prividna protuslovlja glede navedenih datuma. Većina tih kronoloških poteškoća može se objasniti činjenicom da su za izračun trajanja vladavine kraljeva u Izraelu i Judi rabljene različite metode. Druga je važna okolnost i to što su dva kralja često vladali kao suvladari na neko vrijeme. Sveukupna tema o kronologiji kraljeva vrlo je vješto i potanko obrađena u knjizi *The Mysterious Numbers of the Hebrew Kings* (Zagonetni brojevi hebrejskih kraljeva), autora Edwina R. Thielea.¹⁰

Mi ćemo proučavati podijeljeno kraljevstvo prema redoslijedu po kojemu su

kraljevi nabrojani, navodeći značajne događaje tijekom vladavine svakog od njih. Datumi su uzeti iz Thieleove knjige koju smo maločas spomenuli.

B. Jeroboam, kralj Izraela (12,25-14,20)

Jeroboam, Nebatov sin, iz Efrajimova plemena, kraljevao je u Izraelu dvadeset i dvije godine (931/30-910/09 pr. Kr.).

1. Jeroboamova lažna vjerska središta (12,25-33)

12,25-30 Prvi je kralj u Izraelu na početku odabrao Šekem za svoju prijestolnicu, a potom je utvrdio Penuel, s druge strane Jordana. Bojeći se da će Izraelci i dalje ići u Jeruzalem na bogoštovlja tijekom svetkovina, te će se njihova srca ponovno prikloniti judejskome kralju, uspostavio je vlastiti religijski sustav. Osnovao je naime dva nova vjerska središta, jedno u Danu, a drugo u Betelu, te postavio dva zlatna teleta, po jedno na svako mjesto, objavljujući da su *ti idoli* bogovi koji su izveli Izraelce iz Egipta!

12,31-33 Jeroboam je podigao i idolo-poklonička svetišta na uzvišicama, te ustanovio novo svećeništvo, a za svećenike postavio obične ljude – koji nisu nužno bili iz Levijeva plemena kako je Bog zapovjedio. Utemeljio je novi vjerski kalendar i umjesto Blagdana sjenicâ koji se svetkovao u sedmome mjesecu, uveo je blagdan u osmome mjesecu, petnaestoga dana toga mjeseca. Osobno je prisvojio položaj svećenika tako što je prinosiso žrtve na žrtveniku što ga je bio podigao u Betelu.

To što su mnogi Izraelci prihvatili ove promjene otkriva da su njihova srca bila daleko od Gospodina. Njihovi su očevi nekoć štovali zlatno tele i zbog toga su bili kažnjeni (Izl 32). Salomon je podigao uzvišice idolima i zbog toga je izgubio veći dio svoga kraljevstva (pogl. 11). Ko-

rah i njegovi sljedbenici pokušali su prisvojiti sebi svećeništvo i zato su poginuli (Br 16). Sve te novotarije kojima je Jeroboam nastojao osigurati svoje kraljevstvo jamčile su samo konačnu i potpunu propast toga kraljevstva. Oni kojima je srce priraslo uz Boga pobjegli su u Judeju (2. Ljet 11,14-16), ostavljajući svoju braću pogodnostima – i posljedicama – religije što ju je stvorio čovjek. Dobro je rečeno da “Jeroboam nije zaslužio tako dobar položaj [kralja], no Izrael jest zaslužio tako opakog kraljevića.”

2. Jeroboam i Božji čovjek (13,1-32)

13,1-3 Dok je Jeroboam stajao kod žrtvenika u Betelu prinoseći kâd, poslan mu je Božji čovjek iz Judeje da osudi idolopoklonički žrtvenik. Božji je čovjek predskazao da će se u Judeji roditi kralj koji će se zvati Jošija i koji će na tome žrtveniku spaliti idolopokloničke svećenike. Ispunjenje proročanstva iz drugoga stiha nalazimo u 2. Kraljevima 23,15-16. Od trenuka proročanstva pa do njegova ispunjenja proteklo je više od 300 godina. Kao znak izvjesnosti ovoga proročanstva Božji je čovjek rekao da će se žrtvenik raspuknuti, a pepeo što je na njemu prut će se.

13,4-6 Na to je Jeroboam pružio ruku prema proroku, zapovijedajući svojim ljudima da ga uhvate, no ruka mu se osušila. Žrtvenik se raspuknuo i pepeo se prosuo – kao znamenje osude i propasti Jeroboamove religije. Jahve je uslišio prorokovu molitvu i kraljeva je osušena ruka ponovno postala onakva kakva je bila prije.

13,7-10 Kad već nije mogao ušutkati proroka prijateljstvom, kralj je nastojao zadobiti njegovo prijateljstvo. Bog je proroku dao stroge upute prema kojima ničim nije smio pokazati ni najmanju moguću trpeljivost prema Jeroboamovoj opakoj religiji. Stoga je prorok, u skladu s Gospodnjim uputama, odbio jesti i piti

s Jeroboamom. Iz Betela je krenuo kući drugim putem, također onako kako mu je rekao Jahve.

13,11-19 Na tom ga je putu zaustavio stari prorok iz Betela. Božji je čovjek isprva odbio gostoprimstvo što mu ga je nudio stari prorok, da ne bi pokazao ni najmanju naklonost prema onome što se zbivalo u Betelu. Starac mu je na to uzvratio da mu je anđeo rekao neka ga ugosti i ta je laž uspjela uvjeriti Božjega čovjeka da prihvati ponuđeno gostoprimstvo.

13,20-25 Dok su zajedno jeli, Jahvina je riječ došla starome proroku, a on je potom prenio poruku Božjemu čovjeku. Zbog svoje neposlušnosti, Božji će čovjek umrijeti i neće biti pokopan u grobnici svoje obitelji. Ako nam se ovo čini surovo i prežestoko, moramo se prisjetiti da Bog strožije postupa s onima koje ljubi, s onima koji su njegovi izaslanici i govore u njegovo ime, te s onima koji su osobito povlašteni. Božjega je čovjeka na putu kući ubio lav. Protivno zakonima prirode, lav i prorokov magarac stajali su zajedno pokraj njegova tijela koje je ispruženo ležalo na putu.

13,26-32 Kada je stari prorok čuo što se dogodilo, odmah je shvatio da je to bila Gospodnja osuda za neposlušnost. Otišao je na mjesto nesreće, uzeo tijelo i prenio ga natrag u Betel te ga pokopao u svoju grobnicu. Potom je naložio svojim sinovima da i njega, kada umre, pokopaju u isti grob u kojem je pokopan Božji čovjek; shvatio je, naime, da je idolopoklonički ustroj, kojem je i sam pripadao, Bog osudio na uništenje.

3. Jeroboamovo lažno svećeništvo (13,33-34)

Kralj Jeroboam ustrajao je u svojoj općini; i dalje je priproste ljude postavljao za svećenike na uzvišicama, a i sâm je služio kao svećenik. Takav je grijeh bio konačni uzrok propasti Jeroboamove dinastije.

Irving Jensen primjećuje:

U zloj kobi koja je zadesila proroka iz Judeje, kralj Jeroboam trebao je vidjeti svoju sliku i sliku svoje sudbine ako se ne pokaje. Jeroboama je, baš kao i proroka, Bog odabrao za visok položaj. Također je, kao i prorok, vrlo dobro znao što Bog želi od njega i što treba učiniti. Ali, opet isto kao i prorok, nije poslušao Božju riječ.¹¹

4. Smrt Jeroboamova sina (14,1-20)

14,1-4 Kada se razbolio Abija, Jeroboamov sin, kralj je poslao svoju ženu k proroku Ahiji – Božjemu čovjeku koji je ranije rekao Jeroboamu da će on biti kralj nad deset sjevernih plemena.

Kraljica se, vjerojatno iz nekoliko razloga, prurušila. Prvo, da je javno posjetila Božjega čovjeka odala bi da nema vjere u idole u Danu i Betelu. Drugo, Jeroboam je shvaćao da se Ahija protivio idolopoklonstvu te joj neće reći ničega povoljnog bude li znao tko je. Treće, možda je kralj mislio da će, obmanjujući proroka, obmanuti i samoga Gospodina.

14,5-13 Jahve je upozorio slijepoga proroka da dolazi kraljica. Čim je ušla, prorok joj je jasno stavio do znanja da zna tko je, a onda joj rekao da se vrati Jeroboamu i prenese mu poruku o kazni što mu je određena. Zbog kraljeve neposlušnosti i idolopoklonstva Gospodin će istrijebiti iz njegove obitelji sve što je muško, i robove i slobodnjake: netragom će pomesti njegov dom. Nitko u njegovoj obitelji neće imati pristojan ukop, osim njegova bolesnog sina, Abije – koji će umrijeti čim kraljica stupi nogom u grad.

14,14-16 Bog će podići drugoga kralja (Bašu) koji će istrijebiti Jeroboamovu obitelj. Naposljetku će izraelski narod biti odveden u sužanjstvo jer je Jeroboam uveo štovanje ašerâ.¹² Ašere su bile izrez-

bareni drveni kipovi koji su simbolizirali plodnost.

14,17-18 Prema navodu u stihu 17, čini se da je sada Tirsa bila izraelska prijestolnica. Čim se kraljica vratila u taj grad, njezin je sin umro. Izraelci su ga pokopali i oplakali, kao što je prorok predskazao.

14,19-20 Nakon dvadesetdvoгодиšnje vladavine Jeroboam je umro, a naslijedio ga je sin Nadab. Knjiga Ljetopisa izraelskih kraljeva nije istovjetna s Knjigama Ljetopisa u Bibliji, nego je službeni registar kraljeva koji se vodio kao knjiga nacionalne povijesti.

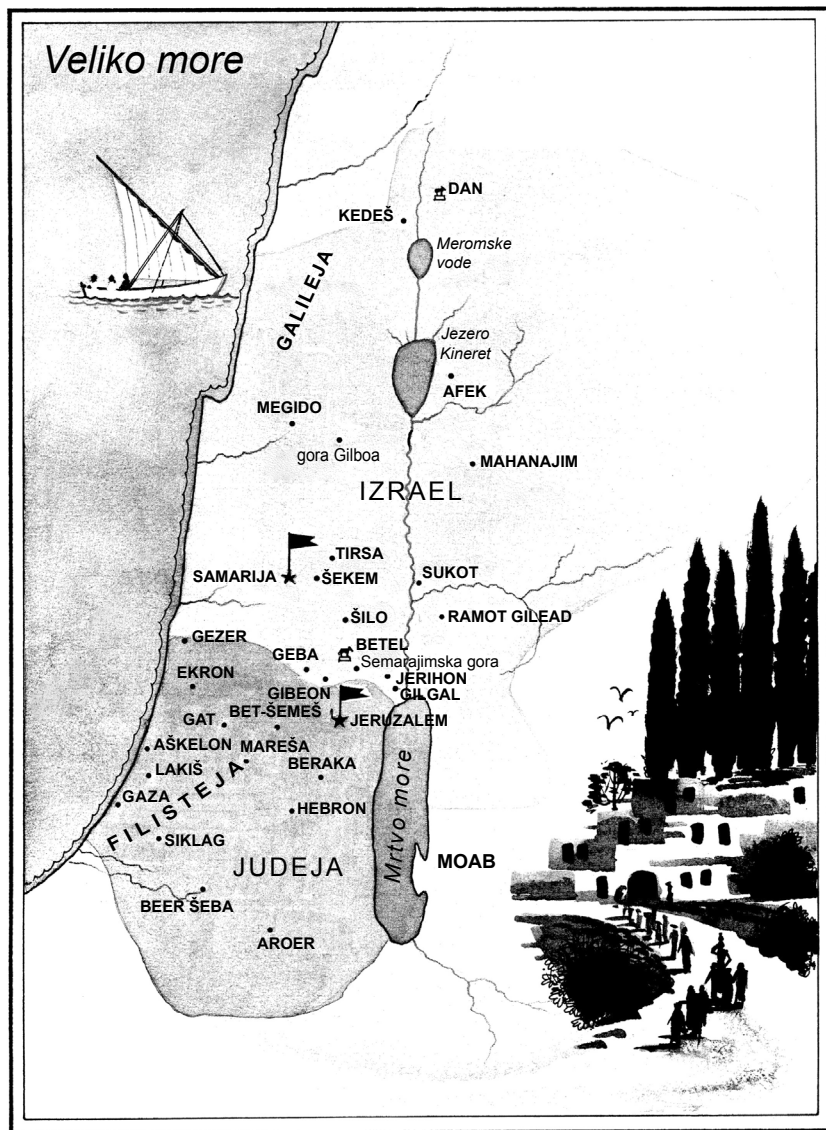
Sacena se sada premješta na Judejsko kraljevstvo.

C. Roboam, kralj Jude (nastavak) (14,21-31)

14,21-24 Prvi dio Roboamove vladavine već smo proučavali u poglavlju 12. Ovaj, drugi dio sažima najvažnije odlike njegova kraljevanja. Činjenica da je kraljica majka bila Amonka (st. 21, 31) spominje se dvaput, možda s nakanom da se čitatelju skrene pozornost na osnovni razlog propasti Roboamove vladavine – njegov se otac, Salomon, oženio mnoštvom žena, tuđinki, koje su njega i njegovu obitelj zavele na idolopoklonstvo. Idolatrija je bila vrlo rasprostranjena u Judi, a kult muških prostitutki (“posvećene bludnice”; za žene heb. “kedeša”, za muškarce “kadeš”, označava one koji su svoju čistoću stavili u službu idola, tzv. “sveto bludništvo”, što je bio običaj kod nekih pogana – op. prev.) obavljao je svoje odvratne obrede na uzvišicama.

14,25-28 Egipatski kralj Šišak napao je i oplijenio Jeruzalem. Opljačkano je sve blago iz Hrama i kraljevske palače. Roboam je zapovjedio da se umjesto odnesenih zlatnih štitova načine mjedeni.

Nije li ironično što se Salomon nastojao zaštititi od mogućega napada iz Egipta ženidbom s faraonovom kćeri, a kratko nakon njegove smrti egipatski je



Podijeljeno kraljevstvo

kralj Šišk poharao veći dio blještavoga bogatstva Salomonova zlatnog grada!

14,29-31 Bilo je ovo razdoblje rata između Jude i Izraela. Taj je rat, gotovo neprekidno, trajao pedeset i sedam godi-

na, i nastavljao se kroz Asinu vladavinu u Judi i Omrijevu u Izraelu. Gospodin je spriječio totalni rat između Jude i Izraela (12,24), ali ove su dvije bratske kraljevine neprekidno bile u stanju sukoba. Ro-

boam je umro u svojoj pedeset i sedmoj godini, a na njegovu se mjestu zakraljio njegov sin Abijam.

D. Abijam, kralj Jude (15,1-8)

Abijam, Roboamov sin, kraljevaio je u Judi tri godine (913-911/10 pr. Kr.; 2. Ljet 13).

15,1 U prvome stihu nalazi se obrazac koji se neprekidno ponavlja u Knjigama o kraljevima. Po tome obrascu označava se početak vladavine jednog kralja tako što se imenuje onaj kralj koji je vladao u *drugome kraljevstvu*, uz navođenje trajanja njegove vladavine do tada. Prema tome, u ovome stihu čitamo da se Abijam zakraljio u Judeji tijekom osamnaeste godine Jeroboamova kraljevanja u Izraelu. Abijam u 1. Ljet 3,10; 2. Ljet 12,16; 2. Ljet 13 ima ime Abija.

15,2 Na ovome je mjestu Abijamova majka imenovana kao Maaka, kći Abšalomova (u NKJV stoji *unuka*); u 2. Ljetopisa 11,21 zove se Maaka, kći Abšalomova (u NKJV kći *Absalomova*); u 2. Ljetopisa 13,2 ista je žena Mikaja, kći Urielova. Moguće je da je Abijamova majka imala dva imena, te da je bila Urielova kći a Abšalomova unuka. (U biblijskoj uporabi "sin" ili "kći" često označavaju samo *potomka*.)

15,3-8 Abijam je po svemu bio sin svojega oca, idolopoklonik kao i on, i nije se htio ugledati na Davida koji je bio odan Jahvi, u smislu da se čuvao štovanja idola. Stihovi 4 i 5 ukazuju da bi Bog uništio Abijamov dom da nije bilo saveza što ga je sklopio s Davidom. Obrati pozornost na kraj stiha 5, kako se, inače uzoran život, može uprljati jednim jedinim trenutkom strasti! Rat s Izraelom koji je počeo za Roboamove vladavine nastavio se i tijekom vladavine kralja Abijama. U stihu 6, gdje piše: "Roboam i Jeroboam su ratovali dok je god onaj živio" (Šarić; ovoga stiha nema u izdanju Kršćanske sadašnjosti – op. prev.), Roboam i Jero-

boam simboliziraju Judu i Izrael. Između ove dvije kraljevine rat je trajao do kraja Abijamova života. On je, naime, nastojao vratiti Izrael, kako uvjeravanjem tako i snagom oružja, i pri tim je nastojanjima ubio 500.000 Izraelaca (2. Ljet 13,1-20).

E. Asa, kralj Jude (15,9-24)

Asa, Abijamov sin, kraljevaio je u Judi četrdeset i jednu godinu (911./10.-870./69 pr. Kr.; usp. 2. Ljet 14,1-16,14).

15,9-15 Asa je bio jedan od malobrojnih dobrih kraljeva u Judi. Protjerao je iz zemlje "posvećene" bludnice (sodomite, idolopokloničke homoseksualce) te uklonio sve idole koje su načinili njegovi preci (st. 12; usp. 2. Ljet 14,3-5). Svrgnuo je svoju baku Maaku s mjesta velike kneginje, te uništio njezina gadnog idola, mada nije uklonio uzvišice povezane s tim idolom. Doprinio je i bogatstvu Hrama darovima svoga oca, kao i svojim vlastitim.

15,16-22 Kada je Baša, izraelski kralj, počeo utvrđivati Ramu samo nekoliko kilometara sjeverno od Jeruzalema, Asa je shvatio da je njegova prijestolnica u opasnosti. Međutim, umjesto da se pouzda u Gospodina, potražio je pomoć kod Ben-Hadada, aramejskoga (sirijskog) kralja. Budući da je vrlo izdašno platio ovome tuđinskom vladaru, uvjerio ga je da napadne Izrael sa sjevera, u oblasti Galileje. Taj je napad odbacio Bašine snage na sjever te omogućio Asi da uzme sve kameenje i drvo kojim je Baša utvrđivao Ramu i da tim materijalom utvrdi Gebu i Mispu, gradove duž svoje sjeverne granice.

Srebro i zlato što ga je Asa donio u Hram darovano je Gospodinu. Ali kada je Baša ugrozio njegovo kraljevstvo, Asa je uzeo to blago i dao ga poganskom kralju, pronevjerivši tako ono što pripada Bogu, a obogaćujući Siriju. Kršćani moraju voditi računa da ne uzimaju ono što pripada Bogu (npr. svoje vrijeme, novac, sredstva, itd.) kako bi to dali nekome drugom.

15,23-24 Činjenica da je Asa pred kraj svoga života patio od bolesti nogu možda je spomenuta kako bi istaknula da je Bog bio nezadovoljan jer se Asa u borbi za oslobođenje pouzdao u pomoć aramejskoga kralja. Tijekom te tri ili četiri posljednje godine, uz Asu je vjerojatno vladao njegov sin Jošafat.

F. Nadab, kralj Izraela (15,25-27)

Jeroboamov sin Nadab iz Efrajimova plemena, bio je kralj u Izraelu dvije godine (910./09.-909./08. pr. Kr.).

I on je u idolopoklonstvu slijedio svoga oca. Baša, jedan od njegovih potčinjenih, urotio se protiv njega i ubio ga. Baša je istodobno pobio sve preostale članove Jeroboamove kuće, čime se ispunilo Ahijino proročanstvo (14,10.14).

G. Baša, kralj Izraela (15,28-16,7)

Baša, Ahijin sin, iz Jisakarova plemena, kraljevao je u Izraelu dvadeset i četiri godine (909./08.-886./85. pr. Kr.).

15,28-34 Bašina vladavina obilježava početak druge dinastije u izraelskome kraljevstvu. Sukob između Jude i Izraela nastavio se i tijekom Bašina kraljevanja. Stolujući u Tirsu, Baša je nastavio idolopoklonička štovanja koja je uveo Jeroboam.

16,1-7 Prorok Jehu objavio je Baši da će i njegovu kuću zadesiti ista sudbina kao Jeroboamovu, jer je i sâm pošao Jeroboamovim putem i ugledao se na njega u idolatriji. Nitko iz njegove obitelji neće imati dostojanstven ukop, nego će ih pojesti psi i ptice. Drugi razlog za Bašinu kaznu naveden je na kraju sedmoga stiha – istrijebio je Jeroboamovu kuću. Ili on nije bio taj kojega je Bog odredio za to uništenje, ili je to učinio okrutno i osvetoljubivo, protivno Božjoj volji.

H. Ela, kralj Izraela (16,8-14)

Ela, Bašin sin, iz Jisakarova plemena, bio je kralj u Izraelu dvije godine (886./85.-885./84. pr. Kr.).

Ela je bio bezbožan kralj, predan idolopoklonstvu i pijanstvu. Nakon što je vladao dvije godine, ubio ga je Zimri, zapovjednik polovice njegovih bojnih kola. Zimri je, čim se zakraljio, pobio ostatak Bašine obitelji, čime se ispunilo Jehuovo proročanstvo (16,3). Elinom se smrću okončala vladavina druge dinastije u Izraelu.

I. Zimri, kralj Izraela (16,15-20)

Zimri je bio kralj u Izraelu sedam dana, (885./84. pr. Kr.).

Zimrijeva bezbožna vladavina trajala je najkraće, svega sedam dana. Preoteo je prijestolje u vrijeme kada je izraelska vojska opsjedala Gibeton, nastojeći ga uzeti od Filistejaca. Tad je vojska kraljem proglasila svoga zapovjednika, Omrija. Omri je odmah krenuo na Tirsu, prijestolnicu, kako bi preuzeo vlast. Uvidjevši da će grad biti osvojen, Zimri se povukao u utvrdu kraljevske palače, zapalio vatru i poginuo u tom plamenu.

J. Tibni, kralj Izraela (16,21-22)

Tibni, Ginatov sin, bio je kralj u Izraelu četiri godine (885./84.-881./80. pr. Kr.).

Iako su u prvi mah Izraelci svojim kraljem proglasili Omrija, zapovjednika vojske (st. 16), došlo je do podjele među narodom i neki su pristali uz njegova surparnika Tibnija. Sljedećih četiri ili pet godina trajao je građanski rat (usp. st. 15 sa st. 23). Polovica Sjevernoga kraljevstva slijedila je Tibnija sve do njegove smrti.

K. Omri, kralj Izraela (16,23-28)

Omri je bio kralj u Izraelu dvanaest godina (885./84.-874./73. pr. Kr.).

Omrijeva vladavina označava početak četvrte dinastije u Sjevernome kraljevstvu. Tibni je poražen 880. god. pr. Kr., a nakon njega Omri je postao neosporni kralj. Prvih šest godina vladao je u Tirsu. Potom je za dva talenta srebra kupio brdo Samariju te tamo utvrdio svoju novu pri-

jestolnicu. Opaka narav njegove vladavine istaknuta je u stihovima 25 i 26.

Omrijeva je kronologija pomalo zamršena. Proglašen je kraljem u Izraelu (sa samo polovicom naroda na svojoj strani) nakon Zimrijeve smrti (st. 15), dvadeset i sedme godine Asina kraljevanja Judejom. Nakon četverogodišnjeg građanskog rata, trideset i prve godine Asine vladavine u Judeji, postao je neospornim kraljem u Sjevernome kraljevstvu (st. 23). Umro je u trideset i osmoj godini Asina kraljevanja (st. 29). Kako slijedi, tijekom njegove vladavine trajali su četverogodišnji sukobi unutar kraljevine, a nakon toga nastupilo je oko osam godina razmjernoga mira.

Omri je bio napredan kralj, koji je pridonio miru i blagostanju u Izraelu. Dodatni izvori, osim Biblije, spominju Omrija kao osvajača Moaba. Bio je tako ugledan u očima Asiraca, da su ovi Izrael nazivali "Omrijeva kuća" ili "Omrijeva zemlja". Arheolozi su pronašli nešto za što vjeruju da je bila Omrijeva palača u Samariji.

L. Izraelski kralj Ahab i prorok Ilija (16,29-22,40)

Ahab, Omrijev sin, vladao je u Izraelu dvadeset i dvije godine (874/73.-853. pr. Kr.).

1. Ahabovi grijesi (16,29-34)

Ahab je bio vrlo opak kralj, ne samo zato jer je slijedio Jeroboama u idolopoklonstvu, nego i zato jer je za ženu uzeo Izebelu, kćerku sidonskoga kralja. Ta je odvratna žena bila Baalova štovateljica kojoj je uspjelo utjecati na Ahaba, te je ovaj počeo promicati štovanje Baala u Izraelu, sagradio mu je hram i žrtvenik te podigao Ašeru. O bezbožnosti toga doba svjedoči i bestidan pothvat Hiela iz Betela koji je ponovno sazidao Jerihon, unatoč Božjemu prokletstvu (Jš 6,26). Kada je podizao temelje, umro je njegov prvorođenac, Abiram. Kada je podizao vrata, umro je njegov mezimac (najmlađi sin), Segub.

2. Ilija i suša (17,1-7)

17,1 U sedamnaestome poglavlju upoznajemo proroka Iliju, čija je služba opisana sve do 2. Kraljevima 2,11. U razdobljima grijeha i moralnoga pada, Bog je govorio svome narodu preko proroka. Ti su proroci bili doslovce vjesnici Jahvine riječi. Neustrašivo su i na sav glas govorili protiv idolopoklonstva, nemorala i svakog drugog oblika grijeha. Pozivali su narod na pokajanje i povratak Gospodinu, a potom upozoravali na strašne posljedice koje će uslijediti ako to ne učine. Neki su proroci bili poslani naročito Izraelu, neki Judi, a neki i jednim i drugima. Budući da je Izrael bio bezbožniji od ova dva kraljevstva, Bog je uz prorokovu poruku dodavao čuda i znamenja. Zbog ovoga Izraelu nije imao izlike.

Ilija se spominje i u evanđeljima u vezi s poslanjem Ivana Krstitelja. Ivan je došao u duhu i sili Ilijinoj (Lk 1,17).

Ilija je bio iz Tišbe u Gileadu, istočno od Jordana, a zbog mjesta iz kojega je potjecao prozvan je Tišbijac. Njegova je povijest zabilježena samo u Knjigama o kraljevima. Nije nam rečeno ništa o njegovu podrijetlu, obitelji, niti o pozivu u proročku službu. No nitko ne može poreći da je bio poslan od Boga. Bio je Božje odabrano sredstvo kojim će Bog svoju oholu preljubnicu, Izrael, natjerati da padne na koljena. Njegove su molitve mogle donijeti blagoslov (kišu) ili gnjev (sušu i oganj). Služio je svome naraštaju kao neustrašiva, utjelovljenja savjest. Njegov prvi zabilježen nastup bila je objava Ahabu da će u zemlji nastati suša – očito Božja osuda zbog idolopoklonstva. Da bi privukao pozornost naroda, Bog je odlučio upotrijebiti žestoku sušu. Izraelci nisu marili što je idolopoklonstvo donijelo duhovnu sušu u njihovu zemlju, no neće moći zanemariti fizičku sušu koja simbolizira ovu prvu, duhovnu.

17,2-7 Poslušavši Jahvu, Ilija je otišao iz Samarije na potok Kerit, istočno od

Jordana. Tamo se krijepio vodom iz potoka i hranom što su mu je čudesno, svako jutro i svaku večer, donosili gavrani. Ali potok je, uslijed suše, poslije nekog vremena presušio.

3. Ilija i udovica iz Sarfate (17,8-24)

17,8-16 I dalje poslušán Jahvinoj riječi, Ilija je otišao kamo ga je on poslao – u Sarfatu, na obali Sredozemnoga mora, između Tira i Sidona. Bog je, naime, uredio da ga tamo hrani jedna udovica, poganka. Isprva je oklijevala jer je imala samo toliko brašna i ulja da priredi jedan obrok za sebe i svoga sina. Prorok joj je ipak rekao da prvo njemu umijesi kolačić. Kad je to učinila, udovica je u pravome smislu riječi stavila Boga na prvo mjesto i prepustila mu vodstvo. Budući da je poslušala, naučila je dragocjenu lekciju da onima kojima je Bog na prvome mjestu nikad ne manjka ono što im je potrebno za život. U njezinu čupu nije nestalo brašna, niti je u vruću nestalo ulja. Isus je posebno naglasio činjenicu da je Ilija bio poslan udovici *poganki*, a ne nekoj od mnogobrojnih *izraelskih* udovica (Lk 4,26).

Tijekom suše, Jahve je providio za svoga proroka na vrlo ponizan način – prvo preko nečistih ptica, a potom preko žene poganke, i još k tome sirote udovice. Kralj je za to vrijeme u svojoj palači jedva preživljavao, ali Ilija je imao sve što je trebao. Božjemu čovjeku, koji je poslušán Božjoj riječi, bit će ispunjene sve potrebe unatoč prilikama što vladaju oko njega.

17,17-24 Nešto kasnije, udovičin se sin razbolio od vrlo teške bolesti i naposljetku je umro. Majka je odmah posumnjala da je Ilija izazvao smrt njezina sina zbog nekog grijeha što ga je počinila. Prorok je uzeo dječaka i odnio ga u sobu u kojoj je stanovao, te se tri puta pružio nad dječakom zazivajući Jahvu. Dječak je oživio i Ilija ga je odnio majci, zdravog kakav je nekoć bio. Ovo je uvjerilo ženu da je Ilija Božji čovjek te da je Gospodnja riječ

istinita. Iako poganka, pokazala je vjeru u Izraelova Boga.

4. Ilijin izazov Baalovim svećenicima (18,1-19)

18,1-6 Tri godine nakon što je Ilija otišao iz Izraela, i tri i pol godine od početka suše (Lk 4,25), proroku je rečeno da stupi pred Ahaba – što je bio postupak koji je, s ljudskoga stanovišta, bio krajnje opasan. Glad je u zemlji bila tako žestoka da su kralj Ahab i njegov dvorski upravitelj Obadija (ovo nije prorok koji je napisao Knjigu proroka Obadije), pretraživali zemlju ne bi li našli trave kojom će nahraniti životinje. (Ovo je onaj Obadija koji je spasio život stotini Gospodnjih proroka, kada ih je Izebela ubijala nastojeći iskorijeniti štovanje Jahve u Izraelu.)

18,7-15 Dok je Obadija bio na putu u potrazi za travom, u susret mu je došao Ilija i zapovjedio mu da izvijesti Ahaba o njegovu dolasku. Obadija je strahovao da će, odnese li kralju takvu vijest, platiti glavom, budući da je Ahab neumorno tražio za Ilijom kako bi ga ušutkao jednom zauvijek. Otkrije li Obadija gdje se nalazi Ilija, kralj će nedvojbeno na to reagirati. No tad bi se moglo dogoditi da Jahvin Duh nekamo odnese Iliju, a Ahab bi onda ubio Obadiju zbog donošenja “lažne” vijesti. K tome je Obadijin položaj na kraljevskome dvoru već bio neizvjestan, jer je zaštitio Jahvine proroke. Ilija je obećao da neće otići s toga mjesta i susret je dogovoren.

18,16-19 Ahab je krenuo kako bi se sastao s Ilijom i čim ga je ugledao optužio ga je za upropaštavanje Izraela, ne shvaćajući da je Božji čovjek bio jedan od najboljih prijatelja kojega je Izrael ikad imao. Ne bojeći se za svoj život, Ilija je neustrašivo i s prijekorom odgovorio Ahabu. Optužio je kralja za miješanje štovanja Jahve sa štovanjem Baala, te ga izazvao da okupi svoje idolopokloničke proroke za suočenje na gori Karmelu,

kako bi se utvrdilo tko je istiniti Bog. (Četiri stotine i pedeset Baalovih proroka otišlo je na Karmel, ali četiri stotine Ašerinih proroka nije; usp. st. 19 i 22. – Ašerini proroci ne spominju se u prijevodu Kršćanske sadašnjosti – op. prev.)

5. Ilijina pobjeda nad Baalovim svećenicima (18,20-40)

18,20-25 Obraćajući se okupljenim predstavnicima izraelske zajednice, Ilija ih je optužio za kolebanje između dvije strane; moraju najzad izabrati, ili Jahvu ili Baala. Potom je natjecanje počelo. Trebalo je ubiti dva junca i svakoga staviti na drva za potpalu. Ilija će predstavljati Jahvu, dok će četiri stotine i pedeset Ahabovih proroka predstavljati Baala. Bog koji odgovori ognjem, bit će priznat za pravoga Boga.

18,26-29 Baalovi su proroci zazivali svoga boga i skakali oko žrtvenika od jutra do podneva. Ilija im se narugao “korisnim” isprikama za Baala, budući da ovaj nije odgovarao. “Možda je Baal premalen i preslab bog da bi mogao raditi dvije stvari u isto vrijeme.” U očajanju, Baalovi su se proroci počeli parati noževima i sulicama, već kako je kod njih bio običaj, te u bunilu vikati na sav glas, sve dok nije došlo vrijeme da se prinese večernja žrtva. Ali nije bilo nikakva glasa, ni odgovora, ni znaka da ih itko sluša.

18,30-35 Potom je Ilija u ime Jahvino podigao žrtvenik od dvanaest kamenova, koji su predstavljali dvanaest izraelskih plemena. Kako bi otklonio svaku mogućnost da se na žrtveniku zapali oganj na bilo koji drugi način osim čudom, natopio je i junca i drva s dvanaest bačvi vode (po četiri vrča vode izlivena su na žrtvenik tri puta).

Neki se pitaju kako je Ilija našao toliku vodu u vrijeme suše. No ovo ne predstavlja stvarnu poteškoću. Dvanaest bačvi nije nemoguća količina vode u vrijeme suše koja je pogodila poljoprivredna do-

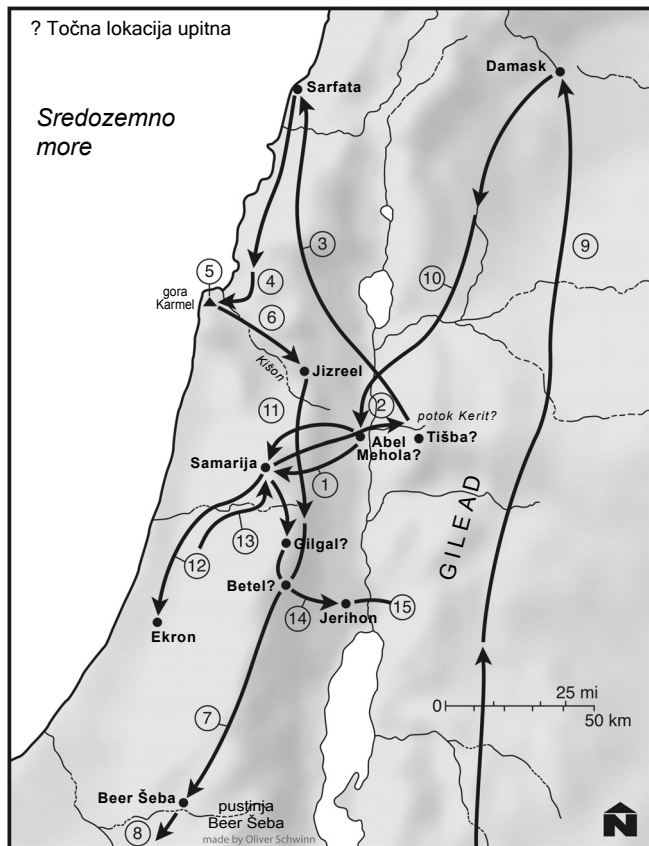
bra, no vodu za piće očito je bilo moguće nabaviti, jer bi inače svi umrli. Drugo je objašnjenje da je tih dvanaest bačvi vode moglo biti uzeto iz Sredozemnoga mora, samo nekoliko kilometara dalje. Williams kaže:

Iz potoka Kišona (st. 40), mora (st. 43), te izvora koji i danas postoji mogla se – pojedinačno iz svakoga od njih, ili iz svega toga zajedno – donijeti voda potrebna da se napuni jarak (st. 35).¹³

18,36-40 Kad je došlo vrijeme da se prinese (večernja) žrtva, Ilija je zazvao Boga da se očituje tako što će poslati oganj s neba. Odmah nakon njegove molitve, Jahvin je oganj pao s neba te progutao i žrtvu paljenicu i drva, i kamenje i prašinu, pa čak i vodu iz jarka oko žrvenika. Narod je bio primoran priznati da je Jahve pravi Bog. Poslušali su potom i Ilijinu zapovijed da se svi opaki Baalovi proroci pogube. Tek nakon što je narod *priznao* da je Jahve Bog, te nakon što su *pobili Baalove proroke*, mogla je pasti kiša. Priznanje grijeha i poslušnost Božjoj riječi stepenici su što vode u blagoslov.

6. Ilijina molitva za kišu (18,41-46)

Prorok je posavjetovao Ahaba da ode i jede, jer će ubrzo morati otići s gore Karmela kako bi se sklonio od kiše koja tek što nije pala. Dok je Ahab sjedio i jeo, Ilija je ustao i molio. Popeo se na goru Karmel, prignuo se k zemlji i sakrio lice među koljena, žarko moleći Gospodina da ispuni svoju riječ i pošalje kišu. Nastavio je s molitvom sve dok njegov sluga nije došao i javio mu da se na obzoru pojavio malen oblak. Iliji je to bilo dovoljno. Odmah je javio Ahabu da požuri u Jizreel, grad u Jisakarovu području, gdje je kraljevska obitelj katkad živjela (21,1). Kao odan podanik i vjeran sluga, prorok je pod jakim pljuskom otrčao pred Ahabovim kolima, 32 km do Jizreela.



Život proroka Ilije

1. Ilija Tišbijac prorokuje Ahabu.
2. Ilija se krije kraj potoka Kerita.
3. Ilija ide u Sarfatu.
4. Na putu k Ahabu, Ilija susreće Obadiju.
5. Ahab pristaje na susret s Ilijom na gori Karmelu.
6. Ilija ide pred Ahabom u Jizreel.
7. Zbog straha od Izebele, Ilija bježi u Beer Šebu.
8. Ilija odlazi u pustinju Beer Šebu; odatle ide na jug sve do Sinajske gore.
9. Ilija ide preko pustinje u Damask da pomaže Hazaela za aramejskoga kralja (Sirija).
10. Ilija nalazi Elizeja.
11. Ilija objavljuje Ahabu sud zbog ubojstva Nabota.
12. Na putu u Ekron Ilija se suočava s Ahazjinim slugama.
13. Ilija proriče Ahazjinu smrt.
14. Ilijino i Elizejevo posljednje zajedničko putovanje.
15. Ilija uznesen u nebo u vihoru.

7. Ilijin bijeg na Horeb (19,1-18)

19,1-4 Kada je Ahab rekao Izebeli za poraz i smrt Baalovih proroka na gori Karmelu, ona se zaklela da će ubiti Iliju još toga dana. Tad je prorok, čija je vjera izvojevala onako moćnu pobjedu prethodnoga dana, izgubio hrabrost. Da bi spasio život, pobjegao je od Izebele na jug, na drugi kraj zemlje u Beer Šebu, grad udaljen oko 160 km, na južnoj granici Judeje. Svoga je slugu ostavio u Beer Šebi, a sâm je otišao dalje na jug, jedan dan hoda u pustinju. Tamo je konačno sjeo pod jednu smreku, utučen, poražen i deprimiran.

19,5-8 Zanimljivo je primijetiti Božju terapiju za ovu žestoku depresiju: odmor, hrana i voda; pa još odmora, još hrane i još vode. Okrijepljen tom hranom, prorok je nastavio put još oko 320 km, išao je četrdeset dana i četrdeset noći sve do gore Horeba (Sinaj), gdje je Bog Mojsiju dao Zakon.

19,9-14 Tamo, u spilji, Jahve se pozabavio s njim. U duhu samopravičnosti, Ilija je govorio o vlastitoj vjernosti, istodobno optužujući Izraelce za suprotno. Zapravo je rekao da je samo on ostao iskreno predan Gospodinu. Bog mu je potom naložio da izađe i stane na goru Božjega Zakona, no Ilija nije poslušao. Znamo to jer je kasnije (st. 13) izišao i stao na ulaz u spilju. Goru je u brzom slijedu pohodio olujni vihor, potres i oganj. Mora da su ove silovite nepogode podsjetile Iliju na njegov strog, kritički duh. No nijedna ga nije natjerala da izađe iz spilje. Naposljetku, nakon ognja, prorok je čuo šapat poput laganog i blagog lahara. Tek ga je taj zvuk milostivog Gospodnjeg glasa izvukao van, na ulaz u spilju. Tu je ponovno uzveličao sebe kao jedinog preostalog Božjeg svjedoka. George Williams tumači:

Da njegovo srce nije bilo zauzeto sobom, shvatio bi da olujni vihori, potresi i oganj

ne mogu učiniti ono što može blagi glas ljubavi. Trebao je uvidjeti da između njegova srca i srca nacije nije bilo razlike; i baš kao što prisila nije uspjela njega izvući iz spilje, isto tako nije uspjela, niti može, primorati ljude da ostave grijehe.¹⁴

19,15-18 Čini se da je Ilijina korist kao Božjeg sluga izgubila na snazi i djelotvornosti kada je usvojio takvo oholo mišljenje o sebi. Bog mu je rekao da se vrati istim putem, na sjever, u damašćansku pustinju, gdje će obaviti tri pomazanja: (1) Pomazat će Hazaela za aramskoga kralja (Sirija). Neposlušni izraelski narod stradat će upravo od toga kralja. (2) Pomazat će Jehua za izraelskoga kralja. Jehu će izvršiti Božju osudu nad Ahabovom kućom. (3) I naposljetku, pomazat će Elizeja za svoga nasljednika.¹⁵ Ovo će ga naučiti da nije nezamjenjiv. Ova tri čovjeka izvršit će Božju osudu nad idolopoklonicima u Izraelu (st. 17), ali Gospodin će ostaviti sedam tisuća onih koji nisu savili koljena pred Baalom niti su ga cjelivali.

8. Ilija poziva Elizeja (19,19-21)

19,19 Ilija je otputovao na sjever do Abel Mehola, u Jordanskoj dolini u blizini Bet Šana. Tamo je našao Elizeja, ratara koji je upravo orao u polju. Činjenica da je Elizej imao dvanaest jarmova volova pokazuje da nije bio siromašan. Sâm je vjerojatno orao s jednim jarmom, dok su njegovi sluge bili kraj ostalih jedanaest. Ilija je bacio na Elizeja svoj plašt, što je bio simboličan znak da će ga on naslijediti.

19,20-21 Elizej je zatražio dopuštenje da se vrati kući i oprost se od obitelji. Ilija je dao svoj pristanak, no upozorio ga je da ne zaboravi što mu se upravo dogodilo – tj. da ga je Ilija pomazao. Nakon raskošne gozbe, Elizej je ustao, pošao za Ilijom i postao mu slugom.

Elizejev zahtjev da se oprost od ro-

ditelja doima se opasno poput zahtjeva onoga potencijalnog učenika kojega je Isus proglasio neprikladnim za kraljevstvo (Lk 9,61-62). Razlika je u tome što je u Elizejevu slučaju odluka da odmah prekine sve obiteljske veze bila iskrena i realna, dok je u drugome slučaju zahtjev za opraštanjem od obitelji bio samo taktika odugovlačenja i isprika.

9. *Ahabova prva pobjeda nad Sirijom (Aram) (20,1-22)*

20,1-6 Za Ben-Hadada, kralja Arama (Sirije), ranije se mislilo da je bio sin istosimenoga kralja, spomenutog u 15,18.20. No kasnija su istraživanja otvorila mogućnost da se radi o istoj osobi. On je sklopio savez s trideset i dva aramejska kralja i krenuo u napad na Samariju s konjima i bojnim kolima. Dok je grad bio pod opsadom, poslao je Ahabu uvjete predaje – “Tvoje srebro i zlato... tvoje najljepše žene i djeca moji su.” Ahab se složio, pokorno i bez borbe. Ali čini se da Ben-Hadadu nije bio dovoljan Ahabov pristanak na prve uvjete, pa je potom zahtijevao pravo ulaska svojih slugu na Ahabov posjed, pri čemu će uzeti sve što požele.

20,7-12 Izraelski su starješini bili ogorčeni ovim drugim zahtjevom i zalagali su se da kralj na to ne pristane. Kada je Ben-Hadad obaviješten da Izrael neće surađivati, planuo je gnjevom, hvaleći se da će tako oplijeniti Samariju da neće biti dosta njezina praha kako bi svi njegovi ratnici koji ga slijede dobili po pregršt. Ahab je na ovo odgovorio da se vojnik koji se tek opasuje ne treba hvaliti kao da je bitka u koju se sprema već dobijena. Ovaj je podsmijeh potaknuo Sirijca i njegove saveznike, koji su upravo pijančili pod šatorima, na djelovanje.

20,13-15 Tada je jedan Gospodnji prorok pristupio Ahabu, jamčeći mu pobjedu. Bog je pomoću malene vojske od dvije stotine trideset i dvoje slugu pokra-

jinskih upravitelja i sedam tisuća Izraelaca, porazio okupljene snage sa sjevera. Izraz “svi sinovi Izraelovi” ili “sva vojska svih Izraelaca” (st. 15b) znači sva vojska iz Samarije. Malena grupa mladih slugu izabrana je da počne bitku kako bi bilo još očitije da je pobjedu izvojevao *Gospodin*, a ne ljudska mišica.

20,16-22 Ahab je napao u podne, dok su Ben-Hadad i njegovi saveznici pili u šatorima. Kada je Ben-Hadad čuo da se približava grupa od 232 Izraelaca, zapovijedio je da ih pohvataju žive. Ovo je, dakako, Izraelcima donijelo vojnu prednost i ishod je bio težak poraz Aramejaca. Preživjeli su pobjegli svaki u svoju zemlju. Gospodnji je prorok tad upozorio Ahaba da će ga aramejska vojska dogodine ponovno napasti.

10. *Ahabova druga pobjeda nad Sirijom (Aram) (20,23-34)*

20,23-25 Ben-Hadadove su slugе svoje sramni poraz pripisale sljedećim okolnostima: (1) Izraelci su odnijeli pobjedu u gorju, prema tome njihov je bog zacijelo bog gorâ. No u ravnici će biti nemoćni. Stoga bi se Aramejci sljedećega puta trebali sukobiti s njima u ravnici. (2) Trideset i dva kralja koji su se borili protiv Ahaba očitno su se pokazali nevještim ratovanju, stoga su Ben-Hadadove slugе predložile da ih se zamijeni profesionalnim namjesnicima (vojnim zapovjednicima).

20,26-30a Na početku sljedeće godine Ben-Hadad je ponovno krenuo na Izrael. Izraelska se vojska doimala poput dva mala stada koza u usporedbi s mnoštvom Aramejaca. Božji je čovjek rekao Ahabu da će Jahve pokazati Ben-Hadadu da je on Bog, kako bregova tako i ravnica. Izraelci su u bici pobili stotinu tisuća aramejskih pješaka. Ostali Aramejci koji su pobjegli nastojali su se domoći zidina grada Afeka, no zidovi su se srušili na preostalih dvadeset sedam tisuća ljudi i tako ih pobili.

20,30b-34 Pobjegao je i Ben-Hadad i krio se po skrovištima u Afeku. Njegove su ga sluge nagovorile da ih pusti da odu k Ahabu noseći na sebi oznake predaje i žalosti, te da ga zamole za milost. Tijekom razgovora, Ahab je glupo nazvao aramejskoga kralja bratom. Aramejci su ga hitro uhvatili za riječ i rekli: "Ben-Hadad tvoj je brat!" Ahab je zapovijedio da mu dovedu aramejskoga kralja. Potom je Ben-Hadad obećao da će vratiti gradove koji su oduzeti od Ahabovih prethodnika (15,20), te da će dopustiti Izraelu da podigne trgovačke kuće u Damasku (st. 34). Ahab je pod ovim uvjetima sklopio savez s Ben-Hadadom i otpustio ga, umjesto da ga ubije, što je trebao učiniti.

11. Ahabova neposlušnost (20,35-43)

20,35-36 Ahab je želio snažnu Siriju koja će stajati kao odbojnik između Izraela i rastuće opasnosti Asirije. Događaj što je uslijedio predstavlja pouku koju svojom ulogom prenosi prorok kako bi ilustrirao ludost Ahabova postupka.

Jedan od proročkih sinova po Jahvinoj je zapovijedi rekao svome drugu da ga udari. Čovjek ga nije htio poslušati, čime je zapravo odbio poslušnost Jahvi. Kako nije poslušao Gospodnji glas, ubio ga je lav.

Ako je dobar prorok bio tako kažnjen jer je poštedito život svome i Božjem prijatelju kada je Bog rekao *Udari*, koliko je tek težu kaznu zaslužio bezbožni kralj koji je poštedito život svome i Božjem neprijatelju kada je Bog rekao *Udari*.¹⁶

20,37-43 Prorok je našao drugoga čovjeka koji ga je poslušao, izudarao ga i ranio. Potom je prorok otišao i stao kraj puta kako bi sačekao kralja Ahaba; a preko očiju je navukao povez da ga ne prepoznaju. Kada je kralj prolazio, prorok mu je ispričao da je bio u boju, kad je dobio

zaduženje da čuva jednog neprijateljskog zarobljenika. Upozorili su ga da će, ako zarobljenik pobjegne, morati za to platiti vlastitim životom ili preuveličanim iznosom od jednog talenta srebra. Prerušeni je prorok rekao kako je bio zaokupljen drugim stvarima, te mu je zarobljenik pobjegao. Kralj je bio nepopustljiv; ustrajao je da se moraju provesti prvotni uvjeti kazne. Tad ga je prorok uhvatio u klopku. Uklonio je povez s očiju i Ahab ga je prepoznao kao proroka. Ahab je imao u šakama neprijateljskoga zarobljenika, Ben-Hadada. Poslušnost Gospodinu nalogala je da aramejski kralj bude ubijen. Ahab nije poslušao i zato će umrijeti. Campbell Morgan objašnjava:

Ovo je značenje usporedbe: Ahab je prema Božjoj zapovijedi trebao učiniti samo jedno, ali dok je radio stotinu drugih stvari zanemario je tu jednu. Kakvo otkrivenje vječitoga razloga i načina za pad! Bog nam je dao jednu središnju odgovornost, nešto određeno što trebamo učiniti. I mi to počnemo, s dobrim namjerama, a onda dođu druge stvari, koje same po sebi uopće ne moraju biti loše, i stanu nam na put. Postajemo prezaustri radeći mnogo toga "ovdje-ondje" i zanemarimo ono glavno.¹⁷

Poput kralja Davida prije njega, i Ahaba su osudile vlastite riječi. No za razliku od Davida, koji se pokajao, Ahaba je obuzela zlovolja te je odjurio u svoju palaču, dureći se. Umjesto da zatraži od Gospodina milost, nastavio je potpirivati Gospodnji gnjev, kako ćemo vidjeti u preostalim poglavljima Prve knjige o kraljevima.

12. Ahabovi zločini protiv Nabota (pogl. 21)

21,1-4 Dvadeset i prvo poglavlje bilježi događaje koji su doveli do Ahabove smrti. Mjesto radnje je u Jizreelu, gdje su Ahab i Izebela imali palaču. Pokraj pa-

lače nalazio se vinograd, vlasništvo Nabota Jizreelca. Ahab je želio pripojiti taj vinograd svojoj palači kako bi od njega načinio povrtnjak. Nabot je odbio prodati ili zamijeniti zemlju, jer je izraelski zakon propisivao da imovina mora ostati u obitelji kojoj je prvotno dodijeljena (Lev 25,23-28; Br 36,7; Ez 46,18).

21,5-16 Kad je Izebela zatekla svoga muža ogorčenog i zlovoljnog, i kad je saznala kako je Nadab odbio prodati svoj vinograd, zamajčila je Ahabu da će taj vinograd uskoro biti njegov. Zapovjedila je da se proglasi post tijekom kojega je uređila spletku, lažne svjedoke i istragu. Postavljena su, naime, dva zla čovjeka koji će optužiti Nabota da je pohulio na Boga i kralja. Shodno tome, Nabot je odveden van grada, gdje je kamenovan na smrt.

Podmukla Izebela tako je lažirala Nabotovu krivnju, da se svima činilo kako je pogubljen jer je prekršio Jahvin zakon. Budući da bi imovina nakon Nabotove smrti prešla na njegove sinove, Izebela je i njih dala pogubiti (2. Kr 9,26). Opaka je kraljica bila temeljita koliko i bezbožna.

21,17-26 Dok se Ahab pripremao zaposjesti vinograd, u susret mu je došao Ilija i optužio ga za ubojstvo i krađu. Rekao mu je da će i sâm biti ubijen, da će svi njegovi muški potomci biti ubijeni – čime će se okončati njegova dinastija – da će Izebelino tijelo pojesti psi u Jizreelu, te da nijedan od Ahabovih potomaka neće imati pristojan ukop (st. 24). Težina Ahabove kazne očituje se u krajnosti do koje je otišao u idolatriji – “nitko se nije prodao tako kao Ahab da čini što je zlo u očima Jahvinim.”

21,27-29 Kad je čuo kakva mu je kazna dosuđena, Ahab se ponizio pred Gospodinom. Toga radi, Jahve je odredio da se presuda izrečena njegovoj ženi i obitelji neće izvršiti odmah, nego tek poslije Ahabove smrti.

Ako nešto možemo naučiti iz ovih stihova, učimo da je Bog doista Bog milosti

i milosrđa. “Života mi moga – riječ je Jahve Gospoda – nije meni do smrti bezbožnikove, nego da se odvrti od zloga puta svojega i da živi! Obratite se, dakle, obratite od zloga puta svojega! Zašto da umrete?” (Ez 33,11). Čak je i Ahabovo površno pokajanje donijelo predah i odgodu. No već sljedeće poglavlje dokazuje da se njegovo srce nije promijenilo. Na milost je reagirao oholo i stoga Jahve predaje Ahaba u ruke anđela smrti, a Jehu je postavljen za onoga koji će provesti u djelo krvavi ukaz protiv ostatka njegove kuće, onako kako je preorekao Ilija (2. Kr 9, 10).

13. Ahabova posljednja bitka (22,1-40)

22,1-6 Nakon tri godine mira između Aramejaca i Izraela, Ahab je odlučio povratiti Ramot Gilead, na istočnoj strani Jordana, koji je još uvijek bio u rukama Aramejaca. Kada ga je Ahab pomilovao (20,34), Ben-Hadad je obećao vratiti izraelske gradove, no očito to nije učinio. Dogodilo se da je baš u to vrijeme Jošafat, kralj Jude, došao posjetiti Ahaba, te je izrazio spremnost surađivati u tome vojnom potihvatu. Međutim, Jošafat je predložio da se prvo posavjetuju s Jahvom preko proroka. Četiri stotine proroka s Ahabova dvora odgovorili su u prilog Ahabovoj nakani, te obećali pobjedu. Moguće je da je ovo bilo onih 400 proroka koji nisu otišli na goru Karmel na obračun s Ilijom (18,19-22).

22,7-12 Mora da se Jošafat zbog nečega osjetio uznemireno, jer je upitao ima li tu još koji Jahvin prorok s kojim bi se mogli posavjetovati. Ovo je dovelo na scenu Miheja, neustrašivoga proroka, kojega Ahab nije podnosio zbog njegovih beskompromisnih poruka. Jedan je dvoranin otišao pozvati Miheja, a za to su vrijeme onih 400 proroka jednodušno poticali kralja Izraela i kralja Jude da krenu na Aramejce. Jedan od njih, Sidkija (Se-

dekija), napravio je željezne rogove da bi slikovito prikazao neodoljivu silu Ahaba i Jošafata protiv Aramejaca.

22,13-17 Miheju je rečeno da bi se njegova poruka trebala slagati s porukom ostalih proroka, no savjetovati Miheja da kaže nešto drugo osim onoga što mu naredi Jahve bilo je zaludno. Mihej je to odlučno odbio. Kada ga je Ahab upitao treba li poći u rat na Ramot Gilead, Mihej je prvo rekao isto što i ostali proroci: "Pođi! Uspjet ćeš: Jahve će ga dati u ruke kraljeve." Ali Mihej je ovo vjerojatno rekao rugajući se. Mora da je u njegovu glasu odzvanjala ironija i sarkazam.

Ahab je to osjetio te je zakleo Miheja da kaže istinu (Lev 5,1). Tad je prorok odgovorio da vidi Izrael rasut po gorama jer nisu imali pastira, navješćujući da će Ahab biti ubijen a njegova vojska rastjerana.

22,18-23 Kralj Ahab ovo je predstavio Jošafatu kao dokaz da mu Mihej uvijek proriče samo zlo. No odvažni je prorok ponovno progovorio. Rekao im je da vidi kako je pred Jahvu došao lažljivi duh koji je pristao zavesti Ahaba da pođe na Ramot Gilead i tamo pogine. Lažljivi će duh staviti taj savjet u usta svih kraljevih proroka. Eto primjera kako Bog, mada nije tvorac zla, rabi to zlo za postizanje konačnoga cilja. Jahve je poslao lažljiva duha samo u smislu da mu je dopustio djelovati.

22,24-25 Cilj kazivanja ove usporedbe nije izmakao Sidkiji. Shvaćajući da će i on i svi drugi proroci biti optuženi za laž, udario je Miheja po obrazu i upitao ga: "Zar je Jahvin Duh napustio mene da bi s tobom govorio?" Drugim riječima, Sidkija je pitao:

Kada sam savjetovao Ahaba da krene na Ramot Gilead, govorio sam po Jahvinu Duhu. Sada ti tvrdiš da govoriš po Jahvinu Duhu, a savjetuješ nešto sasvim suprotno. Kako je, dakle, Jahvin Duh otišao od mene i došao k tebi?

Mihej je smireno odgovorio da će Sidkija spoznati istinu kada u strahu bude bježao iz sobe u sobu kako bi se sakrio – očito kad Ahabova smrt izložio Sidkiju sudbini koja čeka lažnoga proroka.

22,26-30 Izraelskoga je kralja uhvatio takav bijes da je zapovjedio da Miheja bace u tamnicu i drže ga samo na kruhu i vodi, sve dok se on (Ahab) ne vrati u miru iz Ramot Gileada. Mihejev je pozdrav na rastanku glasio: "Ako se doista sretno vratiš, onda Jahve nije govorio iz mene." Ahab je odlučio prueršiti se prije nego što pođe u bitku, nadajući se da će na taj način izbjeći nesreću što ju je Mihej navijestio. S druge pak strane, Jošafat će nositi svoju kraljevsku odoru, izlažući se tako opasnosti koju je Ahab nastojao izbjeći. Tako je Ahab kanio prevariti Gospodina i aramejskoga kralja, ali "Bog se ne da izrugivati; jer što čovjek posije, ono će i požeti" (Gal 6,7). Ahab je *umro*, a Jošafat je *spašen*.

22,31-36 Aramejci su primili zapovijed da ubiju izraelskoga kralja; bio je to njihov najvažniji vojni cilj. U prvi su mah od Jošafata pomislili da je Ahab, pa su krenuli na njega. Judejski je kralj u strahu povikao na sav glas, čime je vjerojatno otkrio svoj pravi identitet. Zatim je Ahab ustrijeljen između nabora pojasa i oklopa nasumice odapetom strijelom, čime je izraelski kralj izbačen iz borbe. Ipak je ostao stajati uspravno u svojim bojnim kolima, kako njegova vojska ne bi izgubila srčanost. No navečer je umro i glas o tome raširio se taborom; njegovi su se vojnici razišli svojim kućama.

22,37-40 Ahabovo je tijelo prebačeno natrag u Samariju i tamo pokopano. Njegova bojna kola umrljana krvlju oprana su u samarijskome ribnjaku, gdje su se kupale bludnice. Bilo je to tek djelomično ispunjenje Ilijina proročanstva (21,19); dogodilo se u Samariji, a ne u Jizreelu. Budući da se Ahab ponizio (21,29), Bog je milosrdno odgodio dovršetak ispunje-

nja presude do kraljeva sina, Jorama (2 Kr 9,25-26).

Ahab je primio tri odvojena proročka upozorenja o svojoj smrti. Jedno je izgovorio neimenovani prorok kada je Ahab pošteđio život Ben-Hadadu (20,42); drugo mu je dao Ilija kada je zauzeo Nabotov vinograd (21,19); treće je proročanstvo izgovorio Mihej uoči presudne bitke (st. 17-23).

M. Jošafat, kralj Jude (22,41-50)

Jošafat, Asin sin, kraljevaio je u Judeji dvadest i pet godina (873/72-848 pr. Kr.).

Prve tri-četiri godine Jošafat je bio suvladar svome ocu, Asi. Već smo upoznali Jošafata u stihovima 2-4, kada je sklopio sraman savez s bezbožnim kraljem Izraela i zbog toga zamalo izgubio život. No opće uzevši, njegova je vladavina bila dobra. Ovo su najvažnija obilježja Jošafatova kraljevanja:

1. Slijedio je primjer svoga oca u suzbijanju idolopoklonstva, mada nije uspio ukloniti sve uzvišice (st. 43).
2. Vladao je zajedno sa svojim ocem, Asom.
3. Bio je u miru s Ahabom, kraljem Izraela (st. 44).
4. Istrijebio je iz zemlje "posvećene bludnice" (kult muške prostitucije) (st. 46).
5. Njegovo je kraljevstvo obuhvaćalo i edomsku zemlju (2. Sam 8,14), u

kojoj ga je predstavljao namjesnik (st. 47). Njegov sin, Joram, kasnije je izgubio Edom tijekom prevrata (2. Kr 8,20).

6. Udružio se s Ahazjom, Ahabovim sinom, u pothvatu gradnje taršiško-ga brodovlja u Esjon Geberu (2. Ljet 20,35-36). Njihova je nakana bila poslati lađe u Ofir po zlato. No lađe su se razbile prije nego što su isplovile (st. 48), zacijelo u oluji. Prorok Eliezer rekao je Jošafatu da će se to dogoditi jer Gospodin nije odobravao njegov bezbožan savez s Ahazjom (2. Ljet 20,37). Kada je Ahazja predložio obnovu pothvata, Jošafat je odbio (st. 49).

N. Ahazja, kralj Izraela (22,51-53)

Ahazja, Ahabov sin, kraljevaio je u Izraelu dvije godine (853-852 pr. Kr.; usp. 2. Kr 1,1-18).

Ahazjino je kraljevanje bilo obilježeno strašnim idolopoklonstvom i svakom vrstom opačine. Nema sumnje da ga je njegova majka, Izebela, poticala na bezbožnost baš onako kako je to činila njegovu ocu. Štovao je Baala i srdio Jahvu, Boga Izraelova. Kakav otac, takav sin.

Formalnoga završetka ove knjige nema, budući da su 1. i 2. Kraljevima nekoć bile jedna knjiga, a razdvojene su samo radi lakšega čitanja. U Drugoj knjizi o kraljevima priča se nastavlja točno na ovome mjestu.

Bilješke

- 1 (Uvod) O. J. Gibson, neobjavljene bilješke.
- 2 (4,1-6) Matthew Poole, *Matthew Poole's Commentary on the Holy Bible*, str. 657.
- 3 (6,11-22) C. H. Spurgeon, *Spurgeon's Devotional Bible*, str. 305.

- 4 (8,12-13) Matthew Henry, "1 Kings," u knjizi *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, II:614.
- 5 (8,65-66) John Haley, *Alleged Discrepancies of the Bible*, str. 223.
- 6 (9,15-23) *Baker's Bible Atlas*, str. 309.
- 7 (10,16-22) Riječ koje je prevedena kao "paunovi" u KJV (i gotovo svim našim prijevodima – op. prev.) sada

- se općenito prevodi *majmuni* (NKJV) ili *pavijani* (NIV). Drevni su kraljevi doista voljeli paunove, pa je tako preveo (zacijselo pretpostavljajući) i Jeronim u latinskoj Vulgati.
- 8 (10,26-29) *Keveh* (prevedeno još i kao *Kue, Koe*) u KJV je preveden kao “lanena pređa”, jer u sedamnaestome stoljeću nisu znali da je to naziv mjesta.
- 9 (10,26-29) J. R. Lumly, *The Cambridge Bible for Schools and Colleges, The First Book of the Kings*, str. 114.
- 10 (Esej) Za više pojedinosti vidi Bibliografiju.
- 11 (13,33-34) Irving L. Jensen, *I Kings with Chronicles*, str. 80-81.
- 12 (14,14-16) Riječ prevedena kao *lugovi* u KJV (i drugim prijevodima), hebrejska je riječ koja se prema transkripciji pravilno piše *ašerim*.
- 13 (18,30-35) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, str. 195.
- 14 (19,9-14) *Isto*, str. 196.
- 15 (19,15-18) Mora da je Ilija uputio svoga nasljednika, Elizeja, da izvrši Gospodnju zapovijed i pomaže Hazaela i Jehua, budući da su se ova pomazanja dogodila nakon Ilijina uznesenja (2. Kr 8,7 i dalje; 9,1 i dalje). Elizej je bio jedini od spomenute trojice kojega je Ilija osobno pomazao.
- 16 (20,35-36) Henry, “1 Kings,” II:692-93.
- 17 (20,37-43) G. Campbell Morgan, *Searchlights from the Word*, str. 100.

Bibliografija

Gates, John T. “1 Kings.” *The Wycliffe Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1962.

Henry, Matthew. “1 and 2 Kings.” *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. 2.

Jamieson, Robert. “I and II Kings.” *A Commentary, Critical, Experimental and Practical on the Old and New Testaments*. 3rd ed. Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1983.

Jensen, Irving L. *I Kings with Chronicles*. Chicago: Moody Press, 1968.

Keil, C. F. “The Books of Kings.” *Biblical Commentary on the Old Testament*. Vol. 8. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1971.

Lumby, J. R. *The Cambridge Bible for Schools and Colleges, The First Book of the Kings*. London: C. J. Clay and Sons, 1890.

McNeely, Richard I. *First & Second Kings. Everyman's Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1978.

Stigers, Harold. “II Kings.” *The Wycliffe Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1962.

Thiele, Edwin R. *A Chronology of the Hebrew Kings*. Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1977.

_____. *The Mysterious Numbers of the Hebrew Kings*. Rev. ed. Chicago: University of Chicago Press, 1983.

Whitcomb, J. C., Jr. *Solomon to the Exile*. Grand Rapids: Baker Book House, 1975.

DRUGA KNJIGA O KRALJEVIMA

“Povijest Kraljeva priča je s neprekidnom silaznom putanjom; stanje je sve mračnije i mračnije, dok naposljetku više nije bilo pomoći... Prvo je u sužanjstvo odvedeno deset plemena, a potom i preostala dva.”

Samuel Ridout

Uvod

Vidi 1. Kraljevima

Pregled

- I. Podijeljeno kraljevstvo (nastavak 1. Kraljevima) (pogl. 1-17)
 - A. Izraelski kralj Ahazja i Ilijina služba (pogl. 1)
 - B. Uznesenje Ilijino (2,1-12a)
 - C. Počeci Elizejeve službe (2,12b-25)
 - D. Joram, kralj u Izraelu (pogl. 3)
 - E. Elizejeva služba ispunjena čudima (4,1-8,15)
 - 1. Čudo s udovičnim uljem (4,1-7)
 - 2. Čudesno rođenje (4,8-17)
 - 3. Uskrsnuće Šunamkina sina (4,18-37)
 - 4. Očišćenje jela od gorkih, otrovnih plodova (4,38-41)
 - 5. Čudesno umnažanje kruha (4,42-44)
 - 6. Čudesno ozdravljenje gubavog Naamana (5,1-19)
 - 7. Gehazijeva pohlepa (5,20-27)
 - 8. Čudo sa sjekirom (6,1-7)
 - 9. Čudesni vojni manevar (6,8-23)
 - 10. Glad u Samariji (6,24-7,20)
 - 11. Vraćanje Šunamkine imovine (8,1-6)
 - 12. Elizejevo proročanstvo o Hazaelovu kraljevanju (8,7-15)
 - F. Joram, kralj u Judeji (8,16-24)
 - G. Ahazja, kralj u Judeji (8,25-29)
 - H. Izraelski kralj Jehu i Elizejeva služba (pogl. 9, 10)
 - 1. Jehuovo pomazanje (9,1-10)
 - 2. Jehuova čistka (9,11-10,17)
 - 3. Jehuov pokolj Baalovih što-vatelja (10,18-36)
 - I. Kraljica Atalija prisvaja vlast u Judeji (pogl. 11)
 - J. Joaš, kralj u Judeji (pogl. 12)
 - K. Joahaz, kralj u Izraelu (13,1-9)
 - L. Joaš, kralj u Izraelu (13,10-13)
 - M. Svršetak Elizejeve službe (13,14-25)
 - N. Amasja, kralj Judeje (14,1-20)
 - O. Azarja (Uzija), kralj Judeje (14,21-22)
 - P. Jeroboam II, kralj Izraela (14,23-29)
 - Q. Azarja (Uzija), kralj Judeje; nastavak (15,1-7)
 - R. Zaharija, kralj Izraela (15,8-12)
 - S. Šalum, kralj Izraela (15,13-15)
 - T. Menahem, kralj Izraela (15,16-22)
 - U. Pekahja, kralj Izraela (15,23-26)
 - V. Pekah, kralj Izraela (15,27-31)
 - W. Jotam, kralj Judeje (15,32-38)
 - X. Ahaz, kralj Judeje (pogl. 16)
 - Y. Hošea, kralj Izraela (17,1-6)
 - Z. Pad sjevernoga kraljevstva (17,7-41)
- II. Judejsko kraljevstvo do sužanjstva (pogl. 18-25)
 - A. Kralj Ezekija (pogl. 18-20)

1. Ezekijina pravedna vladavina (18,1-8)
 2. Osvajanje Samarije (18,9-12)
 3. Sanheribov prvi napad na Judeju (18,13-16)
 4. Sanheribov drugi napad na Judeju (18,17-19,34)
 5. Sanheribov poraz i smrt (19,35-37)
 6. Ezekijina bolest i ozdravljenje (20,1-11)
 7. Ezekijin glupi ponos (20,12-21)
- B. Kralj Manaše (21,1-18)
 C. Kralj Amon (21,19-26)
- D. Kralj Jošija (22,1-23,30)
1. Popravak Hrama (22,1-7)
 2. Pronalazak Knjige Zakona (22,8-20)
 3. Obnova Saveza (23,1-3)
 4. Vjerska obnova (23,4-30)
- E. Kralj Joahaz (23,31-33)
 F. Kralj Jojakim (23,34-24,7)
 G. Kralj Jojakin (24,8-16)
 H. Kralj Sidkija (24,17-25,7)
 I. Pad Jeruzalema (25,8-21)
 J. Gedaljino namjesništvo (25,22-26)
 K. Kralj Jojakin (25,27-30)

Komentari

I. Podijeljeno kraljevstvo (nastavak 1. Kraljevima) (poglv. 1-17)

A. Izraelski kralj Ahazja i Ilijina služba (pogl. 1)

1,1 David je tijekom svoje vladavine podjarmio Moab (2. Sam 8,2). Kada je Salomonovo kraljevstvo podijeljeno na Izrael i Judu, Moab je potpao pod Izraelovu vlast. Nakon Ahabove smrti, Moapci su se pobunili i izvojevali neovisnost.

1,2 Kralj Ahazja pao je preko prozorske rešetke svoje gornje odaje u palači u Samariji i ozbiljno se ozlijedio. Umjesto da zamoli Gospodina za iscjeljenje, poslao je glasnike Baal Zebubu, ekronskome bogu, da ga upitaju hoće li ozdraviti. Whitcomb identificira ovoga poganskog boga na sljedeći način:

Pravo ime ovoga sirijskog božanstva bilo je Baal Zebul ('Gospodar života'), no Židovi su ga iz poruge prozvali Baal Zebub ('Gospodar muha'). Do Kristovoga doba, ovo je božanstvo postalo simbolom sotone.¹

Jadno je to što se kralj, čije ime znači "onaj kojega Jahve održava", obratio Baalu za iscjeljenje!

1,3-8 Čovjek u kožuhu i s kožnim pojasom oko bedara, Ilija, izišao je u susret glasnici i poslao ih natrag k Ahazji, uz strogi prijekor zbog savjetovanja s Baal Zebubom, te objavom da će kraljeva bolest biti kobna.

1,9-12 Ahazja je odgovorio slanjem pedesetnika s njegovom pedesetericom, čija je dužnost bila naložiti Iliji da odmah dođe pred kralja. Kada je pedesetnik prenio ovu drsku naredbu, Bog je obranio Iliju tako što je s neba pustio oganj koji je progutao i pedesetnika i njegovu pedeseteicu. Došao je i drugi pedesetnik sa svojom pedesetericom i zapovjedio Iliji: "Kralj je ovo zapovjedio: Brže siđi!", no i njega i njegove ljude zadesila je ista sudbina. Bog je ranije ognjem s neba osramotio Baala i njegove svećenike (1. Kr 18). Sada je isti nebeski oganj progutao Baalove vojnike koji su svojim poganim rukama htjeli ščepati Iliju. Prorok je primao naredbe samo od pravoga izraelskog Kralja, a ne od idolopokloničkoga uzurpatora. Nije nam izričito rečeno zašto su ova dvojica pedesetnika sa svojim ljudi-

ma ubijeni; možda su imali udjela u Ahazjinoj riješenosti da uništi Iliju.

1,13-16 Tek kada je došao treći pedesetnik koji je ponizno odao priznanje Ilijinoj moći te ga zamolio za milost, Jahvin je anđeo (Krist u jednoj od svojih objava prije utjelovljenja) uputio Iliju da ode i govori s Ahazjom. Ilija je odvažno rekao kralju da neće ozdraviti jer je prezreo Gospodina svojim savjetovanjem s Baal Zebubom.

1,17-18 Kada je Ahazja umro, naslijedio ga je njegov brat, Joram (negdje stoji Jehoram), budući da Ahazja nije imao sina koji bi preuzeo njegovu krunu. U to su vrijeme u Judi kao suvladari vladali Jošafat (3,1) i njegov sin, koji se također zvao Joram.

B. Uznesenje Ilijino (2,1-12a)

Ovo poglavlje počinje uznesenjem svetoga Ilije (st. 1-11), a završava rastrganim betelskim huliganima (st. 23-25)

2,1-6 Došlo je vrijeme da Ilija zavši svoju službu, te da ga Elizej naslijedi. No Ilija će prvo morati do Betela, Jerihona i Jordana. Elizej je vjerno ustrajao u svojoj nakani da ostane uz Iliju za sve vrijeme putovanja, tako da je otišao s njim na sva tri mjesta. U Betelu i Jerihonu proročki su sinovi rekli Elizeju da će Jahve uzeti Iliju "iznad njegove glave" još toga dana. Ovo se odnosi na običaj da učenik sjedi kod nogu svoga učitelja; pri takvome je poretku učitelj dakako bio ponad učenikove glave. Elizej je ovo već znao pa je rekao prorocima da o tome šute. Ta je situacija bila odveć tužna i sveta da bi se o njoj raspravljalo. (*Proročki sinovi* izraz je koji upućuje na proroke odane Jahvi Bogu. Živjeli su u komunama, smješteni u Jerihonu i Betelu, no vjerojatno su se kretali od grada do grada kako bi zagovarali štovanje Jahve. Sredstva za život su im pružali iskreni vjernici. – NKJV marg. op. prev.)

2,7-9 Ilija i Elizej su iz Jerihona sišli

do rijeke Jordana, a za njima je, malo podalje, išlo pedeset proroka. Kada je Ilija udario po Jordanu svojim ogrtačem, voda se razdijelila i njih su dvojica prešla rijeku po suhu. Započinjući svoju proročku službu Ilija je došao iz Gileada, istočno od Jordana, za vrijeme Ahabove vladavine (1. Kr 17,1). Sada je, na svršetku svoje službe, ponovno prešao preko Jordana, uputivši se ka mjestu s kojega će biti uznesen na nebo. Prorok je potaknuo Elizeja da zatraži što želi prije nego što ga Gospodin uznesu ispred njega, a Elizej je zatražio obilje (dosl. *dvostruk dio*, NKJV) njegova duha. Dvostruk dio pravo je prvorodnca i ovdje može značiti da je Elizej samo želio biti njegov dostojan nasljednik. Williams kaže da se ispunjenje ove molbe vidi u činjenici da je Elizej učinio šesnaest čuda dok je, što se Ilije tiče, zabilježeno osam.²

2,10-12a Ilija je rekao da udovoljenje tog molbi nije u njegovoj moći, a potom je dodao i jedan uvjet koji je također bio van njegova utjecaja: ako ga Elizej bude vidio kako odlazi, tad će njegova molba biti odobrena. Dok su tako išli i razgovarali, među njih su stala ognjena kola i ognjeni konji i razdvojili ih. Potom je, naočigled Elizeju, vihor obuhvatio Iliju i odnio ga na nebo. Elizej je gledao i vikao: "Oče moj, oče moj! Kola Izraelova i konjanici njegovi!" Ovo može govoriti da je Ilija bio najsnažnije oruđe u Božjoj ruci i najbolja obrana Izraela.

C. Počeci Elizejeve službe (2,12b-25)

2,12b-14 Elizej je u znak žalosti razderao svoje haljine nadvoje, a onda se vratio i zaustavio se na istočnoj obali Jordana. Tu je uzeo u ruke Ilijin plašt i udario njime po vodi, govoreći: "Gdje je Jahve, Bog Ilijin?" Ovo pitanje nije izražavalo ni dvojbu niti nevjeru, nego je samo pružalo prigodu u kojoj će Bog pokazati da je sada s Elizejem, baš kao što je bio s

Ilijom. Voda se razdjelila na dvije strane, omogućavajući proroku da se vrati na zapadnu obalu rijeke, gdje su proročki sinovi čekali i gledali.

2,15-18 Kada su vidjeli kako se Jordan razdjelilo na dvije strane proroci su priznali da je Elizej doista Ilijin nasljednik. Nasuprot Elizejevome mišljenju, navaljivali su da se pošalje grupa ljudi koja će ići tražiti Iliju, no ta je potraga, dakako, bila uzaludna, baš kako ih je Elizej upozorio. Ili nisu svjedočili Ilijinome uznesenju ili su, ako su ga ipak vidjeli kako uzlazi u vihoru, mislili da je to privremeno.

2,19-22 Elizejeva se služba od ovoga mjesta, pa sve do 2. Kr 13,20, sastoji od niza čudesa namijenjenih odvratanju izraelskoga naroda od idolopoklonstva i obraćanju istinitome i živom Bogu. Svi ti događaji nisu nužno poredani po točnom kronološkom redosljedu. Prvo se čudo dogodilo kada je Elizej bacio sol u onečišćeni izvor u Jerihonu; nikad više njegova voda nije izazvala ni smrt ni neplodnost.

2,23-24 Na putu od Jerihona do Betela, jednog od centara štovanja teleta, Elizeja je susrela grupa dječaka, huligana, koji su ga nazivali “ćelom” i rugajući se izazivali ga da se uspne na nebo, kako je učinio Ilija. (U NKJV, kao i kod Bakotića, “Hodi, ćelo!”, prevodi se kao “Penji se, (ili digni se) ćelo!” – op. prev.) Nakon što ih je prokleo u ime Jahvino, iz šume su izišle dvije medvjedice i rastrgale četrdeset i dvoje djece među njima. Uvrijediti Božjega glasnika znači uvrijediti samoga Boga.

2,25 Elizej se vraćao natrag istim putem kojim je prethodno išao s Ilijom, svrativši do proročkih zajednica u Jerihonu i Betelu, prije nego što će otići na goru Karmel, a odande u Samariju. Stanovnici Jerihona postupali su prema njemu s poštovanjem i primili su blagoslov. A dječaci iz Betela, budući da nisu poštovali Jahvu, ponijeli su se sramotno i prema Elizeju, za što su i primili prokletstvo.

D. Joram, kralj u Izraelu (pogl. 3)

Joram, Ahabov sin, bio je kralj u Izraelu dvanaest godina (852-841. god. pr. Kr.; 2. Kr 3,1-9,29).

3,1-3 Kada je Joram, Ahabov sin, počeo vladati kao kralj u Izraelu, u Judi su vladali suvladari (Jošafat i njegov sin Joram). To objašnjava kako je Joram, kralj u Izraelu, počeo vladati osamnaeste godine Jošafatova kraljevanja u Judeji i druge godine Jorama, judejskoga kralja (2. Kr 1,17).

Joram (isto ime kao i Jehoram) nije činio zlo u onakvoj mjeri u kakvoj su ga činili njegovi roditelji; uklonio je, naime, Baalov stup što ga je podigao Ahab. Međutim, prionuo je uz štovanje zlatnoga teleta koje je ustanovio Jeroboam, Nebatov sin.

3,4-9 Pod Ahabovom se vladavinom od moapskoga kralja Meše zahtijevalo da plaća godišnji danak Izraelu. Kada je kralj Ahab umro, Meša je zaključio da je došlo strateški pravo vrijeme za pobunu protiv Izraela. Glasoviti Moapski kamen (naziva se još i Meša kamen – op. prev.), što ga je otkrio njemački misionar 1868. godine, svjedoči o Izraelovom zauzimanju Moaba i Mešinoj uspješnoj pobuni.³

Ahazja nije učinio ništa glede pobune Moabaca. Međutim, kada je na vlast došao njegov nasljednik Joram, odmah je pokušao vratiti Moab pod svoju vlast, ne želeći izgubiti prilično velik danak što ga je od njega ubirao. Joram je pozvao Jošafata da mu se pridruži u toj borbi i Jošafat je još jedanput nerazborito pristao na savez s izraelskim kraljem. (Vidi: 1. Kr 22, gdje je Jošafat zamalo izgubio život zbog saveza s Izraelom.) Odlučili su poći duž zapadne strane Mrtvog mora, potom na istok kroz Edom pa prema sjeveru do Moaba. Kako je edomski kralj u to vrijeme bio Jošafatov vazal, i on je bio uključen u taj rat.

3,10-12 Kada su se primakli Moabu, vojska je ostala bez vode. Joram je drsko

za to stanje okrivio Jahvu, no Jošafat mu je na tu drskost odgovorio prijedlogom da se posavjetuju s Jahvinim prorokom. Kada su saznali da se u blizini nalazi Elizej, Ilijin sluga, tri su kralja otišla k njemu.

3,13-19 Elizej je isprva prigovorio da on nema ništa s kraljem Izraela koji se klanja idolima, te mu je predložio neka ode idolopokloničkim prorocima svoga oca. Joramov odgovor navodi na pomisao da nisu idoli ti koji su prouzročili problem, nego Jahve. Iz poštovanja prema Jošafatu, Elizej se složio zatražiti Gospodnji savjet. Dok je glazbenik svirao, na Elizeja je sišla Božja sila i on im je prerekao da će se dolina napuniti vodom koju neće donijeti kiša, kao i da će Moapci biti poraženi.

3,20-25 Drugog jutra, voda je došla od Edoma i preplavila svu dolinu. Na svjetlu izlazećeg sunca Moapcima se voda učinila crvenom kao krv, te su zaključili da su se kraljevi Izraela, Jude i Edoma pobili između sebe. Pohrlili su u izraelski tabor kako bi pokupili plijen, no dočekao ih je razoran napad. Izraelci su sve dobre njihve zasuli kamenjem, zatrpali izvore i posjekli sve plodno drveće.

3,26-27 Moapski kralj, ogorčen na svoje bivše saveznike, Edomce, te sluteći da se njihov kralj neće boriti tako srčano kao kraljevi Izraela i Jude, nastojao se probiti kroz edomske redove. Kako ovo lukavstvo nije uspjelo, a da bi umirio svoje bogove, potakao svoje ljude na još suroviju borbu i zastrašio protivničku stranu, uzeo je svog prvorođenog sina i prinio ga na zidu grada kao žrtvu paljenicu. Izraelu se ovo užasno djelo tako silno zgradilo da su se, potaknuti izravno od Boga ili zbog vlastite savjesti, povukli a da nisu vratili Moab pod svoju vlast. Harold Stigers primjećuje:

Čini se kao da se autor pita: Ako je Izrael bio tako duboko pogođen ovim što se

dogodilo, zašto mu to nije bilo dovoljno da napusti vlastitu idolatriju, nego se ona nastavila i u Izraelu i u Judu?⁴

E. Elizejeva služba ispunjena čudima (4,1-8,15)

1. Čudo s udovičinim uljem (4,1-7)

Osiromašenoj udovici jednoga od Božjih proroka prijetila je opasnost da će joj vjerovnik oduzeti oba sina i uzeti ih sebi za robove, jer nije platila dugove. Na čudesan je način bila opskrbljena uljem, a jedno jedino ograničenje da bi ga primila bio je broj praznih posuda što ih je mogla posuditi. Prodajom ulja platila je dugove, a novac koji joj je ostao mogla je upotrijebiti za uzdržavanje obitelji. Ovaj događaj oslikava milost za dužnika – milost koja je tako obilna da može podmiriti trenutne potrebe i osigurati sve za buduće potrebe. Božja milost prema potrebitim grešnicima oslobađa nas duga i ropstva, te nam daje sve što trebamo za novi život.

2. Čudesno rođenje (4,8-17)

Jedna je ugledna žena iz Šunama ukazala Elizeju nesvakidašnje gostoprimstvo, naime napravila mu je u svome domu zasebnu malu gornju sobu. Kada joj je Elizej ponudio da se zauzme za nju kod kralja ako joj što treba, ona je ponizno izrazila zadovoljstvo već samim tim što živi među svojim narodom. Gehazi, prorokov sluga, pretpostavio je da bi ona željela sina, a ta je pretpostavka na prorokovu riječ postala zbiljom. Sljedećeg je proljeća rodila sina. Gospodin je iz smrti (neplodna utroba) stvorio život, što je slika duhovnoga rođenja svakog Božjeg djeteta. (Ef 2,1-10).

3. Uskrisenje Šunamkina sina (4,18-37)

4,18-25a Godinama kasnije, dok je bo-

ravio u polju, dječak je imao neku vrst napadaja. Odnijeli su ga majci i dječak je u podne umro na njezinim rukama. Majka je odnijela njegovo tijelo u prorokovu sobu i položila ga na prorokovu postelju. Potom je, ne otkrivajući razlog, rekla mužu da želi otići k Božjemu čovjeku na goru Karmel. Muž je smatrao da je čudno što njegova žena želi ići k proroku, a da nije bio nijedan vjerski blagdan, no izvršio je nužne pripreme za njezin odlazak. Odjahala je velikom brzinom iz Šunama, u Ezdrelonskoj ravnici, do gore Karmel.

4,25b-28 Ugledavši je izdaleka, Elizej je poslao Gehazija da joj pođe u susret i provjeri je li sve u redu. Šunamka nije otkrila Gehaziju razlog svoga posjeta. Zapravo ga je prevarila rekavši mu da su svi zdravi, i ona i njezin muž i sin. Htjela je izložiti svoj problem izravno proroku. Žena je pristupila Elizeju uz snažnu navalu emocija i Gehazi bi je bio odgurnuo da prorok nije osjetio njezinu duboku žalost te joj dopustio da govori. Jahve nije otkrio Elizeju razlog njezina dolaska, a nije ni ona. Samo ga je nagovijestila rekavši: “Zar sam ja tražila sina od svoga gospodara? Nisam li ti govorila da me ne zavaravaš?” Drugim riječima: “Ne varaj me tako što ćeš mi dati sina, a onda ga uzeti od mene.” Elizej je vjerojatno iz ovih riječi zaključio da je njezin sin ozbiljno bolestan.

4,29-31 Prorok je prvo poslao Gehazija da položi njegov štap na mrtvo dijete, rekavši mu da usput izbjegne uobičajno duge istočnjačke pozdravne razgovore. Žena je zaključila da to neće pomoći, te je ustrajala u molbi da se Elizej vrati s njom. Dok su se približavali Šunamu, Gehazi im je izišao u susret i rekao da se dijete nije probudilo.

4,32-37 Kada je ušao u kuću, Elizej je otišao u sobu u kojoj je ležalo mrtvo tijelo dječaka, zatvorio vrata, pomolio se i legao na dječaka – položio je svoja usta na dječakova usta, svoje oči na njegove

oči, svoje ruke na njegove ruke. Potom je prorok ustao, prošetao po kući tamo-amo, a onda se ponovno popeo na postelju i legao na dječaka. Ovoga je puta dječak kihnuo sedam puta i otvorio oči. Zahvalnoj je majci vraćen živ sin. Uskrisujući dijete, Elizej se potpuno poistovijetio s mrtvim tijelom: usta na usta, oči na oči, ruka na ruku. Njegov štap nije imao učinka, ali kada je on sâm legao na dječaka i udahnuo u njega vlastiti život, dijete je oživjelo.

4. Očišćenje jela od gorkih, otrovnih plodova (4,38-41)

Sljedeće zabilježeno čudo dogodilo se u Gilgalu. Tijekom razdoblja gladi (možda one sedmogodišnje koja se spominje u poglavlju 8), Elizej je naredio svome sluzi da skuha jelo proročkim sinovima. U lonac su greškom dospjeli otrovni gorki plodovi divlje povijuše. Kada je greška uočena, Elizej je bacio u lonac malo brašna i tako ponovno učinio jelo neškodljivim.

5. Čudesno umnažanje kruha (4,42-44)

Drugom je zgodom Elizej nahranio stotinu ljudi s dvadeset ječmenih kruhova (bili su to maleni, okrugli i pljosnati kruhovi) i nešto svježih klasova žita. Hrane je bilo dostatno i još im je preostalo, baš kao što je Gospodin obećao. Elizej je nesebično dao drugima ono što je s pravom pripadalo njemu. Kada ono što imamo dijelimo s drugima prepuštajući ishod Bogu, on onda može izići u susret i našim potrebama i potrebama naših bližnjih, te štovije učiniti da nam pretekne (Izr 11,24-25).

6. Čudesno ozdravljenje gubavog Naamana (5,1-19)

5,1-4 Elizejeva čudesna djela dosegala su čak do sirijske (aramejske) vojske. Zarobljena Izraelka, vrlo mlada djevojka, bila je sluškinja u domu Naamana, vojskovođe aramejske vojske. Znajući

da je Naaman gubav, rekla im je da bi ga prorok Elizej iz Samarije mogao iscijeliti. Zgoda s ovom djevojkom pokazuje kako osoba koja je beznačajna u očima svijeta, ali koja se nalazi na ključnome mjestu, a vjerna je Bogu, može utjecati na povijest spasenja. D. L. Moody primjećuje:

Malena je sluškinja rekla nekoliko riječi koje su izazvale metež u dva kraljevstva. Bog je nagradio njezinu vjeru učinivši za Naamana, idolopoklonika, ono što nije učinio ni za koga u Izraelu. Vidi: Lk 4,27. Kako je često djetinji prstić pokazivao pravi smjer odraslim ljudima! Sluškinja se hvalila Bogom, koji će učiniti za Naamana nešto što nije učinio ni za koga u Izraelu; i Bog je nagradio njezinu vjeru.⁵

5,5-7 Naaman je dobio pismo preporuke od Ben-Hadada, aramejskoga kralja, koje je predao Joram, kralju Izraela. Osim pisma, sa sobom je ponio i darove u novcu i odjeći. Kralj očito u pismu nije ni spomenuo Elizeja, već je samo zahtijevao izliječenje Naamana. Izraelski je kralj bio veoma ljut zbog tako nerazumna zahtjeva, te je posumnjao da aramejski kralj traži opravdanje da ga napadne.

5,8-12 Elizej je saznao u kakvoj se neprilici našao kralj te je zatražio da Naamana pošalju k njemu. U palači nije bilo duhovne sile, jer svi koji su tu boravili bili su idolopoklonici; ali postojao je Božji prorok u Izraelu koji je imao moć očistiti čovjeka i učiniti ga zdravim. Elizej nije osobno razgovarao s Naamanom; njegova je riječ bila dostatna ako se po njoj postupi u vjeri. Tako je Elizej poručio Naamanu da se okupa sedam puta u Jordanu. Naaman je očekivao dramatičniji i živopisniji način iscjeljenja od kupanja u rijeci, te je ljutito prigovorio da su rijeke u njegovu rodnom Damasku bolje od svih izraelskih voda.

5,13-14 D. L. Moody vrlo je točno razložio ovaj problem:

Naaman je imao dvije bolesti – gordost i gubu. Prvoj je bolesti trebalo iscjeljenje jednako koliko i drugoj. Naaman je prvo morao sići sa svojih trijumfalnih kola gordosti, da bi se potom mogao okupati na način koji mu je određen.⁶

Njegove su ga sluge naposljetku uvjerele da poslušaj proroka, kad je već riječ o nečemu tako jednostavnom kao što je kupanje i – bio je potpuno iscijeljen. Baš kao što je netko vrlo dobro rekao. “Naaman je progutao svoju gordost i riješio se gube.”

5,15-19 Ovim je Naaman postao obraćenikom, sljedbenikom Izraelova Boga i nastojao je nagraditi Elizeja, no prorok nije htio primiti nikakvoga dara od njega. Potom je vojskovođa Sirije dobio dopuštenje da odnese kući zemlju s tla Izraela koliko je mogu ponijeti dvije mazge, kako bi mogao štovati istinitoga Boga na njegovoj zemlji. Objasnio je da bi njegove službene dužnosti mogle zahtijevati od njega da sa svojim gospodarom ode u hram idola Rimona, pa čak i da se tamo pokloni, ali nadao se da će mu Jahve oprostiti taj čin. Elizej ovo nije ni odobrio ni osudio, nego ga je samo poslao da ide svojim putem.

U priči o Naamanu nalazimo klasičnu ilustraciju evanđelja milosti. Kao vojskovođa sirijske vojske, bio je Božji neprijatelj. S ljudske točke gledišta, budući da je bio gubav, za njegovo stanje nije bilo ni *nade* ni *pomoći* (usp. Rim 5,6-10). Kao poganin, bio je *otuđen* od izraelske zajednice, bez udjela u Božjim Savezima obećanja, kao i bez prava na Božji blagoslov (Ef 2,11-12). No Bog je u svojoj milosti posegnuo za čovjekom kako bi ispunio njegove potrebe. Sve što je Naaman morao učiniti bilo je da se ponizi i poslušaj Gospodnju riječ. Naposljetku je to i učinio, poslušao je i okupao se u rijeci prema Božjoj riječi te izišao kao novi čovjek, sa zdravom kožom i novim srcem.

Predivna milost Gospodnja,
milost što naš grijeh i krivnju nadilazi,
iskazana tamo, na Golgoti,
gdje je Janjetova krv prolivena.

Julia H. Johnston

7. Gehazijeva pohlepa (5,20-27)

Međutim, Gehazi je žudio za Naamanovim darovima koje je Elizej odbio. Rekao je Aramejcu da ga je Elizej poslao kako bi prikupio darove za dvojicu mladića, proročkih sinova koji su upravo došli k njemu iz Efrajime gore. A onda je uzeo novac i odjeću te ih odnio svojoj kući. Kao prorok, Elizej je često primao posebne objave od Gospodina. Sada mu je objavljeno što je učinio njegov sluga i, kad se Gehazi vratio, Elizej ga je raskrinkao. Podsjetio je pohlepnoga slugu da nije bilo vrijeme za primanje novca i odjeće ili bilo čega drugog što se može kupiti. Zato je Naamanova guba prešla na Gehazija. Veoma je sagriješio, jer je Aramejcu dao povoda da misli kako Božji besplatni dar milosti uopće nije besplatan.

8. Čudo sa sjekirom (6,1-7)

Neki su proročki sinovi bili nezadovoljni pretijesnim prostorom u kojemu su živjeli kod Elizeja, vjerojatno u Jerihonu ili Gilgalu. Zato su od proroka dobili dopuštenje preseliti se na mjesto blizu Jordana, te tamo sebi načiniti prebivalište. Tijekom gradnje jedan je čovjek izgubio u Jordanu posuđenu sjekiru. Elizej je na njegov vapaj i nevolju odgovorio bacanjem odsječenog komada drveta u rijeku. Sjekira je isplivala na površinu i zahvalni ju je graditelj mogao izvaditi.

9. Čudesni vojni manevar (6,8-23)

Još jedan dokaz Elizejeve čudotvorne moći odnosi se na to što je znao za sve, vrlo povjerljive, vojne pokrete u neprijateljskome taboru. Aramejski se kralj stoga našao u grdnoj neprilici jer su svi njegovi

tajni planovi svaki put bili poznati izraelskome kralju; posumnjao je da je netko od njegovih ljudi izraelski uhoda. Ali kada je saznao da prorok Elizej otkriva njegove planove izraelskome kralju, odlučio je po svaku cijenu uhvatiti Elizeja. Kada je čuo da se prorok nalazi u Dotanu, obližnjem gradu sjeverno od Samarije, poslao je jaku vojsku (bande pljačkaša) koja je tamo stigla noću i opkolila grad. Kada je ujutro ugledao svu silu neprijateljskih snaga raspoređenu oko grada, Elizejev je sluga bio preplašen. Elizej se pomolio za njega i, kao odgovor na tu molitvu, njegovom je sluzi dana čudesna moć da vidi obrambene snage sačinjene od ognjenih konja i kola što ih je Bog poslao da zaštiti svoj narod.

Elizej je zamolio Jahvu da udari Aramejce sljepoćom. Tako ih je prorok bez imalo muke bio kadar odvesti iz Dotana u Samariju. Kada je izraelski kralj predložio da ih poubijaju, Elizej ga je podsjetio da ne bi ubio ni one koje je zarobio vlastitim lukom i mačem, pa zašto bi onda ubio ove koji su mu predani u ruke, a da se osobno za to uopće nije morao potruditi? Umjesto toga, Elizej je rekao kralju da ih nahrani i pusti neka se vrate kući. Ovim, veoma čovječnim postupkom, prorok je nadvladao zlo dobrim. Nikad više takve bande pljačkaša nisu upadale u izraelsku zemlju.

Sih 16 podsjeća na 1. Ivanovu 4,4b, gdje piše: "Jer je veći onaj koji je u vama nego onaj koji je u svijetu." U našoj duhovnoj borbi sa silama zla naš nam je svemogućí Saveznik dao svu potrebnu zaštitu i pomoć. Putem molitve u vjeri Gospodin može otvoriti oči našeg srca za pouzdanu i umirujuću činjenicu da nas on brani i onemogućava sotonine rušilačke nakane.

10. Glad u Samariji (6,24-7,20)

6,24-31 Događaj čiji opis započinje na ovome mjestu ne mora nužno biti naveden prema točnom kronološkom redosl-

jedu. Ben-Hadad, aramejski kralj, tako je uspješno opsjedao Samariju, da je u gradu zavladao strahovita glad. (Ako se ova opsada dogodila *nakon* sedmogodišnje gladi spomenute u 2. Kr 8,1-2, kao što neki pretpostavljaju, tad možemo razumjeti koliko je situacija zapravo bila ozbiljna.) Narod je morao plaćati doslovce zelenašku cijenu za obredno nečistu hranu (magareća glava), te za biljke i žitarice. “Golubinji izmet”⁷ naziv je biljke s jestivom lukovicom. Danas se ta biljka zove “Zvijezda Betlehema”. Izraelski je kralj priznao da im ne može pomoći nitko nego Jahve, a kada je otkrio da se u narodu počeo širiti kanibalizam, gorko je to oplakivao. Za užasno stanje i zato jer nije učinio ništa da olakša nesreću, kralj je okrivio Elizeja i zakleo se da će ga ubiti do kraja toga dana.

6,32-33 Međutim, Elizej je od Boga primio objavu o kraljevim nakanama pa je rekao starješinama da je kraljev glasnik već na putu, a za njim ide i kralj osobno. Zapovjedio im je da glasniku ne dopuste ući sve dok ne stigne i kralj. Gotovo istog tog časa glasnik je stigao, a potom i kralj. Smatrao je da se više ne može učiniti ništa; preostalo im je samo da se pokore Aramejcima. Zatim je kralj rekao: “Ova je nevolja, gle, od Jahve! Što da još očekujem od Jahve?” Ovaj nas događaj podsjeća da je doista “kraljevo srce u ruci Jahve kao voda tekućica; vodi ga kuda god hoće.” (Izr 21,1).

Na ovome se mjestu izraelski kralj ne spominje po imenu; zapravo, kraljevo ime nije navedeno ni u jednom događaju zabilježenom u poglavljima 4-8. Mnogi teolozi drže da je tijekom Ben-Hadadove opsade Samarije kralj bio Joram (Jehoram), no to nije moguće točno utvrditi budući da Elizejeva služba, koja je trajala preko pola stoljeća i pod četiri različita kralja, nije zabilježena prema kronološkome redosljedu.

7,1-2 Potom je Elizej dao kralju ne-

vjerojatno predskazanje. Obećao mu je da će se sljedećega dana, i fino i ječmeno brašno, prodavati po vrlo niskoj cijeni na vratima Samarije. Kada je kraljev sumnjičavi ađutant doveo u pitanje mogućnost takvog nevjerovatnog obilja, Elizej mu je odgovorio da će ga vidjeti svojim očima, ali ga neće jesti. “Sve i da vjeruješ” - piše Moody - “moraš se zapitati: ‘Kako?’”⁸ (usp. stav Isusovih učenika prije nego što je nahranjeno 4.000 ljudi u Evanđelju po Marku 8,4).

7,3-7 Te su večeri četiri gubavca, koji su sjedili pred gradskim vratima, u očajanju odlučili prebjeći u aramejski tabor u nadi da će tamo dobiti hranu. Kad su stigli, aramejski je tabor bio prazan – Jahve je učinio da neprijateljske snage čuju buku juriša moćne vojske. Pomislili su da je izraelski kralj unajmio Hetite i Egipćane da mu pomognu, te su se u neredu povukli. Matthew Henry primjećuje:

Aramejce koji su opsjedali Dotan varao je *vid* (6,18). Ove ovdje prevario je *sluh*. Ne znamo pouzdano jesu li tu buku u zraku stvorili anđeli ili su je samo oni čuli u svojim ušima; no što god bilo u pitanju, došlo je od Boga.⁹

7,8-16 Gubavci su prvo izobilno počastili sami sebe; uzeli su hranu, novac i odjeću. No potom su shvatili da će narod ubrzo otkriti da su Aramejci pobjegli, a onda će ih kazniti jer su šutjeli. Stoga su odlučili javiti novost kralju. On je odmah posumnjao da su Aramejci postavili zasjeđu Izraelcima. No jedan kraljev sluga predložio je da se pošalje nekoliko ljudi u izvidnicu, jer će ionako svi umrijeti – ako ih ne ubiju Aramejci, skapat će od gladi kao ostatak Izraela. Izvidnica je otkrila da su Aramejci doista pobjegli i ostavili za sobom obilje plijena; put je bio sav prekriven stvarima što su ih bacali dok su bježali. Tako su Izraelci oplijenili aramejski tabor i glad je prestala.

7,17-20 U skladu s Elizejevim proročanstvom, tog se dana i fino i ječmeno brašno prodavalo po veoma niskoj cijeni. Kraljev ađutant, koji je posumnjao u proročanstvo, vidio je sve to no nije u tom obilju mogao uživati jer ga je razularena gomila u općem metežu pregazila na gradskim vratima, tako da je umro. Stihovi 18-20 podvlače da je taj čovjek umro po Gospodnjoj riječi jer nije vjerovao. Nevjerovanje krađe od svojih žrtava blagoslov, a plaća im smrću.

Znamenite riječi gubavaca: “Ne smijemo tako raditi. Današnji je dan pun dobrih vijesti, a mi šutimo” (st. 9), stalni su izazov nama kojima je povjerenno evanđelje spasonosne milosti koja je otkupila grešnike.

11. Vraćanje Šunamkine imovine (8,1-6)

Prije nego što je u zemlji nastupila glad koja će trajati sedam godina (možda ona iz 2. Kr 4,38), Elizej je posavjetovao Šunamku (iz pogl. 4), kojoj je oživio sina, da se nekamo skloni sa svojom obitelji. Ona ga je poslušala, otišla u filistejsku zemlju i vratila se u Izrael kad je glad prestala. U to je vrijeme Gehazi bio na dvoru izraleskoga kralja – mjesto na kojemu je gubavcima redovito bio zabranjen pristup. I baš dok je Gehazi pripovijedao kralju kako je Elizej vratio dječaka u život, na dvor je stigla Šunamka s molbom da joj se vrati njezina imovina. Kralj je zapovjedio da joj se vrati sva imovina i sav prihod od njiva koji se skupio tijekom sedam godina njezina izbjivanja iz zemlje.

12. Elizejevo proročanstvo o Hazaelu kraljevanju (8,7-15)

8,7-12 Kada je aramejski kralj, Ben-Hadad, koji je obolio, čuo da je Elizej došao u Damask, poslao je svoga činovnika Hazaela s mnoštvom darova, da ga upita hoće li ozdraviti. Budući da je Naaman bio vojskovođa aramejske vojske pod

Ben-Hadadom, kralj je morao biti svjestan Elizejeve iscjeljujuće moći (pogl. 5). Možda će prorok i njega iscijeliti. Elizejev neodređen odgovor što ga je dao Hazaelu glasio je: “Idi i reci mu: Ozdravit ćeš, dakako! Ali mi je Jahve pokazao da će umrijeti.” Ovo je značilo da bolest sama po sebi nije bila kobna, ali da Ben-Hadad neće od nje ozdraviti jer će ga Hazael prije ubiti. Elizej se netremice zagledao u Hazaela, tako da je ovaj drugi bio posramljen. Prorok je predvidio i da će Hazael zadati strašna zla, gubitke i patnju, Izraelu – tako strašna da ga je već i sama pomisao na to natjerala da zaplače.

8,13-15 Hazael je odgovorio da je on samo pas; kako bi se od njega moglo očekivati da učini tako strašne stvari? Williams njegov odgovor ponavlja drugim riječima:

Zar može biti da se ja, koji sam samo pas, popnem na aramejsko prijestolje i izvršim tako silna djela!¹⁰

Ali Jahve je rekao Elizeju da će Hazael biti aramejski kralj. Nakon te objave, Hazael se vratio k Ben-Hadadu, rekao mu da će ozdraviti, a onda ga mučki ugušio pokrivačem namočenim u vodu.

Sljedeći navodi sažeto govore o točnosti Elizejeva proročanstva:

Ubrzo nakon Ben-Hadadova ubojstva, Hazael je ratovao protiv združenih snaga Jorama i Ahazje u Ramot Gileadu (8,28-29; 9,14-15). Često je u bitkama nanosio poraz Jehuu, pustošeći svu njegovu zemlju istočno od Jordana, od Arnona na jugu do Bašana na sjeveru (10,32-33). Tijekom vladavine kralja Joahaza, Jehuova nasljednika, u više je navrata nasrtao na izraelsku zemlju, koju je samo Božje milosrđe sačuvalo od potpunog uništenja (13,3.22.23). Hazael je ušao i u jugozapadnu Palestinu i osvojio Gat; primorao je judejskoga kralja da mu plati golem

iznos na ime mita da poštedi Jeruzalem (12,17-18; 2. Ljet 24,23-24). Tek nakon Hazaelove smrti Izrael je uspio zaustaviti aramejsku agresiju vođenu pod Ben-Hadadom III, Hazaelovim sinom (2. Kr 13,24-25).¹¹

F. Joram, kralj u Judeji (8,16-24)

Joram (Jehoram), Jošafatov sin, kraljevaio je u Judeji osam godina (853-841. god. pr. Kr.; usp. 2. Ljet 21,4-20).

8,16-17 Kronologiju iz stiha 16 treba uskladiti s 1. Kraljevima 22,42.51; 2. Kraljevima 3,1 i 2. Kraljevima 8,25. Jedno od objašnjenja bilo bi da je Joram bio suvladar svome ocu Jošafatu tijekom pet godina. Drugo tumačenje kaže da je Jošafat dijelio dio svoje vladavine s Asom, a da je Ahazjina i Joramova vladavina datirana od početka Jošafatove samostalne vladavine.

8,18-19 Joram je oženio Ataliju, Ahabovu i Izebelinu kći. Taj je brak jamačno dogovorio njegov otac, Jošafat, u sklopu svoje politike pomirenja s Izraelom. Ishod je, međutim, bilo daljnje odvođenje judejskog kraljevstva na put idolopoklonstva kojim je sjeverno kraljevstvo uveliko stupalo. Jahve bi zbog tog otpadništva bio uništio Judu, ali nije to učinio zbog obećanja što ga je dao Davidu (2. Sam 7,12-16).

8,20-24 Tijekom Joramove vladavine, Edomci su se odmetnuli ispod judejske vlasti. Da bi ugušio pobunu, Joram je krenuo sa svojom vojskom u Seir (Edom), južno od Mrtvog mora. Edomci su ga opkolili, natjeravši ga da se probija kroz njihove redove kako bi se spasio. Njegova je vojska pobjegla kući. Sve od toga doba Edom nije bio pod potpunom vlašću Jude. Moguće je da je tijekom Joramove vladavine prorok Obadija izgovorio svoje proročanstvo protiv Edoma.

Spominje se i Libna, u blizini Filisteje, koja se također odmetnula, što nam skre-

će pozornost na svojstvenu slabost judejskoga kraljevstva tijekom opake Joramove vladavine. Libna je bila levitski grad. Razlog njezina otpadništva naveden je u 2. Ljetopisa 21,10-11. Juda je očito vratio kontrolu nad tim gradom u nekim kasnijim vremenima (19,8).

G. Ahazja, kralj u Judeji (8,25-29)

Ahazja, Joramov sin, bio je kralj u Judeji jednu godinu (841. god. pr. Kr., usp. 2. Ljet 22,1-9).

8,25-27 O Ahazji se u stihu 26 govori kao o sinu Atalije, kćeri (unuke) izraelskoga kralja Omrija. Taj Ahazja i Joahaz iz 2. Ljetopisa 21,17 ista su osoba, a u 2. Ljetopisa 22,6 (u nekim prijevodima) naziva se još i Azarja. Ahazja je bio sestrić izraelskoga kralja Jorama. Njegova mati, Atalija, bila je Ahabova kći i sestra *izraelca* Jorama. Imena nam u ovome konkretnom razdoblju u povijesti stvaraju priličnu zabunu! Ahab, izraelski kralj, imao je dva sina koji su jedan za drugim bili na izraelskome prijestolju. Zvali su se Ahazja i Joram (Jehoram). Jošafat, judejski kralj, imao je sina koji se također zvao Joram i koji je vladao nakon njega. Tog je Jorama na prijestolju naslijedio njegov sin Ahazja. Tako su Ahazja i Joram vladali u Izraelu, dok su Joram i Ahazja vladali u Judi.

<i>IZRAEL</i>	<i>JUDA</i>
Ahazja	Joram
Joram	Ahazja

Na ovome se mjestu za Ahazju, judejskoga kralja, kaže da je počeo vladati kada je imao dvadeset i dvije godine; u 2. Ljetopisa 22,2 stoji da se zakraljio kada je imao četrdeset i dvije godine. Većina dokaza ukazuje na dvadeset i dvije godine kao točnu dob. Drugi je broj vjerojatno prepisivačeva greška.

8,28-29 Ahazja se pridružio svom ujaku Joramu, izraelskome kralju, u ratu protiv Arama (Sirija) u Ramot Gileadu. Tad

je kralj Joram ranjen u jednoj od bitaka, te se vratio u Jizreel da se liječi. Dok se oporavljao, Ahazja ga je došao posjetiti. Joramov otac, Ahab, izgubio je život kod Ramot Gileada (1. Kr 22). Ahazjin djed, Jošafat, nerazborito se pridružio Ahabu u tom ratu i gotovo bio ubijen zbog tog savezništva. Međutim, Ahazja nije pazio na opomene iz prošlosti (o savezništvu s Izraelom) i to je kasnije dovelo do njegova ubojstva (pogl. 9).

H. Izraelski kralj Jehu i Elizejeva služba (pogl. 9, 10)

1. Jehuovo pomazanje (9,1-10)

Elizej je uputio jednog od proročkih sinova da ode u Ramot Gilead i potajno pomaže Jehua za kralja Izraela, Joramova nasljednika. Jehu je bio sin Jošafata, Nimšijeva sina (st. 2), *ne* sin Jošafata, judejskoga kralja, a nalazio se na dužnosti zapovjednika Joramove vojske koja je držala položaje kod Ramot Gileada, braneći ga od Aramejaca. Prorok ga je pomazanjem ovlastio da, prema Ilijinom proročanstvu, uništi Ahabov dom (1. Kr 21,21-24). Prvotno je Iliji rečeno da pomaže Jehua (1. Kr 19,16), no kako se čini on je ovu odgovornost prenio na svoga nasljednika, Elizeja, koji je pak poslao nepoznata proroka u Ramot Gilead kako bi se pomazanje obavilo u tajnosti. Ta je tajnost omogućila Jehuu element iznenađenja, koji je on vješto iskoristio u prisvajanju prijestolja.

2. Jehuova čistka (9,11-10,17)

9,11-13 Kada se Jehu vratio iz kuće k ostalim zapovjednicima, oni su htjeli znati što mu je rekla "ta budala" od proroka. Jehu je u prvi mah nastojao izbjeći odgovor na to pitanje, rekavši im da ga već znaju. Možda je posumnjao da su oni poslali proroka da ga pomaže kako bi zbacili Jorama s vlasti. No kako su bili ustrajni, on im je otkrio da je upravo pomazan za

kralja. Njegovi su ljudi hitro uzeli svoje ogrtače, prostrli ih pred njim po stubama i javno ga proglasili kraljem Izraela.

Jehu, Jošafatov sin, bio je kralj u Izraelu dvadeset i osam godina (841.-814./13. god. pr. Kr.; 2. Kr 9,14-10,36).

9,14-26 Jehuova vladavina označava početak pete dinastije sjevernoga kraljevstva. Prije nego što je vijest o njegovu pomazanju mogla stići u Jizreel, Jehu je požurio tamo kako bi ubio Jorama. Stražar je ugledao njegovu četvu kako dolazi i javio to Joramu. Joram je dvaput slao glasnike koji su trebali ispitati tko dolazi i s kakvom porukom, no Jehu je spriječio njihov povratak kralju. Do tada je već stražar izvijestio Jorama da mahnita vožnja nalikuje vožnji Jehua, Nimšijeva "sina" (unuka). Tad mu je Joram, u pratnji svoga sestrića Ahazje, judejskoga kralja, krenuo u susret u svojim kraljevskim kolima, pretpostavljajući da Jehu nosi važne vijesti iz Ramot Gileada. Pozdravio je Jehua riječima: "Je li sve u miru (*šālôm*), Jehu?", no zauzvrat je dobio ratoboran odgovor. Očutjevši izdaju, Joram je pokušao pobjeći, no stigla ga je Jehuova strijela i ubila ga. U doslovnom ispunjenju Ilijinog proročanstva (1. Kr 21,19), njegovo je tijelo bačeno na njivu Nabota Jizreelca (Nabotov vinograd).

9,27-29 Ahazja je također pokušao pobjeći, no i njega je pogodila strijela. Ranjen, stigao je do Megida i tamo umro. Zbog bratimljenja s Ahabovim domom i on je pao pod Božje prokletstvo koje je Jehu bio ovlašten provesti. Ahazjino je tijelo vraćeno u Jeruzalem i tamo je pokopan. 2. Ljetopisa 22,9 kaže da je umro u Samariji, no to se može odnositi ili na Kraljevinu Samariju ili na pokrajinu. Stih 29 ne stoji u kronološkome redoslijedu; radi se samo o ponavljanju 2. Kr 8,25. Do odstupanja među navedenim godinama (jedanaesta i dvanaesta) vjerojatno je došlo zbog različitih načina izračunavanja.

9,30-37 Kada je Jehu stigao u Jizreel, Izebela mu se narugala, vičući: “Kako je, Zimri, ubojico svoga gospodara?” (Doslavno: *Je li mir, Zimri, ubojico svoga gospodara?*) Zimri je također postao kralj Izraela ubivši svoga gospodara, no imao je sve osim mira. Njegov neuspjeli *coup d'état* (fran. državni udar) trajao je svega sedam dana (1. Kr 16,9-19). Tako je Izebela nagovijestila Jehuu da neće uspjeti u svojoj pobuni. Dva su dvoranina u palači dokazala svoju vjernost Jehuu tako što su bacili Izebelu s prozora. Njezina je krv poprskala zidove i konje, a njezino su tijelo pojeli Jizreelski psi, čime se ispunilo proročanstvo iz 1. Kraljevima 21,23 – od nje nije ostalo ništa osim lubanje, nogu i ruku (stopalâ i šakâ). Campbell Morgan napominje:

Čak ni psi nisu htjeli lubanju, noge i ruke – dijelove njezina tijela koji su izravno osmislili i izvršili sve grozote; u spomen na nju nije podignuta grobnica – ovjekovječila ju je njezina sramota.¹²

10,1-11 Sljedeći Jehuov korak bilo je ubojstvo sedamdeset Ahabovih potomaka (“sinova”) koji su živjeli u Samariji. Prvo je njihovim skrbnicima dao ultimatum – da izaberu najboljeg i najdostojnijeg među Ahabovim potomcima, postave ga za kralja i bore se protiv Jehua i njegovih ljudi. No oni su se prisjetili kako su dva kralja (Joram i Ahazja) bili nemoćni protiv Jehua u Jizreelu, pa su mu poručili da će biti njegovi pokorni sluge. On im je odgovorio da će svoju vjernost dokazati tako što će mu sutradan, u Jizreelu, predati glave sedamdeset Ahabovih muških potomaka. Oni su se složili. Ujutro je Jehu otišao vidjeti glave koje su stajale kod ulaznih vrata, složene u dvije hrpe. Možda je okupljeni narod očekivao da će se Jehu razgnjeviti zbog tog masovnog pokolja, ne znajući da ga je on naredio. No Jehu ih je brzo umirio, rekavši zapravo:

Vi niste krivi za ovo djelo. Nisam ni ja. Doduše, ubio sam svoga gospodara, Jorama, ali tko je pobio ove? Mora da je to ipak bio Bog, koji je izvršio sve što je rekao preko svoga sluga Ilije.

Jehu se nije zaustavio na tome. Pobio je sve koji su u Jizreelu ostali iz Ahabove kuće, sve njegove velikaše, pouzdanike i svećenike, ispunjavajući tako nadalje Ilijino proročanstvo.

10,12-14 Na putu u prijestolnicu, Samariju, Jehu je naišao na četrdeset i dvojicu Ahazjinih rođaka. “Braća” (st. 13) znači rođaci, bratanci, sestrići, itd., jer Ahazjina su rođena braća bila pobijena (2. Ljet 21,17). Ovi su ljudi došli iz Judeje u posjet izraelskoj kraljevskoj obitelji. Shvaćajući da su povezani s Ahabovom kućom, Jehu je zapovjedio svojim ljudima da ih pobiju na studencu kod Bet Eke da (pastirska koliba).

10,15-17 Usput je Jehu naišao i na Jonadaba (ili negdje Jehonadab), Rekabova sina. Jonadab mu je zajamčio svoju vjernost pa ga je Jehu pozvao da pođe s njim u Samariju i svjedoči njegovoj revnosti za Jahvu. Nešto više o Jonadabu saznajemo iz Knjige proroka Jeremije 35. Jonadab je naredio svojim potomcima da se vrate nekadašnjem načinu života kakav su vodili pod Mojsijevim i Jošuinim vodstvom, ne bi li ih kako sačuvao da i sami ne krenu putem otpadništva kojim je kraljevstvo išlo, a što je bio opći nacionalni grijeh Izraela. Kada je čuo za Jehuovu čistku, Jonadab je pošao s novim kraljem koji ga je odmah primio kao velikog saveznika u borbi protiv štonvanja Baala. U Samariji, Jehu je pobio preostale Ahabove rođake. Morgan upozorava:

Jehu se ponosio svojom revnošću. Kako fina propast! A jest propast. Ma gdje da postoji, vodi do drugih zala. I dok je taj čovjek provodio Božju osudu nad Izraelom, njegov je vlastiti život bio iskvaren.¹³

3. Jehuov pokolj Baalovih štovatelja (10,18-36)

10,18-28 Sljedeći napad novoga kralja bio je uperen na Baalove štovatelje. Da bi ih raspoznao, zapovjedio je da se sazove svečani zbor u čast Baalu. Baalov je hram bio ispunjen njegovim štovateljima iz svih krajeva Izraela i svi su nosili osobitu odjeću koja je odavala tko su. Poduzeo je Jehu i mjere kako bi se uvjerio da u hramu nema Jahvinih štovatelja. Kad je završio s prinošenjem paljenice, dao je znak tjelesnoj straži i dveranima (vojnincima) da uđu i pobiju sve idolopoklonike. Vani se nalazilo osamdeset ljudi čija je dužnost bila spriječiti svaki pokušaj bijega. Jehuovi su ljudi prodrli sve do svetišta Baalova hrama, izbacili iz njega likove i spalili ih. Srušili su Baalov hram i pretvorili ga u jame za nečist ili zahode.

10,29-30 Jehu je po mnogo čemu bio jedan od boljih, možda i *najbolji* kralj Izraela. Proveo je Božju osudu nad Ahabovom kućom i očistio zemlju od Baalovih štovatelja. Gospodin je nagradio ono što je bilo hvale vrijedno tako što mu je obećao da će njegova dinastija trajati do četvrtoga koljena (tj. Joahaz, Joaš, Jeroboam II i Zahrija).

10,31-36 Međutim, Jehu je nastavio promicati štovanje zlatnih telaca, koje je uveo Jeroboam. Osim toga, u Knjizi proroka Hošee 1,4, osuđuje se zbog krajnje okrutnosti kojom je iskorijenio Ahabovu kuću. Zbog njegovih propusta, Jahve je počeo otkidati dijelove zemlje od Izraela. Hazael, aramejski (sirijski) kralj, zauzeo je zemlju istočno od Jordana koja je prvotno pripadala Rubenu, Gadu i polovici Manaševa plemena. Elizej je predskazao što će Hazael učiniti Izraelu (8,12). Aramejski je kralj provodio Gospodnju osudu nad Izraelom baš kada je Jehu izvršavao presudu nad Ahabovom kućom. U pozadini postupaka ove dvojice opakih kraljeva, duhovne će oči vidjeti vladalač-

ku Jahvinu mišicu koja preko ljudskoga gnjeva postiže svoj cilj.

I. Kraljica Atalija prisvaja vlast u Judeji (pogl. 11)

Atalija, Ahabova kći, vladala je u Judeji šest godina (841-835. god. pr. Kr.; 2. Ljet 22,10-23,21).

11,1 Prizorište se sada iz Izraela pre-mješta u Judeju. Vlast prisvaja Atalija, nakon što je Jehu ubio njezina sina Ahazju. Kako bi spriječila svaku prijetnju svome kraljevanju, dala je ubiti sve (barem je ona tako mislila) Ahazjine sinove. To što je Atalija hladnokrvno naložila ubojstva svojih unuka pokazuje koliko je bila nalik svojoj majci, Izebeli. No zapravo je, potpuno nesvjesno, izvršavala prokletstvo izrečeno potomcima njezina oca, Ahaba (1. Kr 21,21-22).

11,2-3 Jošeba, žena svećenika Jojade (2. Ljet 22,11) i tetka nesretne djece osuđene na smrt, hrabro je ušla u kraljevski dvor i ukrala malenog Joaša (isto što i Jehoš) između kraljevih sinova koje su ubijali. Atalija bi potpuno prekinula ovu kraljevsku lozu, no Gospodin je zbog saveza s Davidom sačuvao Joaša. Bio je to sotonski pokušaj da se prekine mesijanska loza. Joaš je sa svojom dojiljom sakriven u ložnicu Doma Jahvina, koji je stajao nekorišten. Tamo je ostao šest godina, sve dok je zemljom vladala Atalija.

11,4-11 Sedme godine, veliki svećenik Jojada pozvao je stotnike – zapovjednike tjelesnih stražara i oružane pratnje – pokazao im prestolonasljednika, te sklopio savez s njima da zbace Ataliju i krunišu Joaša za kralja. Williams primjećuje:

Koraci što ih je Jojada poduzeo kako bi izazvao prevrat (st. 4-11) mogli bi se ovako prepričati. Poslao je po zapovjednike kraljevske tjelesne straže i zapovjedio da jedna pukovnija okruži kraljev dvor, a da preostale dvije čuvaju stražu ispred Hrama. Svatko tko bi se pokušao probiti kroz

njihove redove morao je biti pogubljen. Straža koja je to jutro izlazila (st. 9) nije se mogla vratiti u vojarnje nego su se morali pridružiti onoj koja je ulazila, a svi zajedno glavnom tijelu obrane kralja.¹⁴

11,12 Potom je Joaš izveden pred narod. Na glavu mu je stavljena kruna i u ruke predano Svjedočanstvo (Zakon). Narod je klicao: “Živio kralj!”

11,13-16 Kada je Atalija, privučena bukom, došla u dvorište Hrama i vidjela što se događa, povikala je: “Izdaja! Izdaja!” Jojada nije dopustio da je ubiju u Hramu, već je zapovjedio je izvedu kroz redove postrojene vojske van iz Hrama. Ubili su je kada je došla na put što je bio određen za konje, na ulazu u kraljevsku palaču.

11,17-21 Potom je sklopljen savez između Jahve, novoga kralja i naroda, da će služiti Jahvi. Da bi to i pokazao, narod je opustošio Baalov hram, koji je Atalija promicala. Ubili su i Matana, Baalova svećenika. Kralja je do dvora ispratila svečana povorka. Sav se narod u zemlji radovao, a grad se smirio nakon što je Atalija pogubljena.

J. Joaš, kralj u Judeji (pogl. 12)

Joaš (Jehoaš), Ahazjin sin, kralj Jude, vladao je četrdeset godina (835-796. god. pr. Kr.; usp. 2. Ljet 23,1-24,27).

12,1-5 John C. Whitcomb komentira Joaševu vladavinu na sljedeći način:

Četrdesetogodišnja Joaševa vladavina može se podijeliti na dva dijela – prije i poslije smrti njegova duhovnog vođe, Jojade. Izjava da je “Joaš činio što je pravo u očima Jahve... *jer ga je poučavao svećenik Jojada*”, zloslutna je. Bez moralne i duhovne srčanosti velikog svećenika, Joaš je bio nestabilan, kao Lot bez Abrama. Zato je Bog pokazao svoje milosrđe judejskome narodu tako što je produljio Jojadin život na nevjerojatnih 130 godina (2. Ljet 24,15)! Tako je Jojada živio dulje

nego itko čiji je životni vijek zabilježen u prethodnih tisuću godina, od Amrama, Mojsijeva pretka, koji je umro u svojoj 137-oj godini (Izl 6,20).¹⁵

Joaševa je vladavina, općenito, bila za pohvalu. Međutim, nije uspio odučiti narod od štovanja na uzvišicama. Njegov glavni doprinos bio je pothvat popravke Hrama. Da bi to učinio, izdao je upute svećenicima da određena novčana sredstva stavljaju na stranu za redovite popravke Jahvina Doma. Prema Williamsu bila su to sljedeća sredstva: (1) novac od posvećenih darova – to jest otkupnina koja se plaćala pri popisu za novačenje iz Izlaska 30,12; (2) novac koji se odredi procjenom – to jest novac od otkupa zavjetovanih osoba i stvari iz Levitskog zakonika 27; (3) sav novac koji su ljudi željeli donijeti – to jest, uobičajeni dragovoljni prinosi, ozakonjeni u Levitskom zakoniku.¹⁶

12,6-16 Ali kako ni do dvadeset i treće godine Joaševa kraljevanja Hram nije bio popravljen, kralj je pozvao svećenika Jojadu i druge svećenike, te im objavio novi plan za prikupljanje novca i popravke Hrama. Svećenici neće više izravno prikupljati sredstva niti će nadgledati radove na Hramu (st. 7). Umjesto toga, s desne će strane žrtvenika biti postavljen kovčeg na čijem će se poklopcu načiniti prorez. Tu će se ubacivati sav novac koji se prikupi u Hramu i potreban za njegov popravak. Kraljev tajnik i veliki svećenik bili su dužni prebrojati i zavezati novac, te ga proslijediti radnicima. Nadzornici su bili poštteni, tako da se od njih nije tražio obračun. Čini se kao da stih 13 protuslovi 2. Ljetopisa 24,14; međutim, navod u stihu 13 znači da se za vrijeme popravki Hrama ova sredstva nisu trošila za nabavku posuđa i pribora, dok 2. Ljetopisa 24,14 znači da je nakon završetka radova višak novčanih sredstava potrošen u tu svrhu. U skladu s Božjom riječi (Lev

5,16; Br 5,8-9), novac od naknadnica i okajnica (žrtava za prijestup i grijeh) pripao je svećenicima.

12,17-18 U to je vrijeme aramejski (sirijski) kralj Hazael osvojio Gat i krenuo ka Jeruzalemu. Joaš mu je dao sve posvećene darove iz Hrama i iz kraljevskog dvora kako bi ga odvratilo od napada na judejsku prijestolnicu.

12,19-21 Nakon Jojadine smrti, judejski su knezovi preobratali svoga kralja na idolatriju. Kada je Zaharija, sin (ili unuk) velikog svećenika, pokušao pozvati narod da se vrati štovanju Jahve, kralj Joaš zapovjedio je da ga kamenuju na smrt (2. Ljet 24).

Joaševi dvorani urotili su se protiv njega i ubili ga u tvrđavi Milu. Bila je to Božja osuda protiv Joaša, zbog ubojstva Zaharije.

Kada je korio farizeje i pismoznance, Isus je spomenuo i Zahariju (Lk 11,51). Rekao je da će se za krv svih proroka, od Abela do Zaharije, tražiti račun od toga naraštaja. Time je obuhvatio krv svih mučenika u starozavjetnome razdoblju, od Abela u Postanku do Zaharije u 2. Ljetopisa, posljednjoj knjizi Hebrejske Biblije. (Hebrejska Biblija sadrži iste knjige kao i naš Stari zavjet, samo prema drukčijem redoslijedu.)

Jojada je je bio pobožan čovjek, posvećen službi kraljevstvu i Hramu. Zauzvrat je primio dva blagoslova: prvo, njegov je sin Zaharija išao njegovim stopama, i drugo, pokopan je u grobnici judejskih kraljeva, što je bila doista velika čast za nekoga tko je rođen izvan kraljevske obitelji. Joaš je, međutim, postajao sve gori nakon Jojadine smrti. Poharao je Hram koji je nekoć popravljao i orobio je kraljevsku riznicu kako bi potkupio Aramejce. Nije pokopan u kraljevskoj grobnici jer je umro pod Božjom osudom zbog ubojstva Zaharije. Veoma je važno da ostanemo ustrajni u pobožnosti kako ne bismo ometali Božje kraljevstvo. Jo-

jada nam je sjajan primjer! Joaš, ozbiljno upozorenje!

K. Joahaz, kralj u Izraelu (13,1-9)

Joahaz, Jehuov sin, kraljevaio je u Izraelu sedamnaest godina (814./13.-798. god. pr. Kr.).

Joahaz je slijedio Jeroboama u pomiješanom štovanju Jahve i ašerâ (st. 6). Bog ga je kaznio tako što je na Izrael poslao Aramejce. Oni su sveli Joahazovu vojsku na svega pedeset konjanika, deset bojnih kola i dest tisuća pješaka. Kad se Joahaz pomolio Jahvi, on ga je uslišio i podigao izbavitelja, koji je izbavio Izrael od aramejske ruke. Taj je izbavitelj mogao biti Adad-nirari III, kralj Asirije, koji je za kasne Joahazove vladavine prouzročio mnoge nevolje Siriji (Aramu), tako da ovima nije ostalo mnogo vremena da se bave Izraelom. Neki teolozi smatraju da je izbavitelj bio Elizej. Drugi, pak, kažu da se stih 5 odnosi ili na Joaša (st. 25) ili Jeroboama II (14,26-27). Stih 23 objašnjava zašto je Bog uslišio Joahazovu molitvu: bilo je to zbog njegovoga Saveza s Abrahamom, Izakom i Jakovom.

Primijeti da su stihovi 5 i 6 umetnuti kao dodatak. Ali ovo je dodatak milosti. Prije nego što bi prošlo još jedno stoljeće, Izrael bi zbog svoje ustrajnosti u Jeroboamovim grijesima bio izbrisan iz Obećane zemlje. Gospodin je podizanjem izbavitelja nastojao skrenuti narod s puta u propast prije nego što na njih padne konačna osuda. Oni, međutim, nisu odstupili od grijeha Jeroboamove kuće; ustrajali su u njemu.

L. Joaš, kralj u Izraelu (13,10-13)

Joaš (Jehoaš), Joahazov sin, bio je kralj u Izraelu šesnaest godina (798-782/81. god. pr. Kr.; 2. Kr 13,10-14,16).

13,10-13 Ovoga kralja Joaša treba razlikovati od judejskoga kralja koji je nosio isto ime i vladao u isto vrijeme. Vladavina ovoga Joaša bila je opaka, vođena

po uzoru na Jeroboama, Nebatova sina. Ovi nam stihovi donose sažetak njegove vladavine: "Postade kraljem... Činio je što je zlo u očima Jahvinim... počnuo sa svojim ocima." Kako je postupio prema Amasji, judejskome kralju, zabilježeno je u 2. Kr 14,8-16.

M. Svršetak Elizejeve službe (13,14-25)

13,14-19 Stihovi 14-25 govore o Elizejevome proročanstvu i njegovoj smrti, koja se dogodila u vrijeme Joaševe vladavine. Dok je prorok Elizej umirao, Joaš ga je došao vidjeti i rasplakao se nad njim, govoreći: "Oče moj, oče moj! Kola Izraelova i konjanici njegovi!" Mislio je pod tim da su ljudi Elizejeva kalibra najvjernija i najbolja obrana Izraela. Elizej je istim riječima oplakivao Ilijin odlazak (2,12). Shvatio je Joaš da će prorokova smrt biti golem gubitak za kraljevstvo. A Elizej mu je iz svoje bolesničke postelje rekao da uzme luk i strijele te da odapne jednu strijelu prema istoku, a zatim ga je zatražio da udara strijelama o zemlju. Strijela što ju je odapeo prema istoku označavala je pobjedu nad Aramejcima koji su zaposjeli Izraelovu zemlju istočno od Jordana. Ali zato jer je Joaš udario strijelama o zemlju samo tri puta, pobijedit će Aramejce samo tri puta. Da je udario o zemlju pet ili šest puta njegova bi pobjeda bila potpuna. No manjkalo mu je ustrajnosti i izdržljivosti. Pobjeda nad neprijateljima ovisi o mjeri poslušnosti. Joaš je morao znati značaj onoga što je činio, inače ga se ne bi držalo odgovornim. Elizejeva smrt nije navješćivala ništa dobro za sjeverno kraljevstvo.

13,20-21 Pljačkaške čete Moabaca napadale su zemlju svake godine s proljeća. Jednog dana, dok je grupa Izraelaca ukopavala nekog čovjeka, ugledali su jednu četvu ovih razbojnika kako im se približava. Žureći, otvorili su Elizejev grob i u njega bacili mrtvaca. Čim se do-

takao Elizejevih kostiju, mrtvac je oživio i stao na noge.

13,22-25 Pismo nam ne govori ništa o posljednjih četrdeset i pet godine Elizejeve službe; od pomazanja Jehua 841. god. pr. Kr. (pogl. 9), do prorokove smrti negdje oko 795. god. pr. Kr. Njegovo posljednje proročanstvo (iz bolesničke postelje) govorilo je o pobjedi (st. 17). Njegovo posljednje čudo (učinjeno dugo nakon njegove smrti – st. 21) bilo je potvrda njegove poruke i službe, Izraelu i kralju. Elizejevo se proročanstvo ispunilo kada je Joaš ponovno zauzeo gradove koje je Hazael oteo od Izraela. Sve se to dogodilo u tri uzastopne pobjede.

N. Amasja, kralj Judeje (14,1-20)

Amasja, Joašev sin, bio je kralj u Judeji dvadeset i devet godina (796-767. god. pr. Kr.; 2. Ljet 25).

14,1-7 Amasjinjov vladavini, mada dobroj, manjkalo je one izvrsnosti Davidove vladavine. Više je nalikovala vladavini njegova oca (Joaša), jer ni jedan ni drugi nisu uklonili uzvišice. Čim se učvrstio na vlasti, dao je smaknuti urotnike koji su mu ubili oca (12,20-21). Međutim, poštujući zapovijed iz Ponovljenog zakona 24,16, poštedio je sinove tih ljudi. Osim toga, poveo je briljantnu vojnu protiv Edoma, ubio deset tisuća njegovih stanovnika i osvojio kameni grad Selu (vjerojatno isto što i Petra). Nažalost, donio je sa sobom edomske bogove i počeo ih štovati (2. Ljet 25,14).

14,8-14 Napuhan ponosom, Amasja je nerazborito izazvao Joaša, izraelskoga kralja, da odmjere snage. Joaš mu je odgovorio usporodbom u kojoj trn (Juda) kaže cedru (Izraelu): "Daj svoju kćer mojemu sinu za ženu" (korov upućuje drzak zahtjev moćnome drvetu). Ali su divlje zvijeri (izraelska vojska) izgazile trn (Judu). Amasja se trebao zadovoljiti pobjedom nad Edomom i ne prizivati nevolju izazivajući gnjev Izraela. Ali,

kako nije htio poslušati, Joaš je krenuo na Izrael, srušio jeruzalemski zid i odnio sa sobom sve zlato, srebro i posuđe što se nalazilo u Hramu i kraljevskoj riznici.

14,15-20 Suparništvo između Jude i Izraela, koje je počelo u ovo vrijeme, trajalo je sve do pada Izraela 722. god. pr. Kr. Amasja je pobjegao u Lakiš kako bi umakao uroti, no za njim su poslani ljudi koji su ga tamo našli i ubili ga.

O. Azarja (Uzija), kralj Judeje (14,21-22)

Azarja (isto što i Uzija; negdje Ozija), Amasjin sin, kraljevaio je u Judeji pedeset i dvije godine (792./91.-740./39. god. pr. Kr.; usp. 15,1-7; 2. Ljet 26).

Izaijina, Amosova i Hošeina služba počele su u ovome razdoblju starozavjetne povijesti (Iz 1,1; Hoš 1,1; Am 1,1). Knjige proroka Amosa i Hošee otkrivaju društveno i vjersko stanje koje je u to vrijeme prevladavalo u Izraelu. Gospodin je preko ovih proroka stalno opominjao na nadolazeću propast, dok je nastojao potaknuti svoj narod da iziđe iz ponora osude.

Azarja je prve dvadeset i četiri godine bio suvladar svome ocu. Sagradio je Elat na sjeveru Akabskoga zaljeva. Potpunije bilješke o njegovoj vladavini navedene su u poglavlju 15 ove knjige i u 2. Ljetopisa 26.

P. Jeroboam II, kralj Izraela (14,23-29)

Jeroboam II, Joašev sin, kraljevaio je u Izraelu četrdeset i jednu godinu (793./92.-753. god. pr. Kr.).

Prvih dvanaest godina Jeroboamove vladavine preklapale su se s godinama vladavine njegova oca Joaša (Jehoaš). Što se tiče vjerske politike, ovaj je kralj u stopu slijedio idolatriju svoga imenjaka Jeroboama, Nebatova sina. Međutim, politički je uspio dobiti natrag Izraelovo područje od ulaza u Hamat (Galileja) do Mrtvog mora (Transjordanija), kako je predskaa-

zao prorok Jona. Ovo proročanstvo nije zabilježeno u Bibliji. (Stih 25 točno bilježi doba Jonine službe, što je veoma važno za proučavanje knjige koja nosi njegovo ime. Potresno je vidjeti da su Asirci odveli Izraelce u sužanjstvo samo četrdeset do sedamdeset godina nakon pokajanja Ninevljana, čemu je povod bilo Jonino propovijedanje!) Jeroboam II mogao bi biti i izbavitelj spomenut u 13,5 (usp. 14,26-27). Stihovi 26 i 27 daju nam dubok uvid u nježnu Jahvinu ljubav i strpljenje. Stih 27 valja shvatiti u kontekstu; Izrael, a kasnije i Juda, zbrisani su nakon toga na neko vrijeme, ali prema Božjemu obećanju danom židovskim ocima, narod će se ponovno okupiti i vratiti u Obećanu zemlju.

Q. Azarja (Uzija), kralj Judeje; nastavak (15,1-7)

Općenito uzevši, Azarja je bio dobar kralj. Njegov je propust prije svega bio u tome što je dopustio da uzvišice i dalje stoje u Judeji. Kada se osilio i ušao u Svetište (Svetinja, Hekal), gdje su mogli služiti samo svećenici, da prinese kâd na kasionom žrtveniku unatoč protivljenju svećenika, Bog ga je udario gubom tako da je sve do svoje smrti morao stanovati u odvojenoj kući (usp. 2. Ljet 26,16-21).

U ovo se vrijeme završila služba proroka Amosa.

R. Zaharija, kralj Izraela (15,8-12)

Zaharija, sin Jeroboama II, vladao je u Izraelu šest mjeseci (753-752. god. pr. Kr.).

Poput svojih prethodnika, i Zaharija je išao stopama Jeroboama I; štovao je zlatne teoce u Danu i Betelu. Nakon kratke vladavine od svega šest mjeseci, ubio ga je Šalum. RSV, prema Septuaginti, kaže da je ubijen u Jibleamu, gradu u Jizreelskoj ravnici blizu mjesta na kojemu je Jehu ubio Ahazju (9,27). Njegova je smrt označila kraj Jehuove dinastije, budući da je Zaharija bio posljednje, četvrto ko-

ljeno, za koje je Bog obećao Jehuu da će sjediti na izraelskome prijestolju (st. 12; usp. 10,30).

S. Šalum, kralj Izraela (15,13-15)

Šalum, Jabešov sin, bio je kralj u Izraelu jedan mjesec (752. god. pr. Kr.).

O ovome je kralju malo toga zabilježeno. Njegova je vladavina bila jedina u šestoj dinastiji deset plemena. Šalum se dokopao prijestolja ubojstvom, a mjesec dana kasnije izgubio ga je na isti način. Ubio ga je Menahem.

T. Menahem, kralj Izraela (15,16-22)

Menahem, Gadijev sin, bio je kralj u Izraelu deset godina (752.-742./41. god. pr. Kr.).

Menahem je razorio Tifnah – ne grad Tifnah kraj Eufrata, nego onaj u blizini Tirse. Kada su odbili otvoriti mu vrata, okrutno je poubijao ljude u njemu, uključujući i trudnice.

U to je vrijeme sirijsko (Aram) kraljevstvo počelo opadati, a glavnim je izraelskim neprijateljem postala Asirija. Tijekom Menahemove vladavine, asirski je kralj Pul osvojio Izrael. Menahem mu je dao tisuću talenata srebra kako bi ga umirio i pridobio njegovu podršku za utvrđivanje svoje nesigurne vladavine. Izraelski je kralj sav taj novac ubrao od imućnih Izraelaca koji su mu morali plaćati porez u visini od pedeset šekela srebra po osobi (st. 20). U to je vrijeme cijena roba u Asiriji bila pedeset šekela srebra. Menahem je dragovoljno stavio vrat u asirski jaram, jer je smatrao da će mu to donijeti osobnu korist. Opće je uvjerenje da je Pul ista osoba kao Tiglat-Pileser III (st. 29).

U. Pekahja, kralj Izraela (15,23-26)

Pekahja, Menahemov sin, bio je kralj u Izraelu dvije godine (742./41.-740./39. god. pr. Kr.).

Sve što znamo o ovome kralju jest da je njegova vladavina bila kratka i opaka te da ga je ubio Pekah uz pomoć pedeset Gileadana u Samariji. Njegovom je vladavinom okončana sedma dinastija u Izraelu. Bio je jedini među kasnijim izraelskim kraljevima koji nije preuzeo krunu silom, no nije trebalo dugo vremena da ta ista kruna bude silom uzeta od njega. Učinio je to jedan od njegovih dvorana, spomenuti Pekah.

V. Pekah, kralj Izraela (15,27-31)

Pekah, Remalijin sin, kraljevao je u Izraelu dvadeset godina (752.-732./31. god. pr. Kr.).

Pekah je bio tjelesni stražar kralja Pekahje, kojega je ubio. Iz ostalih dijelova Pisma saznajemo da je napao Judeju, a potom protiv nje pozvao u pomoć Siriju (Aramejce). No Ahaz, judejski kralj, pozvao je u pomoć Asiriju. Asirski je kralj prvo ubio Resina, sirijskoga (aramejskog) kralja, a zatim napao Izrael. Osvojio je svu zemlju na kojoj su se nalazila dva i pol plemena istočno od Jordana te područje Galileje, a stanovništvo odveo u sužanjstvo. Bio je to prvi stadij asirskog sužanjstva. Pekahova vlast na dvoru preklapala se s Menahemovom (deset godina) i Pekahjinom (dvije godine). Uz asirsku potporu, izraelsko je prijestolje preuzeo Hošea, koji se urotio protiv Pekaha i ubio ga. Time je okončana osma dinastija u Izraelu.

W. Jotam, kralj Judeje (15,32-38)

Jotam, Uzijin sin, bio je kralj u Judeji ukupno dvadeset godina, uključujući četiri godine istodobne vladavine s Uzijom (750-732/31. god. pr. Kr.; usp. 2. Ljet 27).

Prvi dio svoje vladavine Jotam je proveo kao suvladar svome ocu, Uziji, a posljednji kao suvladar Ahazu. Njegova je službena vladavina trajala šesnaest godina. Jotam je bio jedan od boljih judejskih kraljeva, mada ni on nije srušio

uzvišice. Sagradio je Gornja vrata na Jahvinu Domu i proveo mnoštvo drugih građevinskih pothvata u zemlji. Resin i Pekah počeli su svoj združeni napad na Judeju upravo pred njegovu smrt. Tijekom Jotamove vladavine svoju je službu započeo prorok Mihej.

Druga knjiga Ljetopisa 27,6 sadrži sljedeću, vrlo pohvalnu primjedbu o Jotamu: "Tako je postajao Jotam sve moćniji, jer je hodio vjerno pred Gospodinom, svojim Bogom." Posve suprotno izraelskim kraljevima koji su slijedili Jeroboamov put.

Josip Flavije također spominje Jotamovu pobožnost.¹⁷

X. Ahaz, kralj Judeje (pogl. 16)

Ahaz, Jotamov sin, bio je kralj u Judeji dvadeset godina (735.-716./15. god. pr. Kr.; usp. 2. Ljet 28).

16,1-4 Ahaz je bio suvladar svome ocu, vjerojatno oko dvanaest godina. Ime Ahaz skraćeni je oblik imena Joahaz (Jehoahaz). Asirski zapisi spominju ovoga kralja upravo pod tim imenom. No prefiks "J(eh)o-" simbolizira Božje ime, te nema sumnje da ga je Sveti Duh namjerno izostavio jer je Ahaz bio otpadnik. Slijedio je izraelske kraljeve u idolatriji i, štoviše, sâm je svoga sina proveo kroz ogranj. Prema predanju, u iskazivanju štovanju Moleku roditelji su svoju djecu polagali među užarene ruke mjedenoga kipa, što je označavalo čišćenje od zla i posvetu tome bogu. Katkad su tijekom toga obreda djeca zapravo umirala ili bila spaljivana (Jr 7,31; Ez 16,21).

16,5-9 Kako bi prisilili Judeju da im se pridruži u ratu protiv Sirije i s nakanom da na judejsko prijestolje postave vazalskoga kralja (Iz 7,6), Sirija (Aram) i Izrael udružili su se u ratu protiv Jeruzalema. U isto vrijeme Sirija je osvojila Elat i od nje ga načinila svoju koloniju (u većini naših prijevoda stoji da su tad u Elat ušli Edomci, no neki stariji izvori na ovome mjestu

navode Sirijce – op. prev.). Pritiješnjen nevoljom, Ahaz je uputio poziv u pomoć asirskome kralju. Uz poziv je dakako, poslao i darove – srebro i zlato iz Hrama i riznicâ kraljevskoga dvora. Tiglat-Pileser je pristao; krenuo je na Damask, osvojio ga i ubio sirijskoga (aramejskog) kralja. Bilo je to ispunjenje Izaijinog proročanstva. No Bog će učiniti da Asirija bude prokletstvo Judi (Iz 7,17-25).

16,10-16 Kada je otišao u Damask kako bi se sastao s Tiglat-Pileserom, Ahaz je vidio poganski žrtvenik te odlučio isti takav podići u Jeruzalemu. Stoga je nacrt žrtvenika poslao svećeniku Uriji, a ovaj je zauzvrat dao sagraditi žrtvenik prije nego što se kralj Ahaz vratio iz Damaska. Po povratku u Jeruzalem, Ahaz je na novome žrtveniku prinio razne žrtve (sve osim okajnica i naknadnica, to jest žrtava za grijeh i prijestup), a potom zapovjedio Uriji da ubuduće umjesto mjedenoga žrtvenika rabi taj novi. Posljednja rečenica stiha 15 zvuči kao da će Ahaz rabiti mjedeni žrtvenik za proricanje (u NKJV prijevod te rečenice doslovce glasi: *A mjedeni će žrtvenik biti za pitanja* u smislu *traženja vodstva* – op. prev.). Međutim, ista ta rečenica može se shvatiti i kao: "A za mjedeni žrtvenik, raspitat ću se (razmislit ću) što bi s njim trebalo činiti."¹⁸ Svećenik Urija skandalozno je sagriješio; poslušao je kralja Ahaza i pokorio se njegovu svetogrđu, umjesto da ga neustrašivo ukori. Urija se u Izaiji 8,2 spominje veoma pohvalno, no to je bilo prije napada na Jeruzalem. Njegov grešni pristanak na Ahazov zahtjev da sagradi žrtvenik dogodio se kasnije.

16,17-20 Ahaz je uklonio stanovite predmete iz Hrama i područja oko njege, možda iz straha da bi ih asirski kralj mogao uzeti ako nekad uspije osvojiti Jeruzalem. Neki smatraju da je time platio danak. Druga knjiga Ljetopisa 28,24 kaže da je Ahaz pred kraj svoje vladavine posve zatvorio Hram. I baš kao i drugi otpadnički kraljevi prije njega, ni Ahaz nije

pokopan u kraljevskoj grobnici (2. Ljet 28,27), nego je počinuo sa svojim ocima i pokopan je u Davidovu gradu.

Y. Hošea, kralj Izraela (17,1-6)

Hošea, Elin sin, kraljevaio je u Izraelu devet godina (732./31.-723./22. god. pr. Kr.).

17,1-2 Sad dolazimo do posljednjeg kralja, i devete i posljednje dinastije u Izraelu. Hošea je ubio Pekaha (usp. 15,30) – možda zbog njegove nesposobnosti da se odupre asirskoj invaziji na Izrael – i preuzeo vodstvo države. Ovaj kralj nije bio tako opak kao njegovi pretходnici, no nacija je zaglabila preduboko – bilo je prekasno za popravke.

17,3-6 Salmanasar (nasljednik Tiglat-Pilesera), asirski kralj, krenuo je na Samariju i primorao Hošeu da mu plaća danak. Hošea se protiv Asirije urotio s egipatskim kraljem i prekršio danu riječ; naime, prestao je plaćati danak Asiriji. Zato ga je asirski kralj (ili Salmanasar ili Sargon, njegov nasljednik) bacio u tamnicu, osvojio svu zemlju i krenuo u opsadu Samarije. Opsjedao ju je tri godine, naposljetku zauzeo i odveo narod u sužanjstvo. Nije nam rečeno što se dogodilo s Hošoom; jednostavno je nestao u nekoj asirskoj tamnici, ostavljajući Samariju bez kralja tijekom posljednjih dana njezina postojanja. Do konačnog pada Izraela došlo je 723. ili 722. god. pr. Kr.

Z. Pad sjevernoga kraljevstva (17,7-41)

17,7-23 Ovi stihovi objašnjavaju osnovne razloge zbog kojih je Bog bio ljut na Izrael i zašto je dopustio da narod bude poražen i prognan. Štovali su tuđe bogove, slijedili običaje tuđih naroda, posvuda su podigli uzvišice, stupove i ašere, umnažajući iz dana u dan svoju idolatriju. Odbili su poslušati Božje proroke, ostali su tvrdovrati i nisu htjeli vjerovati riječi Jahve, Boga svoga. Okrenuli su leđa Božjim zapovijedima, a usvojili religiju

svojih susjeda, religiju čiji je tvorca čovjek. Štoviše, revnosno su slijedili put zla, prinoseći svoje sinove i kćeri na žrtvu lažnim bogovima.

17,24-25 Asirski je kralj odveo deset sjevernih izraelskih plemena u Mezopotamiju i Mediju. Potom je doveo ljude iz pet drugih pokorenih naroda i naselio ih na izraelsku zemlju. Ranije, dok je Izrael slušao Gospodina, on je iz Kanaana protjerao poganske narode i Jošuinim rukom tamo naselio svoj narod. Sad, kad su ga Izraelci prestali slušati, Jahve ih je prognao a u zemlju vratio poganske narode, ovoga puta rukom asirskoga kralja. Doseljenici su štovali vlastita poganska božanstva i tako izazvali Božji gnjev, osobito jer su sada živjeli na Emanuelovoj zemlji. Gospodnji se gnjev očitovao kada je među njih poslao lavove koji su lutali zemljom i ubijali ljude.

17,26-28 Netko je upozorio asirskoga kralja da zemlju pustoše lavovi i ubijaju doseljenike koji ne poznaju zakon izraelskoga Boga. Potom je asirski kralj zapovjedio da se jedan izraelski svećenik dovede natrag iz sužanjstva i pouči pogane kako valja štovati Gospodina. Svećenik koji se vratio vjerojatno je pripadao idolo-pokloničkoj grupi izraelskih svećenika i nije bio pravi Jahvin svećenik. Otišao je u Betel, središte štovanja teleta (iako tele više nije bilo tamo), te nove stanovnike poučio zagađenoj Jeroboamovoj religiji, koja jest uključivala, ali nije bila ograničena na štovanje Jahve. Ti su tuđinci stupali u brakove s Izraelcima koji su bili u zemlji i tako je nastao narod poznat kao Samarijanci – mješovita etnička grupa s vlastitom religijom i običajima.

17,29-34a Čini se da ovi stihovi opisuju strane doseljenike u zemlji. Svaki je narod imao vlastite bogove, a svećenike su postavljali svatko iz svoga naroda. No usvojili su i štovanje Jahve, što je za ishod imalo mješovitu religiju koja je bila gora od najgoreg poganizma.¹⁹

17,34b-40 Ulomak od stiha 34b (“Ne štujte Jahve...”) pa do stiha 40, vjerojatno opisuju Izraelce koji su ostali u zemlji. Oni nisu obraćali pozornost na ponovljena Gospodnja upozorenja protiv idolopoklonstva, nego su nastavili štovati zlatne teoce.

17,41 Ovaj se stih ponovno vraća na strane doseljenike u zemlji. Ispostavilo se da je njihova krivnja manja od Izraelove. I s to malo svjetla što su imali, štovala su Jahvu na izvjestan način; ali deset plemena, i pored sveg svjetla što su ga imali, nisu štovali Jahvu (st. 34b).

Koliko znamo, tih se deset plemena nikad nije vratilo u zemlju.²⁰ Rasijani su diljem svijeta. Vjerojatno među njih spadaju i crni Falaša Židovi iz Etiopije, kineski Židovi Kaifeng-Fu, te Košin Židovi iz Indije. Njihov identitet Bogu nije skriven; on će ih u danu koji dolazi vratiti u Izrael.

U ovo se vrijeme vjerojatno završila služba proroka Hošee – tj. padom Samarije i odvođenjem Izraela u sužanjstvo.

II. Judejsko kraljevstvo do sužanjstva (pogl. 18-25)

A. Kralj Ezekija (pogl. 18-20)

Ezekija, Ahazov sin, kraljevao je u Judeji dvadeset i devet godina (716./15.-687./86. god. pr. Kr.; usp. 2. Ljet 29-32; Iz 36-39). Vjeruje se da je prije toga bio suvladar s kraljem Ahazom od 729./28. do 716/15. god.

1. Ezekijina pravedna vladavina (18,1-8)

18,1-6 Ezekiji je u Svetome pismu posvećeno više prostora nego bilo kom kralju nakon Salomona. Radi boljeg razumijevanja duhovnih i političkih pobjeda što ih je Ezekija izvojevao svojom vjerom u Boga, treba pročitati i usporedna izvješća iz Druge knjige Ljetopisa 29-32 i Knjige proroka Izaije 36-39.

Kada je Ezekija došao na vlast, Judeja je praktično bila vazalska država pod

Asirijom. Njegova je vladavina definitivno bila reformatorska. Proveo je oštru borbu protiv svih oblika idolatrije, uništio sve uzvišice i razbio mjedenu zmiju o kojoj smo čitali u Brojevima 21 (jer su joj Izraelci prinosili kâd). Zvali su je Nehuštan, što doslovce znači “mjedeni predmet” (NKJV marg.). Što se tiče pozdanja u Jahvu Boga, Ezekiji nije bilo ravna među judejskim kraljevima. Jošija se, pak, među svim kraljevima najviše isticao u temeljitome uklanjanju svih sramota iz zemlje (23,24-25).

18,7-8 Naposljetku se Ezekija pobunio i protiv asirskoga jarma, vjerojatno potaknut svojim vojnim uspjehom protiv Filistejaca koje je prognao iz zemlje, od stražarskih kula (unutrašnjost) pa sve do utvrđenih gradova (gusto naseljena i izvršno branjena mjesta).

2. Osvajanje Samarije (18,9-12)

Ovaj ulomak donosi nam osvrt na asirsko osvajanje Samarije, a ponavlja se najvjerojatnije kako bi se istaknulo koliko je ozbiljna bila prijetnja s kojom se Ezekija tada suočavao. Prividna proturječnost u datumima između stihova 9 i 10 objašnjava se činjenicom da se u židovskome izračunu dio godine broji kao cijela godina. Opsada Samarije počela je tijekom posljednjega dijela četvrte godine Ezekijine vladavine, nastavila se tijekom pete godine njegove vladavine i okončala u prvome dijelu šeste godine – otuda “tri godine”. To znači od 725. do 722. god. pr. Kr., tijekom gore spomenutog razdoblja suvlada.

3. Sanheribov prvi napad na Judeju (18,13-16)

U to je vrijeme Asirija imala i svojih problema; umro je kralj Sargon II, a Babilon se pobunio. Tek je 701. god. pr. Kr., Sanherib, Sargonov nasljednik, uspio krenuti na Palestinu i Feniciju. U svojim je ljetopisima Sanherib ustvrdio da je od Judeje uzeo četrdeset i šest utvrđenih gradova i

200.000 zarobljenika. Tad mu je Ezekija poslao poruku u kojoj je pokorno priznao da je pogriješio što se pobunio. Očajan, morao je platiti tri stotine talenata srebra i trideset talenata zlata (golem iznos), kako bi spriječio asirski napad na Jeruzalem. Sanherib se tada nalazio u Lakišu, jugozapadno od Jeruzalema, na putu za Egipat.

4. Sanheribov drugi napad na Judeju (18,17-19,34)

18,17-19 Potom je Ezekija počeo utvrđivati Jeruzalem (2. Ljet 32,5). Možda je baš ta vijest dovela do toga da asirski kralj nešto kasnije pošalje dužnosnike svoje vojske u Jeruzalem, zahtijevajući bezuvjetnu predaju. Tri židovska dužnosnika izišli su u susret asirskim izaslanicima, kako bi čuli njihove zahtjeve. NIV titule asirskih izaslanika prevodi kao “vrhovni zapovjednik vojske”, “veliki dvoranin” i “peharnik”. NKJV ih pak naziva prema njihovim izvornim vojnim činovima: tartan, rabsaris i rabšak. Ti izrazi, dakle, nisu osobna imena.²¹

18,20-25 Veliki peharnik (rabšak) govorio je sa Židovima vrlo uvredljivo i to na njihovom, hebrejskom (dosl. judejskom), jeziku. Prvo se narugao Ezekijinu pouzdanju u jeruzalemske utvrde. Potom je otkrio kako zna da je Ezekija zatražio egipatsku pomoć protiv Asirije, podrugljivo nazvavši Egipat slomljenom trskom (st. 21). Kao treće, rekao je da se Judejci ne mogu pouzdati u Jahvu, jer je Ezekija uklonio sve uzvišice i žrtvenike. Veliki peharnik nije shvaćao da su to bila *poganska* svetišta, a ne mjesta na kojima se štovao Gospodin! Zatim je predložio okladu – dat će Judi dvije tisuće konja ako Ezekija može naći isto toliko konjanika. Ali Juda nema toliku konjicu, rugao se, pa ovisi o Egiptu i za kola i za konjanike. Naposljetku je veliki peharnik ustvrdio da je Jahve poslao Asiriju da razori Judeju.

18,26-27 Židovski su dužnosnici žurno predložili velikom peharniku da se raz-

govori nastave na aramejskome, jeziku diplomacije, a ne na hebrejskome. Potajno su se bojali da bi tako drzak razgovor mogao biti poguban za moral židovskoga naroda koji je bio na zidinama i slušao. No peharnik se tome usprotivio; njegova je želja bila upravo da narod čuje i razumije kakva ga strahovita glad i propast očekuje.

18,28-37 Potom se veliki peharnik obratio narodu i upozorio ih da ne dopuste Ezekiji da ih zavarava pouzdanjem u Jahvu, jer ih on ne može izbaviti. Ako se predaju, bit će im zajamčeno pravo privremenoga ostanka u Jeruzalemu. Potom će ih asirski kralj, kada se vrati iz pohoda na Egipat, odvesti u Asiriju, “zemlju kao što je njihova”. Nijedno božanstvo drugih naroda nije moglo izbaviti te zemlje od Asirije; kako onda mogu očekivati da će njihov Bog to moći? Narod koji je bio na zidinama šutio je, dok su se trojica židovskih dužnosnika obeshabreni vratili k Ezekiji.

19,1-7 Ezekija se veoma ražalostio i zabrinuo kada je čuo kako se veliki peharnik narugao. Poslao je glasnike k proroku Izaiji s porukom da je Judeja bespomoćna u času kad joj je snaga ponajviše trebala. Zamolio je Izaiju da se pomoli za ostatak Judejaca i za Jeruzalem. Izaija mu je odgovorio da se ne treba bojati asirskoga kralja, jer će Bog u njega udahnuti duh straha, koji će dati da čuje jednu vijest zbog koje će se vratiti u svoju zemlju, gdje će poginuti od mača.

19,8-13 Kada se veliki peharnik vratio u Lakiš, našao je Sanheriba gdje opsjeda obližnji utvrđeni grad Libnu.

Sanherib je čuo vijest da je Tirhak, etiopski kralj iz gornjega (tj. južnoga) Egipta, krenuo u napad na njega. Odmah je pokušao strahom natjerati Jeruzalem na brzu predaju tako što je poslao Ezekiji bogohulno pismo. Neki teolozi drže da je vijest o kojoj govori stih 7 objašnjena u stihu 9 – naime, da je vijest koja je trebala uplašiti Sanheriba bila ona o napadu

Egipćana. Drugi smatraju da je to bilo izvješće o pobuni Babilonaca.

19,14-20 Ezekija je postupio mudro; uzeo je pismo, odnio ga u Hram i razvio ga pred Jahvom. Njegova je molitva iznijela na vidjelo njegovo duboko pouzdanje u Boga, koji mu je po Izaiji dao dvostruk odgovor.

19,21-28 Stihovi 21-28 upućeni su Sanheribu, a stihovi 29-34 Ezekiji. Izaijino je proročanstvo pjesma rugalica protiv Asirije. Opisuje Jeruzalem, djevicu, kći Siona, koja se smije asirskim prijetnjama. Nadalje optužuje Sanheriba za hulu na sveto Božje ime i za hvastanje da će osvojiti Judeju (Libanon), uništiti njezine vladare i velikane (visoke cedrove i najljepše čemprese), te ući u palaču na gori Sion (najviši vrh, odnosno stan i šuma). Sanherib se hvalio i osvajanjem drugih zemalja, uključujući i pobjedu nad Egiptom. Međutim, nije shvaćao da je samo učinio nešto što je Bog odredio da se učini. Bog ga je dobro znao i slomit će njegovu beskrajno veliku oholost tako što će poslati natrag u Asiriju ostatke njegove razbijene vojske.

19,29-34 Potom je, obraćajući se Ezekiji, Gospodin dao znak po kojemu će poznati da Asirci neće zauzeti Jeruzalem. Naime, dvije godine Judejci neće moći uzgajati usjeve zbog nazočnosti Asiraca, nego će jesti što samo naraste. No treće će godine biti sigurni od napada i moći će nastaviti s uobičajenim poslovima. I ne samo da će narod Jeruzalema preživjeti, nego asirskome kralju neće biti dopušteno ući u grad, niti će na njega odapeti strijelu.

5. Sanheribov poraz i smrt (19,35-37)

Te je noći kroz asirski tabor prošao Jahvin Anđeo²² i pobio stotinu osamdeset i pet tisuća vojnika. Kad su ljudi rano ujutro ustali, od Asiraca su ostali samo mrtvaci.

Sanherib se vratio u svoju prijestolnicu

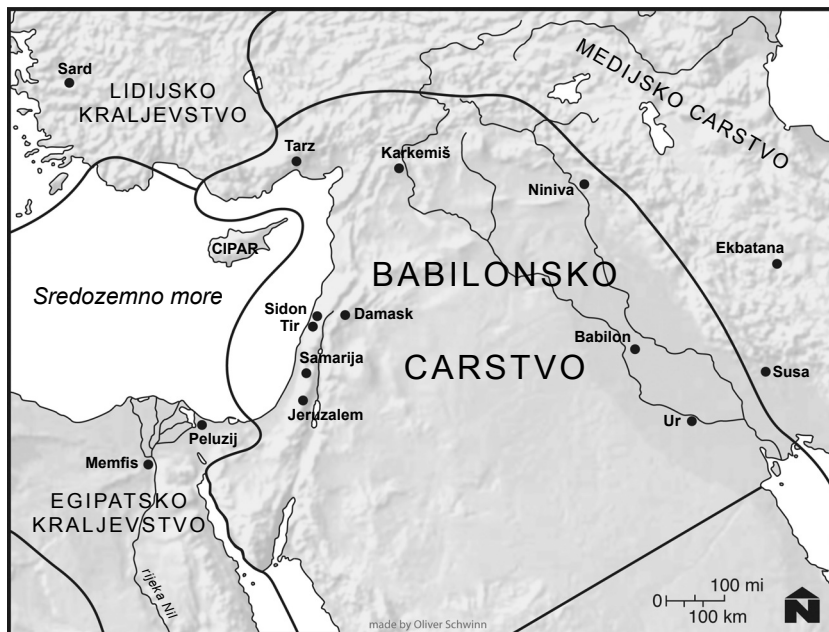
Ninivu, gdje je dvadeset godina kasnije ubijen (681. god. pr. Kr.). (Zapravo je za pet godina nadživio Ezekiju.) Izaijino se proročanstvo (st. 7) ispunilo kada su Sanheriba ubila dvojica njegovih sinova, a treći, Asar-Hadon, postao kraljem umjesto njega.

6. Ezekijina bolest i ozdravljenje (20,1-11)

20,1-7 Opće je uvjerenje da su se događaji opisani u poglavlju 20 odigrali ranije, vjerojatno u vrijeme o kojemu se govori u prvome dijelu poglavlja 18, tijekom prve Sanheribove vojne protiv Judeje (vidi st. 6). Kada se Ezekija razbolio, Izaija mu je rekao da uredi kuću, jer je smrt već pred vratima. Kralj se žarko pomolio za ozdravljenje i Bog mu je dodao još petnaest godina života. Whitcomb tumači:

Što bih ja učinio s ostatkom svog života kada bi mi Bog rekao da ću živjeti još samo 15 godina? Što je Ezekija učinio? Biblija o tome ne govori, jer posljednji zabilježen događaj iz razdoblja Ezekijine vladavine onaj je o uništenju Sanheribove vojske 701. god. pr. Kr. (što se vjerojatno dogodilo manje od godinu dana nakon njegove bolesti). Neki navode da je jedan od razloga zbog kojega mu je Bog produljio život bilo to što nije imao muškoga nasljednika koji bi preuzeo krunu (2. Kraljevima 21,1 kaže da je Manaše imao samo dvanaest godina kada se zakraljio). Međutim, vjerojatnije je da je Manaše bio suvladar sa svojim ocem gotovo deset godina, jer bi inače bilo nemoguće uklopiti 55 godina njegove vladavine u to razdoblje judejske povijesti, računajući unatrag od utvrdenoga datuma sužanjstva u Babilonu.²³

20,8-11 Kao znak da će Ezekija ozdraviti i vratiti se u Hram na bogoštovlje, Bog je učinio da se sjena na Ahazovu sunčaniku (ili stubama, NASB) vrati na-



Babilonsko carstvo oko 560. god. pr. Kr.

trag za deset stupnjeva. (Kronološki, stih 7 dolazi nakon stihova 8-11.)

Iz 2. Ljetopisa 32,31 možemo zaključiti da je to bio nadnaravan događaj, a vijest o tome stigla je čak do Babilona. Babilonci su štovali nebeska tijela i jamačno bi uočili svaku nepravilnost. Ubrzo se raširio glas o tome kako se veliko čudo dogodilo radi Ezekije.

7. Ezekijin glupi ponos (20,12-21)

20,12-18 Babilonski kralj Merodak-Baladan poslao je Ezekiji pismo s darovima, čestitajući mu ozdravljenje. No njegova veza s Judom nedvojbeno bila ojačati vezu s Judom protiv Asirije. Ezekija je postupio nerazborito i pokazao babilonskim poslanicima sve svoje riznice. (Iz 2. Ljet 32,31 saznajemo da je Bog kroz ovu situaciju kušao Ezekiju, kako bi saznao što mu je u srcu. Odgovor je bio: PONOS!) Izaija ga je ukorio zbog toga postupka i

predskazao mu da će Babilonci odvesti Judu u sužanjstvo, te da će neki njegovi sinovi biti uškopljeni dvorani (službenici, NASB) u palači babilonskoga kralja. Prije nego što je to silno blago završilo u Babilonu, jedan njegov dio prvo je otišao u Asiriju, kao dio danka koji je Ezekija platio Sanheribu kada je Asirija napala Palestinu, nedugo nakon Ezekijina oporavka (18,13-16).

20,19 Ezekija se pokorio Božjoj odluci i prihvatio je kao blagu. "A mislo je: 'Zašto ne? Ako bude mira i sigurnosti za moga života!'" (RSV, Kršćanska sadašnjost).

20,20-21 Ezekija je sagradio ribnjak i prokop kako bi doveo vodu u Jeruzalem s izvora izvan grada. Tako skriven vodovod bio je osobito dragocjen u vrijeme opsade. Još je moguće proći Ezekijinim tunelom od gihonskog izvora do silomaskog ribnjaka.

1880. godine nađen je jedan natpis što su ga načinili Ezekijini radnici na drevnom klinastom semitskom pismu. Prenesen je u muzej u Tursku, koja je tada vladala Palestinom kao dijelom staroga Otomanskog carstva.²⁴

U to se vrijeme završila služba proroka Miheja.

B. Kralj Manaše (21,1-18)

Manaše, Ezekijin sin, kraljevaio je u Judeji pedeset i pet godina (697./96.-643./42. god. pr. Kr.; usp. 2. Ljet 33,1-20).

21,1-9 U usporedbi s vladavinom svih judejskih kraljeva, Manaševina je vladavina bila najdulja i osobito opaka. Između ostaloga, ponovno je uveo štovanje Baala, ašerâ i nebeskih tijela; oskvrnuo je Hram jer je u njemu sagradio žrtvenike za štovanje zvijezda; svoga vlastitoga sina proveo je kroz oganj; vraćao je; gatao; stvorio bajače i opsjenare (pitao za savjet zazivače mrtvacâ); dao je načiniti lik Ašere (vjerojatno sraman seksualni simbol) u Božjemu Hramu. Božji se Duh zadržava na ozbiljnosti ovoga čina, ponavljajući Božje obećanje dano njegovu narodu u vezi s Hramom (1. Kr 8,29; 9,3).

21,10-15 Manaše je zaveo narod na gore užase nego što su ih činili Amorejci. Ishod: Bog je rekao da će kazniti Judeju onako kako je kaznio Samariju i Ahabovu kuću. Nategnuto uže i mjerilo (dosl. olovni visak) (st. 13) simboliziraju presudu. Osim toga, Bog će zbrisati Jeruzalem kao što se briše zdjela, pa se tad izvrne. Njegov će narod biti odveden u sužanjstvo, jer su do krajnjih granica izazivali Gospodnji gnjev.

21,16-18 Povrh idolopoklonstva kojemu se odao, Manaše je prolio veoma mnogo nedužne krvi. Prema nekanonskoj knjizi "*Uznesenje Izaijino*", Manaše je proroka Izaiju dao prepiliti (usp. Heb 11,37).

Iz 2. Ljetopisa 33 saznajemo da je asirski kralj (Asurbanipal) odveo Manašea u

sužanjstvo u Babilon. Tamo, u tamnici, Manaše se pokajao i obratio Gospodinu. Nakon toga mu je bilo dopušteno vratiti se u Jeruzalem i obnoviti svoju vladavinu – doličan dokaz Gospodnje milosti, ljubavi i milosrđa. Manaše je pokušao popraviti štetu koju je načinio, no bilo je prekasno. Narod, uključujući i njegova sina, slijedio je kraljev raniji primjer (2. Ljet 33,14-23).

C. Kralj Amon (21,19-26)

Amon, Manašev sin, bio je kralj Judeje dvije godine (642.-639. god. pr. Kr.; usp. 2. Ljet 33,21-25).

Amon je bio općepoznat po svome idolopoklonstvu i odbacivanju istinitoga Boga. Protiv njega su se pobunile njegove sluge i ubili su ga nakon vrlo kratke vladavine od svega dvije godine. Narod je potom pogubio sve koji su se urotili protiv Amona, te je na njegovo mjesto ustoličio njegova sina Jošiju. Ni Amon ni njegov otac nisu pokopani u grobnici judejskih kraljeva.

D. Kralj Jošija (22,1-23,30)

Jošija, Amonov sin, kraljevaio je u Judeji trideset i jednu godinu (641.-609. god. pr. Kr.; usp. 2. Ljet 34-35).

1. Popravak Hrama (22,1-7)

Negdje u ovo vrijeme svoju su proročku službu započeli Sefanija (Sef 1,1) i Jeremija (Jr 25,3). Habakuk je vjerojatno služio pred kraj Jošijine vladavine. Ona obilježava posljednje doba reformi u judejskome kraljevstvu. Poduzeo je odlučne korake protiv idolopoklonstva i pozivao narod da se vrati Jahvi. Osmnaeste godine njegove vladavine, kada mu je bilo dvadeset i šest godina, uredio je raspored popravke Hrama. Novac koji je prikupljan u Hramu predavan je poslovođama za plaću radnicima i nabavku materijala potrebnog za popravak Doma. Budući da su poslovođe bili poštenu lju-

di, od njih se nije tražio račun za primljeni novac.

2. Pronalazak Knjige Zakona (22,8-20)

22,8-10 Dok su trajale popravke, veliki svećenik Hilkija našao je Knjigu Zakona, vjerojatno cijelo Petoknjžje ili sâm Ponovljeni zakon. Odnijeli su je kralju Jošiji i pročitali je pred njim.

22,11-13 Kada je kralj čuo Božju riječ i shvatio koliko je daleko narod odlutao od njega, u pokajanju je razderao svoje haljine. Potom je poslao petero svojih činovnika da upitaju Jahvu za njega i narod, shvaćajući da se Božji gnjev kovitla nad Judejom zbog njezina grijeha.

22,14-20 Ljudi su otišli proroci Hildi koja je živjela u Jeruzalemu, u novome gradu (ili drugome kotaru), što bi bio okrug ili predgrađe Jeruzalema. Nisu otišli izravno ni Sefaniji ni Jeremiji. Hilda je vjerojatno bila Jeremijina strina (st. 14; usp. Jr 32,7). Ona je potvrdila Jošijino strahovanje da će Bog ubrzo kazniti Judeju zbog svih opačina što su se ukorijenile u narodu. No dodala je da se to neće dogoditi tijekom Jošijina života, jer se Jošija ponizio pred Jahvom i jer se pokajao.

Činjenica da je Jošija potom poginuo u bici (23,29) ne protuslovi stihu 20. "S mirom ćeš leći u grob", može značiti "prije nego što na Judeju padne obećana pošast sužanjstva u Babilonu." Ali može značiti i da će Jošija umrijeti u miru s Bogom (jer izvjesno je da nije umro u miru s ljudima).

3. Obnova Saveza (23,1-3)

Tada je kralj održao sveti sabor u Hramu i svemu narodu pročitao sve što piše u Knjizi Saveza. Stojeći na svome mjestu (pokraj stupa), kralj je pred Jahvom obnovio Savez i zavjetovao se da će se pokoriti svim riječima Zakona. Narod je također stupio u Savez s Jahvom.

4. Vjerska obnova (23,4-30)

23,4-9 Potom slijedi popis mnoštva reformi koje je proveo Jošija. Očistio je Hram od svih predmeta koji su se koristili pri štovanju idola, spalio ih, a pepeo odnio u Betel (kako bi tamo oskvrnuo idolopokloničko svetište). Uklonio je i, po svoj prilici, ubio sve idolske svećenike. Iznio je iz Hrama Ašeru, spalio je i pepeo bacio na grobove običnoga naroda. Razorio je (obredne) stanove posvećenih bludnica (kult muške prostitucije, sodomisti) koji su bili u Jahvinu Domu, gdje su žene tkale haljine za Ašeru. Oskvrnuo je uzvišice. To znači da ih je ukaljao tako da se više nikad neće moći rabiti. Doveo je svećenike iz svih judejskih gradova koji su na uzvišicama prinosili Jahvi kâd. Bog je ranije za te prinose odredio Jeruzalem. Jošija je te svećenike isključio iz daljnje službe u Hramu, no dopustio im je jesti beskasne kruhove.

23,10-12 Oskvrnuo je i razvalio Tofet, pogansko svetište u dolini Ben Hinom (dolina Hinomovih sinova), gdje su se djeca žrtvovala Moleku. Uklonio je knjige posvećene suncu i spalio sunčana kola koja su judejski kraljevi rabili u štovanju sunca. Srušio je idolopokloničke žrtvenike što su ih podigli Ahaz i Manaše. Manaše je i sâm uklonio ove žrtvenike nakon svoga obraćenja (2. Ljet 33,15), no zacijelo ih je idolopoklonik Amon vratio u službu. Jošija se osigurao da ih nikad više nitko ne rabi.

23,13-14 Jošija je oskvrnuo uzvišice na južnome dijelu Maslinske gore (Gore sablazni), koje su tu stajale još od Salomonovog doba. Razbio je idolopokloničke stupove, sasjekao ašere i njihovih mjesta ispunio ljudskim kostima.

23,15-18 Oborio je žrtvenik u Betelu i spalio uzvišice. Zatim je uzeo kosti iz obližnjih grobova i spalio ih na ostacima žrtvenika. ("I Izraelci i pogani gledali su na kosti mrtvacâ kao na vječno oskvrnuće."²⁵) Sve se to dogodilo da se

ispuni proročanstvo koje je Božji čovjek objavio Jeroboamu prije više od 300 godina. Jošija je jedan od tek nekolicine ljudi koji se u Bibliji spominju prije rođenja (1. Kr 13,2). Bio je izabrana posuda, unaprijed određen da ispuni proročanstvo neimenovana proroka protiv žrtvenika u Betelu.

Kada je kralj Jošija ugledao spomenik na grobu Božjega čovjeka koji je svjedočio protiv žrtvenika u Betelu, naredio je da prorokove kosti nitko ne smije dirati. Tako su njegove kosti ostale netaknute, zajedno s kostima neimenovana proroka koji je došao iz Samarije (usp. 1. Kr 13,30-31).

23,19-20 Reforme kralja Jošije obuhvatile su čak i Samariju. Očito je uspio preuzeti nadzor i nad tim područjem, ponajviše zato jer je moć Asirije opadala. Razorio je sve uzvišice i sve idolske svećenike poklao na žrtvenicima na kojima su ovi prinostili žrtve. Sva ta mjesta oskvrnuo je pepelom spaljenih ljudskih kostiju.

23,21-23 Po povratku u Jeruzalem, Jošija je ponovno uspostavio svetkovanje Pashe u skladu s Božjom riječi koju je pročitao (za više pojedinosti vidi 2. Ljet 35,1-19). Bila je to najveća svetkovina takve vrste još od vremena sudaca. Druge su proslave Pashe bile u velikoj mjeri obredne, točno i pomno razrađene, te priređene za mnoštvo, no ova se Pasha osobito svetkovala u čast Jahvi. Biblija bilježi samo tri Pashe tijekom razdoblja kraljeva: Salomonovu (2. Ljet 8), Ezekijinu (2. Ljet 30) i Jošijinu.

23,24 Jošija je očistio zemlju i od svih bajača, vračara, svih idolskih nakaza i uopće svih i svega što se odnosilo na čarobnjaštvo.

23,25-27 Što se tiče temeljitosti kojom je proveo reforme, Jošija se najviše isticao među judejskim kraljevima. Ezekiji pripada ista čast kad se radi o pouzdanju u Boga (18,5-6). Međutim, unatoč Jošijinoj dobroj vladavini, Jahve nije odustao od svoje na-

kane da kazni Judu tako što će poslati narod u sužanjstvo i razoriti Jeruzalem.

23,28-30 Godine 609. pr. Kr. faraon Neko, egipatski kralj, krenuo je u pomoć Asiriji koja se borila protiv Babilonaca (Babilonci su tad zauzeli Ninivu, asirsku prijestolnicu – op. prev.). Jošija je iz političkih razloga odlučio suprotstaviti mu se, no taj je sukob završio tako što je Jošija smrtno ranjen kod Megida. Njegove su ga sluge prenijele u Jeruzalem, gdje je umro i bio pokopan (usp. 2. Ljet 35,20-24). Faraon Neko nadirao je k rijeci Eufratu gdje su ga, četiri godine kasnije, Babilonci porazili u bici kod Karkemiša (Jr 46,2).

E. Kralj Joahaz (23,31-33)

Joahaz (poznat i kao Šalum), Jošijin sin, bio je kralj Judeji samo tri mjeseca (609. god. pr. Kr.; usp. 2. Ljet 36,1-4).

Joahaz je zanemario očeve reforme i dopustio narodu da se vrati idolopoklonstvu. Faraon Neko, egipatski kralj, dao ga je zatvoriti u Ribli u Hamatu, sirijskoj pokrajini, gdje su Egipćani bili utaboreni, i nametnuo je Judeji danak. Kasnije je odveo Joahaza u Egipat, gdje je ovaj i umro (Jr 22,11-12).

F. Kralj Jojakim (23,34-24,7)

Jojakim, Jošijin sin, bio je kralj Judeji jedanaest godina (609.-598. god. pr. Kr.; usp. 2. Ljet 36,5-8; Jr 22,18-19; 26,21-23; 36,9-32).

23,34-37 Faraon Neko postavio je za kralja Joahazova brata Elijakima i promijenio mu ime u Jojakim. Jojakim je bio Jošijin najstariji živi sin (usp. st. 31, 36), no narod je prvotno postavio na prijestolje Joahaza, a ne njegova brata (st. 30). Faraon Neko je to poništio i imenovao Jojakima za vazalskoga kralja. Jojakim je bio vjerniji faraonu nego Jahvi.

24,1-4 Babilonci su kod Karkemiša porazili Egipat 605. god. pr. Kr. i Judeja je pala pod vlast Babilonaca.

Jojakim je dao ubiti proroka Uriju (Jr

26,23) i spalio je Božju riječ, koju je prorok Jeremija zapisao o Judeji i Izraelu (Jr 36,23). Pokušao je uhvatiti Jeremiju i njegova pisara Baruha, no Gospodin ih je sakrio (Jr 36,26). Treće godine Jojakimove vladavine, kralj Nabukodonozor ušao je u Jeruzalem (st. 1), te odveo u Babilon jedan dio stanovnika (uključujući i Daniela) i uzeo dio posuđa iz Jahvina Doma (2. Ljet 36,7; Dn 1,1-2). Jojakima je svezao u lance i također ga odveo u Babilon. Međutim, kasnije se ili predomislio, ili je judejskoga kralja vratio u Jeruzalem, jer Jojakim se potom pobunio protiv Babilonaca (24,1). Whitcomb na sljedeći način opisuje tu situaciju:

Ljetopisac kaže da je Nabukodonozor svezao Jojakima u dvoje mjedene verige i odveo ga u Babilon (2. Ljet 36,6); no prije nego što je svoj plan proveo u djelo dogodilo se nešto veoma važno, što je dovelo do toga da se Nabukodonozor predomisli. Naime, primio je vijest da je njegov otac, Nabopolasar, umro u Babilonu 15. kolovoza. Shvaćajući da je sada prijestolje izloženo opasnosti, prisilio je Jojakima da mu zajamči vjernost kao vazal, te kraćim putem preko Arabijske pustinje otišao u Babilon.²⁶

Zbog Manaševih grijeha, Bog je na Judu poslao invaziju sačinjenu od četiri vojske iz četiri naroda.

24,5-7 Gospodin je objavio da će kralja Jojakima pokopati kao magarca – to jest da će njegovo tijelo iznijeti iz grada i ostaviti ga izložena prirodnim nepogodama i grabežljivcima (Jr 22,19). O njegovoj smrti nisu navedene pojedinosti.

G. Kralj Jojakim (24,8-16)

Jojakin, zvan još Jekonija i Konija, Jojakimov sin, bio je kralj u Judeji tri mjeseca (598.-597. god. pr. Kr.; usp. 25,27-30; 2. Ljet 36,9-10).

Tijekom kratkotrajne vladavine ovoga

opakog kralja, Nabukodonozor je opkolio Jeruzalem i odveo drugi val stanovnika u sužanjstvo. Među prognanicima nalazio se i prorok Ezekiel. Zarobljena je i kraljevska obitelj, te 7.000 vojnika i sve vješte obrtnike. Zapravo je u gradu ostao samo najsiromašniji narod. Nabukodonozor je odnio i blago iz Hrama i kraljevske palače. Stih 14 kaže da je ukupno bilo deset tisuća prognanika. Jeremija pak kaže da je Nabukodonozor odveo u sužanjstvo 4.600 osoba. (Jr 52,28-30). Broj u Kraljevima možda obuhvaća zarobljenike koji su odvedeni nekom drugom prigodom. Jojakim je bio zatočen trideset i sedam godina. Nakon toga, iz tamnice ga je oslobodio babilonski kralj Evil-Merodak, koji mu je dao počasni položaj na kraljevskome dvoru i vrlo izdašnu plaću (25,27-30).

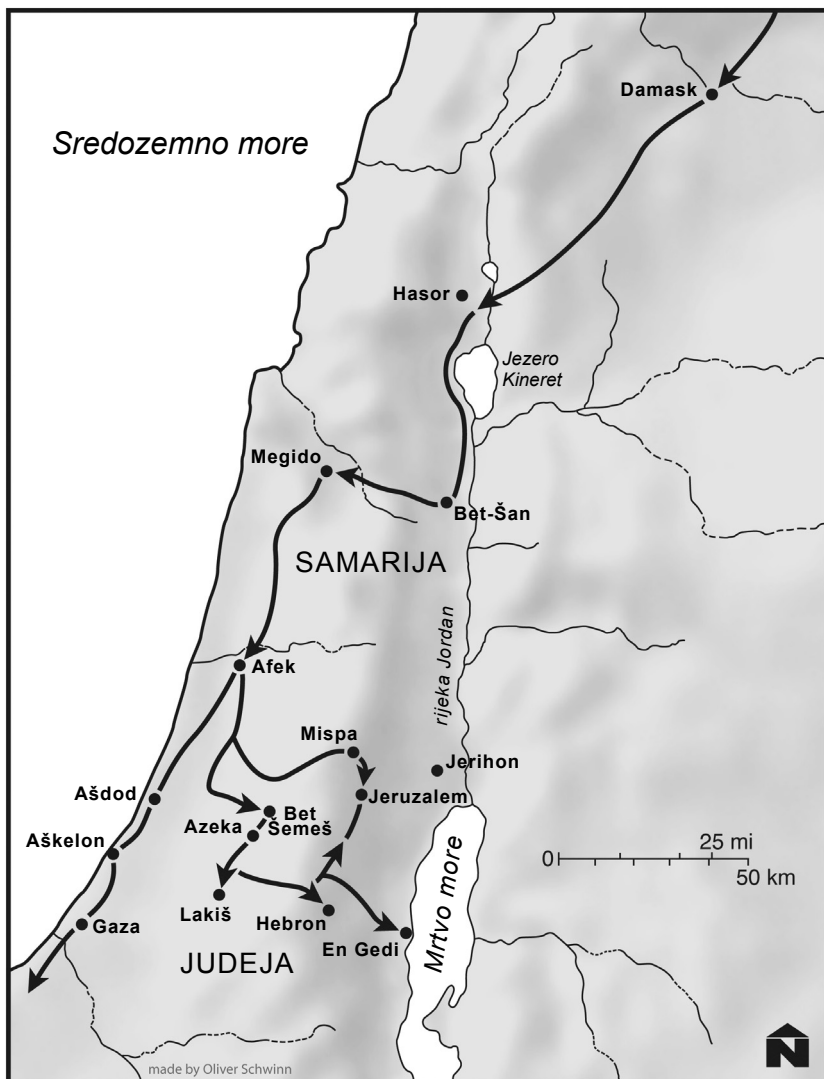
U to je vrijeme svoju službu započeo prorok Ezekiel.

H. Kralj Sidkija (24,17-25,7)

Sidkija, Jojakinov stric, bio je kralj u Judeji jedanaest godina (597.-586. god. pr. Kr.; usp. 2. Ljet 36,11-21; Jr 52,1-30).

24,17-20 Babilonski je kralj, umjesto Jojakina, postavio za kralja njegova strica Metaniju, kojemu je promijenio ime u Sidkija. Sidkija je s Nabukodonozorom sklopio savez u kojemu se obvezao da će mu služiti kao marionetski kralj. No potom je prekršio savez, pobunio se protiv babilonskoga kralja i za pomoć se okrenuo Egiptu. Sidkijina izdaja, kršenje zakletve i Božja osuda koja je uslijedila zabilježeni su u Knjizi proroka Ezekielu 17,11-21.

25,1-7 Sidkijina spletku s Egiptom zadala je konačan udarac gradu Jeruzalemu. Nabukodonozor ga je opsjedao osamnaest mjeseci, što je donijelo strahovitu glad stanovništvu unutar gradskih zidina. Sidkija je sa svojim ratnicima pokušao noću pobjeći iz grada i domoći se pustinje u blizini Mrtvoga mora. No Kaldeji



Nabukodonozorovi vojni pohodi protiv Judeje. Od 605. do 586. god. pr. Kr. Judeja je trpjela stalne napade Babilonaca. Ovaj posljednji udar došao je s južnoga prilaza Jeruzalemu.

su zarobili kralja i doveli ga Nabukodonozoru u Riblu (u Hamat u Siriji). Nakon što mu je pred očima poklao sinove, babilonski je kralj naredio da se Sidkiji

iskopaju oči, te da ga okovana u verige odvedu u Babilon. Bilo je to ispunjenje dva iznimna proročanstva: Jeremija je predskazao da će Sidkija vidjeti babilon-

skoga kralja oči u oči (Jr 32,4; 34,3). Ovo se ispunilo u Ribli. Ezekiel je isto tako predskazao da će Sidkija biti odveden u Babilon, ali da ga neće vidjeti i da će tamo umrijeti (Ez 12,13). Sidkiji su oči iskopane prije nego što je stigao u Babilon, gdje je doista i umro.

I. Pad Jeruzalema (25,8-21)

25,8-12 Konačan pad Jeruzalema dogodio se 586. god. pr. Kr., kada ga je razorio Nabuzaradan, zapovjednik tjelesne straže babilonskoga kralja. On je spalio Hram, kraljevsku palaču, sve kuće u Jeruzalemu i sve znamenite zgrade. Srušio je gradske zidine i odveo u sužanjstvo sve građane, osim onih najsiromašnijih.

25,13-17 Ovi stihovi opisuju sveopću pljačku hramskoga blaga. Ono što je bilo preveliko da bi se moglo odnijeti cijelo, razbijeno je na manje komade. Nije moguće procijeniti koliko je bilo mjedi što su je pljačkaši odnijeli sa sobom. Povrh toga, Kaldejci su odnijeli sve što je bilo načinjeno od čistoga zlata i čistoga srebra, sve što su mogli pronaći.

25,18-21 Nebuzaradan je odveo iz Jeruzalema oko sedamdeset i dvoje gradskih vođa. Predao ih je babilonskome kralju Nabukodonozoru u Ribli, gdje su po kratkom postupku ubijeni.²⁷

J. Gedalijino namjesništvo (25,22-26)

Za upravitelja nad narodom koji je preo-

stao u Judeji, babilonski je kralj imenovao Gedaliju. Kada su četvorica vojnih zapovjednika saznali za to, došli su pred njega u Mispu, možda kako bi mu predložili da narod pobjegne u Egipat. Gedalija ih je posavjetovao da se podčine babilonskome jarmu i da će onda sve biti dobro. Kasnije je Jišmael, član kraljevske obitelji, napao i ubio Gedaliju i njegove suradnike. Narod je tako ostao bez organizirana vodstva i svi su pobjegli u Egipat.

K. Kralj Jojakin (25,27-30)

Knjiga završava ohrabrujućom primjedbom. Druga knjiga o kraljevima i Knjiga proroka Jeremije imaju isti svršetak (usp. 25,27-30; Jr 52,31-34). Trideset i sedme godine progonstva kralja Jojakina babilonski kralj Evil-Merodak postupa časno prema njemu. To daje nadu da će surovost sužanjstva biti ublažena, a zatim se posve i okončati.

Prva knjiga o kraljevima počinje Davidovom smrću, a Druga završava uništenjem Judeje. Narod je padao pod Mojsijevim vodstvom, pod sucima, a sada i pod kraljevima. Ljudi su jednostavno odbijali poslušati Božju riječ. Odbili su biti ganuti suzama proroka. Otvrdnuli su svoja srca i ukrutili vratove, sve dok Bog nije odredio Asirce i Babilonce koji će ih naučiti da je plaća za grijeh smrt. Sužanjstvo je savršeno poslužilo svojoj svrsi: očistilo je srce Božjega izabranog naroda od idolopoklonstva.

Bilješke

- 1 (1,2) John C. Whitcomb, Jr., *Solomon to the Exile*, str. 64. Mnogi znanstvenici prevode ime Baal Zebul kao "uzvišeni Baal".
- 2 (2,7-9) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, str. 200.

- 3 (3,4-9) Vidi: *Unger's Bible Dictionary*, str. 217, 226, 227.
- 4 (3,26-27) Harold Stigers, "II Kings," u *The Wycliffe Bible Commentary*, str. 344.
- 5 (5,1-4) D. L. Moody, *Notes from My Bible*, str. 58.
- 6 (5,13-14) *Isto*.
- 7 (6,24-31) Neki drže da je ovo doslov-

- ce bio ptičji izmet, ali da se koristio kao ogrjev.
- 8 (7,1-2) Moody, *Notes*, str. 58.
- 9 (7,3-7) Matthew Henry, "2 Kings," u knjizi *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, II:745, 746.
- 10 (8,13-15) Williams, *Commentary*, str. 207.
- 11 (8,7-15) Merrill C. Tenney, *The Zondervan Pictorial Encyclopedia of the Bible*, III:49.
- 12 (9,30-37) G. Campbell Morgan, *Searchlights from the Word*, str. 209.
- 13 (10,15-17) *Isto*, str. 104.
- 14 (11,4-11) Williams, *Commentary*, str. 210.
- 15 (12,1-5) Whitcomb, *Solomon*, str. 103.
- 16 (12,1-5) Williams, *Commentary*, str. 211.
- 17 (15,32-38) Josip Flavije, sazeo Matthew Henry, "2 Kings," *Matthew Henry's Commentary*, II:785.
- 18 (16,10-16) F. C. Cook, ed., *Barnes' Notes on the Old and New Testaments, I Samuel-Esther*, str. 273.
- 19 (17,29-34a) Takva mješovita religija naziva se "sinkretizam."
- 20 (17,41) Međutim, Lk 2,36 spominje da je proročica Ana bila iz Ašerova plemena, a to je jedno od deset sjevernih plemena. Očito su se neka plemena između tih deset doista vratila. Osim toga, Jakov svoju poslanicu šalje "dvanaesterim plemenima, rasi-janim među poganima" (1,1), tako da onih deset plemena nije bilo potpuno "izgubljeno" iz vida, čak ni u doba ranog kršćanstva.
- 21 (18,17-19) Izostavljajući određeni član ispred ovih titula, KJV ostavlja dojam da se radi o osobnim imenima.
- 22 (19,35-37) Općenito se vjeruje da je ovo bio Krist u jednoj od svojih objava prije utjelovljenja (bilješka u NKJV gdje se Andeo piše velikim slovom govori u prilog ovome stano-vištu).
- 23 (20,1-7) Whitcomb, *Solomon*, str. 127.
- 24 (20,20-21) Tekst ovoga natpisa može se naći u *Unger's Bible Dictionary*, str. 481, 482, i u *First and Second Kings*, Richard I. McNeely, str. 145.
- 25 (23,15-18) Williams, *Commentary*, str. 221.
- 26 (24,1-4) Whitcomb, *Solomon*, str. 146.
- 27 (25,18-21) U dvadeset i petome poglavlju nailazimo na tri numerička problema, od kojih su vjerojatno svi obična greška prepisivača, bilo ovdje u Drugoj knjizi o kraljevima, ili na drugim mjestima u odgovarajućim stihovima Prve knjige o kraljevima ili Knjige proroka Jeremije. Točno prepisivanje brojeva iz starih rukopisa predstavljalo je osobit problem. (Radi više pojedinosti na ovu temu vidi Drugu knjigu Ljetopisa.) Teškoće su sljedeće: dan kada je spaljen Jeruzalem (st. 8 kaže sedmoga dana, dok Jr 52,12 kaže desetoga); visina glavica na stupovima (st. 17 kaže da su bile visoke tri lakta , a 1. Kr 7,16 kaže pet – u ovome slučaju u prijevo-du Kršćanske sadašnjosti nema ovoga neslaganja – op. prev.); broj ubijenih iz kraljeve pratnje (st. 19-21 kažu da ih je ubijeno petero; Jr 52,25 kaže da ih je ubijeno sedmero).

Bibliografija

Vidi bibliografiju za Prvu knjigu o kraljevima

PRVA KNJIGA LJETOPIISA

“Ljetopisi imaju vlastitu osobnost i ljepotu, kao i moralnu ispravnost iznad svega, jer se uzdižu iznad događaja i nastavljaju dalje, pokazujući da u propasti svega drugoga Božja nakana čvrsto stoji. I to je to čim se mi moramo utješiti u današnje vrijeme.

Kršćanski se svijet suočava sa stanjem propasti; ali Božja nakana nikad ne propada i oni koji imaju vjeru oslanjaju se i nalaze utjehu u posve izvjesnom statusu Božje nakane.”

William Kelly

Uvod

I. Jedinstveno mjesto u kanonu

Ljetopisi, koji su u izvorniku jedna velika knjiga, zauzimaju posljednje mjesto u kanonu Hebrejske Biblije.¹ Hebrejski naslov znači “dnevnik, kronika”, ili još doslovnije, “riječi dána” (u značenju “izvješće o događajima iz određenoga razdoblja” – op. prev.) Naziv ovih knjiga u grčkome prijevodu (Septuaginta) glasi “pròpusti, ono što je izostavljeno” (*paralipomena*), nesretan i zbunjujući naziv što vodi u zabludu.² Naš izvrsni naziv za ove knjige potječe iz Jeronimove latinske Vulgate.

Budući da se na prvi pogled čini kako 1. Ljetopisa ponavlja događaje opisane u 1. i 2. Samuelovoj, a da 2. Ljetopisa pokriva istu građu koju nalazimo u 1. i 2. Kraljevima, kakav onda jedinstveni doprinos Ljetopisi uopće imaju? No oni se ipak znatno razlikuju od knjiga o Samuelu i Kraljeva. Ove knjige naglašavaju *povijesnu* stranu događaja, dok Ljetopisi naglašavaju onu *duhovnu*. Tako su Ljetopisi usredotočeni na Davidovu vladavinu i njegove nasljednike, te na Hram i hramsku službu. Donose nam potankosti koje ranije nismo znali: o svećenicima, levitima, glazbenicima, pjevačima i vratarima. Opširno nam govore o prenošenju Kovčega u Jeruzalem, o pripremama za gradnju Hrama, te o reformama što su ih pro-

veli neki bolji judejski kraljevi. Sjeverno se kraljevstvo spominje samo u vezi njegova odnosa prema Davidovoj dinastiji. Ljetopisac, štoviše, izostavlja tragične priče o Amnonu, Abšalomu i Adoniji, te o Salomonovu vjerolomlju. Prema tome, knjige Ljetopisa nipošto nisu nepotrebno ponavljanje. Prije su duhovno tumačenje povijesti, opisane u prethodnim knjigama.

Povijest vladavine svakoga kralja redovito se bilježila u knjizi Ljetopisa (povijesti) kraljeva (1. Kr 14,29; 15,7; itd.). Nema sumnje da ulomci iz Samuela i Kraljeva, koji su istovjetni onima iz Ljetopisa, potječu iz tog zajedničkog izvora.

Neki zamjeraju Ljetopisima jer nisu potpuniji i mnogostraniji i jer ne uključuju važne povijesne događaje iz razdoblja koje obuhvaćaju.³ Međutim, William Kelly, svojim već poslovičnim duhovnim opažanjem, pokazuje kako Ljetopisi, poput svih nadahnutih knjiga, odražavaju točno to što želi Sveti Duh:

Ovaj zbornik Božjih svjedočanstava, sa-bran u knjige Ljetopisa... rascjepkan je; nakana mu je da bude rascjepkan. Da je htio, Bog ga je mogao načiniti potpunim, no to bi bilo izvan njegova poretka. Bog se osobno udostojio, i svidjelo mu se, označiti svoju mudrost na propasti Izraela tako što nam je dao isključivo iscjepkane dijelove podataka, razasute tamo-amo. U ovim knjigama doista nema ničega

posve dovršenog. Obje knjige Ljetopisa imaju čist okus točno toga načela. A to nerijetko predstavlja priličnu poteškoću učenjacima; budući da oni na njih gledaju običnim, ljudskim očima, ne mogu ih razumjeti. I zato su uobrazili da su posve iskvarene. No, to nije točno. Jer, napisane su po savjetima Božjega Duha, svjesno i promišljeno.⁴

Kelly daje i prigodnu napomenu koja se može primijeniti na stanje u Izraelu i suvremeno stanje podjele i kaosa među onima koji ispovijedaju kršćanstvo:

Uvjeren sam da se zato Božja milost proviđenja za njegov narod u sadašnje vrijeme doima vrlo slabom i posve u neredu onima koji na nju gledaju ljudskim očima; no kad u to pogledaš dublje, naći ćeš da se sve odvija po Božjoj mudrosti, te da bi nas težnja za dovršenim isključila iz zajedništva s njegovom nakanom – bili bismo zadovoljni sami sobom, umjesto da s njim suosjećamo zbog stanja sloma u njegovoj Crkvi.⁵

Prva i Druga knjiga Ljetopisa nisu dosadne povijesne knjige. To su svećenička tumačenja svete povijesti, od Adama, preko povratka Izraela iz sužanštva u Babilonu. Napisane su za nas, vjernike, i mogu se primijeniti u našem svakodnevnom životu.

II. Autorstvo

Većina teologa drži da je Ezra napisao ili sabrao spise za knjige Ljetopisa. Posljednja dva stiha 2. Ljetopisa ista su kao i prva dva stiha Ezrine knjige, a nalazimo i mnoštvo stilskih sličnosti. Kako bi prikupio podatke, nadahnuti je priređivač sakupio mnoštvo djela svojih suvremenika, kao što se može vidjeti iz sljedećega popisa:

1. Knjiga povijesti vidioca Samuela (1. Ljet 29,29)
2. Knjiga povijesti proroka Natana (1. Ljet 29,29)
3. Knjiga povijesti vidioca Gada (1. Ljet 29,29)
4. Proročka knjiga Šilonjanina Ahije (2. Ljet 9,29)
5. Proročka besjeda vidioca Adona (2. Ljet 9,29)
6. Knjiga povijesti proroka Šemaje (2. Ljet 12,15)
7. Plemenski popis vidioca Adona (2. Ljet 12,15)
8. Tumačenje proroka Adona (2. Ljet 13,22)
9. Knjiga o izraelskim i judejskim kraljevima (2. Ljet 20,34; 27,7; 32,32)
10. Tumačenje Knjige o kraljevima (2. Ljet 24,27)
11. Proročko viđenje proroka Izaije (2. Ljet 26,22; 32,32)
12. Knjiga povijesti Hozajeve⁶ (2. Ljet 33,19)

III. Datum

Ljetopisi su napisani nakon sužanštva (2. Ljet 36,22-23). Datum njihova nastanka možemo odrediti još točnije pomoću rodoslovnoga stabla. Posljednja osoba u Davidovu rodoslovlju, Anani (1. Ljet 3,24), osmi je naraštaj nakon kralja Jojakina (zvanog još i Jekonija [st. 17] ili Konija [st. 17, NKJV marg.]). To je bilo oko 600. god. pr. Kr. Uzimajući u obzir prosjek od dvadeset i pet godina po naraštaju, dolazimo negdje do 400. god. pr. Kr. kao najranijeg datuma. Budući da bi pisac – koji je bio tako odan Davidovoj lozi koliko je to bio Ljetopisac – uvrstio u rodoslovlje sve kasnije kraljeve potomke, teško da su Ljetopisi mogli biti napisani mnogo *kasnije* od navedenoga datuma.

Prema tome, vidimo da su Ljetopisi jedna od posljednjih napisanih knjiga Staroga zavjeta, blizu vremena proroka Malahije.

IV. Povijesna pozadina i tema

Navedeni datum nastanka Ljetopisa pomaže nam shvatiti i što je to što žele istaći.

Monarhije više nema, ali kraljevska se loza i dalje prati dotle dokle je stigla u pripremanu za Davidova Sina, Mesiju, koji je tek trebao doći.

Iako monarhija više ne postoji, službe povezane s Hramom i dalje su okosnica duhovnog života naroda. W. Graham Scroggie piše:

Pa opet, ovdje je istaknuto sve što pripada štovanju; Hram i hramske službe, svećenici, leviti, pjevači i omraza prema idolopklonstvu. Jasno je prikazano da do nevolja naroda dolazi uslijed njihova nepoštovanja Božjih zahtjeva, a do napretka kada se vrate Bogu. Kraljevi su politički i kraljevski, no Ljetopisi su sveti i duhovni.⁷

Valja primijetiti da su obje teme – Me-

sija i bogoštovlje – temeljna načela i za današnje vjernike.

Druga knjiga Ljetopisa nastavlja tamo gdje je prva stala. U 1. Ljetopisa David određuje Salomona za svoga nasljednika. 2. Ljetopisa prati Davidovu lozu od Salomona do povratka židovskoga ostatka iz sužanjstva u Babilonu. Prva i Druga knjiga o kraljevima u biti pokrivaju isto vremensko razdoblje, no u knjigama o Kraljevima naglasak je više na Izraelu, dok se u Ljetopisima više naglašava Juda, kao što smo ranije primijetili. Izraelski se kraljevi spominju samo u toj mjeri koliko su povezani s povijesti Jude. Iako je veći dio građe istovjetan u obje knjige (Kraljevi i Ljetopisi), Ljetopisi katkad sadrže potankosti koje ne nalazimo u Kraljevima, budući da su Ljetopisi pisani kasnije i u drugu svrhu. Mi ćemo dati komentare nekih različitosti između ovih knjiga, no bit će nemoguće u sve to ući pređuboko. U tu svrhu napisane neke druge knjige.

Pregled

I. Rodoslovlja (poglv. 1-9)

- A. Od Adama do Abrahama (1,1-27)
- B. Od Abrahama do Izraela (1,28-54)
- C. Izraelovi potomci (poglv. 2-8)
 1. Juda (2,1-4,23)
 2. Šimun (4,24-43)
 3. Ruben, Gad i polovica Manašeova plemena istočno od Jordana (pogl. 5)
 4. Levi (pogl. 6)
 5. Jisakar (7,1-5)
 6. Benjamin (7,6-12)
 7. Naftali (7,13)
 8. Polovica Manašeova plemena zapadno od Jordana (7,14-19)
 9. Efrajim (7,20-29)
 10. Ašer (7,30-40)

11. Benjamin (pogl. 8)

- D. Oni koji su se vratili iz sužanjstva (9,1-34)
 - E. Šaulova rodoslovlje (9,35-44)
- #### II. Šaulova smrt (pogl. 10)
- #### III. Vladavina kralja Davida (poglv. 11-29)
- A. Davidova vojska (poglv. 11, 12)
 1. Davidovi junaci (pogl. 11)
 2. Davidovi vjerni pristaše (pogl. 12)
 - B. David prenosi Kovčeg u Jeruzalem (poglv. 13-16)
 - C. Davidova želja da sagradi Hram i Božji odgovor (pogl. 17)
 - D. Davidove pobjede (poglv. 18-20)
 - E. Popis i pošast (pogl. 21)
 - F. Pripreme za gradnju Hrama (poglv. 22-26)
 1. Građa, ljudi i motivacija (pogl. 22)

2. Podjela i dužnosti levita
(pogl. 23-26)
G. Vojni i državni vođe (pogl. 27)

- H. Posljednji Davidovi dani
(pogl. 28, 29)

Komentari

I. Rodoslovlja (pogl. 1-9)

Prvih devet poglavlja Prve knjige Ljetopisa sadrže rodoslovne tablice, ili “obiteljska stabla”, kako ih volimo zvati. Rodoslovlja su Židovima bila veoma važna, budući da su nastojali sačuvati svoje plemenske razlike. Također je, nakon nereda izazvanog sužanjstvom, bilo važno iznova uspostaviti kraljevsku i svećeničku lozu.

U ovim poglavljima nailazimo na nekoliko primjera gdje se imena razlikuju u odnosu na ona navedena u drugim djelovima Biblije. Za te prividne nedosljednosti postoje različiti razlozi. Katkad je neka osoba imala više imena. Osim toga, ne bi nas trebalo čuditi da su se neka imena tijekom stoljeća počela drukčije pisati. Moramo imati na umu da između nekih rodoslovlja u Postanku i njihovih pandana u Ljetopisima stoji vremenski razmak od cijeloga milenija (1400-400. god. pr. Kr.). U mnogim se slučajevima radi i o greškama prepisivača. Već će i pogled na hebrejski jezik pokazati kako se ovo lako moglo dogoditi. Ta “neslaganja” neće omesti ozbiljnoga čitatelja, budući da većina sadašnjih protuslovlja nije postojala u izvornim dokumentima i k tome ni na koji način ne utječu na glavni nauk vjere.⁸

A. Od Adama do Abrahama (1,1-27)

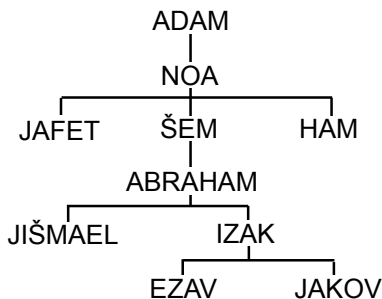
Čini se da je izvorom za ova rodoslovlja bila Knjiga Postanka. Stihovi 1-4 vraćaju se na Postanak 5 (od Adama do Noe). U stihovima 5-23 navode se Noini potomci, onako kako je zabilježeno u Postanku

10. A Abrahamovo rodoslovlje (st. 24-27) potječe iz Postanka 11.

B. Od Abrahama do Izraela (1,28-54)

Abrahamovi izravni potomci, navedeni u Postanku 25, ovdje su nabrojani u stihovima 28-33. Potom na red dolaze potomci obećanog sina, Izaka. Ezav, iz Postanka 36, spominje se u stihovima 35-54, što utire put Jakovljevim (Izrael) potomcima. Od drugoga do devetoga poglavlja pratimo Izraelovo potomstvo.

Ovdje, u prvome poglavlju, Ljetopisac putem užega obiteljskog stabla prenosi težište s Adama, oca čovječanstva, na Jakova, oca dvanaest izraelskih plemena. On ubrzano čisti prizorište od svih drugih i ostavlja samo izabrani narod. Osim toga, ovdje nailazimo i na početak mesijanske loze (usp. Lk 3,34-38).



C. Izraelovi potomci (pogl. 2-8)

1. Juda (2,1-4,23)

Juda je bio poglavar najvećega plemena i prvi po redu u blagoslovu i obećanju, te je stoga njegovo rodoslovlje prvo i najdulje (2,3-4,23). Opširnije su razrađena rodo-

slovlja dvojice Judinih potomaka – Kalebovo: 2,18-20.42-55 (ovo nije Kaleb iz Br 13; vidi: 4,15), i Davidovo: 3,1-24.

U rodoslovljima nailazimo na nekoliko povijesnih napomena. Te se napomene prije svega odnose na ono na što nam Sveti Duh želi privući pozornost – na ključna pitanja u ovome panoramskom prikazu izraelske povijesti. Tako nam se u Judinom rodoslovlju skreće pozornost na to kako Bog postupa s dvojicom opakih ljudi te kako blagoslivlja jednog pravednog čovjeka.

“Er, Judin prvenac, bijaše nevaljao u Jahvinim očima, i Jahve ga pogubi” (2,3). Er je bio Judin sin iz braka sa Šuinom kćeri, Kanaankom (Post 38,1-10). Nije nam rečeno što je učinio, već samo da je bio opak u Jahvinim očima. Njegovo ga je nevaljalstvo koštalo prava prvorođenca, mjesta u mesijanskoj lozi i života. Ime mu je postalo mrljom u obiteljskome stablu, da ga mogu vidjeti svi naraštaji. Dobro bi bilo ljudima da promisle o posljedicama nevaljalstva prije nego što bude prekasno. “Jer će biti satrti zlikovci, a koji se u Jahvu uzdaju, baštinit će zemlju” (Ps 37,9).

Priču i Akaru (Akan) (2,7) nalazimo u Jošui 7. “Vidio je”, “polakomio se” i “uzeo” (Jš 7,21) stvari koje su bile uklete (herem) u Jerihonu. Time je navukao nevolju na Izrael, jer je zbog njegova grijeha poginulo trideset i šest ljudi u neuspjelome napadu na Aj. Gospodin ga je razotkrio kao krivca, te su on i njegova obitelj pogubljeni.

“Jabes (Jabeš) je bio izvrsniji među braćom” (4,9). Evo čovjeka koji je imao duboku spoznaju o Bogu i koji ga je poštovao tražeći njegov blagoslov. Jabes je bio čovjek vjere i Gospodin je na to obratio pozornost. “A bez vjere nemoguće mu je ugoditi, jer onaj koji želi pristupiti Bogu mora vjerovati da postoji Bog i da nagrađuje one koji ga traže” (Heb 11,6). Ironside primjećuje:

Njegova je molitva bila četverostruka. “Ako me odista blagoslivljaš”, što znači: “Daj mi pravu sreću.” Ovo se može naći samo kod čovjeka koji ustrajava u pouzdanju i predaje se hodu s Bogom. “Raširi moje područje.” Nije bio zadovoljan nastaviti dalje samo s onim što je imao. Želio je ući u posjed još više Gospodnje baštine i još više uživati u njoj. “Neka bude tvoja ruka uz me!” Oslanjao se na Božju brigu i zaštitu. A na kraju moli: “Sačuvaj me oda zla, tako da se ne mučim!” Grijech je jedino što Božjoj djeci može oteti radost u Gospodinu.⁹

Jabes je tražio i bio je nagrađen. Neka bi i nas Bog osnažio da slijedimo njegov primjer!

Bitja (4,18) je jedna od malobrojnih žena spomenutih u ovim rodoslovljima. Bila je faraonova kći, no sada je živjela s izabranim narodom. Njezino ime znači *Jahvina kći*.

Prije nego što nastavimo dalje, moramo spomenuti jednu prividnu nedosljednost. U 1. Ljet 2,15 kaže se da je David sedmi Jišajev sin, dok se u 1. Samuelovoj 16,10-11 i 17,12 navodi kao osmi. Vjerojatno je jedan Jišajev sin umro bez djece ili prije nego što se oženio, tako da ga kroničar nije uvrstio u rodoslovlje.

2. Šimun (4,24-43)

4,24-43 Šimun, Jakovljevi drugi sin, sljedeći je čije se rodoslovlje navodi, vjerojatno zbog njegove bliske povezanosti s Judinim plemenom. Šimunov je dio u Obećanoj zemlji bio unutar Judina područja (Jš 19,9). Gradovi nabrojani u 4,28-33 bili su njihova baština. Međutim, kasnije su u povijesti osvojili dodatna područja.

3. Ruben, Gad i polovica Manaševa plemena istočno od Jordana (pogl. 5)

Peto poglavlje govori o prekojordanskim

plemenima Rubena, Gada i polovice Manaševa plemena. Ovim je plemenima posvećeno vrlo malo prostora; između ostalog, među prvima su odvedeni u sužanjstvo (5,26).

Stihovi 1 i 2 objašnjavaju zašto je blagoslov prvorodstva bio dan drugim plemenima umjesto Rubenovcima. Kada je Jakov, pred smrt, blagoslovio svoju djecu (Post 49), nije propustio spomenuti Rubenovo nevaljalstvo (Post 35,22) i oduzeti mu prvenstvo. Dvostruk dio zemlje koji je pripadao prvorodencu otišao je Josipu (preko Efrajima i Manašea), a dvostruk dio što se vodstva tiče, pripao je Judi.

Gadovci su popisani u stihovima 11-17, a poglavari polovice Manaševa plemena navedeni su u stihovima 23 i 24.

Ostatak petoga poglavlja donosi kratko izvješće o sudbini ovih plemena. Zajedno su uspješno vojevali protiv Hagrijaca (Jišmaelci) (st. 10.19-22). S malom vojskom od 44.760 ljudi porazili su daleko brojnije neprijateljske snage. Pouzdali su se u svoga Boga (st. 20), a on im je dao pobjedu i obilan ratni plijen (st. 21).

Budući da su neprekidno bili izloženi utjecaju idolopokloničkih naroda oko njih, ubrzo su se “odali preljubu s bogovima naroda one zemlje koje je Bog iskorijenio pred njima” (st. 25). Obratili su se bogovima koji nisu mogli spasiti Jišmaelce i napustili su jedinog istinitog Boga, čijom su silom zauzeli Obećanu zemlju. Zato ih je Bog predao u ruke asirskome kralju, te su odvedeni u sužanjstvo.

4. Levi (pogl. 6)

6,1-53 Ovo poglavlje govori o Levijevim sinovima, potomcima Jakovljeva trećeg sina. Stihovi 1-15 i 49-53 donose popis najpoznatije obitelji iz ovoga plemena – Aronove. Služba velikih svećenika dodijeljena je Aronu i njegovim sinovima i zato je važno imati točno rodoslovlje od Arona do sužanjstva.

Samuel (st. 28), Elkanin sin (st. 27),

bio je veliki prorok i posljednji sudac u Izraelu prije nego što je Šaul postao kralj. Njegova je služba opisana u Prvoj knizi o Samuelu.

Levi je imao tri sina: Geršoma, Kehata i Merarija. Njihovo je rodoslovlje navedeno u stihovima 16-30. Stihovi 31-48 sadrže tri rodoslovlja: prvi je Heman, Kehatovac (st. 33-38); zatim Asaf, Geršomovac (st. 39-43); i naposljetku Etan, Merarijevac (st. 44-47). Bili su to pjevači koje je David postavio da služe pred Jahvom (st. 31, 32).

Heman je vjerojatno autor Psalma 88. On je bio potomak proroka Samuela. Postoji nekoliko Psalama koji nose Asafovo ime, npr. Psalam 50 te Psalmi 73-83. Etan bi mogao biti autor Psalma 89.

6,54-81 Ostatak ovoga poglavlja donosi spisak gradova i pašnjaka oko tih gradova što su ih Levijevcima ustupila druga plemena. Bilo je to u skladu s Gospodnjom zapovijedi danom preko Mojsija (Br 35,1-8). Ta je zapovijed provedena pod Jošuinim nadzorom (Jš 21).

5. Jisakar (7,1-5)

U sedmome se poglavlju spominje šest plemena:

Jisakar (st. 1-5)

Benjamin (st. 6-12)

Naftali (st. 13)

Polovica **Manaševa** plemena (zapadno od Jordana) (st. 14-19)

Efrajim (st. 20-29)

Ašer (st. 30-40)

Ova rodoslovlja nisu ni blizu tako cjeovitava kao što su to rodoslovlja Jude i Levija, možda zato jer ne obuhvaćaju ni prijestolje ni svećeništvo.

6. Benjamin (7,6-12)

Iako je Benjaminovo pleme u jednom trenutku u povijesti bilo svedeno na svega 600 ljudi zbog zločina što su ga počinili (Suci 20), čini se da su povratili i snagu i veličinu. Benjaminovi se potomci ponov-

no navode u poglavlju 8. Ovdje u poglavlju 7 naglasak je na Benjaminu u odnosu na narod, dok je u sljedećem poglavlju naglasak na Benjaminu u odnosu na Šaula i Jeruzalem.

7. Naftali (7,13)

Četiri Naftalijeva sina nazivaju se Bilhinim sinovima, jer je ona bila Naftalijeva majka. Daljnji potomci ove četvorice ne spominju se.¹⁰

8. Polovica Manašeova plemena zapadno od Jordana (7,14-19)

Manaševci potomci koji su živjeli istočno od Jordana u Gileadu i Bašanu navedeni su u 1. Ljet 5,23-24. Ovaj se ulomak odnosi na onu polovicu plemena koja se nastanila u Kanaanu, zapadno od Jordana.

Manašev potomak koji se ističe u ovome rodoslovlju jest Selofhad, koji je imao samo kćeri. Njihova su imena navedena u Jošui 17,3, a zapamćene su jer su otvoreno zatražile svoje nasljedstvo, koje je Gospodin obećao ženama u takvim slučajevima (vidi: Br 27,1-11). Židovke su imale prava u vrijeme kada su se prava većine poganskih žena svodila na vrlo malen broj.

9. Efrajim (7,20-29)

Pisac ulazi dublje u rodoslovlje Efrajimova plemena i prati podrijetlo Jošue, najglasovitijeg Efrajimovca u staroj povijesti. Ljudi koji vrše Božje podvige ponos su svojih obitelji; s ljubavlju ih se sjeća i drži za primjer sljedećim naraštajima.

10. Ašer (7,30-40)

Spisak četvero Ašerovih sinova i njihove sestre Serahe poklapa se sa spiskom u Postanku 46,17. Njihovi su potomci bili obiteljski glavari, probrani hrabri junaci i glavari među knezovima.

11. Benjamin (pogl. 8)

8,1-28 Benjamin, Juda i dijelovi Šimuno-

va i Levijeva plemena činili su južno kraljevstvo, koje je odvedeno u sužanjstvo u Babilon. Većina Izraelaca koja se vratila u Judeju pod Nehemijom bila je iz ovih plemena; stoga im je posvećeno više prostora u ovim rodoslovljima.

Obiteljsko stablo Benjaminovaca ovdje je opširnije nego u 1. Ljet 7,6-12. Da bismo, pri usporedbi ova dva spiska, kao i onoga iz Postanka 46,21 te Brojeva 26,38-41, shvatili prividna odstupanja, pomoći će nam sljedeća načela.

1. Neki su ljudi imali više od jednoga imena.
2. Način pisanja pojedinih imena promijenio se tijekom godina.
3. Neka su imena izostavljena jer je ta osoba umrla rano ili bez djece.
4. Riječ prevedena kao *sin (ben)* može značiti sin, unuk, praunuk, itd.
5. I napoljetku, neka su imena izostavljena jer ne služe nakani Ljetopisca.

8,29-40 Šaul, Benjaminovac, bio je prvi izraelski kralj. Njegovo je rodoslovlje navedeno na ovome mjestu kao i u 1. Ljet 9,35-44, no ovdje se navodi samo obiteljsko stablo njegova sina Jonatana, Davidova druga. Merib Baal (st. 34) isto je ime kao Meribaal i drugo je ime za Mifibošet.¹¹

Zebulunovo i Danovo rodoslovlje nije navedeno. (Dan je izostavljen i iz drugih dijelova Pisma, ponajprije iz Otkrivenja 7.)

D. Oni koji su se vratili iz sužanjstva (9,1-34)

Stihovi 2-9 kratko spominju Judine i Benjaminove sinove (potomke) koji su se vratili u Jeruzalem i bili poglavari u svojim obiteljima (st. 9). Stihovi 10-13 spominju svećenike, dok se u stihovima 14-34 navode leviti koji su se vratili, te se navodi opis nekih njihovih dužnosti. Još jedan popis povratnika nalazi se u Nehemiji 11.

E. Šaulovo rodoslovlje (9,35-44)

Posljednjih deset stihova devetoga po-

glavlja, koji su praktično isti kao oni iz 1. Ljet 8,29-40, donose Šaulovo rodoslovlje i postavljaju scenu za povijesni dio 1. Ljetopisa (poglv. 10-29). Šaulova je povijest zabilježena u 1. Samuelovoj 9-31.

II. Šaulova smrt (poglv. 10)

10,1-5 Usporedno izvješće o Šaulovoj smrti i smrti njegovih sinova nalazi se u 1. Samuelovoj 31,1-13.

C. H. Spurgeon ovako komentira stih 5:

Iako vrlo ozbiljno osuđujemo samoubojstvo, moramo se diviti vjernosti štitonoše – vjernosti do smrti. Nije htio nadživjeti svoga gospodara. Zar je taj čovjek mogao živjeti i umrijeti za Šaula, a zar bismo mi mogli izdati našega Kralja, Gospodina Isusa Krista?¹²

10,6-10 Što se Šaulove smrti tiče, važno istaknuti nekoliko napomena. Navod: “Tako onog dana pogiboše zajedno Šaul, njegova tri sina i sav njegov dom” (st. 6), odnosi se samo na one koji su se borili zajedno sa Šaulom (1. Sam 31,6). Šaul je imao još sinova koje nisu ubili Filistejci (2. Sam 2,8; 21,1-9). No naposljetku čak ni oni nisu izbjegli sudbini koja je zadesila njihova oca (2. Sam 21,1-8).

10,11-12 Kad su čuli što se dogodilo sa Šaulom i njegovim sinovima, svi hrabri ljudi iz Jabeš-Gileada pješačili su svu noć da bi uzeli njihova mrtva tijela od Filistejaca. Kosti su im pokopali pod tamarisom u Jabešu i postili sedam dana. Ranije je Šaul spasio njihov grad od Amonca Nahaša (1. Sam 11); svi ti hrabri ljudi nisu zaboravili Šaulovu dobrotu.

10,13-14 Ovi stihovi donose dva razloga za Šaulovu smrt: Nije držao Jahvine zapovijedi (vidi: 1. Sam 13 i 15) i pitao je za savjet bajačicu (duh mrtvaca) (vidi: 1. Sam 28).

Ovo kratko izvješće o Šaulu utire put za povijest o Davidu, čovjeku kojega je Bog odabrao da vodi njegov narod, Izrael.

III. Vladavina kralja Davida (poglv. 11-29)

A. Davidova vojska (poglv. 11, 12)

1. Davidovi junaci (poglv. 11)

11,1-3 Ljetopisi ne spominju kratku i neuspjelu Išbaalovu vladavinu (2. Sam 2-4), nego odmah prelaze na Davidovu krunidbu u Hebronu (usp. 2. Sam 5).

11,4-9 Prvo što je kralj David riješio učiniti bilo je da sebi pribavi prijestolnicu. Ovi nam stihovi govore kako je osvojen Jeruzalem (usp. 2. Sam 5,6-10).

Davidov nećak, Joab, Sarvijin sin, bio je i zapovjednik njegove vojske. Pokazao se osobito odvažnim tijekom zauzimanja Jeruzalema. U skladu s Davidovim obećanjem, proglašen je vrhovnim zapovjednikom izraelske vojske. No iako ratni heroj, Joab je bio nemilosrdan, štovišće okrutan čovjek, tako da njegovo ime nije zabilježeno među imenima Davidovih junaka, možda zbog njegovog beskrupuloznog karaktera.

11,10 Ovaj popis Davidovih junaka nalazi se na početku njegove vladavine. U 2. Samuelovoj 23 sličan je popis naveden potkraj njegove vladavine. Svi ti junaci prilazili su Davidu u različito vrijeme njegove službe. Jedna mu se grupa pridružila dok je bio u Adulamskoj pećini (st. 15-19). Drugi su došli dok je bio u Siklagu (12,1-22). Neki su mu pak prišli kada je pomazan za kralja u Hebronu (12,23-40).

Nadalje slijedi popis nekolicine Davidovih junaka, kao i nekoliko njihovih junačkih djela:

11,11 Jašobam: On je bez ičije pomoći porazio tri stotine ljudi, i to ničim više nego kopljem. Bog mu je dao nadnaravnu pobjedu nad Izraelovim neprijateljima. Hrabri ljudi mogu i dan-danas učiniti iznimne podvige za Boga kada se pouzdaju u njega, ustrajavajući u bici protiv neprijatelja ljudskih duša.

11,12-14 Eleazar, Dodonov sin: Primiti prije svega da je on bio "s Davidom". Bio je vjeran Davidu i ostao uz njega kada su svi drugi pobjegli. A za što je riskirao vlastiti život? Za polje ječma! U pitanju je bio princip, a ne imetak. Ta je zemlja, prema obećanju, pripadala Izraelu i Filistejci je neće dobiti – ni jedan jedini pedalj toga polja. Današnji kršćani trebaju shvatiti da pripadaju Bogu i ne smiju dopustiti sotonu da zauzme uporište u njihovom životu, čak ni u naizgled beznačajnim područjima.

11,15-19 Trojica koja su sišla k Davidu u Adulam: Bili su s Davidom u najtežim trenucima i znali su za čim čezne. Izlažući vlastiti život opasnosti donite su jeli mu vode iz betlehemskoga studenca, koja će mu okrijepiti dušu. I nije to bilo radi slave i časti, jer njihova imena nisu ni spomenuta, nego da bi priuštili Davidu užitak kojemu se radovao. Gdje su danas muškarci i žene koji prebivaju tako blizu Gospodinu Isusu da znaju za čim on čezne? Gdje su muškarci i žene koji će riskirati sve kako bi okrijepili Gospodinu dušu, donoseći mu vode sa nekog potrebitog misijskog polja? Oni koji tako čine nesumnjivo će biti ubrojani među njegove junake.

11,20-21 Abišaj, Joabov brat, bio je najugledniji među trojicom.¹³ Biblija nam govori da je Abišaj bio nepokolebljivo odan Davidu. Otišao je s njim u Šaulov tabor (1. Sam 26), bio je s Davidom i kad je ovaj pobjegao iz Jeruzalema tijekom Abšalomove pobune (2. Sam 16), ugušio je Šebinu pobunu (2. Sam 20), spasio je Davida od gorostasa Išibenoba (2. Sam 21), te na mnogo drugih načina vjerno služio svome kralju (2. Sam 10, 18; 1. Ljet 18). Nesebična odvažnost i predana vjernost svakoga će čovjeka učiniti vrijednim prijateljem i slugom Kralja kraljeva.

11,22-25 Benaja: Njegov je otac bio svećenik (1. Ljet 27,5) i junak. Benaja je

bio zapovjednik Davidove tjelesne straže. Ovdje je navedeno tek nekoliko njegovih podviga. Kasnije je preuzeo Joabovo mjesto vrhovnog zapovjednika izraelske vojske (1. Kr 2,34-35). U njegovim pobjedama vidimo sliku pobjedonosnog života, koji se bez straha suočava sa svijetom (egipatski gorostas), tijelom (Moab) i đavlom (ričući lav) i svladava ih.

11,26-47 Iako u stihovima 26-47 nema zabilježenih junačkih djela, uredno su zabilježena imena onih koji su hrabro služili Davidu. Neka su imena vrlo zanimljiva. Na primjer:

Amonac Selek (st. 39) i Moabac Jitma (st. 46): Oni su već samim rođenjem postali neprijatelji Izraela. No ovdje ih zatičemo u službi izraelskoga kralja. I mi smo svi rođeni kao Božji neprijatelji, ali po njegovoj milosti i mi možemo naći mjesto u kraljevoj vojsci.

Urija Hetit (st. 41): Bio je pripadnik naroda kojega su Izraelci trebali istrijebiti po svom zauzimanju Obećane zemlje (Pnz 7,1-2). A ovdje vidimo takvog čovjeka kao Davidova ratnika. David se pokazao nedostojnim njegove vjernosti, jer je zapovjedio ubojstvo Urije da bi dobio njegovu ženu, Bat-Šebu (2. Sam 11).

2. Davidove vjerne pristaše (pogl. 12)

Jedanaesto se poglavlje odnosi na *pojedince* koji su stali uz Davida. Ovo poglavlje, pak, govori prvenstveno o *plemenima* i njihovim poglavarima koji su se pridružili Davidu. Stoga tu nalazimo nabrojana sva plemena, od onih koja su mu pristupila dok se skrivao (st. 1-22), do onih koja su mu došla u Hebron nakon Išbaalove (Išbošet) smrti (st. 23-40). "...i svi su ostali Izraelci bili jednodušni da Davida postave za kralja" (st. 38).

Prethodno su se Davidu pridružili mnogi ljudi koji su bili u nekoj nevolji, kao i oni koji su bili potlačeni ili ožalošćeni, kako bi kod njega našli zaštitu (1. Sam

22,1-2). No sada su svi ti ljudi došli služiti Davidu i pomoći mu u preuzimanju prijestolja, koje mu je pripadalo po božanskoj odluci. I danas Božje kraljevstvo treba muškarce i žene koje je Bog opremio i osposobio (st. 2), uvježbane i hitre (st. 8), jake u vjeri, kadre svladati nabujale brzake poraznih okolnosti, te natjerati neprijatelja u bijeg (st. 14, 15), ispunjene Duhom i nesebično posvećene Isusu (st. 32) – ljude pouzdana srca (st. 33)!

David je s pravom sumnjao u Benjamince i Judine ljude (st. 17), jer su ga ranije neki među njima izdali (1. Sam 23).

Izvjешće o povijesnim događajima na koje se odnose stihovi 19-22 možemo naći u 1. Samuelovoj 29 i 30. Bog je spriječio Davida da ratuje protiv Izraela u vrijeme kada je David boravio s Filistejcima. Dao mu je i pobjedu nad Amalećanima koji su upali u Siklag i zarobili njegovu obitelj.

Istočna su se plemena priključila Davidu u velikome broju (st. 37), dok su ona bliže Hebronu predstavljale manje snage – npr. Juda, Šimun, itd. (st. 24, 25 i dalje.).

Sad kad je Izrael bio ujedinjen oko svoga kralja kojega je Bog imenovao, nastalo je veliko veselje, slavlje i blagoslov (st. 40). Podjele i sukobi što ih je prouzročila Šaulova neposlušnost, bili su prošlost. Izrael će sada nanovo procvjetati jer ga vodi njegov pobožni kralj-pastir.

B. David prenosi Kovčeg u Jeruzalem (pogl. 13-16)

13,1-8 Trinaesto poglavlje bilježi Davidov prvi pokušaj da prenese Kovčeg u svoj, netom stečeni kraljevski grad.

Kovčeg je tijekom Šaulove vladavine bio posve zanemaren. Nekoć su ga zarobili Filistejci i držali kod sebe sedam mjeseci, a potom ga vratili u Kirjat Jearim, gdje su ga čuvali u kući levita Abinadaba (1. Sam 4-7). Sada su ga na Davidov poticaj Uza i Ahjo postavili na nova kola

kako bi ga prevezli u Jeruzalem. Izraz Egipatski Šihor vjerojatno se odnosi na Egipatski potok (Wady el Arish).

13,9-12 No u jednom su trenutku volovi krenuli u stranu i umalo prevrnuli Kovčeg, pa je Uza posegnuo rukom kako bi ga pridržao. Bog ga je ubio na mjestu. Prema Zakonu, Kovčeg nitko nije smio dotaći, čak ni svećenici (Br 4,15). Kada su ga nosili Kehatovci bio je na polugama, a poluge na njihovim ramenima, tako da nisu dolazili u dodir sa samim Kovčegom. To je mjesto potom nazvano Peres Uza (izljev gnjeva na Uzu). David se vrlo ožalostio i uplašio Boga, pomislivši što bi se moglo dogoditi ako donese Kovčeg u Jeruzalem.

13,13-14 Tako je Kovčeg sklonjen u kuću Obed-Edoma, levita, gdje je ostao tri mjeseca i donio obilje blagoslova svome domaćinu.

14,1-2 Nakon što je David postavljen za kralja nad svim Izraelom, Hiram, kralj Tira, poslao je ljude i građevinski materijal da se Davidu sagradi dvor. Bio je to početak dugog i bliskog prijateljstva koje je nastavljeno i za Salomonova kraljevanja.

14,3-7 David je sagriješio protiv Gospodina tako što se oženio mnoštvom žena; ovo je izričito bilo zabranjeno u Ponovljenom zakonu 17,17. Iako Ljetopisi bilježe ovo kršenje Zakona, ne spominju što je taj grijeh povlačio za sobom. Prva četiri sina, čija su imena navedena u stihu 4 ovoga poglavlja, rodila mu je Bat-Seba (1. Ljet 3,5), a Davidovu nezakonitu vezu s njom bilježi 2. Samuelova 11. Međutim, čak i ovdje vidimo Božju milost na djelu, jer se imena dvojice sinova iz tog braka pojavljuju u rodoslovlju našega Gospodina: Natan (Lk 3,31), kao Marijin predak i Salomon (Mt 1,6), kao Josipov predak.

14,8-17 Kad su Filistejci čuli da je David pomazan za kralja u Izraelu, izišli su da ga napadnu. David je zatražio savjet od Boga (st. 10) i odnio spektakularnu

pobjedu. Svi idoli, koji svoje štovatelje nisu mogli spasiti od živoga Boga, odneseni su (2. Sam 5,21) i spaljeni (st. 12). Filistejci su se oporavili od poraza i vratili se da još jedanput napadnu, a David je ponovno za savjet upitao Gospodina. Nije tek tako pretpostavio da će Božje vodstvo biti isto. A Bog mu je doista ovoga puta pribavio pobjedu pomoću posve drukčije strategije.

Te su pobjede ulile strah u srce svim susjednim narodima. Obrati pozornost na povezanost između stihova 16 i 17: “David učini tako kako mu je bio zapovjedio Bog... I raširi se Davidova slava po svim zemljama.”

15,1-3 Tri mjeseca nakon tragedije kod Peres Uze (pogl. 13), David se još jedanput pripremio da donese Kovčeg u svoju prijestolnicu, Jeruzalem. No ovoga je puta marljivo pretražio što kaže Zakon, a potom djelovao u skladu s tim.

Tad je za Kovčeg spremio šator, a ne kuću, jer je to bio uzorak što ga je našao u Zakonu. Šator je jamačno bio načinjen po istome modelu kao onaj koji je korišten tijekom izlaska Izraelaca iz Egipta (Izl 26). No u Davidovu je šatoru Kovčeg bio jedini komad namještaja, jer je Prebivalište sa svim svojim namještajem ostalo u Gibeonu (16,39), sve do Salomonovih dana.

15,4-15 Potom je David skupio glavare levitskih obitelji. Tom su prigodom (st. 11) pozvani i glavni svećenici, Sadok i Ebjatar (1. Kr 4,4). Kovčeg su ovoga puta prenijeli pravi ljudi i na pravi način, kako je zapovjedio Mojsije po Jahvinoj riječi (st. 15). Stoga je ovaj pokušaj završio uspjehom (16,1).

15,16-29 Izraelski je psalmist uredio i da Kovčeg prati radosna glazba. Neki su pjevali, neki svirali na glazbalima. David je skakao, plešući uz zvuke harfe i citre i svi su radosno klicali. No sve to veselje nije moglo proći bez prizvuka gorčine. Naime, Davidova žena, Mikala, sve je to

gledala s prozora i rugala se (st. 29; usp. 2. Sam 6,16 i dalje).

16,1-3 Čim je Kovčeg postavljen u šator, prinesene su žrtve. Paljenice su bile najviši mogući obredni izraz štovanja (usp. Lev 1), jer cijele bi ih progutao ogranj, a njihov se dim uzdizao kao ugodan miris Bogu.

Osim paljenica, ovom su prigodom prinesene i pričesnice (mirotvorne žrtve). Bile su to jedine levitske žrtve od kojih je svakome pripadao dio. Sav loj i bubrezi prinošeni su Gospodinu na žrtveniku i dio onoga što je ostalo išao je svećenicima, a ostatak je davan prinositelju, kako bi ga pred Jahvom podijelio sa svojom obitelji i prijateljima (usp. Lev 3). Pričesnice slikovno prikazuju zajedništvo s Gospodinom te udio u svemu dobrome što od njega dolazi. I pričesnice i paljenice bile su značajne za svetkovanje blagdana te u svim svećanim prigodama, a ovo je nedvojbeno bio svečan dan za sav Izrael. Svi su prije odlaska kući dobili po komad mesa (st. 3).

16,4-7 Potom je David učinio sve što je potrebno da bi se službe zahvale i radosti pred Gospodinom vršile svakodnevno, a ne samo u osobitim prigodama (usp. st. 37-42). Imenovani su službenici među levitima, koji će Jahvi uznositi hvalu, čast i slavu glazbalima i pjesmom.

16,8-22 Psalam napisan ovom prigodom sastojao se iz dva glavna dijela. Stihovi 8-22 upućeni su Izraelu, a stihovi 23-34 svim narodima. Psalam završava stihovima 35 i 36. Ova je pohvalnica mješavina Psalama 105,1-15; 96,1-13; 106,1.47.48.

U stihovima 8-22 Izraelce se potiče da pjevaju o Gospodnjoj slavi, da *sjećaju* njegovih djela i svih čudesa što ih je učinio, te da se sjećaju njegova *Saveza* – bezuvjetnih obećanja koja je dao njihovim očevima.

16,23-34 Psalmist proširuje perspektivu na svu zemlju i poziva sve ljude da navješćuju Gospodnju slavu. Jahvi pripa-

da naše *strahopoštovanje* kao Bogu stvoritelju. Pripada mu *slava* kao Bogu koji je veličanstven i silan. Pripada mu naša *radost* kao Bogu koji drži svu zemlju i kraljuje nad njom.

16,35-36 Ova završna molitva gotovo je ista kao Psalam 106,47-48.

16,37-43 David je pazio da imenuje levite koji će vršiti službu Jahvi pred Kovčegom u Jeruzalemu, ali i u Gibeonu, gdje su se još uvijek nalazili i Prebivalište i žrtvenik za žrtve paljenice. U Jeruzalemu je postavio pjevače, vratare i trubače, sve pod Ebjatarom, dok je Sadokovo svećenstvo vršilo službu u Gibeonu. U ovome je ulomku glavni naglasak stavljen na glazbenike. U stihu 38 vjerojatno se spominju dva različita Obed-Edoma, kao i dva različita Jedutuna u stihovima 38 i 42. Sad kad je Kovčeg postavljen na Sionu, sav se narod razišao i svatko je otišao svojoj kući, a David se vratio da blagoslovi svoj dvor.

C. Davidova želja da sagradi Hram i Božji odgovor (pogl. 17)

Sedamnaesto je poglavlje podijeljeno na tri djela: Davidova *želja* da sagradi Bogu kuću (st. 1, 2), Božja *rješenosť* da podigne dom Davidu (st. 3-15) i Davidova uzvratna *molitva* (st. 16-27). Usporedni ulomak nalazi se u 2. Samuelovoj 7.

17,1-4 David je rekao proroku Natana da mu nije drago što živi u raskošnu dvoru, dok je Kovčeg Saveza pod šatorom. Njegova želja da Jahvi sagradi kuću naišla je na Natanovo prenamjerno odobrenje. No Gospodin je potom ispravio Natana: David nije čovjek odabran za taj pothvat.

17,5-6 Božji Kovčeg nikad nije prebivao u kući; oduvijek je bio u šatoru. K tome, Bog nikad do tad nije zapovjedio da se takva kuća sagradi. Kasnije je David svome sinu Salomonu otkrio jedan podatak koji se ovdje ne spominje: Njemu, naime, nije bilo dopušteno sagradi-

ti Hram jer je bio odgovoran za mnoga krvoprolića i nasilja (22,7-8). Gradnja je Hrama ostavljena za njegova sina, "čovjeka mira" (22,9), pod kojim će Gospodnji Kovčeg počinuti.

17,7-15 Kao što je Bog milostivo govorio patrijarsima u prošlim vremenima, sada je izdvojio izraelskoga kralja-pastira kojemu će dati, ničim zasluženi, blagoslov. Ta su bezuvjetna obećanja poznata kao savez s Davidom. 2. Samuelova 7,12-16 i Psalam 89 također bilježe ovaj savez. Walvoord rezimira njegova obećanja:

Obećanja saveza s Davidom obuhvaćala su sljedeće: (1) Rodit će mu se sin koji će ga naslijediti i utvrditi njegovo kraljevstvo. (2) Taj će sin (Salomon) sagraditi Hram umjesto Davida. (3) Prijestolje njegova kraljevstva bit će zauvijek utvrđeno. (4) Od njega (Salomona) prijestolje nikad neće biti oduzeto, iako bi njegovi grijesi opravdali takvu kaznu. (5) Davidov dom, prijestolje i kraljevstvo bit će zauvijek utvrđeni.¹⁴

Ovaj savez, baš kao i drugi bezuvjetni savezi što ih je Bog sklapao, igra važnu ulogu u Božjemu odnosu prema čovječanstvu. Spominje se još na nekoliko mjesta u Bibliji (na primjer: Iz 9; Jr 23,33; Ez 37; Zah 14), a do kraja će se ispuniti u Gospodinu Isusu Kristu, kojemu zauvijek pripadaju i prijestolje i kraljevstvo.

17,16-27 Kada je sve to čuo, David je stao pred Jahvu i izlio mu svoje srce u molitvi punoj pouzdanja i vjere. Njegov odgovor Bogu pokazao je dvije Davidove iznimne karakterne crte: poniznost i pouzdanje u Gospodina. Stihovi 16 i 17 nadahnuli su bivšeg trgovca robljem i potonjeg navjestitelja Evanđelja, Johna Newtona, da napiše svoju glasovitu duhovnu pjesmu: "Divna milost". I on je, poput Davida, vidio vlastitu nedostojnost i neznatnost, koje je uzvisila Božja, doista predivna, milost.¹⁵

D. Davidove pobjede (pogl. 18-20)

Događaji sabrani u sljedeća tri poglavlja (18-20) odigrali su se, povijesno gledano, nakon što je David postavljen za kralja (pogl. 12) i prije nego što je Kovčeg prenesen u Jeruzalem (pogl. 13-17).

Mnogi, Izraelu neprijateljski, susjedni narodi sada su potpali pod njegovu vlast, kako je Bog prvotno i kanio. Sve dotad, grijeh i neposlušnost držali su Izrael u ropstvu pod onima koje je trebao pokoriti. Sada su ti poganski narodi plaćali danak Izraelu, priznavajući tako njegovu nadmoćnost i vlast.

18,1-6 Filistejci, Moapci, Sirijci i Edomci, svi su redom bili poraženi, jer je Gospodin čuvao Davida ("pomagao Davidu" NASB, Šarić) i davao mu pobjedu kamo god je išao.

Stih 4 bilježi još jedan Davidov proput u pridržavanju zakonâ koji su se odnosili na ponašanje izraelskoga kralja (Pnz 17,15-17). Prvo se oženio s mnogo žena (14,3), a sada je umnažao konje.

18,7-11 Na taj način stekao je obilje blaga. David je, na primjer, sve predmete od srebra, zlata i mjedi, oduzete od Hadadazerovih slugu, posvetio Jahvi. Te će predmete kasnije Salomon uporabiti pri gradnji Hrama.

18,12-13 Ovaj podvig; ova pobjeda nad osamnaest tisuća ljudi za koje ovdje piše da ih je pobio Abišaj, u usporednome ulomku u 2. Samuelovoj 8,13 pripisuje se Davidu. Radi obrazloženja ovoga prividnog protuslovlja vidi komentare za taj stih.

18,14-17 Davidovi su neprijatelji snažno osjetili njegov gnjev, no njegov je narod uživao njegovu pravdu i pravicu. Nije bio samo dobar vojskovođa, nego i umještan upravitelj. Popis Davidovih dvorana i časnika, navedenih u ovome ulomku, nalazimo i u 2. Samuelovoj 8,16-18. Bog voli odati priznanje onima koji rade u njegovoj službi i vode njegov narod.

19,1-4 Nahaš je za Šaulova kraljevanja ratovao protiv Izraela (1. Samuelova 11). Očito je za vrijeme Šaulove vladavine učinio neku, povijesno nepoznatu, uslugu Davidu. Zbog toga su, nakon Nahaševe smrti, upućeni poslanici da izraze sućut njegovu sinu, Hanunu. No Hanun je poslušao besmislen savjet i prema poslanicima postupio s prezrenjem.

19,5-7 Bojeći se osvete, Amonci su unajmili plaćenike i pripremili se za rat.

19,8-15 Joab je zajedno sa svojim bratom Abišajem porazio združene snage Amonaca i Sirijaca (Aramjeci). Joabovi poticaji iz stiha 13 nadahnuli su Izraelce, te pokazali da je Joab, suočavajući se s bitkom, imao ispravne stavove.

19,16-19 Sirijci (Aramejci) su poslali po svoje rođake preko Rijeke, s nakanom da se osvete za skorašnji poraz. David je shvatio kakva opasnost vreba, te je brzo okupio svoju vojsku i svrstao se prema neprijatelju. Iznenađena vojska, pod Šofakom, nije bila dostojan suparnik Izraelu i oholi su Sirijci postali Davidovi sluge.

20,1-2 Kralj David je u osvajanje Rabe (današnji Amman) poslao Joaba, a sâm je ostao u Jeruzalemu (2. Sam 11,1). Opsada Rabe vjerojatno je trajala oko dvije godine. Tijekom toga razdoblja David je održavao u vezu s Bat-Šebom, ženom Urije Hetita, jednim od tridesetorice njegovih junaka. 2. Samuelova 11 i 12 govori nam o Davidovu grijehu i pokajanju, no Ljetopisi, vjerni svome obrascu, taj grijeh ne spominju. Kada je obrana Rabe bila na izmaku, a grad spreman za predaju, Joab je pozvao Davida, a kruna poraženoga kralja stavljena je na Davidovu glavu.

20,3 Ovaj bi se stih mogao odnositi samo na zarobljene vojnike. Budući da je hebrejski tekst na ovome mjestu pomalo nejasan, moguć je i prijevod koji nude neki teolozi i po kojemu je narod bio podvrgnut prinudnome radu (vidi komentar i bilješke za 2. Samuelovu 12,31).

20,4-8 Tijekom borbe s izraelskim vje-

čitim neprijateljima, Filistejcima, ubijena su tri gorostasa. Sibkaj je ubio Sipaja u Gezeru, Elhanan je ubio Lahmija (imenovan kao Golijat u 2. Samuelovoj 21), a Davidov nećak Jonatan (sin njegova brata Šimeja, ili Šamue) ubio je gorostasa koji je imao po šest prstiju na svakoj ruci i nozi. Matthew Henry objašnjava što ovaj stih može značiti za nas:

Davidove sluge, iako ljudi prosječnoga stasa, u svakom su okršaju bili prejaki za gorostase iz Gata, jer je na njihovoj strani bio Bog... Ni mi se ne smijemo bojati velikih i moćnih ljudi koji idu protiv nas, kada imamo velikoga i moćnoga Boga koji stoji uz nas. Što to može učiniti jedan prst više na svakoj ruci ili nozi u natjecanju sa Svemogućim?¹⁶

E. Popis i pošast (pogl. 21)

Usporedimo li ovo poglavlje s 2. Samuelovom 24, u početku nam neće biti jasno tko je stajao iza Davidova grijeha brojanja naroda. 2. Samuelova kaže da je Gospodin potakao Davida da prebroji Izraelce, jer je njegova srdžba planula na narod. Ovdje nam je rečeno da je sotona potakao taj postupak. Točne su, dakako, obje tvrdnje. Bog je dopustio sotoni da kuša Davida. Bog nije tvorac zla, no dopušta ga i čini da i to zlo služi njegovim ustanovljenim ciljevima.

Objašnjenja o razlikama između brojeva navedenih u ovome poglavlju i u 2. Samuelovoj 24, vidi u bilješkama.¹⁷

21,1-7 Joab je od početka bio protiv popisa i nije bio naročito revan u provođenju kraljevih naloga. Levijevci nisu bili uključeni u popis, vjerojatno zato jer je pleme bilo rašireno diljem Izraela i Jude, te ih je bilo vrlo teško prebrojati. Benjaminovci su možda izostavljeni jer je popis prekinut prije nego što su stigli do toga plemena (1. Ljet 27,24). Tijekom

popisa nije se prikupljala otkupnina, kako je zapovijeđeno u Izlasku 30,12. Davidova neposlušnost i gordost donijeli su ozbiljne posljedice.

21,8-15 Iako je David veoma sagriješio, brzo je to priznao i ponizio se pred Gospodinom. Kada mu je ponuđeno da izabere kaznu za počinjeni grijeh, izabrao je da padne u Jahvine ruke, jer je znao da je Bog milosrdan. Prije nego što je pošast zaustavljena, umrlo je sedamdeset tisuća ljudi.

Nama bi se ova kazna mogla učiniti prežestokom. Svi imamo slabosti i grijeha koji nas opsjedaju i stoje nam na putu. David je, općenito uzevši, bio ponizan, no u ovome je slučaju zapao u stari đavlov grijeh – ponos. Matthew Henry navodi kako se ovo može odnositi na nas:

Bio je ponosan na mnoštvo svoga naroda, no božanska je Pravednost odredila način na koji će taj narod svesti na manji broj. I nama se s pravom oduzima ono čime se ponosimo, kada nas to slabi ili unosi gorčinu u nas.¹⁸

21,16-17 Kada je David podigao oči, ugledao je strašan prizor: Jahvin je anđeo stajao između zemlje i neba, držeći u ruci isukan mač koji je podigao na njegov voljeni Jeruzalem. Njegova je reakcija bila daleko bolja nego što je to reakcija većine vjernika kada ih se uhvati u nekom ozbiljnom grijehu ili neposlušnosti. Henryjev sažetak u četiri točke o načinu na koji je David podnio ispravku mogao bi se pokazati korisnim i za sve nas, osobito za one koji se nalaze na nekom položaju u vodstvu.

1. Davidova ispovijed grijeha bila je duboko ispunjena pokajanjem i žarko je molio za oprost (st. 8). Priznao je da je sagriješio – da je veoma sagriješio; priznao je da je postupao bezumno – da je

vrlo ludo postupao; a potom je molio da se, kakva god bila disciplinska mjera koju će morati podnijeti, ukloni zlo njegova grijeha. 2. Prihvatio je kaznu za zlo što ga je učinio: “Neka tvoja ruka dođe na me i na moju obitelj (st. 17). Ja se podvrgavam šibi. Neka samo ja stradam, jer ja sam sagriješio; krivnja je na meni i na mene treba uperiti mač.” 3. Predao se Božjoj milosti (iako je znao da je Bog ljut na njega) i nije gajio teške misli o njemu. Ma što bilo, *neka padnemo u Jahvine ruke, jer je veliko njegovo milosrđe* (st. 13). Dobri ljudi, čak i kada Bog s neodobravanjem gleda na njih, misle dobro o njemu. *Iako me Bog šiba, ja se ipak pouzdajem u njega*. 4. Pokazao je vrlo nježnu brigu za svoj narod, nije mogao gledati kako se oni muče zbog njegova prijestupa: *a što učiniše te ovce?*¹⁹

21,18-26 Gospodin je preko proroka Gada uputio Davida da kupi gumno od Orana (Arauna u 2. Samuelovoj) Jebusejca, te da na tome mjestu podigne žrtvenik i prinese žrtve. Ornan je ponudio Davidu gumno kao dar, no kralj je ustrajao u nakanama da za njega plati. Stih 24 predstavlja važno duhovno načelo: Djelotvorna žrtva uvijek je skupa. Na mjestu toga gumna kasnije je sagrađen Hram (2. Ljet 3,1).

21,27-30 Sve se ovo događalo na gori Moriji, na kojoj je Abraham pozvan da žrtvuje Izaka (Post 22). Tu je pošast zastavljena i Jahve je zapovjedio anđelu da vrati mač u korice, kako čitamo u ovoj poglavlju. Tu je stajao i Hram. A mi vjerujemo da je na tom istom sljemenu, mada ne i na istome mjestu, Gospodin Isus Krist umro na križu za grijeha čovječanstva.

Davidov strah da ode u Gibeon kako bi tražio vodstvo od Boga mogao bi se objasniti njegovim shvaćanjem da će mjesto na kojemu se nalazilo gumno biti novo središte bogoštovlja.

F. Pripreme za gradnju Hrama (pogl. 22-26)

1. Građa, ljudi i motivacija (pogl. 22)

22,1-5 David ga je uvidio da je gumno (21,28) mjesto na kojemu će biti podignut Hram i žrtvenik za žrtve paljenice. Stoga je počeo vršiti pripreme za gradnju, iako je znao da je Salomon taj kojemu je pripala povlastica gradnje Hrama. Stranci koji se spominju u stihu 2 bili su Kanaanci koji su ostali u zemlji (1. Kr 9,20-21). Izraelci su ih, po zauzimanju Kanaana, trebali iskorijeniti, no kako tada to nisu učinili, sada su ih podvrgli prisilnome radu.

22,6-13 U pomalo ceremonijalnom obraćanju Salomonu, David je podsjetio na vlastitu želju da sagradi Hram, na nepodobnost da to učini jer je prolio mnogo krvi i vodio mnogo ratova, te na Gospodnje obećanje da će njegov sin Salomon sagraditi Dom Božjemu imenu. Potom je molio da Jahve bude sa Salomonom, da mu podari razum i mudrost, te pozvao Salomona da se drži Jahvina Zakona.

22,14-16 Naposljetku je David rekao Salomonu da je u svim svojim nevoljama trudom pripremio građu i radnike za taj posao. Završio je savjetom koji vrijedi za sve kršćane, samo kada bi ga se držali: “Idi, dakle, i gradi, i neka Jahve bude s tobom!”

22,17-19 Potom je kralj pozvao sve izraelske knezove da surađuju sa Salomonom. Primijeti kako je gradnja za Boga prije svega pitanje srca, a tek onda ruku: “Pregnite svojim srcem... idite i gradite Svetište.”

2. Podjela i dužnosti levita (pogl. 23-26)

23,1-3 Negdje pri kraju Davidove vladavine proveden je popis levita u starosti od trideset godina naviše, što znači u dobi kada su mogli početi s aktivnom službom.

23,4-5 Tih trideset i osam tisuća ljudi potom je podijeljeno u četiri glavne grupe: dvadeset i četiri tisuće onih koji su vodili poslove oko Hrama, šest tisuća nadzornika i sudaca, četiri tisuće vratara i četiri tisuće glazbenika i pjevača, koji su neprestano uznosili Jahvi hvalu i štovanje. Te su upute bile nadahnute od Boga i prenesene Davidu preko proroka (2. Ljet 29,25).

23,6-24 U stihovima 6-23, ponovno se navodi rodoslovlje levita: Geršonovci (st. 7-11), Kehatovci (st. 12-20) (uključujući Mojsija i Arona, najglasovitije od svih levita) i Merarijevci (st. 21-23).

Stanovite svećeničke dužnosti povjere ne iskuljučivo Aronu i njegovim sinovima do vijeka (st. 13). Druge dužnosti, kao što su prinošenje kâda, služba Jahvi u Svetinji i Svetinji nad svetinjama (samo za velikog svećenika), te blagoslivljanje u Jahvino ime (Br 6,23-27), predane su svećenicima.

23,25-27 Zatim se navode dužnosti levita. Oni više neće nositi Prebivalište ni pribor za njegovu službu, kako je nekoć zapovjedio Mojsije, jer će Hram biti trajan Božji Dom. David je svojim posljednjim zapovijedima spustio dobnu granicu na dvadeset godina naviše, jer će za službu u Hramu biti potrebno više ljudi.

23,28-32 Šest tisuća sudaca bilo je zajedno raspoređeno diljem Izraela, dok su ostali leviti služili u Hramu. Služba dvadeset i četiri tisuće onih koji su upravljali poslovima oko Hrama bila je da vrše što je potrebno za svećenike koji su bili na dužnostima navedenim u stihovima 28-32.

24,1-19 U poglavlju 24 čitamo kako su se stvarali levitski redovi. Bilo je dvadeset i četiri svećeničke obitelji ili reda (st. 1-19), te dvadeset i četiri levitska reda (st. 20-31). Svaki se red, prema redosljedju koji mu je određen ždrijebom, smjenjivao u službi u Hramu, tako da je svaka skupina služila otprilike po dva tjedna godiš-

nje. Svećenik Zaharija (Lk 1,5) bio je iz osmoga, Abijinog reda (st. 10).

Obitelji dvojice Aronovih sinova, Eleazara i Itamara, koji su jedini nadživjeli svoga oca, činile su svećenstvo; šesnaest redova pripadalo je prvome, a osam drugome (st. 4). Tako je u nazočnosti kralja Davida, izraelskih knezova, te svećenika Sadoka i Ahimeleka bačen ždrijeb; rezultat je vrlo precizno zapisao Šemaja, pisar.

24,20-31 I leviti su bacali ždrijeb u nazočnosti kralja Davida i knezova. Kako se čini, ždrijeb je određivao red koji je bio dodijeljen svakom pojedincu.

25,1-7 U poglavlju 25 vidimo kako su ostali Levijevi potomci, pjevači i svirači, raspoređeni u redove u kojima će vršiti svoju svetu službu. Bili su to Asafovi (st. 2), Jedutunovi (st. 3) i Hemanovi (st. 4, 5) sinovi. Tih dvije stotine osamdeset i osam ljudi određeno je da pjeva u Jahvinu Domu, uz cimbele, harfe i citre (st. 6, 7).

25,8-31 I oni su raspoređeni u svoja dvadeset i četiri reda, li smjene, pomoću ždrijeba.

26,1-19 Potom su navedene potankosti o vratarima, kao i vratima za koja su bili zaduženi, a sve je to bilo određeno ždrijebom. Ovdje nailazimo i na Korahovce (st. 1), "čija je dužnost bila spriječiti drskost za kakvu je nekoć bio kriv njihov otac (Br 16). Takvi su putovi Božji."²⁰ Na ovome mjestu ponovno susrećemo i Obed-Edoma, u čijoj kući je čuvan Kovčeg nakon Uzine smrti (13,14). Bog nije zaboravio njegovu vjernost.

Navod iz stiha 18 znači da je bilo četvero vrataru ili hramskih stražara na putu (ili nasipu, usponu) koji je vodio ka jednim vratima, te još dvojica na drugome kraju puta koji je vodio do prigradnje, vjerojatno dvorišta ili kolonade koja se nalazila u produžetku Hrama sa zapadne strane.²¹

26,20-28 Jedna grupa levita bila je zadužena za čuvanje hramskoga blaga, rat-

noga plijena i dragovoljnih priloga koji su bili posvećeni Jahvi.

26,29-32 Treća grupa levita bila je određena za dužnosti upravitelja i sudaca: tisuću i sedam stotina njih zapadno od Jordana i dvije tisuće i sedam stotina na istočnoj strani rijeke, u Gileadu.

G. Vojne i državne vođe (pogl. 27)

27,1-15 Vojska je, poput levita, služila u redovima. Na dužnosti je svakoga mjeseca bilo dvadeset i četiri tisuće ljudi. Svi vojni zapovjednici uvršteni su među Davidove junake i nalaze se na tim popisima (pogl. 11 i 2. Sam 23).

27,16-22 Plemena su s nakanom nabrojana prema navedenom redosljedu. Prvi su Leini sinovi, nabrojani po pravilnome redosljedu: Ruben, Šimun, Levi, Juda, Jisakar i Zebulun. Potom na red dolaze Rahelini sinovi: Josip (kojega predstavljaju njegovi sinovi Efrajim i Manaše) i Benjamin. Bilhini se sinovi navode, ali ne po kronološkome redosljedu: Naftali i Dan. Zilpini sinovi (Gad i Ašer) ovdje nisu navedeni.

27,23-24 Oni kojima je bilo dvadeset godina i manje nisu bili uvršteni u popis što ga je David naredio. Taj popis nikad nije dovršen jer je na Izrael došao Božji gnjev prije nego što je Joab završio posao. David je, možda posramljen zbog svoga grijeha, zapovjedio da se taj nesretan popis ne uvrsti u javne registre.

27,25-34 David je imao dvanaest službenika koji su bili zaduženi za njegov posjed. Također je imao savjetnike i bliske prijatelje koji su mu pomagali. Ahitofelova žalosna priča nalazi se u 2. Samulovoj 15 i 17. I on je, poput Joaba, bio čovjek s velikim povlasticama, ali slabog karaktera. Koliko je plemenitiji bio Hušaj, kraljev prijatelj. Ahitofel je bio sebični oportunist, a Hušaj je bio skromni sluga. Svaki je poželjeo što je posijao (vidi: 2. Sam 15-17). I jedan i drugi služili su kralju, no svaki je imao drukčije pobude.

Oportunist djeluje u korist svoje slave, dok sluga djeluje u korist slave svoga gospodara.

H. Posljednji Davidovi dani (pogl. 28, 29)

28,1-8 David je pozvao u Jeruzalem sve izraelske knezove, plemenske knezove i poglavare redova, tisućnike, stotnike i nadglednike svega imanja, dvorane, junake i hrabre ratnike. Još je jedanput objasnio svoju želju da sagradi Jahvin Dom, kao i razloge zbog kojih mu to nije bilo dopušteno. No bio je izabran i postavljen za kralja u Izraelu, a njegov je sin Salomon izabran da ga naslijedi. Budući da je Bog utvrdio Davidovo prijestolje zauvijek, narod se trebao pokoriti Gospodinu za vrijeme Salomonove vladavine, kako su to dotad činili za vrijeme Davidove vladavine.

28,9-10 Potom se David obratio svome sinu. Stih 9 sadrži zapovijed, obećanje i upozorenje. *Zapovijed*: “A ti, sine moj, Salomone, poznaj Boga, svoga oca, i služi mu čitavim srcem i spremnom dušom.” *Obećanje*: “Ako ga budeš tražio, dat će ti se da ga nađeš.” *Upozorenje*: “Ako li ga ostaviš, odbacit će te zauvijek.” Budući da je Jahve odredio Salomona kao čovjeka koji će sagraditi Hram, Salomon se treba odvažiti i raditi.

28,11-19 Ali, poput Mosija prije njega, i Salomon će morati graditi prema uzorku koji je dobio od Svetoga Duha, vjerojatno u viđenju. Tu nije bilo mjesta ljudskoj mašti niti dovitljivosti, jer Hram oslikava Krista. David je predao Salomonu nacрте što ih je načinio nadahnut Svetim Duhom. Štoviše, izmjerio je građevinski materijal koji će poslužiti za gradnju svakog komada namještaja. (Potpuniji podaci navedeni su u 2. Ljet 2-4.) Izraz “kola sa zlatnim kerubinima” (st. 18), prema Ungeru vjerojatno znači: “kerubin kao kočija nad kojom Bog ulazi ili sjedi na prijestolju.”²²

28,20-21 Salomon je sada imao nacрте; građevinski materijal je bio prikupljen, a onima koji će služiti u Hramu, levitima, bile su dodijeljene dužnosti. Bog je bio sa Salomonom i neće ga iznevjeriti; stoga ga njegov otac ponovno potiče: “Budi junak i radi!”

29,1-9 Iako je kralj David već dao tako mnogo za građnju Hrama, ipak je kao svoj konačni prilog, ali i kao primjer narodu, priložio još vlastitoga srebra i zlata, te poticao narod da i sami dragovoljno daju. Darežljivost kojom se narod odazvao na Davidov poticaj donijela je radost u srce i njima i njihovu kralju.

29,10-19 Potom je David, u veličanstvenoj molitvi štovanja i zahvale, dao hvalu i slavu Jahvi kao onome kome pripada sva čast, koji je uzvišen povrh svega i koji je Poglavar svega, onome koji je Izvor svega bogatstva i slave. David priznaje da on i njegov narod nisu dostojni dati Bogu, te da je i to što su dali došlo od Boga. Molio

je da sadašnja pobožnost (*iskreno srce*, st. 17) njegova naroda postane njihovo trajno obilježje (srce *upravljeno* k Bogu [st. 18]), te da srce njegova sina bude pošteno (st. 19) u gradnji Hrama.

29,20-22a Kada je pozvao svu izrael-sku zajednicu da blagoslovi Jahvu, oni su pali ničice i poklonili se Jahvi i kralju. Sutradan su žrtvovali 3.000 životinja, jeli su i pili pred Jahvom.

29,22b-25 Salomon je po drugi put proglašen kraljem (st. 22; usp. 23,1); a potom je, nakon Davidove smrti, sjeo na prijestolje, uživajući Gospodnje blagoslove i vjernost svoga naroda. Njegovo slavno kraljevstvo slikovno prikazuje krasotu veličanstvene Kristove tisućogodišnje vladavine nad svom zemljom.

29,26-30 Prva knjiga Ljetopisa završava kratkim sažetkom Davidove vladavine. Umro je u lijepoj starosti, bogat danima života (imao je sedamdeset godina), imovinom i čašću.

Bilješke

- 1 (Uvod) Stoga, kada naš Gospodin govori o prolijevanju krvi na zemlji (Mt 23,35), od krvi Abelove (Post 4,10-11) do krvi Zaharije, sina Barahijina (2. Ljet 24,20-21), on zapravo kaže, “od Postanka do Malahije” (ili Otkrišenja).
- 2 (Uvod) Čini se da ovakav naziv govori da je Ljetopisac dopunio ono što je u knjigama o Samuelu i Kraljevima zanemareno.
- 3 (Uvod) Da se Ljetopisi još više poklapaju sa Samuelom i Kraljevima, zacijelo bi im se još i više zamjeralo da su suvišni.
- 4 (Uvod) William Kelly, *Lectures on the Books of Chronicles*, str. 13.
- 5 (Uvod) *Isto*.
- 6 (Uvod) Septuaginta naziv “Hozajeva knjiga” prevodi kao “Proročke knjige”, jer je riječ za “proroka” ili “proročki” vrlo slična imenu *Hozaj*.
- 7 (Uvod) W. Graham Scroggie, *Know Your Bible*, Vol. 1, *The Old Testament*, str. 86.
- 8 (1: Uvod) Prijevod NKJV (The New King James Version), prema čijem tekstu ovi Komentari daju tumačenja, donosi napomene o tim odstupanjima gotovo u cijelosti, a urednik Staroga zavjeta, kao i izvršni urednik, prevoditelji, te nadzorna povjerenstva, svi jednako stoje na stanovištu da je izvorni tekst nepogrešiv.
- 9 (2,1-4,23) H. A. Ironside, *The Continual Burnt Offering*, tekst za čitanje za 12. ožujak.
- 10 (7,13) *Jahasiel* i *Šalum* imena su koja

- se neznatno razlikuju u odnosu na to kako su napisana u Knjizi Postanka (Jahseel i Šilem, Post 46,24; usp. bilješke u NKJV).
- 11 (8,29-40) Riječ "bošet" kao dio Me-fibošetova imena (usp. Išbošet) znači "sramota". Da ne bi izgovarali ime poganskoga božanstva (ovdje Baal), vjerni su Židovi tu riječ zamijenili s ovom uvredom za idolatriju (vidi i komentare za 2. Samuelovu 2, 8-11 – op. prev.).
- 12 (10,1-5) C. H. Spurgeon, *Spurgeon's Devotional Bible*, str. 265.
- 13 (11,20-21) Sirijski prijevod kaže "tridesetoricom" (vidi bilješke u NKJV).
- 14 (17,7-15) John Walvoord, navod J. Dwight Pentecost, *Things to Come*, str. 101, 102.
- 15 (17,16-27) Samuel Willoughby Duffield, *English Hymns: Their Authors and History*, str. 166.
- 16 (20,4-8) Matthew Henry, "1 Chronicles," in *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, II:887.
- 17 (21:Uvod) Prividne nedosljednosti u brojevima između 2. Samuelove 24 i 1. Ljetopisa 21 mogu se uskladiti na sljedeći način:

2. SAMUELOVA 24 1. LJETOPIISA 21

1. Rezultat popisa

800.000 Izraelaca, ratnika vičnih maču (st. 9)	1.100.000 svih Izraelaca vičnih maču (st. 5)
500.000 Judejaca (st. 9)	470.000 Judejaca vičnih maču (st. 5)
1.300.000 ljudi	1.570.000 ljudi

No obrati pozornost na različito klasificiranje: ratnici nasuprot svih *Izraelaca*; Judeji nasuprot Judejaca *vičnih maču*. Brojke neminovno obuhvaćaju različite klase.

2. *Godine gladi (u prijevodu Kršćanske sadašnjosti stoji tri godine u oba poglavlja – op. prev.)*

sedam godina (st. 13) tri godine (st. 12)

U tih bi sedam godina mogle biti ubrojane tri gladne godine do kojih je došlo zbog Šaulova pogubljenja Gibeonaca (2. Sam 21,1). Da je David izabrao još tri dodatne godine, bilo koji dio preklapajuće godine između prve tri i druge tri računao bi se kao cijela godina, te bi stoga ukupan zbroj gladnih godina bio sedam.

3. *Cijena koja je plaćena Arauni (Ornan)*

50 srebrnih šekela 600 zlatnih šekela
(st. 24) (st. 25)

Pedeset je šekela plaćeno za gumno i govoda. Šest stotina šekela plaćeno je za "mjesto na kojemu je gumno" (st. 22, prema NKJV), dakle za čitavo područje kojega je gumno bilo samo dio.

- 18 (21,8-15) Henry, "1 Chronicles", II:889.
- 19 (21,16-17) *Isto*.
- 20 (26,1-19) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, str. 236.
- 21 (26,1-19) Druga teorija kaže da je prigradnja (*Parbar*) bila zapravo predgrađe Jeruzalema. Nije posve izvjesno što ovaj izraz znači.
- 22 (28,11-19) Merrill F. Unger, *Unger's Bible Dictionary*, str. 190.

Bibliografija

Henry, Matthew. "1 Chronicles" and "2 Chronicles." *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. 2. Reprint.

McLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.

Keil, C. F. "The Books of the Chronicles." *Biblical Commentary on the Old*

Testament. Vol. 9. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1971.

Kelly, William. *Lectures on the Books of Chronicles*. Oak Park, IL: Bible Truth Publishers, 1963.

Payne, J. Barton, "I and II Chronicles." In *The Wycliffe Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1962.

Sailhamer, John. *First and Second Chronicles*. *Everyman's Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1983.

Zöckler, Otto. "The Books of the Chronicles." *Commentary on the Holy Scriptures, Critical, Doctrinal, and Homiletical*. Vol. 4. Reprint (24 vols. in 12). Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1960.

DRUGA KNJIGA LJETOPISA

“Druga knjiga Ljetopisa u glavnim crtama izlaže Božje opomene, zasnovane na njegovim uvjetovanim obećanjima. Razdoblje od 427 godina obuhvaća vladavinu devetnaest judejskih kraljeva. Sedmorica među njima bili su dobri kraljevi, poput Davida; ostalih desetoro bili su loši i uspoređuju se s Izraelom ili Jeroboamom; dvojica su bila dobra, no postala su loša, naime Salomon i Joaš. Ovdje vidimo kako opomene prelaze u sudu.”

John Heading

Uvod

Vidi: Prvu knjigu Ljetopisa

Pregled

- I. Salomonovo kraljevstvo (poglv. 1-9)
 - A. Salomonova molitva, mudrost i bogatstvo (pogl. 1)
 - B. Salomonove pripreme, gradnja i posveta Hrama (poglv. 2-7)
Rasprava o prividnim nedosljednostima
 - C. Sav Salomonov sjaj (8,1-9,28)
 - D. Salomonova smrt (9,29-31)
- II. Podjela kraljevstva (pogl. 10)
- III. Judino kraljevstvo (11,1-36,19)
 - A. Kralj Roboam (poglv. 11, 12)
 - B. Kralj Abija (pogl. 13)
 - C. Kralj Asa (poglv. 14-16)
 - D. Kralj Jošafat (poglv. 17-20)
 - E. Kralj Joram (pogl. 21)
 - F. Kralj Ahazja (22,1-9)
 - G. Kraljica Atalija prisvaja vlast (22,10-23,21)
 - H. Kralj Joaš (pogl. 24)
 - I. Kralj Amasja (pogl. 25)
 - J. Kralj Uzija (pogl. 26)
 - K. Kralj Jotam (pogl. 27)
 - L. Kralj Ahaz (pogl. 28)
 - M. Kralj Ezekija (poglv. 29-32)
 - N. Kralj Manaše (33,1-20)
 - O. Kralj Amon (33,21-25)
 - P. Kralj Jošija (poglv. 34, 35)
 - Q. Kralj Joahaz (36,1-3)
 - R. Kralj Jojakim (36,4-8)
 - S. Kralj Jojakim (36,9-10)
 - T. Kralj Sidkija (36,11-19)
- IV. Babilonsko sužanjestvo (36,20-21)
- V. Kirov proglas (36,22-23)

Komentari

Prekid između 1. i 2. knjige Ljetopisa napravljen je samo radi lakšega čitanja, budući da su ove dvije knjige izvorno bile jedna vrlo velika knjiga. Stoga 2. Ljetopisa nastavlja točno tamo gdje je 1. Ljetopisa stala. Točka razdvajanja ove dvije knjige izvrsno je odabrana – između vladavine kralja Davida i vladavine kralja Salomona.

U 1. Ljetopisa 29, David je za svoga nasljednika proglasio Salomona. 2. Ljetopisa prati Davidovu lozu od Salomona do povratka židovskoga ostatka iz sužanjestva u Babilonu. 1. i 2. knjiga o Kraljevima u biti obuhvaćaju isto razdoblje, no u Ljetopisima je naglasak gotovo u cijelosti na Judi. Izraelski se kraljevi spominju samo u onoj mjeri u kojoj ih se dovodi u vezu s poviješću Jude. Osim toga, naglasak u Ljetopisima je na *duhovnome*, dok je u

Kraljevima naglasak na *povijesti*. Iako je veći dio građe istovjetan u obje knjige (Kraljevi i Ljetopisi), Ljetopisi katkad sadrže potankosti koje ne nalazimo u Kraljevima, budući da su Ljetopisi pisani kasnije i s drugom svrhom. Mi ćemo dati komentare nekih različitosti između ovih knjiga, no bit će nemoguće u sve to ući preduboko. (S tim ciljem su napisane neke druge knjige.)

I. Salomonovo kraljevstvo (pogl. 1-9)

A. Salomonova molitva, mudrost i bogatstvo (pogl. 1)

1,1-3 Prva knjiga o Kraljevima 1-3 govori nam što se događalo u razdoblju između Davidove smrti (1. Ljet 29) i trenutka kada je Salomon postavljen za kralja. Adonija i Joab ubijeni su u borbi za vlast, a Salomon je učvrstio prijestolje svoga oca u skladu s Gospodnjom riječi (1. Ljet 22,9-10).

Sad kad je njegovo kraljevstvo bilo sigurno utvrđeno, Salomon je sazvao svoje podređene, te ih u svečanoj povorci poveo u Gibeon, gdje se nalazio Šator sastanka.

1,4-6 David je prenio Kovčeg u Jeruzalem (1. Ljet 13-15), no ostatak posuda i pribora iz Šatora ostao je u Gibeonu, uključujući i mjedeni žrtvenik. Na tome je žrtveniku Salomon prinio tisuću žrtava paljenica, izražavajući tako svoju privrženost i vjernost Jahvi, Bogu njegova oca Davida.

1,7-12 Bog mu se te iste noći ukazao u snu i pitao ga što želi više od svega (st. 7; 1. Kr 3,5). Salomonova molba da mu Bog podari mudrost i znanje kako bi mogao upravljati narodom, toliko je bila ugodna Gospodinu, da mu je uz to obećao takvo obilje bogatstva, blaga i slave, kakvo nitko nikad prije njega nije imao, niti će itko ikad imati. Bog se u nekome smislu ukazuje svakom vjerniku u pita ga što želi.

Ono što u životu želimo uvelike određuje što je to što ćemo dobiti.

1,13-17 Salomon se vratio u Jeruzalem, svojoj vladavini bezmjernoga blagostanja i napretka. Ovi se stihovi zadržavaju na mnoštvu njegovih bojnih kola i konjanika, kolskih gradova, srebra i zlata, cedra i konja. No njegovo je blagostanje u sebi nosilo sjeme njegova krajnjeg pada, baš kako to često biva.

B. Salomonove pripreme, gradnja i posveta Hrama (pogl. 2-7)

2,1-2 U pripremama za gradnju Hrama, Salomon je odabrao sedamdeset tisuća ljudi koji će nositi građevinski materijal, i uz njih još osamdeset tisuća onih koji će tesati kamen u gori, te tri tisuće i šest stotina nadzornika nad njima.

2,3-10 Potom je poslao poruku Hiramu, tirskomu kralju, koji je nekoć slao cedar za gradnju Davidove kraljevske palače i zamolio ga za pomoć. Nakon što je opisao duhovni značaj svoga pothvata, Salomon je posve konkretno zamolio kralja da mu pošalje vještoga majstora koji će raditi s rukotvorcima koje je ranije unajmio David, kao i sva potrebna drva za gradnju. Salomon je obećao da će izdašno platiti svaku pomoć. Što se stvarnoga iznosa tiče, nailazimo na neke nedosljednosti.¹

PRIVIDNE NEDOSLJEDNOSTI

Komentirajući 2. Ljetopisa moramo primijetiti da postoje neke prividne nedosljednosti između navoda u ovoj knjizi i usporednih izvješća u 1. i 2. Kraljevima. Ako bismo tek tako prešli preko ovih razlika, nanijeli bismo štetu čitateljima. S druge pak strane, ako bismo odviše naglašavali spomenute razlike, izložili bismo se opasnosti potkopavanja pouzdanja u Božju riječ, a to nipošto ne želimo učiniti. Stoga je naše rješenje sljedeće: odlučili smo otvoreno iznijeti glavne razlike, čak

iako ih ne možemo sve objasniti. Istodobno želimo jasno svima staviti do znanja da te razlike ni na koji način ne utječu na nadahnutost Svetoga pisma. Vjerujemo da je Biblija, onako kako je izvorno predana, nadahnutu od Boga, pouzdana i nepogrešiva.

S problemima smo se pozabavili u bilješkama. Na taj način tehnička rasprava o prividno oprečnim potankostima neće prekidati izlaganje u komentarima, a s druge strane, takav nam pristup daje mogućnost za sažeto i slobodno razmatranje problema.

Mnoga protuslovlja greška su prepisivača. Ne bi nas trebalo čuditi da su pisari radili manje greške u opetovanom prepisivanju Biblije tijekom mnogih stoljeća. Čak je i danas gotovo nemoguće objaviti knjigu bez tiskarskih greški, koje se pretvore u tehničke.

Netko bi mogao upitati: "Ako je Bog mogao voditi izvorne pisce Biblije da ne načine nijednu grešku, zašto onda nije učinio isto i s pisarima, kako bi je prepisali bez greške?" Odgovor glasi: Mogao je, dakako, ali u svojoj mudrosti nije tako odabrao. Važno je pokazati da Biblija – unatoč manjim pisarskim ili prepisivačkim greškama (većim dijelom u ortografiji imena, te u brojevima) – kakvu danas imamo, jest Božja riječ. Problemi s kojima se susrećemo odnose se na manje pojedinosti, a ne na neki biblijski nauk. Pomoći će nam i prisjetimo li se da se Gospodin Isus Krist, za svoga boravka na zemlji, služio jednim od primjeraka Starog zavjeta (a ne izvornim rukopisom), te da je navodio taj tekst kao Božju riječ. Tako se i mi danas možemo služiti bilo kojom inačicom Biblije, s istim pouzdanjem da u rukama držimo Božju riječ.

2,11-16 Čini se da Hiramov odgovor, što ga je pismom poslao Salomonu, ukazuje na njegovo iskreno, duhovno priznanje da je pothvat gradnje Hrama doista

povijesne naravi. U pismu ga je obavijestio da mu šalje majstora Hurama Abija, koji je imao besprijeekorne kvalifikacije.² Obećao mu je i da će s Libanona poslati drva koliko god treba, u zamjenu za pšenicu, ječam, ulje i vino. Debla su dopremljena Sredozemnim morem na splavima u Jafu (Jopu), a potom kopnenim putem prevezena u Jeruzalem.

2,17-18 153.600 stranaca bili su Kanaanci koje Izraelci nisu iskorijenili iz zemlje. Sada su im poslužili kao prisilna radna snaga.³

3,1-4 Nakon mnogo planiranja i pripreve, gradnja je najzad počela četvrte godine Salomonova vladanja. Čak i s više od 150.000 radnika i gotovo neograničenim sredstvima, trebat će više od sedam godina da se ovaj golem pothvat privede kraju.

Temelji su položeni na gori Moriji. Hram će biti dug 27 m, širok 9 m i visok 13 m (vidi 1. Kr 6, gdje je navedeno više potankosti). Bio je otprilike dvaput veći od Prebivališta, a imao je trijem ili predvorje dugo 9 m.⁴

3,5-9 Unutrašnjost Hrama bila je podjeljena na dvije prostorije na glavnome katu. Prva se prostorija zvala Velika dvorana (doslovce *kuća*, NKJV marg.), a druga Svetinja nad svetinjama. Zdanje je bilo načinjeno od kamena. Cijela je unutrašnjost bila obložena čempresovinom prevučenom čistim zlatom, postavljeni su ukrasni motivi, a potom je sve optočeno draguljima. Unutar Hrama nije se moglo vidjeti ništa osim zlata, simbola božanstva, što je bila slika Gospodnje slave koja će ispuniti to mjesto.

3,10-13 U dvorani Svetinje nad svetinjama postavljena su dva kerubina (uz ona dva što su bila dio Pomirilišta povrh Kovčega). Raširena krila kerubina spajala su se i protezala s kraja na kraj Svetinje nad svetinjama. Kasnije će pod njihova krila biti postavljen Kovčeg Saveza (5,7). Kerubini su duhovna bića i često se po-

javljuju u Bibliji. Njima su bili ukrašeni zidovi (st. 7) i zastor (st. 14), što je simboliziralo njihovo neprestano čekanje na Boga. Hram i Šator sastanka slikovito su prikazivali stvarno Božje prebivalište – nebo – gdje ga mnoštvo nebeske vojske veliča i slavi iz dana u dan (Heb 8,5). Osim toga, Hram i Šator oslikavale su Krista (Iv 1,14, gdje “nastaniti se” doslovce znači “šator” u glagolskome obliku – vidi komentare u Knjizi Izlaska ispod podnaslova Prebivalište: Božja slika Krista – op. prev.; Iv 2,19).

3,14-17 Dvije prostorije u Hramu odvajao je zastor, baš kao i u Prebivalištu, a između njih nalazila su se i vrata (st. 7). Ispred Hrama postavljena su dva stupa, s oglašljima na vrhu i stotinu ukrasnih mogranja.⁵ Stup s desne strane nazvan je Jahin (*on će utvrditi*), a onaj s lijeve Boaz (*u njemu je snaga*).

4,1-22 Dvije glavne kovine što su se koristile u Hramu bile su mjed i zlato. Četvrto poglavlje donosi sažet popis pribora i drugih predmeta, načinjenih od ovih kovina. Od mjedi su bili načinjeni žrtvenik za žrtve paljenice, more i volovi koji su nosili more (st. 2-5.10),⁶ deset posuda za pranje, ili manjih prenosivih umivaonika (st. 6), oplata za vrata na trijemu (dvorištu) (st. 9), razni pribor (st. 11, 14-18), te dva stupa i oba oglašlja na stupovima (st. 12, 13). Sve je to saliveno u Jordanskoj ravnici, u zemlji ilovači, između Sukota i Serede (st. 17).

Salomon je od zlata dao načiniti deset svijećnjaka za Svetinju (Svetište, Hekal) (st. 7, 20), deset stolova za prinesene kruhove (8, 19), zlatni žrtvenik (st. 19), razni pribor (st. 8, 21, 22), te oplatu za vrata na Svetinji i Svetinji nad svetinjama (st. 22). Zlato se prvenstveno koristilo za predmete što su se nalazili u Hramu, dok su se predmeti od mjedi uglavnom koristili izvan samoga Hrama.

Salomon je dao načiniti sve predmete

namijenjene za Hram, osim Kovčega Saveza, koji je prenesen iz Prebivališta.

5,1-10 Sada je Hram bio završen (st. 1; usp. 1. Kr 8). Stihovi 2-10 govore nam o prijenosu pribora iz Šatora sastanka u Hram. Kovčeg je stavljen u Svetinju nad svetinjama. Možda su u to vrijeme drugi predmeti, kao što su kadioni žrtvenik i stol za prinesene kruhove, pohranjeni u riznicu, budući da se u Salomonovu Hramu nisu rabili.

Leviti koji su nosili Kovčeg bili su svećenici (st. 4, 7). Oni su postavili Kovčeg na njegovo mjesto, pod krila kerubina (st. 7, 8). Bog je u Izlasku 25,15 zahtijevao da poluge ostanu u Kovčegu i da se ne izvlače iz kolutova. (Prema tome, izraz “izvukli” iz st. 9 u KJV, nije točan.) Prema 1. Kraljevima 8,8, krajevi poluga mogli su se vidjeti iz Svetišta. U to su se vrijeme u Kovčegu nalazile samo ploče s Deset zapovijedi.

5,11-14 Stih 11b, “svi svećenici... bez obzira na redove”, znači da su svi svećenici koji su bili nazočni toga dana sudjelovali u službi, a ne samo onaj red kojemu je prema rasporedu bila dužnost služiti.

Kada su se leviti i svećenici okupili istočno od žrtvenika, slaveći i hvaleći Jahvu za njegovu dobrotu i milosrđe, slava je Jahvina ispunila Hram, tako da svećenici nisu mogli nastaviti službu unutra.

6,1-11 Prije nego što se obratio Gospodinu u molitvi posvećenja, Salomon je podsjetio narod da Jahve u ranijoj povijesti Izraela nije izabrao nijedan grad za vjersku prijestolnicu, niti čovjeka da vlada nad njegovim narodom. (Točno je da su Samuel i ostali bili vođe, no nisu imali moć vrhovnoga vladara.) Ali, došlo je vrijeme kada je Bog izabrao Jeruzalem za svoj grad i Davida za kralja nad Izraelom. David je želio sagraditi Hram, no njegovu će nakanu u djelo sprovesti jedan od njegovih sinova. Stoga je sada

pred njima stajao Salomon – svjedočanstvo Božje vjernosti.

6,12-13 Glavni dio šestoga poglavlja Salomonova je molitva posvećenja (st. 12-42). To je najduža molitva zabilježena u Bibliji i obiluje proslavljanjem Boga i molbama. Salomon se popeo na posebno načinjeno podnožje od mjedi, postavljeno nasred hramskoga trijema, te raširio ruke k nebu i molio. Bilo je mnogo toga za što je trebao *zahvaliti*, a ohrabren Božjim milosrđem, imao je mnogo toga što je trebao *zatražiti*.

6,14-17 Salomon je prvo molio za izrasko prijestolje. Sve do tada Bog je držao svoju riječ glede obećanja danih Davidu. Kralj je sada molio da se njegova vjernost nastavi.

6,18-21 Ova četiri stiha zbir su i bit cijele molitve. Sve što slijedi potom proširenje je jednostavne misli izražene u glagolima *čuj (usliši)* i *oprosti* (st. 21).

6,22-23 Potom Salomon traži od Gospodina da čuje i presudi u zakletvama danim pred njegovim žrtvenikom.

6,24-25 Zatim moli je oprostjenje grijeha koji je prouzročio da neprijatelji poraze Izrael.

6,26-27 Moli za kišu, nakon suše kojoj je uzrok bio grijeh.

6,28-31 Traži oslobođenje od gladi ili pošasti, kako bi narod naučio bojati se Jahve.

6,32-33 Moli da i tuđinci vide Božja djela kada dođu i zazovu njegovo sveto ime.

6,34-35 Moli za pobjedu u bitkama.

6,36-39 Moli za oslobođenje iz sužanjstva, kada se narod pokaje i prizna svoj grijeh.

6,40-42 Salomon je završio molitvu uputivši Bogu tri molbe: da njegova molitva bude prihvaćena; da se svećenici koji služe u Božjem Hramu odjenu u spasenje i radost; da mu Bog bude milostiv, zbog svoje velike ljubavi prema njegovom ocu Davidu.

Da ne bismo pomislili da se ova molitva sastojala samo od molbi, prođimo kroz nju još jedanput, jer Salomon u njoj spominje mnoštvo Božjih osobina: jedinstvenost (st. 14); ljubav i dobrotu (st. 14); izvrsnost (st. 18); dubinu (beskonačnost) (st. 18); sveprisutnost (st. 18); pravednost (st. 23); praštanje (st. 25, 27, itd.); sve-znanje (st. 30); milost (st. 33) i milosrđe (st. 38, 39).

Pored svega toga, od početka do kraja Salomonove molitve naglašava se Gospodnja svemoć i svetost.

7,1-7 Čim je Salomon završio molitvu, s neba se spustio oganj i spalio paljenice i klanice, a Gospodnja je slava ispunila Hram. Narod je vidio kako se na Hram spušta oblak slave i svi su pali ničice k zemlji, do kamenog poda, slaveći i hvaleći Jahvu. Potom je Salomon poveo narod u žrtvovanje tisuće goveda i ovaca pred Jahvom.

Svećenici su zauzeli svoja mjesta, a leviti su svirali na Gospodnjim glazbalima, što ih je kralj David dao načiniti da pjesmom slave Gospodina. Nasuprot levitima, svećenici su trubili u trube dok je sav Izrael stajao.

Mjedeni je žrtvenik bio premalen da bi mogao primiti golem broj žrtava paljenica, prinosa i pretiline.

7,8-10 Svečanost posvećenja trajala je sedam dana, uključujući i Dan pomirenja. Potom je uslijedio Blagdan sjenicâ, nakon kojega je Salomon otpustio narod.

7,11-16 Nakon što je Salomon završio Hram i svoju palaču, Jahve mu se javio noću s obećanjima i upozorenjima. U slučaju da Bog pusti na narod sušu, skakavce ili kugu, moraju se poniziti, pomoliti, tražiti njegovo lice i ostaviti se svojih zlih puteva. Tad će im on oprostiti grijeha i iscijeliti će ih.

Zlatni tekst četrnaestoga stiha vjerojatno je najčuvaniji u ovoj knjizi. Iako je izvorno upućen izabranome narodu, Izraelu, s pravom vrijedi i *primjenjuje* se na

sve narode koji imaju biblijsko nasljeđe. Njegove su smjernice siguran put u obnovu i preporod u sva vremena. Ukoliko su ispunjeni uvjeti, zasigurno će se ispunjena i obećanja.

J. Barton Payne objašnjava:

Ovaj stih, nedvojbeno najpoznatiji u knjigama Ljetopisa, izražava kao nijedan drugi u svemu Svetome pismu, Božje uvjete za blagoslov nacije, bilo u Salomonovoj zemlji, Ezrinoj, ili našoj. Oni koji vjeruju moraju napustiti svoj grijeh, obratiti se od života usredotočenog na sebe i pokoriti se Božjoj riječi i volji. Onda – i samo onda – nebo će poslati preporod.⁷

7,17-22 Ako Salomon bude živio po Božjim zapovjedima i ostane mu poslušnik, Bog će utvrditi njegovo prijestolje i na njemu će sjediti Salomonovi potomci. Međutim, ako Salomon i njegov narod ostave Jahvu Boga i odu služiti tuđim bogovima, bit će odvedeni u sužanjstvo, a Bog će odbaciti Hram koji će postati predmetom poruge i svjedočanstvo svim narodima da je Izrael napustio Jahvu.

Doima se kao da stih 16 ukazuje da će Hram stajati do vijeka; no mi znamo da je razoren 586. g. pr. Kr. Objašnjenje je dakako u tome da je Božje obećanje bilo uvjetovano Izraelovom vjernošću i poslušnošću. Stihovi 19 i 20 izričito upozoravaju da će Bog odbaciti Hram ako se narod okrene idolopoklonstvu.

C. Sav Salomonov sjaj (8,1-9,28)

8,1-6 Na ovome mjestu čitamo o Salomonovim dostignućima i uspjesima na različitim područjima. Prvo je poduzeo krupne korake na planu urbanističkoga razvoja tako što je ponovno gradio ili osvajao gradove za skladišta, utvrđene gradove, gradove za bojna kola i naselelja.

8,7-10 Kanaanci su Salomonu poslužili kao robovska radna snaga, a Izraelci su

bili vojnici, zapovjednici i poglavari nad upravnici (glavni nadstojnici).⁸

8,11 Nije htio dopustiti svojoj ženi, faraonovoj kćeri, da živi u kraljevskoj palači; rekao je naime da je palača sveta, jer je u nju došao Jahvin Kovčeg. Ovo ne znači da je Kovčeg doista unesen u kraljevsku palaču, nego da je mjesto bilo sveto zbog neposredne blizine Kovčega koji se nalazio u Hramu. Nažalost, činjenica da je Salomon ograničio njezin boravak na zasebnu rezidenciju njoj nije zapriječila put da ga zavede na idolopoklonstvo (1. Kr 11,1-8).

8,12-16 Kralj se vjerno pridržavao svih propisanih žrtvovanja i prinosa, poveznih s vjerskim kalendarom. Po uredbi svoga oca Davida, postavio je svećeničke redove po njihovoj službi i levitske prema njihovim dužnostima.

Tako je sav Salomonov posao dosljedno proveden od početka do kraja.

8,17-18 Naposljetku čitamo o Salomonovim pomorskim pothvatima, u suradnji s Hiramom. Lađe su plovile između Esjon-Gebera i Elata – i jedno i drugo mjesto bili su na sjevernome vrhu istočnoga rukavca Crvenoga mora (Zaljev Akaba) – te Ofira.⁹ Što se položaja Ofira tiče, postoje različite pretpostavke; jedni drže da je bio u južnoj Arabiji, drugi kao moguć položaj navode istočnu Afriku ili Indiju.

9,1-9 Kada je kraljica od Sabe čula za Salomonovu slavu, došla je u Jeruzalem s vrlo velikom karavanom i mnoštvom darova kako bi se u to sama uvjerila. Nakon što je vidjela svu krasotu njegova kraljevstva i iskušala njegovu mudrost teškim pitanjima, bila je zadivljena. Priznala je da joj ni pola toga nije bilo rečeno. Shvatila je da je Salomon imao sve svoje blagostanje i napredak zahvaljujući milosti njegovog Boga.

9,10-12 U stihovima 10 i 11 priča se prekidu, kako bi se dalo objašnjenje o izvorima jednoga dijela Salomonova bogatstva,

te jedinstveno lijepe primjene te raskoši. Kada je polazila natrag u svoju zemlju, Salomon je kraljici od Sabe dao više darova nego što ih je ona donijela njemu.

9,13-28 Salomon je svake godine primao preko šest stotina i šezdeset šest talenata zlata. Od jednoga dijela toga zlata dao je načiniti štitove; također je zlatom obložio i svoje prijestolje od bjelokosti, te dao načiniti pehare i drugo stolno posuđe. Slava i raskoš njegova kraljevstva, kao i njegova mudrost, donijeli su Salomonu poštovanje i obilje bogatih darova od svih kraljeva na zemlji. Njegova se trgovačka razmjena odvijala sve do Taršiša, koji se možda nalazio u Španjolskoj.¹⁰ Salomon je bio iznimno bogat konjima,¹¹ teritorijem, srebrom i cedrom. Iako je vladao područjem od rijeke Eufrata ka zapadu, taj teritorij nije bio pripojen Izraelu kao njegov sastavni dio, nego se sastojao od vazalskih država koje su mu plaćale danak.

D. Salomonova smrt (9,29-31)

Salomon je umro nakon četrdesetogodišnje vladavine, a naslijedio ga je njegov sin Roboam. Nekanonske knjige što se spominju u stihu 29 Ljetopiscu su zacijelo poslušile kao izvor iz kojega je prikupljao građu, no od tada im se gubi svaki trag.

II. Podjela kraljevstva (pogl. 10)

10,1-5 Možda da bi pridobio sjeverna plemena, Roboam je odlučio otići u Šekem na ustoličenje. Narod je obećao da će mu služiti ako im olakša teški jaram što ga je Salomon stavio na njih. “Sav Izrael” (st. 3) znači da su bili nazočni predstavnici svih sjevernih plemena. Roboam je tražio tri dana da razmotri zahtjev naroda.

10,6-11 Kralj Roboam prvo se posavjetovao sa starcima koji su služili njegovom ocu Salomonu. Oni su mu rekli da udovolji “tim” ljudima. No Roboam je odbacio savjet staraca i posavjetovao

se ponovno, ovoga puta s mladićima, od kojih je čuo ono što mu se više sviđalo. Oni su ga, naime, huškali da bude oštar u razgovoru s narodom.

10,12-19 Trećega dana, narod se vratio k Roboamu po odgovor i, kad su čuli njegove prijetnje, pobunili su se protiv kralja pod Jeroboamovim vodstvom. Kraljevstvo je podijeljeno i tako je ispunjena Gospodnja riječ koja je dana preko proroka Ahije iz Šila (1. Kr 11,29 i dalje). Nakon umorstva nadstojnika za tlaku, Adorama, Roboam se povukao u Jeruzalem, gdje je kraljevao nad Judom i Benjaminom. Williams primjećuje:

Ispunjenje Ahijina proročanstva daje nam primjer, sličan mnogim drugim primjerima u Svetome pismu, kako se ispunjenje proročanstava odvija djelovanjem preko ljudskih strasti, te prirodnim tijekom događaja. Ljudi misle da provode vlastitu volju i ostvaruju vlastite naume, nesvjesni da se sve događa pod Božjim nadzorom, te da on nešto dopušta ili odbacuje kako bi se ispunila njegova riječ.¹²

III. Judino kraljevstvo (11,1-36,19)

A. Kralj Roboam (pogl. 11, 12)

11,1-4 Kada se Roboam vratio u Jeruzalem, Jahve se umiješao preko proroka Šemaje kako bi spriječio građanski rat. Rekao je Roboamu da prihvati postojeće stanje stvari, “jer je ovo poteklo od mene”. Prethodno Roboam nije poslušao mudar savjet, ali ovoga puta jest. Između ova dva kraljevstva vodio se neprestani sukob (12,15), no izbjegnut je totalni rat. Izraz, “svi Izraelci u Judinu i Benjaminovu plemenu” (st. 3) odnosi se na sve u južnome kraljevstvu koji su bili vjerni Davidovoj vladalačkoj kući.

11,5-12 Kralj Roboam je, tijekom svoje vladavine, najviše vremena utrošio na

gradnju tvrdih gradova u Judeji. Utvrđeni gradovi smješteni južno od Jeruzalema, pokazuju da je strahovao od napada iz Egipta.

11,13-17 U međuvremenu, Jeroboam je gurnuo sjeverno kraljevstvo u nečuvenu idolatriju (1. Kr 12), što je pak dovelo do toga da svećenici i leviti koji su bili vjerni Jahvi pobjegnu u Judeju. Za njima su došli i svi oni koji su iskrena srca tražili Jahvu, tako da je na taj način Roboamovo kraljevstvo još jače utvrđeno. Svi su oni skupo platili svoje iseljenje u Jeruzalem, jer su za sobom ostavili i pašnjake i posjed i prijatelje.

11,18-23 Roboam je bio poligamist, iako se u tom pogledu nije mogao mjeriti sa svojim ocem! Imao je osamnaest žena, šezdeset prilježnica, dvadeset osam sinova i šezdeset kćeri. Žene koje se spominju po imenu bile su Izraelke iz kraljevskih obitelji i nisu bile poganke.

12,1-4 Dok 1. Kraljevima 14,22-24 spominje nekoliko pojedinosti o Roboamovu otpadništvu, Ljetopisi kratko kažu da je “napustio Jahvin zakon” i “nije pregnuo srcem da traži Jahvu” (st. 14). Samo pet kratkih godina nakon smrti moćnoga monarha Salomona, Egipćani su bili pred vratima Jeruzalema, spremni oplijeniti sve njegovo blago. Roboamovi utvrđeni gradovi pokazali su se beskorisnim. Šišak je pokorio Judeju, ali ne zbog egipatske vojne nadmoći, nego zato jer Judeja nije bila vjerna Jahvi.

12,5-8 Kada je prorok Šemaja došao k Roboamu po drugi put (vidi 11,2) kako bi mu prenio poruku o osudi, kralj i judejski knezovi ponizili su se pred Gospodinom i priznali njegovu pravednost u predstojećem sudu. Gospodin je u svojoj milosti i milosrđu odmah pribavio spasenje, ali ne bez bolne lekcije o razlici između služnje Jahvi i služnje probljivačima.

12,9-12 Narod je pošteđen, ali kraljevstvo je oplijenjeno. Roboam je nastojao dovesti u red sve što je bilo moguće i

popraviti što se popraviti dalo. Zlatne je štitove zamijenio mjedenim, nesvjesno oslikavajući da je Božju nazočnost i milost (zlatu) zamijenila njegova osuda (mjed).¹³

12,13-16 Priča o Roboamu završava tvrdnjom da je činio zlo te da je počinuo sa svojim ocima. Razlika između Roboama i njegova djeda Davida može se vidjeti i usporedimo li Psalam 27,8 sa stihom 14 ovoga poglavlja. David je tražio Gospodnje lice. Roboam nije.

B. Kralj Abija (pogl. 13)

13,1-3 Abija, čijoj je majci ime bilo Mikaja,¹⁴ postao je sljedeći kralj i vladao je tri godine u Jeruzalemu. Prva knjiga o kraljevima 15 spominje njegov grijeh, što njegovo srce nije bilo odano Gospodinu, kao što je to bilo srce njegova praoca Davida. Međutim, Ljetopisi izostavljaju sve što se tiče Abijine vladavine, osim jedne bitke u ratu s Jeroboamom.

13,4-12 U svome govoru prije bitke, Abija je podsjetio Jeroboama da je Bog predao kraljevstvo Davidu i njegovom potomstvu. Jeroboam se pobunio protiv Davidove vladajuće kuće i okupio oko sebe bandu taštih ljudi i nevaljalaca, koji su počeli prkositi Roboamu kada je ovaj bio praktički bespomoćan. Izrael se nadao pobjedi jer je bio brojno nadmoćniji i zato jer je imao kod sebe zlatnu telad. Prethodno je Izrael ustanovio lažno svećenstvo kojem se moglo pristupiti bez božanskoga ovlaštenja. Juda se, za razliku od Izraela, držao levitskoga svećenstva, koje je nastavilo služiti Jahvi na propisan način. Judejskoj je vojsci na čelu bio Bog, a njegovi su svećenici sa svojim trubama glasno trubili protiv Izraela. Zato je sjevernom kraljevstvu bila ludost boriti se protiv Jahve, Boga njihovih otaca.

13,13-18 Umjesto da poslušati Abiju, Jeroboam je postavio zasjedu. Kada se klopka zatvorila oko Judejaca, oni su

zavapili k Jahvi, a svećenici su zatrubili u trube. Gospodin je odgovorio tako što je Judi dao veličanstvenu pobjedu. Od Izraela je palo pet stotina tisuća izabranih ljudi – vrtozlava cijena koju su platili što su ostavili Boga!

13,19-22 Abija je osvojio dodatna područja, mada nije uspio posve pokoriti Izrael. Što se Jeroboama tiče, gubitak je bio poražavajući i više se od njega nije oporavio; Jahve ga je kasnije udario tako da je umro. No Abija je postao moćan i uspješan.

C. Kralj Asa (poglv. 14-16)

14,1-2 Sljedeća tri poglavlja donose sažeto izvješće o Asi i njegovoj vladavini koja je trajala četrdeset i jednu godinu. Uz ova poglavlja trebalo bi pročitati i 1. Kraljevima 15,9-24. Prvi stih predstavlja most između ovoga poglavlja i prethodnoga. U Hebrejskoj Bibliji poglavlje 14 počinje od stiha 2.

14,3-8 Izvor Asine mirne vladavine bio je stav njegova srca prema Jahvi. Odbacio je mnoge grijeha svojih otaca te poticao svoj narod da traži Jahvu, osobno im pokazujući put tako što je revno čistio svoje kraljevstvo od idolopoklonstva.¹⁵ Tijekom toga razdoblja mira i odmora, Asa je utvrdio svoje gradove i okupio golemu vojsku.

14,9-15 Mir u Judeji narušila je etiopska vojska, sačinjena od milijun ratnika i tri stotine bojnih kola. Daleko manje judejske snage odnijele su pobjedu, jer su se pouzdale u Jahvu. Neprijatelj je potpuno razbijen.

Asina molitva u stihu 11 kratka je i prigodna. Tijekom bitke nema dovoljno vremena za rječitost, ali je molitva rođena iz očajničke potrebe vrlo učinkovita, ako je molitelj u ispravnom odnosu s Bogom, kao što je Asa zacijelo bio. Budući da je slijedio Gospodina u miru, znao je da će se on pobrinuti za njega i u ratu. Bitka je počela kod Mareše, grada u Judeji, a

završila je oko Gerara, grada koji je pripadao Filistejcima. Pobijeno je mnoštvo, uključujući i one koji su imali stoku, a u Jeruzalem je odnesen golem plijen, mnoštvo sitne stoke i deva.

15,1-6 Asa i njegovi ljudi bili su ushićeni pobjedom nad nadmoćnijim neprijateljem. Kad su se vratili u Jeruzalem, Gospodin je za njih imao spremnu pouku. Prvo ih je Azarja podsjetio da je Jahve bio s njima jer su ga tražili, no ostave li ga, i on će ostaviti njih. A povijest je više nego jedanput dokazala da je Izrael ostavljao svoga Boga. Zbog toga nisu imali mir i njihovi su ih neprijatelji prestano poražavali. No svaki put kad je nacija tražila Jahvu, našla ga je uvijek spremnog da oprost i obnovi.

15,7 Budući da je Asa tražio Jahvu, Azarja ga je poticao da tako i nastavi. Sedmi stih, sačuvan u ovoj povijesnoj priči, doista vrijedi zapamtiti: “Ali vi budite hrabri, i neka vam ne klonu ruke, jer ima nagrada za vaša djela.” Usporedni ulomak za današenje vjernike nalazi se u 1. Korinćanima 15,58.

15,8-15 Ime “Oded” (st. 8) vjerojatno se odnosi na Odedova sina, Azarju (vidi: NKJV marg.). Kralj je na prorokovu besjedu odgovorio pravim oduševljenjem. Odmah je pojačao svoje reforme, uklopio je još idola (usp. 14,3) i to ne samo iz cijele Judine zemlje, nego i iz gradova u Efrajimovoj gori, što ih je bio osvojio u borbi. Obnovio je Jahvin žrtvenik u Hramu i posvetio ga žrtvenim prinosima. Sazvao je svećani zbor u Jeruzalemu i tad su na žrtveniku prinijeli Jahvi žrtve od etiopskog plijena te zakletvom obvezali narod da traži Jahvu. Onima koji se protivne nije ostavljen prostor za neslaganje – svatko tko ne poštuje zavjet bit će pogubljen (st. 13).

15,16-19 Asa je svrgnuo i svoju baku (a ne majku¹⁶) s njezina mjesta kraljice majke, te uništio njezinu idolsku gnusobu. Što se tiče komentara za stih 17, vidi bilješke

za 2. Ljet 14,3-8. Blago je unio u Hram, umjesto da ga iz njega iznese. Njegovo je djelo bilo nagrađeno kako je Gospodin i obećao preko Azarje i Asa je imao mir.

16,1 Tijekom kasnijega razdoblja Asina kraljevanja,¹⁷ izraelski je kralj Baša, u pokušaju da spriječi vlastiti narod od prebjegavanja k Asi, počeo utvrđivati Ramu, grad nedaleko od Jeruzalema.

16,2-6 Umjesto da se pouzda u Gospodnju mišicu, kako je to ranije učinio kada su ga napali Etiopljani, Asa se obratio za pomoć čovjeku. Uzeo je blago iz Gospodnje riznice i njime kupio Ben-Hadadovu pomoć. Sirijski je kralj (aramejski) tad napao Izrael sa sjevera, te primorao Bašu da se povuče iz Rame, kako bi obranio svoju sjevernu granicu. Asina je urota očito djelovala, no Bog je bio vrlo nezadovoljan.

16,7-10 U Jahvinim očima cilj zacijelo nije opravdavao sredstva, te je stoga poslao svoga proroka Hananija da govori s Asom. Hanani je hrabro optužio Asu da je postupao bezumno. Zar ga nije Jahve izbavio od Etiopljana? Nije li Bog neprestano tražio ljude kroz koje će moći djelovati? Budući da je Asa odabrao boriti se po tijelu, od sada će se na njega dizati ratovi. Asa se razgnjevio. Umjesto da pazi na Gospodnju riječ kao što je nekoć činio (15,8), bacio je Hananija u tamnicu.

16,11-14 Asa je odlučio djelovati nasuprot Gospodnjim putovima, stoga ga je Gospodin udario bolešću nogu. No i tad je odbio pokajati se i vratiti se Jahvi. Umjesto toga, tražio je pomoć liječnika i ubrzo nakon toga umro. Neki smatraju da riječ "liječnici" možda znači opsjenari ili spiritistički iscjelitelji, vračari.

Unatoč njegovu tužnom kraju, Asa je bio jedan od najboljih judejskih kraljeva (15,17). Narod je s velikom tugom oplakivao njegovu smrt. Spaljivanje iz stiha 14 odnosi se na paljenje kâda, odnosno spaljivanje miomirisa i pomasti, a ne na kremiranje njegova tijela.

D. Kralj Jošafat (pogl. 17-20)

17,1-5 Jošafat je naslijedio krunu svoga oca i kraljevao je dvadeset i pet godina (20,31). Posvećeno mu je daleko više prostora u 2. Ljetopisa (pogl. 17-20), nego u Kraljevima. Materijal u poglavlju 17 nema usporedni tekst u 1. Kraljevima.

Nakon što je sjeo na prijestolje, Jošafat je pokazao svoju silu protiv Izraela. *Utvrđio* je svoje kraljevstvo, no tajna njegove uspješne vladavine bila je u tome što je *slijedio* Jahvu, kao što je činio David. Zanimljivo je da se David neprestano navodi kao standard po kojemu su procjenjivani ostali kraljevi. Ako su slijedili njegov primjer, napredovali su i bili blagoslovljeni. Ako nisu, propadali su. Zemlja je pod Jošafatovim kraljevanjem bila u miru, a njegovi su mu neprijatelji plaćali danak (st. 10-12).

17,6-9 Božja je riječ imala visok prioritet u Jošafatovom životu. Revnosno je slijedio njegine propise i svim srcem joj se pokoravao. Također je Božju riječ postavio kao pravilo u svojemu kraljevstvu; poslao je posebnu skupinu izaslanika sačinjenu od knezova, levita i svećenika da pouče narod Jahvinim putevima, i tako poslušao Božje zapovijedi iz Ponovljenog zakona 6,6 i dalje.

17,10-19 Pod Jahvinim blagoslovom, Jošafat je postajao sve jači i moćniji. A kakvu je tek vojsku imao! Šezdeset godina ranije, na početku, Roboam je imao 180.000 vojnika. Sada je judejska vojska brojala 1.160.000 ljudi, ne računajući one koji su se nalazili na položajima u utvrđenim gradovima. Mnogi među tim ljudima jamačno su prebjegli iz Izraela, jer su vidjeli da je Gospodin s Judom. Šteta je što Jošafat nije mudrije iskoristio tako brojno ljudstvo, kao što ćemo vidjeti u poglavlju 18.

18,1 Sve dotad Izrael i Juda bili su neprijatelji. No Jošafatov se sin oženio Ahabovom kćeri (21,5-6) i tako stvorio savez između ova dva kraljevstva.

18,2-7 Ahab je tražio od Jošafata po-

moć za napad na Siriju (Aram), koja je držala neke izraelske teritorije (usp. 1. Kr 22,3-4). Jošafat je odmah pristao pomoći Ahabu, no predložio je da se prvo posavjetuju s Jahvom. Stoga je Ahab poslao po proroke, koji su jednoglasno predvidjeli uspjeh. No mora da nisu bili naročito uvjerljivi, jer je Jošafat, koji je imao mjeru duhovnoga razbora, tražio da se dovede "Jahvin prorok", kao da je htio reći da četiri stotine ljudi, koji su već bili okupljeni, nisu imali nikakve veze s Jahvom. Čini se kao da je čak i Ahab znao da postoji razlika između njegovih proroka i pravog Jahvinog proroka. Taj pravi prorok bio je Mihej, jedini čovjek preko kojega su mogli dobiti Gospodnji odgovor, ali kojega je Ahab mrzio jer mu je uvijek proricao zlo.

18,8-11 I tako su poslali po Miheja, a Sidkija je za to vrijeme dramatično oslikao kako će Siriji (Aram) biti uništeni (možda su dva željezna roga što ih je načinio označavala dvojicu židovskih kraljeva), dok su svi ostali kraljevi proroci to jednoglasno potvrđivali. D. L. Moody objašnjava:

Ahab je imao svoje propovjednike i svoje proroke. Iako je bio veoma pokvaren, našao je one koji će propovijedati kako njemu odgovara.¹⁸

18,12-13 Kraljev je glasnik u međuvremenu vršio pritisak na Miheja da se složi s ostalim prorocima i predskaje pobjedu, no Mihej je obećao da će prenijeti samo Gospodnju riječ. Stih 13 treba biti geslo svakog propovjednika i svakog kršćanina: "Živoga mi Jahve, govorit ću ono što mi Bog kaže!"

18,14-17 Mihej je u početku hinio da se slaže s ostalima, no ubrzo je bilo jasno da to nije mislio ozbiljno. Kada ga je Ahab zakleo da kaže samo istinu, rekao im je za predstojeći Izraelov poraz i Ahabovu smrt.

18,18-22 Mihej im je rekao i zašto su Ahabovi proroci davali krive podatke: Bili su pod utjecajem lažljivog duha što ga je Jahve poslao zbog Ahabove bezbožnosti. Ahab je sada bio pod osudom, kao što je ranije predskazao Ilija (1. Kr 21,19-24). Matthew Henry tumači:

Davo nikad ne vara ljude bez božanskog dopuštenja, no čak i to Bogu služi za provođenje njegove nakane... Stoga je Mihej dao Ahabu pravično upozorenje, ne samo o opasnosti od nastavljanja toga rata, nego i koliko je opasno vjerovati onima koji su ga poticali da taj rat nastavi.¹⁹

18,23-26 Mihej je zbog svoje iskrenosti morao trpjeti. Sidkija ga je udario po obrazu, a Ahab ga je bacio u tamnicu, zapovjedišći da ga drže samo na kruhu i vodi, vjerojatno s nakanom da ga ubije. I jednom i drugom čovjeku Mihej je odgovorio da će im Gospodin dokazati da je sve što im je rekao bila istina. Biblija nam ne govori što se dogodilo Sidkiji, no znamo da je Ahab u toj bici ubijen, u skladu s Jahvinom riječi.

18,27-29 Mora da su se prorokove riječi ipak dojmile Ahaba, jer se pokušao prerusiti i tako izbjeći Božju osudu. Predložio je da Jošafat odjene svoje kraljevsko ruho, dok će se on (Ahab) preobučiti u vojničku uniformu.

18,30-34 No Gospodnja se riječ ipak ispunila. Jošafat se spasio od Sirijaca (Aram) nakon što je naučio lekciju o opasnosti sklapanja bezbožnih saveza (2. Kor 6,14). Ahab nije spašen. Bog je usmjerio, naizgled nasumično odapetu strijelu, da ga pogodi između nabora na pojasu i oklopa; umro je o zalasku sunca.

19,1-5 Kada je Jehu, Hananijev sin vidjelac, koji je također bio i prorok, ukorio Jošafata zbog saveza s Ahabom, Jošafat je odgovorio pokajanjem.

Savez s idolopoklonikom Ahabom dao je loš primjer Jošafatovim podanicima.

Stoga je kralj počeo ponovno obilaziti svoje kraljevstvo, kako bi prizvao narod natrag Jahvi. Uspostavio je sudački sustav u skladu s Mojsijevim Zakonom (Pnz 16,18-20). Ovo je, zajedno s ranijim slanjem knezova, levita i svećenika diljem zemlje da poučavaju narod Božjoj riječi (17,7-9), pokazalo koliko je visoko Jošafat poštovao Pisma, koliko mu je bilo stalo do njegovih podanika, te koliko je snažna bila njegova želja da, kao Jahvin namjesnik, postupa vjerno.

19,6-11 Kraljevi poticaji uzeti su iz Zakona (st. 10). Onima koji će suditi među njegovim narodom dodatno je naglasio izvorne Gospodnje zapovijedi. Budući da su sudili Božjem narodu, s kojim je Bog bio u savezu, ali i zato jer je Bog gledao sve što se događa, suci su morali raditi u Jahvinu strahu i “gledati što rade”. Suci su postavljeni i u prijestolnici, Jeruzalemu, gdje su se rješavali teži slučajevi. Svećenički poglavar Amarja bio je zadužen za vjerska pitanja, a Zebadja, poglavar Judina plemena, bio je odgovoran za državne poslove. Leviti su služili kao činovnici (pisari).

20,1-6 Golema vojna sila s druge strane Mrtvog mora objavila je Judeji rat. (Neki hebrejski rukopisi u stihu 2 imaju “Edom” a ne “Aram”, odnosno “Sirija”.²⁰) Jošafat je opravdano bio uznemiren. Proglasio je post i pozvao narod u Hram, gdje se pomolio Jahvi. Ovo je treća “kraljeva molitva” u 2. Ljetopisa (vidi još i Salomonovu molitvu u poglavlju 6 i Asinu molitvu u 14,11).

20,7-13 Jošafat je podsjetio Gospodina da su Židovi njegov izabrani narod, narod saveza. Hram u kojemu je Jošafat molio bio je Božje Svetište i mjesto s kojega je Bog obećao da će čuti i uslišiti. Oni prema kojima je Izrael nekoć iskazao dobrotu, sada su ga krenuli uništiti i oduzeti mu zemlju. Jošafat je završio svoju žarku molitvu i sa svim Judejcima stajao pred Jahvom, čekajući njegov odgovor.

20,14-17 Tad je Jahvin Duh progovorio preko Jahaziela i otjerao strah koji je obuzeo naciju. Rat je bio Božji, a ne njihov; sutradan je narod trebao samo izaći i vidjeti što je Bog učinio.

20,18-21 Narod se po vjeri počeo veseliti pobjedi, čak i prije nego što se dogodila. Rano ujutro krenuli su da vide što je Jahve učinio. Stupali su ka bojnome polju kao da idu na svečanost, a pjevači su ih predvodili.

20,22-30 Kada je čuo svoj narod kako u vjeri kliče i pjeva pjesmu pohvalnicu, Bog je unio zabunu među neprijatelje. Tako ih je uskomešao da su se tukli i pobili između sebe. Kada su Judejci stigli, ostalo im je samo da pakuju plijen, što je bila zadaća koja je zahtijevala tri dana rada – tako je mnogo bilo plijena. Beskrajno radosni slavili su Jahvu i vratili se u Jeruzalem pjevajući. Susjedne su zemlje vidjele što se dogodilo i Judeja je uživala mir.

20,31-34 Kako je već uobičajeno, na kraju se daje sažetak Jošafatova kraljevanja. Unatoč svim naporima nije uspio suzbiti idolopoklonstvo. No njegova je vladavina u cjelini bila dobra. Nastojao je raditi dobro i, mada nije bio savršen, obično je činio što je pravo u Božjim očima.

20,35-37 Ovo je postskriptum koji se odnosi na Jošafatovu suradnju s Ahazjom, bezbožnim kraljem Izraela. Napravili su lađe u Esjon Geberu kako bi otputovali u Taršiš, no Jahve je razorio taj plan, kako je i objavio preko proroka Eliezera.

Jošafatu je bilo šezdeset godina kada je umro. Na judejskom ga je prijestolju naslijedio njegov sin Joram, koji je prethodno vladao kao njegov suvladar (21,1).

E. Kralj Joram (pogl. 21)

21,1-3 S početkom Joramove vladavine, povijest zabilježena u 2. Ljetopisa cijelim je putem nizbrdica i završava propašću i sužanjstvom.

U stihu 2 navedena su dvojica Azarja kao Joramova braća. NKJV prijevod rabi drugi oblik toga imena za jednoga od njih (Azarjahu).

21,4-6 Peti je judejski kralj odabrao slijediti put izraelskih kraljeva, umjesto pravoga Davidova puta. Joram je bio ubojica i idolopoklonik. Okrutno je pobio svu svoju braću kako bi se zadržao na prijestolju. Biblija ne ostavlja mjesto dvojbi o tome tko je imao taj opak utjecaj na Jorama i što je povod njegovim bezbožnim postupcima. Žena mu je bila Ahabova kći (st. 6). Taj je brak ranije dogovorio Jošafat kako bi povežao dva kraljevstva i sada je Judeja bila zaražena istim zlom koje je razaralo Izrael. Ahabova kći Atalija bila je oruđe u sotoninim rukama, koje će donijeti osudu na Božji narod.

21,7 No Jahve se sjećao Saveza s Davidom, te s Joramom i Judejom nije postupao tako strogo kao s Ahabom i Izraelom. ("Svjetiljka" znači potomak koji će biti kralj.) No Judeja će ipak strašno postradati zbog tog bezbožnog udruživanja.

21,8-15 Edomci, koji su se za Jošafatovih dana bojali Judeje (17,10), sada su se pobunili. Libna, grad u Judeji, također se odmetnula. Joram je sve pogoršao vodeći svoj narod sve dublje u idolopoklonstvo. Ni Ilijino proročanstvo, sadržano u pismu kralju, nije ga uspjelo odvratiti od zloga puta kojim je išao. Joram je zacijelo znao kako je moćnu službu prorok vršio u Izraelu, no pokazao se jednako ravnodušan na opomene, koliko je to bio i Ahab.

Ilija je uznesen na nebo za vrijeme Jošafatove vladavine (2. Kr 2,11). Budući da je Joram vladao skupa sa svojim ocem oko pet godina, moguće je da je Ilija bio živ kada je ova poruka poslana. No isto je tako moguće da je prorok napisao to pismo po božanskim uputama i dao ga Elizeju da ga isporuči kad za to dođe vrijeme.

21,16-17 Filistejci i Arapi napali su Judeju, poharali je i odnijeli cijelo Joramovo blago i imetak, te zarobili njegovu obitelj,

sve osim najmlađega sina Joahaza (obično zvanog Ahazja). Budući da je Joahaz pobio cijelu obitelj svoga oca, čini se da ova kazna posve odgovara njegovom zločinu.

21,18-20 Joram je umro u strašnim mukama od neizlječive bolesti crijeva. Preminuo je i napustio ovaj svijet, a da nitko za njim nije požalio. Budući da za života nije išao putevima drugih judejskih kraljeva, nije s njima pokopan ni u smrti.

F. Kralj Ahazja (22,1-9)

22,1-9 Nevolja izazvana savezom s Ahabovim domom sada je stigla do trećega naraštaja. Nakon Joramove smrti, kralj je postao Ahazja (isto što i Joahaz u 21,17, te u nekim prijevodima Azarja u stihu 6). U to je vrijeme imao dvadeset i dvije godine²¹ (NKJV marg.).

Njegova mati, Atalija, Omrijeva kći (unuka), nastavila je sa svojim pogubnim utjecajem u Judeji i nakon smrti svoga muža. Bila je glavna savjetnica svome sinu, navodeći ga na zla djela – "na njegovu propast". Ahazja je bio pošteđen (st. 1) kako bi na prijestolju ostao Davidov potomak, no pokazao se nezahvalnim jer je ponavljao grijehe svoga oca. Pridružio se Joramu (negdje Jehoram) u ratu protiv Sirije (Aram). Jehu i njegovi ljudi uhvatili su Ahazju dok se krio u Samariji i ubili ga. Njegove su mu sluge priredile dostojanstven ukop (2. Kr 9,28), jer je bio unuk pobožnoga Jošafata. Iza Azarje nije ostao nijedan sin koji je dovoljno odrastao da preuzme krunu.

G. Kraljica Atalija prisvaja vlast (22,10-23,21)

22,10-12 Budući da je izgubila muža, a sada i sina, Atalija je zauzela prijestolje tako što je pobila *vlastite unuke!* Iza ovog nemilosrdnog pokolja kraljevske obitelji stajao je nevidljivi huškač, sotona, koji je nastojao prekinuti mesijansku lozu, kako je to činio i ranije i kako će pokušati

ponovno. Ali budući da je obećanje u Postanku 3,15 jamčilo da će loza preko koje će Gospodin Isus Krist naposljetku doći biti sačuvana, Jahve je potakao Jošebu da sakrije svoga nećaka Joaša. Krili su ga u Hramu u kojem je Jošebin muž, svećenik Jojada, skrbio za njega šest godina.

Druga knjiga o kraljevima 8-11 donosi više potankosti o ovim događajima, te prenosi i što se za to vrijeme događalo u Izraelu.

23,1-7 Sve dok Joaš nije dovoljno odrastao, Jojada je morao čekati pravo vrijeme, dok je uzurpatorica sjedila na Davidovu prijestolju. Sedme je godine sazvao knezove i levite i s njima sklopio savez da zbače Ataliju. Glas o tome proširio se diljem kraljevstva i mnogi su pristupili savezu kako bi postavili Joaša na prijestolje njegova oca. Navod iz stiha 6b: "Sav narod neka se drži Jahvine naredbe" znači da su morali poštovati propis zabrane ulaska u Hram (vidi stih 6a). Levitima i knezovima dodijeljene su njihove dužnosti, a subota je izabrana za sudbonosni dan.

23,8-11 Dok su novi redovi ulazili u Hram, oni koji su već bili u njemu nisu izlazili; tako je Jojada uspio okupiti mnoštvo ljudi, a da ne izazove sumnju. Svi su bili opremljeni Davidovim oružjem koje se nalazilo u Hramu i kad su završene sve pripreme, sedmogodišnji je Joaš izveden iz Hrama i okrunjen. Dali su mu primjerak Zakona (Svjedočanstvo) u skladu s Mojsijevom riječi (Pnz 17,18-20). Neki drže da je ovo bio izvorni primjerak Zakona što je bio stavljen u Kovčeg (Izl 25,21; 2. Ljet 5,10).

23,12-15 Kraljica Atalija došla je k narodu u Jahvin Dom kako bi istražila razlog veselju i klicanju i na svoje zaprepaštenje ugledala svoga konkurenta, dijete, za koje je odavno mislila da je mrtvo, kako nosi kraljevsku krunu. No ono što ju je zacijelo još više uzbunilo mora da je bila spoznaja da je narod čvrsto stajao uz

njega. Nitko se nije obazirao na njezine optužbe o izdaji. Na kraju krajeva, ona je bila uzurpatorica, a ne Joaš. Jojada je zapovjedio da je ubiju, ali ne unutar Hrama. Odvedena je do Konjskih vrata i tamo su je pogubili zbog svih strahota što ih je počinila u Judeji.

23,16-19 Sada, kad Atalija više nije stajala na putu, reforme su se brzo provodile. Jojada i narod obvezali su se savezom da će biti Jahvini. Kako bi i na očit način pokazali svoju privrženost Bogu, razorili su Baalov hram i ubili Baalova svećenika Matana. Kao svećenik, Jojada se osobito zanimao za Hram i bogoštovlje. Prvo što je učinio bilo je da po propisima uspostavi službu u Hramu, onako kako su zapovjedili Mojsije i David. Levitima i svećenicima dodijeljene su dužnosti. Na svetost Hrama više se neće moći gledati olako; postavljeni su vratari koji su držali podalje sve koji su obredno nečisti. Jojada je znao da obnova mora početi od Jahvina Doma.

23,20-21 Joaš je odveden u kraljevski dvor. Narod je s radošću iščekivao budući život pod Joašem, zahvalan što je Davidov sin ponovno sjedio na judejskome prijestolju.

H. Kralj Joaš (pogl. 24)

24,1-3 Joašu je bilo samo sedam godina kada se zakraljio, a kraljevao je četrdeset godina. Činio je što je pravo u Jahvinim očima sve dok je svećenik Jojada bio živ. Čak je i Joaševe dvije žene odabrao ovaj utjecajni Božji svećenik.

24,4-14 Kako bi obnovio Hram, Joaš je naložio levitima da pođu po svim Judinim gradovima i sakupljaju novac od svih Izraelaca. Budući da se leviti na tome poslu nisu žurili, Joaš je pozvao Jojadu na odgovornost. Naposljetku je pred vrata Hrama postavljan poseban kovčeg, a narodu je zapovijedeno da dođu i tu donesu svoj "hramski porez".²² Taj se novac potom predavao poslovođama i radnicima

koji su vratili Gospodnji Hram u njegovo prijašnje stanje i utvrdili ga.²³

24,15-19 Kada je Jojada nakon dugog i plodonosnog života umro, iskazano mu je poštovanje tako što je pokopan s kraljevima, što je bila nesvakidašnja počast za nekoga tko nije bio kraljevskoga roda. No s nestankom njegova pobožnog utjecaja Joaš se, na propast svoga kraljevstva, počeo obraćati za savjet idolopoklonicima. Jahve je slao proroke da ga opomenu, no umjesto da se pokaje, jeudejski se kralj pobunio.

24,20-27 Zaharija je prenio narodu Božje upozorenje, no kralj je zapovjedio da ga zbog toga kamenuju. Joaš se nije sjećao ljubavi koju mu je učinio Zaharijin otac (ili djed) Jojada²⁴. Gospodin je, možda kao odgovor na Zaharijinu molitvu na samrti, poslao malenu vojsku iz Sirije (Aram), koja je opljačkala Judeju i pobila dužnosnike i knezove u narodu. Svi koji su Joaša zlo savjetovali ubijeni su, a samoga Joaša, kojega su ostavili u teškim bolestima (NKJV prevodi *teško ranjena* – op. prev.), kasnije su ubili njegovi dvorani. Kao i bezbožnome Joramu prije njega, i Joašu je uskraćen ukop u grobnici jeudejskih kraljeva.

Budući da je Joaš u kasnijem razdoblju svoga života ostavio Gospodina, sve što je ranije učinio bilo je uzaludno. Popravio je Hram i ponovno ga opremio, samo da bi to silno blago potom predao aramejskome (sirijskome) kralju Hazaelu (2. Kr 12,17-18). Dobro je dobro *početi*, no još je važnije dobro *završiti*. Apostol Ivan, znajući za čovjekovu sklonost da usred posla posustane, upozorava nas: “Pazite sami na se, da ne izgubite što ste zaradili, već, naprotiv, da primite potpunu plaću (2. Iv 8).

Druga knjiga o kraljevima 12 donosi više pojedinosti o Joaševoj vladavini (u nekim prijevodima u 2. Kr ovaj se kralj naziva Jehoaš); vidi komentare za to poglavlje.

I. Kralj Amasja (pogl. 25)

25,1-10 Nakon što se učvrstio na prijestolju i u skladu sa Zakonom pogubio ubojice svoga oca, Amasja se okrenuo vanjskim poslovima. Tijekom Joramove vladavine Edomci su se pobunili protiv Jude (21,10) i sada ih je Amasja vjerojatno htio vratiti pod svoju upravu. Stoga je unajmio plaćenike iz Izraela. No nakon što ga je zbog toga opomenuo Božji čovjek, otpustio je Izraelce i poslao ih kući. Iako je brinuo da će izgubiti novac što ga je već dao plaćenicima, prihvatio je prorokovo jamstvo da je Jahve kadar dati mu mnogo više od toga i nadoknaditi njegovu nerazumnu investiciju.

25,11-13 Amasja i njegovi ljudi pobili su deset tisuća Edomaca, a potom zarobili još deset tisuća živih, tek da bi ih odveli na vrh hridi i odande pobacali u provaliju, tako da su se svi razmrskali. Moguće je da su ove potonje žrtve nosile krivnju za neko nesvakidašnje zvjerstvo, ili je Amasja možda slijedio neku prihvaćenu ratnu politiku iz toga doba. Plaćenici, koje je Amasja poslao kući u Efrajimovu goru, gnjevno su harali po jeudejskim gradovima, pobili tri tisuće ljudi i odnijeli silan plijen.

25,14-21 Kada je Amasja počeo služiti idolima koje je donio iz Edoma, prorok ga je ukorio zbog toga što je mislio da bogovi koji nisu mogli izbaviti vlastiti narod, mogu pomoći *njemu!* Amasja je prorokovu opomenu prekinuo prijetnjom, možda uvijenom natuknicom o Zahariji, koji je izgubio život prorokujući protiv Amasjina oca (24,20-22). Prorok je na kraljevo upozorenje odgovorio: “Ja neću poginuti. A budući da ti odbijaš moj savjet, ili si taj koji će biti uništen.” Amasja nije poslušao Božju pouku, nego se savjetovao sa svojim ljudima. Nerazborito je ušao u rat s izraelskim kraljem Joašem, odbijajući poslušati Joaševo upozorenje.

25,22-28 Juda je tada poražen, a Amasja ponižen i osiromašen. Jeruzalem je

napadnut, a Hram oplijenjen. Amasjini podanici urotili su se protiv njega, te je naposljetku Amasja pobjegao iz Jeruzalema. Ubijen je u Lakišu i potom prenesen u Jeruzalem, gdje su ga sahranili.

J. Kralj Uzija (pogl. 26)

26,1-5 Razlog Uzijinog uspjeha naveden je već na početku ovoga poglavlja. Činio je što je pravo i tražio Boga. Njegov pobožni savjetnik bio je Zaharija (ovo nije prorok Zaharija), *koji je razumijevao Božja viđenja* (na ovome mjestu sirijski prijevod, Septuaginta, nekoliko hebrejskih rukopisa, arapski prijevod, kao i Targumi, imaju *koji ga je poučavao u strahu Božjemu* – op. prev.).

26,6-15 Kamo god se Uzija okrenuo, sve čega se latio bilo je blagoslovljeno. Uspješno je ratovao protiv Filistejaca i Amonaca, a ojačao je i jeudejsku obranu. Okupio je elitnu vojsku i opremio je moćnim naoružanjem. Sagradio je i gradove, te poticao razvoj poljodjelstva (st. 10). Izraz “vješto smišljene bojne sprave” iz stiha 15, odnosi se na neki oblik dalekometnoga katapultaa.

26,16-23 Ali, Uzija se osilio i srce mu se uzoholilo. Ušao je u Hram da prinese kâd pred Jahvom, za što su bili ovlašteni samo svećenici. Za njim su u Hram ušli Azarja i još osamdeset drugih svećenika, sve čestitih ljudi. Svećenici su ukorili razljućenoga Uziju, no prije nego što je mogao išta učiniti, Jahve ga je udario gubom. Brzo su ga izveli iz Hrama u koji se više nikad nije vratio. Ostao je gubav do kraja života i stanovao u odvojenoj kući, a za to je vrijeme njegov sin Jotam bio upravitelj kraljevskoga dvora. Uzija nije sahranjen u kraljevskoj grobnici jer je bio gubav; ukopali su ga na polju pokraj nje.

K. Kralj Jotam (pogl. 27)

27,1-4 Poput svoga oca Uzije, i Jotam je uživao mir u svome kraljevstvu, tako da je mogao graditi i razvijati svoju pri-

jestolnicu, kao i okolne gradove. U svemu je slijedio primjer svoga oca, osim u Uzijinu grijehu. Međutim, uzvišice nisu bile uklonjene, a čini se da se Jotam nije osobito zanimao za obnovu. Malo je toga učinio da spriječi svoj narod od pokvarenih djela.

27,5-9 Uzija je bio pokorio Amonce (26,8), no moguće je da ih je njegova smrt nagnala da prestanu plaćati danak. Jotam je vojevao protiv njih, pobijedio ih i ponovno natjerao da mu plaćaju danak. Jotamova je snaga ležala u tome što je vodio računa o Bogu u svemu što je radio. Kada je umro sahranili su ga u Davidovu gradu, a njegov sin Ahaz postao je sljedeći jeudejski kralj.

L. Kralj Ahaz (pogl. 28)

28,1-4 Da bi se stekao jasniji uvid u cijelu priču o Ahazu, treba pročitati 2. Kraljevima 16 i Izaiju 7. Ahaz je bio najbezbožniji kralj za kojega je Judeja do tada znala, a vladao je šesnaest godina u Jeruzalemu.²⁵

Nakon što se zakraljio, Ahaz nije gubio vrijeme, nego je odmah srnuo u idolatriju. Za svoj primjer odabrao je opake izraelske kraljeve, umjesto da se ugleda na Davida. Ponovno je oživio gnusni ritual žrtvovanja djece u dolini Hinomova sina, izvan Jeruzalema. Štovanje Moleka, čiji je ovaj ritual bio dio, nije se upražnjavalo još od vremena kralja Salomona (1. Kr 11,7), no zato su se sada poticali i naširoko obavljali svi oblici idolopoklonstva i gnusnih običaja.

28,5-8 Jahve je zbog ovoga digao mnoge neprijatelje na Judeju. Izaija nam kaže da su se Resin, sirijski (aramejski) kralj, i Pekah, izraelski kralj, udružili protiv Jeruzalema. Nisu uspjeli zagospodariti prijestolnicom, no nanijeli su golemu štetu Judeji. Izraelci su ubili stotinu i dvadeset tisuća hrabrih ratnika u jednome danu, te zarobili dvjesto tisuća žena, dječaka i djevojaka. U to je vrijeme ubijeno mnoštvo

plemića i u to isto vrijeme, dok je Ahaz bio izložen Resinovoj i Pekahovoj prijetnji, Bog je u svojoj milosti, preko Izaije, dao Izraelovu domu obećenje o Emanuelu kojega će roditi djevica (Iz 7,14).

28,9-15 Izraelci su kanili porobiti svoju braću iz Judeje, što je prema Mojsijevom Zakonu bilo zabranjeno, no Gospodin im je poslao proroka koji ih je opomenuo da to ne čine, jer će se na njih izliti Jahvin gnjev. Istina, Izrael je bio Božje oruđe osude, no njihova je okrutnost bila neopravdana. Neki od glavara iz Efrajimova plemena bili su dovoljno razboriti da obrate pozornost na riječi proroka Obeda i omogućće oslobođenje robova, koje su potom obukli, obuli, napojili i nahranili od plijena, te ih vratili u njihovu zemlju.

28,16-27 U to su isto vrijeme kralju Ahazu stvarali nevolje i oni narodi koje je njegov otac pokorio, naime Edomci i Filistejci. No umjesto da se u svojoj nevolji obrati Jahvi, Ahaz se za pomoć obratio asirskome kralju, Tiglat-Pileseru. Potkupio je Asirce zlatom iz Hrama i iz kraljeva dvora. Asirski je kralj potom napao Siriju (Aram) te ubio Resu u Damasku (2. Kr 16,9). Kada je otišao u Damask kako bi se sastao s Tiglat-Pileserom, Ahaz je bio zaluden sirijskim bogovima (2. Kr 16,10-12). Ahazov savez s asirskim kraljem pokazao se vrlo skupim, budući ga je Asirija prevarila i zahtijevala vrlo visok danak. No njegov se savez sa sirijskim idolima pokazao još skupljim, dapače kobnim, jer je izazvao silan Jahvin gnjev. Ahaz je tako snažno učvrstio idolopoklonstvo u Judeji da ga ni dobri kralj Ezekija, njegov sin, neće moći potpuno iskorijeniti. Kada je umro, kralj Ahaz nije pokopan u grobnici judejskih kraljeva.²⁶ U stihu 19 Ahaz se naziva Izraelovim kraljem (ne i u Septuaginti i Vulgati, gdje se zove Judinim kraljem, pa tako i u nekim našim prijevodima – op. prev.). Katkad su se judejski kraljevi nazivali i izraelskim (vidi 2. Ljet 21,2).

M. Kralj Ezekija (poglv. 29-32)

29,1-11 Biblija posvećuje nekoliko poglavlja Ezekijinoj vladavini; tri u 2. Kraljevima (18-20), četiri u Knizi proroka Izaije (36-39) i četiri ovdje, u 2. Ljetopisa. Druga knjiga Ljetopisa prvenstveno navodi njegovo vjersko djelovanje, dok Druga knjiga o kraljevima govori više o njegovim političkim i inozemnim dostignućima. Obje knjige iznose njegov izvanredan karakter i posvećenost Gospodinu.

Ezekija je svoju obnovu započeo s vjerskim vođama. Pozvao je svećenike i levite, te im naredio da se posvete i da posvete Hram. Zbog nevjere njihovih očeva, Jahvin gnjev je došao na zemlju i mnogi su ljudi već bili ubijeni ili odvedeni u sužanjstvo. Kralj je želio ostvariti ispravan odnos s Bogom, te je poticao svećenike i levite da učine isto.

29,12-24 Leviti, čija su imena navedena u stihovima 12-14, skupili su svoju braću i krenuli u izvršenje kraljeve zapovijedi. Dvorište su čistili osam dana (st. 18), a potom i sâm Hram još osam dana (st. 17). Sve predmete, pribor i posuđe doveli su u red za hramsku službu, a potom su izvijestili kralja Ezekiju da je sav posao obavljen u skladu s njegovom zapovijedi. Ezekija je prinio žrtvu okajnicu (žrtva za grijeh) u ime kraljevstva. Krv žrtve okajnice i paljenice poslužila je za obred očišćenja žrtvenika.

29,25-36 Svećenici i leviti postavljeni su na svoja mjesta onako kako je određeno u vrijeme kralja Davida, pjevali su i svirali na posvećenim glazbalima, dok su za to vrijeme prinose paljenice. Svi nazočni, zajedno s levitima, padali su ničice i klanjali se u slavu Jahvinu, a potom je sav zbor donio klanice i zahvalnice (pričesnice). Tko god je htio, prinio je i žrtve paljenice. Tako je mnogo bilo ovih dragovoljnih darova, da su leviti morali pomagati svećenicima da oderu paljenice, jer nije bilo dovoljno posvećenih sve-

ćenika. Preporod je bio neočekivan i brz i narod se veselio, jer mu je sve to davalo zračak nade u bolju budućnost Judeje. No ovo je bio tek početak Ezekijine obnove.

30,1-5 Trideseto je poglavlje u cijelosti posvećeno Ezekijinu ponovnom uspostavljanju svetkovanja Blagdana Pashe, koja se nije slavila kako je propisano još od vremena prije podjele kraljevstva (2. Ljet 8,13).

Kralj je prvoga mjeseca očistio Hram i ponovno uspostavio hramsku službu. Drugoga se mjeseca počeo pripremati za svetkovanje Pashe i Blagdana beskvasnih kruhova. Prema Brojevima 9,10-11 Pasha se mogla slaviti drugoga mjeseca, ukoliko bi se netko onečistio dodiranjem s mrtvacem ili ako je bio na dalekom putu. U Ezekijinu slučaju, proslava prvoga mjeseca u pravo vrijeme nije bila moguća, jer nije bilo dosta posvećenih svećenika (st. 3). Budući da je to bio nacionalni blagdan, cijeli narod se morao okupiti. Stoga su poslani glasnici koji su obišli svu Judeju i Izrael, pozivajući narod da dođe u Jeruzalem. U to je vrijeme Izrael bio asirska provincija, a veći je dio naroda već bio odveden u sužanjstvo. Ezekija je ipak uspio pozvati izraelski Ostatak bez protivljenja Asiraca.

30,6-12 Većina se Izraelaca podsmjehivala i rugala glasnicima koji su ih pozivali da se vrate Jahvi. Manji se Ostatak ipak pokajao i došao u Jeruzalem na proslavu Pashe, prve godine Ezekijina kraljevanja, 716-715. god. pr. Kr. (2. Ljet 29,3).

30,13-15 Revnost naroda postidjela je svećenike i levite i potaknula ih da ozbiljnije shvate svoje dužnosti. Grad je očišćen od sve poganske prljavštine, a svaki trag predmeta povezanih s idolatrijom bačen u potok Kidron.

30,16-27 Leviti su pomagali onima koji su bili obredno nečisti, a Ezekija se pomolio da Gospodin priđe preko nepravilnosti, te da prihvati stav srca u narodu. I Jahve je učinio. Svetkovanje

Blagdana beskvasnih kruhova donijelo je svima takvu radost, da su odlučili slaviti još sedam dana. Kralj i knezovi darovali su životinje za tu produljenu svečanost i u Jeruzalemu je vladalo veliko veselje. Sav je zbor bio blagoslovljen; sve se doimalo kao nekoć, u zlatno doba Izraela, a molitve Jahvinih svećenika ponovno su se čule na nebu.

31,1 Prvi stih trideset i prvoga poglavlja povezan je sa završnim stihom prethodnoga poglavlja. Kada su Izraelci izlazili iz Jeruzalema, potpuno su uništili idolske likove i idolska svetišta po Judinoj, Benjaminovoj, Efrajimovoj i Manašeovoj zemlji, a potom su se vratili svojim kućama.

31,2-10 Ezekija je ponovno uređio svećeničke i levitske redove, postavio svakoga svećenika i levita prema njegovoj službi, a potom osigurao njihovu plaću putem davanja desetine. Narod se odazvao tako velikodušno, da su svećenici i leviti jeli do sitosti i još mnogo je preostajalo.

31,11-19 U Hramu su se morale urediti posebne prostorije, odnosno spremišta za sve što je preteklo, a nad spremnicima su postavljeni sposobni ljudi kao nadglednici. Svi su oni navedeni po imenu, što pokazuje koliko Bog vodi računa o svakom pojedincu koji služi u njegovoj službi.

Iako u Novome zavjetu nema zapovijedi o ubiranju desetine (davanja deset posto od prihoda), praksa sustavnog, razmjernog davanja naglašeno se naučava.

31,20-21 Trideset i prvo poglavlje završava pohvalom Ezekiji. Što god da je Ezekija radio za Boga, radio je to svim svojim srcem. Nije ni čudo što je imao uspjeha!

32,1-8 Asirci su već odveli sjeverna plemena u sužanjstvo (2. Kr 17) i sada su prijetili da će učiniti isto i Judeji. Na Ezekiju, koji je prethodno podmirio danak Sanheribu (2. Kr 18,13-16), vršili su snažan pritisak da se pokori i preda im svoje kraljevstvo.

Kada je Sanherib napao Judeju, Ezekija je uzvratio udarac tako što je začepio vodene izvore koji su bili izvan grada, dogradio i popravio jeruzalemski zid, te sagradio još jedan zid izvana, dao napraviti mnogo oružja i štitova, postavio vojne zapovjednike nad vojskom, te ohrabrivao narod da se pouzdaju u Jahvu, umjesto da strahuju od asirske vojske. G. Campbell Morgan piše:

Ovakav Božji odgovor na vjernost njegova sluge, naime da će jake neprijateljske snage napasti njegovo kraljevstvo i to baš u tome trenutku, mogao bi nam se učiniti čudnim. Da bismo ovu priču shvatili, potrebno nam je više pojedinosti koje ovdje nisu navedene, no možemo ih naći u 2. Kraljevima 18,7-16. Iz toga ulomka saznajemo da je Ezekija zbacio jaram asirskog kralja koji je njegov otac pristao nositi. Tad je Sanherib napao Judeju, a Ezekija mu je, u trenutku slabosti, platio golem danak i ponovno se pokorio njegovoj vlasti, ne bi li ga kako potkupio. Ishod nije bio takav kakav je Ezekija priželjkivao, jer Sanherib je sada zahtijevao bezuvjetnu predaju. U tim kriznim trenucima, koji su proistekli iz Ezekijina osobnog kolebanja, obnovljena je njegova vjera, ali i njegova hrabrost. Odmah je poduzeo korake kojima će omesti neprijatelja tako što je zaustavio vodene izvore, ojačao utvrde, digao vojsku i naposljetku ohrabrio svoj narod riječima: "Jer je s nama moćniji nego s njim."²⁷

32,9-19 Dok je opsjedao Lakiš, asirski se kralj rugao Ezekiji i njegovu narodu, govoreći da Jahve nije moćniji od drugih bogova koje je on, Sanherib, već nadjačao. Predložio je narodu da bi bilo mudro da prestanu slušati Ezekiju i predaju se. Stih 12 pokazuje da su čak i Asirci čuli za Ezekijinu obnovu. No Sanherib nije računao na dvije stvari: na vjernost naroda njihovome kralju Ezekiji i na Jahvinu moć.

32,20-23 Nakon Sanheribova ismijavanja s Gospodinom, Ezekija i Izaija predali su se molitvi i Jahve je poslao anđela koji je uništio asirsku vojsku, a Sanherib se, ponižen, vratio u svoju zemlju; kasnije su ga u hramu njegova boga ubili rođeni sinovi.

32,24-26 Ezekijina bolest i ozdravljenje vjerojatno su se dogodili prije Sanheribove opsade. U bolesti, Ezekija je zazvao Jahvu koji je obećao da će mu produljiti život i koji je potvrdio to čudnim znakom – Bog je, naime, učinio da se Sunce kreće unatrag. Kako Ezekija na ovu milost nije reagirao prikladno, Gospodin se razgnjevio na njega, no budući da se potom ponizio, kazna nije došla na Judeju za Ezekijina života.

32,27-30 Posebno se spominju Ezekijino bogatstvo i slava, kao i tunel što ga je prokopao kako bi doveo vodu s izvora u dolini Kidron do rezervoara u Jeruzalemu. (Više pojedinosti o Ezekijinu vodovodu, vidi u 2. Kraljevima 20,20.)

32,31 Iz Babilona su došli poslanici da se raspitaju za čudesan znak što ga je Bog dao Ezekiji. Oni su zacijelo morali biti vrlo zainteresirani za to, jer su štovali Sunce i zvijezde. Kralj je postupio nerazborito i pokazao im sve svoje blago, pobudivši time u njima želju da ga prisvoje – želju koja će se uskoro ispuniti.

32,32-33 Ostala Ezekijina djela zapisana su u Knjizi proroka Izaije. Kada je umro, pokopali su ga sa svim počastima. Njegov sin Manaše postao je kralj poslije njega.

N. Kralj Manaše (33,1-20)

33,1-11 Iako je imao tako pobožnoga oca, Manašeova je vladavina bila najopakija u Judeji. Bila je i najdulja; trajala je pedeset i pet godina. Popis Manašeovih grijeha također je vrlo dug. Oskvrnuo je Božji grad i Hram svojim idolima, te ponovno uveo običaj spaljivanja djece Moleku u dolini Hinomova sina. Bio je okorjeli

ubojica (2. Kr 21,16); Josip Flavije iznosi da je upravo on svakodnevno izdavao zapovijedi za pogubljenja. Predanje kaže da je Manaše ubio proroka Izaiju tako što ga je dao prepiliti (navod u Poslanici Hebrejima 11,37 o “prepiljenim” vjernicima vjerojatno se odnosi na ovu praksu). Kad je Manaše odbio poslušati Jahvu i obratiti se od svoje bezbožnosti, Jahve je naveo asirskoga kralja da ga odvede u sužanjstvo, u Babilon, koji je tad bio pod asirskom vlašću.

33,12-20 Manašeovo pokajanje spominje samo 2. Ljetopisa (navod o knjizi Povijesti izraelskih kraljeva iz stiha 18 ne odnosi se na kanonske knjige o Kraljevima, nego na izgubljene svjetovne kronike). Nakon što je godinama služio svim mogućim vrstama gnusnih idola, Manaše je spoznao da je Jahve Bog i obratio se. Učinio je što je mogao ne bi li kako vratio narod vjernosti Jahvi, te očistio idolopoklonstvo iz svoga kraljevstva. Uzvišice, koje se spominju u stihu 17, koristile su se za žrtvovanje Jahvi izvan Jeruzalema. Ovo je Zakonom bilo zabranjeno, no svejedno se nastavilo.

O. Kralj Amon (33,21-25)

Nakon Manašeove smrti, njegov sin nije slijedio njegovu obnovu, nego je činio sve one grijeha što ih je nekoć činio njegov otac. Mladi kralj Amon vladao je svega dvije godine, prije nego što su ga ubile vlastite sluga u njegovu dvoru. Potom je obični narod pobio Amonove ubojice i na njegovo mjesto zakraljio njegova sina Jošiju.

P. Kralj Jošija (poglv. 34, 35)

34,1-7 Idolopokloničke žrtvenike što ih je Manaše uklonio iz grada (33,15) Amon je, zajedno s narodom, vratio u Jeruzalem. Osme godine svoje vladavine, mladi kralj Jošija, još dječak, počeo je tražiti Boga svoga oca Davida. Četiri godine kasnije počeo je sa svojom obnovom. Jošija se

htio osigurati da se ista greška ne ponovi, pa je potpuno uništio sve što je bilo povezano s idolopoklonstvom, a potom je to spalio ili smrvio u prah. Svoju je obnovu proveo sve do najudaljenijih krajeva u Izraelu.

34,8-18 Poput drugih velikih obnovitelja prije njega, i Jošija se okrenuo popravljajući Hrama. Dok su trajale popravke pronađena je Knjiga Zakona, koja je potom pročitana pred kraljem. Svako, bilo veće ili manje buđenje iskrene vjere, uvijek je obuhvaćalo ponovno otkrivanje nauka Božje riječi. Velika reformacija iz šesnaestoga stoljeća nije iznimka.

34,19-28 Jošija je ozbiljno shvatio upozorenja iz Knjige Zakona, te poslao svoje ljude k proroci Hildi da vide ima li još uvijek izgleda za milosrđe. Njezine su riječi samo potvrdile da je Božji gnjev već usplamtio i da ga sad više ništa ne može zaustaviti. Sâm Jošija će ipak biti pošteđen i neće vidjeti dan judejske nesreće, jer mu je srce omekšalo, jer se ponizio pred Bogom i jer je vjerovao Gospodnjoj riječi.

34,29-32 Iako je znao da je osuda neizbježna, Jošija je ipak sabrao sav narod i obnovio Savez s Jahvom. Pročitao je svemu narodu sve što piše u Božjoj riječi, kako bi shvatili koliko je ozbiljno njihovo stanje i uvidjeli kako je duboka potreba za pokajanjem.

34,33 Budući da je bio predan vođa, Jošija je sav svoj život bio kadar promicati vjernost Jahvi. Sadržaj stiha 33 mnogo je detaljnije obrađen u 2. Kraljevima 23,4-20. Obnova koja je uslijedila nakon pronalaska Knjige Zakona i ponovnog stupanja u Savez s Jahvom, bila je još temeljnija od Jošijina prvog čišćenja njegova kraljevstva od idolopoklonstva.

35,1-6 Poput Ezekije prije njega, i Jošija je poticao svećenike i levite da vrše službu na koju su postavljeni. Rekao im je da vrate Jahvin Kovčeg u Hram, da se pripreve po svojim redovima, za-

uzmu svoja mjesta u Hramu, očiste se i budu spremni svetkovati Pashu. Postoji nekoliko mogućih razloga zbog kojih je Kovčeg bio uklonjen iz Hrama, a potom vraćen. Svećenici su ga vjerojatno nosili na ramenima od mjesta do mjesta, kako bi ga sačuvali od oskrvuća. Možda je Manaše, ili neki drugi idolopoklonički kralj, naložio da se Kovčeg ukloni. I naposljetku, moguće je da ga je i sâm kralj Jošija dao premjestiti na neko drugo mjesto, dok se Hram popravljao.

35,7-19 Budući da su Asirci osiromašili zemlju, većinu životinja za svetkovanje priskrbio je sâm Jošija, a i knezovi i svećenici dragovoljno su darivali sve što su mogli. Držali su se Mojsijevih propisa o svetkovanju Pashu i Blagdane beskrvasnih kruhova do posljednjega slova. Pjevajući hvalospjeve, kralj i narod proslavili su Pashu kakva se nije slavila još od vremena proroka Samuela. Nije to bila ni najveća Pasha ni osobito dotjerana i savršena, nego ona koja će najviše ugoditi Jahvi, vjerojatno zbog kakvoće štovanja. Ova je Pasha održana iste godine u kojoj je provedena velika obnova Hrama (st. 19; usp. 34,8 i dalje).

35,20-24 O sljedećih trinaest godina Jošijine vladavine ništa se ne spominje. Kada mu je bilo trideset i devet godina izišao je u rat protiv Neko, egipatskog kralja. Egipatska je vojska tada išla u pomoć Asircima u ratu protiv Babilonaca (2. Kr 23,29). Jošija nije mogao vjerovati da se iza pokreta Nekoje vojske nalazi Božja ruka i nije tražio savjet od Jahve ne bi li utvrdio jesu li faraonove riječi istinite. Iako se Jošija ojunao (u NKJV, kao i nekim drugim verzijama, ovdje stoji "preobukao" – op. prev.) da se bori s Nekom, u toj bici je ubijen.²⁸ Njegov je narod duboko žalio za njim oplakujući ovaj gubitak, a oni koji su vjerovali u Božju riječ znali su da je s Jošijinim odlaskom Božji gnjev već pred vratima (34,22-28).

John Whitcomb komentira ove događaje:

Ovdje nailazimo na jedan od najčudnijih događaja u povijesti Staroga zavjeta. Poganski egipatski kralj, Neko II, obavještava Jošiju da mu je "Bog zapovjedio da se požuri", te da će Bog uništiti Jošiju ako na bilo koji način omete Božji plan. (2. Ljet 35,21). I mi bismo, dakako, odmah odbacili ovakvu tvrdnju kao čistu propagandu, da nije objašnjenja Ljetopisca koji kaže da Jošija "nije poslušao Nekovih riječi iz Božjih usta"! Nadalje, Neko je zasigurno vjerovao, jer je Jošija poginuo. Što to znači? Je li Jošija izgubio spasenje zbog svoje neposlušnosti? Ne, nije, jer je Hilda rekla da će umrijeti "u miru" (2. Ljet 34,28). Je li faraon Neko bio Božji prorok? Nije, jer je Bog znao izravno govoriti poganskim kraljevima u različita vremena, a da nije nužno mijenjao njihova srca (vidi: Post 12,17-20; 20,3-7). Mogli bismo zaključiti da je Bog htio upravit egipatsku vojsku na Eufrat, kako bi je tamo Nabukodonozor mogao uništiti zajedno s asirskom vojskom, te tako ispuniti svoje upozorenje da će Babilonci zauzeti i kazniti Judu (vidi: Jr 25,8-11).²⁹

35,25-27 Jeremija je ispjevao tužaljku za Jošijom. Pjevači su ga se sjećali čak i poslije sužanjstva. Jošija je bio čovjek jedne jedine Knjige – živio je po Jahvinu Zakonu, a njegova je vjernost zauvijek zabilježena u Božjoj riječi. U knjizi proroka Jeremije 22,16 čitamo: "Branio je pravo siromaha i jadnika, i zato mu bješe dobro. Zar ne znači to mene poznavati? – riječ je Jahvina." Jošija je svojim životom svjedočio da poznaje Boga. Rano je počeo tražiti Gospodina (34,3) i pazio da živi poslušno, u svjetlu koje je poslije toga primio. "Nije bilo prije njega takva kralja koji se obratio Jahvi svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom

snagom svojom, u svemu vjeran Zakonu Mojsijevu, a ni poslije njega nije mu bilo ravna” (2. Kr 23,25).

Q. Kralj Joahaz (36,1-3)

Porobljavanje Judeje odigravalo se u etapama. Godine 605. pr. Kr. Nabukodonozor je ušao u Jeruzalem, načinio od Jojakima vazalskoga kralja te odveo određeni broj zarobljenika u Babilon, uključujući i Daniela (2. Kr 24,1). 597. god. pr. Kr. ponovno je napao Jeruzalem, zarobio Jojakina i odveo još jednu grupu zarobljenika, među kojima je ovoga puta bio i prorok Ezekiel (2. Kr 24,10). I naposljetku, 586. god. pr. Kr. Nabukodonozor je razorio Hram i odveo u sužanjstvo sve osim najsiromašnijih stanovnika (2. Kr 25,1-10).

Joahaz je vladao samo tri mjeseca, a potom ga je egipatski kralj svrgao s vlasti i natjerao da mu plaća golem danak. Joahaz je bio opak čovjek, nimalo nalik svome ocu Jošiji (usp. 2. Kr 23,31-34). Kasnije je odveden u Egipat, gdje je i umro.

R. Kralj Jojakim (36,4-8)

Elijakim, zvani još i Jojakim, bio je Joahazov stariji brat. Na prijestolje ga je postavio faraon Neko. Njegovu je jedanaestogodišnju vladavinu obilježavala bezbožnost i nevaljalstvo, a okončao ju je Nabukodonozor, koji je 605. god. pr. Kr. poharao Hram. Nabukodonozor ga je kanio odvesti u Babilon, no u tome nije uspio. Iako Ljetopisi to ne bilježe, znamo da je nečasno umro dok je još bio u Jeruzalemu, kao što je predskazao prorok Jeremija (Jr 22,19; 36,30).

S. Kralj Jojakim (36,9-10)

Jojakinu je bilo osamnaest godina (NKJV marg.³⁰) kada se zakraljio. Nakon kratke vladavine od svega tri mjeseca i deset dana, predao je Jeruzalem i sljedećih trideset i sedam godina svoga života proveo u tamnici u Babilonu. Nakon Nabukodo-

nozorove smrti, oslobođen je i uzdignut na počasno mjesto (2. Kr 25,27-30).

T. Kralj Sidkija (36,11-19)

Sidkija, čije je drugo ime bilo Metanija, bio je još jedan Jošijin sin. Kada se pokazalo da Jojakim nije vjeran Babiloncima, oni su za njegova nasljednika odabrali Sidkiju. Činio je što je zlo i nije se ponizio pred prorokom Jeremijom. Još je prekršio i zakletvu danu Nabukodonozoru i pobunio se protiv njega. Jeruzalem je prošao kroz užasnu opsadu koja je trajala osamnaest mjeseci. Kada su Kaldejci (Babilonci) zauzeli grad, 586. god. pr. Kr., uništili su ga i razorili Hram. Potom su odveli sve, osim najsiromašnijih ljudi, u prognostvo.

IV. Babilonsko sužanjstvo (36,20-21)

Židovski je narod odbijao držati subotnu godinu tijekom 490 godina; sada će zemlja sedamdeset godina počiniti pod prisilnom subotom. Za različite načine računanja sedamdesetogodišnjega sužanjstva vidi uvod u komentare za Ezrinu knjigu.

V. Kirov proglas (36,22-23)

Dok je judejski narod bio u sužanjstvu, Babilon je osvojila Medo-Perzija. Sedamdeset godina od početka ropstva, perzijski kralj Kir izdao je edikt po kojemu je svim Židovima bilo dopušteno vratiti se u njihovu zemlju.

Valja napomenuti da se prema hebrejskome redosljedu starozavjetnih knjiga Ljetopisi nalaze na kraju. Umjesto da se završi “prokletstvom” (Mal 4,6), hebrejska Biblija završava ovim pozitivnim i ohrabrujućim proglasom:

Ovako veli perzijski kralj Kir: Sva zemaljska kraljevstva dade mi Jahve, Bog nebeski. On mi naloži da mu sagradim Dom u Jeruzalemu, u Judeji. Tko je god među vama od svega njegova naroda, Bog njegov bio s njim, pa neka ide onamo!

Bilješke

- 1 (2,3-10) Koliko je Salomon platio Hiramu? Prva Kraljevima 5,11 navodi jedan iznos, a Druga Ljetopisa 2,10 drugi. Navod iz Prve Kraljevima odnosi se na osobni dar što ga je Salomon dao Hiramovu kućanstvu, dok se navod iz Druge Ljetopisa odnosi na naknadu koja se plaćala Hiramovim radnicima koji su sjekli drva za Salomona.
- 2 (2,11-16) Tko je bila Huramova majka? Druga Ljetopisa 2,14 kaže da je bila Danovka, dok Prva Kraljevima 7,14 kaže da je bila udovica iz Naftalijeva plemena. Odgovor glasi da je Huramova majka doista bila Danovka, no njezin je prvi muž bio iz Naftalijeva plemena: prema tome, bila je udovica iz Naftalijeva plemena. Njezin je drugi muž bio iz Tira.
- 3 (2,17-18) Koliko je bilo nadzornika ili upravitelja nad radovima u Hramu: 3.600 (2. Ljet 2,18) ili 3.300 (1. Kr 5,16)? Da bismo riješili ovaj problem, nužno je uzeti u obzir još dva važna ulomka. 2. Ljetopisa 8,10 kaže da je Salomon imao 250 poglavara nad upravicima (glavnih nadstojnika) koji su upravljali radovima. Kada ovaj broj dodamo na 3.600 nadzornika koji su upravljali radom naroda (2,18), dobit ćemo 3.850. 1. Kraljevima 9,23 kaže da je Salomonovih nadzornika (glavnih nadstojnika) koji su upravljali radovima bilo 550. Kada ovaj broj dodamo na 3.300 nadzornika koji su upravljali narodom zaposlenim na radovima, spomenutih u 1. Kraljevima 5,16, ponovno dobijamo zbroj od 3.850. Prema tome, ukupan zbroj glavnih nadstojnika i nadzornika nad narodom isti je u obje knjige; samo je razmjer drukčije brojčan. Izraz “glavni nadstojnici” odnosi se na vojno ili političko osoblje, dok

- se izraz “nadzornici” odnosi na proizvodno osoblje (to jest na upravitelje, odnosno poslovođe). (Kod Daničića je ovaj prijevod jasniji – glavni nadstojnici u 1. Kr 9,23 i 2. Ljet 8,10, te nadstojnici u 1. Kr 5,16 i 2. Ljet 2,18 - op. prev.)
- 4 (3,1-4) Je li trijem bio visok 120 (2. Ljet 3,4) ili 30 lakata (1. Kr 6,2)? Neki kažu da je ovo greška prepisivača. Drugi, poput Josipa Flavija, drže da je 120 lakata (54 m) bila stvarna visina. Matthew Poole smatra da se mjera od 120 lakata odnosi na neku vrst kupole ili tornja.
- 5 (3,14-17) Jesu li stupovi ispred Hrama bili visoki 35 (3,15) ili osamnaest lakata (1. Kr 7,15; Jr 52,21)? Obratiti pozornost na to da se navod u 1. Kraljevima 7,15 specifično odnosi na *visinu* jednoga stupa, dok u 2. Ljetopisa 3,15 piše da su stupovi bili *dugački* trideset i pet lakata (zajedno). Drugim riječima, trideset i pet lakata bila je *ukupna* duljina stupova koji su zacijelo bili izliveni iz jednoga dijela, a potom prerezani nadvoje. Prema tome, svaki bi stup bio visok osamnaest lakata.
- 6 (4,1-22) Dimenzije navedene za mjedeno more u 4,2 katkad su služile u svrhu dokazivanja da Biblija sadrži greške. Ako je promjer iznosio 10 lakata (450 cm), tad bi opseg iznosio 10 puta π ($\pi = 3,14$), odnosno 450 x 3,14, što je 1413 cm, umjesto 30 lakata (1350 cm) kako stoji u tekstu. Ovaj je problem lako riješiti kada uzmemo u obzir da je umivaonik bio debeo (4,5) jedan dlan (4 inča, odnosno 10 cm). Stih 2 donosi vanjski promjer (od ruba do ruba) i unutarnji opseg. Unutarnji bi promjer bio 450 cm minus dva dlana (8”, odnosno 20 cm), što iznosi 430 cm. Množenjem 430 s π (3,14) dobijamo 1350 cm, što je do u posljednji centimetar jednako

- opsegu od 30 lakata, odnosno 1350 cm, kako navodi tekst.
- Koliko je vode moglo stati u umivaonik – 2.000 bata (1. Kr 7,26), ili 3.000 bata (4,5)? Odgovor je – i 2.000 i 3.000 bata. Dvije tisuće bata bila je vjerojatno *standardna* količina vode držana u ovome umivaoniku, dok je njegov puni kapacitet iznosio tri tisuće bata.
- 7 (7,11-16) J. Barton Payne, “II Chronicles”, *The Wycliffe Bible Commentary*, str. 397.
- 8 (8,7-10) Koliko je Salomon imao glavnih nadstojnika – 250 (8,10) ili 550 (1. Kr 9,23)? Vidi bilješke za 2. Ljet 2,17-18.
- 9 (8,17-18) Je li Salomon primio 450 talenata zlata iz Ofira (8,18), ili 420 (1. Kr 9,28)? Kasniji prepisivači vrlo su lako mogli pomiješati hebrejske brojeve 2 i 5. Neki teolozi drže da je razlika od trideset talenata zlata potrošena na kupovinu zaliha hrane, kao i za nadnice mornarima.
- 10 (9,13-28) Naziv *Taršiš* koristio se u općem smislu za područja povezana s preradom kovine. U Starome je zavjetu se istim izrazom nazivala daleka zemlja bogata kovinama. “Većina teoloških akademika ovaj isti naziv poistovjećuje s Tartessusom, gradom na jugozapadu Španjolske... bogatim srebrom, bakrom i olovom” (*The Revell Bible Dictionary*, str. 1136). Izraz “taršiško brodovlje” mogao je jednostavno upućivati na određenu vrst brodova, odnosno na velike teretne lađe za otvoreno more, koje su služile za prijevoz prerađene kovine, a ne nužno za poslovanje sa Španjolskom.
- 11 (9,13-28) Je li Salomon imao 4.000 staja za svoje konje (st. 25), ili 40.000 (1. Kr 4,26)? U prijevodu NASB, u bilješkama, ukazuje se na činjenicu da u jednome starom rukopisu Prve knjige o kraljevima 4,26 doista piše 4.000. Budući da je bilo svega 12.000 konjanika, lako je moguće da je golem broj iz 1. Kraljevima greška prepisivača.
- 12 (10,12-19) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, str. 246.
- 13 (12,9-12) Većina biblijskih akademika drži da je zlato simbol božanstva, a mjed (KJV, mesing) simbol osude.
- 14 (13,1-3) Abijina majka, Mikaja, bila je Urielova kći (13,2). Ali 2. Ljetopisa 11,20 kaže da joj je ime bilo Maaka, te da je bila Abšalomova kći. Židovski povjesničar, Josip Flavije, navodi da je Uriel bio Abšalomov zet i otac Mikajin ili Maakin (dva imena za istu osobu). To znači da je Mikaja bila Urielova kći i Abšalomova unuka. (Hebrejski jezik riječ *kéer* rabi u širem smislu, tako da to može značiti i *unuka*.)
- 15 (14,3-8) Druga Ljetopisa 14,3 i 14,5 navodi da je Asa uklonio uzvišice, no 15,17 kaže da nije. Koja tvrdnja je točna? Odgovor je: Objje. Neke su uzvišice bile posvećene idolima, dok su druge bile posvećene Jahvi (vidi, na primjer, 1. Kraljevima 3,2). Neki znanstvenici drže da je Asa uništio samo idolopoklonička svetišta. Keil smatra da 2. Ljet 15,17 samo ukazuje na to da kralj nije uspio provesti svoje reforme temeljito i do kraja. Rawlinson pretpostavlja da se navedeni stihovi odnose na različita razdoblja; naime, da je Asa u ranome razdoblju svoje vladavine nemilosrdno rušio idolopoklonstvo jakim rukom, ali da je u poznijim godinama svoje vladavine, kada se njegov karakter iskvario, dopustio da se idolopoklonstvo ponovno uvuče među narod. Vidi: John Haley, *Alleged Discrepancies of the Bible*, str. 323.
- 16 (15,16-19) Hebrejska riječ za *majku*

- u određenome kontekstu može značiti i *baka*, kao što je ovdje slučaj.
- 17 (16,1) Prema 1. Kraljevima 15,33, Baša, treći kralj sjevernih plemena, umro je *dvadeset i sedme* godine Asine vladavine. Ali 2. Ljetopisa 15,19 i 16,1 govori o ratu između Baše i Ase, *trideset i šeste* godine Asine vladavine. Thiele, stručnjak za kronologiju hebrejskih kraljeva, drži da se ovo odnosi na povijest Judeje, a ne na Asinu samostalnu vladavinu. Trideset i peta godina judejskoga kraljevstva, datirajući ga od Jeroboamove pobune, bila bi petnaesta godina Asine osobne vladavine. Ovo objašnjenje nije bez problema, no odveć je opširno da bismo ga ovdje mogli potanko obrazložiti. Mnogi teolozi jednostavno ukazuju da je uzročnik ove nedosljednosti obična greška prepisivača.
- 18 (18,8-11) D. L. Moody, *Notes from My Bible*, str. 59.
- 19 (18,18-22) Matthew Henry, "1 Kings", *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, II:703.
- 20 (20,1-6) U hebrejskome jeziku riječ *Aram* (znači *Sirija*) piše se gotovo jednako kao i riječ *Edom*. Ovdje bi bilo vrlo lako načiniti grešku, što se vjerojatno dogodilo i prepisivaču.
- 21 (22,1-9) Masoretski tekst u 2. Ljetopisa 22,2 kaže da je Azarja imao *četrdeset i dvije* godine kada se zakraljio. Međutim, 2. Kraljevima 8,26 kaže da je tad imao *dvadeset i dvije* godine. Mlađa dob čini se vjerojatnijom, budući da je njegovu ocu bilo svega četrdeset godina kada je umro. Stoga je navod: "Bile su mu četrdeset i dvije godine kad se zakraljio", gotovo sigurno prepisivačeva greška.
- 22 (24,4-14) Je li kovčeg za prikupljanje novca bio postavljen pred vrata Hrama (24,8), ili pokraj žrtvenika (2. Kr 12,9)? Neki teolozi smatraju da su postojala dva kovčega, jedan pred vratima i drugi pokraj žrtvenika. Drugi pak drže da je postojao samo jedan kovčeg koji je premješten.
- 23 (24,4-14) Druga knjiga o kraljevima 12,13 kaže da se tako sakupljen novac nije koristio za izradu hramskog posuđa ili pribora, no Druga knjiga Ljetopisa 24,14 kaže da se izrada posuđa i pribora financirala od viška tih novčanih sredstava. 2. Kraljevima govori o onome što je otišlo radnicima koji su popravljali Hram, dok 2. Ljetopisa navodi što je učinjeno s viškom novca nakon što je obnova Hrama završena.
- 24 (24,20-27) U 24,20 za Zahariju se kaže da je bio Jojadin sin. Međutim, naš Gospodin na njega upućuje kao na sina Barahijina (Mt 23,35). Za drugoga Zahariju, autora istoimene knjige, također se kaže da je Barahijin (Berekjin) sin (Zah 1,1.7). Moguće bi objašnjenje bilo da je Zaharija koji se spominje u 2. Ljetopisa 24 bio Jojadin unuk i Barahijin sin; u hebrejskoj uporabi riječ *sin* često znači i *unuk*. Zaharija, koji je napisao knjigu koja nosi njegovo ime, također je bio Barahijin (Berekjin) sin, ali dakako drugoga Barahije. Oba su imena bila česta u starozavjetno doba.
- 25 (28,1-4) Ako je Ahazu bilo trideset i šest godina kada je umro (28,1), to bi značilo da je imao svega jedanaest kada je rođen Ezekija (29,1), ili prema drugoj rekonstrukciji podataka, petnaest. Neki kažu kako je moguće da je Ahaz dobio dijete u jedanaestoj godini; po tome bi ga onda zacijelo mogao imati i u petnaest. Drugi pretpostavljaju da je u pitanju greška prepisivača. Međutim, jednostavna je činjenica da nemamo dovoljno informacija kako bismo riješili problem Ahazove kronologije.
- 26 (28,16-27) Druga knjiga o Kraljevima 16,20 kaže da je Ahaz počinuo

- sa svojim ocima, te da je pokopan u Davidovu gradu, dok Druga knjiga Ljetopisa 28,27 kaže da je počinuo kod svojih otaca i da je sahranjen u Gradu, ali da ga nisu unijeli u grobnicu judejskih kraljeva. Obje su tvrdnje točne. Počinuo je sa svojim ocima i pokopan je s njima (to jest u gradu Jeruzalemu), ali ne u kraljevskoj grobnici.
- 27 (32,1-8) G. Campbell Morgan, *Searchlights from the Word*, str. 127.
- 28 (35,20-24) Je li Jošija umro u Jeruzalemu (35,24), ili u Megidu (2. Kr 23,29)? Bio je smrtno ranjen u bici kod Megida i Knjiga o kraljevima govori o njemu kao da je tu poginuo, jer je u Megidu zadobio smrtonosnu ranu. Ljetopisi izričitije iznose da je zapravo umro u Jeruzalemu. I mi bismo danas rekli da je neka osoba poginula u prometnoj nesreći, dok je ona zapravo umrla nešto kasnije u bolnici. Ono što želimo reći jest da je prometna nesreća prouzročila smrt, čak i ako sâmo mjesto nesreće nije ujedno i mjesto gdje je ta osoba izdahnuła.
- 29 (35,20-24) John C. Whitcomb, Jr., *Solomon to the Exile*, str. 141.
- 30 (36,9-10) Stih 9 kaže da je Jojakinu bilo *osam* godina kada se zakraljio, dok 2. Kraljevima 24,8 kaže da je tad imao *osamnaest* godina. Nema sumnje da je navod u stihu 9 greška prepisivača, jer je Jojakin imao žene kada se predao Babiloncima, što se pak dogodilo samo nekoliko mjeseci nakon stupanja na prijestolje (2. Kr 24,15). Neki hebrejski rukopisi, kao i Septuaginta i sirijski prijevod, također na ovome mjestu imaju *osamnaest*.

Bibliografija

Vidi bibliografiju za Prvu knjigu Ljetopisa

KNJIGA EZRINA

“Ezrina je knjiga djelo tako jednostavna karaktera, da gotovo i ne iziskuje ‘Uvod’... To je jednostavno i iskreno izvješće o jednome od najznačajnijih događaja u židovskoj povijesti – povratku Božjega naroda iz sužanštva u Babilonu... U njemu se pojavljuje vrlo malo toga što bismo mogli nazvati izravno didaktičkim: pripovjedač priča svoju priču što jednostavnije može, ostavljajući samoj pripovijesti da prenese svoju poduku.”

George Rawlinson

Uvod

I. Jedinstveno mjesto u kanonu

U jednome trenutku u povijesti, u Hebrejskoj Bibliji knjige Ezrina i Nehemijina bile su jedna knjiga, no nema sumnje da su razdvojene (kao što je to u suvremenim Biblijama) čak i ranije, jer su Ezra 2 i Nehemija 7 praktički ista poglavlja. Ovakvo se ponavljanje nikad ne bi pojavilo u jednoj knjizi.

Ezrina je knjiga duhovna, odnosno vjerska, povijest koja pokazuje da čak i knjiga u koju je uvršteno mnoštvo dokumenata iz svjetovnih izvora može te dokumente učiniti dijelom nadahnutoga izvješća, kada ih odabere i priredi Sveti Duh.

Od 280 stihova što ih sadrži Ezra, imamo sljedeće, nesvakidašnje raščlanjenje jedne bilijske knjige na kategorije:

111 stihova:	popisi
109 stihova:	pripovijest
44 stiha:	pisma
10 stihova:	molitva
3 stiha:	proglas
3 stiha:	ispis
<hr/>	
ukupno	280 stihova ¹

II. Autorstvo

Iako je autor ove knjige nepoznat, vrlo je

vjerojatno da su rodoslovlja, dokumenti i nadahnuti zbirka sjećanja koja je napisana u prvome licu (vidi: 7,27-9,15), Ezrino djelo. Službeni dokumenti su, što je sasvim logično, pisani na aramejskome, službenom jeziku pogana, koji je bio *lingua franca* (kontaktni, jezik prometa; aramejski se koristio kao međunarodni diplomatski jezik Perzijskoga carstva) u doba Ezre i Nehemije. Jedna četvrtina Ezrine knjige napisana je na ovome jeziku.² Prekrasni *oblik* alfabeta kojega nazivamo “hebrejskim”, zapravo je uzet iz ovoga sestrinskog semitskog jezika, aramejskoga.

III. Datum

U petome stoljeću prije Krista, židovska zajednica koja je živjela u Elefantini, na egipatskome Nilu, ostavila je za sobom papiruse na aramejskome, slične onima iz Ezre i Nehemije. Ovo zapravo podupire tradicionalno stanovište, prema kojemu su ove knjige nastale u petome stoljeću, nego liberalno, koje datumom njihova nastanka drži doba Aleksandra Velikog (oko 330. godine prije Krista).

Vjeruje se da je Ezra napisao svoju knjigu u razdoblju između događaja opisanih u desetome poglavlju (456. godine prije Krista) i Nehemijina dolaska u Jeruzalem (444. godine prije Krista). Sljedeća kronološka tabela pomoći će u shvaćanju Ezre, Nehemije i Estere:

Kronologija Ezre, Nehemije i Estere

(datumi su približni)

538. god. pr. Kr.	Kirov proglas o ponovnoj izgradnji Hrama..
538/7. god. pr. Kr	Zerubabelovo putovanje u Jeruzalem.
536. god. pr. Kr.	Postavljanje temelja za Hram.
535. god. pr. Kr.	Obustavljanje radova na podizanju Hrama.
520. god. pr. Kr.	Služba Hagaja i Zaharije.
520. god. pr. Kr.	Po ukazu kralja Darija, radovi se nastavljaju.
516. god. pr. Kr.	Hram je završen.
486. god. pr. Kr.	Početak vladavine kralja Ahasvera (Kseksa).
479/8. god. pr. Kr.	Estera postaje kraljicom.
464. god. pr. Kr.	Početak vladavine kralja Artakserksa.
458. god. pr. Kr.	Ezrino putovanje u Jeruzalem.
444. god. pr. Kr.	Nehemijin dolazak u Jeruzalem.
444. god. pr. Kr.	Jeruzalemski zid je završen.
420. god. pr. Kr.	Nehemijino drugo putovanje u Jeruzalem.

IV. Povijesna pozadina i tema

Na početku Ezrine knjige susrećemo se s propašću babilonskoga kraljevstva i ispunjenjem Jeremijina proročanstva o povratku Židova u njihovu zemlju (Jr 29,10-14).

U poglavljima 1-6 čitamo o povratku prve skupine Židova u Palestinu, koja se vratila sa Zerubabelom. Prvo što su povratnici iz sužanjstva učinili, bilo je podići žrtvenik za žrtve paljenice, a potom i Jahvin Dom. Gradnja Hrama odvija se pod žestokim protivljenjem neprijatelja Božjega naroda, ali i uz poticaje proroka Hagaja i Zaharije.

Događaje opisane na kraju poglavlja 6 i na početku poglavlja 7 dijeli razdoblje od oko pedeset i osam godina. Tijekom toga razdoblja odvijala se dramatična priča kraljice Estere u svetoj povijesti, a odigrale se glasovite bitke kod Maratona, Termopijskoga klanca i Salamine, u svjetovnoj povijesti.³

Poglavlja 7-10 pričaju nam o Ezrinu putovanju u Jeruzalem, negdje oko 458. godine prije Krista, po ovlaštenju kralja Artakserksa Longimanusa. U ovim su poglavljima potanko opisani Ezrini osobni pothvati preodgoja naroda.

Pregled

- I. Povratak Židova u Jeruzalem pod Zerubabelom (pogl. 1-6)
 - A. Kirov proglas (1,1-4)
 - B. Pripreme i opskrba (1,5-11)
 - C. Popis povratnika (pogl. 2)
 - D. Gradnja žrtvenika i postavljanje temelja za Hram (pogl. 3)
 - E. Protivljenje ponovnoj izgradnji Hrama (pogl. 4)
 1. Za vrijeme Kirove vladavine (4,1-5.24)

2. Za vrijeme Ahasverove (Kserksove) vladavine (4,6)
3. Za vrijeme Artakserksove vladavine (4,7-23)
- F. Poticaji prorokâ Hagaja i Zaharije da se nastavi gradnja Hrama (5,1-2)
- G. Protivljenje gradnji, tijekom vladavine kralja Darija (5,3-17)
- H. Povoljan ukaz kralja Darija i završetak Hrama (pogl. 6)
- II. Povratak Židova pod Ezrom (pogl. 7-10)

- A. Artakserksovo velikodušno ovlaštenje (pogl. 7)
- B. Popis povratnika (8,1-14)
- C. Izvješće o putu u Jeruzalem (8,15-36)
- D. Mješoviti brakovi; Ezrina molitva i priznanje grijeha (pogl. 9)
- E. Židovi se zavjetuju da će otpustiti žene tuđinke i njihovu djecu (pogl. 10)

Komentari

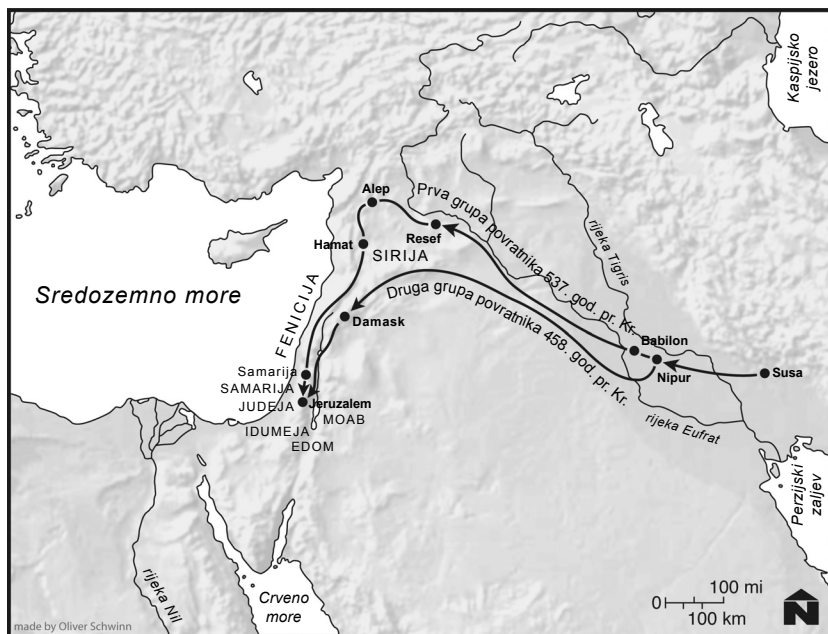
I. Povratak Židova u Jeruzalem pod Zerubabelom (pogl. 1-6)

A. Kirov proglas (1,1-4)

Prva tri stiha Ezrine knjige potpuno su ista kao posljednja dva stiha 2. Ljetopisa. Bog je nadahnuo perzijskoga kralja Kira da izda proglas kojim dopušta Židovima da se vrate u Judeju i ponovno sagrađe

Hram u Jeruzalemu. Pored toga, zapovjedio je stanovnicima mjesta u kojima se još zadržao židovski Ostatak da velikodušno potpomognu povratnike. Mnogo godina prije nego što je Kir rođen, Bog ga je naimenovao i odijelio za to visoko predodređenje (Iz 44,28-45,13). Kralj Kir oslikava istinu iz Izreka 21,1: “Kraljevo je srce u ruci Jahve kao voda tekućica; vodi ga kuda on hoće.”

Ovim je proglasom okončano sedamdesetogodišnje sužanjstvo Židova. To



Povratak iz sužanjstva. Kada je perzijski kralj Kir zauzeo Babilon, 539. god. pr. Kr., zarobljenim je Judejcima otvoren put za povratak u domovinu. Povratak se odvijao u dvije glavne etape; prva 537. god. pr. Kr. i druga 458. god. pr. Kr.

razdoblje od sedamdeset godina može se izračunati na dva načina: od 605. god. pr. Kr., kada je Nabukodonozor napao Jeruzalem i odveo prvu grupu Židova u sužanjstvo, do 535. god. pr. Kr., kada su položeni temelji za Hram; ili od pada Jeruzalema, 586. god. pr. Kr., do završetka Hrama, 516. god. pr. Kr.

B. Pripreme i opskrba (1,5-11)

Pored blaga što su ga Židovima dali susjedi, kralj Kir dao im je pet tisuća i četiri stotine komada zlatnog i srebrnog posuđa, koje je Nabukodonozor odnio iz Hrama u Jeruzalemu. Šešbasar (st. 8) može biti perzijsko ime za Zerubabela; no može biti i posve druga osoba. Obrati pozornost na navod o dvadeset i devet noževa (ovoga navoda nema u prijevodu Kršćanske sadašnjosti – op. prev.) u stihu 9. Ako je Bogu stalo do jednog takvog detalja, koliko mu je onda više stalo do njegova naroda!

C. Popis povratnika (pogl. 2)

2,1-58 U stihovima 1-61 nalazimo popis onih koji su se vratili u Judeju sa Zerubabelom. Neki su navedeni prema podrijetlu (st. 3-19), a neki prema rodnome gradu (st. 20-35). Posebno se spominju svećenici (st. 36-39), leviti (st. 40-42) i netinci, ili hramski sluge (st. 43-54). Svi će oni preuzeti važne dužnosti u novosagrađenome Hramu.

2,59-63 Neki koji su tvrdili da su svećenici, ali nisu mogli naći svoje rodoslovne popise te to dokazati, bili su isključeni iz svećeničke službe i zabranjeno im je bilo jesti od svetinja, sve dok za to ne prime ovlaštenje preko Urima i Tumima, ili “svjetla i savršenstva.”⁴ Namjesnik (ili Tiršata, NKJV marg., st. 63), bio je Zerubabel.

2,64-67 Popis imena iz ovoga poglavlja veoma je sličan popisu iz Nehemije 7. Mada postoje neke manje razlike u tabličnome prikazu, oba popisa donose jednak

ukupan zbroj Židova koji su se vratili u Judeju: četrdeset i dvije tisuće tri stotine i šezdeset duša, plus sedam tisuća tri stotine i trideset i sedam slugu i sluškinja. Ezra dodaje dvije stotine pjevača i pjevačica, a Nehemija dvije stotine četrdeset i pet. Prema tome, ukupan zbroj ostataka koji se vratio bio je oko pedeset tisuća – malen dio onih koji su odvedeni.

2,68-70 Kada su Židovi stigli u Jeruzalem, stanoviti je broj obiteljskih glava- ra dragovoljno priložio zlato i srebro za gradnju Jahvina Doma, te haljine za svećenike. Potom se narod nastanio u zemlji, svatko u svome gradu.

D. Gradnja žrtvenika i postavljanje temelja za Hram (pogl. 3)

3,1-7 Sedmoga mjeseca, što je bio početak građanske godine, Židovi koji su se vratili u domovinu sabrali su se u Jeruzalemu, kako bi proslavili Blagdan sjenica. Pod vodstvom Ješue⁵ i Zerubabela, sagradili su žrtvenik i prinijeli na njemu paljenice, kako je propisano u Mojsijevu Zakonu. Smatrali su da će ih Jahve, iskažu li mu čast, obraniti od neprijatelja. Zatim su počeli s pripravama za gradnju Hrama, uz pomoć iz Tira i Sidona.

3,8-13 Stvarna je gradnja počela četrnaest mjeseci nakon povratka. Čim su postavljeni temelji, svećenici i leviti obavili su službu posvećenja. Mnogi su stariji ljudi plakali iz glasa kada su usporedili slavu Salomonova Hrama s jednostavnim izgledom ovoga koji se sada gradi (Hag 2,3). Njihov žalostan plač miješao se s radosnim klicanjem, te je bilo teško razlikovati što je što, a vika se čula vrlo daleko.

E. Protivljenje ponovnoj izgradnji Hrama (pogl. 4)

1. Za vrijeme Kirove vladavine (4,1-5,24)

4,1-3 Judini i Benjaminovi neprijatelji, koji se spominju u stihu 1, bili su potomci

kolonista iz drugih zemalja, koji su naseljeni u zemlju kada su Asirci odveli narod sjevernoga kraljevstva u sužanjstvo. Ti su se kolonisti bračnim zajednicama miješali sa Židovima koji su ostali u zemlji, a njihovi su potomci kasnije postali poznati kao Samarijanci. Sada su ti ljudi došli k Zerubabelu, hineći da žele pomoći u ponovnoj izgradnji Hrama. I oni su štovili Jahvu, no on je bio samo jedan među mnoštvom bogova u njihovu idolopokloničkom sustavu vjerovanja. Stoga su izraelski vođe odbile njihovu ponudu.

4,4-5.24 Potom su Samarijanci promijenili strategiju. Prvo su pokušali Judejcima oduzeti volju za radom. Zatim su im smetali u gradnji. Osim toga, podmitili su savjetnike koji su zagovarali protiv Izraela na kraljevu dvoru, kako bi osujetili naum Židova taktikom zastrašivanja. Tako je gradnja Hrama zaustavljena.

Stih 24 kronološki dolazi nakon stiha 5. Judini su neprijatelji uspjeli i radovi su obustavljeni sve do druge godine vladavine kralja Darija.

2. Za vrijeme Ahasverove (Kserksove) vladavine (4,6)⁶

Stih 6 spominje pismo koje je napisano tijekom vladavine kralja Ahasvera (Kserksa) i koje je zapravo predstavljalo tužbu protiv Židova. Stihovi 7-23 spominju drugo pismo, napisano u doba vladavine kralja Artakserksa, u kojemu su Židovi optuženi da ponovno grade grad i njegove zidine jer spremaju pobunu. Kralj je odmah potom zapovjedio da se radovi obustave.

3. Za vrijeme Artakserksove vladavine (4,7-23)

Hram je završen tijekom vladavine kralja Darija, koji je vladao prije Ahasvera (Kserksa) (st. 6) i Artakserksa (st. 7). Prema tome, pisma što se spominju u stihovima 6-23 napisana su *nakon* završetka Hrama i odnosila su se na nakanu ponov-

noga podizanja jeruzalemskih zidina, a ne na *Hram*. No nalaze se ovdje, izvan kronološkoga slijeda, kako bi se dodatno oslikala nastojanja protivnika da obustave radove povratnika.

Od stiha 4,6 pa do stiha 6,8, umjesto hebrejskoga koristio se aramejski⁷, službeni diplomatski jezik Perzijskoga carstva.

F. Poticaji prorokâ Hagaja i Zaharije da se nastavi gradnja Hrama (5,1-2)

Iz Hagaja 1,1 i Zaharije 1,1 saznajemo da događaji opisani u ovome poglavlju pripadaju drugoj godini vladavine kralja Darija (st. 1, usp. 4,24). Ova su dva proroka poticala Izraelce da se ponovno prihvate radova na Hramu, umjesto da grade skupe kuće za sebe (Hag 1,4). Zerubabel i Ješua poslušali su Gospodina i naredili da gradnja odmah počne. Primijeti da gradnja nije nastavljena po sili kraljeva proglašenja, nego po sili *Svetoga Duha*, koji je govorio kroz Božje proroke (usp. Zah 4,6).

G. Protivljenje gradnji tijekom vladavine kralja Darija (5,3-17)

5,3-5 Protivnici su se pojavili odmah. Perzijski namjesnik (satrap) i njegovi suradnici došli su u Jeruzalem i pitali Židove s čijim su dopuštanjem započeli gradnju i kako se zovu oni koji su im to dopustili (vidi: st. 9, 10). Dana su im imena židovskih vođa. No, perzijski su dužnosnici bili razumniji od onih iz četvrtoga poglavlja. Nisu zaustavili radove, nego su poslali pismo kralju Dariju da utvrdi je li gradnja zakonita ili ne. A kako su Židovi počeli slušati Božju riječ, njegovo je oko bdjelo nad njima, kako bi je ispunili.

5,6-17 U pismu Dariju, Tatnaj i Šetar Boznaj izvijestili su kralja o svome razgovoru sa Židovima, te o njihovu odgovoru. Narodni starješine su prije svega naveli božansko ovlaštenje za posao što su ga započeli. Oni su bili sluge jedinoga istinitog Boga, no zbog njihovoga grijeha Bog

ih je predao u ruke Babiloncima. Sada, kad ih je Jahve vratio u njihovu zemlju, prva im je zadaća bila ponovno sazidati Božji Hram. Što se ljudskih ovlaštenja tiče, imali su proglas kralja Kira, kojim im je dopušteno ponovno graditi Hram. Kir je osobno velikodušno pridonio tome projektu. Namjesnik je zamolio da se u kraljevoj pismohrani istraži je li kralj Kir doista izdao takav proglas, te da im se saopći kakva je Darijeva odluka o tome pitanju i kakve bi korake trebali poduzeti.

H. Povoljan ukaz kralja Darija i završetak Hrama (pogl. 6)

6,1-5 Nakon marljive istrage, Kirov je proglas pronađen u njegovoj nekadašnjoj prijestolnici Ahmeti (odnosno Ekbatani, NKJV marg.). (Kirov je proglas bio daleko opširniji nego što pokazuje sažetak iz prvoga poglavlja.) U njemu se nalazio detaljan opis Hrama, kao i zapovijed da se u Božji Dom vrati svo zlatno i srebrno posuđe koje je nekoć odnio Nabukodonor.

6,6-12 Potom je kralj Darije potanko objasnio Tatnaji i njegovim drugovima kakve odgovornosti imaju prema Židovima. Ne smiju ničim ometati radove, nego se iz kraljevske riznice, to jest od sakupljenoga poreza, graditeljima imaju isplatiti svi troškovi vezani za granju Hrama. Sve što je potrebno za hramsku službu, dužni su priskrbiti prema uputama svećenika (st. 9), kako bi Židovi našli milost u Božjim očima, pa prema tomu bili učinkoviti u svojim molitvama za kralja i kraljevu obitelj. Darije je u svome proglasu propisao i da se nad svakim tko prekrši njegovu naredbu i počne ometati radove, izvrši smrtna kazna. Pozvao je Boga da obori svakoga, uključujući i kraljeve, tko pokuša razoriti Božji Dom u budućnosti.

6,13-15 Kraljeve su zapovijedi odmah ispoštovane i radovi su na Hramu napredovali. Uz poticaje Božjih proroka i pot-

poru iz Darijeve riznice, Hram je završen četiri godine kasnije, no devetnaest ili dvadeset godina nakon postavljanja temelja. Artakserks je zapravo živio kasnije; pomagao je održavanje Hrama, a ne njegovu gradnju.

6,16 Izraelci i njihovi vođe radosno su proslavili posvećenje Božjega Hrama. Dennett primjećuje:

Radost Izraelaca u takvome trenutku bila je posve prirodna, jer je Dom njihova Boga bio izraz sveukupnih blagoslova Saveza kojega su se držali. I naposljetku, nakon tegobnih godina neuspjeha, teškoća, razočarenja i žalosti, Hram je sada stajao tu, pred njihovim očima, završen. Ta radi toga su i dovedeni iz Babilona i, ako je itko od njih nekoć posijao suze, sada je žnjeo radost.⁸

6,17-22 Potom su prinijeli žrtve. Ako bismo ovo posvećenje Hrama usporedili s onim Salomonovim – 22.000 goveda i 120.000 ovaca, k tome bezbroj goveda i ovaca što su žrtvovani pred Kovčegom (2. Ljet 7,5; 5,6), ovaj bi se događaj mogao doimati vrlo slabim i siromašnim. Srećom, nisu na ovome ostali.

Danas je u mnogim crkvama, zajednicama, denominacijama, školama, pa čak i u cijelim državama kršćanskoga svijeta, očita usporedba koja se ne razlikuje od ovoga nazadovanja, od Salomonovih do Ezrinih dana. Dennett navodi vrlo poticajnu praktičnu primjenu, koju vrijedi navesti u cjelini:

Vjera se pak odnosi na ono što se ne vidi, te je stoga mogla podsjetiti ovaj maleni ostatak da je Jahve jednako moćan i jednako milostiv njima, kao što je to bio Salomonu.

Hram možda nije bio tako veličanstven, oni sami bili su tek podanici poganskoga monarha, ali ako je Bog bio uz

njih (a bio je), izvori dostupni vjeri bili su neograničeni, kao što to uvijek jesu. Ta se istina nikad ne može predeboko utisnuti u naš um, da i Krist ostaje uvijek isti svo- me narodu, kako u danu teškoće, tako i u doba napretka. Prebivanje u toj sili podi- že nas, onako kako ništa drugo ne može, iznad naših okolnosti i daje nam hrabrost da nastavimo dalje, ma kakve opasnosti vrebale na putu.⁹

Nakon toga proslavljena je Pasha, a po- tom s velikom radošću i Blagdan beskva- snih kruhova, jer je narod jasno vidio Božju ruku iza svih pogodnosti što su ih dobili od kralja Darija. Darije je ovdje nazvan asirskim kraljem, jer je vladao nad starim Asirskim carstvom.

II. Povratak Židova pod Ezrom (pogl. 7-10)

A. Artakserksovo velikodušno ovlaštenje (pogl. 7)

7,1-5 Između poglavlja 6 i 7 postoji vre- menski razmak od oko pedeset i osam go- dina. (Vidi tabelu: “Kronologija Ezre, Ne- hemije i Estere”, u Uvodu.) Tijekom toga razdoblja, Darija je naslijedio Ahasver (Kserks). Njegova vladavina obuhvaća događaje opisane u Esteri. Nakon njega, na prijestolje je stupio Artakserks (Longi- manus), koji se spominje u stihu 1.

U stihovima 1-5 navedeno je kratko Ezrino rodoslovlje, kako bi se pokazalo njegovo svećeničko podrijetlo. G. Cam- pbell Morgan primjećuje:

Kao glasnici koji prenose poruku Božje volje, pisari (književnici) su preuzeli ulo- gu proroka, s jednom razlikom: umjesto primitka novih otkrivenja, objašnjavali su i poučavali primjenu starih. Ezra je odmah postao utemeljiteljem i uzorom toga novog poretka... Bio je stručnjak za izlaganje i primjenu Zakona. Kvalifika-

cije za takav rad vrlo su jasno navedene u izjavi danoj o njemu, u desetome stihu ovoga poglavlja. Ezra je “nastojao svim srcem proniknuti Zakon Jahvin, vršiti ga i poučavati”.¹⁰

7,6-10 Osim što je imao istaknuto podrijetlo, Ezra je bio književnik vješt Mojsijevu Zakonu. Izvjesno je da je Ezra bio čovjek Knjige, te živi primjer prva tri stiha Psalma 1.¹¹ Budući da je danonoć- no razmišljao o Jahvinu Zakonu, imao je uspjeha u svemu što je nastojao učiniti za Boga. Jahve je još jedanput potaknuo srce poganskoga kralja da postupi po njegovu savjetu. Izdan je proglas koji je omogućio povratak druge skupine Židova u Jeruza- lem, ovoga puta s Ezrom.

7,11-26 U pismu koje je ovdje zabi- lježeno, perzijski je kralj Artakseks dao Ezri vrlo visoka ovlaštenja. Svi Izraelci koji su to htjeli, mogli su početi s njim u Jeruzalemu, a Ezra će istražiti je li sve u Jeruzalemu i Judeji izvršeno u skladu s Mojsijevim Zakonom. Kralj i njegovi savjetnici velikodušno su priložili darove. Svi ti darovi, zajedno s hramskim posuđem koje se još uvijek nalazilo u Babilonu, predani su Ezri na brigu. Darovi će se koristiti za hramsku službu, a samo ono što preostane bit će podijeljeno prema Ezrinu nahođenju. Ako to ne bude dovoljno, tad njemu treba dati koliko želi srebra, pšenice, vina, ulja i soli iz kraljev- ske riznice, odmah i bez obračuna. Četiri posljednja artikla bili su osnovni sastojci židovskoga sustava žrtvovanja. Oni koji su služili u Hramu oslobođeni su plaćanja danka, poreza i carine. I na koncu, kraljev je proglas dao Ezri političku ovlast da po- stavi upravitelje i suce Židovima koji su živjeli s druge strane rijeke Eufrata. Duž- nost je sudaca bila poučavati i provoditi Božje zakone.

7,27-28 Ezra je u svojoj molitvi bla- goslovio Boga, jer je nadahnuo kraljevo srce da proslavi Hram, te mu je ponizno

zahvalio za osposobljenje i snagu koju im je dao, te su se mogli prihvatiti tako važna posla. Ohrabren Gospodnjom rukom koja je bila nad njim, Ezra je sabrao izraelske glavare da pođu (uzađu) s njim u Jeruzalem.¹²

B. Popis povratnika (8,1-14)

8,1-14 U prvome pasusu nabrojani su oni koji su se vratili s Ezrom u Jeruzalem iz Babilona. Nekolicina ljudi iz ovih istih obitelji vratila se sa Zerubabelom prije više godina (pogl. 2). U ovoj drugoj grupi povratnika nalazilo se gotovo 1.500 muškaraca.

C. Izvješće o putu u Jeruzalem (8,15-36)

8,15-20 Dok su stajali utaboreni kraj rijeke u blizini Ahave (lokacija nepoznata), Ezra je primijetio da među njegovim suputnicima nema levita, te je stoga poslao jedanaest vodećih ljudi među braćom da odu u Kasifju – očito je znao da se grupa levita nastanila u tome mjestu – i pozovu levite i hramske sluge da im se pridruže. Na poziv se odazvalo trideset i osam levita i stotinu i dvadeset natineja (sluge, poslužitelji).

8,21-23 Prije nego što su pošli na to putovanje dugo 1440 km, Židovi su ostali utaboreni kraj rijeke što je tekla prema Ahavi, a Ezra je proglasio post. Prethodno je Ezra posvjedočio kralju o Božjoj dobroti i sili. Sada zatražiti od njega vojnu pratnju koja će ih štititi od neprijatelja, značilo bi svojim postupkom poreći vlastite riječi. Umjesto toga, Ezra se pouzdao u Boga, koji s radošću spašava one koji se čvrsto oslanjaju na njega. I nije se razočarao. Bog je uslišio njihovu molitvu.

8,24-34 Novac i posuđe, koje je Ezra primio za dar Jahvinu Domu, izmjereno je i predano dvanaesterici svećeničkih glavara i dvanaesterici levita. Budući da su sve te stvari bile svete (odvojene za svetu uporabu), morali su ih čuvati ljudi koji su

sveti. Nakon tri i pol mjeseca putovanja cijela je skupina stigla u Jeruzalem, a da usput nije bilo nemilih događaja. Kada su stigli, sve je srebro, zlato i posuđe ponovno izmjereno i predano onima koji su bili zaduženi za Hram.

8,35-36 Prvo što su povratnici iz sužanjstva učinili bilo je da prinesu žrtvu paljenicu na Jahvinu žrtveniku za sav Izrael. Kada su izvršili svoju duhovnu obvezu, predali su kraljeve zapovijedi njegovim upraviteljima u zapadnoj provinciji, koji su im zauzvrat priskrbili sve što im je bilo potrebno u skladu s tim zapovijedima.

D. Mješoviti brakovi; Ezrina molitva i priznanje grijeha (pogl. 9)

9,1-2 Ezra nije dugo boravio u Jeruzalemu, a već su mu došli predstojnici, donoseći uznemirujuću vijest da izraelski glavari i narod sklapaju brakove s poganima. Bio je to jedan od grijeha za koji je Izrael bio kažnjen u prošlosti. Zakon je bio jasan (Izl 34,16; Pnz 7,3); Božji narod mora biti svet. Jahve je htio da se odvoje od svijeta i od svakoga drugog oblika zla.

9,3-4 Ezra je bio veoma utučen kada je čuo za te mješovite brakove i duboko je žalio, sve do večernje žrtve. Razderane odjeće i ogrtača, počupane kose i brade, sjedio je u tišini, dok su se ostali koji su se bojali Gospodina okupili oko njega.

9,5-15 Kada je krv večernje žrtve izlivena pred Jahvom za zlodjela naroda, Ezra je pao na koljena, raširio ruke prema Jahvi i pomolio se, priznavajući grijeh naroda kao svoj. Stidio se zbog tako nepravedne reakcije naroda na milost koju im je Bog iskazao tijekom prošlih osuda, te im sačuvao ostatak i dao im utočište (negdje dom; doslovno “klin”) u svome svetome mjestu. (st. 8). Taj “klin” svjedoči o sigurnosti svih i svega što ovisi o Bogu. Neki, poput Ironsida, smatraju da se ovaj izraz u načelu odnosi na samoga Krista:

Aluzija na klin nedvojbeno je prepoznavanje Izaijina proročanstva o “klinu na tvrdu mjestu”, na koji će se vješati sva Jahvina slava, što je pak, u punome smislu, sâm Isus Krist (Iz 22,21-25).¹³

Proroci su jasno govorili o mješanim brakovima, tako da narod nije imao ispričke, osobito u svjetlu skorašnjih pogodnosti koje im je Bog darovao. “Evo nas pred tobom s grijehom svojim!” Nije se imalo više što reći.

E. Židovi se zavjetuju da će otpustiti žene tuđinke i njihovu djecu (pogl. 10)

10,1-5 Ezrina molitva i priznanje grijeha ganuli su Izraelce i oni su počeli gorko plakati. Potom je, poput glasnogovornika u ime naroda, istupio Šekanja koji je priznao njihovu krivnju, no podsjetio je Ezru da još uvijek ima nade, ako nakon priznanja grijeha odbace i nejednak jaram. Predložio je da ih Ezra predvodi u obnavljanju Saveza s Bogom i obećanju da će otpustiti svoje žene tuđinke i djecu koju su rodile. Svećenici, leviti i sav narod odazvali su se ovome pozivu na nacionalno pokajanje i svi su se zakleli da će tako učiniti.

10,6-8 Svi su povratnici pozvani da se okupe u Jeruzalemu, gdje će se obaviti svečana javna ispovijed grijeha. Onima koji ne dođu u roku od tri dana i odbiju suočiti se s počinjenim grijehom, zapriječeno je zapljenom imanja i isključenjem iz zbora povratnika.

10,9-11 Iako su imali samo tri dana da odgovore na zapovijed, svi su ljudi od Jude i Benjamina iz okolnih gradova pitali u Jeruzalem. Nepovoljni vremenski uvjeti nisu ih odvratili, jer je problem koji je trebalo riješiti bio vrlo ozbiljan i zadao im je više brige nego jaka kiša koja

je neprestano padala. Ezra se obratio okupljenima i ukazao na njihov prijestup.

10,12-17 Sav je zbor odmah priznao da su prekršili Božji Zakon. No zbog jake kiše i mnoštva onih koji su u tome sagriješili, predložili su da se pojedinačni slučajevi istraže od grada do grada. Četvero se ljudi pokušalo usprotiviti tome naumu, no nisu imali uspjeha. Imenovani su suci i, za manje od dva tjedna, počela je istraga. Završena je za tri mjeseca.

10,18-44 Prijestupnici su nabrojani u stihovima 18-43: prvo svećenici (st. 18-22), potom leviti (st. 23, 24), a onda ostali Izraelci (st. 25-43). U stihu 44 stoji: “Svi su se oni bili oženili tuđinkama. Među njima bilo je žena koje su bile rodile djecu” (Šarić). Iako to nije navedeno, vjerojatno je tim ženama i njihovoj djeci bila osigurana odgovarajuća financijska pomoć. Žalost do koje je došlo zbog raskida unutar ovih obitelji mora se mjeriti prema značaju očuvanja jednodušnosti naroda koji je predodređen iznjedruti Mesiju.

Nejednak je jaram i dalje zabranjen (2. Kor 6,14-18). Ne bi ga trebalo biti među Božjom djecom. No, 1. Korinćanima 7,12-13, novozavjetno je pravilo za one koji su prilikom svoga obraćenja već bili vezani brakom s nevjernikom. Pod milošću se od vjernika ne zahtijeva da se rastavi od nevjernika niti da napusti djecu iz toga braka, jer ovi potonji, mada prebivaju izvan zajednice u Kristu, odvojeni su i povlašteni za svjedočenje, jer žive u zajednici s vjernikom.

Ezrina je knjiga priča o obnovi. Kada ljudi čitaju Božju riječ i njezine istine primjenjuju u životu, kada teku posredničke molitve za svete, te kada priznaju grijeh za koji znaju da su ga počinili i potpuno raskinu s njim, u crkvi će rasti sila po kojoj se mogu učiniti velika djela za Boga.

Bilješke

- 1 (Uvod) Navedeno raščlanjenje na kategorije djelo je W. Graham Scroggie, *Know Your Bible*, Vol. I, Old Testament, str. 90. (Njegov ukupni zbroj stihova od "880" nedvojbeno je tiskarska greška.)
- 2 (Uvod) Tekst u 4,8-6,18 i 7,12-26 napisan je na aramejskome.
- 3 (Uvod) Scroggie, *Know Your Bible*, Vol. I, str. 91.
- 4 (2,59-63) Ne znamo pouzdano što su bili Urim i Tumim: "Moguće je da se radi o dva draga kamena koji su se stavljali u vrećicu. Možda su služili da se, kao što se to radilo ždrijebom, odredi Božja volja" (Ryrie Study Bible, *New King James Version*, str. 135). Vidi još i Izl 28,30; Lev 8,8; Br 27,21; Pnz 33,8; 1. Sam 28,6; Neh 7,65.
- 5 (3,1-7) Ime Ješua hebrejski je oblik imena Isus.
- 6 (4,6) Stihovi 6-23 pripadaju kasnijem kronološkom redoslijedu. Vidi tabelu "Kronologija Ezre, Nehemije i Estere" u Uvodu.
- 7 (4,7-23) Starije knjige s engleskoga govornog područja često ovaj jezik zovu "kaldejskim".
- 8 (6,16) Edward Dennett, *Exposition of the Book of Ezra: Restoration from Babylon*, str. 55.
- 9 (6,17-22) Isto, str. 55, 56.
- 10 (7,1-5) G. Campbell Morgan, *Searchlights from the Word*, str. 131.
- 11 (7,6-10) Iako je autor Psalma 1 nepoznat, mnogi teolozi smatraju da ga je napisao Ezra (slično je i s Psalmom 119, koji također govori o Božjoj riječi).
- 12 (7,27-28) U Bibliji se u Jeruzalem uvijek penje, odnosno uzlazi, bez obzira na to iz kojega se smjera dolazi. Ovo se dešava dijelom i zbog toga što je grad smješten u judejskome gorju, no ovakva konstrukcija vjerojatno ima i duhovnu primjenu: Odlazak u Božji Dom uvijek je put koji ide na više.
- 13 (9,5-15) H. A. Ironside, "Notes on the Book of Ezra," u knjizi: *Notes on Ezra, Nehemiah and Esther*, str. 90.

Bibliografija

Dennett, Edward. *Exposition of the Book of Ezra: Restoration from Babylon*. Oak Park, IL: Bible Truth Publishers, 1956.

Ironside, H. A. "Ezra." *Notes on Ezra, Nehemiah and Esther*. Neptune, NJ: Loizeaux Brothers, 1972.

Jensen, Irving L. *Ezra/Nehemiah/Esther*. Chicago: Moody Press, 1970.

Keil, C. F. "Ezra." *Biblical Commentary*

on the Old Testament. Vol. 10. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1971.

Kidner, Derek. *Ezra and Nehemiah*. The Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1979.

Rawlinson, George. "Ezra." *The Pulpit Commentary*. Vol. 15. Ed. by H.D.M. Spence. New York: Funk and Wagnalls, 1909.

KNJIGA NEHEMIJINA

“Više od polovice ove knjige osobno je svjedočanstvo, prošarano komentarima ‘sa strane’ i iskrenim opaskama, što Nehemiju (u takvim dijelovima) čini jednom od najživljih knjiga u Bibliji. Dobar dio Ezrine priče također je ispričan u prvome licu (Ezr 8,15-9,15), no Ezra je bio čovjek mirnije osobnosti, nego što je to upečatljivi, praktični Nehemija; Ezra, naime, nije tako uočljiv u tekstu, kao što je to Nehemija.”

Derek Kinder

Uvod

I. Jedinstveno mjesto u kanonu

Kaniš li što graditi ili imaš problem potaći ljude na rad, tad je Nehemija knjiga koju trebaš čitati, proučavati, naučavati i propovijedati. Kvalitete vođe, potrebne da bi se obavio gotovo nemoguć posao, prekrasno su oslikane u ovome hebrejskom vođi iz petoga stoljeća prije Krista.

Whitcomb piše:

Nijedan dio Staroga zavjeta ne pruža nam veći poticaj na predanu, razboritu revnost za rad na Božjem djelu, nego što to čini ova knjiga. Primjer Nehemijina žara za istinu Božje riječi – ma kakva bila cijena ili posljedice – uzor je koji nam je krajnje potreban i to upravo sada.¹

II. Autorstvo

Nehemija, čije ime – posve prikladno – znači *Jahve tješi*, svoje memoare piše u prvome licu, no u njih uključuje i državne spise kojima je imao pristupa. Papirusi iz Elefantine svjedoče o povijesnoj točnosti ove knjige; u njima se spominje veliki svećenik Johanan (vidi: Neh 12,22-23), te sinovi Nehemijina zakletog neprijatelja, Sanbalata.

Sve to govori u prilog tradicionalnome stanovištu da je autor ove knjige Nehemija, Hakalijin sin i Hananijev brat (1,1-2).

Malo toga znamo o Nehemijinu podrijetlu, no vjerojatno je rođen u Perziji.

Budući da se Nehemija nalazio na položaju kraljeva peharnika – veoma važne službe – taktičnost, energičnost i kvalitete vođe prikazane u ovoj knjizi, uzor su kojem treba težiti za takav položaj.

III. Datum

Nehemija je vjerojatno napisao svoju knjigu ubrzo nakon što su se opisani događaji odigrali, odnosno negdje oko 430. godine prije Krista, što radnju i vrijeme pisanja smješta u doba vladavine kralja Artakserksa I (464-424. godine prije Krista).

Josip Flavije kaže da je Jadua bio veliki svećenik u vrijeme kada je Aleksandar Veliki prošao kroz Palestinu. Budući da Nehemija 12,22 spominje Jaduu, nekima taj podatak služi da datum nastanka ove knjige smjeste u vrijeme nakon Nehemije. Moguće je da je Jadua bio vrlo mlad čovjek u vrijeme kada ga je Nehemija spomenuo u svome djelu (jer je bio iz svećeničke loze), a da je u vrijeme Aleksandra Velikog imao oko devedeset godina. A moguće je i da su postojala dva velika svećenika s takvim imenom. Treća je mogućnost da je Josip Flavije, koji je često griješio u kronologiji ovoga razdoblja, pogriješio i ovoga puta!

IV. Povijesna pozadina i tema

Nehemija je bio *treći* veliki vođa u razdoblju povratka Židova u Jeruzalem i Ju-

deju. *Prvu* skupinu povratnika u Jeruzalem, 538-537. godine prije Krista, vodio je Zerubabel (Ezr 2), koji je nadgledao i gradnju Hrama. Gotovo osamdeset godina kasnije, u sveti je grad *s drugim* valom Židova došao pisar Ezra, koji je donio sveobuhvatne reforme svojom službom naučavanja Božje riječi. No, s vremenom su se stvari u Jeruzalemu iskvarele.

Trinaest godina nakon Ezrina poslanja, vijest o žalosnome stanju Jeruzalema stigla je do Nehemije, čovjeka koji je svoj narod i domovinu nosio duboko u srcu. Nakon što je dobio kraljevo dopuštenje da se vrati i obnovi Jeruzalem, dao se na posao, pokazujući pritom sposobnosti takvoga vođe kakav je Izraelcima bio očaj-

nički potreban. Nehemija je u potpunosti bio utvrđen u pouzdanju u Boga (samo obrati pozornost na mnogobrojne navode iz njegova molitvenog života), a to mu je omogućilo da odoli valovima napada protivnika, koji su udarali o njega od samoga početka njegove misije. Netko je dobro rekao da “u svijetu postoje tri vrste ljudi – oni koji ne znaju što se događa, oni koji promatraju što se događa i oni koji čine da se nešto dogodi.” Nehemija je bio čovjek koji je činio da se nešto dogodi. Dok se Ezrina knjiga bavi Hramom i bogoslužjem, Nehemija se bavi gradskim zidinama i svakodnevnim poslom. Nehemijina knjiga donosi Boga u svakodnevni život čovjeka.

Pregled

- I. Nehemijino prvo poslanje: Obnova Jeruzalema (pogl. 1-12)
 - A. Zabrinutost zbog stanja u kojemu se nalazi Jeruzalem (pogl. 1)
 - B. Ovlaštenje za obnovu Jeruzalema (2,1-8)
 - C. Obnova jeruzalemskoga zida (2,9-6,19)
 1. Tajna provjera i javno protivljenje (2,9-20)
 2. Radnici i njihov rad (pogl. 3)
 3. Vanjski neprijatelji i mjere opreza (pogl. 4)
 4. Unutarnji problemi i društvene reforme (pogl. 5, 6)
 - D. Osnivanje jeruzalemske straže (7,1-4)
 - E. Popis onih koji su se vratili sa Zerubabelom (7,5-73)
- F. Obnova vjerskoga života u Jeruzalemu (pogl. 8-10)
- G. Ponovno naseljavanje Jeruzalema, njegove okolice i ostalih gradova (pogl. 11)
- H. Popis svećenika i levita (12,1-26)
- I. Posvećenje jeruzalemskih zidina (12,27-47)
- II. Nehemijino drugo poslanje: Reforme u Jeruzalemu (pogl. 13)
 - A. Izbacivanje Tobije iz Hrama (13,1-9)
 - B. Obnova davanja desetine levitima (13,10-14)
 - C. Ukidanje svih djelatnosti koje je zabranjivao Zakon u subotu (13,15-22)
 - D. Rastave mješovitih brakova (13,23-31)

Komentari

I. Nehemijino prvo poslanje: Obnova Jeruzalema (poglv. 1-12)

A. Zabrinutost zbog stanja u kojemu se nalazi Jeruzalem (pogl. 1)

1,1-3 Što se uvoda u ovome, prvom poglavlju tiče, rečeno nam je malo toga. O Nehemiji saznajemo samo toliko da je bio peharnik kralja Artakserksa, što je bio vrlo utjecajan položaj, te da mu se otac zvao Hakalija. Njegova reakcija na vijesti o stanju grada Jeruzalema pokazuje da je bio veoma duhovan. Motyer primjećuje:

Ovo je prilično neizvjesno razdoblje u povijesti, no čini se vrlo vjerojatnim da je dio oduševljenja pobuđenog Ezrinim poslanjem skrenuo u političke ili nacionalne vode; oduševljenje je bilo tako snažno probuđeno da je poteklo u neovlaštenu gradnju jeruzalemskih zidina. Neki neprijatelji Božjega naroda na tome području obavijestili su o tome kralja Artakserksa, a on je zapovjedio da se gradnja obustavi. Božji su neprijatelji to iskoristili; otišli su u Jeruzalem s kraljevskim nalogom u rukama, prekinuli radove i razvalili gradske zidine. Vrlo je vjerojatno da je upravo to bila vijest koja je došla do Nehemije.²

1,4-11 Nehemija je bio veoma zabrinut za judejski ostatak. Mada nije doživio njihove teškoće, poistovjetio se s njima, odričući se raskoši palače da bi postio, tugovao i molio. Priznao je njihove grijehе kao svoje i molio Boga da se opomene svoje riječi i bude vjeran u ponovnom okupljanju svoga naroda, kao što je bio pravedan kada ih je rasijao. Još je tražio od Gospodina da mu udijeli sreću i učini da nađe milost pred kraljem, jer se u njegovu umu počeo oblikovati smion plan o pomoći njegovoj braći. Danima je postio,

tugovao i molio, zastupajući za svoj narod pred Svevišnjim.

Nehemija se često navodi kao primjer učinkovita vodstva. Prije svega, imao je jasnu viziju cilja koji treba postići. Nakon analiziranja problema, donio je odluku o pravih koracima koje treba poduzeti. Potom je potaknuo druge da uzmu udjela u njegovoj viziji i aktivno se uključe u njezino ispunjenje. Zatim ga vidimo kako povjerava ovlaštenja odgovarajućim ljudima i dodjeljuje zadaće. Nadzirao je rad i provjeravao učinak, sve dok projekt nije na zadovoljavajući način bio završen.

B. Ovlaštenje za obnovu Jeruzalema (2,1-8)

2,1-3 Nehemijino žalovanje je potrajalo tri ili četiri mjeseca, prije nego što je njegova vjernost bila nagrađena na vrlo neočekivan način. Jednoga dana, dok je slušao vino kralju, njegovo je lice odalo tugu njegova srca. Kraljevo je pitanje veoma uplašilo Nehemiju, jer u nazočnosti kralja nije bilo dopušteno pokazivati žalost (Est 4,2). Williams primjećuje:

Istočni su vladari živjeli u svakodnevnom strahu od trovanja, tako da se i najmanja pojava nespokojstva kod peharnika smatrala osobito sumnjivom.³

No, Nehemija nije kanio naškoditi kralju. Uzrokom njegove žalosti bilo je opustošenje Jeruzalema, doma njegovih praotaca.

2,4-5 Nehemijino oslanjanje na Gospodina i neprestana molitva nisu bili uzalud. Ne samo da mu je kralj dao što je tražio, nego ga je postavio za upravitelja u Judeji (5,14). Artakserksov je proglas bio ispunjenje Gospodnje riječi dane Danielu (Dn 9,25), baš kao što je prije toga Kirov proglas bio ispunjenje Jeremijina proročanstva (Jr 29,10; Ezr 1).

2,6-8 Odgovarajući na kraljevo pitanje, Nehemija je utvrdio koliko bi mu vreme-

na za put bilo potrebno. Kako se ispotalo, bio je odsutan iz Perzije najmanje dvanaest godina (5,14). U svemu tome, on je potvrđivao da je Božja milostiva ruka bila nad njim.

C. Obnova jeruzalemskoga zida (2,9-6,19)

1. Tajna provjera i javno protivljenje (2,9-20)

2,9-16 Uz službena pisma upraviteljima, kralj je poslao s Nehemijom i oružanu pratnju. Ubrzo nakon što je stigao u Jeruzalem, novi je upravitelj razgledao svoju prijestolnicu, no pod okriljem noći, kako bi privukao što je manje pozornosti moguće i sačuvao svoj plan u tajnosti. Znao je da je za opstanak grada najvažnije bilo prvo popraviti zid. Na jednome je mjestu krš od razvaline bio tako nagomilan, da životinja na kojoj je jahao nije mogla proći.

2,17-20 Kasnije je sazvao vođe, rekao im što treba učiniti i ohrabrio ih, prenoseći im kako je Gospodnja ruka milostivo bila nad njim sve vrijeme i što mu je rekao kralj. Židovi su bili oduševljeni i spremni početi. Njihovi neprijatelji, Sanbalat, Tobija i Gešem rugali su im se i pokušali zaustaviti izgradnju, lažno ih optužujući da se hoće "pobuniti protiv kralja". No Nehemija se nije dao zastrašiti; njima je nebeski Bog obećao uspjeh. Narod je bio ujedinjen, a ujedinjenje je nužno, očekuje li se Božji blagoslov (Ps 133,1-3).

2. Radnici i njihov rad (pogl. 3)

Prvi su se zadaće prihvatili svećenici koji su popravili Ovcja vrata. Ta su vrata, inače, smještena na sjeveroistočnome uglu grada, tako nazvana jer su kroz njih dovodene ovce, namijenjene žrtvovanju u Hramu. Sva su vrata nabrojana u smjeru suprotnom od kretanja kazaljke na satu: Ovcja vrata (st. 1, 2); Riblja vrata (st. 3-5); Stara (ili ugaona) vrata (st. 6-12); Dolinska vrata (st. 13); Smetlišna

(ili gnojna) vrata (st. 14); Izvorska vrata (st. 15-25); Vodena vrata (st. 26); Konjska vrata (st. 28); Istočna vrata (st. 29) i Mifkadska vrata (odnosno nadglednička, stražarska vrata) (st. 31). Stih 32 vraća nas pun krug unatrag do Ovcjih vrata. U knjizi se spominju još dvojica vrata – Efrajimova (8,16) i Zatvorska (stražarska, NASB) (12,39). Ukupno je bilo dvanaest vrata, baš kao što će ih biti dvanaest u Novome Jeruzalemu (Otk 21,12). Valja primijetiti kao vrlo značajnu činjenicu da Bog pozorno prati sve one koji mu služe; to se vidi u popisu onih koji su popravljali zid i vrata.

Moguće je da je Junačka kuća ili Vojarna (st. 16) izvorno bila stožer Davidovih junaka.

Muškarci i žene, zanatlije i radnici, knezovi i običan puk, svi su radili rame uz rame. Došlo je samo do jednog slučaja razjedinjenosti – plemići iz Tekoe izvlačili su se od posla i izbjegavali svoje odgovornosti (st. 5). Neki koji su završili zadaću što im je bila dodijeljena preuzimali su dodatne dijelove zida (usp. st. 4 i 21; 5 i 27). Bog je i današnjim vjernicima dao određene zadaće. Opremio nas je različitim darovima i sposobnostima u skladu s našim pozivom i on zna, dobro zna, tko nije doista uključen, a tko obavlja dvostruk dio posla. "Svačije će djelo izići na vidjelo. To će pokazati onaj Dan, jer će se očitovati vatrom, a ta će vatra otkriti kakvo je čije djelo" (1. Kor 3,13).

3. Vanjski neprijatelji i mjere opreza (pogl. 4)

4,1-6 Kada su Sanbalat i Tobija počeli ismijavati graditeljske napore Judejaca, Nehemija je odgovorio molitvom i nastavio s radom. Dok je proklinjanje iz stihova 4 i 5 bilo prihvatljivo u doba Zakona, za kršćane u ovo doba milosti nije prikladno (Rim 12,19-21). Zid je ubrzo dosegnuo polovicu svoje buduće visine.

4,7-14 Vanjski pritisci od Arapa, Amo-

naca i Ašdošana nisu bili jedine prijetnje: katkad bi golem, težak posao gotovo smrvio Židove. Naizgled beskonačne gomile ruševina iscrpile bi svu njihovu snagu i energiju (st. 10). Kada su ih sunarodnjaci koji su živjeli izvan Jeruzalema upozorili na prestojeći napad, Nehemija je rasporedio narod po nizinama iza zida i na goletima, te naoružao radnike, potičući ih: “Mislite na Gospodina... i borite se!”

4,15-23 Budući da su ostali bez faktora iznenađenja, Judini su neprijatelji odustali od izravnoga napada. Od toga je dana samo polovica Židova bila zaposlena na gradnji, dok je druga polovica čuvala stražu. Čak su i graditelji nosili oružje. Nehemija je kraj sebe sve vrijeme držao trubača, koji će u slučaju napada zatrubiti na uzbunu i skupiti ljude koji su bili raspoređeni duž zida. Onima koji su došli izvan grada bilo je zapovijeđeno da noće u Jeruzalemu, kako bi u slučaju potrebe odmah bili dostupni. Njihova je strategija bila *molitva, straža i rad*. Narod se ugledao na hrabrost i odlučnost svoga nesalomljivog vođe. Nehemija, njegovi rođaci, njegove sluge i perzijski stražari koji su došli s njim, nisu sebi dali vremena za dokolicu; neprestano su bdjeli nad gradom.

4. Unutarnji problemi i društvene reforme (pogl. 5, 6)

5,1-7 Usred radova pojavio se vrlo ružan unutarnji problem. Hrane očito nije bilo dovoljno i bila je skupa. Problem porasta cijena, plus teret poreza što ga je kralj bio nametnuo Židovima, mnoge je među njima doveo do prosjačkoga štapa. Bili su prinuđeni posuđivati novac od svoje bogatije braće i zalagati svoju imovinu. Neki su, štoviše, morali prodati svoje sinove i kćeri u roblje. A budući da je njihova imovina pripadala drugima, nisu imali sredstava kojima bi otkupili svoju djecu. Kada su rekli Nehemiji u kakvoj se golemoj nevolji nalaze, on je sazvaio bogate na zbor i ukorio ih.

5,8-10 Nije li bilo apsurdno prodati svoju židovsku braću u roblje, dok su ih Nehemija i ostali otkupljivali iz ropstva od pogana kojima su bili prodani? Zar za njihovu sigurnost nije bilo najvažnije održati ispravan odnos s Bogom? Kako su sebi smjeli dopustiti odstupanje od Jahve kršenjem njegova svetog Zakona, tražeći kamate (st. 9, 10; usp. Izl 22,25)? Nehemija im je kao vođa dao primjer i nije tražio kamatu na posudbu - zar ne bi i oni trebali učiniti isto?

5,11-12 Nakon Nehemijina poticanja bogatih da vrate siromašnima imovinu koju su stekli lihvaranjem, te da im oproste kamatu što su je zahtijevali za posuđeni novac, žito, vino i ulje, oni su obećali da će tako učiniti. Pozvani su svećenici, koji su njihovo obećanje zapečatili zakletvom.

5,13 Potom se iznosi živopisno upozorenje što će se dogoditi onome tko se ne bude držao obećanja. Takvi će biti istreseni iz dobre zemlje, poput prašine s odjeće. Uz svesrdni povik: “Amen”, ljudi su otišli sa zbora i ispunili svoju zakletvu.

5,14-19 Peto poglavlje završava kratkim izvješćem o Nehemijinu, dvanaest godina dugom, namjesništvu u Judeji. Sam se uzdržavao, nikad nije ugnjetavao narod tražeći od njih skrb za njegovu prehranu. Nije iskorištavao prednost svoga položaja kako bi stekao zemlju, niti ga je zloupotrijebio kako bi priskrbio bogatstvo za budućnost. Cijelo je njegovo vrijeme bilo posvećeno stvaranju sigurnosti u Jeruzalemu za njegovu braću, a ne u skupljanju bogatstva i imovine za sebe. Sam je, o svome trošku, opskrbljivao svoj stol, za kojim su jeli i Židovi i tuđinci. I sve je to činio jer se bojao Boga. Spomene li se Bog njegove žrtve, Nehemiji će to biti dovoljno.

6,1-4 Budući da ni na koji način nisu uspjeli omesti Židove, neprijatelji su sad kanili uništiti Nehemiju. Četiri su puta Sanbalat i Gešem, Arapin, pokušali na-

mamiti Nehemiju da ostavi posao i dođe se sastati s njima u Ononskoj dolini. Četiri je puta Nehemija odbio, znajući da mu ti ljudi misle zlo. Tako velik posao nije se smio prekidati.

6,5-9 I dalje hineći da mu je saveznik, Sanbalat je u pismu optužio Nehemiju da sprema pobunu protiv perzijskoga kralja, a da sâm kani postati judejskim kraljem. Rekao je kako želi pomoći Nehemiji da izbjegne nevolje s kraljem, te predložio da se sastanu kako bi se posavjetovali. No Nehemija je odbio, znajući vrlo dobro da Sanbalatu na srcu nije bila njegova dobrobit. Osim toga, optužbe su bile kleveta i laž. Nehemijina je vjernost govorila sama za sebe.

6,10-14 Nije bila tajna da je Nehemija bio pobožan čovjek koji se bojao Gospodnje riječi. Stoga su potkupljeni lažni proroci, koji su ga trebali namamiti da sagriješi i tako navuče na sebe Božji gnjev. Židov po imenu Šemaja, koji je bio tajni potkazivač u korist neprijatelja, upozorio je Nehemiju na tobožnju urotu protiv njega, te predložio da zajedno pođu u Hram i tamo se zatvore, jer će se samo tako spasiti. Nehemija je proniknuo "prorokovo" lukavstvo. Božja je riječ zabranjivala ulazak u Hram svima osim svećenicima. Nehemija bi prije izgubio život, negoli prekršio Zakon. Tako je propala i treća Sanbalatova spletku, a da se Nehemije nije ni dotakla.

Stihovi 9 ("Zato, Bože, ukrijepi ruke moje!") i 14 primjeri su kratkih molitava,⁴ koje su bile vrlo karakteristične za Nehemijin život (vidi još i 2,4; 4,9; 5,19). U vrijeme nevolje on se redovito obraćao Bogu. Matthew Henry primjećuje:

Žaleći zbog njihove zloće kojom su ga htjeli zastrašiti i tako oslabiti njegove ruke, on podiže svoje srce k Nebu u kratkoj molitvi: *Zato, Bože, ukrijepi ruke moje*. Vjernim je ljudima velik oslonac i pomoć to što u svim svojim nevoljama i

teškoćama imaju vjernoga Boga kojemu se mogu obratiti i od kojega, vjerom i molitvom, mogu primiti milost kojom će utišati svoje strahove i *ukrijepiti ruke*, kada njihovi neprijatelji čine sve što mogu kako bi ih ispunili strahom i oslabili ih. Kada mi, u kršćanskoj radu i ratu, započinjemo neku određenu službu ili borbu, dobro bi bilo da započnemo baš s ovom molitvom: "Imam tu i tu dužnost koju trebam obaviti, tu i tu kušnju s kojom se moram izboriti; *zato, Bože, ukrijepi ruke moje*."⁵

6,15-19 Unatoč neprestanom protivljenju, zid je završen za pedeset i dva dana, što je bio nevjerojatan podvig. Ovaj, i doslovce očit dokaz Božjega blagoslova, obeshrabrio je Judine neprijatelje. Nehemija je podnio još jednu žalost tijekom podizanja zida i to je navedeno u stihovima 17-19. Mnogi su jeruzalemski velikaši ostali u dobrim odnosima s bezbožnim Tobijom, jer su preko svojih supružnika bili s njim povezani. (Tobija je bio upravitelj (sluga) Amonac – 2,10.) Ti su velikaši, s jedne strane, prenosili Tobiji Nehemijine riječi, a s druge veličali Tobiju pred Nehemijom. Tobiju ćemo ponovno sresti u poglavlju 13.

Iako je zid završen za samo pedeset i dva dana, Nehemiji je ostalo još mnoštvo obveza kojima je ispunjen njegov dvanaestogodišnji rad upravitelja u Judeji.

D. Osnivanje jeruzalemske straže (7,1-4)

7,1-2 Čim su zid i vrata završeni, a vratari, pjevači i leviti postavljeni na svoja mjesta, Nehemija je povjerio upravljanje gradom svome bratu Hananiju i Hananiji. Njih su dvojica bili pobožni ljudi i posve podesni za takvu odgovornost. Hananija je imao duboko strahopoštovanje prema Bogu, što ga je činilo srodnom dušom s Nehemijom.

7,3-4 Potom je Nehemija dao upute za

osiguranje Jeruzalema. Vrata su smjela biti otvorena samo tijekom dana, a oko grada je trebalo postaviti stražu i to tako što će svaki čovjek stražariti nasuprot svoje kuće. Nehemija je vjerom podigao gradske zidine tamo gdje su nekoć stajale, iako je to područje bilo prostrano i veliko za malen broj njegovih stanovnika.

E. Popis onih koji su se vratili sa Zerubabelom (7,5-73)

7,5-6 Dok se pripremao ponovno naseliti grad onima čija su rodoslovlja mogla potvrditi njihovo židovsko podrijetlo, Nehemija je našao rodovnik (plemenski popis) onih koji su se vratili u Jeruzalem i Judeju sa Zerubabelom.

7,7-65 Ovaj popis u stihovima 7-65 gotovo je istovjetan onome u Ezri 2. Takvo ponavljanje ne ide u prilog teoriji da su Ezra i Nehemija *izvorno* bile jedna knjiga, čak i ako su po židovskome predanju nekoć bile sastavljene.

7,66-69 U ovim stihovima nalazimo sažet pregled ukupnoga broja ljudi na zboru, osim slugu, sluškinja i pjevača, te životinja rabljenih za transport.

7,70-72 Slijedi popis darovatelja i njihovih darova. Stihovi 70-72 znatno se razlikuju od Ezre 2,68-69. Stoga bi se ova izvješća mogla odnositi na dva različita sakupljanja priloga, koja su se preklapala. Upraviteljev plan za Jeruzalem nije u potpunosti proveden, sve do poglavlja 11.

7,73 Poglavlje završava mirno; izraelski su gradovi naseljeni i sigurni.

F. Obnova vjerskoga života u Jeruzalemu (pogl. 8-10)

8,1-8 Ovo važno poglavlje govori nam o duhovnoj obnovi među Božjim narodom preko javnoga čitanja Pisma. Primijeti da se na Nehemiju sada upućuje u trećemu licu (sve do 12,31). U sljedećih nekoliko poglavlja Ezra je glavni lik.

Prvoga dana sedmoga mjeseca okupio se sav narod na sveti zbor, proslavu

Blagdane truba (Lev 23,24-25), kojim se slikovito prikazivalo ponovno okupljanje Izraelaca između poganskih naroda po kojima su bili rasijani. Stojeći na drvenome podiju, posebno načinjenome za tu prigodu, dok mu je s lijeve i desne strane stajalo trinaest levita, Ezra je od ranoga jutra do podneva čitao narodu knjigu Mojsijeva Zakona. Narod je pokazao duboko poštovanje za Božju riječ, a leviti, koji se spominju u stihu 7, pomagali su im da razumiju (st. 8) što se čita. Budući da je tijekom sužanjstva aramejski jezik zamijenio hebrejski, bilo je nužno objasniti narodu mnoge riječi hebrejskoga Svetog pisma.⁶

Danas, mnogo stoljeća kasnije, u posve različitoj kulturi i jeziku, propovjednici i učitelji Biblije moraju objašnjavati mnogo više. Dr. Donald Campbell ističe značaj ove službe:

Ezra i leviti koji su tumačili Pismo bili su prvi u dugome nizu propovjednika koji su izlagali i objašnjavali Bibliju. Ovu metodu propovijedanja Bog je blagoslovio kroz mnoga stoljeća, a ona je i danas učinkovit put kojim se kršćani vode ka duhovnoj zrelosti. Propovijed na određenu temu i kroz odabrani tekst često nadahnjuje i pomaže, no duhovne se koristi ne mogu usporediti s onima koje su proistekle iz propovjedničke službe kakva je bila Ezrina. Doista su blagoslovljeni vjernici koji imaju tu privilegiju slušati propovijed koja izlaže i tumači Bibliju.⁷

8,9-12 Narod je plakao i te su suze pokazale da su poruku shvatili ozbiljno (st. 9). Bili su u pravu što su Božju riječ shvatili ozbiljno, no nije bilo razloga za žalost. Svečanost nije za plakanje, nego za radovanje. Između svih izraelskih svetkovina, samo je jedna određena za žalost i post, i to je Dan pomirenja. Sve ostale svetkovine trebalo je obilježavati radosno i slaveći. Plodovi Duha trebali

su biti vidljivi: ljubav, u davanju onima koji nemaju; radost, u blagovanju hrane i pića pred Gospodinom; mir, u smirivanju strahova i počinku srca. Njihova je žalost potom prerasla u slavlje i Jahvina je radost bila njihova snaga.

8,13-15 Drugoga je dana održano posebno izučavanje Pisma za obiteljske glavare, svećenike i levite. Tad su našli uredbe za svetkovanje Blagdana sjenicâ, koji je trebalo proslaviti kasnije toga mjeseca.

8,16-18 Taj je blagdan predskazivao vrijeme konačnoga odmora, kada će Izrael u sigurnosti boraviti u Obecanoj zemlji. Brzo su donijeli sve što je potrebno za svetkovinu koju će, po prvi put nakon Jošuinih dana, proslaviti sav narod. (Blagdan sjenicâ djelomice je proslavila prva grupa povratnika koja se u Jeruzalem vratila sa Zerubabelom – Ezra 3,4.) Sjenice su napravljene na krovovima, po dvorištima i po ulicama. Vladala je veoma velika radost dok se Božja riječ svakodnevno čitala gladnim srcima. Svečanost je trajala od petnaestoga do dvadeset i drugoga dana toga mjeseca.

9,1-3 Nakon svečanosti, narod se okupio za veliki dan nacionalne pokore. Odvojili su se od svih tuđinaca koji su živjeli među njima i ponizili se pred Jahvom. Posteći i u kostrijeti, čitali su Pismo tri sata. Sljedeća tri sata ispovijedali su grijeha i klanjali se Jahvi, kajući se. Priznanje grijeha put je u obnovu.

9,4-38 Nakon toga su leviti, imenovani u stihovima 4 i 5, povelili narod u veliku molitvu ispovijedi (st. 6-37) i posvećenja (st. 38). Neki drže da je ovu molitvu vodio Ezra, mada njegovo ime nije konkretno spomenuto. Ova je molitva među najduljima u Bibliji, a njezini korijeni sežu duboko u svetu povijest.

Glavna je tema molitve Božja vjernost, unatoč Izraelovoj svojevlavosti. Možemo je sažeti na sljedeći način: stvaranje (st. 6); Abrahamov poziv i Savez što ga je Bog sklopio s njim (st. 7, 8); izlazak iz

Egipta (st. 9-12); predaja Zakona na Sinajskoj gori (st. 13, 14); čudesno Božje providenje tijekom putovanja pustinjom (st. 15); Izraelove neprestane pobune u pustinji, nasuprot Božje neiscrpne dobrote (st. 16-21); zauzimanje Kanaana (st. 22-25); razdoblje sudaca (st. 26-28); zanemarene opomene i sužanjstvo koje je iz toga proisteklo (st. 29-31); vapaj za oprostjenjem i oslobođenjem od posljedica sužanjstva (st. 32-37); želja naroda da sklope savez s Bogom (st. 38).

Drugi način za sažetak ove molitve vodi nas kroz biblijske knjige: st. 6-8, Postanak; st. 9-13, Izlazak; st. 14, Levitski zakonik; st. 15-20, Brojevi (osim stiha 18); st. 21-23, Brojevi i Ponovljeni zakon; st. 24,25, Jošua; st. 26-29, Suci; st. 30-37, od 1. Samuelove do 2. Ljetopisa. To se zove biblijska molitva! Na događaje se gleda s Božje točke gledišta. Od početka do kraja ove molitve priznaje se i potvrđuje Božja vjernost, a milosrđe i milost prepoznaju se kao jedini temelj na kojemu narod može stajati.

Posljednji je stih (38) na mnogo načina najznačajniji dio ove molitve. Židovi su shvatili da je problem u njima, a ne u Gospodinu i bili su riješeni učiniti nešto po tom pitanju (vidi deseto poglavlje, gdje su opisane potankosti saveza). Molitva i ispovijed grijeha, ma koliko bili važni, nisu zamjena za poslušnost.

10,1-27 U ovim stihovima nabrojana su imena ljudi koji su potpisali savez u ime naroda (9,38b). Nehemijino je ime prvo na popisu (st. 1), a za njim slijede svećenici (st. 2-8), leviti (st. 9-13) i glavari naroda (st. 14-27).

10,28-29 Ova dva stiha čine preambulu saveza, izjavom da se sav narod slaže da će držati i vršiti sve *zapovijedi* Jahve Boga, njegove *naredbe* i *zakone*.

10,30-38 Židovi se osobito obvezuju da će se suzdržati od bračnih veza s tuđincima (st. 30), da će držati subotu i subotnu godinu (st. 31), da će davati godišnji

doprinos za hramsku službu (st. 32, 33), da će priskrbiti drva za Jahvin žrtvenik (st. 34), te da će otkupni novac za svoje prvorođence, kao i prvinu od usjeva, donositi u Hram za uzdržavanje svećenika i levita – to jest da će obnoviti davanje desetine (st. 35-39).

U ovome je savezu njihova glavna briga bio vjerski život. S iznimkama stihova 30 i 31, savez se bavi isključivo održavanjem hrama i opskrbom hramskih slugu.

10,39 U riječima: “Nećemo više zanemarivati Doma Boga svojega” izražena je glavna briga Židova u vrijeme nakon sužanjstva. Iz te iskrene brige za vanjski dio njihove vjere iznići će korumpirani farizejski sustav koji se onako silovito protivio Gospodinu Isusu Kristu, jer je on naglašavao važnija pitanja Zakona – poslušnost, milosrđe, itd. No takva je odanost, u svojoj izvornoj nevinosti, jamačno bila ugodna Jahvi.

G. Ponovno naseljavanje Jeruzalema, njegove okolice i ostalih gradova (pogl. 11)

11,1-2 Jedanaesto je poglavlje tijesno povezano s poglavljem 7. Nehemija je bio zabrinut zbog slabo naseljenog Jeruzalema; tu treba živjeti više ljudi, kako bi obranili grad u slučaju napada. Međutim, strah je mnoge Židove držao u unutrašnjosti. Naposljetku je bačen ždrijeb pomoću kojega je, od svakih deset ljudi koji su živjeli u manjim gradovima, odabran jedan koji će se nastaniti u Jeruzalemu. Jedan broj ljudi pridružio im se dragovoljno.

11,3-36 Već ranije popisane obitelji koje su živjele u Jeruzalemu (pogl. 7), ovdje su navedene poimence (st. 3-24). Od Judinih potomaka bilo je četiri stotine šezdeset i osam ljudi, sve glavari obitelji (st. 4-6). Benjaminovaca je bilo devet stotina dvadeset i osam snažnih obitelji (st. 7, 8). Njihovi su nadzornici bili Joel i Juda (st. 9). U stihovima 10-14 nabrojani su svećenici iz tri svećenička reda; zapo-

vjednik nad njima bio je Zabdiel. Levita je u Svetome gradu⁸ bilo ukupno četiri stotine i pedeset šest, a od toga broja njih stotinu sedamdeset i dvoje bili su vratari (st. 15-19). Hramski su sluge (netinci), čiji su nadzornici bili Siha i Gišpa, živjeli u Ofelu, gradskome dijelu Jeruzalema nadomak Hrama (st. 21). Čovjek po imenu Uzi bio je predstojnik levitima, a Petahja kraljev povjerenik u gradu, pod Nehemijinom upravom, dakako (st. 22-24). Ostali su se Židovi nastanili u okolnim selima: Judini su se potomci nastanili u selima navedenim u stihovima 25-30, a Benjaminovi u selima popisanim u stihovima 31-35. Neke skupine levita, koje su prethodno živjele u Judeji, sada su se preselile na Benjaminovo područje (st. 36).

H. Popis svećenika i levita (12,1-26)

Svećenici koji su se vratili sa Zerubabelom imenovani su u stihovima 1-7. Leviti koji su se vratili, nabrojani su u stihovima 8 i 9. Stihovi 10 i 11 donose rodoslovlje velikih svećenika, od Ješue (u Zerubabelovim danima, st. 1) do Jadue. U stihovima 12-21 nabrojani su svećenici koji su služili u vrijeme velikog svećenika Jojakima, čiji je sin, Elijašib, bio veliki svećenik u Nehemijino vrijeme (3,1). Većina je njih vjerojatno još uvijek bila živa. Leviti su popisani u skladu s popisom velikih svećenika pod čijom su upravom služili, od Elijašiba do Jadue. Ljudi čija se imena spominju u stihovima 24-26 služili su prije i tijekom Nehemijina namjesništva.

I. Posvećenje jeruzalemskih zidina (12,27-47)

12,27-30 Za posvećenje zida u Jeruzalem su dovedeni leviti (osobito pjevači) iz okolnih mjesta. Svećenici i leviti očistili su prvo sebe, a potom i narod, vrata i zid.

12,31-42 Zatim je Nehemija izveo judejske knezove na zid i postavio dva velika pjevačka zbora. Oni su u dva suprotna

smjera obišli oko zida - pjevači naprijed, a narod prateći svoje glavare, sve dok se nisu ponovno sastali u Hramu.

12,43-46 Toga su dana prinesene velike žrtve, a narod se veoma radovao. U isto su vrijeme imenovani ljudi koji će nadzirati prikupljanje prinosa, prvina i desetina za uzdržavanje svećenika i levita, kako je već bilo propisano zakonom. Narod je od sveg srca davao, jer su bili sretni što je Božja služba obnovljena. Svećenici i leviti vršili su svoju službu očišćenja i bogoštovlja. Pjevači i vratari ispunjavali su svoju zadaću koja je, barem što se pjevača tiče, potjecala iz vremena Davida i Asafa.

12,47 U vrijeme Zerubabela i Nehemije, narod je iz dana u dan davao sve što je bilo potrebno za uzdržavanje pjevača, vratara, levita i svećenika.

II. Nehemijino drugo poslanje: Reforme u Jeruzalemu (pogl. 13)

A. Izbacivanje Tobije iz Hrama (13,1-9)

13,1-3 Nakon dvanaestogodišnje službe u Jeruzalemu, 433. godine prije Krista, Nehemija se vratio u Babilon. Vrijeme njegova boravka na perzijskome dvoru nije nam poznato. Potom je dobio dopuštenje da se vrati u Jeruzalem, no ovoga će se puta morati pozabaviti uklanjanjem zloupotreba. "U ono vrijeme" (st. 1) može se odnositi na prošlo poglavlje, a može upućivati i na neki drugi dan tijekom Nehemijina odsustva (st. 6). U svakom slučaju, Božja se riječ čitala, uključujući i dijelove koji su govorili o isključivanju Moabaca i Amonaca iz zajednice. Ti Kanaanci nisu samo uskratili kruh i vodu Božjemu narodu, nego su unajmili Bileama da ih prokune. No Bog je obratio kletvu u blagoslov. Kako je on predivan Bog! Narod je odgovorio isključenjem svih stranaca iz Izraela.

13,4-5 Isključenjem stranaca, Izraelci su završavali posao započet u 9,2. Sve-

ćenik Elijašib načinio je bezbožnome Tobiji stan u predvorju Božjega Doma, i to u spremištu koje je trebalo biti puno desetina za levite i svećenike.

13,6-9 Čim se vratio, Nehemiji nije trebalo dugo kako bi riješio ovaj problem. Tijekom njegova odsustva pojavili su se i drugi problemi i Nehemija je, vrlo srdit, poduzeo oštre korake kojima će zaustaviti te opačine.

B. Obnova davanja desetine levitima (13,10-14)

Zbog neodgovornosti i zanemarivanja levita, Nehemija je prekorio predstojnike koji su bili zaduženi za spremište. Ponovno je okupio levite koji su bili prisiljeni raditi u polju kako bi se prehranili, a nad spremištem je postavio pouzdane ljude, koji su bili zaduženi za raspodjelu desetina među njima. I za to dobročinstvo Nehemija je tražio Boga da ga se spomene (st. 14).

C. Ukidanje svih djelatnosti koje je zabranjivao Zakon u subotu (13,15-22)

Nehemija je morao ukoriti judejske glavare koji su dopustili narodu da radi u subotu. Stranci koji su živjeli među njima pokušali su od toga dana napraviti dan za trgovanje. Ali subota se mora držati svetom, pa ako ih na to mora primorati, onda će ih primorati. Poslani su ljudi koji će osigurati vrata, a pohlepni trgovci, koji su se utaborili izvan grada, razbježali su se pod prijetnjom upotrebe sile. Nezakonite su radnje istog trena prestale. I za ovo je Nehemija molio Boga da ga se spomene (st. 22).

D. Rastave mješovitih brakova (13,23-31)

Više godina prije toga Izraelci su po Ezrijoj zapovijedi otpustili svoje žene tuđinke (Ezr 10). Tada su se zavjetovali da će se odvojiti od pogana (pogl. 10) i tako su

i činili – neko vrijeme. Ipak, s vremenom je židovski običaj ženidbe tuđinkama, Ašdođankama, Amonkama i Moapkama ponovno bujao, dapače i među svećeništvom. Neki prekršitelji bili su fizički kažnjeni; drugi su bili isključeni iz zajednice. Unuk velikoga svećenika prognan je.⁹ Pogani su otjerani, a Gospodinu je upućena molitva da se on pozabavi onima koji su oskvrnuli svoju svetu dužnost. Još jedanput Nehemija traži Gospodina da ga se spomene (st. 31).

U crkvi nema zabrane brakova između različitih nacionalnih ili etničkih grupa, jer je kršćanstvo vjera koja prihvaća sve narode i sva plemena. No, čak je i u starozavjetno doba glavnim razlogom za tu zabranu nedvojbeno bila izopačena, lažna religija poganskih naroda.

Campbell tumači obilježja mješovitih brakova, koji su razorni u kršćanstvu:

Novi zavjet nastavlja s dosljednim svjedočenjem protiv brakova između vjernika i nevjernika. Pavao je poučavao vjernike da se žene i udaju “samo u Gospodinu” (1. Kor 7,39). Unatoč tomu, i danas, baš kao što je bilo u svim prethodnim stoljećima, neki vjernici zamišljaju da će oni privedi svoga nespašenog supružnika Gospodinu – no, to rijetko biva, a djeca češće krenu stazama nespašenoga roditelja.¹⁰

Tijekom svoga upravljanja, Nehemija je bio čovjek od akcije. Nigdje to nije vidljivije nego ovdje, kod ovoga čovjeka kojega je revnost za Boga posve “izjedala” (Ps 69,9). Budući da nije bio štovatelj ljudi, njegov su gnjev jednako osjetili svi koji su na bilo koji način prekršili Gospodnji Zakon. Opominjao je, savjetovao, podsjećao, korio, proklinjao, tukao, ču-pao za kose i uopće nije dao mira bezbožnicima! Bio je hrabar čovjek i ustrajan vojskovođa, na prvoj crti bojišnice u ratu protiv zla. Bio je i neumoran radnik i veliki graditelj za Boga.

Ovim poglavljem završava *starozavjetna povijest*. Knjige koje dolaze nakon Nehemije *kronološki su po redu prije* njegova vremena (osim Malahije, koji je bio Nehemijin suvremenik).¹¹

Charles Swindoll zaključuje svoje komentare o Nehemiji u knjizi *Hand Me Another Brick* (Dodaj mi još jednu ciglu), izazovom upućenim svima nama:

Držim da je značajno što završna scena u Nehemijinoj knjizi prikazuje njega na koljenima, kako moli milost od Boga. Žestoko se borio za ono što je ispravno i pravedno, no svoje je srce pred Gospodinom sačuvao mekim. Kako veličanstven uzor vodstva! Bio je čovjek poštenja, uvjerenja i pobožnosti.

Možeš li ti dodati još jednu ciglu?¹²

Bilješke

- 1 (Uvod) John C. Whitcomb, “Nehemiah,” *The Wycliffe Bible Commentary*, str. 435.
- 2 (1,1-3) J. Alec Motyer, *Toward the Mark*, Vol. 6, No. 1, siječanj-veljača, 1997., str. 6.
- 3 (2,1-3) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, str. 264.

- 4 (6,10-14) U vjerskoj terminologiji ovakve se molitve zovu “arrow prayers” (molitve-strijele), jer se brzo odapinju ka Božjemu prijestolju.
- 5 (6,10-14) Matthew Henry, “Nehemiah,” u knjizi: *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, II:1087.
- 6 (8,1-8) Hebrejski i aramejski srodni su semitski jezici. Usmene aramejske “parafraze” izvornoga hebrejskog teksta kasnije su zapisane i nazvane *Targumi*.

- 7 (8,1-8) Donald Campbell, *Nehemiah: Man in Charge*, str. 75.
- 8 (11,3-36) Na ovome mjestu Jeruzalem se prvi put naziva "Svetim gradom".
- 9 (13,23-31) Josip Flavije kaže da je protjerani pobunjenik otišao u Samariju, gdje mu je Sanbalat sagradio hram, koji je postao utočište Židovima otpadnicima.
- 10 (13,23-31) Campbell, *Nehemiah*, str. 116. i 117.
- 11 (13,23-31) Razdoblje nakon Nehemije katkad se naziva "četiri stotine godina tišine", mada ovaj izraz nije posve točan. Daniel 11, na primjer, donosi detaljnu povijest grčke epohe; no razlika je u tome što je to unaprijed pisana povijest, to jest proročanstvo. Zapravo je taj ulomak toliko točan u pojedinostima (onima koji znaju povijest Ptolomejevića i Seleukovića) da većina liberala i njihovih poklonika odbacuju Daniela kao stvarno proročanstvo. Starozavjetni apokrifi, iako nenadahnuti, sadrže vrijedne povijesne podatke o ovome razdoblju.
- 12 (13,23-31) Charles R. Swindoll, *Hand Me Another Brick*, str. 205.

Bibliografija

Campbell, Donald K. *Nehemiah: Man in Charge*. Wheaton, IL: Victor Books, 1979.

Henry, Matthew. "Nehemiah." *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. 2. Joshua to Esther. McLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.

Ironside, H. A. *Notes on Ezra, Nehemiah, Esther*. Neptune, NJ: Loizeaux Brothers, 1972.

Jensen, Irving L. *Ezra/Nehemiah/Esther*. Chicago: Moody Press, 1970.

Keil, C. F. "Nehemiah." *Biblical Commentary on the Old Testament*. Vol. 10. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1971.

Swindoll, Charles R. *Hand Me Another Brick*. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1978.

KNJIGA O ESTERI

“Knjiga o Esteri donosi nam segment iz židovske povijesti kakav ne nalazimo ni na jednom drugom mjestu u Bibliji. Na primjer, upravo ovdje saznajemo kako je nastao blagdan Purim koji, kao što znamo, Židovi slave sve do današnjeg dana.”

Carl Armerding

Uvod

I. Jedinstveno mjesto u kanonu

Nekoć su jednog sovjetskog Židova zapadnjaci upitali što misli kakav bi bio konačan ishod da je SSSR pojačao svoju antisemitsku politiku. “Oh, pa vjerojatno svetkovina!” Zamolili su ga da objasni, a Židov je rekao: “Faraon je pokušao uništiti Hebreje i ishod je bila *Pasha*; Haman je pokušao istrijebiti naš narod i ishod toga bio je *Purim*; Antioh Epifan pokušao nas je pobiti i ishod je bila *Hanuka*!”

Knjiga o Esteri tumači podrijetlo blagdana *Purim*, živopisne židovske svetkovine, koja danas za glavnu značajku ima uzvikivače koji uzvikuju svaki put kada se tijekom godišnjeg javnog čitanja Estere spomene Hamanovo ime.

Ova je knjiga jedinstvena na nekoliko načina. Priča nam o nepravovjernim¹ Židovima koji su dali prednost blagostanju u Perziji,² u odnosu na teškoće malenoga ostatka koji se vratio u Jeruzalem sa Zerubabelom (Ezr 2). Jedina napomena vezana za vjeru u Knjizi o Esteri odnosi se na post.

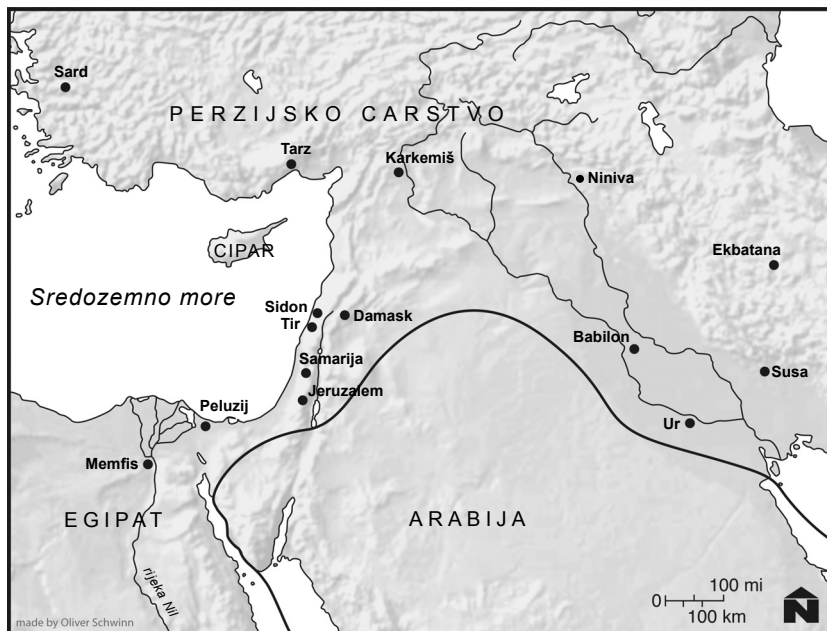
Sljedeća upadljiva značajka jest da se Božje ime³ uopće ne spominje u ovoj knjizi – činjenica koja je mnoge ponukala da se zapitaju je li Esteri uopće mjesto među biblijskim knjigama. No, J. Sidlow Baxter ukazuje da se ime *Jahve* nalazi skriveno četiri puta u akrostihu (1,20; 5,4; 5,13; 7,7), i to uvijek na prijelomnim mjestima u priči. Također se na jedno-

me mjestu, opet u akrostihu, nalazi ime *EhjeH* (Ja sam koji jesam) (7,5). “To ne može biti slučajno”, piše Scroggie, “a po-teškoće pri stvaranju takvoga oblika bit će očite svakome tko to pokuša.”⁴

Nažalost, malen broj kršćana zna hebrejski, a ovaj je književni oblik veoma teško shvatiti bez primjera. Arthur T. Pierson napravio je pravo malo umjetničko djelo svojim genijalnim pokušajem oslikavanja akrostiha, u engleskome dvostihu koji se rimuje. Za riječ YHWH (JHVH) rabio je riječ LORD (GOSPODIN). Primijeti da je, kao i u izvorniku, u jednome primjeru rabio *početna* slova, a u drugome *krajnja*. Osim toga, u Piersonovu prvome primjeru, skriveno ime “L-O-R-D” čita se unatrag, dok je u drugome u uobičajenome redosljedu. Ovo se poklapa s izvornim hebrejskim tekstom:

Due Respect Our Ladies, all
Shall give their husbands, great and
small (vidi: 1,20).
ILL tO feaR decreed I find,
Toward me in the monarch's mind
(vidi: 7,7).⁵

Iako se Božje ime izričito ne navodi, njegova nazočnost i moć očituju se vrlo jasno, dok svome narodu pribavlja izbavljenje preko niza priređenih “slučajnosti”. Iako Jahvino ime nije izričito povezano s onima koji su dragovoljno ostali u Babilonu umjesto da se vrate u svoj grad i svoju zemlju, njegova skrb za njih ne dovodi



Perzijsko carstvo oko 500. god. pr. Kr.

se u pitanje. Oni su i dalje bili njegov narod i on će ih zaštititi od antisemitizma (kojega je nadahnuo đavao), koji ih je kanio istrijebiti. Bog je tvorca cjelokupne povijesti, čak i kada ne potpiše svoje ime na kraju svake stranice.

Pjesma, čiji je autor James Russell Lowell, izvršno pristaje komentarima Knjige o Esteri:

Nemarnim se čini veliki osvjetnik:
povijesne su stranice samo izvješće
o jednoj smrti što se hrve u tmini,
i briše stare sustave i Riječ.
Istina je vječno na stratištu;
zlo zauvijek na prijestolju:
no stratište utječe na sutra;
jer iza neznanne tmine
stoji Bog, unutar sjene,
na straži je, nad svojima bdije.

U Novome zavjetu nema navoda iz

Knjige o Esteri, a do sada, koliko se zna, nije nađen nijedan ulomak ni u svicima s Mrtvoga mora. Iz tog, pa i drugih razloga, neki (čak i nekolicina Židova) dovode u pitanje kanoničnost Estere. Ipak, ova knjiga donosi čudesnu lekciju o Božjoj vjernosti, čak i kada je njegov narod neposlušan.

II. Autorstvo

Pisac ove knjige zacijelo je Židov koji je dobro poznao perzijske običaje i pojedinosti iz kraljevske palače. (Arheološki su nalazi potvrdili neke osobitosti ove palače.) Autor piše kao očevidac, hebrejskim jezikom koji je bio u upotrebi u doba nakon sužanjstva. Neki pretpostavljaju da bi autor mogao biti Ezra ili Nehemija. Židovsko predanje kaže da je knjigu napisao Mordokaj. A istina je da pojma nemamo tko je napisao Esteru; možda je ta osoba bila povijesno nevažna. Ma tko

to bio, slažem se da “onaj tko ne vjeruje u Boga ovu knjigu nije mogao napisati; a onaj tko vjeruje ne može je pročitati, a da nakon toga ne otkrije kako je njegova vjera, zbog toga što je pročitao, ojačala (*Pulpit Commentary*).”

III. Datum

Prema navodu u Esteri 10,2 čini se da je tada kralj Ahasver (Kserks) već bio mrtav; budući da je on umro 465. godine prije Krista, datum nastanka ove knjige bi bio nakon te godine. Potankosti iz perzijske kulture, pristup dvorskim spisima te jasna opažanja i izražajnost očevica općenito podupiru stanovište da je knjiga nastala ubrzo nakon Ahasverove (Kserksove) smrti, u nekom trenutku tijekom vladavine kralja Artakserksa I (464-424. godine prije Krista). No kao po običaju, nevjerojuciji kritičari datiraju ovu knjigu mnogo kasnije (u treće ili drugo stoljeće prije Krista).

IV. Povijesna pozadina i tema

Događaji opisani u ovoj knjizi odigrali su

se između šestoga i sedmoga poglavlja Ezrine knjige, tijekom vladavine perzijskoga kralja Ahasvera (Kserksa). Knjiga se bavi onim Židovima koji su radije odlučili ostati u Babilonu, nego poći u Jeruzalem s malenim ostatkom koji se tamo vratio sa Zerubabelom (Ezra 2). Naziv knjige potječe od njezina glavnog lika, Estere, siročeta koje je postalo kraljicom. Njezino perzijsko ime, Estera, znači “zvijezda” i sasvim je moguće da je izvedeno iz imena božice “Ištar”. Njezino hebrejsko ime, Hadasa, znači “mirta”.

Ahasver je stolovao u Suzi (Šušan, negdje Susan), jednoj od tri prijestolnice Perzijskoga carstva, dok su druge dvije bile su Ahmeta (Ekbatana) i Babilon. Šušan je hebrejski naziv i znači “krin”.⁶ Neko je vrijeme tamo proveo i prorok Daniel (Dn 8). Nakon Esterinoga vremena u Suzi je služio i Nehemija (Neh 1). Tu se odvija i naša priča, s početkom od 483. godine prije Krista. (Ahasver je došao na vlast 486. godine prije Krista; prvo poglavlje počinje u trećoj godini njegove vladavine – st. 3.)

Pregled

- I. Ahasverov proglas kojim otpušta kraljicu Vašti (pogl. 1)
- II. Estera uzvišena; postaje kraljicom (pogl. 2)
- III. Sprema se istrebljenje Židova (pogl. 3, 4)
 - A. Hamanov razgovor s kraljem (pogl. 3)
 - B. Mordokajev razgovor s kraljicom (pogl. 4)
- IV. Istrebljenje Židova je spriječeno (pogl. 5-9)
 - A. Esterina molba i Hamanov bijes (pogl. 5)
 - B. Haman je ponižen; Mordokaju se ukazuje čast (pogl. 6)
 - C. Esterina optužba; Haman je pogubljen (pogl. 7)
 - D. Mordokajevo promaknuće i izbavljenje Židova (pogl. 8)
 - E. Uništenje neprijatelja i svečano uvođenje blagdana Purim (pogl. 9)
- V. Uzdignuće Mordokaja (pogl. 10)

Komentari

I. Ahasverov ukaz kojim otpušta kraljicu Vašti (pogl. 1)

1,1-4 Mada se svi akademici ne slažu oko Ahasverova identiteta, većina suvremenih teologa smatra da je on bio Kserks (vidi NKJV, marg., gdje stoji: "Ahasver, ili Ahašveroš, hebrejski je ekvivalent perzijskoga imena Kšajarša, koji je u grčkoj povijesti poznat kao Kserks, a bio je kralj stare Perzije), sin Darija Velikog. Ahasver je vladao od 486. do 465. godine prije Krista

Prva gozba nije nužno trajala stotinu i osamdeset dana *bez prekida*. Vjerojatnije je da je to bilo vrijeme potrebno kako bi se prikazalo sve bogatstvo i slava njegova kraljevstva. Razni su plemići zacijelo dolazili u različito vrijeme tijekom toga razdoblja, budući da je kraljevstvo bilo golemo.

1,5-8 Druga je gozba trajala sedam dana i bila je otvorena za sav narod koji se nalazio u tvrđavi grada Suze. Kraljevsko se vino točilo u izobilju u zlatne pehare, a gozba je bila priređena u elegantno namještenu trijemu vrta koji je ležao do kraljevske palače (šesti je stih zacijelo najživopisniji stih u Bibliji!). Gosti su mogli piti koliko su oni htjeli, po izboru, malo ili mnogo.

1,9-12 Opijen vinom, Ahasver je zapovjedio svojim dvoranima da mu dovedu kraljicu Vašti, koja je u svojim odajama gostila žene. Htio je da ona dođe na javnu gozbu, kako bi svima pokazao njezinu ljepotu. Budući da je perzijski običaj čednosti zahtijevao da žene u javnosti budu pokrivena lica, čini se da je kralj tražio od kraljice da se ponizi kako bi udovoljila njegovu pijanom hiru. Ona je to odbila i time žestoko raznjevila kralja.

1,13-20 Kralj se potom posavjetovao sa svojim mudracima, a oni su mu rekli da će držanje kraljice Vašti dati loš pri-

mjer ženama diljem kraljevstva. Stoga mu je Memukan predložio da smijeni Vašti kraljevskom odredbom koju će unižeti u zakonik i poslati je u sve kraljevske pokrajine. Budući da su znali da je sve što uđe u zakon Perzije i Medije nepromjenjivo, mudraci su vjerojatno predložili ovako drastične korake kako bi se osigurali da se Vašti neće vratiti na vlast i kazniti ih.

1,21-22 Kralj je brzopletu potpisao odredbu po njihovu savjetu, uvrstio je u zakon i razaslao pisma u sve kraljevske pokrajine, svakoj na njezinu pismu i svakom narodu na njegovu jeziku. U zakon je uvršteno i da svaki muž mora biti gospodar u svojoj kući, a jezik kojim on govori ima biti jezikom te kuće. Dr. J. Vernon McGee pretpostavljao je da je Memukan u svojoj kući bio papučar, te da se ovom odredbom svetio svojoj ženi.⁷

II. Estera uzvišena; postaje kraljicom (pogl. 2)

2,1-4 Kada je kralj, kako se čini, još jedanput htio promisliti o svome postupku prema Vašti, njegovi su mu savjetnici predložili da se među najljepšim mladim djevicama potraži djevojka koja će postati kraljicom umjesto nje.

2,5-7 Kada su potencijalne kandidatkinje, mlade djevojke, dovedene u Suzu, među njima je bila i Estera, jedna od djevojaka iz prijestolnice. Nju je, nakon smrti roditelja, usvojio rođak Mordokaj. On je bio Benjaminovac čiji je predak Kiš odveden u sužanjstvo s judejskim kraljem Jekonijom (2. Kr 24,14-16).

2,8-11 Hegej, čuvar harema, pokazao je osobitu naklonost prema Esteri, davao joj je revno najbolje ukrase i najbolju hranu, dodijelio joj sedam sluškinja iz kraljevske palače, te je premjestio u najudobnije prostorije harema. Poslušna Mordokaju, djevojka još nikome nije otkrila svoje etničko podrijetlo. Iako Mordokaj nije mogao izravno govoriti s njom, na-

šao je načina kako će svakodnevno biti obaviješten o njezinu napretku.

2,12-14 Priprave i uljepšavanje djevojaka koje će biti odvedene u kraljevu ložnicu trajale su dvanaest mjeseci. Morale su proći program obrednoga čišćenja pomastima, miomirisima i kozmetičkim sredstvima. Potom, kada bi došao red na svaku od njih, ona koja ulazi kralju mogla je tražiti sve što poželi od odjeće, ukrasa ili nakita. Zatim bi provela noć s kraljem i nakon toga nikad više ne bi bila s njim, osim ako ga nije toliko zadovoljila da je posebno zaželi i pozove k sebi po imenu.

Što se kršćana tiče, sav život je priprava i uljepšavanje za vrijeme vladanja koje će doći. Uskoro će Gospodin sebi privesti Crkvu, krasnu, bez ljage, bez bore i bez ničega slična tomu (Ef 5,27).

2,15-18 Umjesto da traži raskošne vanjske urese, Estera je postupila po Hegejevu savjetu. Možda joj je predložio da se osloni na svoju prirodnu ljepotu. U svakom slučaju, kralj ju je zavolio više od svih drugih žena, izabrao ju je za svoju kraljicu te u njezinu čast priredio veliku gozbu. Odmor što ga je kralj odredio u svim pokrajinama mogao je obuhvaćati i pomilovanja ili otpust poreza, a mogao je biti i samo odmor. Osim toga, kralj je razdijelio darove primjerene njegovu bogatstvu.

2,19-23 Održano je i drugo okupljanje djevoja, možda s nakanom da se proširi kraljev harem. Estera je i dalje tajila svoju nacionalnu pripadnost, a Mordokaj je i dalje strateški sjedio pred kraljevim vratima. I upravo je tad načuo kako se kuje zavjera o ubojstvu kralja Ahasvera. Dojavio je to Esteri, a ona je obavijestila kralja. Ubojice su lišene slobode, ispitane i obješene.

Taj je događaj, prema običaju, zapisan u službenim kronikama (ljetopisima) kraljevstva. Mordokaj nije odmah nagrađen. Morat će čekati, no bilo je izvjesno da će nagrada doći. Bog ništa ne zaboravlja. Drevni grčki povjesničar Herodot piše

da je vješanje bila uobičajena kazna za izdajnike i pobunjenike u Perziji u tome razdoblju.⁸

III. Sprema se istrebljenje Židova (pogl. 3, 4)

A. Hamanov razgovor s kraljem (pogl. 3)

3,1 Riječi: "Poslije tih događaja", govore o petogodišnjem vremenskom razmaku između poglavlja 2 i 3. Posljednja važna ličnost u Esterinoj drami stupa na scenu u stihu 1 – Haman, Hamdatin sin. Nije nam rečeno zašto je taj čovjek bio promaknut, no potonji događaji jasno pokazuju da je iza kraljeve ruke bila ruka sotonina. Haman je bio Agadanin, potomak amalečkih kraljeva (Agag je bila kraljevska titula). Gospodin je proglasio neprestani rat protiv Amalečana (Izl 17,8-16). Knjiga o Esteri prenosi posljednju zabilježenu bitku u tome ratu (vidi još i 1. Sam 15,32; 30,1-10; 1. Ljet 4,43).

3,2-6 Prema službenoj zapovijedi, Hamanu se sada trebalo klanjati kao čovjeku koji je po položaju bio prvi do kralja. No Mordokaj je odbio pasti ničice pred običnim čovjekom, osobito Amalečaninom. Strah Božji nadilazi svaki strah od čovjeka. Mojsijev Zakon nije zabranjivao iskazivanje dužnoga poštovanja onima koji su na vlasti, ali jest zabranjivao štovanje svakoga osim Boga. Istočni su kraljevi često zahtijevali ovakav oblik štovanja. Mordokajeve kolege službenici izvijestili su Hamana o njegovu odbijanju, u nadi da će steći Hamanovu naklonost. Hamanovo je samoljublje bilo golemo, i prizor Mordokajeve proskribevanog nepoštovanja kod njega je prouzročio nerazuman gnjev. Umjesto da se pozabavi samim Mordokajem, pokrenuo je plan za uništenje svih Židova u kraljevstvu!

3,7-11 Prvi je Hamanov korak bio bacanje kocke kako bi odredio pogodan dan za masovno pogubljenje. Naizgled slučaj-

no, taj je dan dolazio nakon gotovo godinu dana. Kao što je netko dobro rekao: “Dapače, i praznovjerje je bilo prikovano za kotače božanskih bojnih kola.” Bog je djelovao kako bi omogućio dodatno vrijeme za sprečavanje Hamanova nauma. “U krilo plašta baca se kocka, ali je od Jahve svaka odluka” (Izr 16,33). Potom je Haman došao kralju sa zapaljivim izvješćem o Židovima, lažno ih prikazujući kao narod koji je opasan po kraljevstvo. Nagovarao je kralja da izda pismenu zapovijed u kojoj će tražiti njihovo uništenje. Prema medijskom i perzijskom zakonu takva zapovijed, kad se jednom izda, nikad se više nije mogla promijeniti niti opozvati. Kao dodatni poticaj, Haman je obećao da će dati deset tisuća srebrnih talenata u kraljevsku riznicu, koja je u tome času bila teško osiromašena kraljevim gubicima u Grčkoj. Ahasver je zapečatio smrtnu presudu svojim pečatnim prstenom, osuđujući tisuće neudržanih muškaraca, žena i djece, koji će postati žrtve prinесene na žrtveniku Hamanova ponosa. Stih 11 znači da će novac od pobijenih Židova pripasti Hamanu.

3,12-15 Prijepisi zapovijedi za pogubljenje poslani su diljem kraljevine, ne izostavljajući ni jedan jedini komad zemlje. Za to zvjerstvo utvrđeni je datum bio trinaesti dan dvanaestoga mjeseca. I dok su Ahasver i Haman samozadovoljno sjedili u palači, gostili se i pili, u gradu je zavlдалa velika zabuna i narod je bio uznemiren. Irving Jensen tumači:

Posljednja rečenica trećega poglavlja vrlo je značajna: “grad je Suza bio uznemiren.” Na taj sraman primjer nasilja i tiranije nisu reagirali samo Židovi, nego i pripadnici drugih naroda. Katkad su mase u krivu, no ne uvijek. Ovdje smo imali situaciju gdje su kralj i njegov prvi ministar bili u manjini koja je bila u zabludi, no ta je manjina imala široke ovlasti. Zato svi narodi – nacije i pojedinci jednako –

moraju računati s onim koji ima najvišu vlast – s Bogom. Kraljeva je naredba izdana i razasлана, no Kralj kraljeva je taj koji će imati posljednju riječ.⁹

B. Mordokajev razgovor s kraljicom (pogl. 4)

4,1-3 Kako se ta vijest širila zemljom, među židovskim je narodom zavlдалa velika žalost, postili su, plakali i jaukali. Gdje god vlada zlo, u srcima je tuga. Mordokaj se odjenuo u kostrijet, posuo glavu pepelom i tako krenuo kroz grad glasno i gorko oplakujući, sve dok nije stigao do kraljevih vrata kroz koja nije mogao proći, jer je na sebi imao odjeću za žalovanje, a takvo što nije bilo dopušteno u nazočnosti njegovog veličanstva. Znao je da je zapravo on bio glavnim subjektom Hamanove mržnje. Međutim, ne znajući, pokrenuo je zlu kob što je čekala njegov narod.

4,4-9 Budući da je običaj Esteri zabranjivao izlazak iz njezinih odaja, po sluzi je poslala Mordokaju haljine da ih obuče i skine sa sebe kostrijet, jer vidi li ga kralj u odjeći za žalovanje izgubit će život. No Mordokaj je odbio zamaskirati svoju bol. Tad je Estera k njemu poslala svoga osobnog slugu, Hataka, da sazna zašto je Mordokaj ostao u kostrijeti i on mu je ispričao sve što se dogodilo. Kraljici je poslan prijepis naredbe o uništenju Židova, uz poziv da iskoristi svoj visok položaj i zauzme se za svoj narod.

4,10-12 Estera je u odgovoru podsjetila Mordokaja da onoga tko nepozvan uđe kralju čeka smrtna kazna, osim ako mu kralj ne pruži svoje zlatno žezlo i tako svome nezvanom gostu poštedi život. Osim toga, postojala je i dodatna komplikacija koja bi takav postupak učinila dvostruko opasnijim: ona, naime, nije bila pozvana kralju već trideset dana; što bi moglo značiti da je na neki način izazvala njegovo nezadovoljstvo.

4,13-14 Mordokajev odgovor na Esterino obrazloženje bio je kratak i jasan: kada budu ubijali Židove, neće se ni ona spasiti, unatoč tomu što je kraljica. Bude li ona sada šutjela, Božjemu će narodu doći pomoć s druge strane, no ona će biti uništena. A možda je upravo zbog ove prilike, izbavljenja vlastita naroda, i uzdignuta do prijestolja. Riječi iz stiha 14 trebale bi potaći sve nas: "Tko zna nisi li se baš i popela do kraljevske časti zbog časa kao što je ovaj?" Iako će se tek nekoliko nas naći u situaciji kakva je bila Esterina, svaki vjernik ima bitnu ulogu u Božjoj nakani.

4,15-17 Donoseći odluku, Estera je zatražila od svih Židova da poste s njom tri dana. Potom će, unatoč zakonu, otići kralju.

Matthew Poole komentira Esterine čuvene i herojske riječi: "Pa treba li da poginem, poginut ću":

Iako ću se izložiti velikoj i očitoj opasnosti, s obzirom na izričitost zakona, neizvjesnost kraljeva raspoloženja, te njegov strogi postupak prema mojoj prethodnici, kraljici Vašti, ipak ću, radije nego da zanemarim svoju dužnost pred Bogom i njegovim narodom, otići kralju i predati se radosno i odlučno Božjoj promisli; neka me on zaštiti, neka on osigura uspjeh.¹⁰

Kada se kršćanin nađe u teškoćama i kušnjama, njegov stav ne smije biti strah od sudbine, nego vedro pouzdanje, osobito kada treba pristupiti nebeskome prijestolju, kako bi se našla milost u vrijeme potrebe. Nama je omogućen smion i siguran pristup, jer je Božje žezlo oproštenja ispruženo prema nama na Golgoti. "Pristupajmo dakle s pouzdanjem k prijestolju milosti, da postignemo milosrđe i nađemo milost kad nam urebna pomoć!" (Heb 4,16)

IV. Istrebljenje Židova je spriječeno (pogl. 5-9)

A. Esterina molba i Hamanov bijes (pogl. 5)

5,1-3 Trećega dana, kada je post završen, Estera je odjenula svoje kraljevsko ruho, prikupila hrabrost i ušla pred Ahasvera, nepozvana. Shvaćajući da bi samo nešto veoma važno natjeralo njegovu kraljicu da riskira život, kralj je podigao svoje zlatno žezlo i prislonio ga Esteri na vrat, jamčeći joj tako sigurnost. Osim toga, obećao joj je ispuniti svaku želju, pa makar tražila i polovicu kraljevstva (figurativni govor, u prenesenome smislu znači da će joj dati sve što poželi, ako za to postoji valjan razlog). Krist pruža svoje žezlo milosti prema svakom nevjerniku koji mu dođe u pokajanju i vjeri (vidi: Ivan 6,37b). Što se vjernika tiče, Gospodnje je zlatno žezlo uvijek ispruženo (vidi: Hebrejima 10,22).

5,4-8 Za početak, Estera samo poziva kralja i njegova omiljenog ministra na gozbu (ovo je četvrta gozba u knjizi). Tijekom gozbe, kralj je ponovno pokušao saznati što kraljica želi. No Estera opet odugovlači i poziva Ahasvera i Hamana na još jednu gozbu sutradan. Tad će kralju reći o čemu se radi. Razlikuju se mišljenja o tomu zašto je Estera dvaput odgađala priopćavanje svog zahtjeva kralju: (1) Trebalo joj je vremena kako bi se dodvorila kralju, jer očito iz nekog razloga više nije bila u njegovoj milosti (vidi komentare za 4,10-12); (2) oba je puta izgubila hrabrost; (3) htjela je podići faktor neizvjesnosti i ostaviti dojam na kralja, kako bi uvidio da je njezin problem veoma važan i da se ne radi o čistom hiru; (4) željela je napuhati Hamanov ponos i namamiti ga da postane neoprezan, prije nego što ga prikaže kralju kao opakog ubojicu. A možda je i sve ovo zajedno bilo dijelom njezine strategije.

5,9-14 Ispunjen ponosom, Haman je otišao s gozbe veoma dobro raspoložen. Izlazeći iz palače, ugledao je Mordokaju, koji mu se, dakako, i dalje nije htio pokloniti, i žestoko se rasrdio, no uzdržao se od nasilja. Kada je stigao kući, pozvao je svoje prijatelje i svoju ženu Zarešu, te im pripovijedao o svim pogodnostima i svemu sjaju kojim je bio okružen. Jedini oblak na njegovu obzoru bio je taj tvrdoglavi Židov! Žena ga je posavjetovala da načini vješala visoka 22,5 metra, a onda da zatraži od kralja dopuštenje za vješanje Mordokaja. Hamanu se zamisao svidjela i načinio je vješala.

B. Haman je ponižen; Mordokaju se ukazuje čast (pogl. 6)

6,1-3 I dok je Haman spavao, Bog je Ahasvera držao budnim, kako bi spriječio opaku intrigu. U nastojanju da iz svoje nesanicе izvuče makar nešto dobro, kralj je naredio da mu se čitaju ljetopisi iz razdoblja njegove vladavine. Po božanskome providenju, baš tada se “slučajno” čitao ulomak u kojem se nalazilo izvješće o pokušaju ubojstva kralja, što ga je Mordokaj osujetio. Kralj se raspitao kod slugu kakva je čast ukazana Mordokaju radi toga i kakvo je odlikovanje primio, no saznao je da Mordokaj nije dobio ništa.

Valja obratiti pozornost na ono što J. G. Bellett naziva...

...čudesnim spletom okolnosti, koji nalazimo u ovoj priči. Tu je urota i pod njom još jedna urota, “klip u kotačima u klipu u kotačima”, okolnosti koje stoje nad okolnostima i sve to zajedno vodi u potpunu provedbu Božje čudesne nakane.¹¹

Gospodin sve savršeno drži pod svojim nadzorom.

6,4-11 Haman je vjerojatno ujutro došao kralju kako bi mu predložio da objese Mordokaja. I, vjerovali ili ne, kralj je baš

u tome času razmišljao kako bi nagradio čovjeka koji ga je spasio od ubojica. Kada je Haman ušao, kralj mu je postavio uopćeno pitanje: “Što se može učiniti čovjeku kojemu bi kralj htio iskazati osobitu počast?” Uvjeren da je došao *njegov* veliki trenutak, Haman je predložio da se takvog čovjeka odjene u najljepše kraljevsko ruho, stavi mu se kruna na glavu i provede ga se na konju po gradskome trgu, uzvikujući pred njim: “Ovako biva čovjeku kojega kralj hoće počastiti!” To bi bila čast dostojna osobe koja je po položaju prva do kralja. Odmah potom, Ahasver je naredio Hamanu da požuri i svu tu čast iskaže... ali ne, ne njemu, Hamanu, nego Židovu Mordokaju! I tako je Haman otišao iskazati najvišu počast svom najgorem neprijatelju. Oholost je došla pred pad, a oholi duh pred propast (Izr 16,18).

U našim danima postoji Čovjek kojemu Kralj želi iskazati najvišu počast – Gospodin Isus Krist. Bog je objavio da će se Isusovu imenu pokloniti svako koljeno i svaki jezik priznati da je, na slavu Boga Oca, Gospodar Isus Krist (Fil 2,10-11).

6,12-14 Haman se, snuđen, vratio svojoj kući i prenio ženi i prijateljima što se dogodilo. Njegova žena i mudraci vidjeli su u tome predznak židovske pobjede i Hamanova poraza. No tad je već bilo vrijeme da Haman požuri na Esterinu gozbu.

C. Esterina optužba; Haman je pogubljen (pogl. 7)

7,1-4 Esterina druga gozba i sve što će se tu dogoditi potrest će svo kraljevstvo, počevši od Hamanove kuće. Na kraljev upit, najzad je iznijela svoju molbu. Molila je za svoj život i život svoga naroda, jer su svi osuđeni na smrt. Da su ih samo predali u roblje, šutjela bi, jer nevolja ne bi bila razmjerna uznemiravanju kralja (st. 4b NASAB). No, ozbiljnost njihove nevolje natjerala ju je da djeluje.

7,5-7a Kralj ju je, ogorčen, upitao tko

je smislio tako gnusnu urotu protiv njezina naroda. A kraljica je mudro pozvala Hamana upravo zbog toga trenutka. Sasula mu je optužbu u lice: “Progonitelj i neprijatelj jest Haman, ovaj zlikovac!” Hamanova prava narav sada se potpuno razotkrila. Ahasver je poput pobješnjije pantere izjurio u vrt palače. Mora da ga je mučila i savjest, kad se sjetio vlastitoga udjela u odobravanju tako užasne urote. Planirani pokolj pogađao je i njegov dom, i to daleko više nego što je očekivao.

7,7b-10 U smrtnome strahu, Haman se bacio pred kraljicu Esteru, moleći je za život. Kada se kralj vratio u dvoranu i ugledao Hamana kako leži na počivaljci, njegov je postupak protumačio kao pokušaj silovanja kraljice. Hamanova je sudbina sada bila zapečaćena. Kralj više ništa nije ni morao reći – sluge su samo prekrile Hamanovo lice, što je bio znak osude na smrt i uvod u smaknuće. Jedan od dvorana rekao je kralju za vješala što ih je Haman bio podigao i Ahasver je naredio da na njih objese zlikovca. Tako je Haman zauzeo Mordokajevo mjesto, ali na vješalima. Posijao je što je poželjeo. I kraljeva se srdžba utišala.

D. Mordokajevo promaknuće i izbavljenje Židova (pogl. 8)

8,1-2 Hamanova kuća predana je Esteri, a na njegov položaj postavljen je Mordokaj.

8,3-8 Mada Haman više nikome nije stajao na putu, njegov je opaki plan i dalje bio na snazi. I ponovno je Estera došla pred kralja nepozvana, ne mareći za svoj život, i u suzama molila za svoj narod. I ponovno je zlatno žezlo milosti ispruženo prema njoj. Stih 3 donosi suštinu njezine molbe, a stihovi 5 i 6 njezine točne riječi. Tražila je od kralja da ukine prvobitnu zapovijed. No, prema zakonu, nijedan proglas, napisan u kraljevo ime i zapečaćen kraljevim pečatom, nije se mogao opozvati. Ipak je kralj, nakon što je podsjetio

Esteru što je već učinio radi nje, dopustio njoj i Mordokaju da napišu drugi proglas, kojim će moći *djelovati protiv* prvoga.

8,9-14 Pozvani su kraljevi pisari, koji su prema Mordokajevim zapovijedima napisali drugi proglas, koji je Židovima dopuštao da se obrane. Novi je zakon velikom brzinom razaslan diljem kraljevine, do najudaljenijih krajeva. Nosili su ga glasnici, koji su jahali na brzim vatrenim konjima iz kraljeve ergele. Kakvom bismo tek brzinom mi trebali nositi poruku o otkupljenju iz vlasti zla i predati je svima, sve do najudaljenijih krajeva sotonina kraljevstva!

8,15-17 Mordokaj je skinuo kostrijet i izašao iz palače u kraljevski veličanstvenoj odjeći. Kad su čuli za iznenadni preokret događaja, Židovi su se veselili, no ostali su narodi drhtali od straha. Kako ne bi bili ubrojani u njihove neprijatelje, mnogi su se pogani u to vrijeme obraćali na židovstvo.

E. Uništenje neprijatelja i svečano uvođenje blagdana Purim (pogl. 9)

9,1-5 Kada je došao sudbonosni dan – trinaesti dan dvanaestoga mjeseca – Židovi su se okupili po svojim gradovima i svim pokrajinama te uništili svoje neprijatelje. Čak su i pokrajinski knezovi i upravitelji pomagali Židovima jer su se bojali Mordokaja, koji je sad bio drugi najmoćniji čovjek u kraljevstvu.

9,6-15 Samo u prijestolnici je ubijeno pet stotina ljudi, među kojima su bili i Hamanovi sinovi. Kad je to saopćeno kralju, shvatio je da je pokolj u ostatku zemlje morao biti još i veći. Estera je zatražila od kralja da se Židovima dopusti još jedan dan primjene istoga zakona u Suzi, kako bi uništili preostala žarišta antisemitizma. Ishod toga je bila smrt još tri stotine ljudi. Još je Estera zatražila da se tijela Hamanovih deset sinova javno objese.

9,16 U kraljevskim pokrajinama Židovi su pobili sedamdeset i pet tisuća

dušmana, no nigdje se nisu polakomili za plijenom svojih neprijatelja. Svima je trebalo jasno staviti do znanja da je njihov jedini cilj bio zaštititi svoje živote, a ne obogatiti se.

9,17-28 Židovi iz pokrajina održali su veliku svečanost četrnaestoga dana dvanaestoga mjeseca, dok su oni u Suzi slavili petnaestoga dana istoga mjeseca. Bio je to početak praznovanja blagdana Purima. Naziv Purim¹² potječe od riječi “pur” – po kocki, što ju je Haman bacio (3,7). Kasnije je Mordokaj naložio da i četrnaesti i petnaesti dan slave svi Židovi. Kao i sve drevne svečanosti, i ovu je trebalo slaviti jednom godišnje, kao podsjetnik budućim naraštajima o ovome čudesnom izbavljenju.

9,29-32 Očito su dva pisma poslana svim Židovima, sa zahtjevom da drže blagdan Purim – prvo pismo spominje se u stihu 20, a drugo u stihovima 29-32. Knjiga na koju se upućuje u stihu 32, vjerojatno je knjiga ljetopisa kraljevstva (usp. 2,23; 6,1; 10,2).

V. Uzdignuće Mordokaja (pogl. 10)

10,1-2 Knjiga o Esteri završava uzdignućem Mordokaja. Izvješća o njegovu napretku zapisana su zajedno sa svim Ahasverovim djelima, u ljetopisima kraljeva Medije i Perzije. Armerding u zaključku svoje knjige o Esteri piše sljedeće:

Činjenica da nema izvješća o njegovoj smrti nedvojbeno je vrijedna pozornosti, jer povijesno gledano, priče o većini ljudi završavaju nekom vrsti osmrtnice. No nije tako s Mordokajem. Stoga je našem umu ostavljen dojam kao da taj čovjek i dalje živi. “A tko vrši volju Božju, ostaje zauvijek” (1. Iv 2,17).¹³

10,3 Mordokaj se brinuo za dobro svoga naroda. Spurgeon njegovu službu navodi za primjer kršćanima:

Mordokaj je bio pravi domoljub i zato je, budući da ga je Ahasver uzdigao na najviši položaj, iskoristio svoju uzvišenost kako bi unaprijedio blagostanje Izraela. I u tome je Mordokaj slika Krista, koji, na svome prijestolju slave, ne traži bolje za sebe, nego svoju moć stavlja u službu svog naroda. Bilo bi dobro kad bi svaki kršćanin svojoj crkvi bio Mordokaj; tad bi se, u skladu sa svojim sposobnostima, borio za njezino blagostanje. Neki su kršćani bogati i utjecajni; neka onda daju čast svome Gospodinu sa svojih uzvišenih mjesta na zemlji i svjedoče za Isusa ispred velikih ljudi. Drugi, pak, imaju nešto što je mnogo bolje – imaju, naime, prisno zajedništvo s Kraljem kraljeva; takvi neka svakodnevno u molitvi zastupaju za one slabije među Božjim narodom, za one koji sumnjaju, trpe kušnje, ili su neutješni u svojoj boli.¹⁴

Bilješke

- 1 (Uvod) Nepravovjerni Židovi (doslovno, “Židovi koji se ne pridržavaju Zakona”) jesu oni koji pripadaju židovskoj etničkoj zajednici, no ne prakticiraju svoju vjeru, niti se nastoje držati Mojsijeva Zakona, kao što su propisi o prehrani i druga predanja.
- 2 (Uvod) Danas se Perzija zove Iran.

Njihov jezik, farsi (= perzijski) nije srodan arapskome, već rabi preinačeno arapsko pismo, te mnoštvo arapskih riječi iz islamske religije i kulture.

- 3 (Uvod) S nakanom da “poprave” tu situaciju, neki su Židovi dodali mnoštvo pasusa (na grčkome) kanonskome tekstu Knjige o Esteri. Nisu shvaćali da zapravo uništavaju glavnu poruku

- knjige – Bog iz sjene djeluje u korist svoga naroda, dapače i za one koji su odlučili živjeti daleko od njegova Hrama u Jeruzalemu. Ti se dodaci mogu naći u apokrifima i posve su drukčije naravi od hebrejskoga izvornika. Pridodano je mnoštvo vjerskih djelatnosti, uz izvjesnu količinu teksta čiji stil ponajviše sliči sapunicama s TV-a. Židovi i protestanti s pravom su odbacili te apokrifne dodatke Božjoj riječi.
- 4 (Uvod) W. Graham Scroggie, *Know Your Bible, Vol. I, The Old Testament*, str. 96.
- 5 (Uvod) Scroggiev navod, *isto*.
- 6 (Uvod) Engleska imena *Susan* i *Susannah* potječu od ove hebrejske riječi za *krin*.
- 7 (1,13-20) J. Vernon, McGee, *Ruth and Esther: Women of Faith*, str. 232., 33.
- 8 (2,19-23) Navod Carla Armerdinga, *Esther: For Such a Time as This*, str. 35.
- 9 (3,12-15) Irving L. Jensen, *Ezra/Nehemiah/Esther*, str. 88.
- 10 (4,15-17) Matthew Poole, *Matthew Poole's Commentary on the Holy Bible*, str. 913.
- 11 (6,1-3) J. G. Bellett, *Witnesses for God in Dark and Evil Times: being Studies and Meditations on the Books of Ezra, Nehemiah, and Esther*, str. 70.
- 12 (9,17-28) *Pârîm* je u hebrejskome množina i znači "kocke."
- 13 (10,1-2) Armerding, *Esther*, str. 128.
- 14 (10,3) Charles Haddon Spurgeon, *Morning and Evening*, str. 667, tekst za večer, 28. studenoga.

Bibliografija

Armerding, Carl. *Esther: For Such a Time as This*. Chicago: Moody Press, 1955.

Baldwin, Joyce G. *Esther*. Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1984.

Bellet, J. G. *Witnesses for God in Dark and Evil Times: being Studies and Meditations on the Books of Ezra, Nehemiah, and Esther*. Kilmarnock, Scotland: John Ritchie, Publisher Christian Literature, n.d.

Ironside, H. A. "Esther." *Notes on Ezra, Nehemiah, and Esther*. Neptune, N.J.: Loizeaux Brothers, 1972.

Keil, C. F. "Esther." *Commentary on the Old Testament in Ten Volumes*. Vol 10. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1982.

McGee, J. Vernon. *Ruth and Esther: Women of Faith*. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1988.

KNJIGA O JOBU

*“Ovo je naše prvo i najstarije očitovanje o vječnome problemu – čovjekovoj sudbini i Božjemu putu za njega, ovdje na zemlji... Uzvišena tuga, uzvišeno pomirenje; najstarija korska melodija koja kao da teče iz srca cijelog čovječanstva – tako meka, tako divna, kao ponoć u ljeto, kao svijet sa svojim morima i zvijezdama!
Mislim da ne postoji ništa što je napisano, ni u Bibliji ni van nje,
što bi imalo jednaku književnu vrijednost.”*

Thomas Carlyle

Uvod

I. Jedinstveno mjesto u kanonu

Job je jedina knjiga ovakve vrsti u cijeloj Bibliji: dug, dramatičan dijalog u pjesničkome obliku, postavljen poput golemoga izbrušenog dijamanta između proznoga povijesnog proslava i pogovora. U izvorniku, na hebrejskome jeziku, knjiga je u cjelini napisana u pjesničkome obliku, s iznimkom poglavlja 1; 2; 32,1-6a i 42,7-17.

Samuel Ridout razjašnjava njezino mjesto u Bibliji:

S obzirom na obujam ove knjige, pa čak i brzi pregled njezina sadržaja, zaključili bismo da je Knjiga o Jobu veoma važan dio Božje riječi. A ipak je mnogo ljudi zanemaruje; toliko mnogo, da je čak i bolje poznavanje njezina sadržaja prije iznimka nego pravilo.¹

Veličanstvenost jezika kojim je pisana prepoznaju čak i nevjernici (katkad osobito oni). Dakako, racionalisti su vječno spremni sa svojim teorijama o “izvorima”, “obradi teksta” i “dodacima” – obično bez ikakvih dokaza iz izvornih rukopisa, kojima bi potkrijepili svoje razorne teorije.

Slavni reformator Martin Luther, koji je i sam bio nadareni pisac i prevoditelj, rekao je da je “Knjiga o Jobu tako veli-

čanstvena i uzvišena, kao nijedna druga knjiga u Svetome pismu”. Alfred Lord Tennyson, dobitnik nagrade za poeziju u Engleskoj, od kojega bi se zacijelo očekivalo da zna prepoznati dobro pjesništvo, nazvao je Knjigu o Jobu “najvećom poemom, kako stare, tako i suvremene književnosti”.

S obzirom na veličanstven stil Knjige o Jobu i uvid koji nam pruža u ljudsko stanje, ne bismo trebali biti iznenađeni što je naš svakodnevni jezik uveliko obogaćen njom. Izrazi koje navodimo samo su neke od očitih posuđenica. Većina njih izravni su navodi iz Knjige o Jobu, koji su postali dijelom našega svakodnevnog govora:

“I dlake se na mojemu tijelu nakostriješiše” (4,15b). (Sav sam se naježio.)

“Moj je život samo dah” (7,7a).

“Zašto bih svoju dušu stavljao na svoje ruke” (13,14b). (Uzeti svoj život u svoje ruke.)

“Jobovi tješitelji.” (Ove riječi, *točno* u tome obliku, ne nalaze se u tekstu, no Job u 16,2 svoje prijatelje naziva “mučni tješitelji”).

“Nema pravde” (19,7).

“Osta mi jedva koža oko zuba” (19,20b).

“Uzrok sudbine (korijen stvari)” (19,28b).

“Stavite ruku na usta” (21,5b).

“Zemlja živih” (28,13b).

“Bio sam oči slijepcu... noge bogalju” (29,15).

“Pljunuti mi u lice” (30,10b).

“Veliki nisu svagda mudri” (32,9 – Daničić).

“Bezumno umnožava riječi” (35,16b – Daničić).

“Dotle, ne dalje... tu nek se lomi ponos tvog valovlja” (38,11).

“Vrata smrti” (38,17a).

“Iz daleka on ljuti boj već njuši” (39,25). (Nanjušiti bitku, nevolju...)

“Kajem se u prahu i pepelu” (42,6b).

Izraz: “Ja znadem dobro: moj Izbavitelj živi...” (19,25), dobro je poznat, između ostaloga i zbog Handelove briljantne glazbene postavke ovih riječi u njegovoj skladbi *Mesija*.

Izraz: “Jobova strpljivost” (Jak 5,11), iako se ne nalazi u Knjizi o Jobu, postao je dijelom svakodnevnoga govora.

Što se sadržaja knjige tiče, naznačeno je da su sva duboka pitanja što ih Job postavlja o životu, smrti, stradanju i zagrobnome životu, ispunjena u Posredniku za kojim je Job čeznuo – Gospodinu Isusu Kristu.

II. Autorstvo

Nije poznato tko je autor Knjige o Jobu, mada židovska tradicija drži da je ovu knjigu napisao Mojsije. Drugi pretpostavljaju da bi autor mogao biti Elihu, a nadalje se kao autori navode Salomon, Ezekija, Ezra, potom neimenovani Židov, koji je živio negdje između 500. i 200. godine prije Krista, te sâm Job. Budući da je Job živio još 140 godina nakon zgrade opisane u knjizi, te da je osobno iskusio sve događaje i besjede, vrlo je vjerojatno da je upravo on autor.

III. Datum

S obzirom na događaje opisane u knjizi, opće je uvjerenje da je Job živio prije Abrahamova rođenja. Stoga bi njegovu priču valjalo smjestiti negdje u drugi dio Postanka 11. Postoji nekoliko razloga zbog kojih se Knjizi o Jobu pripisuje ovo razdoblje u povijesti. Prije svega, u knjizi

nema neosporne napomene da je Job bio Židov. Osim toga, ne spominju se ni izlazak iz Egipta, ni Mojsijev Zakon. Zapravo je očito da je Job osobno bio svećenik svojoj obitelji (1,5), a ova vrst obiteljskoga svećenstva pripadala je dobu patrijarha. Bogatstvo koje se mjerilo stadima ovaca i goveda, kao i drugim životinjama, također uveliko pripada razdoblju patrijarha. Job je živio preko dvije stotine godina, a tako dug životni vijek karakterističan je za razdoblje koje je neposredno prethodilo dobu Abrahama. K tome, znanstvenici navode da glazbeni instrumenti (21,12) i oblik novca (42,11) koji se spominju u Knjizi o Jobu, kronološki pripadaju razdoblju iz prvoga dijela Knjige Postanka.²

Što se tiče vremena kada je knjiga napisana, znanstvenici navode vrlo širok raspon, sve od doba patrijarha (oko 2100-1900. pr. Kr.), pa do drugoga stoljeća prije Krista! (Ovoga drugog stanovišta drže se krajnji liberali, no praktično je nemoguće pomiriti stanovište po kojemu svici s Mrtvoga mora i tekstovi o Jobu u istim svicima potječu iz istoga razdoblja.)

Najvjerojatniji datum nastanka ove knjige jest doba patrijarha ili razdoblje vladavine kralja Salomona. Suvremenim zapadnjacima činilo bi se daleko logičnijim da se tako duge i složene besjede najbolje mogu sačuvati kad se zapišu ubrzo nakon što se izgovore. Međutim, istočna i semitska usmena predaja poznata je po svojoj izvanrednoj točnosti prenošenja podataka.

Najjači dokaz, koji ide u prilog razdoblju kralja Salomona, jest sadržaj i stil Knjige o Jobu: ona spada u “mudrosnu književnost”, što se ne razlikuje od djela samoga kralja Salomona. Konzervativni starozavjetni teolozi kao što su Franz Delitzsch i Merrill F. Unger drže da je knjiga doista napisana u razdoblju kralja Salomona, no istodobno uzimaju u obzir dugu i točnu usmenu predaju. Takav književni fenomen široko je shvaćen na istoku, no zapadnjacima ga je teško razumjeti.

IV. Povijesna pozadina i tema

Iako je autor Knjige o Jobu nepoznat, nema dvojbi oko nadahnutosti te knjige, niti o njezinoj povijesnoj točnosti. Apostol Pavao daje navod iz Knjige o Jobu 5,13 u 1. Korinćanima 3,19: "On hvata mudrace njihovom lukavštinom." U Ezekielu 14,14, o Jobu se govori kao o povijesnoj osobi, a ne kao o izmišljenu liku. Navod o njemu stoji i u Jakovljevoj poslanici 5,11: "Za Jobovu ste strpljivost čuli, a vidjeli ste ishod (njegovim nevoljama) koji mu je Gospodin dao. Jer 'Gospodin je pun samilosti i milosrđa'."

Tema knjige je tajna ljudskoga stradanja i problem boli. Zašto svi ljudi donekle stradaju i osobito, zašto stradaju pravednici? U Knjizi o Jobu vidimo čovjeka koji je vjerojatno bio izložen većim katastrofama u jednome danu nego bilo koja druga osoba koja je ikad postojala – s iznimkom Gospodina Isusa Krista. Bog je dopustio da patnja uđe u Jobov život, kako bi uvećao njegovu sposobnost za zajedništvo s njim. Osim toga, možda je ova knjiga, na osobit način, imala nakanu izdaleka navijestiti predstojeće stradanje židovskoga naroda.

Ako su Židovi trebali prihvatiti Mesiju koji *strada* (nešto što se suproti herojskoj "makabejskoj" slici), bilo je važno pokazati da stradanje ne dolazi nužno kao kazna za grijeh pojedinca. Krist je postradao za nas, pravednik za nepravednike.

- Nekoliko ulomaka iz ove knjige mogu se primijeniti na Gospodina Isusa Krista:
1. 9,33 – "Niti kakva suca (u KJV ne stoji 'sudac', nego 'posrednik') ima među nama da ruke svoje stavi na nas dvojicu." (Krist je Posrednik koji može premostiti jaz između Boga i čovjeka.)
 2. 16,8-19 – Jobovo stradanje. Mnogi izrazi iz ovoga ulomka se u Psalmima primjenjuju na stradanje Mesije.
 3. 16,21 – "O da me obrani u parbi mojoj s Bogom ko što smrtnik brani svojega bližnjega." (Gospodin Isus Krist naš je Branitelj, koji zastupa naš slučaj pred Ocem.)
 4. 19,25-26 – "Ja znam dobro: moj Izbavitelj živi." (Jasno je opisana Kristova uloga Izbavitelja i Kralja koji ima doći.)
 5. 33,24 – "'Izbavi ga da u jamu ne ide; za život njegov nadoh otkupninu.'" (Riječ "otkupnina" na ovome mjestu ista je kao riječ "izmirenje". Po Kristovome izmirenju duga, vjernici su izbavljeni od jame pakla.)

Nekoliko izjava u Knjizi o Jobu otkrivaju napredno poznavanje znanosti:

1. Ciklus isparavanja i oborina (36,27-28).
2. Smjerovi vjetera i meteorološki uvjeti (37,9-17).
3. Sastav ljudskoga tijela (33,6).
4. Održavanje Zemlje u vasioni (26,7).
5. Fenomeni morskih dubina (38,16).
6. Povezanost oblaka i munja (37,11).
7. Putanje nebeskih tijela i njihov utjecaj na Zemlju (38,32-33).

Pregled

- I. Proslav: Job na kušnji (poglv. 1, 2)
 - A. Scena I: Zemlja Us (1,1-5)
 - B. Scena II: Nebo – Gospodnja nazočnost (1,6-12)
 - C. Scena III: Zemlja Us – propast Jobova imanja i potomstva (1,13-22)

- D. Scena IV: Nebo – ponovna Gospodnja nazočnost (2,1-6)
- E. Scena V: Zemlja Us – Jobova propast (2,7-13)
- II. Rasprava između Joba i njegovih prijatelja (poglv. 3-31)
 - A. Prvi krug rasprava (poglv. 3-14)
 1. Jobov prvi govor – tužaljka (pogl. 3)

2. Elifazov prvi govor (pogl. 4, 5)
 3. Jobov odgovor (pogl. 6, 7)
 4. Bildadov prvi govor (pogl. 8)
 5. Jobov odgovor (pogl. 9, 10)
 6. Sofarov prvi govor (pogl. 11)
 7. Jobov odgovor (pogl. 12-14)
- B. Drugi krug rasprava (pogl. 15-21)**
1. Elifazov drugi govor (pogl. 15)
 2. Jobov odgovor (pogl. 16, 17)
 3. Bildadov drugi govor (pogl. 18)
 4. Jobov odgovor (pogl. 19)
 5. Sofarov drugi govor (pogl. 20)
 6. Jobov odgovor (pogl. 21)
- C. Treći krug rasprava (pogl. 22-31)**
1. Elifazov treći govor (pogl. 22)
 2. Jobov odgovor (pogl. 23, 24)
 3. Bildadov treći govor (pogl. 25)
 4. Jobov odgovor (pogl. 26)
 5. Jobov završni monolog (pogl. 27-31)
- III. Elihuov nastup (pogl. 32-37)**
- A. Elihuov govor trojici Jobovih prijatelja (pogl. 32)
 - B. Elihuov govor Jobu (pogl. 33)
 - C. Elihuov drugi govor trojici Jobovih prijatelja (pogl. 34)
 - D. Elihuov drugi govor Jobu (pogl. 35-37)
- IV. Gospodnje otkrivenje (38,1-42,6)**
- A. Prvi Gospodnji izazov, upućen Jobu (38,1-40,2)
 1. Uvod (38,1-3)
 2. Tko je stvorio svu neživu tvorevinu i tko vlada nad njom? (38,4-38)
 3. Tko je stvorio svu živu tvorevinu i tko vlada nad njom? (38,39-40,2)
 - B. Jobov odgovor (40,3-5)
 - C. Drugi Gospodnji izazov, upućen Jobu (40,6-41,34)
 1. Bog poziva Joba da odgovara kao junak (40,6-14)
 2. Bog potiče Joba da razmisli o Behemotu (40,15-24)
 3. Bog potiče Joba da razmisli o Levijatanu (pogl. 41)
 - D. Jobov ponizni odgovor (42,1-6)
- V. Pogovor: Jobov trijumf (42,7-17)**
- A. Ukor Jobovih prijatelja i njihova obnova (42,7-9)
 - B. Obnova Jobova blagostanja (42,10-17)
- VI. Zaključak: Pouke iz Knjige o Jobu**

Komentari

I. Proslov: Job na kušnji (pogl. 1, 2)

A. Scena I: Zemlja Us (1,1-5)

1,1-3 Job je bio bogat čovjek, koji je živio u zemlji Us. Prema Tužaljka 4,21 čini se da se Us nalazio u Edomu, jugoistočno od Palestine.³ Pravedni i bogobožni Job imao je sedam sinova i tri kćeri. Njegovo je bogatstvo ovcama i stokom bilo tako

golemo, da je bio najugledniji među svim istočnjacima.

1,4-5 Činjenica da je Job, kao otac obitelji, obavljao funkciju svećenik i prinosio žrtve paljenice za svoje sinove, jedan je od jakih dokaza da su se opisani događaji odigrali u doba patrijarha. Opasnost ispraznih, dapače svetogrdnih razgovora, kad i općenito pobožni ljudi priređuju gozbe i vesele se, uvijek postoji. C. H. Spurgeon, u svojim razmišljanima na božićnu večer, daje dobar primjer i nama koji živimo u razdoblju kršćanstva:

Ono što je patrijarh činio rano ujutro, nakon obiteljskih gozbi, valjalo bi i da vjernik učini večeras, prije nego što ode na počinak. Usred razdraganoga raspoloženja obiteljskoga okupljanja lako je zapasti u grešnu lakomisenost i zaboraviti da smo nova stvorenja, da nas obilježava karakter kršćana. Ne bi trebalo biti tako, no tako je; naši su blagdani rijetko dani posvećene radosti, a prečesto se izrode u nimalo sveto veselje... Sveta bi zahvalnost trebala čistiti jednako kako to čini žalost. Avaj našim jadnim srcima, jer činjenice dokazuju da je kuća žalosti bolja od kuće radosti. Hajde, vjerniče, vidi gdje si danas sagriješio? Jesi li kao i drugi prebivao u ispraznim riječima i komotnim razgovorima? Tad priznaj grijeh i požuri k žrtvi. Žrtva čisti od grijeha; posvećuje. Dragocjena krv Janjeta uklanja krivnju i čisti prljavštinu naših grijeha zanemarijanja i nehata.⁴

B. Scena II: Nebo – Gospodnja nazočnost (1,6-12)

Kako se priča razvija, nailazimo na scenu u nebu gdje Božji sinovi⁵ (anđeli) dolaze da stanu pred Jahvu. Nazočan je bio i sotona (ovo je hebrejska riječ, zapravo "satan", i znači *tužitelj*, *klevetnik*). Na Božju primjedu o čestitosti njegova sluge Joba, sotona tvrdi da se Job boji Boga samo zato jer je Bog bio tako dobar prema njemu. Prema sotoni, da Jahve nije ogradio Joba svojom zaštitom i blagoslovima, Job bi prokleo svoga Stvoritelja u lice.

C. Scena III: Zemlja Us – propast Jobova imanja i potomstva (1,13-22)

1,13-19 Odmah potom, Jahve dopušta sotonu da iskuša Joba, tako što će mu oduzeti imovinu. Međutim, ni tad đavlu *nije* bilo dopušteno dirnuti u samoga Joba.

Zatim slijedi niz strašnih nesreća koje dolaze brzo, jedna za drugom:

1. Sabejci su ukrali pet stotina jarmova volova i pet stotina magarica, te pobili sluge koje su bile zadužene za te životinje.
 2. Grom je ubio sedam tisuća ovaca, kao i sluge koje su ih čuvala.
 3. Kaldejci su oteli tri tisuće deva te pobili sluge koje su brinule o njima.
 4. Iz pustinje se digao silan vjetar i srušio kuću u kojoj su Jobovi sinovi i kćeri jeli i pili vino. Svi su poginuli.
- 1,20-22 Unatoč ovim strašnim gubicima, Job je smogao snage proslaviti Boga: "Go izidoh iz krila majčina, go ću se onamo i vratiti. Jahve dao, Jahve oduzeo! Blagoslovljeno ime Jahvino!"

D. Scena IV: Nebo – ponovna Gospodnja nazočnost (2,1-6)

U drugome poglavlju ponovno nailazimo na sotonu koji još jedanput staje pred Jahvu. Ovoga puta, sotona tvrdi da bi Jobova vjernost Bogu brzo nestala, samo da mu je bilo dopušteno dirnuti u Jobovo tijelo. Dobio je dopuštenje da i to učini.

E. Scena V: Zemlja Us – Jobova propast (2,7-13)

2,7-10 Odmah zatim, Jobovo tijelo od glave do pete prekriva bolan zli prišt. Njegova je patnja tako golema, da ga čak i žena nagovara: "Prokuni Boga i umri!" No, on joj odgovara: "Kad od Boga primamo dobro, zar da onda i zlo ne primamo?" Što se tiče Jobove žene, Harold St. John navodi sljedeći ulomak:

Razmišljam o svim okrutnim i pristranim stvarima što su ih teolozi muškoga roda napisali o Jobovoj ženi i gotovo padam u očaj zbog moga spola; potrebna je žena da bi razumjela ženu i stoga je to mjesto tumača ostavljeno ženi spisateljici (mislim da je njezino ime bilo Louise Haughton), koja je primijetila da se Jobova žena držala veoma hrabro sve dok je mogla dijeliti s njime njegovu bol, no

čim je on ušao u novo područje patnje, a nju ostavio vani, ona se slomila: za nju je nepodnošljiva nesreća samo ona koju joj je zabranjeno podijeliti s njim.⁶

2,11-13 Ubrzo nakon ovoga, tri Jobova prijatelja čula su za njegovu nevolju i odlučila poći k njemu i utješiti ga. Ta tri prijatelja su bila: Elifaz, Bildad i Sofar.

Međutim, kad su vidjeli u kakvu se strašnom stanju Job nalazi, bili su tako potreseni da sedam dana i sedam noći nisu s njim mogli progovoriti ni riječi!

II. Rasprava između Joba i njegovih prijatelja (poglv. 3-31)

Treće poglavlje počinje nizom besjeda; govore Job i njegovi prijatelji, i ovo je najveći i najsloženiji dio knjige. Ridout izvrsno primjećuje:

Ovaj je odjeljak dobro nazvan “zaplet”, jer tu nalazimo mnoštvo prijevora, osuda, optužbi, sumnji i djelomice točnih teorija, uz istodobne nastupe vjere i nade – sve to na jeziku vrhunskoga pjesništva, uz obilje veličanstvene orijentalne metafore. Nemarnome čitatelju vjerojatno će se učiniti da u tim raspravama nema napretka, niti jasnoće spora. Mora se priznati da je Božji narod, općenito, malo toga izvukao iz ovih poglavlja, osim nekoliko poznatih, lijepih i često navođenih stihova.⁷

Besjede koje slijede mogu se podijeliti u tri niza: prvo govori Job, potom mu jedan od prijatelja odgovara; Job mu uzvraća, no samo da bi uslijedio odgovor drugoga prijatelja; siroti se Job ponovno nastoji obraniti – no tad ga kori treći prijatelj!

Ova tri niza rasprava mogu se prikazati i na sljedeći način:

Prvi krug

Job: pogl. 3

Elifaz: poglv. 4, 5

Job: poglv. 6, 7

Bildad: pogl. 8

Job: poglv. 9, 10

Sofar: pogl. 11

Drugi krug

Job: poglv. 12-14

Elifaz: pogl. 15

Job: poglv. 16, 17

Bildad: pogl. 18

Job: pogl. 19

Sofar: pogl. 20

Treći krug

Job: pogl. 21

Elifaz: pogl. 22

Job: poglv. 23, 24

Bildad: pogl. 25

Job: poglv. 26-31

(Sofar ne govori u trećemu krugu)

Argumente tri Jobova prijatelja možemo sažeti na sljedeći način:

Elifaz naglašava iskustvo ili opće opažanje: “Iz iskustva zborim... Vidio sam...” (4,8.15; 5,3; 15,7; 22,19).

Bildad je glas tradicije, te stručnjak za stari vijek i drevna iskustva (8,8). “Njegove besjede obiluju izrekama i pobožnim frazama koje su, premda razmjerno točne, svima poznate (9,1-3; 13,2).”⁸

Sofar savjetuje pridržavanje zakonskih odredaba i religioznost (11,14-15). “Usuđuje se vjerovati da zna što će Bog učiniti u svakome danom slučaju, zašto će to učiniti i što o tome misli.”⁹ Njegove su zamisli puke pretpostavke, čist dogmatizam.

Preostali dio knjige donosi dug govor mladića po imenu Elihu (poglv. 32-37), a potom i razgovor između Boga i Joba (poglv. 38-42). Knjiga o Jobu završava prozrim pogovorom, književnim stilom koji odgovara proslavu.

A. Prvi krug rasprava (poglv. 3-14)

1. Jobov prvi govor – tužaljka (pogl. 3)

3,1-9 Ovo je poglavlje dobro nazvano “Nesretni rođendan”, jer u njemu Job pro-

klinje dan kada se rodio, veliča blagoslov smrti i k tome se tuži zato što ne može umrijeti! Dan kada se začeo dječak – on sam – uvrštava u dane crne tmine.

3,10-12 Kad je već bio začet i kad se rodio, zašto nije umro u majčinu krilu? (Valja primijetiti da čak i u svojoj strašnoj gorčini i žalosti Job ne predlaže ni prekid trudnoće ni čedomorstvo – ova su zla, naime, bila uobičajena u starome svijetu; nažalost, i danas su ponovno uobičajena u zapadnim zemljama.)

3,13-19 Job slavi smrt kao stanje u kojemu umorni počivaju, mali su veliki, a sluge su slobodne od svojih gospodara.

3,20-26 Zatim se pita zašto se svjetlo života daje nesretniku (kao što je on) i onima koji čeznu za smrću i traže je više nego zakopano blago.

Stih 25 većini je ljudi dobro poznat:

**Obistinjuje se moje strahovanje,
snalazi me, evo, čega god se bojah.**

Znači li ovo da se Job čak i u svojim sretnim i uspješnim danima bojao da će izgubiti to što je imao? Ovo je zajedničko obilježje vrlo bogatih ljudi: žestok strah od gubitka bogatstva i mogućnosti da će morati živjeti štedljivo. Bogatstvo ne donosi stvarnu sigurnost; takvu sigurnost može dati samo *Bog*.

2. Elifazov prvi govor (poglv. 4, 5)

U četvrtome poglavlju počinje ciklus govora Jobovih prijatelja i njegovih odgovora. Ridout na sljedeći način rezimira bit njihove poruke:

U prepirkama Jobovih prijatelja provlači se jedna te ista zamisao, zasnovana na općemu načelu. To načelo kaže da je svaka patnja prije *kaznene* nego poučne naravi; da je zasnovana na Božjoj pravici, a ne na njegovoj ljubavi – mada je ovo u Božjemu odnosu prema ljudima uvijek spojeno. Takvo načelo nikad ne uspijeva

napraviti razliku između stradanja pravednika i stradanja bezbožnika.¹⁰

U poglavljima 4 i 5 govori Elifaz (njegovo ime znači *Bog je snaga* ili *Bog je čisto zlato*). Elifaz je bio pobožan i ugledan čovjek, pravovjeren u shvaćanju Božje veličine i slave, no nažalost nedostajalo mu je samilosti. Kako se rasprava razvija, on postaje sve strožiji. Valja primijetiti da Jobovi prijatelji, kako priča teče, imaju *sve manje i manje* razumijevanja (u oba smisla te riječi), dok ga sam Job ima *sve više i više* i sve bolje razumije Božje putove, da bi naposljetku, nakon Elihuovih besjeda i stvarnoga susreta s Jahvom, doista ponizno prihvatio Božju volju.

4,1-11 Elifaz zapravo govori: “Pomagao si drugima (‘Tvoje su riječi održavale ljude na nogama’, 4,4, James Moffatt – slobodan prijevod s engleskoga), a sada ne možeš pomoći sam sebi.” (Ove riječi podsjećaju na riječi rugača koji su se izrugivali Kristu tijekom raspeća: “Druge je spasio, a sebe ne može spasiti!” – Mk 15,31.) Kao razlog navodi Jobovu samopravednost. “Nije li tvoja pobožnost bila tvoje ufanje i dobrota tvojih putova tvoje nadanje?” (4,6). Budući da ljudi pate zbog opačine što su je počinili, mora da je Job sagriješio (st. 7-9).

4,12-21 Potom Elifaz govori o tajnoj riječi, koja mu je objavljena tijekom noći u snu. U toj ga je objavi duh upitao: “Zar je čovjek pravedniji od Boga? Zar je čovjek čistiji od Tvorca svojega?” (st. 17 – Daničić). Čini se da ovo znači kako čovjek nema prava raspravljati se s Bogom. Pati li neki čovjek, to je njegova krivnja, a ne Božja. Na kraju krajeva, Bog je tako velik da ne može vjerovati ni vlastitim slugama, a u usporedbi s njim, i njegovim se anđelima mogu naći nedostaci. Kad je tome tako, koliko je onda nedostojniji povjerenja i skloniji grijehu smrtni čovjek, koji je prolazan kao moljac!

5,1-7 Elifaz izaziva Joba da pozove

ljude ili anđele (sveci), koji će pobiti činjenicu da nakon grijeha slijedi osuda. Govornik je osobno vidio da postoji nepromjenjiva veza između grijeha i kazne. Nevolja nikad ne dolazi bez razloga. A čovjek, budući da je grešan, predodređen je za nevolju, kao što su iskre iz ugljenvla predodređene letjeti uvis.

5,8-16 U skladu s tim, treba tražiti Boga i svoj slučaj iznijeti pred njega, jer on je svemudar i svemoguć. To se vidi u njegovu upravljanju prirodom i blagotvornome postupanju s čovječanstvom. Apostol Pavao navodi stih 13 u 1. Korinćanima 3,19, kako bi raskrinkao lažnu mudrost ovoga svijeta.

5,17-27 Podnoseći karanje Svemogućega, kaže Elifaz, čovjek doživljava božansko izbavljenje od gladi, rata, ogovaranja, razdora u društvu, opasnosti, suše, divljih zvijeri i štete na usjevima. Takav čovjek uživa mir u svome domu, sigurnost, plodnost i dugovječnost.

3. *Jobov odgovor (pogl. 6, 7)*

6,1-13 Job priznaje da njegove riječi znaju zastraniti, no za to *postoji razlog!* Njegovi su jad i nevolja teži od morskoga pijeska, a njegovu dušu ispija ljuti otrov strijela Svesilnoga. Unatoč svim negativnim i strašnim stvarima koje su izrečene u ovoj knjizi – a osobito ih iznosi Job – one su tako krasno sročene, da njihova snaga mora pogoditi senzibilnoga čitatelja. Job prigovara da se ne bi tako gorko tužio kad ne bi imao razloga, kao što ni magarac ne njače bez razloga. Patnja i žalost povezani su, baš kao i bljutava hrana i začini. Želi umrijeti jer nema snage za čekanje, niti nade za budućnost. Od produljenja njegovoga života nema koristi.

6,14-23 Joba su prijatelji (on ih zove braća) iznevjerili i razočarali kad ih je najviše trebao. Uspoređuje ih s potocima, ili suhim riječnim koritima koja se pune samo za vrijeme kiše, a posve presahnu i ishlape kad su čovjeku najpotrebniji.

Tako je i s Jobovim prijateljima – mada od njih ništa nije tražio, oni su ga nejasno osuđivali, ne govoreći mu na koji je način sagriješio.

6,24-30 Job i dalje tvrdi da je neporočan, unatoč natuknicama u Elifazovu govoru, prema kojima je Job potajni grešnik. Želi znati točno *u čemu* je njegov prijestup i traži dokaz o nepravdi na svome jeziku. Stih 27 protuoptužba je njegovim prijateljima; možda je prijatelj kojemu kopaju jamu sâm Job!

7,1-10 Sada se Job obraća izravno Gospodinu. Sasvim je prirodno da on želi smrt, kao što je prirodno da sluga čezne za odmorom nakon napornoga radnog dana. Međutim, u Jobovu slučaju noć ne donosi olakšanje njegovu izmučenom tijelu, jer se prevrće bez spokoja dok ne svane jutro. Njegovi dani lete brže od čunka, prolaze bez nade, iščezavajući iz vidokruga, kao što se oblak gubi i raspline.

7,11-21 Job pita Gospodina zašto toliko obraća pozornost na beznačajnoga čovjeka, okružuje ga stražom i tjera da ostane budan, a kad zaspi plaši ga noćnim morama, dok bi nesretni čovjek radije bio zadavljen. Zar je čovjek tako velik da ga Bog neprestano kuša i tjera da pati? Pa čak i da Job jest sagriješio, zar nema oprosta, budući da će uskoro svejedno umrijeti?

4. *Bildadov prvi govor (pogl. 8)*

Ime Bildad moglo bi značiti *sin rasprave*, što bi bilo vrlo prikladno, budući da ovaj Jobov prijatelj, kako se čini, doista voli prepirke. Ridout na sljedeći način uspoređuje Elifaza i Bildada, prema stilu i znanju:

U Bildadovu je govoru manje uljudnosti i dostojanstva – što je pak bilo obilježje Elifazova govora – uz priličnu strogost prema Jobu, očito prouzročenu iznošenjem ogorčenih optužbi protiv Boga. Uz svoje cjelokupno nepoznavanje božan-

skih načela, Bildad usrdno traži da se Bogu daje čast i ne može podnijeti da ga se optužuje. U ovome je jamačno u pravu, no ne uspijeva uvjeriti Joba, prije svega zbog osnovne greške u razmišljanju – zablude čije su žrtve zapravo bili sva trojica: Bog mora kazniti grijeh, a budući da je Job kažnjen, zasigurno je grešnik.¹¹

8,1-7 Optužujući Joba za neodgovoran govor i samohvalu, Bildad brani Božju pravednost u kažnjavanju opakih i nagrađivanju pravednih. Surovo kaže da su Jobovi sinovi poginuli zbog vlastita grijeha. Nema nikakvog znaka koji bi išao u prilog ovoj tvrdnji, a čak i da ima, okrutno je bilo reći nešto takvo čovjeku kojega je pogodila tako strašna žalost i stradanje. No obrati li se Job iskreno Bogu, kaže Bildad, još ima nade za Božju milost.

8,8-22 Potom se poziva na povijest, kako bi dokazao povezanost između opačine i kazne. Kao što trstika vene bez vode, takva je sudbina svakog nevjernika i licemjera. (Stih 16a možda govori o upijanju klorofila iz sunčevih zraka.) Bog voli zamijeniti zlikovce s dobrima, koje potom nadalje blagoslivlja.

5. *Jobov odgovor (poglv. 9, 10)*

9,1-13 Kada Job pita: “Kako bi mogao čovjek biti pravedan pred Bogom?” – on se ne raspituje za put spasenja, već izražava beznađe – kako bi ikad mogao dokazati svoju nevinost pred onim koji je tako velik? Glupo je raspravljati se s Bogom, jer mu čovjek ne bi mogao odgovoriti ni na jedno pitanje od tisuću. On je vladar, svemudar i svemoguć, kao što se vidi u njegovu upravljanju gorama, zemljom, suncem, zvijezdama, morima i čudesima koja se ne mogu izbrojiti.

9,14-31 Kako bi se Job uopće mogao obraniti? Može li biti siguran da Bog sluša? Gospodin je nemilosrdan, samovoljan i nepravedan, kaže Job, te je stoga pravično suđenje nemoguće. U svome očaju,

Job optužuje Boga da bez razlike uništava i pravoga i krivoga, da se smije očajanju nedužnoga, te da nagoni zemaljske suce da postupaju nepravedno. Job kaže: “Ja sam nevin, ali nije mi više stalo. Moj mi je život sasvim omrzao. Ništa nije važno; nevin ili kriv, Bog će nas svejedno uništiti” (st. 21, 22 TEV – slobodan prijevod s engleskoga). Kako život iz njega istječe, Job ne nalazi nadu u bezbrižnome zaboravu ili samopopravljanju.

9,32-35 Job uzdiše za posrednikom (sucem) između sebe i Boga, no ne nalazi ga. Mi pak znamo da je Gospodin Isus Krist Posrednik koji može izaći u susret i Jobovim i našim najdubljim potrebama (1. Tim 2,5). Matthew Henry tumači:

Job bi rado bio predao svoj slučaj na sud, no nijedno stvorenje nije moglo biti sudac, te se on i dalje morao obraćati samome Bogu i pomiriti se s njegovim sudom. Naš Gospodin Isus Krist blagoslovljeni je Posrednik, koji je posredovao između neba i zemlje i položio svoju ruku i na jedno i na drugo; njemu je Otac predao sav sud i isto moramo učiniti i mi. No, u ono vrijeme ovo pitanje nije bilo tako jasno rasvijetljeno kao što ga danas rasvijetljava Evanđelje, koje ne ostavlja prostora ovakvim pritužbama.¹²

10,1-7 Ožalošćen, Job se gorko žali, traži od Boga da objasni svoje nerazložno ponašanje prema onome kojega je stvorio. Zar Bog postupa kao običan čovjek, pa će suditi nemilosrdno, čak i kad zna da je Job nedužan?

10,8-12 Harold St. John na sljedeći način objašnjava ovaj ulomak:

Ne smijemo propustiti ovaj nevjerojatan ulomak, u kojemu Ilovača traži razjašnjenje od Lončara i podsjeća Boga da je prilikom stvaranja čovjeka predvidio odgovornosti koje ovaj neće moći časno izbjeći. 10,8 – Tvoje su me ruke sazdale

i stvorile. 10,10 – Oblikovanje fizičkoga embrija. 10,11 – Obavijanje kožom i razvitak tijela, kostiju i žila. 10,12 (a) – Dar “duše”, koja ima mnogostran izražaj i (b) – Božji nadzor po kojemu se čovjeku daje i čuva njegov najviši dio, “duh”.¹³

10,13-22 Zašto Gospodin udara Joba tako ljutim nevoljama? Kako se čini, nema razlike je li grešan ili prav; Bog na njega plamti sve većim gnjevom. Zašto je Bog dopustio da se rodi? No kad već jest, zašto mu sada ne dopusti da se još malo provede prije nego što ode u zaborav, gdje je svjetlo kao najdublja tmina?

6. Sofarov prvi govor (pogl. 11)

11,1-12 Sofar iz Naama ustrajan je u tvrdnji da tako isprazan, drzak govor ne smije ostati bez odgovora. Što se tiče značenja imena Jobova trećeg prijatelja, Rindout piše:

Ime Sofar, “vrabac”, potječe iz korijena glagola “cvrkutati” i muški je oblik imena Sipora, a Sipora je, kao što znamo, bila Mojsijeva žena. Poput nje, i Sofar je bio nesvjestan protivnik Božje osude tijela, iako je bio vrlo revnosta u osudi zamišljenih djela tijela kod Joba. Njegovo žestoko osuđivanje, inače posve neumjesno, bilo je neškodljivo, baš koliko je to i “cvrkutanje” ptice po kojoj je dobio ime.¹⁴

Kad bi Job samo mogao vidjeti stvari onako kao ih Bog vidi, tvrdi Sofar, shvatio bi da uopće ne strada toliko koliko je doista zaslužio! Njegovo nepoznavanje Božje veličine oduzima mu pravo na preispitivanje Božje pravednosti. Stih 12 osobito je surova uvreda, očito usmjerena na Joba: “Jer bezuman će čovjek postati mudar, kad se ždrijebe divljeg magareta rodi kao čovjek (NKJV – slobodan prijevod s engleskoga).”

11,13-20 Jobu bi najbolje bilo da ukloni svoje grijeh; tad će mu Bog dati si-

gurnost, odmor i utjehu. Ne učini li tako, neće umaći uništenju.

7. Jobov odgovor (pogl. 12-14)

12,1-6 Zajedljivim (a sad glasovitim) sarkazmom, Job optužuje svoje prijatelje za intelektualnu taštinu:

**“Uistinu, vi ste cvijet naroda,
sa vama će izumrijeti mudrost.”**

Svatko zna da je Bog mudar i moćan, ali kako oni objašnjavaju nepodnošljive patnje čovjeka koji je nekoć primao odgovore na svoje molitve, te usporedno blagostanje bezbožnika? “Vi nemate nevolja, a izrugujete se sa mnom; udarate čovjeka koji tek što nije pao.” (st. 5 TEV – slobodan prijevod s engleskoga).

12,7-12 Čak i priroda – zvijeri, ptice, ribe – svjedoči o Božjoj proizvodnoj volji u uništavanju jednih i zaštiti drugih. Kad bi Jobovi kritičari okusili riječi tako pomno kao što kušaju hranu, složili bi se sa starima, koji se jednako slažu sa svime što je Job rekao.

12,13-25 Sada Job otpočinje veličanstven recital o Gospodnjoj vrhovnoj vlasti, mudrosti i snazi, čije djelovanje često ima neobjašnjiv i paradoksalan ishod.

13,1-19 Job kori svoje kritičare. Nisu rekli ničega novoga. On želi svoj slučaj braniti pred Bogom, ne pred tim kovačima laži i zaludnim liječnicima. Da su barem znali šutjeti, ljudi bi mislili da su mudri. Njihovo objašnjenje Božjega postupka nije točno i za to će morati položiti račun Bogu. Njihovi su dokazi slabi i beskorisni. Kad bi samo htjeli zašutjeti, on bi svoju pamicu zastupao pred Bogom i svoj život povjerio njemu. Uvjeren je da je u pravu i da će biti opravdan, no čak i kad bi ga Bog odlučio ubiti, opet bi se pouzdao u njega.

13,20-28 Od 13,20, pa do 14,22, Job se obraća izravno Bogu. Moli ga da mu olakša patnje i traži mu objašnjenje; zašto

Bog s njim postupa tako okrutno? Raspada se kao što se raspada trulo drvo, kao haljina što je izjedaju moljci – teško da je dostojan tolike Božje pozornosti.

Francis Andersen na sljedeći način ocjenjuje Jobove riječi:

Ovdje se Job očituje kao pošteniji promatrač nego što su to njegovi prijatelji; razmišlja strasnije i pronicljivije nego oni. Um tone u dubinu njegove predodžbe o Bogu. Malo božanskoga u teologiji Elifaza, Bildada i Sofara lako je osmisliti i još lakše tome vjerovati. No vjera poput Jobove zahtijeva revno djelovanje ljudskoga duha.¹⁵

14,1-6 Job i dalje pita zašto je Bog tako neumoljiv prema nekome tko je posve prolazan, trošan i pun nedostataka. Stih 1 naširoko se navodi, možda zato jer, kako se čini, pristaje uz tako mnogo okolnosti koje bi mogle zadesiti čovjeka:

**“Čovjek koga je žena rodila
kratka je vijeka i pun nevolja.”**

Zašto ga ne pusti da proživi svoj kratki životni vijek u malo mira?

14,7-12 Više nade ima za posječeno drvo, nego za njega. Ljudsku smrt obilježava strašna konačnost; mrtva je osoba kao rijeka koja je usahnula.

14,13-17 Job želi da ga Bog skrrije u šeolu (podzemni svijet; negdje grob) dok njegova srdžba ne prođe. A onda, ako ga Svemoguću pozove, on će se odazvati i opravdati. U međuvremenu, Bog bilježi svaki grijeh koji je počinio.

Ovdje Job čini četiri stvari: (1) Traži da mu se pokaže kakve je grijehe počinio; (2) Opisuje prolaznost ljudskoga života; (3) Očajava zbog konačnosti koju donosi smrt (čezne za posrednikom i hvata se za nadu života u drugome svijetu); (4) Žali se na položaj u kojemu se trenutno nalazi.

U stihu 14a postavlja se najvažnije pi-

tanje: “Kada umre čovjek, zar može uskrsnuti?” Naš Gospodin daje odgovor na to pitanje u Evanđelju po Ivanu 11,25-26:

“Ja sam uskrsnuće i život. Tko vjeruje u mene, ako i umre, živjet će. Tko god živi i vjeruje u me, sigurno neće nigda umrijeti.”

Harold St. John komentira stihove 14 i 15:

U stihovima 14,14-15 svjetlo se podiže nad utihnulim morem i probija se iz tame, a Job, s gotovo nevjerovatnom smjelošću objavljuje da je čovjek više nego tvar i, mada će nebo i zemlja proći i raspasti se, i mada će se vječna brda smrviti, a on sam može ležati u grobu tisuću godina, dan naposljetku mora svanuti kad Bog u svome srcu osjeti čežnju za svojim prijateljem i zaželi se djela svojih ruku.

A onda će se iz dubina podzemnoga svijeta Job odazvati; trajniji od brda, postojaniji od nebesa, ponovno će se sjediniti s Bogom koji se s nostalgijom sjetio svoga sluga.¹⁶

14,18-22 Čovjekovo propadanje pod teškoćama, neizbježno je koliko i truljenje u prirodi. Njegovo se tijelo vraća u prah, a njegova duša odlazi tamo gdje je tuga.

Ovim završava prvi krug rasprava. Logika Jobovih prijatelja bila je sljedeća: Bog je pravedan; on kažnjava opake; ako je Job kažnjen, onda to dokazuje da je opak. No Job je ostao postojan u tvrdnji da uopće nije opak čovjek.

B. Drugi krug rasprava (pogl. 15-21)

U drugome krugu rasprava Jobovi “tješitelji”, koji svoga prijatelja više ne pozivaju na pokajanje, sve ga više osuđuju i sve su žustriji. Dotle Job postaje sve tvrdoglaviji.

1. Elifazov drugi govor (pogl. 15)

15,1-6 Sada je došao red na Elifazu Temanca da ponovno ukori Joba zbog taštine i bezbožnoga, ispraznog govora. U nizu pitanja, Temanac ismijava Jobovo tobožnje znanje, nazivajući ga praznim. Mada su Joba smione riječi kojima izaziva Boga doista postavile u položaj osobe koja bi se mogla optužiti da “ništi strah od Boga”, nije ga bilo pošteno optužiti da je izabrao jezik lukavih. Job je barem bio potpuno otvoren; ništa o sebi nije sakrio. Licemjer *nije* bio! Zaludno bi bilo i njemu i svakome čovjeku tvrditi da je pravedan.

15,7-13 Potom Elifaz izaziva nešto za što misli da je Jobova oholost, jer po njemu ovaj previše drži do vlastitoga mišljenja: “Jesi li ti jedini pokupio mudrost? – pita ga. Riječi njih trojice tješitelja Elifaz naziva “Božjim utjehama” i “blagima”, čime pokazuje potpun nedostatak osjećaja za iskreno samilosno savjetovanje.

15,14-16 Elifaz ponavlja svoju primjedbnu o Božjoj svetosti i čovjekovoj grešnosti, koju je već iznio u 4,17-19. No po čemu je Job grešniji od Elifaza? Rindout pita:

Zašto bi se onda ovo primjenjivalo na Joba, kao da se time dokazuje da je baš *on* veći grešnik od svih drugih? Ovakav je jezik zacijelo daleko više jezik lukavih, nego što su to sve vatrene riječi što ih je Job izgovorio. Neka Elifaz zauzme svoje mjesto kraj Joba i prizna da je i on “biće gadno i buntovno (dosl. gnusno i prljavo)”. Nesretni bi stradalnici na to možda i mogao odgovoriti.¹⁷

15,17-26 Okrećući se drevnoj mudrosti otaca, Elifaz opisuje bol koju doživljava u zlikovci.

15,27-35 Nesreće koje pogađaju zlikovce strašne su i sve su srazmjerne krivnji.

2. Jobov odgovor (poglv. 16, 17)

16,1-5 Job odbacuje Elifazovu analizu situacije i uzvraća udarac, nazivajući svoje kritičare “mučnim tješiteljima”. Da su oni na njegovu mjestu on bi ih, barem, nastojao utješiti!

16,6-14 No sad se Bog okrenuo protiv njega i muči ga; predao ga je u ruke bezbožnicima i progona ga toliko da se to više ne može izdržati; na tijelu mu se otvara rana do rane. Sve to unatoč činjenici da nije kriv za nepravdu.

16,15-22 Činjenica da je Job svoje golo tijelo zašao (ne samo *obukao*) u kostrijet pokazuje da je u trajnoj žalosti. Bez prijatelja koji bi ga utješili i bez ikoga tko bi zastupao njegov slučaj i obranio ga, ubrzo će poći na put bez povratka.

Neke osobitosti jezika rabljene u stihovima 9-19 nalaze se i u Psalmima, kada se upućuje na Mesiju. To nam daje za pravo *primijeniti* ih na Kristovo stradanje, mada to nije njihovo *primarno* značenje.

17,1-12 Dok Job, slomljena duha tetura na rubu groba, njegovi mu se prijatelji rugaju. Želi da se sâm Bog zauzme za njega i bude njegov jamac, jer su se njegovi kritičari pokazali beskorisnim. Gospodin ga je učinio ruglom svim narodima. Pravednici koji vide njegovo stanje ustat će na njegove kritičare, a on će i dalje tvrditi da je nevin. Među svojim protivnicima, njima trojicom, ne može naći jednoga mudrog čovjeka.

17,13-16 Za Joba nije preostalo više ništa osim groba i grobne tmine, truleži i crva.

3. Bildadov drugi govor (pogl. 18)

18,1-4 Bildad iz Šuaha ukorio je Joba zbog njegova žestokog prezira prema mudrim riječima njegovih prijatelja, a u mudrace, dakako, svrstava i sebe. No o Bildadu bi se mogla reći jedna dobra stvar: u svojim je prijekorima jezgrovitiji nego ostala dvojica tješitelja. Možda je i sam bio svjestan vlastite vrsnoće sažetoga

govora, te mu je to dalo hrabrosti da predloži Jobu neka obuzda svoju besjedu.

18,5-21 On ponavlja, sad već dobro znani refren, da opak čovjek redovito biva uhvaćen u mrežu vlastitih grijeha – a potom navodi strahovit popis nesreća koje padaju na grešnikov dom. Bildad je bio *u pravu* kad je rekao da ljudi stradaju zbog vlastitih grijeha, no bio je *u krivu* kad je to naveo kao objašnjenje *Jobova* stradanja. Nije svako stradanje izravna posljedica grijeha u životu osobe koja strada.

4. *Jobov odgovor (pogl. 19)*

19,1-22 Job kaže svojim prijateljima da bi se trebali stidjeti jer mu čine krivo. On pati; zlostavlja ga Bog, rođaci, prijatelji i sluge. Njegovo tijelo propada i jedva da je još živ. A njegovu se prijatelji ipak pridružuju Bogu i nemilosrdno ga napadaju.

19,23-24 Job bi volio kad bi se njegove riječi obrane mogle zapisati i urezati u tvrdu mjed; kad bi se samo mogle, na vječan spomen, uklesati u stijenu željeznim dljetom i olovom, kako bi se jednom, nekad u budućnosti, mogao izboriti za pravdu.

19,25-27 A onda nailazi jedan od rijetkih svijetlih trenutaka i Job vjeruje da postoji Izbavitelj koji će ga jednoga dana opravdati i obnoviti, pa čak i ako se u međuvremenu umiješaju smrt i truljenje.

Slavni engleski propovjednik Spurgeon, čiji se stil ne razlikuje mnogo od stila Knjige o Jobu, na izvrstan način objašnjava kako bi se stih 25 mogao primijeniti na nas:

Sušтина Jobove utjehe nalazi se u malenoj riječi “moj” – “moj Izbavitelj”, te u činjenici da taj Izbavitelj živi. Oh, kakva je sreća naći živoga Krista. Moramo steći vlasništvo u njemu prije nego što ga možemo uživati... Od kakve bi mi dakle koristi bio Izbavitelj koji nije izbavio *mene*, koji se nikad neće zauzeti za *moju* krv? Ne uljuljukuj se u zadovoljstvu, sve dok vjerom ne

budeš mogao reći: “Da, ukalupljen sam u živome Gospodinu; i on je moj.” Možda se držiš za njega slabom rukom, pa čak djelomice misliš da je bezobrazno reći: “On živi kao *moj* Izbavitelj”, no sjeti se, imaš li vjeru veličine zrna gorušice, to malo vjere *daje ti pravo* da to kažeš. Ali ovdje ima još jedna riječ u kojoj se očituje Jobovo snažno pouzdanje; “*Ja znadem*”. Reći: “Nadam se”, ili “Vjerujem”, utješno je; ima na tisuće takvih u Kristovoj zajednici koji jedva da su odmakli malo dalje od toga. No da bi došao do suštine utjehe, *moraš* reći: “*Ja znadem*”.¹⁸

Činjenica da je Job vjerovao kako će vidjeti Boga iz svoga tijela, nakon što je njegova koža bila uništena, no ponovno obavljena oko njega, snažno svjedoči u prilog uskrsnuća tijela, nauku koji nije široko naučavan u Starome zavjetu, no koji su vjerujući Židovi prihvatili kao standard u danima našega Gospodina Isusa Krista.

I ponovno Spurgeon na prekrasan način komentira stih 26:

Obrati pozornost na predmet Jobovoga pobožnog iščekivanja – “Gledat ću Boga”. Ne kaže: “Gledat ću svece” – mada će i to nedvojbeno biti neopisivo blaženstvo – ali ono što je njemu važno jest da će gledati *Boga*. Ne stoji “Gledat ću biserna vrata, zidove od jaspisa, zlatne krune”, nego “Gledat ću Boga”. To je bit i bogatstvo neba, radosna nada svih vjernika.¹⁹

19,28-29 S obzirom na opravdanje koje će pouzdano doći, Joba bi prijatelji trebali prestati goniti, jer će biti kažnjeni.

5. *Sofarov drugi govor (pogl. 20)*

20,1-19 Jobova je ispovijed vjere očito naišla na gluhe uši. Sofar nije slušao. Kaže da ljudska povijest pokazuje da će ohol čovjek zauvijek nestati i nijedno ga

oko više neće vidjeti. Njegova će djeca prositi od siromaha i vratit će sve što je ovaj nepravedno uzeo. Mada će još uvijek bujati mladošću, bit će pokošen. Bez obzira na to u kakvoj je raskoši živio, odjednom će izgubiti sve što je stekao tlačenjem siromašnih.

20,20-29 Zadesit će ga gotovo svaka nesreća koja se može zamisliti, uključujući glad, jad, bijedu, oružani napad, vatra i gubitak spokoja. Protiv njega će se urotiti nebo i zemlja, a njegova će imovina nestati. To je baština koju je Bog ostavio zlikovcima.

G. Campbell Morgan o ovome kaže:

Uzbuđen i gonjen strašću, Sofar opisuje koliko je nepostojano sve što se stekne na opak način. Postoji slavodobitnost, no kratkoga je daha. Tu je i napredak, no brzo nestaje. Živ je osjećaj mladosti, no pada u prašinu. Postoji slast, no pretvara se u kajanje; onome što se proguta ishod je povraćanje; prima se bez radosti. Osvetnička pravda stiže zlikovca, jer Bog se obrušava na njega i goni ga oruđem osude. Obavija ga tama. Njegov se grijeh razotkriva u svjetlu neba i zemlja ustaje protiv njega. Razmotrimo povijest nevaljalstva i vidjet ćemo koliko je sve ovo točno.²⁰

6. Jobov odgovor (pogl. 21)

21,1-22 Sad Job traži potpunu pozornost svojih prijatelja. On ne diže optužbu prvenstveno protiv čovjeka, mada bi njegovo jadno stanje trebalo probuditi ljudsku sućut. On protuslovi njihovim dokazima početnom primjedbom da zlikovci često napreduju na svakome području života i umiru spokojno, bez patnje, iako u njihovom životu za Boga nije bilo mjesta. Koliko je puta, pita Job, grešnik ubrao plodove svoga grijeha tijekom vlastita života? Koliko je puta takve vjetar raznio, kao što raznosi pljevu?

Tvrdite da Bog kažnjava dijete za očeve grijeh. Ne! Neka Bog kazni same grešnike; nek' pokaže da to čini zbog njihovih grijeha. Neka grešnici podnesu vlastitu kaznu; nek' osjete gnjev Svemogućeg Boga. Kada se dani čovjekovi navrše i on umre, mari li odista jesu li mu djeca sretna? Zar čovjek može poučavati Boga, njega koji sudi čak i onima u nebeskim visinama? (st. 19-22 TEV – slobodan prijevod s engleskoga).

21,23-34 Jedan umire u miru i punoj snazi, bogat i bez briga. Drugi umire u gorkome jadu i siromaštvu. I tad, kad umru, dok leže u prahu, svi su jednaki. Ustraju li njegovi prijatelji u tvrdnji da su zlikovci uvijek kažnjeni u ovome životu, Job će pozvati putnike s ceste koji će posvjedočiti da grešnik, mada može biti kažnjen u drugome životu, u ovome često živi posve sretno. Nitko ga ne osuđuje, niti ga tko kažnjava i naposljetku umire baš kao svi drugi. U završnici, Job kaže: "A vi! Vi me tješite besmislicama. Svaki odgovor što ste mi ga dali laž je!" (st. 34 TEV – slobodan prijevod s engleskoga).

Ovim riječima završava drugi krug rasprava između Joba i njegovih prijatelja. Njegovi su "tješitelji" došli do kraja; iscrpili su sve svoje pokušaje da "uvjere" Joba u njegov grijeh; pokušat će to u još jednome krugu – ovoga puta bez Sofara.

Problem što ga iznosi Knjiga o Jobu ni dan-danas nije riješen. Zašto pravednici stradaju? No Job je ipak postigao neki napredak i iz mračne zagonetke njegova stradanja počinje sjati zračak svjetla.

C. Treći krug rasprava (pogl. 22-31)

1. Elifazov treći govor (pogl. 22)

U trećemu krugu, Elifaz i Bildad završavaju svoje rasprave i u velikoj mjeri ponavljaju ono što su već rekli. Sofar šuti. Job im odgovara i očito je da ga se

njihovi argumenti uopće ne dotiču, budući da zna da nije potajni grešnik niti je licemjer, nego je, kako otkriva prvo poglavlje, neporočan i pravedan (mada ne i bezgrešan i ponizan). Elifazov posljednji govor obiluje dostojanstvom i književnom ljepotom; neznatno je ljubazniji prema nesretnome stradalniku, no unatoč tomu, i dalje je nepravedan.

22,1-11 Elifaz je svojim pitanjima kario pokazati da Bog ne treba ni Joba, ni ono što on ima ili čini, uključujući i njegov besprijekeoran život. A potom drži prodiku, punu osude, u kojoj ga optužuje za krupne grijeha – kaže da je od siromaha uzimao nepravedne zaloge, da žednima nije htio dati vode, da je uskraćivao kruh gladnima, da je silom uzimao zemlju, te da je tlačio udovice i siročad. Prema Elifazu, to objašnjava sadašnju Jobovu ne-doumicu. Činjenice su, pak, bile drukčije: Job je pokazivao vrlo visoku društvenu svijest i bio je velikodušan u milosrđu.

22,12-20 Neka Job ne misli da Bog iz nebeskih visina ne vidi što se događa. Nastavi li s grijehom, stići će ga sudbina ljudi iz Noinih dana, kad je temelje zemlje raznijela bujica – a bili su to ljudi kojima je Bog prethodno davao blagostanje. Pravednici se raduju svaki put kad su opaki kažnjeni.

22,21-30 Elifaz u svome posljednjem obraćanju doista ima nekoliko izvrsnih savjeta za Joba: “S Bogom se ti prijatelji i pomiri” (st. 21a); “Svesilni će postat tvoje suho zlato, on će biti tvoje gomile srebrene” (st. 25) i “putove će ti obasjavat svjetlost” (st. 28b). Ove riječi nisu samo lijepe, nego i *istinite* – za grešnika koji se kaje, koji se “vraća Svesilnome” i “odstranjuje zlo iz svoga šatora” (st. 23)! Jedini je problem njihova primjena: Job, naime, nije živio u grijehu! Barnes sažima Elifazove završne riječi:

Svesilni će biti njegova obrana; naći će sreću u Bogu; njegove će molitve biti

uslišane; svjetlo će obasjavati njegove putove; a kad drugi budu poniženi, on će biti uzvišen.²¹

2. Jobov odgovor (poglv. 23, 24)

Poglavlja 23 i 24 podijelili su stari biblijski akademici radi lakšega čitanja, no donose jednu besjedu. U poglavlju 23 Job izlaže tri glavne teme: svoju čežnju da svoju parnicu razloži pred Božjim prijestoljem (st. 1-9); obranu svoga pravednog načina života (st. 10-12); strah od Boga, kao da mu je on protivnik (st. 13-17).

23,1-9 Jobova je tužba jetka. Kad bi samo mogao stupiti pred Božje prijestolje i naći ga! Spurgeon komentira:

Njegova prva molitva nije: “Samo kad bih ozdravio od ove bolesti koja se zagnojila u svakome dijelu moga tijela!” Nije čak ni: “Kad bih samo vidio svoju djecu izbačenu iz čeljusti groba i svoju imovinu ponovno vraćenu iz ruku pljačkaša!” Ne. Njegov je prvi i najviši vapaj: “O, kad bih znao gdje ću naći NJEGA, moga Boga! Kad bih samo mogao stati pred njegovo prijestolje!” Kad nailazi oluja, Božja djeca trče kući. Nebeskoga je podrijetla taj instinkt, kad blažena duša od svakoga zla traži utočište pod Jahvinim krilima.²²

Kad bi se samo mogao obratiti Gospodinu - Job je uvjeren da bi mu on morao priznati pravednost i tad bi se zauvijek oslobodio pred svojim sucem.

23,10-12 Stih 10 često se navodi kao dokaz o posvećujućem učinku kušnji, no prema kontekstu ovaj stih zapravo govori o Jobovu čvrstom uvjerenju da će njegova presuda glasiti: “Nije kriv”. Bog u međuvremenu djeluje svojevolumno; izvršava ono što mu je dosudio i Joba je sve više strah. Unatoč svemu tome, Job je uvjeren da, kad bi njegov slučaj došao na sud pred Boga, on bi otkrio da je Job čist kao

zlatu, da je uvijek bio poslušan Božjim riječima, koje je čuvao u svojim grudima više nego što se čuva vlastiti užitak. I nama bi bilo od koristi naučiti stih 10 napamet:

**Pa ipak, on dobro zna put kojim
kročim!**

**Neka me kuša: čist kao zlato ću
izići!**

23,13-17 No Bog je jedinstven, djeluje po vlastitome naumu i čini ono što zaželi svojom dušom. Job ga se boji, dapače prestravljen je, jer je Bog njegovo srce učinio plašljivim (dosl. NKJV “slabim”).

24,1-12 Budući da od Svemogućega ništa nije sakriveno, Job ne može razumjeti zašto ne riješi problem blagostanja bezbožnika; zašto ne izvrši svoj sud nad njima naočigled svojim vjernicima (dosl. onima koji ga poznaju). Job podrobno nabraja užasne nepravde u ovome svijetu – zločine tlačitelja i patnju potlačenih.

Ridout komentira:

Užasna je ovo slika samih činjenica i pre-više dobro znanih njima – i nama. Kako Elifaz misli uklopiti takve činjenice u svoju teoriju, po kojoj je zlo uvijek kažnjeno već u ovome životu? Avaj! Kad bi to bilo jedino! Kako *Bog* može zatvarati oči pred time i mučiti vjerna čovjeka, umjesto tih vinovnika zla? Ovo je Jobova najveća poteškoća, za koju nikako nije mogao naći rješenje.²³

Job se tuži na Božju vladavinu ovim svijetom; doima se kao da se oglašuje na zločine opakih (st. 12):

**Samrtnici hropću iz gradova,
ranjenici u pomoć zazivlju.**

Al na sve to Bog se oglašuje.

24,13-17 Potom Job opisuje buntovnike: ubojice, preljubnike i lopove. Svi oni

vole noć, djeluju kad je mrak; zora im je kao smrtna sjena.

24,18-25 Unatoč činjenici da će svi ti opaki grešnici biti prokleti na zemlji i njihova se imena više neće spominjati, doima se kao da im Bog daje sigurnost. Job tvrdi da bezbožnici ne umiru nimalo nasilnijom smrću od drugih ljudi. Neka netko to ospori; neka netko dokaže da je u krivu.

Budući da je Bildadov govor vrlo kratak, da Sofar uopće ne govori, a da je Jobov odgovor veoma dug, neki teolozi drže da riječi izgovorene u stihovima 18-25 uopće nisu Jobove. Neki suvremeniji prijevodi, štoviše, na ovome mjestu (a i drugdje) preuređuju tekst, a svoje preinake temelje na čistoj pretpostavci. Andersen, koji “nije uvjeren da Job nikako nije mogao izgovoriti ove riječi”,²⁴ opisuje što su neki ljudi s njima učinili (ovo se prije svega odnosi na engleske prijevode – op. prev.):

Ne bismo smjeli naprečac uklanjati ove riječi iz Jobovih usta, samo zato jer ne zvuče onako kako mi mislimo da bi trebale. A preinake su se radile na tri načina: tekst je uklanjao potpuno, u svrhu pobožnoga dotjerivanja prijevoda koji je trebao učiniti da Job zvuči pravovjernije nego što doista jest; drugi su ove riječi pripisivali njegovim prijateljima, netko Bildadu (NAB), netko Sofaru (Pope); treći su ih stavili u navodnike, kao da Job ponavlja ono što su rekli njegovi prijatelji (npr. RSV, gdje se dodaje: *Vi kažete* kako bi se stihovi 21-24 sveli pod Jobov odgovor; ili Gordis, koji sav ulomak, od stiha 18 do stiha 24, stavlja u navodnike).²⁵

3. Bildadov treći govor (pogl. 25)

Prema dosadašnjemu redosljedu, posljednji je među Jobovim tješiteljima trebao govoriti Sofar, no ispostavilo se da je to ipak bio Bildad iz Šuaha. Sofar je očito iscrpio svoje govorničke zalihe. Čak je i

Bildadov govor vrlo kratak – najkraći u Knjizi o Jobu:

Sudeći po sažetosti Bildadove besjede, ali i po činjenici da ne sadrži praktično ničega novoga, doima se kao da su Jobovi prijatelji iscrpili sve dokaze koje im je njihov stav dopuštao iznijeti. Ovo nam mnogo govori, jer to su bili trezveni ljudi oštrog uma, a njihovu bi sposobnost izražavanja rijetko tko mogao nadmašiti. Jezik koji rabe otmjen je i uzvišen, njihove metafore obiluju ljepotom i snagom, no njihov stav i njihovi argumenti posve su pogrešni, ograničeni i neodrživi.²⁶

Budući da je Bildad, očito, konačno shvatio da mnoštvo riječi neće pomoći, nastoji pripočeti tek dvije teme: Božju veličinu (st. 1-3) i čovjekovu ništavnost (st. 4-6).

25,1-3 Bog ima u svojoj vlasti gospodarstvo i strah, a njegove se čete ne mogu izbrojiti.

25,4-6 Kad čak ni mjesec ni zvijezde nisu čisti u Božjim očima, kakve nade ima za čovjeka, običnoga crva i moljca? Bildadove su riječi istinite i prekrasno sročene, no izgovorene su bez ljubavi i utjehe, te prema tomu nisu pomogle u Jobovoj potrebi.

4. Jobov odgovor (pogl. 26)

26,1-4 Job prije svega osporava Bildadove argumente. Čak i da se prizna za istinu da je Job nemoćan, iznemogao i neuk, kako je Bildad pomogao? Njegove su riječi isprazne, neosjetljive i uopće nisu uspjele odgovoriti na Jobove dokaze.

26,5-13 Ostatak poglavlja donosi veličanstven opis Božje dinamične sile u univerzumu: ciklus oborina i isparavanja; gustina oblaka; smjena dana i noći; oluje na moru (negdje umjesto “oluja” stoji “Rahab”, neman); zvijezde i sazviježđa kojima je njegov Duh razvedrio (dosl. ukrasio) nebo.

Dok Bildad naglašava Božju slavu na nebesima, Job je ističe njegovu silu u dubinama: pod vodama, u Šeolu i u uništenju.

Job opisuje – stoljećima prije nego što je znanost to počela naučavati – da Bog drži zemlju obješenu o ništa (što je pjesnički opis položaja i kretanja Zemlje u sunčevu sustavu).

Kako su samo veličanstvene i nemjerljive ove riječi, što stoje ponad sve kozmologije poganskih filozofa! U njima se nalazi šamo sjeme pronalazaka Newtona i Kepplera. Velika je greška misliti da Pismo ne naučava znanstvene istine. Ono naučava svu potrebnu istinu, možda ne znanstvenim jezikom, no ipak znanstveno točno.²⁷

26,14 Ako su sva ta čuda tek djelići (rubovi) njegovih djela i slaba jeka (šapat) koju od njega čujemo, pita Job, kakva li je tek potpuna grmljavina njegove moći, ako ne nepojmljiva?

5. Jobov završni monolog (pogl. 27-31)

Jobovi “tješitelji” nisu dokazali svoju parnicu – no ni Job nije riješio svoj problem! On je, međutim, na pravome putu i čini se da raste u vjeri.

Jobov monolog ima tri glavne teme: Uspoređuje svoje poštenje sa *sudbinom koja je određena opakima* (pogl. 27); hvali neprocjenjivu *vrijednost mudrosti* (pogl. 28); i naposljetku se zadržava na *samome sebi* (pogl. 29-31).

27,1-5 Prvi stih ovoga poglavlja: “Job nastavi svoju besjedu i reče”, nagovještava glavni prijelom u tekstu. Job više ne *odgovara* samom Bildadu (26,1); sad se obraća svima njima i zbacuje sa svojih pleća golem teret, kako bi mi to rekli. I dalje ustrajno tvrdi da je nedužan, pošten i pravedan. Odbija priznati da bi njegovi kritičari eventualno mogli imati pravo,

kad ga optužuju da strada jer je kriv za potajni grijeh.

27,6-23 Job ne brani opake, nepravednike i licemjere; njihova je nesreća zaslužena. Sad će on poučiti svoja tri prijatelja o Božjemu djelovanju, o njegovu odnosu prema nepravedniku – o istinama koje su i sami opazili. Na obitelj takvoga čovjeka, njegovu imovinu, njegov dom i njega samoga često će se (mada ne i uvijek) sručiti nesreća. Propadat će i poginuti, dok se dobri ljudi budu radovali.

28,1-11 Ovo krasno poglavlje izgrađeno je oko pitanja izrečenih u stihovima 12 i 20:

**Ali, otkuda nam Mudrost dolazi?
Na kojemu mjestu Razum prebiva?**

Čovjek pokazuje veliko umijeće i ustrajnost pri iskapanju u potrazi za plemenitim kovinama i draguljima. Tako se u prvome dijelu ovoga poglavlja prikazuje kako se ljudskom vještinom (koja se očituje u rudarstvu) ne može *naći mudrost*. U stihovima 13-19 vidimo da je ni sveukupno ljudsko bogatstvo ne može *kupiti*, a u stihovima 21-28 čitamo da samo *Bog daje mudrost*.

Opis rudarstva iz drevnih vremena očaravajući je, no predstavlja određene teškoće za prevoditelje. Stih 4 osobito je težak: gotovo svaki (engleski, ali i drugi) prijevod na drukčiji način shvaća ovaj tekst. Andersen kaže da je “teško povjerovati da su svi oni (prevoditelji) imali isti hebrejski tekst pred sobom.”²⁸

Za razliku od Bildada, koji čovjeka naziva “moljcem”, Job priznaje ljudsku vještinu u rudarstvu:

Čovjekov nevjerojatan uspjeh u kapanju rude pokazuje koliko je vješt i pametan; no unatoč tomu, mudrost nije uspio iskopati.²⁹

28,12-19 Put mudrosti ne nalazi se

lako. Ne može se pronaći ni na zemlji ni u moru, ne može se kupiti, niti se može za nju odrediti odgovarajuća cijena, jer je njezina vrijednost veća od vrijednosti bisera i topaza; ni čistim zlatom ne može se procijeniti.

28,20-28 Mudrost i razboritost (razum) sakriveni su očima svih živih bića. Paklena propast i smrt kažu da su za njih samo čuli. Isti Bog koji je utvrdio obrazac prirode izvor je mudrosti, jer ju je on oglasio i uredio. Strah Gospodnji – to je mudrost, a uklanjanje od zla jest razboritost.

Čini se da nam ovo poglavlje poručuje da se trebamo podčiniti Božjoj promisli i prihvatiti njegove postupke, čak i kad ih ne razumijemo.

29,1-17 Job se sada s nostalgijom sjeća minulih dana, vremena svoga blagostanja i poštovanja, te čezne da mu se ti dani vrate. Tad je uživao Božju naklonost i vodstvo. Njegova su djeca bila s njim. Živio je u izobilju a zbog njegova milosrđa, pravednosti i pravičnosti, poštovanje su mu iskazivali i stari i mladi, i knezovi i plemići.

29,18-25 Nadao se dugu životu i mirnoj smrti u svome “gnijezdu”, dok je uživao blagostanje, jedrinu i snagu, oslikane u njegovim granama na kojima se odmarala noćna rosa, stalnome podmlađivanju njegove slave i luku što se obnavljao u njegovoj ruci. Drugi su radosno čekali njegov savjet kao što ratar čeka kišu u proljeće. Osmijeh na njegovu licu bio im je ohrabrenje. Predvodio ih je kao poglavar, kao kralj među svojim četama, kao onaj koji tješi ojađene. Teško je shvatiti zašto bi Bog kaznio takvoga čovjeka!

30,1-8 A sada, žalosno je reći, Joba preziru mladići čiji su očevi bili izopčeni iz društva, ljudi koji, štoviše, nisu bili dostojni pomagati ovčarskim psima Jobovih stada; istrošeni, slabi i siromašni; tako gladni da su se hranili pustinjским grmljem; prognani iz ljudskoga društva; skitnice bez doma; bičem istjerani iz zemlje.

30,9-15 Takav društveni ološ sad se

prema Jobu ophodi s krajnjim prijezirom. Obrati pozornost na izraze kojima opisuje njihovo nipodaštavanje – “rugalica sam postao takvima”, “služim im kao poslovnica”, “gnušaju me se”, “ne ustežu se pljunuti mi u lice”, “noge moje tjeraju (guraju) u bijeg” (spotiču ga?), “stazu mi ruše (ili raskopavaju)”, itd. Jobova čast i blagostanje potpuno su nestali.

30,16-23 Muče ga boli, unakažen je od patnje, pretvara se u prah i pepeo i spreman je umrijeti. Bog mu ne odgovara na molitve, okrutno mu se protivi, kovitla njime kao u olujnome vrtlogu i samo što ga nije ubio.

30,24-31 No Bog zacijelo neće mučiti u grobu onoga koji mu se molio dok je umirao. Job je drugima iskazao milosrđe, no sam ga nije primio. Njegova strašna patnja još je veća, jer je usamljen i odbačen. Njegovo fizičko i emocionalno stanje je užasno. Zašto je tako pravedan čovjek, kao što je Job, morao postati brat šakalima i drug nojevima?

31,1-12 Job tvrdi da nije kriv ni za pohotne poglede za djevojkama. On zna da Bog vidi i kažnjava takav grijeh. Nikad nije varao; Bog bi se u to uvjerio, samo da ga hoće pošteno provjeriti. Nije zašao s puta pravednosti; inače bi zaslužio gubitak svoje ljetine. Nije žudio za ženom svoga bližnjega; inače bi njegova žena pripala drugome čovjeku, a njegova bi imovina i život bili uništeni.

31,13-37 Job je bio milosrdan prema svojim slugama, pomagao je siromasi, udovicama i sirotama. Nikad ga nije gonila pohlepa za zlatom; nije ga potajno mamilo idolopoklonstvo (nikad nije svojom rukom slao poljupce suncu ni mjesecu); nije bio pakostan prema neprijateljima; bio je gostoljubiv prema svima; nije prikrivao tajne grijeha; bio je pošten u poslovanju. Kad bi se bilo koja optužba protiv njega zapisala u knjigu, ponosito bi je nosio na ramenu, privezanu na čelo kao krunu!

31,38-40 Na kraju ovoga poglavlja završava Jobov govor. Samuel Ridout iz jednoga razloga nije zadovoljan Jobovom završnom riječi:

Jobov će se govor pravilno završiti kad bude spreman dati hvalu Onome koji je jedini hvale dostojan. Drago nam je da je s Jobovim riječima, ovdje izrečenim, gotovo.³⁰

III. Elihuov nastup (pogl. 32-37)

A. Elihuov govor trojici Jobovih prijatelja (pogl. 32)

32,1-6 Na ovome mjestu prestaje razgovor između Joba i njegova tri prijatelja. Inače bi, kako smo vidjeli ranije, bio red na Sofara i njegovu besjedu, no on je iz nekoga razloga odlučio šutjeti.

Žestoku raspravu između Joba i njegova tri kritičara slušao je mladić po imenu Elihu, sin Barakeelov iz Buza. Elihua mnogi teolozi vide kao sliku Krista, našega Posrednika. Doima se kao savršen most između analize Jobove situacije koju vrše njegovi prijatelji i Jahvina rješenja. Ukratko, on je posrednik između Boga i ljudi, onaj koji priprema Gospodnji dolazak na scenu.

Drugi teolozi nisu baš tako blagonakloni prema njemu i vide ga kao uobraženog mladog skorojevića!

U svakom slučaju, Elihu je (njegovo ime znači *On je moj Bog*) planuo gnjevom na Joba, jer je ovaj sebe držao pravednim pred Bogom. No, razgnjevio se i na Jobova tri prijatelja jer nisu uspjeli primjerenom odgovoriti Jobu. U sljedećim stihovima, Elihu sažima dvadeset i devet poglavlja rasprave.

32,7-22 Šutio je iz poštovanja prema njihovim godinama i pozorno slušao njihove besjede, no sad se više ne može suzdržati.

On kaže da ljudi poodmakle dobi (neg-

dje stoji *vremešni*, negdje *veliki*) nisu uvijek mudri, te da Bog može dati pronicavost mlademu čovjeku kao što je on. Kori Jobove prijatelje jer nisu iznijeli uvjerljive dokaze. Zbog njihova neuspjeha on je prisiljen govoriti - na to ga tjera vlastiti duh i učiniti će to bez pristranosti i laskanja.

B. Elihuov govor Jobu (pogl. 33)

33,1-7 Elihu, uz riječi “molim te” (ovo-ga nema u našim prijevodima i tu stoji “dakle” – op. prev.), poziva Joba da ga sasluša, jer će govoriti iskreno i reći će istinu. Job je tražio priliku da se opravda pred Bogom. Sad će Elihu, mada je smrtnik, načinjen od gline kao i Job, poslužiti kao Jobov govornik pred Bogom (dosl u izvorniku stoji: *bit ću tvoja usta* – op. prev.), a Job se, ako hoće, može braniti bez straha od Božjega gnjeva.

33,8-18 Elihu kori Joba jer je tvrdio da je posve nedužan i jer je krivog Boga za nepravedno postupanje. Bog je veći od čovjeka i nikome ne mora polagati račune za svoje postupke prema vlastitoj tvorevini. No, on ipak govori ljudima u snovima i noćnim viđenjima, kako bi ih opomenuo na zla djela i oholost i spasio ih od nasilne smrti.

33,19-30 Gospodin govori i kroz boli i teške bolesti, kad se čovjeku i ponajbolje jelo čini odvratnim. Ako tad Božji glasnik (anđeo) ili posrednik objasni čovjeku što je njegova dužnost (i ako stradalnik na to odgovori u vjeri), Bog ga spasava od silaska u jamu na temelju prihvatljiva otkupa. Elihu ne objašnjava što misli kad kaže otkup, no mi znamo da smo opravdani povezivanjem s Onim koji je dao “samog sebe kao otkup mjesto sviju” (1. Tim 2,6). Kad se čovjek odazove na Božji poziv, kaže Elihu, vraća mu se tjelesno zdravlje i duhovna dobrobit. Samo onaj koji prizna svoj grijeh izbavlja se od duhovne i/ili fizičke smrti.

33,31-33 Ako Job želi govoriti, neka govori; ako ne, neka nastavi pažljivo slu-

šati i neka šuti, jer ga Elihu želi poučiti mudrosti.

C. Elihuov drugi govor trojici Jobovih prijatelja (pogl. 34)

34,1-15 Potom Elihu poziva trojicu Jobovih prijatelja da istraže uhom njegovu besjedu, kao što nepcem kušaju hranu. Navodi Jobovu tvrdnju da je Bog nepravedan jer je dao da pravednik kao što je on strada, te da nema koristi od toga što čovjek želi ugoditi Bogu. Zatim tvrdi da Bog nikad nije nepravedan. Kad bi on povukao u sebe svoj dah i vratio k sebi svoj duh, sva bi njegova stvorenja odjednom izdahнула.

34,16-30 Ako je neumjesno reći kralju ili plemiću da je nitkov ili zlikovac, koliko je tek nezamisljivije osuditi Vladara svemira koji je apsolutno nepristran! Od Boga se ne može sakriti nijedna opačina; on obara zlo i oslobađa potlačene.

34,31-37 Elihu se potom očito obraća Jobu, i savjetuje ga da prizna i ostavi svoj grijeh, te da prestane zahtijevati od Boga da učini ono što on želi. Job je govorio nepromišljeno, riječi su mu bile zle, na svoj je grijeh dometao pobunu i gomilao hule protiv Boga.

D. Elihuov drugi govor Jobu (pogl. 35-37)

35,1-8 Sada Elihu kori Joba jer je tvrdio da postupa pravednije od Boga i jer je rekao da se pravednost ne isplati. Čovjekov grijeh ne može naškoditi suverenome Bogu, niti Bog od čovjekove pravednosti ima neke koristi.

35,9-16 Uznose vapaje kad su u nevolji, no ne priznaju Boga koji ih je učinio umnijim od zvijeri i mudrijim od ptica; stoga na svoje molitve ne primaju odgovore. Čak i ako mi ne vidimo Boga, on vidi *nas* - zato mu trebamo vjerovati i ne smijemo biti oholi.

36,1-12 U svome četvrtom govoru Elihu izjavljuje da će iz dubine izvući isti-

ne kojima će obraniti Božju pravičnost i objasniti stradanje. Gospodin je apsolutno pravičan u postupanju s opakima i potlačenima, kao i s pravednima (st. 7-9), bilo da su oni kraljevi na prijestolju, ili kažnjenici sputani konopcima nevolje. Ako su se pravednici ponašali oholo, on ih opominje da se vrate od zloće. Ako ga poslušaju i počnu mu služiti, on im daje blagostanje. No ne poslušaju li, ginu od mača ne poznajući Boga.

36,13-21 Da je Job bio pokoran i da se pokajao, Bog bi ga izbavio iz ždrijela tjeskobe, no zato jer je tvrdoglavo sebe držao pravednim, podnosi istu osudu kao i licemjeri. Elihu ga upozorava da će, nastavi li tako, podnijeti sudbinu iz koje ga neće izbaviti ni veliki otkup. (Stih 18 važna je opomena grešnicima svih epoha i svakoga uzrasta: “Doista, gnjev je na tebi; gledaj da te ne odbaci u karanju, te te veliki otkup neće izbaviti.” – Daničić.)

36,22-33 Budući da je Bog svemudar, Job ga treba veličati. Božja se veličina vidi u upravljanju kišom, oblacima, munjama i gromovima. Mi ne možemo potpuno shvatiti veličinu njegove promisli, ni razlog njegova djelovanja, no znamo da predskazuju milost njegovu narodu. Andreae je davno napisao:

Ista oluja, koja je poslana za kaznu i uništenje zemljama, ujedno im je određena za izobilan blagoslov i plodnost. Tako, čak i na najstrože Božje osude treba istodobno gledati kao na izvor iz kojega će poteći pročišćavajuća Božja milost.³¹

37,1-13 Elihu nastavlja govoriti o različitim sferama prirode, kako bi pokazao Božju mudrost, moć, strašnu veličanstvenost i krasotu. Njegovi opisi prirode, oluje s grmljavinom i pljuskom, ili bure, snijega, slabe kiše, studeni, sjevernih vjetrova, oblaka ili sjajnoga sunčevog svjetla, čista su klasika.

37,14-23 Elihu završava izravnim po-

zivom: “Poslušaj ovo, Jobe, umiri se i promotri djela Božja čudesna.” Sad izaziva Jobovo poznavanje prirode: o čemu vise oblaci i zašto mu od žege gore haljine kad puše južni vjetar. Elihuova pitanja o prirodi prethode sličnim, mada još izazovnijim pitanjima, koje će u sljedećem dijelu knjige Jobu postaviti sam Stvoritelj. Božja neizmjerena moć nadilazi naše slabo shvaćanje. Najbolje je bojati se Gospodina i podčiniti se njegovu ukoru – ne treba biti kao Job i optuživati Boga za nepravičnost.

37,24 Posljednji stih Elihuova govora obrazac je za Joba; sažet zaključak cijele rasprave. Prvi red stiha 24 lako je shvatiti; drugi je veoma težak i različito se prevodi u gotovo svim verzijama Biblije. Francis Andersen prevodi drugi red drukčije – on uzima riječ koja je na hebrejskome u odričnome obliku i prenosi je kao tvrdnju, a ne kao negaciju:

Zato ga se boje ljudi;
zacijelo, svi mudraci njega se boje!³²

IV. Gospodnje otkrivenje (38,1-42,6)

A. Prvi Gospodnji izazov upućen Jobu (38,1-40,2)

1. Uvod (38,1-3)

Sada sâm Jahve odgovara Jobu iz vihora, jednom od uobičajenih načina na koji se Bog objavljivao ljudima u Starome zavjetu. Božje su riječi dobrodošlo olakšanje, nakon žestokih rasprava u prethodnim poglavljima. Job je bezumnim riječima zamračivao savjet, što znači da je nerazumno dovodio u pitanje Božju pravednost zbog odnosa prema njemu. Sad će Jahve pitati, a na Jobu je red da odgovara!

U pitanjima koja slijede Bog ne obrađuje tajnu stradanja. Umjesto toga, kreće se svemirom i daje Jobu kratak uvid

u svoju veličanstvenost, slavu, mudrost i moć. Kao da mu, drugim riječima govori: “Prije nego što uzmeš za pravo osuđivati moje putove, zapitaj se možeš li ti upravljati tvorevinom tako kao ja.” Ovo će, dakako, Jobu samo pokazati koliko je nemoćan, neuk, beznačajan, nedorastao, nenadležan i konačan.

Kao što Ridout ukazuje, ovdje slušamo Gospodnji glas:

Ne slušamo više ljudski um koji pipa po mraku, kao u govorima Jobova tri prijatelja; ne slušamo ni divlje vapaje ranjene vjere, kao kod Joba; ne slušamo čak ni jasnu, trezvenu Elihuovu besjedu – sad nam izravno govori sam Jahve Bog.³³

Dok slušamo Gospodnja pitanja, vraća nam se sumnja da bi ona mogla biti slikovita, to jest, da možda imaju *dublje duhovno značenje*, te da čak i njihov redosljed možda ima neki značaj. U međuvremenu, naprežemo se da vidimo kroz zatamnjeno staklo.

Netko bi mogao ponosito reći da, zahvaljujući suvremenoj znanosti, znamo odgovore na mnoga pitanja koja Bog postavlja. U odgovor na to, barun Alexander Humboldt potvrđuje da...

...na pitanja na koja nije mogao odgovoriti Job, još uvijek ne mogu ni znanstvenici. To je porazno za njih; jer, mada su vrlo pametni kad se radi o sporednome uzroku, redovito ih zaustavi onaj glavni. Nikad ne mogu stići do velikog uzroka i ne žele ga.³⁴

2. Tko je stvorio svu neživu tvorevinu i tko vlada nad njom? (38,4-38)

38,4-7 Pjesničkim jezikom nenadmašne ljepote, Gospodin govori o stvaranju svijeta kad je utemeljio zemlju, o njezinim mjerama i premjeru, o njezinu potpornju (koji lebdi u svemiru, dakako), te o slav-

ljenju anđela i pita ga: “Gdje si ti bio kad se sve to dogodilo?”

38,8-11 Prelazeći s kozmologije na geografiju i oceanografiju, opisuje kako je ograničio more, odredio mu obale i zabranio mu da prelazi preko njih, te obukao vode u oblake i gustu maglu, kao u pelene.

38,12-18 Zatim živopisno oslikava svoje upravljanje jutrom – svjetlom zore koje šara nebo i osvjetljava svako mjesto kojim prođe; raskrinkava bezbožnike koji djeluju po mraku, kao da ih strese; otkriva strukturu zemljine površine, zbijene kao vosak pod pečatom; iznosi na vidjelo boje krajolika, poput prekrasne haljine. Tama, omiljeno “svjetlo” bezbožnika, oduzeta im je, i njihova su opaka djela osujećena. Bog izaziva Joba da kaže što zna o morskim dubinama, carstvu smrti i širini zemlje.

38,19-24 Sad Bog ispituje Joba o podrijetlu i naravi svjetla. Sunce nije dostatan odgovor, jer je svjetlo bilo tu (Post 1,3) prije nego što je sunce stavljeno na svoje mjesto (Post 1,16). Da nije Job dovoljno star, pa zna odgovor? I što zna o snijegu i tuči koje Bog katkad upregne u vrijeme nevolja i rata? Kako se svjetlost i istočni vjeter (st. 24, Šarić, Daničić) koji, kako se čini, potječu s istoga mjesta, šire po zemlji?

38,25-30 Potom Bog propituje Joba o vremenskim uvjetima. Tko upravlja oborinama i gmljavinom, tko napaja neplodnu pustinju te daje da u njoj izraste bujno zelenilo, gdje je izvor kiši, rosi, ledu i mrazu? Kako se vode zalede i postanu tvrde kao kamen, kako se smrzava površina bezdana?

38,31-33 Nijedna znanost nije tako proračunata da pokaže čovjeku njegovu ništavnost, koliko je to astronomija. Tako Bog ispituje Joba o njegovoj sposobnosti upravljanja zvijezdama i sazviježdima i može li ih on držati u njihovoj orbiti i određivati njihov utjecaj na zemlju.

S obzirom na tvrdnje suvremenoga čovjeka kako ima sve veću vlast nad prirodom, Spurgeonove riječi, zasnovane na tekstu KJV, ljekovita su protuteža:

“Možeš li lancem vezati Vlašice i rasdriješiti spone Orionu?” – Job 38,31.

Ako smo skloni hvaliti se našim sposobnostima, ubrzo bi nam veličanstvenost prirode mogla pokazati koliko smo slabašni. Ne možemo pomaknuti nijednu među sjajnim zvijezdama, niti ugasiti jednu jutarnju zraku sunca. Govorimo o moći, a nebo nam se smije. Kad Vlašići zasjaju proljetnom radošću, nismo kadri obuzdati njihov utjecaj, a kad Orion zavlada u visini, a godina se zavije u zimске okove, ne možemo olabaviti ledene uzice. Godišnja se doba smjenjuju prema Božjemu nalogu i ni čitava ljudska rasa to ne može promijeniti. Gospodine, što je čovjek?³⁵

38,34-38 Očito bi svatko tko može dovoditi u pitanje Božju mudrost i moć morao biti u stanju spustiti kišu tako što će samo doviknuti oblacima i zapovjediti munjama da sijevaju, a one će ga odmah poslušati! Može li Job reći Bogu kako djeluje um, kako čovjek dobiva mudrost i razum?³⁶ Nijedan čovjek nema mudrosti da prebroji oblake, a da i ne govorimo o česticama vlage od koje su oblikovani. I nitko ne može odrediti vrijeme kad će pasti kiša na suhu zemlju, koja se zgusnula u grude i busenje.

3. Tko je stvorio svu živu tvorevinu i tko vlada nad njom? (38,39-40,2)

38,39-41 Sada Bog s *nežive tvorevine* prelazi na *živu*. I dalje kroz pitanja podsjeća Joba na svoju promisao – kako otvara ruku i utoljava glad svakom živom biću, od kraljevskih lavova u njihovim jazbinama, do neprivlačnih gavranova i njihovih ptica.

39,1-8 Nitko osim Boga ne poznaje puno vrijeme trudnoće, navike pri okotu, nagone divokoze i košute. Divlji magarac prezire ograničenja, ruga se buci gradova i zaprezi, te slobodno tumara po pustinjama i gorama, u potrazi za zeleni.

39,9-18 Bivoli također neće služiti čovjeku, niti će mu orati, niti prenositi teret. A što je tek s nojevima i njihovim neobičnim krilima? Nojevi se na izvjestan način ponašaju glupo, polažu jaja na mjestima na kojima su izložena opasnosti, a prema svojim mladima postupaju tvrdo, kao da nisu njihovi. A ipak, u utrci će prešćiti i konja i konjanika!

39,19-25 Potom Bog pita Joba je li on dao snagu ratnome konju, je li on njegov vrat okitio grivom (negdje *grmljavinom, rzanjem*). Veličanstvena i neustrašiva, ova ponosita životinja proždire prostore, bijesna i nestrpljiva, i željno galopira u bitku, ne obazirući se na povike, trube i svjetlucanje koplja i sulice.

39,26-30 Da nije Job dao mudrost jastrebu, te ptica znade kad treba seliti na jug? Je li možda on naučio orla letjeti, gnijezditi se na visokim stjenovitim liticama, vrebati plijen s velike udaljenosti, svoje orliće poučiti kako će sebi naći hranu?

40,1-2 I ponovno Bog kori Joba, jer je drsko optužio njega, Svemogućega. Kad je već tako mudar i moćan, zacijelo će znati odgovoriti na sva pitanja koja je upravo čuo!

B. Jobov odgovor (40,3-5)

Jahve pita Joba ima li ga pravo poučavati ili kuditi, preispitivati njegovu promisao, kad sâm zna tako malo o Božjoj tvorevini. Na ovo, Job najzad zauzima svoje pravo mjesto i kaže: “Odveć sam malen: što da odgovorim? Rukom ću svojom zatisnuti usta.” Nadvladan Gospodnjim neizmjernim znanjem, odlučio je da više neće govoriti.

C. Drugi Gospodnji izazov upućen Jobu (40,6-41,34)

1. Bog poziva Joba da mu odgovori kao junak (40,6-14)

No, Jobovu odgovoru ipak nedostaje pokajanje i Jahve ga stoga nastavlja opominjati iz vihora. Prvo ga poziva da mu odgovori kao junak. Uostalom, Job je taj koji je optužio Boga za nepravедnost i osudio njega, kako bi opravdao sebe. Pa kad je već tako, neka odigra svoj dio božanske uloge; neka pokaže svoju sve-moć, neka progovori iz grmljavine. Neka sjedne na prijestolje i ogrne se veličanstvom, sjajem, slavom i krasotom. Neka izlije svoj gnjev na krivoga, neka ponizi ohologa. Ako može učiniti sve to, Bog će mu priznati moć da je sposoban izbaviti sam sebe.

2. Bog potiče Joba da razmisli o Behemotu (40,15-24)

Potom Bog poziva Joba da razmisli o Behemotu, kojega je stvorio kad i njega (KJV, NKJV; vidi: Daničić). Ovo isključuje mišljenje nekih teologa koji tvrde da su Behemot i Levijatan *mitska* bića, dobro znana u prapovijesti. Kakav bi izazov nepostojeće stvorenje moglo predstavljati stvorenome biću kao što je čovjek?

Riječ *behemot* samo je množina uobičajene hebrejske riječi za *stoku* (*behēmah*). Meredith Kline objašnjava:

Naziv “behemot”, uzmemo li ga kao intenzivnu množinu, odnosno “zvijer *par excellence*”, bio bi epitet, kao što je: “prvo između djela Božjih” (st. 19a – Daničić; “remek-djelo Božjega stvaranja” – Šarić). Obrati pozornost na slične epitete za Levijatana (41,33-34).³⁷

Bog predstavlja Behemota kao remek-djelo među svojim djelima, što znači kao vrhunski primjerak u životinjskome carstvu (ne prvijenac). I, mada ne možemo

sa sigurnošću reći tko je bila ova životinja, znamo da je biljojed, vodozemac i veoma snažno biće. Boravi u sjenovitim, močvarnim predjelima i ne može je se lako zaplašiti. Pouka je u sljedećem: kad Job nije u stanju ovaladati ovom zvijeri, kako misli vladati svijetom?

Behemota katkad poistovjećuju s vodenkonjem,³⁸ a neki prevoditelji, kao što je na primjer Louis Segond na francuskome (kod nas Šarić, Bakotić), zapravo stavljaju ovu životinju u tekst. No nema zbora da bi se, i u najsmjelijoj mašti, vodeni konj mogao biti nazvan “remek-djelom Božjega stvaranja” – slon ili mamut možda bi i zaslužili takav epitet, ali teško da bi to mogao biti vodeni konj! Kada djeca odu u zoološki vrt, radosno čiče pri pogledu na dražesni zdepasti rep vodenoga konja – no, teško da bi se taj rep mogao usporediti s uzdignutim ukrucenim cedrom!

Neki su kršćanski teološki akademici uvjereni da behemot mora biti životinja koja je izumrla, ili se možda može naći samo u udaljenim predjelima afričke džungle. Zapravo bi se gmaz poput dinosaura, doista uklopio u opis ove životinje.³⁹

3. Bog potiče Joba da razmisli o Levijatanu (pogl. 41)

Bog nije izravno odgovorio na Jobove pritužbe. Zapravo mu je samo rekao: “Trebaš se pouzdati u mudrost, ljubav i moć Onoga koji je tako velik, veličanstven i slavan.”

41,1-9 Sljedeće Božje jedinstveno stvorenje je još jedan vodozemac, Levijatan. Može li Job njega ukrotiti i upregnuti? – pita ga Bog. “Dotakni ga jedanput i nećeš to pokušati nikad više; nikad nećeš zaboraviti tu borbu” (st. 8 TEV – slobodan prijevod s engleskoga). Izraz “Levijatan” potječe iz stare kanaanske književnosti i odnosi se na “sedmoglavoga morskoga zmaja”, no kako ističe Andersen, “to ne

dokazuje da je Levijatan iz ove poeme doista mitološko čudovište.⁴⁰

I kod nas ima riječi koje potječu iz poganskoga jezičnog miljea; ljudi ih svakodnevno rabe, a da pojma nemaju o podrijetlu *samih riječi*. Uporaba je to što određuje značenje, a ovdje Bog jasno po- tiče Joba da promotri stvarno biće, iako mi danas ne znamo točno o kojemu se stvorenju radi. Najčešće odluka pada na nilskog krokodila, a nekoliko opisa doista se uklapa u izgled toga gmaza.

I dok je Behemot prvenstveno *kopnena* životinja, Levijatan je prije svega *vode- na*. Čovjek ga ne može uloviti ni udicom ni užetom. Ne može ga pripitomiti, niti načiniti od njega kućnoga ljubimca. Ne smatra se ni kulinarskom poslasticom, da bi se za njega otimali trgovci. Njegov oklop odbija udarce koplja i ostiju, a već sam pogled na njega obeshrabruje čovjeka i odvraća ga od borbe s njim.

41,10-11 Bog prekida opisivanje, kako bi postavio Jobu prigodno pitanje (KJV, NKJV; vidi: Daničić): Ako čovjek osjeća takvo strahopoštovanje prema običnome stvorenju, koliko se više onda treba bojati Onoga koji je to stvorenje stvorio, Onoga koji je vječan, koji nikome ništa nije dužan i koji je vlasnik i stvoritelj svega? Kline primjećuje:

Ovo je doista poanta ulomka: iz svoje ne- moći da pokori obično stvorenje, što je i on sam, Job treba shvatiti koliko je glupo bilo ciljati na Stvoriteljevo prijestolje.⁴¹

41,12-34 Vraćamo se Levijatanu. Nje- gova je građa masivna, a snaga orijaška. Koža mu je tvrda, štiti ga poput oklopa. Ne može se zauzdati. Ralje i zubi opasni su poput kliješta. Hrbat mu je prekriven ljuskavim štitovima, nalik oklopu na- činjenom od ploča koje se preklapaju. Pjesničkim izrazima Gospodin opisuje Levijatanovo kihanje, njegove oči, ralje i nozdrve koji su, kad ga nešto uznemiri,

zastrašujući. Levijatanova je snaga go- lema, a tijelo čvrsto, kao iskovano. Ne- ustrašiv je, no zato i najhrabrija srca puni strahom kad se samo podigne, a uobičaje- no oružje o njega se odbija. Dok se kreće kroz mulj, ostavlja za sobom dubok trag, kao da na trbuhu ima oštre crepove. Pred njim vodeni vrtlozi ključaju kao lonac i ostavlja za sobom svijetlu brazdu, kao da bezdan prekriva bijelo runo. Čak i da ove opise pripišemo izrazitome pjesnič- kom pretjerivanju (hiperbola), tipičnome za Orijent, teško je povjerovati da bi se i najveći krokodil mogao nazvati “kraljem svakome, i najponosnijima.”⁴²

Opisi divljih životinja i, vrlo vjero- jatno, dinosaura, u ovim poglavljima odražavaju Božju slavu, moć i veličan- stvenost. Sve su to njegova stvorenja, a on ih s namjerno koristi kako bi oslikao svoj sjaj i snagu. Stoga ne treba čuditi da počinje s bezopasnim stvorenjima, kao što su košuta i gavran, a onda postupno prelazi na sve veće i veće, dok ne dođe do najvećih od svih svojih stvorenja: Behemota na zemlji, te kralja svih životinja – Levijatana u moru, koji su očito uživali nevjerovatno strahopoštovanje.

D. Jobov ponizni odgovor (42,1-6)

Job je nadvladan. Svega mu je dosta! Pri- znaje Božju vrhovnu vlast. Priznaje da je svojim ustima govorio bezumne riječi. Dosad je za Boga znao samo po čuvenju, no sad kad ga je vidio svojim očima, mr- zak je sam sebi i kaje se u prahu i pepelu. Job, dakako, nije vidio Boga tjelesnim očima,⁴³ već je imao tako živo otkrivenje Božje mudrosti, moći, promisli i vrhov- ne vlasti, da je to bilo jednako vrijedno stvarnom viđenju velikoga Boga.

Na početku ove knjige, u prvome stihu prvoga poglavlja, Job je proglašen “ne- poročnim i pravednim”. Ovdje, na kraju knjige, on se gnuša sam sebe. Upravo je to iskustvo najodabranijih među Božjim svetima kroz stoljeća.⁴⁴ “Što više netko

raste u milosti”, piše D. L. Moody, “postaje manji u vlastitim očima.”⁴⁵

V. Pogovor: Jobov trijumf (42,7-17)

A. Ukor Jobovih prijatelja i njihova obnova (42,7-9)

Potom je Jahve ukorio Elifaza i njegova dva prijatelja,⁴⁶ jer su ga krivo predstavili. Ustrajno su tvrdili da je svako stradanje posljedica grijeha. No to u Jobovu slučaju nije bilo točno. Elifaz, Bildad i Sofar poslušali su Božju zapovijed i prinijeli za sebe veliku žrtvu paljenicu (sedam junaca i sedam ovnova). Job je poslužio kao posrednik i pomolio se za svoja tri prijatelja, tako da je Božja osuda otklonjena, a Job prihvaćen.

B. Obnova Jobova blagostanja (42,10-17)

42,10-12 Čim se Job pomolio za svoje prijatelje, Gospodin mu je obrnutim redom udvostručio sve što je nekoć posjedovao: dobio je dvaput više ovaca, deva, volova i magarica.

42,13-17 Dobio je sedam sinova i tri kćeri, što je udvostručilo njegovu obitelj, jer je vjerojatno još uvijek imao svoju prvu djecu u nebu. Job je živio još stotinu i četrdeset godina. Jahve je blagoslovio njegovo novo stanje još više nego prijašnje. Tako je Job umro, star i sit života. U svemu tome nije prokleo Boga, mada je sotona tvrdio da će učiniti.

Predivan je dodir Božje milosti to što je Job, koji je bio strašno unakažen bolešću, nakon obnove dobio kćeri koje su bile iznimno lijepe (očevi se vole hvaliti ljepotom svojih kćeri!). Značenje njihovih imena doista je poučno:⁴⁷ Jemima (*golubica*), Kasija (*kasija*, mirisna kora cimeta) i Keren-Hapuk (*posuda sa šminikom za oči*⁴⁸). Job im je dao baštinu kao i njihovoj braći, što vjerojatno nije bila uobičajena praksa u doba patrijarha.

VI. Zaključak: Pouke iz Knjige o Jobu

Zapravo, tajna ljudske patnje nije potpuno objašnjena. Kako kaže Wesley Baker:

Kada dođemo do kraja Knjige o Jobu, ne nalazimo napisan odgovor. Ne piše ništa, apsolutno ništa, što bi zadovoljilo logičan um.⁴⁹

Možemo ipak biti sigurni u sljedeće dvije činjenice:

Prije svega, Jobovo stradanje nije bilo izravna posljedica njegovog grijeha. Bog je posvjedočio da je Job neporočan i pravedan (1,8). Osim toga, Bog je rekao i da je rasuđivanje Jobova tri prijatelja – da ga Bog kažnjava zbog grijeha – netočno (42,8).

Drugo, mada Job nije stradao zato jer je počinio grijeh, njegove su nevolje *doista otkrile* ponos, samopravednost i zlovolju njegovog srca. Nije bio izbavljen od svoje muke, sve dok nije uvidio vlastitu ništavnost i Božju veličinu (42,1-6), te sve dok se nije pomolio za svoje prijatelje (42,10).

Evo nekoliko pouka o stradanju, kojima se možemo naučiti iz Knjige o Jobu:

1. Pravednici nisu pošteđeni stradanja.
2. Stradanje ne mora biti posljedica grijeha.
3. Bog je oko pravednika postavio ogradu koja ih štiti.
4. Bog ne šalje ni bolest ni patnju. To dolazi od sotone (Lk 13,16; 2. Kor 12,7).
5. Sotona donekle ima nadzor nad carstvom bezbožnika (Sabejci i Kaldejci), nad natprirodnim nepogodama (oganj s neba), vremenom (jak vjetar), bolestima (prištevci na Jobu) i smrti.
6. Sve to sotona može donijeti čovjeku, ali samo uz *Božje dopuštenje*.
7. Za nešto što je Bog dopustio, često

- se kaže da je učinio. “Kad od Boga primamo dobro, zar da onda i zlo ne primimo?”
8. Na sve što se događa trebamo *gledati* kao da dolazi od Gospodina, po njegovu dopuštenju, a ne od sotone. “Jahve dao, Jahve oduzeo!”
 9. Bog ne objašnjava uvijek razlog našega stradanja.
 10. Stradanje razvija ustrajnost.
 11. Kad idemo posjetiti svete koji stradaju, ne smijemo im suditi.
 12. Naši posjeti trebaju biti kratki.
 13. Ljudsko rasuđivanje ne pomaže. Samo Bog može pružiti savršenu utjehu.
 14. Na kraju Knjige o Jobu vidimo da je “Gospodin pun samilosti i milosrđa” (Jak 5,11). Također učimo da se u ovome životu, makar *ponekad*, ispravlja učinjena nepravda.
 15. Jobova strpljivost u stradanju obranila je Boga.
 16. Jobova je strpljivost dokazala da je sotona varljivi optužitelj i lažac.
 17. “Čovjek je veći od onoga što ga okružuje i ma što se dogodilo njegovoj imovini ili obitelji, Bog je pravedan i treba ga jednako slaviti i pouzdati se u njega kao i ranije.”
 18. Trebamo paziti da ne dajemo paušalne ocjene, koje ne uzimaju u obzir iznimke.
 19. Sotona nije ni sveprisutan, ni svemoćući, ni sveznajuć.
 20. Unatoč tomu što Bog dopušta nezastužene patnje, i dalje je pravedan i dobar.

Iz drugih dijelova Biblije saznajemo i za neke druge razloge zbog kojih Bog dopušta stradanje svetih:

1. Katkad je stradanje posljedica neosuđenoga grijeha (1. Kor 11,32).
2. Nevolje su sredstvo pomoću kojega Bog razvija duhovne dobrobiti, kao što su strpljivost, prokušanost, nada, poniznost (Rim 5,3-4; Iv 15,2).
3. Stradanje čisti prljavštinu iz vjernikova života, kako bi Gospodin u njemu vidio još savršeniji odraz svoga lika (Iz 1,25).
4. Stradanje omogućava Božjemu djetetu da tješi druge istom utjehom kojom je Bog tješio njega (2. Kor 1,4).
5. Stradanje omogućava svetima da uzmu udjela u Spasiteljevim patnjama i tako mu budu još zahvalniji (Fil 3,10).
6. Stradanje je pouka nebeskim i zemaljskim bićima (2. Sol 1,4-6). Pokazuje nam da Boga možemo voljeti *zbog njega samoga*, a ne zbog darova koje nam daje.
7. Stradanje je jamstvo sinovskog položaja, budući da Bog popravlja samo one koje voli (Heb 12,7-11).
8. Stradanje uči svete da se pouzdaju u Boga, a ne u vlastitu snagu (2. Kor 1,9).
9. Stradanje drži Božji narod bliže njemu (Ps 119,67).
10. Stradanje je jamstvo buduće slave (Rim 8,17-18).
11. Bog nikad ne dopušta da budemo kušani više nego što možemo podnijeti (1. Kor 10,13).

“*Za Jobovu ste strpljivost čuli, a vidjeli ste ishod (njegovim nevoljama) koji mu je Gospodin dao. Jer ‘Gospodin je pun samilosti i milosrđa’*” (Jak 5,11b).

Bilješke

- 1 (Uvod) Samuel Ridout, *Job: An Exposition*, str. 5.
- 2 (Uvod) Postanak 1-11 općenito se datira negdje oko 2000. godine prije Krista, te mnogo ranije, kad se unatrag slijede rodoslovlja.

- 3 (1,1-3) "Ostali podupiru stanovište da je zemlja Us bila smještena u istočno-me području Edoma u sjevernoj Arabiji" (*The Revell Bible Dictionary*, ed. by Lawrence O. Richards, str. 1138).
- 4 (1,4-5) Charles Haddon Spurgeon, *Morning and Evening*, tekst za Badnju večer, str. 721.
- 5 (1,6-12) U semitskim jezicima, izraz "sinovi Božji" bio je standardan termin za anđele.
- 6 (2,1-10) Harold St. John, *Job, The Lights and Shadows of Eternity*, str. 9.
- 7 (Pogl. 3-31: Uvod) Ridout, *Job*, str. 33.
- 8 (Pogl. 3-31: Uvod) *The New Scofield Study Bible, New King James Version*, str. 595.
- 9 (Pogl. 3-31: Uvod) *Isto.*, str. 598.
- 10 (Pogl. 4, 5: Uvod) Ridout, *Job*, str. 43, 44.
- 11 (Pogl. 8: Uvod) *Isto.*, str. 64.
- 12 (9,32-35) Matthew Henry, "Job," u knjizi: *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, III:59.
- 13 (10,8-12) St. John, *Job*, str. 17.
- 14 (11,1-12) Ridout, *Job*, str. 31.
- 15 (13,20-28) Francis I. Andersen, *Job: An Introduction and Commentary*, str. 163.
- 16 (14,13-17) St. John, *Job*, str. 17, 18.
- 17 (15,14-16) Ridout, *Job*, str. 84.
- 18 (19,25-27) Spurgeon, *Morning and Evening*, tekst za jutro, 21. travnja.
- 19 (19,25-27) *Isto.*, str. 21.
- 20 (20,20-29) G. Campbell Morgan, *Searchlights from the Word*, str. 145.
- 21 (22,21-30) Albert Barnes, "Job," u knjizi: *Notes on the Old Testament*, II:3.
- 22 (23,1-9) Spurgeon, *Morning and Evening*, tekst za večer, 19. studenoga.
- 23 (24,1-12) Ridout, *Job*, str. 124.
- 24 (24,18-25) Andersen, *Job*, str. 213.
- 25 (24,18-25) *Isto.*
- 26 (Pogl. 25: Uvod) Ridout, *Job*, str. 127.
- 27 (26,5-13) *Isto.*, str. 133, 134.
- 28 (28,1-11) Andersen, *Job*, str. 225.
- 29 (28,1-11) *Isto.*
- 30 (31,38-40) Ridout, *Job*, str. 169.
- 31 (36,22-33) Navod Ottoa Zöcklera, "The Book of Job," u knjizi: *Lange's Commentary on the Holy Scriptures*, IV:596.
- 32 (37,24) Andersen, *Job*, str. 268., (na ovome mjestu slobodan prijevod s engleskoga).
- 33 (38,1-3) Ridout, *Job*, str. 210, 211.
- 34 (38,1-3) Navod Williama Kellyja u knjizi: *Eleven Lectures on the Book of Job*, str. 278.
- 35 (38,31-33) Spurgeon, *Morning and Evening*, tekst za večer, 21. ožujka.
- 36 (38,34-38) Čini se kao da stih 36 prekida razgovor o vremenu i prirodnim pojavama koji se odvija u stihovima 34-38, te je iz toga razloga preveden na mnoštvo različitih načina. Hebrejski izvornik je na ovome mjestu, po općemu priznanju, vrlo teško razumljiv.
- 37 (40,15-24) Meredith G. Kline, "Job," u knjizi *Wycliffe Bible Commentary*, str. 488.
- 38 (40,15-24) Barnes je, na primjer, koristio sljedeći opis kako bi tekst prilagodio vodenkonju: "Golema glava životinje, od ispupčenih očiju do vrlo široke njuške i jedinstveno postavljene čeljusti, gotovo je groteskna u svojoj ružnoći. Kad otvori čeljust, njezina ogromna usna duplja i jezik, ružičasti i mesnat; naoružana krupnim strašnim kljovama, osobito su upadljivi" ("Job", druga glava, str. 247, 248). Barnesov je opis *vodenkonja* dobar, no problem je u tomu što se navod o kljovama, mesnatoj ružičastoj čeljusti, itd., ne nalazi u Knjizi o *Jobu!* Također, u Bibliji nema opisa čeljusti, glave ili njuške behemota (pogl. 40).
- 39 (40,15-24) Vidi: Ken Ham, "What Happened to the Dinosaurs?" *ANSWERS to Some of the Most Asked*

- Questions on Creation/Evolution* (Sunnybank, Australia: Creation Science Foundation Ltd., 1986.); Vidi također: Henry Morris, *The Remarkable Record of Job* (Grand Rapids: Baker Book House, 1990.).
- 40 (41,1-9) Andersen, *Job*, str. 289.
- 41 (41,10-11) Kline, "Job," str. 488.
- 42 (41,12-34) *Levijatan* je mogao biti dinosaur, čije je stanište bilo u oceanu. Opis gmaza s četiri gorostasna perajasta uda i vrlo dugim vratom mogao bi pripadati "plesiosauru", golemoj vodenoj životinji za koju se vjeruje da je izumrla. Opisi u Jobu 41 u skladu su s izgledom ovoga stvorenja, ili nekog sličnog vodenog dinosaura. Opis općepoznatoga čudovišta iz Loch Nessa također odgovara plesiosauru.
- 43 (42,1-6) Moguće je da se Bog javio Jobu u *teofaniji*, vidljivu očitovanju Božje slave.
- 44 (42,1-6) Među druge biblijske ličnosti koje su osjetile vlastitu bijednu grešnost u Božjoj nazočnosti, spadaju: Mojsije (Izl 3,6); Izaija (Iz 6,5); Petar (Lk 5,8); Pavao (Dj 9,4) i Ivan (Otk 1,17).
- 45 (42,1-6) Moody, *Notes from My Bible*, str. 62.
- 46 (42,7-9) Zanimljivo je primijetiti da Elihu, četvrti čovjek koji se obratio Jobu, nije ukoren. Povrh toga, više se uopće ne spominje u knjizi. Njegovi su savjeti očito bili ispravni, pa je moguće da je poslužio kao "prijelaz" između loših savjeta Jobovih prijatelja i Božjega veličanstvenog odgovora Jobu. Ovo se također uklapa u ranije spomenutu teoriju da je Elihu slika Krista.
- 47 (42,13-17) Ridout vjeruje da imena imaju "božanski značaj... Ovo su plodovi Jobove kušnje: Golubica, što ukazuje na umiljatost i ljubav ove ptice žalosti, Kasija, što govori o miomirisu koji je potekao iz njegovih ozljeda, te bočica kozmetičkoga sredstva, 'ljepota pepela', koja je sada njegova. Ljubav, miris i ljepota – to dolazi iz žalosti. Doista, nema kćeri tako lijepih kao što su ove" (*Job*, str. 263, 264).
- 48 (42,13-17) U drevna vremena žene su šminkom više naglašavale oči, nego usnice. Sve to oslikava Salomonove riječi, da "nema ničega novog pod suncem"!
- 49 (Zaključak) Wesley C. Baker, *More Than a Man Can Take: A Study of Job*, str. 128.

Bibliografija

Andersen, Francis I. *Job: An Introduction and Commentary*. London: Inter-Varsity Press, 1976.

Baker, Wesley C. *More Than a Man Can Take: A Study of Job*. Philadelphia: The Westminster Press, 1966.

Delitzsch, F. "The Book of Job." *Biblical Commentary on the Old Testament*. Vol. 9, 10. Reprint. Grand Rapids: Eerdmans Publishing Co., 1971.

Green, William Henry. *The Argument of the Book of Job*. Reprint. Minneapolis, MN: James & Klock Christian Publishers, 1977.

Ham, Ken. "What Happened to the Dinosaurs?" *Answers to Some of the Most Asked Questions on Creation/Evolution*. Sunnybank, Australia: Creation Science Foundation Ltd., 1986.

Kelly, William. *Eleven Lectures on the Book of Job*. Reprint. Denver: Wilson Foundation, n.d.

- Kline, Meredith G. "Job." In *Wycliffe Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1962.
- Minn, H. R. *The Burden of this Unintelligible World or The Mystery of Suffering*. Auckland, New Zealand: Whitcombe & Tombs Limited, 1942.
- Morris, Henry. *The Remarkable Record of Job*. Grand Rapids: Baker Book House, 1990.
- Ridout, Samuel. *The Book of Job: An Exposition*. Seventh Printing. Neptune, NJ: Loizeaux Brothers, 1976.
- St. John, Harold. *Job, The Lights and Shadows of Eternity* (pamphlet). New York: Bible Scholar, n.d.
- Zöckler, Otto. "The Book of Job." *Lange's Commentary on the Holy Scriptures*. Vol. 4. Grand Rapids: Zondervan Publishing House, Reprint, 1960.

KOMENTAR NOVOG ZAVJETA

W. MacDonald - komplet (1., 2. i 3. dio)

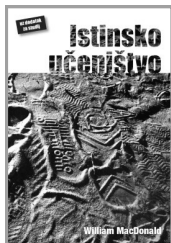
Komentari su napisani jednostavnim jezikom. Nisu zamišljeni



da budu učeni ili duboko teološki. Jezgroviti i sažeti ukazuju na ono što je bitno i izraz su želje autora da Riječ djelatno primijenimo u život.

120,00 kn

Plod su više od četiri desetljeća upornog proučavanja Biblije i službe Gospodinu.



ISTINSKO UČENIŠTVO

W. MacDonald, 167 str., meki uvez

60,00 kn

Jesam li zapaljiv? Učeniku se može oprostiti ako nema značajne umne sposobnosti. Također mu se može oprostiti ako ne pokazuje izuzetnu tjelesnu spretnost. Ali nijednom se učeniku ne može oprostiti nedostatak revnosti. Ako njegovo srce ne gori od strasti za Spasiteljem, on je

osuđen. Na kraju krajeva, kršćani slijede onoga koji je rekao: "Prisjetiše se njegovi učenici da je pisano: 'Izjeda me revnost za Dom tvoj'" (Ivan 2,17). Njihovog je Spasitelja izjedala strast za Boga i njegove interese. Oni koji osjećaju Kristovu ljubav neće se ustručavati ni pred kakvom žrtvom za njega.

EUROliber doo * Petrova 10 *** 21000 Split *** 021/782-530**

ISTINSKO OBOŽAVANJE

Vaughan Roberts, 91 str., meki uvez

- KOJA JE PRIRODA ISTINSKOG KRŠĆANSKOG OBOŽAVANJA?
- ŠTO ZAPRAVO RADIMO KADA SE NEDJELJOM SASTAJEMO U CRKVI?



50,00 kn

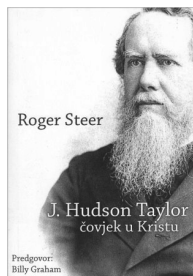
“Preporučamo je svim kršćanima koji razmišljaju i žele obožavati onako kako to Otac hoće, ‘u Duhu i istini’”.

Evangelicals Now

J. HUDSON TAYLOR (Biografija)

Čovjek u Kristu (376 str., meki uvez)

Hudson Taylor imao je samo 21 godinu kada je otplovio iz Engleske, ne očekujući da će ikada više vidjeti svoju obitelj. Prije toga već je naučio da može vjerovati Bogu čak i kada ima samo jednu kovanicu u džepu. Tako je u stranoj zemlji, uz podršku nepoznatog misijskog društva udaljenog tisućama kilometara, krenuo naviještati evanđelje Kinezima. Umro je u 73. godini i za života je jedanaest puta putovao u Kinu. Za to vrijeme kršteno je više od osamnaest tisuća kineskih kršćana, a misija koju je osnovao postala je najvećom misijom u Kini sa svojih 825 članova.



120,00 kn

